

JN'OON XCO NA TQUEN TYO'TS'ON

**El Nuevo Testamento
en el amuzgo de San Pedro Amuzgos**

La Liga Bíblica

Las Sagradas Escrituras para Todos

El Nuevo Testamento
en el amuzgo de San Pedro Amuzgos

La Liga Bíblica 1992 5C primera edición [azg]
La Liga Bíblica 2009 versión electrónica

Publicado por
© La Liga Bíblica 1992

Se permite copiar, distribuir y comunicar públicamente esta obra bajo las siguientes condiciones:

- Reconocimiento. Reconozca a la Liga Bíblica los derechos que tiene en la impresión o distribución de esta obra, deslindándola de responsabilidad alguna por cualquier uso que se le de a la presente publicación.
- No comercial. No puede utilizar esta obra para fines lucrativos.
- Sin obras modificadas. No se puede alterar, transformar o generar una obra a partir de ésta.

El alfabeto amuzgo de San Pedro Amuzgos

a	ta	señor
an	ts'an	persona
b	balon	balón
c	co'	clavo
cü	cüii	uno (número)
cy	titincyoo'	apareció
ch	chon	fuego
e	tsue	petate
en	xquen	cabeza
ë	të	fruta
ën	nën	estoy alegre, contento
ei	jndei	recio, rápido
ein	nanein	hoy, ahora
i	ti	semilla, pepita
in	tanin	no le hace
j	juu	él
jn	jnaan	él salió
jnd	jnda	hijo, hija
jndy	jndye	mucho
'	ts'a	chile
l	lompo	burbuja
m	min	hay (pl.)
n	nn'an	gente, personas
nd	ndaa	agua
ndy	ndyaa	suave
ng	ngia'	al lado de
ñ	maninñoon'	inmediato
o	so	cabello
on	tsjoon	pueblo
ö	tsö	grano
ön	tsjön	mi pueblo
p	pilu	silbato

q	iquihan'	dolor
r	saro'	sábado
s	sta	frente (de uno)
t	luntu	pollito
ts	tson	papel
ty	tyëhö'	mi papá
u	su	plano
ü	nguangué'	te parecerá
v	vancüi	juntarse
x	xuaa	olla
y	yujnt'a	bebé
z		Zacarías

Las vocales simples y dobles

ve	dos	tue'	se murió
vee	rojo	tuee'	llegó

Prólogo

Este libro es el Nuevo Testamento de las Sagradas Escrituras en el idioma amuzgo, que es hablado por cerca de diez mil personas en el estado de Oaxaca.

Originalmente el Nuevo Testamento fue escrito en el idioma griego; pero como personas de otros países donde no se hablaba el griego querían leerlo en su lengua nativa, pronto se comenzó a traducir a otros idiomas. Hasta la fecha ha sido traducido a más de ochocientos idiomas.

Los traductores del Nuevo Testamento al idioma amuzgo de San Pedro Amuzgos, Oaxaca, hicieron lo posible por comprender a fondo el significado expresado en el original, y para ello se refirieron al manuscrito griego y a varios comentarios. Una vez que estuvo bien determinado dicho significado, se esforzaron en comunicarlo en amuzgo con claridad.

Algunas expresiones griegas no se pueden traducir al amuzgo con una sola palabra. Por tanto, ha sido necesario expresarlas a veces con una frase descriptiva, otras, combinando alguna palabra prestada del español con un término genérico del amuzgo, y otras más, efectuando una sustitución de tipo cultural (es decir, usando una palabra amuzga con función semántica semejante a la de la palabra griega). Ciertas palabras griegas tienen un significado tan complejo que ha sido necesario usar palabras distintas para traducirlas de acuerdo al significado que la palabra griega tiene en cada pasaje donde aparece.

La gramática varía mucho de un idioma a otro. Si se traducen en forma literal las figuras de construcción o de retórica del griego, a veces no se entienden en amuzgo, o se entienden mal. Por este motivo, los traductores han procurado expresar el significado del original con naturalidad en el amuzgo. Para lograrlo, han escogido las construcciones gramaticales, el orden de las oraciones, las figuras de construcción, y el estilo, no del griego ni del español, sino del amuzgo. En algunos casos ha sido necesario hacer explícita la información que está implícita en el manuscrito griego y que los

lectores antiguos entendieron sin dificultad, para que el lector amuzgo pueda entenderla en la actualidad.

La forma lingüística de la traducción se ha determinado junto con personas cuya lengua ha sido el amuzgo desde su niñez. El significado de la traducción se ha comprobado revisando la traducción con varias personas que hablan amuzgo.

El Nuevo Testamento es uno de los libros más leídos de todos los tiempos. Despierta el interés de personas de todas las edades, razas y nacionalidades. La vida de los personajes narrada en sus páginas y las enseñanzas que contiene han inspirado la vida de millones de personas. Se espera que la lectura de este libro sea de beneficio para los amuzgos, y les ayude a ser mejores vecinos, mejores mexicanos y mejores ciudadanos del mundo.

Índice

Ntsquii tson najon na nndyiaa' ts'an ncuui cuii jn'oon na tejndyohan'

San Mateo	1
San Marcos.....	89
San Lucas	145
San Juan	233
Los Hechos.....	296
Romanos	382
1 Corintios.....	425
2 Corintios.....	463
Gálatas.....	489
Efesios.....	504
Filipenses	518
Colosenses.....	528
1 Tesalonicenses.....	538
2 Tesalonicenses.....	546
1 Timoteo	551
2 Timoteo	563
Tito	571
Filemón	577
Hebreos	580
Santiago.....	611
1 Pedro	622
2 Pedro	633
1 Juan	640
2 Juan	650
3 Juan	652
Judas.....	654
Apocalipsis.....	658

Jñ'oon Naya Ntyja 'Naan' Jesucristo Na Tji Mateo

Nguee nn'an tsjan na tui Jesucristo

(Lc 3:23-38)

1 Ndö lista nguee nn'an tsjan na tui Jesucristo. Condui jon tsjan David na jndyocahan' ndo' mantyi ntyja 'naan' Abraham.

²Abraham jnda jon Isaac, Isaac jnda jon Jacob, ndo' Jacob jnda jon Judá yo ntyje tsan'ñeen. ³Juu Judá scuu' jon jndyu Tamar. Ndahin jndyu Fares yo Zara. Ndo' juu Fares jnda jon Esrom, ndo' Esrom jnda jon Aram. ⁴Ndo' Aram jnda jon Aminadab, ndo' Aminadab jnda jon Naasón, ndo' Naasón jnda jon Salmón. ⁵Ndo' Salmón scuu' jon jndyu Rahab. Ndahin jndyu Booz, ndo' Booz scuu' jon jndyu Rut. Ndahin Obed, ndo' Obed jnda jon Isaí. ⁶Ndo' Isaí jnda jon David, tsan na taquintyja toco'xen. Ndo' David ty'oon jon scuu' tsoUrfías, ndahin Salomón.

⁷Ndo' Salomón jnda jon Roboam, ndo' Roboam jnda jon Abías, ndo' Abías jnda jon Asa. ⁸Ndo' Asa jnda jon Josafat, ndo' Josafat jnda jon Joram, ndo' Joram jnda jon Uzías. ⁹Ndo' Uzías jnda jon Jotam, ndo' Jotam jnda jon Acáz, ndo' Acáz

jnda jon Ezequías. ¹⁰Ndo' Ezequías jnda jon Manasés, ndo' Manasés jnda jon Amón, ndo' Amón jnda jon Josías. ¹¹Ndo' Josías jnda jon Jeconías yo ntyje tsan'ñeen. Tom'an joohin xjen na nque nn'an tsjoon Babilonia tyechohan nn'an Israel ndyuaahan cha'vijon preso ng'e tsu nn'an Israel ya tont'a nn'an Babilonia tyia' yohin.

¹²Jndë na tyecho nn'an Babilonia nn'an Israel ndyuaahin, Jeconías jnda jon Salatiel, ndo' Salatiel jnda jon Zorobabel. ¹³Zorobabel jnda jon Abiud, ndo' Abiud jnda jon Eliaquim, ndo' Eliaquim jnda jon Azor. ¹⁴Ndo' Azor jnda jon Sadoc, ndo' Sadoc jnda jon Aquim, ndo' Aquim jnda jon Eliud. ¹⁵Ndo' Eliud jnda jon Eleazar, ndo' Eleazar jnda jon Matán, ndo' Matán jnda jon Jacob. ¹⁶Juu Jacob'ñeen jnda jon José, tsan na toco yo María. Ndo' juu María'ñeen singui jon Jesús na nquii jon conduihin Mesías.

¹⁷Yajo' ntyja 'naan' tsjan nn'an na tui Jesucristo, quindë nqui ncho'nenque jnda tsjan nn'an na jndyocahan' na jnanhan' Abraham na tuee'han' ata xjen David. Ndo' cüiichen nqui ncho'nenque jnda

tsjan nn'an na jndyocahan' na jnanhan' David na tuee' tiempo ya na tyecho nn'an Babilonia nn'an Israel ndyuaahin cha'vijon preso. Ndo' cüiichen nqui ncho'nenque jnda tsjan nn'an na jndyocahan' na jnanhan' na tyecho nn'an Babilonia nn'an Israel ndyuaahin na tuee'han' na tui nquii jon na conduihin Mesías.

Ndö vaa na tui Jesucristo

(Lc 2:1-7)

¹⁸Ndö vaa ntyja na tui Jesucristo. Ndyee jon María, tomin jñ'oon na ngoco jon yo José. Majo' vitjachen na ntoncohin, taa' ts'on María na ñjon jnda juu ntyja 'naan' najndei nquii Espíritu Santo. ¹⁹Majo' José je', tsan na ndisaa' María, tonduihin ts'an na itsiquindë jon juu jñ'oon' Tyo'ts'on na ico'xenhan'. Tyí'quint'ue ts'on jon na ngüejnaan' tsan'ñeen. Ng'e na nnda', situ jon na ve' ninma'chen ndyuui' juu jñ'oon'ñeen. ²⁰Ndo' viochen xjen na toquindyii' ts'on jon jñ'oon'ñeen, tityincyoo' cüii ángel nnon jon xjen na tsoo' jon ndaa. Ndo' tso ángel'ñeen nnon jon: “U' José na condui 'u' tsjan David na jndyocahan', tyi'nty'ue' na ngyon' cüenta juu María na ndiscu'hin ng'e ntyja 'naan' nquii Espíritu Santo, jo' na ñjon jnda jon. ²¹Nndui jnda jon yus'a. Ndo' 'u' ntsiquijndyu'hin Jesús ng'e nque nn'an cüentaa' jon, ntsin'man jon ñuaanhan yo jnan na nan'xuanhin.”

Ndö' jñ'oon siquindyii ángel'ñeen José.

²²Tui na nnda' cha' quitsiquindëhan' jñ'oon na

siquindyi Tyo'ts'on yo 'ndyo Isaías na toninncyaa juu jñ'oon' jon ntyja nchu vaa 'nan na nguaa.

²³Itso tsan'ñeen:

Quitquenho' cüenta, ngaquiñjon jnda juu yuscundyua na ntsingui juu cüii yus'a, ndo' nnan'quijndyu nn'an jon Emanuel.

Juu jñ'oon Emanuel itsiquindyihan': “Nquii Tyo'ts'on m'aan jon yo jaa.”

²⁴Ndo' juu José, xjen na ticjee' jon na tsoo' jon ndaa, siquindë jon jñ'oon na tso ángel'ñeen nnon jon. Ndo' ty'oon jon cüenta María na ndiscuu' jonhin. ²⁵Majo' tyí'quitjon'han yo ntyjehin na ninñoon' ata vi na jndë singui tsan'ñeen yujnt'a'ñeen. Ndo' siquijndyu Joséhin Jesús.

Nn'an na jnda' nquen ty'ehin Belén

2 Tui Jesús tsjoon Belén ndyuaa Judea. Xjen'ñeen juu Herodes co'xen jon ndyuaa'ñeen. Juu xjen'ñeen nn'an na jnda' nquen, squenonhin Jerusalén na jnanhin ndyuaa tontyja na quindui' ndo'cüjioon'. ²Tota'xee'hin ndëe nn'an:

—¿Yuu jon m'aan nquii yujnt'a na tui na conduihin na co'xen jon 'o' nn'an judíos? Ng'e xjen na ninvaa m'án ndyuaa nján yuu jon na jnán tontyja na quindui' ndo'cüjioon', xjen'ñeen jnty'ia na tityincyoo' quixjuu na itsi'manhan' na jndë tuihin. Jo' na tincyó na nnan't'mán' jon.

³Ndo' nquii Herodes, vi na jndë jndyii jon juu jñ'oonva', ti'ndaa' tycya ntyjii jon ndo' mantyi tsoñ'en nn'an tsjoon Jerusalén. ⁴Ndo' t'ua

jon ts'ian na cancüi tsoñ'en ntyee na conintque ntyja 'naan nn'an judíos yo nn'an na conan'man ntji na co'xenhan' na tqwen Moisés. Jo' taxee' Herodes'ñeen ndëë nan'ñeen yuu jon itsiquindyi jñ'oon' Tyo'ts'on na ndui nquii jon na conduihin Mesías. ⁵Ndo' t'a nan'ñeen, jnduehin nnon jon:

—Ntji na tqwen Tyo'ts'on itsiquindyihan' na juu Mesías nduihin tsjoon Belén ndyuaa Judea. Ee jñ'oon na tji Miqueas na toninncyaa jon jñ'oon' Tyo'ts'on ndyu na toxen'chen, ndö vaa na itsiquindyihan':

⁶O' nn'an tsjoon Belén ndyuaa Judá,

'o' t'manntyi conduiho' quii' nt'an njoon ninvaa ndyuaa Judá, ng'e quityquii' nt'an 'o' ndui' cüii ts'an na nnintquehin tondëë nn'an.

Juu jon ngüantyyee' jon nn'an njan nn'an Israel.

Ndö' vaa jñ'oon tso juu tsan'ñeen na toninncyaa jon jñ'oon' Tyo'ts'on.

⁷Ndo' juu Herodes, ve' nty'iu, tqween' jon joo nan'ñeen na jnda' nquen na jnanhin tontyja na quindui' ndo'cüjioon'. Taxee' jon ndëëhin nin nquii xjen na tityincyoo' juu quixjuu'ñeen. ⁸Ndë jo' jñon jon joochin na c'ohin Belén. Tso jon ndëëhin:

—C'oho' Belén, ndo' vi na jndë squeho' jo', quijnt'ue jnda' 'o' yuu vijon m'aan juu lu'ñeen. Ndo' vi na jndë jndioho'hin, ncyo ntcüe'ho' na quinan'quindyiiho' ja, cha' mantyi nndëë ncjö na ntsit'maan'hin.

⁹Ndo' joo nan'ñeen, vi na jndë jndyehan jñ'oon na tso juu

tsan'ñeen na ico'xen, jndui'hin, ty'ehin. Ndo' mantyi juu quixjuu na jnty'iahin xjen na ninvaa m'anhin ndyuaahin tontyja na quindui' ndo'cüjioon', tejndyeehan' tondëëhin, taquintyjahan' nquii najion m'aan lu chjo'ñeen.

¹⁰Ndo' ya na jnty'ia nnda'han juu quixjuu'ñeen, tyincyaaahan' na nein jndyihan. ¹¹Jndë na squehin na m'aan José yo María, tyeque'hin. Jnty'iahin juu lu'ñeen yo ndyee juu María. Satoquityehin nnon lu'ñeen, jnan't'maan'hin jon. Ndo' jnan'quinaanhin quichu 'naanhin, jnt'ahin nayahin, s'on ijan yo su yo 'nan quichi jndyi na jndyuhan' mirra. ¹²Jndë jo' ty'e ntcüe'hin ndyuaa na jnanhin. Majo' mañoon nato ty'ehin ng'e quityquii' tsantsjon, siquindyii Tyo'ts'onhan na tavinc'o ntcüe'hin na m'aan Herodes.

José yo scuu' jon, jnt'ahin vi ntyja, ty'ehin Egipto

¹³Xjen na jndë jndui' nan'ñeen, cüii ángel cüentaa' ta Tyo'ts'on tityincyoo'hin nnon José xjen na tsoo' jon ndaa. Tso ángel'ñeen nnon jon:

—Quinaquintyja', cayon' luchjöhö' yo ndyee jon, quinan'c'jeho', c'oho' ndyuaa Egipto. Jo' quintjoho' ata xjen na ntsiquindyi 'u'. Quitsa' na nnda' ng'e nt'uevichen ts'on Herodes luchjova cha' na ntscuee' jonhin.

¹⁴Ndo' jnanquintyja José na itso jon. Majuuntyi tsjon'ñeen tÿ'oon jon luchjo'ñeen yo ndyee jon, jndui'hin, ty'ehin Egipto. ¹⁵Jo' tom'anhin ata xjen na tue' juu

Herodes. Ndo' na tui na nnda', siquindëhan' juu jñ'oon na si'man Tyo'ts'on ndyu na toxen'chen nnon Oseas, tsan na toninncyaa jñ'oon' jon ntyja nchu vaa 'nan na nguaa. Ndö vaa na itsohan': "Tquën' yus'a jnda na quindui' ntcüe' jon ndyuua Egipto."

T'ua Herodes ts'ian na cüje yotsca

¹⁶Majo' juu Herodes'ñeen, vi na jndë tquen jon cüenta na joo nan'ñeen na jnan tontyja na quindui' ndo'cüjioon', ve' jnan'vi'nn'anhan jon na jnduehan na ntsque ntcüe'han na m'aan jon, sev'ii jndyi jon. Jo' t'ua jon ts'ian ndëë sondaro 'naan' jon na quinan'cüjehin tsoñ'en yotsca yonon na m'an tsjoon Belén, yo na jndë ve chu na tocje ndo' mantyi yo yotsca na cüajon ndyu na m'an njoon quijndë na m'an xi'lndio juu tsjoon'ñeen. Ng'e nnda' vaa na tji' jon cüenta ntyja 'naan' juu xuee na jndue nan'ñeen na tityincyoo' juu quixjuu'ñeen na jnty'iahin. ¹⁷Ndo' na s'aa jon na nnda', siquindëhan' jñ'oon' Tyo'ts'on na tyincyaa nquii Jeremías na tonduihin ts'an na toninncyaa jñ'oon nchu vaa 'nan na nguaa. Sinin jon jñ'oon ntyja 'naan nanntcu judías tsjoon Belén na ntsichjoo' jndyihan' n'onhin na nnan'cüje nn'an ndahin. Tyí'quitsinin nquii' jon jñ'oon'ñeen.

¹⁸Tso jon:

Quityquii' tsjoon Ramá tic'uaa na cotyuee ndyee yotsca.

Jndei conan'xuaahin, cotyueehin ntyja 'naan ndahin min tyi'ninncyahin na ntsinjoon' ts'anhin ng'e jndë jnan'cüje nn'an ndahin.

Nnda' vaa jñ'oon na tji Jeremías.

**Tay'oon ntcüe' José Jesús
yo María Nazaret**

¹⁹Ndo' vi na jndë tue' juu Herodes'ñeen, juu ángel cüentaa' Tyo'ts'on, tityincyoo' nnda'hin nnon José xjen na tsoo' jon ndaa. Xjen'ñeen ninvaa m'aan jon ndyuua Egipto. ²⁰Tso ángel'ñeen nnon jon: "Quinaquintyja', cayon' ntcüe' yuchjova yo ndyee jon ndo' c'o ntcüe' 'o' ndyuua Israel, ng'e nn'an na tojnt'uehin yuchjova na nnan'cuee'hanhin, jndë tjëhan."

Ndö' vaa na siquindyi ángel'ñeen jon.

²¹Ndo' juu José je', jnanquintyja jon, tay'oon jon yuchjo'ñeen yo ndyee juu, ty'e ntcüe'hin ndyuua Israel. ²²Majo' vi na jndë jndyii José na jndë tue' Herodes, ndo' juu jnda jon Arquelao co'xen tsan'ñeen ndyuua Judea, jo' na sity'uehan' José na ncja ntcüe' jon Judea. Ndo' xjen'ñeen s'aa nnda' Tyo'ts'on na tsoo' juu ndaa na si'man jon nnon juu na tyi'ncja juu jo'. Mangle jo' tja jon tontyja ndyuua Galilea. ²³Jndë na squehin jo', ntjohin tsjoon Nazaret. Ndo' na tui na nnda', sequindëhan' jñ'oon' Tyo'ts'on na toninncyaa nn'an ndyu na toxen'chen na juu Jesús nnan'quijndyu nn'anhin ts'an Nazaret.

Incyaa Juan jñ'oon ndëë nn'an

(Mr 1:1-8; Lc 3:1-9, 15-17; Jn 1:19-28)

3 Juu xjen'ñeen na ta' Juan na toninncyaa jon jñ'oon ndëë nn'an vi ntyjaa' jndëë najon tyi'jndye nn'an m'an. Totsiquindëë'

jon nn'an. ²Totso jon ndëëhin:
 “Quintcüe' n'onho' yo jnan na
 nan'xuanho' ng'e nquii Tyo'ts'on na
 m'aan quiñoon'ndue, jndë tindyo
 na ngitye' na ntco'xen jon 'o' na
 cotsam'anho'.”

³Juu Isaías, tsan na ndyu na
 toxen'chen na toninncyaa jñ'oon'
 Tyo'ts'on nchu vaa 'nan na nguaa,
 sinin jon ntyja 'naan' Juan'ñeen
 quii' jñ'oon na tji jon, tso jon:

M'aan cüii ts'an tojndëë najjon
 tyi'jndye nn'an m'an. Incyaa
 jon jñ'oon ndëë nn'an, itso
 jon:

“Juu na conan'jonho' ntyja 'naan'
 Tyo'ts'on, itsijonhan' juuhan'
 cha'vijon nato.

Quita'yaho' na tonnon jon.

Quinan'yuhoh' ntyja na
 cotsam'anho' cha'vijon na
 conan'yuhoh' nato na nndyo
 jon.”

Mannda' jñ'oon tso Isaías'ñeen.

⁴Juu Juan'ñeen tocüe jon ndiaa
 na jndëhan' yo soo' camello.
 Ndo' tsiaa' jon toquityen tjan.
 Ndo' ve' quintcaa ndyue' tocüa'
 jon, ndo' to'u jon tsion' quinty'i
 jndëë. ⁵Jndye nn'an tsjoon
 Jerusalén ty'ehin najjon m'aan
 jon na nin'quindyehin jñ'oon na
 toninncyaa jon, mantyi yo nn'an
 ndyuaa Judea yo nin'nn'an na
 m'an ndyo jndaa Jordán. ⁶Ndo' vi
 jndë na tji' jndyoyuhin nchu vaa
 na tonan'tjahin nnon Tyo'ts'on,
 siquindëë' Juan joohin quityquii'
 ndaa jndaa Jordán.

⁷Ndo' jndyiaa' Juan na jndye
 nn'an tmaan' fariseos yo tmaan'
 saduceos, squehan na m'aan jon
 na nt'ue n'onhan na quitsiquindëë'

jon joohan. Majo' ya na tquen jon
 cüenta na nnda', jo' jaa' jñ'oon
 tso jon ndëëhan: “Joo quindu
 xjen na ndyo chon, ncyaa jndyi
 o', conan'non o'han'. 'O' ntyja
 na cont'aho', itsijonhan' juuhan'
 cha'na cont'a joo cho'ñeen. 'O'
 concyoho' na m'an ja ng'e na
 conan'tjaho' nnon Tyo'ts'on. ¿Nin
 ts'an si'man ndëëho' na vaa na
 nndëë nt'aho' na tyi'ntsi'v'ii jon
 'o'? ⁸Cüa, quint'aho' ncüii ncüii
 nnon na ntsi'man jndyoyuhan' na
 jndë contcüe' n'onho' yo jnan na
 nan'xuanho'. ⁹Min tyi'nan'tiuho' na
 vanaan na nnan'saa' nque n'onho'
 na nndueho': Jaa tyi'xe'quit'uii
 Tyo'ts'on jaa ng'e condui jaa
 tsjan Abraham na jndyocahan'.
 Quindyehoh' jñ'oon na ntsjö, min
 ve' ntjö'min nndëë ntscüequen
 Tyo'ts'onhan' na nnduihan' nn'an
 tsjan 'naan' Abraham ndo' na nnda'
 n'ndyihan' 'o'. ¹⁰Cha'xjen ndyii' cje
 hacha nt'ö ts'an na nc'ua juu ng'ee
 n'oon na tyi'ya të cont'a, ndo' vi
 na jndë tinquehan', ndyion juuhan'
 nnon chon, mannda' itsijonhan'
 na nts'aa Tyo'ts'on 'o'. ¹¹Jñ'oon
 na mayuu' na matsiquint'ë 'o' yo
 ndaa, ng'e na contcüe' n'onho' jnan
 na nan'xuanho'. Majo' vi na jndë
 na jnty'i'ihan' ja na matsixuan
 ts'ianmin, yajo' nc'oon nquii jon na
 ntsiquindëë' jon 'o' na nninncyaa
 jon Espiritu Santo. Majo' ñ'en 'o' na
 ntsiquindëë' jon 'o' yo chon ng'e na
 nnt'uiityenhan' 'o' ntyja 'naan' jnan
 'o'. Juu jon t'manchen conduihin,
 chintyi ja, min tyi'quijnt'ue ja na
 ve' na ncjöcy'ön ntcoon' jon na
 nñjon jonhan'. ¹²Cje ntscüe'ndyii
 jon juu trigo. Ndë jo' ntsue jon juu

trigoñeen quityquii' vaa' jon, majo' tsjaa'han' ntscó jonhan' yo chon na tajon quinduu'."

Ndö' jñ'oon na sinin Juan ndëë nan'neen. Jñ'oon'neen tyí'quitsinin nquii' jonhan'.

Siquindëë' Juan Jesús

(Mr 1:9-11; Lc 3:21-22)

¹³Jndë jo' jndui' Jesús ndyuaa Galilea, tja jon jndaa Jordán na ntsiquindëë' Juanhin. ¹⁴Majo' quii 'ndyo Juan na tyi'nts'aa Jesús na nnda'. Itso jon:

—Ja chuhan' na 'u' ntsiquindë' ja. Tyi'quichuhan' na ja na ntsiquint'ë 'u'.

¹⁵Majo' sentcüe' Jesús jñ'oon nnon tsan'neen, tso jon:

—Jndyoyu icüji'han' na quindui 'nan na matsjö, ng'e icanhan' na quita'nc'uë jaa tsoñ'en na itsijnda' Tyo'ts'on.

Yajo' tanguée' Juan. ¹⁶Ndo' vi na jndë siquindëë' Juanhin, yajo' jndui' Jesús quityquii' ndaa. Majuu xjen'neen jnaan quiñoon'ndue, ndo' jndyiaa' jon na jndyocue Espíritu cüentaa' Tyo'ts'on cjoo' jon na cha'vijon quitu'. Jndyoquintyjo Espíritu Santo cjoo' Jesús.

¹⁷Ndo' nquii Tyo'ts'on na m'aan quiñoon'ndue, tic'uaa na sinin jon, tso jon: "Ndöhin tsans'a jnda na vi'nchjii jndyihin, na nën jndyihin."

Itsichon yutyia na quitsitja Jesús

(Mr 1:12-13; Lc 4:1-13)

4 Vi na jndë tui na nnda', tay'oon Espíritu Santo Jesús ndyuaa naijon tyi'jndye nn'an m'an. Jo' totsichon yutyia na quityii'han' ng'eehan' Jesús.

²Jndë na tejndo' jon venn'an xuee ndo' venn'an tsjon, tyioo na ninjndo' jon. ³Ndo' tyjee'non yutyia na m'aan Jesús na nin'quityii' juu ng'ee juuhin. Tso juu nnon jon:

—Xe na aa mayuu' condui 'u' jnda Tyo'ts'on, quitsu' ndëë ntjö'min na cüequen tyoo'han' na ntcüa'.

⁴Majo' sintcüe' Jesús jñ'oon, itso jon:

—Jñ'oon' Tyo'ts'on na jndui itsiquindyihan' na chito ve' xia'ntyí yo tyoo' ngüando' ts'an. Majo' ntyja na vanguee' ts'an ncüiii ncüiii 'ndyo jñ'oon na incyaa Tyo'ts'on, jo' ngüando' juu.

⁵Jndë jo' tay'oon yutyia Jesús Jerusalén, tsjoon ji'ua cüentaa' Tyo'ts'on. S'aa juu na cüentyjee' Jesús xquenvi' vats'on t'man na m'aan juu tsjoon'neen. ⁶Tso juu nnon jon:

—Xe na aa mayuu' condui 'u' jnda Tyo'ts'on, cüa, cju' 'u' tyuaa, ng'e jñ'oon' jon itsohan':

Nc'ua jon ts'ian ndëë ángeles cüentaa' jon ntyja 'nan'.

Joohin ntyi'hin ndueehin 'u' cha' tyi'ncjaquiñjon ntjö' ng'e'.

⁷Majo' t'a Jesús, itso jon nnon yutyia:

—Min tyi'quichuhan' na quits'a cha'xjen na mats'u' ndö' ng'e mantyi vaa jñ'oon' jon na itsiquindyihan': "Tyi'ntquen' xjen 'nan' nquii ta Tyo'ts'on na conduihin na itye'ntjon jon tsoñ'en."

⁸Ndo' na mats'ia tay'oon yutyia Jesús cüii tyo' ndye. Si'man juu nnon jon ncüiii ncüiii nnon nanm'ann'ian na ninvaa tsonnangue ndo' yo ntyja na t'man najndëhan. ⁹Tso juu nnon jon:

—Tsoñ'en nan'min' nninncyaa na nnan'xuanhan' cüenta' xe na aa nntco'xtye' na ntsit'man' ja.

¹⁰T'a Jesús, tso jon:

—Quenan' 'u' nnön Satanás. Ee quityquii' jñ'oon' Tyo'ts'on chuu' jñ'oon na coxehan' na xia'ntyí nquii jon na quitsit'maan' ts'an, ninnquii jon ntye'ntjon' nnon jon.

¹¹Ndë jo' jnty'ií yutyía Jesús, ndo' sque ángeles, totixee'han jon.

Ta' Jesús ts'ian 'naan' jon ndyuuaa Galilea

(Mr 1:14-15; Lc 4:14-15)

¹²Ndo' vi na jndë jndyí Jesús na jndë tyi' nn'an Juan vancjo, tja ntcüe' jon Galilea. ¹³Majo' tyí'quintjohin Nazaret, jndui' jon jo', ntjohin tsjoon Capernaum na m'aanhan' 'ndyo ndaandue. Ndyuuaa'ñeen tsixuanhan' cüenta tmaan' nn'an judíos tsjan Zabulón yo Neftalí. ¹⁴Na tom'aan jon juu ndyuuaa'ñeen, siquindëhan' jñ'oon na tji Isaías, tsan na toninncyaa jñ'oon' Tyo'ts'on ndyu na toxen'chen nchu vaa 'nan na nguua. Juu jñ'oon'ñeen, ndö vaa na itsiquindyihan':

¹⁵Ntyja 'naan nn'an na m'an ndyuuaa cüentaa' Zabulón yo nn'an ndyuuaa cüentaa' Neftalí, joochan na m'an ndyuuaa nato na vjahan' tondaandue, ndo' mantyi nn'an na m'an ixndya jndaa Jordán, yo nn'an ndyuuaa Galilea na chito conduihin nn'an judíos,

¹⁶joo nan'ñeen m'anhin na cje 'naan' najaan, majo' naneinhin jndë tityincyoo' ncüii nnon na quixuee jndyí ndëëhin.

Itsijonhan' juuhan' cha'vijon na ndyova ndo'cüjioon' na itsixueehan' nnon tsonnangue, mannda' ro jndë sixueehan' quii' n'on nn'an na m'anhin nacje 'naan' ncüaan' 'nan tyía na its'aahan' cotsu ñuaanhan.

Nnda' jñ'oon na tso Isaías'ñeen na toninncyaa jon jñ'oon' Tyo'ts'on.

¹⁷Ndo' nquii Jesús, xjen'ñeen ta' jon na toninncyaa jon jñ'oon. Totso jon:

—Quintcüe' n'onho' jnanho', ng'e jndë tentyja xjen na nninncyaho' na nquii Tyo'ts'on na m'aan quíñoon'ndue ntye'ntjon jon 'o'.

Iqueen' Jesús ninnque nn'an na cotji' quintcaa

(Mr 1:16-20; Lc 5:1-11)

¹⁸Xjen na mandyí' Jesús 'ndyo ndaandue Galilea'ñeen, jndyíaa' jon ve tsans'a na ninncüii ts'an ntsindahin, Simón, tsan na jndyu Pedro, yo tyje jon na jndyu Andrés. Cotjue'hin ntqui' 'naanhin quityquii' ndaandue na cotji'hin quintcaa.

¹⁹Jo' t'man Jesús joochin, itso jon:

—Quindyonan'jonho' yo jñ'oon na mancya ndo' nts'a na nnan'tjonho' nn'an na nc'onhan cüentaa' Tyo'ts'on.

²⁰Ninñoon' jnty'ehin ntqui' 'naanhin, ty'ehan yo juu jon.

²¹Jndë na tjantyichen jon, jo' ntji jon mañoon vechen ts'an. Nan'ñeen ntsinda Zebedeo, jndyu ncüii tsan'ñeen Santiago yo tyje jon Juan. M'anhin quityquii' v'aandaa yo nquii tyehin. Cota'yahin ntqui' 'naanhin. Tqueen' Jesús joochin.

²²Ndo' jo' ninñoon' jndui'hin quii' v'aandaa'ñeen, jnty'ehinhan' yo tyehin, tyenan'jonhin yo jon.

Tsi'man Jesús ndëë jndye nn'an

(Lc 6:17-19)

²³Ndo' nquii Jesús, tomandyi' jon ninvaa ndyuua Galilea. Totsi'man jon ndëë nn'an quityquii' nt'aan'on 'naanhin. Toninncyaa jon jñ'oon naya na nanein ngita' Tyo'ts'on na ntye'ntjon jon nn'an, ncüii nnon na ñoncyaa vaa yo na tots'aa jon ndyu na toxen'chen. ²⁴Ninvaa ndyuua Siria tocya jñ'oon ntyja 'naan' Jesús. Ndo' joo nn'an ndyuuañeen, tondyochohan tsoñ'en nn'an v'i na m'aan jon na jndye nnon ntycu cotjonhin yo na toquiihan'hin. Ndo' mantyi yo nn'an na m'an jndyetyia quii' n'on, ndo' yo nn'an na cho tycu na ive'quiso yo tycutquen. Ndo' sin'man Jesús nan'ñeen.

²⁵Jndye ntmaan' nn'an tentyjahin naxen' jon. Jnanhin ndyuua Galilea yo joo nqui njoon na conduihin Decápolis, yo tsjoon Jerusalén yo ndyuua Judea ndo' mantyi nin'ndyuua ixndyaa' jndaa Jordán.

Jñ'oon na tyincyaa Jesús xjen na tovequityen jon ncüii tyo'

5 Ndo' ya na jndyiaa' Jesús na vancüi tmaan' nn'an na jndye jndyi'hin, teva jon ncüii tyo'. Jndë na təcjo jon jo', nque nn'an na tqueen' jon na quinanjonhin yo jon yo jñ'oon na toninncyaa jon, tentyjaa'hin nnon jon. ²Jo' ta' jon, totsi'man jon ndëëhin, tso jon:

Nan'min incyaahan' na neiin' ts'an

(Lc 6:20-23)

³—Joo nn'an na covaa' n'onhin na conduihin nn'an nty'iahin na tonnon Tyo'ts'on, incyaahan' na

neiin' n'onhan. Conduihin nn'an na ityentjon jon.

⁴“Joo nn'an na chjoo' n'onhan na conan'tjahan nnon Tyo'ts'on, incyaahan' na neiin' n'onhan ng'e ntsinjoon' jonhan.

⁵“Joo nn'an na cotjue'cjehin na tonnon nquii Tyo'ts'on, incyaahan' na neiin' n'onhan ng'e nndahin juu tsonnangue xco.

⁶“Joo nn'an na nt'ue jndyi n'onhin na nt'ahin 'nan na nt'ue ts'on Tyo'ts'on, incyaahan' na neiin' n'onhan ng'e quindë ya nninncyaa jon nchu vaa na contyja n'onhan jon.

⁷“Joo nn'an na m'anhan na nty'ia ro ntyjehan ngiohan, incyaahan' na neiin' n'onhan ng'e nc'oon Tyo'ts'on na nty'ia rohan nchjii jon.

⁸“Joo nn'an na ntju' m'anhin na conan'tiuhin yo na cont'ahin, incyaahan' na neiin' n'onhan ng'e njnty'ia ndëëhin nquii Tyo'ts'on.

⁹“Joo nn'an na cota'yahin ntyjehin na cho nan'ñeen tyia', incyaahan' na neiin' n'onhan. Joo nan'ñeen na ya cont'ahin, ngitso Tyo'ts'on na conduihan ntsinda nquii jon.

¹⁰“Joo nn'an na conty'e nn'anhin ng'e na cotsantyjahin ntyja 'naan' Tyo'ts'on, incyaahan' na neiin' n'onhan. Joo nan'ñeen conduihan nn'an na m'an nacje 'naan' na ico'xen nquii Tyo'ts'on na m'aan jon quiñoon'ndue.

¹¹“Incyaaahan' na neiin' n'onho' xjen na conan'cüejnaan' nn'an 'o', ndo' na cont'avi'hin 'o', ndo' cotji'hin tsoñ'en nnon jñ'oonvi' cjoho' na ve' quintuhan' ng'e na conduiho' nn'an na m'an ntyja njan.

¹²C'onho' na nein jndyiho' ng'e na coquenonho' nan'min' ng'e t'man naya 'naanho' vave quiñoon'ndue. Ee macha'xjen cont'avi'hin 'o', mannda' ro tont'avi'han nque nn'an na tom'an ndyu na toxen'chen na toninncyahan jñ'oon' Tyo'ts'on nchu vaa 'nan na nguua.

Conduiho' cha'vijon tsjaan' ndo' yo chon

(Mr 9:50; Lc 14:34-35)

¹³“O' conduiho' cha'vijon tsjaan'chjen' quii' nt'an nn'an tsonnangue. Majo' juu tsjaan' je', xe na aa jndë jndui' na chjen'han', ¿Nchu ya nts'aa ts'an na ndichjen' nnda'han'? Tayuu jnt'uehan'. Ve' ntyque'to ts'anhan' na ntque'ntjo nn'an cjohan'.

¹⁴“Ndo' mantyi conduiho' cha'vijon chon na condixuee ndëe nn'an tsonnangueva. Mangioho' cüii tsjoon na vequityenhan' xquen cüii tyo', tyi'xe'quindëe ngitë'han'. ¹⁵Min tanin juu na ntscü'a ncüii lámpara cha' ndëcya ntscüangioo' tsan'ñeen istjõ cjoo'han'. Juu tsan'ñeen ntsintyja jon lámpara'ñeen cha' ya ntsixueehan' ndëe tsoñ'en nn'an na m'an v'aa. ¹⁶Mannda' quint'aho' 'nan na chuhan' yo nn'an ng'e naya na nt'aho'hin ntsijonhan' juuhan' cha'vijon chon na covixuee ndëehin. Ee na nnt'aho' na nnda', yajo' ntquenhin cüenta joo 'nan ya cont'aho' ndo' nnan't'maan'hin nquii Tyeho' na m'aan jon quiñoon'ndue.

Tsi'man Jesús ntyja 'naan' jñ'oon na tqen Moisés

¹⁷“Joo jñ'oon na tqen Moisés yo jñ'oon na toninncyahan nque nn'an na

tom'an ndyu na toxen'chen nchu vaa 'nan na nguua, tyi'nan'tiuho' na jndyö na ntsity'ui joochan', ja jndyö na joo jñ'oon'ñeen ntsiquindëhan' juuhan' ntyja njan ndo' cha' ntsi'man nchu vaa itsiquindyihan'.

¹⁸Jñ'oon na mayuu' matsjõ ndëehö', viochen xjen na vacachen na m'aan tsjõ'ndue yo tyuaa, ncüii cüii ntji na quindëchen na m'aanhan' tyquii' jñ'oon' Tyo'ts'on na co'xenhan', tsoñ'enhan' ntsiquindëhan' juuhan'.

¹⁹Mang'e jo', min'cya ro ts'an na nts'aa na tyi'quinjon ncüii nnon jñ'oon na tqen Moisés, min na tyi'jaa'chen tsixuanhan' quii' nt'an jñ'oon'ñeen, ndo' xe na aa ntsi'man juu ndëe ntyje juu na tyi'nan'vehan jñ'oon'ñeen, naijon na ico'xen Tyo'ts'on, ngitsohan' ntyja 'naan' tsan'ñeen na tyi't'man conduihin. Majo' juu ts'an na itsue jñ'oon'ñeen, ndo' ntsi'man jon ndëe nn'an na quita'nguee'hinhan', t'manchen condui tsan'ñeen naijon na ico'xen nquii Tyo'ts'on. ²⁰Cha' na nndëe ntsijon ts'an ntyja 'naan' juu na ico'xen Tyo'ts'on na m'aan jon quiñoon'ndue, chuhan' na quitsiquindëntyichen juu cha'xjen 'nan na nt'ue ts'on jon, chito cha'xjen na cont'a nn'an tmaan' fariseos yo nn'an na conan'man nchu vaa itsiquindyi juu jñ'oon na tqen Moisés. Xe tyi'quint'aho' cha'xjen na matsjõ ndö', tyi'jon quindëe nan'jonho' ntyja 'naan'han'.

Tsi'man Jesús na tyi'nan'vjëe ntyjë

(Lc 12:57-59)

²¹“O' jndë mangioho' jñ'oon na tso Tyo'ts'on ndëe ndochiho': 'U' tyi'ntscue' ts'an, ndo' min'cya

ro ts'an na ntscuee' juu tyje juu, majnda' nt'uiityenhan'hin tonnon jüe. ²²Majo' ja matsjö ndëëho', min'cya ro ts'an na ntsiv'ii juu ncüii ntyje juu, chi nt'uiityenhan' tsan'ñeen, ndo' min'cya ro ts'an na ngitso juu na tayuuajt'ue tyje juu ndo' xe na aa ngitso juu nnon tsan'ñeen: Tsan' 'u', vaa na toncuu' na ncju'han'hin quityquii' chon v'io.

²³“Mang'e na nnda', juu xjen na matyio' 'nan nnon tyiu na ntsit'man' Tyo'ts'on, cañjoon' tson' xe na aa m'aaan ncüii ts'an na tyi'ya nchjii juu yo 'u'. ²⁴Ndo' xe na aa nnda', yajo' qui'ndyi' juu nan'ñeen na tyio' nnon tyiu'ñeen, caco'ya jndyee 'u' yo juu, ndë jo' quindyo' ntcüe' na ntsit'man' Tyo'ts'on.

²⁵“Juu ts'an na nin'quen juu 'u' nnon ts'ian, cje ro quitsa' na ntjo ya ntyjii juu yo 'u' viochen na incyaahan' xjen na nninjnda' jñ'oon 'nan' yohin, tyi'nts'aahan' ng'e na tyi'cotsijnda' jñ'oon na vaa yo 'u', ntquen juu 'u' nnon jüe, ndo' juu jüe nc'ua juu ts'ian na quityi' comisión 'u' vancjo. ²⁶Jñ'oon na mayuu' matsjö nnon', tyi'xe'quindui' jo' ata jndë tyion'ñ'en' na chu'ljan'.

Tsi'man Jesús na tyi'nc'oon

tsans'a yo tsanscu na ve' ndö' ro

²⁷“‘O jndë jndyeho' na tso Tyo'ts'on ndëë ndochiho': 'U' tyi'nc'on' yo ts'an na ve' ndö' ro.

²⁸Majo' ncö, jñ'oon na mayuu' matsjö ndëëho', min'cya ro ncüiiho' na ndyiaa' juu ncüii tsanscu, na nin'c'oon jndyi' juu yo tsan'ñeen, ndo' na nnda', jndë tsixuan juu jnan yo tsanscu'ñeen, ng'e quii' ts'on juu jndë sitiü juu na nnda'.

²⁹“Ndo' ng'e na nnda', xe na aa ténnon' ntyjaya nts'aahan' na matsitja 'u', yantyi cüji'han', quityque'han' na tycya na m'an', ng'e yantychen na tyi'quindë 'u' na ngaque' na m'aaan Tyo'ts'on, chito na quindë 'u' ncja' v'io. ³⁰Ndo' mantyi juu nt'ö' ntyjaya, xe na aa its'aahan' na matsitja 'u', yantyi quityje'han' ndo' ndë quityque'han', ng'e yantyi na tyi'quindë 'u' na ncja' quiñoon'ndue, chito na quindë 'u' na ncja' v'io.

Joo nn'an na jndë tonco, tsi'man

Jesús na tyi'ndyehan ntyjehan

(Mt 19:9; Mr 10:11-12; Lc 16:18)

³¹“Mantyi 'o' jndë jndyeho' jñ'oon na tquen Moisés na itsohan': Min'cya ro ncüii 'o' na n'ndyii juu scuu', nndë ncüii tson na ngitsohan' na jndë jnty'ehan ntyjehan. ³²Majo' jñ'oon na mayuu' na matsjö ndëëho', xia'ntyi xe na aa m'aaan scuu' ts'an yo ncüiichen ts'an, jo' vanaan na n'ndyii jonhin. Xe na aa chito nnda' vaa, ndo' 'ndyi'hin, matsa' na ve' m'aaan ya juu yo ncüiichen ts'an, ndo' mantyi juu tsans'a'ñeen vaa jnaan' jon na ve' m'aaan ya jon yo juu tsanscu'ñeen.

Tsi'man Jesús na tyi'ntji' jaa xuee'
Tyo'ts'on na ve' cotquëntyën jndyuë

³³“Ndo' mantyi jndë jndyeho' jñ'oon na tondye ndochiho': Tyi'ntco' 'ndyo' na nchjii Tyo'ts'on na mayuu' jñ'oon na matsinin' ndo' nchji' ya' na je'quitsiquindë'han'. Majo' 'u' quitsiquindë' jñ'oon na jndë tco' 'ndyo' nnon jon. ³⁴Majo' ja matsjö ndëëho', min'ncüii nnon tyi'ngita'ho' jndyueho'

jñ'oon na condueho' na nchjii Tyo'ts'on na mayuu'han', min tyi'ngita'ho' jndyueho' na ntji'ho' xuee' quiñoon'ndue ng'e juuhan' conduihan' silla na manin'ts'iaan' na vequityen jon. ³⁵Ndo' min tyi'ngita'ho' jndyueho' na ntji'ho' xuee' tsonnangue ng'e juuhan' m'aanhan' tocje 'naan' jon, ndo' na nndueho' na nnda' itsijonhan' na condueho' na nchjii jon na mayuu' jñ'oon na condueho'. Ndo' min tyi'ntji'ho' xuee' tsjoon Jerusalén na cota'ho' jndyueho', ng'e conduihan' tsjoon najon na ico'xen Tyo'ts'on na nquii jon taquintya na t'man conduihin. ³⁶Min tyi'ntji'ho' xuee' nquen nqueho' na cota'ho' jndyueho' ng'e min'ncüii sonquenho' je'quindë nt'aho' na nninquichi'han' ndo' min na aa ndintonhan'. ³⁷Majo' ya na cota'ho' jndyueho' na mayuu' cüii jñ'oon, quitsi'manhan' na mayuu'han', ndo' juu xjen na cota'ho' jndyueho' na min tyi'yuu' ncüii jñ'oon, quitsi'manhan' na tyi'yuu'han'. Ng'e min'cya ro jñ'oon na ntscüantjo'ntyi ts'an na ntco' juu 'ndyo juu na nchjii Tyo'ts'on na jñ'oon mayuu' itsinin juu, juu jñ'oon'ñeen conanhan' na m'aan yutyia.

Itsi'man Jesús ya na cont'avi' nn'an jaa, tyi'jnt'uë na nnjon nan'ñeen

(Lc. 6:29-30)

³⁸“O' jndë jndyeho' jñ'oon na tquen Moisés na itsohan': Minninchen nnon navi' na nts'aa ts'an yo cüiichen tyje juu, manincüajon quitjon juu. Xe na aa tēnnon tyje juu isquee' juu, mantyi nnda' quitjon juu. Ndo'

xe na aa tsi'n'on cüii tyje juu tcon juu, mantyi quiton tsi'n'on juu. ³⁹Majo' ja, ndö vaa matsjö ndëeho' ntyja 'naan' juu jñ'oonva': Tyi'nt'ue' 'u' na nnjon ts'an na its'aa vi' 'u'. Minninchen ts'an na imin' nda'chcya quincho' tontyjaya, ncy'a' na quimin' juu cüiichenhan' tontyjandyuaan'. ⁴⁰Ndo' nin juu na iquen 'u' nnon ts'ian na nin'cüji' juu coton', mantyi ncy'a' na ngay'oon juu ndiaaso'. ⁴¹Ndo' nin juu na its'aa na ijndei'han' na cja' yohin na ngichu' xu 'naan' juu cüii kilómetro, cja' yohin min na ve kilómetros. ⁴²Ts'an na ican 'nan nnon', ncy'a'han' nnon juu, ndo' min tyi'ntsintycüii' 'nan nnon ts'an na nin'cüji' jnan 'nan nnon'.

Cüivi'ngiö nn'an na jndo jaa

(Lc 6:27-28, 32-36)

⁴³“Mantyi 'o' jndë jndyeho' jñ'oon na tquen Moisés na co'xenhan': Cüive'nchji' ts'an na ya jñ'oon 'u', ndo' ts'an na jndoo' 'u', cüejon quitsa' yohin. ⁴⁴Majo' ndö vaa matsjö ndëeho' ntyja 'naan' juu jñ'oonva': Cüivengioho' joo nn'an na jndohin 'o', ndo' quitanho' na quityio Tyo'ts'on jn'aan nque nn'an na conty'ehinho' tsojnaan' na conan'jonho' ntyja njan. ⁴⁵Ee na nt'aho' cha'xjen na matsjö, nnduiho' ntsinda nquii tyeho' na m'aan jon quiñoon'ndue. Nquii jon its'aa jon na juu ndo'cüjioon' 'naan' jon ndyiaa'han' ndëë nn'an na ya nn'an ndo' mantyi yo ndëë nn'an na tyia nn'an. Ndo' mantyi itsquioo jon ndaatsua' 'naan' jon cjo nn'an na cont'a cha'xjen na chuhan' ndo' mantyi cjo nn'an na conan'tja nnon

jon. ⁴⁶Ng'e xe na aa ve' xia'ntyi nque nn'an na vi'ngiohinho' na conan'vengioho'hin, ¿Aa conan'tiuho' ng'e jo' vaa naya 'naanho' tonnon Tyo'ts'on? Quitquenho' cüenta, joo nn'an na cotyehin s'onndyuaa cüentaa' gobiernon tsjoon Roma, mannda' vaa cont'ahan. ⁴⁷Ndo' xe na aa ve' xia'ntyi joo nn'an na ya jñ'oonhin yo 'o' na concyaho' ts'onhin, ¿Aa conan'tiuho' na t'man vaa na conan'quindëho'? Joo nn'an na tyi'quinan't'maan' Tyo'ts'on, mantyi nnda' vaa cont'ahan. ⁴⁸Cha'xjen nquii Tyeho' na m'aan jon quiñoon'ndue, tsoñ'en ntyja 'naan' jon conduihin na jndyoyuhin, mantyi mannda' c'onho' quiii' nt'an nn'an.

Itsi'man Jesús na quint'aha 'nan ya

6 “Ya na cont'aho' cüii nnon na chuhan' ng'e na cotsantjaho' ntyja 'naan' Tyo'ts'on, quitquenho' cüenta na chito cont'aho'han' cha' na quitquen nn'an cüenta ntyja 'naan'han'. Ng'e xe na aa ve' tondëë nn'an cont'aho'han', tanaya 'naanho' tonnon nquii Tyeho' na m'aan jon quiñoon'ndue.

²“Mang'e jo' ya na matsa' naya cüii ts'an, quitsa' na ninncu' cüintyji'han', tyi'ntsixua' ndëë nn'an juu naya na matsa' cha'xjen na cont'a nn'an na ve' cont'a nquehin na ya jndyi nn'anhin. Joo nn'an na covancüi nt'aan'on ndo' natahin', cont'a nan'ñeen na quindyë nn'an juu naya na cont'ahin cha' quindue nan'ñeen na ya jndyi nn'anhin. Jñ'oon na mayuu' matsjö ndëëho', xia'ntyi

jo' naya 'naanhin na joo ntyjehin conan't'maan' nan'ñeenhan. ³Majo' 'u' je', ya na matejnde!' cüii ts'an 'nan na itsitjahan'hin, min'ncüii nnon ts'an tyi'ntsu' ntyja 'naan' 'nan na matsa', min ts'an na ya jndyi jñ'oon yo 'u'. ⁴Yajo' nts'aahan' na ninncu' ntyji' juu naya na matsa'. Majo' nquii Tye' na indyiaa' jon naya na matsa' yo cüiichen ts'an na ninncu' ntyji'han', ntsinon jon 'nan na icanhan' 'u'.

**Itsi'man Jesús nin jñ'oon na
nnaan'nën nnon Tyo'ts'on**

(Lc 11:2-4)

⁵“Juu xjen na conan'neinho' nnon Tyo'ts'on, tant'aho' cha'xjen cont'a nn'an na ve' cont'a nquehin na njon jndyihin tonnon Tyo'ts'on. Ng'e joohin ya jndyi ngiohin na quijnty'ia nn'anhin xjen na minntyjee'hin quityquii' nt'aan'on ndo' nata na conan'neinhin nnon Tyo'ts'on. Jñ'oon na mayuu' na matsjö ndëëho', xia'ntyi jo' naya 'naanhin na vaa. ⁶Majo' 'u', xjen na ntsinin' nnon Tyo'ts'on, caque' quityquii' va', quitscu' 'ndyohan', jo' quitsinin' nnon Tye' na tatyi'ncyoo'hin, majo' m'aan jon yo 'u' jo'. Ndo' nquii jon na conduihin Tye' na nechii jon tsoñ'en na tacovityincyo ndëë nn'an, ntsiquindaa' jon tsoñ'en na icanhan' 'u'.

⁷“Ya na conan'neinho' nnon Tyo'ts'on, tandueho' jñ'oon na ve' ninjuuntyi ninjuuntyihan', cha'na cont'a joo nn'an na tyi'quitajna'anhin jon. Ee conan'tiuhin na ndyii jon ng'e ninjuu ninjuu jñ'oon na conduihin.

⁸Majo' 'o' tyi'nt'aho' cha'xjen na cont'ahan, ng'e vitjachen na ngitanho' nnon jon, majndë nchjii jnda' jon nin 'nan na icanhan' 'o'.

⁹Ndö vaa jñ'oon na quindueho' nnon jon:

Tyé na m'an' quiñoon'ndue, quits'aahan' na ninnquii'chen cüit'maan' xue'.

¹⁰Juu na matye'ntjon', quindy co'xenhan' na vja na m'an.

Quindui 'nan na nt'ue tson' nnon tsonnangueva cha'xjen na conduihan' quiñoon'ndue.

¹¹Ncya' 'nan na icanhan' na ntcü'á xeevahin.

¹²Quitsit'man tson' já yo 'nan tyia na jndë jnt'á cha'xjen conan't'man n'ón nnon na conan'tjahin ndé.

¹³Quitejndei' já na tyi'ntyii'han' ng'eehan' já na nt'á 'nan na tyi'quichuhan', majo' quitsiquindya' já tsoñ'en nnon 'nantyia na nin'quitsi'ndaa'han' já. Ng'e ntyjantyi xjen na tquen' tsoñ'en,

'u' condui na maco'xen', ndo' condui 'u' najndu', ndo' tsixuan' na tsoñ'en na tquen' na cüit'maan' 'u' ntyja 'naanhan'.

Quindui na mac'an.

¹⁴Ndö' tsonyichen Jesús: "Xe na 'o' conan't'man n'onho' nnon na conan'tjahin ndëëho', yajo' mantyi nquii Tyeho' na m'aan jon quiñoon'ndue, ntsit'man ts'on jon 'o' na conan'tjahö' nnon jon. ¹⁵Majo' xe na aa tyi'conan't'man n'onho' nque ntyjeho' na conan'tjahin ndëëho', mantyi nquii Tye'ho'

tyi'xequitsit'man ts'on jon 'o' 'nan na conan'tjahö' nnon jon.

Itsi'man Jesús ntyja na ntyje ts'an 'nan 'ndyo juu

¹⁶"Xjen na conan'quindëho' jñ'oon na cotyjeho' 'nan jndyueho', tyi'nt'a yaho' na ntsi'manhan' na chjoo' n'onho' cha' quitquen nn'an cüenta na juuhan' cont'aho'. M'an nn'an na ve' cont'a yahin na cotyjehin 'nan jndyuehan cha' quijnty'ia nn'an na conan'quindëhin. Jñ'oon na mayuu' na matsjö ndëëho', ve' ntyja 'naan' na cojnty'ia nn'an na nnda' cont'ahin, xia'ntyi jo' vaa naya 'naanhin. ¹⁷Majo' 'u', xjen na matyje' 'nan 'ndyo', quiman' nnon', quitscjo'ya' xquen', ¹⁸Cha' tyi'ntsi'manhan' ndëë nn'an na matyje' 'nan 'ndyo', majo' nquii Tye' na m'aan jon quiñoon'ndue, ntsi'manhan' nnon jon na juuhan' matsa'. Ndo' nquii jon na ndyiaa' jon 'nan na tatyi'ncyo ndëë nn'an, nninncyaa jon tsoñ'en na icanhan' 'u'.

Naya 'naan' ts'an na vaa quiñoon'ndue

(Lc 12:33-34)

¹⁹"Min 'nan na conan'ncüi nnon na njon jndyihan' na conan'qui n'onhinhan'. Majo' quinty'ua conan'ndaa' o'han' ndo' co'on tscüahan' ndo' mantyi co'oque' nannty'uee nt'aa nan'ñeen na ntji'hinhan'. ²⁰Majo' 'naanho' na njon jndyihan' na conan'qui n'onho'han', quinan'ncüi'ho'han' quiñoon'ndue najjon na je'cüa' quinty'uahan', min na je'c'on tscüahan' ndo' min na je'coque' nannty'uee na ntji'hinhan'. ²¹Ng'e

naijon na covave 'nan na njon jndyi na conan'ncüiho', majo' vijon m'aan na ndyii' n'onho'.

**Tënnon ts'an itsijonhan' juuhan'
cha'vijon lámpara**

(Lc 11:34-36)

22“Ya na mandyi' jñ'oon na mayuu' yo na xoncüee' tson', itsijonhan' 'u' cha'na ts'an na tyincyo ya naxuee ndyiaa'. Ng'e xjen mavaa' tson' jñ'oon'ñeen, yajo' itejndeihan' 'u' tsoñ'en xuee na vam'an'. 23Majo' xe na aa tyi'nin'quindy' jñ'oon na mayuu', itsijonhan' ntyja 'nan' cha'vijon ts'an na tyi'ya tënnon na m'aan juu na nchjaan' juu. Ng'e min na mandyi' jñ'oon'ñeen, majo' tyi'je'cüaa' tson' na mayuu'han', ng'e tyquii' tson' matsixuan' cha'vijon najaan jndyi.

**Je'quindëe na ntye'ntjön ndëe ve
patrón na ninvi xjen**

(Lc 16:13)

24“Tamin'ncüii ts'an nndëe ntye'ntjontyen ndëe ve patrón na ninvi xjen. Ng'e nc'oon juu na tyi'cuee' ts'on juu ncüii patrón'ñeen ndo' ncüiichenhin nc'oon juu na vi'ntyjii juuhin. Ee nts'aahan' na njon jndyi nchjii juu yo ncüiihan, majo' cüiichenhin tyi'quinjonhin ntyjii juu. Xe na jen cojoo' n'onho' na nnan'tjonho' 'nan na nnintyaho', ntscu'han' na nnan't'maan'ho' Tyo'ts'on, ng'e tyi'je'quindëe ntye'ntjonho' ndëe ve nnonhan'.

**Neyaa Tyo'ts'on 'nan na icanhan'
ntsinda jon**

(Lc 12:22-31)

25“Mang'e na nnda' vaa, matsjö ndëeho' na tanc'onho' na m'aan'

jndyi n'onho' nchu vaa na vja na m'anho' tsonnangueva, na nin 'nan ntcüa'ho', ndo' na ncüeho', min ntyja 'naan ndiaa na ntcüeho'. Ng'e ntyjii Tyo'ts'on nchu vaa na cotando'ho', majndeichen yo 'nan na ntcüa'ho'. Ntyjii jon tsoñ'en ntyja 'naanho', majndeichen yo ndiaa na ntcüeho'. 26Quitquen yaho' cüenta ntyja 'naan quintsa na ma'ntyja nandy. Joo o' taconon o' cha' ngue'han' na ntyje o' ndo' na nnan've o'han' na nninjnt'ue o' 'iocha. Majo' min na nnda', nquii Tyeho' na m'aan jon quiñoon'ndue, incyaa jon 'nan na cocüa' o'. Ndo' 'o' je', ¿Aa chito njonchen nchjii jon yoho', chichen quintсахin'? 27Min tanin ncüii 'o' nndëe ngüando'ntyiho' ng'e na jndye jndyi m'aan' n'onho'.

28“Yajo' ¿Ndu na m'aan' jndyi n'onho' ntyja 'naan' ndiaa na ntcüeho'? Quitquenho' cüenta ntyja 'naan ntjaa' jndëe ya na covindyehan'. Nancoo' covaa'han'. Joohan' min tacont'ahan' ts'ian, min tacoto'ñoonhan' tsuan na nndë ndiaahan'. 29Majo' quindyeho' ntsjö: Juu rey Salomón, min na tyä jndyihin, ndo' tëquintyja na ya 'nan na tonan'chu jon, majo' tyi'quitsijonhan' na nancoo' ndiaa na tocüe jon cha'xjen nancoo' ncüii ntjaa'min. 30Ndo' ng'e na nnda' vaa na incyaa Tyo'ts'on na nancoo' ntjaa' jndëe na ve' xeevaa ro minhan', ndo' 'iocha coninjnt'ue nn'anhan' na conan'quineinhan 'nan na cocüa'han, majndeichen ntyjii jon yuu jon nnan ndiaa na ntcüeho', 'o' na chjo jndyi vantyja n'onho'hin. 31Jo' tajan nc'onho'

jñuaan' ts'on na nndueho': ¿Nin 'nan nt'aha na nninjnda' 'nan ntcü'a ndo' na ncüë? ¿Nin 'nan nt'aha na nninjnda' ndiaa ntcüë? ³²Ee joo nn'an na tyi'c'onhan ntyja 'naan' Tyo'ts'on, ninnquii'chen m'aan' n'onhin nan'min', majo' nquii jon na conduihin Tyeho' na m'aan jon quiñoon'ndue, nchjii jnda' jon na tsoñ'en nan'min' itsitjahan'ho'. ³³Navejndyee quijnt'ueho' na nquii Tyo'ts'on itye'ntjon jon 'o'. Ndo' quint'aho' 'nan na cavee' ts'on jon ee xe na nnda' tsam'anho', nts'aa jon na ndaho' tsoñ'en 'nan na icanhan'ho'. ³⁴Mang'e jo' tyi'nc'onho' na m'aan' jndyi n'onho' 'nan na nninjnt'ueho' 'iocha na tonnon. Xuee 'io ntsijnda' nquiihan' nin jñ'oontiu na nc'onho' ntyja 'naan' 'nan na icanhan' 'o'. Juu navi' na iquenon ts'an na ncüii ncüii xuee, maxjen condinon ntyja 'naan'han'.

Tyi'ncüji' cüenta na aa conan'tja nn'an

(Lc 6:37-38, 41-42)

7 “Tyi'ntji'ho' cüenta na aa conan'tja nn'an, ng'e xe na aa nt'aho'han', mantyi ncüji' Tyo'ts'on cüenta na conan'tjaho' nnon jon. ²Ng'e cha'xjen na cotji'ho' cüenta na aa conan'tja nn'an ndëëho', mannda' ncüji' jon cüenta na conan'tjaho' nnon nquii jon. Macha'xjen na cont'aho' yo nn'an, mannda' nts'aa jon na quit'uii ntcüë'han' 'o'. ³¿Ndu na maquen' cüenta ncüii nnon na tyi't'man itsitja cüii'chen ts'an ndo' min ncu' tyi'maquen' cüenta na t'man matsitja 'u'? Na nnda' matsa',

itsijonhan' ntyja 'nan' cha'vijon na mandyia' jndëë'n'oon na tuahan' ténnon cüii ts'an, majo' min'chjo tyi'quen'to' cüenta na ñjon ts'oon tsei' v'aa ténnon' ncu'. ⁴Ndo' na nnda', tyi'quitsohan' na ntsu' nnon tsan'ñeen: Cüa ntyjë, ncy'a' na ncüji' jndëë'n'oon na tua ténnon'. Ndo' majuuto xjen'ñeen ninvaa ñjon ts'oon tsei' v'aa ténnon' ncu'. ⁵U' na ve vaa na matsitiu', juu ts'oon tsei' v'aa na ñjon ténnon', cüji' jndyee'han', yajo' xuee ndyia' na ncüji' jndëë'n'oon na ñjon ténnon tsan'ñeen.

⁶“Nan na ji'ua nan'xuanhan' ntyja 'naan' Tyo'ts'on, tyi'ninncyaho'han' ndëë nn'an na tyi'quinjonhan' ngiohin. Ee xe na aa nt'aho' na nnda', ntsijonhan' ntyja 'nan' cha'vijon ndëë quindue' coninncyaho' 'nan na nan'xuanhan' cüentaa' Tyo'ts'on. Ndo' quindë'ñeen ngüe'quen o' ndo' ntquii o' 'o'. Min tyi'ninncyaho' 'nan na njon jndyi nan'xuanhan' ndëë nn'an na tyi'quinjonhan' ngiohin. Ng'e xe na aa nt'aho' na nnda', itsijonhan' cha'vijon cotjue'ho' ts'uaa të' perlas ndëë quintcu. Ndo' cho'ñeen nndyue o'han'.

Quitanho' nnon Tyo'ts'on, yajo' ncy'onho' cüentahan'

(Lc 11:9-13; 6:31)

⁷“Ninnquii'chen quitanho' nnon Tyo'ts'on, yajo' ncy'onho' cüenta 'nan na cotanho'. Ninnquii'chen quijnt'ueho' nchu ya na quint'aho' tonnon jon, ndo' nninjnda'han'. Ninnquii'chen quinan'manho' nnon jon 'nan na coquenonho', yajo'

ntsiquinaan jon tondëho' cha'vijon na nnaan 'ndyo v'aa. ⁸Ng'e ncüii ncüii ts'an na ninnquii'chen ican juu nnon Tyo'ts'on, ncy'oon juu cüenta 'nan na ican juu. Ndo' ncüii cüii ts'an na ninnquii'chen nt'ue juu nchu vaa na nt'ue ts'on jon, mancüiixjen ncüaa' ts'on juuhan'. Ndo' juu ts'an na ninnquii'chen itsi'man nnon jon 'nan na iquenon, ntsiquinaan Tyo'ts'on tonnon tsan'ñeen cha'vijon conaan 'ndyo v'aa.

⁹“Juu jnda!, xe na aa ntecan juu cüii tan' tyoo' nnon!, tyi'je'ncy'a' na ve' cüii tsjö' nnon juu na ntcüa' juu. ¹⁰Ndo' min xe na aa ntecan juu cüii quitscaa nnon' na ntquii juu, tyi'je'ncy'a' ve' quitsu ntquii juu. ¹¹Ng'e na nnda!, 'o' na conduiho' nn'an na tyia nn'anho', xe 'o' ngioho' nninncyaho' 'nan ya ndëë ndaho!, majndeichen nquii Tyeho' na m'aaan jon quiñoon'ndue, nninncyaa jon 'nan na yantychen ndëë nn'an na cotanhan' nnon jon.

¹²“Jo' tsoñ'en 'nan na nt'ue n'onho' na quint'a nn'an yo 'o', majo'nty'i quint'aho' yohin. Ee na nts'aa ts'an na nnda!, itsiquindëhan' juu jñ'oon na tquen Moisés na ico'xenhan!, ndo' mantyi jñ'oon na jndui na tondue nn'an na ntsiquindyihan' 'nan na nguaa.

Quitsac'ë 'ndyo teon na quintuhan'

(Lc 13:24)

¹³“Quitsaque'ho' 'ndyo teon na quintuhan' cha' nndëë nc'onho' natoo' Tyo'ts'on. Ng'e vaa 'ndyo teon tuen na ngaquee' ts'an nato tuen. Majo' juu nato'ñeen ngay'oonhan' ts'an na

ngitsuhin, ndo' jndye jndyi nn'an cotsaque'han'. ¹⁴Majo' 'ndyo teon na ngaquee' ts'an nato na ngay'oonhan'hin na tyi'quintycüii na ngüando' ñuaan' juu, quintuvi'han' ndo' tyi'jndye nn'an condiohinhan'.

Ng'e të na its'aa ts'oon, jo' ngüajnaan' ts'an nin ts'oonhan'

(Lc 6:43-44)

¹⁵“Quitquenho' cüenta yo nque nn'an na coninncyahin jñ'oon na itsivi'nn'anhan'ho'. Cotsquehin quii' nt'anho' ndo' ngioho' na ndyia' n'onhin cha'xjen joo quinman ndyia' n'on o', majo' quityquii' n'on nan'ñeen nan'xuanhin nanvi' nn'anhin cha'vijon lobo. ¹⁶Nndëë ncüaa' n'onho' nchu vaa nan'xuanhin na cotquenho' cüenta 'nan na cont'ahin. Mangioho' na joo tëndöndyoo' tsjan, tyi'xe'quityjee ts'anhan' n'oonneon, min tyi'xequityjee ts'an tëhigos tsonneonndye.

¹⁷Nan'ñeen itsijonhan'hin cha'vijon cüii ts'oon. Ts'oon ya, cove' të ya, majo' min'cya ro ts'oon na tyi'ya, its'aahan' të tyi'ya. ¹⁸Juu ts'oon ya xecue' të tyi'yahan!, majo' juu ts'oon tyi'ya, min tyi'xecue' të yahan!. ¹⁹Ncüii cüii ts'oon na tyi'quint'ahan' të ya, cot'uahan!, ndë chi nguaahan' nnon chon. ²⁰Nnda' vaa na ntajn'aanho' nin 'nan nan'xuan nan'ñeen, ng'e ya na ntquenho' cüenta 'nan na cont'ahin, ntsi'man jndyoyuhan' ndëëho' na chito jñ'oon mayuu' coninncyahin.

Chito tsoñ'en nn'an ntsaque'han ntyja 'naan' na ico'xen Tyo'ts'on

(Lc 13:25-27)

²¹“Jndye nn'an conduehin nnön ta, majo' chito tsoñ'enhan

ntsaque'han tyquii' juu na ityentjon Tyo'ts'on nn'an. Majo' minninchen ts'an na ntsiquindë juu cha'xjen na nt'ue ts'on Tyëhö' na m'aan jon quiñoon'ndue, juu tsan'ñeen ngaquee' juu ntyja 'naan' na itye'ntjon jon nn'an. ²²Ya na ngüentyja xjen ntco'xen Tyo'ts'on nn'an ntyja 'naan' na jndë jnan'tjahin nnon jon, nnduehan nnön: Manchji' rii' ta na jndë tyincyá já jñ'oon naya 'nan' yo juu najndei na matsixuan', ndo' jndyetyia yo nanjndyi, jndë tjí' jáhan' quityquii' n'on nn'an, ndo' yo najndei na condui 'u', jndë jnt'á jndye nnon ts'ian na tyi'xe'quinduihan' yo na jndë nqué. ²³Yajo' ntsintcü'ë jñ'oon ndëë nan'ñeen: Min tyi'cüajnan' o'. Quenaanho' na tonnön, 'o' na ninnquii'chen tont'aho' 'nan tyia.

Jñ'oon ntyja na condë ve v'aa

(Mr 1:22; Lc 6:47-49)

²⁴“Ncüii ncüii ts'an na indyii juu jñ'oonmin na matsjö ndo' vanguee' juuhan', itsijonhan' tsan'ñeen cha'vijon ts'an na jnda' xquen na sia vaa' cjoo' tsjö' na tyen minntyjee'han'. ²⁵Ndo' tyioo ndaatsua', ²⁶Majo' ncüii cüii ts'an na indyii jñ'oon na matsjö, majo' tyi'quitsiquindë juuhan', itsijonhan' tsan'ñeen cha'vijon cüii ts'an na tyi'jnda' xquen na ve' siato juu vaa' juu cjoo' tei'. ²⁷Ndo' tyioo ndaatsua', jndui' ndaats'o t'man ndo' jndei tyioo jndye. Tovaquiñjonhan' juu v'aa'ñeen, mana tyioohan'. T'man tsuhin ntyja 'naan'han'.

²⁸Vi na jndë sinin Jesús tsoñ'en jñ'oonmin', nn'an na jndye jndyi'hin

na tondyehan jñ'oon na toninncyaa jon, jndye tom'aan' n'onhin ntyja 'naan' jñ'oon'ñeen, ²⁹Ng'e tots'i'man jon ndëëhin cha'xjen ts'an na conintquehin na ityentjon, chito cha'xjen nn'an na tonan'man nchu vaa itsiquindyi juu ntji na tquen Moisés.

Sin'man Jesús ts'an na chu ndö' cotö'

(Mr 1:40-45; Lc 5:12-16)

8 Xjen na tjantcüe' Jesús na jnan jon juu tyo'ñeen, nn'an na jndye jndyi'hin tyentyjahan toxen' jon. ²Ndo' tyjee'non cüii tsans'a na chu ndö' cotö', tconxtye juu tonnon jon, itso juu:

—Nnda' ta, nchji na vaa najndei na condui 'u' na nndëë ntsin'man' ja xe na aa nt'ue tson'.

³Ndo' tyio Jesús nt'ö jon nacjoo' tsanvii'ñeen, itso jon nnon juu:

—Nt'ue ts'ön, c'on' na jndë ntjo ya ntcüe' 'u'.

Ndo' ninñoon' jn'man juu, mana tsu ndö'ñeen. ⁴Ndo' tso Jesús nnon juu:

—Ndyee'he', min'ncüii nnon ts'an tyi'ntsu' nchu vaa s'a. Naneinhin cja', quitsi'man' nnon tyee njan jaa nn'an judíos na jndë jn'man', ndo' juu quioo' na itsiquindyi jñ'oon na tquen Moisés na nninncyaho' nnon Tyo'ts'on, juu o' ncyaa' nnon tyee'ñeen. Ee na ntsiquindë' na nnda', ntsi'man jndyoyuhan' ndëë nn'an na jndë jn'man'.

Sin'man Jesús mosoo' cüii capitán

(Lc 7:1-10)

⁵Jndë na tëquee' Jesús tsjoon Capernaum, tëntyjaa' ncüii capitán na m'aan jon. Juu tsan'ñeen co'xen

jon ncüii ciento sondaro cüentaa' tsjoon Roma. Tcan jon na quits'aa Jesús vi naya'ñeen'hin yohin. ⁶Itso jon:

—Nnda' ta, mioon jndyi iquenon moso njan na vaa juu v'a, iy'oon tycu coquenhin ndo' iquii jndyihan'hin.

⁷T'a Jesús, itso jon:

—Ncjö ntsin'manhin.

⁸Majo' sintcüe' capitán'ñeen jñ'oon, itso jon:

—Nnda' Ta, tyi'quitsixuan na ngaque' quityquii' v'a. Majo' ve' quitsu' na quin'man moso njan, ndo' n'man juu. ⁹Ng'e mantyi ja m'an nacje 'naan nn'an na coto'xenhin ja. Ndo' mantyi m'an sondaro na maco'xën. Ya na ma'ua ts'ian nnon ncüiihin, matsjö nnon juu: “Cja' ndöhin, ndo' ncja juu.” Ndo' ya na ma'ua ts'ian nnon cüiichenhin: “Quindyo' ntjoohin”, ndo' nndyo juu. Ndo' na ntsjö nnon moso njan: “Quitsa' ts'ianva', ndo' nts'aa juuhan'.”

¹⁰Ndo' vi na jndë jndyii Jesús jñ'oon na tso tsan'ñeen, tëvee' jndyi ts'on jon. Tso jon ndëe nn'an na cotsantyja naxen' jon:

—Jñ'oon na mayuu' matsjö ndëeho', quii' nt'an ntyjëehë nn'an Israel, min'jon tacontji ncüii ts'an na t'man vaa na vantyja ts'on juu Tyo'ts'on cha'na juu tsanvahin.

¹¹Quitquenho' cüenta jñ'oon na ntsjö, juu xjen ya na nnintyincyoo' ntyja na itye'ntjon Tyo'ts'on nn'an tsonnangue, nnan nn'an xi'jndiohan' na ngüendyuuaahan yo ndochihi Abraham, Isaac yo nin'Jacob na ntcüa' nan'ñeen yohan. ¹²Majo' nque nn'an judíos,

joohin chuhan' na nan'xuanhin juu na itye'ntjon Tyo'ts'on, ncüiji'han'hin jo'. Ndo' ncju'han'hin najjon na tëquintyja najaan, ndo' jo' nc'onhan na nnan'xuaahan na ntsi'ndaa'han' ngiohan. Ndo' manin'nan'quii'oon'hin ndi'n'onhan na ntquiihan'hin.

¹³Jndë jo' tso Jesús nnon juu capitán'ñeen:

—Cja' ntcüe' va', ndo' quindui cha'xjen na mavantyja tson'.

Ndo' majuuntyi xjen'ñeen jn'man mosoo' juu capitán'ñeen.

Sin'man Jesús tsanscu xeen' Pedro

(Mr 1:29-31; Lc 4:38-39)

¹⁴Ndo' tja Jesús vaa' Pedro. Jndë na tëquee' jon jo', jndyii jon jñ'oon na juu tsanscu xeen' Pedro, vaa tsan'ñeen cjoo' jndu. Iy'oon tjuen'hin. ¹⁵Jo' t'ui Jesús nt'ö tsanscu'ñeen. Ndo' ninñoon' jndya tjuen'hin. Jnanquintyja juu, ta' juu na sijñ'oon' juu na tcüa'han.

Jndye nn'an v'i sin'man Jesús

(Mr 1:32-34; Lc 4:40-41)

¹⁶Ndo' vi na jndë tua ndo'cüjioon', nn'an na nan'xuan jndyetyia, tyecho nn'an joohin na m'aan Jesús. Tco'xen jon jndyetyia'ñeen na quindui'hin quii' n'on nan'ñeen. Mantyi sin'man jon tsoñ'en nn'an v'i. ¹⁷Tui na nnda' cha' quitsiquindëhan' jñ'oon na jndui na toninnycyaa Isaías ndyu na toxen'chen. Itso jon: “Manquii Tyo'ts'on tejndei jon jaa na tyi'jndei' nn'ön. Ndo' sin'man jon jaa tsoñ'en nnon ntycu na coquenön.”

**Nn'an na nin'quitsantyja toxen'
Jesús**

(Lc 9:57-62)

¹⁸Ya na jndyiaa' Jesús na jndye jndyi nn'an m'an xejndio ngiaa' jon, tso jon ndëë nn'an na totsay'on yo jñ'oon na toninncyaa jon na quinan'jnda'hin v'aandaa na ngüe'jndyahan ndaandue.

¹⁹Tantyjaa' ncüüi ts'an na tsi'man nchu vaa itsiquindy ntji na tqwen Moisés. Itso juu nnon Jesús:

—Nnda' ta, 'u' na matsi'man' ntyja 'naan' Tyo'ts'on ndé, minyuuchen na ncja' ntsijon ja yo 'u'.

²⁰Jo' sintcüe' Jesús jñ'oon nnon juu, itso jon:

—Joo ndyondyehin' min ndue' o', ndo' quintahin' min ntycyaa o', majo' ja na condui tsans'a na t'ua Tyo'ts'on ts'ian nnön na coxën tsoñ'en nn'an, min naijon na ngüajjndyëë, ta'nan yu ro.

²¹Cüüichen ts'an na ivay'oon juu yo jñ'oon na toninncyaa Jesús, itso juu nnon jon:

—Ta, ncyaa' chjo jñ'oon na ntix'ë tyëhö' ndo' vi na jndë ty'iuhin, yajo' yu je', ngöy'ön ja yo jñ'oon na mancyaa'.

²²T'a Jesús, itso jon:

—Jndye nn'an m'anhin cha'vijon nt'oohin. Qui'ndyi' na quity'iu nque nan'ñeen ntyjehin. Majo' 'u' quindyotsijon 'u' yo jñ'oon na mancyaa'.

**Sichen Jesús jndye yo na iju
ndaandue**

(Mr 4:35-41; Lc 8:22-25)

²³Tua Jesús quityquii' v'aandaa ndo' nn'an na tqueen' jon

na quitsay'onhan yo jñ'oon na toninncyaa jon, ty'ehin yo jon. ²⁴Ndö vaa 'nan tui, tyí'covijndye na ty'ehan, ndo' tyioo ncüüi jndye t'man nnon juu ndaandue'ñeen, mavaaxjen na nchjehan' v'aandaa'ñeen ng'e juu ndaandue'ñeen, jndei ijuhan'. Ndo' Jesús je', itso jon. ²⁵Yajo' joo nn'an na tonan'jon jñ'oon na toninncyaa jon, jnan'ndyoo'hin nnon jon, jnan'ntcüihan jon, jnduehan:

—Nnda' ta, quitsin'man' jaa, ee juu v'aandaa na ñjön, mangua ndaahan' na nchjehan' juuhan' na ntscüjehan' jaa.

²⁶T'a Jesús, itso jon:

—'O' tyi'covantyja ya n'onho'. ðNdu na coquityueho'?

Ndo' jnanquintyja jon, sityia' jon jndye'ñeen yo ndaandue, ndo' tichen ntcüe'han'. ²⁷Ndo' s'aahan' na jndye jndyi t'oon n'onhan na nnda' tui, taxee'han ndëë ntyjehan:

—Juu tsanvahin, ðnin conduihin? Ata juu jndye yo ndaandue cota'nguee'han' jñ'oon na ico'xen jonhan'.

**Sin'man Jesús nn'an Gadara na m'an
jndyetyia quii' n'onhan**

(Mr 5:1-20; Lc 8:26-39)

²⁸Jndë na tejndyahan juu ndaandue'ñeen, squehan ndyuuaa na jndyu Gadara. Jo' jndui'han v'aandaa. Ndo' tyequitjon ve nn'an ndyuuaa'ñeen jon na ninnquii'chen tom'anhan ndi'nt'ua nt'oo. Nan'xuan nan'ñeen jndyetyia quii' n'onhan. Vjee jndyihan ata ndiquindëë ngüe'non nn'an naijon na m'anhan. ²⁹Tye' jnan'xuaahan, jnduehan:

—'U' Jesús na condui 'u' Jnda Tyo'ts'on, ¿Nin 'nan nt'ue tson' yo já? ¿Aa jndyo' na ntsa'vi' já, min na tyi'coventyja xjen na nt'ui'vi' já?

³⁰Ndyo najjon m'an nan'ñeen m'an cüii tmaan' quintcu na cotqui o'. ³¹Ndo' tan jndyetyia'ñeen cüii naya'ñeen nnon Jesús, jnduehan:

—Xe na ncüiji' já quityquii' n'on nanmin, ncy'a' jñ'oon na ntsac'é quii' n'on quintcu na m'an ndò'.

³²T'a Jesús jndyuehan, tso jon:

—Cüa, quindui'ho'.

Yajo' jndui' jndyetyia'ñeen, tyeque'han quii' n'on joo cho'ñeen, ndo' na nnda' ninvaa tmaan' o' jnan'non o', tyecue o' najjon ty'a vaa na njoon jndyihan', jo' tequityee' o' tyquii' ndaandue, tjë o' na sava ndaa nquen o'.

³³Ndo' joo nn'an na tota'ntyjee' cho'ñeen, jnan'nonhan, tyentcüe'han tsjoonhan. Chen jndyitonan'quindyiihan nchu vaa 'nan na tui na tjë o', ndo' mantyi ntyja 'naan' na jn'man joo nan'ñeen na tonan'xuanhan jndyetyia. ³⁴Ng'e na nnda', tsoñ'en nn'an tsjoon'ñeen jndui'han, tyequijnty'iahan Jesús. Ndo' xjen na squehan najjon na m'aan jon, tanhin nnon jon na quits'aa jon vi naya'ñeen na quindui' ntcüe' jon ndyuaa tsjoonhin.

Sin'man Jesús ts'an na ndicaca

(Mr 2:1-12; Lc 5:17-26)

9 Jndë tui na nnda', tua nnda' Jesús v'aandaa yo nn'an na totsay'on yo jñ'oon na toninncyaa jon. Te'jndya ntcüe'hin ndaandue. Squehan tsjoon najjon m'aan ya jon. ²Jo' squenon nn'an na m'aan jon,

y'onhin cüii tsanvii', vaa juu cjoo' tsue. Tycu coquen ty'oonhin, ntjo ntjein ng'ee juu. Ya na tquen Jesús cüenta vantyja n'on nan'ñeen, tso jon nnon juu tsanvii'hin:

—'U' jnda, cyon' na t'man tson'. Ja jndë sit'man ts'ön 'u' jnan na tsixuan'.

³Ndo' vendye nn'an na conan'man nchu vaa tsi'man jñ'oon na tquen Moisés, vi na jndë jndyehan na nnda' tso Jesús, jnan'tiuhan, jnduehan: “Tsanva', jñ'oon tsan' itsinin juu, ee its'aa juu na cüajon conduihin yo nquii Tyo'ts'on.” Nnda' vaa na jndue nan'ñeen. ⁴Majo' ntyjii Jesús nchu vaa conan'tiuhan, ng'e jo' taxee' jon ndëehan:

—¿Ndu na conan'tiuho' jñ'oon vi' ntyja njan? ⁵¿Nin jñ'oon na cotji'ho' cüenta na tyi'jndyaa'chen ntsjö nnon tsanvahin? “¿Aa na ntsjö nnon juu na matsit'man ts'önhin yo jnan na tsixuan juu?” Ndo' “¿Aa ntsjö na quinanquintyja juu, cjava juu?” ⁶Majo' quitquenho' cüenta, ja na condui tsans'a na i'ua Tyo'ts'on ts'ian nnön na coxën tsoñ'en nn'an, ntsjö jñ'oon na jndyaa'ntyichenhan' ngioho'. Yajo' vi na jndë jn'man tsanva', ncüaa' n'onho' na vaa najndö na matsixuan nnon tsonnangue na nndë ntsit'man ts'ön nn'an jnan na nan'xuanhan.

Jo' tso jon nnon ts'an na ntjein ng'ee'hin:

—Cüa, quinaquintyja', quitsintcüii' tsue' ndo' cja' va'.

⁷Ndo' jnanquintyja juu, tja juu vaa' juu. ⁸Ndo' nn'an na jndye jndy'i'hin, vi na jndë jnty'iahin na nnda' tui, tyuehin ndo' tyincyaaahan' na nein jndyihin ndo'

tonan't'maan'hin Tyo'ts'on na nnda' vaa tyincyaa jon najndei na tsixuan jon nnon Jesús na itejndei jon nn'an.

Tqueen' Jesús Mateo

(Mr 2:13-17; Lc 5:27-32)

⁹Jndui' Jesús jo', tja jon na tonnonchen. Jo' jndyiaa' jon ja Mateo. Tom'an v'aa najjon na m'an nn'an na cotye s'on cüentaa' gobiernon tsjoon Roma. Tso jon nnön:

—Quindyotsijon 'u' yo jñ'oon na mancyá.

Ndo' jnty'i ts'ian'ñeen, ndo' tyjë yo nquii jon.

¹⁰Ndo' ndö vaa 'nan na tui, vequityen Jesús mesa quii' v'a na cocü'á. Ñ'en ntyjë na mantyi cotye s'on na cotyion nn'an ntyja 'naan' tsanm'aaants'ian tsjoon Roma, ndo' mantyi ñ'en nn'an na cotji' nn'an cüenta ntyja 'naanhan na conduihan nn'an na conan'tjahin nnon Tyo'ts'on. Ninvi tojnaan' tovendyuaa nan'ñeen yo nn'an na conan'jon jñ'oon na toninncyaa Jesús. ¹¹Ndo' joo nn'an tmaan' fariseos, vi na jndë jnty'iahan na nnda' s'aa jon, taxee'han ndëë nn'an na totsay'onhan yo jñ'oon na toninncyaa Jesús, jnduehan ndëë nan'ñeen:

—¿Ndu na juu tsan na itsi'man ndëëho' icüa' jon yo nn'an na cotye s'on ndo' yo nn'an na cotji' cüenta na nan'xuanhan jnan tonnon Tyo'ts'on?

¹²Ndo' vi na jndë jndyii Jesús na nnda' conduehin, sinin jon jñ'oon na itsijonhan' juuhan' ntyja 'naan nan'ñeen, itso jon:

—Nn'an na tyi'v'i, tyi'icanhan'hin ts'an na nts'aa nasihin. Majo' nn'an

v'i, joohan icanhan'hin ts'an na nts'aa nasihin. ¹³Nquii Tyo'ts'on nt'ue ts'on jon na cüaa' n'onho' jñ'oonva na itsohan': “Ja njon jndyi ntyji na nc'onho' na cüivengioho' nn'an, chichen na nnan'cuee'ho' quioo' na conan't'maan'ho' ja yohan'.”

Ndo' tsontyichen Jesús:

—Quint'aho' cha'xjen itsinin jñ'oon' Tyo'ts'on na jndui: “Ja chito jndyö na mac'ën nn'an na cont'a ntyja na nt'ue ts'on Tyo'ts'on. Joo nn'an na nan'xuan jnan, jndyö na mac'ënhin na quintcüe' n'onhan.”

Cota'xee'han nnon Jesús na ntyjee ts'an 'nan 'ndyo juu

(Mr 2:18-22; Lc 5:33-39)

¹⁴Nn'an na conan'jon jñ'oon na toninncyaa Juan squehan na m'aaan Jesús, taxee'han nnon jon:

—Já yo nn'an tmaan' fariseos cotyjë 'nan jndyüé, majo' joo nn'an na matsi'man' ndëë, tyi'cont'ahan na nnda'. ¿Ndu?

¹⁵T'a Jesús, sinin jon ncüii jñ'oon ndëë nan'ñeen na it'uuihan' ntyja 'naan' nquii jon, tso jon:

—Nn'an na conan'jon yo nquii tsans'a na ngoco, ¿Aa nc'onhan na chjoo' n'onhan viochen xjen na condit'maan' na ninvaa m'aaan tsan'ñeen tyquii' nt'anhin? Tyi'xe'quint'ahan na nnda'. Majo' ngüentyja xuee na ntji' nn'an juu tsan'ñeen quityquii' nt'anhan. Juu xjen'ñeen nnan'chjoo' n'onhan ndo' ntyjehan 'nan jndyuehan.

¹⁶Ndo' sininntyichen Jesús jñ'oon na tyi'quitso nquii' jonhan' ntyja 'naan' jñ'oon xco na toninncyaa jon. Tso jon: “Vi tan' ndiaa xco na

tyi'cotmanhan', tyi'quichuhan' na ncüjaa' ts'anhan' ndiaa ntsa. Ng'e xe na aa nts'aa ts'an na nnda', juu ndiaa xco'ñeen ngateihan' ndo' nc'ioo'han' juu ndiaa ntsa'ñeen. Ndo' na nnda', juu najon na t'io ndiaa'ñeen, t'manntyichen nt'iohan'.¹⁷ Min ntjan quioo' na cotyion nn'an ndaa vinon, majo' tyi'je'quityion nnda' ts'an juu ndaa'ñeen ntjan na jndë tijnt'ue ts'anhan' toxen'. Ng'e xe na aa nnda' nts'aa ts'an, joo ntjan'ñeen ndi'ndaa'han' ndo' mantyi juu ndaa vinon na ñjonhan', nntcüe'han'. Ng'e na nnda', ndyion ts'an ndaa vinon xco tjan xco ndo' na nnda', min juu tjan'ñeen tyi'je'cüi'ndaa'han' min ndaa vinon'ñeen tyi'je'quitsuhan'.

Tyincyaa Jesús na tando' xco yuscu chjo jnda Jairo

(Mr 5:21-43; Lc 8:40-56)

¹⁸Ninvaa na itsinin Jesús jñ'oon'ñeen ndo' ncüii ts'an juu tsjoon'ñeen na conintquehin ntyja 'naan' vats'on cüenta nn'an judíos, tyjee'non juu na m'aan Jesús. Tconxtye tsan'ñeen nnon Jesús. Tso jon:

—Quichenvi' tue' yuscu chjo jnda, majo' xe na aa ntsa' vi naya'ñeen na ncja' quityio' nt'ö' cjoo' juu, yajo' ngüando' nnda' juu.

¹⁹Maninñoon' sicje Jesús, tantyja jon toxen' tsan'ñeen, mantyi já na totsay'ón yo jñ'oon na toninncyaa jon, sãñ'én yohin. ²⁰Ndo' majuuto xjen'ñeen jndyontyja ncüii tsanscu toxen' Jesús, mioon vii' juu. Jndë ncho've chu na coc'a neon' juu. Jndyotsindyoo'hin toxen' jon, t'uii juu 'ndyo ndiaa' jon. ²¹Ng'e situ

juu: “Xe ve' aa nndëe nt'ui ndiaa' jon, nn'man.” ²²Ndo' nquii Jesús, tequen jon, jndyiaa' jon nnon tsanscu'ñeen. Tso jon nnon juu: —'U' jnda, cyon' na t'man tson'. Ng'e na vantyja tson' ja, jo' na jndë jn'man'.

Ndo' majuuto xjen'ñeen ntjo ya ntcüe'hin.

²³Ndo' xjen na tuee' Jesús vaa' juu Jairo'ñeen, tëquee' jon quii'han'. Jo' jndyiaa' jon m'an nn'an na cotja' nmaan na coninjnda' na nganty'iu juu ts'oo chjo'ñeen. Conan'xuaa nn'an ndo' cotyuee jndyihin. ²⁴Tso jon ndëehin:

—Cüa, quindui'ho' ntjoohin, yuscu chjovahin, chito aa tue' juu, ve' itso juu.

Majo' jnan'cüejnaan'hin jon, ve' toncohin ng'e nnda' tso jon. ²⁵Majo' vi na jndë tji' jon nan'ñeen ch'en, tëquee' jon najon vequityen ts'oo chjo'ñeen, jo' t'uii jon nt'ö juu, ndo' jnanquintyja juu. ²⁶Ndo' na s'aa Jesús na nnda', tycya jñ'oon ntyja 'naan'han' ninvaa nt'ö juu ndyuaa'ñeen.

Sin'man Jesús ve nn'an nchjan

²⁷Xjen na jndui' Jesús v'aa'ñeen, tentyja ve nn'an nchjan toxen' jon. Tonan'xuaahan, jnduehan:

—'U' ta na condui 'u' tsjan David na jndyocahan', c'on' na nty'ia ró ntyji'.

²⁸Ndo' vi na jndë tëquee' jon quityquii' v'aa, jnan'ndyoo'hin na m'aan jon. Taxee' jon ndëehin:

—¿Aa vantyja n'onho' na nndëe nninncyaa na njnty'ia nnda'ho'?

T'ahan, jnduehan:

—Ta, vantyja n'ón.

²⁹Ngue ro jñoon nt'ö jon tëndëëhin, ndo' tso jon ndëëhin: —Quindui cha'xjen na vantyja n'onho'.

³⁰Ndo' tyincyaaahan' na ya cojnty'iahan. Majo' jaa' jñ'oon na tso jon ndëëhan na tyi'nan'quindyiihan nn'an na nnda' s'aa jon.

³¹Majo' ta'nan jnan'quindëhinhan'. Ee vi na jndë jndui'han juu v'aa'ñeen, chen chen tonan'neinhan ndëë nn'an na m'an juu ndyuaa'ñeen 'nan na s'aa Jesús yohan.

Sin'man Jesús ts'an na ndiquitsinin

³²Xjen na jndui' nan'ñeen v'aa'ñeen, sque mañoon nn'an na m'aan Jesús. Y'onhin cüii ts'an na tsixuan juu jndyetyia quii' ts'on juu na ndincyaaahan' na ntsinin juu. ³³Ndo' vi na jndë tji' Jesús jndyetyia'ñeen quii' ts'on tsan'ñeen, tye' tsinin juu. Ndo' nn'an na jnty'ia na tui na nnda', tyuehin ndo' tom'anhan na neinin. Jnduehan:

—Jaa nn'an Israel, min'jon tacobjnty'ia na nts'aa ts'an cüii ts'ian t'man cha' juu 'nan na s'aa Jesús ndö'.

³⁴Majo' jnan'cüejnaan' nn'an fariseos jon. Jnduehan:

—Ve' ntyja 'naan' juu najndei na itsixuan nquii juu na conditque ndëë tsoñ'en yotyia, jo' na condëë icüji' tsanva' yotyia quityquii' n'on nn'an.

Nty'ia nchjii Jesús nn'an

³⁵Tomandyi' Jesús tsochen njoon t'man yo njoon quijndë ndyuaa Galilea. Totsi'man jon

ndëë nn'an na covancüi nt'aan'on. Toninncyaa jon jñ'oon ntyja 'naan' na ityentjon Tyo'ts'on nn'an juu na cotsam'anhan. Ndo' mantyi totsini'man jonhin ncüii cüii nnon ntycu na coquenonhan yo ncüii cüii nnon na tajndei' n'onhan na iquiihan'hin. ³⁶Ya na jndyiaa' jon ntmaan' nn'an na jndye jndyi'hin, t'oon jon na nty'ia rohan ntyjii jon, ng'e m'anhan na ntycüii najndëhan na jndye vaa na m'aan' n'onhan. Cha'vijon na cocyaatohan tyuaa na ndiquindëë na nc'ontyihan. Itsijonhan' ntyja 'naanhin cha'xjen coquenon quinman na tats'an ivantyjee'. ³⁷Ndo' ta' jon na itsi'man jon na jndye nn'an m'an na ndyehan jñ'oon' Tyo'ts'on, majo' nn'an na nnan'neinhinhan' ndëëhan, tyi'jndyehan. Ndëë joo nn'an na totsay'on yo jñ'oon na toninncyaa jon, sinin jon jñ'oon na sijonhan' juuhan' yo juu nan'ñeen. Tso jon:

—Jñ'oon na mayuu' jndye jndyi ntjon na tue', majo' tyi'jndye nanntjon m'an na ntyjehan'. ³⁸Mang'e jo' quitanho' nnon nquii jon na 'naan' joo ntjon'ñeen na quijñon jon nn'an na quitsaquityjehin ntjon 'naan' jon.

Icüji Jesús ncho've nn'an na quitsay'onhan jñ'oon yohin

(Mr 3:13-19; Lc 6:12-16)

10 Tqueen' Jesús já nn'an na ncho've. Tyincyaa jon na mantyi nan'xuán juu najndei na condui nquii jon cha' ntjii' jndyetyia quii' n'on nn'an, ndo' na quinan'n'mán nn'an tsoñ'en nnon ntycu vjee yo tsoñ'en nnon na tajndei' n'onhan na iquiihan'hin.

²Ndö ngué já nn'an na ncho've na t'ua jon ts'ian 'naan' jon ndé. Naminjndyee Simón, na mantyi xuee' jon Pedro, jndé ve, tyje jon Andrés, ndé jo' Santiago yo tyje jon Juan, joochan ntsinda Zebedeo, ³Felipe yo Bartolomé, Tomás yo ja Mateo na toquë s'on 'naan' gobiernon tsjoon Roma, ndo' Santiago jnda Alfeo yo Tadeo, ⁴Yo Simón, tsan na totsijonhin yo tuaan' nn'an na tonan'vehan nacjoo' gobiernon tsjoon Roma, ndo' yo nin'Judas Iscariote, tsan na jndëcyä tyincyä juu cüenta Jesús nduee nn'an na jnan'cuee'hanhin.

T'ua Jesús ts'ian ndëë nn'an ncho've
(Mr 6:7-13; Lc 9:1-6)

⁵Ndo' ndö vaa ts'ian na t'ua Jesús ndé na ncho've já na tji jon, tso jon: —Tyi'ntsaque'ho' quii' nt'an nn'an na chito conduihan ntyjë nn'an judíos, ndo' min tyi'ntsaque'ho' njoon na m'an nn'an ndyuaa Samaria. ⁶Xia'ntyi c'oho' na m'an ntyjeeho' nn'an Israel, na conduihan cha'vijon quinman na jndé tsu. ⁷Viochen na cotsacondyi'ho', ndö jñ'oon quindueho' ndëë nn'an: Quitquenho' cüenta na nquii Tyo'ts'on na m'aan quiñoon'ndue, jndé tentyja xjen na ninncyaho' na ntye'ntjon jon 'o'. ⁸Ndo' tsontyichen Jesús ndé: Quinan'n'manho' nn'an v'i yo nn'an na cho ndö' cotö'. Quint'aho' na nta'ndo' xco nn'an na jndé tjë. Quitji'ho' jndyetyia quii' n'on nn'an. Juu nayavahin, ve' yu tyincyä Tyo'ts'on na nan'xuanho'han'. Mantyi 'o' tyi'nta'ntjonho' xoquitu' ndëë nn'an ntyja 'naan'han'.

⁹“Tyi'ntsachoho' s'on ijan, min s'on xuee min s'on ve na ñjon chetsja' na ntyjahan' ndi'ntscu'ho' na ntsaquint'aho' ts'ian njan. ¹⁰Min tyi'ntsachoho' nchetsja' na nc'oho' nato na ñjon 'nan na ndijnt'ueho', min ncüiichen ntjo ndiaa, min ntcon, min ts'oon na ntyjaho'. Ng'le cha'xjen ivantjon ts'an yo ts'ian na its'aa juu, mannda' chuhan' na nndaho' 'nan na icanhan'ho' na cotye'ntjonho' nnon Tyo'ts'on.

¹¹“Ndo' minnichen tsjoon na ntsqueho', min na aa t'manhan', ndo' min na aa chjohan', chen quijnt'ueho' nin ts'an na its'aa na njon jñ'oon' Tyo'ts'on na ncy'oon juu cüentaho' vaa' juu na ntixee' juu 'o'. Jo' quintjoho' vaa' tsan'ñeen ata xjen na nndui' ntcüeho' juu tsjoon'ñeen. ¹²Juu xjen na nc'oque'ho' v'aa'ñeen, quitanho' na quityio Tyo'ts'on jn'aan nan'ñeen. ¹³Ndo' joochan, xe na aa ya nn'anhin, yajo' ndyio jon jn'aanhin. Majo' xe na aa tyi'quinan'xuan nan'ñeen na ncy'onhan cüenta juu naya'ñeen, yajo' tyi'xe'quits'aa Tyo'ts'on cha'xjen na cotanho' nnon jon. ¹⁴Ndo' nn'an tsjoon'ñeen, xe na aa ta'nän ncüiihan na nin'cy'oon juu cüentaho' na ntixee' juuho', min tyi'ninqui'ndyii juu jñ'oon na coninncyaho', juu xjen na ndui'ho' vaa' juu oo tsjoon'ñeen, quinan'cyaa'ho' ts'o'jndé na chuu' ng'eho'. Na nt'aho' na nnda', ncüji' jndyoyuhan' na joo nan'ñeen tyi'nin'cy'onhan cüenta juu jñ'oon' Tyo'ts'on na coninncyaho'. ¹⁵Jñ'oon na mayuu' na matsjö ndëëho', nn'an tsjoon'ñeen juu xuee ya na ntco'xen Tyo'ts'on nn'an ntyja

'naan' na tonan'tjahan nnon jon, t'manntyichen nt'uiivi'han'hin, chichen juu navi' na isquioo jon cjo nn'an tsjoon Sodoma yo Gomorra.

Nt'a vi' nn'an 'o'

¹⁶“Quitquenho' cüenta, 'o' na conduiho' cha'vijon quinman, majñõnho' quii' nt'an nn'an na conduihan cha'vijon lobo. Ng'e jo', cha'xjen quindu m'an na jnda' nquen o', mantyi 'o' c'onho' na jnda' nquenho' na tyi'ntsivi'nn'adhan' 'o'. Ndo' cha'xjen tyi'manyaan' quitu', mannda' vaa c'onho'.

¹⁷Tyi'nc'onho' na conan'qui n'onho' nn'an ee nninncyahan cüentaho' nduee nanm'ann'ian, ndo' nan'ñeen ntji'han ts'ian na ngich'oho' quityquii' nt'aan'on 'naanhan. ¹⁸Ndo' ng'e na conduiho' nn'an na m'an ntyja njan, nnt'ahan na ngüentyjee'ho' tondëë nn'an na conduihan gobiernon ndo' mantyi ndëë nn'an na tëquintyja t'man condui. Ndo' na nnda', nninncyaaahan' na ntji' jndyoyuho' ndëëhin ntyja njan ndo' mantyi ndëë nn'an na tyi'quinan't'maan'han nquii Tyo'ts'on na vando'.

¹⁹Ya na nninncyahan cüentaho', tyi'nc'onho' jñmaan' ts'on na nin jñ'oon nnan'ntcüe'ho' ndëëhan. Ng'e majuuntyi xjen'ñeen nninncyaa Tyo'ts'on nin jñ'oon na nnan'ntcüe'ho'. ²⁰Ee nquii Espiritu na condui nquii tyeho' Tyo'ts'on, ntsi'man jon nin jñ'oon na nnan'ntcüe'ho', tyi'xe'canhan' na nnan'ntcüe'ho' jñ'oon ndëë nan'ñeen ve' yo na jnda' nquen nqueho'.

²¹“M'an nn'an na ninncüii ts'an ntsindahin na nninncyahan ntyjehin nduee nanm'ann'ian cha' nnan'cüje nan'ñeen joo. Ndo' mantyi m'an nn'an na nninncyahan ndahin nduee nanm'ann'ian cha' nnan'cüje nan'ñeen joo. Ndo' majo'ntyi nnt'a nda nn'an cha' cüje tye ndyee joo. ²²Ndo' tsoñ'en nn'an nc'onhan na tyi'quijndoo'han 'o' ng'e na conduiho' ntyja njan. Majo' juu ts'an na ntjotyen ntyja njan ata juu xjen na ntycüii tsoñ'en, ntsin'man Tyo'ts'on ñuan 'naan' tsan'ñeen. ²³Nn'an ncüii tsjoon, xjen na conty'ehan 'o', quinanonho', c'oho' cüiichen joo. Jñ'oon na mayuu' na matsjö ndëëho', ja na condui tsans'a na i'ua Tyo'ts'on ts'ian nnön na co'xën tsoñ'en nn'an, nndyo ntcü'ë nnt'a. Majo' ninjo' m'anchen njoon ndyuaa na m'an nn'an Israel na tyi'cotsqueho' na nninncyaho' jñ'oon naya ntyja njan ndëëhin juu xjen na nncüjë ntcü'ë.

²⁴“Já nn'an na t'man Jesús na quitsay'ón yo jñ'oon na toninncyaa jon, sininntyichen jon jñ'oon ndë ntyja 'naan' juu ts'ian na tsixuan nquii jon. Tso jon: “Juu ts'an na itsijnaan', tyi't'man conduihin cha'xjen nquii mastro 'naan' juu. Min juu ts'an na tye'ntjon nnon patrón, tyi't'man conduihin cha'xjen nquii patrón'ñeen. ²⁵Juu ts'an na itsijnaan', quintjo ya ntyjii juu na cüejon iquenon juu cha'xjen na iquenon nquii ts'an na itsi'man nnon juu. Ndo' mantyi juu ts'an na itye'ntjon nnon patrón, quintjo ya ntyjii juu na cüejon iquenon juu cha'xjen na iquenon nquii tsan'ñeen na itye'ntjon juu nnon. Ncö na

condui ja ts'an na conditque ndëë
nn'an v'aa, condué nn'an na tsixuan
Beelzebú, 'o' na cotye'ntjonho'
nnön, mantyi nnda' nnduehan
cjoho'.

**Xia'ntyi Tyo'ts'on nan'xuan na c'ön
na ncyaa**

(Lc 12:2-7)

²⁶“Majo' 'o' tyi'ndyueho' na nin
'nan nnt'a nn'anho'. Ng'e tsoñ'en
na vanty'iu m'anhan', ngüentyja
xjen na nnintyincyoo' jndyoyuhan'.
Ndo' juu jñ'oon na tyi'condye
nn'an, ncüaa' n'onhan nchu vaa
itsiquindyihan'. ²⁷Mang'e jo', jñ'oon
na matsinën ndëëho' na tyi'matsjö
nc'ihan', quinan'nein jndyoyuho'han'
ndëë nn'an. Ndo' jñ'oon na
matsinën ndëëho' na ninnqueho',
quindueho'han' ndëë tsoñ'en nn'an.
²⁸Joo nn'an na conan'cüje ntyje,
majo' tyi'je'quindëë nt'ahin na
ngitsu ñuaanho', tyi'ndyueho'hin.
'O' c'onho' na ncyaa'ho' Tyo'ts'on na
nquii jon vaa najndeí na conduihin
na ncju' jon si'ts'o 'naan' ts'an yo
ñuaan' ts'an quii' v'io.

²⁹“'O' mangioho' na tyi'jnda
coninjnt'ua ve quintsa quiyndë. Majo'
nquii Tyeho' Tyo'ts'on iquen jon
cüenta joo o'. Nchjii jnda' jon ya na
ngovje ncüii cüii joo o'. ³⁰Ndo' ata
ntyjii jnda' jon tsa'nnda' sonquenho'.
³¹Mang'e jo', tyi'ndyueho', ng'e 'o'
njonntyichen ntyjii jon, nchichen na
jndye quintsa quiyndë.

**Quitji' jndyoyu jaa ntyja 'naan'
Jesucristo**

(Lc 12:8-9)

³²“Minninchen ts'an na icüji'
jndyoyu juu ntyja njan tondëë nn'an,

mantyi nnon Tyëhö' na m'aan
quiñoon'ndue, ja ncüji' jndyoyu
nnon jon na condui tsan'ñeen ntyja
njan. ³³Majo' minnichen ts'an
na icüjihin ntyja njan, mantsjö
nnon Tyëhö' na min tyi'quitsixuan
tsan'ñeen ntyja njan.

**Ntyja 'naan' Jesús ic'onhan' nn'an yo
ntyjehan**

(Lc 12:51-53; 14:26-27)

³⁴“Tyi'nan'tiuho' na jndyö
tsonnangue cha' ya nc'on nn'an yo
ntyjehan. Chito juu ts'ian jndyö. Ja
jndyö na nc'on nn'an cjo ntyjehan.
³⁵Ee ntyja njan ja, nc'oon tsans'a
na tyi'cüejon jñ'oonhin yo tye juu,
mantyi tsanscu yo ndyee juu, ndo'
mantyi tsanntsa yo nquii tsanscu
xeen' juu. ³⁶Ata nts'aahan' na nque
nn'an vaa' ts'an na vantyja ts'on juu
ja, joohin ata xjen nnan'vjehanhin.

³⁷“Minninchen ts'an na
njonntyichen ntyjii juu tye
juu ndo' ndyee juu, chichen ja,
tyi'quitsixuan tsan'ñeen na nc'oon
juu ntyja njan. Mantyi minnichen
ts'an na itsivi'ntyjiichen juu jnda
juu yus'a, yuscu, chintyichen
ja, tyi'quitsixuan tsan'ñeen na
nc'oon juu ntyja njan. ³⁸Cha' na
ndëë ntsijon ts'an ntyja njan,
chuhan' na quintjo ya ntyjii jon
'nan vi' na iquenon juu. Xe na aa
tyi'nts'aa juu na nnda', xe'quindëë
ntsixuan juu ntyja njan. ³⁹Ntyja
'naan' na vam'aan ts'an, xe na aa
ntsichon juu na ndui cha'xjen na
nt'ue ts'on nquii juu cha' ncy'oon
Tyo'ts'on cüentahin, ngitsuhin
ntyja 'naan'han'. Ng'e min'cya ro
ts'an na incyaa na quitjon nin 'nan
na ngenon ng'e na m'aan juu ntyja

njan, ntsin'man Tyo'ts'on ñuaan' juu. Majo' min'cya ro ts'an na nt'ue nquii nchu ya cha' ntyja 'naan' jo' ntsin'man Tyo'ts'on ñuaan' juu, majnda' ntyja 'naan' 'nan na its'aa tsan'ñeen, ngitsu ñuaan' juu.

Naya na itsiquindaa' Tyo'ts'on nn'an

(Mr 9:41)

⁴⁰“Min'cya ro ts'an na ntsintjoo' juu 'o', mantyi ja itsintjoo' tsan'ñeen. Ndo' juu ts'an na ntsintjoo' ja, mantyi itsintjoo' tsan'ñeen nquii Tyëhö' na jñon jon ja quii' nt'an nn'an. ⁴¹Ndo' minnichen ts'an na ntsintjoo' juu ncüii ts'an na incyaa jñ'oon ng'e na jñ'oon' Tyo'ts'onhan', ncy'oon tsan'ñeen maninjuu naya cha'xjen juu naya na ncy'oon ts'an na incyaa jñ'oon' Tyo'ts'on. Ndo' minnichen ts'an na ntsintjoo' juu ncüii ts'an na itsijonhin cha'xjen na chuhan' na c'oon ts'an na tonnon Tyo'ts'on, ng'e nt'ue tsan'ñeen na nts'aa juu na nnda', tsan'ñeen ncy'oon juu cüenta maninjuu naya cha'xjen juu naya na ncy'oon nquii ts'an na its'aahan! ⁴²Ndo' jñ'oon na mayuu' matsjö ndëeho', minnichen ts'an na ninncyaa min ve' chjovi' ndaatioo tein na ne'u ncüii ts'an na itsijonhin yo ja, tanin min na aa tyi't'man conduihin, majnda' vaa naya na ncy'oon juu cüenta.”

Jñon Juan nn'an na m'aaan Jesús

(Lc 7:18-35)

11 Ndo' ya na jndë si'man Jesús jñ'oonmin' ndë na ncho've já na t'man jon na quitsay'ón yo jñ'oon na toninncyaa jon, yajo' jndui' jon jo'. Tja jon na

ntsi'man jon ndo' na nninncyaa jon jñ'oon' Tyo'ts'on ndëë nn'an na m'an njoon ndyuua Galilea.

²Ndo' juu Juan, tsan na totsiquindëë' nn'an, xjen'ñeen ndyii' jon vancjo. Jo' jndyii' jon jñ'oon ntyja 'naan' juu ts'ian na its'aa Cristo. Jo' t'ua Juan ts'ian ndëë ve ndye nn'an na t'man jon na quitsay'onhan yo jñ'oon na incyaa jon na c'ota'xee'han cüii jñ'oon nnon Jesús. ³Jndue nan'ñeen nnon jon:

—¿Aa condui 'u' nquii jon na tso jñ'oon' Tyo'ts'on na nndyo jon nnon tsonnangue, oo aa ngüent'ó na ncüjee' cüiichen ts'an?

⁴Ndo' jo' t'a Jesús jndyuehan, tso jon: “Quitsantcüe'ho' na m'aaan Juan, quindueho' nnon jon nchu vaa jñ'oon na condyeho' na mancyaa, yo na cojnty'ia ndëeho' na jndye nn'an con'manhin. ⁵Quindueho' nnon jon na joo nn'an na nintom'anhin na nchjanhin, naneihin xuee cojnty'iahin. Joo nn'an na tom'an na ntjein ng'e, nein ya cotsaca'hin. Joo nn'an na nintoquichohin tycu ndö' cotö', jndë jn'manhin. Joo nn'an na nintom'anhin na quitahin, nein ya condyehin. Joo nn'an na jndë tjë, cotando' xcihin. Ndo' joo nn'an na nty'ia jndyihan, jndë macondyehan jñ'oon naya 'naan' Tyo'ts'on. ⁶Ndo' juu ts'an na tyi'vacüaa'hin ntyja njan, condui tsan'ñeen ts'an na neiin' juu na tonnon Tyo'ts'on.”

Jñ'oonmin' sinin Jesús ndëë nan'ñeen na jñon Juan.

⁷Ndo' vi na jndë na tyentcüe' nan'ñeen, ta' Jesús na sinin jon ntyja 'naan' Juan ndëë tmaan'

nn'an na m'an xi'jndio ngiaa' jon.
 Tso jon: "Juu xjen na ty'e'ho' jndëë
 naijon tom'aan Juan, ¿Nchu vaa na
 tji'ho' cüenta na tsixuan jon? ¿Aa
 jnty'iaho'hin cha'na ts'an na ve vaa
 itsinin na sijonhan'hin cha'vijon
 cüii tsaan ts'on na nay'oon
 jndyehan'? Chito nnda' totsixuan
 jon. ⁸Ndo' na nnda', yajo' ¿Nin
 ncüii nnon jnan'tiuho' na tsixuan
 jon na tyequijnty'iaho'hin? ¿Aa
 jnty'iaho'hin na conduihin ncüii
 ts'an na cüe ndiaa na njon jndyi?
 Min chitojo'. 'O' ngioho' xia'nty
 nn'an na t'manntyi conduihin,
 jooan cocüehan ndiaa na njon
 jndyi. ⁹Yajo' ¿Nin 'nan t'oon'
 n'onho' na tyequijnty'iaho'hin? Ja
 nchji na tyequijnty'iaho' cüii ts'an
 na toninncyaa jñ'oon' Tyo'ts'on
 ntyja nchu vaa 'nan na nguaa. Ndo'
 juu jon t'manntyichen conduihin
 quityquii' ts'ian'ñeen, chito
 tsoñ'en nn'an na coninncyaa jñ'oon'
 Tyo'ts'on. ¹⁰Juu jñ'oon' jon na
 jndui, itsininhan' ntyja 'naan' juu
 Juan'ñeen. Ndö vaa na itsohan':

Majñön moso njan na vja jndyee
 jon na tonnon'.

Jñ'oon na nninncyaa jon
 ntejdeihan' nn'an na
 nnan'cjehan na ndyehan
 jñ'oon na nninncyaa' vi na jndë
 tue' quii' nt'anhin.

¹¹Tsontyichen Jesús: "Jñ'oon
 na mayuu' matsjö ndëëho', juu
 Juan, tsan na totsiquindëë' nn'an,
 min'jon tat'oon cüii ts'an na tondui
 t'manhin tonnon Tyo'ts'on cha'na
 nquii jon. Majo' min na nnda'
 totsixuan jon, minnichen ts'an na
 nninncyaaahin na ityentjon Tyo'ts'on
 juu na vam'aan juu, t'manntyichen

condui tsan'ñeen, chichen nquii
 Juan."

¹²Ndo' sininntyichen Jesús ndëë
 nn'an, itso jon: "Nquii Juan, tsan
 na totsiquindëë' nn'an, xjen na
 ta' jon na toninncyaa jon jñ'oon,
 jndye nn'an condyehan na i'man
 Tyo'ts'onhan na quinan'jonhan na
 ntye'ntjon jonhan, ndo' ñ'nenhan
 na conan'chonhan na nnan'jonhan
 ntyja 'naan'han'. ¹³Tsoñ'en jñ'oon'
 Tyo'ts'on na toninncyaa nn'an ndyu
 na toxen'chen yo jñ'oon na tquen
 Moisés, ninnquii' conan'manhan'
 nchu vaa na ityentjon Tyo'ts'on
 nn'an juu na cotsam'anhin. Ndo' ya
 na tye' na toninncyaa Juan jñ'oon'
 jon, si'man juu na jndë tentyja xjen
 na ntyentjon Tyo'ts'on nn'an ntyja
 na cotsam'anhin. ¹⁴Ndo' xe na aa
 m'an cjeho' na ngantyja n'onho'
 jñ'oonvahin, nquii Juan conduihin
 juu Elías, tsan na toninncyaa jñ'oon'
 Tyo'ts'on cominndoo'ho' na ndyo
 nnda' jon. ¹⁵Minnichen ts'an na
 min ndö'nqui na ndyii jñ'oon na
 matsjö, cüaa' ts'on juuhan'."

¹⁶Ndo' tsontyichen Jesús: "Nque
 nn'an na m'an nanein, ¿Nin jñ'oon
 na ntsijön' ja ntyja 'naanhin?
 Itsijonhan'hin cha'vijon yotsca
 na concy'o nata quii' tsjoon.

¹⁷Conan'xuaa yo'ñeen ndëë ntyje
 joo, condue joo: Jndë tjá' tsuaan
 juu son na cotja' na cotonco nn'an,
 majo' 'o' tajnan'jnonho'. Jndë jo'
 tjá' son na vaquityen ts'oo chjo,
 majo' 'o' tatyueeho'. ¹⁸Mannda'
 itsijonhan' na cont'a nn'an na m'an
 nein. Jndyo Juan quii' nt'anho',
 nty'ia jndyi tom'aan jon. Ve' ninnty
 'nan tocüa' jon, min tyi'c'u jon
 vinon, majo' jndueho' na tsixuan

jon yutyia. ¹⁹Ndo' vi jndëcyä, ja na condui tsans'a na i'ua Tyo'ts'on ts'ian nnön na coxën tsoñ'en nn'an, tyjë na m'anho'. Matsijon ja yo nn'an na cocüa' ndo' ma'ua vinon yohan, majo' condueho' ntyja njan: Tsanvahin, jen icüa' quitscu juu ndo' jen i'u juu. Ndo' mantyi ya jñ'oonhin yo nn'an na conan'tjahin nnon Tyo'ts'on yo nn'an na cotye s'on cüentaa' nquii gobiernon tsjoon Roma. Nnda' vaa jñ'oon na conan'neinho' ndëë ntyjeeho' ntyja njan. Majo' tanin, ng'e covityincyö jndyoyu na jnda' xquen Tyo'ts'on ng'e tsoñ'en na itsijnda' jon tsi'manhan' na nnda'."

Jñ'oonvi' cjo nn'an na tyi'nin'quita'nguee'han

(Lc 10:13-15)

²⁰Jndë jo' ta' Jesús na itsityia' jon nn'an ncüii cüii tsjoon najjon na tots'aa jon jndyentyi ts'ian na tyi'je'quindëë nduihan' yo najndeï nquii ts'an. Majo' min na nnda', ta'nän ntcüe' n'on nan'ñeen jnanhan. ²¹Itso jon: "O' nn'an tsjoon Corazín, vi' jndyi ntque'nonho'. Ndo' mantyi 'o' nn'an tsjoon Betsaida, vi' jndyi ntque'nonho', min na jndye nnon ts'ian njon jndyi na tots'a quii' nt'anho', majo' ta'nän ntcüe' n'onho' jnanho'. Majo' xe na aa s'a joo ts'ian'ñeen quii' nt'an nn'an tsjoon Tiro yo Sidón, cjechen jndë tciuehan ndiaatsja' ndo' jndë tyiohan tsjaa' nquenhan na nnan'manhan' na contcüe' n'onhan jnanhan. ²²Matsjö ndëëho', juu xuee xjen na ntco'xen Tyo'ts'on nn'an ntyja 'naan' na jndë tonan'tjahan nnon

jon, tyi'jaa'chen nt'uiivi'han' joo nn'an tsjoon Tiro yo Sidón, majo' 'o' jaa'ntyichen nt'uiivi'han', chichen nan'ñeen. ²³Ndo' mantyi 'o' nn'an tsjoon Capernaum, jndye ts'ian tots'a quii' nt'anho'. ¿Aa ng'e jo' cotji'ho' cüenta na taquintyja 'o' na t'man condui? Jñ'oon na mayuu' ncju'cjeñ'en Tyo'ts'on 'o'. Joo nn'an tsjoon Sodoma, xe na aa juuhan' jnty'ia ndëëhan ts'ian t'man na tots'a quii' nt'anho', tyi'nän ro na ninvaa m'aan juu tsjoon'ñeen ata xjen nein. ²⁴Matsjö ndëëho' juu xuee xjen na ntco'xen Tyo'ts'on nn'an ntyja 'naan' jnanhan, jaa'ntyichen nt'uiivi'han'ho', chichen joo nn'an na tom'an ndyuaa tsjoon Sodoma'ñeen."

Ncyoho' na m'an ja ndo' nninncyä na nta'jndyeeho'

(Lc. 10:21-22)

²⁵Majuu xjen'ñeen sinin Jesús nnon Tyo'ts'on, tso jon: "U' Tye' na condui 'U' na maco'xen' quiñoon'ndue yo nnon tsonnangue, matsit'man' ja 'U' ng'e jndë iscu' jñ'oonmin' ndëë nn'an na cotji' nquehin cüenta na jnda' jndyi nquenhan yo na jen covaa' n'onhan nchu vaa itsi'manhan'. Majo' ndëë nn'an na nty'iachen nan'xuan, jndë tyincyä' na covaa' n'onhinhan'. ²⁶Mayuu' Tye' ng'e nnda' vaa na tëvee' tson'."

Mannda' ro jñ'oon na sinin jon nnon Tyo'ts'on.

²⁷Nque nn'an na totsaj'on yo jñ'oon na toninncyäa Jesús, tso jon ndëëhan: "Nquii Tyëh'ö' jndë tyincyäa jon najndö na matsi'man jñ'oonmin' ntyja 'naan' na conduihin

na ityentjon jon nn'an nchu vaa na cotsam'anhän. Ndo' min tanin ts'an na ivaa' ts'on juu nchu vaa matsixuan na condui ja jnda jon, xia'ntyi ninnquii jon ntyjii. Ndo' min ta'nän ts'an ivaa' ts'on nchu vaa tsixuan Tyëhö', ninncö na condui jnda jon mavaa' ts'ön ntyja 'naan' jon. Ndo' mantyi min'cya ro ts'an na nt'ue ts'ön na cüaa' ts'on nchu vaa tsixuan Tyëhö', mancya ja na cüaa' ts'on tsan'neehan'. ²⁸Tsoñ'enho' na tejndyaaho' ngioho' ng'e na ja jndyi xu choho' na ndiquinanho'han', ncyoho' na m'an ndo' nninncyä na nta'jndyeeho'. ²⁹Juu ts'oon na cotyio nn'an quitya' ndoro, its'aahan' na cüa jon cont'a o' ts'ian. Mantyi quita'nguee'ho' na nnan'jonho' yo ja. Ncyaho' na ntsijn'an 'o' ntyja njan, ng'e ja tyi'nc'uaa' ts'ön yo m'an na ndyiaa' ts'ön. Ndo' na nnan'jonho' yo ja, nts'a na ngüajndyee ñuaan 'naanho'. ³⁰Ng'e juu na nnan'jonho' yo ja, tyi'jndyaa'han', ndo' juu xu na matyiö nacjoho', tyi'jahan'."

Tyjehan xju' ntquen trigo juu xuee na cota'jndyee nn'an

(Mr 2:23-28; Lc 6:1-5)

12 Ndö vaa na tui cüii xee sarö' xuee na cota'jndyee nn'an judíos. Venon Jesús naijon vaa ntjon ntquen trigo. Ndo' já nn'an na cotsay'ón yo jñ'oon na toninncyä jon, t'á na totyjé xju' ntquen trigo'neen ng'e na ninjnt'ó, toty'ué joo xju'neen, totquéhan'. ²Majo' joo nn'an tmaan' fariseos, xjen na jnty'iahan na jnt'á na nnda', jnduehan nnon Jesús:

—'U' ts'an, quen' cüenta, joo nn'an na tquen' na quinan'jonhan

yo ts'ian 'nan', cont'ahin 'nan na tyi'quichuhan' na nts'aa ts'an juu xuee na cota'jndyëéhë.

³Ndo' t'a jon jndyuehan, itso jon: —'O' je'quits'aahan' na tyi'conan'jn'aanho' jñ'oon nchu vaa 'nan s'aa David yo nn'an na tom'an yohin juu xjen na t'onhan na ninjndo'han. Majo' 'o' tyi'conan'ng'eho' ntyja 'naan' na s'aa jon na nnda'. ⁴Juu jon tēquee' jon quii' vats'on cüentaa' Tyo'ts'on, ndo' tcan jon tyoo' nnon nquii tyee tqe. Tcüa' jonhan' ndo' mantyi tyincyaa jonhan' ndëë nn'an na tom'an yohin. Ndo' joo tyoo'neen, tyoo' na jndë tqen nn'anhän' tonnon Tyo'ts'on, min tyi'cüanaan na ntcüa' min'cya ro ts'anhän'. Xia'ntyi nque ntyee'neen vanaan na ntcüa'hinhan'. ⁵Ndo' mantyi min je'quits'aahan' na tyi'conan'jn'aanho' jñ'oon na tqen nquii Moisés naijon na itsiquindyihan' na nque ntyee'neen, juu xjen na cotye'ntjonhan quityquii' vats'on t'man, jndye ts'ian cont'ahin juu xuee na cota'jndyëë. Majo' taconan'tjahan na cont'ahan na nnda'. ⁶Quindyeho' jñ'oon ntsjö ndëëho', ja na jndë tyjé quii' nt'anho', njonntyichen condui ja, chichen vats'on t'man na cont'a jndyihö' na njonhan'. ⁷'O' vitjachen na ncüaa' ya n'onho' nchu vaa itsi'man jñ'oonva na tso Tyo'ts'onhan': "Njonntyichen ntyji ja na c'onho' na nty'ia ro nn'an ngioho', chintyi na coninncyaho' quioo' na conan'cüjeho' na conan't'maan'ho' ja." Nnda' itsiquindyi jñ'oon na toninncyä Oseas. Ndo' tsontyichen Jesús:

Xe na aa taa' ya n'onho' juu jñ'oonva', yajo' taxe'quinan'chonho' na quit'uihan' nn'an na tyi'conan'tjahn. ⁸Ng'e na nnda', ja na condui tsans'a na i'ua Tyo'ts'on ts'ian nnön na coxën tsoñ'en nn'an, tsixuan na quitsjö nin 'nan vanaan na nnt'a nn'an min juu xuee na cota'jndyëëhë.

Sin'man Jesús ts'an na jndë tètei nt'ö

(Mr 3:1-6; Lc 6:6-11)

⁹Ndo' vi na jndë jndui' Jesús jo', tja jon na tonnonchen, tuee' jon na vaa vats'on tsjoon'ñeen, tëquee' jonhan'. ¹⁰Ndo' jo' m'aan cüii tsans'a na tètei nt'ö. Ndo' nn'an fariseos na m'anhin juu vats'on'ñeen, tojnt'uehin nchu vaa nnt'ahan cha' na nndëë ntji'han jñ'oon cjo' Jesús. Ta'xee'han nnon jon:

—Juu xuee na cota'jndyëëhë, ¿Aa vanaan na ntsin'man ts'an tsanvii', ndo' aa tyi'cüanaan?

¹¹Ndo' jo' sentcüe' Jesús jñ'oon ndëëhan, itso jon:

—Ndo' ncüii nqueho', xe na aa m'aan quitsman tsjuen', ndo' ngioo o' quityquii' cüii tsue', mancüiixjen cje ngacüji' juu cho'ñeen min na aa juu xuee na cota'jndyëëhë. ¹²Jo' quitji'ho' cüenta, nquii Tyo'ts'on, njonntyichen ntyjii jon yo ncüii ts'an, chito ve' quitsman. Mang'e jo' chuhan' na quitejndei ts'an cüiichen tyje juu na iquenon tsan'ñeen navi', min na aa juu xuee na cota'jndyee nn'an.

¹³Ndo' itso jon nnon juu tsanvii'ñeen:

—Quitsindiu' nt'ö'.

Ndo' sindiuu juu nt'ö. Jo' maninñoon' ntjo yahan' cha'xjen

cüiichen ntyja. ¹⁴Majo' joo fariseos'ñeen, vi na jndë jndui'han, ta'han na tonan'jnda'han nchu vaa nt'ahan na nnan'cuee'han Jesús.

**Jñ'oon na tyincyaa Isaías
ntyja 'naan' Jesús**

¹⁵Ndo' vi na jndë taa' ts'on Jesús na nnda' vaa na conan'jnda' nan'ñeen, jndui' jon jo'. Ndo' jndye jndyi nn'an tyentyjahan toxen' jon, jo' sin'man jon nn'an v'i na sachohan. ¹⁶Ndo' jaa' jndyi jñ'oon na siqui'maan' jon nan'ñeen na tyi'nan'quindyihan nn'an nin ts'an conduihin. ¹⁷Ndo' na s'aa jon na nnda', siquindëhan' jñ'oon na tji Isaías, tsan na toninncyaa jñ'oon' Tyo'ts'on ndyu na toxen'chen ntyja nchu vaa 'nan na nguua. Tso jon:

¹⁸Ndö juu ts'an na jndë tji ja ntyja njan.

Conduihin moso njan na ityentjon jon nnön.

Ve'nchjihin ndo' nën jndyi ntyja 'naan' jon.

Ninncyaa na t'man ntsixuan jon Espíritu Santo.

Juu jon ninncyaa jñ'oon njan ndëë nn'an na chito judíos conduihin cha' ndëë ntjo ya ntcüe'han tonnön.

¹⁹Juu jon tyi'je'quitsintja'hin yo nn'an, min tyi'xe'quitsijndei' 'ndyo jon, min tyi'xe'quintjii ts'anhin nata quii' tsjoon na ityii' jon tyia' nn'an.

²⁰Tyi'xe'quits'aa vi' jon ts'an na chjo jndyi vantyja ts'on na itsijonhan' tsan'ñeen cha'vijon tsmaan na jndë ton na jndei jndyo jndye.

Ntejdeintyichen jon ts'an na nnda' vaa na itsijonhan' na iquenon juu.

Ndo' ntejdei jon ts'an na jaa' 'nan na iquenon, na ndiquindëë neja juu na tonnonchen na itsijonhan'hin cha'vijon chon candi na ngüe ngüe ro cov'ahan'.

Nan'min' nts'aa jon ata ngüentyja xjen na juu na chuhan' na condui nquii Tyo'ts'on na ngüantjonhan' ntyja 'naan tsoñ'en.

²¹Ndo' nn'an na mañoon tsjan conduihan, nc'onhan na ntyja n'onhan jon. Ndö' jñ'oon na tji Isaías.

Conduehan na tsixuan Jesús yutyia tque

(Mr 3:20-30; Lc 11:14-23; 12:10)

²²Tom'aan cüii tsannchjaan' na ndiquitsinin juu. Tyey'on nn'anhin na m'aan Jesús. Tom'aan yutyia quii' ts'on juu. Sin'man jonhin, tyincyaaahan' na xuee jndyiaa' juu ndo' ya itsinin juu. ²³Ndo' tsoñ'en nn'an na jnty'ia na tui na nnda', tëvee' jndyi ngiohan, taxee'han: —¿Aa nts'aahan' na juu tsanva' conduihin nquii jon na cominnt'ö na ncüjee' na nnduihin tsjan David na jndyocahan'?

²⁴Majo' nn'an fariseos je', xjen na jndyehan na nnda' vaa jñ'oon conan'nein nan'ñeen, jnduehan: —Tsanva' itsixuan juu naijndei ntyja 'naan' Beelzebú, nquii yutyia tque. Ve' jo' condëë icüji' juu yutyia yo nanjndyi quii' n'on nn'an.

²⁵Ndo' taa' ts'on Jesús na nnda' vaa conan'tiuhan. Tso jon ndëehan:

—Ncüii cüii gobiernon na cot'ioo' nn'an na conan'jon ts'ian na its'aa jon, ndyuii' ntyja 'naan' jon. Ndo' mantyi nn'an ninncüii tsjoon oo nque nn'an na ninncüii v'aa, xe na aa conan'ntja'han yo ntyjehan, majnda' na ic'onhan'hin. Ndo' na nnda', conan'tyuii' nquehin. ²⁶Ndo' xe na aa mayuu' cha' na condueho' na nquii yutyia tque icüji' nquiihin quii' n'on nn'an, yajo' tsi'manhan' na itsityuii' nquiihin. Ndo' xe na aa nnda' vaa, ¿Nin 'nan nts'aa juu cha' ntjotyehin na ico'xen juu joo nn'an na conduihan cüentaa' juu? ²⁷O' condueho' na ve' yo najndei na tsixuan Beelzebú, jo' na macüji' yotyia quii' n'on nn'an. Xe na aa jñ'oon mayuu'han', yajo' mantyi nque ntyjeeho' cotji'han yotyia quii' n'on nn'an yo maninjuu naijndei na itsixuan juu. Majo' ng'e na tyi'yuu' na nnda', jo' 'nan na cont'a nquehan, icüji' jndyoyuhan' na cochue n'onho' ntyja 'naan'han'. ²⁸Majo' ng'e na macüji' yotyia quii' n'on nn'an yo naijndei na tsixuan nquii Espíritu na condui nquii Tyo'ts'on, jo' tsi'manhan' na juu na ityentjon jon nn'an quityquii' na cotsam'adhan, jndë tyjee'han' quii' nt'anho'.

²⁹“Cüii tsanch'uee je', tyi'je'quindëë ngaquee' juu quii' vaa' ts'an na tsixuan ñuaan' na ncüji' juu 'naan' jon. Icanhan' na quitsityen jndyee juu tsan'ñeen, cha' nndëë ncüji' juu 'naan' jon. Mannda' vaa itsijonhan' ntyja njan ja na macüji' yotyia yo jndyetyia quii' n'on nn'an.

³⁰“Juu ts'an na tyi'c'oon ntyja njan, m'aan juu na jndoo' juu ja. Ndo' juu ts'an na tyi'quitsitjon

nn'an ntyja 'naan' Tyo'ts'on yo ja, ic'on juu nn'an.

³¹“Ntsit'man ts'on Tyo'ts'on nn'an tsoñ'en jnan na nan'xuanhan yo jñ'oon tsan' na conan'neinhan. Majo' minnichen ts'an na itsinin jñ'oonvi' nacjoo' nquii Espíritu Santo, tyi'je'quitsit'man ts'on Tyo'ts'on juu tsan'neen. ³²Minnichen ts'an na itsinin jñ'oonvi' nacjö na condui ja tsans'a na i'ua Tyo'ts'on ts'ian nnön na coxën tsoñ'en nn'an, nndëë ntsit'man ts'on Tyo'ts'on juu tsan'neen. Majo' min'cya ro ts'an na itso na ve' ntyja najndei na tsixuan juu yutyia, jo' condëë mats'a ts'ian njan, itsinin tsan'neen jñ'oonvi' cjoo' nquii Espíritu Santo. Ndo' na nnda', tyi'je'quitsit'man ts'on Tyo'ts'onhin, min xjen nein, ndo' min juu xjen na ntycüii tsonnangue.”

Juu jñ'oon ntyja 'naan' tée' ts'oon, vaa na itsi'manhan'

(Lc 6:43-45)

³³Yajo' sinin Jesús cüii jñ'oon na icanhan' na quitji' nn'an cüenta ntyja 'naan' nquii jon. Sijoon' nquiihin na conduihin ncüii ts'oon na ya tée'han'. Tso jon: “Ncüii ts'oon, xjen na cojnty'iaho' na ya tée'han', condueho' na ya ts'oon. Ndo' mantyi ya na cotquenho' cüenta ncüiiichen ts'oon na incyaahan' të tö', condueho' na juu ts'oon'neen tyi'cüijnt'uehan'.

³⁴Cha'xjen quinduntja, vjee jndyi ndaa jndyue o', mannda' itsijonhan'ho'. Tyi'je'quindëë nnan'neinho' jñ'oon ya ndo' mantyi too'chen natyia quityquii' n'onho'.

Ng'e ntyjantyi jñ'oon na ndyii' ts'on ts'an, mantyjantyi juuhan' na itsinin juu. ³⁵Juu ts'an na ya ts'anhin, its'aa juu 'nan ya ng'e 'nan na m'aa' ts'on juu, yahan'. Majo' juu ts'an natyia ts'anhin, its'aa juu 'nan natyia ng'e juu 'nan tyia ndyii' ts'on juu, xia'nty' juuhan' m'aa' ts'on juu. ³⁶Matsjö ndëëho', juu xuee ya na ntco'xen Tyo'ts'on nn'an ntyja 'naan' natyia na jndë tont'ahan, yajo' nninncyahan cüenta nnon jon ntyja 'naan' ncüii ncüii jñ'oon na ve' jnan'neintohin. ³⁷Ng'e yo ntyja 'naan' jñ'oon na conan'neinho', mayo juuhan' ntco'xen Tyo'ts'on 'o'. Joo jñ'oon ya na conan'neinho', ngüañoon'han'ho'. Ndo' mantyi jñ'oon tyia na conan'neinho', nt'uuityenhan'ho'.”

Jn'aa' ntyja 'naan' Jonás

(Mr 8:12; Lc 11:29-32)

³⁸Juu xjen'neen vendye nn'an fariseos yo nn'an na conan'man nchu vaa itsiquindy' jñ'oon na tquen Moisés jnduehan nnon Jesús: —Nnda' ta, 'u' na matsi'man' ndëë nn'an ntyja 'naan' Tyo'ts'on, nt'ue nn'ón na quitsa' chjo cüii nnon ts'ian na njnty'iaá na tyi'je'quindëë nduihan' yo najndei nquii ts'an.

³⁹Majo' t'a Jesús, itso jon ndëëhan:

—Nn'an na m'an nein, tyia jndyi nn'anhan, jndë jnty'ehan Tyo'ts'on, itsijonhan' ntyja 'naanhin cha'na ts'an na jndë jnty'ii juu scuu' oo saa'. Ve' ng'e na nnda' nan'xuanhan, cotanhan na njnty'iahan cüii jn'aa' t'man cha' ncüaa' n'onhan nin ts'an condui ja. Majo' taje'ncya juu 'nan na cotanhan. Xia'nty' njnty'iahan

cüii na itsijonhan' cha'na juu 'nan na tenon Jonás. ⁴⁰Juu Jonás ndye xuee ndo' ndye tsjon toquiñjon jon quii' tsiaa' quitscaa t'man. Mannda' vaa na ntsijonhan' na ngenön na condui ja tsans'a na i'ua Tyo'ts'on ts'ian nnön na coxën tsoñ'en nn'an, ndye xuee ndo' ndye tsjon nc'ön quityquii' tsi'ts'ua.

⁴¹Joo nn'an na jndë tjë, juu xuee xjen na ntco'xen Tyo'ts'on nn'an 'nan na tonan'tjahan, xjen'ñeen nque nn'an tsjoon Nínive, nntcüii nda'han. Ndo' mantyi nn'an na m'an na neinhin na ya ngüentyja xjen na ngovjehan, nntcüii nda'han juu xjen'ñeen. Ndo' joo nn'an Nínive'ñeen, nnduehan na nque nn'an na m'an naneinhin, t'manntyi jnan nan'xuanhan, chito nquehan, ng'e juu xjen ya na jndyehan jñ'oon' Tyo'ts'on na toninncyaa Jonás'ñeen, ntcü'e' n'onhan jnanhan. Ndo' quitquenho' cüenta, ja na m'an quii' nt'anho', t'manntyichen condui ja, chito Jonás, ndo' min tyi'nin'quintcü'e' n'onho' jnanho'.

⁴²Ndo' juu xuee ya na ntco'xen Tyo'ts'on nn'an na jndë tjë xeng'e na tonan'tjahan, ya jo' mantyi nquii tsanscu na toco'xen nn'an ndyuaa tontyja na condui' ncjuu tsonjn'aa, ntcüii nda' jon. Mantyi nn'an na m'an nanein ya na ngüentyja xjen na ngovjehan, nntcüii nda'han juu xjen'ñeen. Ndo' juu tsanscu'ñeen ngitso jon na nque nn'an na m'an nanein t'manntyi jnan nan'xuanhan, chito nquii jon, ng'e tycya ndyuaa 'naan' jon na jndyo jon na nin'quindyi jon jñ'oon 'ndyo Salomón, tsan na jnda' jndyi xquen. Ndo' quitquenho' cüenta, ja na

m'an quii' nt'anho' t'manntyichen condui ja, chichen Salomón. Majo' tyi'nin'quindyeho' jñ'oon na mancya.

**Na cova ntcü'e' yotyia quityquii'
ts'on ts'an**

(Lc 11:24-26)

⁴³“Xjen na jndë jndui' cüii jndyetyia quii' ts'on ts'an, ve' mandyi'to juu ndyuaa na tandaa c'oon yu ro na nt'ue juu najjon ya nc'oon juu. Majo' ng'e tantjii juu ncüiichen joo, jo' siti juu quii' ts'on juu. ⁴⁴Itso juu: “Nanein ncjö ntcü'ë nnt'a na nc'ön quii' ts'on ts'an najjon na jnt'ui.” Majo' xjen na nguee' ntcü'e' juu, ntjii juu quii' ts'on tsan'ñeen cha'vijon quityquii' v'aa na tats'an quindyii'. Ntju'han' cha'vijon na tca ya ts'an ndo' jndë tijnda' ya. ⁴⁵Ndo' na nda', vja yutyia'ñeen, vaquichu juu ntyque' yotyia na vi'ntyichen nan'xuanhan', chichen cha'xjen nquii juu. Ndo' ngoque'han quityquii' ts'on juu tsan'ñeen na ntjotyenhan jo'. Ndo' na nda' ndui, mamioonntyichen ntquenon tsan'ñeen, chichen cha'xjen na toquenon jndyee juu. Mannda' itsijonhan' na ntquenon nn'an manyan na m'an naneinhin.

**Tyjee' ndyee Jesús yo ntyje jon na
m'aaan jon**

(Mr 3:31-35; Lc 8:19-21)

⁴⁶Ninvaa na itsinin Jesús ndëë nn'an na jndye jndyi'hin, ndo' tyjee'non ndyee jon yo ntyje nquii jon. Nin'quinan'neinhin yo juu jon, majo' ntjohin toch'en v'aa. ⁴⁷Ndo' siquindyii cüii ts'an Jesús, itso juu nnon jon:

—Nnda' ta, juu 'ndyo'ho' yo manin'nty'iu'hin', m'anhan ch'en na nin'quinan'neinhan yo 'u'.

⁴⁸Majo' sintcüe' jon jñ'oon nnon tsan'ñeen, tso jon:

—Quindyi' ntsjö nnon', ¿Nin ts'an na condui ndyö ndo' nin'ntyjö ncö?

⁴⁹Yajo' si'man jon nt'ö jon ndëë nn'an na tqueen' jon na quitsay'onhan jñ'oon yo jon, itso jon:

—Nanmin conduihan ndyö ndo' yo ntyjö. ⁵⁰Ng'e minnichen ts'an na its'aa cha'xjen na nt'ue ts'on nquii Tyëhö' na m'aan quiñoon'ndue, condui tsan'ñeen tyjö ncö na tsans'a, tyjö ncö na tsanscu ndo' conduihin ndyö.

Juu jñ'oon ntyja 'naan' ts'an na tēquitscyaa tsjan ntquen trigo, vaa 'nan itsi'manhan'

(Mr 4:1-9; Lc 8:4-8)

13 Tjanty chjochen xjen juu xuee'ñeen na jndui' Jesús quii' v'aa, tēcjo jon 'ndyo ndaandue. ²Ndo' jndye jndyi nn'an tētjon na m'aan jon. Mang'e jo' tua jon quityquii' v'aandaa, tēcjo jon jo' ndo' nan'ñeen tentyjee'han tyuaatcüii 'ndyo ndaandue'ñeen. ³Ndo' ta' jon na jndye jñ'oon tots'i'man jon ndëëhan yo jñ'oon na tyi'quitso nquii' jon nchu vaa na itsiquindyihan'. Tso jon:

—Tom'aan cüii ts'an na tots'aa juu ts'ian jndëë. Tja tsan'ñeen, tēquitscyaa juu ntquen trigo.

⁴Ndo' viochen xjen na itscyaa juu ntquen'ñeen, ñ'ehan' na tycyaahan' 'ndyo nato. Maninñoon' squenon quintsa, tqüii o'han'.

⁵Ndo' ñ'en ntquen'ñeen tycyaahan'

naijon na jen ntjö', yuu na tyi'ta m'aan ts'o. Juuhan' cje t'onhan' ng'e tyi'ta m'aan ts'o. ⁶Majo' ya na tijmin' na jndyiaa' ndo'cüjioon', t'uuaahan', tēcanhan' ng'e na tyi'njoon ty'e nch'ioo'han'. ⁷Ndo' ñ'en ntquen'ñeen tycyaahan' naijon na m'an nda' nt'ööneon. Cje tēvindye nt'ööneon'ñeen, scüjehan' ntjon ntquen'ñeen. ⁸Majo' vendye ntquen'ñeen tycyaahan' naijon na ya ts'o, vaa ya jndyi s'aahan'. Ncüii tan' juu ntjon'ñeen tji'han' ninnque xu ntquen trigo na cüii istjöhan' na iscyaa tsan'ñeen. Ndo' cüii tan'han' tji'han' ve xu xo'ncüe na cüii istjöhan' na iscyaa tsan'ñeen. Ndo' ncüiichen ncüii tan'han' tji'han' cüii xu vantjo' yon istjö na cüii istjöhan' na iscyaa tsan'ñeen. ⁹Minnichen ts'an na min ndö'nqui na ndyii, cüaa' ts'on juu jñ'oonva'."

Ts'iaan' na sinin Jesús jñ'oon na tyi'quitso nquii' jonhan'

(Mr 4:10-12; Lc 8:9-10)

¹⁰Nn'an na tqueen' Jesús na quitsay'onhan yo jñ'oon na toninncyaa jon, jnan'ndyoo'han m'aan jon. Ta'xee'han nnon jon:

—Joo jñ'oon na matsinin' ndëë nn'an, ve' jñ'oon na tyi'quitsu' nqui'han'. ¿Ndu na nnda' vaa na matsinin' ndëëhan?

¹¹T'a jon jndyuehan:

—Ndëë 'o' incyaa Tyo'ts'on na cüaa' n'onho' juu jñ'oon na tyí'cotsi'man jonhan' na toxen'chen nchu vaa na itye'ntjon jon nn'an ntyja na cotsam'anhan. Majo' ndëë min'ndyechenhan tatyincyaa jon na ncüaa' n'onhinhan'. ¹²Minnichen ts'an na iy'oon cüenta jñ'oon na

matsi'man, nninncyaa Tyo'ts'on na ncüaa' yachen ts'on juuhan'. Majo' minnichen ts'an na tyi'nin'cy'oon juu cüenta jñ'oon na matsi'man, nts'aahan' na ve' jn'aan na ivaa' ts'on juu chjovi'han'. ¹³Ng'e jo' matsinën ndëë nn'an yo jñ'oon na tyi'quitsjö nc'i. Ng'e min na ninnquii'chen cojnty'iahan, majo' tyi'xequitquenhan cüenta. Ndo' min condyehan, majo' m'anhan cha'vijon na tyi'condyehan, min tyi'covaa' n'onhan jñ'oon na condyehan. ¹⁴Ntyja 'naan joohin itsiquindëhan' jñ'oon na tji Isaías, tsan na toninncyaa jñ'oon' Tyo'ts'on ndyu na toxen'chen nchu vaa 'nan na nguaa. Itso jon:

Ninnquii'chen nndyeho', majo' tyi'xe'cüaa' n'onho'han'.

Ninnquii'chen njnty'ia ndëëho', majo' tyi'xequitquenho' cüenta nchu vaa itsi'manhan'.

¹⁵Ng'e nanmin' jndë jnan'que' n'onhan cha' tyi'quinan'tiuhan yo na jnda' nquenhan.

Tavinin'quindyehan jñ'oon na matsjö cha' nndëë ncüaa' n'onhinhan'.

Cont'a nquehin cha'vijon tacobnty'iahin cha' tyi'icanhan' na ntquenhan cüenta.

Ndö' vaa na cont'a yahan cha' tyi'ntcüe' n'onhan jnanhan na tonnön ndo' na ntsin'man ñuaanhan.

Ndö' vaa na itsiquindy i juu jñ'oonva' na tji Isaías.

¹⁶“Sininntyichen Jesús ndëë nn'an na conan'jon jñ'oon na toninncyaa jon. Tso jon: T'man

ityio Tyo'ts'on jn'aanho' na cojnty'ia ndëëho' ts'ian na mats'a ndo' mantyi covaa' n'onho' jñ'oon na condyeho' na mancyaa. ¹⁷Jñ'oon na mayuu' matsjö ndëëho', jndye nn'an na toninncyaa jñ'oon' Tyo'ts'on ndyu na toxen'chen ndo' jndye nn'an tont'ahin cha'xjen na chuhan' na tonnon jon, tojnt'ue jndyihan na njnty'ia ndëëhan 'nan na cojnty'iaho', ndo' na nndyehan jñ'oon na condyeho', majo' tyi'quijnty'iahinhan' min tyi'quindyehinhan'.

Ndö vaa 'nan na nin'quitsiquindyihan' na iscyaa ts'an ntquen trigo

(Mr 4:13-20; Lc 8:11-15)

¹⁸“Juu jñ'oon'ñeen na tyi'quitsjö nc'ihan' ntyja 'naan' ts'an na taquitscyaa tsjan ntquen trigo, quindyeho' nin 'nan nin'quitsiquindyihan': ¹⁹Min'ndye ntquen'ñeen na tycyaa 'ndyo nato na tqüii quintsa, jo' nn'an na condye jñ'oon' Tyo'ts'on. Majo' min'cya ro ts'an na ndyii juu jñ'oon ntyja 'naan' na ico'xen Tyo'ts'on nn'an, majo' tyi'cantlya ts'on juuhan', jo' icüjee' juu yutyia ndo' icüji' juu jñ'oon naya'ñeen quii' ts'on tsan'ñeen. ²⁰Ndo' minndye ntquen'ñeen na tycyaa naijon na ntjö' jndyi, jo' nn'an na condye jñ'oon' Tyo'ts'on, ndo' yo na nein jndyihan coy'onhan cüentahan'. ²¹Majo' itsijonhan' nan'ñeen cha'vijon ntjon na tyi'njoon ty'e nch'ioo', ndo' macje ro tëcanhan'. Ee xjen na coquenonhan navi' oo conty'e nn'anhin ntyja 'naan' juu jñ'oon naya, maquintyjachen

co'ndyehan na conan'jonhan yo juu jñ'oon naya'ñeen. ²²Ndo' ntquen na tycyaa naijon na m'aan nt'ööneon, jo' nn'an na condye jñ'oon naya. Majo' ng'e na jndye jndyi jñuaan' ts'on na m'anhan ntyja 'naan' na cotsam'anhan, yo nchu vaa nnt'ahan cha' nninjndye 'naanhin, mang'e nan'min' m'aan' n'onhan, jo' itscu'han' na nnt'ahan cha'xjen na chuhan'. Joo jñ'oontiu'ñeen itscu'han' na nnan'qui'ndëhan tonnon Tyo'ts'on, cha'xjen jnt'a joo nt'ööneon'ñeen na iscijehan' ntjon ntquen'ñeen. ²³Majo' ntquen na tycyaa naijon na ya jndyi ts'o, jo' nn'an na condye jñ'oon naya. Covaa' n'onhinhan' ndo' yo 'nan na cont'ahan, covityincyo na conan'vehan nchu vaa na itso juu jñ'oon'ñeen. Min'ndye nan'ñeen tëquintyja ya cont'ahin. Itsijonhan'hin cha'na cüii istjö ntquen'ñeen na tji'han' ninnque xu. Ndo' minndye nan'ñeen, chjochen cont'ahan. Itsijonhan'hin cha'vijon cüii istjö ntquen'ñeen na tji'han' ve xu xo'ncüe. Ndo' min'ndyehan tyi'cjoo' n'onhan na cotsantyjahan nchu vaa na chuhan', jo' itsijonhan'hin cha'vijon cüii istjö ntquen'ñeen na tji'han' ninncüii xu vantjo' yon istjöhan'."

Jñ'oon na tyi'quitso nquii'han' ntyja 'naan' ntqueen' jndë yo ntquen trigo

²⁴Ndo' sinin Jesús cüiichen jñ'oon na tyi'quitso nquii' jonhan'. Tso jon ndëëhan:

—Ntyja na ityentjon Tyo'ts'on nn'an, itsijonhan' juuhan' cha'na cüii ts'an na tja juu na vaa tyuaa' 'naan' juu, tjaquitscyaa juu ntquen

tsjan 'nan ya. ²⁵Majo' ncüii tijaan xjen na itso jon yo nn'an vaa' jon, tja cüii ts'an na v'iihin, taquitscyaa tsan'ñeen ntqueen' jndë mañoon quii' nt'an trigo'ñeen. Jndë jo' tja tsan'ñeen. ²⁶Juu ntquen'ñeen tëvindyehan' ndo' tye' condui' xju'han', ndo' mantyi tityincyo na ñ'en jndë mañoon quii' nt'anhan'. ²⁷Ndo' joo nanntjon 'naan' tsan'ñeen tquenhan cüenta na nnda' vaa, jo' tyequinduehan nnon jon: Nnda' ta, ¿Aa tyi'yuu' na tëquitscyaa tsjan ntquen ya tyuaa 'nan'? Yajo' ¿Ndu na covityincyoo' na ñ'en jndë mañoon quityquii'han'? ²⁸T'a jon jndyuehan, itso jon: Ts'an na v'ii ja, juu s'aa na nnda'. Ndo' ta'xee' nanntjon'ñeen nnon jon: ¿Aa nt'ue tson' na ntsaquitji'han' quityquii' ntjon 'nan'? ²⁹Majo' t'a jon, itso jon ndëëhan: Min chitojo', ng'e xe na aa ntyeho' joo jndë mañoon'ñeen, nts'aahan' na mantyi ntyeho' juu ntjon ya. ³⁰Qui'ndyeho' na ninvixjen ndindye na mancha've nnonhan' ata xjen jndë tmanhan'. Yajo' ntsjö ndëë nn'an na ntyjehan ntjon'ñeen: Quityje jndyeeho' juu jndë ntquen mañoon, quint'aho' xjen sëë'han' cha' ntcohan'. Ndëcyaa quityjeho' jndë ntquen 'nan ya na ntjue'ho'han' quityquii' tsë' njan'.

Jñ'oon na tyi'quitso nquii'han' ntyja 'naan' ntqueen' mostaza

(Mr 4:30-32; Lc 13:18-19)

³¹Mantyi sininntyichen Jesús jñ'oon na tyi'quitso nquii' jon nin 'nan itsiquindyihan'. Jñ'oon'ñeen itsi'manhan' na ndijndyentyi nn'an na ityentjon Tyo'ts'onhin juu na cotsam'anhan. Tso jon:

—Juu na ityentjon Tyo'ts'on nn'an ntyja na cotsam'anhan, itsijonhan' juuhan' cha'na nciiii ntqueen' mostaza na tëquinon' ts'anhan' quityquii' teon 'naan' jon. ³²Juu nan'neen quijndëntyichenhan' na tsoñ'en ntquen na nnon' ts'an, majo' ya na jndë t'onhan', jndë tindyehan', yajo' ngüenoon'han' tsoñ'en n'oon na ninncüii nguesua' na coventyjee', t'man ndueehan' ata joo quintsa nnan'ya 'o ntycya o' xquenhan'.

Jñ'oon na tyi'quitso nquii'han' ntyja 'naan' tsquentë

(Lc 13:20-21)

³³Ndo' mantyi sinin Jesús nciüichen jñ'oon na tyi'quitsi'man nquii' jon nin tsiquindyihan'. Itso jon: —Juu na itye'ntjon Tyo'ts'on nn'an, itsijonhan' juuhan' cha'vijon tsquentë na sitjon' cüiii tsanscu quityquii' ndye kilo jndë tyoo'. Ndo' juu tsquentë'neen tsiquindëhan' ninvaa tsquen tyoo'neen.

Ts'iaan' na tijnt'ue Jesús jñ'oon na tyi'quitsinin nquii' jonhan'

(Mr 4:33-34)

³⁴Ninnquii'chen tijnt'ue Jesús jñ'oon na tyi'quitso nquii'han' ya na toninncyaa jon jñ'oon ndëë nn'an. Tasinin jon ndëëhan na ve' ndö' ro. ³⁵Ndo' na nnda' s'aa jon, siquindëhan' jñ'oon na sinin nquii ts'an na toninncyaa jñ'oon' Tyo'ts'on ndyu na toxen'chen. Tso jon:

Ntsinën ndëë nn'an yo jñ'oon na tyi'quitso nquii'han' nchu vaa 'nan na nguaa.

Ndo' jñ'oon na vanty'iuu' m'aanhan' ntyjantyi xjen na tquen Tyo'ts'on tsonnangue,

joo jñ'oon'neen ntsiquinanhan' ndëëhan.

Ndö vaa itsiquindy jñ'oon ntyja 'naan' ntqueen' jndë mañoon yo ntquen trigo

³⁶Joo nn'an na jndye jndyi'hin, vi na jndë jñon Jesús joohan na c'o ntcüe'han, yajo' tëquee' jon quii' v'aa. Ndo' já nn'an na cotsay'ón yo jñ'oon na toninncyaa jon, jnan'ndyoo' já nnon jon, jndué: —Juu jñ'oon na tyi'quitso nquii'han' ntyja 'naan' ntqueen' jndë mañoon na t'onhan' quii' ntjon ya, quitsu' ndé, ¿Nin 'nan itsiquindyihan'?

³⁷T'a jon jndyué, itso jon: —Nquii' ts'an na tëquitscyaa ntquen tsjan ya, ja condui juu tsan'neen, ncö tsans'a na i'ua Tyo'ts'on ts'ian nnön na coxën tsoñ'en nn'an. ³⁸Tyuaa 'naan' tsan'neen, jo' tsonnangue. Ntquen tsjan ya, jo' nque nn'an na cota'nguee'hin na quitye'ntjon Tyo'ts'onhan. Ndo' ntqueen' jndë mañoon, jo' nn'an na m'an ntyja 'naan' yutyia. ³⁹Juu tsan'neen na tyia ts'anhin na tëquitscyaa juu tsjan ntqueen' jndë mañoon, jo' nquii yutyia tque. Ndo' xjen na jndë tman ntjon na saquityje nanntjonhan', jo' xuee ya na nntycüii tsonnangue. Joo nanntjon na tyequityje juu ntquen'neen, conduihan ángeles cüentaa' Tyo'ts'on. ⁴⁰Ndo' cha'xjen jnt'a nanntjon xjen sëë' jndë mañoon na ntcohan', mannda' itsijonhan' na ndui xuee na nntycüii tsonnangue. ⁴¹Juu xjen'neen ja na condui tsans'a na i'ua Tyo'ts'on ts'ian nnön na

coxën tsoñ'en nn'an, njñön ángeles njan na ntji' ndya'han nn'an natyia nan'xuan yo nn'an na conan'jnda' nquen ntyje na quint'a nan'ñeen 'nan tyia. ⁴²Ndo' ntjue' ángeles joo nan'ñeen quityquii' chon v'io. Jo' ndyueehan ndo' manin' ntcüa'han ndi'n'onhan. ⁴³Yajo' ngue'ntyja na ityentjon Tyo'ts'on tsoñ'en. Juu xjen'ñeen nque nn'an na tajnan nan'xuan, nc'onhan naijon na m'aan jon. Ntyja 'naan' na ngaquinjonhin, itsijonhan' cha'vijon na manin' conduindui' ndo'cüjjoon'. Nin juu na nin'cüaa' ts'on jñ'oonva', quindyii juu.

**Jñ'oon na tyi'quitso nquii'han'
ntyja 'naan' xoquitu' na vanty'iuu'
m'aanhan' quii' tyuaa**

⁴⁴“Ntyja 'naan' juu na itye'ntjon Tyo'ts'on nn'an na cotsam'anhan, itsijonhan' juuhan' cha'vijon cüii iston na ñjon s'on na ty'iu ts'an quii' tyuaa. Ntjii ncüiichen ts'anhan', majo' manin'ñoon' ty'iu ntcüe' jonhan'. Tja jon na neiin' jon, tëquijndëë jon tsoñ'en 'naan' jon na min. Jndë jo' sijnda jon juu tyuaa'ñeen naijon na ndyii' iston'ñeen.

**Jñ'oon na tyi'quitso nquii'han'
ntyja 'naan' të' perla**

⁴⁵“Mantyi ntyja 'naan' na ityentjon Tyo'ts'on nn'an na cotsam'anhan, itsijonhan' juuhan' cha'na ncüii ts'an na ninnquii'chen nt'ue jon të' perlas na yantyichen na itsijnda jon ndo' na ijndëë nnda' jonhan'. ⁴⁶Ndo' vi na jndë ntjii jon ncüii të' perla na tëquintyja na yahan', tja jon, tëquijndëë jon

tsoñ'en 'naan' jon na min, jndë jo' sijnda jon juu të' perla'ñeen.

**Jñ'oon na tyi'quitso nquii'han'
ntyja 'naan' tsquii'**

⁴⁷“Ntyja 'naan' juu na ityentjon Tyo'ts'on nn'an na cotsam'anhan, itsijonhan' juuhan' cha'na ncüii tsquii' t'man na cotjue' nn'an quityquii' ndaandue. Jndye nnon quintcaa covahan'. ⁴⁸Ndo' vi jndë too'han' na ñjon quintcaa, contyja nn'anhan' tyuaatcüi. Jndë jo' cotsacüendyuuaahan, cotjihhan quintcaa na yantyichen. Cotyionhan joo o' quityquii' ntque, majo' quintcaa na tyi'quijnt'ue, conan'cyaaahan joo cho'ñeen. ⁴⁹Mannda' itsijonhan' na nguaa xuee ya na nntycüii tsonnangue. Nndyocue ángeles na ntji'han nn'an na tyia nan'xuan na m'anhan quii' nt'an nn'an na cotsam'an cha'xjen na chuhan' tonnon Tyo'ts'on. ⁵⁰Ndo' ntjue'han joo nan'ñeen quii' chon v'io. Jo' ndyuee nan'ñeen ndo' manin' ntcüa'han ndi'n'onhan tsojnaa' na vi' na ntque'nonhan jo'.”

**Njon jndyi nan'xuan jñ'oon
xco yo jñ'oon ndyo**

⁵¹Jndë jo' taxee! Jesús ndé já nn'an na tqeen' jon na quitsay'ón yo jñ'oon na toninncyaa jon, tso jon:

—¿Aa covaa' n'onho' tsoñ'en jñ'oonmin'?

T'á, jndué nnon jon:

—Covaa' n'ónhan', ta.

⁵²Ng'e jo' itso jon ndé:

—Covaa' n'onho' nin 'nan conan'quindyii joo jñ'oon na

tyi'quitsjö ne'ihan'. Matsjö ndëëho', tyincüii ncüii ts'an na jndë taa' ts'on nchu vaa itsi'man juu jñ'oon na tqen Moisés ndo' yo ntyja 'naan' juu na co'xen Tyo'ts'on nn'an, itsijonhan' juu tsan'ñeen cha'vijon ts'an na conintque cüii v'aa. Covijnt'uehin 'nan ndyo na nachu jon, ndo' mantyi tsixoncüi jon 'nan xco na nninjnt'uehin. Ndo' na nnda', min'cya ro xjen na icanhan' na nninjnt'uehin cüiihan', vaa cjehan'.

Tja nnda' Jesús tsjoon Nazaret

(Mr 6:1-6; Lc 4:16-30)

⁵³Jndë na sinin Jesús jñ'oonmin' na tyi'quitso nquii'han', yajo' jndui' jon jo'. ⁵⁴Tantcüe' jon ndyuaa tsjoon yuu jon na taquehin. Ta' jon tots'i'man jon quii' vats'on tsjoon'ñeen. Ndo' tsochen nan'ñeen vacue tom'aan' n'onhan ntyja 'naan jñ'oon na toninncyaa jon. Jnduehan:

—Tsanva', ¿Nin 'nan s'aa juu na jnda' jndyi xquen juu? Juu najnde' na condëe its'aa juu ts'ian t'manmin' na cojnty'ia, ¿Yuu ty'oon juu najnde'ñeen? ⁵⁵Juu ve' jnda ts'an na icyu n'oonhin, ndo' ntjoo m'aan ndyee juu María, ndo' mantyi ntjoo m'an ntyje juu Santiago, José, Simón yo nin'Judas, mantyje nquii juuhin. ⁵⁶Ndo' mantyi quii' nt'an m'an nanntcu ntyje juu. Ng'e na nnda', ¿Nchu vaa na condëe its'aa juu ts'ianmin', ndo' ve' ts'an tsjööhin?

⁵⁷Mang'e jo' ndincyaaahan' na ngantyja n'onhan Jesús. Majo' tso jon ndëehan:

—Minyuuchen na vja ts'an na incyaa jñ'oon' Tyo'ts'on,

mancüixjen cont'a nn'an na njonhin. Majo' nque nn'an ndyuaa' tsjoon' juu yo nn'an chuu'hin, joo nan'ñeen tyi'quint'ahan na njonhin.

⁵⁸Ndo' nque nn'an tsjoon' jon, ng'e tyi'cantyja n'onhan jon, jo' ve' cüantyi ro ts'ian t'man s'aa jon quii' nt'anhan.

Jnan'cuee' nn'an Juan, tsan na totsiquindëe' nn'an

(Mr 6:14-29; Lc 9:7-9)

14 Majoo nguee'ñeen tom'aan Herodes na ico'xen jon ndyuaa Galilea. Jo' jndyii jon jñ'oon na tonan'nein nn'an ntyja 'naan' ts'ian t'man na tots'aa Jesús. ²Tso Herodes ndëe' nn'an na cotsantyja yo ts'ian na conduihin:

—Tsanva' majuu Juanhin, tsan na totsiquindëe' nn'an. Jndë vando' xco jon na tom'aan jon na ts'oohin. Mang'e na nnda', covityi'ncyoo' ts'ian t'manmin' na its'aa jon.

³⁻⁴Nnda' tso Herodes ng'e ve' tom'aan ya jon yo Herodías, scuu' tyje jon Felipe. Ndo' juu Juan'ñeen, tsojnaan' na tso jon nnon Herodes'ñeen na tyi'quichuhan' na m'aan jon yo scuu' tyje jon, ng'e jo' na t'ua jon ts'ian ndëe' sondaro 'naan' jon na quinan'tyenhan tsan'ñeen, quitjue'hanhin vancjo.

⁵Ndo' min na nin'quitscuee' jon Juan, majo' ncyaa' jon nn'an, ng'e jndye nn'an tji'hin cüenta na juu Juan'ñeen tonduihin ts'an na incyaa jñ'oon' Tyo'ts'on nchu vaa 'nan na nguua. ⁶Majo' ya na jnan't'maan' nn'an na tuee' xeechuu' nquii Herodes, yajo' yuscundyua jnda Herodías'ñeen, sijnon juu tondëehan. Ndo' tavee' jndyi ts'on

Herodes na nnda' s'aa juu. ⁷Jo' tco' jon 'ndyo jon nnon juu yo jñ'oon na tyi'jon quitscüe'jndyo jonhan'. Ata tso jon na min'cya ro 'nan na ntcán juu nnon jon, nninncyaa jonhan'. ⁸Ndo' ng'e na nnda', juu yuscundyua'ñeen, tyii' ndyee juu jñ'oon nnon juu na can juu xquen Juan. Ndo' tso juu nnon Herodes:

—Ndö vaa 'nan na nt'ue ts'ön.

Ncya' ndöhin cüii xio na ñjon xquen Juan, nquii tsan na itsiquindë' nn'an.

⁹Ti'ndaa' ntyjii Herodes ng'e nnda' vaa 'nan na tcan juu, majo' ng'e jndë tso jon na tyi'je'quitscüe'jndyo jon jñ'oon na tso jon nnon juu ndo' ng'e na jndye nn'an m'an na conan'jon na tuee' xeechuu' jon, jo' t'ua jon ts'ian na quindui cha'xjen na tcan juu yuscundyua'ñeen.

¹⁰Jo' juu Herodes'ñeen, jñon jon sondaro na c'ohan vancjo na m'aan Juan na quityjehan xquen jon.

¹¹Ndo' vi jndë na jnt'ahan na nnda', tyey'onhan xquen Juan'ñeen na ñjonhan' quii' xio. Tyincyahinhan' nnon yuscundyua'ñeen, ndo' tëy'oon juuhan' na m'aan ndyee juu.

¹²Jndë na tui na nnda', joo nn'an na totsai'onhan yo jñ'oon na toninncyaa Juan, tyecy'onhan si'ts'o 'naan' jon. Tyequity'iuhanhin. Jndë jo' tyenan'quindyiihan Jesús 'nan na tui.

Tyincyaa Jesús 'nan na tcüa' 'on min nannon

(Mr 6:30-44; Lc 9:10-17; Jn 6:1-14)

¹³Xjen na jndyii Jesús na jndë jnan'cuee' nan'ñeen Juan, tua jon quityquii' v'aandaa, jndui' jon jo' yo já nn'an na t'man jon na quinan'jón

yo jñ'oon na toninncyaa jon. Sá ncüii joo naijon na ninnquë. Majo' joo nn'an, vi na jndë jndyehan na jndë vet'io jon ndaandue, yajo' jndui'han njoonhan, ty'e ng'ehan, tyencyahan ntyee' 'ndyo juu ndaandue'ñeen na tyentyjahan tonc'én. ¹⁴Ndo' juu xjen na jndui' Jesús v'aandaa'ñeen, jndyiaa' jon cüii tmaan' nn'an na jndye jndyi na jndë squehan jo', ndo' tyioo na vi'nchjii jndyi jonhin. Sin'man jon nn'an v'i na sachohan. ¹⁵Ndo' xjen na vi vaninnton chjo, já nn'an na totsai'ón yo jñ'oon na toninncyaa jon, santyjá' nnon jon. Jndué:

—Nanein jndë tman ndo' ntjoohin quii' jndëehan'. Mang'e jo' quijñon' nanmin', na c'ohan njoon quijndë na nnan'jndahan 'nan ntcüa'han.

¹⁶Majo' sintcüe' Jesús jñ'oon ndé: —Min tyi'icanhan' na nc'ohan, 'o' ncyaho' na ntcüa'han.

¹⁷Jo' jndué nnon jon:

—Ninxia'ntyi 'on tan' tyoo' y'ón yo ve quitscaa.

¹⁸Tso jon ndé:

—Quindyoy'onho'han' ntjoohin.

¹⁹Yajo' t'ua jon ts'ian na cüe'ndyuaa nn'an cjo' jndë quijndë. Ndë jo' ty'oon jon joo 'on tyoo'ñeen yo ve quitscaa'ñeen, jndondë jon quínoon'ndue, ndo' tyincyaa jon na ncya ya Tyo'ts'on ntyja 'naan'han'. Jndë jo' tyjee jon xjen ntan'han' ndo' tyincyaa jonhan' ndé. Ndo' já tyincyáhan' ndë nn'an na jndye jndyi'hin. ²⁰Ndo' tsoñ'en nan'ñeen tcüa' təcjohan. Jndë jo' joo tyoo' ntan' yo nin'quintcaa ntan' na jnty'iihan', jnan'tjónhan', ndo' jnan'quit'ó ncho've tsque yo joo ntan'ñeen. ²¹Ndo' nn'an na

tcüa' tuee' cha'na 'on min nannon, majo' nanntcu yo yotsca, tajnt'á cüentahan.

Taca Jesús nnon ndaandue

(Mr 6:45-52; Jn 6:16-21)

²²Jndë na tui na nnda', já nn'an na cotsay'ón yo jñ'oon na toninncyaa Jesús, t'ua jon ts'ian ndé na quitsacüet'ió nnt'á ndaandue na ntsqué cüiichen ixndya. Majo' nquii jon ntjohin na njñon jndyee jon nn'an na jndye jndy'i'hin, ndë jo' ndyontyja jon tonc'én. ²³Ndo' vi na jndë jñon jonhan na contcüe'han nt'aahan, yajo' tëva jon ncüii tyo' na ninnquii jon na ntsinin jon nnon Tyo'ts'on. Ndo' xjen na tëvinton, ninvaa m'aan jon jo' na ninnquii jon. ²⁴Ndo' juu v'aandaa na ñjón, jndë tuee'han' xo'ncüe ndaandue na covet'ió, majo' ndicjahan' ng'e toju ndaandue na vaquiñjonhan' juuhan', ndo' mantyi ityque' ndya' jndyehan'. ²⁵Ndo' cha'na ninnque na vitsjoon jndyoca Jesús nnon ndaandue na m'án yo v'aandaa. ²⁶Ya na jnty'íá na ndyoca jon nnon ndaandue, tyué jndyí, jnan'xuá quityué, jndué:

—'O' ntyjë, ncüaan' ts'oo ndö'.

²⁷Majo' nin'ñoon' t'man Jesús já. Itso jon ndé:

—Quinan'xuanho' ñuaanho', tyi'ndyueho' ng'e maja ndö.

²⁸Ndo' Pedro je', t'a jon 'ndyo Jesús:

—Ta, xe na aa mayuu' na ncu', quitsu' na ncjöca nnon ndaatioo na ncjöquitjon ja 'u'.

²⁹Tso Jesús:

—Quindyo'.

Ndo' jndui' Pedro quityquii' juu v'aandaa'ñeen. Ta' jon na taca jon

nnon ndaatioo na taquitjonhin Jesús. ³⁰Majo' xjen na jndyiaa' jon na jndei jndyi m'aan jndye, jndyo ncüii na sity'uehan'hin, tye' nchjehan'hin quityquii' ndaa'ñeen. Jo' sixuaa jon, tso jon:

—Ta, cüji' ja quityquii' na toncuu'vahin.

³¹Ndo' nin'ñoon' t'uui Jesús nt'ö juu, ndo' tso jon nnon juu:

—Icanhan' na cantyjantyichen tson'. ¿Ndu na ve vaa sitiui'?

³²Ndo' juu xjen na tua ntcüe'han tyquii' v'aandaa'ñeen, tichen ntcüe' na m'aan jndye. ³³Ng'e na nnda', já na mancüixjen ñjón quityquii' v'aandaa'hin, tonquityé na tonnon Jesús. Tonan't'mán'hin. Jndué nnon jon:

—'U' mayuu' condui 'u' Jnda nquii Tyo'ts'on.

Sin'man Jesús nn'an v'i ndyuuaa

Genesaret

(Mr 6:53-56)

³⁴Ndo' vi na jndë tyejndyá ndaandue, jnt'uí ndyuuaa Genesaret.

³⁵Ndo' nn'an ndyuuaa'ñeen, xjen na ta'jn'aanhin Jesús, jnt'ahan na tycya jñ'oon ninvaa xi'jndio juu ndyuuaa'ñeen. Ndo' jo' joo nn'an v'i na tom'an ndyuuaa na m'anhin, tondyochohan tsoñ'en nan'ñeen na m'aan jon. ³⁶Tanhan jñ'oon nnon jon na nncyaa jon na nnt'uehan min ve' 'ndyo ndiaa' jon. Ndo' ncüii ncüii nn'an na t'ue ndiaa' jon, jn'manhan.

**Nan'min its'aahan' na tyi'ji'ua
tsixuan ts'an na tonnon Tyo'ts'on**

(Mr 7:1-23)

15 Yajo' vendye nn'an fariseos na jnanhan Jerusalén yo

nn'an na conan'man nchu vaa
itsiquindyí jñ'oon na tquen Moisés,
squenonhan na m'aan Jesús.

Taxee'han nnon jon:

²—¿Ndu na joo nn'an na conan'jon
jñ'oon na mancya', tyi'quitanguee'han
joo jñ'oon na tquen ndochiíhi? Ng'e
nn'an 'nan' tyi'quinan'quindéhan
juu jñ'oon na iquenhan' xjen jaa na
quituan ndué vitjachen na ntcü'a.

³Ndo' sentcüe' Jesús jñ'oon
ndéehan, tso jon:

—Ndo' mantyi 'o', ¿Ndu na
tyi'quita'nguee'ho' jñ'oon na tso
Tyo'ts'on na ico'xenhan' ve' na
nin'quitsantyjahó' jñ'oon na tquen
ndochiíhi? ⁴Ee ndö vaa na itso jñ'oon'
jon: “Quitsa' na njon tye' yo 'ndyo.”
Ndo' itsontyichenhan': “Minninchen
ts'an na itso jñ'oonvi' nnon tye, ndyee
juu, ijndei'han' na quinan'cuee'
nn'anhin.” ⁵Majo' 'o' condueho' na
vanaan na ngitso ts'an nnon tye
juu, ndyee juu: “Quitsit'man tson' ja,
taje'quindé ntejndei 'u' yo 'nan na
itsitjahan' 'u', ng'e tsoñ'en 'nan njan
jndé tyincyahan' cüentaa' Tyo'ts'on.”

⁶Ndo' cont'aho' na min'cya ro ts'an
na ngitso na nnda', min tyi'icanhan'
na quits'aa juu na njon tye juu, ndyee
juu na ntixee' juuhan. Ndo' na nnda'
condueho', cont'aho' na juu jñ'oon'
Tyo'ts'on ta'nan najndeihan' ng'e
cont'aho' na njonntyichen joo jñ'oon
na tquen ndochiho', chintyi jñ'oon
na tso nquii jon. ⁷O' na ve vaa na
cont'aho', juu jñ'oon na toninncyaa
Isaías, ya tacüji'han' ntyja 'naanho'.
Ndö vaa na itso juu jñ'oon'ñeen:

⁸Nanmin' ve' yo jñ'oon jndyuehin
conan't'maan'han ja.

Majo' t'man vaa na tyi'xoncüe'
n'onhan yo ja.

⁹Ve' jn'aan na conan't'maan'hin
ja ng'e ve' jñ'oon na
conan'jnda' nn'an
conan'manhan,
chito aa jñ'oon njan.

Nnda' vaa itsiquindyí juu jñ'oon na
toninncyaa Isaías'ñeen.

¹⁰Jndé jo' t'man Jesús nn'an na
jndye jndyi'hin na quinan'ndyoo'han
na m'aan jon. Tso jon ndéehan:

—Quindyeho' jñ'oon na ntsjö ndo'
cüaa' n'onho'han': ¹¹Joo 'nan na icüa'
ts'an, tyi'xe'quits'aahan' na tyi'ji'ua
tsixuan juu na tonnon Tyo'ts'on.
Majo' jñ'oon tsan' na itsinin ts'an,
joohan' iquenhan' tsan'ñeen na
tyi'ji'ua tsixuan juu na tonnon jon.

¹²Ndo' já nn'an na tqueen'
Jesús na quitsay'ón yo jñ'oon na
toninncyaa jon, santyjá' nnon jon,
jndué nnon jon:

—¿Aa nchji' na juu jñ'oon sinin'
ndö, si'ndaa'han' ngio nn'an
fariseos'ñeen?

¹³Jo' sintcüe' jon jñ'oon ndé na
tyi'quitso nquii' jonhan', itso jon:

—Nquii Tyéhö' na m'aan
quiñoon'ndue, ncüii cüii nnon
ntjon na chito jon jnon'han', nque
jonhan' xen nch'ioo'chenhan'.

¹⁴Mang'e jo' tanc'oon jñ'oontiuho'
ntyja 'naan nanmin'. Itsijonhan'
ntyja 'naanhin cha'vijon nannchjan
na conan'manhan nato ndé ntyje
nchjanhan. Ndo' mangioho' xjen na
vay'oon tsannchjaan' tyjenchjaan'
juu, ninvaa vehan ntycyaahan
tsé'tsjoon.

¹⁵Ndo' jo' tso Pedro nnon Jesús,
tso juu:

—Quitsi'man' chjo ndé nin
nin'quitsiquindyí juu jñ'oonva' na
tyi'quitso nquii'han.

¹⁶Sintcüe' Jesús jñ'oon, itso jon:
—¿Aa min 'o' ndicüaa'
n'onho'han'? ¹⁷Aa tyi'quindioho' na
tsoñ'en 'nan na icüa' ts'an, xia'ntyi
quityquii' tsiaa' juu co'ohan', chito
quii' ñuaan' juu. Ndo' ndë jo' chi
ncja juu 'ndyo jndëë. ¹⁸Majo' joo
jñ'oon na itsinin ts'an, quityquii'
ts'on juu conanhan', ndo' joohan'
cotquenhan'hin na tyi'ji'ua tsixuan
juu tonnon Tyo'ts'on. ¹⁹Ee quityquii'
ts'on ts'an conan jñ'oon tyia na
itsitiu juu na ntscuee' juu ts'an, ndo'
mantyi na ve' ndö ro nc'oon juu
yo cüiichen ts'an na chito saa' juu
min chito scuu' juu, oo na nc'oon
juu yo tyje s'a juu, tyje scu juu, oo
na nch'uee juu, oo na ntsinin juu
quintu cjoo' cüiichen ts'an, oo
jñ'oon tsan', jñ'oon ntjein. ²⁰Joo
nan'min' cotquenhan'hin na tyi'ji'ua
tsixuan juu na tonnon Tyo'ts'on,
majo' na ntcüa' ts'an na ve'
tyi'quiman juu nt'ö cha'xjen jñ'oon
na cotquen nn'an fariseos, juuhan'
tyi'xe'quenhan ts'an na tyi'ji'ua
conduihin na tonnon Tyo'ts'on.

Cüii tsanscu na tovantya ts'on juu

Jesús

(Mr 7:24-30)

²¹Yajo' jndui' Jesús jo', sá yohin
na tja jon ndyuaa tsjoon Tiro yo
Sidón. ²²Ndo' cüii tsanscu tsjan
nn'an cananita na m'aan ya juu
ndyuaa'ñeen, tëtsindyoo'hin na
m'aan Jesús, jndei sixuaa juu nnon
jon, itso juu:
—Nnda' ta na condui 'u' tsjan
David na jndyocahan', cyon' na
nty'ia rö nchji'. Juu yuscu chjo jnda,
ji vaa jndyi iquenon juu na m'aan
jndyetyia quii' ts'on juu.

²³Majo' tajñ'oon t'a Jesús. Jo'
jnan'ndyoo' já nnon jon, jndué:
—Cüa, quiñon' tsanscuva', ng'e
itscüëtë' jon já na ndyotsixuaa jon
tonc'ën.

²⁴T'a Jesús, tso jon:

—Xia'ntyi i'ua Tyo'ts'on ts'ian
nnön na quindyoy'ön jñ'oon naya
'naan' jon tondëë nn'an ndyuaa
Israel. Ng'e joohin itsijonhan'hin
cha'vijon quinman na jndë tsu.

²⁵Majo' tsanscu'ñeen sindyoo'hin,
tëco'xtye jon nnon Jesús, tso jon:
—Nnda' ta, quitejndei' ja, rii'.

²⁶T'a Jesús, sinin jon jñ'oon na
tyi'quitso nquii' jonhan', itso jon:

—Joo yotsca na cocüa',
tyi'quichuhan' na ncüji' ts'an 'nan
jndyue joo ndo' na ncju' juuhan'
ndëë quindë' quijndë.

²⁷Ndo' t'a tsanscu'ñeen 'ndyo jon:
—Mayuu' ta, majo' min na nnda',
quindë' quijndë cocüa' o' 'nan
quijndë na cocyaa nacjee' mesa
'naan' ty'o o'.

²⁸Ndo' t'a Jesús 'ndyo
tsanscu'ñeen, itso jon:

—'U' tsanscu, t'man vantya tson'.
Quindui cha'xjen na macan'.

Ndo' majuuto xjen'ñeen jn'man
yuscu chjo jnda jon.

Jndye nn'anv'i sin'man Jesús

²⁹Jndë na jndui' Jesús jo', sá
yohin na tja ntcüe' jon 'ndyo
ndaandue Galilea. Tëva jon cüii
tyo', tëcüetyen jon jo'. ³⁰Jndye
jndyi nn'an squehan na m'aan jon.
Ndo' jndyochohan vendye nn'an
ntjein ng'e, yo nn'an na nchjan
yo nn'an na tyi'quindë nduee, yo
nn'an na ndiquinan'nein, yo nn'an
na mañoon ntycu totjon. Tquenhan

nn'an v'l'ñeen tonnon Jesús, ndo' sin'man jonhan. ³¹Ndo' joo nn'an na jndye jndyi'hin, tyincyaaahan' na tèvee' jndyi ngiohan na jnty'iahan na joo nn'an na ndiquinan'nein, ya conan'neinhan, joo nn'an na tyi'quindë nduee, yo ng'e, jndë tco' yahan'hin, ndo' nn'an nchjan, xuee cojnty'iahan. Ndo' tonan't'maan' nan'ñeen nquii Tyo'ts'on cüenta nn'an Israel.

**Tyincyaa Jesús 'nan tcüa' ninnque
min nannon**

(Mr 8:1-10)

³²T'man Jesús já nn'an na cotsay'ón yo jñ'oon toninncyaa jon. Tso jon:

—Nty'ia ro nanmin' nchji ng'e nein jndë jndë ndye xuee na m'anhan yo ja ndo' jndë ntycüii 'nan na y'onhan na ntcüa'han. Ndo' tyi'nin'quijñön ntcü'ëhan nt'aahan na ninvaa nin'jndo'han, ng'e nndëë nts'aahan' na ngüejaaahan nato.

³³Jo' jndué nnon jon:

—Ntjoohin ve' jndëë m'an jaa. ¿Yuu jon ya nnan'jnt'á 'nan na nninnonhan' na ntcüa' nanmin' na jndye jndyihin?

³⁴Ndo' taxee' Jesús ndé, tso jon:

—¿Tsa'nnda' tyoo' y'onho'?

Jo' jndué nnon jon:

—Ninntyque'han' yo vendye quintcaa quijndë.

³⁵Ndo' t'ua jon ts'ian ndëë nn'an na jndye jndyi'hin na cüendyuaahan tyuaa. ³⁶Ndo' ty'oon jon cüenta tyoo'ñeen yo quintcaa'ñeen, ndo' vi jndë na tyincyaa jon na ncyaa ya Tyo'ts'on, yajo' tyjee jon xjen ntan'han' ndo' tyincyaa jonhan' ndé, ndo' já

t'ónhan' ndëë tsoñ'en nan'ñeen. ³⁷Ndo' tsoñ'enhan tcüa' təcjohan. Ndo' ntan' quijndë na jnty'iihan', tuee' ntyque' ntque na jnan'quit'ó yohan'. ³⁸Ndo' joo nn'an na tcüa', cha'na ninnque min nannon min tajnt'ahan cüenta tsa'nnda' nanntcu yo yotsca. ³⁹Ndo' vi na jndë tyincyaa Jesús ts'on nan'ñeen, yajo' tua nnda' jon v'aandaa, sá yohin, squé ndyuaa Magadán.

**Cotanhana na quits'aa Jesús cüii
jn'aan**

(Mr 8:11-13; Lc 12:54-56)

16 Nque nn'an tmaan' fariseos yo nn'an tmaan' saduceos squehan na m'aan Jesús. Tanhan nnon jon na quits'aa jon jn'aan na njnty'iahan na ntsi'manhan' na mayuu' na jnan jon quiñoon'ndue.

²Majo' sintcüe' Jesús jñ'oon ndëëhan, tso jon: “Ya na jndë tman ndo' cojnty'iaho' na m'aan chincyu vequindya' tsjö'ndue, condueho' na ya jndyi nnonco cüiichen xuee.” ³Majo' vi na jndë tonco juu xuee'ñeen, ndo' cojnty'iaho' na ntyja chincyu jnt'a na colo ve, condueho' na ngua'. 'O' nn'an na tyi'ninncüii cotji'ho' cüenta, 'o' jnda' nquenho' na cotji'ho' cüenta ntyja 'naan' chincyu na ntyja tsjö'ndue, majo' ndicüaa' n'onho' nin nin'quitsiquindyi joo ts'ian t'man na cojnty'iaho' na mats'a.

⁴Tsontyichen Jesús: “Nn'an na m'an nanein, tyia nn'anhan, jndë jnty'eahan Tyo'ts'on, majo' min na nnda', cotanhana na njnty'ia ndëëhan cüii jn'aan t'man. Majo' tyi'je'quits'a 'nan na cotanhana, xia'ntyia cüaa' n'onhan nchu vaa

itsi'manhan' 'nan na tquenon juu Jonás.”

Jndë jo' tja jon, jnty'ii jon nan'ñeen.

Tsquentë na nan'xuan nn'an tmaan' fariseos yo tmaan' saduceos

(Mr 8:14-21)

⁵Ndo' sá nnt'á cüiichen ixndyaa' ndaandue. Ndo' vi na jndë squé jo' yo Jesús, tēñjooon' n'ón na tsuu' tcyá n'ón na ntsay'ón 'nan na ntcü'á.

⁶Tso jon ndé:

—Quitquen jndyoho' cüenta ntyja 'naan' juu tsquentë na nan'xuan nn'an tmaan' fariseos yo nn'an tmaan' saduceos.

⁷Ndo' já na t'man jon na quinan'jón yo jñ'oon toninncyaa jon, t'á na conan'nén nqué ndëë ntyjé, jndué:

—Nnda' jñ'oon tsinin jon ndëë ng'e ta'nán cy'ón 'nan ntcü'a.

⁸Majo' taa' ts'on Jesús na nnda' m'aaan' n'ón, jo' tso jon ndé:

—'O' na chjo vantyja n'onho'.
¿Ndu na conan'neinho' ndëë ntyjeeho' ng'e na tajndyoy'onho' 'nan na ntcü'a? ⁹¿Aa tyi'covaa' n'onho' jñ'oonva' na tsjö? ¿Aa tyi'cañjooon' n'onho' joo 'on tan' tyoo'ñeen na tyjë xjen ntan'han' na tcüa' 'on min nn'an ndo' ti'ndyo tsque na tua tyoo' ntan' na jnty'iihan' na jnan'veho'? ¹⁰Ndo' ¿Aa min tyi'cañjooon' n'onho' cüiichen ntyque' tan' tyoo' na tcüa' ninnque min nan'ñeen, ndo' mantyi ti'ndyo tsque na tua tyoo' ntan' na jnty'iihan'? ¹¹Ndo' na s'a nan'min', ¿Ndu na tataa' n'onho' na min chito matsinën ntyja 'naan' 'nan na ntcü'a? Matsjö na quitquenho'

cüenta juu tsquentë na nan'xuan nn'an tmaan' fariseos yo nn'an saduceos.

¹²Yajo' taa' n'ón na chito tso jon na quitquén cüenta juu tsquentë na coninjnt'ue na condë tyoo', majo' tsi'man jon ndé na quint'á cüenta ntyja 'naan' joo jñ'oon na conan'man nn'an fariseos yo nn'an saduceos.

Tji' jndyoyu Pedro na Jesús conduihin Mesías

(Mr 8:27-30; Lc 9:18-21)

¹³Ndo' vi na jndë squé ndyuaa cüentaa' tsjooon Cesarea Filipino yo Jesús, já na cotsay'ón yo jñ'oon na toninncyaa jon, taxee' jon ndé, tso jon:

—Ja na condui tsans'a na i'ua Tyo'ts'on ts'ian nnön na coxën tsoñ'en nn'an, ¿Nin ts'an condue nn'an na condui ja?

¹⁴T'á 'ndyo jon, jndué:

—M'an nn'an conduehan na 'u' Juan, nquii tsan na totsiquindëë' nn'an. Ndo' ñ'en nn'an conduehan na 'u' Elías, ndo' vandyá m'an nn'an na conduehan na 'u' Jeremías oo cüiichen ts'an na toninncyaa jñ'oon' Tyo'ts'on ndyu na toxen'chen ntyja nchu vaa 'nan na nguaa.

¹⁵Yajo' taxee' jon ndé:

—Ndo' 'o' je', ¿Nin ts'an condueho' na condui ja?

¹⁶T'a Simón Pedro 'ndyo jon, itso juu:

—'U' condui nquii Mesías, Jnda Tyo'ts'on na vando'.

¹⁷Tso Jesús nnon Pedro:

—'U' Simón, jnda Jonás, ng'e na mavaa' tson' na nnda', t'man jndyi

ityio Tyo'ts'on jn'aaan 'u' ng'e chito aa ve' ts'an si'manhan' nnon', nquii Tyëhö' na m'aaan quiñoon'ndue, juu jon incyaa na mavaa' tson' ntyja njan. ¹⁸U' jndyu' Pedro, jñ'oon na tsiquindyihan' tsjö', ndo' nacjoo' jñ'oon jndyoyu na tsu' ntyja njan, jo' ntquën tmaan' nn'an na macüji ntyja njan. Ndo' min yotyia na m'an quityquii' v'io na nan'xuan najndë tyi'je'quindëë ntjue' cjehin joo nn'an na conduihan tmaan' cüenta ja. ¹⁹Ja nninncyaa na ntsixuan' najndu' na ntsi'man jndyoyu' ndëë nn'an nin jñ'oon na nninncyahan cha' cüaa' n'onhan nin 'nan quint'ahan, cha' ndëë ntye'ntjon Tyo'ts'onhan. Jñ'oon na ntsu' na tyi'itsohan' na nnt'a nn'an na conduihan cüentaa' Tyo'ts'on, ntsijonhan' juu jñ'oon'ñeen yo jñ'oon na ntyjii nquii jon. Ndo' jñ'oon na ntsu' na vanaan na nt'a nn'an, mantyi ntsijonhan' juuhan' cha'xjen jñ'oon na ntyjii nquii jon na vanaan na nque nn'an na conduihin cüentaa' jon quint'ahan.

²⁰Ndo' jaa' jñ'oon na tso Jesús ndé na min'ncüii nnon ts'an tyi'nan'mán na nquii jon conduihin Mesías.

Itsiquindyí Jesús na nnan'cuee' nn'anhin

(Mr 8:31-9:1; Lc 9:22-27)

²¹Xjen'ñeen já na cotsay'ón yo jñ'oon na toninncyaa Jesús, ta' jon na itsi'man jon ndé na mancüii xjen icanhan' na chi ncja jon Jerusalén. Ndo' joo nn'an na conintque ndëë nn'an na m'an juu tsjooon'ñeen, yo ntyee na conintque ndëë nan'ñeen, yo nn'an na conan'man nchu vaa itsiquindyí jñ'oon na tquen Moisés,

nnan'jnda' nan'ñeen na ntquenon jon navi' t'man ndo' nnt'ahan na cue' jon, majo' xee na jndë ndye ngüando' xco jon. ²²Ndo' vi na jndë jndyí Pedro na nnda', tëy'oon jon Jesús vi ntyja, ta' jon na jaa' jñ'oon tso jon nnon Jesús, tso juu:

—Tyi'ntsitiu' na nnda', ta, tyi'jon ncyaa Tyo'ts'on na ngenoon' na nnda'.

²³Tequen Jesús, itso jon nnon Pedro:

—Quenan' 'u' na tonön, 'u' yo Satanás mavayon' jñ'oon. 'U' nin'quitsa' na ntsitja ja, ng'e chito m'aaan' tson' cha'xjen itsitiu nquii Tyo'ts'on, 'u' m'aaan' tson' cha'xjen na m'aaan' n'on nn'an.

²⁴Jndë jo' tso Jesús ndé na cotsay'ón yo jñ'oon na toninncyaa jon:

—Minninchen ts'an na nin'cay'oon juu yo jñ'oon na mancyaa, icanhan' na cüjihin yo 'nan na itsitiu nquii juu. Quintjo ya nchjii juu yo navi' na iquenon juu, min xe na aa ntyja 'naan' jo' ntscuee'han'hin, ndo' mantyi quindyontsijonhin yo 'nan na mats'a. ²⁵Ng'e minninchen ts'an na incyaa juu na cuaanquii na nin 'nan na ngenon juu, ng'e na m'aaan juu ntyja njan, tsan'ñeen ntsin'man Tyo'ts'on ñuaan' juu. Majo' minninchen ts'an na itsijnda' nquii juu nchu ya cha' ntyja 'naan'han' ntsin'man Tyo'ts'on ñuaan' juu, ntyja 'naan' jo' ngitsu ñuaan' juu. ²⁶Tanin, min xe na aa ninvaa tsonnangue ngüantjon ts'an, majo' xe na aa ngitsu ñuaan' juu, ¿Yuu vaa na itejndei nan'ñeenhin? Mangioho' na ta'nan ncüii nnon na nninncyaa ts'an na ngüañoon'han'

juu cha' ntsin'man Tyo'ts'on
ñuaan' juu. ²⁷Ja na condui tsans'a
na t'ua Tyo'ts'on ts'ian nnön na
coxën tsoñ'en nn'an, nndyö nnt'a
tsonnangue yo ángeles cüentaa'
Tyëhö'. Yajo' cha'xjen condit'maan'
jon, majo'ntyti ntsixuan ja. Juu
xjen'ñeen nts'a na ncüii cüii ts'an
ncy'oon juu cüenta ntyjantyti 'nan
na tots'aa juu, aa 'nan na ya, ndo'
aa 'nan natyia. ²⁸Jñ'oon na mayuu'
matsjö ndëëho', quii' nt'anho' m'an
ntyjeeho' na tyi'xe'cüjehan ata
xjen na jndë jnty'ia ndëëhan ja na
condui ts'an na jnan quiñoon'ndue
na ncüjê na ntyentjön.

Siñoonhan' Jesús

(Mr 9:2-13; Lc 9:28-36)

17 Jndë na tenon yon xuee
na tso Jesús na nnda', ndo'
tëy'oon jon Pedro yo Santiago yo
nin'Juan tyje Santiago. Tëchu jonhin
xquen cüii tyo' ndye najjon na
ninnquehan. ²Xjen na cojnty'iahan
ndo' siñoonhan' jon tondëëhan,
s'aahan' na manin' condui'ndui'
nnon jon cha'v'ijon na xuee
ndo'cüjioon'. Ndo' iscüaquenhan'
ndiaa' jon na quichi'han' cha'xjen
quichi' na xuee chon. ³Ndo' juu
xjen'ñeen tityincyoo' ve nn'an na
tom'an tivio, Moisés yo nin'Elías,
jnan'neinhan yo Jesús. ⁴Ndo' ve'
tsoto Pedro nnon jon:

—Nnda' Ta, vaa ya jndyi na m'án
ntjoohin. Xe na aa cavee' nchji',
nnan'yá ndye xque' ntjoohin, cüiihan'
cüenta' ncu', cüiihan' cüentaa'
Moisés, ndo' nin'cüiiichenhan'
cüentaa' Elías.

⁵Ninvaa na itsinin Pedro, ndo'
jndyoquioo ncüii chincyu quichi'

na quixuee jndyihan' nacjohan.
Iscu'han'hin. Jndyehin jndyee'
nquii Tyo'ts'on quityquii' juu
chincyu'ñeen, tso jon:

—Juu tsans'avahin conduihin
Jnda na venchji jndyihin.
Ninnquii'chen incyaahan' na nën
ntyja 'naan' jon. Quitanguee'ho'
jñ'oon na incyaa jon.

⁶Ndo' joo ndye nan'ñeen na
totsay'onhan jñ'oon yo Jesús,
xjen na jndyehan juu jñ'oonva',
tyeta'ngiohan xen' tyuaachen,
mioon jndyi tyuehan. ⁷Majo'
sindyoo' Jesús na m'anhan. T'uii
jonhan, tso jon ndëëhan:

—Quinan'quintyjaho'.

Tyi'ntyueho'.

⁸Ndo' xjen na jndondëhan,
min'ncüii ts'an tavijnty'iahan,
xia'ntyti nquii Jesús vi m'aan.

⁹Ndo' viochen xjen na tyecuehan
juu tyo'ñeen, jaa' jñ'oon sinin Jesús
ndëëhan, tso jon:

—Viochen xjen na ninvaa vant'ö,
min'ncüii nnon ts'an tyi'ndueho'
'nan na jnty'iaho' quichen. Ja na
condui tsans'a na i'ua Tyo'ts'on
ts'ian nnön na coxën tsoñ'en nn'an,
ncü'ioö, ndë jo' ngüant'ö xcö. Juu
xjen'ñeen vanaan na nnan'neinho'
ndëë nn'an juu 'nan na jndë jnty'ia
ndëëho'.

¹⁰Yajo' já na totsay'ón yo jñ'oon
na toninncyaa jon, ta'x'ë nnon jon:

—Ndo' nn'an na conan'man nchu
vaa tsi'man jñ'oon na tquen Moisés
¿Ndu conduehan na itsohan' na juu
Elías ncüjee' jndyee, ndë jo' ncüjee'
Cristo?

¹¹Jo' t'a Jesús jndyue':

—Mayuu' na conan'manhan na
Elías ncüjee' jndyee, ndo' ntsjnda'

jon tsoñ'en. ¹²Majo' ja matsjö ndëëho' na jndë tyjee' jon, min tataa' n'on nn'an ntyja 'naan' jon. Ndo' jnt'ahan yo jon cha'xjen na nt'ue n'onhan. Ndo' ja na condui tsans'a na i'ua Tyo'ts'on ts'ian nnön na coxën tsoñ'en nn'an, majo'ntyj nnt'ahan yo ja.

¹³Jo' taa' n'ón na itsinin Jesús ndé ntyja 'naan' nquii Juan, tsan na totsiquindëë' nn'an.

Sin'man Jesús cüii yus'achjo na ve' coquiootohin

(Mr 9:14-29; Lc 9:37-43)

¹⁴Ndo' vi na jndë squé nt'á naijon na m'an nn'an na jndye jndyi'hin, jndyo sindyoo' cüii tsans'a na m'aan Jesús. Taco'xtye juu na tonnon jon.

¹⁵Itso juu:

—Nnda' ta, c'on' na ndyia' ro ntyji' yus'achjo jnda. Ee nay'oon jndyetyiahin ndo' ji vaa jndyi iquenon juu. Jndye jnda itsquioohan'hin quityquii' chon, ndo' mantyi quii' ndaa. ¹⁶Ndo' jndyoy'önhin na m'an nn'an na cotsay'on yo jñ'oon na mancy'a, majo' tyí'quindëë nnan'n'manhan juu.

¹⁷Nqué na totsaj'ón jñ'oon yo Jesús, t'a jon, tso jon ndé:

—'O' nn'an na tyi'nin'canyja n'onho' ja na conan'que'to n'onho'. ¿Tsa'nnda' xjen vio na icanhan' na nntjo ja yoho' na ntsi'manntyëchën ndëëho'? ¿Tsa'nnda' xuee na icanhan' na nts'a ts'ian quii' nt'anho' ata na ncüaa' ya n'onho' nchu vaa najndei na tsixuan Tyo'ts'on? Quindyoy'onho' yus'achjöhö' ntjoohin.

¹⁸Yajo' sityia' Jesús juu jndyetyia'ñeen ndo' yo najndei'han'

s'aa jon na quindui'han' quii' ts'on yu'ñeen. Maninñoon' jn'man juu.

¹⁹Jndë na tui na nnda', yajo' já na conan'ljón yo jñ'oon na toninncyaa jon, jnt'uí vi ntyja naijon na ninnqué yohin. Ta'x'é nnon jon:

—¿Ndu na tyí'quindëë ntji' jndyetyia'ñeen?

²⁰Sentcüe' Jesús jñ'oon ndé, itso jon:

—Jnaan' na tyi'vanytyja ya n'onho' Tyo'ts'on, jo' na tajndëë jnt'aho'. Majo' tanin, min xe na aa chjo vanytyja n'onho' cha'xjen quijndë cüii ntqueen' mostaza, majo' t'man ts'ian nndëë nt'aho'. Min na covenonho' ncüii na jndyaa' jndyi na nt'aho'han', na itsijonhan' juuhan' ngioho' cha'vijon tyo' t'man, majo' nndëë nt'aho'. Quindueho' nnonhan': “Quenan' tonnön, cja' ndö'ñeenchen,” Ndo' ngenaan'han'. Ee ta'nán cüii nnon na tyi'je'quindëë nt'aho' xe na aa covanytyja n'onho'. ²¹Majo' jndyetyiamin' icanhan' na quityje ts'an 'nan 'ndyo ts'an ndo' na ntsinin juu nnon Tyo'ts'on cha' nndëë ncüji' juuhan'.

Itsiquindyi nnda' Jesús na nnan'cuee' nn'anhin

(Mr 9:30-32; Lc 9:43-45)

²²Ndo' viochen xjen na tomanty'í ndyuaa Galilea, tso Jesús ndé na juu jon na conduihin tsans'a na i'ua Tyo'ts'on ts'ian nnon jon na coxen jon tsoñ'en nn'an, m'aan nin juu na nninncyaa cüentahin nduee nn'an. ²³Ndo' nnan'cuee' nn'anhin, majo' xee na jndë ndye nninncyaa Tyo'ts'on na ngüando' xco jon.

Vi na jndë jndyé na nnda', sichjoo' jndyihan' n'ón.

**Tyion Jesús s'on cüentaa'
vats'on t'man**

²⁴Jndë na tuee' Jesús tsjoon Capernaum yo já nn'an na cotsay'ón yo jñ'oon toninncyaa jon, joo nn'an na cotye s'on cüentaa' vats'on t'man, squehan na m'aan Pedro. Jnduehan nnon jon:

—Juu tsan na itsi'man jñ'oon' Tyo'ts'on ndëëho', ¿Aa tyi'ityion jon s'on cüentaa' vats'on t'man?

²⁵T'a Pedro, itso jon:

—Ityion jonhan'.

Jndë tiquiuu' chjo na tui na nnda', ndo' tuee' Pedro na vaa v'aa, tëquee' jon jo'. Ndo' Jesús je', tityuaa'ntyi jon, ta' jon na sinin jon jñ'oon tyi'quitsi'man nquii'han' nnon Pedro. Tso jon:

—'U' Simón, ¿Nchu vaa macüji' cüenta? Joo nn'an na m'an n'ian t'man, ¿Nin nn'an matsitiu' na cot'ua nan'ñeen ts'ian ndëëhin na quityionhan s'onndyuaa? ¿Aa nn'an ndyuaahan na ntquenhan jñ'oon na quityion nan'ñeen s'on'ñeen, ndo' aa nn'an na ve' cotsque ya?

²⁶T'a Pedro 'ndyo jon, tso juu:

—Nn'an na ve' cotsque ya, joohan cont'a nanm'ann'ian t'man na quityionhan s'on'ñeen, chito nn'an na m'an ndyuaahan.

Tsochen Jesús:

—Yajo' joo nn'an ndyuaahan, tyi'icanhan' na ndyionhinhan'.

²⁷Majo' min na nnda', cha' tyi'n'an'vjee nn'an na conan'ncüi s'on cüentaa' juu vats'on t'man, ndyion cha'xjen na nt'ue n'onhan. Mang'e jo' cja' 'ndyo ndaandue, cju' tsi'quintycüe. Quitscaa na ncüji' jndyee', quitsinuein' 'ndyo o', jo' ntji'

cüii xoquitu' na juuhan' ndinonhan' na ndyion' ntyja njan ndo' yo ntyja 'nan'. Cayon'han', na nninncyah'an' ndëëhan.

¿Nin juu na njonntyi tsixuan?

(Mr 9:33-37; Lc 9:46-48)

18 Majuuntyi xjen'ñeen já nn'an na cotsay'ón yo jñ'oon na toninncyaa Jesús, santyjá'cyá na m'aan jon. Ta'x'ë nnon jon, jndué:
—¿Nin juu nc'oon na njonntyichen conduihin najion na ityentjon Tyo'ts'on?

²Yajo' t'man Jesús ncüii yuchjo, tqen jonhin xoncüe quii' nt'án.

³Itso jon ndé:

—Jñ'oon na mayuu' matsjö ndëëho', icanhan' na quintcüe' n'onho' ntyja 'naan' 'nan na conan'tiuho', ndo' c'onho' cha'na yoquijndë na tyi'quinanchon joo na ndinjonhin, yajo' nndëë nnan'jonho' ntyja 'naan' na ityentjon Tyo'ts'on.

⁴Yajo' min'cya ro ts'an na iju'cjehin min tyi'quint'ue juu na ndiquinjonhin, itsijonhan'hin cha'na yuchjova. Juu tsan'ñeen njonntyichen conduihin najion na ityentjon nquii Tyo'ts'on. ⁵Ndo' minnichen ts'an na yo xué iy'oon juu cüenta ncüii yuchjo cha'na yuvahin, ncö iy'oon tsan'ñeen cüenta.

Vaa na toncuu' xe na nt'aha 'nan tyia

(Mr 9:42-48; Lc 17:1-2)

⁶“Majo' min'ninchen ts'an na its'aa juu ncüii 'nan na ntyja 'naan'han' na ngacüaa' ncüiichen ts'an na tyi't'man na vantyja ts'on juu ja, yantyichen na nnan'tyen

nn'an tosu t'man xtyo' tsan'ñeen
ndo' quitjue'hanhin quii' ndaandue,
cue' juu. ⁷Vi' jndyi na coquenon
nn'an tsonnangue na jndye nnon
'nan tyia na cont'ahan na ntyja
'naan'han' na vacüaa' nn'an na
tonnon Tyo'ts'on. Majo' tanchu ya,
ng'e mancüiixjen minhan'. Majo'
juu ts'an na its'aa juu 'nan na ntyja
'naan'han' na ngacüaa' cüiichen
ts'an na quits'aa juu 'nan tyia, vi'
jndyi ngenon tsan'ñeen.

⁸“Cüii nt'ö', cüii ng'e', xe na aa
ntyja 'naan'han' ngacüaa' 'u' na
tonnon Tyo'ts'on na matsitja 'u',
quen' xjen joohan' cha'vijon jndë
tyje'han' na ntyque'han', cha'
tantsitjantyi 'u'. Ng'e yantyichen
min xe na aa tyi'quindë 'u' cha' na
nndë ntsixuan' na tyi'quintycüii
na ngüando' ñuan 'nan', chito na
quindë 'u' ndo' na ntjue' ángeles
'u' quii' chon na tyi'jon quinduu'.
⁹Ndo' mantyi xe na aa ve' tsojnaan'
'nan na mandyia' its'aahan' na
vacüaa' 'u' na matsitja 'u' nnon
Tyo'ts'on, quen' xjenhan' cha'vijon
na macüji' ténnon' ndo' na
ntyque'han' cha' tyi'ntsitjantyiichen
'u'. Ee yantyichen ntsixuan' na
tyi'quintycüii na ngüando' ñuan
'nan' min na ninncüii ténnon', chito
na quindë vehan' ndo' na ntjue'
ángeles 'u' quii' chon v'io.

**Jñ'oon na tyi'quitso nquii'han' ntyja
'naan' quitsman na tsu**

(Lc 15:3-7)

¹⁰“Quitquenho' cüenta na
tyi'cuee' n'onho' ncüii joo nanmin
na tyi't'man vantyja n'onhin.
Matsjö ndëho' joo ángeles cüenta
nan'ñeen, ninnquii'chen cotsquehan

na m'aan nquii tyëhö' na m'aan jon
quiñoon'ndue, cotquenhan cüenta
nin 'nan cont'a nn'an nan'ñeen.
¹¹Ee ja na condui tsans'a na i'ua
Tyo'ts'on ts'ian nnön na coxën
tsoñ'en nn'an, jndyö na ntsin'man
ja ñuaan nn'an na tsuhan.

¹²“¿Nchu vaa cotji'ho' cüenta? Xe
na aa m'aan ncüii ts'an na m'an
ncüii ciento quinman ntsjuen',
ndo' tsu ncüii joo cho'ñeen, ¿Aa
chi n'ndyii juu joo nenquenn'an
ncho'nqui vantjo' ñjen cho'ñeen
cjoo' tyue' ndo' ngaquint'ue juu
cho'ñeen na tsu? ¹³Ndo' vi na
jndë ntjii jon juu o', jñ'oon na
mayuu' neiin'ntyichen jon yo
juu quitsman'ñeen, chintyi yo
tsoñ'en quinman'ñeen na tyi'catsu
o'. ¹⁴Mannda' vaa itsijonhan'
ntyja 'naan' Tyeho' na m'aan
jon quiñoon'ndue. Joo nn'an na
tyi'njon conduihan, min'ncüiihan
tyi'quint'ue ts'on jon na ngitsu
ñuaanhan.

**Nan'xuan jaa na quinan't'man nn'ön
ntyjë**

(Lc 17:3)

¹⁵“Xe na aa m'aan cüii ty'iu' na
vantyja ts'on na itsitjahin nnon',
cüa, cja' cüan' ya'hin xjen na
ninnquii juu. Quitsi'man' nnon
juu na sitjahin. Ndo' xe na aa
ndyii juu jñ'oon na tsu', yajo' jndë
jnan'ntycüiiho' jñ'oon ndo' jndë
tejndei'hin na ntjo ya ntcüe'hin
tonnon nquii Tyo'ts'on. ¹⁶Majo' xe
na aa tyi'nin'quindyii juu jñ'oon
na matsu', yajo' cayon' ncüii oo ve
ts'an, c'ohan yo 'u' cha' nndyehan
jñ'oon na conan'neinho' cha' cüaa'
jnda' n'onhan nchu vaa jñ'oon

jnan'neinho' yo juu tsan'ñeen.

¹⁷Ndo' xe na aa min tyi'nin'quindyii juu jñ'oon na condue nan'ñeen, yajo' juu tmaan' nn'an na vantyja n'on Tyo'ts'on, quitsuquindyih' ntyja 'naan' juu jñ'oon'ñeen. Ndo' xe na aa majo'ntyi tyi'nin'quindyii juu jñ'oon na condue nan'ñeen nnon juu, yajo' ta'nan ncüiichen nnon na ndëe ntsa'. Cüji' cüenta na tsixuan juu yo ntyja 'nan' cha'vijon ts'an na tyi'tsit'maan' juu Tyo'ts'on, tsijonhan'hin cha'vijon ts'an ique s'on cüentaa' gobiernon tsjoon Roma.

¹⁸“Jñ'oon na mayuu' matsjö ndëeho', joo nn'an tsonnangue na jndë vantyja n'on, min'cya ro jñ'oon na condueho' na tyi'quichuhan' na nnt'ahan, ntsijonhan' juu jñ'oon'ñeen cha'xjen na ntyjii Tyo'ts'on. Ndo' min'cya ro jñ'oon na condueho' na ndëe nt'a nn'an na vantyja n'on, mantyi ntsijonhan' juu jñ'oon'ñeen cha'xjen na ntyjii nquii jon.

¹⁹“Mantyi matsjö ndëeho': Xe na aa ve 'o', nincüajon m'aan' n'onho' jñ'oon na cotanho' nnon Tyëhö' na m'aan jon quiñoon'ndue, yajo' ndyii jon ndo' nninncyaa jon jñ'oon na cotanho'. ²⁰Ee min'yuuchen na covancüi ve nn'an oo ndyehan na conan'jonhan ntyja njan, xoncüe quii' nt'anhan, jo' m'an.

²¹Ndo' têtsindyoo' Pedro na m'aan Jesús. Taxee' juu nnon jon:

—Nnda' ta, ¿Tsa'nnda' jnda na chuhan' na quitsit'man ts'ön cüii ntyjê na itsitjahin nnön? ¿Aa cüii ntyque' jnda?

²²Tso Jesús nnon juu:

—Chito aa matsjö nnon' na ninntyque' jnda. Matsjö na quitsit'man tson'hin ntyque' vee' jnda na ndyenn'an ncho'nqui. Ninnquii'chen quitsit'man tson'hin.

Jñ'oon na tyi'quitso nquii'han' ntyja 'naan' ve ts'an na chujnan

²³“Mang'e na nnda' vaa, juu na itye'ntjon Tyo'ts'on nn'an, cüaa' n'onho' nchu vaa na itsiquindyihan'. Itsijonhan' juuhan' cha'vijon ncüii rey na sitiü jon na ntsijnda' jon tsa'nnda' tuee' na chujnan ncüii cüii ts'an cotsantyja naxen' jon yo ts'ian na m'aan jon. ²⁴Xjen na ta' jon na icüji' jon cüenta na tsa'nnda' na chojnan nan'ñeen nnon jon, ndo' jndyoy'on nn'an ncüii ts'an na minyonchen s'on na chujnan juu nnon jon. ²⁵Ndo' juu rey'ñeen, vi na jndë tquen jon cüenta na min'chjo ndiquindëe ndyion tsan'ñeenhan', yajo' t'ua jon ts'ian na cüijnt'ua tsan'ñeen na ngaquee' juu na quitye'ntjontyen juu, ndo' majo'ntyi scuu' juu yo ndahan, yo nin'tsoñ'en 'naan' juu cha' nt'io na chujnan juu nnon jon. ²⁶Ndo' juu tsan'ñeen na vantyja xen' rey'ñeen, tconxtye juu nnon jon, tocan juu vi naya'ñeen nnon jon. Tso juu: “Nnda' Ta, cyon' chjo na t'man tson' ja, cüendo' ya' chjo ndo' nndyionñ'ën na chöjnan nnon!” ²⁷Ndo' juu rey'ñeen ty'oon jon na ndyia' ro juu nchjii jon. Sit'man ts'on jonhin yo na ninvaañ'en na chujnan juu, ndo' siquindyaa ntcüe' jonhin.

²⁸“Majo' xjen na jndui' juu quii' vaa' jon, tjonhin ncüiichen ntyje juu na ninncüii ts'ian m'anhan. Chujnan tsan'ñeen nnon juu nin'ncüii ciento

s'on. T'uii juuhin, tonchje juu xtyo' tsan'ñeen. Sixuaa juu nnon tsan'ñeen: "Quityion' na chujnan' nnön." ²⁹Yajo' tconxtye tsan'ñeen tonnon juu. S'aa juu ty'oohin: "Mac'an na quitsit'man chjo tson' ja, cüendo' ya' chjo ndo' nndyöñ'ën na chöjnan nnon!" ³⁰Majo' tatendoo' tsan'ñeen, matëquen juu jñ'oon nnon ts'ian. Tju' juu tsan'ñeen vancjo, ata xjen na ndyion juu na chujnan juu nnon tsan'ñeen. ³¹Majo' vendyechen ntyjehan na mantyi conduihan nn'an cotsantyja naxen' rey'ñeen, xjen na tqenhan cüenta na s'aa tsan'ñeen na nnda', sichjoo' jndyihan' n'onhan. Tyenan'quindyiihan nquii rey'ñeen tsoñ'en 'nan na jndë s'aa tsan'ñeen. ³²Ng'e na nnda', tqeen' nnda' jonhin, tso jon nnon juu: "'U' na vi' jndyi ñuan tsixuan'. Ja sit'man ts'ön 'u' tsoñ'en na chujnan' nnön ng'e na sindyia' 'u' nnön. ³³Mang'e jo' ¿Aa chi mantyi chuhan' na cyon' na vi'ntyji' juu ty'iu' moso' cha'xjen ty'ön na vi'ntyji 'u'?" ³⁴Ndo' sijmiin' jndyihan' rey'ñeen. T'ua jon ts'ian na quitjue'han tsan'ñeen vancjo, ndo' quint'avi'han juu ata xjen na ndyion'ën juu ninvañ'ën na chujnan juu nnon jon.

³⁵Yo jñ'oonva siquindë Jesús jñ'oon'ñeen na tyi'quitso nquii' jonhan', itso jon:

—Nquii Tyëhö' na m'aan quiñoon'ndue, mannda' vaa nts'aa jon yo 'o' xe na aa chito yo na xoncüee' n'onho' na nnan't'man n'onho' ntyjeho' ya na conan'tjahan ndëëho'.

Jñ'oon na si'man Jesús ntyja 'naan' na ndyuii' tson na toco ts'an

(Mr 10:1-12; Lc 16:18)

19 Jndë na sinin Jesús jñ'oonmin', yajo' jndui' jon

ndyuaa Galilea, tja jon nt'ö Judea, ixndya jndaa Jordán. ²Ndo' jndye jndyi nn'an tyentyjahin toxen' jon. Tsoñ'en nn'an v'i na m'an jo', totsins'man jon nan'ñeen.

³Yajo' vendye nn'an tmaan' fariseos, jnan'ndyoo'han na m'aan jon na nt'ue n'onhan na quits'aa jon ncüii nnon cha' ntyja 'naan'han' ngacüaa'hin. Ta'xee'han nnon jon: —Ntyja 'naan' jñ'oon na tqen Tyo'ts'on na iquenhan' xjen, ¿Aa ncyaaahan' na ntsityuii' ts'an tson na toco juu yo scuu' juu ng'e min'cyä ro ncüii nnon na itsitja tsan'ñeen nnon juu?

⁴Jo' t'a Jesús jndyuehan:

—¿Aa min'jon tyi'conan'jn'aanho' juu jñ'oon' Tyo'ts'on na itsininhan' ntyja 'naan' na ta' jndyee jon na tqen jon tsoñ'en? Itsohan' na sia jon tsans'a yo tsanscu. ⁵Itsontyichen Jesús: "Mang'e na nnda', n'ndyii tsans'a tye juu, ndyee juu na ntjon' matyenhin yo scuu' juu, ndo' vehan nin'ncüii ts'an nduihan." ⁶Mang'e juu jñ'oon'ñeen tsohan' na nnda', tyi'nan'xuanhan na ve ts'an, nanein ninncüii ts'an conduihan. Ndo' ng'e na nnda' vaa sijnda' nquii Tyo'ts'on, tyi'quichuhan' na ve' ts'an ntsityuii' ntyja na m'anhän.

⁷Ndo' nque fariseos'ñeen taxee'ntyichenhan nnon jon, jnduehan:

—Yajo' ¿Nin ng'e'ñeen na t'ua Moisés ts'ian na cüji ts'an jñ'oon na nndyuii' tson 'naan' juu yo scuu' juu, ndë jo' ncyaaahan' na n'ndyuii juu tsan'ñeen?

⁸T'a Jesús jndyuehan:

—Ve' ng'e na que' jndyi n'onho' na itscu'han' na cüaa' n'onho' nchu vaa

na sijnda' Tyo'ts'on, jo' na tyincyaa Moisés na ndëë nnan'tyuui'ho' tson 'naanho' yo ntuho'. Majo' chito nnda' vaa na sijnda' Tyo'ts'on na minjndyee. ⁹Ncö matsjö ndëëho', ncüii tsans'a je', xe na aa ntsityuui' juu tson na toco juu yo scuu' juu ndo' ngoco juu yo cüiichen tsanscu, itsiquindyihan' na ve' m'aan ya juu yo tsanscu'ñeen. Ninnquii'chen xe na aa m'aan scuu' juu yo cüiichen tsans'a na ve' ndö' ro, jo' vanaan na quityuui' tson na toco jon yo juu.

¹⁰Já nn'an na cotsay'ón yo jñ'oon na toninncyaa Jesús, jndué nnon jon:

—Xe na aa nnda' vaa ntyja 'naan' ts'an yo scuu' jon, yantyichen na tyi'ngoco jon.

¹¹T'a Jesús jndyué:

—'O' condueho' na yantyichen tyi'ngoco ts'an, majo' tyi'tsoñ'en nn'an nndëë nnt'ahan yo jñ'oonva'. Ve' jnda' nn'an na nndëë nta'nguee'han na nnda' ng'e na jndë tyincyaa Tyo'ts'on na condëë cont'ahinhan'. ¹²Ee m'an nn'an na tyi'quiconcohan ng'e tuihan na tyi'icanhan'hin tsanscu, ndo' ñ'enhan na tyi'quiconcohan ng'e na tui nasihin cha' tyi'ntcanhan'hin tsanscu. Ndo' ñ'en nn'an na conan'jnda' nquehin na tyi'nin'quiconcohan ng'e nin'quityentjonhan nnon nquii Tyo'ts'on na m'aan quiñoon'ndue. Min'cya ro ts'an na ivaa' ts'on juu jñ'oonva' ndo' nndëë ntsiquindë juuhan', quitsiquindë juuhan'.

Ityio Jesús jn'aan yotsca

(Mr 10:13-16; Lc 18:15-17)

¹³Vendye nn'an na tyechohan yotsca na m'aan Jesús na quityio

jon nt'ö jon cjo joo na ndyio jon jn'aanhin ndo' na can jon na quityio Tyo'ts'on jn'aan joo. Majo' já nn'an na conan'jón yo jñ'oon na toninncyaa jon, nnan'ty'iaá nan'ñeen. ¹⁴Ndo' tso Jesús ndé:

—Qui'ndyeho' na quindyio ntyjaa' yotscahin' na m'an. Tyi'nan'ntcüe'ho'hin ng'e nque nn'an na nin'quinan'xuanhan yo juu na ityentjon Tyo'ts'on nn'an, chuhan' na quinan'xuanhan cha'na yotsca.

¹⁵Ndo' vi jndë na tyio jon nt'ö jon cjo yotsca'ñeen, jndui' jon jo'.

Itsinin cüii tsantya yo Jesús

(Mr 10:17-31; Lc 18:18-30)

¹⁶Cüii jon tyjee' cüii ts'an na tyi'tquechen na m'aan Jesús. Taxee' juu nnon jon:

—'U' ta na matsi'man' jñ'oon' Tyo'ts'on ndëë nn'an, ¿Nin 'nan na njonntyi na chuhan' na quits'a ja cha' ntsixuan na tyi'quintycüii na vando' ñuan njan?

¹⁷Sintcüe' Jesús jñ'oon nnon juu, itso jon:

—¿Ndu na mavaxe' nnön ntyja 'naan' 'nan na njonchen na quitsa'? Xia'ntyi nquii Tyo'ts'on conduihin na njonchen. Majo' xe na aa nin'quitsixuan' na tyi'quintycüii na vando' ñuan 'nan', juu jñ'oon' Tyo'ts'on na ico'xenhan', cüangue'han'.

¹⁸Jo' taxee' juu nnon jon:

—¿Nin jñ'oonhan'?

T'a Jesús 'ndyo juu:

—Tyi'ntscue' ts'an. Tyi'nc'on' yo cüiichen ts'an na ve' ndö' ro. Tyi'nch'ue' 'naan' ts'an. Tyi'ntsinin' quinto nacjoo' ts'an. ¹⁹Juu tye' jo

'ndyo', quitsa' na njonhan, ndo' c'on' na ve'ntyji' cüiichen ts'an cha'xjen na ve'ntyjii nquii 'u'.

²⁰Jo' t'a juu 'ndyo Jesús:

—Tsoñ'en jñ'oonmin'

matsiquindëehan' xi' na tichjo ja. ¿Aa vaa ncüiichen nnon 'nan na icanchenhan' na quits'a?

²¹T'a Jesús 'ndyo juu, tso jon:

—Xe na aa nt'ue tson' na quindë ya ntsixuan' na tyi'quintycüii na vando' ñuan 'nan', cja', quijndë' tsoñ'en 'nan' na min. S'on na ncyon' cüenta na njndë'han', ncyah'an' ndëë nanninñen'. Xe na aa ntsa' na nnda', ntsixuan' na tya 'u' tonnon Tyo'ts'on. Ndë jo' quindyotsijon 'u' jo juu ts'ian na mats'a.

²²Majo' xjen na jndyii tsan'ñeen jñ'oon na tso Jesús, tja ntcüe' juu na chjoo' jndyi ts'on juu ng'e tya jndyihin.

²³Jo' tso Jesús ndé já na cotsay'ón jo jñ'oon na toninncyaa jon:

—Jñ'oon mayuu' na matsjö ndëëho', ncüii tsantya, jndyaa' jndyi na ntsijonhin nchu vaa na ico'xen Tyo'ts'on nn'an ntyja na cotsam'anhan. ²⁴Mantyi matsjö nnt'a ndëëho', jndyaa'chen na ncju'cje cüii tsantya na ntsijonhin jo juu na ico'xen Tyo'ts'on nn'an, chichen na ngüequindy' camello tsue' x'ee ts'ncyaa.

²⁵Majo' xjen na jndyé juu jñ'oonva', jndye jndyi nnon tondyii' n'ón. Jo' ta'x'é ndëë ntyjé, jndué:

—Ng'e na nnda' vaa, ¿Nin ts'an nndëë ntsixuan juu na ntsin'man Tyo'ts'on ñuaan'?

²⁶Jo' jndyiaa' Jesús ndé, tso jon:

—Min'ncüii nnon 'nan je'quindëë nts'aa ts'an na ntyja 'naan'han'

ntsin'man Tyo'ts'on ñuaan' juu.

Majo' nquii jon tsoñ'en nnon condëë its'aa jon.

²⁷Ndo' itso Pedro nnon Jesús:

—Manchji' na jndë jnty'é tsoñ'en cha' condëë conan'jón yo ts'ian na matsa'. ¿Nin naya na ncy'ón cüenta?

²⁸T'a Jesús jndyué, itso jon:

—Jñ'oon na mayuu' matsjö ndëëho', juu xjen na nguaa tsonnangue xco, ja na condui tsans'a na i'ua Tyo'ts'on ts'ian nnön na coxën tsoñ'en nn'an, ncjòquijman nnon silla na manin' ts'iaan' njan na taquintyja na njon tsixuanhan' naijon na ntcoxën nn'an yo 'nan na jndë tont'ahan. Ndo' 'o' na jndë jnan'jonho' yo ja, mantyi nguaa ncho've silla na manin' ts'iaan' 'naanho' na ntsacüendyuaaho' na ngotoxenho' joo ncho've tmaan' ntyjeeho' nn'an Israel ntyja 'naan' na jndë tont'ahan. ²⁹Ndo' ncüii cüii ts'an na jndë jnty'ii juu vaa' juu, ndyee juu oo scuu' juu oo ntsinda juu, oo ndyuaa 'naan' juu, ntyje juu nannon yo ntyje juu nanntcu ng'e na jndë vay'oon juu jñ'oon ntyja njan, xjen neinhin ncy'oon juu cüii ciento vee' jnda tsoñ'en nnon na jndë jnty'ii juu, ndo' nninncyaa Tyo'ts'on na tyi'quintycüii na vando' ñuaan' juu. ³⁰Jndye nn'an m'an nanein na conan'tiu nquehin na njon conduihin, majo' ngüentyja xjen na ncju'cjehan'hin. Ndo' mantyi jndye nn'an na m'an nanein na tyi'njon conduihan, majo' ndëcyaa ntsiquinjonhan'hin.

Jñ'oon na tyi'quitso nquii'han' ntyja 'naan nanntjon

20 Sininntyichen Jesús jñ'oon na tyi'quitso

nquii'han', tso jon: “Nquii Tyo'ts'on na ityentjon jon quiñoon'ndue, itsijonhan'hin cha'vijon cüii patrón na vaa ntjon 'naan'. Vitsjoonya tëquint'ue patrón'ñeen nanntjon na ngoque'han ts'ian 'naan' jon.
²Ntjo ngiohan na tso jon ndëehan na ndyion jonhan ncüii denario na cüii xuee cha'xjen cota'ntjon nn'an. Jndë jo' jñon jonhan na quitsaquent'ahan ts'ian najon vaa ntjon 'naan' jon. ³Ndo' cha'na ñjen na vitsjoon, tja nnda' jon quii' tsjoon, jo' ntjii jon mañoon vendye nn'an na tats'ian cont'a. ⁴Tso jon ndëehan: “Cüa, c'oho' na vaa ntjon njan na quint'aho' ts'ian. Ja ndyionho' cha'xjen na chuhan!” Nan'ñeen ninñoon' ty'ehan. ⁵Ndo' mantyi cha'na yajmin' tja nnda' jon quii' tsjoon. Ntjii nnda' jon mañoon nanntjon. Ndo' ya tuee' cha'na ndye na matman, majo'ntyj s'aa jon. ⁶Xjen vi manguee'vi' na 'on na matman, tja nnda' jon quii' tsjoon. Ntjiiichen jon mañoon nn'an na ve' m'anchenhan. Tso jon ndëehan: “¿Ndu na cüa' xuee na m'anho' ntjoohin na tats'ian cont'aho'?”
⁷Ndo' jo' jnduehan nnon jon: “Mayuu' ng'e tanin ts'an t'ua ts'ian ndé.” Yajo' tso jon ndëehan: “Ya xe na aa mantyi nc'oho' na vaa ntjon njan, jo' quint'aho' ts'ian, ja ndyionho' cha'xjen na chuhan!”
⁸“Ndo' ya na tuee' na yon na matman, tso patrón nnon nquii moso tqe 'naan' jon: “Cüan' nanntjon ndo' quityion'han na jnt'ahin ts'ian. Quityion' jndyee' joo nn'an na tyeque' na mats'ia. Chen chen ncyaa'han' ata nguee'han' nn'an na tyeque' jndyee.” ⁹Yajo'

santyyjaa' nn'an na tyeque' na 'on na matman. Ncüii ro ncüiihan ty'onhan cüenta na ncüii cüii denario cha'xjen na ngüantjon ts'an na ncüii xuee. ¹⁰Ndo' ya na tuee'han' nn'an na tyeque' jndyee, jnan'tiuhan na jndantyichen nta'ntjonhan. Majo' ncüii ro ncüiihan, mantyi ty'onhan cüenta ncüii ncüii denario. ¹¹Ndo' vi na jndë ty'onhan cüenta joo s'on'ñeen, ta'han na tyi'cavee' ngiohan yo nquii patrón'ñeen. ¹²Jnduehan nnon jon: “Joo nanmin' na tyeque' vi mats'iañ'en, ninncüii hora jnt'ahan ts'ian, majo' nincüajon tyion'han cha'xjen na tyion' já. Ndo' já cüa' xuee tonan'chón ndo' tonan'quii n'ón min na jmin' tondyiaa' ndo'cüjioon' já.” ¹³Majo' t'a patrón 'ndyo cüii joo nan'ñeen, tso jon: “U', ¿Yuu vaa na matsitja ja nnon?” “¿Aa chi jndë ntjo nchji' na ngüantjon' cüii denario cha'xjen cota'ntjon nn'an? ¹⁴Cyon' s'on 'nan', cja' va'. Ncö ntyji xe na aa cüajon nin'quityion' tsanva' cha'xjen na matyiön 'u' min na tinioon' tëquee' juu. ¹⁵¿Aa matsitju' na je'quindë nts'a cha'xjen na nt'ue ts'ön yo xoquitu' njan? ¿Aa matsitëè' tson' ng'e ja tyi'ntycü'i?”

¹⁶Ndo' tsontyichen Jesús:

—Juu jñ'oonva' na tyi'quitsjö nc'ihan', ndö vaa na nin'quitsi'manhan'. Nn'an na tyi'quinan'tiu na njon conduihan na tonnon Tyo'ts'on, nincüajon ntsit'maan' jonhan cha'xjen ntsit'maan' jon mañoon ntyjehan. Ndo' nn'an na conan'tiu nque na njon conduihan, ngüentyja xjen na nnintyi'ncyö na nincüajon

nnan'xuanhan tonnon Tyo'ts'on
cha'xjen min'cya ro ts'an.

**Itsiquindi nnda' Jesús na nnan'cuee'
nn'anhin**

(Mr 10:32-34; Lc 18:31-34)

¹⁷Viochen xjen na ñjon Jesús nato
na tja jon Jerusalén, já na ncho've
já na tqueen' jon, tēchu jon já vi
ntyja na minnqué. Tso jon ndé:

¹⁸—Quitquenho' cüenta, nanein
co'ö Jerusalén. Ndo' ja na condui
tsans'a na i'ua Tyo'ts'on ts'ian
nnön na coxën tsoñ'en nn'an, jo'
nninncyaa ts'an cüenta ja nduee
ntyee na conintque ndëë ntyjëëhë
nn'an judíos yo nn'an na conan'man
nchu vaa itsiquindi jñ'oon na
tquen Moisés. Ndo' joo nan'ñeen
nnt'ahan na quit'uiityenhan' ja
na cü'iö. ¹⁹Nninncyahan cüenta
ja nduee nn'an na mañoon tsjan
conduihan na joo nan'ñeen
nnan'cüejnaan'hin ja. Ntja'hin
ja ndo' nt'ionhan ja tsonjn'aan
na cü'iö, majo' xee na jndë ndye
ngüant'ö xcö.

**Jñ'oon na tcan ndyee Santiago yo
Juan**

(Mr 10:35-45)

²⁰Scuu' juu Zebedeo yo
ntsinda jon Santiago yo nin'Juan,
jnan'ndyoo'han na m'aan Jesús.
Tconxtye juu tonnon jon na ican
juu vi naya'ñeen nnon jon. ²¹Taxee'
Jesús nnon jon:

—¿Nin 'nan nt'ue tson'?

T'a tsanscu'ñeen, itso juu:

—Ya na ngüentyja xjen na
nty'e'ntjon' nn'an, ncy'a' jñ'oon na ve
ntsinda nanmin, nnan'jonhan ntyja
na ndit'maan' 'u'. Cüiihan nc'oon

ngia' tontyjaya ndo' cüiiichenhin
nc'oon juu ngia' ntyjatymaan'.

²²Majo' t'a Jesús jndyue ve
nan'ñeen, tso jon:

—Tyi'covaa' n'onho' nchu vaa
icüji'han' jñ'oon na ican ndyeeho'.

Juu navi' na ngenön, ¿Aa nndëë
nnanho'han'? Ndo' ¿Aa nndëë nntjo
ngioho' na ncüjeho' cha'xjen ntjo
nchji na ncü'iö?

T'ahan 'ndyo jon, jnduehan:

—Nndëë.

²³Sentcüe' Jesús jñ'oon ndëehan,
tso jon:

—Majnda' ngenonho'

maninjuuntyi navi' na ngenön. Ndo'
icanhan' na quintjo ngioho' na
nnan'cüje nn'an 'o' cha'xjen contjo
ya nchji na ncü'iö. Majo' chito
ncö tsixuan na ntsijnt'a nin ts'an
na ngüaquityen nc'ia tontyjaya
oo tontyjatymaan'. Nquii Tyëhö'
nninncyaa jon naya'ñeen ndëë
joo nn'an na jndë sijnda' jon na
ncy'onhan cüentahan'.

²⁴Ndo' jo' ncüiiichen nqui já
na totsay'ón yo juu jñ'oon na
toninncyaa Jesús, xjen na jndyé
jñ'oon na tcan tsanscu'ñeen,
jnan'vjë yantyé joo ve ntyjé
nan'ñeen. ²⁵Ng'e jo' tqueen' Jesús
tsoñ'en já na m'aan jon. Tso jon
ndé:

—'O' mangioho' na joo nn'an
na conintquehan ncüii cüii
tsonnangue conan'ntsahan ndëë
nn'an na coto'xenhan. Ndo' nn'an
na condit'man, cotoxenhan nn'an
na m'an nacje 'naanhan. ²⁶Majo'
tyi'quichuhan' na 'o' nc'onho' na
nnda' yo ntyjeho'. Ee minnichen
cüii 'o' na ntyja ts'on juu na t'man
nduihin quii' nt'anho', chuhan' na

quityentjon juu ndëëho'. ²⁷Ndo' min'cya ro cüii 'o' na ntyja ts'on juu na ncu'han'hin na tonnon, c'oon juu na xoncüee' ts'on juu na ntejndei juu 'o'. ²⁸Quits'aa juu cha'xjen mats'a na condui ja nquii tsans'a na i'ua Tyo'ts'on ts'ian nnön na coxën tsoñ'en nn'an. Jndyö na ntye'ntjön ndëë nn'an, chito na ntyentjonhan nnön. Ndo' mantyi na nninncyaa na cüi'ö na ndyiön jnan nn'an jndye jndyi cha' nndyaahan yo ntyja 'naan'han'.

Sin'man Jesús ve tsannchjaan'

(Mr 10:46-52; Lc 18:35-43)

²⁹Xjen na sant'uú tsjoon Jericó, tyentyja ncüii tmaan' nn'an naxen' Jesús. ³⁰Ndyo natoñ'een, jo' vendyuaa ve nannchjan. Ya na jndyehan jñ'oon na juu Jesús venon jo', ta'han jnan'xuaahan, jnduehan: —'U' ta na condui 'u' tsjan David na jndyocahan', cyon' na nty'iá ró nchji'.

³¹Majo' joo nn'an na m'an jo', jnan'tyia'han joo nannchjan'ñeen na cüichen jndyuehan. Majo' joohan jndeintyichen jnan'xuaahan, jnduehan:

—Nnda' ta, 'u' na condui 'u' tsjan David na jndyocahan', cyon' na nty'iá ró nchji'.

³²Tëcüentyjee' Jesús, t'man jon nan'ñeen. Tso jon ndëëhan:

—¿Nin 'nan nt'ue n'onho' na quits'a 'o'?

³³T'a nan'ñeen, jnduehan nnon jon:

—Nnda' ta, já nt'ue n'ón na nndëë njnty'iá.

³⁴Ndo' ty'oon Jesús na nty'ia rohin nchjii jon. Tyio jon nt'ö jon

ndö'ndëëhan, ndo' ninñoon' xuee jnty'iahin. Tyentyjahin toxen' jon.

Tëquee' Jesús Jerusalén

(Mr 11:1-11; Lc 19:28-40; Jn 12:12-19)

21 Ndo' vi na jndë tindyo na ntsqué Jerusalén, na ndyoo' tyo' na m'an n'oon olivos, squé tsjoon Betfagé. Jo' joo ve ntyjë na cotsay'onhan yo jñ'oon toninncyaa Jesús, jñon jonhan ncüii nt'aa. ²Tso jon ndëëhan:

—Quitsaque'ho' tsjoon chjo na m'aanhan' tondëëho'. Jo' maquintyjachen nndioho' ncüii snonxque na tyen o' yo jnda o'. Quinan'quinan'ho' joo o', ndo' quindyoy'onho' cho'ñeen ntjoohin na m'an. ³Ndo' xe na aa ngüaxee' ts'an ndëëho' ndu na cotsay'onho' cho' ntsjuen' juu, jo' quinan'ntcüe'ho' jñ'oon nnon juu: “Nquii jon na t'man condit'manhin ndé, icanhan' na nninjnt'ue jon joo o', ndo' ya na nndë, ntscüenon ntcüe' jon joo o'.”

⁴Nnda' tui cha' quitsiquindëhan' juu jñ'oon na sinin Zacarías, ts'an na toninncyaa jñ'oon' Tyo'ts'on ndyu na toxen'chen ntyja nchu vaa 'nan na nguuaa. Ndö vaa jñ'oon na tji jon:

⁵Ndö jñ'oon na quindueho' ndëë nn'an tsjoon Sión: “Quitquenho' cüenta, nquii jon na taquintyja na t'man conduihin ndëëho', mancüjee' jon quii' nt'anho', ndyia' ts'on jon, ntjo jon cüii snon, jnda quioo' na ichu xu.”

Ndö' vaa na siquindyi jñ'oon na tso tsan'ñeen.

⁶Ndo' jo' ve nan'ñeen na
totsay'onhan yo jñ'oon toninncyaa
Jesús, ty'ehan, jnt'ahan cha'xjen
ts'ian na t'ua jon ndëëhan.

⁷Squehan, y'onhan snonxque'ñeen
yo jnda o'. Ndo' tyiohan ndiaahan

nquen' joo o' ndo' tantjo Jesús
juu o'. ⁸Ndo' jndye jndy n'n'an
tyenan'jonhan yo Jesús. Ñ'en
vendyehan jnan'nueen'han
ndiaahan xoncüe nato yuu jon na
vja jon. Ndo' vendyehan totyjehan
nduee n'oon, totquenhinhan'
nato'ñeen na jnt'ahan na njon jon.

⁹Ndo' nque nn'an na ve'jndyee yo
nn'an na santya toxen' jon, ta'hin
tonan'xuaahan, tonduehan:

—Cüit'maan' nquii jon na tuihin
tsjan tsochiihi David na jndyocahan'.
T'man ityio Tyo'ts'on jn'aan nquii
jon na ndyo jon yo najnde na
tsixuan nquii Tyo'ts'on na co'xen jon
jaa. Quindit'maan'hin quiñoon'ndue.

¹⁰Xjen na tëquee' Jesús quityquii'
Jerusalén, tondic'uaa jndyue nn'an
na m'an juu tsjoon'ñeen, ta'x'ehan:

—Tsanvahin, ¿Nin ts'anhin?

¹¹Ndo' nn'an na ty'e yo jon,
t'ahan, jnduehan:

—Ndö Jesús, nquii jon na incyaa
jon jñ'oon' Tyo'ts'on. Jnan jon
Nazaret nt'ö Galilea.

Tëquee' Jesús vats'on t'man

(Mr 11:15-19; Lc 19:45-48; Jn 2:13-22)

¹²Ndo' vi na jndë tëquee' Jesús
vats'on t'man, tsoñ'en nn'an na
condëëhan ndo' conan'jndahan 'nan
jo', tji' jonhan. Ndo' siquityee' jon
mesa 'naan nn'an na conan'jndyo
s'on jo'. Majo'ntyí s'aa jon yo silla
'naan nn'an na condëë quintu'.

¹³Ndo' tso jon ndëë nan'ñeen:

—Jñ'oon' Tyo'ts'on na jndui itsohan:
“V'aa njan tsixuanhan' v'aa yuu jon
na covatjon nn'an na conan'nein
nnon Tyo'ts'on.” Majo' 'o' cont'aho'
na tsixuanhan' cha'vijon tsë'tsjö'
najibon cotoo' nannty'uee.

¹⁴Ndo' juu xjen na m'aan Jesús
vats'on t'man'ñeen, sque nannchjan na
m'aan jon yo nn'an na ndic'oca'. Ndo'
sin'man jonhan. ¹⁵Ndo' nque ntyee
na conintque vats'on'ñeen yo nn'an
na conan'man nchu vaa itsiquindyí
jñ'oon na tquen Moisés, jnty'iahan
ts'ian t'man na s'aa Jesús na itsin'man
jon nn'an. Mantyí tondyehan na
tonan'xuaa yotsca na tondue joo:
“Cüit'maan' nquii jon na tuihin tsjan
tsochiihi David na jndyocahan'.”
Ndo' na nnda' jndue yotsca'ñeen,
majndeichen jnan'jmiin' ntyee'ñeen.

¹⁶Jo' jnduehan nnon Jesús:

—¿Aa mandyí' nchu vaa condue
yotscamín?

T'a Jesús jndyuehan, tso jon:

—Mandyí. Ndo' 'o' je', ¿Aa min'jon
taconan'jn'aanho' juu jñ'oon'
Tyo'ts'on na itsohan'?:

'U' jndë sijnda' na yoquijndë yo
yo'ndaa na ninvaa cotei',
nnan't'maan' yo'ñeen ja yo na
xoncüee' n'on joo.

¹⁷Jndë na tso Jesús na nnda',
jnty'ii jon nan'ñeen, jndui' ntcüe'
jon Jerusalén, tja jon tsjoon chjo
Betania. Jo' ntjohin natsjon.

Tju' Jesús jñ'oonvi' nacjoo' ts'oon higuera

(Mr 11:12-14, 20-26)

¹⁸Tonco cüiichen xuee, xjen na
vja ntcüe' jon Jerusalén, tyjee'
na ninjndo' jon. ¹⁹Ndo' jndyiaa'
jon cüii ts'oon higuera na

minntyjee'han' 'ndyo nato'ñeen, têtsindyoo'hin nnonhan', majo' min'ncüüi të higo tana ntjii jon, xia'nty ve' tso t'uii'han'. Tso jon nnon ts'oon'ñeen:

—Tajon xuee vi ngaquichu' nnda' të 'u'.

Ndo' juu ts'oon'ñeen je', ninñoon' tcanhan'. ²⁰Já nn'an na cotsay'ón yo jñ'oon toninncyaa Jesús, ya na tquén cüenta na tui na nnda', s'aahan' na ndicüaa' n'ón, jndué nnon jon:

—¿Nchu tui na ninñoon' tcan ts'oonva'?

²¹Jo' t'a Jesús jndyué, itso jon:

—Jñ'oon mayuu' na matsjö ndëëho', xe na aa covantyja ya n'onho', ndo' min tyi'c'onho' na ve vaa na conan'tiuho', nndëë nt'aho' cha'na s'a juu ts'oon higerava'. Ndo' chito ve' xia'nty jo', mantyi nndëë nt'aho' min'cya ro nnon 'nan na ngioho' na jndyaa'han'. Ntsijonhan' juuhan' cha'vijon na nndueho' nnon tyo'va': “Quenan' ntjoohin. Cüa, cju'han' 'u' quityquii' ndaandue”, ndo' nndui na nnda'.

²²Ee ncüüi cüüi nnon jñ'oon na cotanho' na conan'neinho' nnon Tyo'ts'on, xe na aa vantyja n'onho' na ncy'onho'han', mancüüixjen ncy'onho' cüentahan' cha'xjen na cotanho'.

Najndei na tsixuan Jesús

(Mr 11:27-33; Lc 20:1-8)

²³Jndë na tui na nnda', tëquee' nnda' Jesús vats'on t'man. Viochen xjen na itsi'man jon ndëë nn'an na sque jo', nque ntyee na conintque yo nin'joo nn'an na conintque ndëë ntyjehan nn'an judíos, tentyjaa'han

nnon jon. Tax'ehan nnon jon, jnduehan:

—¿Nin najndei na matsixuan' na tji' nanmin' quii' vats'on? Ndo' ¿Nin nquii ts'an na tyincyaa na matsixuan'han'?

²⁴Jo' t'a jon jndyuehan, itso jon:

—Mantyi ja ngüax'ë cüüi jñ'oon ndëëho'. Xe na aa nt'aho'han', yajo' mantyi ntsjö ndëëho' nin nquii tyincyaa najndei na matsixuan na s'a na nnda'. ²⁵Ntyja 'naan' na totsiquindëë' Juan nn'an, ¿Nin juu t'ua ts'ian'ñeen nnon jon? ¿Aa nquii Tyo'ts'on jñonhin na quits'aa juu na nnda', ndo' aa ve' nn'an jndue na quits'aa juu ts'ian'ñeen?

Ndo' nan'ñeen je', ta'han, tonan'nein nquehan yo ntyjehan. Jnduehan:

—¿Nin jñ'oon nt'a na nnda' vaa na ivax'ee jon ndëë? Ee xe na aa nnduë na nquii Tyo'ts'on t'ua jon ts'ian'ñeen nnon Juan, yajo' ngitso jon ndëë: ¿Ndu na tatëntyja n'onho' jñ'oon na totso juu Juan'ñeen?

²⁶Majo' xe na aa nnduë na juu najndei na totsixuan jon jnanhan' ve' ntyja 'naan nn'an, joo nn'an na jndye jndyi'hin nndëë nt'uevi'han jaa ng'e tsoñ'enhan cotji'han cüenta na juu Juan tonduihin ts'an na toninncyaa jñ'oon' Tyo'ts'on ntyja nchu vaa 'nan na nguaa.

²⁷Ndo' t'ahan 'ndyo Jesús, jnduehan:

—Juu Juan'ñeen, ntyja 'naan' ts'ian na totsixuan jon, min tyi'quindió nin juu t'ua ts'ian'ñeen nnon jon.

Yajo' t'a Jesús jndyuehan, tso jon:

—Tanin, min ja xequitsjö ndëëho' nin juu na tyincyaa najndei na matsixuan na mats'a nan'min'.

**Jñ'oon na tyi'quitso nquii'han' ntyja
'naan' ve ts'an na ninncüii tye**

²⁸Yajo' sininntyichen Jesús ndëë nan'ñeen:

—Ntsinën jñ'oon na tyi'quitso nquii'han'. C'oon' n'onho' ntyja 'naan'han'. Tom'aan ncüii ts'an. Tom'an ve ntsinda jon nannon. Tso jon nnon jnda jon, tsan na tui jndyee: “U' jnda, xevahin cja' quitsa' ts'ian na vaa ntjon njan.” ²⁹T'a tsan'ñeen, itso juu: “Ja tye', tyi'cjötö.” Majo' vi jndëcya scüe jndyohan' 'nan na siti juu, tja juu, tēquits'aa juu ts'ian. ³⁰Ndo' vi jndëcya, sindyoo' tyehan nnon ncüiichenhin. Majuuntyi jñ'oon tso jon nnon juu. T'a juu 'ndyo jon: “Ya tye', ncjö,” majo' tatja juu.

³¹Ndo' taxee' Jesús ndëë nan'ñeen, tso jon:

—Cüa je', quindueho', ¿Nin cüii na ve joohan jnt'ahan cha'xjen na nt'ue ts'on tyehan?

T'a nan'ñeen, jnduehan:

—Jnda jon tsan na vejndyee.

Ndo' tso Jesús ndëëhan:

—Jñ'oon mayuu' na matsjö ndëëho', nque nn'an na cotye s'on na cotyion nn'an ntyja 'naan' tsanm'aants'ian tsjoon Roma ndo' mantyi joo nanntcuntjaa', tyuaa'ntyi nninncyahan na ntye'ntjon Tyo'ts'onhin ntyja na cotsam'anhän, chito 'o'. ³²Ee tyjee' Juan quii' nt'anho' na toninncyaa jon jñ'oon na si'manhan' nchu vaa na chuhan' na c'onho' tonnon nquii Tyo'ts'on, majo' 'o' ta'nan tentyja n'onho' jñ'oon na toninncyaa jon. Majo' nque nn'an na cotye s'on na cotyion nn'an ntyja 'naan'

gobiernon ndo' mantyi yo joo nanntcuntjaa', joohan tentyja n'onhan jñ'oon na toninncyaa juu Juan'ñeen. Ndo' 'o' min na jnty'iaho' na tui na nnda', majo' ta'nan ntcüe' n'onho' min tyi'cantlya n'onho' jñ'oon na toninncyaa jon.

Nn'an na totquen cüenta nt'ööntjon

(Mr 12:1-12; Lc 20:9-19)

³³“Nanein ntsinën cüiichen jñ'oon na tyi'quitso nquii'han' na cüaa' n'onho'han'. Tom'aan ncüii ts'an na vaa tyuaa 'naan' jon. Jnon' jon nt'ööntjon tëndöndyoo' tsjan. Ndo' tyii' jon teonntjö' xi'jndiohan'. Jndë jo' jñ'en jon pila yuu jon na ngocue ndaa' joo tëndöndyoo' tsjan na jndë jnty'ii nanntjon'ñeen. Jndë jo' sia jon cüii v'aandyee naijon na nc'oon ts'an na ntquen cüenta juu ntjon'ñeen. Jndë jo' sijnda' jon nin nn'an na nnt'a ts'ianhan', jndë jo' jndui' jon, tja jon cüiichen ndyuaa na tycya. ³⁴Ndo' ya na jndë tentyja xjen na jndë tque tēhan', jñon jon mosoo' jon na m'an nan'ñeen na coquichohan tē na tantjon juu tyuaa 'naan' jon. ³⁵Majo' joo nn'an na cont'a ts'ian tyuaa 'naan' jon, ty'onhan joo moso'ñeen. Cüii tsan'ñeen tja'hanhin. Cüiichen tsan'ñeen jnan'cuee'hanhin. Ndo' tsan na jndë ndye, totuen'han ntjö'hin. ³⁶Ndo' juu patrón'ñeen, xjen na jndyii jon na nnda', jñon nnda' jon majndyentyichen mosoo' jon na m'an nan'ñeen. Majo' nin'cüajon jnt'ahan yo joo nan'ñeen.

³⁷“Na mats'iañ'en nquii tsans'a jnda jon, jñon jonhin na m'an nan'ñeen. Ee siti juu: “Mancüiixjen nt'ahan na njonhin.”

³⁸Majo' joo nan'ñeen na cont'a ts'ian, ya na jnty'iahan juu jnda nquii patrón'ñeen, jnduehan ndëe ntyjehan: “Ndö jnda nquii patrón. Tsanva', vi na jndë tue' tye juu, ntjo tyuaava nt'ö juu. Cüa, quinan'c'uëhin cha' 'naan' juu ntjohan' ndüë.” ³⁹Ndo' ty'onhanhin, tjue'hanhin toxen' juu ntjon'ñeen, ndo' jnan'cuee'han jon.

⁴⁰Taxe' Jesús ndëe nan'ñeen, tso jon:

—Juu ts'an na 'naan' ntjon'ñeen, xjen na ncüjee' nnda' jon, c'oon' n'onho' nin 'nan nts'aa jon yo joo nan'ñeen na cont'ahin ts'ian tyuaa 'naan' jon.

⁴¹T'a nan'ñeen, jnduehan nnon jon:

—Majnda' na ntscüje jonhan ng'le tyia jndyi nan'xuanhan, ndo' nninncyaa jon juu ts'ian'ñeen ndëe mañoon nn'an na nninncyahan 'nan na ngüantjon tyuaa 'naan' jon xjen na ngue' ntjonhan'.

⁴²Ndo' sininntyichen Jesús ndëe nan'ñeen na sijoon' nquiihin na conduihin tsjö' ya. Tso jon:

—Joo albañil na conan'yahin tsjaan' v'aa, majuuto tsjö' na conduehin na tyi'je'cüijnt'uehan', majndë vaquityentyenhan' nquii najjon na tjihan' nquii tsjaan' v'aa. Nquii ta Tyo'ts'on sijnda' jon na nnda'. Ndo' ndicuee' na ncüaa' ya nn'ön na cojnty'ia na tuihan'.

⁴³Ng'e na nnda' vaa na tsi'man juu jñ'oon'va', ndö jñ'oon na matsjö ndëeho'. Juu na tyincyaa Tyo'ts'on na conan'jonho' ntyja 'naan' na itye'ntjon jon nn'an ntyja na cotsam'anhan, ncüiji' ntcüe' jon na nan'xuanho'han', ndo' nninncyaa

jon na mañoon nn'an nnan'xuanhan juu ts'ian'ñeen. Ndo' ndit'maan' jon ntyja 'naan' juu ts'ian na nt'a nan'ñeen. ⁴⁴Ndo' ntyja 'naan' tsjö'va' na sinën ndëeho', minnichen ts'an na tyi'cüaa' ts'on juu ntyja njan, vi' ntjon tsan'ñeen cha'vijon ts'an na tonhin na tyioohin nacjoo' tsjö'. Majo' ts'an na tyi'cantyja ts'on ja, majnda' nt'uiivi'han'hin ya na ngüentyja xjen na ntco'xen Tyo'ts'on nn'an ntyja 'naan' na conan'tjahan nnon jon. Ntyja 'naan' 'nan na ngenon tsan'ñeen, itsijonhan' juuhan' cha'vijon na tyioo ncüii tsjö' t'man nacjoo' juu na sitiuu jndëhan'hin.

⁴⁵Ndo' joo jñ'oonmin' na tyi'quitso nquii' Jesús jooohan', nque ntyee na conintque yo nn'an fariseos, vi na jndë jndyehan jñ'oon'ñeen, taa' n'onhan na tji' jonhan' ntyja 'naanhin. ⁴⁶Ng'e jo' nin'quit'uehan jon, majo' ncyaaahan nn'an na jndye jndyi'hin, ee nan'ñeen tji'hin cüenta na conduihin ts'an na incyaa jñ'oon' Tyo'ts'on.

Jñ'oon na tyi'quitso nquii'han' ntyja 'naan' na toco ts'an

(Lc 14:15-24)

22 Cüiichen jon sinin nnda' Jesús ndëe ntyee na conintque yo nn'an fariseos. Sinin jon jñ'oon na tyi'quitso quii'han' ndëehan:

²—Juu na ityentjon Tyo'ts'on nn'an ntyja 'naan' na cotsam'anhan, itsijonhan' juuhan' cha'vijon ncüii rey na s'aa jon nguee t'man na ngoco tsans'a jnda jon. ³T'ua jon ts'ian ndëe mosoo' jon na

quitsaquitqueen'han tsoñ'en nn'an na jndë siquindyii jon na ncyohan ngeue na its'aa jon. Majo' joo nan'ñeen tajnt'ue n'onhan. ⁴Ng'e jo' jñonchen jon moso, tso jon ndëehan: Quindueho' ndëë nn'an na jndë siquindyi ja na ncyohan ng'e jndë min cje 'nan na nninjnt'ue na ngoco juu tsans'a jnda. Jndë iscüjÿ ndoro yo minndyechen quioo' na jndë siqui'mën, jndë tijñ'oon' tsoñ'en, mang'e jo' ncyohan ngeue na ngoco juu tsans'a jnda. ⁵Majo' joo nan'ñeen je', tyi'quinan'jñ'oon'han juu jñ'oon na tyey'on mosoo' jon. Ncüii joochan tëquits'aa juu ts'ian tyuaa 'naan' juu. Ncüiiichenhin tëquijndëë juu 'nan. ⁶Ndo' minndye nan'ñeen t'uehin mosoo' jon, ji vaa jndyi tja' nan'ñeen joochan ata jnan'cüjehanhin. ⁷Ndo' vi jndë taa' ts'on juu rey'ñeen na nnda' tont'a nn'an mosoo' jon, siv'ii jndyi jon. Jo' jñon jon sondaro 'naan' jon na quitsanan'cüjehan nan'ñeen. Ndo' jñonhan chon tsjooon nan'ñeen. ⁸Jndë jo' tso jon ndëë minndye mosoo' jon: Tsoñ'en jndë tijnda' ya na ndit'maan' na ngoco tsans'a jnda, majo' nn'an na tquën' jndyëë na ncyohin ngeueva, taviquinan'xuanhin na nts'a na njonhan. ⁹Nanein c'oho' nquii nata t'man, jo' qui'manho' ncüii cüii ts'an na ntjonho' jo'. Quindueho' ndëëhan na quindyontyjaa'han na icoco juu jnda. ¹⁰Ndo' joo moso'ñeen, jndui'han, jndyi'han nata quii' tsjooon. Jnan'ncüihan tsoñ'en nn'an na tjonhan. Ñ'en nn'an na tyia nn'anhan ndo' ñ'en nn'an na ya nn'an. Ve' nda' ro

s'aahan' na too' v'aa yo nn'an na jnan'ncüihan na toco jnda nquii rey'ñeen.

¹¹“Majo' nquii jon, xjen na tëquee' jon na nninncyaa jon ts'on nn'an'ñeen, jndyiaa' jon ncüii ts'an na tyi'cüe juu ndiaa cha'xjen juu ndiaa cocüe nn'an na conan'jonhan ya na ngoco ts'an. ¹²Itso jon nnon juu: “'U' ntyjÿ, ¿Ndu na jndyoque' ntjoohin ndo' min tyi'cüe' ndiaa cha'xjen na cocüe nn'an ya na icoco ts'an?” Majo' tsan'ñeen, min'ncüii jñ'oon ta'nann'a. ¹³Jo' juu rey'ñeen tso jon ndëë nn'an na cotye'ntjon nnon jon: “Quinan'tyenko' ng'ee tsanva' yo nt'ö juu. Ndo' quitjue'ho'hin ch'en naijon najaan jndyi. Jo' yuu na cotyuee nn'an ndo' cocüa'hin ndi'n'onhin na iquii jndyihan'hin.”

¹⁴Ndo' sintycüii Jesús jñ'oonva', itsontyichen jon:

—Jndye jndyi nn'an na i'man Tyo'ts'on na quintcüe' n'onhin yo jnanhin, majo' tyi'jndyehin icüji jon na nnan'xuanhan cüentaa' jon.

Nan'xuan na quityiön s'on cüentaa' gobiernon

(Mr 12:13-17; Lc 20:20-26)

¹⁵Yajo' jndui' nn'an fariseos'ñeen, jnan'nein nquehan yo ntyjehan nchu vaa nquii nnt'ahan na quit'uiivi'han' Jesús tsojnaa' joo jñ'oon na itsinin jon. ¹⁶Jndë jo' jñonhan vendye ntyjehan yo nn'an tmaan' cüentaa' Herodes na quitsataxee' nan'ñeen nnon Jesús. Ty'ehan, jnduehan nnon jon:

—Nnda' ta, 'u' na matsi'man' jñ'oon' Tyo'ts'on ndëë nn'an, mangiö' na condui 'u' ts'an na

tyi'je'quitsivi'nn'an'. Jñ'oon na mayuu' na matsi'man' ndé nchu vaa na nt'ue ts'on Tyo'ts'on yo nn'an. Min tamatyi' cüenta nchu vaa na conan'tiu nn'an oo nchu vaa nan'xuanhan.

¹⁷Quitsu' nndyé nchu vaa matsitiu': ¿Aa chuhan' na quityiön s'on nnon tsanm'aants'ian t'man tsjoon Roma, oo aa tyi'quichuhan'?

¹⁸Majo' taa' ts'on Jesús manyan na nan'xuanhan. Tso jon ndëehan: —'O' na ve vaa na conan'tiuho', ¿Ndu na jen cojnt'ueho' nchu vaa nquii nt'aho' cha' quit'uiivi'han' ja? ¹⁹Cüa, quinan'manho' nnön cüii xoquitu' na cotyionho' s'on na ican gobiernon.

Yajo' tji'han ncüii s'on denario, jnan'manhinhan' nnon jon. ²⁰Ndo' taxee' jon ndëehan:

—Juu xoquitu'vahin, ¿Nin ts'an 'ndyo nnon na chuu'han'? Ndo' ntjimin, ¿Nin ts'an xuee'han'?

²¹T'a nan'ñeen, jnduehan: —Ndö 'ndyo nnon nquii tsanm'aants'ian t'man yo xuee' nquii jon.

Jo' sintcüe' Jesús jñ'oon ndëehan: —Jo' nquii tsanm'aants'ian t'man, quityionho' s'on nnon jon na tsixuan jon na ncy'oon jon cüentahan'. Ndo' mantyi tsoñ'en na vacüja'han' Tyo'ts'on, ncyaho'han' cüentaa' nquii jon.

²²Ndo' vi na jndë jndyehan na nnda', vacue m'aan' n'onhan na nnda' vaa na tso jon. Jnty'ehin jon, ty'ehin.

Cota'xee'han ntyja 'naan' na nta'ndo' xco nn'an

(Mr 12:18-27; Lc 20:27-40)

²³Maninjuuntyi xee'ñeen sque nn'an tmaan' saduceos na m'aan

Jesús. Quii jndyue nan'ñeen na joo nn'an na jndë tjë, tyi'je'quita'ndo' xcohan. Ndö vaa jñ'oon jnduehan nnon jon:

²⁴—Nnda' ta, 'u' na matsi'man' jñ'oon' Tyo'ts'on ndëë nn'an, juu jñ'oon na ty'ön cüenta na tqen Moisés icoxenhan' na ncüii tsans'a, xe na aa tue' juu ndo' min ta'nan ntsinda jon yo scuu' jon, yajo' ijndei'han' na juu tyje ts'oo'ñeen ngoco juu yo scuu' tsoxio juu. Nc'oon ntsinda juu yo juu tsanscu'ñeen cha' ntsinonhan' na tantsinda xio juu na tui. ²⁵Ndö vaa 'nan na tui, cüii jon quii' nt'án tom'an ntyque' nannon na nincüii ts'an ntsindahan. Juu tsantque toco juu, majo' tue' juu. Tantsinda juu yo scuu' juu. Jo' tyje juu ts'oo'ñeen, toco juu yo scuu' tsoxio juu. ²⁶Ndo' majo'ntyti tsans'a na jndë ve, ta'nan ntsinda juu yo tsanscu'ñeen xjen na tue' juu. Majo'ntyti tjon tsan na jndë ndye, ndo' manincüajon ata tsan na jndë ntyque'. ²⁷Ndo' mats'iañ'en mantyi nquii tsanscu'ñeen, tue' juu. ²⁸Ta, juu jñ'oonva na nin'quita'x'é nnon'. Juu xjen na nta'ndo' xco nn'an na jndë tjë, ¿Nin ncüii joo na ntyque'hin na ndiscuhin juu tsanscu'ñeen? Ng'e ninvaa na ntyque' nan'ñeen tondiscuhin jon.

²⁹T'a Jesús jndyuehan, tso jon: —'O' cochue' n'onho' ntyja 'naan' juu jñ'oonva', ng'e min na conan'jn'aanho' jñ'oon na tqen Tyo'ts'on na vaa, majo' tyi'covaa' n'onho' nin 'nan nin'quitsiquindyihan'. Min ndicüaa' n'onho' ntyja 'naan' juu najndei na condui jon. ³⁰Ee juu xjen na nta'ndo' xco nn'an na jndë

tjě, taxe'quiconco nnda'han, min nannon, min nanntcu. Ee juu xjen'ñeen nnan'xuanhan cha'na ángeles na m'an quiñoon'ndue. ³¹Ndo' mantyi juu jñ'oon na nta'ndo' xco nn'an na jndě tjě, ¿Aa min'jon tyí'conan'jn'aanho' juu jñ'oon' Tyo'ts'on na jndě jndui na itso jon: ³²“Ja condui Tyo'ts'on na totsít'maan' Abraham, yo Isaac ndo' yo nin'Jacob.” Mang'e na tso jon na nnda', itsiquindyihan' na conduihin Tyo'ts'on ntyja 'naan nn'an na cota'ndo', chito ntyja 'naan nt'oo.

³³Ndo' nn'an na jndye jndyi'hin, xjen na jndyehan na sinin jon jñ'oonmin', vacue tom'aan' n'onhan jñ'oon na totsít'man jon.

**Jñ'oon' Tyo'ts'on na ico'xenhan',
jaa'ntyi tsixuanhan'**

(Mr 12:28-34)

³⁴Joo nn'an tmaan' fariseos jndyehan na juu jñ'oon na sinin Jesús, sichenhan' jndyue ntyjehan nn'an saduceos'ñeen, ng'e jo' jnan'ncüihan ntyjehan. ³⁵Ndo' ncüii joohin, ts'an na tsi'man nchu vaa itsiquindyí jñ'oon na ico'xenhan' na tqen Moisés, taxee' jon ncüii jñ'oon nnon Jesús na nt'ue juu na juu jñ'oon na ntsintcúie' jon, nděě nninjnt'uehin juuhan' na quit'uiihan' jon. Tso juu:

³⁶—'U' ta na matsi'man' jñ'oon' Tyo'ts'on, quityquii' jñ'oon' jon na tqen Moisés, ¿Nin jñ'oon na t'manntyi na ico'xenhan'?

³⁷T'a Jesús 'ndyo tsan'ñeen, tso jon:

—“Juu jñ'oon na njonntyichen tsixuanhan', ndo' na t'manntyichen ico'xenhan', ndö vaa na itsohan':

Nquii Tyo'ts'on na conduihin na co'xen jon 'u', cüivintyji'hin yo na mancha'chen tson' yo ninvaa ñuan', yo tsoñ'en 'nan na matsituu'.” ³⁸Juu jñ'oonva' na ico'xenhan', juuhan' njonntyichenhan' ndo' juuhan' navejndyee ngue quityquii' tsoñ'en jñ'oon na ico'xenhan'. ³⁹Ndo' jñ'oon na jndě ve itsijonhan' juuhan' cha'na juu jñ'oon'ñeen. Ndö vaa na itsohan': “Cüive'nchji' minnichen ts'an cha'xjen ve'nchjii nquii 'u'.” ⁴⁰Joo ve jñ'oonmin' conduihan' x'ee tsoñ'en jñ'oon' Tyo'ts'on na tqen Moisés yo jñ'oon' Tyo'ts'on na toninnicya nn'an ndyu na toxen'chen na tonduehan nchu vaa 'nan na nguaa.

Cristo conduihin Jnda Tyo'ts'on

(Mr 12:35-37; Lc 20:41-44)

⁴¹Viochen xjen na ninvaa m'an nn'an tmaan' fariseos, taxee' Jesús cüii jñ'oon nděëhan. ⁴²Tso jon: —¿Nchu vaa na cotji'ho' cüenta ntyja 'naan' nquii juu na conduihin Cristo? ¿Nin ts'an tsjan 'naan'hin?

T'ahan, jnduehan nnon jon: —Conduihin tsjan David na jndyocahan'.

⁴³Ndo' tso jon nděëhan: —Mayuu' na nnda'. Ndo' nquii David yo na tyincyya Espíritu Santo na jnda' xquen jon, tji jon ncüii jñ'oon ntyja 'naan' Cristo, tsjan 'naan' nquii jon na jndyocahan', na itso jon na ityentjon Cristo jon. Ndö juu jñ'oon na tji David, ndö vaa na itsiquindyihan':

⁴⁴Nquii ta Tyo'ts'on ico'xen jon tsoñ'en, tso jon nnon nquii jon na conduihin na ityentjon jon ja:

“Quijman' ne'ia ntyjaya najon na itsit'maan'han' 'u' ata xjen nque nn'an na jndohan 'u' jndë tju'cjëhan nacje 'nan!'”

⁴⁵Ndo' tsontyichen Jesús:

—Ndö vaa jñ'oon mavax'ë ndëëho':

Juu David itso jon na nquii Cristo conduihin tsjan 'naan' nquii jon na jndyocahan', yajo' ðNchu vaa na itso jon na nquii Cristo conduihin nquii ta na ityentjon jonhin?”

⁴⁶Majo' min'ncüii joo nan'ñeen tyi'quindëë nt'ahin yo jñ'oon na taxee' jon. Ndo' mantyi xuee na tacachenhan', tavi 'nan ts'an ty'oon na t'man ts'on na ngüaxee'ntyichen jñ'oon nnon Jesús.

Ncyaa Jesús jnan fariseos yo nn'an na conan'manhan nchu vaa itsiquindyi jñ'oon na tqen Moisés

(Mr 12:38-40; Lc 11:37-54; 20:45-47)

23 Jndë jo' sinin Jesús ndëë nn'an na jndye jndyi'hin yo ndé já nn'an na cotsay'ón yo jñ'oon na toninncyaa jon, tso jon:

²—Nque nn'an na conan'man nchu vaa itsiquindyi juu jñ'oon na tqen Moisés yo joo nn'an tmaan' fariseos, ty'onhan cüenta juu ts'ian na totsixuan Moisés na quinan'quindyiinhin' nchu vaa tsi'man juu jñ'oon na tqen tsan'ñeen. ³Mang'e jo' quitquenho' cüenta jñ'oon na conan'manhan. Ndo' quinan'quindëho' tsoñ'en cha'xjen na coto'xenhan na quint'aho'. Majo' tyi'ntsantyjaho' cha'na cont'a nquehan, ee joohan ya jñ'oon na coninncyahan, majo' ñoon ñoon 'nan na cont'ahan.

⁴Ee nquehan cotquenhan jñ'oon na ijndei'han' na quinan'quindë

nn'anhan' na itsijonhan' juuhan' cha'vijon conan'tyenhan ncüii xu na ja na cotyiohinhan' quitya' nn'an. Majo' min nquehan tyi'je'quityi'han min ve' nin'ncüii ndëë ndueehan na ntejndeihan nan'ñeen. ⁵Tsoñ'en 'nan na cont'ahan, cont'ahinhan' cha' quitquen nn'an cüenta na jen conan'quindëhan. Min ntjan na ntuein chjo na chuu' jñ'oon' Tyo'ts'on, conan'tyenhinhan' quitahan yo ndueehan. Joo jñ'oon'ñeen tji nquehinhan' nnon ntjan'ñeen. Cont'ahin na nnda' cha' quitquen ntyjehin cüenta na njon jndyi ngiohan juu jñ'oon' jon. Ndo' mantyi ndiaatonco na cüehin, toncontyichen nman 'ndyohan' cont'ahan, chichen ndiaa' min'cya ro ts'an. ⁶Ndo' mantyi ya na covee' ngee, cojoo' n'onhan na nquehan ngüendyuua najon na itsiquinjonntyichenhan'hin. Ndo' ya na covancüii nn'an vats'on, cojnt'uehan silla na tonnonntyichen najon na ndit'maan'hin. ⁷Mantyi cavee' jndyi ngiohan na nninncyaa ts'an ts'on joohan xoncüe ts'ua, ndo' na quindue nn'an ndëëhan na mastrohin na conan'manhin jñ'oon na tqen Moisés.

⁸“Majo' 'o' tyi'jnt'ueho' na quindue nn'an mastro 'o', ng'e tsoñ'enho' conduiho' ntyje nqueho', ndo' xia'nty nquii Cristo conduihin mastro 'naanho'. ⁹Min tyi'nan't'maan' 'o' ncüii ts'an tsonnangue na nndueho' na conduihin tyeho'. Ng'e ninncüiihin na conduihin Tyeho', nquii jon na m'aan jon quiñoon'ndue. ¹⁰Min tyi'ninncyaho' na ndue nn'an na 'o' conduiho' nn'an na co'o jndyeeho',

ng'e xia'ntyey nquii Cristo conduihin na vja jndyee jon tondëëho'. ¹¹Ndo' minnichen ts'an na t'manntyey conduihin quii' nt'anho', chuhan' na quitye'ntjon juu ndëëho'.

¹²Min'cya ro ts'an na itsiquinjon nquiihin, ncju'cye Tyo'ts'onhin. Ndo' minnichen ts'an na iju'cye nquiihin, ntsiquinjon Tyo'ts'onhin.

¹³“O' nn'an fariseos yo 'o' nn'an na conan'manho' jñ'oon na tqwen Moisés, vi' jndyey ntquenonho'.

'O' ve' cont'a nqueho' na jen ya nn'anho', majo' cot'ioo'ho' ndëë nn'an cha' tyi'ndëë nnan'jonhan yo na itye'ntjon Tyo'ts'on nn'an. 'O' tyi'quita'nguee'ho' na ntye'ntjon jonho', ndo' joo nn'an na nin'quinan'jonhan ntyja 'naan'han', conan'ntcüe'ho'hin. Nqueho' tyi'nin'quityii'ho' juu na ityentjon jon, min tyi'nin'ncyaho' na ngoque' nn'an ntyja 'naan'han'.

¹⁴“O' nn'an tmaan' fariseos yo 'o' nn'an na conan'manho' jñ'oon na tqwen Moisés, vi' jndyey ntquenonho'. 'O' ve' cont'a nqueho' na njon jndyey Tyo'ts'on ngioho'. Majo' joo nanntcu ninnque, cotyjeho' nt'aahan, ndo' cha' nnan'tiu nn'an na njon jndyey Tyo'ts'on ngiohan, jndyey jñ'oon conan'neinho' nnon jon cha' tyi'ntsi'man nquii'han' na vi' nn'an 'o'. Mang'e jo' juu xjen na ntco'xen Tyo'ts'on nn'an ntyja 'naan' na conan'tjahin nnon jon, t'manntyichen nt'uiivi'han' 'o'.

¹⁵“O' nn'an tmaan' fariseos yo 'o' nn'an na conan'manho' nchu vaa itsiquindyey jñ'oon na tqwen Moisés, vi' jndyey ntquenonho'. Ee 'o' ve' cont'a nqueho' na ya jndyey nn'anho'. 'O' tycya coma'ndyii'ho'

ata covet'ioho' ndaanduey na cojnt'ueho' min ninncüii ts'an na ntsijonhin yo jñ'oon na coninncyaho'. Ndo' ya na jndë jndë jnt'aho' na vantyja juu cha'xjen cont'aho', yajo' vjay'oonhan'hin na ji vaachen nts'aa juu. Ndo' na nnda', jaa'ntyichen nt'uiivi'han'hin quii' v'io, chichen 'o'.

¹⁶“Vi' jndyey ntquenonho', 'o' na conan'manho' ndëë ntyjeeho', majo' itsijonhan' 'o' cha'vijon nannchjan.

Ee ya na icüjii' ts'an xuee' vats'on t'man, cha' quitsi'manhan' na ntyjii Tyo'ts'on na jñ'oon mayuu' itsinin juu, condueho' na tyi'jaa' jñ'oon'ñeen na iquentyen juu nacjoo' juu. Majo' condueho' na juu jñ'oon na ncüjii' ts'an xuee' s'on ijan na tcüe' vats'on t'man cha' quitsi'manhan' na ntyjii Tyo'ts'on na jñ'oon mayuu' itso juu, juu jñ'oon'ñeen cotji'ho' cüenta ja'ntyichenhan'. ¹⁷O' nan' jndyey nquenho'. Nan'xuanho' na nchjan yantyih'o'. Ee ¿Nin cüii na ve nan'min' njonntyichen tsixuanhan'? Juu s'on ijan tyi'njonchen tsixuanhan' ng'e joo 'nan na jndë yo s'on'ñeen, iquenhan' joohan' cüentaa' Tyo'ts'on ng'e itsixuanhan' ntyja 'naan' nquii vats'on t'man.

¹⁸Ndo' mantyey condueho' xjen na icüjii' ts'an xuee' nnontyiu quii' vats'on t'man cha' quitsi'manhan' na ntyjii Tyo'ts'on na mayuu' jñ'oon na itso juu, tyi'jaa' jñ'oon icüjii' juu. Majo' condueho' na juu jñ'oon tji' ts'an xjen na icüjii' juu xuee' s'i quioo' na cotyio nn'an nnontyiu'ñeen cha' quitsi'manhan' na ntyjii Tyo'ts'on jñ'oon na mayuu' condueho', juu jñ'oon'ñeen

jaa'chenhan'. ¹⁹O' nan' jndyi nquenho'. Quindēñ'en nan'xuanho' nannchjanho'. Ee ¿Nin cüii na ve nan'min' njonntyichen tsixuanhan'? Juu s'i quioo' na cotyio nn'an nnontyiu'ñeen tyi'cüentyja na njonchen conduihan'. Ee juu nnontyiu najjon contyjo si'ñeen, juuhan' njonchen tsixuanhan' ng'e ntyja 'naan'han' iquenhan' si'ñeen cüentaa' Tyo'ts'on. ²⁰Jo', juu ts'an na iquentyen ncüii jñ'oon nacjoo' nquii xjen na icüji' juu xuee' nnontyiu quii' vats'on t'man cha' quitsi'manhan' na mayuu' jñ'oon tso juu, chito xia'ntyti ntyja 'naan' nnontyiu'ñeen iquentyen juu jñ'oon, mantyi iy'oonhan' tsoñ'en 'nan na contyjo nacjoo'han'. ²¹Ndo' juu ts'an na iquentyen ncüii jñ'oon nacjoo' nquii na icüji' juu xuee' vats'on t'man, chito ixia'ntyti ntyja 'naan'han' iquentyen juu jñ'oon, ndo' mantyi iy'oonhan' nquii Tyo'ts'on na m'aaan jon jo'. ²²Ndo' juu ts'an na iquentyen ncüii jñ'oon nacjoo' nquii na icüji' juu xuee' quiñoon'ndue, chito xia'ntyti ntyja 'naan'han' iquentyen juu jñ'oon, mantyi iy'oonhan' juu silla na manin'ts'iaan' 'naan' Tyo'ts'on ndo' mantyi yo nquii jon na vequityen jonhan'.

²³“O' nn'an fariseos yo 'o' na conan'manho' nchu vaa itsiquindy juu jñ'oon na tquen Moisés, vi' jndyi ntquenonho'. Ee 'o' ve' cont'a nqueho' na conduiho' nn'an na conan'quindē. Ee coninncyaho' diezmo cüentaa' Tyo'ts'on ntyja 'naan' na cove' ntjon 'naanho', ata min ve' tscó quichi menta yo tscó anís yo ntqueen' cominon na

coninncyaho', majo' juu jñ'oon na jaa'ntyti tyquii' jñ'oon na tquen Moisés, tyi'nin'quita'nguee'ho'han'. Joo jñ'oon'ñeen conan'manhan' nchu vaa na nc'onho' cha'xjen na chuhan' tonnon Tyo'ts'on, yo na quinan'vengioho' nn'an ndo' mantyi quinan'quindēho' jñ'oon na condueho'. Ee cha'xjen na itsohan' na coninncyaho' diezmo, mantyi quinan'quindēho' jñ'oonmin' na njonntyichen conduihan' na tquen Moisés. ²⁴Itsijonhan' 'o' cha'na nn'an na conan'cü'aaanhan ndaatioo na covehan cha' ncüji'han' quioo' quijndē, majo' tyi'quitquenhan cüenta na tondye tsjo'ñeen, jo' ñjon ncüii camello tue'. Ee cojoo' n'onho' na nin'quinan'quindēho' jñ'oon na tyi't'manchen nan'xuanhan', majo' jñ'oon na njonntyichen tyi'nin'quinan'quindēho'han'. Mang'e na nnda', 'o' nan'xuanho' nn'an na conan'manho' nato ndēē nn'an, majo' nqueho' conduiho' cha'vijon nannchjanho' na cove'jndyeeho' ndēehan.

²⁵“O' nn'an fariseos yo 'o' nn'an na conan'manho' nchu vaa itsiquindy jñ'oon na tquen Moisés, vi' jndyi ntquenonho'. Ee 'o' ve' cont'a nqueho' na ya jndyi nn'anho' majo' juu na cotsam'anho', itsijonhan' juuhan' cha'vijon ts'an na ya ya itsintju' juu naxen' vaso yo xio, majo' quityquii'han' ty'a jndyihan'. Ee 'nan na cocüa'ho' na ñjonhan' jo', nan'xuanhan' 'naan nn'an na conty'ueeho' yo na tyi'nin'quitquen nqueho' xjen yo 'nan na nt'ue jndyi n'onho'. ²⁶O' nn'an fariseos, 'o' conduiho' cha'vijon nannchjan. Nqueho'

quitquen jndyoyuho' na tonnon Tyo'ts'on, yajo' ntyja 'naanho' ntsijonhan' cha'vijon na jndë jnan'ntju' 'o' quityquii' vaso yo xio. Ndo' na nnda', nts'aahan' na cüejon ntju' quityquii'han' yo naxen'han'.

²⁷“O' nn'an fariseos yo 'o' na conan'manho' nchu vaa itsiquindy jñ'oon na tquen Moisés, vi' jndyi ntquenonho'. Ee 'o' ve' cont'a nqueho' na ya jndyi nn'anho'. Majo' itsijonhan' 'o' cha'na ndi'nt'ua na ve' cjohan' quichi' jndyi ndyiaa' ts'an, majo' quityquii'han' too' ndi' nt'oo yo tsochen nnon 'nan ty'a nan'xuanhan'. ²⁸Mannda' vaa na itsijonhan' ntyja 'naanho' ee tondëë nn'an cont'aho' na jen ya nn'anho', majo' tyquii' n'onho' ninnquii'chen ve vaa na conan'tiuho', yo na too'chenhan' m'aan 'nan tyia.

²⁹“O' nn'an fariseos yo 'o' na conan'manho' nchu vaa siquindy jñ'oon na tquen Moisés, vi' jndyi ntquenonho'. Ee ve' cont'a nqueho' na jen ya nn'anho'. Ee conan'yaho' ndi'nt'ua 'naan nque nn'an na toninncyahin jñ'oon' Tyo'ts'on ndyu na toxen'chen ntyja nchu vaa 'nan na nguua, ndo' mantyi conan'tycüi'ho' ndi'nt'ua 'naan nt'oo na totsam'anhan yo na chuhan'. ³⁰Ndo' condueho' xe na juuhan' aa m'anho' juu xjen na tom'an ndochiho' ndyu'neen, tyi'xequinan'jonho' xjen na tonan'cüje nan'neen nn'an na toninncyä jñ'oon' Tyo'ts'on. ³¹Ndo' na condueho' na nnda', nqueho' cotji' jndyoyuho' jñ'oon nacjoho' na conduiho' tsjan 'naan nan'neen na jndyocahan', nque nan'neen na tonan'cüjehan nn'an na toninncyä

jñ'oon' Tyo'ts'on. ³²Mang'e jo' cha'xjen na tont'a ndochiho', quinan'quindëñ'enho'han'.

³³“O' ntyja 'nan tyia na cont'aho', conduiho' cha'vijon nda quinduntja. Min'ncüii 'nan je'quindëë nt'aho' cha' ntyja 'naan'han' ndyaaho' juu navi' na nt'uuihan' nn'an na nc'ohan v'io. ³⁴Mang'e jo' matsjö ndëëho', quii' nt'anho' njñon ja nn'an na nninncyahan jñ'oon naya 'naan' Tyo'ts'on ndëëho' na nnan'neihin ndëëho' yo ntyja 'naan' na jnda' xquen jon ndo' na nnan'manhan ndëëho' nchu vaa na ico'xen jon. Majo' minndye nan'neen, nnan'cüjeho'han. Ndo' ñ'en ntyjehan njñonho'hin nonjn'aan. Ndo' ñ'en nan'neen na ntja'ho'hin quii' nt'aan'on. Ndo' ñ'enhan na nty'eho'hin ncüii ndo' ncüii tsjoon. ³⁵Ndo' tsojnaan' na nt'aho' na nnda', ndyionho' jnan nn'an na jnan'cüjehan tsoñ'en nn'an na tonduihan nn'an na jnt'ahan 'nan na chuhan' na tonnon Tyo'ts'on xjen na tye' na m'aan tsonnangue ata xjen nein. Ngitye' na nt'uui'han' 'o' xjen na iscuee' Caïn tyje juu Abel, tsan na tova m'aan juu cha'xjen na chuhan', jndyocahan' ata xjen jnan'cuee' ndochiho' nquii Zacarías jnda Berequías xoncüe quii' ntan' nnontyiu t'man yo ta vats'on t'man. ³⁶Jñ'oon na mayuu' matsjö ndëëho', tsoñ'enho' na m'anho' nanen, majndë majnda' na nt'uui'han' 'o' ntyja 'naan' tsoñ'en navi'min' na tquenon nan'neen.

T'ioo Jesús ntyja 'naan nn'an

Jerusalén

(Lc 13:34-35)

³⁷“O' nn'an Jerusalén na conan'cüjeho' nn'an na coninncyä

jñ'oon' Tyo'ts'on ntyja nchu vaa 'nan na nguaa ndo' cotuen'ho' ntjō' joo nn'an na ijñon jon na m'anho', majndye jnda tontyja ts'ōn na ntsincüi ja 'o' na nc'onho' ntyja njan cha'xjen ncüii quitsjon xque itsincüi o' ntsinda o' quityquii' tsëë' o'. Majo' 'o' ta'nan jnt'ue n'onho'. ³⁸Jo' quitquenho' cüenta, jndë jnty'ii Tyo'ts'on 'o', taje'cüantyjee'ntyichen jon tsjoonho'. ³⁹Jñ'oon na mayuu' matsjö ndëëho', nanein na tonnonchen taxe'quijnty'iantyichenho' ja ata juu xjen ya na ngüentyja xuee na nndueho': "Ityo Tyo'ts'on jn'aa nquii jon na icüjee'non jon na m'an jaa yo juu najndei na condui nquii jon."

Itsiquindyí Jesús na ndyuii' vats'on t'man

(Mr 13:1-2; Lc 21:5-6)

24 Jndui' Jesús vats'on t'man, ndo' viochen xjen na vja jon, já nn'an na cotsay'ōn yo jñ'oon toninncyaa jon, jnan'ndyoo' já nnon jon. T'á na conan'mán nnon jon nchu xjen na nancoo' jndyi nt'aa cüentaa' juu vats'on t'man. ²Majo' t'a jon jndyué:

—Mayuu', itso jon, nanein cojnty'iaho' nt'aamin'. Jñ'oon na mayuu' matsjö ndëëho', tyi'xe'qui'ndyihan' min'ncüii tsjö' nacjoo' ntyjehan'. Tsoñ'en nt'aamin' ndyuii'ñ'engan'.

Jn'aa na conan'manhan' na manndyo ntycüii tsoñ'en

(Mr 13:3-23; Lc 21:7-24; 17:22-24)

³Ndo' sá tyo' na m'an n'oon olivos. Ndo' vi na jndë təcjo Jesús

jo', já nn'an na cotsay'ōn yo jñ'oon toninncyaa jon, santyjá' nnon jon cha' nndëë nnan'nén yohin na ninnquëchén. Jndué:

—Quitsu' ndé yuu xjen na ndui nan'min' na tsu'. Ndo' ¿Cüan na ndityincyoo' na ntsi'manhan' na jndë tindyo nndyo' nnda' ndo' na mantycüii tsonnangue?

⁴T'a Jesús jndyué, itso jon:

—Quitquenho' cüenta na minncüii ts'an tyi'ntsivi'nn'an 'o' ntyja 'naan jñ'oonmin'. ⁵Ng'e jndye nn'an nninncyohan yo xuë na nnduehan joochan conduihin Mesías, ndo' na nnda' ntsivi'nn'adhan' nn'an. ⁶Nndyo nndyoo' nndyeho' na m'aa ndyia' ndo' nninc'uaa jñ'oon na nc'oon ndyia' mañoon tsonnangue. Majo' tyi'ntyueho' ee mancüiixjen ijndei'han' na ngüenon jndyee nan'min'. Majo' min na nnda' ninvaa vitjachen na ntycüii tsonnangue. ⁷Nn'an ncüii tsonnangue nnan'vehan nacjo nn'an ncüiichen tsonnangue. Ndo' ncüii tsanm'aants'ian t'man ntsuehin nacjoo' cüiichen tsanm'aants'ian. Jndye joo nc'oon jndo' t'man ndo' jndei ngonts'ii tyuaa. ⁸Tsoñ'en navi'min', joochan' ndui na vejndyee. Itsijonhan' joochan' cha'vijon ya na ngitye' na iquiihan' tsanscu na ntsingui jon.

⁹"Xjen'ñeen nt'uevi' nn'an 'o' ng'e na m'anho' ntyja njan ndo' nninncyahan cüenta 'o' nduee nn'an na nnt'avi'han 'o' ndo' nnan'cüjehan 'o'. Ndo' nn'an xejndio tsonnangue nc'onhan na jndo jndyihan 'o' ng'e na m'anho' ntyja njan. ¹⁰Juu xjen'ñeen jndye nn'an ntji ntyc'ue'han

ntyja 'naan' na vantyja n'onhan Tyo'ts'on. Nc'onhan na jndohan ntyjehan ata njnt'uehan jñ'oon na quit'uiivi'han' nan'ñeen. ¹¹Ndo' nnintyi'ncyoo' nn'an na nnduehan na coninncyahan jñ'oon Tyo'ts'on, majo' ve' quintuhan' na ntyja 'naan'han' jndye nn'an nnan'vi'nn'an nan'ñeen. ¹²Ndo' ng'e vandijndye nnon 'nan tyia, juuhan' nts'aahan' na tavi'je'cüivi'ngio nn'an ntyjehan. ¹³Majo' ncüii cüii ts'an na ntjotyehin ntyja njan ata xjen ntycüii tsoñ'en, ntsin'man ja ñuaan' tsan'ñeen. ¹⁴Ninvaa tsonnangue nc'o nn'an na nninncyahan juu jñ'oon nayavahin ntyja 'naan' juu na ityentjon Tyo'ts'on nn'an nchu vaa na cotsam'adhan. Juuhan' ntsi'man jndyoyuhan' ndëë nn'an ncüii ncüii tsonnangue nchu vaa na c'onhan na tonnon Tyo'ts'on, yajo'ñeen ngüentyja xjen na ntycüii tsoñ'en.

Tsan na tyia jndyi tsixuan

¹⁵“Min'cya ro ts'an na itsijnaan' jñ'oonmin', cüaa' ts'on juu nchu vaa na nin'quitsiquindyihan'. Juu Daniel, tsan na toninncyaa jñ'oon' Tyo'ts'on ndyu na toxen'chen ntyja nchu vaa 'nan na nguua, tji jon jñ'oon ntyja 'naan' juu tsan na ji vaa tyia 'nan its'aa na ntsi'ndaa' juu tsoñ'en. Juu xjen na njnty'iaho' na jndë m'aan tsan'ñeen quityquii' vats'on t'man naijon na taquintyja na ji'ua conduihan' cüentaa' Tyo'ts'on, ¹⁶Yajo' tsoñ'enho' na m'anho' ndyuua Judea, quinan'nonho' na quitsata'nty'iuho' quii' ntyo' jndëë. ¹⁷Juu xjen'ñeen ts'an na ntyjo juu xquen vaa'

juu na su, ya na nndyocue juu, tyi'ngaquee' juu quii'han' na ncüii' juu 'nan. Quitsityuaa'ntyichen juu, quinanon juu. ¹⁸Ndo' minnichen ts'an na m'aan tojndëë na its'aa juu ts'ian, tyi'ngantcüe' juu vaa' juu na ngaquichu juu ndiaa' juu. ¹⁹Juu xjen'ñeen, joo nanntcu na ñjon nda na m'anhin ndyuua'ñeen, vi' jndyi ntquenonhan, yo joo ntyjehan na 'ndaa nda. ²⁰Ntyja 'naan' juu navi'ñeen, quitanho' nnon Tyo'ts'on na tyi'ntsijonhan' na nnan'nonho' tyquii' nguee tein, min chito juu xuee na cota'jndyee nn'an judíos. ²¹Ng'e juu xjen'ñeen ngioo cüii navi' na t'manntyichen na min'jon tyi'cotjon nn'an ntyjantyi xjen na tye' tsonnangue ata xjen nein. Ndo' na tonnonchen taje'quindui nnda' cüiichen navi' na ntsijonhan' juuhan' cha'na juu navi'ñeen. ²²Majo' nquii Tyo'ts'on, jndë sijnda' jon na tyi'viochen na nguua juu navi' t'man'ñeen. Ee xe na aa tyi'quits'aa jon na nnda', min'ncüii ts'an je'quin'man yo juuhan'. Majo' ng'e na ve'nchjii jon nn'an na jndë tji jon na conduihan cüentaa' jon, jo' chi nts'aa jon na tyi'jndye xuee na nc'oon navi'ñeen.

²³“Juu xjen'ñeen xe na aa ngitso cüii ts'an ndëëho': “Ndö m'aan nquii Mesías”, Oo ngitso juu “Ndö'ñeen m'aan jon”, tyi'ngantya n'onho' jñ'oon'ñeen. ²⁴Ee nnintyincyoo' nn'an na nnduehan na joochan condui Mesías. Nnduehan na jñ'oon' Tyo'ts'on coninncyahan min na min'chjo tyi'yuu'han'. Ndo' nnt'ahan jndye nnon jn'aan t'man yo jndye nnon ts'ian na tyi'je'quinduihan' yo

najndeí nquii ts'an. Ts'ian'ñeen ngavee' ngio nn'anhan', majo' nnan'vi'nn'anhan'hin. Nnt'a nan'ñeen juu ts'ian'ñeen cha' nnan'vi'nn'anhan nn'an na icüji Tyo'ts'on cüenta' jon xe na aa nndëë nnt'ahan. Majo' tyi'xe'ncyaa jon na nndëë nnt'ahan na nnda'.
²⁵Matyuaa'ntyichen matsiquindyí ja 'o' vitjachen na nnduihan' cha' quint'aho' cüenta. ²⁶Mang'e jo' xe na aa ngitso ts'an ndëëho':
 “Ndö'ñeen m'aañ juu Mesías totyquii' jndëë”, tyi'nc'oho' jo'. Ndo' xe na aa nnduehan: “Ntyjava m'aañ jon quityquii' v'aa”, tyi'ngantyjato n'onho'. ²⁷Ng'e ja na condui tsans'a na i'ua Tyo'ts'on ts'ian nnön na coxën tsoñ'en nn'an, juu xjen ya na nndyö nnt'a, juu na ndityincyoo' ja ndëë nn'an na ninvaa tsonnangue, ntsijonhan' juuhan' cha'xjen na covixue chontsuee tontyja na quindui' ndo'cüjioon' ata tontyja na vahan'. ²⁸Juu navi'ñeen na jndë tsjö na ntquenonho', mancüüixjen ngüentyjahan' ng'e minyuuchen na vaquityen quioo' tue', majo' ngancüüi nt'ën.

**Ndö vaa nguaa xjen na nndyö nnda'
 Jesús**

(Mr 13:24-37; Lc 21:25-33; 17:26-30, 34-36)

²⁹“Ndë ngue na ngüenon navi' t'man nguee'ñeen, ndijaan ndo'cüjioon', ndo' mantyi chi' taxe'cüixueehan', ndo' ntycyaa ncjuu tsjö'ndue. Ndo' mantyi joo natyia na coto'xen na m'an tsjö'ndue, nndyüii' tsoñ'enhan.
³⁰Ndo' juu xjen'ñeen tsjö'ndue nnintyincyoo' jn'aañ ntyja njan na condui ja tsans'a na i'ua Tyo'ts'on

ts'ian nnön na coxën tsoñ'en nn'an. Xjen na njnty'ia nn'an tsonnangue juu jn'aañ'ñeen, ntsit'ioohan'hin. Ndo' nnt'ui na nndyocüë quityquii' chincyu yo najndeí na condui ja ndo' yo juu na nanncoo' na quixuee na condui t'man ja. ³¹Yajo' jndeí nnin'c'uaa ndu 'naañ Tyo'ts'on, ndo' njñön ángeles njan na nc'ohan ninvaa tsonnangue na quinan'ncüiñhan nn'an na jndë tji ja cüenta na m'anhan ncüii ncüüi ndyuaa na ninvaa tsonnangue.

**Jñ'oon na itsiquindyihan'
 ntyja 'naañ ts'oon higuera**

³²“Juu jn'aañ ntyja 'naañ ts'oon higuera, cüaa' n'onho' nchu vaa itsiquindyihan'. Juu xjen na cojnty'iaho' na condei' nt'öhan', ndo' condui' tso'ndaahan', yajo' covaa' n'onho' na jndë tindyo ngueesua'. ³³Macha'xjen covaa' n'onho' ntyja 'naañ na nnda', mantyi xjen na cojnty'iaho' na condui tsoñ'en nan'min' na jndë siquindyí 'o', jo' cüaa' n'onho' na jndë tichjo xuee. Mavaa mavaa xjen na nndyö nnt'a. ³⁴Quindyeho' ntsjö, jñ'oon na mayuu', nn'an na m'an nein tyi'xecüjeñ'enhan ata xjen na jndë siquindëñ'enhan' tsoñ'en jñ'oonmin'. ³⁵Tsjö'ndue yo tsonnangue ntycüüiñ'enhan', majo' juu jñ'oon na mancya, tsoñ'enhan' ntsiquindëñ'enhan' juuhan'.

**Tats'an quintjii nin xuee
 ndo' yuu xjen**

³⁶“Majo' min'ncüüi ts'an tyi'quintjii nin xuee ndo' yuu xjen na nndui tsoñ'en nan'min'. Min nque ángeles na m'an quüñoon'ndue

tyi'quindiohan, min ja na condui Jnda Tyo'ts'on tyi'quintyji yuu xjenhan', xia'ntyí nquii Tyëhö' ntyjii jon.

³⁷“Ja na condui tsans'a na i'ua Tyo'ts'on ts'ian nnön na coxën tsoñ'en nn'an, xjen na ndyö nnt'a, nn'an na m'an juu xjen'ñeen, ntsijonhan' ntyja 'naanhan cha'xjen na tonan'xuan nn'an xjen na tom'aan Noé. ³⁸Ee joo ndyu'ñeen vitjachen na siquitsu ndaatsua'ty'a tsonnangue, joo nan'ñeen tociä'han, tovehan, totoncohan, toninncyahan ndahan na nnonco joo ata juuntyi xuee ya na tëquee' nquii Noé v'aandaa t'man. ³⁹Majo' joo nan'ñeen min'chjo tyí'quitquentohan cüenta na vaa na toncuu' ata juu xjen na jndyo ndaatsua'ty'a na tachuhan' tsoñ'enhan. Ja na condui tsans'a na i'ua Tyo'ts'on ts'ian nnön na coxën tsoñ'en nn'an, mannda' vaa na itsijonhan' na ntquenon nn'an juu xjen ya na ncüjë nnt'a. ⁴⁰Majuu xjen'ñeen ntsijonhan' m'an ve nn'an na cont'ahan ts'ian jndë. Cüii tsan'ñeen ncjöy'önhin na nc'oon juu na m'an ja ndo' ncüiichen tyje juu n'ndyihan'hin. ⁴¹Mannda' ntsijonhan' ntyja 'naan ve nanntcu na cotua. Cüiihan ncjöy'önhin na nc'oon juu na m'an, ndo' ncüiichen tsan'ñeen n'ndyihan'hin.

⁴²“Mang'e jo' ninnquii'chen c'oncjeho' ee tyi'quindioho' yuu xjen na nndyö ntcü'ë ja na condui na matye'ntjön 'o'. ⁴³Juu jñ'oonvahin na tyi'quitso nquii'han', cüaa' n'onho'han'. Xe na aa ntyjii ts'an yuu xjen ntsque nannty'uee vaa' jon, tyi'xequitso jon, min

xe'ncyaa jon na ngoque'han na ntji'han 'naan' jon. ⁴⁴Mang'e jo' mantyi 'o' c'oncjeho' ee majuu xjen na tyi'quinan'tiuho', majuu to xjen'ñeen, ja na condui tsans'a na i'ua Tyo'ts'on ts'ian nnön na coxën tsoñ'en nn'an, nndyö ntcü'ë.

Moso na tsiquindë yo moso na tyi'quitsiquindë

(Lc 12:41-48)

⁴⁵“Juu moso na jnda' xquen ndo' itsiquindë juu, majuu juu ntquen jndyee patrón 'naan' juu na quityentjon juu tsoñ'en ntyje moso juu na m'anhin v'aa'ñeen. Ndo' ntixee' juuhan xjen na icanhan'. ⁴⁶Xjen na ncüjee' ntcüe' patrón 'naan' juu na tja jon cüii joo, ndo' xe na aa ntjii jon na juu moso'ñeen ya itsiquindë juu ts'ian na chu juu, neiin' jndyi jon. ⁴⁷Jñ'oon mayuu' na matsjö ndëëho', tsoñ'en 'naan' juu patrón'ñeen, nnincyaa jon cüentahan' nt'ö juu moso'ñeen. ⁴⁸Majo' juu moso'ñeen, xe na aa conduihin na tyia ts'anhin, ndo' ndyii' ts'on juu na tyi'xecüjee' tyuaa' patrón 'naan' juu, ⁴⁹Ndo' ng'e jo' ngita' juu na ncüja' juu minndyechen nan'ñeen na m'an nacje 'naan' juu, ndo' ntsijonhin yo nanquindye na nc'u juu ndo' na ntcüa' juu yohan, ⁵⁰Ndo' na nnda', nquii patrón 'naan' juu ncüjee' ntcüe' jon manin'juu xuee na tyi'c'ooncje juu, majuu to xjen na tyi'quitsitiu juu na ncüjee' jon. ⁵¹Ndo' nquii patrón, ji vaa jndyi ncüja' jonhin, ndë jo' ncju' jon tsan'ñeen najon na m'an nn'an na ve' cont'a nquehan na ya nn'anhän. Jo' najon na nt'ioo juu ndo' ntcüa'

juu ndi'n'on juu na itsi'ndaa'han' ntyjii juu.

Jñ'oon na tyi'quitso nquii'han' ntyja 'naan nqui yontcundyua

25 Sininntyichen Jesús ncüiichen jñ'oon na tyi'quitso nquii'han' ntyja 'naan' na toco ts'an. Juu jñ'oon'ñeen it'uui'han' ntyja 'naan' na itye'ntjon Tyo'ts'on nn'an. Itso Jesús:

—Tom'an nqui yontcundyua, tyecho joo candi 'naan joo na cov'ahan' yo aceite. Jndui' joo, tyequitjon joo juu tsans'a na ngoco. ²Onhin tyi'jnda' nquen, ndo' cüiichen 'on ntyje joo, jnda' nquen yo'ñeen. ³Joo yontcu na tyi'jnda' nquen, tyecho yo'ñeen candi 'naan joo, majo' tasay'onchen joo aceite na n'ua. ⁴Majo' joo yontcu na jnda' nquen, tyecho yo'ñeen candi 'naan joo na cov'a ndo' mantyi yo nin'ndioo na ñjon aceite. ⁵Viochen xjen na minndoo' yo'ñeen nquii tsans'a na ngoco, sijaa'han' tsantsjon ndëë joo, ndo' jnda joo.

⁶Ndo' xoncüe tsjon, tic'uaa na itsixuaa ts'an. Itso juu: “C'oncjeho', jndë mandyo nquii ts'an na icoco. Ncyoho' na nnan'jonho' yohin.” ⁷Jo' jnan'quintya yontcu'ñeen. Ta'ya joo ndiaa nnon candi 'naan joo. ⁸Ndo' joo yontcu'ñeen, yo na tyi'jnda' nquen, jndue ndëë ntyje joo, yo na jnda' nquen: “O' s'ei, quitejndeiho' chjo aceite na conan'y'onho' já ng'e jndë vanduu' candi na y'ón.”

⁹Majo' joo yontcu ntyje joo yo na jnda' nquen, t'a yo'ñeen, jndue joo: “Xe'quindëë ng'e nts'aahan' na tyi'je'cüijndei'han' na nninjnt'ue nqu'é ndo' mantyi 'o'. Yantychen

quitsanan'jnda nqueho' 'nan na nninjnt'uee'ho'.” ¹⁰Ndo' viochen xjen na tyenan'jnda yontcu'ñeen aceite, tyjee'non nquii tsans'a na icoco. Yajo' joo yontcu na m'ancje, tyeque' joo quii' v'aa yo jon na ndit'maan' na ngoco jon. Jndë jo' të' 'ndyo v'aa'ñeen. ¹¹Jndë jo' vendye yo na tyequijnt'ue aceite, squenon ntcüe' joo. Jnan'c'uaa joo 'ndyo v'aa. Jndue joo: “Nnda' ta, quitsiquinan' chjo 'ndyo v'aa.” ¹²Majo' t'a jon jndyue joo: “Jñ'oon mayuu' na matsjö ndëëho', tyi'cüajnan' ja 'o'.”

¹³Ndo' tsontychen Jesús ndé: —Mang'e na nnda', cüaa' n'onho' nchu vaa itsiquindy jñ'oonva' na c'oncjeho' ng'e tyi'quindioho' nin xuee ndo' yuu xjen na ja na condui tsans'a na i'ua Tyo'ts'on ts'ian nnön na coxën tsoñ'en nn'an, nndyö nnt'a na m'anho'.

Jñ'oon na tyi'quitso nquii'han' ntyja 'naan' ndye moso

(Lc 19:11-27)

¹⁴“Nquii Tyo'ts'on na m'aan quiñoon'ndue, ntsinënntyëchën cüiichen jñ'oon ndëëho' na tyi'quitso nquii'han' na tsi'manhan' na itye'ntjon jon nn'an. Tom'aan ncüii ts'an na sijnda' jon na ncja jon cüiichen tsonnangue na tycya. Tqueen' jon mosoo' jon ndo' tyincyaa jon xoquitu' 'naan' jon ndueehan na quint'ahan ts'ian yohan'. ¹⁵Nnon cüii joo nan'ñeen tyincyaa jon 'on min s'on. Nnon cüiichenhin tyincyaa jon ve min ndo' nnon cüiichenhin ninncüii min tyincyaa jon. Ndëë ncüii cüii nan'ñeen tyincyaa jon cha'xjen

na taa' ts'on jon na nndëë nt'ahin ts'ian. Jndë jo' jndui' jon, tja jon cüiichen tsonnangue. ¹⁶Ndo' juu ts'an na ty'oon cüenta 'on min s'on'neen, maquintyachen tots'aa jon ts'ian yohan', ndo' tantjonntyichen jon cüiichen 'on min. ¹⁷Ndo' mantyi juu ts'an na ty'oon cüenta ve min, tots'aa juu ts'ian yohan' ndo' mantyi tantjonntyichen juu cüiichen ve min. ¹⁸Majo' juu tsan'neen na ty'oon cüenta na ninncüii min s'on'neen, tja tsan'neen, taqui'neen juu tyuaa, jo' ty'iu juu s'on 'naan' patrón'neen.

¹⁹“Majndye xuee tēcahan' ndo' tyjee' ntcüe' patrón 'naanhan. Sijnda' jon na ncüji' jon cüenta yohan nchu xjen tuee' na tantjonhan yo s'on 'naan' jon. ²⁰Jo' tyjee' juu tsan'neen na ty'oon 'on min s'on. Y'oon juu s'on'neen, mantyi yo cüiichen 'on min na tantjon juu yohan'. Tyincyaa juuhan' nnon patrón 'naan' juu. Itso juu: “Nnda' ta, 'u' tyincyaa' 'on min s'on nnön. Quindyia', ndö cüiichen 'on min na jndë tantjön yohan'.” ²¹Sentcüe' patrón'neen jñ'oon nnon juu: “'U' moso njan, ya sa'. Tsi'manhan' na tojoo' tson' ndo' na siquindë', min ve' ncüii ts'ian chjohan', majo' 'u' siquindë'han'. Nein nc'ua ja ts'ian na t'manntyi ndui 'u'. Quindyotsijon 'u' yo ja juu na m'an na nën rö.” ²²Jndë jo' tyjee' juu tsan'neen na ty'oon cüenta ve min s'on. Itso juu: “Nnda' ta, 'u' tyincyaa' ve min s'on nnön. Quindyia' je', ndö cüiichen ve min na jndë tantjön yohan'.” ²³Ndo' sintcüe' patrón'neen jñ'oon

nnon juu: “'U' moso njan, ya sa'. Tsi'manhan' na tojoo' tson' ndo' na siquindë', min ve' cüii ts'ian chjohan', majo' 'u' siquindë'han'. Nein nc'ua ja ts'ian na t'manntyi na ndui 'u'. Quindyotsijon 'u' yo ja juu na m'an na nën rö.”

²⁴“Yajo' na mats'iañ'en tyjee' juu moso'neen na ty'oon ninncüii min. Tso juu nnon patrón 'naan' juu: “Nnda' ta, mantyi na 'u' ji quii 'ndyo' ndëë moso 'nan'. Ee 'u' ve' 'nan na cove' ntjon 'naan' ncüiichen ts'an, juuhan' matsive'. Ja nchji 'nan na ngüantjön, 'u' ncüji'han' nt'ö. ²⁵Mang'e na nnda', sincyaa'han' ja, jo' tyjē, tēquity'iu s'on 'nan' quii' tyuaa. Ndo' ndö juuhan', cyon' ntcüe' cüentahan'.” ²⁶T'a patrón 'naan' juu: “'U' moso na tyia ts'an 'u' ndo' na nchquen'. Manchji' na ja ts'an quii 'ndyo yo 'u' ndo' 'nan na ngüantjon', ncüji'han' nt'ö. ²⁷Ng'e na nnda' tji' cüenta, ¿Ndu na tatja' quityi' s'on njan banco yuu jon na condive s'on 'naan nn'an, yajo' ncy'ön ntcüë' s'on njan yo manin' jndahan'?” ²⁸Ndo' jo' tsontyichen patrón'neen ndëë vendye moso 'naan' jon: “Quitji' 'o' ncüii minva' nt'ö juu ndo' ncyaho'han' nnon juu tsan na nay'oon nqui min. ²⁹Ee ntyjantyi na itsixuan ncüii cüii ts'an, xe na aa ya ts'ian its'aa juu yohan', yajo' ncy'oonntyichen juu cüenta na nninjnt'uee'hin. Majo' juu ts'an na tyi'ya ts'ian its'aa, nndui'ñ'en chjovi' 'nan na nay'oon juu. ³⁰Ndo' ntyja 'naan' mosovahin na tayuu jnt'uehin, quitjue'ho'hin ch'en najon na jaantsue'. Jo' nt'ioo juu ndo' ntcüa' juu ndi'n'on juu na itsi'ndaa'han' ntyjii juu.”

**Ntco'xen Tyo'ts'on nn'an
na ninvaa tsonnangue**

³¹“Ja na condui tsans'a na l'ua Tyo'ts'on ts'ian nnön na coxën tsoñ'en nn'an, nndyo ntcü'ë nnt'a yo tsoñ'en ángeles njan na ntco'xën. Juu xjen'ñeen ndit'maan' ja na ncjöquijman silla na manin' ts'iaan' njan na nanncoo' quixueehan' najjon na ntyentjön. ³²Jo' na tonnön ngancüii nn'an na nnan ninvaa tsonnangue. Yajo' nc'ön joohin cha'xjen its'aa cüii ts'an na m'an quinman yo quinch'io ntsjuen' na ic'on juu o'. ³³Ndo' nts'aa jon tmaan' joo quinman ngiaa' jon tontyjaya, ndo' quinch'io nts'aa jon tmaan' o' ngiaa' jon tontyjatymaan'. ³⁴Yajo' ja na condui na matyentjön nn'an, ntsjö ndëe nn'an na m'an nc'ia ntyjaya: “Ncyoho' 'o' nn'an na jndë jndaho' na ityio Tyëhö' jn'aanho'. Ncyoho' na ncy'onho' cüenta juu naya na incyaa jon na mantyi 'o' nnan'jonho' ntyja 'naan' juu na itye'ntjon jon ng'e xjen na tquen jon tsonnangue, nnda' vaa na sijnda' jon ntyja 'naanho'. ³⁵Ng'e xjen na tom'an ja na nin'jnt'ö, 'o' toninncyaho' 'nan na tocü'a. Juu xjen tom'an na nin'c'ua ndaa ndo' tonincyaho' ndaa na to'ua. Tomanty'i ncüii cüii tsjoonho' yuu na tata'jn'aan nn'an ja ndo' toy'onho' cüenta ja quii' nt'aaho'. ³⁶Tom'an na totsitjahan' ndiaa na ntcüë ndo' 'o' toninncyaho' ndiaa na tocüë, ndo' tom'an na v'i ndo' 'o' tota'ntyjee'ho' ja. Tom'an vancjo ndo' 'o' totsaquijnty'iaho' ja.” ³⁷Yajo' nque nan'ñeen na m'an nc'ia tontyjaya na jndyoyu

conduihan na tonnon Tyo'ts'on, nt'ahan 'ndyö, nnduehan: “Nnda' ta, ¿Ndo' cüan tojnty'ia' 'u' na nin'jndo' ndo' toninncyá 'nan na tocüa', oo tojnty'ia' 'u' na nin'c'ua' ndaa ndo' toninncyá ndaa na to'ua'?” ³⁸¿Ndo' cüan tojnty'ia' 'u' na tomandyi' quii' nt'an nn'an na tyi'quita'jn'aanhan 'u' ndo' toy'ón cüenta 'u' quii' nt'á, oo na tojnty'ia' 'u' na itsitjahan' ndia' ndo' toninncyá ndiaa na tocüe'?” ³⁹¿Ndo' ncüan tojnty'ia' 'u' na v'i oo na tom'an' vancjo ndo' totsaquijnty'ia' 'u'?” ⁴⁰Yajo' ja na condui na matyentjön ntsjö nndëe nan'ñeen: “Jñ'oon mayuu' na matsjö ndëeho', minninchen nnon 'nan tont'aho' na totejndeihö' cüii ncüii ntyjëehë, nanmin' na nty'ia jndyihin, ntyja njan ja tont'aho'han'.”

⁴¹“Ndë jo' ja na taquintyja na t'man condui ja na matyentjön nn'an, ntsjö nndëe nn'an na m'an nc'ia ntyjatymaan': “Quenaanho' na tonnön, 'o' nn'an na jndë tju'v'i Tyo'ts'on 'o'. Nanein ngoque'ho' quii' chon na tyi'jon quinduu', juuhan' sijnda' jon cüentaa' juu yutyia na nts'aavi'han'hin yo ángeles 'naan' juu.” ⁴²Ng'e tom'an na nin'jnt'ö, majo' tatyincyaho' 'nan ncü'a. Tom'an na nin'c'ua ndaa, majo' tatyincyaho' ndaa nc'ua. ⁴³Tomanty'i ndyuaaho' najjon na tata'jn'aan nn'an ja, majo' 'o' taty'onho' cüenta ja. Tom'an na totsitjahan' ndia, majo' tatyincyaho' ndiaa ntcüë. Tom'an na v'i, majo' tatyequijnty'iaho' ja. Toquinty'i vancjo, majo' tatyequijnty'iaho' ja.” ⁴⁴Yajo' joo nan'ñeen nnan'ntcüe'han jñ'oon nnön, nnduehan: “Nnda'

ta, ¿Ndo' ncüan tojnty'ia' 'u' na nin'jndo', oo na ninc'ua' ndaa', na nintondyi' najjon na tatajn'aan nn'an 'u', oo na nint'on' na totsitjahan' ndia', oo na nintivi', oo na toquindi' vancjo ndo' tatotejndeí 'u'?" ⁴⁵Yajo' ntsintcüë jñ'oon ndëë nan'ñeen: "Jñ'oon mayuu' na matsjö ndëëho', jnaan' na tatotejndeihó' ntyjë nanmin' na nty'ia jndyihin, mantyi ntyja njan ja tatont'aho'han!" ⁴⁶Ndo' nc'ó nan'ñeen najjon na tyi'jon quintycüüi na nt'uiivi'han'hin. Majo' nque nn'an na jndë jnduu' jnanhan na tonnon Tyo'ts'on, ncy'onhan cüenta na tyi'jon quintycüüi na cota'ndo' ñuaanhan.

**Conan'jnda'tyengan na nt'uehan
Jesús**

(Mr 14:1-2; Lc 22:1-2; Jn 11:45-53)

26 Vi na jndë sinin Jesús tsoñ'en jñ'oonmin', tso jon ndé na cotsay'ón yo jñ'oon toninncyaa jon:

²—Mangioho' na ninve xuee vitja ndo' nguee' nguee pascua. Ndo' ja na condui tsans'a na i'ua Tyo'ts'on ts'ian nnön na coxën tsoñ'en nn'an, majuu xjen'ñeen nninncyaa nn'an cüenta ja nduee nn'an na njñonhan ja tsonjn'aan.

³Majuu xjen'ñeen nque ntyee na conditque yo nn'an na conditque ndëë nn'an judíos, tencüihan v'aa t'man vaa' tyee na conintque na jndyu Caifás. ⁴Jnan'jnda'han jñ'oon yo ntyjehan nchu vaa nnt'ahan na nnan'vi'nn'ahan Jesús cha' nnt'uehan jon, ndo' na nnan'cuee'hanhin. ⁵Majo' jnduehan ndëë ntyjehan:

—Chito nt'uëhin xoncüe na m'aan nguee, tyi'nts'aahan' na nnan've nn'an cjö.

**Iscongio ncüüi tsanscu nchen' nacjoo'
Jesús**

(Mr 14:3-9; Jn 12:1-8)

⁶Tom'aan Jesús tsjoon Betania vaa' Simón, tsan na toquichu tycu ndó' cotó'. ⁷Xjen'ñeen sindyoo' ncüüi tsanscu na m'aan Jesús, y'oon juu ncüüi tsioo na sia ya ts'anhan' yo tsjö' quichi' na jndyu alabastro. Tsioo'ñeen ñjon nchen' quichi na njon jndyi. Iscongio juu nchen'ñeen xquen Jesús xjen na vequityen jon mesa. ⁸Ndo' já nn'an na cotsay'ón yo jñ'oon na toninncyaa jon, ya na jnty'ia' na nnda', jnan'vjé. Jndué:

—Ve' jn'aan t'man tsu nchen'va'.
⁹Yantychen xe na aa jndëë juuhan'. Jndye s'on ncüüi'han' na nndui naya nanninñen'.

¹⁰Ng'e na taa' ts'on Jesús na nndaa' condué, tso jon ndé:
—¿Ndu na conan'ntjaan' 'o' ntyja 'naan' juu nan'va' na s'aa tsanscuva yo ja? Tëquinjon' naya na s'aa jon yo ja. ¹¹Ng'e ja chito ninnquii'chen nc'ón quii' nt'anho', majo' joo nanninñen', ninnquii'chen m'anhan quii' nt'anho'. ¹²Tsanscuva iscongio juu nchen' cjö na itsijnda' juu ntyja 'naan' na nganty'iu ja. ¹³Jñ'oon mayuu' na matsjö ndëëho', minyuuchen na ninvaa tsonnangue na nninncyaa nn'an jñ'oon naya 'naan' Tyo'ts'on, ninnquii'chen nnan'neinhan ntyja 'naan' juu naya na s'aa tsanscuva, cha' tyi'ngitsu jñ'oon ntyja 'naan' jon.

Jndëë Judas Jesús ndëë ntyee

(Mr 14:10-11; Lc 22:3-6)

¹⁴Ndo' ncüüi nqué nn'an na ncho've já, juu tsan na jndyu Judas

Isariote, tja jon na m'an ntyee na conditque. ¹⁵Tso jon ndëehan:

—¿Nchu ndyionho' ja na ninncyaa cüenta Jesús ndëëho'?

Jo' jnan'jnda'han, tyincyahan ntcyu ncho'nqui s'on xuee nnon juu.

¹⁶Ndo' xjen'ñeen ta' juu, tont'ue juu nchu ya nts'aa juu na nninncyaa juu cüenta Jesús ndueehan.

**Itsiijnda' Jesús na ntcüa' jon
quitsman yo nn'an na totsay'on
jñ'oon yohin**

*(Mr 14:12-25; Lc 22:7-23; Jn
13:21-30; 1 Co 11:23-26)*

¹⁷Tuee' xuee na cotye' nguee na cocüa' nn'an judíos tyoo' na tatsquentë tëquee'. Já nn'an na cotsay'ón yo jñ'oon na toninncyaa Jesús, jnan'ndyoo' já na m'aan jon. Jndué nnon jon:

—¿Yuu jon nt'ue tson' na ntsanan'jndá' já ntyja 'naan' nguee pascua, na nninjnda' na ntqui' quitsman?

¹⁸T'a jon, tso jon ndé:

—Quitsaque'ho' quii' tsjoon, ndo' quindueho' nnon ncüii ts'an na nndioho' jo': “Nnda' ta, nquii jon na itsi'man jñ'oon' Tyo'ts'on ndé, itso jon na jndë vavindyoo' na ngenon jon juu navi' t'man. Nt'ue ts'on jon na quitejnde' va' na ndijnda' na ntcüa' jon, ntquii jon quitsman na ntsit'maan' jon Tyo'ts'on na nguee' nguee pascua yo já nn'an na cotsay'ón jñ'oon yohin.”

¹⁹Ndo' jo' jnt'á cha'xjen na tso jon. Jnan'jnt'á na ntcü'á cüenta matman ntyja 'naan' juu nguee'ñeen.

²⁰Xjen na tuee' na tinton chjo, tuee' Jesús v'aa'ñeen. Tacüetyen jon mesa yo ninvaa ncho've já. ²¹Ndo'

viochen xjen na tcü'á, ta' jon, sinin jon ndé. Tso jon:

—Jñ'oon mayuu' na matsjö ndëëho', ndyii' ncüiiho' na nninncyaa juu cüenta ja nduee nn'an.

²²Juu jñ'oonva' sichjoo' jndyihan' n'ón. Ncüii ro ncüii já t'á, ta'x'é nnon jon, jndué:

—Ta, ¿Aa nts'aahan' na ja?

²³T'a jon jndyué, tso jon:

—Manquii ts'an na ninvijen ijooon quii' xio yo ja, majuu juu nninncyaa cüenta ja. ²⁴Ee ja na condui tsans'a na i'ua Tyo'ts'on ts'ian nnön na coxën tsoñ'en nn'an, mancüixjen nt'uiivi'han' ja cha'xjen na itsiquindy' juu jñ'oon' jon na jndui. Majo' juu ts'an na nninncyaa cüenta ja nduee nn'an, vi' jndyi ngenon juu. Yantiyichen xe na aa tatuihin.

²⁵Yajo' juu Judas, tsan na tyincyaa cüentahin, taxee' juu, tso juu:

—Nnda' ta, ¿Aa nts'aahan' na ja?

T'a Jesús 'ndyo juu:

—Aa majo' ro cha'xjen na jndë tsu'.

²⁶Viochen xjen na tcüa'han, ty'oon Jesús cüenta tyoo', sit'maan' jon Tyo'ts'on na tyincyaa jon na ncyaa yahin ntyja 'naan'han'. Jndë jo' tyjee jon tan'han' ndo' tyincyaa jonhan' ndé. Tso jon:

—Cy'onho' cüentahan', cüa'ho'han', juuhan' conduihan' s'i.

²⁷Jndë jo' mantyi ty'oon jon cüenta ncüii vaso na ñjon ndaa vinon. Sit'maan' jon Tyo'ts'on na tyincyaa jon na ncyaa yahin ntyja 'naan'han'. Tso jon:

—Nan'va cüeho'han'.

Quinan'cüenonho'han' ndëe

ntyjeeho'. ²⁸Juu ndaa vinonva conduihan' n'eön na ntcüe'han' cüenta jndye jndyi nn'an cha' nndëë ntsit'man ts'on Tyo'ts'onhan jnanhan. Yo juu n'eön maquentyen jñ'oönxco. ²⁹Matsjö ndëëho', xuee na tonnonchen taje'c'ua nnt'a ndaa vinon ata vi na jndë tentyja xjen na ityentjon Tyëhö' tsoñ'en. Yajo' nc'ua xcöhan' yoho'.

Itsiquindyí Jesús na ncüji Pedro

(Mr 14:26-31; Lc 22:31-34; Jn 13:36-38)

³⁰Jndë na tá vendye salmos, yajo' jnt'uí já jo'. Sá juu tyo' Olivos. ³¹Juu xjen'neen itso Jesús ndé:

—Tsjonvahin tsoñ'enho' ntjiho' ntyja njan. Ee juu jñ'oon' Tyo'ts'on na jndui itsohan': “Mancya ja na vanaan na nnan'cuee' nn'an nquii ts'an na vantyjee' quinman. Ndo' quinman ntsjuen' jon ntycyá o'.”

³²Ndo' tsontyichen jon ndé:

—Majo' xjen na jndë vant'ö xcö na t'io, ja ncjö jndyëë ndyuua Galilea. Jo' quitsantyjaho'.

³³Ndo' jo' t'a Pedro 'ndyo jon, tso juu:

—Min xe na aa tsoñ'en nanmin' ntjihin ntyja 'nan', majo' ja tyi'jon cüji ja.

³⁴Itso Jesús nnon juu:

—Jñ'oon na mayuu' na matsjö nnon', tsjonvahin, vitjachen na ntsixuaa quil'ö, majo' 'u' jndë ndye jnda na jndë tji 'u' ntyja njan.

³⁵Majo' sentcüe' Pedro jñ'oon nnon Jesús:

—Min xe na aa ngacju'han' na cü'io yo 'u', majo' tyi'jon cüji ja ntyja 'nan'.

Ndo' maninjuuntyi jñ'oon t'á tsoñ'en já na cotsay'ón yo jñ'oon na toninncyaa Jesús.

Itsinin Jesús nnon Tyo'ts'on naijon min ntjon Getsemani

(Mr 14:32-42; Lc 22:39-46)

³⁶Yajo' sá yo Jesús, squé naijon min ntjon na jndyu Getsemani. Tso jon ndé:

—C'uho' ndöhin viochen xjen na jö ndö' na ntsinën nnon Tyo'ts'on.

³⁷Yajo' tjantyichen jon, tÿ'oon jon Pedro yo ve ntsinda Zebedeo. Tye' na si'ndaa' jndyihan' ntyjii jon, ndo' na sichjoo'han' ts'on jon. ³⁸Tso jon ndëë nan'neen:

—Juu 'nan na ngenön, itsichjoo' jndyihan' ts'ön, juuhan' vay'oonhan' ja na ntscuee'han' ja. Quintjoho' ntjoohin. C'oncjeho', quinan'jonho' yo ja, chito ve' ndaho'.

³⁹Yajo' tjantyichen jon chjochen. Tëcüangio jon na itsindyia'hin tonnon Tyo'ts'on. S'aa jon ty'oo, tso jon:

—'U' Tye', xe aa vaa na nndëë ndui, ncyá na tyi'ngenön juu navi' t'manva. Majo' min na nnda' mac'an, quindui cha'xjen na nt'ue tson' ncu', chito cha'xjen na nt'ue ts'ön ja.”

⁴⁰Jndë jo' jndyo ntcüe' jon na m'an joo ndye nan'neen na conan'jonhan yo jñ'oon na toninncyaa jon. Ntjii jonhan na condahan. Tso jon nnon Pedro:

—¿Cüa ndicüiqui n'onho' na ve' ninncüii hora na tyi'ndaho', na nnan'jonho' yo ja nan'neinho' nnon Tyo'ts'on? ⁴¹Tsoñ'enho' c'oncjeho' na quinan'neinho' nnon Tyo'ts'on cha' ya na va 'nan na ityii'han' ng'eehan' 'o', tyi'ngachuhan' 'o' xjen 'naan'han'. Mayuu' 'o' m'ancjeho' na nt'aho' cha'xjen na

icanhan!, majo! ng'e na nn'anho!, jo' ndiquinanho'.

⁴²Ndo' tja nnda' jon na jndë ve na ntsininntyichen jon nnon Tyo'ts'on. Tso jon:

—'U' Tye!, xe na aa tyi'je'quindëë na ngüenoon' juu navi! t'man na ngenön, tanin, quindui cha'xjen na nt'ue tson' ncu'.

⁴³Jndë jo' tuee' nnda' jon na m'anhan, ntjii jonhan na conda jndyihan, ee ta jndyi jndë ty'oon tsantsjonhan. ⁴⁴Yajo' jnty'ii jonhan, tja nnda' jon na jndë ndye na sinin jon nnon Tyo'ts'on. Ndo' maninjuuntyi jñ'oon tcan jon.

⁴⁵Tyjee' nnda' jon na m'an nan'ñeen na totsay'onhan jñ'oon yo jon. Tso jon ndëëhan:

—¿Aa ninvaa condaho' ndo' cotaljndyeeho'? Cüa je!, c'oncjeho!, ng'e ja na condui tsans'a na i'ua Tyo'ts'on ts'ian nnön na co'xën tsoñ'en nn'an, jndë tentyja xjen na quit'uiivi'han! ja na ninncyaa ts'an cüenta ja nduee nn'an na nan'xuan jnan. ⁴⁶Quinaquintyaho!, cja, ndö jndë ndyo juu ts'an na tancyaa cüenta ja nduee nn'an.

T'uehan Jesús

(Mr 14:43-50; Lc 22:47-53; Jn 18:2-11)

⁴⁷Ninvaa na itsinin Jesús ndo' nquii Judas, ncüii já nn'an na ncho've, tyjee' juu. Jndyochu juu jndye nn'an na conduihan nn'an na m'an ntyja 'naan ntyee na conintque ndëë nn'an judíos, ndo' mantyi yo nn'an na m'an ntyja 'naan nn'an na conintque quii' tsjoon Jerusalén. Cho nan'ñeen ncjo espadas yo nonnch'io. ⁴⁸Ndo' Judas, tsan na tyincyaa cüenta Jesús, jndë

si'man juu ndëëhin nchu vaa na nnts'aa juu. Tso juu ndëë nan'ñeen:

“Juu ts'an na nc'ua quinchoo' na nninncyaa ts'onhin, majuu tsan'ñeen na cojnt'ueho'. Ninñoon' quit'ueho'hin.” ⁴⁹Ndo' tja jndyoyu juu na m'aan Jesús. Tso juu:

—¿Aa tijaan ya 'u!, ta?

Ndo' t'u juu quinchoo' jon. ⁵⁰Tso Jesús nnon juu:

—'U' ntyjë, quitsiquindë' ts'ian na jndyo'.

Yajo' jnan'ndyoo' nan'ñeen nnon Jesús. Ty'onhan jon, t'uetyenhanhin.

⁵¹Ndo' ncüii já na m'án yo Jesús, tji! juu xjo. Tyjee juu tsö'nqui mosoo' tyee na conintque. ⁵²Ndo' jo' tso Jesús nnon juu:

—Quityion' ntcüe' xjo'hö' tyquii' tjanvaa'han!. Ng'e juu ts'an na its'aa natë' yo xjo, mayo juuhan' ngue' juu. ⁵³¿Aa tyi'covaa' tson' na nndëë ntc'an nnon Tyëhö' ndo' ninñoon' nc'ua jon ts'ian ndëë minchen ntmaan! ángeles na ntejndeihan ja? ⁵⁴Majo' xe na aa nts'a na nnda', tyi'je'quitsiquindëhan' juu jñ'oon' jon na jndui na itsiquindyihan' na tsixuan na quenön nan'min.

⁵⁵Yajo' tso Jesús ndëë tsoñ'en nan'ñeen:

—¿Ndu na tyincyoho' na ncy'onho' ja yo ncjo espadas ndo' yo nonnch'io? Cha'vijon na jndyoquijnt'ueho' tsanch'uee. Ja 'io 'io tovaquityën quityquii' vats'on t'man na tots'i'man jñ'oon' Tyo'ts'on ndëëho', min taty'onho' ja. ⁵⁶Majo' maquenön tsoñ'en nan'min cha' joo jñ'oon' Tyo'ts'on na toninncyaa nn'an ndyu na toxen'chen ntyja nchu vaa 'nan na nguaa, ntsiquindëñ'engan' joohan'.

Ndo' juu xjen'ñeen tsoñ'en já na conan'jón yo jñ'oon na toninnnyaa Jesús, jnannón, jnty'éhin na ninnquiintyi jon.

Nn'an na conintque coy'onhan Jesús

(Mr 14:53-65; Lc 22:54-55, 63-71; Jn 18:12-14, 19-24)

⁵⁷Ndo' nque nn'an na ty'onhan Jesús, tyey'onhan jon vaa' Caifás, nquii tyee na conintque. Jo' jndë tëncüi nn'an na conan'man nchu vaa itsiquindy juu jñ'oon na tqwen Moisés, manin' yo nn'an na conintque quii' tsjoon Jerusalén. ⁵⁸Ndo' nquii Pedro, tycya tycya tëntyja jon toxen' Jesús. Ya na tuee' jon vaa' juu tyee na conintque'ñeen, tëquee' jon toch'een' juu v'aa'ñeen. Jo' tëcjo jon quii' nt'an nannt'i na cota'ntyjee' vats'on t'man, na ndyiaa' jon nchu vaa nquii na nninjnda' ntyja 'naan' Jesús.

⁵⁹Ndo' nque ntyee na conintque yo nn'an na conintque quii' tsjoon Jerusalén yo tsoñ'en minndye nn'an na m'an n'ian, tojnt'uehan nn'an na quityji'han jñ'oon quintu nacjoo' Jesús cha' nndëë nninjnda' jnaan' jon na cue' jon. ⁶⁰Majo' min na jndye nn'an jnduehan jñ'oon quintu nacjoo' jon na vaa jnaan' jon, majo' jñ'oon'ñeen tyi'cüiyuu'han'. Jndë jo' jnan'tjon' ve nan'ñeen jñ'oon quintu, jnduehan:

⁶¹—Juu tsanva' itso juu na ntsityuui' juu vats'on t'man cüentaa' Tyo'ts'on. Ndo' ninndye xuee ntsia xco juu ncüiichenhan'.

⁶²Ndo' nquii tyee na conintque, tëcüentyjee' jon, taxee' nnon Jesús:

—Juu jnanva' na cotji' jndyoyu nanmin' cjo', ¿Aa min'ncüii 'ndyo jñ'oon tyi'cü'a' ntyja 'naan'han'?

⁶³Majo' Jesús, min'ncüii 'ndyo jñ'oon tat'a jon. Yajo' nquii tyee'ñeen tso jon nnon Jesús:

—Ng'e nquii Tyo'ts'on na vando' indyiaa'chen jon, jo' na maco'xën 'u' na co'tyen' 'ndyo' na quitsu' jñ'oon na mayuu' na ndyé. 'U', ¿Aa condui 'u' Mesías jnda Tyo'ts'on?

⁶⁴T'a Jesús 'ndyo jon:

—Majo' ro cha'xjen jñ'oon na matsu'. Ndo' mantyi matsiquindyi 'o' na 'io cha, xuee na vjantyihan', ja na condui tsans'a na i'ua Tyo'ts'on ts'ian nnön na co'xën tsoñ'en nn'an, njnty'iaho' na m'an ntcüi'ë najjon na condit'maan' ja ngiaa' Tyo'ts'on tontyjava, nquii jon na tsixuan tsoñ'en najndei. Ndo' njnty'iaho' ja na nnan quiñoon'ndue na nndyocüë nnt'a quii' chincyu.

⁶⁵Ndo' juu tyee na conintque'ñeen, jndyiii' jon ndiaa' jon ve' ng'e quindya' jndyi nchjii jon. Tso jon:

—Tsanva jndë sinin juu jñ'oon tsan' cjoo' nquii Tyo'ts'on. Min tyi'icanntyichenhan' ts'an na ncüji' jndyoyu jñ'oon nacjoo' juu. Nqueho' jndë macondyeho' jñ'oon tsan' na itsinin juu. ⁶⁶¿Nin 'nan conan'tiuho' na chuhan' na quitjon juu?

T'a nan'ñeen, jnduehan nnon jon: —Majnda' na chuhan' na cue' juu.

⁶⁷Ndo' totjue'han ndaajndyuehan nnon jon. Totyiohan nda'hin, ndo' vendyehan totmin'han nda'chcya quinchoo' jon. ⁶⁸Ndo' jnduehan nnon jon:

—'U' na matsa' ncu' na condui 'u' Mesías na jñon Tyo'ts'on, cüa, quitsu' nin ts'an tmin' nda' 'u'.

Icúji Pedro ntyja 'naan' Jesús

(Mr 14:66-72; Lc 22:56-62;

Jn 18:15-18, 25-27)

⁶⁹Ndo' viochen xjen na condui nan'min', vaquityen Pedro toch'en. Ndo' ncüii tsanscu na ityentjon jo', sindyoo'hin nnon Pedro. Tso juu nnon jon:

—'U' mantyi toquiñ'en 'u' yo Jesús, tsan na jnan Galilea.

⁷⁰Majo' tjihin tondë tsoñ'en nn'an na m'an jo'. Tso jon:

—Min'chjo tyi'quintji ja jñ'oon na matsu' 'u'.

⁷¹Jndë jo' tja jon najjon na vaa 'ndyoteon juu v'aañeen ndo' cüiichen tsanscu na mantyi ityentjon jo' ntjii juuhin. Tso tsan'ñeen ndë nn'an na m'an ndyo:

—Tsanvahn mancüixjen toquiñ'enhin yo Jesús tsan na jnan Nazaret.

⁷²Jo' cüiichen jon tji Pedro, tco' jon 'ndyo jon. Tso jon:

—Ntyjii jnda' Tyo'ts'on na tyi'cüaj'n'an ja tsanva'.

⁷³Ndo' tyi'covivio xjen ndo' vendye nn'an na minntyjee' jo', tentyjaa'han nnon jon. Jnduehan:

—Mayuu' na 'u' ncüii nque nn'an na conan'jon yo tsanva', ng'e jñ'oon na matsinin' itsi'manhan' na jnan' Galilea.

⁷⁴Yajo' ta' jon na tju' nquii jon jñ'oonvi' nacjoo' jon. Tso jon na nquii Tyo'ts'on ntyjii jnda' jon na mayuu' jñ'oon itsinin juu. Tso juu:

—Min'chjo tyi'cüaj'n'an tsanva'.

Ndo' majuuto xjen'ñeen sixuaa ro quil'ö. ⁷⁵Ndo' na nnda' tui, ninñoon' tēñjooon' ts'on Pedro juu jñ'oon na jndë tso Jesús nnon jon: “Vitjachen

na ntsixuaa quil'ö, ndo' 'u' jndë ndye jnda tji 'u' ntyja njan.” Ndo' jndui' jon jo'. T'ioo jndyi jon.

Tyencyahan Jesús nt'ö Pilato

(Mr 15:1; Lc 23:1-2; Jn 18:28-32)

27 Vi na jndë tixuee, tsoñ'en ntyee'ñeen yo nn'an na conintque quii' tsjoon Jerusalén, nincüajon tjoo' jñ'oonhan nchu vaa nguaa cha' cue' Jesús.

²Jnan'tyenhan jon, tyey'onhanhin. Tyencyahan cüentahin nt'ö Pilato, tsan na condui gobernado juu ndyuaa'ñeen.

Isceue' nquii Judas

³Ndo' juu Judas, tsan na jndë Jesús ndë nan'ñeen, vi na jndë tquen ya juu cüenta na jndë tijnda'tyen na cue' Jesús, tyioo na si'ndaa' jndyihan' ntyjii juu ntyja 'naan' 'nan na s'aa juu. Jo' têtsintcüe' juu ntcyu ncho'nquii s'on xuee'ñeen ndë ntyee na conintque'ñeen yo ndë nn'an na conintque quii' tsjoon Jerusalén.

⁴Tso juu ndëehan:

—Min'chjo tatëquinjon' s'a. T'man jndyi jnan chö na juu ts'an na tajnan tsixuan, jndë isquïöhin ndueeho'.

Majo' t'a nan'ñeen, jnduehan nnon juu:

—Min'chjo ta'nan its'aahan' já. 'U' ntyji' nin 'nan sa'.

⁵Jo' tyque'to Judas joo s'on xuee'ñeen quii' vats'on t'man. Mana jndui' juu jo', tja juu, têtsintyjahin na isceue' nquiihin.

⁶Ndo' joo ntyee'ñeen jñen' ntcüe'han joo s'on'ñeen. Jnduehan:

—S'onmin jndë tyionhan' na cue' ts'an. Mang'e na nnda', tyi'chuhan'

na nnan'tjõn' ntcü'ëhan' yo s'on na coninn'cya nn'an cüentaa' Tyo'ts'on.

⁷Mang'e jo' tjoo' jñ'oonhan yo ntyjeehan. Jnan'quitsuhinhan' na tyionhan cüii tan' tyuaa naijon na min ts'oquichu na condëë nguaa. Juu tyuaa'ñeen, manin'ts'iaan' na tijnt'uehinhan' na ngaty'iu nt'oo, nn'an na chito nn'an tsjoonhan.

⁸Mang'e na nnda', ata xee nein juu tyuaa'ñeen jndyuhän' Tyuaa Neon'. ⁹Ndo' na ty'on ntcü'e'han juu xoquitu'ñeen, siquindëhan' jñ'oon 'ndyo Jeremías, tsan na toninn'cya jñ'oon' Tyo'ts'on ndyu na toxen'chen ntyja nchu vaa 'nan na nguaa. Tso tsan'ñeen: “Nn'an Israel jnan'jnda'han na ndyionhan ntycy ncho'nqui s'on xuee ntyja 'naan' ts'an. Jndë jo' ty'on ntcü'e'han cüentahan'. ¹⁰Ndo' yo juuhan' jnan'jndahan ncüii tan' tyuaa nnon ts'an na itsia juu nguaa cha'xjen na t'ua Tyo'ts'on ts'ian nnön na mancüiixjen quindui.”

Mannda' jñ'oon tji Jeremías.

Ivajndo Pilato Jesús

(Mr 15:2-5; Lc 23:3-5; Jn 18:33-38)

¹¹Tyey'onhan Jesús na m'aan gobernado Pilato. Taxee' tsan'ñeen nnon jon:

—¿Aa 'u' condui nquii ts'an na taquintyja na t'man conduihin na co'xen' nty'iu' nn'an judíos?

T'a Jesús, itso jon:

—Majo' ro cha'xjen na matsu'.

¹²Ndo' nque ntyee na conintque yo nn'an na conintque quii' tsjoon, tyincyahan jnaan' Jesús nnon Pilato. Totquenhan jñ'oon cjo' jon, majo' min'ncüii jñ'oon tat'a jon.

¹³Mang'e jo' itso Pilato nnon jon:

—¿Aa tyi'mandyi' jñ'oon na conan'tja'han nacjo'?

¹⁴Majo' min'ncüii jñ'oon tat'a Jesús ntyja 'naan' jñ'oon na jnan'tja'han cjo' jon. Ndo' na nnda', s'aahan' na ndicüaa' ts'on Pilato ndu na s'aa Jesús na nnda'.

Tijnda'tyen na cue' Jesús

(Mr 15:6-20; Lc 23:13-25; Jn 18:38-19:16)

¹⁵Tyincüii cüii chu, juu xjen na covee' ngeue pascua, tovaa costumbre na nquii gobernado itsiquindyaa jon min'cya ro preso na ngitan nn'an judíos nnon jon.

¹⁶Ndo' majuu xjen'ñeen tom'aan ncüii preso na jndyu juu Barrabás, na t'man jnaan' juu vaa. ¹⁷Ndo' juu xjen ya na jndë tencüii nn'an tonnon Pilato, taxee' jon ndëëhan: —Quindueho' nndyi, ¿Nin juu na nt'ue n'onho' na quitsiquindyaa? ¿Aa juu Jesús Barabás, oo aa juu Jesús na condue nn'an na conduihin Mesías?

¹⁸Nnda' tso Pilato ndëëhan ng'e taa' ts'on jon na joo ntyee'ñeen ve' jndohan Jesús, jo' na jnan'quioohanhin nt'ö jon, chito aa ng'e mayuu' sitjahin.

¹⁹Ndo' viochen xjen na vequityen Pilato naijon na ico'xen jon jñ'oon, nquii scuu' jon scüenon juu cüii jñ'oon na m'aan jon. Tso juu: “Tyi'nty'i' 'u' xquen' jñ'oonva' ee condui tsanva' ts'an na tajnan tsixuan tonnon Tyo'ts'on. Ee tsjon toncoquiuu' jen vaa jndyi sichju tsantsjon ja ntyja 'naan' jon.”

²⁰Majo' nque ntyee na conintque yo nn'an na conintque quii' tsjoon, tyi'han jndyuehan nn'an na quitanhan na quindyaa juu Barrabás,

ndo' Jesús je', cue' jon. ²¹Yajo' nquii Pilato taxee' nnda' jon ndëë nn'an na jndye jndyi'hin, tso jon:

—Cüa, quindueho' nnön, ðNin ncüiii na ve nanmin' nt'ue n'onho' na quitsiquindya?

Ndo' jo' t'ahan, jnduehan:

—Juu Barrabás, quitsiquindya'.

²²Yajo' ncüiichen jon taxee' Pilato ndëëhan, tso jon:

—Xe na aa nndyaa Barrabás, yajo' ðNin 'nan quits'a yo Jesús na condueho' na conduihin Mesías?

Tsoñ'enhan t'ahan, jnduehan nnon Pilato:

—Quijñon'hin tsonjn'aan.

²³Yajo' taxee' nnda' Pilato ndëëhan, tso jon:

—ðNin jnaan' juu vaa na ngioho'?

Majo' jndeintyichen jnan'xuaahan, jnduehan:

—Quijñon'hin tsonjn'aan.

²⁴Ndo' Pilato, vi jndë jndyiaa' jon na ndiquinan jon jndyue nan'ñeen, ata manndyo na nnan'vehan nacjoo' jon, jo' tcan jon ndaatoo, tman jon nt'ö jon tondëëhan, tso jon:

—Maman nt'ö cha' cüji' jndyoyuhan' ndëëho' na tajnan quichö xe na aa nnan'cuee'ho' tsanva'. Ntyja 'naan nqueho'han'.

²⁵Ndo' tsoñ'en nan'ñeen t'ahan, jnduehan:

—ðNin its'aahan' já? Nqué chó jnan ndo' mantyi ndá ntyja 'naan' na ngue' tsanva'.

²⁶Ndo' s'aa Pilato cha'xjen na tan nan'ñeen, siquindyaa ntcüie' jon Barrabás. Ndo' t'ua jon ts'ian ndëë sondaro 'naan' jon na quitja'han Jesús. Jndë jo' tyincyaa jonhin ndueehan na quijñonhanhin tsonjn'aan.

Jnan'cüejnaan' sondaro Jesús

²⁷Ndo' nque sondaro'ñeen, tyey'onhan Jesús quityquii' vats'ian. Jo' jnan'ncüiihan tsoñ'en ntyje sondarohin na xi'jndio ngiaa' Jesús. ²⁸Tji'han ndiaa' jon ndo' jnan'cüehan ncüiichen ndiaahin, ndiaatco colo ve. ²⁹Jndë jo' jnan'cüetyjohan neon, jnt'ahan tseihan', tyionhinhan' xquen jon cha'vijon corona. Ndo' tyi'han ncüii tsman nt'ö jon ntyjaya cha'vijon tsonjnt'ei 'naan' tsanm'aants'ian t'man. Jndë jo' totongityehan tonnon jon na ve' toncohin jon. Tonduehan:

—'U' tsan na matyentjon' joo nn'an judíos, vaa t'man condui 'u'.

³⁰Mantyi totjue'han ndaa jndyuehan cjoo' jon. Ndo' tji' ntcüie'han tsman na ndyii' nt'ö jon, totuein'hinhan' xquen jon. ³¹Vi na jndë təcjoo'chen n'onhan na concohan jon, yajo' tji' ntcüie'han juu ndiaatco'ñeen, jnan'cüe nnda'han ndiaa' jon, jndë jo' tyey'onhan jon na njñonhin jon tsonjn'aan.

Cojñonhan Jesús tsonjn'aan

(Mr 15:21-32; Lc 23:26-43; Jn 19:17-27)

³²Xjen na tyendui'han quii' tsjoon, tjonhin ncüii ts'an tsjoon Cirene na jndyu Simón. Yo najndeih'han', jnt'ahan na cay'oon juu tsonjn'aan 'naan' Jesús.

³³Jo' squehan ncüii joo na jndyu Gólgota. Jñ'oonva' tsi'manhan' Tyo' Tsi'xquen Ts'oo. ³⁴Jo' tyincyahan vinon na nc'u jon na tjon'han' yo ncüii nasi ja. Majo' vi na jndë ntjii' 'ndyo jon na tjon' nasi'ñeehan', tat'u jonhan'.

³⁵Ndo' sondaro'ñeen je', vi na jndë jñonhan jon tsonjn'aan, ty'ehan x'iaa' na njnty'iahan nin ncüii joochan ndijnoon' ncüii cüii ndiaa' jon. Ndo' na tui na nnda', siquindëhan' juu jñ'oon na tji ts'an na toninncyaa jñ'oon' Tyo'ts'on ndyu na toxen'chen ntyja nchu vaa 'nan na nguua. Itsohan': "Ty'ehan x'iaa' na njnty'iahan nin joochan ndijnoon' ncüii cüii ndia." Nnda' vaa na tso juu jñ'oon'ñeen. ³⁶Jndë jo' tyeücüendyuua sondaro'ñeen na ntquenhan cüenta Jesús. ³⁷Ndo' tondye xquen Jesús, t'ionhan tscaa' na chuu' ntji na si'manhan' nin jnaan' jon. Tsohan': "Ndöhin juu Jesús, tsan na taquintyja na t'man conduihin na ico'xen jon nn'an judíos."

³⁸Mantyi jo' jñonhan ve nannty'uee ndëë nonjn'aan. Ncüii tsan'ñeen ñoon juu tsonjn'aan na minntyjee' ngiaa' Jesús tontyjaya. Ndo' ncüiichenhin ñoon juu tsonjn'aan na minntyjee' tontyjatymaan'. ³⁹Ndo' nn'an na tovenon jo', totjue'han jñ'oonvi' çjoo' Jesús. Tonan'cahan nquenhan. ⁴⁰Tonduehan:

—'U' ts'an na matsu' na ntsityui' vats'on t'man ndo' ninndye xuee ntsia' xco'han', cüa je', quitsin'man nquii 'u'. Xe na aa mayuu' condui 'u' jnda Tyo'ts'on, cüa, quindyocuee' tsonjn'aanva'.

⁴¹Ndo' nque ntyee na conintque yo nn'an na conan'man nchu vaa itsiquindy jñ'oon na tqwen Moisés, yo nin'nn'an na conintque quii' tsjooon Jerusalén, mantyi mannda' vaa tonan'cüejnaan'han Jesús. Tonduehan ndëë ntyjehan:

⁴²—Vaa jñ'oon na tots'in'man tsanva' nn'an ntyja 'naan' navi' na coquenonhan. Majo' min ndiquindëë ntsin'man nquiihin navi' na iquenon juu. Condue nn'an na conduihin nquii ts'an na taquintyja na t'man conduihin na ico'xen juu jaa nn'an Israel. Xe na aa mayuu' na nnda', yajo' quindyocue juu na ñoon juu tsonjn'aanva'. Xe na aa nts'aa juu na nnda', yajo' chi ngantyja nn'önhin. ⁴³T'man quii ts'on juu Tyo'ts'on ee tso juu ndëë na nquii juu conduihin Jnda Tyo'ts'on. Xe na aa mayuu' njonhin ntyjii Tyo'ts'on, cüa, cüjil' jonhin quii' navi'vahin.

⁴⁴Ndo' mantyi nque nannty'uee'ñeen na ñoon nonjn'aan tongiaa' Jesús, manincüajon jnan'cüejnaan'hin jon.

Tyincyaa ya Jesús na tue' jon

(Mr 15:33-41; Lc 23:44-49; Jn 19:28-30)

⁴⁵Xjen na tuee' yajmin', ninvaa tsonnangue tijaanhan' ata na ndye na matman. ⁴⁶Ndo' cha'na ndye na matman jndei sixuua Jesús, tso jon: "Elí, Elí, ¿Lama sabactani?" Juu jñ'oonva' itsiquindyihan': "'U' Tyo'ts'on na matsitman', ¿Ndu na jndë jnty'i' ja?"

⁴⁷Ndo' vendye nn'an na m'an ndyo, xjen na jndyehan jñ'oonmin', jnduehan:

—Tsanva' itsixuua juu Elías, tsan na tom'aan ndyu na toxen'chen na toninncyaa jñ'oon' Tyo'ts'on ntyja nchu vaa 'nan na nguua.

⁴⁸Ndo' ncüii tsan'ñeen je', ninñoon' jnannon juu, tëcy'oon juu ncüii 'nan na nchja' na ya ncü'aahan' ndaa. Nchje juuhan' quii'

vinon tē, tyio juuhan' nnon tsman cha' ya ngeue'han' 'ndyo Jesús na ngitei jonhan'. ⁴⁹Majo' vendyechen nan'neen jndyuehan:

—Qui'ndyi'. Cüa, njnty'liá na aa ncüjee' Elías na ncüji' jonhin.

⁵⁰Ndo' jndei sixuaa nnda'

Jesús, juu na ndyii' na vando' jon, tyincyaa jon cüentahan', ndo' tue' jon. ⁵¹Ndo' majuuto xjen'neen, juu ndiaatco na ntjat'io quityquii'chen vats'on t'man, t'io ninvaa tcohan' ata xjen nnontyuaachen. Mantyi jndei s'ii tsonnangue, ndo' tiuu ntjö'.

⁵²Mantyi jnaan ndi'nt'ua ndo' jndye nn'an na jndë tjë na tovantya n'on Tyo'ts'on, tando' xcohan. ⁵³Ndo' vi na jndë na vando' xco Jesús, mantyi joo nan'neen jndui'han quityquii' ndi'nt'uahan, ndo' tyeque'han quii' tsjoon Jerusalén. Ndo' jndye nn'an jnty'iahin nan'neen jo'.

⁵⁴Nquii capitán yo sondaro 'naan' jon na cota'ntyjee'han Jesús, xjen na ticjehan na s'ii ndo' yo tsoñ'en 'nan na tui, tyue jndyihan. Jnduehan ndëë ntyjehan:

—Jñ'oon mayuu', juu tsanva' conduihin Jnda Tyo'ts'on.

⁵⁵Ndo' jndye nanntcu m'an najion jñon sondaro'neen Jesús tsonjn'aan. Joohan ve' jnty'ia tycyahan 'nan na tui. Jnanhan ndyuua Galilea, santyjahan toxen' Jesús na totxee'han jon. ⁵⁶Quii' nt'an nanntcu'neen m'aan María, tsan tsjoon Magadán, yo María ndyee Santiago yo José, ndo' mantyi yo juu ts'an na condui ndyee ntsinda Zebedeo.

Ty'iuhan Jesús

(Mr 15:42-47; Lc 23:50-56; Jn 19:38-42)

⁵⁷Ndo' tom'aan ncüüi tsantya na jndyu José, ts'an tsjoon

Arimateahin. Itsijonhin yo jñ'oon na toninncyaa Jesús. ⁵⁸Xjen na tuee' na tman juu xuee'neen, tja tsan'neen na m'aan Pilato, tēcan jon si'ts'o 'naan' Jesús. Ndo' Pilato, t'ua jon ts'ian ndëë sondaro'neen na nncyahan cüenta juu si'ts'o 'naan' Jesús nt'ö juu José'neen. ⁵⁹Jo' ty'oon José cüenta nquii ts'oo Jesús. Ndo' ndiaa sávana na ntju' na jndë yo tsan lino, scüetyjo jonhan' tsoJesús. ⁶⁰Jndë jo' tyii' jon ts'oo'neen quityquii' tsi'ts'ua 'naan' nquii jon. Juuhan' tsë'tsjö' xcohan' na jndë jnan'ya nn'an. Jndë jo' iscu' jon 'ndyo juu tsi'ts'ua'neen yo ncüüi tsjö' t'man. Jndë jo' tja jon. ⁶¹Ndo' juu María, tsan tsjoon Magadán, yo ncüüichen María'neen, jnty'iahan na s'aa jon na nnda'. Tyecüendyuuaahan tonnon juu tsi'ts'ua'neen.

Tota'ntyjee' sondaro tsi'ts'ua

⁶²Xuee na tanty'iu Jesús, majuu xuee na conan'jnda' nn'an judíos 'nan na icanhan'hin, ng'e xuee saro' xuee na cota'jndyeehan. Ndo' juu xuee saro'neen, nque ntyee na conintque yo nn'an fariseos, ninncüüi tmaan' ty'ehan na m'aan Pilato. ⁶³Jnduehan nnon jon: —Nnda' ta, vañjooon' n'ón jñ'oon na totso tsanquintu'neen xjen na ninvando' juu. Tso juu xuee jndë ndye ngüando' xco juu na tue' juu. ⁶⁴Mang'e jo' nt'ue n'ón na c'ua' ts'ian na c'o sondaro 'nan', na ngoquitquenhan cüenta tsi'ts'ua 'naan' tsan'neen ata xjen na jndë tenon ndye xuee. Tja ndo' nts'aahan' na joo nn'an na cotsay'on yo jñ'oon na toninncyaa juu, ntsquehan ndo' nty'ueehan si'ts'o 'naan' juu,

ndo' nnduehan ndëë nn'an na jndë vando' xco juu. Ndo' quintuva' t'manntyichen ntsivi'nn'anhan' nn'an, chito jñ'oon na toninncyaa juu xjen na tovando' juu.

⁶⁵T'a Pilato, tso jon ndëëhan:

—Sondaromin mancyaa na nninjnt'ueho'. Cüa, c'oho' yohan. Ya ya quita'ntyjee'ho' juu tsi'ts'ua'ñeen.

⁶⁶Ndo' jo' jndui'han.

Tyequitë'tyenhinhan'. T'ionhan sello xoncüe na ntjon 'ndyo tsë'tsjö' yo tsjö' t'man cha' ntsi'manhan' xe na aa ntsiquinaan ts'anhan'. Jndë jo' jnty'ehan sondaro'ñeen na quitquenhan cüenta juu tsi'ts'ua'ñeen.

Na vando' xco Jesús

(Mr 16:1-8; Lc 24:1-12; Jn 20:1-10)

28 Jndë tenon xuee saro'ñeen na cota'jndyee nn'an judíos ndo' jndë tavixuee xuee nuinco', xee na vejndyee soana. Juu xjen'ñeen, tja María tsan tsjoon Magadán yo ncüiichen María'ñeen, tyequijnty'iahan juu tsi'ts'ua'. ²Ndo' jndei jndë s'ii ng'e ncüii ángel cüentaa' Tyo'ts'on jnan jon quiñoon'ndue, jndyocue jon najjon vaa juu tsi'ts'ua'ñeen. Tendyaa' jon tsjö' na të' 'ndyohan', tëcjo jon cjoo'han'. ³Ninvaan'enhin quixuee cha'vijon chontsuee. Ndo' quichi' ndiaa' jon cha'vijon tein quichi' jndyi. ⁴Ndo' joo sondaro'ñeen na totquenhin cüenta tsi'ts'ua'ñeen, ya na jnty'iahan juu ángel'ñeen, toviqijnty'ehan na ncyaaahan, tycyaaahan tyuaa cha'vijon nt'oo. ⁵Ndo' juu ángel'ñeen, sinin jon ndëë nanntcu'ñeen, tso jon:

—Tyi'ntyueho'. Ja mantyji na juu Jesús cojnt'ueho', manquii

jon na jñon nn'anhin tsonjn'aan.

⁶Tac'oonhin ntjoohin ng'e jndë vando' xco jon na tue' jon, cha'xjen jñ'oon na totso jon. Quindyoquijnty'iaho' najjon na tquen nn'anhin.

⁷Ndë jo' quinan'cjeho' na quitsanan'quindyiiho' nn'an na cotsay'on yo jñ'oon na toninncyaa jon, na jndë vando' xco jon na tue' jon. Ndo' quindueho' ndëëhan na juu jon vjajndyee ndyuaa Galilea, ndë jo' jnty'iaho'hin. Ndö vaa jñ'oon na jndyoquitsjö ndëëho'.

⁸Yajo' quintya quintya jndui' ntcüe' nanntcu'ñeen najjon na vaa juu tsi'ts'ua'ñeen. Tyue jndyihan ndo' neinhan. Jnan'nonhan na tyenan'quindyiihan nque nn'an na totsaj'onhan yo jñ'oon na toninncyaa Jesús na nnda' vaa 'nan na tso juu ángel'ñeen ndëëhan. ⁹Ndo' ninjonto nquii Jesús tjon jon joohan. Tso jon ndëëhan:

—¿Aa tonco ya 'o'? Toquityehan nnon jon, t'uehan quityo' ng'ee jon na jnan't'maan'han jon. ¹⁰Ndo' tso jon ndëëhan:

—Tyi'ndyueho'. Cüa, c'oho', quitsanan'quindyiiho' joo ntyjë na cotsay'onhan yo jñ'oon na toninncyaa, na c'ohan ndyuaa Galilea, jo' njnty'iahan ja.

Jñ'oon na jnan'nein joo sondaro'ñeen

¹¹Viochen xjen na ty'e joo nanntcu'ñeen, ve ndyee sondaro'ñeen na totquen cüenta juu tsi'ts'ua'ñeen, tyeque' ntcüe'han Jerusalén, tyenan'quindyiihan ntyee na conintque tsoñ'en 'nan na tui. ¹²Ndo' joo ntyee'ñeen tetjonhan yo joo nn'an na conintque quii'

tsjooñ'neen. Ndo' jnan'tjon'han jñ'oon yo nan'neen, maya xoqitu' tyincyahan ndëë sondaro'neen.

¹³Ndo' jnduehan ndëë nan'neen:

—Quindueho' ndëë nn'an na nque nn'an na cotsay'on jñ'oon yo Jesús, natsjon squehan. Ndo' xjen na jndaho', tequitji'han si'ts'o 'naan' juu quii' tsi'ts'ua'neen. ¹⁴Min'chjo jñ'oontiu tyi'nc'onho', ta'nan ntquenonho'. Ee xe na aa ncüaa' ts'on gobernado juu jñ'oonva', nqué ngió nchu vaa nt'a cha' na tyi'nt'uiihan' 'o'.

¹⁵Ndo' ty'on sondaro'neen cüenta xoqitu'neen. Ta'han tonan'cyahan jñ'oon cha'xjen na jndue ntyee'neen na quinduehan. Ve' ng'e jo', ata xjen nein conan'nein nn'an judíos na nque nn'an na totsay'onhan jñ'oon yo Jesús, tyequinty'ueehan juu si'ts'o 'naan' jon.

Ts'ian na t'ua Jesús ndëë nn'an cüentaa' jon

(Mr 16:14-18; Lc 24:36-49; Jn 20:19-23)

¹⁶Ndo' nqué na nqui ncho'ncüii já sá Galilea, naijon

na m'aan juu tyo' na siquindyi Jesús na ngitsá. ¹⁷Ndo' xjen na jnty'íáhin, tonan't'mán'hin. Majo' ñ'en vendye ntyjé na ve vaa na tom'aan' n'onhan na aa mayuu' na juu jon. ¹⁸Yajo' sindyoo' Jesús na tondé. Tso jon:

—Nquii Tyo'ts'on jndë tyincyaa jon na vaa najndö na condui ja na co'xën tsoñ'en na m'aan quiñoon'ndue yo nnon tsonnangue. ¹⁹Mang'e na nnda', c'oho' na m'an nn'an ncüii cüii tyuaa na ninvaa tsonnangue. Nninncyaho' juu jñ'oon naya ndëehan cha' ngantyja n'onhan ja. Quinan'quindëè'ho'han yo xuee' Tyëhö' yo xuë na condui ja Jnda nquii jon, ndo' yo xuee' nquii Espíritu Santo. ²⁰Quinan'manho' ndëë nan'neen na quita'nguee'han tsoñ'en jñ'oon na jndë tquën ndëeho'. Ndo' cañjoon' n'onho' ninvito na m'an ja yoho' ata xjen na ntycüii tsonnangue, tyi'xe'qui'ndyi ja 'o'.

Jñ'oon Naya Ntyja 'Naan' Jesucristo Na Tji Marcos

Juan, tsan na totsiquindëë' nn'an,
toninncyaa jon jñ'oon

(Mt 3:1-12; Lc 3:1-9, 15-17; Jn 1:19-28)

1 Ndö cotye' juu jñ'oon naya ntyja 'naan' Jesucristo na conduihin jnda Tyo'ts'on. ²Cha'xjen juu jñ'oon na chuu' nnon juu tson na tji Isafas, tsan na totsiniin jñ'oon ntyja 'naan' nchu vaa 'nan na nguaa. Cha'vijon nquii Tyo'ts'on itsiniin jon nnon jnda jon Jesucristo. Itso jon:

Quen' cüenta, na tonnon' majñön nquii ts'an na nninncyaa jñ'oon ntyja njan. Juu jon ntsijnda' nato na ncja'.

³Juu tsan'ñeen nninncyaa jñ'oon ndëë nn'an na ngancüihan ndyuaa najjon tyi'jndye nn'an m'an. Ngitso jon:

“Quinan'jnda'ho' juu nato na nndyo nquii ts'an na conduihin na co'xen jon nn'an. Quinan'quinaanho' nato jndyoyu na ncja jon.”

Mannda' itsiquindi juu jñ'oon'ñeen.

⁴Cha'xjen na itso Tyo'ts'on na ncüjee' ts'an na ninncyaa jñ'oon' jon, juu Juan tyjee' jon ndyuaa

naijon tyi'jndye nn'an m'an. Toninncyaa jon jñ'oon na quint'ë nn'an, cha' quitsi'manhan' na contcüe' n'onhan jnan nan'xuanhan na ntsit'man ts'on Tyo'ts'on jnanhan. ⁵Nn'an na m'an ninvaa ndyuaa Judea jndui'han na to'ohan najjon tom'aan juu Juan'ñeen. Mantyi ñ'en nn'an tsjooon Jerusalén, jndui'han, ty'ehan najjon na tom'aan jon. Ndo' vi na jndë tji' jndyoyuhan jnanhan, yajo' ncüii ro cüiihan siquindëë' Juan'ñeen joohan quii' ndaa jndaa Jordán.

⁶Ndo' ndiaa na tocüe tsan'ñeen jndëhan' yo soo' camello, ndo' tsiaa' jon toquityen tjan, ndo' tocüa' jon quintcandyue', ndo' to'u jon tsion' quinty'i jndëë.

⁷Ndo' toninncyaa jon jñ'oon ndëë nan'ñeen, totso jon:

—Na tox'ën ndyontyja ncüii ts'an na t'manntyichen conduihin, chichen ja. Min tyi'quinjon ja na ve' na ngüangiö na ntsiquin'an tjan na tyen ntcoon' jon. ⁸Ja matsiquint'ëho' yo ndaatoo, majo' juu jon ntsiquindëë' jon 'o' yo nquii Espiritu Santo.”

Nnda' jñ'oon tyincyaa juu Juan'ñeen.

Jndëë' Jesús*(Mt 3:13-17; Lc 3:21-22)*

⁹Ndo' juu xjen'neen jnan Jesús tsjoon Nazaret ndyuaa Galilea. Tuee' jon najjon m'aan juu Juan'neen jndaa Jordán, ndo' jo' siquindëë' jon juu Jesús. ¹⁰Ndo' juu xjen na jndui' Jesús quityquii' juu jndaa'neen, jndyiaa' jon na jnaan tsjò'ndue najjon na m'aan nquii Tyo'ts'on. Juu xjen'neen tityincyoo' Espíritu Santo, cha'vijon ncüii quitu', jndyocue jon nacjoo' Jesús. ¹¹Ndo' tic'uaa ncüii jndye na tondye tsjò'ndue na sinin nquii Tyo'ts'on, itso jon:

—'U' condui 'u' jnda. T'man vaa na vi'ntyji 'u' ndo' nën jndyi 'U.'"

Itsichon yutyia na quityii'han' ng'eehan' Jesús*(Mt 4:1-11; Lc 4:1-13)*

¹²Ndo' majuunty xjen'neen s'aa Espíritu Santo na cja Jesús ndyuaa na tyi'jndye nn'an m'an. ¹³Ndo' jo' tom'aan jon venn'an xuee. Ndo' juu yutyia totsichon yantyi juu na quityii'han' ng'eehan' Jesús na quitsitjahin nnon nquii Tyo'ts'on. Ndo' tom'aan Jesús quii' nt'an quíoo' ncyaa. Ndo' majuuto xjen'neen, nque ángeles na cotyentjon nnon Tyo'ts'on squehan na tixee'han jon.

Ndyuaa Galilea ta' Jesús na toninncyaa jon jñ'oon*(Mt 4:12-17; Lc 4:14-15)*

¹⁴Ndo' vi na jndë ty'on nanm'ann'ian juu Juan'neen na tyi'han jon vancjo, yajo' jndui' Jesús juu ndyuaa'neen, tja ntcüe'

jon ndyuaa Galilea. Ndo' jo' toninncyaa jon jñ'oon naya 'naan' Tyo'ts'on. ¹⁵Totso jon:

—Juu xjen na ninncyaa nn'an na nquii Tyo'ts'on ntye'ntjon jonhan ntyja 'naan' na cotsam'anhan, jndë tuee' xjenhan'. Ng'e jo' quintcüe' n'onho' jnanho', ndo' cantyja n'onho' juu jñ'oon naya 'naan' jon."

Tqueen' Jesús ninnque nn'an na cotji' quintcaa*(Mt 4:18-22; Lc 5:1-11)*

¹⁶Ndo' viochen xjen na venon Jesús 'ndyo ndaandue Galilea, jndyiaa' jon tsan na jndyu Simón. Iju' tsan'neen tsqui'tsan quityquii' ndaandue'neen yo tyje jon na jndyu Andrés, ng'e ninnquii' juu ts'ian na cont'ahan na cotji'han quintcaa. ¹⁷T'man Jesús joochan, tso jon ndëëhan:

—Quindyonan'jonho' yo ja ndo' ja nts'a na nnan'tjonho' nn'an ntyja 'naan' Tyo'ts'on.

¹⁸Ndo' joochan ninñoon' jnty'ehan ntqui'tsan 'naanhan, tyenan'jonhan yo Jesús.

¹⁹Ndo' tjantyi jon chjochen. Jo' jndyiaa' jon Jacobo yo tyje juu Juan, tyehan jndyu Zebedeo. M'anhan quityquii' v'aandaa 'naanhan na cota'yahan ntqui'tsan 'naanhan. ²⁰Ndo' majo'ntyi ninñoon' t'man Jesús joochan. Ndo' juu tyehan jnty'ehan jon quityquii' juu v'aandaa'neen yo nin'moso 'naanhan, jo' tyenan'jonhan yo Jesús.

Ncüii tsans'a na tsixuan jndyetyia*(Lc 4:31-37)*

²¹Ndo' jo' squehan tsjoon Capernaum. Juu xjen na tuee' xuee

na cota'jndyee nn'an judíos, taquee' Jesús vats'on 'naan nan'ñeen.

Ta' jon na si'man jon ndëë nn'an na tencüi jo'. ²²Majo' jñ'oon na tyincyaa jon, ndicuee' na ncüaa' n'onhan juuhan' ng'e si'man jon cha'xjen ncüii ts'an na tsixuan na iquen xjen, ng'e joo jñ'oon na si'man jon njonntyichenhan', tachi cha'xjen joo jñ'oon na concya nque nn'an na conan'man nchu vaa itsiquindy jñ'oon na tquen nquii Moisés. ²³Ndo' quii' nt'an nn'an na tencüi juu vats'on'ñeen, jo' m'aan ncüii ts'an na tsixuan juu jndyetyia. Juu jndyetyia'ñeen, s'aahan' na jndei sixuaa tsan'ñeen. ²⁴Itso juu:

—U' Jesús na jnan' tsjoon Nazaret, ¿Nin ts'ian na matyii' 'u' yo ntyja nján? ¿Aa jndyo' na ntsiquitsu' já? Ja mavaa' ya ts'ön nin condui 'u'. Ja ntyji na condui 'u' ñuan nquii' na jnan' na m'aan nquii Tyo'ts'on.

²⁵Majo' juu Jesús, sityia' jon juu jndyetyia'ñeen. Itso jon nnon juu:

—Machen 'ndyo', quindui' tyquii' ts'on tsanvahin.

²⁶Ndo' juu xjen na jndui' juu jndyetyia'ñeen, s'aahan' na tue'quiso tsan'ñeen ndo' jndei sixuaa juu.

²⁷Ndo' joo nan'ñeen na jnty'iahan na tui na nnda', vacue m'aan' n'onhan. Ndo' jo' tota'xee'han ndëë ntyjehan, jnduehan:

—Joo jñ'oon na incyaa tsanva', ¿Nin tsiquindyihan'? Ee joo jñ'oon'ñeen tyi'cüajonhan' yo jñ'oon na condyëë na conan'man nn'an ndëë. Ee juu jon ata iquen jon xjen joo yotyiahin' ndo' cota'nguee'han' jñ'oon na ico'xen jon.

²⁸Ng'e na ndö' vaa na s'aa Jesús, jo' tsoñ'en nn'an na m'an

ndyuaa Galilea, quintyja quintyja tonan'neinhan ndëë ntyjehan ntyja 'naan' jon.

Sin'man Jesús tsanscu xeen' Simón Pedro

(Mt 8:14-15; Lc 4:38-39)

²⁹Ndo' xjen na jnan Jesús juu vats'on'ñeen, juu Jacobo yo nin'Juan, jnan'jonhan yohin, ty'ehan vaa' Simón yo tyje juu na jndyu Andrés. ³⁰Ndo' juu tsanscu xeen' Simón, vaa juu cjoo' jndu na iy'oon tjuen'hin. Jo' jnduehan nnon Jesús na vii' juu tsanscu'ñeen.

³¹Ndo' nquii Jesús, sindyoo'hin nnon tsan'ñeen, t'uui jon vi ntyjaa' nt'ö juu, sue jonhin na vaa juu cjoo' jndu'ñeen. Ndo' majuunty xjen'ñeen jndya tjuen'hin. Jo' jnan'quintyja juu, ta' juu, sijnda' juu 'nan na tcüa'han.

Jndye nn'an v'i sin'man Jesús

(Mt 8:16-17; Lc 4:40-41)

³²Ndo' vi na jndë tua ndo'cüijoon', nque nn'an na m'an juu tsjoon'ñeen jndyochohan tsoñ'en ntyjehan nn'an na v'i. Mantyi yo nn'an na m'aan jndyetyia quityquii' n'on na quitsin'man Jesús joochan. ³³Ndo' nn'an juu tsjoon'ñeen, tsoñ'enhan tencüihan 'ndyo juu v'aa'ñeen. ³⁴Ndo' jndye nn'an na jndye nnon ntycyu na cotjonhan, sin'man Jesús joochan. Ndo' mantyi nn'an na nan'xuan jndyetyia na ñ'enhan jo', tji' jon jndyetyia'ñeen quii' n'onhan, min tyi'ncyaa jon na nan'nein jndyetyia'ñeen ng'e mangio jnda'han nin condui jon.

Toninncyaa Jesús jñ'oon naya ndëë nn'an ndyuaa Galilea

(Lc 4:42-44)

³⁵Vitjachen na nonnco ncüiichen xuee, ninvaa jaanchen jnanquintyja

Jesús, jndui' jon juu v'aa'ñeen. Tja jon ncüii joo najjon na tann'an c'oon na ntsinin jon nnon Tyo'ts'on.

³⁶Majo' juu Simón y ntyje juu, tentyjahan naxen' Jesús na cojnt'uehan jon. ³⁷Ndo' xjen na jndiohanhin, jnduehan nnon jon: —Tsoñ'en nn'an cojnt'uehan 'u'.

³⁸Majo' t'a Jesús jndyuehan, itso jon:

—Cja nc'ö mañoon njoon na ndyo ndyo cha' mantyi nndëe nninncyaa jñ'oon' Tyo'ts'on ndëe nan'ñeen, ng'e majuu ts'ian na jndyö.

³⁹Jo' tomandyi' Jesús njoon ndyuaa Galilea. Toninncyaa jon jñ'oon' Tyo'ts'on quii' nt'aan'on 'naan nn'an judíos joo njoon'ñeen. Ndo' quii' nt'an nque nn'an njoon'ñeen, ñ'en nn'an na nan'xuanhan jndyetyia. Jo' tji' jonhan' quii' n'on nan'ñeen.

Sin'man Jesús ts'an na chu ndö' cotö'

(Mt 8:1-4; Lc 5:12-16)

⁴⁰Ndo' ncüiii ts'an na chu ndö' cotö', tyjee'non juu na m'aan Jesús. Tco'xtye tsan'ñeen tonnon jon. Tcan juu vi naya'ñeen, tso juu:

—Nnda' ta, xe na aa nt'ue tson', ndëe ntsin'man' ja.

⁴¹Ty'oon Jesús na ndyia' ro tsan'ñeen nchjii jon, tyio jon nt'ö jon cjoo' juu. Tso jon:

—Mannda' nt'ue ts'ön, c'on' na jndë jn'man'.

⁴²Ndo' xjen na tso jon na nnda', majuuntyi xjen'ñeen jn'man juu. ⁴³⁻⁴⁴Ndo' siqui'maan' Jesús tsan'ñeen, tso jon:

—Min'ncüiii nnon ts'an tyi'ntsu' yo 'nan na s'a 'u'. Majo' nanein cja' na m'aan juu tyee cüenta jaa nn'an

judíos. Ndo' juu quioo' na itso nquii Moisés na ninncyaa nn'an na jndë jn'man, ncy'a' o' nnon juu tyee'ñeen cha' quitsi'manhan' ndëe nn'an na jndë ntjo ya ntcüe' 'u' 'nan na toquenoon'.

Nnda' jñ'oon siqui'maan' Jesús tsan'ñeen. Jndë jo' jñon jonhin na cja juu.

⁴⁵Majo' juu tsan'ñeen, jndui' juu. Ndo' nato na tja juu, ndo'vanjan totsiquindyi juu nn'an nchu vaa 'nan na tjon juu. Ndo' ng'e na nnda' s'aa juu, iscu'han' na ngaquee' Jesús quityquii' njoon'ñeen. Tsojnaan' jo', tom'aan jon quii' jndëe, ndo' nn'an na tonan ncüii cüii tsjoon, majndyehan totsquehan na m'aan jon jo'.

Sin'man Jesús ncüii ts'an na ntjein ng'ee

(Mt.9:1-8; Lc 5:17-26)

2 Jndëcyaa vendye xuee, ndo' tyjee' ntcüe' Jesús tsjoon Capernaum'ñeen. Ndo' tic'uaa jñ'oon na jndë m'aan nnda' jon v'aa na mancüixjen tocüjee' jon. ²Ndo' jndye jndyi nn'an na tencüii jo'. Ndo' juu v'aa'ñeen too'chenhan' m'an nn'an, min tandicüinon mañoon ntyjehan quityquii'han'. Ndo' tyincyaa Jesús jñ'oon' Tyo'ts'on ndëe nan'ñeen. ³Ndo' juu xjen'ñeen squenon ninncue ca' nn'an, y'onhan ncüii tsanvii' na ntjein ng'ee. ⁴Ndo' tsojnaan' na jndye jndyi nn'an na m'adhan', jo' na ndiquindëe na ntsquehan yo juu tsan'ñeen najjon m'aan Jesús. Ng'e na nnda', tyevahan cjoo' v'aa'ñeen, jnan'cjohan tsue' xquenhan', ndo' jo' jnan'cüenonhan juu tsanvii'ñeen

naijon na m'aan Jesús na ninvaa vaa juu cjoo' tsue'hin. ⁵Ndo' nquii Jesús, vi na jndë jndyiaa' jon na vantyja n'on nan'ñeen jon, itso jon nnon juu tsanvii'ñeen:

—'U' jnda, ja matsit'man ts'ön 'u' tsoñ'en jnan tsixuan'.

⁶Ndo' jo' m'an vendye nn'an na conan'man nchu vaa itsiquindyi jñ'oon na tqen nquii Moisés. Xjen na jndye nan'ñeen juu jñ'oon'ñeen na tso Jesús, jnan'tiuhan quii' n'onhan:

⁷“¿Ndu na ndö' vaa jñ'oon na itsinin tsanvahin? Jñ'oon na itsinin juu, itscüejnaan'han' Tyo'ts'on na iju'cjehan'hin. Ee ta'n'an ts'an nndëë ntsit'man ts'on jnan na nan'xuan nn'an, xia'ntyti nquii Tyo'ts'on condëë its'aa jonhan'.”

Ndö' vaa jñ'oon na jndue nan'ñeen. ⁸Ndo' nquii Jesús, taa' ts'on jon na nnda' vaa na conan'tiuhan nacjoo' jon. Jo' taxee' jon ndëehan:

—¿Ndu na ndö' vaa na cotji'ho' cüenta? ⁹¿Nin ts'an nchjito na aa ng'e ntyja 'naan' jñ'oon na matsjö, jo' condui ja na ntsit'man ts'ön ts'an na tsixuan jnan? Majo' xe na aa ntsjö nnon tsanvahin na quinanquintyja juu, ndo' quitsintcüüi juu tsuee' juu, cja juu vaa' juu, yajo' ntsi'manhan' ndëëho' na majo' condui ja. ¹⁰Majo' cha' quitsi'man nquiihan' ndëëho' na condui ja tsans'a na i'ua Tyo'ts'on ts'ian nnön na coxën tsoñ'en nn'an, na mayuu' tsixuan na ntsit'man ts'ön nn'an jnan na nan'xuanhan, yajo' tso jon nnon tsanvii'ñeen:

¹¹—'U' ntyjë matsjö nnon', quinanquintyja', quitsintcüi' tsue', ndë cja' va'.

¹²Ndo' jnanquintyja tsan'ñeen, sue juu tsuee' juu, jndui' juu quii' nt'an nan'ñeen. Ndo' joohan, vacue tom'aan' n'onhan na tui na nnda', ndo' mantyi tyincyaaahan' na neinhan. Ta'han tonan't'maan'han Tyo'ts'on. Jnduehan:

—Nquii Tyo'ts'on, vaa t'man conduihin. Min'jon tacojnty'ia na ndui ncüüi nnon 'nan cha'xjen juu 'nan na tui naneihin.

Iqueen' Jesús Leví

(Mt 9:9-13; Lc 5:27-32)

¹³Ndë jo' tja ntcüie' Jesús 'ndyo ndaandue Galilea. Jo' squenon ncüüi tmaan' nn'an na m'aan jon. Ndo' jo' tye' tyincyaa jon jñ'oon' Tyo'ts'on ndëë nan'ñeen.

¹⁴Jndë jo' tja nnda' jon juu tsjoon Capernaum. Ndo' viochen xjen na venon jon jo', jndyiaa' jon tsan na jndyu Leví, jnda Alfeo. Vaquityen juu mesa na ique juu s'on cüentaa' tsanm'aants'ian t'man tsjoon Roma. Itso Jesús nnon Leví'ñeen:

—Quindyotsijon 'u' yo jñ'oon na mancya.

Ndo' jo' jnanquintyja juu, têtsijonhin yo jon.

Sijñ'oon' Leví na tcüa' Jesús

¹⁵Ndo' juu Leví'ñeen, t'man juu Jesús na chi ncja jon vaa' juu yo nn'an na cotsay'on yo jñ'oon na toninnycyaa jon na ntcüa'han. Ndo' jo' ñ'en vendye nn'an na majo'ntyti cotyehan s'on cüentaa' tsanm'aants'ian t'man tsjoon Roma, ndo' mantyi yo nn'an na tyi'quinan'jñ'oon' nchu vaa itsiquindyi jñ'oon na tqen nquii Moisés. Ee jndye

jndyi nn'an cotsantyja naxen' Jesús. ¹⁶Ndo' majo'ntyti m'an nn'an na tonan'man nchu vaa itsiquindyi juu jñ'oon' Tyo'ts'on na jndui ndyu na toxen'chen. Joo nan'ñeen totsay'onhan yo jñ'oon na toninncyaa nn'an tmaan' na jndyu fariseos. Totquenchen nan'ñeen cüenta na tcüa' Jesús yo joo nan'ñeen na totye s'on ndo' mantyi yo nn'an na tyi'quinan'jñ'oon'hin nchu vaa itsiquindyi juu jñ'oon na tquen Moisés. Ndo' ng'e na nnda', ta'xee'han ndëë nn'an na totsay'onhan yo juu jñ'oon na toninncyaa Jesús, jnduehan ndëë nan'ñeen:

—Cüa juu ts'an na itsi'man ntyja 'naan' Tyo'ts'on ndëëho', icüa' jon ndo' i'u jon yo nanmin'. Tyi'quichuhan' na its'aa jon na nnda'.

¹⁷Ndo' juu Jesús, jndyii jon na jndue nan'ñeen na nnda'. Jo' itso jon ndëëhan:

—Itsijonhan' ja cha'na ncüii ndoto. Juu tsan'ñeen, tachi nn'an y'a na vancyaa jon nasi. Juu jon nn'an v'i vaquindyiaa' jon. Ja chito jndyö na ntc'ën nn'an na conduehan na nquehan na ya nn'anhan na quitsay'onhan yo juu jñ'oon na mancyaa. Ja jndyö na mac'ën nn'an na covaa' n'onhan na nan'xuanhan jnan tonnon Tyo'ts'on.

Taxee' nn'an nnon Jesús na ntyjee ts'an 'nan 'ndyo juu

(Mt 9:14-17; Lc 5:33-39)

¹⁸Nn'an na totsay'onhan yo jñ'oon na toninncyaa Juan, juu tsan na totsiquindëë' nn'an, sque nan'ñeen na m'aan Jesús, mantyi

yo nin'nn'an fariseos. Joo nan'ñeen cotyehhan 'nan jndyuehan cha' quitji' nn'an cüenta na jen conan'quindëhan na tonnon Tyo'ts'on. Ndo' jo' jnduehan nnon Jesús na joohin na conan'jonhan yo juu jñ'oon na toninncyaa Juan'ñeen, cotyehin 'nan jndyuehin, ndo' manin' cüajon cont'a nn'an na nan'xuan tmaan' fariseos. Ndo' taxee' nan'ñeen nnon Jesús ndu na nque nn'an cotsay'on yo jñ'oon na incyaa jon, tyi'quityehhan 'nan jndyuehan.

¹⁹Jo' t'a Jesús, sinin jon jñ'oon na tyi'quitso nquii'han' ndëëhan:

—Joo nn'an na conan'jonhan juu xjen na ngoco tsans'andyua, ¿Aa chuhan' na ntyjehan 'nan jndyuehan? Min'chjo tyi'quichuhan' na nt'ahan na nnda. Aa chi majndeichen jndyechen ntcüa'han ng'e nein jndyihan na coco ntyjehan tsan'ñeen yo juu yu na ndiscuu' juu. ²⁰Majo' mangüentyja xjen na ntji' nn'an nquii ntyjehan tsans'a'ñeen na coco, jo' juu xjen'ñeen joo nn'an na conan'jon yo juu, ntyjehan 'nan jndyuehan. Mannda' itsijonhan' ntyja njan, ngüentyja xjen na ntji' nn'an ja, ndo' juu xjen'ñeen nque nn'an na cotsay'onhan jñ'oon yo ja ntyjehan 'nan jndyuehan

²¹“Ndo' mantyi juu ndiaa xco na tyi'cotman, min tyi'quichuhan' na ncüjaa' ts'anhan' ndiaa ntsa ee xe na aa nts'aa ts'an na nnda', yajo' ngatihhan', ndo' na nnda', nc'ioo'han' juu ndiaa ntsa'ñeen, ndo' juu naijon na t'ioo' ndiaa'ñeen mat'manntyichen na nt'ioo'han'.

²²Min tyi'quityion ts'an ndaa

vinon xco tyquii' ntjan na jndë tindyo, ng'e xe na aa nts'aa ts'an na nnda', ndo' juu vinon xco'ñeen, ya na ntsiquindeihan', yajo' joo ntjan'ñeen nt'ioo'han'. Ndo' na ndui na nnda', ve' jn'aan na tsu juu vinon yo juu ntjan'ñeen. Ndo' ng'e jo', chuhan' na quityion ts'an vinon xco ntjan xco.

Tsixuan Jesús na quen jon xjen min'cya ro xuee

(Mt 12:1-8; Lc 6:1-5)

²³Ncüii xuee na cotajndyee nn'an judíos, nquii Jesús yo nn'an na totsay'onhan yo jñ'oon na toninncyaa jon, tenonhan nc'uii nato najjon min ntjon 'naan nn'an. Ndo' nque nan'ñeen na conan'jonhan juu jñ'oon na incyaa jon, ta'han cotyjehan xju' ntquen trigo. ²⁴Ndo' joo nn'an tmaan' fariseos, vi na tquenhan cüenta na cont'a nan'ñeen na nnda', yajo' jnan'jndyehan jndyuehan nnon Jesús. Jnduehan nnon jon:

—Juu jñ'oon ns tquen Moisés iquenhan' xjen na tyi'nt'a jaa ts'ian juu xee na cota'jndyëëhë. Majo' quen! ya' cüenta na joo nn'an na cotsay'onhan yo juu jñ'oon na mancyä, tyi'quint'ahan na njon juu jñ'oon'ñeen.

²⁵Ndo' t'a Jesús jndyuehan, tso jon:

—'O', ¿Aa min'jon tyi'conan'jn'aanho' juu jñ'oon na itsiquindyihan' ntyja 'naan' 'nan na s'aa nquii David juu xjen na sitjahan' 'nan na ntcüa' jon? Juu xjen'ñeen t'oon jon na nin'jndo' jon yo nin'nn'an na totsay'onhan jñ'oon yo jon. ²⁶Juu xjen'ñeen

taquee' jon vats'on 'naan' Tyo'ts'on. Juu ndyu'ñeen nquii tsan na jndyu Abiatar, juu jon conduihin tyee tque ntyja njanhan nn'an judíos. Ndo' juu David je', tcan jon 'nan na ntcüa'han nnon juu Abiatar'ñeen. Ndo' mantyi tyincyaa tsan'ñeen tyoo' na jndë tquen nn'anhan' cüentaa' nquii Tyo'tson. Ndo' tcüa' David juu tyoo'ñeen ndo' majo'ntyi nque nn'an na totsay'on jñ'oon yohin. Ndo' juu tyoo'ñeen. chito ve' min'cya ro ts'an na ndë na ntcüa'han'. Xia'ntyi nque ntyee'ñeen vanaan na ntcüa'hinhan'. Majo' min na nnda' s'aa David, ta'nhan tso Tyo'ts'on na sitjahan.

²⁷Ndo' itsontyichen Jesús ndëe joo fariseos'ñeen:

—Nquii Tyo'ts'on tquen jon xuee na cota'jndyee nn'an cha' quitejndeihan' joohan, chito tquen jon nn'an na ve' quint'ahan na njonchen juu xuee'ñeen. ²⁸Ng'e jo' ja na condui tsans'a na i'ua Tyo'ts'on ts'ian nnön na coxën nn'an, condui ja na quën xjen nchu vaa 'nan na quint'a nn'an juu xuee na cota'jndyëëhë.

Sin'man Jesús ts'an na tatei nt'ö vi ntyja

(Mt 12:9-14; Lc 6:6-11)

3 Ndo' taquee' nnda' Jesús ncüii vats'on cüenta nn'an judíos. Jo' tom'aan ncüii tsans'a na tatei vi ntyjaa' nt'ö juu. ²Ndo' nn'an tmaan' fariseos yo ntyjehan nn'an judíos na m'an jo', cotquenchenhan cüenta xe na aa ntsin'man jon juu tsan'ñeen xee na cota'jndyeehin. Ndo' xe na aa nts'aa jon na nnda', yajo' nt'ahan jnaan' jon. ³Ndo' tso Jesús nnon tsan'ñeen, tsan na tatei nt'ö'hin:

—Quinanquintya', quindyo' ntjoohin tondëë nn'an.

⁴Ndo' taxee' Jesús ndëë nan'ñeen, tso jon:

—Juu jñ'oon' Tyo'ts'on na ico'xenhan', ¿Aa incyaahan' na vanaan na ntejndei ts'an cüiichen ntyje juu juu xuee na cotal'jndyëëhë, oo aa qui'ndyii juu na quitjon tsan'ñeen navi'? Oo ¿Aa chuhan' na quitsin'man ts'anhin min na aa juu xuee na cotal'jndyëëhë cha' tyi'ngue' juu? Ndo' ¿Aa qui'ndyiiito ts'an na cue' nquii juu ve' ng'e na tsijonhan' juu xee'ñeen?

Ndo' jo', chen tui jndyue nan'ñeen.

⁵Ndo' na nnda', jndyiaa' Jesús xi'jndio ndëë nan'ñeen, quindya' ntyjii jon ntyja 'naanhin ndo' mantyi chjoo' jndyi ts'on jon ng'e tyi'nin'quindyehan. Yajo' tso jon nnon juu tsanvii'ñeen:

—Juu nt'ö' tontyja vi', quitsindiu'han'.

Ndo' sindiuu juu nt'ö juu, ndo' majuuntyi xjen'ñeen ntjo ya ntcüe'han'. ⁶Majo' nque nn'an fariseos'ñeen, ta'han na jnan'tjon'han yo joo nn'an tmaan' cüentaa' Herodes. Jnan'jnda'han yo nan'ñeen nchu vaa nquii nt'ahan cha' cue' Jesús.

Jndye nn'an na tancüi 'ndyo ndaandue

⁷Ndo' jo' jndui' Jesús yo nn'an na totsay'onhan yo juu jñ'oon na toninncyaa jon, ty'ehan ndaandue. Ndo' jo' nn'an na jndye jndyi'hin tentyjahan naxen' jon. Joo nan'ñeen jnanhan ndyuaa Galilea, ⁸Judea, tsjoo Jerusalén ndo' mantyi ndyuaa Idumea, ndo' ñ'en

nn'an na jnan ncüiichen ixndya jndaa Jordán, ndo' ñ'en mañoon nn'an na jnan ndyo juu tsjoo Tiro yo Sidón. Jndë tondye nan'ñeen tsoñ'en 'nan na tots'aa jon, jo' squenonhan na m'aan jon. ⁹Ndo' tso Jesús ndëë nn'an na totsay'on yo juu jñ'oon na toninncyaa jon na quinan'jnda'han ncüii v'aandaa na ngua jon, cha' tyi'ngaquinto' nn'an na jndye jndyi'hin na m'aan jon. ¹⁰Ndö' tso jon ng'e jndye jndyi nn'an na sin'man jon, ndo' tsoñ'en nn'an v'i, tonan'chonhan na nin'quitsaquiñoonhan jon cha' nndëë n'manhan.

¹¹Ndo' joo nn'an na nan'xuan jndyetyia, min'cya ro xjen na jnty'iahan Jesús, joo jndyetyia'ñeen tont'ahan' na toto'quitye nan'ñeen nnon jon, ndo' jnt'ahan' na jndei tonan'xuaa nan'ñeen. Jnduehan: —U' condui 'u' jnda Tyo'ts'on.

¹²Ndo' yo na jndei'han' tso jon ndëë joo jndyetyia'ñeen na tavinduehan nin condui jon.

Tji Jesús ncho've ts'an na nc'oncyahan juu jñ'oon naya

(Mt 10:1-4; Lc 6:12-16)

¹³Yajo' tava Jesús ncüii tyo'. Jo' tqueen' jon nn'an na jndë sitiü jon na ya ntejndeihan jon. Ndo' squenon nan'ñeen na m'aan jon. ¹⁴Ndo' quii' nt'an joo nan'ñeen, tji jon ncho've ts'an, t'ua jon ts'ian ndëëhan na quinan'jonhan yo jon na njñon jonhan na ntsancyahan juu jñ'oon naya 'naan' jon ndëë nn'an. ¹⁵Ndo' maninjuu najndei na condui nquii jon, tyincyaa jon na quinan'xuanhinhan' cha' ndëë nnan'n'manhan nn'an v'i ndo' cha'

mantyi ndëë ntji'han jndyetyia quii' n'on nn'an. ¹⁶Nque nn'an na tji jon na t'ua jon ts'ian'neen ndëëhan na quitejndeihan jon, ndö ngueehan: Simón, xuee' juu na vja ve siquijndyu Jesús juu Pedro, ¹⁷Jacobo yo Juan, jooohan ntsinda Zebedeo, ngueehan na jndë ve siquijndyu Jesús jooohan Boanerges. Jñ'oonvahin tsi'manhan' jaa' jñ'oon jndyuehan ya na conan'neinhan jñ'oon' Tyo'ts'on. ¹⁸Andrés, Felipe, Bartolomé, Mateo, Tomás, Jacobo jnda Alfeo, Tadeo, Simón tsan na totsijonhin yo juu tmaan' nn'an na jndyuhan' cananista, ¹⁹Yo nin'Judas Iscariote, tsan na jndëcya tyincyaa juu cüenta Jesús nduee nn'an na jndohan jon.

**Condue nn'an na icüji' Jesús
jndyetyia ve' yo najndei na tsixuan
juu Beelzebú**

(Mt 12:22-32; Lc 11:14-23; 12:10)

²⁰Ndo' vi jndë jo', tjaquee' Jesús ncüii v'aa yo nan'neen na jndë tji jon. Ndo' cüiichen jnda tëncüi nnda' ncüii tmaan' nn'an na m'aan jon, ndo' ng'e jo' min na ndincyaaahan' xjen na ntcüa' jon yo nan'neen na totsay'onhan jñ'oon yo jon. ²¹Ndo' joo nn'an na ntyje nquii Jesús, vi na jndë jndyehan na nnda' vaa, yajo' saquitji'han jon quii' nt'an nan'neen, ng'e jnduehan t'man vaa tsi'ndaa'han' xquen jon.

²²Tsjoon Jerusalén jnan nn'an na conan'man nchu vaa itsiquindyi juu jñ'oon na tquen nquii Moisés. Tonan'cüejnaan'han Jesús tondëe nn'an. Tonduehan:

—Juu Beelzebú, nquii yutyia na conintque tondëe yotyia, ntyja

'naan' juu jon, jo' vaa najndei na tsixuan tsanvahin. Jo' na condëë icüji' juu yotyia quii' n'on nn'an.

²³Tsojnaan' na jndue nan'neen na nnda', jo' t'man Jesús jooohan na quinan'ndyoo'chenhan na m'aan jon. Yajo' sinin jon jñ'oon na tyi'quitso nquii'han' ndëëhan cha' quitsi'manhan' na ve' cochue n'on nan'neen. Tso jon:

—Nquii yutyia Satanás, tyi'je'cüji' nquii juu ntyje juu na m'anhan quii' n'on nn'an. ²⁴Nque nn'an na conintque ncüii ndyuaa, xe na aa cot'on nquehan ntyjehan yo 'nan na cont'ahan, taje'quintjontyichenhan na cotoxenhan. ²⁵Ndo' majo'ntyti nn'an na m'an cüii v'aa, xe na aa cot'on nquehan ntyjehan yo 'nan na cont'ahan, mataje'quintjo yahan. ²⁶Ndo' majuuntyi xjen ntyja 'naan' Satanás, xe na aa itsue nquiihin nacjo ntyje yotyia juu, ntycüii na ico'xen juu quii' n'on nn'an.

²⁷“Ndo' mantyi cüii ts'an na vaa najndei na nachu juu nt'ö ts'ian tyia', ya iquen juu cüenta vaa' juu, ndo' 'naan' juu na min, tanin 'nan ntjonhan'. Majo' xe na aa ngaquee' ncüiichen ts'an na vantyichen najndei, chichen nquii juu, yajo' juu tsan'neen ntsityen jonhin ndo' ncüji' jon 'naan' juu, ndo' nninncyaa jonhan' ndëë nn'an na cotsay'on jñ'oon yohin.

²⁸“Jñ'oon na mayuu' matsjö ndëëho', tsoñ'en nnon na conan'tja nn'an nnon Tyo'ts'on yo joo jñ'oon vi' na conan'neinhan nacjoo' jon, nndëë ntsit'man ts'on jonhan.

²⁹Majo' min'ninchen ts'an na itso na mats'a ts'ian yo ntyja 'naan' juu najndei na tsixuan juu yutyia

Satanás, nacjoo' nquii Espíritu Santo itsinin tsan'ñeen jñ'oon vi', jo' taje/quindyaahin yo juu jnan'ñeen, taje/quitsit'man ts'on Tyo'ts'onhin.”

³⁰Ndö' jñ'oon na itso Jesús ng'e jndue nan'ñeen na ntyja 'naan' nquii yutyia, jo' its'aa jon joo ts'ian'ñeen.

Ndyee Jesús yo nque ntyje jon squehan na m'aan jon

(Mt 12:46-50; Lc 8:19-21)

³¹Juu xjen'ñeen tyjee' ndyee Jesús yo ntyje jon na m'aan jon, ve' ch'en ntjohin. Jo' jnduehan ndëë nn'an na m'an jo', quinan/quindyii nan'ñeen jon na jndë squehan.

³²Ndo' joo nan'ñeen jnduehan nnon jon:

—Nnda' ta, ch'en m'aan 'ndyo'hö' yo nty'iu'hin', cojnt'uehan 'u'.

³³Ndo' jo' t'a jon jndyue nan'ñeen, tso jon:

—¿Nin nn'an na conduihin ndyö yo ntyjö ncö?

³⁴Yajo' jndyiaa' jon xi'jndio ndëë nn'an na vendyuaa ngiaa' jon. Itso jon:

—Joo nanmin conduihin ndyö yo ntyjö ncö. ³⁵Ng'e min'cya ro ts'an na its'aa juu 'nan na nt'ue ts'on nquii Tyo'ts'on, juu tsan'ñeen condui tyjö tsans'a yo tyjö tsanscu yo ndyö.

Jñ'oon ntyja 'naan' ts'an na tēquitscyaa ntquen trigo

(Mt 13:1-9; Lc 8:4-8)

4 Ndo' ncüiichen jnda, xjen na t'oon Jesús 'ndyo ndaandue Galilea'ñeen, ta' jon na tyincyaa jon jñ'oon ndëë nn'an. Jndye jndyi nn'an tēncüi naijon na m'aan jon

jo'. Ndo' jo' tua jon quityquii' ncüii v'aandaa na ntyjachenhan' nnon ndaa. Tēcüetyen jon tyquii'han' ndo' joo nan'ñeen m'anhan 'ndyo ts'otei' ndaandue. ²Jndye jndyi nnon jñ'oon na tyi'quitsiquindyi nquii'han' na si'man jonhan' ndëëhan.

Ndö jñ'oon na tso jon xjen na si'man jon ndëëhan:

³—Quindyeho' jñ'oon na ntsinën. M'aan ncüii ts'an na taquitscyaa juu tsjan ntquen trigo. ⁴Ndo' viochen xjen na iscyaa jon juu ntquen'ñeen, ñ'enhan' na tycyaa xoncüe nato. Ndo' jo' sque quintsa, tquii o' joo ntquen'ñeen. ⁵Ndo' minndyehan' tycyaahan' cjoo' chjo' ts'o na ntyjo cjoo' ntjö'. Ndo' cje ro t'onhan' ng'e ñjen m'aan ts'o jo'. ⁶Majo' xjen na jndui' ndo'cüjioon', yajo' tye' co'uaahan', tsojnaan' na ñjen m'aan ts'o'ñeen, jo' ndic'o nch'ioo'han', jo' na tcanhan'. ⁷Ndo' minndyechenhan' tycyaahan' tyuaa naijon na minntyjee' n'oon neon. Ndo' joo neon'ñeen tēvindyehan', sincüan'han' cjo joo ntjon'ñeen, jo' na tatie'han'. ⁸Ndo' mantyi minndyechenhan' tycyaahan' naijon na m'aan ts'o ya. T'on joo ntquen'ñeen, tēquehan', juu ntjon'ñeen ya tue'han'. Ñ'enhan' na tyincyaaahan' ncüii xu vantjo' yon stjö na cüii stjöhan' na iscyaa tsan'ñeen, ndo' minndyechenhan' tyincyaaahan' ata ve xu xoncüe na ncüii istjöhan' na iscyaa juu tsan'ñeen, ndo' mantyi minndyechenhan' tyincyaaahan' ata ninque xu na ncüii istjöhan' na iscyaa juu.”

⁹Ndo' tsontyichen Jesús:

—Juu ts'an na nin'cüaa' ts'on jñ'oon na matsjö, quen ya juu cüentahan'.”

Ts'iaan' na totsiniin Jesús jñ'oon na tyi'quitso nquii'han'

(Mt 13:10-17; Lc 8:9-10)

¹⁰Joo nan'ñeen na jndye jndyi'hin, vi na jndë jndui'han, yajo' nn'an na ncho've'hin, taxee'han nnon Jesús, jnduehan:

—Juu jñ'oon na sinin' quichen na tyi'quitso nquii'han', ¿Nin 'nan nin'quitsiquindyihan'? ¹¹Ndo' t'a jon jndyuehan, tso jon: —Ndyu na toxen'chen ta'nan si'man Tyo'ts'on ndëë nn'an jñ'oon na vanty'iu na m'aanhan' nchu vaa na ico'xen jon nn'an. Majo' ndëë 'o' itsi'man jndyoyu jon ntyja 'naan'han'. Ndo' nque nn'an na tyi'c'onhan ntyja njan, joo jñ'oon na mancya ndëëhan ntyja 'naan' na ico'xen Tyo'ts'on nn'an juu na cotsam'adhan, ninnquii'chen matsinën jñ'oon ndëëhan na tyi'quitsjö nc'ihan'. ¹²Nnda' vaa cha' min jndye jnda quindyehan, majo' xe'cüaa' n'onhan nin 'nan itsiquindyihan'. Ndo' min na jndye jnda cojnty'iahan 'nan na mats'a, majo' je'quitquenhan cüenta. Ndo' na ndö' vaa na nan'xuanhan, ndicachuhan'hin na ntcüie' n'onhan yo jnanhan ndo' na ntsit'man ts'on Tyo'ts'onhan.”

Ndö vaa na itsiquindyihan' ntyja 'naan' ts'an na tēquitscyaa trigo

(Mt 13:18-23; Lc 8:11-15)

¹³Ndo' taxee' Jesús ndëë nn'an ncho've'hin, tso jon:

—Ndo' na tataa' n'onho' juu jñ'oonva' na tyi'quitsjö nc'ihan', yajo' ¿Nchu ya nt'aho' na ncüaa' ya n'onho' xe na aa ntsinën mañoon jñ'oon cha'na juuhan'? ¹⁴Juu

ts'an na itscyaa ntquen trigo'ñeen, conduihin nquii ts'an na incyaa jñ'oon' Tyo'ts'on ndëë nn'an. ¹⁵Ndo' joo ntquen na tycyaa nato na tquii quintsahan', jo' nn'an na condye jñ'oon' Tyo'ts'on. Ndo' vi na jndë jndyehinhan', juu xjen'ñeen icüjee' yutyia na m'adhan, ndo' its'aa juu na quitsuu' n'onhinhan'. ¹⁶Ndo' ntquen na tycyaa naijon na jen ntjö' na ñjen m'aan ts'o, jo' nn'an na condye jñ'oon' Tyo'ts'on, joohan coy'onhan cüentahan' yo na nein jndyihan. ¹⁷Majo' tyi'xoncüee' n'onhan na covantyja n'onhan juu jñ'oon'ñeen, ndo' ve' ng'e vi' coquenonhan na conan'vje nn'adhan, ndo' conan'cüejnaan' nn'adhan na nin'quitjihhan quityquii' na tsixuan juu tsonnangue, yajo' co'ndyehan juu jñ'oon' Tyo'ts'on, cotsacüentyjee'han na covantyja n'onhan juuhan'. ¹⁸Ndo' joo ntquen na tycyaa naijon na minntyjee' n'oon neon, jo' nn'an na condye jñ'oon' Tyo'ts'on. ¹⁹Majo' jnaan' na jndye jndyi m'aan' n'onhan yo 'nan na icanhan'hin nanein, yo na itsivi'nn'adhan'hin na nin'cüityahan, yo jndyechen nnon 'nan na nin'cuen ndueehan, ndo' ng'e na nnda' vaa m'aan' n'onhan, ta'nan cüii nnon na itsi'madhan' na conan'jonhan yo juu jñ'oon naya'ñeen. ²⁰Majo' m'an nn'an na itsijonhan'hin cha'na juu ntquen trigo na iscyaa tsan'ñeen naijon na m'aan ts'o ya. Condye nan'ñeen juu jñ'oon' Tyo'ts'on, ndo' cona'quii n'onhan juuhan'. Ndo' jo' itsijonhan'hin cha'na joo ntjon na ya cove'. Cha'xjen vendye ntjon'ñeen ya tue'han', tyincyaahan' ncüii xu vantjo' yon

istjö, ve xu xoncüe ndo' ata ninque xu. Mantyi m'an nn'an na nnda' vaa na conan'jonhan yo jñ'oon' Tyo'ts'on, ndyii'han jndye ts'ian cont'ahan ntyja 'naan' nquii jon, ndo' ñ'enhan na chjo ro cont'ahin ntyja 'naan' jon, ndo' ñ'enhan na majndyentyichen na cont'ahan.”

**Jñ'oon na tyi'quitso nquii'han ntyja
'naan' lámpara**

(Lc 8:16-18)

²¹Mantyi sininntyichen Jesús ncüiichen jñ'oon ndëëhan, na tyi'quitso nquii'han'. Tso jon:
—Ta'nan ts'an na ntscü'a lámpara na ve' na ntco'to juuhan' na tocjee' jndu, oo min na ntscu' juuhan' yo stjö. Chito nnda' nts'aa ts'an. Juu lámpara'ñeen ntsintyja ts'anhan' cha' quitsixueehan' chon ndëë tsoñ'en nn'an na m'an v'aa.
²²Min'cya ro jñ'oon na matsinën na ndicüaa' n'on nn'an na tyi'quitsjö nc'ihan', majo' ngüentyja xjen na ncüaa' ya n'onhinhan'. Tsoñ'en jñ'oon na matsinën naneinhin na ndicüaa' ts'on ts'anhan', majo' ngüentyja xjen na ñ'en nn'an xi'jndio tsonnangue na ncüaa' n'onhinhan'.
²³Juu ts'an na nin'cüaa' ts'on joo jñ'oon na matsinën, quen ya juu cüentahan'.”

²⁴Mantyi tso Jesús ndëëhan:
—Quitquen yaho' cüenta jñ'oon na condyeho' na matsinën, ng'e xe na aa ve' chjo rohan' na cotquenho' cüenta, mantyi tyi'jndyehan' na ncüaa' n'onho'. Ndo' xe na aa ntquen yaho' cüentahan', yajo' majndyentyichenhan' ncüaa' n'onho'. Ndo' nninncyaa Tyo'ts'on na mat'manntyichen na ncüaa'

n'onho'han'.
²⁵Ng'e juu ts'an na ivaa' ts'on juu jñ'oon na mancya, mat'manntyichen nnda' tsan'ñeen na ncüaa' ts'on juuhan'. Ndo' xe na aa m'aa ts'an na tavi nin'quindyii juu jñ'oon na matsjö, ngitsuu' ts'on juu chjo jñ'oon na jndë nchjii juu ntyja njan.”

**Jñ'oon na sinin Jesús na
tyi'quitso nquii'han' ntyja na
vaque ntjon na jnon' ts'an**

²⁶Sininntyichen Jesús, tso jon:
—Juu na itye'ntjon Tyo'ts'on nn'an, ndö vaahan'. Itsijonhan' juuhan' cha'vijon ts'an na jnon' ncüii nnon ntjon.
²⁷Ndo' juu tsan'ñeen tyi'ncüii tman vacuaa juu, itso juu, ndo' nnanquintyja juu tyi'ncüii nonnco. Ndo' joo 'nan tsjan'ñeen co'onhan', coquehan', covindyehan' min na tyi'quintjii tsan'ñeen nchu vaa na its'aahan' na nnda'.
²⁸Co'on ntjon its'aa tyuaa. Navejndyee condui' ntsquiihan', ndo' vi na jndë tindyehan', condui' xju'han', ndë jo' cotsaque' n'onhan', ndë jo' comanhan'.
²⁹Ndo' ya na jndë tcanhan', yajo' ntyjee ts'anhan'. Ndo' vaa na itsijonhan' ntyja na ico'xen Tyo'ts'on nn'an nchu vaa na cotsam'anhan.

**Jñ'oon na sinin Jesús na tyi'quitso
nquii'han' ntyja 'naan' ntquen
mostaza**

(Mt 13:31-32; Lc 13:18-19)

³⁰Mantyi tso Jesús:
—Ntsinën cüii jñ'oon ndëëho' na tyi'quitsjö nc'ihan' cha' quitejndeihan' 'o' na ncüaa' n'onho' ntyja 'naan' na ico'xen Tyo'ts'on nn'an nchu vaa na cotsam'anhan.

¿Nin jñ'oon na ntsinën cha' na ncüaa' n'onho' ntyja 'naan'han'? Ndo' ¿Nin ncüii nnon jñ'oon na ntsijön' ntyja na ico'xen jon? ³¹Itsijonhan' juuhan' cha'na ncüii ntquen mostaza na jnon' ts'anhan'. Ndo' majuuhan' na quijndëntyichenhan' na tsoñ'en ntquen 'nan na conon nn'an. ³²Majo' vi na jndë t'onhan', majuuhan' na coninndyentyichenhan' na tsoñ'en n'oon na ninncüii nguesua' na coventyjee', ata conan'ya quintsahin' ntycya o' xquenhan'.

Jñ'oon na tots'i'man Jesús ndëë nn'an, ninncüii'chen tyi'quitso nquii' jonhan'

(Mt 13:34-35)

³³Jndye jndyi jñ'oon tots'inin Jesús ndëë nn'an na tyi'quitso nquii' jonhan' cha'na joo jñ'oonmin'. Tonincyaa jon jñ'oon'ñeen xi'ncüii cha'xjen na taa' ts'on jon na nndëë ncüaa' n'onhan. ³⁴Ndo' ninncüii'chen tots'inin jon ndëë nn'an yo jñ'oon na tyi'quitso nquii'han'. Majo' xjen na ntjo nquiihin yo nque nan'ñeen na tqueen' jon na quinan'jonhan yo jñ'oon na toninncyaa jon, yajo' tots'i'man jon ndëëhan nchu vaa itsiquindyi ncüii cüii jñ'oon'ñeen.

Sichen Jesús jndye yo na iju ndaandue

(Mt 8:23-27; Lc 8:22-25)

³⁵Majuuntyi xee'ñeen na jndë macontsjë chjo min, itso jon ndëë nn'an na tqueen' jon na quitsay'onhan jñ'oon yohin: —Cja, nc'ö, ngüe'jndya ndaandue. ³⁶Yajo' jnty'ehan nn'an, jndui'han. Ndo' tyey'onhan Jesús yo majuuntyi

v'aandaa na tijnt'ue jon xjen na tyincyaa jon jñ'oon ndëë nan'ñeen. Ndo' mantyi vendyechen nn'an na tom'an na tondyehan jñ'oon na toninncyaa jon, tentyjahan naxen' jon yo mañoon nt'aandaa. ³⁷Ndo' tyioo vi jndye jndyo tque nnon juu ndaandue'ñeen, ata totyionhan' ndaa quityquii' juu v'aandaa'ñeen, mavaa xjen na ngitoo'han' yo ndaa. ³⁸Ndo' Jesús xi' tëntycüii ts'aan juu v'aandaa'ñeen, jo' itso jon, ndyii' ndiaa quitya' jon. Ndo' jo' jnan'ntcüihanhin, jnduehan:

—Nnda' ta, 'u' na matsi'man' ndë, ¿Aa min'chjo ta'n'an its'aahan' 'u' na mavaa xjen na ncüjé na ngava ndaa nquén?

³⁹Ndo' jnanquintyja Jesús, sityia' jon juu jndye'ñeen, tso jon nnonhan':

—Cüichen na jndei m'an' nnon ndaandue.

Ndo' nnon nquii ndaandue'ñeen tso jon:

—Cacüentyje'.

Yajo' tævichen jndye nnonhan'. Ndo' mantjo taquijjonchenhan'.

⁴⁰Jo' tso Jesús ndëë nan'ñeen:

—¿Ndu na coquityueho'? ¿Aa tyi'cantlya n'onho' na ntejdei Tyo'ts'onho'?

⁴¹Ndo' tyue jndyihan s'aahan'.

Ndo' jnduehan ndëë ntyjehan:

—¿Nin condui tsanvahin? Cúa tanin tquen jon xjen juu jndye ndo' yo juu ndaandue, ndo' ta'nguee'han' jñ'oon na tso jon.

Ts'an Gerasa na nay'oon jndyetyiahin

(Mt 8:28-34; Lc 8:26-39)

5 Jesús yo nn'an na totsai'on yo jñ'oon na toninncyaa jon tet'iohan ndaandue'ñeen, squehan ndyuaa Gerasa. ²Ndo' juu xjen

na jndui'han v'aandaa'ñeen, jndyotsindyoo' ncüii ts'an ndëehan, jnan juu ndi'nt'ua nt'oo. Ndo' tsan'ñeen, m'an jndyetyia quii' ts'on juu. ³Ninnquii'chen ndi'nt'ua nt'oo tom'aan juu, ndo' min'ncüii ts'an ta'n'an jndëe ntsixjen yo 'nan na tots'aa juu, min na yo carena. ⁴Ee jndye jnda jndë tonan'tyen nn'an nt'ö juu, ng'ee juu yo carena, majo' ninñoon' toc'ioo' juu ncjo'ñeen na tyenhan' nt'ö juu, ndo' totsitiuu jndë juu carena na jnan'tyen nn'an ng'ee juu. Ndo' min ta'n'an ts'an na ndëe ntscu' nnon juu 'nan na tsixuan juu. ⁵Cüa'xuee ndo' cüa'tsjon totsixuaa juu na tonannon juu quii' nt'an ntyo' yo ndi'nt'ua nt'oo'ñeen. Ndo' totsquee' nquiihin yo ntjö'. ⁶Ndo' Jesús je', ninvaa tycyachen ndyo jon, ndo' jndyiaa' tsan'ñeenhin, jnannon juu na nguee' juu na m'aan jon. Tëconxtye juu na tonnon jon. ⁷Ndo' juu jndyetyia'ñeen, s'aa juu na jndei sixuaa tsan'ñeen, itso juu:

—'U' Jesús na condui 'u' jnda Tyo'ts'on na m'aan nandye quiñoon'ndue, ¿Nin ts'ian na jndyo' ntjoohin? Ndyii jon na matsixua ja xuee' jon na ty'ntsa'vi' ja.

⁸Ndö' vaa na tso tsan'ñeen ng'e jndë tso Jesús nnon juu:

—'U' jndyetyia, quindui' quii' ts'on tsanvahin.

⁹Ndo' tsontyichen Jesús nnon juu jndyetyia'ñeen:

—¿Nchu jndyu'?

T'a juu, tso juu:

—Já jndyú Legión, ng'e minchen já.

¹⁰Ndo' juu jndyetyia'ñeen, tocan juu vi naya'ñeen nnon Jesús na

tyi'jñon jon joohan na quindui'han juu ndyuaa'ñeen. ¹¹Ndo' ndyo jo' m'an ncüii tmaan' quintcu na cotqui o'. ¹²Jo' tan jndyetyia'ñeen nnon Jesús na ncyaa jon jñ'oon na nc'oque'han quityquii' n'on joo quintcu'ñeen.

¹³Ndo' jo' tyincyaa Jesús jñ'oon. Ndo' joo jndyetyia'ñeen jndui'han quii' ts'on juu tsan'ñeen, saque'han quii' n'on joo quintcu'ñeen, joo cho'ñeen cha'na ve min o'. Ndo' joo o' jnan'nnon o', ty'e o' tontyja na ji vaa jndyi na congio juu tyo'ñeen, tycyaa o' quityquii' juu ndaandue'ñeen, ndo' tava ndaa nquen o', mana tjë o'.

¹⁴Ndo' joo nn'an na tota'ntyjee' quintcu'ñeen, jnty'iahan na nnda' vaa 'nan na tui. Jo' tyii' yantyihaan na jnan'nnonhan na sanan'quindyiihan joo nn'an na m'an juu tsjoon na ico'xenhan' juu tyuaa'ñeen, yo nin'nn'an na com'an jndëe na nnda' vaa 'nan na tui. Yajo' nn'an na nin'quijnty'ia nchu vaa 'nan na tui, ty'e'han najjon na m'aan Jesús. ¹⁵Ndo' xjen na squehan najjon na m'aan jon, jnty'iahan juu tsan'ñeen na totsixuan juu jndyetyia, vequityen juu na cüe juu ndiaa, ndo' jndë tco' ya ntcüe'han'hin, tavitsitsan'han' xquen juu. Ndo' jo' sity'ue jndyihan' joo nan'ñeen na nnda' vaa 'nan na tui. ¹⁶Ndo' nque nn'an na tota'ntyjee' joo quintcu'ñeen na jnty'iahan na nnda', jnan'neinhan ndëe nn'an na tancüi jo' nchu vaa na tco' yahan' juu tsan'ñeen yo nchu vaa na tjë joo quintcu'ñeen. ¹⁷Ndo' joo nan'ñeen, vi na jndë jndyehan jñ'oon'ñeen, ta'han na

tanhan nnon Jesús na quindui' ntcüe' jon ndyuaa 'naanhan.

¹⁸Ndo' xjen na vacua nnda' Jesús v'aandaa'ñeen, juu tsan'ñeen na jndë tco' yahan'hin, tcan juu jñ'oon nnon jon na ncyaa jon na chi ncja juu yohin. ¹⁹Majo' tyi'ncyaa jon jñ'oon na tcan tsan'ñeen. Tso jon nnon juu: —Cja' ntcüe' va' na m'an nn'an 'nan'. Jo' quitsu' ndëehan nchu vaa 'nan t'man jndyi na s'aa Tyo'ts'on yo 'u' na ty'oon jon na ndyia' ro' nchjii jon.

²⁰Ndo' juu tsan'ñeen, siquindë juu, tja juu. Ndo' tye' totsiniin juu ndëë nn'an na m'anhan njoon ndyuaa Decápolis ntyja nchu vaa 'nan na s'aa Jesús yohin. Ndo' joo nan'ñeen, vi na jndë jndyehan na nnda' s'aa Jesús yohin, tëvee' jndyi ngiohan.

Yuscu chjo jnda Jairo yo tsanscu na t'uui ndiaa' Jesús

(Mt 9:18-26; Lc 8:40-56)

²¹Juu Jesús tet'io nnda' jon ndaandue yo v'aandaa. Tuee' jon ncüiichen ixndya yo nn'an na totsai'on yo jñ'oon yohin. Ndo' jndye jndyi nn'an squenon na m'aan jon 'ndyo ndaandue'ñeen. ²²Ndo' jo', ncüii ts'an na jndyu Jairo, tyjee' juu na m'aan jon. Juu tsan'ñeen conduihin ts'an Israel na conintquehin vats'on cüenta nn'an judíos tsjoon' juu. Xjen na jndyiaa' juu Jesús, tëconxtye juu na s'aa juu na njonhin. ²³Tcan juu na quitejndei jonhin, tso juu:

—Mioon jndyi vii' juu yuscu chjo jnda, jndë manin'cue' juu. Quitsa' chjo vi naya'ñeen na chi ngaquityio' nt'ö' nacjoo' juu cha' n'man juu na tyi'ngue' juu.

²⁴Ndo' tja Jesús yo tsan'ñeen. Mantyi jndye nn'an tentyja na nquen'han, manin' conchjehan jon na co'ohan. ²⁵Ndo' quii' nt'an tmaan' nan'ñeen, jo' ñ'en ncüii tsanscu, jndë ncho've chu na vii' juu na coc'a neoon' juu. ²⁶Ji vaa jndyi totjon juu na tont'a ndoto nasihin, ndo' min jo' taquits'aahan', majndeichen vavimioon' juu. Ndo' jndë ntycüii xoquitu' 'naan' juu na totsiquitsu juu na tondui nasihin. ²⁷Ndo' ng'e na jndyii juu jñ'oon na tonan'nein nn'an ntyja 'naan' Jesús, jo' na sindyoo'hin quii' nt'an nan'ñeen na tentyjahan toxen' jon, ndo' t'uui juu ndiaa' jon. ²⁸Nnda' vaa na s'aa juu ng'e jndë sitiü juu: “Xe na aa ve' nndëë nt'ui ndiaa' jon, yajo' chi n'man.” ²⁹Ndo' xjen na s'aa juu na nnda', manin'ñoon' taquitscu'han' 'nan na iquenon juu, ntyjiichen juu na tëco' yahan' quii' si'ts'o 'naan' juu na jndui' juu tycu'ñeen. ³⁰Ndo' taa' ts'on Jesús na jndë jn'man ts'an yo ntyja 'naan' juu najndei na condui jon. Jo' tëquen jon, taxee' jon ndëë nn'an na tentyja toxen' jon, tso jon ndëehan:

—¿Nin juu t'uui ndia'?

³¹Ndo' joo nn'an na totsai'onhan yo juu jñ'oon na toninncyaa jon, t'ahan, jnduehan nnon jon:

—Mandyia' na tyen ro m'an nn'an ata conchjehan 'u', ndo' aa mavaxe' ¿Nin ts'an t'uui ndia'?

³²Ndo' Jesús, jndyiaa' jon xi'jndio, na ndyiaa' jon nin nquii ts'an t'uui ndiaa' jon. ³³Ndo' juu tsanscu'ñeen, tyioo na ncyaa' juu, sindyoo'cyahin nnon jon na coviqijnty'ehin. Tëconxtye juu na tonnon jon ng'e

nchjii juu nchu vaa na s'aahan'hin. Ndo' tso jndyoyu juu nnon jon yo 'nan na s'aahan'hin. ³⁴Ndo' tso Jesús nnon juu:

—'U' jnda, ng'e na vantyja tson' ja, jo' na jndë jn'man'. Naneinhin cja' ntcüe' va', min'ncüii jñ'oontiu tavi nc'on'. Jndë jn'man' yo juu tycu na maquenoon'.

³⁵Ndo' viochen xjen na sinin Jesús nnon tsanscu'ñeen, jo' sque ro nn'an na jnan vaa' nquii tsan'ñeen na conintquehin ntyja 'naan' juu vats'on'ñeen, juu tye yuscu chjo yuvii'. Ndo' jnduehan nnon jon:

—Jndë tue' juu yuscu chjo jnda'. Jo' juu tsan na itsi'man jñ'oon' Tyo'ts'on ndëë nn'an, tavintsinchju'ntyi'hin.

³⁶Ndo' nquii Jesús, jndyii jon na jndue nan'ñeen na nnda', majo' itso jon nnon juu tsan'ñeen na conintquehin vats'on:

—Tyi'nty'ue', 'u' xia'ntyi cantyja tson' Tyo'ts'on.

³⁷Ndo' juu Pedro, Jacobo yo nin'Juan tyje juu Jacobo'ñeen, ty'ehan yo Jesús vaa' nquii Jairo'ñeen. Min tyi'ncyaa Jesús na ncja ncüiichen ts'an yohin.

³⁸Ndo' xjen na squehan vaa' Jairo'ñeen, jndyii jon na c'uaa jndyi jndyue nn'an na cotyueehan, ndo' conan'xuaahan na tue' yuscu chjo'ñeen. ³⁹Majo' vi jndë na taquee' jon quityquii' v'aa, min na ntyjii jon na jndë tue' juu yuscu chjo'ñeen, tso jon ndëë nn'an na m'an jo':

—¿Ndu na c'uaa jndyi jndyueho' na cotyueeho'? Ee juu nian chjöhö', chito aa tue' juu, ve' itso juu.

⁴⁰Majo' nn'an na sque ya juu v'aa'ñeen, ve' toncohan Jesús ng'e

ngio yahan na jndë tue' juu. Jo' tji' jon nan'ñeen ch'en, ndo' ndë jo' tÿy'oon jon nquii tye juu ts'oo chjo'ñeen yo ndyee juu. Teque'han juu cüarto naijon na vaquityen juu. ⁴¹Ndo' t'uii jon vi ntyjaa' nt'ö ts'oo chjo'ñeen, tso jon yo jñon'ndaa 'naan' jon:

—Talita, cumi. Juu jñ'oonva'hin itsiquindyihan': "Yuscu chjo, matsjö nnon', quinanquintyja'."

⁴²Ndo' juu xjen na tso Jesús jñ'oonva', jnanquintyja yuscu chjo'ñeen, ndo' tye' na vaca nnda' juu, ng'e jndë jndë ncho've chuu' juu. Ndo' na tui na nnda', joo nn'an na m'an jo', tèvee' jndyi ngiohan. ⁴³Majo' jaa' jñ'oon siqui'maan' Jesús joohan na min'ncüii nnon ts'an tyi'nduehan na nnda' vaa 'nan na s'aa jon. Ndo' mantyi t'ua jon ts'ian ndëëhan na ncyahan 'nan na ntcüa' juu yu'ñeen.

Tja nnda' Jesús Nazaret

(Mt 13:53-58; Lc 4:16-30)

6 Jndëcya jndui' Jesús tsjoon Capernaum, tja nnda' jon tsjoon naijon tÿquehin. Ndo' nn'an na totsay'onhan yo jñ'oon na toninncyaa jon, mantyi ty'ehan yohin. ²Ndo' ya tuee' juu xuee na cota'jndyee nn'an judíos, yajo' taquee' jon vats'on juu tsjoon'ñeen, tyincyaa jon jñ'oon. Ndo' jndye nn'an na m'an jo', tèvee' ngiohan juu jñ'oon'ñeen. Jnduehan ndëë ntyjehan:

—¿Yuu va chu tsanvahin joo jñ'oonmin' na itsinin juu ndëëhë? ¿Nin ts'an si'man nnon juu? ¿Nin conduihin na condëë its'aa juu ts'ianmin', na joohan' ve' min'cyato

ts'an je'quindëë nts'aahan'. ³Juu jon ve' ts'an tocyu ntaahin, ndo' ve' jnda Maríahin, ndo' mantyi ntjoo m'an ntyje juu Jacobo, José, Judas yo nin'Simón, ndo' mantyi nanntcu ntyje juu mantjoo ro com'an joo.

Nnda' vaa na tyí'quint'a nan'ñeen na njon Jesús. ⁴Ndo' ng'e na nnda' jndue nan'ñeen, yajo' tso jon ndëëhan:

—Nn'an na mañoonchen, tsoñ'engan cont'ahan na njon juu ts'an na ncyaa jñ'oon' Tyo'ts'on. Majo' nque nn'an tsjoon' tsan'ñeen, tyi'quinjonhin ngiohan, min nn'an chuu'hin min nn'an vaa' juu.

⁵Ve' ng'e na nnda' vaa na tonan'tiu nan'ñeen yo ntyja 'naan' Jesús, tsojnaan' na tyi'cantya' n'onhan, jo' na iscu'han' na ntsin'man jon nn'an tsjoon' jon. Xia'ntyti ninvendye ts'an na tyio jon nt'ö jon cjohin jn'manhan.

⁶Majo' si'ndaa'han' nchjii jon na tyí'nin'cantya n'onhan jon.

Ndë jo' jndui' jon, toca jon njoon quijndë, jo' toninncyaa jon jñ'oon' Tyo'ts'on ndëë nn'an.

**I'ua Jesús ts'ian ndëë nn'an
na cotsay'on jñ'oon yohin na
quitsancyahan juu jñ'oon' Tyo'ts'on**
(Mt 10:5-15; Lc 9:1-6)

⁷Ndëcyaa tqueen' jon joo ncho've nn'an na i'ua jon ts'ian ndëëhan na ve vehan na c'ohan ts'ian 'naan' jon, ndo' tyincyaa jon na nan'xuanhan juu najndei na conduihin cha' ndëë ntji'han jndyetyia quii' n'on nn'an.

⁸Ndo' tquen jon jñ'oon ndëëhan na xia'ntyti tsonjnt'ei quitsay'onhan, majo' tyí'ntsay'onhan chetsja', min 'nan na ntcüa'han, min xoqitu'.

⁹Ndo' quityionhan ntconhan ng'ehan, ndo' min tyí'ntsay'onhan nciüichen ntjo ndiaahin. ¹⁰Ndo' tso jon ndëëhan:

—Tsjoon najjon na ntsqueho', ndo' xe ngitso ts'an ndëëho' na ngüenonho' quii' vaa' jon na ntixee' jon 'o', jo' quintjoho' vaa' jon ata xjen na nndui' ntcüe'ho' juu tsjoon'ñeen. ¹¹Ndo' xjen na ntsqueho' nciüi tsjoon, majo' nque nn'an juu tsjoon'ñeen, xe na aa tyi'nin'cy'onhan cüentaho', ndo' min tyi'nin'quindyehan jñ'oon na concyaho', ndö vaa quint'aho'. Xjen na nndui' ntcüe'ho' 'ndyo juu tsjoon'ñeen, quinan'cyaaho' ts'o na chuu' ng'eho', yajo' ntsi'manhan' ndëë nan'ñeen na tyi'ya jnt'ahan. Joo nn'an tsjoon Sodoma yo Gomorra, tyia jndyi 'nan na tont'ahan. Juu xuee na nt'uii Tyo'ts'on nn'an ntyja 'naan' na tonan'tjahan nnon jon, vi' jndyi ngenon joo nn'an njoon'ñeen. Majo' nque nn'an m'an njoon na tyi'nin'cy'onhan cüentaho', vi'ntyichen ngenonhan, chichen nn'an joo njoon'ñeen.

¹²Vi jndë sinin Jesús ndëëhan, yajo' jndui'han, tyencyahan jñ'oon na quintcüe' n'on nn'an yo jnan na nan'xuanhan. ¹³Mantyi jndye jndyi jndyetyia tji'han quii' n'on nn'an, ndo' jndye nn'an v'i na tyeehan aceite, jnan'n'man nan'ñeen.

**Jnan'cuee' sondaro Juan tsan na
totsiquindëë' nn'an**
(Mt 14:1-12; Lc 9:7-9)

¹⁴Jndye nn'an tonan'neinhan ntyja 'naan' juu ts'ian t'man na tots'aa Jesús, ndo' jndyii

Herodes joo jñ'oonñeen. Juu jon conduihin na ico'xen jon nn'an juu ndyuaa'ñeen. Tso jon:

—Ja tquën jñ'oon na jnan'cuee' sondaro njan juu Juan, tsan na totsiquindëë' nn'an. Nts'aahan' jndë vando' xco jon, mang'e jo' covityincyoo' ts'ianmin' na its'aa tsanvahin na je'quinduihan' na ve' yo najndeï nquii ts'an.

¹⁵Ndo' ñ'en nn'an jnduehan ntyja 'naan' Jesús na conduihin Elías, nquii ts'an na toninncyaa jñ'oon' Tyo'ts'on ndyu na toxen'chen nchu vaa 'nan na nguua.

Majo' vendyechenhan jnduehan:

—Juu Jesús conduihin ncüiichen ts'an na toninncyaa jñ'oon' Tyo'ts'on tiviontyichen nchu vaa 'nan na nguua.

¹⁶Ng'e na tonan'nein nn'an joo jñ'oonmin', ndo' Herodes, vi na jndë jndyii jon ntyja 'naan' 'nan na its'aa Jesús, tso jon:

—Tsanvahin majuu Juanhin, tsan na tquën jñ'oon ndëë sondaro njan na quityjehan xquen juu, majuu jon jndë vando' xco.

¹⁷⁻¹⁹Nquii Herodes'ñeen jndë toco jon yo juu Herodías, scuu' tyje jon Felipe. Majo' juu Juan'ñeen jndë tso jon nnon juu Herodes: “Tyi'quichuhan' na manayon' scuu' ty'iu' na ndiscu'hin.” Ng'e na nnda' vaa na tso Juan, jo' si'v'ii matyen Herodías'ñeen jon. Nt'ue jndyi ts'on juu na cue' tsan'ñeen, majo' ta'nan jndëë s'aa juu. ²⁰Majo' juu Herodes, tots'aa jon na njon juu Juan'ñeen. Ee taa' ts'on jon na ya ts'anhin, ndo' na tsixuan juu ñuan nquii' ntyja 'naan' nquii Tyo'ts'on. Mang'e jo' tyí'ncyaa jon na ngenon juu natë'.

Ndo' min na ndiciüaa' ya ts'on jon jñ'oon na toninncyaa Juan'ñeen, majo' tëvee' nchjii jonhan'. ²¹Majo' juu Herodías, tuee' xjen na jndëë s'aa juu yo 'nan na nt'ue ts'on juu na cue' Juan'ñeen. Ee juu xjen ya na tuee' xeechuu' nquii Herodes, s'aa jon ncüii ngeee na ntcüa' jon yo nque nn'an na condui nanm'ann'ian na cotsantyja naxen' jon juu ndyuaa Galilea, yo nn'an na conintque ndëë sondaro 'naan' jon ndo' yo nin'nantya. ²²Ndo' jo', juu yuscundyua jnda Herodías'ñeen, tëquee' juu najjon na m'an nan'ñeen, sijnon juu. Ndo' Herodes taxjen vaa tëvee' jndyi ts'on jon na nnda' vaa s'aa juu, nquii jon ndo' mantyi joo nan'ñeen na conan'jonhan yohin juu ngeee'ñeen. Ndo' itso jon nnon juu yuscundyua'ñeen:

—¿Nin 'nan nt'ue tson' na nts'a naya 'u'? Quitsu' nnön ndo' ja nninncyahan' nnon'. ²³Nquii Tyo'ts'on, ndyiichen jon jñ'oon na mayuu' matsjö nnon', ata xoncüe ndyuaa na macoxën nninncyahan' nnon'.

²⁴Ndo' juu yuscundyua'ñeen, vi na jndë jndyii juu na nnda', jndui' juu, taquitso juu nnon ndyee juu:

—'Ndyo', ¿Nin 'nan ntc'an?

Ndo' t'a ndyee juu, itso jon:

—Can' nnon jon na quitscüenon jon xquen Juan nt'ö', juu tsan na totsiquindëë' nn'an.

²⁵Ndo' juu yuscundyua'ñeen, maquintyjachen tja ntcüe' juu na m'aaan Herodes'ñeen, tso juu nnon jon:

—Nt'ue ts'ön na nin'ñoon' nein quitscüenon' xio na ñjon xquen juu Juan nt'ö', juu tsan na totsiquindëë' nn'an.

²⁶Ndo' nquii Herodes, xjen na jndyii jon na nnda', tyioo na tyia jndyi nchjii jon. Majo' ng'e jndë tso jon na ntyjii Tyo'ts'on na ntsiquindë jon juu jñ'oon na tso jon nnon juu, ndo' mantyi joo nan'neen na sanan'jon na cocüa'han yohin jndë jndyehan juu jñ'oon'neen, jo' xe na aa ngitso jon je'quindë na ntsiquindë jon juu jñ'oon'neen, yajo' ngüejnaan' jon tondëehan. ²⁷Ng'e na nnda', ninñoon' jñon jon ncüii sondaro na caquityjee juu xquen Juan na ndyii' jon vancjo. ²⁸Ndo' juu tsan'neen, tja juu, taquityjee juu xquen juu Juan'neen yo xjo, ndo' jndë jo' jndyoy'oon juuhan' na ñjonhan' quityquii' xio. Tyincyaa juuhan' nnon yuscundyua'neen, ndo' juu juu tyincyaa juuhan' nnon ndyee juu.

²⁹Ndo' joo nn'an na totsay'onhan yo jñ'oon na toninncyaa Juan, vi na jndë jndyehan na nnda' vaa na tjon jon, tyecy'onhan si'ts'o 'naan' jon, saquity'iuhan juuhan'.

Tyincyaa Jesús 'nan na tcüa' 'on min nannon

(Mt 14:13-21; Lc 9:10-17; Jn 6:1-14)

³⁰Vi jndë tui na nnda', joo nn'an ncho've na jñon Jesús ts'ian 'naan' jon, tencüii nnda'han na m'aan jon. Chen jndyi jnduehan nnon jon ntyja 'naan' juu ts'ian na jndë tont'ahan yo ntyja 'naan' jñ'oon na tonan'manhan ndëë nn'an. ³¹Jo' itso jon ndëehan:

—Cja nc'ö ncüii joo najjon na ninnquë, cha' ya nta'jndyëë chjo.

Nnda' vaa na tso jon ng'e jndye jndyi nn'an cotsque najjon na m'aan jon, min ndincyaaahan' xjen

na ntcüa'han. ³²Yajo' jndui'hin yo v'aandaa, te't'iohan ndaandue na ninnquehan. Ndo' squehan ncüii joo najjon tavi 'nan nn'an c'on.

³³Majo' jndye nn'an tqenchenhan cüenta najjon ty'ehan. Ndo' jndui' nan'neen cha'tso njoon na m'aan xi'jndio juu ndyuaa'neen, jnan'nonhan, ndo' macjentyichen squehan najjon vja Jesús yo nn'an na totsay'onhan jñ'oon yohin. ³⁴Ndo' juu xjen na jndui' Jesús v'aandaa'neen, jndyiaa' jon na jndye jndyi nn'an jndë sque. Ndo' tyioo na nty'ia rohan nchjii jon, ng'e itsijonhan'hin cha'vijon quinman na tats'an vantyjee'. Yajo' jndye jñ'oon tye' na tots'i'man jon ndëëhin. ³⁵Ndo' vi na jndë vaman, yajo' nque nn'an na totsay'on yo juu jñ'oon na toninncyaa jon, jnan'ndyoo'han, jnduehan nnon jon:

—Jndë vaman ndo' ntjoohin ta'nan ncüii joo na nninjnda' 'nan na ntcüa' nn'an. ³⁶Mang'e jo' quitsu' ndëë nanmin na chi nc'ohan jndëë yo njoon quijndë na m'aan xi'jndio na chi nnan'jndahan 'nan na ntcüa'han, ng'e ta'nan quichohan na ntcüa'han.

³⁷Majo' t'a Jesús, tso jon:

—Nqueho' ninncyaho' 'nan na ntcüa'han.

Ndo' joo nan'neen, t'ahan, jnduehan nnon jon:

—Min xe na aa nnan'quitsu ve ciento s'on denarios na ntsanan'jndá tyoo', majo' tyi'je'cüinonhan' na nninncyá na ntcüa' joo nanmin.

³⁸Ndo' t'a Jesús, taxee' jon:

—¿Tsa'nnda' tyoo' na y'onho'? Cüa, quitsuquijnty'iaho'.

Ndo' vi na jndë jnty'iahan na ts'a'nnda'han', yajo' jnduehan nnon jon:

—Nin 'on tan' tyoo' na y'ón yo ve quitscaa na jndë jnein.

³⁹Ndo' t'ua Jesús ts'ian na xen' ntmaan' na quitsaciëndyuaa nn'an cjoo' jndë quijndë. ⁴⁰Yajo' saciëndyuaa nan'ñeen na xen' ntmaan'han. Ñ'en ntmaan' na jnt'ahan na venn'an venn'an ncho'nqui ts'an, ndo' ñ'en ntmaan' na ncüii ciento ts'an na jnt'ahan. ⁴¹Jndë jo' ty'oon Jesús joo 'on tan' tyoo'ñeen yo ve quitscaa'ñeen, ndo' jndondë jon toquiñoon'ndue, tyincyaa jon na ncyaa ya Tyo'ts'on ntyja 'naan'han'. Ndë jo' tji' jon xen' ntan'han'. Ndo' vi jndë jo' tyincyaa jonhan' ndëë nque nn'an na totsay'onhan yo jñ'oon na toninncyaa jon na quit'onhinhan' ndëë nn'an joo ntmaan'ñeen. Ndo' majo'ntyi s'aa jon yo ve quintcaa'ñeen, tji' jon xen' ntan'han' na ntquii tsoñ'en nan'ñeen. ⁴²Ndo' tsoñ'en nan'ñeen tcüa' tacjohan, ⁴³Ndo' ndë jo', nque nn'an na totsay'on jñ'oon yo Jesús, jnan'quitoo'han ncho've tsque yo tyoo' ntan' na jnty'iihan' na tcüa' nan'ñeen yo nin'quintcaa'ñeen. ⁴⁴Ndo' joo nn'an na tcüa' juu xjen'ñeen, tuee' cha' na 'on min na xia'ntyi nannon.

Vaca Jesús nnon ndaandue

(Mt 14:22-27; Jn 6:16-21)

⁴⁵Ndë jo' tso Jesús ndëë nn'an na totsay'onhan yo jñ'oon na toninncyaa jon na cua nnda'han v'aandaa na chi ngüet'io nnda'han juu ndaandue'ñeen na ntsquehan

tsjooon Betsaida, viochen xjen na njñon jon nan'ñeen na c'o ntcüe'han nt'aahan. ⁴⁶Ndo' vi na jndë jñon jon joo nan'ñeen, tava jon ncüii tyo' na ntsinin jon nnon nquii Tyo'ts'on. ⁴⁷Ndo' vi na jndë tijaan, joo nan'ñeen na totsay'onhan yo juu jñ'oon na toninncyaa jon, jndë m'anhan xoncüe ndaandue yo juu v'aandaa'ñeen, majo' juu jon ninm'aan jon tyuaa tcan. ⁴⁸Ndo' jndyiaa' jon na vi' jndyi coquenonhan, na tandiquindëë nt'ahan ndaa ve' ng'e na totsintcüe' jndye juu v'aandaa na ñjonhan. Ndo' xjen na vanco, yajo' tēca Jesús nnon ndaandue. Sindyoo'hin nnon v'aandaa'ñeen najjon na ñjonhan, ndo' s'aa jon na cha'vijon ngüenoon' jon joohan. ⁴⁹Ndo' xjen na jnty'iahan na vaca jon nnon ndaandue'ñeen, jnan'tiuhan ve' ncüaan' ts'oo na cojnty'iahan. Ng'e na nnda' ta'han na jnan'xuaahan na coquityuehan. ⁵⁰Ndo' tsoñ'enhan jnty'iahan jon, ndo' mioon jndyi tyuehan. Majo' t'man jon joohan, tso jon:

—Quinan'xuanho' ñuaanho', mancöntyë na mamanho', c'onho' na tavi ncyaa'ho'.

⁵¹Ndo' tua jon v'aandaa na ñjonhan jo', yajo' tichen na m'aan juu jndye'ñeen. Majo' min ndicüaa' n'onhan nchu vaa na nnan'tiuhan na nnda' vaa 'nan na tui. ⁵²Ng'e tyi'covaa' ya n'onhan na tsoñ'en nndëë nts'aa Jesús min na jnty'iahan na s'aa jon na tinon juu tyoo'ñeen na tcüa' tsoñ'en nan'ñeen. Joohan tsojnaan' na tsan ñuan 'naanhan, jo' iscu'han' na ncüaa' n'onhinhan'.

**Sin'man Jesús nn'an v'i ndyuaa
Genesaret**

(Mt 14:34-36)

⁵³Xjen na jndë tet'io nnda'han juu ndaandue'ñeen, squehan ndyuaa Genesaret najon jnan'tyenhan juu v'aandaa'ñeen. ⁵⁴Ndo' xjen na jndui'hinhan', joo nn'an ndyuaa'ñeen ta'jn'aanhan Jesús. ⁵⁵Ndo' cje ro jnan'quindyiihan ntyjehan na m'an xi'jndio. Jo' ta'han na totsachohan nn'an v'i na ntyjohan cjo ndue min'cya ro najon tic'uaa jñ'oon na ngüenon nquii Jesús. ⁵⁶Ndo' min'cya ro najon na tuee' jon, aa njoon t'man ndo' aa yuu na m'aan ninve ndye nt'aa, totquen nn'an ntyjehan nn'an na v'i jndyue nata, na ngitanhan na nt'uehan ndiaa' Jesús cha' n'manhan. Ndo' tsoñ'en nn'an na t'ue ndiaa' jon jn'manhan.

**'Nan na its'aahan' na tyi'ji'ua tsixuan
ts'an tonnon Tyo'ts'on**

(Mt 15:1-20)

7 Nque nn'an fariseos, jnan'ndyoo'han na m'aan Jesús yo nn'an na conan'man nchu vaa itsiquindyí juu jñ'oon na tqwen nquii Moisés. Joo nan'ñeen jnanhan Jerusalén. ²Totquenhan cüenta na nque nn'an na conan'jon yo Jesús, tocüa'han min na tyi'quitmanhan ndueehan cha'xjen juu costumbre na cont'a ntyjehan nn'an judíos. Jndue fariseos'ñeen na joo nn'an na totsay'onhan jñ'oon yo Jesús, tyi'ya na nnda' cont'ahan. ³Ee joo fariseos'ñeen yo tsoñ'en ntyjehan nn'an judíos, xe'cüa'han xe na aa tyi'nan'quindë jndyeehan juu jñ'oon

na jnan'jnda' ndochihan na tom'an ndyu na toxen'chen ntyja 'naan' na cotmanhan ndueehan. ⁴Ee nque nn'an fariseos'ñeen yo tsoñ'en ntyjehan nn'an judíos, vi na jndë jnanhan ts'ua, tyi'je'cüa'han xe na aa tyi'quitquen ntju' jndyeehan na cotman ndueehan cha'xjen co'xen costumbre. Ndo' jndyeehan 'nan min na cont'ahan cha'xjen na jnan'jnda' nque ndochihan na tom'an ndyu na toxen'chen, cha' na majnda' na cotmanhan vaso na nc'u ts'an ndaa, yo nguaa jaro, yo nguaa ncjo yo nin'jndu 'naanhin. ⁵Yajo' joo fariseos'ñeen yo nn'an na conan'man nchu vaa itsiquindyí jñ'oon na tqwen nquii Moisés, taxee'han nnon Jesús, jnduehan:

—Joo nn'an na cotsay'on yo jñ'oon na mancya', ¿Ndu na tyi'quita'nguee'hin jñ'oon na jnty'e ndochiíhi na tom'an ndyu na toxen'chen? Majo' joo nn'an 'nan', cocüa'han min na tyi'quint'a jndyeehan juu 'nan na ntsiji'uahan' ndueehan cha'xjen na co'xen juu costumbre.

⁶Ndo' t'a Jesús jndyuehan, tso jon:

—Juu jñ'oon na tji Isaías, jndyoyu na tsi'manhan' na conduiho' nn'an na ve vaa na cont'a. Ee itso jñ'oon'ñeen:

Nanmin' ve' yo nnon jndyuehan na conan't'maan'han ja, majo' 'nan na covitincyoo' na vja na m'anhin, tsi'manhan' na tycya m'anhin yo ntyja njan.

⁷Ve' jn'aan na conan't'maan'han ja, ee jñ'oon na jnan'jnda' nn'an na ico'xenhan', joohan' conan'manhin ndëë nn'an,

ee cont'ahan na njon joo
jñ'oon'ñeen cha'vijon
conduihan' jñ'oon na sinin
nquii Tyo'ts'on.

Ndö' jñ'oon na sinin Isaías. ⁸Ndo' itsontyichen Jesús ndëë nan'ñeen:

—Tquen Tyo'ts'on jñ'oon na coxengan' 'o', majo' 'o' co'ndyeho' joohan' cha' ninncyaaahan' na nnan'quindëho' costumbre na tqen nn'an, cha' ntyja 'naan' na cotmanho' vaso yo nguaa jaro yo nguaa ncjo yo vendyechen nnon 'nan na itsijonhan' joohan'.

⁹Mantyi tsontyichen jon ndëëhan:

—Conan'tiuho' na njon jndyi cont'aho' na conan'quindëho' joo jñ'oon na tqen ndochiho' na tom'an ndyu na toxen'chen. Majo' tanin min na tyi'quita'nguee'ho' juu jñ'oon na iquen nquii Tyo'ts'on.

¹⁰Cha'na juu jñ'oon na sinin Moisés, na itsohan': "Quitsa' na njon tye' yo 'ndyo'." Ndo' mantyi tso jon: "Min'cya ro ts'an na itsinin jñ'oon tsan' nnon tye, ndyee juu, quinan'cuee' nn'anhin." ¹¹Majo' 'o' condueho' tanin min xe na aa ngitso ts'an nnon tye juu yo ndyee juu: "Ndiquindëë na ntejnidei 'u' yo 'nan na icanhan' 'u', ng'e 'nan na manachö tsixuanhan' Corbán." Juu jñ'oon Corbán itsiquindyihan' 'nan na jndë tyincyaa ts'an cüentaa' juu ts'ian 'naan' Tyo'ts'on. ¹²Majo' 'o' na conduiho' tmaan' fariseos, min xe na aa itsitjahan' 'nan nquii tye ts'an oo ndyee juu, 'o' tanin'ncyaho' na ntejnidei tsan'ñeen tye juu oo ndyee juu. ¹³Ndo' na cont'aho' na nnda', its'aahan' na juu jñ'oon na tqen nquii Tyo'ts'on, ve' jn'aanhan' ng'e vandya' tsiquindy

joo costumbre na conan'veho'. Ndo' jndyechen nnon 'nan min na cont'aho' na itsijonhan' joohan' cha'na jñ'oonmin'.

¹⁴Ndo' t'man nnda' Jesús nn'an, tso jon ndëëhan:

—Tsoñ'enho' quindyeho' jñ'oon na matsjö, ndo' cüaa' n'onho' joohan'. ¹⁵'Nan na icüa' ts'an, tyi'xe'quitsiji'uaahan'hin na tonnon Tyo'ts'on. Majo' joo jñ'oon na itsituu juu quii' ts'on juu, joohan' cont'a na tyi'ji'uahin na tonnon jon. ¹⁶Juu ts'an na nin'cüaa' ts'on jñ'oon na matsjö, quen ya juu cüentahan'.

¹⁷Jndë na jnty'ii Jesús joo nan'ñeen, tja ntcüe' jon v'aa. Ndo' xjen na m'aaan jon quii' v'aa, yajo' nque nn'an na totsay'on yo jñ'oon na toninncyaa jon, taxee'han nnon jon nin 'nan itsiquindy juu jñ'oon'ñeen na tyi'quitso nquii' jonhan'. ¹⁸Ndo' t'a jon, tso jon ndëëhan:

—¿Aa mantyi itsijonhan' 'o' cha'na joo nan'ñeen? ¿Aa tyi'cüaa' n'onho' juu jñ'oon'ñeen? Tachi 'nan na icüa' ts'an na iquenhan'hin na tyi'ji'uahin na tonnon Tyo'ts'on, ¹⁹Ng'e chito quityquii' ñuaan' juu co'ohan', quityquii' tsiaa' juu covahan', ndo' ndë jo' vja juu 'ndyo jndëë.

Ndo' yo juu jñ'oonvahn tsi'man Jesús na tajnan tsixuan ts'an na ve' ncüii nnon 'nan icüa' juu. ²⁰Ndo' tsontyichen jon:

—Joo jñ'oon na itsituu ts'an quii' ts'on juu, joohan' cont'a na tyi'ji'uahin na tonnon Tyo'ts'on. ²¹Ee quii' ts'on ts'an conan natyia na itsituu juu, cha'na ve' nin'c'oon ya juu yo ncüiichen tsanscu, oo na

nin'c'oon juu yo tsanscuntjaa', ndo' aa na ntscuae' juu ts'an, ²²Ndo' aa na ich'uee juu 'naan' ts'an, ndo' aa nin'cy'oon juu 'naan' ncüiichen ts'an na nndi'naan' juuhan', ndo' na its'aa vi' juu nn'an, ndo' na itsivi'nn'an juu ntyje juu, ndo' joo jñ'oon na ico'xenhan', min tyi'quits'aa juu na njonhan', ndo' na itsitëë' ts'on juu ntyje juu, ndo' tyia jñ'oon itsinin juu nacjoo' ncüiichen ts'an, ndo' na itsitiu nquii juu na t'manchen conduihin, ndo' na ve' tsitsan'to juu xquen juu yo 'nan na its'aa juu. ²³Tsoñ'en natyiamin', quii' ts'on ts'an conanhan', ndo' ntyja 'naan' joochan' na coninjnda' na vaa jnaan' juu na tonnon Tyo'ts'on.

Tsanscu na mañoon ndyuaa na vantyja ts'on jon Jesús

(Mt 15:21-28)

²⁴Jndui' ntcüe' Jesús juu tsjooñ'neen najjon na toninncyaa jon jñ'oon. Tja jon, tuee' jon ndyuaa Tiro yo Sidón. Ndo' tuee' jon vaa' ncüii ts'an juu tsjooñ'neen, min tyi'quint'ue ts'on jon na ncüaa' n'on nn'an na tyjee' jon jo'. Majo' min na nnda', tic'uaa jñ'oon na jo' jndë m'aan jon. ²⁵Juu tsjooñ'neen tom'aan ncüii tsanscu na m'aan jnda juu, yu'neen yuscuhin na nay'oon jndyetyiahin. Ndo' juu ndyee yuscu chjo'neen, vi na jndë jndyii juu ntyja 'naan' Jesús, sityuaa' juu na tja juu najjon na tuee' jon. Ndo' xjen na tuee' juu na m'aan jon, tëco'xtye juu tonnon jon. ²⁶Majo' tachi ts'an judíohin, jñon'ndaa griego itsinin tsanscu'neen, tuihin tsjan nn'an

ndyuaa Sirofenicia. Ndo' vi na jndë tyjee' juu na m'aan Jesús, tcan juu na cüji' jon juu jndyetyia'neen. ²⁷Majo' t'a Jesús, juu jñ'oon na sinin jon nnon tsanscu'neen, tyi'quitso nquii'han'. Itso jon: —Chuhan' na quitejndei jndyëe nn'an na ninncüii tsjan conduihan yo ja, chito nn'an na mañoon ndyuaa. Ng'e tyi'quichuhan' na ntyjee ts'an 'nan na cocüa' ntsinda juu ndo' na ncju' juuhan' ndëë quindue'.

²⁸Ndo' juu tsanscu'neen, mantyi sintcüe' juu jñ'oon nnon Jesús na tyi'quitso nquii'han', tso juu:

—Mayuu' ta yo juu jñ'oon na tsu', majo' joo quindë'hin' ve' 'nan quijndë na cocyaa tyuaa na cocüa' yotsca, juuhan' cojñen' o'.

²⁹Ndo' jo' t'a Jesús, itso jon:

—Ya jndyi jñ'oon na sintcüe'. Nanein, cja' ntcüe' va'. Juu yuscu chjo jnda', jndë jndui' jndyetyia quii' ts'on juu.

³⁰Ndo' xjen na tuee' ntcüe' juu tsanscu'neen vaa' juu, ntjii juu yuscu chjo'neen na vaa juu cjoo' jndu, jndë jn'man juu.

Sin'man Jesús ts'an quita' na nchee'hin

³¹Jndui' ntcüe' Jesús ndyuaa Tiro, tenon jon ndyuaa Sidón, tancyaa jon ntyee' juu ndyuaa njoon Decápolis. Tuee' nnda' jon juu ndaandue Galilea. ³²Ndo' jo' jndyoy'on nn'an ncüii ts'an quita' ndo' nchee'hin na m'aan Jesús. Nn'an na m'an jo', tanhan na quityio jon nt'ö jon cjoo' tsan'neen cha' n'man juu. ³³Ndo' tÿy'oon Jesús juu tsan'neen vi ntyja najjon

na ninnquii jon yohin. Tuii jon ndëë nt'ö jon ndë'nqui juu, vi jndë jo' tji' jon ndaa 'ndyo jon, ndo' tyu jonhan' nnon tsa juu. ³⁴Ndë jo' jndondë jon toquiñoon'ndue, tcan jon vi naya nnon nquii Tyo'ts'on. Sinin jon yo jñon'ndaa 'naan' jon, tso jon:

—“Efata.” Juu jñ'oonvahin itsiquindyihan' na ncyaa nnda'han' na ya ndyii juu yo na ya ntsinin juu.

³⁵Ndo' majuuentyi xjen'ñeen jnaan ndë'nqui tsan'ñeen, mantyi ntjo ya ntcüe' na itsinin juu. ³⁶Xjen na tja nnda' Jesús yo tsan'ñeen najjon na m'an nn'an, yajo' siqui'maan' jon joohan na min'ncüii nnon ts'an tyi'nan'manhan ntyja 'nan na s'aa jon. Majo' tajnt'ahan na njon juu jñ'oon'ñeen na tso jon, ee ndo'vanjan tonan'neinhan ntyja 'naan' juu ts'ian t'man'ñeen na s'aa Jesús. ³⁷T'man jndyi vaa na tëvee' ngiohan, jnduehan ndëë ntyjehan:

—Va ya jndyi its'aa jon. Nque nn'an quita, itsin'man jonhan na ya condye nnda'han, ndo' joo nn'an nchee', mantyi itsin'man jonhin na ya conan'nein nnda'han.”

Tyincyaa Jesús na tcüa' ninnque min nn'an

(Mt 15:32-39)

8 Xjen'ñeen jndye jndyi nn'an jndë tëncüii najjon na m'aan Jesús. Ndo' juu xjen'ñeen, sitjahan' 'nan na ntcüa'han. Mang'e jo' t'man jon joo nn'an na totsay'on yo juu jñ'oon na toninncyaa jon, tso jon ndëëhan:

²—Nty'ia ro nanmin' nchji ng'e naneihin jndë ndye xuee na conan'jonhan na condyehan juu jñ'oon na mancyaa, ndo' 'nan

na jndyochohan na ntcüa'han, jndë jndyuehan'. ³Ndo' xe na aa njñöhan na c'o ntcüe'han nt'aahan na ninvaa nin'jndo'han, nndëë nts'aahan' na ntsi'ndaa'han' nquenhan ndo' ntycyaaahan nato ng'e ñ'enhan na tycya chjo na jnanhan.

⁴Ndo' joo nn'an na totsay'on jñ'oon yo jon, t'ahan, jnduehan: —¿Nchu nt'á na nninncyá 'nan ntcüa' nanmin' ntjoohin? Ee ntjoo ta'nan nn'an c'oon na nndëëhan 'nan.

⁵Taxee' Jesús ndëëhan:

—¿Tsa'nnda' tyoo' y'onho'?

T'ahan, jnduehan:

—Ninntyque' tan' tyoo' y'ón.

⁶Ndo' tso jon ndëë nn'an na jndye jndyi'hin:

—C'uhoh' tyuaa. Ndë jo' ty'oon jon joo ntyque' tan' tyoo'ñeen, ndo' vi jndë jo', tyincyaa jon na ncyaa ya Tyo'ts'on ntyja 'naan'han', ndë jo' tji' jon xjen ntan'han'. Ndë tyincyaa jonhan' ndëë nque nn'an na totsay'on jñ'oon yohin, ndo' joohan t'onhinhan' ndëë joo nan'ñeen.

⁷Ndo' mantyi y'onhan vendye quintcaa quijndë. Mantyi tyincyaa jon na ncyaa ya Tyo'ts'on ntyja 'naanhan'. Ndë jo' mantyi tyincyaa jon quintcaa'ñeen ndëë nan'ñeen na quit'onhan joohan' ndëë nn'an na jndye jndyi'hin. ⁸Ndo' tsoñ'en nan'ñeen tcüa' tëcjohan, ndo' ndë jo' nque nan'ñeen na totsay'onhan jñ'oon yo Jesús, jnan'quitoo'han cha' vi ntyque' tsque yo tyoo' ntan' na jnty'iihan'. ⁹Ndo' joo nn'an na tcüa' jo', tuee' cha'na ninque minhan. ¹⁰Ndo' vi jndë jo' tso jon ndëë nan'ñeen, ya xe na nc'o

ntcüe'han ng'e jndë mavja jon. Ndo' tua nnda' jon v'aandaa yo nn'an na totsay'on yo jñ'oon na toninncyaa jon. Ty'e'han, squehan ndyuaa na jndyu Dalmanuta.

Nn'an tmaan' fariseos, tanhan nnon Jesús na quits'aa jon cüii jn'aan
(Mt 16:1-4; Lc 12:54-56)

¹¹Ndo' vendye nn'an tmaan' fariseos squehan na m'aan Jesús. Ta'han tonan'jndyehan jndyuehan yo jon na quits'aa jon ncüii nnon ts'ian na ntsi'manhan' na nquii Tyo'ts'on t'ua ts'ian nnon jon. Ee cojnt'uehan na quityii'han' ng'e'ehan'hin ntyja 'naan' jñ'oon na itsinin jon. ¹²Yajo' jndyo ncüii na ton ts'on jon na sichjoo'han' ts'on jon ntyja 'naanhan. Itso jon:

—Nque nn'an na m'an naneinhin, ¿Ndu na nt'ue n'onhan na quits'a ncüii nnon ts'ian na njnty'iahan na ntsi'man jndyoyuhan' na nquii Tyo'ts'on i'ua jon ts'ian nnön na jndyö? Jñ'oon na mayuu' matsjö ndëëho', tyi'je'quits'a ncüii na ntsi'manhan' na nquii jon ncyaa na t'man condui ja.

¹³Yajo' jnty'ii jon joo nan'ñeen. Ndo' tua nnda' jon v'aandaa, tet'io nnda' jon ndaandue'ñeen. Tuee'cya jon ncüiichen ixndyaa'han'.

Tsquentë na nan'xuan nn'an fariseos
(Mt 16:5-12)

¹⁴Ndo' nque nn'an na totsay'on yo jñ'oon na toninncyaa Jesús, juu xjen na tuahan v'aandaa, tsuu' tycya n'onhan na ntsay'onhan tyoo' na ntcüa'han, cha' ve' ninncüiito tyoo' na say'onhan. ¹⁵Yajo' siqui'maan' jon joo'han na tyi'nan'jonhan yo

'nanyia na nan'xuan nn'an tmaan' fariseos. Tso jon:

—Nn'an fariseos yo nn'an tmaan' cüentaa' Herodes, vaa ncüii nnon ntyja 'naanhan na itsijonhan' juuhan' cha'vijon tsquentë. Quitquenho' cüenta na juu 'natyia nan'xuanhan tyi'ncüi'aahan' 'o' na ntsi'ndaa'han' 'o'.

¹⁶Ndo' na tso jon na nnda', joo nan'ñeen na totsay'onhan yo juu jñ'oon na toninncyaa jon, tye' na jnduehan ndëë ntyjehan:

—Ndö' vaa na itso jon ndëë tsojnaan' na tsuu' tycya nn'ön na ndyoy'ön tyoo'.

¹⁷Majo' taa' ts'on Jesús na nnda' vaa na conan'tiuhan na itsinin jon ntyja 'naan' tyoo'. Majo' chito jo', itsiquindyi jonhan ntyja 'naan' 'nanyia na nan'xuan nn'an tmaan' fariseos yo nn'an tmaan' cüentaa' Herodes. Yajo' tsonyichen jon ndëëhan:

—¿Ndu na conan'neinho' na tatyoo' jndyoy'onho'? ¿Aa tyi'covaa' n'onho', ndo' aa min tyi'quitquenho' cüenta? 'O', ¿Aa ninvaa m'anho' na conan'tsanho' ñuan 'naanho'?

¹⁸'O' na min tëndëëho', ¿Aa tyi'cojnty'iaho'? 'O' na min ndë'nquiho', ¿Aa tyi'condyeho'? ¿Ndo' aa tyi'cañjoo' n'onho' nin 'nan s'a xjen na sitjahan' 'nan na ntcüa' nn'an? ¹⁹Juu xjen na s'a xjen ntan' joo 'on tan' tyoo' na t'onho'han' ndëë 'on min nn'an, ¿Tsa'nnda' tsque na jnan'quitoo'ho' yo ntan' quijndë na jnty'i'ihan'?

T'ahan, jnduehan nnon jon:

—Jnan'quit'ó ncho've tsquehan'.

²⁰—Ndo' juu xjen'ñeen na s'a xjen ntan' joo ntyque' tyoo' na

t'onho' na tcüa' ninque min nn'an,
 ¿Tsa'nnda' tsque na jnan'quitoo'ho'
 yo ntan' quiyndë na jnty'iihan'?

T'a nan'neen, jnduehan:

—Jnan'quit'ó ntyque' tsquehan'.

²¹Ndo' tso jon ndëëhan:

—Ndo' na nnda' vaa, joo ts'ian
 t'man na mats'a, ¿Ndu na ndicüaa'
 n'onho' nin ts'an condui ja?

**Sin'man Jesús cüii tsannchjaan'
 tsjoon Betsaida**

²²Ndë jo' nquii Jesús yo nn'an na
 totsay'onhan yo jñ'oon toninncyaa
 jon, squehan tsjoon Betsaida. Ndo'
 joo nn'an tsjoon'neen tyey'onhan
 ncüii tsannchjaan' na m'aan jon.
 Tanhan na quityio jon chjo nt'ö
 jon cjoo' tsan'neen cha' n'man juu.
²³Ndo' t'uui Jesús nt'ö tsan'neen,
 tëy'oon jonhin 'ndyo tsjoon najon
 na ninnquii jon yohin. Tyu jon
 ndaa'ndyo jon ndö'nnon juu. Ndë jo'
 tyio jon nt'ö jon ndö'nnon juu, ndo'
 taxee' jon nnon juu:

—¿Aa jndë ya chjo mandyia'?

²⁴Ndo' ya na jndondë
 tsannchjaan'neen, itso juu:

—Manty'ia nn'an, ve' itsijonhan'
 na manty'ia joochan cha'vijon na
 contsjë n'oon.

²⁵Yajo' tyio nnda' Jesús nt'ö jon
 ndö'nnon juu tsan'neen. Ndo' jndë
 na s'aa jon na nnda', tyincaahan'
 na xuee jndyi jndyiaa' juu, tco' ya
 ntcüe'han'hin. Min 'nan na tycya,
 majo' ya jndyiaa' juu. ²⁶Jndë jo'
 jñon ntcüe' Jesús juu na cja juu. Itso
 jon nnon juu:

—Cja' vi tova', min tyi'ngaque'
 quii' tsjoon, min tyi'ntsinin' ndëë
 nn'an ntyja 'naan' juu naya na s'a
 'u'.

**Tji' jndyoyu Pedro na juu Jesús
 conduihin Cristo**

(Mt 16:13-20; Lc 9:18-21)

²⁷Jndë jo' juu Jesús yo nn'an na
 totsay'on jñ'oon yohin, ty'ehan,
 squehan ndyuaa Cesarea Filipino.
 Ndo' xoncüe na ñjonhan nato, taxee'
 jon ndëëhan, itso jon:

—Ntyja njan ja, ¿Nin ts'an na
 condue nn'an na condui ja?

²⁸T'a nan'neen, jnduehan:

—Ñ'en nn'an na conduehan na 'u'
 condui Juan, tsan na totsiquindëë'
 nn'an, na vando' xco juu. Ndo'
 vendyechen nn'an conduehan
 na 'u' condui nquii Elías, tsan na
 toninncyaa jñ'oon' Tyo'ts'on ndyu
 na toxen'chen. Ndo' mantyi m'an
 nn'an na conduehan na condui
 'u' ncüii nque nn'an na toninncyaa
 jñ'oon' Tyo'ts'on nchu vaa 'nan na
 nguaa.

²⁹Jo' taxee' jon ndëëhan, itso jon:

—Ndo' 'o' je', ¿Nin condueho' na
 condui ja?

T'a Pedro, itso jon:

—'U' condui nquii Cristo na i'ua
 Tyo'ts'on ts'ian nnon' na ntsin'man'
 ñuaan nn'an.

³⁰Ndo' jaa' jñ'oon na tso jon
 ndëëhan na min'ncüii nnon ts'an
 tyi'nan'neinhan na nnda' vaa na
 conduihin.

**Itsiquindyi Jesús na nnan'cuee'
 nn'anhin**

(Mt 16:21-28; Lc 9:22-27)

³¹Jndë jo' ta' Jesús na itsi'man
 jon ndëë nque nn'an na totsay'on
 yo jñ'oon na toninncyaa jon, na
 juu jon na conduihin tsans'a na
 i'ua Tyo'ts'on ts'ian nnon jon na

co'xen jon tsoñ'en nn'an, chuhan' na jndye navi' ngenon jon. Nque nn'an na conintque ndëë nn'an judíos nt'ahan na tyi'cuee' n'onhan jon, ndo' majo'ntyí nt'a joo nn'an na conintque ndëë ntyee 'naanhan, ndo' manin' yo nn'an na conan'man nchu vaa itsiquindyí juu jñ'oon na tqen Moisés. Itso Jesús na nnan'cuee' nan'ñeenhin, majo' xee na jndë ndye na jnan'cuee'han jon, ngüando' xco jon. ³²Sinin jndyoyu jon jñ'oon'ñeen ndëë nn'an na totsay'on yo jñ'oon na toninncyaa jon. Majo' vi na jndë jndyí Pedro na nnda', s'aa juu vi ntyja yohin. Siqui'maan' jon Jesús. Itso juu nnon jon:

—Tyi'quichuhan' na ngenoon' na nnda'.

³³Majo' nquii Jesús, vi na jndë jndyí jon na tso Pedro na nnda', jo' tequen jon, jndyíaa' jon tontyja na ntjo joo nn'an na totsay'on yo juu jñ'oon na toninncyaa jon, jaa' jñ'oon na sinin jon nnon Pedro na siqui'maan' jonhin, itso jon:

—'U' Satanás, quenán' 'u' nnön. 'U' Pedro, tachi cha'xjen ndyí' ts'on nquii Tyo'ts'on na ndyí' tson', 'u' cha'xjen na conan'tiu nn'an, jo' matsijon 'u'.

³⁴Yajo' t'man Jesús nn'an na totsay'on jñ'oon yohin yo tsoñ'en nn'an na m'an jo'. Itso jon ndëëhan:

—Minninchen ts'an na nin'quitsijonhin ntyja na matsixuan, ícanhan' na cüji nquiihin nchu vaa na nt'ue ts'on juu, ndo' c'oon juu na quintjo ya nchjii juu yo navi' na ngenon juu ng'e na m'aa juu ntyja njan, mín xe na aa ntyja 'naan' jo' nnan'cuee' nn'anhin. ³⁵Ndo'

minninchen ts'an na itsichon nquii juu na ngüando' ñuaan' juu ntyja 'naan' juu, conduihin ts'an na jndë tsuhin. Majo' minninchen ts'an na cotji' nn'an cüenta na cotsu naya 'naan' juu ng'e na incyaa juu jñ'oon naya njan ndëë nn'an, juu tsan'ñeen vaa naya 'naan' juu na tyi'xe'quintycüii na ngüando' ñuaan' juu. ³⁶Tanin min xe na aa ninvaa tsonnangue cuaahan' na 'naan' ts'an, majo' min na nnda' ¿Yuu vaa naya 'naan' juu xe na aa ngitsu ñuan 'naan' juu? ³⁷Ee ta'nán cüii nnon 'nan na nndëë nninncyaa ts'an nnon Tyo'ts'on na juuhan' ngüañoon'han'hin na tyi'ngitsu ñuan 'naan' juu. ³⁸M'an nn'an na tyi'njon Tyo'ts'on ngiohan ndo' na nan'xuanhan jnan. Minninchen ts'an na jnaan' juu tondëë nan'ñeen ng'e na m'aa juu ntyja njan yo ntyja 'naan' juu jñ'oon naya njan, mantyi ja na condui tsans'a na i'ua Tyo'ts'on ts'ian nnön na co'xën tsoñ'en nn'an, nc'ön na jn'an yo tsan'ñeen xjen na nndyö nnt'a yo juu najndeí na condui nquii Tyëhö' ndo' yo nque ángeles na cotyentjon nnon jon.

9 Ndo' tsontyichen Jesús ndëëhan:

—Jñ'oon na mayuu' matsjö ndëëho', quii' nt'anho' m'an ntyjeho' na tyi'je'cüjehan ata vi na jndë jnty'ia ndëëhan na jndë tyjee' Tyo'ts'on na ntye'ntjon jon nn'an 'naan' jon yo juu najndeí na conduihin.

Na siñoonhan' Jesús

(Mt 17:1-13; Lc 9:28-36)

²Taca yon xuee na jndë tso Jesús na nnda', ndo' tÿy'oon

jon Pedro, Jacobo yo nin'Juan. Tyevahan ncüii tyo' ndye najon na ninnquehan. Xjen'neen jnty'iahan na siñoonhan'hin. ³Ndo' juu ndiaa' jon, manin' condui ndui'han', ndo' quichi'tyenhan' cha'vijon tein. Min'ncüii ts'an tsonnangue je'quindëë ntsiquichi' ndiaa cha'xjen quichi' ndiaa' jon juu xjen'neen. ⁴Ndo' jo' joo ndye nan'neen jnty'iahan na tyjee' nquii Elías yo nin'Moisés, na jnanhan quiñoon'ndue, na jnan'nein nan'neen yo nquii Jesús. ⁵Ndo' jo' tso Pedro nnon Jesús:

—Nnda' ta, 'u' na matsi'man' jñ'oon' Tyo'ts'on ndé, vaa ya jndyi vaa na m'án ntjoohin. Nnan'yá ndye xque' ncüan', ncüiihan' cüenta', cüiiichenhan' cüentaa' nquii Moisés, ndo' ncüiiichenhan' nin'cüentaa' juu Elías.

⁶Ndö' vaa jñ'oon na tso jon ng'le ndiciüaa' ts'on jon nin jñ'oon ngitso jon ee mioon jndyi tyuehan. ⁷Ndo' juu xjen'neen tyioo ncüii chincyu nacjohan, ndo' quityquii'han', jo' tic'uaa jndyee' nquii Tyo'ts'on, tso jon:

—Juu tsanvahin conduihin jnda na vi'nchji jndyihin. Quitquenho' cüenta jñ'oon na ngitso jon.

⁸Ndo' xjen na jnty'ia nan'neen xi'jndio, min'ncüii ts'an tavi c'oon, ninnquiintyi Jesús na vi m'aan.

⁹Ndo' viochen xjen na tyecuehan juu tyo'neen, tso jon ndëehan:

—Min'ncüii nnon ts'an tyi'nan'neinho' 'nan na jnty'ia ndëëho' quichen. Ja na condui tsans'a na i'ua Tyo'ts'on ts'ian nnön na coxën tsoñ'en nn'an, vi na jndë jnan'cuee' nn'an ja, ndo' ya na jndë

vant'ö xcö, juu xjen'neen vanaan na nnan'neinho' ntyja 'naan' juu 'nan na jnty'ia ndëëho'.

¹⁰Ndo' nan'neen, jnan'vehan juu jñ'oon'neen. Ndo' majuuntyi xjen'neen, ta'xee'han ndëë ntyjehan nin 'nan nin'quitsiquindyihan' na tso jon na ngüando' xco jon vi na jndë jnan'cuee' nn'anhin. ¹¹Ya jo' taxee'han nnon jon, jnduehan:

—Nque nn'an na conan'man nchu vaa na itsiquindyi juu jñ'oon na tqen Moisés, conduehan na juu Elías ncüjee' jndyee, ndo' ndë jo' ncüjee' nquii Cristo. ¿Nchu vaa na conduehan na nquii Elías'neen ncüjee' jndyee jon?

¹²Jo' t'a Jesús jndyuehan, tso jon:

—Juu jñ'oon' Tyo'ts'on mayuu' itsiquindyihan' na ncüjee' ncüii ts'an na ntsixuan juu cha'xjen totsixuan nquii Elías'neen, ndo' nts'aa tsan'neen na nt'a xco nn'an na njon Tyo'ts'on. Ndo' mantyi juu jñ'oon 'naan' jon itsiquindyihan' na ja na condui tsans'a na i'ua jon ts'ian nnön na co'xën tsoñ'en nn'an, jndye navi' ngenön. Ndo' mantyi nnt'ahan na tyi'cuee' n'onhan ja.

¹³Majo' matsjö ndëëho' na mayuu' jndë jndyo ncüii ts'an na totsixuan jon cha'xjen juu Elías'neen, ndo' nque nn'an jndë jnt'a vi'han jon ntyjantyi na nt'ue n'onhan cha'xjen tsiquindyi juu jñ'oon' Tyo'ts'on na mancüiixjen nt'ahan jon.

Sin'man Jesús ncüii yus'a na nay'oon jndyetyiahin

(Mt 17:14-21; Lc 9:37-43)

¹⁴Ndo' tja ntcüe' Jesús yo ndye nan'neen najon m'an ntyjehan, nque nn'an na totsay'onhan jñ'oon

yo jon. Ndo' vi na jndë squehan jo', jnty'iahan na jndye jndyi nn'an na jndë tëncüi najjon na m'an nan'ñeen. Quii' nt'anhan ñ'en cüanntyi nn'an na conan'man nchu vaa itsiquindy juu jñ'oon na tquen Moisés, conan'jndyehan jndyuehan yo nan'ñeen. ¹⁵Ndo' nque nn'an na jndye jndyi'hin, xjen na jnty'iahan na ndyo Jesús, tëvee' jndyi ngiohan, jnan'nonhan na tyequitjonhan jon na tyencyahan ts'onhin. ¹⁶Yajo' taxee' Jesús ndëehan, tso jon:

—¿Nin jñ'oon na conan'jndyeho' jndyueho' yo joo ntyjë na cotsay'onhan jñ'oon yo ja?

¹⁷Ncüii ts'an na m'aan quii' nt'an nn'an juu tmaan'ñeen, t'a juu, tso juu:

—Nnda' ta, ndö m'aan yus'a jnda na jndyoy'önhin na nay'oon jndyetyiahin na itscu'han' na ntsinin juu. ¹⁸Ndo' minyuuchen na m'aan juu xjen na covée' xjen na itsijaa'han', itsquioohan'hin, ndo' condui' chon' 'ndyo juu, manin' tsiqui'ioon' juu ndi'n'on juu, ndo' 'ndyihan'hin vi na jndë sits'oonhan'hin. Ndo' jndë tc'an vi naya'ñeen ndëe nque nn'an na cotsay'onhan yo jñ'oon na mancy'a' na quitji'han juu jndyetyia'ñeen, majo' tana jndëe jnt'ahan.

¹⁹Jo' t'a Jesús jndyue nque nan'ñeen na totsay'on jñ'oon yo jon, tso jon:

—'O' nn'an na tyi'cantlya n'onho' ja. Majndye xuee na m'an quii' nt'anho' na matsi'man ndëeho'. Jndye vaa na m'an na t'man ts'ön 'o', majo' min na nnda', ninjo' tyi'cantlya n'onho' ja. ¿Tsa'nnda' chu na icanhan' na nc'ön

yo 'o' cha' ngantlya n'onho' ja? Quindyoy'onho' yus'aha' ndöhin.

²⁰Ndo' xjen na say'onhanhin na m'aan Jesús, ndo' vi na jndë jndyiaa' juu jndyetyia'ñeen jon, yajo' s'aa juu na si'ndaa'han' xquen juu lu'ñeen, tyioohin tyuaa, totsiquityee'ñ'enhin, ndo' tondui' chon' 'ndyo juu. ²¹Ndo' jo' taxee' Jesús nnon tye juu:

—Juu jndyetyiavahin, ¿Tsa'nnda' xuee na jndë vja na nay'oonhan'hin?

Ndo' juu tye yus'achjo'ñeen, t'a jon, tso jon:

—Tye'han' xjen na chjohin. ²²Ndo' tijndye jnda na itsquioohan'hin quii' chon ndo' quii' ndaa cha' na ntscuee'han'hin, majo' xe na aa vaa na nndëe ntsa' na ntejnedei' já, c'on' na nty'ia' ró nchji' na quitsin'man'hin.

²³Jo' t'a Jesús 'ndyo tye juu yuchjo'ñeen, tso jon:

—Tyi'ya tsu' xe na aa vaa na nndëe nts'a, ee min'cya ro ts'an na vantlya ts'on nquii Tyo'ts'on, tsoñ'en 'nan na ican juu nnon jon, nndëe nts'aa jonhan'.

²⁴Yajo' juu tye yuchjo'ñeen, jndei tic'uaa 'ndyo jon, tso juu:

—Vantlya ts'ön Tyo'ts'on, majo' quitejnedei' ja ntyja na ndicantlya ts'ön cha'xjen na icanhan'.

²⁵Ndo' Jesús, xjen na tquen jon cüenta na jndye nn'an vancüi jo', ninñoon' sityia' jon juu jndyetyia'ñeen. Tso jon nnon juu:

—'U' yutyia na tyi'nin'ncya' na ndyii yuvahin, min na ntsinin juu, quindui' quii' ts'on juu, matavi xuee na ngaque' nnda'.

²⁶Yajo' s'aa jndyetyia'ñeen na jndei sixuaa juu, ji vaa

jndyi na si'ndaa'han' xquen juu yus'a'ñeen, ndë jo' jndui'han'. Majo' jnty'lihan'hin cha'vijon ts'oohin, ata jndye nn'an na m'an jo' jnduehan:

—Jndë tue' juu. ²⁷Majo' nquii Jesús t'uii jon vi ntyjaa' nt'ö juu lu chjo'ñeen, tejndei jonhin na tacüentyjee' juu, ndo' jnanquintyja juu.

²⁸Ndo' vi na jndë tëquee' Jesús cüüi v'aa yo nn'an na totsay'onhan yo jñ'oon yo jon, ta'xee'han nnon jon, jnduehan:

—¿Ndu na tyi'quindëe ntj'i' juu jndyetyia'ñeen quii' ts'on yus'a'ñeen?

²⁹Ndo' t'a Jesús jndyuehan, tso jon:

—Cha' nndëe ntji'ho' jndyetyiamin', icanhan' na quinan'neinho' nnon Tyo'ts'on.

Itsiquindyi nnda' Jesús na nnan'cuee' nn'anhin

(Mt 17:22-23; Lc 9:43-45)

³⁰Ndo' jndui' Jesús jo' yo nque nan'ñeen na totsay'onhan yo juu jñ'oon na toninncyaa jon. Sacüenonhan juu ndyuaa Galilea. Ndo' tyi'quint'ue ts'on Jesús na ncüaa' n'on nn'an yu vaato ntyja vja jon. ³¹Ng'e itsi'man jon ndëe nn'an na totsay'onhan yo jñ'oon na toninncyaa jon. Tso jon:

—Ja na condui tsans'a na i'ua Tyo'ts'on ts'ian nnön na coxën tsoñ'en nn'an, nninncyaa ts'an cüenta ja nduee nn'an, ndo' joo nan'ñeen nnan'cuee'han ja, majo' xee na jndë ndye na t'io, ngüant'ö xcö.

³²Majo' joo nan'ñeen na totsay'onhan yo jñ'oon na

toninncyaa jon, ta'n'an taa' n'onhan juu jñ'oon'ñeen, ndo' ncyaaahan na nta'xee'han nnon jon nin tsiquindyihan'.

¿Nin ts'an na njonntyichen condui?

(Mt 18:1-5; Lc 9:46-48)

³³Jesús yo nn'an na totsay'onhan jñ'oon yo jon sque nnda'han Capernaum. Ndo' vi na jndë na teque'han ncüüi v'aa, taxee' jon ndëehan:

—Nato na tincyö, ¿Nin jñ'oon jnan'jndyeho' jndyueho' yo ntyjeho'?

³⁴Ndo' jo' chen tui jndyuehan, ee nato na ñjonhan, jnan'jndyehan jndyuehan yo ntyjehan nin ncüüi nquehan na nndui' juu na njonchen conduihin quii' nt'anhan.

³⁵Yajo' təcjo Jesús. T'man jonhan na quinan'ndyoo'han na ndyehan jñ'oon. Tso jon:

—Min'cya ro ts'an na nt'ue ts'on na njonchen na nnduihin, quitsindya' ts'on juu ndo' quitejndei juu tsoñ'en nn'an.

³⁶Ndë jo' ty'oon jon ncüüi yuchjo, tco' jonhin xoncüe quii' nt'anhan, chu jonhin. Tso jon ndëehan:

³⁷—Minninchen ts'an na yo na ya ntyjii juu na ncy'oon juu cüenta ncüüi yuchjo, mantyi iy'oon juu cüenta ja yo na ya ntyjii juu. Ndo' min'cya ro ts'an na iy'oon juu cüenta ja, mantyi iy'oon juu cüenta nquii jon na jñon jon ja quii' nt'an nn'an tsonnangue.

Juu ts'an na tyi'tsuehin nacjö, m'aaan juu ntyja njanhan

(Mt 10:42; Lc 9:49-50)

³⁸Ndo' tso Juan nnon Jesús:

—Nnda' ta, jnty'íá ncüii ts'an na icüji' juu xue' cha' quindui' jndyetyia quii' n'on nn'an. Ndo' jndué nnon juu na tavi nts'aa juu na nnda' ng'e tyi'cay'oon juu jñ'oon yo jaa.

³⁹Majo' t'a Jesús jndyuehan, tso jon:

—Tyi'ndueho' na tants'aa juuhan', ng'e ts'an na jndé s'aa ncüii ts'ian t'man yo xuë, tyi'je'quits'aahan' na quintyachen ntsinin juu jñ'oon tyia nacjö. ⁴⁰Ng'e juu ts'an na tyi'itsuehin nacjö, juu tsan'ñeen m'aan jon ntyja njan. ⁴¹Ndo' min'cya ro ts'an na nninncyaa juu ncüii vaso ndaa na ncüeho' ng'e na conduiho' cüenta ja, nquii Tyo'ts'on ndyion juu tsan'ñeen naya na s'aa juu 'o'.

Ta'ndyicje jaa nnon ncüii 'nan na ityii'han' ng'eehan' jaa na quinan'tja jaa

(Mt 18:6-9; Lc 17:1-12)

⁴²“Min'cya ro ts'an na ntsi'man juu nnon ncüiichen ts'an na chjo na vantyja ts'on juu ja na ntsitjahn nnon Tyo'ts'on, yantyi xe na quinan'tyen nn'an ncüii tosu xtyo' tsan'ñeen, ndo' ntjue'hanhin quityquii' ndaandue. ⁴³Ndo' xe na aa matsitja 'u' nnon Tyo'ts'on ve' ng'e yo 'nan na matsa' yo nt'ö', tyi'ntsa'han', c'on' cha'vijon na quitycüan' nt'ö'. Ng'e yantychen na tyi'quindé 'u' na ncja' naijon na tyi'quintycüii na cota'ndo' nn'an, chito na quindé 'u' ndo' na ncja' v'io, naijon na tavi xuee nduu' chon, ⁴⁴Naijon tyi'cüje quintyi min tajon quinduu' chon. ⁴⁵Ndo' mantyi xe na aa matsitja 'u' nnon Tyo'ts'on

ve' tsojnaan' ng'e', yantyi tavi ncja' jo', c'on' na cha'vijon na quitycüan' ng'e', ee yantyi ngaque' naijon na cotando' nn'an na quitycüan' ng'e', chito na quindé ng'e' na ncja' v'io naijon na tavixuee nduu' chon. ⁴⁶Ee quii' v'io, tajon ncüje quintyi min tajon quinduu' chon. ⁴⁷Ndo' mantyi xe na ve' nin'quindyiaa' 'nan na ntyja 'naan' jo' nts'aahan' na ntsitja 'u' nnon Tyo'ts'on, yantyi c'on' cha'vijon na jndé tji' ténnon', ng'e yantyi ngaque' naijon na ico'xen jon na ninncüii ténnon', chito yo ve joohan' ncja' v'io. ⁴⁸Naijon na tyi'jon cüje quintyi min tyi'jon quinduu' chon.

⁴⁹“Joo quioo' na tonan'cüje nn'an na tijnt'uehan na tonan't'maan'han Tyo'ts'on, totyiohan tsjaan' nacjo o' xjen na tonan'cohan o'. ⁵⁰Juu tsjaan' ya jndyihan'. Coninjnt'uehan' cha' tyi'nin'ndaa' 'nan, majo' xe na aa jndé jndui' na chjen'han', ¿Nchu ya nts'aa ts'an na nninchjen' nnda'han'? Matavi nchu ya na ntjo yahan'. Ng'e na nnda', quinduiho' na cha'vijon tsjaan' na ya chjen'han', ndo' c'onho' na ya ntyjii' ñuan 'naanho' yo ntyjeeho'.

Tyi'nan'tyuiii' nn'an tson na toncohan

(Mt 19:1-12; Lc 16:18)

10 Jndui' Jesús Capernaum. Tja jon ndyuaa Judea tontyja na quindui' ndo'cüjioon' na toxndyaa' jndaa Jordán, ndo' jo' tovancüii nnda' nn'an naijon na tyjee' jon. Ndo' jo' ta' jon na itsi'man jon ndéehan cha' mancüii xjen its'aa jon. ²Ndo' vendye nn'an fariseos squenonhan naijon

na m'aan jon. Cojnt'uehan nchu vaa nt'ahan cha' ntyja 'naan' jñ'oon na ntsintcüe' jon ndëehan, quit'uiivi'han' jon. Taxee'han nnon jon:

—¿Aa vanaan na ntsityuii' ts'an tson toco juu yo scuu' juu?

³Ndo' jo' t'a Jesús jndyuehan, tso jon:

—Jñ'oon na tqen juu Moisés na iquenhan' xjen 'o', ¿Nchu vaa itsiquindyihan'?

⁴T'a nan'ñeen, jnduehan:

—Nquii Moisés, tyincyaa jon na vanaan ngave nciiii tson na ngitsohan' na jndë jnty'ehan ntyjehan.

⁵Yajo' t'a Jesús jndyuehan, tso jon:

—Ng'e na que' n'onho', jo' na tqen Moisés juu jñ'oon'ñeen.

⁶Majo' xjen na tye' na tqen Tyo'ts'on tsoñ'en 'nan na min, vaa jñ'oon na itsiquindyihan' na sia jon tsans'a yo tsanscu. ⁷Mang'e na itsohan' na nnda', xuee na ngoco tsans'a, n'ndyii juu tye juu yo ndyee juu cha' ntjotyehin yo scuu' juu.

⁸Ng'e na nnda', ve joo nan'ñeen its'aahan' na ninncüii ts'an conduihin. Ndo' na nnda', tachito ve ts'an conan'xuanhan, ninncüii ts'an conduihan. ⁹Ndo' ng'e jo', ya na jndë toco cüii tsans'a yo tsanscu, itsi'manhan' na nquii Tyo'ts'on sijnda' jon na nnda' vaa, mang'e jo' tyi'ndyehan ntyjehan.

¹⁰Ndo' vi na jndë tyjee' ntcüe' Jesús v'aa yo nn'an na totsaj'onhan yo jñ'oon na toninncyaa jon, taxee' nan'ñeen nin nin'quitsiquindyi juu jñ'oon'ñeen. ¹¹Ndo' t'a Jesús, itso jon ndëehan:

—Juu ts'an na n'ndyii scuu' ndo' ngoco nnda' juu yo nciüichen tsanscu, jndë vaa jnaan' juu nnon scuu' nquii juu, ee conduihin ts'an na ve' ndö' ro m'aan juu yo nciüichen tsan'ñeen. ¹²Ndo' mantyi xe na aa n'ndyii tsanscu saa' juu ndo' ngoco nnda' juu yo nciüichen tsans'a, jndë vaa jnaan' juu nnon saa' nquii juu, ee conduihin ts'an na ve' ndö' ro m'aan juu yo nciüichen tsans'a'ñeen.

Tyio Jesús jn'aan yotsca

(Mt 19:13-15; Lc 18:15-17)

¹³Ndo' tyey'on nn'an yotsca na m'aan Jesús, na nt'ue n'onhan na quityio jon nt'ö' jon cjo yotsca'ñeen cha' ndyio jon jn'aan joo. Majo' nque nn'an na totsaj'onhan yo jñ'oon na toninncyaa jon, ta'han na jnan'tyia'han joo nan'ñeen na jndyochohan yotsca'ñeen. ¹⁴Majo' nquii Jesús, xjen na jndyiaa' jon na nnda' vaa na cont'a nan'ñeen, siv'ii jon. Tso jon ndëehan:

—Ncyaho' na vanaan na ntsque yotsca na m'an ja. Tyi'nantcüe'ho' joo ng'e ntyjantyi nn'an na covantyja n'on ja cha'xjen na covantyja n'on yotsca ja, joo nan'ñeen conduihan nn'an na itye'ntjon Tyo'ts'onhan. ¹⁵Xe na aa m'aan ts'an na nin'quitsijonhin yo juu na itye'ntjon Tyo'ts'on nn'an, icanhan' na nninncyaa tsan'ñeen na ntc'o'xen jonhin cha'xjen nciüii yuchjo vanguee' juu 'nan na tso tye juu ndyee juu. Majo' juu ts'an na tyi'nin'ncyaa juu na nquii Tyo'ts'on ntye'ntjon jonhin, tyi'je'quindë na nduihin ts'an na m'aan ntyja 'naan' jon.

¹⁶Yajo' nquii Jesús, ncüii ro cüii yotsca'ñeen, chu jonhin, ndo' tyio jon nt'ö jon nquen joo. Tso jon ndëë joo:

—Nquii ta Tyo'ts'on quityio jon jn'aan ncüii ro ncüiiho'.

Itsinin ncüii tsantya yo Jesús

(Mt 19:16-30; Lc 18:18-30)

¹⁷Xjen na vandui' Jesús na chi nca jon, jnannon ncüii ts'an, tja juu na m'aan jon, tēco'xtye tsan'ñeen nnon jon. Tso juu:

—Nnda' ta, 'u' na ya ts'an 'u', ¿Nin ncüii nnon na chuhan' na quits'a cha' ntsixuan na tyi'quintycüii na vando' ñuan njan na tonnon nquii Tyo'ts'on?

¹⁸Ndo' t'a Jesús, tso jon nnon juu:

—¿Ndu na tsu' na ya ts'an ja? Min'ncüii ts'an tac'oon na ya ts'anhin, xia'ntyi nquii Tyo'ts'on conduihin na nnda'. ¹⁹'U' nchji' jñ'oon na ico'xenhan' na tqen Moisés, cha'na “Tyi'nc'on' yo tsanscu na ve' ndö' ro, tyi'ntscue' ts'an, tyi'nch'ue', tyi'ntsinin' quintu nacjoo' ncüiichen ts'an, tyi'ntsiivi'nn'an' ts'an, ndo' mantyi quitsa' na njon tye' yo 'ndyo'”.

²⁰Ndo' juu tsan'ñeen je', sintcüe' juu jñ'oon, tso juu:

—Nnda' ta, xjen chjo ja tye' na mavanc'uë tsoñ'en jñ'oonmin'.

²¹Jndyiaa' Jesús nnon juu, tyioo na vi'nchjii jonhin. Itso jon nnon juu:

—Vaa ncüii nnon na icanchenhan' na quitsa'. Cja', quijndë' tsoñ'en 'nan' na min. Ndo' xoquitu' na ngyon' cüenta, quitsa' nayahan' nanninñen', yajo' ntsixuan' na tya 'u' na tonnon nquii Tyo'ts'on. Ndo' ndë jo' quindyotsijon 'u' ntyja njan.

²²Majo' juu tsan'ñeen, vi na jndë jndyii juu na nnda', si'ndaa'han' nchjii juu, tja ntcüe' juu. Ee juu jñ'oon'ñeen sichjoo' jndyihan' ts'on juu ng'e jndye jndyi 'naan' juu min, ndo' min tyi'nin'quijndëë juu joohan'.

²³Ndo' na tui na nnda', jndyiaa' Jesús xi'jndio ndëë nn'an. Ndo' tso jon ndëë nn'an na totsai'onhan yo jñ'oon na toninncyaa jon:

—Ncüii tsantya je', vaa jndyaa' jndyi na ntsijonhin yo jñ'oon na ico'xen Tyo'ts'on nn'an nchu vaa na cotsam'anhan.

²⁴Ndo' nan'ñeen, si'ndaa'han' ngiohan na nnda' vaa na tso Jesús. Majo' tsontyichen jon ndëëhan:

—Nnda' 'o' ntsinda, joo nn'an na t'man quii n'on yo 'nan na tyahin, jndyaa' jndyi na nta'nguee'hin na nquii Tyo'ts'on ntc'o'xen jonhan.

²⁵Ncüii tsantya, jndyaa'ntyichen na ntsijonhin juu na ico'xen Tyo'ts'on nn'an ntyja na cotsam'anhan, chintyichen na ngüequindyi' camello tsue' x'ee tsi'ncyaa.

²⁶Ndo' nque nan'ñeen na totsai'onhan yo jñ'oon na toninncyaa Jesús, t'man vaa na ndincyaaahan' na ncüaa' n'onhan na nnda' vaa itso jon, jo' taxee'han ndëë ntyjehan:

—Ng'e na nnda' vaa, ¿Aa chi tsi'manhan' na tanin juu na nndëë n'man ñuaan'?

²⁷Jndyiaa' Jesús ndëëhan, tso jon:

—Juu na cotji' nn'an cüenta yo ntyja 'naan' jñ'oonva', tanchu ya, majo' ntyja 'naan' nquii Tyo'ts'on, tsoñ'en condëë its'aa jon.

²⁸Na jndyii Pedro na nnda', tso jon nnon Jesús:

—Já tsoñ'en 'nan na nan'xuán, jndë jnty'é'han' cha' condëë na conan'jón ntyja 'naan' juu ts'ian na matsa'.

²⁹Jo' t'a Jesús jndyuehan, itso jon:

—Jñ'oon mayuu' na matsjö ndëëho', minnichen ts'an na 'ndyii juu vaa' juu na ngancyaa juu jñ'oon naya ntyja njan, 'ndyii juu ntyje juu nannon, yo nanntcu, tye juu, ndyee juu, scuu' juu, ntsinda juu, tyuaa 'naan' juu, ng'e na conduihin ts'an na m'aan juu ntyja njan, cha' ndëë ngancyaa juu jñ'oon naya, ³⁰Ndyuminhin jndyechen nn'an na ndixee'han juu cha'vijon na vaa' juuhan', ndo' nn'an na ngichu juu cüenta, ndui nan'ñeen ntyje juu nannon, yo nanntcu, nn'an na ndui cha'vijon tye juu, ndyee juu, nn'an ndui cha'vijon ntsinda juu, yo nin'ndyuaa 'naan' juu. Ndo' mantyi nnon tsonnanguevahin ngenon juu navi', majo' ya na nguee' juu quiñoon'ndue, ntsixuan juu na tyi'quintycüii na vando' ñuaan' juu tonnon nquii Tyo'ts'on. ³¹Jndye nn'an na m'an neinhin conan'tiuhan na joohan njon conduihan, joo nan'ñeen ncju'cje Tyo'ts'onhan. Majo' juu ts'an na condue nn'an na tyi'quinjonhin, ncju' jon tsan'ñeen na tonnon.

Itsinin nnda' Jesús na nnan'cuee' nn'an jon

(Mt 20:17-19; Lc 18:31-34)

³²Tava Jesús nato na vjahan' Jerusalén yo nque nan'ñeen na totsay'onhan yo juu jñ'oon na toninncyaa jon. Majo' joo nan'ñeen ti'ndaa' tycya ngiohan na vja jon juu tsjoon'ñeen, ndo' mañoon nn'an

na santija na nquen' nan'ñeen, mantyi ve' ncyaa ncyaaahan. Yajo' t'man nnda' jon joo ncho've nan'ñeen na totsay'onhan yo jñ'oon toninncyaa jon, jndui'han 'ndyo nato'ñeen. Ta' jon sinin jon ndëëhan nchu vaa na mavaa xjen na ngenon jon navi' t'man. ³³Tso jon ndëëhan:

—Quitquenho' cüenta na cotsava na ntsquë Jerusalén. Ndo' ja na condui tsans'a na i'ua Tyo'ts'on ts'ian nnön na coxën nn'an, jo' nninncyaa ts'an cüenta ja nduee ntyee na conintque ndëë jaa nn'an judíos, ndo' mantyi yo nduee nn'an na conan'man nchu itsiquindy juu jñ'oon na tquen nquii Moisés. Ndo' joo nan'ñeen nnan'jnda'han na cüi'ö, ndo' mantyi nninncyahan cüenta ja nduee joo nn'an na tachi nn'an judíos conduihan. ³⁴Ndo' joo nan'ñeen nnan'cüejaan'han ja, ndyiohan 'nan ja, ndo' ntjue'han ndaa jndyuehan cjö, ndë jo' nnan'cuee'han ja. Majo' xuee na jndë ndye na tui na nnda', ngüant'ö xcö.”

Santiago yo Juan cotanhan vi naya nnon Jesús

(Mt 20:20-28)

³⁵Juu Santiago yo nin'Juan, ntsinda Zebedeo, squenonhan na m'aan Jesús. Jnduehan nnon jon: —Ta, nt'ue nn'ón na ntsa' vi naya'ñeen na cotán nnon'.

³⁶Yajo' taxee' jon ndëëhan: —¿Nin naya nt'ue n'onho' na quits'a yo 'o'?

³⁷Jo' t'ahan, jnduehan: —Ya na ngacüetyen' naijon na ndit'maan' 'u' na ntcoxen'

tsonnangue, nninncyá' na ngüendyuá ncüii cüii ntyja ngia' na nnan'jón yo 'u' ntyja 'naan' na maco'xen'.

³⁸Majo' sintcüe' Jesús jñ'oon ndëëhan, tso jon:

—'O' min tyi'covaa' n'onho' nin 'nan na cotanho' nnön. Ja contjo ya nchji yo navi' na ngenön na nnt'a nn'an ja, ndo' na nnan'cuee'han ja. Ndo' 'o' je', ¿Aa ntjo ya ngioho' navi' na nnt'a nn'anho' min xe na aa na nnan'cüjehan 'o'?

³⁹T'ahan, jnduehan:

—Nndëë nnt'á.

Ndo' itsochen Jesús ndëëhan:

—Ng'e na cotsay'onho' jñ'oon yo ja, jo' juu navi' na ngenön, mantyi ngenonho'han', ndo' ng'e na nan'xuanho' ntyja njan, jo' na nnan'cüje nn'anho'. ⁴⁰Majo' chito ja tsixuan na nninncyá na ngüendyuáaho' ncüii cüii ntyja nc'lia, nquii Tyo'ts'on nninncyáa jon juu naya'ñeen ndëë nque nn'an na nan'xuanhan na ncy'onhan cüentahan'.

⁴¹Ndo' joo nqui nan'ñeen na mantyi totsay'onhan yo juu jñ'oon na toninncyáa Jesús, ta'han, jnan'vjehan Santiago yo nin'Juan'ñeen. ⁴²Ng'e jo' t'man Jesús na ninvaa ncho'vehan, tso jon ndëëhan:

—Nque nn'an na conintque ndëë nn'an ncüii cüii tsonnangue, mangioho' na conan's'ahan ndëë joo nn'an na cotoxenhan. Ndo' nque nn'an na condui nanm'ann'ian t'man, cotquenhan xjen nn'an na m'an nacje 'naanhan. ⁴³Majo' 'o' minchjo tyi'quichuhan' na nnda' nc'onho' ndëë ntyjeho'. Min'cya

ro na cüiiho' na ntyja ts'on juu na nnintquehin quii' nt'an ntyjeho', tsixuan juu na quityentjon juu ndëëho'. ⁴⁴Ndo' min'cya ro cüiiho' na ntyja ts'on juu na nc'oon juu na tonnon quii' nt'anho', quinduihin ts'an na ityentjon juu ndëëho'.

⁴⁵Ee ja na condui tsans'a na i'ua Tyo'ts'on ts'ian nnön na coxën tsoñ'en nn'an, chito jndyö na mant'uë nn'an na quitye'ntjonhan nnön. Ja jndyö na ntye'ntjön ndëë nn'an, ndo' n'ndyii nquii ja na cüi'ö na ndyion jnan nn'an, cha' ndyaahan ntyja 'naan'han'.

Sin'man Jesús Bartimeo

(Mt 20:29-34; Lc 18:35-43)

⁴⁶Squehan tsjoon Jericó, ndo' xjen na vandui' Jesús juu tsjoon'ñeen yo nin'nn'an na totsay'onhan jñ'oon yohin, yo cüii tmaan' nn'an jndye jndyi, jo' 'ndyo nato'ñeen vaquityen ncüii tsannchjaan', ican juu xoquitu' ndëë nn'an. Jndyu juu Bartimeo, jnda tsan na jndyu Timeo. ⁴⁷Xjen na jndyii juu na nquii Jesús, tsan na jnan Nazaret, ivenon jon jo', ta' juu na sixuaa juu. Tso juu:

—Nnda' Jesús na condui 'u' tsjan David na jndyocahan', cyon' na nty'ia rö nchji'.

⁴⁸Ndo' jndye nan'ñeen jnan'tya'hanhin na cüichen 'ndyo juu, majo' juu juu majndeintyichen tic'uaa 'ndyo juu. Tso nnda' juu:

—'U' na condui 'u' tsjan David na jndyocahan', cyon' na nty'ia rö nchji'.

⁴⁹Ndo' jo' t'cüentyjee' Jesús. Tso jon ndëë nn'an na totsay'on jñ'oon yohin:

—Qui'manho'hin.

Ndo' t'manhan juu tsannchjaan'ñeen, jnduehan nnon juu:

—C'on' na ya ntyji!,
quinanquintyja!, nquii jon i'man
jon 'u'.

⁵⁰Yajo' tju'to juu ndiaa na vanjoon'hin, ninñoon' jnanquintyja juu, tja juu na m'aan Jesús. ⁵¹Ndo' taxee' Jesús nnon juu, tso jon:

—¿Nin 'nan nt'ue tson' na quits'a ja 'u'?

Ndo' jo' t'a juu tsannchjaan'ñeen, tso juu:

—Ta, nt'ue jndyi ts'ön na nnty'ia nnt'a.

⁵²Ndo' sintcüe' Jesús jñ'oon nnon juu:

—Jndë ya ncja!, ng'e na vantyja tson' ja, jo' na jndë jn'man'.

Ndo' majuuntyi xjen'ñeen ntjo naxuee jndyiaa' tsan'ñeen. Tja juu yo Jesús nato na vja jon.

Taquee' Jesús Jerusalén

(Mt 21:1-11; Lc 19:28-40; Jn 12:12-19)

11 Vi na jndë tindyo na ntsquehan Jerusalén, na ndyo m'aan juu tsjoon Betfagé yo Betania na tonnon tyo' na minntyjee' n'oon Olivos, t'ua Jesús ts'ian ndëe ve joo nn'an na totsay'on yo juu jñ'oon na toninncyaa jon na c'ohan ncüii nt'aa. ²Majo' vitjachen na jndui'han, tso jon ndëehan:

—Quitsaque'ho' tsjoon chjo na m'aan tondëeho'. Ndo' vi na jndë squeho' jo', yajo' njnty'iaho' ncüii snonndyua na min'jon tacontjo ts'an. Quinan'quinan'ho' juu o', ndo' quindyoy'onho' juu cho'ñeen ntjoohin. ³Ndo' xe na aa ngüaxee'

ts'an ndëeho' ndu na cont'aho' na nnda', quinan'ntcüe'ho' jñ'oon nnon tsan'ñeen xe ng'e nquii jon na conintque nninjnt'ue chjohin o', ndo' ya ndë jo', ngaquintjo ntcüe' o'.

⁴Ndo' jndui' nan'ñeen, ty'e han ndo' mayuu' jndiohan juu snon'ñeen na tyen o' 'ndyo v'aa na m'aan 'ndyo nato, jo' jnan'quinan'han juu o'.

⁵Ndo' nque nn'an na m'an ndyo jo', taxee' nan'ñeen ndëehan, jnduehan:

—¿Ndu na conan'quinan'ho' juu snonva'?

⁶Yajo' t'ahan cha'xjen juu jñ'oon na jndë tso Jesús na quinduehan. Ndo' nn'an njnuen' juu cho'ñeen, tyincyahan na tyey'on nan'ñeen juu o'. ⁷Ndo' xjen na sque ntcüe'han najjon m'aan jon na y'onhan juu snon'ñeen, tyiohan ndiaahan naxen' o', jo' tantjo jon juu o'. ⁸Ndo' jndye nn'an na m'an jo', totquenhan ndiaa tonco 'naanhan nato, ndo' vendyehan tyjeehan nduee n'oon, tquenhan joohan' nato'ñeen na jnan't'maan'han jon. ⁹Ndo' nn'an na ve'jndyee na tonnon jon yo nin'nn'an na ntyja toxen' jon, ninnquii'chen tonan'xuaahan:

—Nën jndyi jaa ngiö nquii tsan na icüjee!. Quityio Tyo'ts'on jn'aan nquii juu na icüjee'non ndëe yo xuee' nquii jon na conduihin na itye'ntjon jon nn'an. ¹⁰Conan't'maan' jaa nquii jon na mavaa xjen na ntco'xen jon, cha'xjen nquii David ndyu na toxen'chen toco'xen jon nn'an tsjan jaa na jndyocahan'. Quindit'maan' nquii Tyo'ts'on na m'aan quiñoon'ndue.

¹¹Ndo' xjen na taquee' Jesús Jerusalén, tja jon vats'on t'man. Ndo' nn'an na m'an jo', vi na jndë tquen jon cüenta nchu vaa 'nan na cont'ahan, ndo' ng'e na vaman, jo' jndui' ntcüe' jon. Tja jon Betania yo nque nn'an ncho've'ñeen.

**Tju' Jesús jñ'oonvi' cjoo' ts'oon
higuera na tatë quichuu'han'**

(Mt 21:18-19)

¹²Ndo' tonco cüiichen xuee, jndë na jndui' nnda'han Betania, tyjee' na nin'jndo' Jesús. ¹³Jo' jndyiaa' tycya jon ncüii ts'oon higuera na min tscoo'han'. Ndo' jo' sindyoo'hin nnon juu ts'oon'ñeen, na tëquindyiaa' jon aa chuu' tëhan' na ntquii jon. Majo' xjen na tuee'cya jon nnonhan', ve' xia'ntyit sco minhan', ng'e tyi'covee' xjen na nguen tëhan'. ¹⁴Ndo' tso jon nnonhan':

—Tavi xuee na ntsa' të na ntquii ts'an.

Ndo' nn'an na totsay'onhan yo juu jñ'oon na toninncyaa jon, mantyi jndyehan juu jñ'oon'ñeen.

**Tji' Jesús nn'an quityquii' vats'on
t'man,**

(Mt 21:12-17; Lc 19:45-48; Jn 2:13-22)

¹⁵Ndë jo' sque nnda'han Jerusalén. Ndo' Jesús, tëquee' nnda' jon vats'on t'man. Jo' ijon jndye 'nan min na condëe' nn'an, yo quioo' na conan'cüje nn'an na conan't'maan'han nquii Tyo'ts'on. Ndo' ng'e na its'ndaa'han' nchjii jon na coninjnt'ua 'nan jo', ta' jon, tji' jon nan'ñeen ch'en. Mantyi nn'an na conan'jndyo s'on 'naan nn'an na cotsque ya, scüequityee'

jon joo mesa 'naanhin. Ndo' manin' cüajon s'aa jon yo joo silla 'naan nn'an na condëe' quintu'. ¹⁶Min tatyincyaa jon jñ'oon na vanaan na ngüenon ts'an ch'een' juu vats'on'ñeen na chu juu xu. ¹⁷Tye' na itsi'man jon ndëe' nan'ñeen, tso jon:

—Quityquii' jñ'oon' Tyo'ts'on na jndui itsohan': Juu v'a tsixuanhan' v'aa najon nque nn'an na ninvaa tsonnangue na conan'neinhan nnön. Ndo' tsontyichen jon: Majo' 'o' cont'aho' na itsijonhan' juuhan' ncüii tsë'tsjö' na cotoo' nan'ntyuee, ee 'o' conty'ueeho' xoquitu' 'naan nn'an na cotsque ntjoohin na nnan'neinhan nnon jon.

¹⁸Ndo' nque nn'an na conintque ndëe' ntyee 'naan nque nn'an judíos yo nin'nn'an na conan'man nchu vaa itsiquindyi juu jñ'oon na tquen nquii Moisés, jndyehan na nnda' vaa na s'aa Jesús. Tsojnaan' jo' tojnt'uehan nchu vaa nt'ahan na nnan'cuee'han jon. Majo' ve' ncyaaahan na nt'ahan na nnda' ng'e tsoñ'en nn'an, t'man vaa na tëvee' ngiohan jñ'oon na tots'i'man jon ndëehan. ¹⁹Ndo' xjen na taman, yajo' jndui' nnda' Jesús Jerusalén yo nn'an 'naan' jon. Ty'ehan.

Ts'oon higuera jndë tcanhan'

(Mt 21:20-22)

²⁰Tonco ncüiichen xuee, tenon nnda'han najon minntyjee' juu ts'oon higuera'ñeen. Jo' cojnty'iahan na jndë tcanhan' xjen nch'ioo'chenhan'. ²¹Ndo' tañjoon' ts'on Pedro 'nan na tui. Tso jon nnon Jesús:
—Nnda' ta, 'u' na matsi'man' jñ'oon' Tyo'ts'on ndëe' nn'an,

quindya! juu ts'oon higuera na tju' jñ'oonvi! cjo!, jndë tcanchenhan'.

²²Ndo' jo' t'a Jesús jndyuehan, tso jon:

—Cantyja n'onho' nquii Tyo'ts'on.

²³Jñ'oon na mayuu' na matsjö ndëëho', xe na aa ican ts'an nnon jon na quenaan' jon tyo'vahin ndo' cju' jonhan' quityquii' ndaandue, xe na aa tyi'nts'aa juu na ve vaa na ndyii' ts'on juu, ndui cha'xjen jndë vantyja ts'on juu. ²⁴Mang'e jo' matsjö ndëëho', tsoñ'en na cotanho' nnon Tyo'ts'on, cantyja n'onho' na jndë tyincyaa jonhan' ndëëho', ndo' nndui cha'xjen na cotanho'. ²⁵Ndo' juu xjen na matsinin' nnon Tyo'ts'on, xe na aa m'an' na v'i' ncüii ty'iu', quitsit'man tson' juu cha' min tyi'ntscu'han' na nquii Tyëëhë na m'aan quiñoon'ndue ndëë ntsit'man ts'on jon 'u' na matsitja 'u' nnon jon. ²⁶Majo' xe na aa tyi'nin'quitsit'man tson' juu ty'iu' na sitjahin nnon', min nquii Tyëëhë na m'aan quiñoon'ndue, xe'quitsit'man ts'on jon 'u' na matsitja 'u' nnon jon.

¿Nin juu incyaa najndei na condui Jesús?

(Mt 21:23-27; Lc 20:1-8)

²⁷Ndo' ncüiichen jon sque nnda'han Jerusalén. Ndo' viochen xjen tyincyaa jon ntyee' ch'een' juu vats'on t'man, vendye ntyee na conintque ntyja 'naan nn'an judíos squenonhan na m'aan jon, yo ntyjehin nn'an na conan'man nchu vaa itsiquindi juu jñ'oon na tquen Moisés, ndo' yo nn'an na conintque ndëë tsoñ'engan na conduihan nn'an judíos. ²⁸Joo nan'ñeen taxee'han nnon jon, jnduehan:

—¿Nin najndei condui 'u' na tji' nn'an quityquii' vats'on t'man? Ndo' ¿Nin juu tyincyaa najndu' na sa'han'?

²⁹Jo' t'a jon jndyuehan, tso jon:

—Mantyi ja vaa jñ'oon na ngüax'ë ndëëho', xe na aa nnan'ntcüe'ho' juuhan', yajo' mantyi ntsjö ndëëho' nin nquii na t'ua ts'ian nnön na tji' nan'ñeen quityquii' vats'on t'man. ³⁰Nquii Juan, tsan na totsiquindëë' nn'an, ¿Nin nquii juu t'ua ts'ian nnon jon na quits'aa jon juu ts'ian'ñeen? ¿Aa nquii Tyo'ts'on, ndo' aa ve' nn'an jndue na quits'aa jonhan'? Cüa, quit'aho'.

³¹Yajo' tye' na jnan'nein nquehin yo ntyjehin, jnduehan:

—Xe na aa nnduë na nquii Tyo'ts'on t'ua jon ts'ian nnon juu tsan'ñeen na quitsiquindëë' juu nn'an, yajo' juu tsanvahin ngitso juu ndëë: “¿Ndu na tatentyja nn'ön juu jñ'oon na toninncyaa Juan'ñeen?” ³²Ndo' mantyi xe na aa nnduë na ve' nn'an t'ua juu ts'ian'ñeen nnon juu.

Mannada' jñ'oon na tom'aan' n'onhan. Majo' tyi'je'quinduehan na nnda' ng'e ncyaa jndyihan na nnan'vje nn'anhin, ee tsoñ'en nn'an tovantyjatyen n'onhan na nquii Tyo'ts'on t'ua jon juu ts'ian'ñeen nnon Juan. ³³Mang'e na nnda', jnduehan nnon Jesús:

—Aa já mancüixjen tyi'quindió.

Ndo' jo' t'a jon, itso jon ndëëhan:

—Min ja xe'quitsjö ndëëho' nin nquii jon na t'ua ts'ianmin' nnön na s'ahan'.

Nn'an na cotquen cüenta nt'ööntjon

(Mt 21:33-46; Lc 20:9-19)

12 Ndo' ta' Jesús na sinin jon jñ'oon na tyi'quitso nquii'han' ndëë nn'an. Ndö vaa na itso ncüii jñ'oon'ñeen:

—Tom'aan ncüii ts'an. Jnon' jon nt'öö tëndöndyoo' tsjan. Ndë jo' tyii' jon teon xi'jndio juu ntjon'ñeen. Ndo' mantyi tqwen tsan'ñeen ncüii tsjö' na su nnon na ndëë nchje jon tëndöndyoo' tsjan'ñeen cha' ncüji' jon ndaa'han'. Ndë jo' sia jon ncüii jndu ndye cha' ndëë ntquen ts'an cüenta juu ntjon'ñeen, jndë jo' jnt'ue jon nn'an na quint'ahan ts'ianhan'. Jndë jo' jndui' jon, tja jon ncüiichen tsonnangue. ²Ndo' xjen na nchjii jon na jndë tue' tē joo nt'öö'ñeen, jo' jñon jon ncüii ts'an na tye'ntjon jon na m'an nan'ñeen na nnon juu tsan'ñeen nninncyahan tē na tsixuanhan' cüentaa' nquii jon. ³Majo' joo nan'ñeen, ty'onhan juu, totja'hanhin, ndë jñon ntcüe'han juu na tatē tyincyahan na ngachu juu. ⁴Ndo' na nnda', juu ts'an na 'naan' juu ntjon'ñeen, jñon nnda' jon ncüiichen ts'an na itye'ntjon jon naijon na m'aan nan'ñeen. Juu tsan'ñeen totuen'han ntjö'hin, jnan'quee'han xquen juu. Ji vaa jndyi jnt'ahanhin. ⁵Jndë jo' juu ts'an na 'naan' ntjon'ñeen, jñon nnda' jon ncüiichen ts'an na ityentjon jon. Juu tsan'ñeen, jnan'cuee'hanhin. Ndo' joo nan'ñeen, ninnquii' nnda' vaa tont'ahan tsoñ'en nn'an na tojñon nquii ts'an na 'naan' juu ntjon'ñeen, ñ'en nn'an na totja'han, ndo' vendye nan'ñeen jnan'cüjehan.

⁶“Majo' taquintjo ninncüii ts'an na vi m'aan na itsitü jon na ijñon jon na m'an nan'ñeen. Jo' jnda nquii jon, ninncüii ts'onhin na tuihin ndo' t'man vaa na vi'nchjii jonhin. Na mats'iañ'en jñon jonhin ndëë joo nan'ñeen. Ee sitü jon:

Nque nanmin' na totyentjonhan nnön, tajnt'a nan'ñeen na njonhan, majo' jnda ja nt'ahan na njonhin”.

Nnda' va na toquindyii' ts'on jon. ⁷Majo' juu xjen na tyjee' jnda nquii jon na m'an nan'ñeen, jnduehan ndëë ntyjehan: Ts'ian ya yuu', vi na jndë tue' tye tsanvahin, juu ntjonvahin ntjohan' cüentaa' juu. Cüa, quinan'cuëë'hin cha' ntjotyenhan' nduëë. ⁸Ndo' na nnda', ty'on nan'ñeen jon, jnan'cuee'han jon, ndë jo' tyque'han si'ts'o 'naan' jon na toxen' juu teon'ñeen.

⁹Ndo' taxee' Jesús:

—Nquii ts'an na 'naan' juu ntjon'ñeen, ¿Nin 'nan nts'aa jon? Nquii jon nndyo ntcüe' jon ndo' ntscüje jon joo nn'an na jnty'ii jon juu teon'ñeen ndueehan, ndo' ntsijnda' jon mañoon nn'an na nt'ahan ts'ian juuhan'.

¹⁰“Tyi'xe'quits'aahan' na taconan'jn'aanho' juu jñ'oon' Tyo'ts'on na minhan' ndueeho' na itsohan':

Nque nn'an na conan'ya v'aa, jnan'neinhan, jnduehan:

Juu tsjö' na jndue nn'an na conan'ya v'aa na tayuu jnt'uehan',

tquenhan' juuhan' na conduihan' tsjö' na ngüentyjee'tyen nqui v'aa.

¹¹Nquii jon na itye'ntjon jon jaa, nnda' vaa na sijnda' jon.

Cavee' jndyi ngiö na cotquën cüenta na nnda' vaa na its'aa jon.

¹²Ndo' joo nan'ñeen na jndohin Jesús, vi na jndë jndyehan jñ'oonva' na sinin jon, nt'ue jndyi n'onhan na cy'on cominsión jon, na chi ncja jon

navi', ng'e joohan sijoon' jon yo nque nan'neen na tont'ahan 'nan natyia. Ee taa' n'onhan nacjo nquehin sinin jon juu jñ'oon'neen. Majo' jnty'ehan na nin'quit'uehan jon ng'e ncyaaahan na joo nn'an na jndye jndyi'hin nt'a vi' nan'neenhan. Ty'ehan.

Cotaxee' nn'an nin ts'an nnon na ndyionhan s'on

(Mt 22:15-22; Lc 20:20-26)

¹³Ndëcyä nque nn'an tmaan' fariseos jñonhan vendye ntyjehan yo nn'an 'naan' Herodes na m'aan Jesús. T'uahan ts'ian ndëë nan'neen na quitquenhan cüenta jñ'oon na itsinin Jesús cha' ntyja 'naan'han' quit'uiihan'hin. ¹⁴Xjen na squehan na m'aan jon, jnduehan:

—Nnda' ta, 'u' na matsi'man' jñ'oon' Tyo'ts'on ndëë nn'an, mangió na matsinin' jñ'oon na mayuu', min tacüenta matyi' joo jñ'oon na conan'nein nn'an nacjo'. 'U' ninncüii xjen ntyji' yo tsoñ'en nn'an. 'U' jñ'oon na mayuu' matsi'man' nchu vaa nt'ue ts'on Tyo'ts'on na quint'a nn'an. Majo' nin'quindyé jñ'oon 'ndyo', juu s'on na ique tsanm'aants'ian, ¿Aa chuhan' na cotyiónhan', ndo' aa tyi'quichuhan'?

¹⁵Majo' taa' ts'on Jesús na ve' condue nquehan jñ'oon'neen. Jo' tso jon ndëëhan:

—'O' nt'ue n'onho' na quit'uiivi'han' ja, jo' na nnda' vaa na condueho' nnön. Quindyoy'onho' ncüii xoquitu' denario na nty'ia.

¹⁶Tyey'onhan cüiihan'. Ndo' taxee' jon ndëëhan:

—¿Nin ts'an tsö'xquen chuu'han', ndo' nin nquii ts'an xuee' na chuu'han'?

T'ahan, jnduehan nnon jon:
—Nquii tsanm'aants'ian t'man César.

¹⁷Ndo' tso Jesús ndëëhan:
—Mayuu' jñ'oon na t'aho'. Jo' quinan'quindëho' jñ'oon na iquen jon ndëëho', ndo' juu jñ'oon na iquen Tyo'ts'on ndëëho', mantyi quita'nguee'ho'han'.

Ndo' na nnda' t'a jon jndyuehan, ntjohin na vacue m'aan' n'onhan ntyja 'naan' jon.

Taxee' nn'an ntyja 'naan' na nta'ndo' xco nn'an

(Mt 22:23-33; Lc 20:27-40)

¹⁸Ndë jo' vendye nn'an juu tmaan' saduceos squenonhan na m'aan Jesús. Nan'neen conduehan ncüii ts'an na jndë tue', tyi'je'cüando' nnda' juu. Ndö juu jñ'oon na jnan'neinhan nnon Jesús, jnduehan:

¹⁹—Nnda' ta na matsi'man' jñ'oon' Tyo'ts'on ndëë nn'an, nquii Moisés, vaa jñ'oon na jnty'ii jon ndëë jaa na co'xenhan', xe na aa ngue' ts'an ndo' ntjo scuu' juu na min ta'nan ndahan tui, ico'xenhan' na ngoco tyje nquii ts'oo'neen yo scuu' jon na ntjo, na nc'on ndahan na ntsive juu xuee' nquii ts'oo'neen. ²⁰Jñ'oon na ngió, tom'an ntyque' nannon na ninncüii ts'an ntsindahan. Nquii tsan na vejndyee, toco jon, majo' ya na tue' jon ta'nan jnda jon yo scuu' jon.

²¹Ndo' tyje jon, tsan vja ve, toco juu yo tsanscu'neen, ndo' majo'ntyti xjen na tue' juu, min ta'nan jnda juu t'oon yo juu tsanscu'neen. Ndo' majo'ntyti tjon tyje jon tsan vja ndye. ²²Ndo' tsoñ'en na ninvaa na ntyque' joo nan'neen, toncohan yo juu tsanscu'neen, ndo' min'ncüii

ndahan tat'oon yohin, ndo' vi na mats'iañ'en, mantyi nquii tsan'ñeen tue' juu. ²³ Jñ'oon na nin'quita'x'é nnon', nn'an na jndë tjë, xe na a nta'ndo' nnda'han, cha'xjen juu jñ'oon na matsi'man', ¿Nin ncüii joo na ntyque' nan'ñeen na ndisaa' juu tsanscu'ñeen, ng'e ninvaa na ntyque'han tondisaa' juu?

²⁴ Ndo' t'a Jesús jndyuehan, tso jon:

—Juu jñ'oonva' na condueho' ndö', tsi'manhan' na cochue n'onho', min ndicüaa' n'onho' juu jñ'oon' Tyo'ts'on na conan'jn'aanho', ntyja 'naan' juu najndei na condui nquii jon. ²⁵ Ee joo nn'an na jndë tjë, juu xjen na ntando' nnda'han, taje'quiconco nnda'han, min taje'ncyahan ndahan na nnonco joo. Ee nndui nan'ñeen cha'na nque ángeles na m'an quiñoon'ndue.

²⁶ Majo' ntyja 'naan' juu jñ'oon na cota'ndo' nnda' nn'an na jndë tjë, 'o' jndë jnan'jn'aanho' nacjoo' tson na tji Moisés, juu jñ'oon na sinin Tyo'ts'on nnon jon xjen na tëquindiyaa' jon ts'oon chjo na cov'a. Itso jon nnon Moisés'ñeen: “Ja condui Tyo'ts'on cüentaa' Abraham yo Isaac yo nin'Jacob na vantyja n'onhan ja. Nnda' vaa jñ'oon na tso jon min na tivio jndë tjë nan'ñeen.” ²⁷ Jo' min na jndë tjë nn'an na tui tsjan nquii Moisés, sinin Tyo'ts'on ntyja 'naanhan na ninvaa vando'han. Ndo' ng'e na nnda', condui jon Tyo'ts'on cüenta nque nn'an na cotando', chito cüenta nt'oo. Jo' tsi'manhan' na 'o' cochue n'onho' yo 'nan na conan'tiuho' na tyi'je'quitando' nnda' nn'an na jndë tjë.

Jñ'oon na njonntyichen na ico'xenhan'

(Mt 22:34-40)

²⁸ Xjen na sinin Jesús ndëe nn'an saduceos'ñeen, tyjee' cüii ts'an na itsi'man nchu vaa itsiquindyi juu jñ'oon na tqen Moisés. Jo' jndyii juu jñ'oon'ñeen na sintcüe' Jesús ndëe nan'ñeen. Ndo' taa' ts'on tsan'ñeen na juu jñ'oon na sintcüe' Jesús, jndyoyuhan'. Jo' taxee' juu nnon jon:

—Quii' nt'an tsoñ'en jñ'oon na tqen Tyo'ts'on na ico'xenhan', ¿Nin nquii jñ'oon na njonntyichen tsixuanhan'?

²⁹ T'a Jesús, itso jon nnon tsan'ñeen:

—Nquii jñ'oon na njonntyichen tsixuanhan', ndö vaa na ico'xenhan': “'O' nn'an Israel, quindyeho', xia'ntyti nquii ta Tyo'ts'on na conan't'maan' jaa, taquintyja nquii jon na conduihin Tyo'ts'on, ta'nan ncüiichen. ³⁰ Jo' cüive'nchji' jon yo na xoncüee' tson'. Tsoñ'en na ndëe ntsa', quitsa'han' ng'e na ve'nchji' jon, mantyi tsoñ'en 'nan na matsitiu', quitsitiu' ya'han' ng'e na venchji' jon. Quityentjon' nnon jon yo na ninvaañ'en najndu' ng'e na venchji' jon. Jñ'oonvahan tsixuanhan' na njonntyichen na ico'xenhan'.” ³¹ Ndo' juu jñ'oon na vja ve na ico'xenhan', itsijonhan' juuhan' cha'na juu jñ'oon na vejndyee: “Cüivenchji' tsoñ'en nn'an cha'xjen na venchjii nquii 'u'.” Ta'nan ncüiichen jñ'oon na njonntyichen conduihan' yo jñ'oonmin'. ³² Yajo' juu tsan'ñeen na tsi'man nchu vaa itsiquindyi

juu jñ'oon na tquen nquii Moisés, sintcüe' juu jñ'oon nnon Jesús, tso juu:

—Nnda' ta, 'u' na matsi'man' ntyja 'naan' Tyo'ts'on ndé, juu jñ'oonva' na tsu', jndyoyuhan'. Mayuu' jñ'oon na matsu' na nquii jon ninncüiihin. Ninnquii jon co'xen, ta'nan ncüiichen. ³³Ndo' na nc'oon ts'an na cüivechjii juu jon yo na xoncüee' ts'on juu, ndo' yo tsoñ'en na ndëë nts'aa juu na quits'aa juuhan' ng'e na venchjii juu jon, ndo' tsoñ'en na itsitiu juu na ntsiquindé juuhan' ng'e na venchjii juu jon, ndo' na ntyentjon jon juu na ninvaa najnde' juu, ndo' mantyi na cüivenchjii juu nn'an cha'xjen na venchjii nquiihin, joo nan'min' njonntyichen conduihan', chichen quioo' na ntscuee' ts'an na ntsco juu o' na itsit'maan' juu Tyo'ts'on, yo mañoonchen nnon na ninncyaa ts'an na ndit'maan' jon.

³⁴Ndo' tquen Jesús cüenta na ya jñ'oon sintcüe' tsan'ñeen. Jo' tso jon nnon juu:

—'U' tavi jndye vitja na ntsijon 'u' yo na itye'ntjon Tyo'ts'on nn'an nchu vaa na cotsam'anhan.

Ndë jo' matavi 'nan ncüiichen ts'an na sisaa' ts'on na ngüaxee'chen jñ'oon nnon jon.

Cristo conduihin nquii jnda Tyo'ts'on

(Mt 22:41-46; Lc 20:41-44)

³⁵Viochen xjen na itsi'man Jesús ndëë nn'an quityquii' juu vats'on t'man, tso jon:

—Joo nn'an na conan'manhin ndëë ntyjehin nn'an judíos, conduihin na nquii Cristo na jñon

Tyo'ts'on jon quii' nt'an nn'an, conduihin jnda nquii David. ¿Ndu na conduehan na nnda'? ³⁶Ee juu David ntyja 'naan' nquii Espiritu Santo tso jon:

Nquii ta Tyo'ts'on itso jon nnon nquii jon na itye'ntjon jon ja: Quijman' nc'ia na tontyjaya, viochen xjen na joo nn'an na jndohan 'u' nts'a ntmaan'han nacje 'nan' na ntco'xen'han.

Tsontyichen Jesús ndëëhan: ³⁷Ja matsjö ndëëho', juu David tso jon na nquii Cristo conduihin nquii jon na itye'ntjon jonhin. Ndo' na nnda', ¿Nchu vaa na tso juu na conduihin jnda juu?

Ndo' na sinin Jesús jñ'oonmin', joo nn'an jndye jndyi'hin, tavee' jndyi ngiohan na tondyehan joohan'.

Nn'an na conan'man nchu vaa itsiquindy' jñ'oon na tquen Moisés, 'nan tyi'quichuhan' cont'ahan

(Mt 23:1-36; Lc 11:37-54; 20:45-47)

³⁸Viochen xjen na itsi'man Jesús, tso jon:

—Quint'aho' cüenta na tyi'nt'aho' cha' na cont'a nque nn'an na conan'man nchu vaa itsiquindy' juu jñ'oon na tquen nquii Moisés. Ee cavee' ngiohan na cocüehan ndiaa tonco cha' quindue nn'an na t'man conduihan. Ndo' mantyi cavee' jndyi ngiohan na ninncyaa ts'an ts'onhan nata. ³⁹Ndo' xjen na covatjon nn'an vats'on, joohan na nin'cüendyuuaahan naijon itsiquinjonhan'hin. Ndo' xjen na covee' nguee, joohan nt'ue n'onhan na ntcüa' jndyeehan.

⁴⁰Majo' joo 'nan 'naan nanntcu ninnque, cotji' nan'ñeehan' na

nin'cüi'naanhinhan', ndo' ndë jo' jndye jñ'oon na conan'neinhan nnon Tyo'ts'on cha' quinan'tiu nn'an na vaa njon jndyi jon ngiohan. Matsjö jaa'ntyichen nt'uiivi' Tyo'ts'on joohan ng'e na nnda' vaa cont'ahan.

**Juu tsanscu ninnqui, njonntyichen
'nan tyincyaa juu**

(Lc 21:1-4)

⁴¹Ncüii jon m'aan Jesús vats'on t'man. Jo' vequityen jon na tonnon najon min quiton na cotyion nn'an s'on cüentaa' juu vats'on'ñeen. Ndo' jndyiaa' jon jndye nn'an tjue'han s'on jo'. Ndo' jndye nantya, t'man s'on tyionhan tyquii' joohan'.

⁴²Majuu xjen'ñeen, cüii tsanscu na jndë ntjohin ndo' jñen' jndyihin, tyjee'non juu, tacju' juu ve xoquitu' s'on ve ncüii joo iston'ñeen. Joo xoquitu'ñeen njonhan' cha'na ninncüii xoquitu'. ⁴³Ndo' na tui na nnda', tso Jesús ndëë joo nn'an na totsai'onhan yo jñ'oon na toninncyaa jon:

—Jñ'oon na mayuu' matsjö ndëëho', tsanscuvahin na jndë tue' saa' juu, njonntyichen 'nan na tju' juu quityquii' iston'ñeen, tachito joo s'on jnda na tjue' nantya. ⁴⁴Ee tsoñ'en nan'ñeen ve' s'on na vantjo'chen na tjue'han quityquii' quiton'ñeen, majo' juu tsanscuvahin na jndë ntjohin na jñen' jndyihin, tju'ñ'en jon xjoquitu' y'oon jon, min tajnty'iihan' na ninjnda 'nan na ntcüa' jon.

**Itsiquindyi Jesús na ndyuii' vats'on
t'man**

(Mt 24:1-2; Lc 21:5-6)

13 Xjen na vandui' Jesús na m'aan jon vats'on t'man yo

nn'an na totsai'onhan yo juu jñ'oon na toninncyaa jon, ncüii joohan tso juu nnon jon:

—Nnda' ta na matsi'man' jñ'oon' Tyo'ts'on ndë, quindyia' nancoo' jndyi ntjõ'min na tijnt'ue na jndë juu vats'onvahin yo nt'aa cüentaa'han'.

²Ndo' jo' t'a Jesús, tso jon:

—Mayuu' nancoo' jndyi nt'aamin na mandyia' na jndëhan' yo ntjõ' t'man. Majo' min'ncüii tsjö' je'quintjohan' nacjoo' ntyjehan'. Tsoñ'enhan' nnan'tyuii' nn'adhan'.

**Jn'aan na ntsi'manhan' na ntycüii
tsonnangue**

(Mt 24:3-28; Lc 21:7-24; 17:22-24)

³Yajo' ty'ehan tyo' na m'an n'oon olivos na tonnon vats'on t'man. Jo' tacjo Jesús, ndë jo' nquii Pedro, Jacobo, Juan yo nin'Andrés, tye' taxee'han nnon jon, jnduehan:

⁴—Quitsu' ndë ¿Yuu xjen na ngüentyja yo 'nan na tsu' quichen? Ndo' ¿Nin 'nan nndui jndyee na ntsi'manhan' na mandyo ngüentyja na nndui nan'min'?

⁵Jo' t'a Jesús jndyuehan, tso jon:

—Quitquen ya yaho' cüenta na tyi'ntsivi'nn'an ts'anho' ntyja 'naan joo jñ'oonmin'. ⁶Ee jndye joo nndityincyoo' nn'an yo xuë na nnan'vi'nn'adhan nn'an, na nnduehan: Ja condui Cristo, Tyo'ts'on jñon jon ja na jndyö.

⁷“Ndo' juu xjen na nndyeho' na jndye joo jndë tye' ndyia', tyi'ndyueho' ng'e mancüiixjen nnda' vaa na nguaa. Ndo' min na nnda' vaa, majo' tyi'coventyja xjen na ntycüii tsonnangue, jndyentyichen 'nan na nndui. ⁸Ee nn'an ncüii

tsonnangue nt'ahan tyia' yo nn'an ncüiichen tsonnangue, ndo' ncüii tsanm'aants'ian t'man ntsiquinan jon tyia' yo ncüiichen tsanm'aants'ian t'man. Ndo' jndye joo ngots'ii. Ndo' mantyi nc'oon jndo' t'man, ndo' nn'an ncüii tsjoon nnan'ntja' nquehin yo ntyjehin. Joo navi'min' 'nan na nndui na vejndyee. Ndo' mañoon navi' na majantyichen ngüentyja na ngenon nn'an.

⁹“C'on cjeho', ee ngoy'on nn'an judíos 'o' tondëe nn'an na conintque nt'aan'on 'naanhan, ndo' majo' ijon na conan't'maan'han Tyo'ts'on, jo' ntja'hanho'. Yo navi' ngüentyjee' 'o' na tondëe nanm'ann'ian t'man na ntji' jndyoyuho' ndëëhan ntyja 'naan' na covantyja n'onho' ja. ¹⁰Majo' vitjachen na ngitsu tsonnangue, chuhan' na juu jñ'oon naya ntyja nchu vaa na itsin'man Tyo'ts'on ñuaan nn'an, nninncyaa nn'anhan' ndëe ntyjehan na ninvaa tsonnangue. ¹¹Majo' juu xjen na nninncyaa nn'an cüenta 'o' nduee nanm'ann'ian, min tyi'nc'onho' jñ'oontiu na nin jñ'oon na nnan'ntcüe'ho' ndëëhan. Juu xjen'ñeen, joo jñ'oon na nninncyaa Tyo'ts'on quii' n'onho', joohan' quinan'ntcüe'ho' ndëe nan'ñeen, ee nquii Espíritu Santo ntsijnda' jon nquenho' nin jñ'oon na nnan'ntcüe'ho' ndëëhan. ¹²Juu xjen'ñeen xio ts'an, nninncyaa jon cüenta juu na nnan'cuee' nn'anhin. Majo'ntyti nquii tye ts'an nninncyaa jon cüenta joo ntsinda jon na nnan'cüje nn'an joo. Ndo' mantyi ntsinda ts'an nninncyaa joo cüenta tye joo yo ndyee joo cha' nnan'cüje

nn'anhan. ¹³Ndo' tsoñ'en nn'an nc'onhan na jndohanho' ng'e na conduiho' nn'an na m'an ntyja njan, majo' juu ts'an na vantyja ts'on ja, xe na aa tyi'ncüjihin ntyja njan ata xjen na nnan'cuee' nn'an juu, ntsin'man Tyo'ts'on ñuaan' tsan'ñeen.

**Quii' vats'on t'man Jerusalén,
ji vaa 'nan nc'oon jo'**

¹⁴“Ndyu na toxen'chen, tom'aan ncüii ts'an na toquijndyu Daniel. Vaa jñ'oon' Tyo'ts'on na sinin jon ndëe nn'an, quitquen yaho' cüenta juu jñ'oon'ñeen cha' ncüaa' ya n'onho'han'. Itsiquindyihan' na ngita' nn'an ncüii 'nan na ji vaa quityquii' juu vats'on t'man na quinan't'maan' nn'an juuhan' cha'xjen nquii Tyo'ts'on. Juu xjen na njnty'iaho' na nnda' vaa, 'o' na m'anho' ndyuaa Judea, quinan'nonho' na nc'oho' na m'an ntyo' na ntanty'iuho' ng'e t'man jndyi na toncuu' m'aan. ¹⁵Ndo' juu xjen'ñeen, minnichen ts'an na vajndyee juu ch'een' juu, tyi'ntsitiu juu na ngaquee' nnda' juu quityquii' vaa' juu na ncüji' juu 'naan' juu na ngachu juuhan'. ¹⁶Ndo' mantyi juu xjen'ñeen, ts'an na m'aan jndëe na its'aa juu ts'ian, min tyi'ndyo ntcüe' juu na ncüji' juu ndiaasoo' juu. ¹⁷Ndo' joo nanntcu na ñjon ndahin juu xjen'ñeen, vi' jndyi ngotjonhin, ndo' mantyi ntyjencuhin na m'an ndahin yo'ndaa. ¹⁸Quitanho' nnon Tyo'ts'on na min chito ngueetein na ngenonho' juu navi'ñeen. ¹⁹Ng'e joo nguee'ñeen, ngenon nn'an ncüii nnon navi' na min'jon tacoquenonhan xjen navejndyee

na tquen Tyo'ts'on juu tsonnangue ata xjen neinhin, min tajon jnda ngenon nnda'han cüii navi' cha'na juuhan'. ²⁰Ndo' juu navi'ñeen, xe na aa jndye xuee na ngenon nn'anhan', yajo' matavi jndyehan na n'ndyihan'. Majo' ng'e na vi'nchjii Tyo'ts'on joo nn'an na icüji jon na nincüentaa' nquii jon, nts'aa jon na cje ro ntycüiihan'.

²¹“Ng'e na nnda', juu xjen'ñeen xe na aa ngitso ncüii ts'an ndëëho': Quijnty'iaho', ntjoo m'aa nquii Cristo, oo xe na aa ngitso tsan'ñeen: Quijnty'iaho', ndö m'aa jon, min tyi'ngantyja n'onho' juu jñ'oon'ñeen. ²²Ee ntsquenon nn'an quii' nt'anho' na nnduehin nquehin conduihan Cristo. Nnduehan juu jñ'oon' Tyo'ts'on coninncyahan, min na ve' jñ'oon quintu juu jñ'oon na conan'manhan. Ata nnt'ahan na nndityincyoo' jndye nnon jn'aaan t'man yo ts'ian na tyi'je'quinduihan' na ve' ntyja najndei nquii ts'an. Ndo' joo ts'ian'ñeen mandyo na nndëe nnan'vi'nn'anhan' nque nn'an na icüji Tyo'ts'on cüentaa' jon. ²³Tyuaa'chen matsiquindy ja 'o' na nan'min' nguua, ng'e jo' quitquen ya yaho' cüenta.

Ndö vaa na nguua xjen na nndyo nnda' Jesús

(Mt 24:29-35, 42, 44; Lc 21:25-36)

²⁴“Joo nguee'ñeen vi na jndë tenon juu navi' t'man'ñeen, juu ndo'cüjioon' nndijaanhan', min chi' taxe'cüixueehan'. ²⁵Ndo' ncjuu ntycyaa o' ndo' juu ntjö'ndue t'man ngots'iihan', yajo' nque na cotoxen na m'anhan' ntjö'ndue, ndyuii' joohan'. ²⁶Ndo' juu xjen'ñeen ja

na condui tsans'a na i'ua Tyo'ts'on ts'ian nnön na coxën tsoñ'en nn'an, njnty'ia nn'an na nndyö nnt'a quityquii' chincyu. Juu xjen'ñeen nndyö yo na t'man vaa na condui ja na matyë'ntjön yo manin' conduindui' na condit'maan' ja. ²⁷Yajo' tsoñ'en nn'an na ninvaa tsonnangue na macüji ja na conduihan cüenta, joo ángeles na cotyentjon nnön, nc'ua ts'ian ndëëhan na quinan'ncüihan joo nan'ñeen najjon na m'an ja.

Jñ'oon na tyi'quitso nquii'han' ntyja 'naan' ts'oon higuera

²⁸“Ts'oon higuera vaa jñ'oon na itsi'manhan' ntyja 'naan' jo'. Cüaa' ya n'onho' ntyja 'naan' juu jñ'oon'ñeen. Juu xjen na cojnty'iaho' na condei' nt'öhan' ndo' na condui' tscö 'ndaahan', covaa' n'onho' na jndë tindyo ngueesua'. ²⁹Mantyi xjen na cojnty'iaho' na jndë condui nan'min' na jndë tsjö ndëëho', yajo' cüaa' ya n'onho' na mavaa mavaa xjen na nnan quiñoon'ndue na nndyö nnt'a. ³⁰Jñ'oon mayuu' na matsjö ndëëho', nn'an na m'an naneinhin, tyi'xe'cüjeñ'enhan' ata na jndë siquindë ñ'enhan' tsoñ'en jñ'oonmin'. ³¹Juu tsjö'ndue yo tsonnangue ntycüiiñ'enhan', majo' juu jñ'oon na mancya tyi'je'quintycüii juu najndei na itsixuanhan'.

³²“Majo' ta'nan ts'an quintjii nin xuee min yuu xjen na nndyö nnt'a, min nque ángeles tyi'quindiohan yuu xjenhan', min ja na condui jnda nquii Tyo'ts'on, xia'ntyti nquii Tyëhö' nchjii.

³³“Mang'e na nnda' vaa, jo' quitquen ya yaho' cüenta, ndo'

quinan'neinho' nnon Tyo'ts'on
ng'e tyi'ndioho' nin xuee ndo' yuu
xjen na nndyö nnt'a. ³⁴Majo' ntyja
na nndui na nnda', vaa jñ'oon
na itsi'manhan' ntyja 'naan'han'.
Tom'aan ncüii ts'an, jndui' jon
na chi ncja jon ncüiichen tsonnangue
na tycya. Xjen na jndui' jon, t'ua
jon ts'ian ndëë nn'an na itye'ntjon
jon. Ndo' nnon juu ts'an na iquen
cüenta 'ndyo vaa' jon, tso jon:
Cüantye'je' ya' v'a viochen xjen na ja
tac'ön.

³⁵Ndo' tsontyichen Jesús: Mancha'
juu jñ'oon'neen na tso tsan'neen,
mannda' vaa matsjö ndëëho':
Quitquen ya yaho' cüenta ng'e
itsijonhan' ntyja njan cha'na juu
tsan'neen na jndui' juu vaa' juu.
Ndo' 'o', itsijonhan' 'o' cha'na joo
nan'neen na totyentjonhan nnon
jon. Ee min tyi'quindioho' yuu
xjen na nndyö nnt'a, aa nts'aahan'
na vaman, ndo' aa tsantsjon
navejndyee xjen na ntsixuaa quill'ö,
ndo' aa xoncüe tsjon, ndo' aa vi
vanco. Tyi'quindioho' yuu xjen
na nndyö ntcü'ë. ³⁶Ee xe na aa
ninjonto na nndyö ntcü'ë ndo' 'o'
tyi'c'on cjeho', yajo' ntsijonhan'
ntyja 'naanho' cha'vijon ts'an itso.
³⁷Juu jñ'oonva' na matsjö ndëëho',
mantyi matsjöhan' ndëë tsoñ'en
nn'an na c'on cjehan."

**Cojnt'ue nn'an nchu ya cha'
quit'uiivi'han' Jesús**

(Mt 26:1-5; Lc 22:1-2; Jn 11:45-53)

14 Nn'an judíos m'aan nguee
xjen na vañjoon' n'onhan
na siquindyaa Tyo'ts'on ndochihan
navi' na toquenon nan'neen ndyuaa
Egipto. Juu nguee'neen jndyuhan'

pascua, xjen na cocüa'han tyoo' na
ta'nan tsquentë taquee'. Vechen
xuee na vitja na nguee' juu
nguee'neen, yajo' joo nn'an na
conintque ndëë ntyee yo nn'an na
conan'man nchu vaa itsiquindy
juu jñ'oon na tquen Moisés, ta'han
na ve' nty'iu tojnt'uehan nchu
vaa nquii nt'ahan cha' cue' Jesús.

²Jnduehan ndëë ntyjehan:

—Tyi'nt'a na nt'uë v'i jon juu xjen
na xoncüe na m'aan ngueeva, cha'
tyi'nan'vjee nn'an jaa.

**Scongio María nchen' quichi cjoos'
Jesús**

(Mt 26:6-13; Jn 12:1-8)

³Tsjoon Betania tom'aan Jesús
vaa' ts'an na jndyu Simón. Juu
tsan'neen tondivii' juu yo tycu
ndö' cotö'. Viochen xjen na
minndyuaahan mesa, tyjee'non
ncüii tsanscu. Y'oon juu ncüii 'nan
na jndëhan' yo tsjö' quichi' na
jndyu alabastro. Tyquii'han' jo' ñjon
nchen' quichi na jndyu nardo, jnda
jndyi njon juu nchen'neen. Manin'
ts'iaan'han' na covijnt'ue nn'anhan'
na cotyehinhan' nt'oo. Tan'
tsanscu'neen 'ndyo juu tsioo'neen
cha' ya nndui' nchen'neen, ndë
jo' scongio juuhan' xquen Jesús.
⁴Majo' vendye nn'an na m'an jo',
jnan'vjenhan juu tsanscu'neen,
jnan'nein nquehin yo ntyjehin,
jnduehan:

—¿Ndu na ve' jn'aan scongio juu
nchen'va' xquen jon? ⁵Yantychen
xe na aa jndëë juuhan', ngüenon
ndye ciento s'on denario na
ncy'oon juu, ndo' na nnda', ndëë
nninjnt'uehinhan' na ntejndei juu
nannin'nen' 'nan na icanhan'hin.

Nnda' vaa na jnan'manhan na tyi'cavee' ngiohan 'nan na s'aa juu tsanscu'ñeen.

⁶Majo' tso Jesús ndëéhan:

—Qui'ndyeho'hin na

nnda' its'aa juu. ¿Ndu na conan'cüejnaan'ho'hin? Ya jndyi 'nan na jndë s'aa juu ja. ⁷Ee joo nanninñen' ninnquii'chen m'anhan quii' nt'anho', ndo' min'cya ro xjen na nt'ue n'onho' ndëë ntejndeiho' joochan. Majo' ja je', chito mancha'xjen na nc'ön yoho'. ⁸Tsanscuvahin jndë s'aa juu yuu vantyí na jndëë s'aa juu. Ee vitjachen na ncü'liö ndo' jndë tyio juu nchen' quichi cjö cha'xjen cont'a nn'an xjen na conan'jnda'han na nty'iuhan ts'oo. ⁹Jñ'oon na mayuu' na matsjö ndëëho', min'cya ro joo na ninvaa tsonnangue na nninncyaa nn'an jñ'oon naya 'naan' Tyo'ts'on, quinan'neinhan ntyja 'naan' juu nayava' na s'aa juu ja, cha' quiñjon n'on nn'anhin.

Jndëë Judas Jesús ndëë ntyee

(Mt 26:14-16; Lc 22:3-6)

¹⁰Jndë na tui na nnda', ndo' cüii nque nn'an na ncho've na totsay'onhan yo jñ'oon na toninncyaa Jesús, tsan na jndyu Judas Iscariote, tja juu na m'an nque ntyee na conintque ndëë nn'an judíos. Tatsijnda' juu jñ'oon yo joochan na ninncyaa juu cüenta Jesús ndueehan. ¹¹Ndo' joo nan'ñeen, tyíoo na nein jndyihan na jndyehan na nnda' sitiú juu. Jnduehan na nnincyahan s'on na ngüantjon juu. Jo' ta' juu na tont'ue juu nchu ya nts'aa juu na nnincyaa juu cüenta Jesús ndueehan.

Itsi'man Jesús ntyja 'naan' tyoo' yo vinon

(Mt 26:17-29; Lc 22:7-23; Jn 13:21-30; 1 Co 11:23-26)

¹²Xee na vejndyee na m'aan ngeue pascua, xjen na nque nn'an judíos cocüa'han tyoo' na tatsquentë taquee', maninjuu xuee na conan'cüejhan quinman quiñndë, nque nn'an na totsay'onhan yo juu jñ'oon na toninncyaa Jesús, taxee'han nnon jon, jnduehan:

—¿Yuu jon nt'ue tson' na nnan'jnt'á na ntcüa' quitsman chjo ntyja 'naan' juu ngeue pascua?

¹³Yajo' t'ua jon ts'ian ndëë ve nan'ñeen na c'ohan cüii nt'aa. Tso jon ndëéhan:

—Quitsaque'ho' quii' tsjoon, jo' ntjonho' ncüii tsans'a na y'oon juu tsjö ndaa. Quitsantyjaho' naxen' tsan'ñeen. ¹⁴Ndo' v'aa na ngaquee' juu, quindueho' nnon ts'an na vaa' juu v'aa'ñeen: “Nquii ta na itsi'man jñ'oon' Tyo'ts'on ndëë nn'an, tso jon ndë na quindué nnon': ¿Yuu jon vaa cuarto na ninjnt'uehin na ntcü'a quitsman chjo yohin tman nein?” ¹⁵Ndo' juu tsan'ñeen ntsi'man jon ndëëho' ncüii cuarto t'man v'aa vja vequito' na tsoñ'en 'nan jndë min na ninjnt'ue na nt'a ngeeva. Jo' quinan'jnda'ho' na ntcü'a.

¹⁶Ndo' ve nan'ñeen je', jndui'han, tyeque'han quii' tsjoon. Ndo' tui tsoñ'en cha'xjen na jndë tso Jesús ndëéhan. Jo' jnan'jnda'han na ntcüa'han quitsman chjo ntyja 'naan' juu ngeue pascua'ñeen.

Itsiquindi Jesús na ncüii nquehan nnincyaa juu cüenta jon

¹⁷Ndo' vi na jndë contsjë chjo min, tuee' Jesús yo nque nn'an

ncho've'hin jo'. ¹⁸Ndo' viochen xjen na vendyuaahan na cocüa'han, tso jon ndëehan:

—Jñ'oon na mayuu' matsjö ndëëho', cüii nqueho' na icüa' juu yo ja, nein nninncyaa juu cüenta ja.

¹⁹Juu jñ'oon'ñeen sichjoo' jndyihan' n'onhan, tye' totaxee'han nnon jon, jnduehan:

—¿Aa nndëë nts'aahan' na ja nts'aa na nnda'?

²⁰Ndo' jo' t'a Jesús jndyuehan, tso jon:

—Mancüii nqueho' na ncho'veho' na vendyuaaho' mesavahin na ninvixjen ijooon juu quii' xio yo ja, juu nninncyaa cüenta ja nduee nn'an. ²¹Ee ja na condui tsans'a na i'ua Tyo'ts'on ts'ian nnön na coxën tsoñ'en nn'an, ncü'iö cha'xjen juu jñ'oon' Tyo'ts'on na jndui jndë itsiquindyihan' na ngenön, majo' vaa vi' jndyi ngenon juu ts'an na nninncyaa cüenta ja. Yantyi xe na tatuihin.

²²Ndo' viochen xjen na cocüa'han, ty'oon Jesús tyoo', tyincyaa jon na ya Tyo'ts'on ntyja 'naan'han', ndo' ndë jo' tyje jon ntan'han', ndë t'on jonhan' ndëehan. Tso jon:

—Cy'onho' tyoo'min na conduihan' si'ts'o njan.

²³Ndë jo' majo'ntyti ty'oon jon cüii vaso na ñjon vinon. Ndo' vi na jndë tyincyaa jon na ya Tyo'ts'on ntyja 'naan'han', ndë jo' tyincyaa jonhan' ndëehan, ndo' tsoñ'ehan tēhan juu nan'ñeen. ²⁴Ndo' tso jon ndëehan:

—Nan'vahin tsixuanhan' n'eön. Mancya na ntcüe'han' ntyja 'naan' jndye nn'an. Na yo juuhan' contjotyen juu jñ'oon xco na itsijnda' Tyo'ts'on yo nn'an.

²⁵Jñ'oon na mayuu' matsjö ndëëho', taxe'c'ua nnt'a vinon ata nguee' xjen na itye'ntjon Tyo'ts'on tsoñ'en, juu xjen'ñeen nc'ua vinon xco.

Itsiquindyí Jesús na ncüji Pedro

(Mt 26:30-35; Lc 22:31-34; Jn 13:36-38)

²⁶Ndo' vi na jndë tahan joo Salmos na mancüixjen cota nn'an judíos jndë na tcüa'han juu nguee'ñeen, jo' jndui'han juu v'aa'ñeen, ty'ehan tyo' najjon mintyje' n'oon olivos. ²⁷Ndo' tso Jesús ndëehan:

—Quii' jñ'oon' Tyo'ts'on itsiquindyihan' ntscuee' jon nquii ts'an na vantyje' quinman, ndo' joo cho'ñeen ntycya o'. Nnda' vaa na ngenonho', nnan'cuee' nn'an ja ndo' 'o' n'ndyeho' ja.

²⁸Ndo' tsontyichen Jesús:

—Majo' xjen na jndë vant'ö xcö, ncjö jndyëë Galilea, jo' c'oho' na m'an.

²⁹Ndo' jo' tso Pedro nnon Jesús:

—Tsoñ'en nanmin, min xe na aa quitjihän ntyja 'nan', majo' ja tyi'je'cüji ja.

³⁰Ndo' sintcüe' Jesús jñ'oon nnon juu, tso jon:

—Matsjö nnon', majuntu' tyi' tsjonvahin, vitjachen na ntsixuaa quill'ö na ve jnda, majo' 'u' jndë ndye jnda macüji 'u' na m'an' ntyja njan.

³¹Majo' ninvito na tso Pedro:

—Min na quitscüe'han' ja ntyja 'nan', majo' tyi'xe'cüji ja.

Ndo' tsoñ'ehan maninnquii' nnda' na jnduehan.

Itsiniñ Jesús nnon Tyo'ts'on quii' Getsemaní

(Mt 26:36-46; Lc 22:39-46)

³²Vi jndë jo' squehan cüii joo na conan'quijndyü nn'ahan' Getsemaní. Jo' tso Jesús ndëehan:

—C'uhó' ndöhin, jö ndö' na ntsinén nnon Tyo'ts'on.

³³Ndo' jo' tjantyichen jon, tay'oon jon Pedro, Jacobo yo nin'Juan. Ndo' tye' tyioo na itsi'ndaa'han' nchjii jon yo na itsichjoo'han' ts'on jon.

³⁴Tso jon ndëe ndye nan'ñeen:

—Itsichjoo' jndyihan' ts'ön 'nan na ngenön, ata ntsuee'han' ja. Jo' quintjohó' chjo ndöhin, quitquen yaho' cüenta, chito ndaho'.

³⁵Ndo' jo' tjantyichen jon, tēcüangio jon nnon tyuaa. Tcan jon nnon Tyo'ts'on xe na aa ndëe ninncyaa jon na tyi'ngenon juu navi' na ndyontya nacjoo' juu. ³⁶Tso Jesús:

—Nnda' Tye', tsoñ'en na condëe matsa'. Mac'an na quitsiquindya' ja yo juu navi'vahin, majo' tanin, quindui ntyja na nt'ue tson', tachi cha'xjen na nt'ue ts'ön.”

³⁷Ndë jo' jndyo ntcüe' jon najon jnty'ii jon ndye nan'ñeen. Ndo' ntjii jonhan na condahan. Jo' sintcüi jonhan. Ndo' tso jon nnon Pedro:

—'U' Simón, ¿Aa vatsu'? ¿Aa ndiquinan! tsantsjon min na ve' ninncüii hora? ³⁸Ninnquii'chen c'oncjehó', ndo' quinan'neinho' nnon Tyo'ts'on cha' juu xjen na itsichon yutyia na quityii'han' ng'eehan' 'o', je'quindëe ngüantjon juu yoho'. Ntyji na nin'quint'aho' na nnda', majo' ng'e juu si'ts'o 'naanho' cjehan', jo' na ndiquindëe nnan'quindëho'han'.

³⁹Jndë jo' tja nnda' jon najon sinin jndyee jon nnon Tyo'ts'on, maninjuuntyi jñ'oon'ñeen sinin nnda' jon. ⁴⁰Ndë jo' tyjee' ntcüe' jon na m'an nan'ñeen, cüiichen jon ntjii jonhan na condahan ng'e ta

jndy na jndë ty'oon tsantsjonhan. Min tyí'quindiohan nin jñ'oon na nt'ahan 'ndyo jon. ⁴¹Ndo' mantyi tja nnda' jon na vja ndye, ndë jo' tja ntcüe' jon na m'anhan. Tso jon ndëehan:

—¿Aa jndë tacjohó' na condaho' na cotajndyeeho'? Cuaanquii ndö' ro, ng'e jndë tuee' xjen na nninncyaa ts'an cüenta ja nduee nn'an na nan'xuan jnan. ⁴²Cüa, quinanquintyjahó', nc'ö. Ndövi' jndë ndyo juu ts'an na nninncyaa cüenta ja nduee nn'an.

Ty'on nn'an Jesús

(Mt 26:47-56; Lc 22:47-53; Jn 18:2-11)

⁴³Ninvaa na itsinin Jesús jñ'oonva' ndo' tyjee'non juu Judas, juu ncüii nque na ncho've nn'an na totsay'onhan jñ'oon yo jon. Jndye nn'an sque yohin, chohan ncjo espadas yo nonnch'io. Joo nan'ñeen nn'an cüenta ntyee na conintque ntyja 'naan nn'an judíos yo nin'nn'an na conan'man nchu vaa itsiquindyi juu jñ'oon na tquen Moisés yo nn'an na conintque nnon tsjoon. ⁴⁴Ndo' juu Judas'ñeen, tsan na tyincyaa cüenta Jesús nduee nan'ñeen, jndë si'man juu ndëehan nchu vaa 'nan nts'aa juu. Itso juu: “Nquii juu tsan na cojnty'iaho' na ma'ua ja ntsmaan' na mancyaa ts'onhin, majon jo', quit'uetyenho'hin ndo' quint'aho' cüenta xjen na ntsay'onho' jon.” ⁴⁵Ndo' ya na tyjee'non juu na m'aan Jesús, jndyoyu nnon jon na tuee' juu. Tso juu nnon jon:

—¿Aa m'an' ta?

Ndë jo' tyincyaa juu ts'on Jesús na t'u juu ntsmaan' jon.

⁴⁶Yajo! joo nan'ñeen na tëchu juu, t'uehan Jesús, tye'y'onhan jon na quit'uiivi'han'hin.

⁴⁷Majo! ncüii ts'an na tovey'oon juu jñ'oon yo Jesús na minntyjee' juu jo', tji' juu xjoo' juu, ndo' tyjee juu tsö'nqui juu tsan na itye'ntjon nnon nquii tyee na conintque ndëe ntyee. ⁴⁸Ndo' taxee' Jesús ndëe nan'ñeen na squehan najjon m'aan jon:

—¿Aa yo ncjo espadas ndo' yo nonnch'io jndyoquit'ueho' ja cha'vijon cont'a nn'an na nt'uehan tsanch'uee? ⁴⁹Ja 'io 'io na tots'i'man ndëeho' quii' vats'on t'man, ndo' taty'onho' ja. Majo' tanin min na nnda' cont'aho' ja cha' quitsuquindëhan' joo jñ'oon na jndui ntyja njan.

⁵⁰Ndo' nque nn'an na tots'y'onhan jñ'oon yo Jesús, jnan'nonhan, jnty'ehan jon.

Ncüii tsans'andyua na jnannon

⁵¹Majo' tanyja cüii tsans'andyua na tonquen' nan'ñeen na ve' xia'ntyí sávana vetyjohin, ndo' t'ue nan'ñeen juu sávana na vetyjohin. ⁵²Jo' jnty'ii juu ndiaa'ñeen, tja juu na ninquisihin.

Minntyjee' Jesús tondëe nanm'ann'ian cüenta nn'an judíos

(Mt 26:57-68; Lc 22:54-55, 63-71; Jn 18:12-14, 19-24)

⁵³Ndo' joo nan'ñeen, tye'y'onhan Jesús vaa' nquii tyee na conintque ndëe ntyee. Ndo' tsoñ'en nn'an na conintque ndëe joo ntyee'ñeen, tetjonhan jo', yo nque nn'an na conintque nnon tsjooon ndo' yo nin'nn'an na conan'man nchu vaa

itsuquindyí juu jñ'oon na tquen nquii Moisés. ⁵⁴Majo' Pedro je', tycya tycya tanyja juu. Tuee' juu vaa' juu tyee na conintque'ñeen, jo' ntjohin ch'en, tëcüetyen juu quii' nt'an nannt'ei cüentaa' vats'on, itoon' juu chon yohin.

⁵⁵Ndo' nque nn'an na conintque ndëe ntyee'ñeen, yo tsoñ'en nanm'ann'ian 'naa' nn'an judíos, tojnt'uehan nn'an na ninncya jnaa' Jesús. Ee cha' ndëe na quit'uiityenhan'hin na vaa jnaa' jon, icanhan' ve ts'an na nincüajon juu jñ'oon na nninncyahan ntyja 'naa' jon cha' quitsuquindëhan' na quinan'cuee' nanm'ann'ian tsjooon Roma jon. Majo' tatijnda' ve ts'an na nincüajon jñ'oon tyincya. ⁵⁶Majo' jndye nn'an jnan'nein jñ'oon quintu nacjoo' jon, majo' joo jñ'oon'ñeen min tyi'cüajonhan'. ⁵⁷Yajo' jnan'quintyja vendyechen nn'an na tyincya jnaa' jon. Majo' ve' quintu jnan'neinhan, jnduehan:

⁵⁸—Já jndyé na tso tsanva' na ntsityuui' jon vats'on t'man njanhan na jnan'ya nn'an, ndo' ninndye xuee na ntsia jon ncüiichenhan' na tachito nn'an na nnan'yahan'.

⁵⁹Majo' min na nnda' jndue nan'ñeen, tatijon juu jñ'oon na jnan'neinhan.

⁶⁰Yajo' nquii ts'an na conintque ndëe ntyee, tacüentyjee' jon quii' nt'an joo nan'ñeen, taxee' jon nnon Jesús:

—¿Ndu na tyi'cü'a' joo jñ'oon na conue nanmin' nacjo'?

⁶¹Majo' Jesús, tajñ'oon sintcüe' jon, min'ncüii jñ'oon tat'a jon. Ndo' na nnda', juu tyee na conintque'ñeen, taxee' nnda' juu nnon jon:

—'U' je!, ¿Aa condui 'u'
Cristo, jnda nquii Tyo'ts'on na
conan't'mán'?

⁶²Ndo' jo' t'a Jesús, tso jon:

—Mayuu' jo' condui ja, ndo' ja
na condui tsans'a na i'ua Tyo'ts'on
ts'ian nnön na co'xën tsoñ'en
nn'an, njnty'iaho' na mavaquityën
ngiaa' jon tontyjaya. Ndo' mantyi
njnty'iaho' na nndyö nnt'a quityquii'
chincyu na nnan ja quiñoon'ndue.

⁶³Ndo' juu tyee na conintque'ñeen,
vi na jndë jndyii jon na nnda', tyee
jon ndiaa' jon na quindy'a' jndyi
ntyjii jon, ee ntyja na tji' jon cüenta
na t'man jnan tsixuan Jesús ng'e
na nnda' jñ'oon sintcüe' jon. Ndo'
juu tyee'ñeen tso jon ndëë nn'an na
totsay'onhan jñ'oon yo jon:

—¿Aa icanntyichenhan' ncüiichen
ts'an na ninncyaa jnaan' juu?

⁶⁴Nqueho' jndë macondyeho' juu
jñ'oon tsan' na itsinin juu nacjoo'
nquii Tyo'ts'on. Itso juu na conduihin
jnda nquii jon. ¿Nin condueho' na
tsixuan juu na quitjon juu?

Ndo' tsoñ'en nan'ñeen t'ahan,
jnduehan:

—Tsixuan juu jnan. Chuhan' na
cuee' juu.

⁶⁵Ndo' vendye nan'ñeen ta'han
totjue'han ndaa jndyuehan jon,
të'han nnon jon, ndo' totuein'han
nda'hin. Conduehan:

—Cüa, quitsu' nin ts'an icüja' 'u'.

Ndo' mantyi joo nannt'ei'ñeen
totuin'hin nda' chcyaa'hin.

Itso Pedro na tyi'cüajnaan' juu Jesús

(Mt 26:69-75; Lc 22:56-62;

Jn 18:15-18, 25-29)

⁶⁶Ndo' viochen xjen na m'aan
Pedro toch'en juu v'aa'ñeen na tocje,

tyjee' cüii tsanscu na itye'ntjon juu
nnon nquii tyee na conintque'ñeen.
⁶⁷Na jndyiaa' juu na itoon' Pedro
chon, mavio chjo xjen jndyiaa' juu
nnon jon. Tso juu:

—Mantyi 'u' toquiñ'en 'u' yo juu
Jesús, tsan na jnan Nazaret.

⁶⁸Majo' Pedro tjihin, tso jon:

—Min'chjo tyi'cüajnan tsan'ñeen,
min tyi'quintji ntyja 'naan' juu
jñ'oon na tsu' ndö'.

Yajo' s'aa jon vi ntyja, tja jon
naijon m'aan 'ndyo teon. Ndo' juu
xjen'ñeen sixuaa quil'ö. ⁶⁹Ndo'
majuuntyi tsanscu'ñeen jndyiaa'
nnda' juuhin. Ta' juu itso juu ndëë
nn'an na m'an jo':

—Tsanvahin, juu ncüii nque nn'an
na itsijonhin yo juu Jesús.

⁷⁰Majo' tji nnda' Pedro. Ndo' min
tyi'covivioto xjen, nque nn'an na
m'an jo', jnduehan nnon jon:

—Mayuu' jñ'oon na condui 'u'
ncüii joochan, ng'e juu jñ'oon na
matsinin', cüajonhan' yo juu jñ'oon
na conan'nein nn'an ndyuaa Galilea.

⁷¹Ndo' ta' Pedro, itsinin jon jñ'oon
tsan cjoo' Tyo'ts'on, itso jon:

—Ja min'chjo tyi'cüajnan juu
ts'an na condueho' ndö'.

⁷²Ndo' maninñoon' sixuaa nnda'
quil'ö na vja ve. Jo' tañjooon' ts'on
Pedro juu jñ'oon na jndë tso Jesús
nnon jon: “Vitjachen na ntsixuaa
quil'ö na vja ve, majo' 'u' jndë
ndye jnda na macüji 'u' ntyja njan.”
Ndo' ya na tëñjooon' ts'on jon juu
jñ'oonva', t'ioo vichen ts'on jon.

Coy'onhan Jesús nnon Pilato

(Mt 27:1-2, 11-14; Lc 23:1-5; Jn 18:28-38)

15 Ya na tonco ncüiichen
xuee, yajo' joo ntyee na

conintque'ñeen, jnan'tjonhan nn'an na conintque nnon tsjoon, yo nn'an na conan'man nchu vaa itsiquindyí juu jñ'oon na tqwen Moisés yo nin'tsoñ'en nanm'ann'ian 'naan ntyjehan nn'an judíos. Ndo' jnan'tyenhan Jesús, tyencyahan cüenta jon nt'ö nquii Pilato. ²Ndo' juu Pilato, taxee' jon nnon Jesús, tso jon:

—Joo nty'iu' nn'an judíos, ¿Aa condui 'u' nquii ts'an na co'xen joohan?

Ndo' jo' t'a Jesús, tso jon:

—Mayuu' jo' cha'xjen na matsu'.

³Ndo' nque ntyee na

conintque'ñeen, jndye jnaan' jon tyincyahan nnon Pilato. ⁴Ndo' taxee' nnda' jon nnon Jesús, tso jon: —¿Ndu na tyi'cü'a'? Quen' cüenta jndye jnan' na concya nanmin'.

⁵Majo' tajñ'oon sintcüe' Jesús, taxjen ndicüaa' ts'on Pilato ndu na nnda' vaa na s'aa jon.

Tijnda' tyen na cue' Jesús

(Mt 27:15-31; Lc 23:13-25; Jn 18:38-19:16)

⁶Ndo' chu ro chu ro, xjen na covée' juu ngeee pascua, ncüii ts'an judío na m'aan juu navi' nt'ö Pilato na ngitan nn'an ntyje judíos juu na quitsiquindyaa jonhin ndueehan, tots'aa jon na nnda'. ⁷Ndo' juu xjen'ñeen, jndye nn'an m'an vancjo jnaan' na jnan'vehan nacjo nanm'ann'ian ndo' na jnan'cüjehan nn'an. Ncüii joohan na m'aan navi', tsan na jndyu Barrabás.

⁸Ncüii tmaan' nn'an judíos'ñeen, jnan'ndyoo'han na m'aan Pilato. Ta'han na tanhan na quitsiquindyaa jon ncüii ts'an na m'aan navi' ndueehan cha'xjen na mancüiixjen

its'aa jon. ⁹Ndo' jo' taxee' jon ndëë nan'ñeen:

—'O' nn'an judíos, juu ts'an na conduihin na co'xen jon 'o', ¿Aa nt'ue n'onho' na ndueeho' nninncyahin? ¹⁰Ndö' jñ'oon itso Pilato ng'e jndë ivaa' ts'on jon na nque ntyee na conintque, tyincyahan Jesús nt'ö jon ng'e na jndohanhin. ¹¹Majo' nque ntyee na conintque'ñeen, jnan'jmiin'han joo nan'ñeen na quitanhan nnon Pilato na quitsiquindyaa jon juu Barrabás'ñeen, chito nquii Jesús.

¹²Ng'e jo' taxee' nnda' Pilato ndëë nn'an judíos'ñeen:

—Ndo' na nnda', 'o' nn'an judíos, ¿Nin 'nan nt'ue n'onho' na quits'a' yo juu ts'an na condueho' na conduihin na co'xen jon 'o'?

¹³Jnan'xuaahan, jnduehan:

—Cüa, quit'ion'hin tsonjn'aan.

¹⁴T'a Pilato jndyuehan, tso jon:

—¿Ndu? ¿Nin jnaan' juu vaa na ngioho'?

Majo' jnan'xuaa nnda'han, jnduehan:

—Cüa, maninjon ro quit'ion'hin tsonjn'aan.

¹⁵Ndo' ng'e juu Pilato nt'ue ts'on jon na quitji' nan'ñeen cüenta na ya ts'anhin yohan, yajo' t'ua jon ts'ian na quindyaa juu Barrabás'ñeen cha'xjen na nt'ue n'onhan. Ndë jo' t'ua jon

¹⁶Ndo' sondaro'ñeen, tyey'onhan Jesús quityquii' vats'ian 'naan' nquii gobernado. Ndë tqueen'han tsoñ'en ntyje sondarohan. ¹⁷Ndë jo' jnan'cüehan ncüii ndiaa colo venton Jesús cha'na ndiaa cocüe nque nn'an na cotoxen, ndo' jnan'yahin ncüii tsei yo nt'öoneon, tyionhan

juuhan' xquen jon. ¹⁸Ndë jo' ta'han concyahan ts'onhin cha'vijon na mayuu' na cont'ahan na njonhin. Jnduehan:

—Vaa t'man jndyi condui 'u', ninncu' na condui na matye'ntjon' nty'iu' nn'an judíos.

¹⁹Ndo' totuein'han tsonjnein xquen jon, mantyi totjue'han ndaa jndyuehan jon, ndo' totonquityehan na ve' cont'a nquehan na conan't'maan'han jon. ²⁰Nnda' vaa na tonan'cüejnaan'han jon. Ndë jo' tji' ntcüe'han juu ndiaa colo venton'ñeen, jnan'cüe ntcüe'han juu ndiaa' jon. Jndë jo' tyey'onhanhin na nt'ionhan jon tsonjn'aan.

Na t'ionhan Jesús tsonjn'aan

(Mt 27:32-44; Lc 23:26-43; Jn 19:17-27)

²¹Xjen na sandui'han quii' tsjoon, jo' tjonhan ncüii ts'an na jnan jndëë. Simón jndyu tsan'ñeen, tuihin ndyuaa Cirene. Ntsinda juu jndyu Alejandro yo Rufo. Yo naijndei'han' jnt'a sondaro'ñeen na cay'oon juu tsonjn'aan na nt'ionhan Jesús.

²²Yajo' tyey'onhan Jesús ncüii joo na jndyu Gólgota. Juu jñ'oonvahin itsohan': "Tyo' Tsi'xquen Ts'oo." ²³Jo' tyincyahan vinon na jndë tjon'han' yo cüii nasi na jndyu mirra na nc'u jon cha' tyi'ntquiihan'hin. Majo' tyí'c'u jonhan'. ²⁴Ndo' t'ion sondaro'ñeen jon tsonjn'aan. Ndo' ty'e'han x'iaa' cha' njnty'iahan nin ncüii joohan na ngacüja'han' ncüii cüii ndiaa' jon. Nnda' vaa na t'onhan ndiaa' jon.

²⁵Cha' vi na ñjen navitsjoon xjen na t'ionhan jon tsonjn'aan. ²⁶Ndo' mantyi jo' t'ionhan ncüii tscaa'

nnonhan', jo' jndui juu jnan na tsixuan jon na tijnda' na cue' jon cha' na nnan'jn'aan nn'an juuhan'. Jñ'oon'ñeen itsohan': "Tsanvahin conduihin tsan na taquintya co'xen juu nn'an judíos." ²⁷Ndo' mandyo jo', mantyi ta'han mañoon ve nonjn'aan na t'ionhan nannty'uee. Ncüii tsan'ñeen ngiaa' jon tontyjaya ndo' ncüiichenhin ngiaa' jon tontyjantymaan'. ²⁸Ndo' na tui na nda', jo' siquindëhan' juu jñ'oon' Tyo'ts'on na jndui tivio na itsohan': Quii' nt'an nn'an na t'man jnan'tjahan, jo' jnan'ñ'enhan jon.

²⁹Ndo' nn'an na tovenon jo' tonan'cüejnaan'han jon, tonan'cahan nquenhan na tyi'cuee' n'onhan jon. Tonduehan:

—¿Aa ve' 'u' na ntsityui' juu vats'on t'man nján ndo' na ninndye xuee ntsia' xco'han'? ³⁰Cüa, quitsin'man nquii 'u'. Quindyocuee' na ñon' juu tsonjn'aanvahin.

³¹Ndo' mantyi nque ntyee na conintque'ñeen, yo nin'nn'an na conan'man nchu vaa itsiquindi juu jñ'oon na tquen Moisés, tonan'cüejnaan'han jon. Jnduehan: —Tsanvahin, va ya jndyi tots'in'man juu nn'an, majo' ndiquindëë ntsin'man nquiihin. ³²Xe na aa njnty'ia na ndyocue juu tsonjn'aanvahin, yajo' ngantya nn'ön na conduihin Cristo, nquii jon na tsixuan na co'xen jaa nn'an Israel.

Ndo' mantyi joo nan'ñeen na ñoon nonjn'aan na ventyjee' ngiaa' jon, majuntu y jñ'oon jnduehan.

Tyincyaa Jesús na tue' jon

(Mt 27:45-56; Lc 23:44-49; Jn 19:28-30)

³³Ndo' vi na jndë tuee' yajmin', s'aahan' na tijaan tsonnangue ata

xjen na ndye na matman. ³⁴Ndo' majuu xjen'neen, jndei sixuaa Jesús yo jñon'ndaa 'naan' jon, tso jon:

—Eloí, Eloí, ¿Lama sabactani? Juu jñ'oon'neen itsiquindyihan': Tye' Tyo'ts'on, ¿Ndu na ma'ndyi' ja?

³⁵Ndo' vendye nn'an na m'an jo', jndyehan na nnda' vaa na tso jon. Jnduehan:

—¿Aa jndyeho' na itsixuaa jon Elías, tsan na toninncyaa jñ'oon' Tyo'ts'on ndyu na toxen'chen?

³⁶Ndo' ncüii ts'an na m'an jo', jnannon juu, tacy'oon juu ncüii 'nan na nchja', nchje juuhan' quii' vinon të, jndë jo' tyio juuhan' nnon ncüii ts'oon cha' ya nguee'han' 'ndyo Jesús na ngitei jonhan'. Tso tsan'neen:

—Quindyeho', njnty'ia aa nndyo nquii Elías na ndyoquitsquioo jon juu na ñoon juu tsonjn'aanvahn.

³⁷Vi jndë jo', jndei sixuaa Jesús, tue' jon. ³⁸Ndo' juu ndiaa na ntyjat'io quii' vats'on t'man'neen na itscu'han' naijon na ji'uanytyichen tsixuanhan', jndyii' tcohan' ata xjen nnonntyuaachen. ³⁹Ndo' juu capitán na minntyjee' na tonnon Jesús, ya na jndyii juu na sixuaa jon, ndo' na tue' jon, yajo' tso juu:

—Tsanvahn mayuu' conduihin jnda Tyo'ts'on.

⁴⁰Ndo' mantyi vendye nanntcu na tycya chjo ventyjee', jnty'iahan na nnda' vaa 'nan na tui. Quii' nt'an joo nanntcu'neen m'aan María, tsan tsjoon Magadán, yo Salomé yo nin'cüiichen María, ndyee José yo Jacobo, tyje José.

⁴¹Joo nanntcumin' tonan'jonhan yo Jesús xjen na tomandyi' jon Galilea na totejndeihan jon 'nan na

tocanhan'hin. Ndo' mantyi jo' m'an vendyechen nanntcu na jnan'jonhan yo jon na jnan jon Galilea na tja jon Jerusalén.

Ty'iuhan Jesús

(Mt 27:57-61; Lc 23:50-56; Jn 19:38-42)

⁴²Juu xjen'neen majndë contsjë chjo min, ndo' juu xuee'neen, jo' xuee na nque nn'an judíos conan'jnda'han 'nan na ninjnt'uehan juu xuee na cota'jndyeehan. ⁴³Mantyi jo' vijon m'aan ncüii ts'an tsjoon Arimatea, juu tsan'neen jndyu jon José. T'man conduihin quii' nt'an nanm'ann'ian cüenta nn'an judíos. Mantyi juu jon minndoo' jon na nguee' xjen na ndityincyoo' juu na itye'ntjon Tyo'ts'on. Yajo' sisaa' ts'on tsan'neen, taquee' jon na m'aan Pilato. Tëcan juu si'ts'o 'naan' Jesús nnon tsan'neen. ⁴⁴Ndo' nquii Pilato, sitsan' chjohan'hin xjen na jndyii jon na nnda'. Tom'aan' jndyi ts'on jon ¿Aa yuu' jo' na jndë tue' Jesús? Ndo' na nnda', tqueen' jon nquii capitán'neen na ngüaxee' jon nnon juu, ¿Aa mayuu' na jndë tue' Jesús?

⁴⁵Ndo' vi na jndë tso juu capitán'neen na mayuu'han', yajo' tyincyaa Pilato jñ'oon na juu José'neen, ya ngay'oon jon juu si'ts'o 'naan' Jesús. ⁴⁶Ndo' tja José, tëtsijnda juu ncüii sávana ya na jndëhan' yo tsan lino, ndë isquioo juu si'ts'o 'naan' Jesús tsonjn'aan, iscüetyjo juu sávana'neen jon. Ndë jo' ty'iu juuhin ncüii tsë'tsjö' na jnan'ya nn'an ncüii ngiaa' tyo' cha'xjen coty'iu nn'an judíos nt'oo. Ndë jo' iscu' juu 'ndyo tsë'tsjö'neen yo ncüii tsjö' t'man. ⁴⁷Ndo' juu

María, tsan na jnan tsjoon Magadán yo María ndyee José, jnty'iahan najjon na tany'iu Jesús.

Jndë vando' xco Jesús

(Mt 28:1-10; Lc 24:1-12; Jn 20:1-10)

16 Ndo' vi na jndë tua ndo'cüjioon', juu xuee na cota'jndyee nn'an judíos, juu María'ñeen na jnan tsjoon Magadán yo Salomé, yo nin'María ndyee Jacobo, sanan'jndahan nchen' quichi na ntyeehinhan' juu si'ts'o 'naan' Jesús. ²Ndo' ya tonco vitsjoon nuinco', ty'e han juu tsi'ts'ua'ñeen, vi na jndë jndui' ndo'cüjioon'. ³Ndo' nato na ñjonhan, jnan'nein nquehan ndëe ntyjehan, jnduehan:

—¿Nin ts'an na ntejnedei jaa na ngenaan' juu tsjö' na të' 'ndyo tsi'ts'ua'?

⁴Majo' xjen na squehan jo', jnty'iahan juu tsjö' t'man'ñeen na jndë tquenaan'han'. ⁵Ndo' vi na jndë tyeque'han quityquii' juu tsi'ts'ua'ñeen, jnty'iahan tontyja ya vaquityen cüii tsans'andyua. Cüe juu ncüii ndiaa quichi', ndiaa tco, ndo' jo' tyue jndyihan na jnty'iahan jon. ⁶Majo' itso tsan'ñeen ndëehan:

—Tyi'ndyueho', nchji na cojnt'ueho' nquii Jesús na jnan Nazaret, nquii jon na t'ion nn'anhin tsonjn'aan. Majo' jndë vando' xco jon, mang'e jo' tac'oonhin ntjoo. Quijnty'iaho' ndö' najjon na tquen nn'an si'ts'o 'naan' jon. ⁷Ndo' naneihin c'oho' na m'aan juu Pedro yo nque nn'an na totsay'onhan yo jñ'oon na toninncyaa Jesús, ndo' quindueho' ndëehan na vja jndyee jon Galilea, ndo' jo' njnty'iahan jon cha'xjen juu jñ'oon na jndë siquindyi jonhan.

⁸Ndo' nan'ntcu'ñeen, ninñoon' jndui' ntcüe'han, manin' conan'nonhan, ty'e ntcüe'han, ndo' toviqijnty'e han na tyuehan. Min tana jnduehan 'nan na tenonhan tsojnaan' na tyue jndyihan.

Tityincyoo' Jesús nnon María tsan na jnan Magadán

(Jn 20:11-18)

⁹Ndo' vi na jndë vando' xco Jesús na vitsjoon nuinco', tityincyoo' jndyeehin nnon juu María'ñeen, tsan tsjoon Magadán, tsan na tji' jon ntyque' jndyetyia quii' ts'on. ¹⁰Ndë jo' tja María'ñeen, tatsiquindyi juu nque nan'ñeen na tom'anhan yo Jesús. Juu xjen'ñeen t'onhan na chjoo' jndyi n'onhan ndo' totyuehan. ¹¹Majo' xjen na siquindyi juu joochan na jndë vando' xco jon, ndo' jndë jndyiaa' nnon juu jon, min tatëntyja n'onhan juu jñ'oon'ñeen.

Tityincyoo' Jesús ndëe ve nn'an na conan'jon jñ'oon yohin

(Lc 24:13-35)

¹²Ndo' vi jndëcya, tityincyoo' Jesús ndëe ve nn'an na conan'jonhan yohin, xjen na ty'e han jndëe. Cha'vijon mañoon ts'an na jnan'jooon'han jon. ¹³Ndo' vi na jndë taa' n'onhan na manquii jon na jnty'iahan, ty'e ntcüe'han Jerusalén, tyenan'quindyihan ntyjehan na jndë tityincyoo' jon ndëehan. Majo' nan'ñeen, min ta'n nan tëntyja n'onhan jñ'oon na jnduehan.

Ts'ian na t'ua Jesús ndëe nn'an na totsay'onhan yo jñ'oon na toninncyaa jon

(Mt 28:16-20; Lc 24:36-49; Jn 20:19-23)

¹⁴Vi jndë jo', nque nn'an na nqui ncho'ncüii na totsay'onhan

yo jñ'oon na toninncyaa Jesús, tityincyoo' jon ndëëhan juu xjen na cocüa'han. Ndo' sityia' jonhan jnaan' na tatëntyja n'onhan juu jñ'oon na jndue nn'an na jndë jnty'iahan na vando' xco jon ndo' mantyi ntyja na que' n'onhan.

¹⁵Ndo' tso jon ndëëhan:

—C'oho' ninvaa tsonnangue, ncyaho' juu jñ'oon naya ntyja njan ndëë tsoñ'en nn'an. ¹⁶Juu ts'an na vantyja ts'on juuhan' ndo' na ndëë' juu, ntsin'man Tyo'ts'on ñuaan' tsan'ñeen. Majo' juu ts'an na tyi'cantlya ts'on juu jñ'oon'ñeen, juu xjen na ntco'xen Tyo'ts'on jnan nn'an, mantjotyen jnaan' tsan'ñeen. ¹⁷Ndo' joo nn'an na covantyja n'onhan Tyo'ts'on, jndye nnon ts'ian na nt'ahin cha' ntsi'manhan' na mayuu' jñ'oon na concyahan, ndo' na ntji'han jndyetyia quii' n'on nn'an yo ntyja 'naan' juu najndei na tsixuan xuë, ndo' nnan'neinhan jñ'oon na chito mancüii xjen na conan'neinhan. ¹⁸Xe na aa nt'uehan quinduntja ndo' xe na aa

ncüehan ncüii nasi na ntscuee'han' ts'an, majo' ta'nan na ngenonhan nts'aahan'. Ndo' na ndyiohan ndueehan nacjo nanv'i, n'man nan'ñeen.”

Tava Jesús quiñoon'ndue

(Lc 24:50-53)

¹⁹Vi na jndë ntycüii na sinin Jesús joo jñ'oonmin' ndëë nn'an na totsai'onhan yo juu jñ'oon na toninncyaa jon, tava ntcüe' jon quiñoon'ndue, tēcüetyen jon ngiaa' Tyo'ts'on tontyjaya. ²⁰Ndo' jndui' nan'ñeen, ndo'vanjan toninncyahan juu jñ'oon naya'ñeen. Ndo' mantyi nquii ta Jesús totejndei jon joohan quii' ts'ian 'naan' jon na tont'ahan. Tyincyaa jon na nan'xuanhan juu najndei na condui nquii jon cha' ndëë nt'ahan ts'ian t'man na tyi'je'quinduihan' yo najndei na tsixuan nquii ts'an, mang'e jo' jndyechen nn'an taa' n'onhan na juu jñ'oon na toninncyaa nan'ñeen, mayuu'han'. Mantyjanty ndö' ro.

Jñ'oon Naya Ntyja 'Naan' Jesucristo Na Tji Lucas

Ntyja na sijnda' Lucas na
tji jon jñ'oon naya

1 'U' ta Teófilo na njon jndyi
condui 'u', mancyá ts'on
njan nnon'. Majndye nn'an jndë
tjihán jñ'oon ntyja 'naan' Jesús.
Joo jñ'oon'ñeen chuhan' 'nan na
jndë tui quii' nt'án na majnda'
na mayuu'han'. ²Nque nn'an na
tojnty'ia ndëehan tsoñ'en 'nan na
tui ntyja 'naan' Jesús na cotye'ntjon
nan'ñeen nnon Tyo'ts'on ntyja
'naan' jñ'oon naya 'naan' jon,
joochan jndë tjihan jñ'oon'ñeen
na jndë ty'ón cüentahan'. ³Ndo'
manti ncö, s'aahan' ts'ón na
ntsinch'u ja jñ'oonvahan na
ntsijnan'han', xeng'e manti ja chen
chen jndë jnt'uë tsoñ'en na jndë tui
ntyja 'naan' Jesús xjen na tye'han'.
⁴Nnda' mats'a cha' ncüaa' tson' na
joo jñ'oon na jndë tonan'man nn'an
nnon', conduihan' jñ'oon na mayuu'.

Siquindyii ángel ntyja
'naan' na nndui Juan

⁵Joo ndyu xjen na tom'aan
Herodes tsanm'aants'ian t'man
ndyuaa Judea, tom'aan ncüii tyee
cüenta nn'an judíos na jndyu

Zacarías. Totsixuan jon ts'ian yo
tmaan' ntyee na jndyuhan' Abías.
Scuu' jon jndyu Isabel. Juu juu
tonduihin tsjan 'naan' Aarón na
jndyocahan'. ⁶Ndo' nquii Zacarías
yo scuu' jon, ncha' vehan tonduihan
nn'an jndyoyuhan na tonnon
Tyo'ts'on, tota'nguee'han tsoñ'en
jñ'oon na tqen Tyo'ts'on na
ico'xenhan', tajnan'tjahan ndëehan'.
⁷Majo' nan'ñeen, tandahan ng'e
Isabel ts'an ntue'hin, ndo' ncha'
vehan jndë tquehan.

⁸Ncüii jon, nque ntyee tmaan'
juu Abías'ñeen, tentyja xjen na
ntyentjonhan nnon Tyo'ts'on quii'
vats'on t'man Jerusalén. Ndo' juu
Zacarías, majo' ñ'enhin. ⁹Cha'xjen
na vaa jñ'oon ndëe ntyee ntyja
'naan nn'an judíos, to'ohan x'iaa'
na njnty'iahan nin ncüii joochan
ngacüja'han' na ngaquee' quityquii'
juu vats'on t'man cüentaa' Tyo'ts'on.
Ndo' juu Zacarías'ñeen, tijnoon' jon
na ngaquee' jon na ntscö jon su.
Ndo' taquee' jon vats'on'ñeen ndo'
ta' jon na itscö jon su.

¹⁰Majuu xjen na isco jon su, ndo'
nn'an na jndye jndyi'hin, tancüihan
toch'een' juu vats'on t'man'ñeen
na conan'neihan nnon Tyo'ts'on.

¹¹Ndo' juu xjen'ñeen, ncüii ángel cüentaa' Tyo'ts'on tityincyoo'hin nnon tsan'ñeen. Juu ángel'ñeen, minntyjee' jon ngiaa' nnon tyiu na tontyjaya najjon na coco su.

¹²Ndo' juu Zacarías'ñeen, xjen na jndyiaa' jonhin, siquijñ'leenhan'hin. Ndo' mioon sity'uehan'hin. ¹³Ndo' ángel'ñeen itso juu nnon jon:

—'U' Zacarías, tyi'nty'ue'. Majndë indyii Tyo'ts'on jñ'oon na macan' nnon jon. Ndo' nquii scu' Isabel, ntsingui jon ncüii yujnt'a yus'a ndaho', ndo' 'u' ntsiquijndyu'hin Juan. ¹⁴Nninncyaaahan' na neiin' tson' na nduihin, ndo' t'man ngavee' nchji' ntyja 'naan' juu. Ndo' majndye nn'an nninncyaaahan' na neinhan ntyja na nduihin. ¹⁵Ee t'man nnduihin na tonnon Tyo'ts'on. Tyi'xe'c'uu juu vinon min nta ya. Ndo' vitjachen na ntsingui ndyee juuhin, quindëya ntsixuan juu Espíritu Santo. ¹⁶Ntyja 'naan' juu, jndye jndyi nn'an Israel ntcüe' n'onhan jnanhan tonnon nquii ta Tyo'ts'on cüentahan. ¹⁷Majuu juu ncja jndyee na tonnon nquii jon na taquintyja na t'man conduihin. Ntye'ntjon juu nnon jon yo maninjuu najndeí na totye'ntjon nquii Elías. Ntyja 'naan' juu jnda', ntjo ya ngio nn'an yo ndahan. Ndo' nn'an na conan'que' n'on, ntyja 'naan' nquii juu ngovaa' n'on nan'ñeen na quita'nguee'hin cha'xjen na chuhan'. Ts'ianmin' nts'aa juu cha' quitsijnda' yahan' quii' n'on nn'an na nc'onhan cüentaa' Tyo'ts'on.

¹⁸Ndo' jo' taxee' Zacarías nnon juu ángel'ñeen:

—¿Nin 'nan nndui cha' ncüaa' ts'ön na nguaa na nnda'? Ng'e ja ndö, jndë tqe ja ndo' majo'ntyí scu.

¹⁹Ndo' t'a ángel'ñeen, itso jon nnon juu:

—Ja jndyu Gabriel. Condui ja na matye'ntjón nnon nquii Tyo'ts'on. Nquii jon i'ua jon ts'ian nnön na jndyotsiquindyí 'u' jñ'oon nayamin. ²⁰Majo' nein, jnaan' na tyi'cantyja tson' jñ'oon na matsjö nnon', jo' ngitë' na matsinin' ata juu xuee ya na jndë siquindëhan' tsoñ'en na jndë tsjö nnon'. Juu xjen'ñeen nnaan na ntsinin' nnda'.

²¹Ndo' viochen xjen na tui na nnda', joo nan'ñeen na tonan'neinhan nnon Tyo'ts'on, tominndoo'han na ndui' Zacarías quii' vats'on'ñeen. Vacue tom'aan' n'onhan ndu na vio jndyi ndyii' jon jo'. ²²Ndo' juu xjen na jndui' jon, tavijndëë sinin jon, jo' taa' n'onhan na vaa ncüii nnon na tityincyoo' na jndyiaa' jon quii' juu vats'on'ñeen. Ve' nt'ö jon tots'aa jon na sinin jon ndëëhan ng'e jndë ntjotyen na tandiquitsinin jon.

²³Ndo' vi na jndë siquindë jon xuee na tye'ntjon jon quii' vats'on t'man'ñeen, tantcüe' jon tsjoon' jon. ²⁴Ndo' nquii scuu' jon Isabel taquiñjon jnda juu, ndo' cha' vi 'on chi' ta'nán tondui' jon na ncja jon mañoon tsjoon. ²⁵Ya jo' tso juu:

—Ndö vaa naya na its'aa ta Tyo'ts'on yo ja. Nnda' its'aa jon na icüji'han' na tots'cüe'jnaan'han' ja tondëë nn'an na tajnda.

Siquindyí ángel na nndui Jesús

²⁶Nquii ángel Gabriel'ñeen, jndë vja vi yon chi' na tityincyoo'hin nnon Zacarías, ndo' t'ua nnda' Tyo'ts'on ts'ian nnon ángel'ñeen na cja jon tsjoon Nazaret ndyuaa

Galilea. ²⁷Jñon jonhin na m'aan ncüii yuscundyua na jndyu María. Juu juu min jñ'oon na ngoco juu yo ncüii tsans'a na jndyu José. Juu José'ñeen conduihin tsjan David na jndyocahan'. ²⁸Ndo' tuee' ángel'ñeen na m'aan María, itso jon nnon juu:

—Mancya ts'on 'u', na vaa t'man jndyi naya na its'aa Tyo'ts'on yo 'u'. Nquii jon m'aan yo 'u'.

²⁹Ndo' juu María, xjen na jndyii jon jñ'oonmin', siquijñ'eenhan'hin, ndo' tom'aan' jndyi ts'on juu nin 'nan nin'quitsiquindi juu jñ'oon'ñeen na sinin ángel'ñeen.

³⁰Ndo' tsontyichen ángel nnon juu:

—María, tyi'nty'ue', ng'e 'u' t'man naya na jndë tijnon' tonnon Tyo'ts'on. ³¹Ndö vaa na nndui, ngaquijnjon jnda', ndo' ntsingui' ncüii yujnt'a yus'a na ntsiquijndyu'hin Jesús.

³²Juu jon t'man nndui. Ndo' ntsiquijndyuhán'hin Jnda nquii Tyo'ts'on na m'aan nandyentyichen. Ndo' juu silla na manin' ts'iaan' 'naan' tachii' juu David, nquii ta Tyo'ts'on nninncyaa jon na ncy'oon Jesús cüentahan' na ntco'xen jon.

³³Cha' ntjotyen na ntco'xen jon nn'an Israel, juu na conduihin na ntco'xen jon, tyi'je'quintycüiihan'.

³⁴Ndo' juu xjen na jndyii María na nnda' tso ángel'ñeen, tso juu:

—Mayuscundyua ja. ¿Nchu vaa nndui na nts'aahan' na nnda'? Ja chito m'an yo tsans'a.

³⁵Jo' t'a ángel'ñeen 'ndyo jon:

—Nquii Espíritu Santo nts'aa jon ncüii ts'ian t'man yo 'u'. Ee juu najndei na condui nquii Tyo'ts'on na m'aan nandyentyichen,

ndyoquioo ncüaan'han' nacjo'.

Mang'e na nnda', nndui yujnt'a ndo' ntsiquijndyuhán'hin ñuan nquii' ndo' Jnda nquii Tyo'ts'on.

³⁶Ndo' mantyi nquii xjo' Isabel, ntsingui jon min na jndë tquehin.

Ee naneihin jndë yon chi' na taquijnjon jnda jon. Ndo' juu jon ts'an na condue nn'an ts'an ntue'hin. ³⁷Ee nquii Tyo'ts'on, tsoñ'en condëe its'aa jon.

³⁸Jo' t'a María 'ndyo juu ángel'ñeen:

—Condui ja ts'an na matye'ntjontyën nnon ta Tyo'ts'on. Quindui yo ja cha'xjen na jndë tsu'.

Ndo' juu xjen'ñeen jndui' ángel'ñeen na m'aan jon.

Taquindyiaa' María xjo jon Isabel

³⁹Tyi'covijndye xuee na tui na nnda', sijnda' María, sityuaa' jon, tja jon ncüii tsjoon cüentaa' ndyuaa Judá na juu tsjoon'ñeen m'aanhan' quii' nt'an ntyo'. ⁴⁰Ndo' tuee' jon vaa' Zacarías'ñeen. Taquee' jon ndo' tyincyaa jon ts'on Isabel. ⁴¹Ndo' vi na jndë jndyii Isabel na tyincyaa María ts'onhin, ya jo' juu yujnt'a na ñjon tsiaa' jon, sijndei juu, ndo' xjen'ñeen taquee' Espíritu Santo ninvaa quityquii' ñuaan' jon. ⁴²Jo' jndei sinin jon, tso jon:

—Quii' nt'an ntjyë ntcuhu, 'u' t'manntyichen na ityio Tyo'ts'on jn'aan 'u'. Ndo' mantyi ityio jon jn'aan yujnt'a na ñjon tsia'. ⁴³Majo' ja je', ¿Nin condui ja na tijnön na jndyoquindyia' ja? Ee condui 'u' ndyee nquii jon na taquintyja na t'man conduihin na itye'ntjon jon ja. ⁴⁴Ee xjen na tyincyaa' ts'on ja, juu yujnt'a na ñjon tsia, ninñoon'

sijndei juu na neiin' juu. ⁴⁵Ityio Tyo'ts'on jn'aan 'u' ng'e mavantyja tson' na mayuu' ntsiquindëhan' juu jñ'oon na siquindyii jon 'u'.

⁴⁶Ndo' t'a María, tso jon:

Matsit'man' ja ta Tyo'ts'on yo na mancha'chen ñuan njan.

⁴⁷Ndo' yo ninvaa na ndyii' vant'ö, m'an na neiin' ts'ön yo nquii jon. Ee conduihin na itsin'man jon ñuan njan.

⁴⁸Iy'oon jon na ve'nchjii jon ja, min ts'an na ve' cüantyi ro ja na matye'ntjön nnon jon.

Ndo' nanein, xee na tonnonchen, tsoñ'en nn'an na vjaca tsjan 'naanhan, nnan'neinhan ntyja na jndë tyio jon jn'aan ja.

⁴⁹Ng'e nquii jon na tsoñ'en najndei na conduihin, t'man naya its'aa jon yo ja.

Ndo' xuee' jon ji'ua conduihan'.

⁵⁰Nque nn'an na vacantyichen tsjan 'naanhin na conan't'maan'han nquii Tyo'ts'on, tsoñ'enhan m'aan jon na nty'ia rohan nchjii jon.

⁵¹Ts'ian na tots'aa jon, tots'i'man nquii'han' najndei na conduihin.

Majo' joo nn'an na conan'quinjon nquehin ntyja na conan'tiuhan, s'aa jon na mincyä jndyi'han.

⁵²Totsue jon nn'an na nty'iachen, majo' nn'an na vaa najndë na chohan ts'ian na cotoxenhan, tji' jon nan'ñeen.

⁵³Ndo' joo nn'an na ngiohan na itsitjahan'hin na tonnon jon, its'aa jon yohan cha'vijon ts'an na jndë tacjoo' na tcüa'.

Majo' nn'an na conan'tiu na min'chjo tyi'conan'tjahan na tonnon jon, tana tejndei jon nan'ñeen.

⁵⁴Ndochiihi nn'an Israel na totyentjonhan nnon jon, totejndei jonhan.

Tyi'cotsuu' ts'on jon na c'oon jon na nty'ia rohan ntyjii jon.

⁵⁵Ee nnda' vaa tco' jon 'ndyo jon na tyi'jon ntycüii na vi'nchjii jon ndochiihi, majuu Abraham yo nin'nn'an tsjan 'naan' jon na jndyocahan'.

Jñ'oonmin' sinin María na sit'maan' jon Tyo'ts'on.

⁵⁶Ndo' ntjohin yo Isabel cha'na ndye chi'. Jndë jo' tjantcüe' jon tsjooon' jon.

Tui Juan tsan na totsiquindëe' nn'an

⁵⁷Tentyja xjen na ntsingui Isabel'ñeen, ndo' singui jon ncüii yujnt'a yus'a. ⁵⁸Ndo' nn'an 'naan' jon yo nn'an na m'an ndyo v'aahan, jndyehan na ty'oon Tyo'ts'on na ndyia' ro Isabel nchjii jon. Tsoñ'enhan t'onhan na neinhan yohin. ⁵⁹Jndë nen xuee na tui yujnt'a'ñeen, tancüihan na nnan'quindëhan costumbre na cont'a nn'an Israel yo yo'ndaa ndahan yonon. Nan'ñeen jnduehan na ntsue juu xuee' tye juu Zacarías.

⁶⁰Majo' tso ndyee juu:
—Chito aa jo'. Juan ndiquijndyu juu.

⁶¹Majo' t'a nan'ñeen 'ndyo Isabel, jnduehan:

—¿Ndu na nnda' matsa'? Ndo' ta'nan nin juu nn'an chuu'ho' na jndyu na nnda' tsu.

⁶²Ng'e na nnda', jo' jnt'ahan ndueehan nnon tye yujnt'a'ñeen na cotaxee'han nchu vaa na nt'ue ts'on nquii jon na nninjnda' xuee' juu. ⁶³Ndo' tcan jon tscaa' na ncüji jon, ndo' nacjoo'han' tji jon na Juan xuee' juu. Ndo' tsoñ'en nan'ñeen s'aahan' na vacue m'aan' n'onhan ndo' neinhan na nnda' vaa na tui. ⁶⁴Ndo' na s'aa jon na nnda', ninjonto jnaan ntcüe' na itsinin jon, sit'maan' jon Tyo'ts'on. ⁶⁵Ndo' tsoñ'en nn'an na ndyo nt'aahan yo Zacarías yo Isabel, s'aahan' na vacue tom'aan' n'onhan ndo' mantyi neinhan. Ndo' ninvaa xi'jndio quii' ntyo' ndyuaa Judea, tycya jñ'oon ntyja 'naan' na tui nan'min'. ⁶⁶Ndo' tsoñ'en nn'an na tondyehan ntyja 'naan' na tui na nnda', vacue tom'aan' n'onhan, tota'xee'han: “¿Nin ts'an nchjiito nin 'nan na ngue'ntyja ntyja 'naan' juu yujnt'ava'?” Ee tityincyoo' jndyoyu na nquii Tyo'ts'on m'aan jon yohin.

Itsit'maan' Zacarías Tyo'ts'on

⁶⁷Ndo' nquii Zacarías, tye juu yujnt'a'ñeen, quindë ya tsixuan jon Espíritu Santo. Sinin jon jñ'oon nchu vaa 'nan na nnguaa. Tso jon: ⁶⁸Cüit'maan' nquii ta Tyo'ts'on cüenta jaa nn'an Israel ee jaa nn'an na condui cüentaa' jon, jndë jndyo jon na ntsin'man jon ñuan njanhan. ⁶⁹Yo tsjan mosoo' jon David na jndyocahan', jndë tqen jon nquii na condui t'manhin na itsin'man jon ñuan njanhan. ⁷⁰Ndyu na toxen'chen toninncyaa Tyo'ts'on jñ'oon yo jndyue

nn'an na nan'xuanhan ñuan nquii'.

Joo nan'ñeen toninncyahan jñ'oon' jon ntyja nchu vaa 'nan na nnguaa.

⁷¹Jñ'oon na jndue nan'ñeen na yo nquii jon na conduihin tsjan 'naan' David, ncüji' Tyo'ts'on jaa nduee nn'an na jndohan jaa, ndo' mantyi yo nduee nn'an na tyi'cuee' n'onhan jaa.

⁷²Ntyja 'naan' nquii jon na conduihin tsjan David na jndyocahan', sijnda' Tyo'ts'on na joo ndochiihi na tom'an ndyu na toxen'chen na nc'oon jon na nty'ia rohan nchjii jon. Ndo' na ngañjoo' ts'on jon joo jñ'oon na sijnda' jon yohan na tyi'je'quitscüe'jndyo jonhan' na ji'ua tsixuanhan'.

⁷³Majuu jñ'oon'ñeen na tqentyen jon nnon tsochihi Abraham, tsan na tom'aan ndyu na toxen'chen.

⁷⁴Majuu jñ'oon na tso jon nnon juu na ntsiquindyaa jon jaa nduee nn'an na jndohan jaa cha' nndëe ntye'ntjön nnon jon na min'ncüii jñaan' ts'on tyi'nc'ön.

⁷⁵Ndo' tsoñ'en xuee na m'anntyëchën, ngom'an ntyja na tqen jon na ñuan nquii' jaa. Ndo' na ntye'ntjön na tonnon jon cha'xjen na chuhan'.

⁷⁶Ndo' 'u' jnda, nndue nn'an na condui 'u' ts'an na incyaa jñ'oon ntyja 'naan' nchu vaa 'nan na nnguaa.

'U' ntye'ntjon' nnon nquii Tyo'ts'on na m'aan nandyentyichen.

Ng'e 'u' ncja' jndyee' tonnon nquii jon na conduihin na co'xen jon nn'an, ndo' na ncüji' jndyoyu' ntyja 'naan' jon cha'vijon ts'an na ico'ya nato, cha' c'on cje nn'an xjen na ncüjee' jon.

⁷⁷ Nque nn'an na conduihan cüentaa' jon, 'u' ntsa' na cüaa' n'onhan na itsit'man ts'on jonhan na conan'tjahan nnon jon, ndo' na itsin'man jon ñuaanhan.

⁷⁸ Ng'e nquii Tyo'ts'on na conan't'maan' jaa, taquintya na nty'ia rö nchjii jon, jo' na nc'ua jon ts'ian nnon nquii juu na nnaan juu nandyentyichen na ntsijonhan'hin cha'vijon ndo'cüjioon' na ntsixuee juu tondëehë.

⁷⁹ Juu jon ntsixuee jon ndëë nn'an na m'an nacje 'naan' najaan na vay'oonhan'hin na ngitsu ñuaanhan.

Ndo' ndëehë nninncyaa jon na tajñuaan' ts'on nan'xuan na tonnon jon.

Jñ'oonmin' sinin Zacarías xjen na tui jnda jon Juan.

⁸⁰ Ndo' juu yus'a chjo Juan, tëquehin. Mantyi tay'oon juu najndeii juu ntyja 'naan' nquii Tyo'ts'on. Ndo' ya na s'aahan' tsans'andyuahin, tom'aan juu ndyuaa naijon na tyi'jndye nn'an m'an, ata xjen na tye' na toninncyaa jon jñ'oon ndëë nn'an Israel.

Ntyja 'naan' na tui Jesús

(Mt 1:18-25)

2 Juu xjen'ñeen nquii tsanm'aants'ian t'man,

Augusto César, t'ua jon ts'ian na quindui ngeee tsoñ'en nn'an na m'an ncüii cüii tyuaa naijon ico'xen jon. ² Juuhan' na minjndyee na tye' na tji nanm'ann'ian ngeee nn'an. Juu xjen'ñeen tom'aan Cirenio gobernador ndyuaa Siria.

³ Jndue nanm'ann'ian'ñeen na ncüii cüii ts'an ngantcüe' juu naijon vaa tsjoon nque nn'an tsjan na tuihin, na nndui xuee' juu.

⁴ Mang'e na nnda', jnan José tsjoon Nazaret, ndyuaa Galilea. Tja jon ndyuaa Judea, tsjoon' tsoDavid na jndyu Belén ng'e condui José tsjan David na jndyocahan'. ⁵ Tja jon tsjoon'ñeen yo María, tsan na ndiscuu' jon, na ndui ngeuehan. Ndo' juu juu jndë mandyovi' na ntsingui juu. ⁶ Ndö vaa 'nan tui: viochen xjen na m'anhan jo', tuee' xjen na ntsingui María. ⁷ Ndo' singui jon jnda jon na vejndyee, yus'ahin. Scüetyjo jon ndiaahin, ndë jo' tyio jonhin naijon na cocüa' quioo' ng'e nt'aa naijon na ve' cotsque ya nn'an, too'chenhan' na m'an nn'an.

Tityincyoo' ángeles ndëë nn'an na cota'ntyjee' quinman

⁸ Ndyo tsjoon Belén, tom'an nn'an tojndëë na tota'ntyjee'han quinman njnuen' natsjon. ⁹ Ndo' ninjonto tityincyoo' ncüii ángel cüentaa' ta Tyo'ts'on ndëëhan, ndo' juu naquixuee na conduihin, sixueehan' xi'jndio nan'ñeen, ndo' na tui na nnda', s'aahan' na ncyaa jndyihan. ¹⁰ Majo' juu ángel'ñeen tso jon ndëëhan:

—Tyi'ndyueho', quitquenho' cüenta, ndyoy'ön jñ'oon na ya

jndyihan' ndëëho' na nninncyaaahan' na neiin' jndyi n'on nn'an na ninvaa tsonnangue. ¹¹Ee tsjonvahin quii' tsjoon' tsoDavid jndë tui nquii jon na ntsin'man jon ñuan nn'an. Juu jon conduihin nquii Mesías. Ndo' conduihin na co'xen jon 'o'. ¹²Ndo' ndö vaa jn'aan na ntsi'manhan' ndëëho' na majuu jon. Juu yujnt'a'ñeen nndioho'hin na vetyjo ndiaa na covetyjo yo'ndaahin na ñjon juu naijon na cocüa' quioo'.

¹³Ndo' majuuto xjen'ñeen tityincyoo' ángeles cüenta jndye yo juu ángel'ñeen, tonan't'maan'han Tyo'ts'on. Jnduehan:

¹⁴Cüit'maan' nquii Tyo'ts'on na m'aan nandyentyichen. Ndo' nnon tsonnangue, joo nn'an na covineiin' n'onhan na cont'ahan 'nan cavee' nchjii jon, quinan'xuanhan na tajñuaan' ts'onhan na tonnon jon.

¹⁵Ndo' joo ángeles, vi na jndë ty'e ntcüe'han quiñoon'ndue, ya jo' joo nan'ñeen na tota'ntyjee'han quinman njnuen'han, jnduehan ndëë ntyjehan:

—Cja Belén. Ntsaquijnty'ia juu 'nan na jndë tui na itsiquindy Tyo'ts'on jaa.

¹⁶Ndo' jo' jnan'tyuaa'han, ty'ehan, ndo' vi na jndë squehan jo', jndiohan juu María yo José, yo yujnt'a na ñjon juu naijon na cocüa' quioo'. ¹⁷Ndo' vi na jndë jnty'iahan 'nan na tui, tonan'cyahan jñ'oon nchu vaa 'nan na jndë siquindy ángel'ñeen joohan ntyja 'naan' juu yujnt'a'ñeen. ¹⁸Ndo' tsoñ'en nn'an na jndyehan jñ'oon na jndue nan'ñeen, s'aahan' na jndye

t'oon' n'onhan ndo' tyincyaaahan' na tavee' ngiohan. ¹⁹Ndo' nquii María, s'aahan' na njon jndyi jñ'oonmin' na ntyjii jon, vacue tom'aan' ts'on jonhan'. ²⁰Ndo' joo nan'ñeen na cota'ntyjee'han quinman njnuen'han, tyentcüe'han, tonan't'maan'han nquii Tyo'ts'on. Tontcüii'han jon ntyja 'naan tsoñ'en na jndë jndyehan ndo' na jndë jnty'ia ndëëhan, cha'xjen na tso juu ángel'ñeen ndëëhan.

Tyencyahan cüenta yujnt'a Jesús nt'ö Tyo'ts'on

²¹Vi jndë na nen xuee na tui yujnt'a'ñeen, ndo' jnt'ahan yohin cha'xjen juu costumbre na cont'a nn'an judíos yo yo'ndaa yonon ndahin. Juu xjen'ñeen jnan'quijndyuhanhin Jesús, ee nnda' vaa xuee' juu na tquen ángel'ñeen vitjachen na ñjon juu tsiaa' ndyee juu.

²²Jndë na tenon venn'an xuee na singui María, jo' tentyja xjen na juu José yo María ntquen ntju'han na tonnon Tyo'ts'on cha'xjen na ico'xen juu jñ'oon na tquen Moisés. Jo' ty'ehan Jerusalén, tyey'onhan Jesús na tyincyahan cüentahin nt'ö ta Tyo'ts'on. ²³Jnt'ahan na nnda' ng'e vaa jñ'oon na ico'xenhan' nacjoo' jñ'oon'ñeen na co'xenhan': "Ncüii cüii yujnt'a na yus'a na nndui jndyee, nn'an na ndahin ncyahan cüentahin nt'ö ta Tyo'ts'on." ²⁴Ng'e na nnda', juu José yo María ty'ehan vats'on t'man na nninncyahan quioo' cüentaa' Tyo'ts'on na ngue' o' cha'xjen na ico'xen juu jñ'oon na tquen Moisés na itsohan': Nninncyahan ncüii ntjo quinchco oo ve quitu' quijndë.

²⁵Ndo' juu xjen'ñeen, ncüii tsans'a na jndyu Simeón, tom'aan jon tsjoon Jerusalén. Tsan'ñeen totsiquindë jon cha'xjen na chuhan' na tonnon Tyo'ts'on, ndo' mantyi xoncüee' ts'on jon na itsit'maan' jon Tyo'ts'on. Yo na ntyja jndyi ts'on jon, tominndoo' jon na ndyiaa' nnon jon nquii jon na conduihin na ntsin'man ñuaan nn'an Israel. Ndo' Simeón quindëya totsixuan jon Espíritu Santo. ²⁶Ndo' nquii Espíritu Santo, jndë si'man jon nnon tsan'ñeen na ndyiaa' jndyee juu nquii jon na i'ua Tyo'ts'on ts'ian nnon jon na ntsin'man jon ñuaan nn'an. Ndë jo' ngue' juu. ²⁷Ndo' juu xjen'ñeen, nquii Espíritu si'man jon nnon tsa'ñeen na cja jon vats'on t'man. Ndo' majuuto xjen'ñeen José yo María tyey'onhan yujnt'a Jesús vats'on'ñeen. Jnt'ahan na nnda' cha' quindui ntyja 'naan' juu cha'xjen na tsi'man jñ'oon na tqen Moisés na quint'ahan. ²⁸Vi jndë jo', ty'oon Simeón juu yujnt'a Jesús yo nt'ö jon. Sit'maan' jon Tyo'ts'on. Tso jon:

²⁹Je' yuu' je' ta, ja na condui moso 'nan', jndë siquindë' juu jñ'oon na tco' 'ndyo' nnön. Nanein quitsiquindya' ja na ncü'iö min tajñuaan' ts'on ja.

³⁰Ee na jndë manty'ia nnön nquii jon na ntsin'man jon ñuaan nn'an.

³¹Manquiintyi jon na t'ua' ts'ian'ñeen nnon jon tondëë tsoñ'en nn'an.

³²Conduihin naxuee na ntsi'man jon jñ'oon na mayuu' 'nan' ndëë nn'an na mañoon tsjan conduihan.

Ndo' ntyja 'naan' jon ntsit'maan'han' nque nn'an 'nan', nn'an Israel.

Ndö' jñ'oon na sinin Simeón' nnon Tyo'ts'on.

³³Ndo' juu José yo ndyee Jesús, tom'aan' jndyi n'onhan tsoñ'en jñ'oon na sinin Simeón ntyja 'naan' Jesús. ³⁴Jndë jo' tcan tsan'ñeen na quityio Tyo'ts'on jn'aan nan'ñeen, ndo' nnon nquii María tso jon:

—Quen' cüenta, juu yujnt'ava, i'ua Tyo'ts'on ts'ian nnon jon na ntyja 'naan' jon ñ'en nn'an Israel ngitsu ñuaanhan ng'e tyi'covantyja n'onhan jon. Ndo' ñ'enhan na ntsin'man Tyo'ts'on ñuaanhan ng'e na ngantyja n'onhanhin. Ntsixuan jon jn'aan na itscüenon Tyo'ts'on ndëë nn'an, majo' jndye nn'an nc'ohan nacjoo' jon. ³⁵Ntyja 'naan' nquii jon nnintyincyoo' tsoñ'en na ndyii' n'on nn'an. Ndo' mantyi 'u' María, vaa ncüii nnon na ngenoon' ntyja 'naan' jon na ntsi'ndaa'han' nchji', cha'vijon na iquiihan' ya na ngüequindyi' xjotë.

³⁶Ndo' mantyi jo' ijon tom'aan ncüii tsanscu na jndyu Ana na toninncyaa jon jñ'oon' Tyo'ts'on. Tsan'ñeen jnda Fanuel, juu Fanuel'ñeen conduihin ntyja 'naan' tmaan' tsjan Aser na jndyocahan'. Xjen na toco Ana'ñeen, tom'aan jon yo saa' jon vi ntyque' chu.

³⁷Jndë jo' ntjohin na tue' saa' jon. Nanein jndë tqe jndyihin, jndë ninquenn'an vantjo' ninque chuu' jon. Ndo' min tyi'quindui' jon quii' vats'on t'man. Jo' ijon totyentjon jon nnon Tyo'ts'on naxuee ndo' natsjon. Totyjee jon 'nan' 'ndyo jon ndo' totsiniin jon nnon Tyo'ts'on.

³⁸Majuuto xjen'ñeen na itsinin Simeón, ndo' sindyoo' juu Ana'ñeen na m'an joohan. Tyincyaa jon na

ncyá ya Tyo'ts'on ntyja 'naan' juu yujnt'a Jesús. Jndë jo' totsiniin jon ntyja 'naan' yujnt'a'ñeen ndëë tsochen nn'an Jerusalén yo ndëë nn'an mañoon njoon na mantyi cominndoo'han na ntsin'man Tyo'ts'on ñuaanhan ntyja 'naan' jnanhan.

Tyentcüe'han tsjoon Nazaret

³⁹Ndo' José yo María, vi na jndë jnan'quindëhan tsoñ'en na tcanhan' na quen ji'uahan cha'xjen na ico'xen jñ'oon' Tyo'ts'on, ndo' tyentcüe'han tsjoon Nazaret, ndyuaa Galilea. ⁴⁰Tandimaya lu Jesús, taquehin, ndo' mantyi tavijnda' xquen juu. Ndo' juu naya na itsixuan Tyo'ts'on, t'manhan' na totsixuan juu.

Yus'a chjo Jesús ntjohin vats'on t'man

⁴¹Juu José yo María, chu ro chu ro to'ohan Jerusalén xjen na covée' nguee pascua. ⁴²Ndo' vi na jndë jndë ncho've chuu' Jesús, tja jon Jerusalén yohan cha'xjen na to'ohan juu nguee pascua'ñeen. ⁴³Ndo' vi jndë na tenon juu nguee'ñeen, jnan'jnda'han na nc'ontcüe'han tsjoonhan, majo' juu yus'a chjo Jesús ntjohin Jerusalén, min tyí'quindiohan na s'aa juu na nnda', ⁴⁴Ee jnan'tiuhan na ñ'enhin quii' nt'an nn'an na co'lo ntcüe' na ty'e nguee. Cüa'xuee toquiñjonhan nato, majo' tatityincyoo'hin. Jo' ta'han, tojnt'uehan jon quii' nt'an nn'an chuu'han yo nn'an na tajn'aanhan. ⁴⁵Majo' tajndiohanhin, mang'e jo' tyentcüe'han Jerusalén na njnt'uehan jon jo'.

⁴⁶Juu xuee na jndë ndye, tyquii' vats'on t'man, jo' jndiohan jon. Quii' nt'an nn'an na conan'man chu vaa itsiquindyi jñ'oon na tquen Moisés, jo' vaquityen jon. Iquen jon cüenta jñ'oon na jnan'nein nan'ñeen ndo' mantyi ivaxee' jon ndëëhan. ⁴⁷Ndo' tsoñ'en nan'ñeen na jndyehan jñ'oon na sinin jon, tëvee' jndyi n'onhan jñ'oon na tovaa' ts'on jon ndo' yo jñ'oon na totsintcüe' jon ndëëhan na taxee'han nnon jon. ⁴⁸Majo' José yo María, ya na jnty'iahan jon, siquijñ'eenhan'hin. Tso ndyee jon nnon jon:

—'U' jnda, ¿Ndu na nnda' sa' já? ¿Aa tyi'quintji' juu ty'e yo ja, itsi'ndaa'han' ngió na cojnt'ue' 'u'?

⁴⁹Ndo' sintcüe' jon jñ'oon ndëëhan, tso jon:

—¿Ndu na cojnt'ueho' ja? ¿Aa tyi'covaa' n'onho' na chuhan' na c'ön vaa' Tyëhö'?

⁵⁰Majo' tataa' n'onhan juu jñ'oon'ñeen na tso jon ndëëhan.

⁵¹Jo' tja ntcüe' jon yohan Nazaret. Ndo' tom'aan jon nacje 'naanhan.

Ndo' juu ndyee jon, vacue tom'aan' ts'on jon ntyja tsoñ'en 'nan na tui.

⁵²Ndo' nquii Jesús, tëvijnda' xquen jon ndo' taquehin. Tëvee' ts'on Tyo'ts'on yohin ndo' mantyi nn'an.

Jñ'oon na toninncyaa Juan

(Mt 3:1-12; Mr 1:1-8; Jn 1:19-28)

3 Chu na jndë ngin'on na m'aan Tiberio César tsanm'aants'ian t'man tsjoon Roma, majuu xjen'ñeen juu Poncio Pilato tonduihin gobernador ndyuaa Judea. Ndo' juu Herodes toco'xen jon ndyuaa Galilea. Tyje jon Felipe, juu tsan'ñeen toco'xen

jon ndyuaa Iturea yo Traconite. Ndo' Lisaniás, juu jon toco'xen jon ndyuaa Abilinia. ²Juu xjen'ñeen nquii Anás yo Caifás conduihan ntyee tque tondëë nn'an judíos. Majuu xjen'ñeen juu Juan jnda Zacarías'ñeen, tom'aan jon ndyuaa najjon tyi'jndye nn'an m'an, ndo' t'ua Tyo'ts'on ts'ian nnon juu na ncyaa juu jñ'oon' jon ndëë nn'an. ³Juu Juan'ñeen ninvaa ndyuaa xi'jndio jndaa Jordán, jo' tomandyi' jon. Toninncyaa jon jñ'oon na quintcüe' n'on nn'an jnanhan cha' ntsit'man ts'on Tyo'ts'onhan, ndë jo' ntsiquindëë' jon joohan. ⁴Tui na nnda' cha'xjen na tso jñ'oon' Tyo'ts'on ntyja nchu vaa 'nan na nguaa. Ndö vaa na itso juu jñ'oon'ñeen:

M'aan ts'an na itsixuaa juu ndëë nn'an ndyuaa najjon na tyi'jndye nn'an m'an. Itso tsan'ñeen:

“Quinan'jnda'ho' quii' n'onho' cha'vijon ncüii nato na nndyocüjee'non nquii jon na ntco'xen jon 'o'.

Quita' xoncüeho' ntyja na cotsam'anho', cha'vijon na conan'yuhó' nato na nndyo jon.

⁵Ncüii ro cüii ro quindyma' quinan'quitoo' nn'adhan'. Ndo' quinan'suhan ncüii ro ncüii ro ntyo' t'man yo ntyo' quijndë.

Tsoñ'en nato ntyee', quinan'yuhinhan'.

Ndo' yuu na ve' congioo' nato, quinan'suhinhan'.

⁶Ya jo' tsoñ'en nn'an njnty'iahan nquii jon na i'ua Tyo'ts'on

ts'ian nnon jon na ntsin'man jon ñuaan nn'an.”

Nquii Isafás tji jon juu jñ'oonva'.

⁷Jndye jndyi nn'an tentyjaa'han na m'aan juu Juan'ñeen na nt'ue n'onhan na ntsiquindëë' jonhan. Ndo' tso jon ndëëhan:

—¿Nin ts'an si'man ndëëho' na vaa na ndëë n'manho' navi' na ndyontyja? 'O' cont'aho' cha'na cont'a quindu na conan'non o' xjen na nndyo chon cjoo' tyue'.

⁸Qui'ndyeho' 'nan natyia na cont'aho' ndo' quint'aho' ncüii cüii nnon 'nan ya, ya jo' ntsi'man jndyoyuhan' na mayuu' na contcüe' n'onho'. Min tyi'nan'saa' nqueho' n'onho' na nndueho': Aa jaa taconan'xuan nn'an na conan'tja ng'e nquii Abraham conduihin tsochiihi. Quindyeho' na matsjö ndëëho', min ve' ntjö'min nndëë ntscüaquen Tyo'ts'onhan' na nnduihan' nn'an tsjan 'naan' Abraham na jndyocahan', ndo' na nnda', n'ndyiihan' 'o'. ⁹'O' itsijonhan' 'o' cha'vijon n'oon na tyi'ya të cont'a. Ndo' mangioho' joo n'oon na tyi'quint'ahan' të ya, ndijon xjen nch'iochenhan'. Ndo' vi na jndë tcan n'oon'ñeen, ndyion nn'adhan' quii' chon. Mannda' ro itsijonhan' na nts'aa Tyo'ts'on 'o' xe na aa tyi'nt'aho' cha'xjen na chuhan'.”

¹⁰Ndo' nan'ñeen je', ta'xee'han nnon Juan, jnduehan:

—¿Nin 'nan icanhan' na quint'á xe na aa yu' nnda'?

¹¹T'a jon jndyuehan, tso jon:

—Juu ts'an na nay'oon ve camisa, ncyaa juu ncüiihan' nnon ts'an na tacy'oonhan'. Ndo' juu ts'an na

y'oon 'nan na ntcüa', quits'aa juu naya ts'an na tacy'oonhan'.

¹²Nque nn'an na cotye s'on cüentaa' gobiernon, mantyi squehan na m'aan Juan na quitsiquindëë' jonhan. Jnduehan nnon jon:

—Nnda' ta, 'u' na matsi'man' jñ'oon' Tyo'ts'on ndëë nn'an, já je', ¿Nin 'nan chuhan' na quint'á?

¹³T'a jon jndyuehan, tso jon:

—Xia'ntyi juu s'on na ican gobiernon na quityion nn'an, juu rohan' quitanho' ndëëhan.

¹⁴Mantyi vendye sondaro taxee'han nnon jon:

—Ndo' já je', ¿Nin 'nan chuhan' na quint'á?

T'a jon jndyuehan:

—Tantji'ho' xoquitu' nduee nn'an na ve' yo najjndeihan' oo na ve' quintu na condueho' nacjohan. Ndo' mantyi quintjo ya ngioho' nchuntyi xjen na cotantjonho'.

¹⁵Juu xjen'ñeen tsoñ'en nn'an tontyja jndyi n'onhan na ncüjee' nquii Mesías. Mang'e na nnda', t'man tom'aan' jndyi n'onhan ntyja 'naan' juu Juan. Totaxee'han ndëë ntyjehan na aa nts'aahan' na juu jon conduihin Mesías. ¹⁶Jo' t'a jon jndyue tsoñ'en nan'ñeen, tso jon:

—Ja matsiquint'ëho' yo ndaatioo, majo' mandyontyja nquii jon na ntsiquindëë' jon 'o' yo juu Espíritu Santo quii' n'onho'. Majo' ñ'en vendyeho' na nt'uiityenhan' 'o' ntyja 'naan' na conan'tjahoh' nnon Tyo'ts'on. Na nts'aa jon na nnda', itsijonhan' na ntsiquindëë' jon 'o' yo chon. Nquii jon t'manntyichen conduihin, chichen ja. Ja yo ntyja 'naan' nquii jon, min ve' na

ndi'ntjón nnon jon na ntsiquin'an tjan na ntyjo tscoon' jon, min jo' tyi'cüijnt'ue ja. ¹⁷Jndë mavaavi' xjen na ntco'xenhan'ho' ntyja 'naan' jnanho'. Ndo' itsijonhan'ho' cha'vijon ntquen na ninvaa ñ'en to'han' yo nchuaa'han'. Icanhan' na quitscüe'ndyii ts'an ntquen'ñeen, cha' ntju'han'. Ndo' vi na jndë na ntju'han', ntsue ts'anhan' quii' v'aa. Majo' ntquen ndue' yo to', njñoon ts'an chonhan'. Mannda' ro itsijonhan' na its'aa Tyo'ts'on. Nn'an na ya cont'a, ncy'oon jon cüentahan, majo' joo nn'an na cont'a 'nan na tyi'quichuhan', ntsco jonhan yo chon na tyi'jon quinduu'.

Ndö' vaa jñ'oon na sintcüe' Juan ndëë nan'ñeen.

¹⁸Ndo' juu Juan, jndye nnon jñ'oon na sinin jon ndëë nn'an cha'na jñ'oonmin' na totsiquindyi jonhan jñ'oon naya 'naan' Tyo'ts'on. ¹⁹Juu Herodes, tsan na tom'aan gobernado ndyuaa Galilea, ve' ndö' ro m'aan jon yo Herodías, scuu' tyje nquii jon Felipe. Jo' na siqui'maan' Juan Herodes na tyi'quichuhan' na its'aa jon na nnda'. Ndo' mantyi yo tsoñ'en nnon natyia na jndë tots'aa tsan'ñeen. ²⁰Majo' juu Herodes je', ntyja 'naan' tsoñ'en natyia na jndë tots'aa jon, ndö 'nan na vantyjo'chen na s'aa jon, tyii' jon juu Juan'ñeen vancjo.

Na siquindëë' Juan Jesús

(Mt 3:13-17; Mr 1:9-11)

²¹Ndo' vi na jndë na siquindëë' Juan jndye nn'an, mantyi jndëë' Jesús s'aa jon, ndo' juu xjen na itsinin Jesús nnon Tyo'ts'on, juu xjen'ñeen jnaan quiñoon'ndue.

²²Ndo' jndyocue Espíritu Santo nacjoo' jon cha'vijon quitu', jndyoquintyojo jon nacjoo' Jesús. Ndo' tic'uaa na sinin nquii Tyo'ts'on quiñoon'ndue, itso jon:

—'U' condui tsans'a jnda na vi'nchji jndyi ja 'u'. Itsineiin'han' ts'ön ntyja 'nan'.

**Tsjan na jndyocahan' na tui
Jesucristo**

(Mt 1:1-17)

²³Nquii Jesús je', m'aan jon cha'na nteyu ncho'nqui chuu' jon xjen na ta' jon ts'ian na t'ua Tyo'ts'on nnon jon. Ntyja 'naan' na cotji' nn'an cüenta, jnda Joséhin. Ndo' José jnda Elí juu. ²⁴Ndo' Elí jnda Matat, ndo' Matat jnda Leví, ndo' Leví jnda Melqui, ndo' Melqui jnda Jana, ndo' Jana jnda José, ²⁵Ndo' José jnda Matatías, ndo' Matatías jnda Amós, ndo' Amós jnda Nahúm, ndo' Nahúm jnda Esli, ndo' Esli jnda Nagai, ²⁶Ndo' Nagai jnda Maat, ndo' Maat jnda Matatías, ndo' Matatías jnda Semi, ndo' Semi jnda Josec, ndo' Josec jnda Judá, ²⁷Ndo' Judá jnda Joanán, ndo' Joanán jnda Resa, ndo' Resa jnda Zorobabel, ndo' Zorobabel jnda Salatiel, ndo' Salatiel jnda Neri, ²⁸Ndo' Neri jnda Melqui, ndo' Melqui jnda Adi, ndo' Adi jnda Cosam, ndo' Cosam jnda Elmadam, ndo' Elmadam jnda Er, ²⁹Ndo' Er jnda Jesús, ndo' Jesús jnda Eliezer, ndo' Eliezer jnda Jorim, ndo' Jorim jnda Matat, ³⁰Ndo' Matat jnda Leví, ndo' Leví jnda Simeón, ndo' Simeón jnda Judá, ndo' Judá jnda José, ndo' José jnda Jonam, ndo' Jonam jnda Eliaquim, ³¹Ndo' Eliaquim jnda

Melea, ndo' Melea jnda Mena, ndo' Mena jnda Matata, ndo' Matata jnda Natán, ³²Ndo' Natán jnda David, ndo' David jnda Isaí, ndo' Isaí jnda Obed, ndo' Obed jnda Booz, ndo' Booz, jnda Sala, ndo' Sala jnda Naasón, ³³Ndo' Naasón jnda Aminadab, ndo' Aminadab jnda Admin, ndo' Admin jnda Arni, ndo' Arni jnda Esrom, ndo' Esrom jnda Fares, ndo' Fares jnda Judá, ³⁴Ndo' Judá jnda Jacob, ndo' Jacob jnda Isaac, ndo' Isaac jnda Abraham, ndo' Abraham jnda Taré, ndo' Taré jnda Nacor, ³⁵Ndo' Nacor jnda Serug, ndo' Serug jnda Ragau, ndo' Ragau jnda Peleg, ndo' Peleg jnda Heber, ndo' Heber jnda Sala, ³⁶Ndo' Sala jnda Cainán, ndo' Cainán jnda Arfaxad, ndo' Arfaxad jnda Sem, ndo' Sem jnda Noé, ndo' Noé jnda Lamec, ³⁷Ndo' Lamec jnda Matusalén, ndo' Matusalén jnda Enoc, ndo' Enoc jnda Jared, ndo' Jared jnda Mahalaleel, ndo' Mahalaleel jnda Cainán, ³⁸Ndo' Cainán jnda Enós, ndo' Enós jnda Set, ndo' Set jnda Adán, ndo' Adán jnda Tyo'ts'on.

**Itsichon yutyia na quityii'han'
ng'eehan' Jesús**

(Mt. 4:1-11; Mr 1:12-13)

4 Xjen na tantcüe' Jesús na jnan jon jndaa Jordán, quindë ya tsixuan jon Espíritu Santo. Ndo' nquii Espíritu Santo tey'oon jonhin ndyuaa naijon na tyi'jndye nn'an m'an. ²Jo' joo venn'an xuee'ñeen na tom'aan Jesús juu ndyuaa'ñeen, tojoo' ts'on yutyia na quityii'han' ng'eehan'hin. Ndo' juu xjen'ñeen min tatcüa' jon. Jndë jo' tyjee' na

nin'jndo' jon. ³Jo' tso yutyia nnon jon:

—Xe na aa condui 'u' jnda nquii Tyo'ts'on, cüa, quitsu' nnon tsjö'va' na quitscüaquenhan' 'nan na ntcüa'.

⁴T'a Jesús, tso jon:

—Tyi'je'quits'a na nnda' ee mantyi vaa jñ'oon' Tyo'ts'on na jndui na itsiquindyihan': “Chito ve' xia'ntyti ntyja 'naan' 'nan na ntcüa' ts'an, jo' na ivando' juu.”

⁵Vi jndë jo' tay'oon yutyia jon ncüii tyo' ndye. Ndo' maquintyjachen si'man juu nnon jon ncüii cüii ndyuaa na cotoxen nn'an na ninvaa tsonnangue. ⁶Ndo' tso juu nnon jon:

—Nt'ö' 'u' nninnca cüenta tsoñ'en najndë na conan'xuan nanm'ann'ian t'man yo tsoñ'en na condui t'manhan ndyuaamin. Ee nt'ö jndë ntjohan' ndo' min'cya ro ts'an na nt'ue ts'ön, nninnca jahan' nnon juu. ⁷Xe na aa ntc'o'xyte' na ntsit'man' ja, ya jo' tsoñ'engan' nnan'xuanhan' na 'nan'.

⁸Majo' t'a Jesús, tso jon nnon juu:

—Jñ'oon' Tyo'ts'on na jndui itsiquindyihan': “Quitsit'man' nquii ta Tyo'ts'on cüenta' ndo' xia'ntyti nnon nquii jon quitye'ntjon'.”

⁹Jndëcya tay'oon yutyia Jesús tsjoon Jerusalén. Ndo' xquenvi' vats'on t'man najjon nandyentyichen, jo' tqwen juuhin. Itso juu nnon jon:

—Xe na aa mayuu' condui 'u' jnda Tyo'ts'on, cüa, cju' 'u' tyuaa, ¹⁰Ee mantyi vaa jñ'oon' jon na jndui na itsiquindyihan':

Nc'ua Tyo'ts'on ts'ian ndëë ángeles cüentaa' jon na ya ya quitantjee'han 'u'.

¹¹Ndo' ntyi'han ndueehan 'u' cha' tyi'ngaquiñjon ntjö' ng'e'.

¹²Majo' t'a Jesús, tso jon nnon juu:

—Mantyi juu jñ'oon' Tyo'ts'on na jndui itsiquindyihan': “Min tyi'ntquen' xjen nquii ta Tyo'ts'on cüenta'.”

Mannda' itsiquindyti jñ'oon'ñeen na sinin Jesús.

¹³Vi na jndë jndë na totsichon yutyia ncüii cüii nnon na quityii'han' ng'eehan' Jesús, jnty'ii juuhin ata ndëcya nndyiaa' juu aa xe'quindëë nts'aa juu.

Ita' Jesús ts'ian na tsixuan jon

(Mt 4:12-17; Mr 1:14-15)

¹⁴Jndë jo' tantcüe' Jesús ndyuaa Galilea. Ndo' quindë ya tsixuan jon Espíritu Santo. Ndo' jñ'oon ntyja 'naan' jon, tycyahan' ninvaa juu ndyuaa'ñeen. ¹⁵Totsi'man jon ndëë nn'an quii' nt'aan'on 'naan nn'an judíos. Ndo' ya jñ'oon jndue nn'an ntyja 'naan' jon.

Tatëvee' ngio nn'an Nazaret Jesús

(Mt 13:53-58; Mr 6:1-6)

¹⁶Ndo' jo' tuee' nnda' Jesús Nazaret najjon na tëquehin. Juu xuee na cotajndyee nn'an judíos, tja jon vats'on cha'xjen mancüiixjen tots'aa jon. Ndo' tacüentyjee' jon na ntsijnaan' jon jñ'oon' Tyo'ts'on. ¹⁷Ya jo' joo nn'an na m'anhan juu vats'on'ñeen, tyincyahan tson na tji Isaías nt'ö jon. Juu Isaías'ñeen ndyu na toxen'chen toninncaaa jon jñ'oon' Tyo'ts'on ntyja 'naan' nchu vaa 'nan na nguuaa. Siquinaan Jesús juu tson'ñeen ndo' tuee'han' yuu jon na itsohan':

¹⁸ Nquii Espíritu na condui nquii ta Tyo'ts'on m'aan jon yo ja. Mang'e jo' jndë t'ua jon ts'ian nnön na nninncyaa jñ'oon naya ndëë nanninñen'.

Ndo' jndë t'ua jon ts'ian nnön na quitsiquindyia ja nn'an na matsiquindyahan ntyja 'naan' jnan na nan'xuanhan.

Ndo' joo nn'an nchjan, nts'a na njnty'ia nnda'han.

Ndo' mantyi nque nn'an na cont'a vi' nn'anhan, t'ua jon ts'ian nnön na quitsiquindyahan.

¹⁹ Ndo' na quitsiquindyia jahan na ndyumin m'aan Tyo'ts'on na vi'nchjii jon joochan.

Ndö' vaa jñ'oon na tji Isaías.

²⁰ Vi na jndë sintcüü Jesús tson'ñeen na chuu' ntji, sintcüe' ntcüe' jonhan' nnon ts'an na itejndeidei quii' juu vats'on'ñeen. Ndë tacjo jon. Ndo' tsoñ'en nn'an na m'an jo', tojnty'ia jndyihan nnon jon. ²¹ Ndo' jo' ta' jon na ntsinin jon ndëëhan, tso jon:

—Juu jñ'oonva' na jndyeho' na sijn'an, maxeevahin jndë itsiquindëhan' juuhan'.

²² Ndo' tsoñ'en nan'ñeen jnduehan na ya sinchu' jon jñ'oon. Ndo' tavee' ngiohan na taquinjon' jñ'oon na tyincyaa jon, majo' tataa' n'onhinhan', jnduehan:

—¿Nchu vaa na nnda' tsixuan juu, ndo' ve' jnda Joséhin'?

²³ Jo' t'a Jesús jndyuehan, tso jon:

—Nts'aahan' na nndueho' nnön juu jñ'oon na itsohan': “U' ts'an na matsa' nasi nn'an, quitsin'man nquii 'u'. Quitsa' ts'ian ntjoochin tsjon' cha'xjen juu 'nan na condyé na matsa' tsjoon Capernaum.”

²⁴ Ndo' tsontyichen Jesús ndëëhan:

—Jñ'oon na mayuu' matsjö ndëëho', nn'an na maninncüü tsjoon yo nquii ts'an na incyaa jñ'oon' Tyo'ts'on, tyi'cy'onhan cüenta juu tsan'ñeen. ²⁵ Majo' quindyeho' na matsjö, xjen na tom'aan Elías, jndye nanntcu na jndë tjë non tom'anhan ndyuaa Israel. Juu xjen'ñeen cha' ncüü ndye chu xoncüe tatua', jo' ninvaa ndyuaa'ñeen jndyo ncüü jndo' t'man. ²⁶ Majo' min na nnda', min'ncüü nanntcu ndyuaa Israel, tat'ua Tyo'ts'on ts'ian nnon juu Elías'ñeen na quitejndeidei jon nan'ñeen. Majo' tsjoon Sarepta, ndyuaa Sidón tom'aan ncüü tsanscu ninnquii, jo' juu tsjoon'ñeen t'ua Tyo'ts'on ts'ian nnon Elías na cjaquitejndeidei jonhin ntyja 'naan' na tom'aan juu jndo'ñeen. ²⁷ Ndo' mantyi juu xjen na tom'aan Eliseo, tsan na toninncyaa jñ'oon' Tyo'ts'on ntyja nchu vaa 'nan na nguaa, jndye nn'an tom'an ndyuaa Israel na toquicho ntycu ndö' cotö'. Majo' xia'ntyti ts'an ndyuaa Siria, ts'an na jndyu Naamán, sin'man Eliseo juu yo tycu'ñeen.

Ndö' vaa jñ'oon na sinin Jesús ndëëhan.

²⁸ Ndo' tsoñ'en nn'an na too'han juu vats'on Nazaret, ya na jndyehan na nnda' vaa tso Jesús, tyion jndyihan' na quindyaa' ngiohan ntyja 'naan' jon. ²⁹ Ng'e jo' jnan'quintyjahan, ndo' yo najjndeidei'han' tyey'onhan jon 'ndyo tsjoonhan na m'aanhan' 'ndyo ncüü tyo'ty'a cha' ntjue'han jon jo'. ³⁰ Majo' jndui' jon xoncüe quii' nt'anhan, tja jon.

Icúji' Jesús jndyetyia quii' ts'on ts'an*(Mr 1:21-28)*

³¹Jndë jo' tja Jesús tsjoon Capernaum ndyuaa Galilea. Ndo' na tuee' xuee na cota'jndyee nn'an judíos, tots'i'man jon ndëë nn'an tsjoon'ñeen ntyja 'naan' Tyo'ts'on. ³²Ndo' tavee' jndyi ngio nan'ñeen jñ'oon na toninncyaa jon, ee joo jñ'oon'ñeen tots'i'manhan' na va najndeí na condui jon.

³³Ndo' tyquii' juu vats'on'ñeen m'aan ncüii tsans'a na jndë tua jndyetyia quii' ts'on juu. Juu jndyetyia'ñeen s'aahan' na jndeí sixuaa tsan'ñeen.

³⁴Itso juu:

—'U' Jesús, ts'an Nazaret, qui'ndyi' já. ¿Nin 'nan nin'quitsa' já? ¿Aa jndyo' ntjoo na ntsiquitsu' já quii' v'io? Mavajn'an nin condui 'u'. 'U' condui jnda nquii Tyo'ts'on na conduihin ñuan nquii'.

³⁵Majo' sityia' Jesús jndyetyia'ñeen, itso jon:

—Machen' 'ndyo'. Quindui' quii' ts'on tsanvahn.

Ndo' vi na jndë isquioo jndyetyia'ñeenhin quii' nt'an nn'an na m'an jo', mana jndui' juu quii' ts'on tsan'ñeen. Majo' min'chjo natë' tas'aa juu tsan'ñeen. ³⁶Ndo' na nnda' s'aa Jesús, tsoñ'en nn'an na m'an jo', totsiquijñ'eehan'hin. Jnduehan ndëë ntyjehan:

—Joo jñ'oonmin' na sinin jon, ¿Nin nan'xuanhan'? Itsijonhan' jon cha'vijon ts'an na ico'xen nn'an. Ee vaa najndeí na condui jon na ico'xen jon min jndyetyia, ndo' condui'han' quii' n'on nn'an.

³⁷Ndo' ninvaa xi'jndio ndyuaa'ñeen, tycya jñ'oon ntyja 'naan' Jesús.

Sin'man Jesús tsanscu xeen' Simón Pedro*(Mt 8:14-15; Mr 1:29-31)*

³⁸Ya jo' jndui' Jesús juu v'aa'ñeen, tuee' jon vaa' Simón, taquee' jon jo'. Ndo' juu tsanscu xeen' Simón, vii' jon, mioon jndyi iy'oon tjuen'hin. Ndo' nn'an v'aa'ñeen tanhan nnon Jesús na quitsin'man jon juu tsan'ñeen. ³⁹Jo' sindyoo'cya jon nnon juu tsanvi'ñeen, sityia' jon tycu'ñeen na quindui'han'. Ndo' ninñoon' ntjo ya ntcüe'hin. Jnanquintyja juu, sijñ'oon' juu na tcüa'han.

Sin'man Jesús jndye nn'an v'i*(Mt 8:16-17; Mr 1:32-34)*

⁴⁰Juu xjen na mandyo na ngua ndo'cüjioon', tsoñ'en nn'an jndyochohan ntyjehan na m'aan Jesús, na jndye nnon ntycu na coquenon nan'ñeen. Ndo' tyio jon nt'ö jon cjo ncüii cüiian, jn'manhan. ⁴¹Ndo' mantyi quii' nt'an nan'ñeen, jndye nn'an ñ'enhan na tco'xen jon na quindui' jndyetyia quii' n'onhan. Ndo' jndyetyia'ñeen jnan'xuaahan, jnduehan:

—'U' condui 'u' jnda nquii Tyo'ts'on.

Majo' sityia' jonhan min tyí'ncyaa jon na nnan'neinhan. Ee mangio yahan na nquii jon conduihin Mesías.

Incyaa Jesús jñ'oon naya quii' nt'aan'on 'naan nn'an judíos*(Mr 1:35-39)*

⁴²Vi na jndë vandixuee, jndui' jon quii' tsjoon. Tja jon na ninnquii ts'on xquen jon ncüii joo quii' jndëë. Majo' tentyja nn'an toxen' jon, tyequijnt'uehanhin, ndo' jndiohan

jon. Ee nin'quint'ahan na ntscu'han' na vja jon na tonnonchen, cha' tyi'ndyii jonhan.

⁴³Majo' itso jon ndëehan:

—Mantyi ijndei'han' na cjö njoon xil'jndio na nninncyaa jñ'oon naya ntyja 'naan' na ico'xen Tyo'ts'on nn'an ntyja na cotsam'anhan. Ee ng'e majuu ts'ian'ñeen na i'ua jon nnön.

⁴⁴Ndo' tovancyaa jon jñ'oon quii' nt'aan'on 'naan nn'an ndyuaa Judea.

S'aa Jesús na jndye quintcaa tji'han

(Mt 4:18-22; Mr 1:16-20)

5 Ncüüi jon tom'aan Jesús 'ndyo ndaandue na jndyu Genesaret. Jo' jndye jndyi nn'an tencüihan. Tyen ñjonhan ndyo na m'aan jon, ata tonchjehan jon na nin'quindyehan jñ'oon' Tyo'ts'on. ²Ndo' jndyiaa' jon ve v'aandaa 'ndyo ndaandue'ñeen, majo' nn'an na cont'a ts'ian na cotji'han quintcaa yohan!, jndë jndui'hinhan!. Cotmanhan ntqui' 'naanhan. ³Ndo' tua jon tyquii' ncüüi v'aandaa'ñeen. Ma'naan' Simónhan!. Ndo' tcan Jesús nnon tsan'ñeen na canon chjochenhan' toquityquii' ndaa. Jndë jo' tacjo jon quii'han!. Jo' tyincyaa jon jñ'oon ndëë nan'ñeen xjen na vaquityen jon quii' juu v'aandaa'ñeen. ⁴Ndo' vi jndë tyincyaa jon jñ'oon ndëë nan'ñeen, ya jo' tso jon nnon Simón'ñeen:

—Quitsay'onho' v'aandaava, nc'öntyë naijon na njoonchen. Jo' quitjue'ho' ntqui' 'naanho' na ntji'ho' quintcaa.

⁵Majo' t'a Simón 'ndyo jon:

—Ta, cüa'tsjon jnt'á ts'ian, ndo' min'ncüüi quitscaa tatji'. Majo'

tanin, ng'e jñ'oon 'ndyo', jo' ntjué' nnt'áhan!.

⁶Ndo' vi na jndë jnt'ahan na nnda', vaa jndye jndyi quintcaa tua quityquii' ntqui' 'naanhan ata vat'ioo'han!. ⁷Ndo' na nnda', jnt'ahan ndueehan ndëë ntyjehan na m'an nan'ñeen ncüüichen v'aandaa na quindyotejndei nan'ñeenhan. Squenon nan'ñeen ndo' jnan'quitoo'han ve joo v'aandaa'ñeen yo quintca, ata mavaa xjen na nchjehan' nt'aandaa'ñeen. ⁸Ndo' juu Simón Pedro, vi na jndë tqen jon cüenta na nnda', tco'xtye jon tonnon Jesús, tso jon:

—Nnda' ta, qui'ndyi' ja ee condui ja ts'an jnan tonnon Tyo'ts'on.

⁹Nnda' vaa tso jon ng'e mioon sity'uehan'hin yo ntyjehin ntyja 'naan joo quintcaa'ñeen na tji'han. ¹⁰Ndo' mantyi ntsinda Zebedeo, juu Santiago yo nin'Juan, mantyi tyue jndyihin. Ee nan'ñeen ninncüüi t'man cont'ahan ts'ian yo juu Simón. Ya jo' tsochen Jesús nnon Simón:

—Tyi'nty'ue!, nanein na tonnonchen, nn'an ntsitjon' cüentaa' Tyo'ts'on, chito ve' quintca.

¹¹Ndo' vi na jndë sque ntcüe'han tyuaatcüüi yo nt'aandaa'ñeen, jnty'ehan ts'ian'ñeen, tyenan'jonhan yo Jesús.

Sin'man Jesús ts'an na chu ndö' cotö'

(Mt 8:1-4; Mr 1:40-45)

¹²Ncüüi jon tom'aan Jesús ncüüi tsjoon. Xjen'ñeen tyjee' ncüüi tsans'a na m'aan jon na ninvaan'enhin chu juu ndö' cotö'. Ya na jndyiaa' juu Jesús, tco'xtye juu na tonnon jon. Tcan juu na quitejndei jonhin. Tso juu:

—Ta, xe na aa nt'ue tson', ntyji na vaa najndeí na condui 'u' na ndëë ntsin'man' ja.

¹³Jo' tyio Jesús nt'ö jon cjoo' tsan'ñeen, itso jon:

—Chuhan' na quits'a cha'xjen na matsu'. C'on' na jndë jn'man'.

Ndo' ninñoon' ntjo ya ntcüe' tsan'ñeen. ¹⁴Ndo' jaa' jñ'oon na tso Jesús nnon juu, tso jon:

—Min'ncüii nnon ts'an tyi'ntsinin' nchu vaa 'nan s'a. Majo' cja' na m'aan tyee, quitsi'man' nnon jon na jndë tco'yahan' 'u', ndo' juu quioo' na icanhan' na ninncyä', ncyä' o' nnon jon cha' ntsi'manhan' na jndë jn'man', cha'xjen ico'xen juu jñ'oon na tqen Moisés. Ee na ntsa' na nnda', ntsi'man jndyoyuhan' na jndë jn'man'.

¹⁵Majo' tocyä tocyä jñ'oon ntyja 'naan' Jesús. Ndo' jndye jndyí nn'an totsantyjaa'han na m'aan jon na nin'quindyehan jñ'oon na toninncyäa jon yo na nin'quin'manhan ntycu na coquenonhan. ¹⁶Majo' vaa xjen na to'ndyí jon nn'an, na ica jon najjon na ninnquii ts'on xquen jon cha' ya ntsinin jon nnon Tyo'ts'on.

Sin'man Jesús ts'an na ntjein ng'ee

(Mt 9:1-8; Mr 2:1-12)

¹⁷Ncüii xuee'ñeen itsi'man Jesús jñ'oon' Tyo'ts'on ndëë nn'an. Ndo' ñ'en vendye nn'an tmaan' fariseos na minndyuaahan jo', mantyí yo nn'an na conan'man ndëë nn'an nchu vaa itsiquindyí jñ'oon na tqen Moisés. Jnan nan'ñeen tsochen njoon quijndë ndyuaa Galilea ndo' Judea yo mantyí juu tsjoon Jerusalén. Ndo'

tyincyäa Tyo'ts'on na tsixuan Jesús najndeí na condui nquii jon cha' ntsin'man jon nn'an yo ntycu na coquenonhan. ¹⁸Juu xjen'ñeen sque vendye nannon na chohan tsanvii' na ntyjo juu cjoo' tsue. Juu tsan'ñeen na jndë tintjein ng'ee na ty'oon tycutquenhin. Tojnt'uehan nchu ya nt'ahan na ngoy'onhan tsan'ñeen quii' v'aa na ntquenhan juu na tonnon Jesús. ¹⁹Majo' tajndiohan nchu vaa na nt'ahan ee jndye jndyí nn'an m'an. Mang'e jo' tyevahan nacjoo' juu v'aa'ñeen, jnan'cjohan xquenhan', ndo' jnan'cüenonhanhin na ninvaa ñjon juu tsue. Tquenhanhin quii' nt'an nn'an na tonnon Jesús. ²⁰Ndo' xjen na jndyiaa' Jesús na nnda' vaa na jnt'a nan'ñeen na tsi'manhan' na vantyja n'onhan jon, tso jon nnon juu tsanvii'hin':

—'U' ntyjë, matsit'man ts'ön 'u' jnan na tsixuan'.

²¹Majo' nque nn'an na conan'man jñ'oon na tqen Moisés ndo' yo nn'an fariseos'ñeen, ta'han na tyi'ya ngiohan yo Jesús. Ee toquindyíi' n'onhan:

—¿Nin condui tsanva' na itsinin juu jñ'oon tsan'? Ee xia'ntyí nquii Tyo'ts'on nndëë ntsit'man ts'on jon jnaan' ts'an.

²²Majo' taa' ts'on Jesús na nnda' vaa jñ'oontiu 'naan nan'ñeen. Jo' taxee' jon ndëëhan:

—¿Ndu na tyi'cavee' ngioho' jñ'oon na tsjö? ²³¿Nin jñ'oon na ntsinën ngioho' na tyi'jndyaa'chenhan'? ¿Aa na ntsjö: “Matsit'man ts'ön 'u' jnan na tsixuan',” Oo aa na ntsjö: “Quinanquintyja', cja'ca'?” ²⁴Majo'

ja na condui tsans'a na i'ua Tyo'ts'on ts'ian nnön na co'xën tsoñ'en nn'an, mantsi'man ndëëho' na vaa najndei na condui ja nnon tsonnanguevahin na ntsit'man ts'ön nn'an jnan na nan'xuanhan.

Ya jo' tso jon nnon juu tsanvii'ñeen:

—'U' ntyjë, matsjö nnon!, quinanquintyja!. Quitsintcüi' tsue' ndo' cja' va'!

²⁵Ndo' ninñoon' jnanquintyja tsan'ñeen tondëë tsoñ'en nan'ñeen. Sintcüii juu tsue na tovaa juu. Tja juu v'aa, ninvito totsit'maan' juu Tyo'ts'on. ²⁶Ndo' tsoñ'en nn'an na m'an jo', ti'ndaa' tycya ngiohan. Tonan't'maan'han Tyo'ts'on. Ndo' ntyja na tyuehan ndo' na neinhan, jnduehan:

—Min'jon tacojnty'ia ncüii nnon na t'man conduihan' cha'xjen juu 'nan na jndë jnty'ia ndëë xeevahin.

Iqueen' Jesús Leví na mantyi jndyu juu Mateo

(Mt 9:9-13; Mr 2:13-17)

²⁷Jndë na tui na nnda', jndui' Jesús jo'. Ndo' jndyiaa' jon ncüii ts'an na ique s'on cüentaa' gobiernon tsjoon Roma, Leví jndyu tsan'ñeen. Vaquityen juu v'aa najjon na co'tsaquityion nn'an s'on'ñeen. Tso Jesús nnon juu:

—Quindyotsijon 'u' yo jñ'oon na mancyä.

²⁸Ndo' juu Leví'ñeen, maquintyjachen jnan'quintyja jon, tji ntcüe'hin ntyja 'naan' ts'ian'ñeen, ta' jon na totsijonhin yo jñ'oon na toninncyä Jesús.

²⁹Ndo' vaa' tsan'ñeen, sijñ'oon' jon na t'oon vi ngyee na tcüa'

Jesús. Mantyi jndye ntyje Leví'ñeen na tetjonhan na mantyi cotyehan s'on cüentaa' gobiernon. Tecüendyuaahan mesa yohin yo Jesús yo minndyechen nn'an.

³⁰Majo' nn'an fariseos yo nn'an na conan'man nchu vaa itsiquindyi jñ'oon na tquen Moisés, tatëvee' ngiohan yo nn'an na totsay'onhan yo jñ'oon na toninncyä Jesús. Jnduehan ndëë nan'ñeen:

—Tyi'quichuhan' na cocüa'ho' ndo' na coveho' yo nn'an na cotye s'on 'naan' gobiernon Roma, ndo' yo mañoon nn'an, ndo' condui nanmin' nn'an na conan'tjahan nnon Tyo'ts'on.

³¹T'a Jesús jndyuehan, tso jon:

—Nn'an na tyi'v'i, tyi'icanhan' ts'an na nts'aa nasihan, majo' nn'an v'i, joohin icanhan' na nts'aa tsan'ñeen nasihan. ³²Ja chito jndyö na ncüan nn'an na jndyoyu conduihan na tonnon Tyo'ts'on. Nque nn'an na conan'tjahan nnon jon, jndë jndyö na ncüanhan na quintcüe' n'onhan yo jnanhan.

Nn'an na cotsay'onhan yo jñ'oon na toninncyä Jesús, ¿Ndu na tyi'quinan'cüejndoo'han?

(Mt 9:14-17; Mr 2:18-22)

³³Ndo' jndue nan'ñeen nnon Jesús:

—Nn'an na cotsay'on jñ'oon ntyja 'naan' Juan, jndye jnda cotyjehan 'nan jndyuehan ndo' na conan'neinhan nnon Tyo'ts'on. Ndo' majo'ntyti cont'a nn'an tmaan' fariseos. Majo' joo nn'an na cotsay'onhan yo jñ'oon na mancyä', 'io 'io cocüa'han ndo' covehan min tyi'cotyjehan 'nan jndyuehan. Tyi'ya na cont'ahan na nnda'.

³⁴Jo' t'a Jesús, sinin jon ncüii jñ'oon na tyi'quitso nquii' jonhan' ndëëhan. Itso jon:

—Nquii tsans'a na icoco, viochen xjen na ninvaa m'aan jon quii' nt'an nn'an na ya jñ'oon yohin, joo ntyje jon, nn'an na jndyonan'jon na icoco jon, ¿Aa chuhan na nnan'cüejndo'han?

³⁵Majo' ngüentyja xjen na ntji' nn'an nquii tsans'a'ñeen quii' nt'an nan'ñeen. Juu xjen'ñeen nnan'cüejndo'han.

³⁶Mantyi sinin jon ndëëhan ncüii jñ'oon na tyi'quitsinin nquii' jonhan' ntyja 'naan' juu jñ'oon xco na itsi'man jon ndëëhan. Tso jon:

—Tanin ts'an na ntyjee juu ncüii tan' ndiaa, ndiaa xco na quindëhan', na ncüjaa' juuhan' ncüii ndiaa ntsa. Ee xe na aa nts'aa ts'an na nnda', ntsi'ndaa'han' juu ndiaa xco'ñeen, ndo' chito xia'ntyj jo', mantyi tyi'xe'quitsijonhan' juuhan' yo ndiaa na jndë tijndyo. ³⁷Ndo' tjaan' quioo' na conninjnt'ue nn'an na ndyionhan ndaa vinon, min je'cüijnt'uehinhan' xe aa jndë tijndyohan'. Ee xe na aa nts'aa juu na nnda', nt'ioo'han' juu tjan'ñeen. Mana nnin'ndaa'ñ'enhan', ndo' mantyi juu vinon'ñeen ntcüe'han'. ³⁸Mang'e na nnda', chuhan' na tjan xco na nc'ocue vinon xco, cha' min juu tjan min juu vinon'ñeen tyi'je'quitsuhan'. ³⁹Ee ts'an na jndë tuii' na i'u vinon tque, min'chjo tyi'qui'nan vinon xco nchjii juu, ng'e itso juu na juu vinon tque qui'nanchenhan'.

Tot'ioo'han xu' ntquen juu xuee na cota'jndyee nn'an

(Mt 12:1-8; Mr 2:23-28)

6 Ncüii xuee na cota'jndyee nn'an judíos, ndö vaa 'nan

tui. Venon Jesús najjon min ntjon ntquen trigo. Ndo' nn'an na totsaj'onhan jñ'oon yohin, ta'han tot'ioo'han xu' ntquen trigo. Toty'uehinhan' nchcyaa' ndueehan, jndë jo' totquiihinhan'. ²Ndo' na nnda', vendye nn'an na conduihan tmaan' fariseos jnduehan:

—Juu xuee na cota'jndyëëhë, tyi'quichuhan' na cont'aho' na nnda'.

³Ndo' jo' t'a Jesús, tso jon:

—'O' jndë jnan'jn'aanho' jñ'oon nchu vaa na s'aa David xjen na tom'aan jon na ninjndo' jon, juu jon ndo' mantyi joo nn'an na tentyja xen' jon. Majo' tyi'quinan'ng'eho' ntyja na nnda' vaa na s'aa jon. ⁴Taquee' jon vats'on cüentaa' Tyo'ts'on, tcan jon tyoo' nnon nquii tye tque na tom'aan jo', ndo' juu David'ñeen jndaa' jonhan'. Tcüa' jonhan', ndo' mantyi tyincyaa jonhan' ndëë nan'ñeen na m'an yohin. Ndo' juu tyoo'ñeen, tyoo' na jndë tquen nn'anhan' tonnon Tyo'ts'on, tyi'cüanaan na ve' min'cya ro ts'an ntcüa'han', xia'ntyj nque ntyee.

⁵Tsontyichen Jesús ndëëhan:

—Ja na condui tsans'a na i'ua Tyo'ts'on ts'ian nnön na co'xën tsoñ'en nn'an, vaa najnde' na tsixuan na ntsjö nin 'nan quint'a nn'an juu xuee na cota'jndyëëhë.

Sin'man Jesús ts'an na tatei cüii nt'ö

(Mt 12:9-14; Mr 3:1-6)

⁶Ncüiichen xuee, xuee na cota'jndyee nn'an judíos, taquee' Jesús quii' vats'on. Totsi'man jon jñ'oon' Tyo'ts'on ndëë nn'an. Ndo' jo' m'aan ncüii tsans'a na jndë tatei

nt'ö juu ntyjaya. ⁷Ndo' nque nn'an na conan'man chu vaa itsiquindyi jñ'oon na tqen Moisés, ndo' mantyi yo nin'nn'an na conduihan tmaan' fariseos, totquenchenhan cüenta Jesús xe na aa ntsin'man jon tsanvii'ñeen juu xuee na cota'jndyeehan. Ee xe na aa nts'aa jon na nnda', nninncyahan jnaan' jon na quit'uiivi'han'hin. ⁸Majo' ntyjii ya jon nin 'nan ndyii' n'onhan. Jo' tso jon nnon juu tsan'ñeen na tatei nt'ö:

—Quinanquintya', cüentyje' quii' nt'an nn'an. Ndo' jnanquintya tsan'ñeen, tacüentyjee' juu xoncüe. ⁹Ndo' tso Jesús ndëehan:

—Mavax'ë ndëeho', juu xuee na cota'jndyëehë, ¿Aa icüji' yahan' na ntejndei ts'an tyje juu navi' na iquenon juu, oo aa tyi'cüji' yahan' na nts'aa juuhan'? ¿Aa chuhan' na quitsin'man jon tyje jon cha' tyi'ngue' juu, oo aa qui'ndyiito jon na cue' tsan'ñeen?

¹⁰Ndo' vi na jndë jndyiaa' Jesús xi'jndio ndëë tsoñ'en nan'ñeen, tso jon nnon tsanvii'ñeen:

—Quitsindiu' nt'ö'.

S'aa juu na nnda', ndo' jo' ntjo ya ntcüe' nt'ö juu. ¹¹Majo' joo nan'ñeen, tyion jndyihan' quindyia' ngiohan yo Jesús. Ndo' tonan'jnda'han yo ntyjehan nin 'nan ndëë nt'ahan cha' quit'uiivi'han' jon.

Icüji Jesús ncho've ts'an na nnan'jonhan ts'ian 'naan' jon

(Mt 10:1-4; Mr 3:13-19)

¹²Majoo xee'ñeen tava Jesús ncüii tyo' na ntsinin jon nnon Tyo'ts'on. Minncha' tsjon totsini

jon nnon Tyo'ts'on. ¹³Xjen na jndë tixuee, tqueen' jon nn'an na tonan'jon jñ'oon na toninncyaa jon. Ndo' tji jon ncho'vehan, ndo' t'ua jon ts'ian ndëehan na nc'oncyahan jñ'oon naya 'naan' Tyo'ts'on ndëë nn'an. ¹⁴Ndö nguee nan'ñeen: Simón, siquijndyu Jesús jon Pedro, yo tyje jon Andrés, yo Santiago yo Juan, yo Felipe yo Bartolomé, ¹⁵Yo Mateo, yo Tomás, yo Santiago jnda Alfeo, yo Simón tsan na totyii'hin yo tmaan' nn'an na tonan'vehan nacjoo' gobiernon tsjoon Roma, ¹⁶Yo Judas tyje Santiago, yo nin'Judas Iscariote, tsan na jndëcyä tyincyaa juu cüenta Jesús.

Tyincyaa Jesús jñ'oon ndëë jndye nn'an

(Mt 4:23-25)

¹⁷Ndo' vi na jndë jo', jndyocue Jesús juu tyo'ñeen yo tsoñ'en nn'an na totsay'onhan yo jñ'oon na toninncyaa jon. Sacüentyjee'han ncüii su. Ndo' jndye nn'an na conan'jon yo jñ'oon na toninncyaa jon, jndë squenonhan jo'. Mantyi jndye jndyi nn'an na jnan ninvaa Judea yo Jerusalén yo 'ndyo ndaandue na ndyo tsjoon Tiro yo Sidón. Tyincyoo nan'ñeen na nin'quindyehan jñ'oon na toninncyaa jon ndo' na ntsin'man jonhan ntycu na coquenonhan. ¹⁸Ndo' mantyi sin'man jon nn'an na ji vaa jndyi tonan'chu jndyetyiahin. ¹⁹Tsoñ'en nn'an tojnt'uehan nchu vaa nquii nt'ahan cha' ndëë nt'uehan jon. Ee vaa najndei na condui jon na nn'man minnichen ts'an na nt'uii juuhan.

**Jñ'oonmin itsijnda'han' na ne'oon
ts'an na neiin' juu**

(Mt 5:1-12)

²⁰Ndo' jndyiaa' Jesús ndëë
nn'an na conan'jon yo jñ'oon na
toninncyaa jon. Itso jon:

—'O' nn'an na nty'ia ro
nan'xuanho', incyaahan' na neinho'
ng'e na coninncyaho' na itye'ntjon
Tyo'ts'on 'o' ntyja na cotsam'anho'.

²¹“'O' na nin'jndo'ho' nanein,
incyaahan' na neinho' ee nninncyaa
Tyo'ts'on na ngacjoho'.

“'O' na cotyueeho' nanein,
incyaahan' na neinho', ng'e
ngüentyja xjen na nnonncoho'.

²²“Incyaahan' na neinho'
na conan'jndo nn'anho' na
cotji'hin 'o' quii' nt'anhan ng'e na
conan'jonho' yo ntyja njan, ndo'
ya na conan'cüejnaan'han 'o' na
conduehan na nan'xuanho' nn'an
vi' nn'anho' ng'e conan'jonho' yo
ja. ²³Juu xjen na nnda' min na
coquenonho', c'onho' na nein
jndyihö' ng'e ndochi nan'ñeen
mandö' ro tont'avi'han nque nn'an
na toninncyaa jñ'oon' Tyo'ts'on ntyja
nchu vaa 'nan na nnguaa. Cüaa'
n'onho' na juu quiñoon'ndue, jo'
t'man naya condive ntyja 'naanho'.

²⁴“Majo' 'o' nn'an na t'man qui
n'onho' 'nan na tyaho', vi' jndyi
ntquenonho' ng'e ve' xia'nty
juuhan' incyaahan' na neinho'.

²⁵“Mantyi 'o' nn'an na tatsitjahan'
'nan na ninjnt'ueho' nanein, vi'
jndyi ntquenonho', ng'e ngüentyja
xjen na ntsitjahan' 'nan 'o'.

“Mantyi 'o' nn'an na nein jndyihö'
nanein, vi' jndyi ntquenonho', ng'e
ngüentyja xjen na nndyueeho'

ndo' nnan'xuaaho' na chjoo' jndyi
n'onho'.

²⁶“Tsoñ'en nn'an je', xjen na
conan'neinhan jñ'oon ya ntyja
'naanho', vi' jndyi ntquenonho'
ng'e nque ndochi nan'ñeen,
mannda' tonan'neinhan ntyja
'naan joo nn'an na tyi'yuu' jñ'oon
toninncyahan ntyja nchu vaa 'nan
na nnguaa.

Nn'an na jndo jaa, quinan'vengiöhin

(Mt 5:38-48; 7:12)

²⁷“'O' nn'an na condyeho' jñ'oon
na mancyaa, ndö vaa na matsjö
ndëëho', quinan've'ngioho' nn'an
na jndohan 'o'. Ndo' mantyi nque
nn'an na tyi'cuee' n'onhan 'o',
quint'aho' na ya nn'anho' yohan.
²⁸Mantyi nque nn'an na condue
jñ'oon tsan' nacjoho', quitanho' na
quityio Tyo'ts'on jn'aan nan'ñeen.
Ndo' mantyi quinan'neinho' nnon
jon ntyja 'naan nn'an na cojnt'ue na
quit'uiivi'han' 'o'. ²⁹Xe na aa mmin'
ts'an nda' nchcya quincho', mantyi
ncyaa' na quimin' juu ncüiichen
ntyja. Ndo' xe na aa ncüiji' ts'an
juu ndiaaso', quintjo ya nchji' min
na mantyi ngay'oon juu coton'.
³⁰Ndo' minnichen ts'an na ican
ncüii 'nan nnon', ncyaa'han' nnon
juu, ndo' ya na vjay'oon ts'an ncüii
'nan', tyi'ntsing'e' na quitsintcüe'
juuhan'. ³¹Cha'xjen na nt'ue n'onho'
na quint'a nn'an yo 'o', majo'nty
quint'aho' yohan.

³²“Xe ve' xia'nty na
conan'vengiöho' nn'an na mantyi
vengiöhan 'o', ¿Yuu vaa na ya jndyi
cont'aho'? Ee mantyi joo nn'an na
tyi'quinan'jñ'oon'han juu jñ'oon'
Tyo'ts'on, macüejon cont'ahan.

³³Ndo' xe ve' cont'aho' na ya nn'anho' yo joo nn'an na mantyi ya nn'anhan yo 'o', ¿Yuu vaa na ya jndyi cont'aho'? Ee mantyi joo nn'an na tyi'quinan'jñ'oon'han jñ'oon' Tyo'ts'on, majo'ntyí cont'ahan. ³⁴Ndo' mantyi 'o' xe ve' cotejndeiho' 'nan joo nn'an na mantyi ntyja n'onho' na quitejndei nan'ñeen 'o', ¿Yuu vaa na ya jndyi cont'aho'? Ee joo nn'an na tyi'quinan'jñ'oon'han juu jñ'oon' Tyo'ts'on, mantyi cotejndeihan 'nan ntyjehan ee ngiohan na ntcüe'han'. ³⁵Majo' 'o', quinan'vengioho' nn'an na vjehan 'o'. Quint'aho' na ya nn'anho' yohan. 'Naan na min, quitejndeiho'han' nn'an, min tandyii' n'onho' na aa nnan'ntcüe'hinhan'. Ee xe na aa nnt'aho' na nnda', yajo' t'man naya nnan'xuanho' quiñoon'ndue. Ee na nnt'aho' na nnda', ntsi'manhan' na conduiho' ntsinda nquii Tyo'ts'on na m'aan nandyentyichen. Ng'e mantyi nquii jon m'aan jon na vi'ntyjii jon joo nn'an na min tyi'conduehan na ncyá ya jon. Ndo' joo nn'an na tyia nn'anhan, mantyi ventyjii jonhan. ³⁶C'onho' na nty'ia ro tsoñ'en ntyjeho' ngioho' cha'xjen nquii tyeho' m'aan jon na nty'ia ro tsoñ'en nn'an ntyjii jon.

Tavijnt'ueho' jnan nn'an

(Mt 7:1-5)

³⁷“Tavijnt'ueho' jnan nn'an na ve' xjen 'naan nqueho', cha' tyi'nts'aahan' na ntco'xen Tyo'ts'onho'. Min tavijnt'ueho' na quit'uiityenhan' nn'an na ve' xjen 'naan nqueho' cha' min tyi'nt'uiii Tyo'ts'on 'o'. Ndo' quinan't'man

n'onho' nn'an cha' mantyi nquii jon ntsit'man ts'on jon 'o'. ³⁸'Nan na icanhan' nn'an, ncyaho'han' ndëëhan, ya jo' mantyi ncy'onho' cüenta 'nan na ntejndeihan' 'o'. Ee Tyo'ts'on nninncyaa jon na ncy'onho' cüenta ncüii na quindë ya toxenhan'. Juuhan' itsijonhan' cha'vijon ncüii na titoncüii' yahan', tyen tyecuehan' ata vantjo'chen na too'han'. Ee cha'xjen juu na conincyaho' ndëë nn'an, majuuntyihan' na ntsintcüe' Tyo'ts'on na conjonhan' ndëëho'.”

³⁹Ndö jñ'oon tyi'quitso nquii'han' na sinin Jesús ndëë nan'neen, tso jon:

—Ncüii tsannchjaan', ¿Aa ndëë ngay'oon juu tyje nchjaan' juu? Majo' xe na aa ndui na nnda', ninncüii tojnaan' ntycyaaahan tsë'tsjoon. ⁴⁰Ncüii ts'an na itsijnaan' juu, tyi'conduihin cha'xjen nquii ts'an na itsi'man nnon juu, majo' vi na jndë jndë na itsijnaan' juu ntyjantyi na si'man tsan'ñeen nnon juu, yajo' ntsijonhan'hin cha'na nquii jon.

⁴¹“Jen maquen' cüenta 'nan chjo na sitja ncüiiichen ts'an, ndo' min ncu' tyi'quen' cüenta na t'man matsitja 'u'. Itsijonhan' ntyja 'nan' cha'vijon na mandyia' jndëë' n'oon na tua ténnon ncüiiichen ts'an, majo' min ncu' min'chjo tyi'quen' cüenta na ñjon tsontscaa' ténnon'. ⁴²Ndo' na nnda', je'quindëë na ntsu' nnon tsan'ñeen: 'U' ntyjë, ncyá' na ncüiji' ja jndëë' n'oon na tua ténnon', majo' min ncu' tyi'quen' cüenta na tsontscaa' ñjon ténnon'. 'U' na ve vaa matsa', ncu' cüiji' jndyee' tsontscaa' na ñjon ténnon'. Ya jo'

nninnnyaahan' na xuee nndyia' na nciiji' jndëé' n'oon ténnon nciüichen ty'liu'.

Jñ'oon na tyi'quitso nquii'han' ntyja 'naan' tée' ts'oon

(Mt 7:17-20; 12:34-35)

⁴³“Ta'nan nciüi ts'oon ya na ninnquii'chen na ninnnyaahan' tē na tyi'ya. Ndo' juu ts'oon na tyi'ya, min tyi'je'quits'aahan' tē ya. ⁴⁴Cota'jn'aan nn'an nciüi cüii nnon ts'oon ntyjantyi tē na its'aahan'. Ee tyi'je'quityjee ts'an tēndöndyoo' tsjan nciüi nt'oo neon. ⁴⁵Mannda' vaa itsijonhan' ntyja 'naan nn'an cha'na n'oon ntjon. Juu ts'an na ya ts'anhin, its'aa juu cha'xjen na chuhan', ee quii' ts'on juu conan 'nan na ya na itsitiu juu. Majo' ts'an na tyia tsixuan, 'nan na its'aa juu m'aanhan' ntyja 'naan' 'nan natyia, ee quii' ts'on juu conan natyia na itsitiu juu. Ntyjantyi na itsitiu nciüi cüii ts'an quii' ts'on juu, jo' conan 'nan tyia na itsinin juu.

Ts'an na jnda' xquen ndo' ts'an na tsan' xquen

(Mt 7:24-27)

⁴⁶“¿Ndu na condueho' ta nnön xjen na co'manho' ja? Majo' min tyi'nin'quint'aho' 'nan na matsjö ndëëho'. ⁴⁷Ntsi'man ndëëho' nchu vaa na itsijonhan' nciüi cüii ts'an na icüjee' na m'an ja na indyii juu jñ'oon na mancyä, ndo' na ivanguee' juu joohan'. ⁴⁸Itsijonhan' juu cha'vijon nciüi ts'an na jnda' xquen na sia juu vaa'. Njooon jñ'en juu, tyen tquen juu ntjō' tsjaan' v'aa'ñeen cha' tyen cüentyjee'han'. Ndo' juu xjen na tua', sijndyehan'

ndaa jndaa, jndei tovaquiñjonhan' juu v'aa'ñeen, majo' ta'nan tyioohan' nge' tui ya ts'ianhan' s'aa tsan'ñeen. ⁴⁹Majo' juu ts'an na ve' indyii ngue juu jñ'oon na mancyä, majo' min tyi'vanguee' juu joohan', itsijonhan' tsan'ñeen cha'vijon nciüi ts'an na tsan' xquen na sia juu vaa' na ve' jnantohan' nnon tyuaa. Ta'nan jndē tsjaan'han' yo ntjō'. Jndē na tua', sijndyehan' ndaa jndaa ndo' jndei taquiñjonhan' juu v'aa'ñeen, maquintyjachen sinquehan'. Ndo' t'man tsu ntyja 'naan'han'.

Sin'man Jesús mosoo' capitán, ts'an tsjooon Roma

(Mt 8:5-13)

7 Vi na jndē sinin Jesús tsoñ'en jñ'oonmin' na tondye nn'an, yajo' tantcüe' jon Capernaum. ²Juu tsjooon'ñeen m'aan nciüi capitán na ico'xen jon nciüi ciento sondaro. Ndo' m'aan nciüi mosoo' jon na mioon vii' tsan'ñeen, manin'cue' juu. Njon jndyi juu nchjii jon. ³Juu capitán'ñeen, vi na jndē jndyii jon jñ'oon ntyja 'naan' Jesús, t'ua jon ts'ian ndëé vendye nn'an judíos na conintque na c'ohan na m'aan Jesús, na quitanhan nnon jon na quindyotsin'man jon mosoo' juu. ⁴Nan'ñeen ty'ehan na m'aan Jesús. Ndo' vi na jndē squehan jo', jnduehan nnon jon:

—Nquii ts'an na t'ua ts'ian ndé, ya ts'anhin. Mang'e jo', chuhan' na quitsijñ'on' jñ'oon na ican jon. ⁵Ee njon jndyi nchjii jon nque ntyjëéhē nn'an Israel. Ndo' mantyi siquitsu jon na jndē vats'on tsjón.

⁶Yajo' tja Jesús yo nan'ñeen. Majo' ya na mavaa xjen na ntsquehan vaa'

juu capitán'ñeen, t'ua tsan'ñeen ts'ian ndëë vendye nn'an na ya jñ'oonhan yo jon na quinduehan nnon Jesús:

—Nnda' ta, juu ts'an na vii' mosoo', incyaa jon ts'on 'naan' jon nnon'. Itso jon na tantsichju'ntyl' ntyja 'naan' jon, ng'e itso jon tyl'tsixuan jon na ngaque' quii' vaa' jon. ⁷Mang'e na nnda' vaa na icüji' jon cüenta ntyja 'naan' jon, jo' na tyl'tsitiu jon na ndyo nquii jon na m'an'. Jo' itso jon ve' quitsu' na quin'man moso 'naan' jon, ndo' n'man juu. ⁸Nnda' vaa nchjii jon ng'e mantyi nquii jon m'aan jon nacje 'naan nn'an na cotoxenhan jon, ndo' mantyi m'an sondaro nacje 'naan' jon. I'ua jon ts'ian nnon ncüiihin na cja juu nt'aa, ndo' ncja juu. Ndo' ngitso jon nnon ncüiiichenhin na quindy juu, ndo' indyo juu. Ndo' nnon moso 'naan' jon i'ua jon ts'ian na quits'aa tsan'ñeen, ndo' its'aa juuhan'."

⁹Ndo' vi na jndë jndyii Jesús jñ'oon na tso capitán'ñeen, tyincyaaahan' na tavee' jndyi nchjii jon ntyja 'naan' tsan'ñeen. Tequen jon ndëë nn'an na jndye jndyi'hin na tyentyjahan toxen' jon, tso jon:

—Quindyehol' na matsjö, quii' nt'an ntyjëehë nn'an Israel, min'jon taconty'ia ncüii ts'an na t'man vantyja ts'on juu cha'na juu tsanvahan.

Nnda' vaa jñ'oon na tso Jesús.

¹⁰Ndo' joo nn'an na jñon capitán'ñeen, ya na tyentcüe'han vaa' jon, xjen na squehan jo', jndiohan moso'ñeen na jndë jn'man juu.

Tyincyaa Jesús na tando' nnda' jnda tsanscu ninnquii

¹¹Tyl'covivio xjen na tui na nnda', ndo' tja Jesús tsjoon chjo Naín.

Ndo' nque nn'an na conan'jon yo jñ'oon na toninncyaa jon, ty'ehan yo jon yo ncüii tmaan' nn'an na jndye jndyi. ¹²Ya na jndë tindyo na ntsquehan 'ndyo tateon ntjö' na ndyii' juu tsjoon'ñeen, jnty'iahan na condui' nn'an na coquity'iuhan ts'oo. Juu ndyee ts'oo'ñeen, tsanscu ninnquiihin, ndo' nquii ts'oo'ñeen, majuuñ'en juu na singui jon. Jndye jndyi nn'an tsjoon'ñeen tyenan'jonhan na vjanty'iu juu ts'oo'ñeen. ¹³Xjen na jndyiaa' ta Jesús juu tsanscu'ñeen, tyioo na ndyia' ro juu nchjii jon. Tso jon nnon juu:

—Nnda' nan, tant'io'.

¹⁴Ndo' tanyjaa' ta Jesús, t'uii jon jndu na ntyjo juu ts'oo'hin. Ndo' na nnda', joo nn'an na chohinhan', tyecüentyjee'han. Ndo' tso jon nnon ts'oo'ñeen:

—U' yus'andyua, matsjö nnon': Quinanquintyja'.

¹⁵Ndo' jo' tacietyen juu, tye' na itsinin juu. Yajo' tyincyaa Jesús juu nt'ö ndyee juu. ¹⁶Ndo' na tui na nnda', siquity'ue jndyihan' tsochen nan'ñeen. Ndo' ta'han tonan't'maan'han Tyo'ts'on. Jnduehan:

—Quii' nt'an jaa jndë tyjee' ncüii ts'an na t'man jndyi conduihin na incyaa jon jñ'oon' Tyo'ts'on.

Mantyi jnduehan:

—Nquii Tyo'ts'on, jndë tyjee' jon na ntejnedei jon jaa na condui jaa nn'an cüentaa' nquii jon.

¹⁷Ndo' na nnda' vaa na s'aa Jesús, tycya jñ'oon ninvaa ndyuaa Judea yo njoon na m'aan xi'jndio nt'öhan'.

Jñon Juan nn'an na m'aan Jesús
(Mt 11:2-19)

¹⁸Nn'an na totsay'on yo jñ'oon na toninncyaa Juan,

jnan'quindyiihanhin tsoñ'en jñ'oon ntyja 'naan' Jesús. Ndo' jo' t'man jon ve nan'ñeen. ¹⁹T'ua jon ts'ian ndëëhan na c'ohan na m'aan Jesús na quitsata'xee'han nnon jon na aa conduihin nquii Mesías na cominndoo' nn'an judíos na ncüjee', oo aa icanhan' na ngüendoo'hin ncüiichen ts'an. ²⁰Ndo' nan'ñeen je', vi na jndë squehan na m'aan Jesús, jnduehan nnon jon:

—Nnda' ta, nquii Juan, tsan na totsiquindëë' nn'an, jñon jon já na m'an' na quindyota'x'é nnon': “¿Aa condui 'u' nquii Mesías na cominndoo' nn'an na ncüjee', oo aa icanhan' na ngüendoo'han ncüiichen?”

²¹Ndo' manin'juu xjen'ñeen, sin'man Jesús nn'an v'i na jndye nnon ntycu na coquenonhan. Mantyi sin'man jon nn'an na m'aan jndyetyia quii' n'onhan, ndo' s'aa jon na joo nannchjan, xuee jnty'ia nnda'han. ²²Ndo' t'a jon jndyue nan'ñeen na jñon Juan:

—Quitsantcüe'ho' na m'aan Juan. Quinan'quindyiiho'hin ntyja 'naan' 'nan na jndë macondyeho' yo na cojnty'ia ndëëho'. Quindueho' nnon jon na joo nannchjaan, xuee cojnty'ia nnda'han, ndo' joo nn'an na ntjein ng'e, ya cotsaca'han. Nn'an na cho ndö' cotö', nein jndë jn'manhan. Joo nn'an na quita, neinhin ya condyehan. Nn'an na jndë tjë, cota'ndo' xcohan, ndo' joo nn'an na nty'iahan, jndë macondyehan jñ'oon naya 'naan' Tyo'ts'on. ²³Ndo' juu ts'an na tyi'c'oon' ts'on na ve vaa yo ntyja njan, neiin' jndyi juu.

²⁴Ndo' vi jndë na tyentcüe' nan'ñeen, ta' Jesús na sinin jon

ndëë nn'an na jndye jndyi'hin ntyja 'naan' juu Juan'ñeen. Tso jon:

—¿Nchu vaa na saquijnty'iaho' na ty'eho' ndyuaa na tyi'jndye nn'an m'an naijon na tom'aan jon? ¿Aa tji'ho' cüenta na itsijonhan'hin cha'vijon ncüii tsman ts'oon na nay'oon jndyehan'? Ja nchji chito aa jo' tsixuan jon. ²⁵Ya jo' ¿Nchu vaa na saquijnty'iaho'? ¿Aa jnty'iaho'hin na cüe jon ndiaa na njon jndyi? 'O' mangioho' nque nn'an na cocüe ndiaa na njon jndyi, tacotsitjahan' 'nan na ntcüa'han ndo' ninnquii'chen m'anhan nt'aa na m'an rey. ²⁶Ng'e na nnda', ¿Nchu vaa na saquijnty'iaho'? ¿Aa jnty'iaho' na conduihin ts'an na incyaa jñ'oon' Tyo'ts'on? Ncö mav'a ja jñ'oonva', mayuu' majo' conduihin. Ata t'manntyichen ts'ian itsixuan jon, chichen min'cya ro nn'an na toninn'cya jñ'oon' Tyo'ts'on. ²⁷Juu jon conduihin nquii ts'an na tsi'man jñ'oon' Tyo'ts'on na jndui. Itsohan':

Ja majñönntyë ncüii moso njan na vejndyee jon tonnon' na ngay'oon jon juu jñ'oon njan. Ncüji' jndyoyu jon ntyja 'nan' cha' nc'oncje nn'an xjen na ngue' na m'anhan.”

Tsontyichen Jesús:

²⁸“Jñ'oon mayuu' na matsjö ndëëho', quii' nt'an nn'an na m'an tsonnangue naneinhin, ta'nan ts'an na incyaa juu jñ'oon' Tyo'ts'on na t'manntyi conduihin cha'na nquii Juan, tsan na totsiquindëë' nn'an. Majo' vaa jñ'oon xco na itsijnda' Tyo'ts'on na ico'xen jon nn'an ntyja 'naan' na cotsam'anhan. Ndo' minnichen ts'an, min tyi't'man

ivaa' ts'on juu ntyja 'naan' juu jñ'oon xco'ñeen, t'manntyichen condui tsan'ñeen, chichen nquii Juan.

²⁹“Ndo' nn'an na cotye s'on cüentaa' gobiernon Roma, yo nin'tsoñ'en nn'an, xjen na jndyehan jñ'oon'ñeen na tso Jesús, tji' jndyoyuhan na its'aa Tyo'ts'on cha'xjen na chuhan'. Nnda' vaa tji'han cüenta ee mantyi na jndë siquindëe' Juan joohan. ³⁰Majo' joo nn'an na conduihan tmaan' fariseos yo nn'an na conan'man nchu vaa itsiquindyi jñ'oon' Tyo'ts'on na tqen Moisés, jnt'ahan na tyi'quijnt'ue jñ'oon na sijnda' Tyo'ts'on na ntsin'man jon ñuaan nn'an, min tajnan'jonhan ntyja na totsiquindëe' Juan'ñeen nn'an.”

³¹Ndo' tso Jesús ndëe nan'ñeen: —Nn'an na m'an nanein, ¿Nin 'nan ntsijön' jahan? ¿Nin ncüii nnon itsijonhan'hin? ³²“Itsijonhan' nanmin' cha'na yotsca na tyi'nin'quinan'tjon' yo'ñeen jñ'oon yo ntyje joo na concy'o joo nata. Conan'xuaa yo'ñeen ntyje joo, conduce joo: Cotjá' tsman son na coco ts'an, majo' tyi'nin'quinan'jnonho'. Ndo' mantyi cotjá' son ntyja na tue' ts'an, majo' min tyi'nin'quityueeho'.” Nnda' vaa jñ'oon conan'xuaa yotsca'ñeen ndëe ntyje joo.

³³Tsontyichen Jesús: “Ndo' juu xjen na tyjee' nquii Juan, tsan na totsiquindëe' nn'an, na ve' ninntyi 'nan na tocüa' jon, min tat'u jon vinon, ndo' tondueho' na totsixuan jon yutyia. ³⁴Majo' ja na condui tsans'a na i'ua Tyo'ts'on ts'ian nnön na co'xën tsoñ'en nn'an, jndë

tyjë quii' nt'anho', matsijon ja yo nn'an, macü'a yohan ndo ma'va vinon. Majo' condueho' na condui ja ts'an na icüa' quitscu ndo' tenon ntyja xjen na i'u. Condueho' na matsijon ja yo nn'an na cotye s'on cüentaa' gobiernon Roma ndo' yo nn'an na conan'tjahan tonnon Tyo'ts'on. ³⁵Majo' tanin, ee juu na jnda' xquen Tyo'ts'on, covitincyoo' jndyoyuhan' na tsoñ'en na itsijnda' jon itsi'manhan' na nnda'.”

Tja Jesús vaa' Simón, ts'an tmaan' fariseo

³⁶Ncüii ts'an tmaan' fariseo, tqueen' juu Jesús vaa' juu na ntcüa'han. Ndo' jo' tja Jesús, tuee' jon jo'. Taquee' jon vaa' tsan'ñeen ndo' tacjo jon mesa na ntcüa'han. ³⁷Ndo' juu tsjoon'ñeen, jo' tom'aan ncüii tsanscu na ve' ndö' ro m'aan juu yo nn'an. Vi na jndë jndyii juu na jo' m'aan Jesús na icüa' jon yo nn'an v'aa'ñeen, tja juu jo'. Tay'oon juu ncüii tsioo na jndëhan' yo tsjö' quichi' na jndyuhan' alabastro na ñjon nchen' quichihan'. ³⁸Tecüentyjee' juu ngiaa' Jesús tong'ee jon. Ndo' ta' juu na it'ioo juu ndo' ndaa nnon juu toncyaahan' cjoo' ng'ee Jesús. Mantyi tove' juu ng'ee jon yo soxquen juu. To'u juu ng'ee jon ndo' tocyu juu nchen' quichi'ñeen ng'ee jon. ³⁹Majo' juu fariseo'ñeen na tqueen' juu Jesús na cüa' jon yohin, xjen na jndyiaa' juu na nnda' vaa, jo' situ nquii juu: “Juu tsanvahin, xe na aa mayuu' conduihin ts'an na incyaa jñ'oon' Tyo'ts'on ntyja 'nan na nguaa, ya jo' jndë taa' ts'on jon nin ts'an tsanscuvahin ndo' nin manyan

tsixuan juu na ve' ndö' ro m'aan juu yo nn'an."

Nnda' vaa na tondyii' ts'on tsanfariseo'ñeen. ⁴⁰Ndo' juu Jesús, tso jon nnon fariseo'ñeen:

—Nnda' Simón, vaa jñ'oon na nin'quitsjö nnon'.

T'a tsan'ñeen, tso juu:

—¿Nin 'nan, ta? Quitsu' ndyi.

⁴¹Tso Jesús:

—Tom'aan ncüii ts'an na totejndei jon xoquitu' nn'an. Ndo' tom'aan ve ts'an na toquichojnanhan nnon jon. Ncüii tsan'ñeen chujnan juu 'on ciento s'on denarios, ndo' ncüiichen tsan'ñeen, chujnan juu ninvenn'an ncho'nqui denarios. ⁴²Ndo' ng'e ta'nan cuaa s'on na ndyionhan na chojnanhan nnon jon, majo' min na nnda', sit'man ts'on jonhan.

Nnda' vaa jñ'oon na tyi'quitso nquii'han' na sinin Jesús.

Tsontyichen jon:

—Nanein nt'ue ts'ön na quitsu' nnön ¿Nin ncüii na vehan nc'oon juu na venchjiintyichen juu jon?

⁴³T'a Simón'ñeen, tso juu:

—M'aan' ts'ön na juu ts'an na t'manchen na chujnan, njonntyichen tsan'ñeen nchjii juu.

Sintcüe' Jesús jñ'oon, tso jon:

—Majo' ro macüji' cüenta.

⁴⁴Ndo' jo' tequen Jesús, jndyiaa' jon nnon tsanscu'ñeen, tso jon nnon Simón:

—Maquen' cüenta ntyja 'naan' juu tsanscu na m'aan ndö, ¿Aa tyi'yuu'? Tyjë ja va', majo' min tandaa tyincya' na mman ng'ë, majo' juu tsanva', jndë tman juu ng'ë yo ndaa nnon juu, ndo' tue' juu ng'ë yo soxquen juu. ⁴⁵Tasiquindë' costumbre na nc'ua' quinch'ö na

ninnycya' ts'on ja, majo' tsanva' je', ntyjantyi xjen na tyjë va', tacovacüentyjee' juu na i'u juu ng'ë.

⁴⁶“U' min tascongio' nchen' xquën, majo' tsanva' jndë scongio juu nchen quichi ng'ë. ⁴⁷Mang'e na nnda', jo' matsjö nnon' na jndë sit'man ts'on Tyo'ts'on jnaan' juu na jndye jndyihan' ng'e t'man vaa na venchjii juu ja. Majo' juu ts'an na tyi'jndyechen na tsit'man ts'on Tyo'ts'on, mantyi tyi'venchjii ya tsan'ñeen ja.

⁴⁸Jndë jo' tso Jesús nnon tsanscu'ñeen:

—Jndë sit'man ts'ön tsoñ'en na matsitja 'u'.

⁴⁹Ndo' joo nn'an na vendyuaa mesa jo' yo jon, ta'han na cota'xee'han ndë ntyjehan:

—Juu tsanva', ¿Nin ts'an conduihin na ata itsit'man ts'on jon jnan nn'an?

⁵⁰Yajo' itso jon nnon tsanscu'ñeen:

—Ng'e na vantyja tson' ja, jo' na jndë sin'man Tyo'ts'on ñuan 'nan'. Nanein cja', na min'chjo jñuaan' ts'on tyi'nc'on'.

Jndye nanntcu totejndeihan Jesús

8 Jndë na tui na nnda', tja Jesús tsochen njoon t'man yo njoon quijndë na toninnycyaa jon jñ'oon naya ntyja 'naan' na ico'xen Tyo'ts'on nn'an ntyja 'naan' na cotsam'anhan. Ndo' nque nn'an na ncho've ty'ehan yo jon. ²Ndo' mantyi ñ'en nanntcu na jndë sin'man jon na tom'aan jndyetyia quii' n'onhan. Ndo' ñ'en minndye nanntcu na jndë sin'man jonhan ncüii cüii nnon ntycu na

toquenonhan. Ncúiihan jndyu María, tsan tsjoon Magadán, juu na jndë tji' Jesús ntyque' yotyia quityquii' ts'on juu. ³Ndo' mantyi ñ'en Juana yohan. Juu jon scuu' tsan na jndyu Chuza. Juu Chuza'ñeen totejndei juu Herodes ts'ian na totsixuan jon. Ndo' mantyi yo Susana ndo' yo minndyechen ntyjentcuhan. Ndo' xjen na vaa 'nan na tocanhan' Jesús yo nn'an ncho've'ñeen, totejndei nanntcu'ñeen jon yo 'nan na tonan'y'onhan.

Jñ'oon na tyi'quitso nquii'han' ntyja 'naan' ts'an na taquitscyaa ntquen trigo

(Mt 13:1-9; Mr 4:1-9)

⁴Tondui' nn'an ncúii cüii tsjoon, totsquehan na m'aan Jesús. Xjen na tovancüihan, ndö vaa jñ'oon na sinin jon ndëehan na tyi'quitso nquii' jonhan': ⁵Tso jon: "Tom'aan ncúii ts'an na tots'aa jon ts'ian jndë. Taquitscyaa jon tsjan ntquen trigo. Ndo' viochen xjen na itscyaa jonhan', minndyehan' tycyaahan' 'ndyo nato. Jndyue nn'anhan', ndo' mantyi ñ'enhan' na tquii quintsahan'. ⁶Ndo' minndye ntquen'ñeen tycyaahan' najjon na jen ntjò!. Jndë na t'onhan', maquintyjachen tēcanhan', jnaan' na tyi'teiin' tyuaa. ⁷Ndo' minndyechenhan' tycyaahan' najjon na minntyjee' ndaa' nt'öoneon. Ninvixjen tavindyehan', majo' joo nt'öoneon'ñeen tcahan' joo ntjon'ñeen. ⁸Ndo' mantyi minndye ntquen'ñeen tycyaahan' yuu jon na ya ts'o. T'onhan' ndo' ya tue'han'. Ñ'enhan' na jnt'ahan'

ncúii cüii ciento ntquen na ncúiihan' na iscyaa tsan'ñeen."

Jndë na sinin Jesús jñ'oonmin', jndei sinin jon, tso jon:

—'O' na min ndö'nquihò!, cüaa' n'onho' jñ'oonva!.

Ndö ts'ian na tijnt'ue Jesús jñ'oon na tyi'quitsinin nquii' jonhan'

(Mt 13:10-17; Mr 4:10-12)

⁹Ndo' juu jñ'oon'ñeen na sinin Jesús na tyi'quitso nquii' jonhan', nque nn'an na tonan'jon yohin, ta'xee'han nnon jon nchu vaa tsiquindyihan'. ¹⁰T'a jon jndyuehan:

—Ndëë 'o' incyaa Tyo'ts'on na cüaa' n'onho' jñ'oon na vanty'iuu' m'aanhan' ntyja 'naan' na ico'xen jon nn'an nchu vaa na cotsam'anhan. Majo' ndëë tsochen nn'an matsinën yo jñ'oon na tyi'quitsjö nci' cha' min na cojnty'iahan 'nan na mats'a, majo' tyi'xe'quitquenhan cüenta, ndo' min na condyehan jñ'oon na mancya, tyi'xe'cüaa' n'onhinhan!.

Tsi'man Jesús nchu vaa itsiquindyi jñ'oon ntyja 'naan' ts'an na taquitscyaa ntquen trigo

(Mt 13:18-23; Mr 4:13-20)

¹¹"Juu jñ'oon na sinën na tyi'quitsjö nci'ihan', ndö vaa na itsiquindyihan'. Tsjan ntquen trigo na taquitscyaa tsan'ñeen, jñ'oon' Tyo'ts'onhan'. ¹²Joo tsjan ntquen na tycyaa 'ndyo nato, jo' nn'an na condye jñ'oon' jon. Majo' juu yutyia, macje ro ndyocüji' juu jñ'oon'ñeen quii' n'onhan cha' tyi'cantyja n'onhan Tyo'ts'on ndo' ng'e jo', je'quindëë ntsin'man jon ñuaanhan. ¹³Ndo' joo tsjan ntquen na tycyaa

naijon na jen ntjò', jo' nn'an na condyehan jñ'oon' Tyo'ts'on. Yo na neinhan coy'onhan cüentahan'. Majo' tsijonhan'hin cha'vijon ntjon na ta'nan nch'iohan'. Ve' cüantyi ro xuee covantyja n'onhan, majo' ya na ndyo ncüii nnon na ityii'han' ng'eehan'hin, yajo' co'ndyehan.

¹⁴Ndo' joo tsjan ntquen na tycyaa naijon na minntyjee' nda' nt'ööneon, jo' nn'an na condye jñ'oon' Tyo'ts'on. Majo' jen ndyii' n'onhan ntyja na cotsam'anhan. Nin'cuen 'naanhan, nin'c'onhan ntyja na nanncoo' na tsixuan tsonnangue. Jo' na its'aahan' ntyja 'naanhan cha'vijon ntjon na tatue'. ¹⁵Majo' joo tsjan na tycyaa naijon na ya ts'o, jo' nn'an na condye jñ'oon' Tyo'ts'on. Yo na xoncüee' n'onhan na conan'vehinhan', ndo' min na jndye nnon min na coquenonhan, majo' tyi'qui'ndyehinhan'. Ntyja na cotsam'anhan covityincyoo' na contjotyenhan ntyja 'naan'han'.

Jñ'oon na tyi'quitso nquii'han' ntyja 'naan' candi

(Mr 4:21-25)

¹⁶Ndo' mantyi sinin Jesús ncüiichen jñ'oon na tyi'quitsi'man nquii'han'. Tso jon ndëehan: “Ta'nan ts'an na itscü'a chon candi ndo' ntscu' juuhan' yo xuaa oo ntyii' juuhan' tocjee' jndu. Chi ntsintyja ts'anhan' cha' xuee njnty'ia nn'an na ngoquee' jo'. ¹⁷Tsoñ'en 'nan na mats'a nein na tyi'condye nn'anhan', manqueho' nnan'manho'han' ndëehan. Ndo' ncüii cüii jñ'oon na tyi'quitsjö nci nanein, ngüentyja xjen na nque nn'an ninvaa tsonnangue ncüaa' n'onhinhan'. Nc'oon tyincyohan'.

¹⁸“Yajo' quitquenho' cüenta jñ'oonmin' na matsinën ndëeho'. Ee xe na conan'veho'han', yajo' ntsi'manntyë jñ'oon ndëeho'. Majo' xe na aa tyi'quinan'veho'han', nts'aahan' na joo jñ'oon na cotji'ho' cüenta na covaa' n'onho', ve' jn'aanhan'.”

Ndyee Jesús yo ntyje jon squehan na m'aaan jon

(Mt 12:46-50; Mr 3:31-35)

¹⁹Ndo' tacju'han' tyjee' ndyee Jesús yo ntyje jon na m'aaan jon, majo' tajndëe squehan na njnty'iahan jon jnaan' na jndye jndyi nn'an. ²⁰Ndo' nn'an na m'an jo' jnan'quindyiihan jon, jnduehan: —Nnda' ta, ndyo'hö' yo nty'iu'hin' m'anhan ch'en. Nin'quinan'neinhan yo 'u'.

²¹Ndo' t'a jon jndyuehan: —Nque nn'an na condye jñ'oon' Tyo'ts'on ndo' cota'nguee'hinhan', joochan conduihan ndyö yo ntyjö.

Sichen Jesús jndye yo na iju ndaandue

(Mt 8:23-27; Mr 4:35-41)

²²Ndo' tacju'han' ncüii xueeñeen tua Jesús quii' v'aandaa yo nn'an na totsai'onhan yo jñ'oon na toninncyaa jon. Tso jon ndëehan: —Cja ngüejndya ndaandue.

Ndo' jndui'han, ty'onhan, toty'ehan. ²³Ndo' viochen xjen na covet'iohan jo', ty'oon tsantsjon Jesús, tso jon. Ndo' tyioo ncüii jndye t'man, jndei tom'aanhan' nnon juu ndaandueñeen. S'aahan' na vatoo' v'aandaa na ityionhan' ndaa. Ninnquee' jn'aan' t'onhan. ²⁴Ndo' tentyjaa'han nnon jon, jnan'ntcüihan jon. Jnduehan:

—Nnda' ta, manchjehan' jaa tyquii' ndaa, na ntscüee'han' jaa.

Yajo' jnanquintyja jon, sityia' jon jndye yo na iju jndyi ndaandue'ñeen ndo' tacüentyjee'han'.

Taquiñjonchenhan'. ²⁵Ndo' tso jon ndëehan:

—¿Ndu na tyi'cantyja ya n'onho' ja?

Majo' joohan tyuehan ndo' tèvee' ngiohan. Ncüiii ro ncüiihan taxee'han ndëe ntyjehan:

—Juu tsanva', ¿nin conduihin na min jndye ndo' ndaa iquen jon xjenhan', ndo' cota'nguee'han' jñ'oon 'ndyo jon?

TsanGerasa na m'aan jndyetyia quii' ts'on juu

(Mt 8:28-34; Mr 5:1-20)

²⁶Jndë na tejndyahan juu ndaandue'ñeen na jnanhan Galilea, squehan ndyuaa Gerasa. ²⁷Xjen na jndui' Jesús v'aandaa, ncüiii ts'an tsjoon'ñeen jndyoquitjon juuhin.

Tijndye xuee na itsixuan juu yotyia quii' ts'on juu. Tacocüe juu ndiaa ndo' min tyi'c'oon juu vaa' juu. Ve' tomandyi'to juu ndi'nt'ua nt'oo.

²⁸Xjen na jndyiaa' tsan'ñeen Jesús, jndei sixuaa juu jnt'a yotyia'ñeen. Tconxtye juu nnon jon, jndei sinin juu, tso juu:

—¿Nin 'nan ntsa' ja, 'u' Jesús na condui 'u' jnda nquii Tyo'ts'on na m'aan nandyentyichen? Mats'a ty'oo 'u' na tyi'ntsa' na quit'uiivi'han' ja.

²⁹Nnda' jñ'oon tso juu ee na jndë tco'xen Jesús na quindui' joo yotyia'ñeen quii' ts'on juu. Ee joo yotyia'ñeen, jndye jnda na jndë tqenhan' xjen 'naanhan'hin. Ee

min na tonan'tyen nn'an tsan'ñeen yo carena yo ncjo na tot'uehan' nt'ö juu ndo' ng'ee juu, majo' toc'ioo' juu joo carena'ñeen. Ndë jo' tojñon jndyetyia'ñeenhin na cja juu ndyuaa najjon na ta'nan nn'an c'on. ³⁰Vi na jndë tso tsan'ñeen na nnda', taxee' Jesús nnon juu:

—¿Nchu jndyu'?

T'a juu, tso juu:

—Jndyu ja Legión.

Nnda' tso juu ee taxjen vaa jndye jndyi yotyia na jndë tua quii' ts'on juu. ³¹Ndo' joo yotyia'ñeen, tont'ahan ty'oo Jesús na tyi'nc'ua jon ts'ian ndëehan na c'ohan najjon na ntco'vi'han'hin. ³²Ndyovi' juu tyo'ñeen m'an ncüiii tmaan' quintcu na cotquii o'. Jo' tan yotyia'ñeen nnon jon na ncyaa jon jñ'oon na ngoque'han quii' n'on joo quintcu'ñeen. Ndo' tyincyaa jon na vanaan. ³³Ndo' vi jndë na jndui' yotyia'ñeen quii' ts'on juu tsan'ñeen, tyeque'han quii' n'on quintcu'ñeen. Jo' na s'aahan' na ta' cho'ñeen jnannon o', tycyaa o' najjon na ty'a jndyi 'ndyo ndaandue, mana nchjehan' o' tyquii ndaa, tjë o'.

³⁴Ndo' joo nn'an na tota'ntyjee' quintcu'ñeen, vi na jndë jnty'iahan juu 'nan'ñeen na tui, jnan'nonhan, ty'ehan tsjoon. Tonan'quindyiihan nn'an na m'aan jndëe ndo' tsjoon na nnda' vaa 'nan na tui. ³⁵Ndo' joo nn'an na m'an jo' jndui'han, tyequijnty'iahan nin 'nan tui. Ndo' xjen na squehan najjon na m'aan Jesús, jnty'iahan juu tsan'ñeen na jndë jndui' yotyia quii' ts'on, vaquityen juu ngiaa' Jesús, ndo' na nnda', tyue jndyi nan'ñeen.

³⁶Ndo' nque nn'an na jndë jnty'ia

ndëehan 'nan na tui, jnan'neinhan ndëë nn'an 'nan na jndë tui.

Chen chen jnduehan nchu tui na jn'man tsan'neen na totsixuan juu yotyia'neen. ³⁷Ndo' tsoñ'en nn'an ndyuaa Gerasa, tanhan nnon Jesús na quindui' ntcüe' jon quii' nt'anhan, ee tyue jndyihan ntyja 'naan' 'nan na tui. Ndo' na nnda', tua nnda' Jesús v'aandaa na vja ntcüe' jon ndyuaa Galilea. ³⁸Ndo' juu tsan'neen na jndë jndui' yotyia quii' ts'on, s'aa juu ty'oo Jesús na ncyá jon jñ'oon na chi ncja juu yohin, majo' tata'nguee' jon. ³⁹Tso jon nnon juu:

—Cja ntcüe' na m'an nn'an va'. Ndo' quitsu' ndëehan tsoñ'en nnon naya na jndë its'aa Tyo'ts'on yo 'u'.

Ya jo' tja ntcüe' tsan'neen, chen chen totsiniin juu ndëë tsoñ'en nn'an tsjoon' juu ntyja 'naan' juu naya t'man na jndë s'aa Jesús yohin.

Yuscu chjo jnda Jairo

(Mt 9:18-26; Mr 5:21-43)

⁴⁰Tejndya nnda' Jesús ndaandue. Juu xjen na jndui' jon v'aandaa, m'an ncüii tmaan' nn'an, nein jndyihan na tyjee' ntcüe' jon, ty'onhan cüenta jon ng'e tsoñ'enhan cominndoo'han na ncüjee' ntcüe' jon. ⁴¹Majuu xjen'neen tyjee'non ncüii ts'an na jndyu Jairo. Juu jon conintque ntyja 'naan' vats'on 'naan nn'an judíos juu tsjoon'neen. Tconxtye juu tonnon Jesús, tcan juu na cja jon vaa' juu. ⁴²Ee m'aan jnda jon yuscu na ninncüii ts'onhin na tuihin, jndë ncho've chuu' juu, majo' jndë vave' juu.

Ndo' viochen xjen na ñjon Jesús nato na vja jon vaa' Jairo'neen, s'aahan' na tyen jndyi vja jon ng'e na jndye jndyi nn'an. ⁴³Ndo' quii' nt'an nan'neen m'aan ncüii tsanscu na jndë ncho've chu vii' juu na coc'a neon' juu. Ndo' jndë ntycüii xoqitu' 'naan' juu na cont'a ndoto nasihin, majo' min'ncüiihan tajndëë jnan'n'manhanhin.

⁴⁴Tatsindyoo'hin toxen' Jesús, jo' t'uui juu 'ndyo ndiaatco na cüe jon. Ndo' ninñoon' tacüentyjee' na coc'a neon' juu. ⁴⁵Ndo' na tui na nnda', jo' taxee' Jesús, tso jon:

—¿Nin juu t'uui ja?

Tsoñ'en nan'neen jnduehan na tyi'quindiohan. Ndo' jo' tso Pedro: —Nnda' ta, jndye jndyi nn'an jndë condiquinto' ngia' ata nchjehan' 'u' cont'ahan.

⁴⁶Majo' t'a Jesús, tso jon:

—M'aan nin ts'an na vii' na t'uui ja. Ee nchji ya na jndë tijnt'ue najndeí na condui ja na jn'man tsan'neen.

⁴⁷Ndo' juu tsanscu'neen, vi na jndë taa' ts'on juu na ntyjii Jesús nchu vaa na s'aa juu, sindyoo'cyahin nnon jon na coviquijnty'ehin. Tco'xtye juu na tonnon jon. Ndo' tondëë tsoñ'en nn'an, tji' jndyoyu juu nin ng'e'neen na t'uui juu ndiaa' jon, ndo' ntyja na ninñoon' na jn'man juu. ⁴⁸Ndo' tso Jesús nnon juu:

—'U' jnda, ng'e na mavantyja tson' ja, jo' na jndë jn'man'. Nanein cja' ntcüe' va' na min'ncüii tajñuaan' ts'on 'u'.

⁴⁹Ninvaa na itsinin Jesús ndo' tyjee'non ncüii ts'an na jnan vaa' juu Jairo'neen, juu tsan na

conintque vats'on. Itso tsan'ñeen nnon jon:

—Jndë tue' yuscuchjo jnda'.

Tavintsichjuntyi'chen' taha'.

⁵⁰Majo' jndyii Jesús na nnda' tso tsan'ñeen. Jo' tso jon nnon Jairo:

—Tyi'nty'ue', xia'nty cantyja tson' ja, ya jo' ntjo ya ntcüe' yuscuchjo jnda'.

⁵¹Ndo' vi na jndë tuee' jon vaa' Jairo'ñeen, xia'nty nquii jon taquee' jo' yo Pedro yo Santiago yo nin'Juan, manin' yo nn'an na nda yuscuchjo'ñeen. ⁵²Majo' tsoñ'en nn'an na m'an juu v'aa'ñeen jndei conan'xuaahan, cotyueehan ntyja 'naan' juu ts'oochjo'ñeen. Ndo' tso Jesús ndëëhan:

—Quitsacüentyjee'ho' na cotyueeho' ee chito jndë tue' juu, ve' itso juu.

⁵³Majo' joochan ve' toncohan Jesús ng'e ngio yahan na jndë tue' juu yu'ñeen. ⁵⁴Ndo' t'uui jon nt'ö juu, jndei sinin jon, tso jon:

—'U' nian, quinanquintyja'.

⁵⁵Maquintyjachen tando' nnda' juu ndo' nin'noon' jnanquintyja juu. Ndo' juu Jairo yo scuu' jon, t'ua Jesús ts'ian ndëëhan na ncyahan 'nan na ntcüa' yuscuchjo'ñeen.

⁵⁶Ndo' joo nan'ñeen, tevee' jndyi ngiohan na vando' nnda' ndahan, majo' tquen Jesús jñ'oon ndëëhan na min'ncüii nnon ts'an tyi'nduehan nchu vaa 'nan na s'aa jon.

I'ua Jesús ts'ian ndëë nn'an na ncho've

(Mt 10:5-15; Mr 6:7-13)

9 Jndë na sincüi Jesús nn'an na ncho've, juu najndei na condui jon, tyincyaa jon na

quinan'xuanhinhan' cha' ndëë ntji'han ncüii cüii nnon yotyia, ndo' na nndëë nnan'n'manhan nn'an na conan'xuan ntycu. ²T'ua jon ts'ian ndëëhan na c'oncyahan jñ'oon ntyja 'naan' na ico'xen Tyo'ts'on nn'an ndo' na nnan'n'manhan nn'an v'i.

³Tso jon ndëëhan:

—Min'ncüii 'nan tyi'ntsai'onho' na nc'oho' nato, min ts'oon na ntyjaho' na nc'oho', min tjanche na ngocue s'on, min 'nan na ntcüa'ho', min xoqitu', min ve ntjo ndiaa tyi'ntsai'onho'. ⁴Ndo' min'cya ro vaa' ts'an na ntsqueho', quintjoho' jo' ata xjen na nndui' ntcüe'ho' juu tsjoon'ñeen. ⁵Ndo' minnichen tsjoon na tyi'nin'cy'on nn'an cüenta 'o', juu xjen na condui'ho' jo', quinan'cyaaho' ts'ojndë na chuu' ng'eho'. Ndö' vaa quint'aho' cha' cüjji' jndyoyuhan' nacjo nan'ñeen na taty'onhan cüenta jñ'oon' nquii Tyo'ts'on.

⁶Ndo' nque nn'an ncho've'ñeen jndui'han, ty'ehan tsochen njoon quijndë, toninncyahan jñ'oon naya ndo' tonan'n'manhan nn'an v'i na m'anhan ncüii cüii joo.

Ndicüaa' ts'on Herodes ntyja 'naan' Jesús

(Mt 14:1-12; Mr 6:14-29)

⁷Juu Herodes, tsan na toco'xen ndyuaa Galilea, jndyii jon jñ'oon ntyja 'naan' tsoñ'en 'nan na tots'aa Jesús. T'man totsiquijñ'eenhan'hin ee minndyechen nn'an tonduehan na jndë vando' nnda' Juan na tue' juu, ng'e jo' na its'aa Jesús joo ts'ianmin'. ⁸Ndo' minndyechen nn'an tonduehan na nquii Elías jndë tityincyoo' nnda'hin. Ndo' mañoon

vendyehan tonduehan na jndë vando' nnda' ncüii nque nan'ñeen na toninncyaa jñ'oon' Tyo'ts'on nchu vaa 'nan na nnguaa. ⁹Majo' itso Herodes:

—Nquii Juan jndë tue' jon, ee ncö t'ua ts'ian na jnan xquen tsan'ñeen. Nquii tsanva', ¿Nin ts'an conduihin na tijndye jñ'oon na mandyi ntyja 'naan' juu?

Ng'e na nnda', tojoo' ts'on Herodes na ndyiaa' jon Jesús.

Tyincyaa Jesús na tcüa' 'on min nannon

(Mt 14:13-21; Mr 6:30-44; Jn 6:1-14)

¹⁰Nn'an na ncho've na t'ua Jesús ts'ian ndëehan, vi jndë na sque ntcüe'han, jnan'quindyiihan jon tsoñ'en 'nan na jndë tont'ahan. Ya jo' tachu jonhan ndo' ty'ehan na ninnquehan ncüii joo ndyoo' tsjoon Betsaida. ¹¹Majo' nque nn'an na jndye jndy'i'hin, vi na jndë taa' n'onhan na nnda', tentyjahan toxen' jon. Ty'oon jon cüenta nan'ñeen ndo' totsiniin jon ndëehan ntyja 'naan' na ico'xen Tyo'ts'on nn'an nchu vaa na cotsam'adhan. Ndo' sin'man jon ntyjehan nanv'i.

¹²Xjen na vaman, nque nn'an na ncho've'ñeen, tentyjaa'hin nnon jon. Jnduehan:

—Quijñon' nanmin' na quindui' ntcüe'han na nc'ohan njoon quijndë yo rancho 'naan nn'an na m'an xi'jndio na quijnt'uehan yuu ya na ntsquehan ndo' na nnan'jndahan 'nan na ntcüa'han, ng'e ntjoohin najon na m'an nein, ve' quii' jndëehan'.

¹³Majo' t'a jon, tso jon ndëehan:

—'O' ncyaho' 'nan ntcüa'han.

T'a nan'ñeen, jnduehan nnon jon: —Aa já xia'ntyí nin'on tan' tyoo' na y'ón yo ve quitscaa. Majo' ¿Yuu xjen'ñeen' na nninnonhan'? Taquintyja xe na aa ntsanan'jndá 'nan na ntcüa' tsoñ'enhan.

¹⁴Joo nannon'ñeen its'aahan' cha'na 'on minhan. Majo' itso Jesús ndëë joo ncho've nn'an na totsay'onhan jñ'oon yohin: —Quint'aho' na cüendyuua nanmin' na venn'an venn'an ncho'nquihan na ncüii cüii tmaan'.

¹⁵Ndo' jnt'ahan na nnda', ndo' tyecüendyuua tsoñ'en nan'ñeen. ¹⁶Jndë jo' ty'oon Jesús cüenta joo 'on tan' tyoo' yo ve quitscaa'ñeen. Jnonndë jon quiñoon'ndue, tyincyaa jon na ncyaa ya Tyo'ts'on ntyja 'naan'han'. Jndë jo' tyjee jon xjen ntan'han', tyincyaa jonhan' ndëë nn'an na totsay'onhan yo jñ'oon na toninncyaa jon na ncyahinhan' ndëë nan'ñeen. ¹⁷Ndo' tsoñ'en nan'ñeen tcüa' tacjohan, ata jnty'ichenhan' 'nan na tcüa'han. Ndo' nque nn'an na tonan'jonhan yo Jesús, jnan'quitoo'han ncho've ntque yo ntan' na jnty'ihan'.

Icüji' jndyoyu Pedro na condui Jesús Mesías

(Mt 16:13-19; Mr 8:27-29)

¹⁸Ncüii jon xjen na m'aan Jesús ncüii joo na ninnquii jon na itsiniin jon nnon Tyo'ts'on, juu xjen'ñeen nque nn'an na totsay'onhan yo jñ'oon na toninncyaa jon, squenonhan na m'aan jon. Taxee' jon ndëehan, itso jon:

—¿Nin juu condue nn'an na condui ja?

¹⁹T'ahan 'ndyoo jon, jnduehan:

—M'an nn'an na conduehan na 'u' Juan, tsan na totsiquindëë' nn'an. Ndo' vendyechen nn'an conduehan na 'u' Elías. Ndo' mantyi m'an nn'an na conduehan na 'u' ncüii nque nn'an na ndyu na toxen'chen toninncyaa juu jñ'oon' Tyo'ts'on, na jndë vando' nnda'.

²⁰Ya jo' taxee' Jesús ndëëhan, itso jon:

—Ndo' 'o' je', ¿Nin juu condueho' na condui ja?

T'a Pedro, itso jon:

—'U' condui nquii Mesías na sijnda' Tyo'ts'on na jndyo'.

Itsiquindyí Jesús ntyja na ngenon jon navi' t'man

(Mt 16:20-28; Mr 8:30-9:1)

²¹Ndo' jaa' jñ'oon sinin jon ndëëhan na min'ncüii nnon ts'an tyi'nduehan na nnda'. ²²Ndo' mantyi tsontyichen jon ndëëhan:

—Ja na condui tsans'a na i'ua Tyo'ts'on ts'ian nnön na co'xën tsoñ'en nn'an, mancüiixjen tsixuan na ngenön jndye nnon navi'. Ee nn'an na conintque ndëë ntyjëëhë nn'an judíos, yo ntyee na conintque ndëëhan, yo nn'an na conan'man nchu vaa itsiquindyí jñ'oon na tquen Moisés, ne'onhan na tyi'cuee' n'onhan ja. Majnda' na nnan'cuee'han ja. Majo' juu xuee na jndë ndye na t'lïö, ngüant'ö xcö.

²³Ndo' tsoñ'en nn'an na totsay'onhan yo jñ'oon na toninncyaa jon, tso jon ndëëhan:

—Min'ninchen ts'an na nin'quitsixuan juu ntyja njan, icanhan' na cüjihin ntyja na itsitiu nquii juu, min xe na aa ntscuee'han'hin cha'xjen na

ntscuee'han' ja. Ndo' mantyi quindyotsijonhin ntyja na mats'a. ²⁴Ee minninchen ts'an na incyaahin na quitjon juu min'cya nnon 'nan na ngenon juu ng'e na m'aan juu ntyja njan, ntsin'man Tyo'ts'on ñuaan' tsan'ñeen. Majo' minninchen ts'an na int'ue nquii nchu vaa nts'aa cha' ntjo yahin tonnon jon, mave' jnaan' jo' ngitsu ñuaan' juu. ²⁵Mang'e na nnda', ¿Yuu vaa na itejndeihañ' ts'an min xe na aa ninvaa tsonnangue cuaahan' 'naan' juu ee xe na aa nnda' na ntyja ts'on juu, itsityuii' nquiihin, oo itsiquitsu nquiihin? ²⁶Ndo' minninchen ts'an na m'aan na jnaan' juu ntyja njan ja, yo ntyja 'naan' jñ'oon naya njan, ja na condui ts'an na jnan quiñoon'ndue, ne'ön na ngüejn'an ntyja 'naan' tsan'ñeen. Nts'aahan' na nnda' juu xjen na nndyö nnt'a na ntcö'xën tsoñ'en yo na condit'maan' ja, ndo' yo na condit'maan' nquii Tyëh'ö yo ángeles na ji'ua conduihan. ²⁷Jñ'oon na mayuu' na matsjö ndëëho', ñ'en minndyeho' na m'anho' ntjoochin xe'cüje tyuaa'ho' ata njnty'ia jndyeeho' juu na itye'ntjon Tyo'ts'on.

Ntyja na siñoonhan' Jesús

(Mt 17:1-8; Mr 9:2-8)

²⁸Tëca cha' nen xuee na sinin Jesús jñ'oonmin', ndo' tay'oon jon Pedro yo Santiago yo nin'Juan, tëva jon ncüii tyo' yohan na ntsinin jon nnon Tyo'ts'on. ²⁹Ndo' viochen xjen na itsinin jon nnon Tyo'ts'on, ncüiichen nnon siñoonhan' nnon jon, ndo' s'aahan' na quichi'tyen ndiaa' jon cha'vijon condui ndui'

chon tsuee. ³⁰Ndo' quitquenho' cüenta, tityincyoo' ve nannon na conan'neinhan yo jon, nquii Moisés yo Elías. ³¹Jooan sixueehan' xi'jndio na ninvaahan, ndo' jnan'neinhan yo jon ntyja 'naan' navi' na ngenon jon na ngue' jon Jerusalén cha'xjen na jndë sijnda' Tyo'ts'on. ³²Ndo' Pedro yo nn'an na tom'an yohin, jaa' jndyi nchje tsantsjonhan, majo' xjen na tji'han tsantsjon ndëëhin, jnty'iahan na quixuee na tsixuan Jesús ndo' mantyi jnty'iahan ve nannon'ñeen na m'anhan ngiaa' jon. ³³Juu xjen na jndui' ntcüe' nan'ñeen na m'aan Jesús, itso Pedro nnon jon:

—Nnda' ta, ya jndyi vaa na m'an ntjoohin, cüa, nnan'yá ndye xque'ncüan', cüiihan' cüenta', ncüiichen cüentaa' nquii Moisés ndo' ncüiichenhan' cüentaa' juu Elías.

Nnda' tso jon ng'e ve' sininto jon, ta'nhan sitiü jon. ³⁴Ninvaa na tsinin jon jñ'oonmin', ndo' jndyocue ncüii chincyu na iscu'han'hin. Mioon jndyi tyuehan xjen na tyioo chincyu'ñeen xi'jndiohan. ³⁵Ndo' quityquii' juu chincyu'ñeen je', tic'uaa jndyee' nquii Tyo'ts'on, itso jon:

—Ndöhin jnda na venchji jndyihin. Quindyeho' jñ'oon na itsinin jon.

³⁶Jndë na tic'uaa jndyee' Tyo'ts'on, xjen na jnty'ia nnda'han, ninnquii Jesús vi m'aan. Ndo' juu xjen'ñeen min'ncuii nnon ts'an ta'nhan jnduehan ntyja 'naan' juu nan'ñeen na jnty'ia ndëëhan.

Sin'man Jesús ncüii yus'a chjo

(Mt 17:14-21; Mr 9:14-29)

³⁷Ndo' tonco ncüiichen xuee ya na jndë jndyocue ntcüe'han juu

tyo'ñeen, tëquitjon ncüii tmaan' nn'an na jndye jndyi joohan.

³⁸Quii' juu tmaan'ñeen, sixuaa ncüii ts'an, tso juu:

—Nnda' ta, quitsa' vi naya'ñeen na quindyia' chjo nin 'nan iquenon yus'a chjo jnda, majuuñ'en juu na tuihin. ³⁹Ndo' ncüii yutyia na nay'oonhin, ndo' xjen na itsijaa'han' cjoo' juu, its'aahan' na jndei itsixuaa juu. Coquenhin ndo' condui' chon' 'ndyo juu. Yo nc'ua jndyi i'ndyihan'hin ndo' itsintycüiihan' najndei juu. ⁴⁰Ndo' nque nn'an na cotsay'on jñ'oon yo 'u', jndë s'aa ty'oohan na quitji'han juu yutyiava', majo' tajndë nt'ahan.

⁴¹T'a Jesús, tso jon ndëë nn'an na totsay'onhan jñ'oon yo jon: —O' nn'an na tyi'cantlya n'onho' min tyi'xoncüe na conan'tiuho'. ¿Tsa'nnda' xjen vio na jndë jöm'an yo 'o' na matsiquii ts'ön 'nan na cont'aho'?

Ndo' tso jon nnon tye lu chjo'ñeen:

—Quindyoyon' lu jnda'hö' ndöhin.

⁴²Ndo' juu xjen na ndyotsindyoo'hin, isquioo yutyia'ñeenhin, ndo' jndei coquenhin, majo' sityia' Jesús juu yutyia'ñeen. Sin'man jonhin ndo' tyincyaa jonhin nt'ö tye juu. ⁴³Ndo' tsoñ'en nn'an na jnty'ia na nnda', vacue t'oon n'onhan ntyja 'naan' na t'man najndei na condui nquii Tyo'ts'on.

Ndo' viochen xjen na tsoñ'en nn'an tovavee' ngiohan ntyja 'naan' 'nan na tots'aa jon, sinin jon ndëë joo nn'an na totsay'on yo jñ'oon na toninncyaa jon, tso jon:

**Itsiquindyi nnda' Jesús ntyja 'naan'
na nnan'cuee' nn'anhin**

(Mt 17:22-23; Mr 9:30-32)

⁴⁴—Ya ya quitquenho' cüenta jñ'oon na matsjö ndëëho'. Ja na condui tsans'a na t'ua Tyo'ts'on ts'ian nnön na cö'xën tsoñ'en nn'an, nninncyaa ts'an cüenta ja nduee nn'an.

⁴⁵Majo' tataa' n'onhan nchu vaa itsiquindyi jñ'oonva' ng'e iscu' Tyo'ts'on na ncüaa' n'onhinhan'. Ndo' mantyi ncyaaahan na nta'xee'ntyichenhan nnon jon nchu vaa itsiquindyihan'.

¿Nin juu na njonntyichen condui?

(Mt 18:1-5; Mr 9:33-37)

⁴⁶Xjen'ñeen joo nn'an na ncho've, tonan'jndyehan jndyuehan nin ncüii nquehan njonntyichen ndui' quii' nt'an ntyjehan. ⁴⁷Ng'e na nchjii Jesús na nnda' vaa na tondyiii' n'onhan, jo' ty'oon jon ncüii yuchjo, s'aa jon na cüentyjee' juu na tongiaa' jon. ⁴⁸Jndë jo' tso jon ndëëhan:

—Yuchjova, min na chjohin ngioho', majo' chuhan' na cüineinho'hin, ng'e na conan't'maan'ho' ja. Ee xe na aa njon ncüii yuchjo ngioho' cha'na juu, ya jo' itsi'manhan' na ja neinho'. Ndo' xe neinho' ja, ya jo' mantyi neinho' nquii Tyo'ts'on na t'ua jon ts'ian nnön na jndyö. Minninchen ncüii 'o' na iju'cjehin quii' nt'anho', ndo' min tyi'quitsijñ'oon' juu na ntsiquinjon nquiihin, juu tsan'ñeen t'man

conduihin najjon na ico'xen Tyo'ts'on.

**Nn'an na tyi'quinan'vehan nacjö,
conduihan nn'an na m'anhhan ntyja
njan**

(Mr 9:38-40)

⁴⁹Ndo' t'a Juan, tso jon nnon Jesús: —Nnda' ta, jnty'iaá ncüii ts'an na yo xue' icüiji' juu yotyia quii' n'on nn'an. Ndo' jndué nnon juu na tavints'aa juu na nnda' ng'e tyi'cay'oon juu jñ'oon yo jaa.

⁵⁰Majo' tso Jesús nnon tsan'ñeen: —Tyi'ndueho' na tants'aa juu na nnda', ng'e ts'an na tyi'tsuehin nacjö', itsijonhin ntyja 'nan'.

Itsityia' Jesús Santiago yo nin'Juan

⁵¹Ya na jndë tindyo na ngüentyja xjen na ngava ntcüie' Jesús quiñoon'ndue, ya jo' ninncüii ntyjii jon na vja jon Jerusalén. ⁵²Jo' jñon jndyee jon vendye nn'an na c'ohan ncüii tsjoon chjo na m'an nn'an Samaritanos na nnan'jnda'han na nguee' jon tsjoonhan. ⁵³Majo' joo nn'an tsjoon'ñeen tyi'quint'ue n'onhan na ntjo jon jo' ng'e taa' n'onhan na vja jon Jerusalén.

⁵⁴Majo' juu Santiago yo nin'Juan na conan'jon yo jñ'oon na toninncyaa jon, ya na jnty'iahan na nnda' jnt'a nn'an samaritanos'ñeen, jnduehan: —Nnda' ta, ¿Aa ngüangue' na nnt'á cha'na s'aa nquii Elías? ¿Na ngitán chon na nnanhan' quiñoon'ndue na quioohan' cjo nanmin' na ntscohan'hin?

⁵⁵Majo' tequen Jesús, t'man jon ndëëhan, tso jon ndëëhan:

—'O' min ndicüaa' n'onho' nin ncüii nnon na nan'xuanho'. ⁵⁶Ee ja

na condui tsans'a na i'ua Tyo'ts'on ts'ian nnön na co'xën tsoñ'en nn'an, chito jndyö na ncüijl' na cotando' nn'an. Ja jndyö na ntsin'man ñuaanhin.

Ya jo' ty'entyichenhan na ntsquehan ncüiichen tsjoon chjo.

**Nn'an na nin'quinan'jonhan ntyja
'naan' Jesús**

(Mt 8:19-22)

⁵⁷ Viochen xjen na co'ohan nato, tso ncüiii ts'an nnon Jesús:

—Ta, ncjö yo 'u', minyuuchen na vja'.

⁵⁸ Ndo' t'a Jesús 'ndyo juu, itso jon:

—Ndyondye min ndue' na coto' o', ndo' quintsahin' min ntycyaa o', majo' ja na condui ts'an na jnan quiñoon'ndue, min yuu na ngüajndyëë, tyi'jnda'.

⁵⁹ Ndo' tso Jesús nnon ncüiichen ts'an:

—Quindyotsijon 'u' yo jñ'oon na mancyä.

Majo' t'a tsan'ñeen 'ndyo jon, tso juu:

—Nnda' ta, ncyä' chjo jñ'oon na ndix'ëntyëchën tyëhö', ndo' ya na jndë ty'iu jahin, ya jo' yuu' je', ntsijon ja yo jñ'oon na mancyä'.

⁶⁰ Majo' sintcüe' Jesús jñ'oon nnon juu, tso jon:

—M'aaan nn'an na itsijonhan'hin cha'vijon nt'oohan. Quity'iu nquehan ntyjehan. Majo' 'u' cja' ncyä' jñ'oon ndëë nn'an na quita'nguee'han na ntye'ntjon Tyo'ts'onhan.

⁶¹ Ndo' tso ncüiichen ts'an nnon jon:

—Ta, ntsijon ja yo jñ'oon na mancyä' ndo' yo ts'ian na matsa',

majo' ncyä' chjo jñ'oon na jöcüan jndyëë nn'an v'a, jndë jo' yuu' ncjö yo 'u'.

⁶² T'a Jesús 'ndyo juu, itso jon:

—Minninchen ts'an na ita' juu na vjatsijonhin ntyja njan ndo' ninnquii'chen ñjon ts'on juu naijon na jndë jnty'ii juu, itsijonhan' tsan'ñeen cha'vijon ts'an na it'uii larao na itsituu juu tyuua, ndo' ninnquii'chen vequen juu toxen' juu. Je'cüijnt'uehin quityquii' na ico'xen Tyo'ts'on nn'an nchu vaa na cotsam'anhan.

I'ua Jesús ts'ian ndëë nn'an na ndyenn'an ncho'nqui vantjo' ve

10 Jndë na tenon nan'min', tjintyichen Jesús ncüiichen vi ndyenn'an ncho'nqui vantjo' ve nn'an. Ndo' t'ua jon ts'ian ndëëhan na ve vehan nc'o jndyeehan ncüii cüii tsjoon yo ncüii cüii joo naijon na ndëcyä ncja nquii jon.

² Vitjachen na nndui' nan'ñeen na ty'ehan, itso jon ndëëhan:

—Jndye nn'an m'an na tacondyehan jñ'oon naya.

Itsijonhan'hin cha'vijon ntjon na jndë tman. Majo' nn'an na cotantjon na ntyjehan juuhan', min'chjo tyi'jndyehan. Ve' ng'e jo', quitanho' nnon Tyo'ts'on na nquii jon 'naan' jon joo ntjon'ñeen, na quijñonntyichen jon nn'an na cotantjon na ntejndeiinho' na ntji' jndyoyuho' jñ'oon naya njan ndëë nan'ñeen. ³ Ndo' tsontyichen jon ndëëhan: Cüa, c'oho' naijon na jndë tsjö ndëëho'. Quitquenho' cüenta, 'o' na conduiho' na ya nn'anho', ma'ua ts'ian ndëëho' na nc'onho' quii' nt'an nn'an natyia nn'anhan.

Itsijonhan' ntyja 'naanho' cha'vijon na m'an quinman quii' nt'an lobo. ⁴Tyi'ntsay'onho' che na ñjon xoquitu', min chetsja', min ntcoon. Ndo' chito jndye jndyi jñ'oon na nnan'neinho' yo nn'an na ntjonho' nato. ⁵Ndo' minnichen v'aa naijon na ntsqueho', ncyá jndyeeho' ts'on joo nn'an m'an juu v'aa'ñeen. Quindueho' ndëëhan: "O' ntyjë na m'anho' v'aavahin, ncyá Tyo'ts'on na tajñ'man ts'onho' na tonnon jon." ⁶Ndo' joo nn'an na m'an jo', xe nan'xuanhan na ncy'onhan cüenta juu naya na tajñ'man ts'onhin, ya jo' nndui cha'xjen na cotanho'. Majo' xe na aa tyi'quinan'xuanhan na ncy'onhan cüenta juu nay'ñeen, tyi'xe'quintjohan' yohan. ⁷Ndo' minnichen v'aa na ntsqueho', jo' quintjoho'. Ndo' min'cyá ro 'nan na nninncyahan na ntcüa'ho', jo' cüa'ho' ndo' cüeho'han'. Ee chuhan' na nndaho' 'nan na icanhan' 'o' ntyja 'naan' na cotyentjonho' nnon Tyo'ts'on, cha'xjen juu tsan na ivantjon tsixuan juu na ncy'oon juu cüenta 'nan na ivantjon juu. ⁸Min'cyá ro tsjoon na ntsqueho' ndo' ncy'on nan'ñeen cüentaho', cüa'ho' minnichen 'nan na nninncyahan ndëëho'. ⁹Ndo' quinan'n'manho' nn'anv'i na m'an jo' ndo' quindueho' ndëë nn'an tsjoon'ñeen: 'O' ntyjë, jndë tentyja xjen na nninncyaho' na ntco'xen Tyo'ts'on 'o' nchu vaa na cotsam'anho'. ¹⁰Majo' xe na aa ntsqueho' ncüii tsjoon ndo' min tyi'cy'on nan'ñeen cüentaho', quindui' ntcüe'ho' nata tsjoonhan na quitji' jndyoyuho' nacjohan. ¹¹Quindueho' ndëë nan'ñeen: Juu

ts'ojndë tsjoonho' na chuu' ng'é, conan'cyáhan'. Cont'á na nnda' cha' cüaa' n'onho' na tyi'nin'cy'onho' cüenta juu jñ'oon' Tyo'ts'on. Majo' quitquenho' cüenta na jndë tentyja xjen na ninncyaho' na ntco'xen jon 'o' ntyja na cotsam'anho'. ¹²Jñ'oon na mayuu' na matsjö ndëëho', ya na ngüentyja xjen na ntco'xen Tyo'ts'on nn'an nchu vaa na jndë jnan'tjahan nnon jon, vi'ntyichen ntquenon nn'an na tyi'cy'onhan cüenta 'o', chintyi juu naví' na tquenon joo nn'an tsjoon Sodoma.

Vi' ntquenon nn'an njoon na tyi'nin'quinan'quindëhan

(Mt 11:20-24)

¹³"O' nn'an tsjoon Corazín, vi' jndyi ntquenonho'. Mantyi 'o' nn'an tsjoon Betsaida, vi' jndyi ntquenonho'. Ee nque nn'an tsjoon Tiro yo Sidón, xe na aa si'man ndëëhan nchu vaa najndei na condui ja cha'xjen na jndë si'man ndëë nqueho', ya jo' cje ro jndë ntcüe' n'onhan jnanhan. Ee joo nan'ñeen, cha' tsi'manhan' na contcüe' n'onhan jnanhan tonnon Tyo'ts'on, tcüehan ndiaatsja' ndo' tyiohan tsjaa' nquenhan. ¹⁴Mang'e jo', juu xjen na ntco'xen Tyo'ts'on nn'an ntyja 'naan' jnanhan, jantyichen nt'uiivi'han' 'o', chichen nque nn'an Tiro yo Sidón'ñeen. ¹⁵Ndo' mantyi 'o' nn'an tsjoon Capernaum, ¿Aa ng'e jndye ts'ian t'man na tots'a tyquii' nt'anho', jo' cotji'ho' cüenta na ntsqueho' quiñoon'ndue? Jñ'oon na mayuu', ncju' Tyo'ts'on 'o' naijon na m'an nt'oo. Mana ngitsuñ'en tsjoonho'."

¹⁶Ndo' itsontyichen jon ndëë nan'ñeen na t'ua jon ts'ian ndëëhan:

“Minninchen ts'an na indyii jñ'oon na coninncyaho', jñ'oon njan indyii juu, ndo' juu ts'an na vennoon' juu jñ'oon na concyaho', mantyi ivenoon' tsan'ñeen ja, ndo' nquii ts'an na ivenoon' juu ja, mantyi ivenoon' juu nquii jon na t'ua ts'ian nnön na jndyö.”

Sque ntcüe' ndyenn'an ncho'nqui vantjo' ve nan'ñeen

¹⁷Joo ndyenn'an ncho'nqui vantjo' ve nan'ñeen na t'ua Jesús ts'ian ndëëhan, sque ntcüe'han na m'aan jon na nein jndyihan. Jnduehan:

—Nnda' ta, xjen na cotj'i' xue' na cotoxén yotyia na quindui'han quii' n'on nn'an, cota'nguee'han.

¹⁸Majo' t'a jon, tso jon ndëëhan:

—Jnty'ia na jnan Satanás quiñoon'ndue na tyioohin cha'vijon chon tsuee na jndë tyuui' juu najndei na tsixuan juu.

¹⁹Quitquenho' cüenta, ja jndë tyincyaa na conan'xuanho' juu najndei na condui ja na c'oonhan' yoho!. Mats'a na nnda' cha' min na ndyueho' quindu, min quintjö, majo' min'chjo tantjonho!. Ndo' nnanho' yo tsoñ'en najndei na tsixuan juu Satanás na m'aan juu nacjoho'.

²⁰Majo' min na nnda', tyi'nc'onho' na neinho' ve' ntyja na cotjue'cje yotyia ndëëho!. 'O' c'onho' na neinho' ng'e quiñoon'ndue, jo' na jndë jndui ngueho'.

Itsi'manhan' na neiin' Jesús

(Mt 11:25-27; 13:16-17)

²¹Majuu xjen'ñeen, tyincyaa Espíritu Santo na neiin' ts'on Jesús. Tye' na itsinin jon nnon Tyo'ts'on, tso jon:

—Tye'hë, matsit'man' ja 'u' na condui 'u' na maco'xen' quiñoon'ndue yo tsonnangue. Ee joo jñ'oonmin', 'u' jndë ty'iu'han' ndëë nn'an na cotji' nquehan cüenta na jnda' jndyi nquenhan yo nn'an na jen t'man covaa' n'onhan ngiohan. Majo' nque nn'an na nty'iachen, jndë si'man'han' ndëëhan. Ncya ya 'u' Tye' na nnda' vaa na tëvee' nchji'.

²²Sininntyichen Jesús ndëë nn'an, tso jon: “Nquii tyëhö' Tyo'ts'on, tsoñ'en jndë tyincyaa jon nt'ö. Ndo' tanin ts'an na ivaa' ts'on nchu tsixuan na condui ja jnda jon, xia'ntyi nquii jon ntyjii. Min tanin ts'an na ivaa' ts'on nchu vaa condui nquii Tyëhö', xia'ntyi ncö na condui ja jnda jon ntyjihhan', ndo' mantyi minnichen ts'an na nt'ue ts'ön na ncüaa' ts'on nchu vaa na tsixuan jon.”

²³Xjen na tom'aan Jesús yo nn'an na conan'jonhan yo jñ'oon na toninncyaa jon na ninnquehin, tso jon ndëëhan: “Ityio Tyo'ts'on jn'aan 'o' na m'anho' yo ja na cojnty'ia ndëëho' ts'ian na mats'a. ²⁴Quindyeho' na matsjö, jndye nn'an na toninncyaa jñ'oon' Tyo'ts'on ndyu na toxen'chen yo nin'nn'an na t'man tonduihan na totoxenhan, joo nan'ñeen tontyja jndyi n'onhan na nin'quijnty'ia ndëëhan joo 'nan na cojnty'iaho' naneinhin, ndo' na nin'quindyee jndyihan joo jñ'oon na condyeho', majo' ta'nann jnty'ia ndëëhan ts'ian na mats'a min tana jndyehan jñ'oon na mancyaa.”

Jñ'oon ntyja 'naan' ts'an ndyuua Samaria na tyi'quitsiquindy nquii'han'

²⁵Ya jo' ncüii ts'an na tsi'man nchu vaa itsiquindy jñ'oon na

tquen Moisés, tyjee' juu na m'aan Jesús. Ve' nt'ue juu nchu vaa ngitso Jesús cha' quityii'han' ng'eehan'hin. Taxee' juu nnon jon:

—Nnda' ta, ¿Nin 'nan chuhan' na quits'a cha' ntsixuan na tyi'quintycüii na vando' ñuan njan?

²⁶T'a Jesús 'ndyo juu:

—Juu jñ'oon na tqen Moisés, ¿nchu vaa itsiquindyihan'? ¿Nchu vaa na itsi'manhan' ya na matsijnan'han'?

²⁷T'a tsan'ñeen, itso jon:

—Jñ'oon'ñeen, ndö vaa itsiquindyihan': Cüivenchji' nquii Tyo'ts'on na conduihin na ico'xen jon 'u' yo na xoncüee' tson', ndo' yo ninvaa ñuan 'nan' yo ninvaa na condëë matsa', ndo' yo ninvaa na jnda' xquen'. Ndo' mantyi itsiquindyichenhan': Cüivenchji' minninchén ts'an cha'xjen na vi'ntyjii nquii 'u'.

²⁸Tso Jesús nnon juu:

—Jndyoyu jñ'oon na tsu'. Jñ'oonmin' quitsiquindë'han', ya jo' ntsixuan' na tyi'quintycüii na vando' ñuan 'nan'.

²⁹Majo' juu tsan'ñeen, nin'cüji' ya nquiihin, taxee'ntyí juu nnon Jesús:

—Ndo' ¿Nin juu ts'an na icanhan' na cüivenchji' jahin cha'xjen na vi'ntyjii nquii ja?

³⁰T'a Jesús, itso jon:

—Tom'aan ncüii ts'an. Jnan juu Jerusalén na vacue juu tsjoon Jericó, ndo' tjonhin nannty'uee. Tji' nan'ñeen 'naan' juu, ndo' jnan'quee'hanhin, jnty'ehanhin na vave' juu. ³¹Ndo' sijonhan' na ncüii tyee 'naan nn'an judfós vacue jon juu nato'ñeen. Majo' ya na ntjii jon juu tsan'ñeen, ve' tancyaa

jon ntyee', na tanon jon jo'. ³²Ndo' ncüiiichen ncüii ts'an na tuihin tsjan Leví, manin' cüajon s'aa juu. Xjen na tuee' juu naijon na vaquityen tsan'ñeen, ve' tencyaa juu ntyee' na tenon juu jo'. ³³Majo' ncüii ts'an ndyuaa Samaria na mantyi vja juu nato'ñeen, tatsindyoo'hin. Ndo' ya na jndyiaa' juu tsan'ñeen, tyioo na ndyia' jndyi juu nchjii jon. ³⁴Tantyjaa'cya juu nnon tsan'ñeen. S'aa juu nasihin, tyio juu nchen' yo vinon nquii naijon na jnan'quee' nannty'uee'ñeenhin. Jndë jo' sityen juu ndiaa jo'. Ndë jo' juu quioo' na quintyjo juu, tyio juu tsan'ñeen nacjoo' o'. Tay'oon juuhin v'aa naijon na cotsque ya nn'an. Jo' tixee' juuhin. ³⁵Ndo' ncüiiichen xuee vi jndë mavja juu na tonnonchen, tyincyaa juu ve s'on denarios nnon nquii ts'an na vaa' v'aa'ñeen. Tso jon nnon tsan'ñeen: “QuitiXee' ya' tsanvahin ndo' xe na aa vaa na ntsiquitsu'ntyí'chen' na matixe'hin, ya na ncüenön ntcü'ë, ya jo' ndyiönhan'.”

Ndö' jñ'oon sinin Jesús na tyi'quitsi'man nquii'han'. ³⁶Ndo' taxee' jon nnon juu tsan'ñeen, tsan na tsi'man nchu vaa itsiquindyí jñ'oon na tqen Moisés:

—Joo ndye nan'ñeen, ¿Nchu vaa na macüji' cuenta? ¿Nin ncüii joochan na si'man juu na conduihin ntyje juu tsan na tjon natë'?

³⁷T'a tsan'ñeen, tso juu:

—Juu tsan na t'oon na ndyia' ro nchjii juu yo nquii tsan na tjon natë'.

Ndo' tso Jesús nnon juu:

—Mantyi 'u', cja' ndo' majuuntyihan' quitsa'.

Tja Jesús na m'aan Marta yo María

³⁸Vi jndë sinin Jesús jñ'oonmin', tjantiyichen jon yo nn'an na totsay'onhan yo jñ'oon na toninncyaa jon. Squehan ncüii tsjoon chjo yuu jon na m'aan ncüii tsanscu na jndyu Marta. Sintjoo' juu jon vaa' juu. ³⁹Ndo' m'aan tyje juu na jndyu María. Juu tsanscu'ñeen tovaquityen juu ngiaa' Jesús na indyii juu jñ'oon na itsinin jon. ⁴⁰Majo' Marta tavijndei juu yo ts'ian. Jo' tatsindyoo'hin nnon Jesús, tso juu:

—Nnda' ta, ¿Aa mandyia' na i'ndyii tyjöhö' ja na ninncö matsijñ'ön'? Quitsu' nnon juu na quitejndei juu ja.

⁴¹T'a Jesús 'ndyo juu, tso jon:

—U' ntyjë Marta, 'u' jndye jñ'oontiu m'an' na itsiquijñ'eenhan' 'u'. ⁴²Majo' ninncüii vaa na icanhan' na quits'aa ts'an. Juu María jndë tjii juu naya'ñeen na njonntyichen tsixuanhan'. Ndo' min tyi'xe'quityjë naya 'naan' juu.

Itsi'man Jesús nchu vaa na nnan'nën nnon Tyo'ts'on

(Mt 6:9-15; 7:7-11)

11 Ncüii jon tom'aan Jesús ncüii joo na itsinin jon nnon Tyo'ts'on. Ndo' vi na jndë sinin jon, ncuii nque nan'ñeen na totsay'onhan yo jñ'oon na toninncyaa jon, tso juu nnon jon: —Ta, quitsi'man' ndé nchu vaa nnan'nën nnon Tyo'ts'on, cha'xjen nquii Juan totsi'man jon ndëë nn'an na totsay'on yo jñ'oon na toninncyaa jon.

²T'a Jesús, tso jon ndëëhan:

—Xjen na conan'neinho' nnon Tyo'ts'on, quindueho':

¹U' Tyé na m'an' quiñoon'ndue, quits'aahan' na ji'ua condui xue'.

Quitsa' na majndyentyichen nn'an ncyahan na ntco'xen'han ntyja na cotsam'anhan.

³Ncya' 'nan na ntcü'á tyi'cüii xuee yu.

⁴Ndo' quitsit'man tson' jnan na nan'xuán ee mantyi conan't'man n'ón tsoñ'en nn'an na conan'tjahin ndé.

Ndo' xjen na nin'quityii' yutyia ng'lee juu já, quitsiquindya' já na nt'uí quityquii'han'.

⁵Mantyi itso Jesús ndëëhan:

—Cüa, nduë xe ncüiiho' m'aan ncüii ts'an na ya jñ'oon juu yo 'u', ndo' xoncüe tsjon ncja' na m'aan juu na ntsu' nnon juu: “Nnda' ntyjë, quite'jndei' chjo vi ndye tan' tyoo' ja. ⁶Ng'e ncüii ts'an na ya jñ'oonhin yo ja jndë tyjee'non juu v'a na ve' ivenon ya juu. Ndo' ja ta'nhan 'nan cuaa na nninncyaa na ntcüia' juu.”

⁷Xe na aa nnda' vaa jñ'oon na ntsu' nnon tsan'ñeen na m'aan juu quii' vaa' juu, tyi'jndyaa' ntsintcüe' juu jñ'oon nnon' na ngitso juu:

“Tyi'nin'quinaquintyja ja, ee jndë iscu'tyën 'ndyo v'a. Jndë mava cjoo' jndu ndo' jndë conda ntsinda. Jo' je'quindëë na ntejndei 'nan na macan'.” ⁸Ndo' tsontyichen Jesús:

—Quindyeho' ntsjö ndëëho', min xe'quinanquintyja juu na ntejndei juu 'u' ng'e na ya jñ'oonhin yo 'u', majo' ng'e na tqen ya 'u' na macan'han', jo' na nnanquintyja juu na nninncyaa juu tsoñ'en 'nan

na icanhan' 'u'. ⁹Ndo' ng'e na nnda' vaa, ndö vaa 'nan na matsjö ndëëho': Quitanho' nnon Tyo'ts'on, ndo' nninncyaa jon na ncy'onho' cüentahan'. Yo mancha'chen n'onho' quijnt'ueho' na tonnon jon, ndo' ndijnda'han'. Mave' na qui'manho', ya jo' nnaan cha'vijon ncüii 'ndyo v'aa tondëëho'. ¹⁰Ee minnichen ts'an na ican juu nnon Tyo'ts'on, ncy'oon juu cüentahan'. Ndo' nin juu na vaa na nt'ue, minnchuchen nninnda'han'. Ndo' nin juu na itsic'uaa 'ndyov'aa, mancüixjen nnaanhan'.

¹¹“Nin ncüiiho' na m'aan jnda juu ndo' xe na aa ntcán juu quitscaa nnon' na ninjndo' juu, ¿Aa nninncyaa ve' quitsu nnon juu? ¹²Oo xe na aa ntcán juu tsi'quitsjon nnon' na ntquii juu, ¿Aa nninncyaa ve' quitsu nnon juu? 'O' min tyi'xe'quint'aho' na nnda'. ¹³Min na na tyia nn'an conduiho', majo' covaa' ya n'onho' na nninncyaho' 'nan na ya ndëë ndaho'. Majndeichen nquii Tyeho' na m'aan jon quiñoon'ndue, nninncyaa jon Espíritu Santo quii' n'onho' xjen na cotanho' nnon jon.

**Condue nn'an na itsixuan
Jesús yutyia tqe Beelzebú
(Mt 12.22-30; Mr 3.20-27)**

¹⁴Ncüii jon tji! Jesús ncüii yutyia quii' ts'on ts'an na ndiquitsinin. Ndo' vi na jndë jndui' juu yutyia'ñeen, tco' ya nnda'han' tsan'ñeen, ya sinin juu. Ndo' joo nn'an na jndye jndyi'hin, tēvee' jndyi ngiohan na nnda' vaa 'nan na s'aa Jesús. ¹⁵Majo' vendyehan jnduehan:

“Tsanva', ve' yo ntyja 'naan' juu najndeí na tsixuan Beelzebú, nquii

yutyia tqe, jo' na condëë icüji' juu yotyia quii' n'on nn'an.”

¹⁶Majo' ñ'en minndyechen nan'ñeen na jnan'jnda'han ncüii jñ'oon na ntyja 'naan'han' ntyja n'onhan na ntsitjahin. Tanhan na quits'aa jon ncüii jn'aan cha' quitsi'manhan' na nquii Tyo'ts'on incyaa najndeí na condui jon. ¹⁷Majo' ntyjii Jesús nchu vaa na ndyii' n'onhan, jo' tso jon ndëëhan: “Xe m'aan ncüii gobiernon na cot'on nn'an ndyuaa najjon na ico'xen jon, jñ'oon na mayuu' ndyuii' ntyja na ico'xen jon. Taxe'quindëë na ntjontyichenhin. Ndo' majo'ntyí ntyja 'naan nn'an ncüii v'aa, xe tyi'tjon' conan'neinhan yo ntyjehin, conan'tyuii' nquehan. ¹⁸Ndo' majo'ntyí ntyja 'naan' juu Satanás. Xe na aa ic'on nquii juu ntyje yotyia juu quii' n'on nn'an, ya jo' ¿Nchu nts'aa juu na ntjontyichenhin ntyja na iquen juu xjen 'naan' juu quii' n'on nn'an? Nnda' vaa matsjö ng'e condueho' na ja ve' yo ntyja 'naan' najndeí na itsixuan juu Beelzebú, jo' na macüji' yotyia quii' n'on nn'an. ¹⁹Majo' xe na aa mayuu' na ntyja 'naan' najndeí na tsixuan juu Beelzebú, jo' na macüji' yotyia quii' n'on nn'an, ya jo' itsiquindyihan' na mantyi nque ntyjeho' cotji'han yotyia'ñeen quii' n'on nn'an yo maninjuu najndeí na tsixuan juu. Majo' ng'e na tyi'yuu' na nnda' vaa ntyja 'naan ntyjeho', jo' ntyja na nnda' cont'a nquehin icüji' jndyoyuhan' na cochue n'onho' na cotji'ho' cüenta. ²⁰Ng'e na macüji' ja yotyia quii' n'on nn'an yo najndeí na condui nquii Tyo'ts'on, jo'

itsi'manhan' na juu na ico'xen jon nn'an ntyja na cotsam'anhan, jndë tyjee'han' quii' nt'anho'.

²¹“Juu Satanás, itsijonhan'hin cha'vijon ncüii ts'an na vaa najndei, majo' ja condui ts'an na t'manntyichen najndei. Mangioho' ncüii ts'an na min nt'ö ts'ian tyia' 'naan', vaa najndei na tsixuan juu. Ya jndyi iquen juu cüenta vaa' juu. Ta'nán ngenon 'naan' juu na min. ²²Majo' xjen na aa ncüjee' ncüiichen ts'an na jndeintyichen, chichen nquii juu, ya jo' xe'quindëë nts'a juu yo tsan'ñeen. Tsoñ'en nt'ö ts'ian na itsiqui ts'on juu, ncüji' tsan'ñeenhan' ndo' 'naan' juu nninncyaa jonhan' ndëë nn'an na conan'jon jñ'oon yohin.

²³“Nin juu na tyi'c'oon ntyja njan, m'aan tsan'ñeen nacjö, ndo' nin juu na tyi'quitsitjon nn'an yo ja, itsintcüe' juu nn'an na tyi'cantyja n'onhan ja.

Na co'o ntcüe' yotyia quityquii' ts'on ts'an

(Mt 12:43-45)

²⁴“Ncüii cüii yutyia, xjen na jndë tji'han'hin quii' ts'on ts'an, ve' inannonto juu ndyuaa na ta'nán ndaa, int'ue juu yuu jon ngüajndyee juu. Ndo' ng'e ta'nán ntjii juu, itso juu: Jö ntcü'ë quii' ts'on juu ts'an najon na jnt'ui. ²⁵Majo' ya na nguee' ntcüe' juu jo', ntjii juu quii' ts'on tsan'ñeen cha'vijon ncüii v'aa na jndë ta ndo' tijnda' yahan'. ²⁶Ndo' na nnda', ncja juu na ndyochu juu mañoon ntyque' yotyia na vi'ntyichen, chichen juu. Jo' nc'oque'han' quityquii' ts'on tsan'ñeen ndo' nc'onhan jo'.

Ndo' mats'iañ'en jen vaantyichen na ntquenon tsan'ñeen, chito na toquenon jndyee juu.”

'Nan na nninncyaaahan' na mayuu' na neiin' ts'an

²⁷Xjen na itsinin Jesús jñ'oonmin', ncüii tsanscu na m'aan quii' nt'an nn'an na jndye jndyi'hin, sue juu jndyee', tso juu nnon Jesús:

—Incyaa Tyo'ts'on na neiin' juu ts'an na singui 'u' ndo na siquitei' jon 'u'.

²⁸Majo' t'a Jesús 'ndyo tsanscu'ñeen, itso jon:

—Juu jñ'oon na tsu', min na mayuu'han', majo' joo nn'an na condye jñ'oon' Tyo'ts'on ndo' cota'nguee'hinhan', conduihan nn'an na neinntyichen.

Nn'an na tyia nn'anhin cotanhin na ndui ncüii jn'aan

(Mt 12:38-42; Mr 8:12)

²⁹Ya na jndë tijndye nn'an tencüii xi'jndio ngiaa' Jesús, ta' jon sinin jon jñ'oon ntyja 'naan' jon, itso jon:

—Nn'an na m'an neinhin, tyia jndyi nn'anhin. Jo' na je'ncyaa na njnty'iahan jn'aan na cotanhan. Xia'ntyia juu jn'aan na totsixuan Jonás, jo' na nninncyaa Tyo'ts'on na njnty'iahan. ³⁰Ee nquii Jonás'ñeen, totsixuan jon jn'aan ndëë nn'an tsjooon Nínive ng'e xuee na jndë ndye na tio quitscaa t'manhin, jo' sin'man Tyo'ts'onhin. Mannda' vaa itsijonhan' ja na condui tsans'a na i'ua jon ts'ian nn'ön na coxën tsoñ'en nn'an, ntsixuan ja jn'aan ndëë nn'an na m'an naneinhin.

³¹Nque nn'an na m'an nanein, ya na ngüentyja xjen na ntco'xen

Tyo'ts'onhan ntyja 'naan' jnanhan, juu tsanscu na tocoxen jon nn'an ndyuaa tontyja na condui' ncjuu tsonjn'aaan, ntcüi nnda' jon, ndo' mantyi joo nn'an na m'an nanein na ngovjehan, ntcüi nnda'han juu xjen'ñeen. Ndo' juu tsanscu'ñeen nnts'aa jon jnan nn'an na m'an nanein, ee min na tycya jndy ndyuaa na jnan jon, majo' nin'quindyii jon jñ'oon na sinin Salomón yo na jnda' xquen jon. Ndo' quitquenho' cüenta, ja na jndë tyjë quii'tyquii' nt'anho', t'manntyichen condui ja, chichen nquii Salomón. Majo' min tyi'nin'quindyehol' jñ'oon na mancya. ³²Ndo' mantyi juu xjen na ntco'xen Tyo'ts'on nn'an ntyja 'naan' jnanhan, nque nn'an tsjoon Nínive ntcüi nnda'han. Ndo' nnt'ahan jnan joo nn'an na m'an nanein. Ee juu xjen na toninncyaa Jonás jñ'oon' Tyo'ts'on ndëe nn'an juu tsjoon'ñeen, ntcüe' n'onhan. Ndo' quitquenho' cüenta, ja na jndë tyjë quii' nt'anho', t'manntyichen condui ja, chichen juu Jonás. Majo' 'o' min tyi'nin'quintcüe' n'onho' na condyehol' jñ'oon na mancya.”

**Tënnon ts'an conduihan' cha'vijon
chon lámpara**

(Mt 5:15; 6:22-23)

³³Ndo' tsochen Jesús: “Jñ'oon na mancya itsijonhan juuhan' cha'vijon lámpara na itsixueehan' chon tyquii v'aa. Majo' ta'nán ts'an na ntscü'la chon lámpara, ndo' vi jndë jo' ntyii' juuhan' najon na nty'iuu' oo nacjee' ncüii istjō. Mancüiixjen ndye ntsintyja ts'adhan' cha' ntsixueehan' ndëe nn'an na cotsaque' quii' v'aa. ³⁴Juu jñ'oon na mayuu' conduihan'

cha'vijon chon lámpara, ee incyaahan' naxuee quii' tson'. Xe na aa mavaa' tson' jñ'oon na mayuu', itsijonhan' 'u' cha'vijon ts'an na ya ténnon na quindë ya na tyincyoo' juu. Majo' xe na aa tyi'nin'cyon' cüenta jñ'oon na mayuu', itsijonhan' ntyja 'nan' cha'vijon ts'an na vi' ténnon na ninvaañ'enhin m'aan juu najaan. ³⁵Jo' quen' cüenta je' na mandyi' jñ'oon na mayuu', tyi'ntsa' na cha'vijon na nchjan' na nc'oon' tson' na tayuu jnt'uehan'. ³⁶Xe na aa quityquii' tson' jndë too'chen jñ'oon na mayuu' na tyi'cocüiji 'u' ntyja 'naan'han', ya jo' ninvaa quii' tson' nts'aahan' na itsixueehan' cha'na itsixuee ncüii chon lámpara ndëe nn'an.”

Itsityia' Jesús nn'an tmaan' fariseos

(Mt 23:1-36; Mr 12:38-40; Lc 20:45-47)

³⁷Vi na jndë sinin Jesús jñ'oonmin', ncüii ts'an na conduihin ntyja 'naan' tmaan' fariseos, t'man juuhin na cja jon vaa' juu, chi ntcüa' jon yohin. Ndo' jo' tja jon, taquee' jon vaa' tsan'ñeen, tycüendyuuaahan mesa. ³⁸Majo' juu fariseo'ñeen xjen na tquen jon cüenta na tyi'quitsijñ'oon' Jesús costumbre na mman jon nt'ō jon cha'xjen na cont'a nan'ñeen vitjachen na ntcüa'han, tatëvee' ts'on juu. ³⁹Ndo' tso ta Jesús nnon juu:

—'O' nn'an na conduiho' tmaan' fariseos, itsijonhan' ntyja 'naanho' cha'vijon ts'an na ya ya itsintju' juu naxen' vaso yo ngio, majo' quityquii'han' ninvaa ji min jndy. Mannda' vaa na itsijonhan'ho'. Ee tyquii' n'onho' too'chenhan' yo

'nan tyia, cha'nan na conty'ueeho'
'nan nn'an yo tsoñ'en nnon natyia
na cont'aho'. ⁴⁰'O' nan' nquenho'.
Mangioho' na nquii Tyo'ts'on sijnda'
jon ninvaa nacjoo' ts'an. Ng'e na
nnda', ¿Aa tyi'covaa' n'onho' na
manti nquii jon sijnda' jon quii'
ts'on ts'an? ⁴¹Quindyeho' na matsjö,
quint'aho' naya nn'an 'nan na min
ndueeho', ya jo' ntsi'manhan' na
conduiho' na ntju' quii' n'onho'.

⁴²“'O' nn'an tmaan' fariseos,
vi' jndyi ntquenonho', min jen
conan'quindëho' na coninncyaho'
diezmo cüentaa' Tyo'ts'on
ata ve' tsojñon tsonjndya yo
tsoja yo tsochen nnon tso na
cocüa'ho', majo' tonnon nquii jon
tacota'nguee'ho' 'nan na chuhan'
na quint'aho' tondëë nn'an, min
tyi'vengioho' jon. Nan'min'
icanhan' na quinan'quindëho',
tsoñ'en 'nanho' na min, min
tyi'ntsacüentyjee'ho' na
coninncyaho' diezmo cüentaa'
Tyo'ts'on.

⁴³“'O' nn'an na conduiho' tmaan'
fariseos, vi' jndyi ntquenonho'
ee joo silla na minntyjee' tyquii'
nt'aan'on naijon na covendyuaa
nn'an na t'man condui, jo'
nin'cüendyuaaho' cha' ntyja 'naan'
jo' ntji' nn'an cüenta na t'man
conduiho'. Ndo' mantyi nt'ue jndyi
n'onho' na nninncyaa nn'an ts'on 'o'
nata cha' quitquen nn'an cüenta na
njon jndyi conduiho'.

⁴⁴“Vi' jndyi ntquenonho' ee
ve vaa na cont'aho'. Ee ntyja
na cotsam'anho', jndye nn'an
ivjachuhan' na min'chjo tyi'covaa'
n'onhan na tyi'ya cont'ahan.
Itsijonhan' 'o' cha'vijon ndi'nt'ua na

tavityincyoo ee juu xjen na ivenon
ts'an ndo' indui juuhan', tyi'quintjii
juu na ndyii' 'nan tö'han'.”

⁴⁵Ndo' ncüii ts'an na itsi'man
juu nchu vaa itsiquindyi jñ'oon na
tquen Moisés, t'a juu, tso juu nnon
Jesús:

—Nnda' ta, na matsu' jñ'oonva',
manti itscüejnaan'han' já cha'xjen
nque nn'an na conduihan tmaan'
fariseos.

⁴⁶Ndo' sintcüe' Jesús jñ'oon nnon
tsan'ñeen, tso jon:

—'O' na conan'manho' nchu vaa
itsiquindyi jñ'oon na tquen Moisés,
manti vi' jndyi ntquenonho',
ee itsijonhan' ntyja 'naanho'
cha'vijon na cotyioho' xu nacjo
nn'an na cotquenho' jñ'oon na
quinan'quindëhinhan'. Ndo' min na
ndiquinanhinhan', majo' 'o' min ve'
ncüii ndëë ndueeho' tyi'xe'quityi'ho'
na ntejndeiho'hin.

⁴⁷“Vi' jndyi ntquenonho' ee
nque nn'an na toninncyaa jñ'oon'
Tyo'ts'on ntyja nchu vaa 'nan
na nguuaa, conan'tycüii'ho' joo
ndi'nt'ua 'naanhin cha' quijnty'ia
nn'an na njon ngioho' nt'oo'ñeen.
Ndo' nque ndochiho' na tom'an
ndyu tivio, joohin jnan'cüjehan
nan'ñeen. ⁴⁸Ndo' na nnda' cont'aho',
cotji' jndyoyuho' na conan'jonho'
ntyja 'naan natyia'ñeen na tont'a
ndochiho'. Ee joohan jnan'cüjehan
nan'ñeen, ndo' 'o' conan'yaho'
ndi'nt'ua 'naanhan.

⁴⁹“Ng'e na nnda' vaa, yo juu na
m'aan Tyo'ts'on na jnda' xquen
jon, itso jon: Njñon ja nn'an na
nninncyahan jñ'oon naya njan
ndëë nn'an. Ndo' mantyi njñon
mañoon nn'an na conduihan nn'an

na vejndyee ntyja 'naan' ts'ian njan. Ñ'en nan'ñeen na nnan'cüje nn'anhin, ndo' ñ'enhan nty'e nn'anhan. ⁵⁰Mang'e na nnda', nque nn'an na m'an naneinhan, joohan ndyionhan n'eon tsoñ'en nn'an na tonan'cüje ndochihan na toninncyaa nan'ñeen jñ'oon' Tyo'ts'on ntyja nchu vaa 'nan na nguua. Chojnanhan n'eon nan'ñeen xjen na tye' tsonnangue ata xjen neinhin. ⁵¹Juu jñ'oon'ñeen it'uuihan'hin xjen ntyja na tyioo neoon' Abel na iscuee' Cañ juu ata mats'ia na tyioo neoon' nquii Zacarías, tsan na jnan'cuee' nn'an tyquii' nt'an nnontyiu t'man yo ta vats'on t'man. Jñ'oon na mayuu' matsjö ndëëho', nn'an na m'an naneinhan, minnchuchen ndyionñ'enhan n'eon nan'ñeen.

⁵²“O' nn'an na conan'manho' nchu vaa itsiquindyi jñ'oon na tquen Moisés, vi' jndyi ntquenonho'. Ee juu jñ'oon na ntsiquinaanhan' na ngovaa' n'on nn'an nchu vaa itsiquindyi juu jñ'oon' Tyo'ts'on, 'o' jndë tji' ndya'ho'han'. Nqueho' tyi'cjoo' n'onho' na nnan'jonho' ntyja 'naan'han', ndo' joo nn'an na nin'cüaa' n'onhinhan', conan'ntycüii'ho' na nnan'jonhan yohan'.

⁵³Jndë na sinin Jesús jñ'oonmin' ndëëhan, ya jo' nn'an na conan'man nchu vaa itsiquindyi jñ'oon na tquen Moisés yo nn'an tmaan' fariseo'ñeen, ta'hin na tonan'jaa'han cjoo' jon. Jndye jñ'oon na ta'xee'han nnon jon. ⁵⁴Ee tojnt'ue nchu ya nt'ahan cha' quityii'han' ng'eehan'hin cha' ndëë nt'uehan jon ntyja 'naan' jñ'oon na sinin jon.

Its'i'man Jesús na tyi'nc'ön
na ve vaa cont'a

12 Viochen xjen na toninncyaa jon jñ'oonmin', jndye jndyi nn'an tatjonhan, ata totsaquiñjonhan ntyjehan na tyen m'anhan. Ndo' ta' jon na itsinin jon ndëë nn'an na totsay'onhan jñ'oon yohin. Itso jon:

—Quint'aho' cüenta yo jñ'oon na conan'man nn'an na conduihan tmaan' fariseos, ee ve vaa na ndyii' n'onhan. Ndo' joo jñ'oon'ñeen vjacyahan' cha'na coviquindyi' tsquentë quii' tsquen tyoo'. ²Ee ta'nan ncüii nnon 'nan na ve' nty'iu na nts'aa ts'anhan', tyi'je'quindëë na ngitë'han', mancüiixjen nditincyoo'han' Ndo' mantyi ta'nan ncüii nnon na ve' nty'iu na s'aa ts'anhan' na tyi'xe'cüentyja na ntquen nn'an cüenta ntyja 'naan'han'. ³Ve' ngle' jo', tsoñ'en 'nan na jndë jndueho' natsjon, mancüiixjen nnintyincyoo'han' naxuee. Ndo' jñ'oon na jndë jnan'nein ninmaan'ho' tyquii' nt'aa na të' jndyuehan', minnchuchen jndei nninc'uaa jñ'oon'ñeen quityquii' nata.

¿Nin juu nan'xuan na c'ön na ncyaa?

(Mt 10:26-31)

⁴“O' ntyjë na ya jñ'oonho' yo ja, matsjö ndëëho' tyi'nc'onho' na ncyaa'ho' joo nn'an na conan'cüjehan ntyjehan, majo' ndë jo', ta'nan cüii nnon na nndëë nt'antiyihan yoho'. ⁵Ja ntsi'man ndëëho' nin juu na c'onho' na ncyaa'ho': C'onho' na ncyaa'ho' nquii Tyo'ts'on. Ee vaa najndei

jon na ncju' jon 'o' quii' v'io xjen na jndë tji' jon juu na cota'ndo'ho' nnon tsonnanguévahin. Mayuu', matsjö c'onho' na ncyaa'ho' na tonnon nquii jon.

⁶“O' mangioho' na covijnt'ua 'on quintsa quijndë na ninve xoquitu' s'on ve. Min na tyi'njon cho'ñeen, majo' nquii Tyo'ts'on tyi'cotsuu' ts'on jon min'ncüii joo o'.⁷ Majndeichen nqueho'. Ntyjii jnda' jon tsa'nnda' sonquenho'. Mang'e jo' tyi'ndyueho', ee 'o' njonntyichen conduiho' na tonnon jon, chichen quintsa quijndë min na jndye o'.

Quitji' jndyoyu jaa ntyja 'naan' Jesucristo ndëe nn'an

(Mt 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

⁸Jñ'oon na mayuu' matsjö ndëeho', minnichen ts'an na icüiji' jndyoyu juu ntyja njan ndëe nn'an, mantyi ja na condui tsans'a na i'ua Tyo'ts'on ts'ian nnön na co'xën tsoñ'en nn'an, ncüiji' jndyoyu ndëe ángeles cüentaa' jon ntyja 'naan' juu tsan'ñeen. ⁹Majo' juu ts'an na icüjihin ntyja njan tondëe nn'an, mantyi ndëe ángeles cüentaa' Tyo'ts'on, ncüiji' jndyoyu ja na tyi'cüaj'n'an juu tsan'ñeen.

¹⁰“Minnichen ts'an na itsinin ncüii jñ'oon na itscüejnaan'han' ja na condui ja tsans'a na i'ua Tyo'ts'on ts'ian nnön na co'xën tsoñ'en nn'an, ndëe ntsit'man ts'on jon juu tsan'ñeen. Majo' min'ncya ro ts'an na itsinin juu na juu ts'ian na mats'a, conduihan' ntyja 'naan' nquii yutyia, chito ntyja 'naan' nquii Espíritu Santo, tavi xuee na ntsit'man ts'on jonhin.

¹¹“Mancüii ntquen nn'an jñ'oon nacjoho' ndo' ngochohan 'o' ndëe

nn'an quii' nt'aan'on 'naan nn'an judíos, oo ndëe nque nn'an na conintque ndëeho' yo nanm'ann'ian na ndoxenhanho'. Majo' ya na ndui na nnda', tyi'nc'onho' jñ'oonniu nin 'nan nt'aho' oo nin jñ'oon nnan'ntcüe'ho',¹² Ee juu xjen'ñeen nquii Espíritu Santo ntsi'man jon ndëeho' nin jñ'oon na nnan'ntcüe'ho' ndëehan.”

Tyi'ntscjaa' tson' 'naan' ty'iu'

¹³Xjen'ñeen ncüii ts'an na m'aan quii' nt'an nn'an na jndye jndyi'hin, tso juu nnon Jesús:

—Nnda' ta, juu 'nan na jnty'ii tsotyë na tsixuanhan' cüenta, quitsu' nnon xiöhö' na nnincyaa juuhan' nnön.

¹⁴Jo' t'a Jesús 'ndyo juu, tso jon: —U' ntyjë, chito condui ja jüe na ntc'o'xën ja jñ'oon 'naanho' oo na nnc'ön 'nan na jnty'ii tsotyeho' ndueeho'.

¹⁵Ndo' tso jon ndëe tsoñ'en nn'an: —Quitquenho' cüenta na tyi'jen nts'aahan' ngioho' yo 'nan. Ee nndëe nts'aahan' na jndye 'naan' ts'an min, majo' chito ntyja 'naan'han' na ninncyaaahan' na mavio nc'oon juu.

¹⁶Ya jo' sinin Jesús jñ'oon na tyi'quitso nquii'han'. Tso jon: —Tom'aan ncüii tsantya na ya tyuaa 'naan' jon, ndo' ya jndyi tove' ntjonhan'.¹⁷ Sitiü jon quii' ts'on jon: “Nin 'nan chi nts'a, ee tavi yuu ya na ntsivë 'nan na tue!”¹⁸ Itsontyichen jon: Ndö vaa nts'a, ntsity'ui ndë' njan najjon na coñjon 'nan na cove' ndo' ntsia mañoonhan' na t'manntyichen. Jo' ntsuë tsoñ'en 'nan na tue' yo tsochen 'nan mana

chö. ¹⁹Ndë jo' ntsjö ncö nnon ñuan njan: Je' yuu' je', jndye 'nan njan min na jndë sivë na ntejnideihan' ja jndye chu. Naneinhin ngüajndyëë chjo, ntcü'a ndo' nc'ua. Nc'ön na neiin' ts'ön. ²⁰Majo' nquii Tyo'ts'on itso jon nnon juu: Tsan' 'u', tsjonvahn ncü'io', ya jo' tsoñ'en 'nan na jndë sijnda', ¿Nin ts'an nt'ö ntjohan'? ²¹Tsontyichen Jesús: “Mannda' vaa itsijonhan' na ntjon ts'an na itsue juu 'nan cüentaa' nquii juu, majo' na tonnon Tyo'ts'on, jñen' jndyihin.”

**Ivantyjee' Tyo'ts'on nn'an cüentaa'
jon**

(Mt 6:25-34)

²²Ndo' tso Jesús ndëë nn'an na totsay'onhan yo jñ'oon na toninncyaa jon:
—Mang'e na nnda' vaa, ndö jñ'oon matsjö ndëëho': Taji nc'onho' na ji m'aa'n' n'onho' vaa na m'anho' nnon tsonnangueva, na nin 'nan ntcüa'ho', ndo' yuu nnan ndiaa na ntcüeho'. ²³Ee ntyjii Tyo'ts'on na juu na na vja na cota'ndo'ho', njonntyichenhan', chichen joo 'nan na icanhan' 'o' na ntcüa'ho'. Ndo' mantyi njonntyichen juu si'ts'o 'naanho', chichen ndiaa na icanhan' 'o' na ntcüeho'. ²⁴Quitquenho' cüenta ntyja 'naan quindyaa, joo o' min tyi'quinon o', min tyi'quityje o', min ta'n'an nt'aa o', min ndë' na coñjon ntquen ta'n'an, majo' nquii Tyo'ts'on itixee' jon o'. Ndo' 'o' je', njonntyichen 'o' nchjii jon, chichen quindyaa hin'. ²⁵¿Nin ncüii 'o' na ve' ntyja 'naan' jñ'oon tiu na m'aa'n' tson' nndëë ntsa' na nditco min ve' chjovi' xeechu' 'nan'? ²⁶Majo' ng'e

na xe'quindëë nt'aho' nan'va' na chjontyichenhan', ya jo' ve' jn'aa'n na jndye jndyi jñ'oon tiu m'anho' ntyja 'naan tsochen nan'min' na majndeichen tyi'je'quindëë nnt'a nqueho'han'.

²⁷“Quitquenho' cüenta ntyja 'naan ntjaa' jndëë. Tyi'cont'ahan' ts'ian, min tyi'n'an'yahan' ndiaa na ntcüehan'. Majo' jñ'oon na mayuu' matsjö ndëëho', nquii rey Salomón, min na taquintyja na tyahin, ta'n'an tuen ndiaa' jon na nancoo'han' cha'na nancoo' joo ntjaa' jndëë. ²⁸Xe ng'e na nnda' its'aa Tyo'ts'on, na nancoo' ntjaa' jndëë na tyi'voo'han', nanein minhan' ndo' 'io cha jndë ntcohan' quii' ton', majndeichen nchjii jon nchu vaa ndui na ntcüeho' ndiaa, 'o' na chjo jndyi na vantyja n'onho' jon. ²⁹Ng'e jo', tyi'ji jndye na nc'oon' n'onho' na ninquii'chen nin 'nan na ntcüa'ho' yo 'nan na ntcüeho'. Taninncyaho' na nchje nan'min' 'o'. ³⁰Ee nque nn'an na tyi'c'onhan nacje 'naan' Tyo'ts'on, ninquii'chen nan'min' cojnt'uehan. Majo' nquii Tyëh'o' Tyo'ts'on nchjii jon na tsoñ'en nan'min' itsitjahan' 'o'. ³¹Majo' juu 'nan na vejndyee na c'oon' n'onho', quijnt'ueho' na nquii jon co'xen jon 'o', ndo' tsoñ'en nan'min' na itsitjahan' 'o', nninncyaa jonhan'.

**Naya 'naan' ts'an na nnguaa
quiñoon'ndue**

(Mt 6:19-21)

³²“O' nn'an tmaan' chjo cüenta ja, tyi'ndyueho', ee nquii Tyeho' neiin' jon na ninncyaa jon na nnan'jonho' juu na ico'xen jon. ³³Quindëëho' 'naanho' na min ndo' s'on na

ncy'onho' cüenta, ncyaho'han' ndëë naninñen'. Xee na aa nt'aho' na nnda', nninncyaa jon na mañoon nnon naya na tyi'je'cüi'ndaa'han'. Juuhan' tsi'xuanhan' 'nan na m'aan ndo' m'aanhan' quiñoon'ndue najon na je'cuee' tsanch'uee, min tyi'je'quinan'ndaa' quindiuhan'.³⁴Ee najon na conaveho' naya 'naanho' na njonhan', jo' vijon m'aan na ndyii' n'onho'."

Icanhan' na c'ön cjëhë

³⁵Ya jo' sinin Jesús nchu vaa nguaa xjen na nndyo nnda' jon. Tso jon: "C'on cjeho' na cominndoo'ho' ja, cha'vijon m'aan cje ts'an na cüe juu ndiaa. C'onho' cha'vijon joo moso na ninnquii'chen xuee chon lámpara 'naanhan'.³⁶Covendoo'han juu patrón 'naanhan na nndyo ntcüe' jon na tja jon najon na toco ts'an. Juu xjen ya na ntsic'uaa jon 'ndyo vaa' jon, mam'an cje nan'ñeen na nnan'quinaanhan na ngüenon jon.³⁷T'man naya 'naan joo moso'ñeen xe juu xjen na ncüjee' ntcüe' jon ndo' ntjii jon na ya cüenta cont'ahan. Jñ'oon mayuu' na matsjö ndëëho', ntsijnda' jon ndo' ntsijñ'oon' jon na ntcüa'han. Nts'aa jon na ngüendyuaaahan mesa, ndo' nquii jon ntye'tntjon jon ndëëhan.³⁸Tanin min xe na aa ncüjee' ntcüe' jon xoncüe tsjon oo min xe na aa ncüjee' jon na vanco ndo' ntjii jon na m'an cjehan, t'man vaa na nninncyaaahan' na neinhan.³⁹Ndo' cañjoon' n'onho' jñ'oonva, juu ts'an na conintque v'aa, xe na aa ntyjii jon yuu xjen na ncüjee' tsanch'uee, ya jo' nc'oon cje jon ndo' min tyi'xe'ncyaa jon na ngaquee'

tsan'ñeen vaa' jon.⁴⁰Mantyi 'o' c'on cjeho', ee ja na condui tsans'a na i'ua Tyo'ts'on ts'ian nnön na co'xën tsoñ'en nn'an, majuuto xjen na tyi'quinan'tiuho' na ncüjë ntcü'ë. Majuuto xjen'ñeen ncüjë nnt'a quii' nt'anho'."

Moso na itsiquindë yo moso na tyi'tsiquindë

(Mt 24:45-51)

⁴¹Taxee' Pedro nnon Jesús, tso juu:

—Nnda' ta, juu jñ'oonva' na tyi'quitsu' nquii'han', ¿Aa xia'nty ndé já na matsinin'han', oo aa mantyi ndëë tsoñ'en nn'an?

⁴²T'a ta Jesús, itso jon:

—Minninchen ts'an na conduihin cha'na mosotque, quindyii juu jñ'oonva. Ee juu mosotque'ñeen, xoncüee' ts'on jon ndo' jnda' xquen jon. Jo' na nc'ua patrón ts'ian nnon jon na nditquehin ndëë tsoñ'en ntyje moso jon na ntco'xen jon tsoñ'enhin, ndo' na 'io 'io nninncyaa jon 'nan na ntcüa'han.

⁴³T'man naya 'naan' tsan'ñeen vaa, xe juu xjen na ncüjee' ntcüe' patrón'ñeen ndo' ntjii jonhin na itsiquindë juu cha'xjen na sijnda' nquii jon.⁴⁴Jñ'oon mayuu' na matsjö ndëëho', nt'ö tsan'ñeen nninncyaa patrón tsoñ'en 'naan' jon na min na cüantyyee' juuhan'.⁴⁵Majo' juu mosotque'ñeen xe na aa ntsitiu juu: Juu patrón njan, tyi'xe'cüjee' tyuaa' jon. Ndo' ng'e na nnda' vaa na ndyii' ts'on juu, jo' ngita' juu na ncüja' juu min'ndyechen ntyje moso juu nannon ndo' nanntcu. Ndo' ntcüa' quitsu juu ndo' nc'u juu ndo' nndyi

juu. ⁴⁶Ndo' na nnda', juu xuee na tyi'c'oon cje juu ndo' xjen na tyi'quen juu cüenta, ncüjee' ntcüe' nquii patrón 'naan' juu. Jnaan' jo', ji vaa jndyi na ngichu' tsan'ñeen ata ntscuee'han'hin, ndë jo' ncju' patrónhin najon na m'an nn'an na tyi'c'antya n'on Tyo'ts'on.

⁴⁷“Majo' juu moso na ntyjii nin 'nan na nt'ue ts'on patrón 'naan' na quits'aa, majo' tyi'quitsicjehin min tyi'cüanguee' juu 'nan na nt'ue ts'on tsan'ñeen, ngichu' jndyi juu. ⁴⁸Majo' ncüii moso na tyi'covaa' ts'on juu yo 'nan na its'aa, ndo' its'aa juu 'nan na tsixuan juu na ngichu', mancüiixjen ngichu' tsan'ñeen, ve' tyi'cuee'chen. Majo' minnichen ts'an na jndye ivaa' ts'on, mantyi jndye ncan Tyo'ts'on na quitsiquindë juu. Ee juu ts'an na jen ntyja n'on nn'an, mat'manntyichen ntcanha' na quits'aa tsan'ñeen.”

Ic'onhan' nn'an ntyja 'naan' Jesús

(Mt 10:34-36)

⁴⁹Tsochen Jesús: “Ja jndë jndyö tsonnangue na ntscü'a chon quii' nt'an nn'an. Yo ninvaa ñuan njan nt'ue ts'on na jndë t'ahan'. ⁵⁰Vaa ncüii najndeihan' na ngenön navi' t'man na ntyja 'naan' jo' ntscuee'han' ja. Ndo' inchjehan' ja ata nguee' xjen na ntsiquindëen'han' juuhan'. ⁵¹¿Aa conan'tiuho' na jndyö tsonnangue na nts'a na nntjo ya nn'an yo ntyjehan? Min chito juu ts'ian na jndyö. Ja jndyö na nc'onhan' nn'an yo ntyjehan. ⁵²Nanein na tonnonchen, nc'on 'on nn'an na ncüii v'aa, ndyehan nc'onhan nacjo

ve nan'ñeen, ndo' ve nan'ñeen nc'onhan nacjo ndye ntyjehan nan'ñeen. ⁵³Nquii tye ts'an vja jon nacjoo' tsans'a jnda jon, ndo' juu juu vja juu nacjoo' jon. Mantyi nquii ndyee yuscu nc'oon jon nacjoo' jnda jon na yuscu, ndo' nc'oon tsan'ñeen nacjoo' jon. Ndo' ncja jon nacjoo' tsanitsaa' jon, ndo' nc'oon tsan'ñeen nacjoo' jon.”

Jn'aan na nnan'manhan' 'nan na nndui

(Mt 16:1-4; Mr 8:11-13)

⁵⁴Ndo' tso Jesús ndëe nn'an na jndye jndyi'hin:

—Xjen na cojnty'iaho' ntyja chincyu tontyja na vacue ndo'cüjioon', quintyjachen condueho' na nngua', ndo' mayuu' its'aahan' na nnda'. ⁵⁵Ndo' xjen na cojnty'iaho' na nnan jndye tontyja na condui' ncjuu tsonjn'aan, condueho': Nanein jmin' nts'aahan', ndo' mayuu' its'aahan' na nnda'.

⁵⁶O' nn'an na ve vaa na cont'aho', jnda' jndyi nquenho' na covaa' n'onho' 'nan na covejndyo na its'aahan' nnon tsonnangue yo tsjö'ndue. Ndo' na nnda', ¿Ndu na ndicüaa' n'onho' ntyja 'naan' ts'ian na mats'a quii' nt'anho' ngueemin?”

Quintjo ya ngiö yo nn'an na tyi'quijndoo'hin jaa

⁵⁷Ndo' sininntyichen Jesús ndëehan, itso jon: “Joo 'nan na covitincyo ntyja njan, ¿Ndu na conan'que' n'onho' na ntji'ho' cüenta nin 'nan itsi'manhan'?

⁵⁸Ya na vaa jñ'oon na it'uuihan' 'u' na covancüiho' nnon ta tsanm'aants'ian yo ts'an na matsitja

'u', ndö vaa quitsa'. Viochen xjen na vja' nato yohin, cjoo' tson' na cüan' yahin, cha' tyi'nts'aahan' na jaa' jndyi nt'uui jñ'oon'ñeen 'u' tonnon jüe. Ndo' juu jon nninncyaa jon 'u' nduee comisión. Ndo' joo nan'ñeen ntyi'han 'u' vancjo. ⁵⁹Jñ'oon mayuu' na matsjö taxe'quindui' jo' ata jndë tyion'ñ'en' na matsitja 'u'."

Xe tyi'ntcüe' nn'ön, ngitsu jaa

13 Juu xjen'ñeen sque vendye nn'an na m'aan Jesús na jnduehan nnon jon nchu vaa na s'aa Pilato. Yo jñ'oon' tsan'ñeen jnan'cüje sondaro 'naan' jon vendye nn'an ndyuaa Galilea quii' vats'on t'man. Ndo' nque sondaro'ñeen jnan'tjon'han n'eon nan'ñeen yo n'eon quioo' na jnan'cüje nan'ñeen na tonan't'maan'han Tyo'ts'on.

²T'a Jesús jndyuehan, itso jon: "Nan'ñeen je!, ¿Aa cotji'ho' cüenta na nnda' vaa na tquenonhan ee na t'manntyi jnanhan vaa, chintyi tsoñ'en nn'an ndyuaahan? ³Jñ'oon mayuu' na matsjö ndëëho', min'chjo chitojo'. Ee mantyi 'o' xe na aa tyi'ntcüe' n'onho' jnanho', mannda' itsijonhan' na ngitsu tsoñ'enho' cha'xjen na tquenon nan'ñeen. ⁴Ndo' mantyi juu v'aandyee na toventyjee'han' ndyo pila Siloé tsjooon Jerusalén na iscuee'han' quin'on ncho'ndye nn'an xjen na tyioohan' nacjohan, ¿Aa cotji' 'o' cüenta na t'manntyi tonan'tjahan, chintyi tsoñ'en ntyjehan nn'an na m'an tsjooon'ñeen? ⁵Jñ'oon mayuu' na matsjö ndëëho', min'chjo chitojo'. Ndo' mantyi nqueho', xe na aa tyi'ntcüe' n'onho' jnanho', mannda'

itsijonhan' na ngitsu tsoñ'enho' cha'xjen na tquenon joo nan'ñeen."

Jñ'oon na tyi'quitso nquii'han' ntyja 'naan' ts'oon higuera na tatë its'aahan'

⁶Ndö vaa jñ'oon na tyi'quitso nquii'han' na sinin Jesús. Juuhan' si'manhan' na icanhan' na quintcüe' n'on nn'an. Itso jon:

—Tom'aan ncüii ts'an, tominntyjee' ncüii ts'oon higuera quityquii' ntjon 'naan' juu. Ndo' tequint'ue tsan'ñeen të juu ts'oon'ñeen, majo' tatë ntjii jonhan'. ⁷Jo' tso jon nnon ts'an na ivantyjee' juu ntjon'ñeen: Quen' cüenta nanein jndë ndye chu na mandyöquint'üë të ts'oon higuera, majo' tatë contjihhan'. Cüa, c'ua'han', ve' jn'aan na itsityenhan' tyuaa. ⁸Majo' juu tsan na ivantyjee' tyuaa'ñeen, t'a juu 'ndyo jon, tso juu: Nnda' ta, qui'ndyi' ya'han' chuva ata na jndë jñ'ën xi'jndio ng'eehan' ndo' ndyion' ts'oto'han'. ⁹Xe na aa nts'aahan' të chuncy'önhö', ya, majo' xe aa ta'nan, yajo' yuu' je!, nc'ua'han'."

Sin'man Jesús tsanscu na siquix'en jndyev'ii naxen'

¹⁰Ncüii xuee na cota'jndyee nn'an judíos, taquee' Jesús vats'on 'nan nan'ñeen, si'man jon ndëë nn'an. ¹¹Ndo' jo' tom'aan ncüii tsanscu na jndë ngin'on ncho'ndye chu na ty'oon jndyev'iihin, ata siquix'enhan' naxen' juu. Jen ntyja tovaca juu, ndiquindëë ntsindiuuhin. ¹²Ndo' ya na jndyiaa' Jesús tsan'ñeen, t'man jonhin, tso jon nnon juu: —'U' nan, jndë jn'man' tycu na maquenoon'.

¹³Ndo' tyio jon nt'ö jon nacjoo' juu ndo' maquintyjachen tco'yuhan' naxen' juu. Tye' totsit'maan' juu Tyo'ts'on. ¹⁴Majo' nquii ts'an na conintquehin juu vats'on'ñeen, siv'ii jon na sin'man Jesús juu tsanscu'ñeen juu xuee na cotal'jndyeehan. Jo' tso jon ndëe nn'an na m'an jo':

—M'aan yon xuee na co'xenhan' na quint'aho' ts'ian. Ngueemin' ncyoho' na nn'manho', chito juu xuee na cotal'jndyëehë.

¹⁵Ndo' tso Jesús nnon tsan'ñeen:

—O' nn'an na ve vaa na cont'aho', juu xuee na cotal'jndyëehë, 'o' mancüixjen conan'quinan'ho' juu toro oo snon njnuen'ho' najjon na tyen cho'ñeen na icüa' o' ndo' na ntsanan'c'uhoh' ndaa o'. ¿Aa tyi'yuu' na nnda'? ¹⁶Ndo' ng'e na nnda' vaa na cont'aho', juu tsanscuva' na conduihin tsjan Abraham na jndyocahan', na jndë quin'on ncho'ndye chu na its'aavi' Satanás jon, chuhan' na quindyaahin yo 'nan na iquenon jon min na juu xuee na cotal'jndyëehë.

¹⁷Xjen na sinin Jesús jñ'oonmin', nque nn'an na tyi'cuee' n'onhan jon, tsoñ'engan s'aahan' na tyia jndy ngiohan. Majo' nque nn'an na jndye jndyi'hin, na jnty'iahan tsoñ'en ts'ian na njon na tots'aa jon, tyincyaaahan' na nein jndyihan.

Jñ'oon na tyi'quitso nquii'han' ntyja 'naan' ntquen mostaza

(Mt 13:31-32; Mr 4:30-32)

¹⁸Jndë jo' tsontyichen Jesús ndëehan: “Juu na ico'xen Tyo'ts'on nn'an ntyja 'naan' na cotsam'anhan, ¿Nin ncüii nnon na itsijonhan'

juuhan'? Ndo' ¿Nin 'nan na ntsijön' na ntsi'manhan' nchu vaa na vavit'man juu na ico'xen jon nn'an? ¹⁹Itsijonhan' juuhan' cha'na ntquen mostaza na juuhan' quijndëvi'han'. Juu nan'ñeen jnon' ts'anhan' quii' ntjon 'naan' juu. Jndë na t'onhan', cje ro tēvindyehan', t'man ts'oon s'aahan' ata tonan'ya quintsahin' ntycya o' xquen juu ts'oon'ñeen.”

Jñ'oon na tyi'quitso nquii'han' ntyja 'naan' tsquentë

(Mt 13:33)

²⁰Ndo' tsontyichen Jesús: “¿Nin ncüiichen 'nan ntsijön' ja juu na ico'xen Tyo'ts'on nn'an ntyja na cotsam'anhan? ²¹Itsijonhan' juuhan' cha'na tsquentë na tijnt'ue ncüii tsanscu na sitjon' jonhan' quiiyquii' ndye stotsua' jndë tyoo'. Ndo' juu tsquentë'ñeen siquindëhan' ninvaa tsquen tyoo'ñeen.”

Quitsac'ë 'ndyo v'aa na quintu

(Mt 7:13-14, 21-23)

²²Xjen na toquiñjon Jesús nato na vja jon Jerusalén, tacüenon jon njoon t'man yo njoon quijndë. Ndo' totsi'man jon ndëe nn'an njoon'ñeen. ²³Ndo' taxee' ncüii ts'an nnon jon, tso juu:

—Nnda' ta, ¿Aa tyi'jndye nn'an na ntsin'man Tyo'ts'on ñuaanhan?

²⁴T'a jon, tso jon nnon tsan'ñeen:

—Juu na itye'ntjon Tyo'ts'on nn'an ntyja na cotsam'anhan, itsijonhan' juuhan' cha'vijon 'ndyo v'aa quintuvi'. Quinan'chonho' na nan'jonho' ntyja 'naan'han' cha'xjen itsichon ts'an na nguenon juu 'ndyo v'aa'ñeen. Ng'e matsjö ndëeho', jndye nn'an nnan'chonhan

na nnan'jonhan ntyja 'naan' na ico'xen Tyo'ts'on nn'an, majo' tyi'je'quinan'xuanhan na ndëë nt'ahinhan'. ²⁵Ee nquii ts'an na conintque quii' juu v'aa'ñeen, vi na jndë jnanquintyja jon mesa ndo' ntscu'tyen jon 'ndyo v'aa, yajo' 'o' na m'anho' ch'en, ngita'ho' na nnan'c'uaaho' 'ndyo juu v'aa'ñeen. Nndueho': "Nnda' ta, quitsiquinan' 'ndyo v'aa na ngüenón." Majo' ntsincüe' jon jñ'oon ndëëho', ngitso jon: "Tyi'cüajnan ja 'o', min tyi'quintji yuu jon jnanho'." ²⁶Jo' ngita'ho' na nndueho' nnon jon: Já tovendyuá mesa na tocü'á yo 'u', ndo' totsiman' ndé xjen na tyje' tsjón. ²⁷Majo' ntsincüe' jon jñ'oon ndëëho': "Jndë tsjö ndëëho' na tyi'cüajnan 'o' min tyi'quintji yuu jon jnanho'. Quenaanho' ntjoohin, tsoñ'enho' na cont'aho' 'nantyia." ²⁸Ngüentyja xjen na njnty'iaho' nquii Abraham yo Isaac yo Jacob yo nin'tsoñ'en nn'an na toninnnya jñ'oon' Tyo'ts'on ntyja nchu vaa 'nan na nnguaa na m'anhhan najjon na ico'xen Tyo'ts'on. Ndo' juu xjen na njnty'iaho' na nnda', ndo' nqueho' jndë jnty'iihan' 'o' ch'en, yajo' nc'onho' na nnan'xuaaho' na itsi'ndaa'han' ngioho', ndo' ntcüa'ho' ndi'n'onho' na quindyja jndyi ngioho'. ²⁹Majo' ntsque nn'an na nnan ninvaa tsonnangue. Nan'ñeen nc'onhan na neinhan na ngatjonhan najjon na ico'xen Tyo'ts'on. ³⁰Quitquenho' cüenta, nn'an na m'an nanein na cotji'ho' cüenta na tyi'njon conduihin, joohan ntco'han'hin na tonnon. Majo' joo nn'an na m'an nanein na cotji' nqueho' cüenta na njon jndyi

conduihin, majo' ngüentyja xjen na ncju'cjehan'hin.

**It'ioo Jesús ntyja 'naan nn'an
Jerusalén**

(Mt 23:37-39)

³¹Majuuto xjen'ñeen, squenon minndye nn'an tmaan' fariseos na m'aan Jesús, jnduehan nnon jon: —Yantyi na quindui' ntjoohin, cja' ncüiichen joo ee nin'quitscuee' Herodes 'u'.

³²T'a Jesús, itso jon ndëëhan: —Juu tsan'ñeen itsijonhan'hin cha'vijon tyondye. Cüa, c'oho', quindueho' nnon jon: "Nanein na tonnonchen macüjintyë yotyia quii' n'on nn'an, ndo' matsin'man jahin ntycu na coquenonhan ndo' tajndye vitja na ntsiquindëë juu ts'ian na matsixuan." ³³Majo' juu nato na ñjön xeevahin, 'io ndo' cha, icanhan' na ncjö na tonnonchen, ee xia'ntyia Jerusalén chuhan' na ngue' ts'an na incyaa jñ'oon' Tyo'ts'on ntyja nchu vaa 'nan na nnguaa.

³⁴"O' nn'an Jerusalén, 'o' na conan'cüjeho' nn'an na coninnnya jñ'oon' Tyo'ts'on ntyja nchu vaa 'nan na nnguaa, ndo' cotuen'ho' ntjö' nque nn'an na ijñon jonhan quii' nt'anho' yo jñ'oon' jon. Majndye jnda tontyja ts'ön na ntsincüi 'o' na nc'onho' ntyja njan, cha'xjen juu quitsjon xque itsincüi o' ntsinda o' quii' tsë ntsquii o', majo' o' tyi'quint'ue n'onho'. ³⁵Quitquenho' cüenta, taxe'cüantyyee'ntyia Tyo'ts'on tsjoonho'. Matsjö na taje'quijnty'iantyichen 'o' ja ata juu xjen na ngüentyja xuee na nndueho': "Quityio Tyo'ts'on jn'aan nquii juu na ndyo juu yo xuee' nquii jon."

Cüiichen jon sin'man Jesús ts'an
juu xuee na cota'jndyee nn'an

14 Ncüii jon ncüii ts'an na
conintquehin quii' tmaan'
nn'an na conduihan fariseos, tso
juu nnon Jesús na ngacüa' jon
vaa' juu, ndo' juu xuee'ñeen
xuee na cota'jndyee nn'an yajo'.
Joo nan'ñeen totquenchenhan
cüenta xe na aa vaa nchu nts'aa
Jesús na ntyja 'naan' jo' na ndëë
nt'uehanhin. ²Ndo' jo' na tonnon
jon tecüentyjee' ncüii tsanvii' na
ñjon juu ntcoo'. ³Ndo' taxee' jon
ndëë nn'an na conan'man nchu vaa
itsiquindyí jñ'oon na tquen Moisés,
yo joo nn'an fariseos'ñeen:

—¿Aa chuhan' na ntsin'man ts'an
tsanvii' juu xuee na cota'jndyëéhë,
oo aa tyi'quichuhan'?

⁴Majo' joochan tat'ahan. Jo'
ty'oon jon cüenta juu tsanvii'ñeen,
sin'man jonhin, jndë jo' tso jon
nnon juu ya cja ntcüe' juu vaa' juu.
⁵Ndo' mantyi sinin jon ndëë joo
fariseos'ñeen:

—Juu xuee na cota'jndyëéhë, xe
na aa m'aan ncüii 'o' na ngioo jnda
juu oo toro tsjuen' juu quityquii'
tsui' na njoon, nin'ñoon' ntsicje 'u'
na ncüji' juu yu'ñeen oo cho'ñeen.
¿Aa tyi'yuu' na nnda'?

⁶Majo' joo nan'ñeen tat'ahan na
nnda' tso jon.

**Itsi'man Jesús na c'ön
na ndyia' nn'ön**

⁷Ndo' Jesús, tquen jon cüenta
'nan na jnt'a nn'an na tqueen' juu
fariseo'ñeen na ntcüa'han yo
jon. Nan'ñeen tojoo' n'onhan na
ngüendyuahan silla najjon na

ntsiquinjonhan'hin. Jo' jñ'oonva
sinin jon ndëëhan na tyi'quitso
nquii' jonhan'. Tso jon:

⁸—Juu xjen ya na iqueen' ts'an
'u' na quitsijon 'u' na icoco jnda
jon, tyi'ngaquijman' silla najjon
na ntsiquinjonhan' 'u'. Ee xe na
aa ntsa' na nnda' ndo' ntsijonhan'
na tqueen' tsan'ñeen ncüiichen
ts'an na t'manntyichen conduihin,
chichen 'u', ⁹Yajo' juu tsan'ñeen na
tqueen' jon veho', ngantyjaa' jon
nnon', ngitso jon: 'U' ntyjë, quenan'
ndöhin, tsanva' ncjo juu najjon
na vaquityen'. Ndo' na nnda' na
ngitso jon nnon', nc'on' na jnan' na
ngaquijman' silla na mats'iañ'en.

¹⁰Mang'e na nnda', xjen na ntqueen'
ts'an 'u', caquijman' silla na
mats'iañ'en, cha' ya na ngantyjaa'
jon nnon' ngitso jon: "U' ntyjë,
cüenoon' na quiñoon'chen." Ndo'
na nnda', ndit'maan' 'u' tondëë
tsoñ'en nn'an na minndyuahan
mesa yo 'u'. ¹¹Ee minnichen ts'an
na itsivendye nquiihin, mancüiixjen
ntsquioo cjehan'hin. Majo'
minnichen ts'an na iju'cjehin,
majnda' ntsive Tyo'ts'onhin.

¹²Ndo' mantyi tso Jesús nnon
nquii' tsan'ñeen na tqueen'hin:

—Xjen na maquen' nn'an na
quinan'jonhan na ntcüa'han
yoho' cüenta yajmin' oo na tman,
tyi'ntquen' nn'an na ya jñ'oonhan
yo 'u', min nn'an 'nan', min
nty'iu'tycya', min nantya na ndyo
m'anhan yo 'u'. Ee xe aa matsa' na
nnda', nguee' xuee na majo'ntyí
nt'ahin, cha' juu naya'ñeen na sa'
yohan njonhan'. ¹³Majo' 'u' ya na
matsijnda' 'nan t'man na ntcüa'
nn'an, quen' nanninñen' yo nn'an

na tyi'quindë nduee, yo ng'e, yo nn'an na ndiquitsaca', yo nannchjan. ¹⁴Ee na ntsa' na nnda' yohan, ya jo' nquii Tyo'ts'on ndyio jon jn'aan 'u' na matsa'han', ee joo nan'ñeen 'nan na sa' yohan, tyi'xe'quindë n't'ahin na njonhan'. Majo' nquii Tyo'ts'on ndyion jon 'u' xjen na nta'ndo' nnda' nn'an na cotsam'an cha'xjen na chuhan' na tonnon jon.

**Jñ'oon na tyi'quitso nquii'han' ntyja
'naan' juu na t'man ntcüa' nn'an**

(Mt 22:1-10)

¹⁵Ncüii ts'an yo na minndyuaahan mesa, ya na jndyii juu na nnda', tso juu nnon Jesús:

—T'man ityio Tyo'ts'on jn'aan minnichen ts'an na itsijonhin juu na ico'xen jon. Itsijonhan' juuhan' cha'vijon na nein nn'an na conan'jonhan na cocüa'han yo ntyjehan.

¹⁶T'a Jesús, sininntyichen jon ncüii jñ'oon na tyi'quitso nquii' jonhan'. Juu jñ'oon'ñeen tsi'manhan' na chito tsoñ'en nn'an nnan'jonhan yo juu na ico'xen Tyo'ts'on nn'an ntyja na cotsam'anhan. Tso jon:

—Tom'aan ncüii ts'an. Sijnda' jon ncüii na t'man na ntcüa' nn'an ndo' jndye nn'an tqueen' jon. ¹⁷Ya na tman, xjen na mincje tsoñ'en 'nan na ntcüa'han, jñon jon mosoo' jon na caquitso tsan'ñeen ndëe nn'an na tqueen' jon: “Nnda'ho' ta, nc'oho' je' ee tsoñ'en jndë mavaa ya.” ¹⁸Majo' tsoñ'en nan'ñeen, ncüii ro ncüiihan jñoon'han. Tsan najndyee tso juu: “Quitsa' vi naya'ñeen na quitsu' nnon patrón 'nan' na quitsit'man chjo ts'on jon ja. Ee jndë sijnda vi tan' tyuaa ndo' ijndei'han' na

ncjöquijnty'iahan'.” ¹⁹Ndo' mantyi ncüiichen ts'an tso juu nnon juu moso'ñeen: “Jndë sijnda 'on ntjo ndoro na nnt'a o' ts'ian, ndo' nein jöquinty'ia aa ya nnt'a o' ts'ian. Jo' quitsa' vi naya'ñeen na quitsu' nnon patrón 'nan' na quitsit'man chjo ts'on jon ja.” ²⁰Ndo' ncüiichen ts'an tso juu: “Ja xejnda xco na toman'cö, jo' na je'quindëe ncjö.” ²¹Jo' juu moso'ñeen tantcüe' juu ndo' siquindyii juu patrón'ñeen tsoñ'en jñ'oonmin', ndo' jo' siv'ii jon. Tso jon nnon mosoo' jon: “Cüa, quitsityua', cja' na vaa ts'ua ndo' nata quii' tsjoon, ndo' quindyochu' nannin'ñen' yo nn'an na tyi'quindë nduee yo ng'e, nn'an na nditsaca' yo nn'an nchjan.” ²²Ndo' tyi'covivioto xjen tyjee' ntcüe' juu moso'ñeen, tso juu nnon patrón 'naan' juu: “Nnda' ta, jndë s'a cha'xjen na tsu', majo' ninvaa vanaanchen na ngüendyuaa nn'an.” ²³Ndo' t'a jon 'ndyo moso'ñeen: “Cja' nato t'man yo nato jndëe. Ndo' nn'an na ntji' jo', quitsu' ndëehan na matsjö jndei'han' na nninncyohan cha' juu v'a ngitoo'han yo nn'an. ²⁴Ee na matsjö ndëeho', min'ncüii joo nn'an na tquën' jndyëe, taje'ncyaa na nnan'jonhan na ntcüa'han 'nan t'man na sijnt'a.”

**Ts'an na nin'quitsijonhin yo Cristo,
cüji' juu cüenta na aa ntsiquindë juu**

(Mt 10:37-38)

²⁵T'man tmaan' nn'an jnan'jonhan yo Jesús. Yajo' tequen jon ndëehan ndo' tso jon:

²⁶“Min'ninchen ts'an na njonntyichen ntyjii juu tye juu, ndyee juu, scuu' juu, ntsinda

juu, nn'an chuu'hin, ntsinda tye juu yo ndyee juu, ndo' mantyi njonntyichen nchjii juu nchu vaa na vando' nquii juu, chichen na njon nchjii juu yo ja, juu tsan'ñeen tyi'je'quindëë na ntsijonhin yo ja. ²⁷Ndo' minnichen ts'an na itsijonhin yo 'nan na mats'a, xe na aa tyi'quintjo ya ntyjii tsan'ñeen navi' na iquenon juu ntyja njan, min xe na aa cue' juu ntyja 'naan'han', jñ'oon na mayuu' tyi'je'quindëë ntsijonhin ntyja njan. ²⁸Xe na aa m'an ncüiiho' na nin'quitsia juu v'aandye, aa chi ngacjo jndyee juu, ntsitiu ya juu tsa'nnda' xoquitu' na ntcanchan' cha' ncüji' juu cüenta na aa nninjndei'han' ata ntsiquindë juu v'aa'ñeen. ²⁹Majo' xe tyi'quits'aa juu na nnda', jndë na sia juu tsjaan' v'aa ndo' ndyiaa' juu na tyi'je'quindëë ntsiquindë juuhan'. Ndo' na nnda', nque nn'an na njnty'ia na nnda' s'aa tsan'ñeen, ngita'han na nnan'cüejnaan'hanhin. ³⁰Nnduehan: Tsanva' siquta' juu ncüii ts'ian, majo' ve' jn'aanhan', tatijnt'uehan' ng'e tasiquindë juuhan'. ³¹Ncüii ts'an na t'man conduihin na co'xen jon na tsixuan jon nqui min sondaro, ¿Aa nts'aahan' na ndui' jon na vjaquits'aa jon tyia' yo ncüiiichen ts'an na mantyi t'man conduihin na tsixuan jon ntcyu min sondaro? Juu tsan na minjndyee, ¿Aa chi ngacjo juu na ntsitiu ya juu ncüii, aa nndëë ngüantjon jon juu tyia'ñeen? ³²Ndo' xe na aa ncüji' juu cüenta na tyi'je'quindëë nts'aa juu, yajo' vi xjen na ninvaa tcyä m'aa ncüiiichen tsan'ñeen, njñon jndyee

juu nn'an na m'aa tsan'ñeen na ntsay'onhan jñ'oon na ntcän juu na tyi'nc'oon tyia'ñeen. ³³Mang'e na nnda' vaa, minnichen ts'an na nin'quitsijonhin yo jñ'oon na mancyä, icanhan' na cüji'ñ'enhin ntyja 'naan' tsoñ'en na tsixuan nquii juu.

**Tsjaan' na jndë jndui' na chjen'han',
tyi'xe'cüijnt'uehan'**

(Mt 5:13; Mr 9:50)

³⁴“Tsoñ'enho' ngioho' na ya covijnt'ue tsjaan', majo' xe na aa ndui' na chjen'han', tanchu ya na nninchjen' nnda'han'. ³⁵Ndo' na nnda', tayuu jnt'uehan', min nnon tyuua, min yo to'. Ve' cotyque'to nn'anhan'. 'O' na min ndö'nquihö, cüaa' n'onho' jñ'oonva'.”

**Jñ'oon na tyi'quitso nquii'han' ntyja
'naan' quitsman na tsu o'**

(Mt 18:10-14)

15 Ncüii jon joo nn'an na cotyë s'on cüentaa' gobiernon tsjoon Roma, jndyehan squehan na m'aa Jesús na ndyehan jñ'oon na toninncyä jon, ndo' mantyi yo nn'an na cotji' nn'an judíos cüenta na conan'tja nan'ñeen nnon Tyo'ts'on. ²Ndo' nque nn'an tmaan' fariseos yo nn'an na conan'man nchu vaa itsiquindyi jñ'oon na tqen Moisés, tatëvee' ngiohan na itsinin jon yo nan'ñeen. Jaa' jñ'oon jnan'neinhan nacjoo' jon. Jnduehan: —Tsanva itsijonhin yo nn'an na conan'tjahan nnon Tyo'ts'on, ndo' mantyi icüa' juu yohan.

³Ndö vaa jñ'oon na sinin Jesús ndëëhan na tyi'quitso nquii' jonhan'. Itso jon:

⁴“Nin ncüii nqueho', xe na aa m'aan ncüii ciento quinman ntsjuen' juu, ndo' tsu ncüii 'o, ¿Aa chi n'ndyii ya juu joo ninquenn'an ncho'nqui vantjo' ñjen cho'ñeen najjon na cocüa' o' ndo' ngaquint'ue juu quioo' na tsu, ata xjen na ntjii ntcüe' juu o'? ⁵Ndo' vi na jndë ntjii ntcüe' juu o' chi ntscüanjoon' juu o' quitya' juu yo na neiin' jndyi juu. ⁶Ndo' ya na nguee' ntcüe' juu v'aa, ntsitjon juu nn'an na ya jñ'oon yohin yo nn'an na m'an ndyo vaa' juu. Ngitso juu ndëehan: Cüineiin' n'onho' yo ja ee juu quitsman tsjuën' na tsu o', jndë ntji ntcü'ë o'. ⁷Itsontyichen Jesús: Matsjö ndëëho' na nnda' vaa na itsijonhan' ntyja 'naan' nquii Tyo'ts'on na m'aan quiñoon'ndue. Ncüii ts'an na itsitjahin nnon jon, neiin'tyichen jon ya na contcüe' ts'on tsan'ñeen jnaan' juu, chichen ntyja 'naan' joo ninquenn'an ncho'nqui vantjo' ñjen ts'an na cotsam'anhan cha'xjen na chuhan' na cotji'han cüenta na tyi'icanhan' na ntcüe' n'onhan.

Jñ'oon na tyi'quitso nquii'han' ntyja 'naan' xoquitu' na tsu

⁸“Ndo' xe na aa m'aan ncüii tsanscu na y'oon juu nqui xen s'on xuee, ndo' xe na aa tëtsu ncüiihan' quii' vaa' juu, ¿Nin 'nan nts'aa juu? ¿Aa chi ntscü'a juu chon, ndo' ntca juu, ndo' chen chen nt'ue juuhan' ata xjen na ntjii ntcüe' juuhan'? ⁹Ndo' vi na jndë ntjii juuhan', ntsitjon juu nn'an na ya jñ'oon yohan yo nn'an na m'an ndyo vaa' juu, ndo' ngitso juu ndëehan: Cüineiin' n'onho' yo ja, ee juu xoquitu' na tëtsu, jndë ntji

ntcü'ëhan'. ¹⁰Sininntyichen Jesús, tso jon: Matsjö ndëëho' na nnda' vaa na itsijonhan' na joo ángeles cüentaa' Tyo'ts'on m'anhan na neiin' n'onhan ntyja 'naan' ncüii tsanjnan na contcüe' ts'on.”

Jñ'oon na tyi'quitso nquii'han' ntyja 'naan' ts'an yo jnda jon

¹¹Sininntyichen Jesús, itso jon: “Tom'aan ncüii ts'an, tom'an ve ntsinda jon yonon. ¹²Nquii tsanche tso juu nnon tye juu: Nnda' tye', joo 'nan na tsixuan' na ncy'ön cüentahan', ncyahan' nnön. Ndo' jo' t'on jonhan' ndëëhan. ¹³Ndo' tyi'covijndye xuee na tui na nnda', jndëë juu tsoñ'en 'nan na tyincyaa tye juu, ndo' xoquitu' na ty'oon juu, sitjon' juuhan', ndë jndui' juu jo', tja juu ncüiiichen tsonnangue na tycya. Jo' siquitsu juu xoquitu' 'naan' juu na minncyantyi tots'aa juu. ¹⁴Majo' vi na jndë jndyueñ'engan' na siquitsu juu, jndyo ncüii jndo' t'man na ninvaa ndyuaa'ñeen. Ndo' tye' na toquenon juu navi' ng'e tanin 'nan ya na ninjnt'uehin. ¹⁵Jo' tja juu, taquee'to juu na nts'aa juu moso 'naan' ncüii ts'an juu ndyuaa'ñeen. Tsan'ñeen t'ua jon ts'ian nnon juu na ngüantyyee' juu quintcu jndëë 'naan' jon. ¹⁶Tont'ue jndyi ts'on juu na ntcüa' juu min ve' nchuaa' joo të na cocüa' quintcu'ñeen. Majo' min'ncüii ts'an ta'nan tyincyaa 'nan na ntcüa' juu. ¹⁷Yajo' ty'oon juu na jnda' xquen juu, sitiü ya juu ncüii: “Vaa' tyëhö' jndye mosoo' jon m'an. Cocüa'cjohna ata min 'nan na 'ndyichenhan', ndo' ntjoohin na m'an, manin'cü'io na nin'jnt'ö. ¹⁸Je' yuu' nnt'ui ja ntjoohin, ncjö ntcü'ë

na m'aan tyëhö', ndo' ntsjö nnon jon: Nnda' tye', jndë sitja ja tonnon Tyo'ts'on ndo' mantyi yo nnon'.

¹⁹Nanein tyi'quitsixuan na ntsu' jnda' ja. Quitsa' yo ja cha'vijon ve' nciüi moso'.

Ndö' vaa sitiü juu. ²⁰Ndo' tantcüe' juu naijon m'aan tye juu. Majo' ninvaa tycya na ndyo juu, ndo' jndyiaa' tye juuhin. Tyioo na t'man vaa na ndyia' juu nchjii jon, jnannon jon, têtsitjon jonhin. Jndyots'aa jonhin ndo' t'u jon quinchoo' juu na tyincyaa jon ts'onhin. ²¹Ndo' tso juu nnon jon: 'U' riil' tye', jndë sitja ja tonnon Tyo'ts'on ndo' mantyi yo tonnon' ncu'. Tyi'quitsixuan na ntsu' na jnda' ja. ²²Ndo' vi na jndë sque ntcüel'han v'aa, tso tye juu ndëë mosoo' jon: Cüa, quinan'cjeho' na quindyoy'onho' ndiaa na yantyichen, chi ntcüe juuhan'. Ndo' quityion' tsi'x'ee nt'ö juu, ndo' quitjue'ho' ntcoon ng'ee juu. ²³Ndo' mantyi quitsacy'onho' toro chjo na t'uein, quinan'cuee'ho' juu o'. Cüa, nnt'a ngeue ndo' na ntcü'a. ²⁴Ee juu jndahö', itsijonhan'hin cha'vijon ts'an na jndë tue', ndo' vando' nnda' juu, cha'vijon ts'an na jndë tsu, majo' tijnda' ntcüe'hin. Yajo' ta'han na tonan't'maan'han.

²⁵“Majo' jnda jon, tsantquechen, tyi'c'oonhin, tja juu jndë. Ndo' xjen na jndyo ntcüe' juu, tindyoo' juu na m'aan v'aaahan, ndo' jndyii juu na cotja' ndo' cam'aan jnon.

²⁶Ndo' tqueen' juu nciüi mosohan, taxee' juu nin 'nan condui. ²⁷T'a tsan'neen, tso juu: “Juu ty'iu' jndë tyjee' ntcüe' juu ndo' tye'ho', jndë iscüee' jon toro chjo na t'uein ee

ya ro tyjee' ntcüe' juu, tyi'vii' juu.”

²⁸Majo' juu tsantquechen, siv'ii jndyi juu, min tyi'je'caquee' juu quii' v'aa. Ndo' na nnda', jo' jndui' tye juu, s'aa jndyi jon ty'oohin na caquee' juu. ²⁹Majo' t'a juu 'ndyo jon, tso juu: “Quen' cüenta, tijndye chu na matye'ntjön ja nnon'. Tacotsique' ts'ön yo ts'ian na tji' nnön. Majo' min'jon taconcya' min ve' quinch'iondyua na chi ntscü'ë na nts'a ngeue na ntsit'man' chjo ja yo ntyjë na ya jñ'oonhan yo ja.

³⁰Majo' nein na jndë tyjee' ntcüe' juu jnda'hö' na tatsiquitsu juu 'nan' yo nanntcuntjaa', ata toro na t'uein jndë scue' cüentaa' juu.

³¹Ndo' jo' t'a tye juu, itso jon: “U' jnda, ninnquii'chen m'an' yo ja ndo' tsoñ'en 'nan njan, 'u' ma'n'an'han'.

³²Majo' chuhan' na c'ön jaa na nënhën ndo' na quinan't'maan' jaa ng'e juu ty'iu'hö', cha'vijon jndë tue' juu ndo' na vando' nnda' juu, cha'vijon na jndë tsuhin, majo' jndë tijnda' ntcüe'hin.”

Jñ'oon na tyi'quitso nquii'han' ntyja 'naan' na sitja mosotque

16 Mantyi sininntyichen Jesús ndëë nn'an na conan'jon yo jñ'oon na toninncyaa jon, tso jon:

—Tom'aan nciüi tsantya ndo' m'aan nciüi mosotque 'naan' jon. Tyenan'quindyii nn'anhin na ve' its'aa ya juu na tsiquitsu juu 'naan' jon. ²Ndo' na nnda', tqueen' tsantya'neenhin, tso jon nnon juu: “¿Nchu vaa jñ'oon na conduie nn'an nacjo'? Quitsia' nciüi lista, chen chen cüji' ntyja 'naan' xoquitu' na tyon' cüenta yo tsa'nnda' na siquitsu', ee

taxe'cüitquentyichen 'u' ndëë moso.”³ Ndo' juu mosotque'ñeen, sitiü ya juu ncüii: “¿Nchu nts'a cha' ngüant'ö? Ee patrón njan icüji' jon ja na condui ja mosotque. Ta'nan na jndö na nts'a ts'ian jndëë cha' ngüantjön 'nan na icanhan' ja, ndo' jn'an jndyi na ve' ntc'an 'ndyö 'nan ndëë nn'an.”⁴ Nanein mavaa' ts'ön nchu vaa nts'a cha' ntixee' nn'an ja quii' nt'aahan vi na jndë jnty'iihan' ja na condui ja mosotque.”⁵ Yajo' tqueen' jon ncüii ro ncüii nn'an na chojnán nnon patrón 'naan' juu. Taxee' juu nnon tsan na vejndyee: “¿Nchu xjen chu'jnan' nnon patrón njan?”⁶ T'a tsan'ñeen 'ndyo juu: “Ja chöjnan ncüii ciento ncjo na too'han' yo nchen' n'oon olivos.” Ndo' tso juu nnon tsan'ñeen: “Ndö juu tson na chuu' tsa'nnda' na chu'jnan'. Quijman', cje ro cüji' xco'han' na ninvenn'an ncho'nqui ncjo nchen' na chu'jnan'.”⁷ Jndë jo' taxee' juu nnon ncüiichen moso'ñeen: “Ndo' 'u' je', ¿Tsa'nnda' chu'jnan'?” T'a tsan'ñeen 'ndyo juu: “Ja chöjnan ncüii ciento xu ntquen trigo.” Yajo' tso juu nnon tsan'ñeen: “Ndö tson na chuu' nchu xjen na chu'jnan'. Cyon'han'. Cüji' xco' na ninnenquenn'an xu na chu'jnan'.”

Ndö' vaa na tso tsan'ñeen.⁸ Ndo' juu tsantya'ñeen tso jon na juu moso'ñeen ty'oon juu na jnda' xquen juu min na sivi'nn'an juu ntyja ts'ian 'naan' jon na s'aa juu. Ee nn'an na m'an ntyja 'naan' tsonnanguevahin, jnda'ntyichen nquenhan yo ntyjehan, chito nn'an na conan'jonhan ntyja 'naan' nquii jon na conduihin naxuee.”

⁹ Itsontyichen Jesús: “Ndö vaa na matsiqui'man' jaho', joo 'nan na conan'choho' na nan'xuanhan' ntyja 'naan' tsonnangue jnan, cüijnt'ueho'han' na ntantjonho' jndye nn'an na ya jñ'oonhan yo 'o'. Yajo' juu 'nan na nan'xuanho', xjen na ntycüiihan', nque nan'ñeen na tejndeihohin, ncy'onhan cüentaho' naijon na tyi'quintycüii na nc'on nn'an.

¹⁰ “Minninchen ts'an na conduihin na itsiquindë juu ncüii jñ'oon na tyi't'man, mantyi ntsiquindë juu ncüii jñ'oon na t'man tsixuanhan'. Majo' minninchen ts'an na itsivi'nn'an juu ntyja 'naan' ncüii jñ'oon na tyi't'manhan', mantyi ntsivi'nn'an juu ntyja 'naan' jñ'oon na t'man. ¹¹ Jo' ntyja 'naan' na ndijnt'ue ts'an 'nan na nque nn'an tsonnangue cotji'han cüenta na njon jndyihan', xe na aa tyi'cüijnt'ueho'han' cha'xjen na chuhan', yajo' joo 'nan na mayuu' na njon jndyi conduihan', min je'qui'ndyii Tyo'ts'onhan' ndueho'. ¹² Ndo' joo 'nan ntyja 'naan' tsonnangue, xe na aa tyi'covijnt'ueho'han' cha'xjen na chuhan', yajo' joo 'nan na njon jndyi, ta'nán ts'an na ninncyaaahan' ndueho' na nan'xuanhan' cüentaho'.

¹³ “Ta'nán ts'an na nndëë ntye'ntjon nnon ve patrón. Ee nc'oon juu na jndoo' juu ncüiihan, ndo' ncüiichenhan nc'oon na vi'ntyjii jndyi juuhin. Oo ngay'oon juu jñ'oon yo ncüiihan ndo' ncüiichenhin nc'oon juu na tyi'cuee' ts'on juu. Tyi'je'quindëë

nty'e'ntjonho' nnon Tyo'ts'on, ndo' mantyi conan'chonho' na nintyaho'.”

¹⁴Nn'an na conduihan tmaan' fariseos na m'anhin jo', tondyehan tsochen jñ'oonmin' na sinin Jesús. Nge' na vi' jndyi n'onhan yo xoqitu', jo' tonan'cüejnaan'hin jon. ¹⁵Itso jon ndëehan: “'O' nt'ue n'onho' na quitji' nn'an cüenta na je' cont'aho' cha'xjen na chuhan', majo' nquii Tyo'ts'on ivaa' ts'on jon nchu vaa nan'xuanho'. Nn'an tsonnangue, 'nan na cotji'hin cüenta na njon jndyi nan'xuanhan', joohan' indyiaa' ndya' Tyo'ts'onhan'.

**Tsoñ'en jñ'oon' Tyo'ts'on
ntsiquindëhan' juuhan'**

¹⁶“Ata xjen na tom'aan Juan, juu jñ'oon na tqen Moisés ico'xehan', tonan'y'onho'han' yo jñ'oon jndyue nn'an na toninn'cya jñ'oon nchu vaa 'nan na nnguaa. Juu xjen na tom'aan Juan'ñeen, tye' na condinein jñ'oon naya ntyja na itye'ntjon Tyo'ts'on nn'an nchu vaa na cotsam'anhin. Ndo' icanhan' na quitquen yantiyhan ncüii cha' ndëe nduihan nn'an na ntye'ntjon jonhan.

¹⁷“Quitquenho' cüenta, quii' jñ'oon' Tyo'ts'on min ntji naquijndëhan'. Majo' ntsiquindëñ'ehin' joohan'. Ee tyi'jndyaa'chen na ngitsu tsjò'ndue yo tsonnangue, chichen na n'ndyihan' ncüii ntji chjo na t'uiii' quii' jñ'oon' Tyo'ts'on.

**Tyi'quichuhan' na ntsityuii' ts'an
tson na toco juu**

(Mt 19:1-12; Mr 10:1-12)

¹⁸“Minninchen ts'an na ntsityuii' tson na toco yo scuu' ndo' ngoco

nda' juu yo ncüiichen tsanscu, itsijnda'han' ntyja 'naan' tsan'ñeen na ve' ndö' ro m'aan juu yo ncüiichen tsanscu'ñeen. Ndo' min'cya ro tsans'a na ngoco juu yo tsanscu'ñeen na jndë tyuii' tson 'naan' juu yo saa' juu, mantyi itsijnda'han' ntyja 'naan' tsan'ñeen na conduihin ts'an na ve' ndö' ro m'aan juu yo tsanscu'ñeen.

Tsantya yo tsanjñen' Lázaro

¹⁹“Ncüii jon tom'aan ncüii tsantya na ninnquii'chen ndiaa na yantyi tocüe jon ndo' njon jndyihan'. Tincüii xee yu, 'nan na yantiyichen contyjo nnon mesa na tocüa' jon. ²⁰Ndo' ndyo teon vaa' tsan'ñeen, tyequitquen nn'an ncüii tsanjñen', tovaa juu jo', Lázaro jndyu juu. Nin vaa si'ts'o 'naan' juu min ntyje'. ²¹Ntyja jndyi ts'on juu min ve' 'nan quijndë na cocyaa tocjee' mesa 'naan' tsantya'hin na ntcüa' juu. Ndo' sque quindue', jndyoquityue o' ntyje' na chu juu. ²²Ndo' tuee' xjen na tue' juu tsanjñen'ñeen, ndo' nque ángeles tye'y'onhan ñuan 'naan' juu najion m'aan nquii Abraham. Mantyi tue' tsantya ndo' tënty'iuhin.

²³“Viochen xjen na toquenon jon navi' najion na co'o nn'an na jndë tjë, jndondë jon, jndyiaa' tycya jon na m'aan Lázaro ngiaa' Abraham. ²⁴Ndo' sixuaa jon, itso jon: 'U' ta Abraham, c'on' na nty'ia rö nchji'. Quitsa' vi naya'ñeen, quijñon' Lázaro na ve' ncüii ndëent'ö juu quinchje juu quii' ndaa cha' ntsiquindaa' juu tsa. Ee jaa' jndyi navi' na maquenön quii' juu chonvahin. ²⁵Majo' t'a Abraham, tso jon: 'U' jnda, chen

chen cañjoon' tson' joo naya na tyon' cüenta xjen na tovando', ndo' Lázaro vi' toquenon juu. Majo' nein ivajndyee juu ntjoo ndo' 'u' je', vi' maquenoón'. ²⁶Ndo' mantyi vaa ncüiichen 'nan. Quityquii' nt'án yo 'o', vaa ncüii tsë'tsjoon na tayuu ntycüii na njoonhan' cha' nin já na nin'quitsqué na m'anho', je'quindëë ngüenónhan'. Ndo' min nque nn'an na m'an najjon na m'anho', je'quindëë ngüenonhin ntyjava.

²⁷“Ndo' jo' t'a tsan'ñeen, itso juu: Ng'e na nnda', ta, mats'a ty'oo 'u', cüa, c'ua' ts'ian nnon juu na cja juu na m'an nn'an vaa' tsotyë, ²⁸Ee jo' m'aan 'on ntyjö ncö. Cjancyaa juu jñ'oon ndëëhan cha' tyi'ntsquehan ntjoohin najjon na ji va jndyi 'nan na maquenön. ²⁹Majo' sintcüe' Abraham jñ'oon nnon juu: Conan'y'onhan joo jñ'oon na jndui na toninncyaa Moisés yo nin'jñ'oon na toninnycya nn'an na tonduehan nchu vaa 'nan na nguaa. Joo jñ'oon'ñeen quindyehinhan' ndo' quita'nguee'hinhan'. ³⁰Majo' t'a tsantya'ñeen, itso juu: Tyi'yuu' ta, xe ncüii joo nn'an na jndë tjë ncja na m'anhán, jñ'oon na mayuu' nntcüe' n'onhan jnanhan. ³¹Ndo' t'a Abraham 'ndyo juu: Xe tyi'quinan'jñ'oon'han joo jñ'oon na toninncyaa Moisés yo mañoón nn'an na toninncyahan jñ'oon' Tyo'ts'on ntyja nchu vaa 'nan na nguaa, mantyi min xe'quindyehan jñ'oon 'ndyo nc'üii ts'an min na ngüando' xco juu.”

Jnaan' ts'an nt'uiihan'hin

(Mt 18:6-7, 21-22; Mr 9:42)

17 Ndo' tso Jesús ndëë nn'an na totsai'onhan yo jñ'oon na toninncyaa

jon: “Tyi'je'cacüentyjee' na nin'cjachuhan' nn'an na conan'tjahan nnon Tyo'ts'on, majo' vi' jndyi ngenon juu ts'an na itsiquita' jñ'oon na ntycyaa nn'an na nnan'tjahan. ²Ntyja 'naan' juu tsan'ñeen, yantyi xe na aa quinan'tyen nn'an ncüii tosu xtyo' juu ndo' quitjue' nan'ñeenhin quityquii' ndaandue. Ee vi'ntyi ngenon juu na nts'aa juu 'nan na ntsquioo'han' minnichen nn'an na chjo vantyja n'onhan ja. ³Jo' quitquen nqueho' cüenta ntyja nchu vaa na cotsam'anho'.

“Xe ncüii ntyjeho' na vantyja ts'on Tyo'ts'on itsitjahin nnon', quitsiqui'man'hin. Ndo' xe na aa contcüe' ts'on juu, quitsit'man tson'hin. ⁴Ndo' xe na aa ntyque' jnda na itsitjahin nnon' na ncüii xuee, ndo' ncüii cüii jon ngaquitso juu nnon': Quitsit'man tson' ja, contcüe' ts'ón na sitja ja nnon', chuhan' na quitsit'man tson'hin.”

C'ón na t'manntiyichen na vantyja nn'ón

⁵Nn'an na ncho've na totsai'onhan yo jñ'oon na toninncyaa Jesús, jnduehan nnon jon:

—Ncya' na ndit'manntiyichen na covantyja n'ón.

⁶Jo' t'a jon jndyuehan, tso jon: —Min xe na aa chjo na covantyja n'onho', min ve' cha'xjen na chjo ncüii ntquen mostaza, majo' t'man ts'ian nndëë nt'aho'. Ata nnon ts'oon t'manva nndëë nndueho': “Quenan' 'u' ntjoohin ndo' cacüentyje' quii' ndaandue.” Ndo' minchuchen ntsiquindëhan' cha'xjen na condueho'.

**Chuhan' na quitsiquindë
ts'an na itye'ntjon**

⁷“Cüa, quinduë nciüiho' m'aan moso 'naan' na itsituu juu tyuaa oo ivantjee' juu cho' ntsjuen' tojndëë. Ndo' vi na jndë tyjee' juu na jnan juu jndëë, ¿Aa nts'aahan' na ntsu' nnon juu: “Cüa, cüenoon' ndö, quiyman' mesa na ntcüa'?”
⁸¿Aa chi ngitso jndyee patrón'ñeen nnon juu: “Cüa ra, quitsijnda' 'u', quitsijñ'on' na ntcü'a? Ndo' vi na jndë tcü'a ndo' jndë t'ua, yajo' chi ntcüa' ndo' nc'üa.”
⁹Min tatyincyaa jon naya juu moso'ñeen na siquindë juu ts'ian na t'ua jon nnon juu.
¹⁰Mantyi 'o' ya na jndë jnt'aho' tsoñ'en na ico'xen Tyo'ts'on na quint'aho', jo' quindueho': “Aa jaa na cotye'ntjón, tyi'quinan'xuan na ngitso ts'an na taquinjon' na cont'a, ee xia'ntyí jndë jnt'a cha'xjen na chuhan' na quint'a.”

**Sin'man Jesús nqui nn'an
na cho ndö cotö'**

¹¹Xjen na ñjon Jesús nato na vja jon Jerusalén, tenon jon tyonco ndyuaa Samaria yo Galilea. ¹²Juu xjen na vaquee' jon nciüi tsjoon chjo, tjonhin nqui nn'an na chohan tycu ndö cotö', tyecüentyjee' tycyahan.
¹³Jndei jnan'xuaahan, jnduehan: —'U' Jesús na matsi'man' jñ'oon' Tyo'ts'on ndëë nn'an, c'on' na nty'iaá ró nchji'.
¹⁴Ya na jndyiaa' Jesús jooan, tso jon ndëehan: —Quitsanan'man nqueho' ndëë ntyee.
Ndo' viochen xjen na co'ohan, jn'manhan. ¹⁵Majo' nciüi joo

nan'ñeen, xjen na tyincyaa juu cüenta na jndë jn'man juu, tantcüe' juu. Jndei c'ua 'ndyo juu na totsít'maan' juu Tyo'ts'on.

¹⁶Tco'xtye juu tonnon Jesús, tyincyaa juu na ncya ya jon. Ndo' juu tsan'ñeen conduihin ts'an Samaria. ¹⁷Ndo' taxee' Jesús:

—¿Aa chito ncha'vaa nqui nan'ñeen jn'manhan? Ndo' ñjenchenhin je', ¿Yuu m'anhan?
¹⁸Juu tsanvahin chito conduihin ts'an judío, majo' jndyo ntcüe' juu na itsit'maan' juu Tyo'ts'on. Majo' ñjen nan'ñeen ve' ty'etohan, ta'nan sque ntcüe'han.

¹⁹Yajo' tso Jesús nnon tsan'ñeen: —Quinaquintya', cja ntcüe' va'. Ng'e na vantyja tson' ja, jo' na jndë jn'man'.

**Ndö vaa na ngüentyja na ntye'ntjon
Tyo'ts'on nn'an**

(Mt 24:23-28, 36-41)

²⁰Nciüi jon joo nn'an na conduihan tmaan' fariseos taxee'han nnon Jesús ntyja 'naan' juu na itye'ntjon Tyo'ts'on. Ta'xe'han ¿yuu xjen ngue'ntyjahan'? T'a jon jndyuehan, tso jon:

—Juu na condui Tyo'ts'on na itye'ntjon jon tsoñ'en, chito ng'e 'nan na covityincyoo', jo' tsi'manhan' na jndë tyjee' juuhan'. ²¹Min xe'quindue nn'an: “Ndö m'aan jon oo ndö'ñeen m'aan jon na itye'ntjon jon nn'an”, ee juu na itye'ntjon jon, m'aanhan' quii' nt'anho'.

²²Ndo' tso ta Jesús ndëë nn'an na tonan'jon yo jñ'oon na toninncyaa jon:

—Mangue'ntyja xjen ya na nndueho': “Nt'ue jndyi nn'ön na

ngue'ntyja xuee na nndyo nnda' nquii jon na conduihin tsans'a na i'ua Tyo'ts'on ts'ian nnon jon na co'xen jon tsoñ'en nn'an." Majo' xe'quijnty'iaho' na nnguaa na nnda'.²³ N'en nn'an na nnduehan ndëëho': "Ndö' m'aan jon, oo nnduehan ntjoohin m'aan jon." Majo' tyi'ntsantyjahö' min tyi'nan'jonho' yo nan'ñeen. ²⁴Ee cha'xjen na ico' tsuee chon, itsixueehan' vi ntyjaa' tsjö'ndue ata ncüiichen ntyja, mannda' vaa ntsijonhan' xjen na nndyö ntcü'ë. Ninjonto njnty'ia tsoñ'en nn'an ja na condui tsans'a na i'ua Tyo'ts'on ts'ian nnön na coxën tsoñ'en nn'an. ²⁵Majo' na vejndyee icanhan' na quenön navi' t'man ndo' mantyi nn'an na m'an nanein nnt'ahan na tayuu jnt'ue ja ngiohan. ²⁶Jo' ja na condui tsans'a na i'ua Tyo'ts'on ts'ian nnön na co'xën tsoñ'en nn'an, cha'xjen na tom'an nn'an xjen na tom'aan nquii Noé, mannda' vaa ntsijonhan' na nc'on nn'an xjen na jndë tindyo na ndyö ntcü'ë. ²⁷Totsam'anhan cha'xjen na vja tont'ahan. Tocüa'han, tovehan, totoncohan, toninncyahan ndahan na ntonco joo ata tuee' juu xuee na tua Noé quityquii' v'aandaa. Ndo' tova'ty'a, ndo' joo nn'an na jnty'iihan', tjëñ'en nan'ñeen. ²⁸Ndo' manin'ncüii xjen tont'a nn'an xjen na tom'aan Lot. Tocüa'han, tovehan. Tonan'jndahan 'nan ndo' tondëëhinhan'. Tononhin ntjon, tonan'yahan nt'aa. ²⁹Majo' juu xuee ya na tji' Tyo'ts'on Lot tsjoo Sodoma, tyioo ndaatsua' chon yo sufre na jnanhan' tsjö'ndue. Ndo' iscüjeñ'enhan' nn'an na m'an juu tsjooñ'ñeen. ³⁰Ja na condui

tsans'a na i'ua Tyo'ts'on ts'ian nnön na co'xën tsoñ'en nn'an, mannda' itsijonhan' na nnguaa juu xuee ya na njnty'ia nnda' nn'an ja.

³¹"Juu xuee'ñeen, ts'an na m'aan ch'en, tyi'ngaquee' nnda' juu quii' vaa' juu na ncüji' juu 'naan' juu. Tyi'nguaa ntyjii juu ntyja 'naanhan'. Ndo' majo'nty' ts'an na m'aan tojndëë, tyi'ndyo ntcü'ë juu cha' ndyoquichu juu 'naan' juu. ³²Cañjooñ' ya n'onho' nin 'nan na tqenon juu scuu' Lot. ³³Minninchen ts'an na int'ue nquii juu nchu vaa nts'aa juu cha' tyi'quitsuhin, jñ'oon na mayuu' ngitsuhin. Majo' minnichen ts'an na incyaa juu na quenon juu min'cya ro 'nan na ngenon juu, tsan'ñeen ntsin'man Tyo'ts'on ñuaan' juu.

³⁴"Jñ'oon na mayuu' na matsjö ndëëho', juu tijaan'ñeen, ya na nndyö nnt'a, ve nn'an na man'hin condahan, ncüii tsan'ñeen vjay'oonhan'hin na m'an, ndo' ncüiichenhin n'ndyiihan'hin. ³⁵Ve nanntcu tojnaan' cotuahan, ncüii tsan'ñeen vjay'oonhan'hin na m'an, ndo' ncüiichenhin n'ndyiihan'hin. ³⁶Ve nannon m'an jndëë na cont'ahan ts'ian, ncüii tsan'ñeen vjay'oonhan'hin na m'an, ndo' ncüiichenhin n'ndyiihan'hin.

³⁷Ndo' nn'an na tonan'jon yo jñ'oon na toninncyaa jon, taxee'han nnon jon:

—Ta, ¿Yuu vijon na nndui na nnda'?

Jo' t'a jon jndyuehan ncüii jñ'oon na tyi'quitso nquii' jonhan' na tsi'manhan' na ntco'xenhan' nn'an. Tso jon:

—Navijon na vendyuua 'nan tö', jo ngancüi nt'ën.

Jñ'oon tyi'quitso nquii'han' ntyja 'naan' tsanscu ninnquii ndo' jüe

18 Ndo' sinin Jesús ncüiichen jñ'oon na tyi'quitsi'man nquii'han' na itsi'quindyihan' na ninnquii'chen quinan'nein nn'an nnon Tyo'ts'on, min tyi'nan'ntyquenhan ntyja 'naan'han'.²Tso jon ndëehan: “Tom'aan ncüii jüe ncüii tsjoon t'man. Tyi'ncyaa' juu Tyo'ts'on min tyi'c'oon' ts'on juu nchu vaa na conan'tiu nn'an yohin.³Ndo' juu tsjoon'ñeen mantyi tom'aan ncüii tsanscu ninnquii. Toca juu na m'aan jüe'ñeen na totso juu nnon jon: Cüañon' chjo ja ntyja 'naan' quintu na tji' ts'an cjö. ⁴Ndo' nquii jüe'ñeen, majndye xuee tasijñ'oon' jon juu 'nan na ican tsanscu'ñeen. Jndë jo' sitiu nquii jon ncüii, tso jon: Ja min na tyi'ncyaa Tyo'ts'on ndo' min taquits'aahan' ja nchu vaa cotji' nn'an cüenta yo ntyja njan, ⁵Majo' ve' ng'e itscüetë' jndyi tsanscuva' ja, jo' ngüañ'öntöhin ncüii na tyi'contycüii na t'man ts'önhin, ee xe tyi'nts'a na nnda', ntsücüejndyaa' juu ja na ninnquii'chen ndyotsintyjaan' juu ja.”

⁶Ndo' tsontyichen ta Jesús: “Nquii jüe'ñeen, min na conduihin ts'an na its'aa jon 'nan na tyi'quichuhan', majo' ¿Aa cotquenho' cüenta na tso jon na ngüañoon' jnan jon juu tsanscu'ñeen? ⁷Ng'e na nnda', nquii Tyo'ts'on je', ¿Aa chi majndeichen ngüañoon' jon nque nn'an na jndë tji jonhin cüentaa' nquii jon na contcüii'han jon naxuee

ndo' natsjon? Tyi'xe'quits'aa jon na mavio xjen na ngüendoo'han na ntsijñ'oon' jon joo jñ'oon na cotanhan na quitejndei jonhan. ⁸Jñ'oon mayuu' na matsjö ndëeho' na maquintyjachen ntsijñ'oon' jonhan. Majo' min na nnda', ja na condui tsans'a na i'ua Tyo'ts'on ts'ian nnön na co'xën tsoñ'en nn'an, ya na nndyö ntcü'ë tsonnangue, ¿Aa nninjnda' nn'an na vantyja n'onhan Jon?”

Jñ'oon na tyi'quitso nquii'han' ntyja 'naan' ts'an fariseo yo ts'an ique s'on

⁹Mantyi ndö vaa ncüiichen jñ'oon na tyi'quitso nquii'han' na sinin Jesús ndëe nn'an na tonan'tiuhan na xia'nty nquehan cont'ahan cha'xjen na chuhan', majo' conduehan na tyi'quinjon mañoon nn'an, nquehan na njonchen. ¹⁰Tso jon: “Tom'aan ncüii ts'an na conduihin tmaan' fariseos ndo' mantyi tom'aan ncüii ts'an ique s'on cüentaa' gobiernon tsjoon Roma. Ty'ehan vats'on t'man na nnan'neinhan nnon Tyo'ts'on. ¹¹Ndo' juu fariseo'ñeen tacüentyjee' juu, sinin juu nnon Tyo'ts'on ntyja 'naan' nquii juu. Ndö vaa na tso juu: 'U' Tyo'ts'on, ncyaa ya 'u' ng'e tyi'quitsixuan cha'na minndyechen nn'an, na conty'ueehan, nn'an na cont'a 'nan na tyi'quichuhan', nn'an na ve' ndö' ro m'anhan yo ntyjehan, ndo' min cha'na tsanva', tsan ique s'on. ¹²Ja matscüejndo' ja ve jnda na ncüii soana, ndo' mantyi mancyaa diezmo tsoñ'en na mavantyjön.

Ndö' vaa jñ'oon na sinin tsan'ñeen nnon Tyo'ts'on. ¹³Majo' juu tsan'ñeen

tsan na ique s'on, toxen'chen tacüentyjee' juu, min na nndondë juu tsjõ'ndue, ta'nan. Ve' tomin' juu nda' tsi'jndya juu na totsindya'hin. Tso juu: 'U' Tyo'ts'on, c'on' na nty'ia rö nchji' ng'e ts'an jnan ja. ¹⁴Tsontyichen Jesús: "Jñ'oon mayuu' na matsjõ ndëëho', juu tsan'ñeen tantcüe' juu vaa' juu na tqwen Tyo'ts'onhin na jndyoyuhin na tonnon jon, chito juu fariseo'ñeen. Ee min'cya ro ts'an na itsivendye nquiihin, mancüiixjen ntsquioo Tyo'ts'onhin. Ndo' nin juu na iju'cejehin, jñ'oon na mayuu' ntsivendye jonhin."

Ityio Jesús jn'aan yotsca

(Mt 19:13-15; Mr 10:13-16)

¹⁵Jndyocho nn'an yotsca na m'aan Jesús, tanhan na quityio jon nt'ö jon nacjo joo. Majo' nque nn'an na totsay'onhan yo jñ'oon na toninncyaa jon, xjen na jnty'iahan na nnda', jnduehan ndëë nan'ñeen na tyi'nan'chjuhan jon. ¹⁶Jo' t'man Jesús nan'ñeen, tso jon ndëëhan:

—Ncyaho' na ninncyo yotsca na m'an ja, tyi'nan'ntcüe'ho'hin, ee quityquii' juu na itye'ntjon Tyo'ts'on nn'an, xia'ntyti nque nn'an na ntyja n'onhan ja cha'xjen cont'a yotscamin, joo nan'ñeen vanaan na conan'jonhan ntyja 'naan'han'. ¹⁷Jñ'oon mayuu' na matsjõ ndëëho', minnichen ts'an na tyi'ntyjaa' juu Tyo'ts'on cha'na contyjaa' yotsca tye joo yo ndyee joo, tyi'je'quindëë ntsijon tsan'ñeen ntyja na itye'ntjon Tyo'ts'on nn'an nchu vaa na cotsam'anhan.

Itsinin tsantya yo Jesús

(Mt 19:16-30; Mr 10:17-31)

¹⁸Ncüüi ts'an judío na conintquehin, taxee' juu nnon Jesús:

—'U' ta na matsi'man' jñ'oon' Tyo'ts'on na ya ts'an 'u', ¿Nin 'nan icanhan' na quits'a cha' nninncyaa Tyo'ts'on na ntsixuan na tyi'quintycüüi na vando' ñuan njan?

¹⁹T'a Jesús 'ndyo juu, tso jon:

—¿Ndu na mats'u' na condui ja ts'an na ya ts'anhin? Xia'ntyti nquii Tyo'ts'on conduihin na nnda', tanin ncüiichen. ²⁰'U' manchji' juu jñ'oon na ico'xenhan'. Itsohan': "Tyi'nc'on' yo ncüiichen ts'an na ve' ndö' ro. Tyi'ntscue' ts'an. Tyi'nch'ue' 'naan' ts'an. Tyi'ntsinin' quintu cjoo' ts'an. Quitsa' na njon nquii tye' yo 'ndyo'."

²¹Ndo' tsan'ñeen je', t'a juu, tso juu nnon jon:

—Tsoñ'en jñ'oonmin' mavanc'uë'han' ninvaa xjen na tichjo ja.

²²Ndo' vi na jndë jndyüi Jesús jñ'oonva', itso jon:

—Ncüüi vaa na icanhan' na quitsa'. Quijndë' tsoñ'en 'nan' na min, ndo' xoquitu' na ngyon' cüenta, ncyah'han' ndëë naninñen'. Na ntsa' na nnda', yajo' ntsixuan' na tya 'u' quiñoon'ndue. Ndë jo' quindyoy' na ntsijon 'u' yo ts'ian na mats'a.

²³Majo' ya na jndyüi tsan'ñeen jñ'oon'va', sichjoo' jndyihan' ts'on juu, ee tya jndyihin. ²⁴Ndo' vi na jndë tqwen Jesús cüenta na nnda' s'aahan' tsan'ñeen, tso jon:

—Joo nantya, jndyaa' jndyüi na nta'nguee'han na nquii Tyo'ts'on ntye'ntjon jonhan ntyja na cotsam'anhan. ²⁵Jndyaa'ntyichen na ncju'cje ncüüi tsantya na ntye'ntjon Tyo'ts'onhin, chichen na ngüequindyüi camello tsue' x'ee tsi'ncyaa.

²⁶Ndo' nn'an na jndyehan na tso jon jñ'oonva', jnduehan nnon jon:

—Ndo' na nnda', ¿Nin juu na nndëë ngitso Tyo'ts'on na tsixuan juu na jndyoyu conduihin na tonnon jon cha' nndëë nguee' juu najon na m'aa nquii jon?

²⁷Jo' t'a Jesús jndyuehan, itso jon: —'Nan na ndiquindëë nnt'a nn'an, nquii Tyo'ts'on condëë its'aa jonhan'!

²⁸Tso Pedro: —Já jndë jnty'é tsoñ'en 'nan nján cha' condëë cotsay'ón jñ'oon yo 'u'!

²⁹T'a Jesús, tso jon ndëëhan: —Jñ'oon mayuu' na matsjö ndëëho', minnichen ts'an na i'ndyii vaa', oo scuu', oo ntyje nquii, oo tye juu, ndyee juu, oo ntsinda juu ng'e na itsijonhin ntyja na itye'ntjon Tyo'ts'on nn'an, ³⁰Nan'min' jndye vee' jnda ncy'oon tsan'ñeen cüentahan' xjenva, ndo' xuee na tonnonchen, ncy'oon juu cüenta na tyi'quintycüiii na vando' ñuaan' juu.

Jndë ndye jnda itsiquindyí Jesús na nnan'cuee' nn'anhin
(Mt 20:17-19; Mr 10:32-34)

³¹Tëchu Jesús nn'an ncho've vi ntyja najon na ninnquehan. Tso jon ndëëhan: “Quitquenho' cüenta, cotsava Jerusalén. Ndo' ja na condui tsans'a na i'ua Tyo'ts'on ts'ian nnön na co'xën tsoñ'en nn'an, juu tsjoon'ñeen ntsiquindëñ'ehan' tsoñ'en jñ'oon ntyja njan na tji nque nn'an na tonan'neinhan nchu vaa 'nan na nguaa. ³²Ee ninncyá nn'an cüenta ja nduee nn'an na tachito conduihin nn'an judíos, ndo' joo nan'ñeen nnan'cüejnaan'hin ja, ndo' ntjue'hin ndajndyuehin ja.” ³³Ndo' ya na jndë tja'hin ja, nnan'cuee'han

ja, majo' xuee na jndë ndye ngüant'ö xcö.

³⁴Majo' joo nn'an ncho've'ñeen, tataa' n'onhan nchu vaa itsiquindyí joo jñ'oonmin' na sinin Jesús ndëëhan ee vitjachen na ntsi'man Tyo'ts'on juuhan' ndëëhan. Mangle jo' tataa' n'onhinhan'!

Sin'man Jesús ncüii tsannchjaan'
(Mt 20:29-34; Mr 10:46-52)

³⁵Ty'entyihan nato. Ya na tëvindyohan tsjoon Jericó, jo' vaquityen ncüii tsannchjaan' 'ndyo nato'ñeen, ican juu 'nan na itsitjahan'hin ndëë nn'an. ³⁶Ndo' ya na jndyii juu na jndye jndyi nn'an cavenon, taxee' juu nin 'nan condui. ³⁷Jnduehan nnon juu:

—Nquii Jesús, tsan na jnan Nazaret, jon venon jo'. ³⁸Xjen na jndyii juu na nnda', ta' juu na sixuaa juu, tso juu: —Nnda' Jesús, 'u' na condui 'u' tsjan David na jndyocahan', c'on' na nty'ia rö nchji'!

³⁹Ndo' joo nn'an na ve'jndyee, jnan'tyia'hanhin na quitsichen juu 'ndyo juu, majo' jndeintyichen sixuaa nnda' juu:

—'U' na condui tsjan David na jndyocahan', c'on' na nty'ia rö nchji'!

⁴⁰Jo' tacüentyjee' Jesús, t'ua jon ts'ian ndëë nn'an na quindyoy'onhan tsan'ñeen na m'aa jon. Ndo' vi na jndë tuee' juu, taxee' jon nnon juu, tso jon:

⁴¹—¿Nin 'nan nt'ue tson' na quits'a 'u'?

T'a juu, tso juu:

—Nnda' ta, ncy'a' na nty'ia nnt'a.

⁴²T'a Jesús 'ndyo juu:

—C'on' na ya mandyia' nnda'. Ng'e na mavantya tson' ja, jo' na jndë jn'man'!

⁴³Ndo' ninñoon' tyincyaaahan' na jndyiaa' nnda' juu. Tantyja juu toxen' Jesús, totsit'maan' juu Tyo'ts'on. Ndo' mantyi nque nn'an na jndye jndyi'hin, ya na jnty'ia nanñeen na nnda' tui, tonan't'maan'han Tyo'ts'on.

Jesús yo Zaqueo

19 Xjen na tuee' Jesús tsjoon Jericó, vavenon jon tyquii' tsjoonñeen. ²Jo' tom'aan ncüii ts'an na jndyu Zaqueo. Conintquehin ndëë nn'an na cotye s'on cüentaa' gobiernon tsjoon Roma. Ndo' tyahin. ³Nt'ue jndyi ts'on juu na ndyiaa' juu Jesús, majo' ng'e na quil'ëhin, jo' ndiquindëë ndyiaa' juu jon ng'e jndye jndyi nn'an. ⁴Ng'e jo' jnannon juu, tja juu na tonnonchen, jo' tava juu ncüii ts'oon na ventyjee' 'ndyo nato najon na ngüenon Jesús, cha' ya ndyiaa' nnon juu jon. ⁵Ndo' xjen na tyjee' Jesús jo', jndondë jon, tso jon:

—U' Zaqueo, quitsityua', quindyocuee' ee xeevahin icanhan' na ntjo ya ja va'.

⁶Jo' quintyjachen tacue juu. Yo na neiin' juu tay'oon juu Jesús vaa' juu. ⁷Majo' ya na jnty'ia nn'an na nnda' s'aa jon, tsoñ'engan tonan'neinhan jñ'oon' jon, jnduehan:

—Cüa nquii Jesús, jndë tatsijonhin yo ts'an na itsitjahin nnon Tyo'ts'on na ntixee' tsanñeenhin.

⁸Jndë jo', tēcüentyjee' Zaqueo, tso juu nnon Jesús:

—Nnda' ta, xoncüe 'nan njan na min, ninncyahan' ndëë nanninñen', ndo' mantyi min'cya ro ts'an na sivi'nn'an ja juu na tenoon' na tsjö

tsa'nnda' na quityion juu nnon gobiernon, nanein ntsintcü'ëhan' nnon tsanñeen ninque vee' jnda cha'xjen na tji' ja nt'ö juu.

⁹Itso Jesús:

—Xeevahin juu na itsin'man Tyo'ts'on ñuaan nn'an, nque nn'an na m'an v'aavahin, jndë nan'xuanhin juuhan', ee juu ntyjëëhë mantyi conduihin tsjan Abraham na jndyocahan'. ¹⁰Ee ja na condui tsans'a na i'ua Tyo'ts'on ts'ian nnön na co'xën tsoñ'en nn'an, jndyoquint'uë nn'an na jndë cotsu ñuaanhan na ntsin'man jahan.

Jñ'oon na tyi'quitso nquii'han' ntyja 'naan' s'on

(Mt 25:14-30)

¹¹Joo nn'an na tondye jñ'oonmin', jnan'tiuhan na macje njnty'ia ndëëhan na ntye'ntjon Tyo'ts'on tsoñ'en, ncüjee'han' ee jndë mandyo na ngue' Jesús Jerusalén. Mang'e jo' sininntyichen jon ncüiichen jñ'oon na quindyehan na tyi'quitsi'man nquii'han' juuhan'.

¹²Tso jon ndëëhan: “Tom'aan ncüii ts'an na t'man tonduihin. Sijnda' jon na nndui' jon ndyuaa 'naan' jon, ncja jon ncüiichen ndyuaa na tycya na ncy'oon jon cüenta ts'ian na ntsixuan jon rey, ndo' ndë jo' nndyo nntcüe' jon.

¹³Majo' vitjachen na nndui' jon na ncja jon jo', t'man jon nqui nn'an na cotye'ntjonhan nnon jon. T'man s'on tyincyaa jon nnon ncüii cüiihan na ve' tejnde'i ya jonhan' joochan. Tso jon ndëëhan: Quijnt'ueho' nchu vaa nnt'aho' na ntantjonho' yo s'onmin' viochen xjen na ja tac'ön. ¹⁴Majo' joo nn'an

ndyuua tsjoon' jon, jndohanhin. T'uahan ts'ian ndëë nn'an na tentyjahan toxen' jon, jnduehan: Já tyi'quint'ue n'ón na nndui tsanva' ts'an na itye'ntjon jon já.

¹⁵“Ndo' juu tsan'ñeen, vi na jndë ty'oon jon cüenta ts'ian na ntsixuan jon, jndyo ntcüe' jon ndyuua naijon na jnan jon. Yajo' joo nan'ñeen na cotye'ntjonhan nnon jon na tejndei jon s'onhan, tqueen' jonhan. Ng'e nin'cüaa' ts'on jon nchu xjen na tantjon ncüii cüiihan. ¹⁶Jo' tyjee' tsan navejndyee, tso juu nnon jon: Nnda' ta, ¿Aa jndë tyje'? Ndö s'on 'nan', nqui vee' jnda tantjón yo joo s'on na tyincy'a' nnön. ¹⁷Ndo' tso jon nnon juu: Ya jndyi sa', 'u' moso njan, ng'e na siquindë' 'u' ncüii ts'ian min na chjohan', jo' na ma'ua ts'ian nnon' na ntco'xen' nqui njoon t'man. ¹⁸Jndë jo' tyjee' juu tsan na jndë ve, tso juu nnon jon: ¿Aa jndë tyje', ta? Ndö s'on 'nan, 'on vee' na tantjón yohan'. ¹⁹Ndo' majo'nty tso jon nnon juu: Naneinhin ma'ua ts'ian nnon' na ntco'xen' nn'an 'on njoon t'man.

²⁰“Majo' xjen na tyjee' ncüiiichen tsan'ñeen, tso juu nnon jon: ¿Aa jndë tyje', ta? Ndö s'on 'nan', suëhan' quii' peto. ²¹Ee ncy'a jndyi 'u' xeng'e 'u' ts'an na jndei' 'ndyo. Ee 'u' mayon' cuenta yuu na chito cüenta'. Min na tajnon' ntjon, majo' 'u' mancüiixjen matyje'. ²²Ndo' nquii rey'ñeen, vi na jndë jndyii jon na tso tsan'ñeen na nnda', t'a jon, tso jon nnon juu: 'U' moso njan na tayuu jnt'ue 'u', majuuto jñ'oon na tsu' ndö', nts'a na juuhan' quit'uiihan' 'u' ntyja 'nan na sa'. Jen mantyyji' na ja ts'an na jndei' 'ndyö

na may'ón cüenta yuu na chito cüenta ndo' na mancüiixjen matyje' yuu na chito ja jn'ón. ²³Ng'e na nnda' nchji', ¿Ndu na tatëquityi' joo s'on njan naijon na ngüantjonhan'? Ee xe na sa' na nnda', yajo' nein na jndë tyjë, ncy'ón ntcü'e' juu s'on njan yo jndahan'. ²⁴Ndo' jo' tso jon ndëë minndye nn'an na m'anhan ngiaa' juu: Cüa, quitji'ho' s'on njan nt'ö tsanvahin ndo' cyaho'han' nnon nquii ts'an na nqui vee' jnda tantjon. ²⁵T'a nan'ñeen, jnduehan: Nnda' ta, ¿Ndu na ncy'oonntyi jonhan' ndo' jndë y'oon jon nqui vee' jnda na nnda'? ²⁶Ndo' t'a rey'ñeen, tso jon: Quindyehol' ntsjö ndëëho', minnichen ts'an na min 'naan' juu, ncy'oonntyichen juu cüenta. Majo' juu ts'an na ta'nan 'naan' cuen, nndui'n'en chjo 'nan na itsituu juu na tsixuan juu. ²⁷Ndo' joo nan'ñeen na jndohin ja, na tyi'quint'ue n'onhan na nditque ja ntyja 'naanhan, quindyochoho'hin ntjoohin, ndo' quinan'cüjeho'hin na tonnön.”

Taquee' Jesús Jerusalén

(Mt 21:1-11; Mr 11:1-11; Juan 12:12-19)

²⁸Vi na jndë sinin Jesús jñ'oonva', tjantyichen jon na vja jon Jerusalén. ²⁹Juu xjen na vavindyoo' na nguee' jon tsjoon Betfagé yo Betania, mandyoo' tyo' na jndyu Olivos, t'ua jon ts'ian ndëë ve nn'an na totsay'on jñ'oon yohin na c'ohan ncüii nt'aa. ³⁰Tso jon ndëëhan: —C'oho' tsjoon chjo na m'aan jndyoyu na tondëëho'. Ndo' xjen na ntsaque'ho' tyquii'han', jo' njnty'iaho' ncüii snon chjo na tyen o'. Min'ncüii jnda tacontjo ts'an juu

o'. Quinan'quinan'ho' juu o', ndo' quindyoy'onho' cho'ñeen ntjoohin.

³¹Ndo' xe na aa ngüaxee' ts'an ndëëho' ndu na conan'quinan'ho' juu quioo'ñeen, quindueho' nnon juu: “Nquii ts'an na conduihin na ico'xen jon já, nquii jon nninjnt'uehin juu o'.”

³²Ndo' ty'ehan juu nt'aa na t'ua jon ndëëhan, ndo' tijnda' juu snon'ñeen cha'xjen na tso jon ndëëhan. ³³Ndo' viochen xjen na jnan'quinan'hin juu isnon'ñeen, nque nn'an na njnuen' o', jnduehan:

—¿Ndu na conan'quinan'ho' snonva'?

³⁴T'ahan, jnduehan:

—Nquii tsan na conduihin na itye'ntjon jon já, nquii jon nninjnt'ue yahin juu o'.

³⁵Jndë jo' tyey'onhan juu cho'ñeen na m'aan Jesús. Ndo' tyiohan ndiaahan naxen' o', ndo' tantjo jon quioo'ñeen.

³⁶Ndo' viochen na venon jon nato, totji' nn'an ndia tonco na cüehan, tonan'nuein'hinhan' nato na ngüenon jon. ³⁷Ndo' najjon na tantyque' nato juu tyo' na jndyu Olivos yuu jon na covityincyoo' Jerusalén, tsoñ'en nn'an na totsay'onhan yo jñ'oon na toninncyaa jon, yo na nein jndyihin ta'hin jndei tonan'xuaahan, tonan't'maan'han Tyo'ts'on ntyja tsoñ'en ts'ian t'man na jndë jnty'ia ndëëhan na tots'aa Jesús na tyi'je'quindëë nnduihan' yo najndei na tsixuan nquii ts'an.

³⁸Jnduehan:

—Juu tsanvahn ityio Tyo'ts'on jn'aanhin. Nquii jon na taquintyja na t'man conduihin, icüjee'non

jon yo xuee' nquii Tyo'ts'on na itye'ntjon jon tsoñ'en. Ntyja 'naan' jon, nquii Tyo'ts'on na m'aan quiñoon'ndue ncyaa jon na tajñuaan' ts'on c'ön na tonnon jon. Conan't'maan' jaa nquii jon na m'aan nandyentyichen.

³⁹Majo' minndye nn'an na conduihan tmaan' fariseos na m'anhan quii' nt'an nn'an na jndye jndyi'hin, jnduehan nnon Jesús:

—'U' na matsi'man' jñ'oon ntyja 'naan' Tyo'ts'on ndëë nn'an, joo nn'an na cotsay'on jñ'oon yo 'u', cüan' ndëëhan na tanduehan jñ'oonmin'.

⁴⁰Majo' t'a jon jndyuehan, itso jon:

—Quindyeho' ntsjö, xe nnan'chen nanmin' jndyuehan, yajo' joo ntjö'hin' nnan't'maan'han' ja.

Si'ndaa'han' nchjii Jesús ntyja 'naan nn'an Jerusalén

⁴¹Xjen na tuee' jon 'ndyo tsjoon Jerusalén, ndo' xjen jndyiaa' jonhan', sit'ioohan'hin ntyja 'naan nn'an na m'an jo'. ⁴²Cha'vijon ndëë nn'an tsjoon'ñeen sinin jon, tso jon: “Juu xeevahn, xe ve' aa taa' n'onho' nchu vaa na icanhan' cha' ntjo yaho' na tonnon Tyo'ts'on, majo' ndincyaaahan na ncüaa' n'onho'han'.

⁴³Ee mangüentyja xjen na joo nn'an na jndohan 'o', nnan'yahan teonntjö' xi'jndio 'ndyo tsjoonho' na nt'ahan tyia' yoho' ata je'quindëë nndui'ho'. ⁴⁴Nnan'tyuii'ñ'ehan nn'an tsjoonho' ndo' nnan'cüjehan nantque ndo' mantyi'yoquijndë ndaho'. Nnan'tyuii'han ntjö' na tijnt'ue na jndë tsjoonho', min'ncüiihan' xe'qui'ndyehan na

vaquityenhan' nacjoo' tyjehan'.
Nnda' ngenonho' ng'e tataa' n'onho'
na jñon Tyo'ts'on ja na ntsin'man
jon ñuaanho'."

**Icüji' Jesús nn'an tyquii' vats'on
t'man**

(Mt 21:12-17; Mr 11:15-19; Jn 2:13-22)

⁴⁵Jndë na tso jon na nnda', taquee'
jon juu vats'on t'man, jo' ta' jon
tji' jon nn'an ch'en, joo nn'an na
condëe 'nan quii' v'aa'ñeen. ⁴⁶Ndo'
tso jon ndëehan:

—Vaa jñ'oon' Tyo'ts'on na jndui na
itsohan': "V'a njan conduihan' v'aa
najjon na conan'nein nn'an nnon
Tyo'ts'on." Majo' 'o', itsijonhan' na
cont'aho' juuhan' cha'vijon tsë'tsjö'
yuu jon na cotoo' nannty'uee.

⁴⁷Ndo' 'io 'io totsiman Jesús
jñ'oon ndëe nn'an quii' juu vats'on
t'man'ñeen. Majo' nn'an na
conintque ndëe ntyee 'naan nn'an
judíos yo nn'an na conan'man nchu
vaa itsiquindyi jñ'oon na tquen
Moisés yo nin'nn'an na conintque
ndëe nn'an tsjoon, tojnt'ue vichen
n'onhan nchu vaa nquii nnt'ahan
cha' nnan'cuee'han Jesús. ⁴⁸Majo'
ta'taa' n'onhan nchu ya nnt'ahan
ee tsoñ'en nn'an chen chen
totquenhan cüenta juu jñ'oon na
incyaa jon. Nt'ue n'on jndyihan
na ndyehan joo jñ'oon'ñeen na
totsinin jon.

Ntyja 'naan' najndei na condui Jesús

(Mt 21:23-27; Mr 11:27-33)

20 Ncüii xuee'ñeen tacju'han'
na itsi'man Jesús ndëe
nn'an tyquii' juu vats'on t'man'ñeen.
Tyincyaa jon jñ'oon naya 'naan'
Tyo'ts'on ntyja 'naan' na itsin'man

jon ñuaan nn'an. Ndo' nque ntyee
na conintque ntyja 'naan' nn'an
judíos, squenonhan na m'aan jon
yo nn'an na conan'man nchu vaa
itsiquindyi juu jñ'oon na tquen
Moisés, yo nin'nn'an na conintque
ndëe nn'an tsjoon. ²Jnduehan nnon
jon:

—Quitsu' ndé, ¿Nin najndei
condui 'u' na tji' nanmin' quii'
vats'on? Ndo' ¿Nin juu tyincyaa na
matsixuan'han'?

³⁻⁴Jo' sintcüe' Jesús jñ'oon
ndëehan, tso jon:

—Mantyi ja ngüax'ë ncüii jñ'oon
ndëeho'. Ts'ian na totsiquindëe' Juan
nn'an, juu najndei na tonduihin,
¿yuu jnanhan'? ¿Aa nquii Tyo'ts'on
tyincyaa na tonduihin na nnda',
oo aa ve' nn'an jndue na quitsu'aa
jonhan'? Cüa, quit'aho' ndyi.

⁵Jo' joo nan'ñeen jnan'nein
nquehan yo ntyjehan, jnduehan:
“Xe na aa nnduë nquii Tyo'ts'on
tyincyaa na totsixuan Juan juu
ts'ian'ñeen, yajo' ngitso tsanvahn
ndëe: ¿Ndu na tatëntyja nn'ön jñ'oon
na toninncyaa jon? ⁶Majo' xe na aa
nnduë nn'an jndue na quitsuquindëe'
Juan'ñeen nn'an, yajo' tsoñ'en nn'an
ntuen'han ntjö' jaa na nnan'cüjehan
jaa, ee jndë vantyja n'onhan na
nquii Juan conduihin ts'an na
toninncyaa jñ'oon' Tyo'ts'on nchu
vaa 'nan na nnguaa.” ⁷Ng'e na nnda'
jnan'tiu nan'ñeen, jnan'ntcüe'han
jñ'oon nnon Jesús:

—Aa já ndicüaa' n'ón nin juu
tyincyaa jñ'oon na quitsuquindëe'
tsan'ñeen nn'an.

⁸Ndo' na jnduehan na nnda',
mantyi sintcüe' ta Jesús jñ'oon
ndëehan:

—Tanin, min xe'quitsjö ndëëho' nin juu tyincyaa najndeï na condui ja na mats'a nan'min'.

Jñ'oon na tyi'quitso nquii'han' ntyja 'naan nn'an na tota'ntyjee'han nt'öö ntjon

(Mt 21:33-44; Mr 12:1-11)

⁹Jndë jo' ta' Jesús, sinin jon jñ'oon na tyi'quitso nquii'han' ndëë nn'an, tso jon: “Tom'aan ncüii ts'an, juu tsan'ñeen jnon' jon nt'öö tëndöndyoo' tsjan tyuaa 'naan' jon. Jndëcyä tyincyaa jon cüenta juu ntjon'ñeen nduee minndye nn'an, jndë jo' tja jon ncüiichen ndyuaa na majndye xuee. ¹⁰Ndo' ya na tentyja xjen na tue' juu ntjon'ñeen, jñon jon ncüii moso 'naan' jon na m'an nan'ñeen na nninncyahan cüenta 'nan na vacüja'han' jon. Majo' nan'ñeen je', tja'hin juu, jñon ntcüe'hanhin na ta'nän tachu juu. ¹¹Jo' jñon nnda' jon ncüiichen mosoo' jon. Mantyi tonan'cüejnaan'han juu tsan'ñeen ndo' tja'hanhin. Jndë jo' jñon ntcüe'hanhin na ta'nän tachu juu. ¹²Jndëcyä nquii tsan'ñeen jñon nnda' jon ncüiichen moso 'naan' jon na jndë ndye. Juu tsan'ñeen jnan'quee'hanhin, tji'han juu quii' ntjon'ñeen.

¹³“Na mats'ia nquii tsan'ñeen na 'naan' ntjon'ñeen, sitiü jon: ¿Nin 'nan chi nts'a ja? Ndö vaa nts'a, nquii tsans'a jnda na t'man vaa na venchjihin, njñönhin na m'an nan'ñeen, tyi'nan ro na nnt'a nanmin' na njonhin. ¹⁴Majo' nque nan'ñeen na cont'a ts'ian tyuaa 'naan' jon, xjen na jnty'iahan na jnda nquii jon na jndë tyjee',

jnduehan ndëë ntyjehan: Ts'ian ya yuu' nntjo ntjonvahin nt'ö juu. Cüa, quinan'cuëë'hin cha' ntjonhan' nduëë. ¹⁵Ndo' tji'hanhin quii' ntjon'ñeen, ndo' jnan'cúee'hanhin.” Ndo' taxee' Jesús ndëë nan'ñeen, tso jon:

“Nquii jon na 'naan' ntjon'ñeen, ¿Nin 'nan m'aan' n'onho' na nts'aa jon? ¹⁶Ncüjee' ntcüe' jon ndo' ntscüje jon nan'ñeen. Ndo' nninncyaa jon ntjon 'naan' jon ndëë mañoon nn'an.”

Ndo' nque nn'an na condye jñ'oonmin' na sinin Jesús, jnduehan:

—Tyi'jon ncyaa Tyo'ts'on na nndui na nnda'.

¹⁷Majo' Jesús, quii jndyiaa' jon ndëëhan. Tji' jon ncüii jñ'oon na sijoon' nquiihin na conduihin tsjö' na ninjnt'ue. Tso jon:

Vaa jñ'oon' Tyo'ts'on na jndui na itsohan':

Nque albañin na conan'ya v'aa, juu tsjö' na conduehan na tyi'je'cüijnt'uehan', majuutohan' vaquityen tyenhan' nqui tsjaan' v'aa.

Na nnda' vaa na tso jñ'oon'ñeen, ¿Nchu vaa na cotji'ho' cüenta na itsiquindyihan'? ¹⁸Minninchen ts'an na ndicüaa' ts'on ntyja njan, iju'vi'han'hin cha'vijon ts'an na tonhin na tyioohin nacjoo' tsjö'. Majo' juu ts'an na tyi'nin'cantya ts'on ja, majnda' na nt'uiivi'han'hin. Juu 'nan na ngenon juu itsijonhan' juuhan' cha'vijon 'nan na ntjon ts'an na tyioo ncüii tsjö' t'man nacjoo', na sitiü jndëhan'hin.

¹⁹Ndo' nn'an na conintque ndëë ntyee yo nn'an na conan'man nchu

vaa itsiquindi juu jñ'oon na tquen Moisés, xjen'ñeen tojnt'uehin nchu vaa nquii nt'ahan na nnt'uehan Jesús, ee taa' n'onhan na nacjo nquehan sinin jon juu jñ'oon'ñeen. Majo' ncyaaahan nn'an na jndye jndyi'hin.

¿Aa ichuhan' na quityiön s'on na ique gobiernon?

(Mt 22:15-22; Mr 12:13-17)

²⁰Mang'e na nnda', tojnt'ue yantyiha nchu vaa nquii nnt'ahan. Joo nan'ñeen m'an ntyjehin na cont'a nquehin na njon jndyi jñ'oon' Tyo'ts'on ngiohan. Jñonhin nan'ñeen najjon na m'aan Jesús. T'uahin ts'ian ndëë nan'ñeen na quitaquindahin jñ'oon na toninncyaa jon. Ndo' vi na jndë jo', nninncyahan cüenta jon nt'ö gobernado cha' co'xen tsan'ñeenhin.

²¹Jo' taxee' nan'ñeen nnon Jesús:

—Nnda' ta na matsi'man' ntyja 'naan' Tyo'ts'on ndëë nn'an, mangiö na jndyoyu matsinin' ndo' matsi'man' cha'xjen chuhan', min tacotsa' na njon nchji' yo ncüii ts'an, majo' ncüiiichen ts'an tyi'cuee' tson'hin. 'U' ninnquii'chen na matsi'man' na quits'aa ts'an cha'xjen na nt'ue ts'on Tyo'ts'on.

²²Ndo' nanein ta, nin'quindyé, nquii César, tsan na conintque tsjoon Roma, ¿Aa chuhan' na quityiön s'on na ique jon, ndo' aa tyi'quichuhan'?

²³Majo' nquii Jesús, taa' ts'on jon na conan'vi'nn'anhan. Jo' tso jon ndëëhan:

²⁴—Quinan'manho' ncüii xoquitu' denario nnön. ¿Nin ts'an xquen chuu'han' ndo' nin ts'an xuee' na chuu'han'?

T'a nan'ñeen, jnduehan:

—Nquii César chuu'han', juu tsanm'aants'ian t'man tsjoon Roma.

²⁵Yajo' tso jon ndëëhan:

—Ng'e na nnda', quityionho' s'on na ique César na tsixuanhan' cüentaa' jon, ndo' mantyi ncyaho' cüentaa' Tyo'ts'on na tsixuanhan' cüentaa' nquii jon.

²⁶Jo' ta'n nan jndëë jnt'ahan na quit'uuihan'hin ntyja 'naan' jñ'oon na totsini jon quii' nt'an nn'an. Ndo' nan'ñeen na jnt'uehan na quit'uuihan'hin ntyja 'naan joo jñ'oon na t'a jon, vacue m'aan' n'onhan yo jñ'oon na sintcüe' jon.

Cota'xee'han ntyja 'naan' na nta'ndo' xco nn'an

(Mt 22:23-33; Mr 12:18-27)

²⁷Jndë jo' minndye nn'an judíos na conduihan tmaan' saduceos, squenonhan na m'aan Jesús. Nan'ñeen tyi'cantlya n'onhan na ngüando' xco ts'an na jndë tue'. Ve' ng'e jo', ndö vaa jñ'oon na tyequinduehan nnon jon:

²⁸—'U' ta na matsi'man' jñ'oon' Tyo'ts'on ndëë nn'an, nquii Moisés tji jon jñ'oon na ico'xenhana' já xe ngue' ncüii tsans'a ndo' ntjo scuu' juu, yajo' juu tyje ts'oo'ñeen ngoco juu yo itsaa' juu. Nc'on ntsinda juu yo tsanscu'ñeen cha' ntsinon juu na tantsinda tsoxio juu t'on. ²⁹Quindyia', ndö vaa 'nan na tui. Tom'an ntyque' nannon na ninncüii ts'an ntsindahan.

Juu tsantque toco juu, majo' xjen na tue' juu, tat'oon jnda juu yo scuu' juu. ³⁰Jndë jo' juu tsan na jndë ve, toco juu yo tsanscu'ñeen.

³¹Jndë jo' tsan na jndë ndye toco juu yo tsanscu'ñeen. Ndo' majo'ntyti

tsoñ'en na ntyque' nan'ñeen, ncüii ro ncüiihan toy'onhan juu na tondiscuhanhin ndo' tjëhan. Min'ncüii ndahan yohin. ³²Ndo' na mats'ia mantyi nquii tsanscu'ñeen, tue' juu. ³³Ndö jñ'oon na nin'quita'x'é nnon', juu xjen na nnta'ndo' xco nn'an, ¿Nin ncüii joo na ntyque' nan'ñeen na ndisaa' juu? Ee tsoñ'en na ntyque'han tondiscuhanhin.

³⁴T'a Jesús, itso jon ndëëhan:

—Nn'an tsonnangue na m'an nanein cotoncohan, ndo' coninncyahan ndahan na cotonco joo. ³⁵Majo' m'an nn'an na nan'xuanhan na nta'ndo' xcohan vi jndë na tjëhan, ndo' mantyi nan'xuanhan na nc'onhan juu xjen na nnguaa tsonnangue xco. Majo' juu xjen'ñeen taxe'quiconcohan, min nannon, min nanntcu, ³⁶Ee taxe'cüje nnda'han. Ntsijonhan'hin cha'na nque ángeles. Condui nan'ñeen ntsinda Tyo'ts'on ng'e na jndë tyincyaa jon na cota'ndo' xcohan. ³⁷Mancüiixjen itsohan' na cota'ndo' xco nn'an na jndë tjë ee nquiintyi Moisés si'man jon na nnda' yo jñ'oon na tji jon ntyja 'naan' ts'oon neon zarza na t'ahan'. Quityquii' juu jñ'oon'ñeen tso jon na nquii ta Tyo'ts'on conduihin Tyo'ts'on cüentaa' Abraham, yo Isaac, yo nin'Jacobó. ³⁸Juu jñ'oon'ñeen tsi'manhan' na nquii Tyo'ts'on conduihin Tyo'ts'on cüenta nn'an na cotando', chito cüenta nt'oo. Jo' tsi'manhan' na joo nn'an na vantyja n'on cotando'han.

³⁹Yajo' minndye nn'an na conan'man nchu vaa tsiquindyi jñ'oon na tquen Moisés, t'ahan, jnduehan nnon jon:

—Nnda' ta, taquinjon' jñ'oon na tsu'.

⁴⁰Ndo' joo nn'an tmaan' saduceos'ñeen, tavi t'onhan na nan'xuanhan ñuaanhan na nta'xee'ntyichenhan jñ'oon nnon jon.

¿Nin ts'an tsjan condui nquii Jesús?

(Mt 22:41-46; Mr 12:35-37)

⁴¹Taxee' Jesús ndëë nn'an:

—¿Nchu vaa na condue nn'an na nquii Mesías conduihin tsjan David na jndyocahan'? ⁴²Ee nquii David tso jon na condui Mesías nquii ta na itye'ntjon jonhin. Juu jñ'oon'ñeen jnduihan' cjo' tson na chu salmos. Ndö vaa na itsohan':

Nquii ta Tyo'ts'on itso jon nnon nquii jon na itye'ntjon jon jaa: Quijman' nc'ia ntyjaya naijon na itsit'maan'han' 'u'

⁴³Ata xjen nque nn'an na jndohan 'u' jndë s'a tmaan'han na c'onhan nacje 'nan'.

⁴⁴Ng'e na nnda' vaa tso juu jñ'oon'ñeen, ndö vaa jñ'oon na mavax'ë ndëëho'. ¿Nchu vaa na condueho' na nquii Mesías conduihin tsjan David na jndyocahan', ndo' nquii David tso juu na nquii Mesías conduihin nquii ta na ico'xen jonhin?

Quint'ahan cüenta yo nn'an na conan'man nchu vaa itsiquindyi jñ'oon na tquen Moisés

(Mt 23:1-36; Mr 12:38-40; Lc 11:37-54)

⁴⁵Viochen xjen na nque nn'an na jndye jndyi'hin manin vaa condyehin, tso Jesús ndëë nn'an na totsay'onhan yo jñ'oon na toninncyaa jon:

⁴⁶“Nn'an na conan'man nchu vaa itsiquindy jñ'oon na tquen Moisés, nein jndyihan na ngondyi'han na cüehan ndiaa tonco cha' quitji' nn'an cüenta na t'man conduihan. Ndo' nt'ue n'onhan na nninncyaa nn'an ts'onhan nata. Mantyi quii' nt'aan'on nin'cüendyuuaahan najjon na ntsiquinjonchenhan'hin. Ndo' xjen na covee' nguee, mantyi nin'cüendyuuaahan silla na tonnonchen. ⁴⁷Majo' 'naan nanntcu ninnque, cotji' nan'ñeenhan' na nnin'naanhinhan'. Ndo' jndye jñ'oon conan'neinhan nnon Tyo'ts'on cha' quinan'tiu nn'an na jen conan'quindëhan tonnon jon. Jnaan' na nnda' vaa na cont'ahan, jaa' jndyi nt'uiihan'hin. Tyi'nt'aho' cha'xjen 'nan na cont'ahan.”

Xoquitu' na tyincyaa tsanscu ninnquii

(Mr 12:41-44)

21 Sinin Jesús jñ'oonmin' viochen xjen na m'aan jon vats'on t'man. Jo' tquen jon cüenta na nque nantya, jndye s'on cotyionhan cüentaa' Tyo'ts'on quii' quiton na min jo'. ²Mantyi jo' jndyiaa' jon ncüii tsanscu ninnquii, jñen' jndyihin. Taquityion juu ve xoquitu' s'on ve ncüii joo quiton'ñeen. ³Jo' tso Jesús: —Jñ'oon mayuu' na matsjö ndëëho', juu tsanscuva' ts'an ninnquiihin na jñen' jndyihin, jndyentyi tyincyaa juu cüentaa' Tyo'ts'on, chichen na tyincyaa tsoñ'en nantya'ñeen. ⁴Ee joochan ve' s'on na vantjo'chen na min ndueehan, joochan' na tjue'hin quii' quiton'ñeen. Majo' juu tsanscuva'

na jñen' jndyihin, tju'ñ'en juu xoquitu' na y'oon juu, manin' ntyja na ntcüa' juu.

Itsiquindy Jesús na nddyuui' vats'on t'man

(Mt 24:1-2; Mr 13:1-2)

⁵Vendye nn'an na totsay'onhan yo jñ'oon na toninncyaa Jesús, jnan'neinhan ntyja 'naan' juu vats'on t'man ndo' mantyi ntyja 'naan joo ntjö' na ya jndyi na tijnt'ue na tycüi'han' ndo' ntyja 'naan' 'nan na njon jndyi na tyincyaa nn'an cüentaa'han' na tonan't'maan'han Tyo'ts'on. Xjen'ñeen tso Jesús:

⁶—Tsoñ'en nan'min na cojnty'iaho', mangüentyja xjen na nnan'tyuii' nn'anhan'. Min'ncüii tsjö' je'quintjohan' nacjo ntyjehan'.

Jn'aan na conan'manhan' na mandyo na ntycüii

(Mt. 24:3-28; Mr 13:3-23)

⁷Ndo' taxee'han nnon jon, jnduehan:

—'U' ta na matsi'man' ntyja 'naan' Tyo'ts'on ndëë nn'an, ¿Yuu xjen na nndui na nnda'? Ndo' ¿Nin jn'aan na ntsi'manhan' na jndë mavaa xjen na nndui nan'min?

⁸T'a jon jndyuehan, tso jon: “Quitquenho' cüenta na tyi'nan'vi'nn'an nn'an 'o' ntyja 'naan jñ'oonmin'. Ee jndye nn'an nninncyoo na nnduehan na maja conduihan. Nnduehan na nquehin conduihan Mesías. Ndo' nnduehan: Jndë tentyja xjen na ntycüii tsoñ'en. Majo' tyi'nan'jonho' yo nan'ñeen. ⁹Min' tyi'ndyueho' ya coninc'uaa jñ'oon na nc'oon ndyia' ndo' na

conan've nn'an nacjo gobiernon 'naanhan. Ee mancüiixjen jndei'han' ngüenon jndyee nan'min', majo' tyi'coventyja xjen na ngitsu tsonnangue.”

¹⁰Ndë jo' tsonyichen jon ndëëhan: “Nn'an ncüii tsonnangue, nnan'vehan nacjo nn'an ncüiichen tsonnangue. Ndo' ncüii tsanm'aants'ian t'man nts'aa jon tyia' yo ncüiichen tsanm'aants'ian t'man. ¹¹Ndo'vanjan jndei ngots'ii ndo' nc'oon jndo' t'man ndo' ntycu chen jndy' ncy'oonhan' nn'an. Ndo' juu tsjö'ndue nnintyincyoo' jn'aan t'man na mioon ntsity'uehan' nn'an.

¹²“Majo' vitjachen na nndui tsoñ'en nan'min', ncy'on nn'an 'o' na nnt'avi'han 'o' ndo' nnty'ehin 'o'. Ndo' mantyi nninncyahan cüenta 'o' ndëë nn'an quii' nt'aan'on 'naanhan ndo' ntyi'han 'o' nt'aancjo. Ndo' nc'ochohan 'o' tondëë nn'an na conintque yo tondëë nanm'ann'ian t'man, ve' ng'e na conan'jonho' yo jñ'oon na mancyä. ¹³Xjen na ntquenonho' tsoñ'en nan'min', ntsiquinaanhan' na ntji' jndyoyuho' ntyja njan ndëë nn'an. ¹⁴Ng'e na nnda', quinan'jnda'ho' na tyi'ndyii' n'onho' nin jñ'oon na nnan'ntcüe'ho' ndëë nan'ñeen cha' ngüañoon'han'ho'. ¹⁵Ee ncö nts'a na ntsijnda'han' nquenho' cha' nndëë nnan'ntcüe'ho' jñ'oon ndëë nan'ñeen, ata min'cya ro joochan na jndohan 'o', je'quindëë nnduehan na juu jñ'oon na coninncyaho' tyi'quijnt'uehan', min tyi'je'ncyaaahan' na nnduehan na tyi'yuu'han'. ¹⁶Mantyi nque tyeho', ndyeeho' nninncyahan cüenta 'o' nduee nn'an na nnan'cüje

nan'ñeen minndye 'o'. Majo'ntyi nnt'a ntyje nqueho' yo ntyje tycyaho' ndo' mantyi nn'an na ya jñ'oon yoho'. ¹⁷Ndo' jndye jndyihan nc'onhan na tyi'cuee' n'onhan 'o' ve' ng'e na m'anho' ntyja njan. ¹⁸Majo' xe'qui'ndyi na ngitsuho'. Cha'vijon na itsohan' min ve' ncüii sonquenho' tyi'je'quitsuhan'. ¹⁹Ng'e na ntjotyenho' yo ntyja njan, jo' na nninncyäa Tyo'ts'on na tyi'quintycüii na nta'ndo'ho'.

Ntyja 'naan' na nndyuii' juu tsjoon Jerusalén

²⁰“Majo' ya na njnty'iaho' na minntyjee' sondaro xi'jndio Jerusalén, yajo' cüaa' n'onho' na mavaa xjen na nnan'tyuii'han juuhan'. ²¹Juu xjen'ñeen joo nn'an na m'an ndyuaa Judea, quinan'nonhan na min ntyo' na nta'nty'iuhan jo'. Ndo' nn'an na m'an Jerusalén quindui'han jo', ndo' nn'an na m'an jndëë tyi'nc'o ntcüe'han juu tsjoon'ñeen. ²²Ee joo nguee'ñeen nan'xuanhan' xjen na nt'uiivi' Tyo'ts'on nn'an judíos cha' ntsiquindëhan' tsoñ'en jñ'oon' jon na tondui. ²³Nty'ia ro nanntcu na ñjon ndahan juu xjen'ñeen yo ntyjencuhan na 'ndaa nda. Ee ngioo ncüii navi' t'man nacjoo' ndyuaava, vi' jndy' nts'aa Tyo'ts'on na ntquenon nn'an na m'an juu xjen'ñeen. ²⁴Nnan'cüje nn'an joochin yo xjo ndo' jndyehan nc'ocho nn'anhan cha'vijon preso ncüii ncüii tsonnangue. Ndo' joo nn'an na tyi'quinjon Tyo'ts'on ngiohin, nto'xenhin Jerusalén ata nguee' xjen ntyjii jon na ngacüentyjee' na cont'ahan na nnda'.

**Nan'min nnguaa juu xjen na nndyo
nnda' Jesús**

(Mt 24:29-35, 42-44; Mr 13:24-37)

²⁵“Juu xjen'ñeen t'man jn'aan na nnintyincyoo' na njnty'ia nn'an ntyja 'naan' ndo'cüjioon' yo chi' ndo' yo nin'ncjuu. Ndo' nnon tsonnangue, ntsi'ndaa' jndyihan' ngio nn'an. Ndo' ng'e na nninc'uaa na iju ndaandue ntsiquijñ'eehan'hin. ²⁶Nts'aahan' na tajnde' n'onhan ng'e na coviquityuehan ntyja 'naan' na m'aan' jndyi n'onhan nchu vaa vja na its'aahan' nnon tsonnangue. Ndo' majuu xjen'ñeen tsoñ'en na condui najndë na cotoxenhan' tsjö'ndue, ntsitoncüii'han' jooohan'. ²⁷Yajo' juu xjen'ñeen ja na condui tsans'a na i'ua Tyo'ts'on ts'ian nnön na co'xën tsoñ'en nn'an, njnty'ia nn'an na ncüjënön nnt'a tsonnangue. Tyquii' chincyu nndyö yo juu na nancoo' naquixuee na condit'man ja. ²⁸Xjen na jndë tye' na condui nan'min', cüa, quityii'yantyiho', tyindyueho', c'on cjeho' ee tajndye vitja na ntsiquindyaa Tyo'ts'on 'o' na ndui'ho' quityquii' navi'min'.”

Jñ'oon ntyja 'naan' ts'oon higuera

²⁹Juu jñ'oonva na tyi'quitso nquii'han', sinin Jesús juuhan' ndëehan, tso jon: “Cüaa' n'onho' ntyja 'naan' ts'oon higuera oo min'cya ro ts'oon. ³⁰Xjen na cojnty'iaho' na jndë condui' tscö'ndaahan', cotji'ho' cüenta na jndë tindyo nguesua'. ³¹Mantyi xjen na cojnty'iaho' na condui nan'min' na jndë tsjö, cüaa' n'onho' na jndë tindyo juu xuee ya tsoñ'en

nn'an ntji' jndyoyuhan na condui Tyo'ts'on na itye'ntjon jon tsoñ'en.

³²“Jñ'oon na mayuu' na matsjö ndëeho', nque nn'an na m'an naneihin, tyi'xe'cüjeñ'ehenan ata xjen na jndë siquindëñ'ehenan' tsoñ'en jñ'oonmin'. ³³Tsjö'ndue yo tsonnangue ntycüiiñ'ehenan', majo' joo jñ'oon na mancyä, tsoñ'ehenan' ntsiquindëñ'ehenan' jooohan'.

³⁴“Quitquenho' cüenta na tyi'ninncyaho' na ncjachuhan' 'o' na ve' conan'jontoho' na cocüa' quintcu nn'an yo na covehan na condyehan oo na nc'on jndyiho' jñ'oontiu ntyja 'naan' na nchu vaa nquii na nc'onho' 'io cha. Ee xe nan'min' nc'oon' n'onho', ninjonto ncüjee'non juu xuee'ñeen na nt'uuihan' 'o' cha'vijon it'uui xiu' quioo'. ³⁵Mannda' vaa na nguee'non juu xuee'ñeen na m'an nn'an na ninvaa tsonnangue. ³⁶Mang'e na nnda', ninnquii'chen quitquenho' cüenta ninvaa xuee na cotsam'anho'. Ndo' quitanho' nnon Tyo'ts'on na nninncyaa jon na nc'oon najnde' n'onho' cha' ya ro nndui'ho' quii' juu navi' na nndyo, ndo' cha' nndë ngüentyjee'tyenko' tonnön, ja na condui tsans'a na i'ua jon ts'ian nnön na coxën tsoñ'en nn'an.”

³⁷Ndo' nquii Jesús, tincüii xueeyu tots'i'man jon ndëe nn'an quii' juu vats'on t'man'ñeen. Ndo' ya na tovaman, tondui' ntcüe' jon quii' tsjoon, toca jon juu tyo' na jndyu Olivos. ³⁸Ndo' tvinoncco, nn'an na jndye jndyihan totsquehan vats'on t'man'ñeen na ndyehan jñ'oon na toninncyaa jon.

Sijnda' Judas na quit'uiivi'han' Jesús

(Mt 26:1-5, 14-16; Mr 14:1-2, 10-11; Jn 11:45-53)

22 Majndë vavindyo na nguee' nguee na cocüa' nn'an judíos tyoo' na tatsquentë taquee'. Juu nguee'ñeen conan'quijndyuhinhan' pascua. ²Ndo' joo ntyee na conintque ndëe nn'an judíos yo nn'an na conan'man nchu vaa itsiquindi jñ'oon na tqen Moisés, ng'e na ncyaaahan nn'an na neinhan Jesús, ve' nty'iu tojnt'ue ntyee'ñeen nchu vaa nquii nt'ahan cha' na cue' jon.

³Juu xjen'ñeen nquii Judas na mantyi jndyu juu Iscariote, tua Satanás quii' ts'on juu. Juu juu ncüii nque nn'an na ncho've. ⁴Tja tsan'ñeen na m'an joo ntyee na conintque'ñeen yo nantque na cotoxen nannt'ei cüentaa' juu vats'on t'man. Tatsijnda' juu yohan nchu vaa nquii nts'aa juu cha' nninncyaa juu Jesús ndueehan.

⁵Ndo' nan'ñeen, sineiin'han' n'onhan na nnda' vaa na tso juu, ndo' jnan'cüejonhan jñ'oon na ndyionhanhin na nts'aa juu na nnda'. ⁶Ndo' mantyi juu siu' juu na nnda'. Jo' ta' juu tont'ue juu yuu xjen na ntsijonhan' na nninncyaa juu cüenta Jesús ndueehan xjen na tyi'quijnty'ia nn'an.

Sijnda' Jesús na ntcüa'han pascua

(Mt 26:17-29; Mr 14:12-25; Jn 13:21-30 1 Co 11:23-26)

⁷Ndo' tuee' juu nguee na cocüa' nn'an judíos tyoo' na tatsquentë taquee'. Juu nguee'ñeen na conan'cüje nan'ñeen quinman ntyja

'naan' nguee pascua, ⁸Ndo' jñon Jesús Pedro yo nin'Juan ncüii nt'aa, tso jon ndëehan:

—Cüa, c'oho' na nnan'jnda'ho' na ntcü'a jaa ntyja 'naan' nguee pascüa.

⁹Ta'xee'han nnon jon:

—¿Yuu jon nt'ue tson' na nnan'jnt'áhan'?

¹⁰T'a jon jndyuehan, itso jon:

—Quitquenho' cüenta, juu xjen na jndë tyeque'ho' quii' tsjoon, jo' ntjonho' ncüii tsans'a na y'oon juu tsjö na ñjon ndaa. Quitsantyjaho' xen' tsan'ñeen ata xjen nguee' juu v'aa na ngaquee' juu. ¹¹Jo' quindueho' nnon nquii ts'an na vaa' juu v'aa'ñeen: “Nnda' ta, nquii tsan na itsi'man jñ'oon' Tyo'ts'on ndëe nn'an, ivaxee' jon: ¿Yuu vijon vaa cuarto na nninjnt'ue já na ntcüa' jon cüentaa' nguee pascua yo já nn'an na cotsay'ón yo jñ'oon na incyaa jon?” ¹²Ndo' juu tsan'ñeen, ntsi'man jon ncüii cuarto ndëeho', v'aa vequito', majndë min quindë 'nan, jo' quinan'jnda' yaho'.

¹³Jo' ty'e'han ndo' tijnda' tsoñ'en cha'xjen na tso Jesús ndëehan. Ndo' jo' jnan'jnda'han na ntcüa'han cüentaa' juu pascüa.

¹⁴Vi jndë tman, tuee'non Jesús jo', təcjo jon mesa yo nque nn'an ncho've na conan'jonhan yo jon.

¹⁵Tso jon ndëehan:

—Juu nguee pascuavahin, nt'ue jndyi ts'ón na nin'quë quitsman chjo yo 'o' vitjachen na ncü'iö.

¹⁶Jñ'oon na mayuu' matsjö ndëeho', taje'cü'a nnt'ahan' ata juu xjen na covityincyö jndyoyu nchu vaa itsi'manhan' najon na itye'ntjon Tyo'ts'on nn'an.

¹⁷Juu xjen'ñeen ty'oon jon ncüii vaso, jndë na tyincyaa jon na ncyä ya Tyo'ts'on, tso jon ndëehan:

—Cy'onho' vasova,
quinan'cüenonho'han' ndëë ntyjeho',
ncüii ro ncüii ro 'o' cüeho'han'.

¹⁸Jñ'oon na mayuu' matsjö ndëëho', nanein na tonnonchen taxe'c'ua ndaa vinon ata juu xjen na ngitye' na itye'ntjon Tyo'ts'on nn'an.

¹⁹Jndë jo' ty'oon jon tyoo', mantyi tyincyaa jon na ncyä ya Tyo'ts'on ntyja 'naan'han', ndo' tyjee jon tan'han', tyincyaa jonhan' ndëehan. Tso jon:

—Juu tyoo'va conduihan' s'i na mancyä na cü'iö cüentaho'. Ndö vaa ngont'aho' na covañjoo' n'onho' ja.

²⁰Ndo' jndë na tcüa'han, majo'ntyi s'aa jon, ty'oon nnda' jon vaso. Tso jon:

—Juu vinon na ñjon vasova, tsi'manhan' juu jñ'oon xco na maquentyën yo n'eön na ninncyä na ntcüe'han' ntyja 'naanho'.

²¹Majo' quitquenho' cüenta, juu ts'an na nninncyä cüenta ja nduee nn'an, vaquityen juu mesava yo ja.

²²Jñ'oon na mayuu', ja na condui tsans'a na i'ua Tyo'ts'on ts'ian nnön na coxën tsoñ'en nn'an, ngenön cha'xjen na jndë tijnda' ntyja njan, majo' ndyia' jndyi juu ts'an na ninncyä cüenta ja nduee nn'an.

²³Ndo' jo' ta'han tota'xee'han ndëë ntyjehin nin ncüii joochan na nts'aa na nnda'.

¿Nin juu na njonntyichen conduihin?

²⁴Mantyi nn'an na ncho've'hin, jnan'jndyehan jndyuehan yo ntyjehan nin ncüii nquehan na ndiquinjonchenhin. ²⁵Majo' tso

Jesús ndëehan: “Nque nanm'ann'ian t'man tsonnanguewa yo nque nn'an na cotsay'on jñ'oon yo nn'an na cotoxen, conchjehan nn'an na cotye'ntjon ndëehan, majo' conan'quijndyu nan'ñeen joochan nn'an na cota'ntyjee'hinhan. ²⁶Majo' 'o' tyi'quichuhan' na ntsam'anho' cha'na na cont'a nan'ñeen. Ndö vaa na quint'aho', juu ts'an na conint'manntiyihin, c'oon juu cha'vijon ts'an na tyi't'man condui. Ndo' ts'an na ico'xen, c'oon juu cha'vijon ts'an na itye'ntjon ndëë nn'an. ²⁷Ee ¿Nin juu na njonchen conduihin, aa juu ts'an na vequityen mesa, oo aa juu ts'an na itye'ntjon jo'? ¿Aa chi majuu ts'an na vequityen mesa t'manntiyichen conduihin? Majo' quitquenho' cüenta, ja m'an quii' nt'anho' na condui ja ts'an na itye'ntjon ndëëho'.

²⁸“O' conduiho' nn'an na jndë ntjotyen yo ja tsoñ'en navi' na jndë toquenön. ²⁹Mang'e na nnda', ma'ua ts'ian ndëëho' na ntye'ntjonho' nn'an cha'xjen nquii tyëhö' i'ua jon ts'ian nnön na ntye'ntjön nn'an. ³⁰Juu xjen'ñeen ntsijnt'a na ntcüa' 'o' ndo' ncüeho' yo ja ngiaa' mesa naijon na ntco'xën. Ndo' ngüendyuuaaho' nnon silla na manin' ts'iaan' na nqueho' ngotoxenho' joo ncho've ntmaan' ntyjë nn'an Israel.”

Itsiquindyí Jesús na ncüji Pedro

(Mt 26:31-35; Mr 14:27-31; Jn 13:36-38)

³¹Ndo' tsontyichen ta Jesús:

—'U' Simón, quen' cüenta na jndë jndaa' Satanás jñ'oon na tcan juu na ntyii' juu ng'ee juu 'o', juu nan'ñeen itsijonhan' juuhan' cha'vijon na

ntscüe'ndyi ts'an ntquen. ³²Majo' ja jndë tc'an nnon Tyo'ts'on ntyja 'nan' na juu na mavantya tson' tyi'ntycüiihan', ndo' vi jndë ntcüe' tson' tonnön, quitejnde! joo ntyjë nanmin na ngaquehan ntyja njan.

³³Majo' t'a Simón, tso juu:

—Nnda' ta, min xe na aa ntyi' nn'an 'u' vancjo ndo' xe na aa nnan'cuee'han 'u', mantyi ninncyä na ntyi'han ja vancjo ndo' na ncü'iö yo 'u'.

³⁴T'a Jesús 'ndyo juu, tso jon:

—Pedro, nnon' matsjö, vitjachen na ntsixuaa quil'ö je'ntyi, majo' juu xjen'neen 'u' jndë ndye jnda macüji 'u' na mavajnan' ja.

**Tso Jesús na mayuu'
ntsiquindëñ'engan' jñ'oon'
Tyo'ts'on na jndui**

³⁵Jndë jo' taxee' Jesús ndëe joo nn'an ncho've'neen:

—Juu xjen na t'ua ja ts'ian ndëeho' na totsancyaho' jñ'oon, tsjö na tyi'ntsay'onho' xoquitu', min chetsja', min ntcon. Xjen'neen, ¿Aa vaa 'nan na totsitjahan' 'o'?

T'ahan, jnduehan nnon jon:

—Ta'nan yu ro.

³⁶Tsontyichen jon ndëehan:

—Majo' nanein, nin juu na nay'oon 'nan na coñjon xoquitu', cay'oon juuhan' ndo' mantyi chetsja'. Ndo' nin juu na ta'nan xjoo', quijndëe juu ndiaatco 'naan' juu ndo' quitsijnda juu xjoo' juu. ³⁷Ee matsjö ndëeho', vaa jñ'oon' Tyo'ts'on na jndui na itsohan': "Tji' nn'an cüenta na cüajon jnan tsixuan jon cha'xjen nque nn'an na t'man jnan vaa."

Nnda' vaa na tso juu jñ'oon'neen. Jnduihan' ntyja njan, ndo' mayuu' ntsiquindëhan'.

³⁸Yajo' jnduehan nnon jon:

—Ta, quindyia', ndö ve xjo y'ón.

T'a jon, tso jon:

—Mavaa ya je'.

**Quii' Getsemaní tsinin Jesús nnon
Tyo'ts'on**

(Mt 26:36-46; Mr 14:32-42)

³⁹Xjen'neen jndui' Jesús v'aa yuujon na tcüa'han. Tja jon tyo' na jndyu Olivos najjon na mancüiixjen toca jon. Ndo' nn'an na totsay'onhan yo jñ'oon na toninncyä jon, ty'ehan yohin.

⁴⁰Jndë na tuee' jon jo' yohan, tso jon ndëehan:

—Quinan'neinho' nnon Tyo'ts'on cha' tyi'ngüantjon yutyia 'o' xjen na ityii' juu ng'ee juu 'o' na quinan'tjaho'.

⁴¹Ndo' tjantyi jon chjochen na tonnonchen, cha'na tycya na ncju' ts'an ncüii tsjö'. Jo' tco'xtye jon, tye' na sinin jon nnon Tyo'ts'on.

⁴²Tso jon: "Tye', juu jñ'oon na mac'an nnon', xe na aa tsijonhan' juuhan' cha'xjen na nt'ue tson', quitsiquindya' ja na tyi'ngenön juu navi'va. Majo' min na mac'an na nnda', quindui ntyja na nt'ue tson' ncu', chito cha'xjen na nt'ue ts'ön ja."

⁴³Ndo' juu xjen'neen, ncüii ángel na jnan quiñoon'ndue, tyjee'non juu na m'aa Jesús, tyincyä juu najnde! ts'on jon. ⁴⁴Ndo' na têtsijaa'ntyichenhan' na si'ndaa'han' nchjii jon, totsinin jon nnon Tyo'ts'on yo ninvaa najnde! jon. Ndo' juu ndaatjuen' na jndui'hin, cha'vijon neon'han', ninvindyii' sav'iuu'han' xjen tyuaachen.

⁴⁵Vi na jndë jnanquintya jon na sinin jon nnon Tyo'ts'on, tja nnda'

jon naijon na jnty'ii jon nan'ñeen na totsay'onhan yo jñ'oon na toninncyaa jon, majo' ntjii jonhin condahin, ee tandiquinanhan ve' ng'e na sichjoo' jndyihan' n'onhan.

⁴⁶Tso jon ndëëhan:

—¿Nchu vaa s'aahan' ngioho' na condaho'? Quinan'quintyjaho', quinan'neinho' nnon Tyo'ts'on cha' tyi'ngüantjon yutyia 'o' xjen na ityii' juu ng'ee juu 'o' na quinan'tjaho' nnon Tyo'ts'on.

T'ue nn'an Jesús

(Mt 26:47-56; Mr 14:43-50; Jn 18:2-11)

⁴⁷Ninvaa na itsinin Jesús, ndo' squenon nn'an na jndye jndyi'hin. Tondëëhan vejndyee nquii Judas, majuu juu ncüii nque nn'an na ncho've. Sindyoo'hin nnon Jesús na t'u juu quinch'o' jon na tyincyaa juu ts'onhin. ⁴⁸Ndo' taxee' Jesús nnon juu, itso jon:

—'U' Judas, ja na condui tsans'a na i'ua Tyo'ts'on ts'ian nnön na coxën nn'an, ¿Aa yo na ma'va' quinch'ö, jo' na mancyaa' cüenta ja nndue nn'an?

⁴⁹Ndo' joo nan'ñeen na tom'anhan yo Jesús, vi na jndë jnty'iahan 'nan na tui, jnduehan nnon jon:

—Ta, ¿Aa nnan'tjá' ncjo?

⁵⁰Ndo' ncüii joochan ninñoon' s'aa juu natë' juu mosoo' nquii tyee na conintque. Tyjee juu tsö'nqui tsan'ñeen tontyjaya. ⁵¹Yajo' tso Jesús ndëëhan:

—Maya je', quitsacüentyjee'ho'.

Ndo' t'uui jon tsö'nqui tsan'ñeen, sin'man jonhin. ⁵²Ndo' sinin Jesús ndëë ntyee na conditque, yo ndëë nannt'ei na jnan vats'on t'man, yo

nin'nn'an na conditque quii' tsjoon na sacy'onhanhin, tso jon ndëëhan:

—¿Aa cotji'ho' cüenta na

tsanch'uee condui ja, jo' na jndyo cy'onho' ja yo ncjo yo nonnch'io?

⁵³Io 'io tom'an quii' nt'anho' juu vats'on t'man, ndo' min tat'ueho' ja. Majo' naneinhin jndë tentyja xjen 'naanho' na conan'jonho' yo nquii yutyia na ico'xen juu ntyja 'naan' najaan.

Icüji Pedro ntyja 'naan' Jesús

(Mt 26:57-58, 69-75; Mr 14:53-

54, 66-72; Jn 18:12-18, 25-27)

⁵⁴Ndo' nan'ñeen na t'uehan Jesús, tyey'onhan jon vaa' nquii tyee na conintque. Ndo' juu Pedro, tycya tycya tantyja juu. ⁵⁵Nn'an na tyey'onhan Jesús, jndë na jnan'ntjonhan chon toch'en, xi'jndio tyecüendyuuaahan nnon chon'ñeen, ndo' mantyi juu Pedro tacjo jon quii' nt'anhan. ⁵⁶Ndo' ncüii tsanscu na itye'ntjon ndëë nn'an v'aa'ñeen, jndyiaa' juu na vaquityen Pedro naijon naxuee chon. Quii jndyiaa' juu nnon jon, ndo' tso juu:

—Mantyi tsans'ava' vay'oon juu jñ'oon yo juu Jesús.

⁵⁷Majo' tji Pedro, tso jon:

—'U' tsanscu, tyi'cüaj'n'an ja tsanva'.

⁵⁸Tja ngue chjo xjen ndo' jndyiaa' ncüiichen ts'anhin, tso juu nnon jon:

—Mantyi 'u' vayon' jñ'oon yo Jesús.

Majo' t'a jon:

—Aa xe 'u'. Min'chjo chito aa jo' ja.

⁵⁹Tëca cha'n'an ncüii hora ndo' ncüiichen ts'an sijndei' 'ndyo juu, tso juu ndëë nn'an:

—Jñ'oon mayuu' na toquiñ'en tsanva' yo Jesús ee conduihin tsan na jnan ndyuaa Galileahin.

⁶⁰T'a Pedro 'ndyo tsan'neen:

—Ja, min'chjo tyi'quintji jñ'oon na matsul.

Ninvaa na itsinin jon yo tsan'neen ndo' sixuaa ro quil'ö. ⁶¹Ndo' na nnda', tequen ta Jesús, jndyiaa' jndyoyu jon nnon Pedro. Ndo' ninñoon' tañjooon' ts'on juu jñ'oon na jndë siquindyi Jesús juu:

“Vitjachen na ntsixuaa quil'ö je'nty, majo' 'u' jndë ndye jnda macüji 'u' ntyja njan.” ⁶²Ndo' jndui' Pedro jo', taxjen vaa t'ioo jndy jon.

Conan'cüejnaan' nn'an Jesús

(Mt 26:67-68; Mr 14:65)

⁶³Nque nan'neen na totquenhan cüenta Jesús, tonan'cüejnaan'hanhin ndo' totja'han jon. ⁶⁴Ndo' mantyi jnan'tyenhan ndiaa nnon jon, jndë jo' taxee'han nnon jon:

—Cüa, cüiyuu' 'ndyo' nin juu icüja' 'u'.

⁶⁵Ndo' mantyi jndye mañoon jñ'oon tsan' na tonduehan cjoo' jon.

Tyencyahan cüenta Jesús nduee nn'an na conintque

(Mt 26:59-66; Mr 14:55-64; Jn 18:19-24)

⁶⁶Vi na jndë tixuee, nque nn'an na conintque tondëe nn'an judíos, yo ntyjehan nque ntyee na conditque, ndo' yo nn'an na conan'man nchu vaa itsiquindyi jñ'oon na tquen Moisés, tencüihan yo ntyjehan. Ndo' tyey'onhan Jesús najjon na conan'jnda'han jñ'oon. Jndë na tencüihan jo', ta'xee'han nnon jon, jnduehan:

⁶⁷—Quitsu' ndé, ¿Aa condui 'u' nquii Mesías?

T'a jon jndyuehan:

—Min xe na aa ntsjö ndëeho', majo' xe'cantlya n'onho' ja. ⁶⁸Ndo' min xe na aa ngüax'ë ndëeho', majo' 'o' xe'quit'aho' 'ndyö, ⁶⁹Majo' nanein na tonnonchen, ja na condui tsans'a na i'ua Tyo'ts'on ts'ian nnön na coxën tsoñ'en nn'an, ncjökuijman ngiaa' jon tontyjaya najjon na itsit'maan'ntyichenhan' ja. Nquii jon na taquintya najndeí na conduihin.

⁷⁰Ndo' na tso jon na nnda', tsoñ'en nan'neen ta'xee'han nnon jon, jnduehan:

—Yajo' ¿Aa condui 'u' Jnda Tyo'ts'on?

T'a jon jndyuehan, tso jon:

—Nqueho' condueho' na jon condui ja.

⁷¹Jo' jnduehan ndëe ntyjehan:

—Tyi'icanhan' na ndyëe jñ'oon jndyue mañoon nn'an nchu vaa na ngiohan ntyja 'naan' jnaan' juu, ee manquentyë jndë jndyëe jñ'oon 'ndyo nquii juu.

Tyey'onhan Jesús na m'aan Pilato

(Mt 27:1-2, 11-14; Mr 15:1-5; Jn 18:28-38)

23 Ndo' tsoñ'en nan'neen na tencüihan jo', jnan'quintyjahan, tyey'onhan Jesús na m'aan Pilato. ²Ta'han tonduehan nnon tsan'neen nchu vaa ngiohan na itsitjahin. Jnduehan:

—Jndë jndió na juu tsanva' itsi'ndaa' juu n'on nn'an ndyuaaminhin. Itso juu na joo s'on na co'xen César na quitye nn'an, tandyiöghan'. Ndo' mantyi manquiintyi juu tso juu na

conduihin Mesías na taquintyja na t'man conduihin.

³Ndo' Pilato, vi na jndë jndyii jon na jnduehan na nnda', taxee' jon nnon Jesús, tso jon:

—¿Aa mayuu' condui 'u' nquii tsan na taquintyja na t'man condui na co'xen' nty'iu' nn'an judíos?

T'a Jesús 'ndyo jon:

—Majo' ro cha'xjen na matsu'.

⁴Ndo' tso Pilato ndëë ntyee na conintque yo ndëë nn'an na jndye jndyi'hin:

—Juu tsanva', min'ncüii tacovijnda' na aa itsitjahin.

⁵Majo' tonan'jndei' jndyue nan'ñeen, jnduehan:

—Tsojnaan' juu jñ'oon na itsi'man juu, its'aahan' na joo nn'an ninvaa ndyuaa Judea conan'jmiin'han na conan'vehan cjoo' tsam'aants'ian t'man. Ta' juu toninncyaa juu jñ'oon'ñeen ndyuaa Galilea ndo' majo'ntyi its'aa juu tsjoonvahin.

Tyey'onhan Jesús na m'aan Herodes

⁶Ndo' juu Pilato, vi na jndë jndyii jon jñ'oon ntyja 'naan' Galilea, taxee' jon ndëë nan'ñeen xe na aa condui Jesús ts'an ndyuaa Galilea.

⁷Ndo' vi na jndë taa' ts'on Pilato na jnan Jesús ndyuaa Galilea najon na ico'xen Herodes, yajo' scüenon jonhin na m'aan tsan'ñeen na co'xen juu jon. Juu Herodes tyjee' ya jon Jerusalén ng'e na m'aan ngyee. ⁸Ndo' ya na jndyiaa' Herodes Jesús, tyincyaaahan' na neiin' jndyi jon, ee tijndye xuee nin'cüajnaan' jonhin. Ee jndë tondyii jon jñ'oon na tovinein ntyja 'naan' Jesús ndo' ntyja jndyi ts'on jon na nts'aa Jesús jn'aan

t'man na nndyiaa' jon. ⁹Jndye jñ'oon taxee' jon nnon Jesús, majo' min'ncüii jñ'oon ta'nán t'a jon.

¹⁰Ndo' nque ntyee na conintque yo nn'an na conan'man nchu vaa itsiquindyí jñ'oon na tqen Moisés, mantyi ty'eahan na m'aan Herodes. Tonan'xuaahan na tonduehan nchu vaa ngiohan na itsitja Jesús.

¹¹Ndo' juu Herodes ndo' mantyi yo nque sondaro 'naan' jon, jnt'ahan na tyi'cuee' n'onhan Jesús, jnan'cüejnaan'han jon. Jnan'cüehan ncüii ndiaahin na njonhan' cha'nán ndiaa cocüe rey, jndë jo' jnan'cüenon ntcüe'hanhin na m'aan juu Pilato. ¹²Ndo' juu xjen'ñeen, nquii Pilato yo Herodes, ntjo ya ntcüe' ngiohan yo ntyjehan ee tijndye xuee tom'anhan na vjehan ntyjehan.

Covijnda'tyen na cue' Jesús

(Mt 27:15-26; Mr 15:6-15; Jn 18:39-19:16)

¹³Ndo' Pilato tqeeen' jon ntyee na conintque yo nanm'ann'ian yo nn'an na jndye jndyi'hin. ¹⁴Tso jon ndëë nan'ñeen:

—'O' jndyoy'onho' tsanva' na condueho' na ityii' juu jñ'oon ndëë ntyjeho' nn'an judíos na quinan'vehan nacjoo' nquii gobiernon. Majo' quitquenho' cüenta, tondëë tsoñ'enho' jndë tajndöhin ndo' min'ncüii jnaan' juu tatijnda' na tsoñ'en jñ'oon na condueho' cjoo' juu. ¹⁵Ndo' min nquii Herodes ta'nán ntjii jon jnaan' juu, jo' na iscüenon ntcüe' jonhin na m'an ja. Majo' quitquenho' cüenta, min'ncüii tyi'cotsitjahin na tsixuan juu na cue' juu. ¹⁶Ng'e na nnda', jo' na nc'ua ja ts'ian na ngichu' juu, ndë jo' ntsiquindyahin.

Mannda' vaa jñ'oon na sintcüe' Pilato ndëë nn'an judíos'ñeen.

¹⁷Ncüii ncüii chu, juu xjen na covée' nguee na conan'cüje nn'an judíos quinman, vaa costumbre na ncüii ts'an na m'aan navi' nt'ö Pilato, itsiquindyaa jon tsan'ñeen ndueehan, nin juu na cotanhan nnon jon.

¹⁸Ng'e na nnda', tsoñ'en nan'ñeen tye' jnan'xuaahan, jnduehan:

—Cüji' tsanva', ndo' quitsiquindyaa' juu Barrabás.

¹⁹Ndo' juu tsan'ñeen jndë tjue' sondarohin vancjo ng'e vaa jnaan' juu na tejndyee juu ndëë nn'an quii' tsjoon na jnan'vehan cjoo' gobernado, ndo' mantyi na iscuee' juu ts'an. ²⁰Ndo' ng'e na nin'quitsiquindyaa Pilato Jesús, jo' na t'man nnda' jon joo nn'an judíos'ñeen. ²¹Majo' jnan'xuaa nnda'han, jnduehan:

—Cüa, maninjon ro quit'ion'hin tsonjn'aan.

²²T'a jon jndyuehan na jndë ndye jnda:

—¿Ndu? Quindueho' nnön, ¿Nin 'nan vaa na jen t'man sitjahin? Min'ncüii jnaan' juu ta'nan ntji na tsixuan juu na cue' juu. Yajo' nts'a na quichu' jndyee juu, ndo' ndëë jo' ntsiquindyahin.

²³Majo' ninvito tonan'jndei' jndyuehan. Jndei tonan'xuaahan, totanhan na quit'ion jonhin tsonjn'aan. Yajo' tanguée' Pilato cha'xjen jñ'oon na jnan'xuaahan.

²⁴Ndo' tso jon na quindui cha'xjen na cotanhan. ²⁵Jo' siquindyaa ntcüe' jon juu tsan'ñeen na tanhan na m'aan vancjo, na tejndyee juu ndëë nn'an na jnan'vehan cjoo'

governado ndo' na iscuee' juu ts'an. Ndo' mantyi tyincyaa jon Jesús ndueehan na quint'ahan yo jon nchu vaa na nt'ue n'onhan.

Cot'ionhan Jesús tsonjn'aan

(Mt 27:32-44; Mr 15:21-32; Jn 19:17-27)

²⁶Xjen na tyey'on sondaro Jesús na nt'ionhan jon tsonjn'aan, t'uehan ncüii ts'an na jnan jndëë, tsan na jndyu Simón, juu juu ts'an tsjoon Cirenehin. Nque sondaro'ñeen jnt'ahan na quichu tsan'ñeen tsonjn'aan na cantyja juu toxen' Jesús.

²⁷Jndye jndyi nn'an tentyja toxen' Jesús, quii' nt'anhan ñ'en nanntcu na totyuee jndyihan ndo' tonan'xuaahan na its'ndaa' jndyihan' ngiohan na jnty'iahan 'nan na tquenon Jesús. ²⁸Jo' tequen jon ndëë nanntcu'ñeen, tso jon ndëëhan:

—'O' nanntcu Jerusalén, tandyueeho' ntyja njan, quityueeho' ntyja 'naan nqueho' yo ndaho'. ²⁹Ee quitquenho' cüenta, mangüentyja xuee na ndue nn'an: “Joo nanntcu nn'an ndue' yo ntyjehan na tyi'quiñjon nda na tayo'ndaa jnan'quitei'han, t'man jndë tyio Tyo'ts'on jn'aanhan.” ³⁰Xjen'ñeen ngita' nn'an na nndueehan ndëë ntyo' t'man: “Quitja' 'o' nacjó,” ndo' mantyi ndëë ntyo' quijndë nnduehan: “Quity'iuho' já na ncüjè.” ³¹Ee xe nan'min cont'a nn'an yo ja na tajnan tsixuan, mat'manntyichen navi' ngenon nan'ñeen na vaa jnanhan.

³²Ndo' nque sondaro'ñeen, mantyi tyechohan ve nn'an na t'uuityenhan'hin na tont'ahan

natyia na tojnaan' jnan'cüjehan joo nan'ñeen yo Jesús.

³³Xjen na squehan ncüii joo na conan'quijndyuhan juuhan' Tyo' Tsi'xquen Ts'oo, jo' t'ionhan Jesús tsonjn'aan yo joo nan'ñeen na tyia nn'anhin, ncüii tsan'ñeen ngiaa' jon tontyjaya ndo' ncüiichenhin ngiaa' jon tontyjatymaan'. ³⁴Tso Jesús:

—'U' Tye', nque nn'an na cont'avi' ja, quitsit'man tson'han ee tyi'covaa' n'onhan 'nan na cont'ahan ja.

Ndo' joo sondaro'ñeen, ty'ehan x'iaa' na njnty'iahan nin joohan ninjnoon' ncüii cüii ndiaa' jon. ³⁵Ndo' nn'an na sque jo', ninvito tojnty'iahan jon. Ndo' nque nanm'ann'ian ve' tonan'cüejnaan'hin jon, tonduehan:

—Juu tsanvahin, navi' na toquenon nn'an, totsins'man juuhan, jo' nanein xe na aa mayuu' conduihin nquii Mesías na t'ion Tyo'ts'on ts'ianhin na co'xen jon jaa, quitsins'man nquiihin navi' na iquenon juu.

³⁶Ndo' mantyi nque sondaro'ñeen jnan'cüejnaan'han Jesús. Tyentyjaa'hin na nninncyahan vinon të na nc'u jon.

³⁷Jnduehan:

—'U' xe na aa mayuu' na taquintyja na t'man condui 'u' na co'xen' nn'an judíos, cúa quitsins'man nquii 'u' navi'va na maquenoon'.

³⁸Tondyeyu xquen tsonjn'aan t'ionhan tscaa' na nnonhan' jndui jñ'oon griego, yo jñ'oon latyen, yo nin'jñ'oon hebreo. Itsohan': "Ndö nquii ts'an na taquintyja na t'man conduihin na ico'xen jon nn'an judíos."

³⁹Ndo' ncüii joo nn'an navi' nn'anhin, tsan na jñon sondaro'ñeen tsonjn'aan na mintyjee' tongiaa' jon, mantyi scüejnaan' juuhin. Tso juu:

—Condui 'u' Mesías, ¿Aa tyi'yuu'? Ng'e jo', quitsins'man nquii 'u' navi' na maquenoon', ndo' mantyi já.

⁴⁰Majo' t'a ncüiichen tyje tsan'ñeen, sityia' juuhin, tso juu: —Cúa jen tyi'ncya' 'u' Tyo'ts'on, ndo' cüejon it'uiivi'han' 'u' cha'xjen na iquenon nquii Jesús. ⁴¹Ndo' ve jaa mayuu' chuhan' na quenön na nnda!, ee cotyion na jndë jnan'tja jaa. Majo' juu taha', min'ncüii natyia tacots'aa jon.

⁴²Ndë jo' tso juu nnon Jesús:

—Nnda' ta, cañjooon' tson' ja ya na ngue' naijon na matyentjon'.

⁴³Ndo' t'a Jesús 'ndyo tsan'ñeen, tso jon:

—Jñ'oon na mayuu' na matsjö nnon', xeevahin nc'on' yo ja quityquii' juu paraíso naijon na m'aan nquii Tyo'ts'on.

Tyincyaa Jesús na tue' jon

(Mt 27:45-56; Mr 15:33-41; Jn 19:28-30)

⁴⁴Xjen na tuee' yajmin', s'aahan' na tijaan ninvaa tsonnangue, ata xjen na ndye na matman. ⁴⁵Ee ndo'cüjioon' s'aahan' na tijaanhan'. Ndo' juu ndiaa tco na ntyja quityquii' vats'on t'man, xoncüe yahan' jndyii'. ⁴⁶Majuu xjen'ñeen jndei sixuaa Jesús, tso jon:

—Tye', nt'ö' ma'ndyi ntyja na vant'ö.

Ndo' vi jndë tso jon na nnda', tue' jon.

⁴⁷Ndo' juu capitán, tsan na ico'xen sondaro'ñeen, vi na jndë

jndyiaa' jon na nnda' vaa 'nan na tui, sit'maan' jon Tyo'ts'on, tso jon: —Jñ'oon na mayuu', juu tsanva' tajnan totsixuan jon.

⁴⁸Ndo' tsoñ'en nn'an na tēncüi jo' na jnty'iahan 'nan na tui, xjen na tyencüe'han nt'aahan, totuen'han nda' ndei'ndyahan cha' quitsi'manhan' na itsi'ndaa'han' ngiohan. ⁴⁹Majo' tsoñ'en nn'an na ta'jn'aanhan Jesús yo joo nanntcu na tentyja toxen' jon na jnanhan Galilea, matycyaa' tintyjee'han, jnty'iahan na tqunenon Jesús nan'min'.

Tyequity'iuhan Jesús

(Mt 27:57-61; Mr 15:42-47; Jn 19:38-42)

⁵⁰Tom'aan ncüii ts'an na toquijndyu José. Juu jon ts'an Tsjoon Arimateahin, nt'ö Judea. Juu tsan'ñeen ncüii nque nn'an na conduihan nanm'ann'ian 'naan nn'an judíos. Ya ts'anhin ndo' jndyoyu conduihin na tonnon Tyo'ts'on. ⁵¹Mantyi tominndoo' jon na nguee' xjen na juu na ityentjon Tyo'ts'on tsoñ'en, nnintyincyoo'han'. Min ta'n'an sijon tsan'ñeen yo jñ'oon na jnan'jnda' ntyje nanm'ann'ianhin na cue' Jesús. ⁵²Juu José tja jon na m'an Pilato, tēcan jon si'ts'o 'naan' Jesús. ⁵³Jndë jo' taquityjee jonhan' nnon tsonjn'aan. Ndo' iscüetyjo jon ndiaa sávana tsan lino ts'oo Jesús, jndë jo' tjaquityii' jonhin quii' tsë'tsjö' na jnan'ya nn'an na min'jon tacovanty'iu ts'anhan'. ⁵⁴Juu xuee'ñeen, xuee na conan'jnda' nn'an judíos na nta'jndyeehan na nnan't'maan'han Tyo'ts'on. Ndo' ng'e na jndë tman juu xjen'ñeen, jo' na mavaa xjen na ngitye' juu xjen na quita'jndyeehan.

⁵⁵Ndo' joo nanntcu na jnan Galilea na tyincyohan yo Jesús, tentyjahan ndo' jnty'ia ndëëhan juu tsi'ts'ua'ñeen yo nchu vaa na tanty'iu jon. ⁵⁶Jndë jo' tyencüe'han Jerusalén, tyenan'jndahan nasi quichi yo nchen' na ntyeehinhan' si'ts'o 'naan' Jesús.

Joo nanntcu'ñeen ta'jndyeehan juu xuee na cota'jndyee nn'an judíos cha'xjen na juu jñ'oon na tqen Moisés na ico'xenhan'.

Ntyja 'naan' na ta'ndo' xco Jesús

(Mt 28:1-10; Mr 16:1-8; Jn 20:1-10)

24 Majo' vanco xuee na vejndyee soana, ty'ehan naijon na vaa tsi'ts'ua'ñeen yo vendyechen ntyjencuhan. Tyechohan nasi quichi na jndë jnan'jnda'han na ntyeehinhan' si'ts'o 'naan' Jesús. ²Majo' vi na jndë squehan jo', jnty'iahan na juu tsjö' na të' 'ndyo juu tsë'tsjö'ñeen, jndë tqenaan'han'. ³Ndo' ya na tyeque'han tyquii'han', tavi cuaa si'ts'o 'naan' Jesús. ⁴Ndo' viochen xjen na totsiquijñ'eenhan'hin na nnda' jndë tui, ya jnty'iahan, tityincyoo' ve ts'an ndyo ndëëhan, cüehan ndiaa quichi' na quixuee jndyihan'. ⁵Jo' tyue jndy' nanntcu'ñeen, tyetangiohan xen' tyuaachen. Jndue nan'ñeen ndëëhan:

—Juu ts'an na vando', ¿Ndu na cojnt'ueho'hin quii' nt'an nt'oo? ⁶Tac'oonhin ntjoohin, jndë vando' xco jon na tue' jon. Cañjoon' n'onho' juu jñ'oon na tso jon ndëëho' xjen na ninm'aan jon ndyuaa Galilea. ⁷Tso jon na nquii jon na conduihin tsans'a na i'ua Tyo'ts'on ts'ian nnon

jon na co'xen jon tsoñ'en nn'an, mancüiixjen chuhan' na nninncyaa nn'an cüentahin nduee nn'an na nan'xuan jnan, ndo' nñionhin jon tsonjn'aan. Majo' xee na jndë ndye, ngüando' xco jon.

⁸Yajo' tañjoon' n'onhan juu jñ'oon na totso Jesús ndëehan. ⁹Ndo' joo nanntcu'ñeen, jnanhan na vaa tsi'ts'ua, ty'entcüe'han na m'an nn'an quincho'ncüii yo minndyechen ntyjehan na conan'jonhan yo Jesús. Jnan'quindyiihan nan'ñeen na nnda' vaa 'nan na tui. ¹⁰Joo nanntcu'ñeen na tyenan'quindyiihan nan'ñeen, jo' María, tsan tsjoon Magadán, yo Juana, yo ncüiichen María ndyee juu Santiago, yo minndyechen ntyjencuhan. ¹¹Majo' joo nn'an quincho'ncüii'ñeen, juu jñ'oon na jnan'nein nanntcu'ñeen, ty'onhan cüentahan' na ve' ninntyi jñ'oonhan'. Tatëntyja n'onhinhan'.

¹²Majo' juu Pedro je', jnanquintyja jon, jnannon jon, tja jon na vaa tsi'ts'ua'ñeen. Ndo' vi jndë na jndondyi jon quityquii'han', ntjii jon xia'ntyi ndiaa quichi'ñeen minquinto'han'. Jndë jo' tëntcüe' nnda' jon v'aa, vacue tom'aan' ts'on jon tsoñ'en na jndë tui.

**Ndö 'nan na tui viochen xjen na ñjon
ve ts'an nato Emaús**

(Mr 16:12-13)

¹³Ndo' quen' cüenta, majuuntyi xuee'ñeen, ve nn'an na totsay'onhan yo jñ'oon na toninncyaa Jesús, ty'ehan tsjoon chjo na jndyu Emaús, juuhan' tycya m'aanhan' yo Jerusalén cha'na quincho'ncüii kilómetros.

¹⁴Co'ohan ndo' tonan'nein nquehan tsoñ'en nan'min' na jndë tui.

¹⁵Ndo' viochen xjen na ty'ehan, tonan'neinhan yo ntyjehan, ndo' nquiintyi Jesús tentyja jonhan. Ninvixjen tja jon yo joohan.

¹⁶Majo' min na jnty'ia ndëehan jon, tatyincyaaahan' na nta'jn'aanhan nin ts'anhin. ¹⁷Ndo' taxee' jon ndëehan: —¿Nin jñ'oon na conan'nein nqueho' nato na co'oho'?

Ndo' tyeücüentyjee'han, tityincyoo' na chjoo' jndyi n'onhan. ¹⁸Ndo' ncüiihan, tsan na jndyu Cleofas, t'a juu 'ndyo jon, tso juu:

—¿Aa xia'ntyi 'u' ts'an na ve' tyje' ya' Jerusalén, ng'e jo' tyi'quintji' nchu vaa 'nan na tui vja ro ndo' xee venjoon'?

¹⁹Jo' taxee' Jesús:

—¿Nin 'nan tui?

Joohan t'ahan, jnduehan nnon jon:

—Aa ntyja 'naan' Jesús, tsan tsjoon Nazaret na toninncyaa jon jñ'oon naya 'naan' Tyo'ts'on. Ndo' na tonnon Tyo'ts'on, jaa' ts'ian na tots'aa jon yo jñ'oon na totsini jon tondë tsoñ'en nn'an. ²⁰Ndo' nque ntyee na conintque yo nanm'ann'ian nján, tyincyahan cüenta jon na quit'uiityenhan'hin na cue' jon. Jo' na jñon nn'anhin tsonjn'aan. ²¹Ndo' já, jen tontyja n'ón na nduihin na ntsiquindyaa jon jaa nn'an Israel. Ndo' vandyá' jo', naneihin jndë ndye xuee na tui nan'min'. ²²Ndo' chito xia'ntyi jo', ñ'en nanntcu tmaan' na nan'xuán, jndyojnan'quindyiihan já jñ'oon na siquijñ'eenhan' já. Ee vitsjoon tonco quiuu', ty'ehan najjon na vaa juu tsi'ts'ua, ²³Majo' tavi si'ts'o 'naan'

jon cuaa. Ndo' tyincyo ntcüe'han, ndo' tonduehan ndé na tityincyoo' ángeles ndéehan, ndo' na jndue nan'neen ndéehan na vando' xco jon. ²⁴Jndé jo' tye minndye ntyjé najon vaa juu tsi'ts'ua'neen ndo' jnty'iahan na mayuu' cha'xjen na jndue nanntcu'neen, majo' nquii Jesús, ta'nán jnty'iahanhin.

²⁵Yajo' tso Jesús ndéehan:

—'O' nn'an na tyi'quitquenho' cüenta tsoñ'en jñ'oon na tondue nque nn'an na toninncyahan jñ'oon' Tyo'ts'on ntyja nchu vaa 'nan na nguaa, min tyi'cjoo' n'onho' na ngantyja n'onho'han'. ²⁶Mangioho' na nquii Mesías chuhan' na ijndei'han' na quitjon jon tsoñ'en navi'min' ndo' jndécya ngüentyja na ngitye' na ntsit'maan' Tyo'ts'on jon.

²⁷Ndé jo' ta' Jesús na totsiman jon ndéehan tsoñ'en jñ'oon na chuu' quii' jñ'oon' Tyo'ts'on na itsininhan' ntyja 'naan' nquii jon. Tye'han' yo jñ'oon na tquen Moisés ndo' chen chen t'uiihan' jñ'oon na tquen tsoñ'en nn'an na toninncyá jñ'oon' Tyo'ts'on nchu vaa 'nan na nnguaa.

²⁸Xjen na tēvindyohin tsjoon chjo najon na co'ohan, yajo' s'aa jon na vjantyichen jon na tonnon. ²⁹Majo' jnan'jndei' jndyuehan nnon jon. Jnduehan:

—Cüa ntyjé, quintjo 'u' yo já ee jndé tman nanein, jndé vavinton.

Jo' taquee' jon v'aa'neen na ntjohin yo nan'neen. ³⁰Ndo' xjen na tecjo jon mesa yohin, ty'oon jon cüenta tyoo', tyincyaa jon na ncyá ya Tyo'ts'on, jndé jo' tyjee jon tan'han', ndo' tyincyaa jonhan' ndéehan. ³¹Jndé na jnty'iahan na

s'aa jon na nnda', yajo' cha'vijon tyincyaaahan' na xuee jnty'iahan, ndo' yajo' ta'jn'aanhan na nquii Jesús condui juu tsan'neen. Majo' ninjonto tsuhin tondéehan. ³²Ndo' jo' taxee'han ndéé ntyjehan:

—Aa tyi'yuu' tyincyaaahan' na njon jndyi ngiö juu xjen'neen na sinin jon ndéé na tincyö nato, na si'man jon nchu vaa itsiquindyí jñ'oon' Tyo'ts'on na tondui.

³³Ndo' majuuentyi xjen'neen jnan'quintyjahan, ndo' tyentcüe'han Jerusalén. Jo' squehan na m'an nque nn'an na quincho'ncüii'neen na tojnaan' m'anhan yo minndyechen nn'an na totsai'onhan jñ'oon yohan. ³⁴Ndo' nque nn'an na quincho'ncüii'neen, jnduehan ndéé nan'neen.

—Jñ'oon na mayuu' na jndé vando' xco ta Jesús ee jndé tityincyoo' jon nnon Simón.

³⁵Ndo' mantyi ve nan'neen tonan'neinhan nchu vaa na tui xjen na njonhan nato ndo' na ta'jn'aanhan jon xjen na tyjee jon tan' tyoo' yohan.

Tityincyoo' Jesús ndéé nn'an na conan'jon yo jon

(Mt 28:16-20; Mr 16:14-18; Jn 20:19-23)

³⁶Ninvaa na conan'neinhan jñ'oonmin', ndo' nquii Jesús tityincyoo' minntyjee' jon xoncüee quii' nt'anhan. Tso jon ndéehan:

—¿Aa tijaan yaho'?

³⁷Majo' mioon tyuehan, s'aaahan' ngiohan na cojnty'iahan ncüaan' ts'oo. ³⁸Ndo' tso jon ndéehan:

—¿Ndu na jen itsiquijñ'eenhan' 'o' ndo' na ve vaa na m'aan' n'onho'?

³⁹Quijnty'iaho' nt'ö yo ng'è na

mancöntyë ndö. Quit'ueho' ja ndo' quijnty'iaho' ee ncüaan' ts'oo min ndi' min sii' ta'nan quichuhan', cha'xjen na cojnty'iaho' na chö ja.

⁴⁰Ndo' vi jndë na tso jon na nnda', si'man jon nt'ö jon yo ng'ee jon ndëëhan. ⁴¹Ndo' s'aahan' n'onhan na aa mayuu' na nquii jon, majo' mantyi tyincyaaahan' na neinhan ndo' totsiquijñ'eehan'hin. Viochen xjen na tquenonhan na nnda', taxee' jon ndëëhan:

—¿Aa vaa chjo 'nan na ya ntcüa' ts'an?

⁴²Ndo' tyincyahan ncüii tan' quitscaa jnein. ⁴³Ty'oon jonhan', ndo' tquii jonhan' na tondëëhan.

⁴⁴Jndë jo' tso jon ndëëhan:

—Viochen xjen na tom'an yoho', totsi'man ndëëho' nchu vaa itsiquindyi tsoñ'en jñ'oon na jndui ntyja njan na m'aanhan' quii' juu jñ'oon na tquen Moisés, ndo' mantyi quii' jñ'oon na toninnnya nque nn'an na tonan'neinhan jñ'oon ntyja 'naan nchu vaa 'nan na nguaa. Jñ'oonmin' majnda' na quitsiquindëñ'eehan' joochan', ndo' nanein jndë tui cha'xjen na totsjö ndëëho' ntyja 'naan' joo jñ'oon'neen.

⁴⁵Ndë jo' tyincyaa jon na jnda' nquenhan na taa' n'onhan nchu vaa itsiquindyi jñ'oon' Tyo'ts'on na tondui. ⁴⁶Ndo' tso jon ndëëhan:

—Jñ'oon na jndui itsiquindyihan' na nquii jon na conduihin Mesías, mancüiixjen ngenon jon navi' t'man ndo' xuee na jndë ndye na jndë tue' jon, ngüando' xco jon. ⁴⁷Ndo' yo xuee' jon ninncyaa nn'an jñ'oon na quintcüe' n'on nn'an jnanhan cha' na ntsit'man ts'on Tyo'ts'onhan. Juu ts'ian'neen, Jerusalén ngitye'han', ngacyahan' ninvaa tsonnangue. ⁴⁸Ma'ua ts'ian ndëëho' na quitji' jndyoyuho' jñ'oonmin' ndëë nn'an. ⁴⁹Mancöntyë njñön Espíritu Santo na nc'oon jon yoho'. Nquii jon na jndë tco' Tyëhö' 'ndyo jon na nninnycyaa jonhin quii' n'onho'. Majo' quintjoho' Jerusalén ata xjen na ncy'onho' cüentahin na nnan jon nandyë, cha' nnan'xuanho' najndeí quii' n'onho'.

Tava Jesús quiñoon'ndue

(Mr 16:19-20)

⁵⁰Ndo' tachu Jesús joochan to'ndyo tsjoon Jerusalén. Squehan ndyoo' tsjoon Betania. Juu xjen'neen sintyja jon nt'ö jon cjohan na ityio jon jn'aanhan. ⁵¹Ndo' juu xjen na ityio jon jn'aanhan, suehan'hin, tava ntcüe' jon quiñoon'ndue. ⁵²Ndo' joochan jndë na jnan't'maan'han jon, tyentcüe'han Jerusalén na nein jndyihan. ⁵³Ninnquii'chen to'ohan vats'on t'man na tonan't'maan'han Tyo'ts'on.

Jñ'oon Naya Ntyja 'Naan' Jesucristo Na Tji Juan

Nquii jon na conduihin jñ'oon'
Tyo'ts'on tuihin na ts'anhin

1 Xjen na ta' Tyo'ts'on na tquen jon tsoñ'en, nquii jon na conduihin jñ'oon' Tyo'ts'on, mancüiixjen m'aan jon yohin. Ndo' tsoñ'en na condui nquii Tyo'ts'on, mantyi juu jon cüajon conduihin. ²Xjen na tye' tsoñ'en, nquii jon na conduihin jñ'oon' Tyo'ts'on, mancüiixjen m'aan jon yo nquii jon. ³Tsoñ'en 'nan na min na tquen Tyo'ts'on, nquii jon na condui jñ'oon' jon, ñ'enhin xjen na tquenhan joohan'. ⁴Ntyja 'naan' nquii jon tsixuan jon na tyi'quintycüii na vando' jon. Juu na nnda' tsixuan jon, itsijonhan' juuhan' cha'vijon chon na itsixueehan' ndëë nn'an. ⁵Ndo' juu naxuee na conduihin, itsiquinaanhan' ncüii cüii nnon na co'nan'vehan' nacjoo' Tyo'ts'on. Majo' tsoñ'enhan' ndiquindëë na ngitoxenhan' jon.

⁶Nquii Tyo'ts'on t'ua jon ts'ian ncüii tsans'a na jndyu Juan na cjancyaa juu jñ'oon' jon quii' nt'an nn'an judíos. ⁷Jndyo tsan'ñeen na t'ua Tyo'ts'on ts'ian nnon jon

na cüji' jndyoyu jon ntyja 'naan' nquii Cristo na conduihin naxuee. Tocüji' jndyoyu Juan'ñeen cha' tsoñ'en nn'an ngantyja n'onhan Cristo. ⁸Majo' chito aa juu Juan na conduihin juu naxuee'ñeen, xia'ntyj jndyo jon na ncüji' jndyoyu jon ntyja 'naan' nquii jon na conduihin juu naxuee. ⁹Nquii Cristo na conduihin juu naxuee na mayuu', tyjee' jon tsonnangue, ncyaa jon naxuee nnon ncüii cüii ts'an.

¹⁰Tom'aan jon yo nquii Tyo'ts'on xjen na tquenhan tsonnangue, ndo' jndë jo' tyjee' jon quii' nt'an nn'an na m'anhan'. Majo' juu na tui Cristo na ts'anhin, tataa' n'on nan'ñeen nin conduihin. ¹¹Tui jon ndyuaa 'naan nn'an judíos, majo' tyi'cy'onhan cüenta jon. ¹²Nincüanntyihan ty'onhan cüentahin, ndo' tentyja n'onhan jon. Ndëë joo nan'ñeen tyincyaa jon na conduihan ntsinda nquii Tyo'ts'on. ¹³Majo' chito condui nan'ñeen ntsinda jon cha'xjen na condui nda nn'an. Min chito conduihan ntsinda jon ng'e na t'man vaa na nt'ue ts'on ts'an. Xia'ntyj icüji'han' na condui nan'ñeen ntsinda jon xeng'e nquii jon nt'ue ts'on.

¹⁴Nquii jon na conduihin jñ'oon' Tyo'ts'on jnan jon najon m'aan Tyëehë Tyo'ts'on, tuihin na ts'anhin. T'man vaa na venchjii jon nn'an ndo' na conduihin na mayuu'. Tom'aan jon quii' nt'án ndo' jnty'íá ndé xjen na sit'maan' Tyo'ts'onhin. majuuhan' na siquinjon Tyo'ts'onhin na conduihin jnda jon na ninncüii ts'onhin. ¹⁵Juu tsan'ñeen na jndyu Juan, tocüji' jndyoyu jon ntyja 'naan' jnda Tyo'ts'on xjen na sue juu jndyee' juu ndëe nn'an. Itso jon: “Mangioho' na jndé totsjo na 'io cha nnintyincyoo' ncüii ts'an quii' nt'anho' na min'chjo tyi'quitsijonhan' ja yohin, ee mancüixjen m'aan jon vitjachen na ndui ja. Majuu jon tsan na ndyovindyoo' ndó.”

Ndö' jñ'oon na tso Juan'ñeen.

¹⁶Nquii Cristo tsoñ'en naya condui jon. Ndo' ntyja 'naan' jon, ityio Tyo'ts'on jn'aan tsoñ'en jaa. Ncüiii nnon naya na condui jon na jndé ty'ön cüenta, ndé mañoon nnon na ndyontyja na ityio jon jn'aan jaa. ¹⁷Nquii Tyo'ts'on tyincyaa jñ'oon na co'xenhan' nnon Moisés. Juu tsan'ñeen tyincyaa jonhan' ndëe nn'an. Majo' ntyja 'naan' Jesucristo scüianon Tyo'ts'on jñ'oon ntyja 'naan' juu naya na condui jon, ndo' mantyi yo jñ'oon na conduihan' mayuu'. ¹⁸Nquii Tyo'ts'on, min'ncüii ts'an tacondyiaa'hin. Xia'nty nquii Jnda jon na ninncüii ts'onhin na mantyi Tyo'ts'on conduihin, juu jon mancha'xjen m'aan jon yo tye jon, juu jon jndé si'man jon nchu vaa conduihin.

Jñ'oon na tji' jndyoyu Juan, tsan na totsiquindëe' nn'an

(Mt 3:11-12; Mr 1:7-8; Lc 3:15-17)

¹⁹Nn'an na conintque ndëe nn'an Jerusalén, jñonhan ntyee

'naanhan na m'aan Juan'ñeen yo vendye nn'an tmaan' levitas na cotyentjonhan quii' vats'on tsjoon'ñeen. T'uahan ts'ian ndëe nan'ñeen na quita'xee'han nnon Juan nin conduihin. ²⁰Juu tsan'ñeen tji' jndyoyu jon, itso jon: —Ja chito condui ja Mesías na ijñon Tyo'ts'on na co'xen jon 'o' nchu vaa na cotsam'anho'.

²¹Ndo' taxee'ntyichen nan'ñeen nnon jon:

—Yajo' ¿Nin ts'an condui 'u'? ¿Aa condui 'u' nquii Elías, tsan na tom'aan ndyu na toxen'chen na toninncyaa jon jñ'oon' Tyo'ts'on ntyja nchu vaa 'nan na nguaa?

T'a jon, itso jon:

—Min chitojo' na condui ja.

Majo' tyí'quintjo ngiohan, taxee' nnda'han nnon jon:

—Tso Moisés na nc'oon ncüii ts'an na nninncyaa jon jñ'oon' Tyo'ts'on ndëe ntyja nchu vaa 'nan na nnguua. ¿Aa condui 'u' juu tsan'ñeen?

Majo' t'a nnda' jon, itso jon:

—Min chito juu tsan'ñeen condui ja.

²²Ndo' jndue nnda' nan'ñeen nnon jon:

—Yajo' ¿Nin ts'an condui 'u'? Cüa, quitsu' ndé cha' ya nnan'ntcütë' jñ'oon ndëe nn'an na t'uahan ts'ian ndé na quita'x'é nnon'. ¿Nin matsu' ntyja 'naan' juu ts'ian na matsixuan'?

²³Yajo' sintcüe' jon jñ'oon ndëehan, itso jon:

—Ja mats'a cha'xjen na tso Isaías xjen na toninncyaa jon jñ'oon' Tyo'ts'on ndyu na toxen'chen. Tso jon: “M'aan ncüii ts'an na itsue jon

jndyee' jon ndyuaa na tyi'jndye nn'an m'an. Quinan'jnda'ho' na ncy'onho' cüenta nquii jon na tēquintya na t'man conduihin na ntye'ntjon jonho'."

Nnda' vaa jñ'oon na sintcüe' Juan ndëë nan'ñeen.

²⁴Nque nn'an na nan'xuan tmaan' fariseos, joochan jñonhan nan'ñeen na m'aan Juan'ñeen. ²⁵Yajo' taxee'ntyichen nan'ñeen nnon jon, jnduehan:

—Matsu' na chito condui 'u' Cristo, min Elías, ndo' min nquii tsan na itso Moisés na nninncyaa jñ'oon' Tyo'ts'on ndëë jaa nn'an judíos ntyja nchu vaa 'nan na nguua. Yajo' ¿Ndu na matsiquindë' nn'an?

²⁶Xjen'ñeen t'a Juan jndyuehan, itso jon:

—Ja matsiquint'ë 'o' yo ndaatoo, majo' quii' nt'anho' m'aan ncüii ts'an na ninjo' tyi'covaa' n'onho' nchu vaa conduihin. ²⁷Manquii jon nts'aa ts'ian 'naan' Tyo'ts'on xjen na jndë jnty'iihan' ja, ee mancüixjen m'aan jon vitjachen na tui ja. Ndo' min ts'ian na tyi'njon tsixuanhan', min tyi'quijnt'ue ja na ntye'ntjjon nnon jon na nts'ahan'.

Ndö' jñ'oon sintcüe' Juan.

²⁸Juu nan'va' tui ncüii joo na jndyu Betábara, ixndyaa' jndaa Jordán naijon totsiquindëë' Juan nn'an.

Condui Jesús Quitsman tsjuen' Tyo'ts'on

²⁹Tonco ncüiichen xuee, jndyiaa' Juan na ndyovindyoo' Jesús na m'aan jon. Ndë' já na tom'án yohin jo', itso jon: "Quijnty'iaho', ndö' ndyo nquii tsan na condui

Quitsman Chjo tsjuen' Tyo'ts'on na itsinduu' jon jnan nn'an. ³⁰Mantyja 'naan' tsanva' na jndë totsjö ndëëho' na 'io cha nnintyincyoo' ncüii ts'an quii' nt'anho' na t'manntyichen conduihin, chichen ja, ee mancüixjen m'aan jon vitjachen na ndui ja. ³¹Xjen na t'a na matsiquint'ë nn'an yo ndaa, min'chjo tyi'covaa' ts'ön na i'ua Tyo'ts'on ts'ian nnon jon na ntsinduu' jon jnan nn'an. Majo' mats'a ts'ianva cha' quitsi'man jndyoyuhan' ndëë 'o' ntyjë nn'an Israel na jo' conduihin."

³²Ndo' nquii Juan'ñeen, tji' jndyoyuntyichen jon ndë', itso jon: "Jnty'ia nnön na nquii Espíritu Santo jnan jon quiñoon'ndue, jndyocue jon na cha'vijon quitu', ntjohin yo Jesús. ³³Ndo' juu xjen'ñeen min tyi'covaa' ts'ön nin juu na ndui na ntsinduu' jnan nn'an. Majo' tēñjoo' ts'ön xjen na t'ua Tyo'ts'on ts'ian nnön na quitsiquint'ë nn'an, tso jon nnön: Nndyia' nnon' na nndyocue Espíritu Santo cjoo' ncüii ts'an, ndo' ntjohin yo jon. Juu tsan'ñeen jndë t'ua ts'ian nnon jon na ntsiquindëë' jon nn'an yo Espíritu Santo."

Ndo' sininntyichen Juan, itso jon: ³⁴"Ndo' mancö jndë jnty'ia nnön na tui na nnda', mang'e jo' macüijl' jndyoyu na nquii jon conduihin jnda Tyo'ts'on."

Nn'an na t'man jndyee Jesús na quitsay'onhan yo jñ'oon na toninncyaa jon

³⁵Tonco ncüiichen xuee, ventyjee' nnda' Juan yo ve já na totsaj'ón yo jñ'oon na toninncyaa jon. ³⁶Ndo' juu xjen na jndyiaa' jon na venon Jesús jo', itso jon ndë':

—Quijnty'iaho', tsanva' conduihin juu Quitsman Chjo tsjuen' Tyo'ts'on.

³⁷Ndo' ve já na tosay'ón yo jñ'oon na toninncyaa jon, vi na jndë jndyé jñ'oonva', santyjá toxen' Jesús.

³⁸Ndo' tequen Jesús, jndyiaa' jon na santyjá na toxen' jon. Yajo' taxee' jon ndé, tso jon

—¿Aa vaa 'nan na nt'aho' ja?

Jo' jndué nnon jon:

—Rabí, ¿Yuu vijon vaa v'aa na ntjo 'u' neinhin? Juu jñ'oon Rabí'neen itsiquindyihan' ts'an na itsi'man jñ'oon' Tyo'ts'on.

³⁹Ndo' t'a jon jndyué:

—Ncyoho' na njnty'iaho'.

Yajo' sá yohin v'aa na tuee' jon. Squé yohin jo' cha'na nenque na matman.

⁴⁰Ja Juan yo nin'Andrés, tyje juu Simón Pedro, já jndyé jñ'oon'neen na tso Juan, ndo' sanan'jón yo Jesús. ⁴¹Jndë jo' tëquint'ue Andrés'neen xio jon Simón. Itso juu nnon jon:

—Jndë jndió nquii jon na conduihin Mesías. (Yo jñ'oon na conan'nein nn'an judíos, juu jñ'oonva' tsi'manhan' Cristo, nquii jon na i'ua Tyo'ts'on ts'ian nnon na ntsin'man jon ñuaan nn'an.)

⁴²Ndo' tëy'oon Andrés xio jon na m'aan Jesús. Xjen na jndyiaa' Jesús juu, itso jon:

—'U' jndyu' Simón, tye' jndyu jon Juan. Ja ntsiquijndyu 'u' Cefas. (Jñ'oonva' itsiquindyihan' Pedro.)

Iqueen' Jesús Felipe yo Natanael

⁴³Tonco ncüiichen xuee, sijnda' Jesús na chi ncja jon ndyuaa Galilea. Jo' tjonhin Felipe. Tso jon nnon juu:

—Quindyotsijon 'u' yo jñ'oon na mancyaa.

⁴⁴Ndo' juu Felipe'neen maninncüii tsjoon' jon yo Andrés yo nin'Pedro. Joohan nn'an tsjoon Betsaida. ⁴⁵Ndë jo' juu Felipe tëquint'ue jon Natanael. Tso jon nnon juu:

—Nnon tson na tji Moisés na chuhan' jñ'oon' Tyo'ts'on na ico'xenhan', itsiquindyihan' ntyja 'naan' nquii jon na conduihin na ntsin'man jon ñuaan nn'an. Jndë jndióhin. Mantyi nque nn'an na toninncyaa jñ'oon nchu vaa 'nan na nguaa, vendyehan totjihhan jñ'oon ntyja 'naan' tsanva', na majuu Jesús, tsan tsjoon Nazaret, na condue nn'an jnda Joséhin.

⁴⁶Tso Natanael:

—Cha'na juu tsjoon Nazaret, ¿Aa nnintyincyoo' ncüii ts'an na t'man na ntejdei jon nn'an?

T'a Felipe'neen, itso juu:

—Quindyoo' ndo quindyia' nnon'hin.

⁴⁷Jndyiaa' Jesús na ndyovindyoo' Natanael. Itso jon:

—Quijnty'iaho', tsanva' conduihin ts'an tyi'quitsivi'nn'an jon nn'an. Juu jon mayuu' conduihin ts'an tsjan Israel.

⁴⁸Ndo' taxee' Natanael nnon Jesús:

—Ta, ¿Nchu sa' na taa' tson' na nnda' tsixuan ja?

T'a Jesús, itso jon:

—Vitjachen na ngaqui'man Felipe 'u', jnty'ia na m'an' va', x'ee ts'oon higuera 'nan'.

⁴⁹Ndo' t'a Natanael, tso juu:

—Condui 'u' tsan na itsi'man jñ'oon naya ndëe nn'an, 'u' condui

jnda Tyo'ts'on. Ndo' taquintyja 'u' t'man condui ntyja njan jaa nn'an Israel.

⁵⁰T'a Jesús:

—Aa ve' ng'e tsjö na jnty'ia 'u' x'ee ts'oon higuera 'nan', ¿Aa ve' jo' na mavantya tson' ja? 'Nan na t'manntyichen min ntyja njan na xejnda ndyia'.

⁵¹Ndo' sininntyichen Jesús, tso jon:

—Jñ'oon na mayuu' matsjö ndëëho', njnty'iaho' na nnaan quiñoon'ndue. Ndo' ja na condui tsans'a na jñon Tyo'ts'on quii' nt'an nn'an, njnty'iaho' ncyocue ángeles na m'an ndo' na ngova nnda'han.

Na toco ts'an tsjoon Caná ndyuaa Galilea

2 Xee na jndë ndye na tui na nnda', toco ts'an tsjoon Caná ndyuaa Galilea. Ndo' joo nan'ñeen na ntonco, jnan'quindyiihan ndyee Jesús na chi ncja jon chjo. ²Ndo' mantyi t'manhan nquii Jesús yo já na nc'ón yohan xjen na ntoncohan. ³Ndo' xjen'ñeen, juu vinon na tijnt'uehan, ntycüiihan'. Jo' tso ndyee Jesús nnon jon:

—Tyi'cüinon vinon, jndë ntycüiihan'.

⁴Ndo' t'a Jesús 'ndyo jon:

—Nnda' 'ndyo', tyi'quichuhan' na ntsijnda' ts'ian na nts'a. Tyi'coventyja xjen na nts'a ncüii nnon ts'ian na tyi'je'quindë nduihan' na ve' ntyja 'naan' juu najndeí na tsixuan ts'an.

⁵Majo' itso ndyee jon ndëë nn'an na cotyentjon jo':

—Min'cya nnon 'nan na ngitso jon ndëëho', quita'nguee'ho'han'.

⁶Min jñ'oon na ico'xenhan' jaa nn'an judíos ntyja nchu vaa na cotquën na ji'ua 'nan na coninjnt'ue jaa na conan't'maan' Tyo'ts'on. Juu v'aa'ñeen min yon ntjö t'man na jndëhan' yo ntjö' na coninjnt'uehan' na conan'quindë costumbre na cotman ndueehan yo 'nan. Ncüii cüii ntjö'ñeen coninnon cha'na ncüii ciento litros ndaahan'. ⁷Jo' tso Jesús ndëë nn'an na cotyentjon jo':
—Quinan'quitoo'ho' ntjömin yo ndaa.

Ndo' jnan'quitoo'chenhinhan'.

⁸Jndë jo' tso jon ndëëhan:

—Neinhin quitji'ho' chjohan'.

Quitsay'onho'han' na m'aan tsantque 'ndyo v'aa.

Ndo' tyey'onhan juuhan' na m'aan tsan'ñeen. ⁹Ndo' t'u tsan'ñeen chjovi' ndaa'ñeen na scüaquen Jesús vinonhan'. Tsan'ñeen min tyi'quintjii jon yuu va jnanhan', majo' nque nan'ñeen na cotyentjon jo', ngio yahan yuujon jndui'han'. Ndo' t'man jon juu novio. ¹⁰Itso jon nnon juu:

—Tyi'ncüii cüii joo na maca na cotonco nn'an, coninncyja jndyeehan vinon na yantychen na ncüe ntyjehan. Ndo' vi na jndë vacjo nan'ñeen na covehan, yajo' coninncyahan vinon na tyi'cüentyjachen na ya. Majo' 'u' je', sue' vinon na yantychen na nanein coninjnt'uehan'.

¹¹Juuhán' jn'aan t'man na vejndyeengue na s'aa Jesús na tuee' jon Caná ndyuaa Galilea. Juu ts'ian'ñeen si'man nquii'han' na t'man jndyi'conduihin. Ndo' ng'e na nnda', já nn'an na cotsay'ón yo jñ'oon na toninncyaa jon, tye' na vantyja n'ónhin.

¹²Jndë na tui na nnda', já nn'an na cotsay'ón yo jñ'oon na toninncyaa jon, sá yohin tsjoon Capernaum, mantyi tja ndyee jon yo nque ntyje jon. Ndo' ntjo já jo' yohin vendye xuee. Jndë jo' jnt'uí ntcü'é yohin.

Yo vi' tji' Jesús nn'an quii' vats'on t'man Jerusalén

(Mt 21:12-13; Mr 11:15-18; Lc 19:45-46)

¹³Juu xjen'ñeen vavindyo na nguee' nguee pascua xjen jaa nn'an judíos conan'cüjë quinman na conan't'maan' Tyo'ts'on. Yajo' sá Jerusalén yo Jesús. ¹⁴Ndo' toch'een' vats'on t'man njan jaa nn'an judíos, jo' ntjii jon nn'an na condëë ndoro, quinman ndo' yo nin'quintu'. Ndo' mantyi jo' minndyuaa nn'an na conan'jndyo s'on 'naan nn'an na cotsque yahan juu vats'on'ñeen. ¹⁵Ndo' ya jndyiaa' jon na nnda' vaa na tont'a nan'ñeen, tijnt'ue jon ts'ua, sia jon tjantsi!. Ndë jo' jnty'e jon nan'ñeen yohan!. Tsoñ'en nan'ñeen tji' jonhan ch'een' juu vats'on'ñeen. Majo'ntyi s'aa jon yo quinman yo nin'ndoro'ñeen. Ndo' mesa na conan'cho nn'an na conan'jndyo s'on, siquityee' jonhan!. Iscyaa jon s'on 'naanhan. ¹⁶Ndo' itso jon ndëë nn'an na condëë quintu':

—Quitji'ho' cho'min' ntjoohin. Juu vaa' Tyëhö', tant'aho' juuhan' cha'vijon ts'ua.

¹⁷Ndo' na s'aa jon na nnda', já nn'an na t'man jon na totsay'ón yo jñ'oon na toninncyaa jon, tañjooñ' n'ón juu jñ'oon na chuu' nnon tson Salmos. Itsiquindyihan': “Mancüixjen nnan'cuee' nn'an ja tsojnaan' na nt'ue ts'ön na quint'a

nn'an na njon vaa' Tyëhö' cha'xjen na chuhan!'”

Mannda' itsiquindyí juu jñ'oon'ñeen. ¹⁸Yajo' nn'an judíos na conintquehan quii' nt'an ntyjehan, taxee'han nnon jon, jnduehan:

—¿Nin ts'ian ntsa' na tyi'je'quinduihan' na ve' yo najndeí nquii' ts'an na ntsi'manhan' ndé na vaa najndeí na condui 'u' na matsa' na nnda'?

¹⁹T'a Jesús, itso jon:

—Juu v'aavahin, quinan'tyuii'ho'han' ndo' ja ninndye xuee ntsuë ntcü'ëhan'.

²⁰Nan'ñeen jnan'ntcüe'han jñ'oon nnon jon, jnduehan:

—Tëca venn'an vantjo' yon chu na jndë vats'on t'man njan, ndo' 'u' aa ve' ninndye xuee na ntsue' ntcüe'han'.

²¹Majo' sijoon' jon juu si'ts'o 'naan' jon na conduihan' cha'vijon vats'on. ²²Jo' vi na tyincyaa Tyo'ts'on na vando' xco jon na jndë jnan'cuee' nn'an jon, já nn'an na tondyé jñ'oon na toninncyaa jon, tëñjooñ' n'ón na tso jon na nnda'. Ndo' mantyi tëntyja n'ón jñ'oon na sinin jon yo juu jñ'oon' Tyo'ts'on na jndui ndyu na toxen'chen.

Ntyjii Jesús nchu vaa na ndyii' ts'on ts'an

²³Viochen xjen na tom'aan Jesús Jerusalén na t'oon nguee pascüa, juu xjen'ñeen jaa nn'an judíos conan'cüjë quinman na conan't'maan' jaa Tyo'ts'on. Joo nn'an na m'an nguee'ñeen tojnty'iahan jndye nnon ts'ian na tots'aa Jesús na tyi'je'quindëë nduihan' na ve' ntyja 'naan' najndeí

na tsixuan nquii ts'an. Ng'e jo' jndye nan'neen tentyja n'onhan jon. ²⁴Majo' Jesús tyi'tque ntyjii jon yo joochan, ee ntyjii ya jon nchu vaa 'nan na ndyii' n'onhan. ²⁵Min tyi'icanhan' na ngitso jndyoyu ts'an nnon jon nchu vaa nan'xuan nn'an, ee ntyjii ya jon nchu min quii' n'onhan.

Tyjee'non Nicodemo na m'aan Jesús

3 Quii' juu tmaan' nn'an fariseos, tom'aan ncüii ts'an jndyu Nicodemo. Tonintquehin quii' nt'an ntyje jon nn'an judíos. ²Tja jon na m'aan Jesús ncüii tijaan. Itso jon nnon Jesús:

—Nnda' ta, 'u' na matsi'man' jñ'oon' Tyo'ts'on ndëe nn'an, mangió na condui 'u' ts'an na jñon Tyo'ts'on na quitsi'man' jñ'oon naya 'naan' jon ndé. Ee xe na aa tyi'c'oonhin yo 'u', tyi'je'quindëe ntsa' ts'ianmin'.

³T'a Jesús, itso jon:

—Jñ'oon na mayuu' na matsjö nnon', xe na aa tyi'ndui xcoho', tyi'je'quindëe ntsaque'ho' ntyja 'naan' na itye'ntjon Tyo'ts'on nn'an.

⁴Ndo' jo' taxee' Nicodemo nnon jon, itso juu:

—Juu ts'an na jndë tqe, ¿Nchu vaa nquii nts'aa jon na nndui nnda'hin? Ee tyi'xe'quindëe ngua nnda' jon tsiaa' ndyee jon ndo' na nndui nnda'hin.

⁵T'a Jesús, itso jon:

—Jñ'oon na mayuu' matsjö nnon', xe na aa tyi'ndui ts'an ntyja 'naan' ndaa yo ntyja 'naan' Espíritu, tyi'xe'quindëe ntsijonhin yo juu na itye'ntjon Tyo'ts'on nn'an. ⁶Ng'e na condui jaa nn'an, jo' mantyi nda mann'anhan. Mannda' vaa

itsijonhan' ts'an na nnduihin ntyja 'naan' Espíritu. Ts'an na tui ntyja 'naan' jon condui tsan'neen ntyja 'naan' Tyo'ts'on. ⁷Tyi'ninncy'a' na ntsiquijñ'eenhan' 'u' yo juu jñ'oon na matsjö: “Chuhan' na quindui xcoho'.” ⁸Juu xjen na m'an jndye, nndyi' na c'uaa na cam'aanhan', majo' tyi'quintji' yuu jon jnanhan', min yuuva na vjahan'. Mannda' vaa itsijonhan' na ndicüaa' ts'on ts'an nchu vaa na nndui ncüiichen tyje juu ntyja 'naan' Espíritu.

⁹T'a nnda' Nicodemo, itso juu nnon Jesús:

—Ja ninjo' ndicüaa' ts'ön.

¹⁰Itso Jesús:

—Cüa jo', ndo' t'man ts'an condui 'u' na matsi'man' jñ'oon' Tyo'ts'on ndëe ntyjëehë nn'an Israel. Ng'e jo' tyi'quitsitiu na ndicüaa' tson' jñ'oonmin'. ¹¹Jñ'oon na mayuu' matsjö nnon'. Matsinën ntyja 'naan' 'nan na ntyji ndo' macüji' jndyoyu 'nan jndë jnty'ia nnön, majo' 'o' tyi'nin'canyja n'onho' juu jñ'oon na macüji' jndyoyu. ¹²Jndë matsinën ndëeho' ntyja 'naan' 'nan na min nnon tsonnangue cha' cüaa' n'onho', majo' tyi'nin'canyja n'onho' ntyja 'naanhan'. Ya jo' ¿Nchu vaa nquii nts'a cha' ngantyja n'onho' juu jñ'oon na mancy'a ntyja 'naan' quiñoon'ndue?

¹³“Ta'nan ncüii ts'an tsonnangue na jndë tëva quiñoon'ndue cha' nndëe ntsiquindy'i juu nn'an nin 'nan na quint'ahan cha' ntjo ya ntyjii Tyo'ts'on yohan. Xia'ntyi ncö na condui tsans'a na jñon Tyo'ts'on quii' nt'an nn'an, mavaa' ya ts'ön nchu vaa 'nan ntyjii jon. ¹⁴Xjen na tom'an nn'an judíos ndyuaa najjon

na tyi'jndye nn'an m'an, cjoo' ncüii ts'oon t'ion Moisés ncüii xjo na sia jonhan' cha' vaa quitsu. Ja na condui tsans'a na jñon Tyo'ts'on ja quii' nt'anho', mannda' vaa nt'ion nn'an ja tsonjn'aan. ¹⁵Nnda' ngenön cha' min'cya ro ts'an na vantyja ts'on juu ja, nninncyaa Tyo'ts'on na tyi'quintycüii na ngüando' ñuaan' juu.

Venchjii Tyo'ts'on nn'an tsonnangue

¹⁶“Nquii Tyo'tson t'man jndyi vaa na vi'nchjii jon nn'an tsonnangue, jo' nquii Jnda jon na nincüii ts'onhin, tyincyaa jonhin na ndyion jon jnan nn'an. Ndö' vaa na its'aa jon, cha' min'cya ro ts'an na vantyja ts'on juuhin, tyi'xe'quitsu ñuaan' juu, tsixuan juu na tyi'quintycüii na vando' juu. ¹⁷Ee chito jñon Tyo'ts'on Jnda jon ndëë nn'an tsonnangue, cha' quit'uiivi'han'hin tsojnaan' jnanhan. I'ua Tyo'tson ts'ian'ñeen nnon Jnda jon na ntsin'man jon ñuaan nn'an.

¹⁸“Min'ninchen ts'an na vantyja ts'on juuhin, xe'quit'uii Tyo'ts'on tsan'ñeen ntyja 'naan' jnaan' juu. Majo' juu ts'an na tyi'nin'canyja ts'on juuhin, itsijnda'han' ntyja 'naan' juu na it'uiivi'han'hin ng'e nquii Jnda Tyo'ts'on na nin'ncüii ts'onhin, tyi'nin'canyja ts'on juuhin. ¹⁹Ndö vaa jñ'oon na it'uiivi'han' nn'an: Nquii jon na conduihin naxuee, tyjee'non jon quii' nt'an nn'an tsonnangue, majo' njonntyichen ngiohan 'nan natyia na cont'ahan, chichen nquii jon na conduihin naxuee. Nnda' vaa ng'e joo 'nan na cont'ahan, tyia jndyi nan'xuanhan'. ²⁰Ncüii cüii ts'an

na its'aa 'nan tyia, jndoo' jndyi tsan'ñeen nquii jon na conduihin na naxuee. Tyi'nin'quitsijonhin ntyja 'naan jon ee ncyaa' juu na ntsiquinan jon ntyja 'naan' natyia na its'aa juu. ²¹Majo' juu ts'an na itsijonhin yo ntyja 'naan' na mayuu', itsijon tsan'ñeen yo nquii jon na conduihin naxuee. Ndo' na nnda' vaa, covityincyoo' ya na tsoñ'en 'nan na its'aa tsan'ñeen, its'aa jonhan' ng'e na itsiquindëë jon tonnon Tyo'ts'on.”

Juan, tsan na totsiquindëë' nn'an, itsininntyichen jon ntyja 'naan' Jesús

²²Jndë na tui na nnda', jndui' Jesús Jerusalén, ndo' já nn'an na tqueen' jon na quitsay'ón jñ'oon yohin, mantyi sá yohin. Tomanty'í yohin ndyuaa Judea. Jo' ntjo já vendye xuee, ndo' jndye nn'an squenon na m'aan jon na nin'quint'ëhan. ²³Mantyi juu Juan totsiquindëë' jon nn'an ncüii joo na jndyu Enón, ndyo Salim, ee jo' jndye ndaa m'aan. Ndo' to'o nn'an na m'aan jon na totsiquindëë' jonhan. ²⁴Ee juu xjen'ñeen tacotyii' Herodes jon vancjo.

²⁵Nque nn'an na tonan'jonhan yo juu jñ'oon na toninncyaa Juan, jnan'jndyehan jndyuehan yo ncüii ntyjehan ts'an judío. Conan'neinhan yuu vaa ts'ian na yantyi na ntquenhan' ts'an na ji'ua conduihin tonnon Tyo'ts'on. ¿Aa ntyja 'naan' Jesús, ndo' aa ntyja 'naan' Juan? ²⁶Ndo' joo nn'an na totsaj'onhan yo jñ'oon na toninncyaa Juan, squenonhan na m'aan jon. Jnduehan nnon jon:

—'U' ta na matsi'man' ntyja 'naan' Tyo'ts'on ndé, juu tsan na toquiñ'en yo 'u' ixndya jndaa Jordán, manquiintyi juu tsan na tji' jndyoyu' ntyja 'naan' jon ndé, quindyia', cont'è nn'an ntyja 'naan' jon, ndo' tsoñ'en nn'an cotsantyja toxen' jon.

²⁷Ndo' t'a Juan jndyuehan, itso jon:

—Ta'nan ncüii nnon ts'ian na nndëe nts'aa ts'an xe chito nquii Tyo'ts'on itsijnda' jon na ntsixuan juuhan'. ²⁸Manqueho' ngioho' na tsjö ntyja njan na chito Mesías condui ja. Tyo'ts'on t'ua jon ts'ian nnön na jndyö jndyë na tonnon nquii Mesías, cha' joo nn'an ncy'onhan cüenta nquii jon. ²⁹O' covaa' n'onho' juu jñ'oon na tyi'quitsi'man nquii' ntyja 'naan' juu tsans'a na ncy'oon juu cüenta yuscu yo na ngoco jon. Majo' juu tsan na itsijonhin yo juu tsans'a'ñeen, tyi'vajndyi' ts'on juu tyje juu na ncy'oon tsan'ñeen cüenta juu yuscu'ñeen. Coquioo na neiin' juu na ndyii juu jñ'oon na itsinin tyje juu na ngoco tsan'ñeen yo yuscu'ñeen. Mannda' ro incyaahan' na nën na manty'ia na conan'jon nn'an ntyja 'naan' Jesús. ³⁰Ng'e na nnda', 'io 'io chuhan' na nquii jon ngandit'man ngio nn'an yohin, majo' ja cantycüii ntyja na condui ja.

Ndö vaa tsixuan nquii jon na jnan quiñoon'ndue

³¹Ndo' tsontyichen Juan: Tsanva' jnan jon quiñoon'ndue, ng'e jo' njonntyichen conduihin, chito tsoñ'en nn'an. Ja na ve' ts'an ja, matsixuan ntyja 'naan' tsonnangue

ndo' matsinën ntyja 'naan'han'. Majo' nquii tsanva' na jnan jon quiñoon'ndue, njonntyichen conduihin na tsoñ'en. ³²Ndo' ntsinin jndyoyu jon 'nan na jndë jndyiaa' jon yo na jndë jndyii jon, majo' tanin juu nin'cy'oon cüenta juu jñ'oon na icüji' jndyoyu jon. ³³Minninchen ts'an na iy'oon juu cüenta jñ'oon na icüji' jndyoyu jon ntyja 'naan' nquii jon, manty'icüji' jndyoyu tsan'ñeen na joo jñ'oon itsiquindyii Tyo'ts'on ntyja 'naan' Jesús, tsoñ'enhan' conduihan' na mayuu'han'. ³⁴Ee nquii tsan na jñon Tyo'ts'on quii' nt'an nn'an, itsinin juu jñ'oon' jon, tyi'cacuaa xjen incyaa jon Espiritu cüentaa' jon quii' ts'on jnda jon. ³⁵Nquii Tyo'ts'on na conduihin Tyëähë, venchjii jon nquii juu na conduihin jnda jon. Tsoñ'en nnon na min, jndë tyincyaa jonhan' nt'ö juu. ³⁶Minninchen ts'an na vantyja ts'on juu jnda Tyo'ts'on, itsixuan juu na tyi'quintycüii na vando' ñuaan' juu. Majo' juu ts'an na tyi'quitsijñ'oon' na ngantyja ts'on jnda Tyo'ts'on, tyi'je'quindaa' tsan'ñeen na ngüando' ñuaan' juu. Ntyja 'naan'han' nt'uiivi' jonhin.

Jesús yo tsanscu tsjoon Samaria

4 Nn'an tmaan' fariseos tondyehan na majndyentyi nn'an totsay'onhan yo jñ'oon na toninncyaa Jesús ndo' na jnt'ëhan ntyja 'naan' jon, chintyi joo nn'an na tonan'jonhan ntyja 'naan' Juan. ²Majo' chito nquii Jesús totsiquindëè' jon nan'ñeen. Xia'ntyí já nn'an na t'man jon na conan'jón yohin, já tont'á ts'ian'ñeen. ³Vi na

jndë jndyii Jesús na nnda' tondue fariseos'ñeen, jndui' jon ndyuaa Judea, tja ntcüe' jon Galilea, sá yohin.

⁴Ndo' na sá jo', tcanhan' na ngüenón ndyuaa Samaria. ⁵Jo' squé ncüii tsjoon na jndyu Sicar na m'aanhan' juu ndyuaa'ñeen. Tsjoon'ñeen ndyo m'aanhan' najjon na vaa tyuaa na jndaa' José nnon tsotye jon Jacob. ⁶Jo' vaa tsui' na sia nquii Jacob'ñeen. Ng'e na tejndyaa' Jesús na jndyo jon nato, jo' təcjo jon najjon vaa juu tsui'ñeen. Xjen'ñeen mandyo nguee' yajmin'han'. ⁷Ndo' juu xjen'ñeen ncüii tsanscu Samaria tyjee'non juu na tacüji' juu ndaatioo. Itso jon nnon juu:

—Ncya' chjo ndaa nc'ua. ⁸Juu xjen'ñeen, já nn'an na t'man jon na quitsay'ón yo jñ'oon na toninncyaa jon, jndë sá tsjoon'ñeen, sanan'jndá chjo 'nan na chi ntcü'á yohin.

⁹Ndo' tsanscu'ñeen sintcüe' juu jñ'oon, itso juu:

—'U' condui ts'an judío ndo' ja condui ts'an ndyuaa Samaria. Jo' ndicüaa' ts'ón ndu nnön macan' ndaa. Nnda' jñ'oon tso tsanscu'ñeen ng'e joo nn'an judíos tyi'quijndoo'han nn'an Samaria.

¹⁰Ndo' t'a Jesús 'ndyo juu, itso jon:

—Xe mavaa' tson' na njon jndyi tsixuan juu naya na nin'quitsiquindaa' Tyo'ts'on 'u', ndo' nin'condui ja na mac'an ndaatioo nnon', yajo' 'u' ntcan' nnön na ninncyaa ndaa na ntyja 'naan'han' ngüando' ñuan 'nan'.

¹¹Jo' t'a tsanscu'ñeen, itso juu nnon jon:

—Nnda' ta, ta'n'an 'nan cyon' na ncüji'han' ndo' juu tsuiva' njoon jndyihan'. Yajo' ¿Yuu va ngyon' juu ndaatioo na nninncyaa'han' na ngüando' ñuan njan? ¹²Nquii tsotachí Jacob, jnty'ii jon tsui'va ndé. Nquii jon to'u ndaatioo juuhan', majo'ntyi ntsinda jon yo nin'quioo' ntsjuen' jon. 'U' je', ¿Aa njonntyichen condui 'u', chichen nquii jon?

¹³T'a Jesús, itso jon:

—Tsoñ'en nn'an na cove ndaatioomin, ngioo na nin'cüe nnda'hinhan'. ¹⁴Majo' min'cya ro ts'an na nninncyaa'han' nt'ö, ngioo na tein quii' ts'on juu. Nts'aahan' quii' ts'on juu cha'vijon yuu na condui' t'man xtyo' ndaa na tyi'je'canhan'. Naya na matsixuan ja nts'aahan' na tyi'jon quintycüii na ngüando' ñuaan' ts'an.

¹⁵T'a tsanscu'ñeen, tso juu:

—Ta, quitsa' vi naya'ñeen, ncyaa' ndaatioova cha' tancüjee' na nin'c'uantyëchëhan' min tantsichju na ninnquii'chen ndyocüji'han'.

¹⁶Ndo' itso Jesús nnon juu:

—Cja', cüan' sa', ndë ncyoho' ntjoohin.

¹⁷T'a tsanscu'ñeen 'ndyo jon:

—Ja ta'n'an s'a.

Jo' tso Jesús 'ndyo juu:

—Mayuu' jñ'oon na tsu' na ta'n'an sa'. ¹⁸Ee jndë 'on nannon na jndë tom'an' yohan, ndo' juu ts'an na m'aan yo 'u' neinhin, chito aa sa'hin. Jñ'oon mayuu' na tsu' na nnda'.

¹⁹Xjen na jndyii tsanscu'ñeen jñ'oonva', itso juu:

—'U' ta, mavaa' ts'ón na condui 'u' ts'an na matsinin' jñ'oon' Tyo'ts'on

ntyja nchu vaa 'nan na nndui.

²⁰Nque ndochí já nn'an samaritanos tonan't'maan'han Tyo'ts'on juu tyo'va. Majo' 'o' nn'an judíos condueho' na juu tsjoon Jerusalén, jo' chu'han' na quitsit'maan' ts'an jon.

²¹Ndo' t'a Jesús 'ndyo tsanscu'ñeen, tso jon:

—'U' tsanscu, cantyja tson' jñ'oon matsjö nnon' na mangüentyja xjen na nnan't'maan' nn'an tyëhö' min'cya ro yuu jon, chito ve' xia'nty tyo'va ndo' min aa Jerusalén. ²²'O' nn'an Samaria tyi'covaa' n'onho' nchu vaa na conan't'maan'ho'. Majo' já nn'an judíos conan't'mán' Tyo'ts'on yo na covaa' n'ón. Ee ntyja nján já nn'an judíos, jo' itsin'man jon ñuaan nn'an.

²³Majo' ngüentyja xjen, ndo' nein jndë coventyjahan', na joo nn'an na conan't'maan'han nquii tyëhö', quint'ahinhan' na c'onhan nacje 'naan' Espíritu ndo' yo na xoncüee' n'onhan. Ee nt'ue jon nn'an na nan'xuan na nnda'. ²⁴Nquii Tyo'ts'on conduihin Espíritu. Mang'e jo' nque nn'an na nin'quinan't'maan'han jon, icanhan' na c'onhan nacje 'naan' Espíritu Santo, ndo' mantyi quinan't'maan'han jon yo na mancha'chen n'onhan.

²⁵Ndo' juu tsanscu'ñeen, t'a juu, tso juu:

—Ja mavaa' ya ts'ón na mancüjee' juu Mesías, nquii jon na conduihin Cristo. Ndo' vi na jndë tyjee' jon, tsoñ'en jñ'oonmin' ntsinchu' jonhan' ndëe.

²⁶Sintcüe' Jesús jñ'oon nnon juu:

—Maja na matsinën yo 'u' ndö, condui ja nquii tsan'ñeen na matsu'.

Nn'an na t'man Jesús, sque ntcüe'han na m'aan jon

²⁷Majuu xjen'ñeen, já nn'an na tqueen' jon na quinan'jón yo jñ'oon na toninncyaa jon, squé ntcü'e na m'aan jon. Vacue t'oon' n'ón na tsinin jon yo cüii tsanscu. Majo' min na nnda', tata'x'é nnon juu nin 'nan nt'ue ts'on juu. Min ta'nan jndüé nnon ta Jesús ndu na tsinin jon yo tsanscuva'. ²⁸Juu xjen'ñeen jnty'ii tsanscu'ñeen tsjöö' juu, tja ntcüe' juu tsjoon' juu. Tëquitso juu ndëe nn'an na m'an jo':

²⁹—Ncyoho' na ntsaquijnty'iaho' ncüii tsans'a na jndë tso jon nnön tsoñ'en nnon 'nan na tyi'ya na mats'a. ¿Aa xe'quits'aahan' na conduihin Cristo?

³⁰Ndo' joo nan'ñeen jndui'han, ty'ehan naijon na m'án yo Jesús.

³¹Ndo' vitjachen na ntsquehan, já nn'an na tqueen' jon na quitsay'ón yo jñ'oon na toninncyaa jon, jndüé nnon jon:

—'U' ta na matsi'man' ndé, cüa, cüa'.

³²Majo' t'a jon jndyué, tso jon:

—Ja y'ón 'nan na ntcü'a na tyi'covaa' n'onho' ntyja 'naan'han'.

³³Yajo' já na tondyé jñ'oon na tso jon, ta'x'é nqué ndëe ntyjé, jndüé:

—¿Aa nts'aahan' na jndyoy'oon ts'an 'nan na tcüa' jon?

³⁴Majo' t'a Jesús jndyué, itso jon:

—Xjen na mats'a 'nan na nt'ue ts'on nquii jon na jñon ja quii' nt'an nn'an ndo' na mavanc'üé ts'ian na i'ua jon nnön, juu ts'ian'ñeen incyaahan' najndö cha'xjen na incyaahan' najndeí ts'an na icüa'.

³⁵Vaa jñ'oon itsi'manhan' ntyja

'naan' juu jñ'oon na conan'neinho'. Ee condueho' na nenque chi' vitja ndo' ntyje nn'an 'nan na cove'. Majo' ja matsjö ndëëho', quinan'veho' nquenho', ndo' quijnty'ia ndëëho' xe'jndio na m'an nn'an na conduihan cha'vijon ntjon na jndë tman na ngüantjon ts'an jooohan cüentaa' Tyo'ts'on. Itsijonhan'hin cha'vijon ntjon na jndë tuee' xjen na ntyjee ts'an. ³⁶Ee cha'xjen ts'an na ityjee ntjon na tue', vantjon juu na its'aa juu ts'ian, mantyi juu ts'an na itsi'man juu ndëë nn'an na ntycyaaahan nt'ö Tyo'ts'on, cotantjon nan'ñeen na nan'xuanhan na tyi'quintycüüi na cotando' ñuaanhan. Ndo' na nnda', juu ts'an na itsi'man juu jñ'oon' jon ndëë nn'an, itsicüajonhan' na neiin' tsan'ñeen cha'xjen na neiin' juu ts'an na vantjon nan'ñeen na conduihan cüentaa' Tyo'ts'on. ³⁷Ndo' na nnda', itsi'manhan' na mayuu' juu jñ'oon na condue nn'an na ncüüi ts'an inon' juu, majo' mañoon ts'an ityjeehan'. ³⁸Na majñön ja 'o' quii' ts'ian njan, itsijonhan' ntyja 'naanho' cha'vijon na cotsaquityjeho' yuu vijon na tajnt'aho' jndyaa'. Mañoon nn'an jnt'a jndyaa' na nc'oon ts'ian 'naan' Tyo'ts'on quii' n'on nn'an, ndo' 'o' jndë tyeque'ho' quii' juu ts'ian'ñeen.

Jndye nn'an Samaria tëntyja n'onhan Jesús

³⁹Ndo' nque nn'an samaritanos na m'anhan juu tsjoon'ñeen, jndyehan tëntyja n'onhan Jesús ng'e jñ'oon 'ndyo juu tsanscu'ñeen na sinin jndyoyu juu ndëëhan na itso juu: "Jndë si'man jon nnön

tsoñ'en 'nan na tyi'ya na jndë tots'a." ⁴⁰Nn'an Samaria'ñeen xjen na squehan najon m'aan Jesús, tanhan nnon jon na quintjohin yohan, ndo' ntjohin yo nan'ñeen cha' ve xuee. ⁴¹Ndo' xjen na tondye nan'ñeen jñ'oon na toninncyaa jon, jndyentyichenhan tëntyja n'onhan jon. ⁴²Ndo' tonduehan nnon tsanscu'ñeen:

—Nanein chito ve' ntyja 'naan' juu jñ'oon na tsu' ndé, jo' na vantyja n'ón. Ee nquëntyé jndë jndyé jñ'oon 'ndyo jon. Ndo' neihin, covaa' n'ón na mayuu' conduihin Cristo na itsin'man jon ñuaan nn'an tsonnangue.

Sin'man Jesús jnda ts'an na t'man condui

⁴³Jndë na tenon joo ve xuee'ñeen, jndui' Jesús jo', sá ntcü'é yohin ndyuaa Galilea. ⁴⁴Ee nquiinty' jon tji' jndyoyu jon jñ'oon na tyi'nan't'maan' nn'an ncüüi ts'an na incyaa jñ'oon' Tyo'ts'on na ninncüüi tsjan tuihin yohan. ⁴⁵Ndo' juu xjen na squé ntcü'é Galilea yohin, nn'an na m'an jo' nein jndyihan jon, jnan'ntjoo'han jon. Ee juu xjen na tuee' nguee pascua Jerusalén, mantyi ty'e nan'ñeen jo', ee jndë jnty'ia ndëëhan tsoñ'en jn'aan t'man na tots'aa jon jo'.

⁴⁶Jndë jo' s'á nnt'á yohin Caná ndyuaa Galilea, najon scüaquen jon ndaa na s'aahan' vinonhan'. Ndo' juu tsjoon Capernaum tom'aan ncüüi ts'an na t'man tonduihin ntyja 'naan' gobernado. Juu lu, jnda tsan'ñeen, m'aan juu na vii' juu. ⁴⁷Ndo' xjen na jndyii tsan'ñeen na jndë squé ntcü'é ndyuaa Galilea

yo Jesús na jnán ndyuaa Judea, yajo' tja tsan'ñeen na m'án. Tcan juu vi naya'ñeen nnon Jesús na cja jon vaa' juu na quitsin'man jon lu chjo'ñeen ee nin'cue' juu. ⁴⁸Ndo' itso Jesús nnon tsan'ñeen:

—'O' mancüixjen tyi'xe'cantlya n'onho' na vaa najndö na condui ja xe na aa tyi'jnty'ia ndëëho' ncüii nnon 'nan na mats'a na ndiquindëë na nduihan' na ve' ntyja 'naan' najndeidei nquii ts'an, 'nan na ndicüaa' ts'on ts'an ntyja 'naan'han'.

⁴⁹T'a tsan'ñeen 'ndyo Jesús, itso jon:

—Nnda' ta, manin'noon' cja' v'a vitjachen na ngue' jnda.

⁵⁰Tso Jesús nnon jon:

—Cja', ee ntco' ya ntcüe'han'hin.

Ndo' juu tsans'a'ñeen, tëntyja ts'on jon jñ'oon na tso Jesús. Tëntcüe' jon vaa' jon. ⁵¹Ndo' viochen xjen na vja ntcüe' jon tsjoon' jon Capernaum, nque mosoo' jon saquitjonhin jon. Jnan'quindyiihanhin, jnduehan nnon jon:

—Jndë vaco' yahan' lu jnda'.

⁵²Ndo' taxee' jon ndëë nan'ñeen yuu xjen tye' na téco' yahan'hin. T'a nan'ñeen, jnduehan:

—Vja vi na tenon chjo yajmin' jndya tjuen'hin.

⁵³Ndo' juu tye lu'ñeen taa' ts'on jon na maninjuu xjen'ñeen na tso Jesús nnon jon na ntco' yantcüe'han' lu jnda jon. Ndo' na nnda', tëntyja ts'on jon Jesús, juu jon ndo' mantyi tsoñ'en nn'an vaa' jon.

⁵⁴Jo' ts'ian na jndë ve na s'aa Jesús na tuee' jon Galilea na jnan jon Judea, na tyi'xe'quinduihan' na ve' ntyja 'naan' najndeidei nquii ts'an.

Sin'man Jesús ts'an naijon na vaa pila

5 Jndë na tui nan'va', santcü'é Jerusalén yo Jesús ee juu tsjoon'ñeen tuee' nguee ntyja njan jaa nn'an judíos. ²'Ndyo tsjoon Jerusalén tovaa ncüii 'ndyov'aa t'man na jnan'quijndyuhán juuhan' 'Ndyov'aa Quinman. Ndyo jo' tovaa ncüii pila t'man. Juu pila'ñeen, yo jñ'oon hebreo, conan'quijndyuu nn'anhan' Betzata. Xi'jndio ngiaa'han', jo' min 'on nt'aa na xia'ntyí n'oon nt'eii'han' min. ³Quii' joo nt'aa'ñeen man' ncüii tmaan' nn'an v'i, nn'an nchjan yo nn'an na jndë tatei nduee, yo ng'e, yo nin'nn'an na ndiquitsaca'. Tominndoo'han na ntsijndeidei ndaa na ñjon pila'ñeen. ⁴Ee tcyá tcyá xjen tondyocue ncüii ángel na totsits'ii jon juu ndaa'ñeen. Ndo' vi na jndë tui na nnda', juu ts'an na ngua jndyee quii' ndaa'ñeen, n'man juu min'cya ro nnon tycu na iquenon juu. ⁵Juu v'aa'ñeen tom'aan ncüii tsans'a na jndë ntcyuu ncho'nqui vantjo' nen chu na vii' juu. ⁶Jo' jndyiaa' Jesús juu na vaa juu jo'. Ndo' ng'e na ntyjii jon na jndë tijndye xuee na nnda' vaa iquenon juu, jo' itso jon nnon juu: —¿Aa nin'quin'man'?

⁷Ndo' t'a tsanvii'ñeen, itso juu: —Nnda' ta, ta'nán ts'an nchje ja quii' ndaaha' xjen na tsijndeihan', jo' viochen xjen na matsichön na ngua, ncüiichen ts'an matyuaa'ntyí venoon' juu ja.

⁸Ndo' itso Jesús nnon juu: —Quinaquintyja', quitsintcüi' tsue', ndë cja' va'.

⁹Xjen'neen nin'ñoon' tco'yahan' tsan'neen, jn'man juu, jndë jo' sintcüi juu tsue 'naan' juu, ta' juu na tēca juu. Ndo' juu xuee na s'aa Jesús na nnda', xuee na já nn'an judíos cotajndyé.

¹⁰Ng'e na nnda', vendye ntyjé nn'an judíos jnduehan nnon juu tsan'neen:

—Nanein xuee na cotajndyëë. Juu ntji na co'xenhan' itsiquindyihan' na tyi'cüanaan na ngayon' tsue 'nan'.

¹¹Majo' t'a juu, itso juu:

—Nquii tsan na sin'man ja itso jon nnön na quitsintcüihan' ndo' na quindyoy'önhan'.

¹²Ndo' taxee' nan'neen nnon juu, jnduehan:

—¿Nin nquii ts'an tsan'neen na nnda' vaa tso juu nnon'?

¹³Majo' juu tsan'neen na jndë jn'man, tyi'quintjii juu nin ts'an sin'manhin, ng'e jndye nn'an na tom'an jo'. Ndo' jndë jndui' ndya' Jesús jo'. ¹⁴Ndo' vi na jndë tui na nnda', ntjii nnda' Jesús juu quii' vats'on t'man. Itso jon nnon juu:

—Ndyee' ra, quen' cüenta, jndë jn'man', cacüentyje' na matsitja 'u' nnon Tyo'ts'on cha' tyi'ntjon' ncüii nnon na majantyichen.

¹⁵Ndo' taquitso tsan'neen ndëë nn'an judíos na nquii Jesús sin'man jonhin. ¹⁶Ng'e na nnda' s'aa Jesús, jo' tentyja nn'an judíos'neenhin. Tojoo' yantyi n'onhan na nnan'cuee'hanhin ee juu ts'ian'neen s'aa jonhan' juu xuee na cota'jndyeehan. ¹⁷Majo' tso Jesús ndëëhan:

—Nquii Tyëhö' ninvaa its'aa jon ncüii cüii nnon na itejndeihan' ts'an, ndo' mantyi ja, majo' mats'a.

¹⁸Ndo' tsojnaan' juu jñ'oonva', nque nn'an judíos'neen tojoo' yantyi n'onhan na nin'quinan'cuee'han jon. Ee na cotji'han cüenta, sitjahin ntyja 'naan' juu xuee na cota'jndyeehan ndo' t'manntyichen sitjahin na tso jon na nquii Tyo'ts'on conduihin Tye jon, ndo' na nnda', its'aahan' na cüajon conduihin yo nquii Tyo'ts'on.

Najndeï na itsixuan jnda Tyo'ts'on

¹⁹Ndo' itso Jesús ndëë nan'neen:

—Jñ'oon na mayuu' matsinën ndëëho'. Ja na condui jnda Tyo'ts'on, tyi'nan'tiuho' na mats'a 'nan na nt'ue ts'ön ncö. Ee xia'ntyi 'nan na manty'ia na its'aa Tyëhö', majoo rohan' mats'a. Ee ja na condui jnda jon, tsoñ'en mats'a cha'xjen na manty'ia na its'aa nquii jon. ²⁰Tyëhö' na condui ja jnda jon, m'aan jon na venchjii jon ja. Itsi'man jon nnön tsoñ'en na its'aa jon. Ndo' ts'ian na njonntyichen ntsi'man jonhan' nnön na quits'a cha' ninncyaaahan' t'manntyichen nc'oon' n'onho'. ²¹Nquii Tyëhö' itsintcüi nnda' jon nn'an na jndë tjë ndo' incyaa jon na cotando' xcohan. Ndo' cha'xjen na its'aa jon, mantyi ncö na condui ja jnda jon, min'cya ro ts'an na nt'ue ts'ön, ninncyaa na ntsixuan tsan'neen na tyi'quintycüii na vando' ñuaan' juu. ²²Nquii Tyëhö' min'ncüii ts'an tyi'co'xen jon jnaan' juu. Majo' ncö na condui ja jnda jon, jndë tyincyaa jon na vaa najndö na ntc'o'xën tsoñ'en nn'an tsojnaan' na conan'tjahan. ²³Jndë its'aa jon na nnda' cha' ja na condui jnda jon, tsoñ'en nn'an nnan't'maan'han

ja cha'xjen na conan't't'maan'han nquii jon. Ee min'ninchen ts'an na tyi'nin'quitsit'maan' juu ja na condui ja jnda jon na jñon jon ja quii' nt'anho', min nquii jon tyi'nin'quitsit'maan' juuhin.

²⁴“Jñ'oon na mayuu' matsjö ndëëho', minninchen ts'an na indyii jñ'oon 'ndyö ndo' vantyja ts'on juu yo nquii jon na jñon jon ja quii' nt'anho', juu tsan'ñeen tsixuan juu na tyi'quintycüii na vando' ñuaan' juu, min tyi'xe'quit'uii Tyo'ts'onhin ntyja 'naan' jnaan' juu. Totsixuan juu cha'vijon ts'oo, majo' nein tsixuan juu na tyi'quintycüii na vando' ñuaan' juu. ²⁵Jñ'oon na mayuu' matsiquindy 'o', ngüentyja xjen ndo' naneinhin iventyjahan', na joo nn'an na jndë tjë, nndyehan jndyëë na condui ja jnda Tyo'ts'on. Ndo' tsoñ'en nn'an na vantyja n'onhan ja, ninncyaa na ntando' ñuaanhan ntyja njan.

²⁶Ee cha'xjen nquii Tyëhö' tsixuan jon na vando' jon ntyja 'naan' nquii jon, ja na condui ja jnda jon, mannda' ro jndë tyincyaa jon na matsixuan na mavant'ö ntyja njan. ²⁷Ndo' mantyi ntyja 'naan' juu najndeï na itsixuan nquii jon, jndë tyincyaa jon na ja ntco'xën nn'an ntyja 'naan' jnanhan ng'e na condui ja tsans'a na jñon jon ja quii' nt'anho'. ²⁸Tant'aho' na jen cavee' ngioho' na nnda' tsjö, ee ngüentyja xjen na tsoñ'en nt'oo na too' ndi'nt'ua nndyehan jndyëë. ²⁹Nque nn'an na jndyoyu conduihan na tonnon Tyo'ts'on, ntcüi nnda'han yo si'ts'o 'naanhan na tyi'quintycüii na cotando' ñuaanhan. Majo' ntyjehan na tont'a 'nan na tyi'quichuhan', ntcüi nnda'han yo na nt'uiityenhan'hin.

Jñ'oon na icüji' jndyoyuhan' ntyja 'naan' Jesús

³⁰“Tyi'nan'tiuho' na mats'a cha'xjen na nt'ue ts'ön ncö. Ntyjantyi na incyaa Tyo'ts'on na mavaa' ts'ön, ntyjantyi jo' na maco'xën cha'xjen na itsohan'. Ee chito mant'ue na ndui 'nan na nt'ue ts'ön ncö. Mant'ue na nts'a cha'xjen na nt'ue ts'on nquii Tyëhö' na t'ua jon ts'ian nnön na jndyö na m'anho'. ³¹Xe na aa macüji' jndyoyu ntyja njan ncö, ninncyaaahan' na vanaan na ndueho' na joo jñ'oonmin' tyi'quinan'xuanhan' jñ'oon na mayuu'. ³²Majo' m'aan ncüiichen na icüji' jndyoyu jon ntyja njan, manquii Juan. Ndo' ntyji ja na juu jñ'oon na tocüji' jndyoyu jon, conduihan' jñ'oon na mayuu'. ³³Manqueho' jñonho' nn'an na m'aan jon, ndo' tji' jndyoyu tsan'ñeen jñ'oon na mayuu' ntyja njan. ³⁴Juu jñ'oon na icüji' jndyoyuhan' ntyja njan na may'ön cüentahan', chito conduihan' jñ'oon na cotji'jndyoyu nn'anhan'. Majo' matsjö jñ'oonmin' ndëëho' cha ndëë ntsin'man Tyo'ts'on ñuaanho'. ³⁵Nquii Juan'ñeen tonduihin cha'vijon lámpara na itsixueehan' chon tondëë nn'an. Ndo' 'o' viochen xjen na tom'aan jon, t'onho' na neinho' ng'e ngioho' jñ'oon na toninncyaa jon totsijnda'han' nquenho' nchu vaa na nt'ue ts'on Tyo'ts'on yoho'. ³⁶Majo' vaa jñ'oon na icüji' jndyoyuntyichenhan' ntyja njan na t'manntyichen conduihan', chito juu jñ'oon na tji'jndyoyu Juan'ñeen. Joo ts'ian na tyincyaa Tyëhö' na quitsiquindëehan',

joohan' cotji' jndyoyuhan' na nquii jon t'ua jon ts'ian nnön na jndyö quii' nt'anho'. ³⁷Nquii Tyëhö' na i'ua jon ts'ian nnön, juu jon icüji' jndyoyu jon ntyja njan quii' jñ'oon 'naan' jon. 'O' minjon tyi'condyeho' jndyee' jon, min na jnty'ia ndëëho' nchu vaahin. ³⁸Min tyi'cy'onho' cüenta jñ'oon 'naan' jon quii' ñuan 'naanho' ng'e tyi'covantyja n'onho' ja na i'ua jon ts'ian na jndyö quii' nt'anho'. ³⁹Juu jñ'oon' Tyo'ts'on na jndui ndyu na toxen'chen, chen jndyi conan'jn'aanho'han', ndo' conan'tiuho' ng'e na nnda' cont'aho', jo' nndaho' na tyi'quintycüii na cotando' 'o' na tonnon jon. Joo jñ'oon'ñeen conan'nein jndyoyuhan' ntyja njan. ⁴⁰Majo' min na nnda', tyi'nin'quitsay'onho' jñ'oon yo ja cha' nndëë nnan'xuanho' na tyi'quintycüii na cotando' ñuaanho'.

⁴¹“Ja tyi'cotsichön na quinan't'maan' nn'an ja. ⁴²Nchji na tyi'qui n'onho' ja ee tyi'vengioho' nquii Tyo'ts'on. ⁴³M'an quii' nt'anho' yo juu naijnde'i na itsixuan nquii Tyëhö', majo' 'o' tyi'nin'cy'onho' cüenta ja. Majo' xe na aa ncüjee' ncüiichen ts'an ntyja 'naan' nquii juu, juu tsan'ñeen ncy'onho' cüentahin. ⁴⁴O' cotquenho' na nque ntyjeho' na quinan't'maan'hin 'o', majo' tyi'quitquenho' na nt'aho' 'nan na nt'ue ts'on nquii Tyo'ts'on cha' nndëë ntsit'maan' jonho'. Ndo' na cont'aho' na nnda', ¿Yuu xjen ninncyaaahan' na ngantyja n'onho' nquii jon? ⁴⁵Majo' tyi'nan'tiuho' na mancöntyë na ninncyaa jnanho' nnon Tyëhö'. M'aan ncüiichen na ncyaa jon jnanho', manquiintyi

Moisés, nquii tsan'ñeen na t'man conan'qui n'onho'hin. ⁴⁶Majo' ng'e na tyi'nin'cantyja n'onho' jñ'oon na tji jon na itsininhan' ntyja njan, mang'e jo' tyi'cantyja n'onho' ja. ⁴⁷Ndo' ng'e na tyi'nin'cantyja n'onho' jñ'oon na tji jon, yajo' ¿Nchu ya nt'aho' na ngantyja n'onho' jñ'oon na mancya?”

Tyincyaa Jesús na tcüa' 'on min nn'an

(Mt 14:13-21; Mr 6:30-44; Lc 9:10-17)

6 Jndë tenon nan'min', tet'ió nnt'á ndaandue Galilea yo Jesús. Xuee'han' na vjave jndyuhan' ndaandue Tiberias. ²Ndo' ncüii tmaan' nn'an na jndye jndyi'hin tentyjahan toxen' jon ng'e tovavee' ngiohan na tojnty'iahan na sin'man jon nn'an v'i. ³Yajo' já nn'an na t'man jon na quitsay'ón jñ'oon yohin, savá ncüii tyo' yo jon. Jo' sacüendyuá. ⁴Juu xjen'ñeen mandyo nguee' nguee pascua xjen na jaa nn'an judíos conan'cüjëehë quinman na conan't'maan' Tyo'ts'on. ⁵Ndo' t'ion Jesús nnon jon, jndyiaa' jon concyo ncüii tmaan' nn'an na jndye jndyi. Ndo' tso jon nnon Felipe:

—¿Yuu vijon nninjnda' 'nan na ntcüa' tsoñ'en nanmin'?

⁶Majo' nnda' vaa na tso jon ng'e nin'quindyii jon nin jñ'oon ntsintcüe' Felipe, ee ntyjii jnda' jon nchu vaa nts'aa jon. ⁷T'a Felipe'ñeen, itso jon:

—Min xe na aa nan'quitsu jaa ve ciento s'on denarios na nnan'jnda' 'nan na ntcüa' nanmin', majo' tyi'je'cüinonhan' min na ve chjohan' na ngacüja'han'hin.

⁸Jo' m'aan Andrés, jon tyje nquii Simón Pedro, conduihin ncüii ntýjé nqué já nn'an na totsay'ón yo jñ'oon na toninncyaa Jesús. Tso tsan'neen nnon jon:

⁹—Ntjoo m'aan ncüii lu na y'oon 'on tyoo' na jndëhan' yo jndë tyoo' ntquen cebada. Ndo' mantyi y'oon juu ve quitscaa chjo na jndë jnein, majo' ¿Yuxjen'neen nninnonhan' na jndye jndyi nn'an?

¹⁰Ndo' t'a Jesús jndyué, tso jon:

—Quindueho' ndëe nn'an na quitsaciëndyuuaahan. Ndo' najjon na t'ón, jo' jndye jndë quijndë min. Yajo' tyeciëndyuuaahan. Ndo' joo nan'neen tuee' cha'na 'on min nannon. ¹¹Yajo' ty'oon Jesús cüenta joo tyoo'neen. Tyincyaa jon na ya Tyo'ts'on ntyja 'naanhan'. Ndë jo' toc'on jonhan' ndé já nn'an na tqueen' jon na quitsay'ón jñ'oon yohin. Ndo' já tot'ónhan' ndëe nan'neen. Majo'ntyi s'aa jon yo quintca quijndë'neen, chuntyi xjen na nin'quitquiihan na ncüii cüiihan. ¹²Ndo' vi na jndë tacjohan, yajo' itso jon ndé:

—Quinan'tjonho' ntan' quijndë na jnty'iihan', cüan na tyi'nts'aahan' na ve' jn'aan ntjooohan'.

¹³Ndo' jnan'tjón joo ntan' quijndë na jnty'iihan' na tcüa' nan'neen na jndëhan' yo jndë tyoo' cebada.

¹⁴Ndo' joo nan'neen, vi na jndë jnty'iahan jn'aan t'man'neen na s'aa Jesús na tyi'je'quindëe nduihan' na ve' najjndei nquii ts'an, jnduehan ndëe ntyjehan:

—Jñ'oon na mayuu' juu tsanva' conduihin nquii ts'an na itsiquindyi ntji na ncüjee' jon tsonnangue na ninncyaa jon jñ'oon' Tyo'ts'on ntyja nchu vaa 'nan na gnaaa.

¹⁵Majo' taa' ts'on Jesús na mavaa xjen na ndyocy'on nan'neenhin ndo' yo najjndei'han' na nt'ionhan ts'ian jon na nduihin rey na co'xen jon jooohan. Ng'e na nnda', tja nnda' jon jndëe najjon na ninnquii jon.

Tjaca Jesús nnon ndaandue

(Mt 14:22-27; Mr 6:45-52)

¹⁶Ndo' vi na jndë tuatë' ndo'cüjioon', já nn'an na tqueen' Jesús na quitsay'ón jñ'oon yohin, sacué 'ndyo ndaandue.

¹⁷Jo' tuá ncüii v'aandaa, na ngüet'ió ndaandue'neen na ntsqué Capernaum. Majo' ya tuee' na tijaan, ninjo' tacocüjee' jon ndé.

¹⁸Ndo' ng'e na t'man jndye tyioo, totsuehan' juu ndaandue'neen.

¹⁹Ng'e jo' na nin'on nin'yon kilómetros xejnda tëca juu v'aandaa'neen na contyjá n'oon pala 'naan'han'. Ndo' juu xjen'neen jnty'ia' na ndyoca Jesús nnon ndaandue na ndyovindyoo' jon na m'án. Tyué jndyí. ²⁰Majo' itso jon ndé:

—Maja ndö, tyi'ndyueho'.

²¹Jo' tyioo na nën jndyí na ty'ón nnt'a cüentahin quityquii' v'aandaa. Ndo' quintyjachen tuee'han' najjon na cotsá.

Cojnt'ue nn'an Jesús

²²Tonco ncüiichen xuee, nque nan'neen na jndye jndyí'hin na ntjohan ixndya ndaandue najjon na tyincyaa Jesús na tcüa'han, tquenhan cüenta na ninncüii v'aandaa chjo nintuaa. Ndo' tēñjooon' n'onhan na tyí'cua jon juu v'aandaa'neen yo já nn'an na totsay'ón jñ'oon yohin. ²³Ndo'

viochen xjen na nnda' vaa, squenon vendye nt'aandaa quijndë na jnan Tiberias najon na tcüa' nan'ñeen tyoo' na tyincyaa Jesús na ncyaa Tye jon. ²⁴Ndo' tua nan'ñeen joo nt'aandaa quijndë'ñeen. Ty'ehan, squehan Capernaum na tyequijnt'uehan Jesús. Ee taa' n'onhan na tac'oonhin yuu vijon na tyincyaa jon na tcüa'han, min nquë nn'an na tqeen' jon na quitsay'ón jñ'oon yohin.

Condui Jesús tyoo' na incyaaahan' na cota'ndo' ñuaan nn'an

²⁵Ndo' vi na jndë jndiohan Jesús ncüiichen ixndya ndaandue, jnduehan nnon jon:

—'U' ta na matsi'man' ndëë nn'an ntyja 'naan' Tyo'ts'on, ¿Yuu xjen jndyo' ntjoohin?

²⁶T'a jon jndyuehan, itso jon: —Jñ'oon na mayuu' matsjö ndëëho', 'o' chito cojnt'ueho' ja ng'e na jnty'iaho' ts'ian na s'a na tyi'je'quindëë nduihan' na ve' yo najndeï nquii ts'an. 'O' cojnt'ueho' ja xeng'e na tcüa' tacjoho' tyoo'ñeen. ²⁷'O' conan'chonho' na ninjnda' 'nan na ntcüa'ho', ndo' joohan' 'nan na contycüiihan'. Majo' tyi'quichuhan' na nnda' cont'aho'. Quinan'chonho' na nndioho' ncüii na cha'vijon na ntcüa' ts'an na ntyja 'naan'han' nnan'xuanho' na tyi'quintycüii na cotando' ñuaanho'. Ja na condui tsans'a na i'ua Tyo'ts'on ts'ian nnön na jndyö quii' nt'anho', ninncyaa quii' ñuan 'naanho' juu na itsijonhan' juuhan' na ntcüa' ts'an ee itsi'man tyëhö' Tyo'ts'on na jndë t'ua jon ts'ian'ñeen nnön.

²⁸Yajo' taxee' nan'ñeen nnon jon: —¿Nin 'nan icanhan' na quint'á cha' ngavee' nchjii Tyo'ts'on yo já? ²⁹Jo' t'a Jesús jndyuehan, itso jon: —Ndö vaa na nt'ue ts'on jon, na cantyja n'onho' ja na jñon jon ja quii' nt'anho'.

³⁰Ndo' t'ahan, jnduehan: —¿Nin ncüii nnon 'nan na ntsa' na njnty'ia' ndé na tyi'je'quinduihan' na ve' ntyja 'naan' najndeï nquii ts'an na ntsi'manhan' ndé na vaa na condui 'u', cha' ntejndeihan' na ngantyja n'ón 'u'? ³¹Ndochiihi tocüa'han maná xjen na tom'anhan ndyuaa najon na tyi'jndye nn'an tom'an cha'xjen itsiquindy juu jñ'oon' Tyo'ts'on na jndui ndyu na toxen'chen: “Tyincyaa Moisés tyoo' na tocüa'han na jnanhan' quiñoon'ndue.”

³²Ndo' t'a Jesús jndyuehan, itso jon:

—Jñ'oon na mayuu' matsjö ndëëho', juu maná na tyincyaa tsan'ñeen, chito conduihan' tyoo' na jnan na m'aan Tyo'ts'on. Majo' nquii Tyëhö' incyaa jon juu na mayuu' na jnan na m'aan jon quiñoon'ndue na itsijonhan'hin cha'vijon tyoo'. ³³Juu na condui tyoo' na incyaa Tyo'ts'on, jnan jon quiñoon'ndue na jndyocue jon. Nquii jon incyaa jon na nan'xuan nn'an na tyi'quintycüii na cotando' ñuaanhan.

³⁴Ndo' jndue nan'ñeen nnon jon: —Nnda' ta, ninnquii'chen ncyaa' tyoo'min' ndé, rii'.

³⁵Ndo' t'a Jesús jndyuehan, itso jon:

—Ja condui tyoo' na mancyaa na nan'xuan nn'an na tyi'quintycüii

na cota'ndo' ñuaanhan. Min'cya ro ts'an na ninncyaaahin nt'ö, itsijonhan'hin cha'vijon ts'an na jndë tacjoo' na icüa'. Ndo' juu ts'an na vantyja ts'on ja, ngioo na tein quii' ñuaan' juu cha'xjen ya na i'ua ts'an ndaa. ³⁶Majo' cha'na jñ'oon na jndë tsjö ndëëho', min na jndë jnty'ia ndëëho' joo ts'ian na mats'a, majo' tyi'cantyja n'onho' ja. ³⁷Majo' min na nnda' vaa, tsoñ'en nn'an na incyaa Tyëhö' nt'ö, nndye nan'ñeen ntyja njan. Min tyi'je'quits'a na je'cy'ön cüenta ts'an na nincyaaahin ntyja njan. ³⁸Ee ja na jnan quiñoon'ndue, chito na jndyö na nts'a 'nan na nt'ue ts'ön ncö. Ja jndyö na nts'a cha'xjen na nt'ue ts'on nquii jon na jñon jon ja quii' nt'anho'. ³⁹Nquii Tyëhö' na jñon jon ja quii' nt'anho', ndö vaa na nt'ue ts'on jon na quits'a, na juu ts'an na jndë tyincyaa jon nt'ö, tyi'ninncyaa na ngitsu ñuaan' tsan'ñeen. Ndo' xuee na mats'iañ'en, ninncyaa na nta'ndo' xco tsoñ'en nn'an na nan'xuanhan na tyi'quintycüüi na cota'ndo' ñuaanhan. ⁴⁰Ee nquii Tyëhö' nt'ue ts'on jon na tsoñ'en nn'an na cojnty'ia ja na condui ja jnda jon, na cantyja n'onhan ja, cy'onhan cüenta na tyi'quintycüüi na cota'ndo' ñuaanhan. Ndo' xuee na mats'iañ'en majantyë ninncyaa na nta'ndo' xco joo nn'an na jndë tjë.

⁴¹Ndo' nque nn'an judíos'ñeen, jnan'manhan na tatëvee' ngiohan yo Jesús jnaan' jñ'oon na tso jon: "Ja condui tyoo' na jnan quiñoon'ndue." ⁴²Ndo' jnduehan:

—Jesús'va', ¿Aa chi jnda Joséhin? Cota'jn'aan nn'an na ndahin. Ndo' ng'e na nnda', ¿Ndu na itso jon

na jndë jndyocue jon na jnan jon quiñoon'ndue?

⁴³T'a Jesús, itso jon ndëë nan'ñeen:

—Tanan'nc'uaa'ho' yo ntyjeho' ntyja 'naan' juu jñ'oon'ñeen.

⁴⁴Cha' na nndëë ngioo' ts'on ts'an yo ntyja njan, icanhan' na nquii tyëhö' na i'ua jon ts'ianvahan nnön, ndyoy'oon jon tsan'ñeen. Xe chito na nnda' vaa, minncüii ts'an je'quindëë ntsijonhin yo ja.

⁴⁵Ee vaa jñ'oon na jndui na sinin Isaías, tsan na toninncyaa jñ'oon' Tyo'ts'on ntyja nchu vaa 'nan na nguaa. Juu jñ'oon'ñeen, ndö vaa na itsohan': "Ntsi'man Tyo'ts'on ndëë tsoñ'en nn'an." Juu jñ'oon'va' nin'quitsiquindyihan' na ncüüi cüüi ts'an na jndë jndyüi jñ'oon na coninncyaa nn'an ntyja 'naan' jon, ndo' jndë taa' ts'on juuhan', ntsijon tsan'ñeen yo ja.

⁴⁶"Jñ'oon'va' tyi'tsi'manhan' na jndë jndyiaa' ts'an Tyëhö' Tyo'ts'on, xia'nty'i ja na i'ua jon ts'ian na jndyö quii' nt'anho', ja jndë jnty'ia nnönhin. ⁴⁷Jñ'oon na mayuu' na matsjö ndëëho', nin juu na vantyja ts'on ja, itsixuan juu na tyi'quintycüüi na vando' ñuaan' juu. ⁴⁸Ja na condui tyoo', ts'ian na i'ua Tyo'ts'on nnön na ncyaa na cota'ndo' nn'an. ⁴⁹Nque ndochiho' tocüa'han maná ndyuaa na xjen na tom'anhan ndyuaa na xjen ro cova', ndo' tjëhan. ⁵⁰Majo' ja matsinën ntyja 'naan' juu tyoo' na jnan quiñoon'ndue na majo' condui ja. Ts'an na ntcüa' juu tyoo'va, tyi'je'quitsu ñuaan' juu. ⁵¹Ja na jnan quiñoon'ndue, condui ja tyoo' na mancyaa na cota'ndo' ñuaan

nn'an. Ts'an na ntcüa' juu tyoo'va itsixuan juu na tyi'quintycüii na vando' ñuaan' juu. Ndo' juu tyoo' na mancyä cha' nnan'xuan nn'an na nta'ndo'han tonnon Tyo'ts'on, conduihan' s'ei.

⁵²Ndo' joo nn'an judíos'ñeen, vi na jndë jndyehan jñ'oonva', jnt'uehan jñ'oon yo ntyjehan.

Jnduehan:

—Jaa mangiö tyi'je'quindëë ninncyä tsanva' seii' jon na ntquë.

⁵³Jo' tsontyichen Jesús ndëehan:

—Jñ'oon na mayuu' matsjö ndëëho', ja na condui ts'an na jnan quiñoon'ndue, cha' na ntsixuan ts'an na tyi'quintycüii vando' ñuaan' juu, chuhan' na quii juu s'ei ndo' c'u juu n'eön. Xe tyi'nt'aho' na nnda', je'quindëë nan'xuanho' na vando' ñuaanho'. ⁵⁴Nquii ts'an na iquii s'ei ndo' na i'u juu n'eön, tsixuan juu na tyi'quintycüii na vando' ñuaan' juu. Ndo' min na cue' juu, majo' xee na mats'iañ'en ninncyä na ngüando' xco juu. ⁵⁵Ee juu na ntcüa' ts'an na ntyja 'naan'han' na nninncyäahan' na ngüando' ñuaan' juu na tonnon Tyo'ts'on, juuhan' conduihan' s'ei. Ndo' juu na nc'u ts'an na ntyja 'naan'han' nc'on ts'an na tein quii' ñuaan' juu, jo' n'eön. ⁵⁶Min'cya ro ts'an na iquii s'ei ndo' na i'u n'eön, contjo tsan'ñeen ntyja njan, ndo' mantyi contjo ja yohin. ⁵⁷Nquii Tyëhö' na jñon jon ja quii' nt'anho', vando' jon ndo' mantyi ja vant'ö ntyja 'naan' nquii jon. Mannda' vaa itsijonhan' ntyja 'naan' ts'an na iquii s'ei, ngüando' ñuaan' juu ntyja njan. ⁵⁸Ja condui juu tyoo' na jnan quiñoon'ndue. Ndochihö' tocüa'han maná ndo' tjëhan. Majo'

tyi'itsijonhan' ntyja njan cha'na juu maná'ñeen. Ee min'cya ro ts'an na icüa' juu tyoo' na condui ja, tyi'jon cue' juu, m'aan juu xe m'aan juu na vando' juu ntyja njan. ⁵⁹Jñ'oonmin' sinin Jesús viochen xjen na si'man jon ndëë nn'an quii' vats'on 'naan nn'an judíos tsjooon Capernaum.

Jñ'oon na conan'jnda'han' na itsixuan ts'an na tyi'quintycüii na vando' ñuaan' juu

⁶⁰Ndo' majndye nn'an na tovavee' n'onhan jñ'oon na toninncyä Jesús, majo' xjen na jndyehan jñ'oonmin' jnduehan:

—Tsan' jñ'oon itsinin tsanva'. Tyi'je'quindëë ntsay'önntyëchën yo jñ'oon na itsinin jon.

⁶¹Majo' ntyjii ts'on Jesús, na jnan'nc'uaa' n'on nan'ñeen yo ntyjehan ntyja 'naan' juu jñ'oon'ñeen na sinin jon ndëëhan. Mang'e jo' itso jon:

—Jñ'oonmin', ¿Aa itsquioohan' 'o'? ⁶²Yajo' quinan'tiu yaho' nchu vaa nts'aahan' 'o' juu xjen na njnty'iaho' ja na condui tsans'a na i'ua Tyo'ts'on ts'ian nnön na jndyö quii' nt'anho' na ncjöva nnt'a na tondye naijon na tom'an jndyëë. ⁶³Nquii Espíritu Santo conduihin na incyaa jon na nan'xuan nn'an na cota'ndo' ñuaanhan tonnon Tyo'ts'on. Seii' ts'an ndinncyäahan' na ntsixuan ts'an na nnda'. Jñ'oon na mancyä ndëëho' tsixuanhan' ntyja 'naan' nquii Espíritu. Ndo' ninnquii'chen ntsixuan ts'an na vando' xco juu xeng'e itsijonhin yo jñ'oonmin. ⁶⁴Majo' tyi'tsoñ'enho' vantyja n'onho' ja.

Nnda' ro jñ'oon tso jon ndëë nan'ñeen ee ntyjantyi xjen na ta'

jon na toninncyaa jon jñ'oon, ntyjii jnda' jon nin joo na tyi'cantyja n'on jon, ndo' nin juu na ninncyaa cüentahin. ⁶⁵Yajo' tsontyichen jon:

—Mang'e jo' na jndë tsjö ndëëho', ninnquii' nndëë ntsijon ts'an yo ntyja njan xe na aa nquii Tyëhö' Tyo'ts'on incyaa jon na ndui na nnda'.

⁶⁶Ndo' ng'e jñ'oonva', jndye nn'an na tondye jndyee jñ'oon na toninncyaa jon, tyentcüe'han, tji ntcüe'han ntyja 'naan' jon, tavijnan'jonntyichenhan yohin.

⁶⁷Mang'e jo', taxee' jon ndé já nn'an na ncho've na t'man jon, itso jon:

—Ndo' 'o' je', ¿Aa mantyi

nin'qui'ndyeho' ja?

⁶⁸Ndo' t'a Simón Pedro, tso jon:

—Tyi'ntsu' na nnda' vaa, ta, tyi'quichuhan' na ntsay'ón jñ'oon yo ncüiichen ts'an. Ee xia'ntyti juu jñ'oon na matsinin' incyaahan' na tyi'quintycüüi na cota'ndo' ñuan nján. ⁶⁹Ee já jndë vantyja n'ón 'u' ndo' covaa' n'ón na condui 'u' Cristo, jnda nquii Tyo'ts'on na vando'.

⁷⁰Ndo' jo' t'a Jesús, itso jon:

—Ja tji 'o' na ncho'veho', majo' ncüiicho' m'aan juu ntyja 'naan' juu yutyia.

⁷¹Jñ'oonva' itso jon na itsi'man jon Judas Iscariote, jnda ncüiichen Simón. Ee juu Judas'ñeen na tyincyaa juu cüenta Jesús nduee nn'an. Mantyi juu conduihin ncüüi já na ncho've.

Ntyje Jesús tyi'cantyja n'onhan jon

7 Jndë na tui nan'min', tomanty'í yo Jesús ndyuua Galilea. Ee nque nn'an na conintque

ndëë nn'an judíos, jnaan' na tojoo' n'onhan na nin'quinan'cuee'han jon, jo' na tavinin'cja nnda' jon ndyuua Judea. ²Ndo' vavindyoo na nguee' nguee na conan't'maan' nn'an judíos xjen na conan'yahan xque'ncüan' cüenta jndye na covañjoo' n'onhan nchu vaa tom'an ndochiihan ndyu'ñeenchen. ³Ndo' vi na mavaa xjen na nguee' juu nguee'ñeen, tondue ntyje nquii jon nnon jon:

—Cüa, quindui' ntjoohin. Cja' ndyuua Judea cha' joo nn'an na cotsay'onhan yo jñ'oon na mancyaa' na m'anhan jo', mantyi ndëë njnty'ia ndëëhan ts'ian na matsa'. ⁴Ee ts'an na mantyi ts'on na cantyja n'on nn'an yohin, tyi'quichuhan' na ntjohin na ninnquii juu. Tsoñ'en nn'an ncyaa' jndyoyu na quindiohan ntyja 'naan' ts'ian na matsa'.

⁵Ndö' jñ'oon na jnduehan nnon jon ng'e min nquehin tyi'cantyja n'onhan jon. ⁶Ndo' tso jon ndëëhan:

—Tyi'coventyja xjen na ntsi'man ja ndëë nn'an na condui ja nquii jon na itsin'man ñuaan nn'an. Majo' 'o' min'cyaa ro xjen na nin'condyi'ho', ta'nana na toncuu'. ⁷Joo nn'an tsonnangue, tyi'c'onhan na tyi'cuee' n'onhan 'o'. Majo' ninnquii'chen m'anhan na tyi'cuee' n'onhan ja, ng'e na macüji' jndyoyu ntyja 'naan' natyia na cont'ahan. ⁸Cüa, c'oo nqueho' ngueeva', ja yandëcyaa yajo' chi ncjö. Ee tyi'coventyja xjen na ntsi'man na condui ja nquii jon na itsin'man ñuaan nn'an.

⁹Vi jndë na tso jon na nnda' ndëëhan, ntjontyichenhin ndyuua Galilea vendye xuee.

**Tja Jesús na tuee' nguee
xque'ncüan' cüenta jndye**

¹⁰Majo' ya na jndë tye ntyje jon na nguee' juu nguee'ñeen, yajo' mantyi tantya jon, majo' tasi'man jndyoyuhin ndëë nn'an. Tja jon cha'vijon ts'an na tyi'quint'ue ts'on na njnty'ia nn'anhin. ¹¹Ndo' nn'an judíos na tyi'cuee' n'onhan jon, tojnt'uehan jon quii' nt'an nn'an na ty'e nguee. Tota'xee'han, tonduehan:

—¿Yuu jon m'aan tsan'ñeen?

¹²Ndo' nn'an na jndye jndyi'hin, t'man vaa na tyi'cüijon na jnan'neinhan ntyja 'naan' jon. Ee ñ'en jooan na jnduehan: “Juu tsanva', ya ts'anhin.” Majo' mañoon ntyjehan jnduehan: “Tyi'yuu'han' ee itsivi'nn'an jon nn'an.”

¹³Majo' tajnan'nein jndyoyuhan ntyja 'naan' jon ng'le ncyaaahan ntyjehan nn'an judíos na conintque ndëëhan.

**Jñ'oon na si'man Jesús
xjen na t'oon nguee**

¹⁴Ya na tixoncüe na m'aan juu nguee'ñeen, yajo' taquee' Jesús quii' vats'on t'man 'naan nn'an judíos ndo' jo' totsi'man jon ndëë nn'an. ¹⁵Majo' nque nn'an judíos na conintque, tom'aan' jndyi n'onhin ntyja 'naan' jñ'oon na toninn'cyaa jon. Tonduehan:

—Tsanvahin tatja juu scuela najion na jnan'jn'aan. Yajo' ¿Nchu vaa na condëë na itsitjon' juu jñ'oon?

¹⁶Ndo' na nnda' jnduehan, tso Jesús ndëëhan:

—Chito ncö sijnt'a jñ'oon na matsi'man. Nquii jon na i'ua jon

ts'ian nnön na jndyö quii' nt'anho', juu jon itsijnda' joo jñ'oonmin na matsi'man ndëëho'. ¹⁷Majo' min'cyaa ro ts'an na nin'quits'aa juu 'nan na nt'ue ts'on Tyo'ts'on, ncüaa' ts'on juu na aa nquii jon sijnda' jñ'oon na matsi'man, ndo' aa ve' jñ'oon na sitiü ncö na man'cyaa. ¹⁸Ee min'cyaa ro ts'an na icüji' jñ'oon ntyja 'naan' nquii, itsichon tsan'ñeen na quindui t'manhin ndëë ntyje juu. Majo' minnichen ts'an na itsichon na cüit'maan' nquii jon na jñonhin, jñ'oon na itsinin tsan'ñeen, conduihan' na mayuu', tyi'quits'aa juu 'nan na tyi'quichuhan'.

¹⁹“Tji Moisés jñ'oon na tqen jon ndëëho' na ico'xenhan' 'o'. Majo' min na nnda' vaa, ta'nann'ncüiiho' na ivanguee' juuhan'. Ee xe na aa cota'nguee'ho' juu jñ'oon'ñeen, tyi'je'cjoo' n'onho' na nin'quinan'cuee'ho' ja.

²⁰Ndo' t'a nan'ñeen, jnduehan nnon jon:

—'U' tsixuan' yutyia. ¿Nin ts'an na ijoo' ts'on na nin'quits'cuee' 'u'?

²¹Ndo' sintcüe' Jesús jñ'oon ndëëhan, itso jon:

—Juu xuee na cota'jndyëëhë, sin'man ts'an na ndicaca, ndo' ng'le jo' tjon' jñ'oonho' na tyi'cavee' ngioho' yo ja. ²²Majo' cüaa' n'onho' jñ'oon matsjö. Nquii Moisés tqen jon jñ'oon na quint'aho' yo yonon'ndaa ndaho' cha'xjen na tont'a ndochiho' na tom'an ndyu na toxen'. Ndo' juu ts'ian'ñeen conan'quindëho'han' min juu xuee na cota'jndyëëhë. Nque ndochiiho' jnan'quita'hin na cont'aho' na nnda'. ²³Ndo' mangioho' juu jñ'oon na tqen Moisés incyaaahan'

na vanaan na quinan'quindëho' costumbre'ñeen xee na cota'jndyëëhë. Ndo' na nnda' vaa ¿Ndu na conan'vjeeho' ja jnaan' juu xuee na cota'jndyëëhë na sin'man ncüii ts'an vii'? ²⁴Jo' chito ve' xia'ntyí ntji'ho' cüenta ntyja 'nan na covityincyó. Quitji'ho' cüenta ntyja 'naan' 'nan na chuhan'.

Jesús ¿Aa conduihin nquii Cristo?

²⁵Juu xjen'ñeen, vendye nn'an Jerusalén ta'han taxee'han ndëe ntyjehan, jnduehan:

—Tsans'ava, ¿Aa chito jon ts'an na cojnt'ue nanm'ann'ian njanhan na nnan'cuee'hanhin? ²⁶Majo' quitquenho' cüenta, itsinin tyincyó jon ndëe nn'an, min tajñ'oon quindue nanm'ann'ian nnon jon. ¿Aa nts'aahan' na nquehan conan'tiuhan na condui tsanva' nquii Mesías? ²⁷Majo' nquii tsan'ñeen, xjen na ncüjee' jon, tanin ts'an quintjii yuu jon na nnan jon. Majo' tsanva' je', ngiö ya yuu jon jnan jon.

²⁸Xjen'ñeen si'man Jesús quii' vats'on t'man 'naan nn'an judíos. Ndo' vi na jndë jndyíi jon na nnda' jndue nan'ñeen, sue jon jndyee' jon. Itso jon:

—'O' condueho' na cota'jn'aanho' ja ndo' ngiöho' yuu jon jnan. Majo' chito jndyö ntyja njan ncö, nquii jon na conduihin jñ'oon na mayuu', i'ua jon ts'ian nnön na m'an quii' nt'anho', majo' 'o' tyi'quita'jn'aanho'hin. ²⁹Ja mancüiixjen mavajn'anhin, ee na m'aan jon jnan, ndo' nquii jon i'ua jon ts'ian nnön na jndyö na m'anho'.

³⁰Ndo' ng'e juu jñ'oonva' na tso Jesús, tojoo' yantyi n'on

nanm'ann'ian'ñeen na nt'uevi'han jon. Majo' ng'e na tyí'coventyja xjen na ntyjii Tyo'ts'on na ngenon jon juu navi' t'man, jo' minncüiihan tat'uehan jon. ³¹Ndo' nn'an na tom'an jo', jndyehan tëntyja n'onhan jon. Tonduehan ndëe ntyjehan:

—Nquii Cristo, xjen na ncüjee' jon, ¿Aa jndyentyichen ts'ian na nts'aa jon na tyi'je'quindëe nduihan' ntyja najndeí nquii ts'an, chintyi na its'aa tsanva'?

Tyequijnt'ue cominsión Jesús

³²Nque nn'an na conduihan tmaan' fariseos tondyehan na tonan'nein nn'an jñ'oonmin' ntyja 'naan' Jesús. Yajo' jnan'jonhan jñ'oon yo ntyee na conintque ndëe ntyjehan nn'an judíos na t'uahan ts'ian ndëe cominsión na quitsacy'on nan'ñeen jon. ³³Ve' jnaan' jo' itso Jesús ndëe nn'an na jndye jndyí'hin:

—Jndë titsiaa'vi' xuee na vi m'an yo 'o'. Ndo' ndë jo' ncjö ntcüi'ë na m'aan nquii jon na jñon jon ja quii' nt'anho'. ³⁴Juu xjen'ñeen njnt'ueho' ja, majo' taxe'quindioho' ja ee yuu jon na nguë, 'o' je'quindëe ntsqueho' jo'.

³⁵Ndo' vendye nn'an judíos'ñeen tonduehan ndëe ntyjehan:

—¿Yuu vijon ncja tsanva' na taje'quindëe ndiöhin? ¿Aa nts'aahan' na ncja jon quii' nt'an ntyjëëhë judíos na jndë tycyahan quii' nt'an nn'an na conan'nein jñ'oon griego, cha' ntsi'man jon ndëehan ntyja 'naan' Tyo'ts'on?

³⁶¿Nin nin'quitsiquindyí juu jñ'oonva' na itsinin jon na

njnt'uëhin, majo' je'quindiöhin?
Ndo' na itso jon yuu jon na vja jon,
tyi'je'quindëë ntsquë na m'aan jon.

**Nquii Espiritu Santo itsijonhan'hin
cha'vijon ndaa jndaa cüenta jndye**

³⁷Juu xuee na mats'iañ'en na m'aan
juu nguee'ñeen, nque nn'an judíos
cont'ahan na t'manntyichenhan' na
conan't'maan'han. Juu xuee'ñeen
tëcüentyjee' Jesús, sue jon jndyee'
jon. Itso jon:

—Min'cya ro ts'an na nin'c'oon
jndyi juu nacje 'naan' Tyo'ts'on,
quindyotsijonhin yo ja ndo' cantyja
ts'on juu ja. ³⁸Na nts'aa ts'an na
nnda', nts'aahan' yohin cha'xjen na
tso jñ'oon' Tyo'ts'on na jndë jndui.
Juu jñ'oon'ñeen itsiquindyihan'
na quityquii' ts'on ts'an nnan'
cha'vijon ndaa jndaa cüenta jndye
na coninncyahan' na tyi'quintycüii
na cota'ndo' ñuaan nn'an.

³⁹Jñ'oonva' sinin jon na itsi'man
jon ntyja 'naan' nquii Espiritu Santo
na joo nn'an na vantyja n'onhan
jon ncy'onhan cüentahin. Ee juu
xjen'ñeen tyi'cojñon Tyo'ts'on jon
quii' ñuaan nn'an ng'e vitjachen
na ngüentyja xjen na ntsit'maan'
Tyo'ts'on juu Jesús.

**Tyi'ninncüii na tondue
nn'an ntyja 'naan' Jesús**

⁴⁰Ndo' vendye nn'an na m'an
quii' nt'an nn'an na jndye jndyi'hin,
tondyehan jñ'oonmin' na sinin jon.
Jo' tonduehan:

—Tsans'ava' mayuu' conduihin
nquii ts'an na vaa jñ'oon na ncüjee'
jon tsonnangue na ninncyaa jon
jñ'oon' Tyo'ts'on ndëë ntyja nchu
vaa 'nan na nguaa.

⁴¹Ndo' ñ'en vendye nn'an
jnduehan:

—Conduihin nquii Mesías.

Majo' vendyechen ntyjehan
jnduehan:

—Nchu tajn'aanho', juu ts'an na
conduihin Mesías chito conduihin
ts'an ndyuua Galilea. ⁴²Ee juu
jñ'oon' Tyo'ts'on na jndui tivio
itsiquindyihan' na juu Mesías
conduihin tsjaan David na
ndyocahan'. Ndo' mantyi ts'an
tsjoon chjo Belénhin naijon na jnan
nquii David.

⁴³Tsojnaan' jñ'oonmin' s'aahan'
na tyi'ninncüii tondyiii' n'on nn'an
ntyja 'naan' Jesús. ⁴⁴Ee ñ'enhan na
nin'cy'onhan jon, majo' min'ncüii
ts'an tyi'quits'aahan'.

**Nanm'ann'ian tyi'cantyja n'onhan
na juu Jesús conduihin Cristo**

⁴⁵Yajo' joo comisión'ñeen
na cotyentjonhan vats'on, ty'e
ntcüe'han na m'aan ntyee na
conintque yo nn'an tmaan' fariseos.
Ndo' taxee' nan'ñeen ndëëhan.
Jnduehan:

—¿Ndu na tajndyoy'onho'hin?

⁴⁶Yajo' nque comisión'ñeen
t'ahan. Jnduehan:

—Min'jon tacondyé na ntsinin
ncüii ts'an cha'xjen juu jñ'oon na
njon jndyi na incyaa tsanva'.

⁴⁷Ndo' joo nn'an tmaan'
fariseo'ñeen t'ahan, jnduehan:

—¿Aa mantyi itsivi'nn'anhan'

'o'? ⁴⁸Quitquenho' cüenta. Ta'nan
ncüii ts'an na m'aan ts'ian na
vantyja ts'on jon juu, ndo' min nquë'
fariseos. ⁴⁹Majo' joo nn'an na jndye
jndyi'hin na tyi'jnda' nquenhan,
juu ntji na tquen Tyo'ts'on na

ico'xenhan', tyi'covaa' n'onhinhan'. Mang'e jo' nan'xuanhan na quitsu ñuaanhan.

⁵⁰Majo' t'a Nicodemo, tsan na tja na m'aan Jesús ncüii tijaan, jon ncüii nque nanm'ann'ian'ñeen. T'a jon,

⁵¹Itso jon ndëe nan'ñeen:

—Juu jñ'oon' Tyo'ts'on na jndui na ico'xenhan' jaa, mangiö na itsiquindyihan' na tyi'quichuhan' na ngitoxën ncüii ts'an vitjachen na ndyëe jnaan' juu, ndo' na ninjnda' nin 'nan s'aa juu.

⁵²Ndo' nan'ñeen je', t'ahan 'ndyo jon, jnduehan:

—Aa xe 'u', ¿Aa mantyi condui 'u' ts'an Galilea? Cüa, chen chen quitsijnan' jñ'oon' Tyo'ts'on na jndui, yajo' ngavaa' ya tson' na ta'n'an ncüii ts'an na nnan Galilea na ninncyaa juu jñ'oon' jon.

Tsanscu na sitjahin

⁵³Ndo' ncüii cüii joo nan'ñeen ty'ehan nt'aahan.

8 Majo' Jesús tja jon tyo' Olivos. ²Ndo' tonco ncüiichen xuee jndyo ntcüe' jon, taquee' nnda' jon vats'on t'man 'naan' nn'an judíos. Xjen'ñeen jndye jndyi nn'an squenon na m'aan jon. Ndo' vi na jndë təcjo jon na ntsi'man jon ndëehan, ³Yajo' joo nn'an na conan'man jñ'oon na tquen Moisés na co'xenhan' yo nin'joo nn'an na conduihan tmaan' fariseos, say'onhan ncüii tsanscu na m'aan jon. Juu tsan'ñeen ty'onhan juu manin' juu xjen na itsitjahin yo ncüii tsans'a na ve' tjon yahin. Yajo' ta'hanhin xoncüe quii' nt'anhan. ⁴Ndo' jnduehan nnon Jesús:

—'U' na matsi'man' ndé ntyja 'naan' Tyo'ts'on, juu tsanscuva ty'önhin manin' juu xjen na itsitjahin yo ncüii tsans'a. ⁵Ndo' juu ntji na tquen Moisés, ico'xenhan' na quitmën' ntjö' nanntcu na cont'a na nnda'. Majo' 'u' je', ¿Nchu vaa matsu'?

⁶Ndö' vaa na jnduehan nnon jon ng'e nt'ue n'onhan na quit'uuihan'hin. Majo' təcjo tyosu Jesús, ta' jon na icüji jon quii' ts'ojndë yo nonnt'ö jon. ⁷Ndo' ng'e na tyi'cotsacüentyjee'han na cotaxee'han jñ'oonva' nnon jon, təcüentyjee' jon. Itso jon ndëehan:

—Nin ncüiiho' na tajnan tsixuan, juu quimin' jndyee tsjö' tsanscuva.

⁸Jndë jo', tacjo tyosu nnda' jon, tjintyichen jon. ⁹Majo' vi na jndë jndye nan'ñeen jñ'oonva', s'aaahan' na tejn'aanhin. Yajo' ncüii cüiihan tye' jndui'han jo'. Nque nantque, joohan jndui' jndyee, jndë jo' nn'an na cotsantyja. Mats'iañ'en xia'ntyti ninnquii Jesús ntjohin yo juu tsanscu'ñeen na minntyjee' juu tonnon jon. ¹⁰Yajo' tacüentyjee' nnda' Jesús. Ndo' ng'e min'ncüii joo nan'ñeen na tavi'c'on, ninnquii tsanscu'ñeen vi m'aan, yajo' itso jon nnon juu:

—'U' tsanscu, joo nn'an na cont'a jnan', ¿Yuu m'anhan? ¿Aa tyi'quitmein'han ntjö' 'u'?

¹¹T'a tsanscu'ñeen, tso juu:

—Ta'n'an yu ro, ta.

Itso Jesús nnon juu:

—Min ja, je'quits'a na quit'uuihan' 'u' ntyja 'naan' jnan'. Nanein cja', tavintsa'to' na vaa nnda'.

Jesús conduihin naxuee ndëe nn'an

¹²Ndo' sinin nnda' Jesús ndëe nn'an, itso jon:

—Ja condui naxuee ndëë nn'an tsonnangue. Minnichen ts'an na itsijonhin yo ja, xe'c'oon juu nacje 'naan' najaan na conduihan' natyia. Juu tsan'neen nc'oon juu nacje njan na condui ja naxuee na mancyä na tyi'quintycüii na vando' ñuaan' ts'an.

¹³Majo' nn'an tmaan' fariseos jnduehan nnon jon:

—'U' macüji' jndyoyu nquii 'u' ntyja 'nan'. Ndo' jñ'oon'neen min tyi'yuu'han'.

¹⁴Yajo' t'a Jesús jndyuehan:

—Min na macüji' jndyoyu ntyja njan, majo' jñ'oon na mayuu' tsixuanhan', ng'e ntyji yuu jon jnan, ndo' nchji yuu jon jö. Majo' 'o' min tyi'quindioho' yuu jnan, min yuu na jö. ¹⁵'O' ve' xia'ntyti yo 'nan na covaa' n'on nn'an, jo' cotji'ho' cüenta ntyja 'naan ntyjeho', majo' ja min'ncüii ts'an tyi'quit'ui jahin yo jnaan' juu. ¹⁶Majo' ya na ngüentyja xjen na ntc'o'xën nn'an, ntc'o'xënhan cha'xjen na chuhan' ee chito m'an na ninncö na nts'ahan'. Nquii Tyëhö' na jñon jon ja ntjoohin, m'aan jon yo ja. ¹⁷Conan'y'onho' juu jñ'oon' Tyo'ts'on na jndui na co'xenhan'. Quii' jñ'oon'neen itsohan' na cantyja n'onho' jñ'oon na cotji' jndyoyu ve nn'an. ¹⁸Ja condui ncüii ts'an na macüji' jndyoyu ntyja njan, ndo' nquii Tyëhö' conduihin ncüiiichen na ndë ve.

¹⁹Ndo' na nnda' tso jon, jndue nan'neen nnon jon:

—¿Yuu vijon m'aan juu tye'?

T'a Jesús, itso jon:

—'O' tyi'covaa' n'onho' ntyja njan min ntyja 'naan' nquii jon. Ee xe

covaa' n'onho' ntyja njan, yajo' mantyi ncüaa' n'onho' ntyja 'naan' nquii jon.

²⁰Jñ'oonmin' sinin Jesús viochen xjen na tots'i'man jon quii' vats'on t'man 'naan nn'an judíos, ndyo naijon na cotjue' nn'an s'on cüentaa' Tyo'ts'on, majo' min tanin ts'an na t'uuihin ee tyi'coventyja xjen na ngenon jon navi' t'man.

Tyi'je'quindëë ntsqueho' naijon na jö

²¹Ndo' itsontyichen Jesús ndëëhan:

—Ja jö, ndo' 'o' njnt'ueho' ja, majo' ninvaa choho' jnanho' ndo' ncüjeho'. Ee naijon na jö, 'o' je'quindëë ntsqueho'han'.

²²Ng'e na tso jon jñ'oonva', taxee' nn'an judíos:

—¿Aa nts'aahan' na ntscuee' nquiihin, na itso juu yuu na vja juu je'quindëë ntsquëhan'?

²³Jo' t'a jon jndyuehan, itso jon:

—'O' tyi'quinan'xuanho' ntyja 'naan' quiñoon'ndue, majo' ja m'an ntyja 'naan'han'. 'O' m'anho' ntyja 'naan' juu tsonnangue, majo' ja tyi'quitsixuan ntyja 'naan'han'. ²⁴Mang'e jo' jndë tsjö jñ'oonva' ndëëho' na ninvaa choho' jnanho' ndo' ncüjeho'. Ee xe na aa tyi'covantyja n'onho' na condui ja nquii jon na t'ua Tyo'ts'on ts'ian nnön na jndyö quii' nt'anho', yajo' ninvaa choho' jnanho' ndo' ncüjeho'.

²⁵Yajo' taxee' nnda'han nnon jon, jnduehan:

—¿Nin condui 'u'?

T'a Jesús jndyuehan:

—Maninjuuntyi jñ'oon cha'xjen na jndë totsjö ndëëho' ntyjantyi xjen na t'a na mancyä jñ'oon naya.

²⁶Nquii jon na conduihin na mayuu' jñon jon ja na m'anho', jndye jñ'oon tso jon nnön na quitsi'manhan' ndëëho'. Ja ninnquii'chen matscülenön joo jñ'oon'ñeen ndëë nn'an. Ndo' jndye jñ'oon min na ntyjii jon na chuhan' na co'xën.

²⁷Majo' joo nan'ñeen, tataa' n'onhan na itsi'man jon na nquii Tyo'ts'on condui tye jon. ²⁸Ndo' tsontyichen Jesús ndëëhan:

—Condui ja nquii tsans'a na i'ua Tyo'ts'on ts'ian nnön na m'an quii' nt'anho'. Ndo' vi na jndë t'ionho' ja tsonjn'aan, juu xjen'ñeen ncüaa' n'onho' na juu jon condui ja ndo' mantyi na ta'nän ncüii nnon na mats'a ntyja nchu vaa na matsixuan ncö. Ntyjantyi na si'man Tyëhö' nnön, xia'ntyi joohan' na matsi'man ndëë nn'an. ²⁹Ndo' nquii Tyëhö' na jñon jon ja quii' nt'anho', m'aan jon yo ja. Tyi'co'ndyii jon ja na ninncö, ng'e ninnquii'chen mats'a ncüii cüii nnon na cavee' ntyjii jon yo ja.

³⁰Ndo' vi na jndë sinin Jesús jñ'oonmin', jndye nn'an tëntyja n'onhan jon.

**Juu jñ'oon na mayuu',
ntsiquindyaahan' 'o'**

³¹Ndo' tso Jesús ndëë nn'an judíos na jndë vantyja n'onhan jon:

—Xe na aa ntjotyenho' ntyja 'naan' juu jñ'oon na mancyä ndëëho', yajo' mayuu' conduiho' nn'an na cotsay'on yo jñ'oon na mancyä.

³²Ndo' mantyi ncüaa' n'onho' nin jñ'oon conduihan' na mayuu', ndo' na nnda', ja na condui jñ'oon na mayuu', ntsiquindya 'o' ntyja 'naan' jnanho'.

³³T'a nan'ñeen, jnduehan:

—Nqué condui já tsjaan 'naan' Abraham na jndyocahan'. Min'jon tacondui já nn'an na totye'ntjontyen ndëë mañoon nn'an. ¿Ndu na matsu' na ntsiquindya' já na m'án nacje 'naan' ncüiichen ts'an?

³⁴Ndo' t'a Jesús, itso jon:

—Jñ'oon na mayuu' matsjö ndëëho', min'cya ro ts'an na itsitjahin nnon Tyo'ts'on, juu jnaan' tsan'ñeen itye'ntjontyenhan'hin. Ndo' na nnda', itsijonhan'hin cha'vijon ts'an na ityentjontyen nnon ncüiichen ts'an. ³⁵Juu tsan na conduihin ts'an na itye'ntjontyen juu nnon patrón 'naan' juu, tyi'jnda' na aa ntjotyenhin nacje 'naan' jon. Majo' nquii jnda jon, mancha' xjen m'aan juu yo jon. ³⁶Ja na condui jnda Tyo'ts'on, ntsiquindyaho' ntyja 'naan' jnanho', ndo' ng'e jo', nan'xuanho' na mayuu' conduiho' nn'an na jndë jndyaaho' ntyja 'naan'han'. ³⁷Ndo' mantyi ja na conduiho' tsjaan Abraham na jndyocahan', majo' tsojnaan' na ndiquioo jñ'oon njan quii' ñuaanho', jo' na cojoo' n'onho' na nin'quinan'cuee'ho' ja. ³⁸Ja matsinën ndëëho' 'nan na jndë jnty'ia nnön xjen na tom'an yo Tyëhö'. Majo' 'o' cont'aho' 'nan na jndë jndyeho' na tso nquii juu na conduihin tyeho'.

³⁹T'ahan, jnduehan nnon jon:

—Nquii Abraham conduihin tyé.

Ndo' t'a Jesús, itso jon ndëëhan:

—Xe na aa mayuu' conduiho' tsjaan 'naan' Abraham na jndyocahan', yajo' nt'aho' cha'xjen na tots'aa nquii jon.

⁴⁰Majo' 'o' cojoo' n'onho' na nin'quinan'cuee'ho' ja na condui

ja ts'an na matsinën jñ'oon mayuu' ndëëho', ndo' joo jñ'oon'ñeen ninnquii'chen jñ'oon 'ndyo Tyo'ts'onhan' na jndy ja. Nquii Abraham tyi'quits'aa jon cha'xjen 'nan na cont'aho'. ⁴¹Majo' 'o' cont'aho' cha'xjen na its'aa nquii tyeho'.

T'ahan, jnduehan nnon jon:

—Já chito na tui já na tyi'jnda' nin ts'an tyé. Ninncüii tyé m'aan, nquii Tyo'ts'on.

⁴²T'a Jesús, itso jon:

—Xe na aa mayuu' Tyo'ts'on conduihin tyeho', yajo' mantyi nnan'vengioho' ja, ng'e ja na m'aan jon jnan ndo' jndyö na m'anho'. Majo' chito aa jndyö ntyja njan ncö, nquii jon i'ua jon ts'ian nnön na m'an quii' nt'anho'. ⁴³¿Ndu na ndicüaa' n'onho' jñ'oon matsinën? Ndö' va na coquenonho' ng'e tyi'nin'quindyeho' jñ'oon na mancyä. ⁴⁴'O' nan'xuanho' ntyja 'naan' tyeho' nquii yutyia, ndo' nin'quinan'quindëho' 'nan na nt'ue ts'on juu yoho'. Ntyjantyi xjen na tui tsonnangue, juu conduihin na itscüje juu nn'an. Tyi'c'oon juu ntyja 'naan' jñ'oon na mayuu' ee ndiquitsixuan juuhan'. Ya na itsinin juu quintu, itsinin juu ntyjantyi 'nan na itsixuan nquii juu ng'e tsanquintuhin ndo' conduihin tye joo jñ'oon quintu. ⁴⁵Majo' ng'e na matsinën jñ'oon na mayuu' ntyja njan, jo' tyi'nin'cantyja n'onho' ja. ⁴⁶Tanin ncüiiho' na nndëë ntsi'man juu na matsitja ja nnon Tyo'ts'on. Jñ'oon na matsjö ndëëho' conduihan' jñ'oon mayuu'. Ng'e na nnda', ¿Ndu na tyi'nin'cantyja n'onho' ja? ⁴⁷Min'cya ro ts'an na

m'aan juu ntyja 'naan' Tyo'ts'on, nndyii juu jñ'oon 'ndyo jon. Majo' ng'e na tyi'conduiho' ntyja 'naan' jon, jo' na tyi'nin'quindyeho' jñ'oon naya 'naan' jon.

Mancüixjen m'aan Jesús vitjachen na ndui Abraham

⁴⁸Yajo' nn'an judíos'ñeen t'ahan 'ndyo jon, jnduehan:

—Jñ'oon na mayuu' condué na condui 'u' ts'an ndyuaa Samaria. Mantyi tsixuan' yutyia, jo' na tsitsan'han' xquen'.

⁴⁹Ndo' t'a Jesús jndyuehan, itso jon:

—Ja tyi'tsixuan yutyia. Ja nquii Tyëhö' matsit'man', majo' 'o' tyi'quinjon ja ngioho'. ⁵⁰Ja chito mant'ué na quinan'quinjon 'o' ja. M'aan ncüiichen na itsiquinjon jon ja ndo' nquii jon ntc'o'xen jon na aa conduihan'. ⁵¹Jñ'oon na mayuu' matsjö ndëëho', min'cya ro ts'an na tsijñ'oon' yo jñ'oon na mancyä, tyi'je'quitsu ñuaan' juu.

⁵²Nque nn'an judíos'ñeen, t'ahan 'ndyo jon, jnduehan:

—Nanein covaa' n'ón na matsixuan' yutyia. Abraham tue' jon, ndo' mantyi nque nn'an na tom'an ndyu na toxen'chen na toninncyahan jñ'oon' Tyo'ts'on ntyja nchu vaa 'nan na nguaa. Majo' 'u' matsu': "Min'ninchen ts'an na itsijñ'oon' yo jñ'oon 'nan', tyi'je'quitsuhin." ⁵³¿Aa matsa' na t'manntyi condui 'u', chichen tsochiihi Abraham, tsan na tue' ndyu na toxen'chen? Ndo' mantyi nn'an na toninncyä jñ'oon' Tyo'ts'on ndyu na toxen'chen ntyja nchu vaa 'nan na nguaa, jndë tjëhan. 'U'

je', ¿Nin ts'an na macüji' nquii 'u cüenta na condui 'u'?

⁵⁴Ndo' t'a Jesús jndyuehan, itso jon:

—Tyi'xe'cüijnt'ue xe na aa matsiquinjon nquii ja. Nquii Tyëhö' conduihin na itsiquinjon jon ja, manquii jon na condueho' na conduihin Tyo'ts'on cüentaho'. ⁵⁵O' tyi'cotajn'aanho' jon. Ja mayuu' mavajn'anhin, ndo' xe na aa matsjö na tyi'cüajn'anhin, yajo' nts'a na quintu ja cha'xjen 'o' m'anho' na quintuho'. Majo' ja mayuu' mavajn'anhin, ndo' matsüë jñ'oon 'ndyo jon. ⁵⁶Nquii tsochiho' Abraham tyioo na neiin' jon na taa' ts'on jon na nguee' xjen na ndui ja na ts'an ja. Jndyiaa' jon na nnda', ndo' tyioo na neiin' jndyi jon ntyja 'naan'han'.

⁵⁷Ndo' t'a nan'ñeen, jnduehan:

—'U' min na tacondë venn'an ncho'nqui nchu'. Tyi'ya matsu' na jndë jndyia' Abraham.

⁵⁸Ndo' jo' t'a Jesús jndyuehan:

—Jñ'oon na mayuu' matsjö ndëëho', vitjachen na nndui Abraham, majo' ja macüiixjen m'an.

⁵⁹Yajo' nan'ñeen jnan'ncüihan ntjö' na ntmein'han jon. Majo' tyi'quitquenhan cüenta na tenon jon xoncüe quii' nt'anhan. Jndui' jon vats'on t'man.

Tsan na tuihin na nchjaan' juu, sin'man Jesús juu

9 Já nn'an na ncho've na tqeen' Jesús na quinan'jón yo ts'ian na tots'aa jon, tomany'í yohin. Xjen na sacüenón ncüii joo, jnty'iaá ncüii tsans'a na mancüiixjen nchjaan' juu xjen na tuihin. ²Tax'É nnon Jesús, jndué:

—'U' ta, na matsi'man' jñ'oon' Tyo'ts'on ndé, ¿Nin juu sitjahin nnon Tyo'ts'on na tui tsanva' na nchjaan' juu? ¿Aa nquii juu ndo' aa nn'an na ndahin?

³Jo' t'a Jesús, itso jon:

—Min chito jnaan' nquii tsanva' na tuihin na nchjaan' juu, min chito jnan nque nn'an na ndahin. Nnda' vaa na iquenon juu cha' ntyja 'naan'han' ntsi'manhan' juu najndeí na tsixuan nquii Tyo'ts'on. ⁴Nquii jon na jñon jon ja, i'ua jon ts'ian nnön na quits'a. Ndo' tsixuan na quits'a ts'ian'ñeen viochen xjen na ninvant'ö. Majo' mangüentyja xjen na ncüjë, yajo' taje'quindëë nt'antyëchën ts'ian 'naan' jon.

⁵Viochen xjen na m'an ja quii' nt'an nn'an, itsijonhan' ja cha'vijon chon na mancya naxuee ndëëhan.

⁶Vi jndë tso Jesús na nnda', tju' jon ndaa 'ndyo jon tyuaa. S'aa jon ndoo' yohan', ndë jo' tyu jonhan' ndö'nnon juu tsannchjaan'ñeen.

⁷Jndë jo' itso jon nnon tsan'ñeen: —Cja' pila Siloé, quiman' ndö'nnon'. (Jñ'oon Siloé itsiquindyihan' na jñon ts'an tyje juu ncüii nt'aa.)

Ndo' tsannchjaan'ñeen tja juu jo', tman juu ndö'nnon juu. Ndo' ya na jndyo ntcüe' juu, xuee jndyiaa' juu. ⁸Ndo' nn'an na m'an ndyo vaa' tsan'ñeen yo nn'an na tojnty'ia na tocan juu 'nan na totsitjahan'hin, jnty'iahan na ndyo ntcüe' juu. Yajo' taxee'han ndëë ntyjehan:

—Tsanva', ¿Aa chito majuu tsannchjaan' na tovequityen na tocan 'nan na itsitjahan'hin ndëë?

⁹Jndue vendyehan:

—Majuu ndö'.

Majo' mañoon ntyjehan jndue:

—Chito juu, ve' mannda' vaahin.

Majo' itso nquii juu:

—Maja ndö.

¹⁰Yajo' taxee'han nnon juu:

—¿Nchu tui na ya mandyia'?

¹¹T'a juu jndyuehan, itso juu:

—Juu tsan na jndyu Jesús s'aa jon ndoo', tyu jonhan' ndö'nnön.

Jndë jo' tso jon na cjö Siloé quiman nnön. Ndo' tyjë jo', tman nnön, ndo' tyincyaa'han' na ya manty'ia.

¹²Ndo' taxee'ntyichenhan nnon juu, jnduehan:

—¿Yuu jon m'aan tsan'ñeen?

T'a juu jndyuehan:

—Tyi'quintji yuu jon m'aan jon.

Nin'cüaa' n'on nn'an fariseos nchu vaa tui na jn'man tsannchjaan'

¹³Ndo' juu tsan'ñeen na tom'aan juu na nchjaan', tyey'on nn'anhin na tondë ntyjehin nn'an judíos na conduihin tmaan' fariseos.

¹⁴Ndo' juu xjen na s'aa Jesús ndoo' na tyincyaa jon na ya jndyiaa' tsan'ñeen, jo' xuee na cotajndyee nn'an judíos. ¹⁵Ndo' nque nn'an fariseos'ñeen taxee'ntyihin nnon juu, jnduehan:

—¿Nchu vaa 'nan na tui na ya mandyia'?

T'a juu, itso juu:

—Tyu tsan'ñeen ndoo' ndö'nnön, jndë jo' tmanhan', ndo' nanein xuee manty'ia.

¹⁶Ndo' vendye fariseos'ñeen, jnduehan:

—Tsan na sin'man 'u', tac'oon juu ntyja 'naan' Tyo'ts'on, ee tyi'cuee' ts'on juu juu xuee na cotajndyëë.

Majo' vendye ntyjehan t'ahan, jnduehan:

—Ts'an na tsixuan jnan, tyi'je'quindë nts'aa juu ncüii ts'ian t'man cha'na tui ndö'.

Ndo' na nnda' jnan'tiuhan, tyi'cüijon jñ'oon na jnan'neinhan.

¹⁷Ndo' taxee' nnda'han nnon juu tsan'ñeen na tom'aan na nchjaan', jnduehan:

—Ndo' 'u' je', ¿Nin 'nan matsu' ntyja 'naan' na ya mandyia' na s'aa juu?

T'a tsan'ñeen:

—Condui jon ts'an na incyaa jñ'oon' Tyo'ts'on.

¹⁸Majo' joo nan'ñeen na conintque ndëë jaa nn'an judíos, mancüixjen tyi'nin'cantlya n'onhan na tom'aan tsan'ñeen na nchjaan' juu, ndo' naneinhin jndë ntjo ya ndyiaa' juu. Ng'e jo' tqueen'han nn'an na ndahin. ¹⁹Ndo' taxee'han ndëë nan'ñeen, jnduehan:

—Tsanva', ¿Aa ndaho'hin? Nin jñ'oon condueho', ¿Aa mayuu' na tuihin na nchjaan' juu? Xe na aa mayuu' na nnda', nchu tui na ya ndyiaa' juu?

²⁰Ndo' nque nan'ñeen na ndahin, t'ahan, jnduehan:

—Mangió na ndahin ndo' mantyi mangió na tuihin na nchjaan'

juu. ²¹Majo' ntyja 'naan' na nchu vaa 'nan tui na ya ndyiaa' juu, jo' tyi'quindió. Ndo' min tyi'quindió nin ts'an s'aa na ya ndyiaa' juu. Majo' jndë tuee' ndyuu' juu, ng'e jo' quitaxee' nqueho' nnon juu nchu vaa 'nan tui. Nquii juu ngitso.

²²Nnda' vaa jñ'oon na jnan'ntcüe' nan'ñeen ng'e ncyaa'han ntyjehan nn'an judíos na conintque ndëëhan. Ee nan'ñeen jndë jnan'jonhan jñ'oon yo ntyjehan

xe na aa min'cya ro ts'an na ncüji' jndyoyu na juu Jesús conduihin nquii Mesías, tyi'je'ncyahan na ngacantyichen na ntsijon tsan'ñeen xjen na covancüihan vats'on na nnan't'maan'han Tyo'ts'on. ²³Ndo' na nda' vaa, jo' na jndue nn'an na ndahin: “Jndë tuee' ndyuu' juu. Quitaxee' nqueho' nnon juu nchu vaa 'nan na tui.”

²⁴Ndo' juu tsan'ñeen na tom'aan na nchjaan', tqueen' nnda' nn'an fariseo'ñeenhin. Jnduehan nnon juu:

—Quitsa' na njon nquii Tyo'ts'on. Já mangiö na juu tsans'ava' itsixuan juu jnan.

²⁵Jo' t'a juu, itso juu:

—Aa ja tyi'quintji na aa condui tsanva' ts'an jnan. Ninncüii vaa na mavaa' ts'ön, min na tom'an na nchjan, majo' nein xuee manty'ia.

²⁶Ndo' taxee' nnda'han nnon juu, jnduehan:

—¿Nin 'nan s'aa juu 'u'? ¿Nchu vaa s'aa juu na ya mandyia'?

²⁷Yajo' t'a tsan'ñeen, itso juu:

—Majndë tsjö ndëëho', majo' tyi'nin'quindyeho'. Ndo' nanein, ¿Nchu vaa na nin'quindye nnda'ho'? ¿Aa mantyi 'o' nin'quitsay'onho' yo jñ'oon na incyaa jon?

²⁸Yajo' ta'han na

jnan'cüejnaan'han juu, jnduehan:

—'U' condui 'u' ts'an na vay'oon yo jñ'oon na incyaa tsanva', majo' já cotsay'ón yo jñ'oon na toninncyaa Moisés, ²⁹Já mangiö na sinin Tyo'ts'on yo Moisés, majo' juu tsanva', min tyi'quindiö yuuto jnan jon.

³⁰Ndo' t'a tsan'ñeen, itso juu ndëëhan:

—Cavee' jndyi ntyji na nnda' na 'o' min tyi'quindioho' yuu jon jnan jon, ndo' ja, jndë tyincyaa jon na ya manty'ia. ³¹Ndo' tsoñ'en jaa mangiö na nque nn'an na tyia 'nan cont'a, tyi'je'quindyii Tyo'ts'on jñ'oon jndyuehan. Majo' min'cya ro ts'an na itsit'maan' juu jon ndo' its'aa juu 'nan na nt'ue ts'on jon, ndyii jon jñ'oon 'ndyo tsan'ñeen. ³²Ntyjanty yjen na tui tsonnangue, minjon tacondye nn'an na aa nintom'aan ncüii ts'an na s'aa jon na ya ndyiaa' ncüii ts'an na tuihin na nchjaan' juu. ³³Juu tsans'ava' xe na aa tyi'c'oon Tyo'ts'on yohin, ta'n'an 'nan nndëë nts'aa jon.

³⁴Majo' t'a nan'ñeen 'ndyo juu, jnduehan:

—'U' ntyjanty yjen na tui 'u', matsixuan' jnan. Ndo' ¿Aa matsichon' na ntsi'man' ndë?

Jndë na tso juu na nnda', yajo' tavityincyahan na vintyja ntsijonchenhin yohan xjen na covancüihan vats'on 'naanhan.

Nan'xuanhan cha'vijon nn'an nchjan ntyja 'naan' Tyo'ts'on

³⁵Jndyii Jesús na tji'han tsan'ñeen quii' nt'anhan. Xjen na tjon nnda' jonhin, tso jon nnon juu: —¿Aa vantyja tson' jnda Tyo'ts'on?

³⁶T'a juu:

—Nnda' ta, quitsu' nnön nin ts'anhin cha' ngantyja ts'önhin.

³⁷Itso Jesús nnon juu:

—Majndë jndyia'hin. Mancö na matsinën nnon' condui ja nquii jon.

³⁸Ndo' téco'xtye juu na tonnon jon na itsit'maan' juuhin, itso juu: 'U' ta, mavantyja ts'ön 'u'.

³⁹Ndë jo', tsontyichen Jesús nnon tsan'ñeen:

—Ja jndyö tsonnangue na ntcö'xën nn'an ntyja 'naan' jnanhan. Ng'e na nnda', joo nn'an na conan'tiu na cha'vijon na cojnty'ia nchu vaa ntyja 'naan' Tyo'ts'on, ja nts'aa na n'ndyihan' joochan na itsijonhan'hin cha'vijon ts'an nchjaan'. Majo' nque nn'an na cotji'han cüenta na nan'xuanhan na nchjanhan na tonnon jon, ninncyä na ncüaa' ya n'onhan ntyja 'naan' jon. Itsijonhan' ntyja 'naanhan na conduihan cha'vijon ts'an na xuee indyiaa'.

⁴⁰Ndyo jo' ventyjee' vendye nn'an tmaan' fariseos, jndyehan na nnda' vaa itso Jesús. Ya jo' taxee'han nnon jon:

—¿Aa mantyi condui já nn'an nchján?

⁴¹T'a Jesús, itso jon ndëehan: —Xe na aa conduiho' cha'vijon nn'an na tyi'ngüicüaa' n'on ntyja 'naan' Tyo'ts'on, yajo' tavijnan nan'xuanho'. Majo' ng'e na condueho' na conduiho' nn'an na covaa' ya n'on ntyja 'naan' jon, tsojnaan' jo' nan'xuanho' na choho' jnanho'.

Jñ'oon na tyi'quitsi'man nquii'han' ntyja 'naan' teon quinman

10 “Jñ'oon na mayuu' matsjö ndëeho', ts'an na tyi'vaquee' 'ndyotsë' teon yuu jon na too' quinman, ve' ncüiichen joo iva juu teon'ñeen na ngüantyque' juuhan', conduihin tsanch'uee yo tsan ich'uee tyincyö. ²Majo' juu ts'an na vantyjee' quinman'ñeen, vaquee' jon 'ndyotsë' teon. ³Ndo' tsan na iquen cüenta 'ndyo juu teon'ñeen, itsiquinaan jon na ngüenon nquii

tsan na vantyjee' joo cho'ñeen. Ndo' cho'ñeen condye o' jndyee' jon, icüiji' jon nguee o' na vachu jon joo o' na ntcüa' o'. ⁴Ndo' vi na jndë tji' jon tsoñ'en quinman'ñeen quii' teon'ñeen, yajo' ivejndyee jon tondëe o'. Ndo' cotsantyja o' toxen' jon ng'e cota'jn'aaan o' jndyee' jon. ⁵Majo' juu ts'an na chito conduihin ty'oo o' na tyi'quita'jn'aaan o' jndyee', xe'quitsantyja o' toxen' juu, ve' nnan'non o'hin. Ee tyi'quita'jn'aaan o' jndyee' ncüiichen ts'an na chito ty'oo o'.

⁶Juu jñ'oon'ñeen na tyi'quitsinin nquii' Jesús juuhan' ndëehan, majo' tataa' n'onhan nin jñ'oon nin'quitsiquindyihan'.

Condui Jesús tsan na ya jndyi ivantyjee' quinman

⁷Ndo' sinin nnda' Jesús ndëe nan'ñeen. Itso jon:

—Jñ'oon na mayuu' matsjö ndëeho' na ja condui juu 'ndyotsë' teon na cotsaque' quinman. ⁸Tsoñ'en nn'an na jndë jndyoquindue na conduihan na nta'ntyjee'han quinman vitjachen na ndyö, conduihan nannty'uee ndo' nn'an na conty'uee tyincyö. Majo' joo quinman, cho' na mayuu' condui o' cüenta ja, tyi'quinan'jñ'oon'han jñ'oon na condue nan'ñeen. ⁹Ja condui 'ndyotsë' teon. Min'cya ro ts'an na ngaquee' ntyja njan, ntsin'man ja ñuaan' tsan'ñeen. Itsijonhan' tsan'ñeen cha'vijon ncüii quitsman na quindui' o' teon'ñeen na nntjii o' na ntcüa' o' ndo' ndë jo' icüjee' nnda' o'.

¹⁰“Tsanch'uee ninnquii'chen icüjee' juu na nch'uee juu ndo'

na ntscüje juu ndo' na ntsi'ndaa' juu. Majo' ja jndyö na ninncyaa na tyi'quintycüii na cotando' ñuaan nn'an, ndo' cha' tyi'vacuaa xjen na nan'xuanhan juuhan'. ¹¹Ja condui tsan na ya mavantjje' quinman. Juu tsan na ya ivantjje' quinman ntsjuen', ncyaa juu na cue' juu ntyja 'naan o'. ¹²Majo' juu tsan na ve' conduihin moso na chito ty'oo o' juu ee ve' na vantjje' ya juu o', ndyiaa' juu na nndyo lobo. Yajo' n'ndyii juu quinman'ñeen, nnannon juu. Ndo' juu lobo'ñeen vantjja o' joo quioo'ñeen ndo' nt'uii o' cho'ñeen ndo' joo cho'ñeen cocya o'. ¹³Inannon tsan'ñeen ee ve' ts'an vantjonhin, ta'n'an its'aahan'hin yo 'nan na coquenon joo quinman'ñeen.

¹⁴“Ja condui nquii ts'an na ya jndyi mavantjje' quinman. Vajn'an ja quinman ntsjuen' ndo' joo o' cota'jn'aan o' ja. ¹⁵Cha'xjen nquii tyëhö' vajnaan' jon ja, mantyi ja mavajn'anhin. Ndo' nninncyaa na nnan'cuee' nn'an ja ntyja 'naan quinman na condui o' cüenta. ¹⁶Ndo' mantyi m'an nn'an na conduihan quinman ntsjuen' na tyi'c'onhan juu tmaan'va. Mantyi condui ja na cjöquichöhan, ndo' ndyontyjahan na ncüanhan. Ndo' nts'aahan' na ninncüii tmaan' conduihan ndo' ninncüii ts'an na ivantjje'han.

¹⁷“Ng'e na nnda' vaa, nquii Tyëhö' t'man vaa na venchjii jon ja ee mancya na cüi'ö cüenta nn'an na conduihan quinman ntsjuen' cha' ninncyaa jon na nngüant'ö xcö. ¹⁸Tanin juu na nndëe ncüji' na vant'ö na chito yo jñ'oon njan. Mancöntyë mancya na ngenön na

nnda'. Ee vaa najndö na condui ja na quits'ahan', ndo' mantyi vaa najndö na condui ja na nc'ön na ngüant'ö xcö. Ndö' vaa jñ'oon na tquen tyëhö' nnön na quits'a.

¹⁹Jñ'oonmin' s'aahan' na tyi'quitjon' nnda' na jnan'nein nn'an judíos ntyja 'naan' jon. ²⁰Ee jndye nan'ñeen jnduehan:

—Juu tsanva', tsixuan juu yutyia, ndo' jndë titsan' xquen juu. ¿Ndu na cotyi'ho' nquenho' jñ'oon na itsinin juu?

²¹Majo' ñ'en nn'an na jnduehan: —Jñ'oonmin' tyi'nan'xuanhan' jñ'oon na itsinin ts'an na m'aan nacje 'naan' yutyia. Ee ncüii ts'an na m'aan nacje 'naan' yutyia, tyi'je'quindëe nts'aa tsan'ñeen na ndyiaa' tsannchjaan'.

Nn'an judíos tyi'cantyja n'onhan Jesús

²²Tuee' nguee tsjoon Jerusalén xjen joo nn'an judíos tonan't'maan'han na covañjoon' n'onhan juu xjen ya na nque ndochihan tquen xco nnda'han vats'on t'man cüentaa' Tyo'ts'on. ²³Ndo' xoncüe ngueesua' xjen tuee' juu nguee'ñeen. M'aan Jesús vats'on t'man 'naanhan. Ivandyi' jon quii' ncüii corredor 'ndyo juu vats'on'ñeen na xia'ntyí nonnt'eii'han' min. Juu Salomón t'ua jon ts'ian na jndëhan'. ²⁴Ndo' nque nn'an na conintque ndëe nn'an judíos, xi'jndio sacüentyjee'han ngiaa' Jesús. Taxee'han nnon jon, jnduehan:

—¿Tsa'nnda'to xuee na mana chu' já na matsiquijñ'en' já? Xe na aa mayuu' condui 'u' Mesías quitsu' jndyoyu' ndé.

²⁵Yajo' itso ta Jesús ndëehan:
—Jndë tsjö ndëeho' na majuu
jon condui ja, majo' mancüixjen
tacovantyja n'onho' ja. Majoo ts'ian
na mats'a yo najndei na tsixuan
nquii Tyëhö', jooohan' na cotji'
jndyoyuhan' ntyja njan. ²⁶Majo' 'o'
tyi'nin'cantyja n'onho' ja ng'e chito
conduiho' tmaan' quinman ntsjuën'.
²⁷Nque nn'an na condui quinman
ntsjuën', condyehan jndyëë, ndo'
mavajnanhin, ndo' condyontyjahan
na x'ën. ²⁸Ja mancyä na
tyi'quintycüii na cotando'
ñuaanhan, min tajon ngitsu
ñuaanhan. Ndo' min'ncüii ts'an
tyi'je'quindëë ncüji'han nt'ö. ²⁹Ee
nquii Tyëhö' na tyincyäa jon jooohan
nt'ö, t'manntychen conduihin na
tsoñ'en, ndo' tanin juu na nndëë
ncüji'han nt'ö nquii jon. ³⁰Ja yo
Tyëhö' ninncüii condui já.

³¹Ndo' joo nn'an judíos'ñeen, vi
na jndë jndyehan na nnda' tso Jesús,
yajo' jnan'ncüi nnda'han ntjö' na
ntuen'han jon. ³²Jo' tso jon ndëehan:

—Cojnty'iaho' na mats'a jndye
nnon ts'ian njon yo ntyja 'naan' juu
najndei na itsixuan Tyëhö'. ¿Nin
ncüii joo ts'ian'ñeen na its'aahan'
na nin'quituen'ho' ntjö' ja?

³³Ndo' t'a nn'an judíos'ñeen,
jnduehan:

—Chito ng'e ncüii nnon ts'ian na
njon na matsa', jo' na nin'quituën'
ntjö' 'u'. Nt'á na nnda' ng'e na
matsinin' jñ'oon tsan' cjoo' nquii
Tyo'ts'on. Ee 'u' na ve' ts'an 'u',
majo' macüji' nquii 'u' cüenta na
condui 'u' nquii Tyo'ts'on.

³⁴T'a Jesús, itso jon ndëehan:
—Quii' jñ'oon' Tyo'ts'on na jndui
na conan'y'onho', mangioho' juu

jñ'oon na sinin jon, itso jon: “'O' na
conintqueho' ndëë nn'an, matsjö na
itsijonhan' ntyja 'naanho' cha'nan
ncö.”

Mannda' itsiquindyi jñ'oon'ñeen.

³⁵Ndo' itsontychen Jesús:

—Tso Tyo'ts'on ndëë nn'an
na ty'on cüenta jñ'oon' jon na
conintquehan quii' nt'an nn'an
judíos na itsijonhan' ntyja 'naanhan
cha'na nquii jon. Ndo' mangiö
na juu jñ'oon na tso jon, chito
quintuhan'. ³⁶Ndo' na nnda', ja
na jñon tyëhö' quii' nt'an nn'an
tsonnangue, ncö na i'ua jon ts'ian
nnön na ntsin'man ñuaan nn'an,
tyi'quichuhan' na condueho' na
majuu jñ'oon tsan' na cjoo' jon
xeng'e tsjö na condui ja jnda jon.
³⁷Jo' xe na aa chito ts'ian 'naan'
Tyëhö' mats'a, tyi'quichuhan' na
ngantyja n'onho' ja. ³⁸Majo' ng'e
mats'a ts'ian 'naan' jon, min
na tyi'nin'cantyja n'onho' ja, jo'
cantyja n'onho' ntyja 'naan' joo
ts'ian'ñeen, Ee ntyja 'naanhan'
ncüäa' n'onho' na nquii Tyëhö'
ninncüii conduihin yo ja ndo'
ninncüii condui ja yohin.

³⁹Ndo' nn'an judíos'ñeen,
jnan'jnda' nnda'han na nt'uehan jon,
majo' tja jon, ta'nan jndë jnt'ahan.

⁴⁰Ndo' tet'ió nnt'á jndaa Jordán
yo Jesús, squé najjon na nintom'aan
jndyee Juan na totsiquindëë' jon
nn'an. Jndye xuee tom'án jo'
yo Jesús. ⁴¹Ndo' juu xjen'ñeen
jndye nn'an squenon na m'án
na nin'quindyehan jñ'oon na
toninncyäa jon. Tonduehan ndëë
ntyjehan:

—Juu Juan ta'nan s'aa jon ncüii
nnon ts'ian na tyi'je'quindëë

nduihan' ntyja 'naan najnde
nquii ts'an. Majo' sinin jon ntyja
'naan' tsanva', ndo' jñ'oon'neen
covityincyo na mayuu'han'.

⁴²Ndo' na vijon na m'anhin jo',
jndye nn'an tanyja n'onhan Jesús.

Na tue' Lázaro

11 T'oon ncüii tsanvii', tsan
na jndyu Lázaro. M'aan
jon tsjoon Betania yo María yo xjo
jon Marta. ²Majuu María'neen xjo
Lazaro, iscongio juu nchen' ng'ee
Jesús ndo' tue' juu ng'ee jon yo
soxquen juu. ³Jo' joo nanntcu'neen
jnan'cüanonhan jñ'oon na m'aan
Jesús. Jnduehan:

—Nnda' ta, juu tsan na venchji'
jndyi', mioon jndyi vii' juu.

⁴Xjen na jndyii Jesús jñ'oonva',
itso jon ndé:

—Juu tycuva' chito ve' xia'ntyi
ts'ian na ntscuee'han'hin. Jnda'
ndu na nnda' vaa na itjon juu
cha' nquii Tyo'ts'on ndit'maan'hin
ntyja 'naan'han'. Ndo' mantyi cha'
ntsit'maan' jon ja na condui ja jnda
jon.

⁵Nquii Jesús, venchjii jndyi
jon Marta, mantyi tyje juu yo
nquii Lázaro'neen. ⁶Majo' xjen
na jndyii Jesús na vii' tsan'neen,
ntjontyichenhin ve xuee naijon na
m'aan jon. ⁷Ndë jo' itso jon ndé já
nn'an na t'man jon na quinan'jón
yohin juu ts'ian na its'aa jon:

—Cüa, nc'ö nnt'a ndyuaa Judea.

⁸Majo' jndué nnon jon:

—'U' ta na matsi'man' ntyja 'naan'
Tyo'ts'on ndé, tyi'covijndye xuee na
nque ntyjë nn'an judíos na m'an jo'
jnan'chonhan na ntuein'han ntjö' 'u',
ndo' ¿Aa jo' vja' nnda'?

⁹Sinin Jesús jñ'oon na
itsi'manhan' na tyi'coventyja xjen
na nnan'cuee' nn'anhin. Itso jon:
—Ndyiaa' ndo'cüjioon' na ncho've
horas na ncüii xuee cha' nndëe
nts'aa ts'an ts'ian. Ndo' ng'e na
nnda', xe na mandyi' ts'an naxuee,
je'cacüaa' tsjö' ng'ee juu. ¹⁰Majo'
xe na aa natsjon mandyi' ts'an,
ngacüaa'hin, ee tyi'xuee.

¹¹Ndo' vi na jndë tso jon na nnda'
ndé, tsontyichen jon:

—Juu tsanntjyëhë Lázaro, itso
jon, majo' jö na ntsintcüihin.

¹²Yajo' jndué nnon jon:

—Nnda' ta, xe na aa ve' itso juu,
majnda' na ntco'yahan'hin.

¹³Ndo' yo juu jñ'oonva' na sinin
Jesús, si'man jon na ts'oo Lázaro.
Majo' já jnan'tiü na tso jon na nnda'
na mayuu' na itso tsan'neen. ¹⁴Ndo'
tso jndyoyu jon ndé:

—Juu Lázaro, jndë tue' jon. ¹⁵Ndo'
ya nchji na tyi'c'oon ja jo' xjen na
tue' juu cha' ngantyja n'onho' ja.
Cja na m'aan jon.

¹⁶Xjen'neen m'aan Tomás. Juu
jon ncüii já na ncho've na t'man
Jesús na quinan'jón yo jñ'oon na
toninncyaa jon. Conan'quijndyuhin
Tsan'nein. Tso tsan'neen ndé:

—Cüa, nc'ö yo Jesús cha' na aa
nnan'cuee' nn'anhin, mantyi jaa
ncüjë.

Condui Jesús na cotando' xco nn'an na jndë tjë

¹⁷Yajo' sá, squé Betania. Ndo'
nn'an na m'an jo' jnduehan nnon
Jesús na jndë ninque xuee na ndyii'
tsoLázaro quityquii' tsi'ts'ua. ¹⁸Juu
Betania cha'na ndye kilómetros
na tycya m'aanhan' yo Jerusalén.

¹⁹Ndo' jndye nn'an judíos jndë squenon na m'aan Marta yo María na conan'njoon'han nanntcu'ñeen na chjoo' n'onhan na tue' Lázaro. ²⁰Ndo' juu Marta, vi na jndë jndyii jon na mavaa xjen ntsqué yo Jesús, jndui' juu na jndyoquitjonhin Jesús yuu jon na m'án. Majo' María ntjohin v'aa.

²¹Ndo' tso Marta nnon Jesús:

—Ta, xe na juuhan' aa m'an' ntjoohin, je'cue' tyjö. ²²Majo' min na jndë tue' juu, ntyji ya na min'ncyá ro jñ'oon na ntcán' nnon Tyo'ts'on, ninncyaa jonhan'.

²³Jo' t'a Jesús, itso jon nnon juu: —Ngüando' xco ty'iu' min na jndë tue' juu.

²⁴Ndo' t'a Marta, itso juu:

—Ntyji na ngüando' xco tyjö juu xuee na mats'iañ'en ya na ntsintcüi Tyo'ts'on nn'an na jndë tjë.

²⁵Ndo' jo' tso Jesús nnon juu:

—Ncö condui na vando' xco ts'an vi na jndë tue' juu, ndo' mantyi ntyja njan itsixuan ts'an na tyi'quintycüii na vando' ñuaan' juu. Minnichen ts'an na vantyja ts'on ja, min na cue' juu, mancüixjen ngüando' xco juu. ²⁶Ndo' ncüii ncüii ts'an na vando' juu ntyja njan ndo' na vantyja ts'on juu ja, tyi'jon cuee' xuee ngitsu ñuaan' tsan'ñeen. ¿Aa vantyja tson' na nnda'?

²⁷Ndo' t'a juu, itso juu nnon Jesús:

—Mayuu' ta, vantyja ts'ón na condui 'u' nquii Mesías jnda Tyo'ts'on. Ma'u' na tsixuan' na jndyo' nnon tsonnangue.

Sichjoo'han' ts'on Jesús, t'ioo jon

²⁸Ndë jo' tja ntcüe' Marta, tëqui'man juu tyje juu María. Ve' ninmaan' tso juu nnon tsan'ñeen:

—Nquii taha' na itsi'man jñ'oon' Tyo'ts'on ndëë, jndë tyjee' jon ndo' iqueen' jon 'u'.

²⁹Xjen na jndyii María na nnda', sityuaa' juu, taquitjonhin Jesús najjon na m'án. ³⁰Ee xjen'ñeen tyí'cotsac'é quii' tsoon yo Jesús. Ninm'án yohin najjon na taquitjon Marta já. ³¹Ndo' nque nn'an judíos'ñeen na conan'njoon'han María na chjoo' ts'on juu na tue' Lázaro, na jnty'iahan na jnanquintyja juu na sityuaa' juu, jndui' juu quii' v'aa, tentyja nan'ñeen toxen' juu. Ee jnan'tiuhan na vaquit'ioo juu nnon tsi'ts'ua.

³²Vi na jndë na tuee' juu na m'án yo Jesús, tēco'xtye juu nnon jon. Itso juu:

—'U' ta, xe na juuhan' aa m'an' ntjoohin, je'cue' tyjö.

³³Ndo' ya na jndyiaa' Jesús na it'ioo jndyi María, ndo' mantyi joo nn'an judíos na jndyontyjahán toxen' juu, cotyuee nan'ñeen, yajo' t'man jndyi sichjoo'han' ts'on jon, ata si'ndaa'han' ntyjii jon. ³⁴Taxee' jon ndëëhan:

—¿Yuu nquii jon na ty'iuho'hin?

Jnduehan nnon jon:

—Nnda' ta, quindyoyquindya'.

³⁵Ndo' t'ioo Jesús. ³⁶Ndo' nque nn'an judíos'ñeen, ya na jnty'iahan na nnda' s'aa jon, jnduehan ndëë ntyjehan:

—Quitquenho' cüenta na venchjii jndyi jon juu ts'oo'ñeen.

³⁷Majo' vendye nnan'ñeen jnduehan:

—Tsans'ava' na tyincyaa jon na jndyiaa' tsannchjaan', ¿Aa chi mantyi vaa najndeí na conduihin na tyi'ngue' Lázaro?

Tyincyaa Jesús na tando' xco Lázaro

³⁸Ncúiiichen jon si'ndaa'han' ntyjii Jesús. Sá yohin naijon na vaa tsé'tsjö' na jnan'ya nn'an tsit's'ua. Tè' ncúiii tsjö' 'ndyohan'. ³⁹Ndo' tso Jesús ndëehan:

—Quenaan'ho' tsjö'va'.

Majo' juu Marta, xjo ts'oo'ñeen, tso jon:

—Ta, jndë tic'eehin ee neinhin jndë nenque xuee na tue' juu.

⁴⁰Ndo' tso Jesús nnon juu:

—¿Aa chito jndë tsjö' nnon' xe na aa ngantyja tson' Tyo'ts'on, ndyia' nnon' na ndit'maan'hin?

⁴¹Jo' te'ndyaa'han juu tsjö' natë' 'ndyo tsi'ts'ua'ñeen. Ndë jndondë jon, sinin jon nnon Tyo'ts'on, itso jon:

—Ncya ya jndyi 'U' tye' na mandyi' jñ'oon 'ndyö. ⁴²Ee mantyji na ninnquii'chen mandyi' jñ'oon na matsinën nnon'. Majo' nnda' jñ'oon tsjö' cha' nque nn'an na m'an xi'jndio na m'an, ngantyja n'onhan na 'U' t'ua' ts'ianmin nnön.

⁴³Ndo' vi na jndë tso jon na nnda', sue jon jndyee' jon, itso jon:

—'U' Lázaro, quindui' jo'.

⁴⁴Ndo' juu xjen'ñeen jndui' tsoLázaro vetyjo ndiaa na tyi'ntuein ng'ee juu yo nt'ö juu, ndiaa'ñeen jnan'cüetyjo nn'anhan'hin na tanty'iuhin. Mantyi' të' nnon juu yo ncúiii ndiaa. Itso Jesús ndëë nan'ñeen: —Quinan'quinan'ho' ndiaamin'hin cha' ya ncja juu.

Jnan'jnda' nn'an judíos na nt'uehan Jesús

(Mt 26:1-5; Mr 14:1-2; Lc 22:1-2)

⁴⁵Ndo' jndye nn'an judíos'ñeen na ty'ehan yo María, ya na jnty'iahan

na nnda' s'aa Jesús, tentyja n'onhan jon. ⁴⁶Majo' vendye ntyjehan tyenan'quindyiihan nn'an tmaan' fariseos. Tonduehan na jnty'iahan na nnda' s'aa Jesús jon. ⁴⁷Ndo' nque ntyee na conintque, tatjonhan yo fariseos yo vendye ntyjehan na conduihan nanm'ann'ian. Jnduehan ndëë ntyjehan:

—¿Nchu vaa nquii nt'aha? Ee tsanva' jndë tijndye ts'ian its'aa juu na tyi'je'quinduihan' na ve' yo ntyja 'naan' naijndei nquii ts'an. ⁴⁸Xe na aa ve'to n'ndyëë na quits'aachen jon na nnda', ya jo' tsoñ'en nn'an ngantyja n'onhanhin. Ndo' na nnda', joo nn'an romanos nnan'tyuii'han vats'on njan jaa nn'an judíos yo ninvaa nt'ö tsjöönhön.

⁴⁹Cüii joo nan'ñeen jndyu jon Caifás. Juu chu'ñeen juu jon conintquehin ndëë ntyee cüenta jaa nn'an judíos. Itso jon ndëë ntyjehin nan'ñeen:

—'O' min'chjo tyi'jnda' nquenho'.

⁵⁰Min tyi'quitji'ho' cüenta na yantyichen na cue' ncúiii tsans'a ntyja 'naan tsoñ'en joo nn'an ndyuaa na nan'xuan jaa, cha' nquii ta tsanm'aants'ian t'man tyi'ntscüje jon tsoñ'en jaa.

⁵¹Majo' chito na tso jon jñ'oon'ñeen ng'e na ivaa' ts'on nquii jon. Nnda' tso jon ng'e juu chu'ñeen conduihin tyee na conintque ndëë jaa nn'an judíos. Jo' na tyincyaa Tyo'ts'on na tyuaa'chen sinin jon 'nan na xejnda ngüentyja na nguuaahan' na nnan'cúee' nn'an Jesús. Nguaa na nnda' cha' nquii tsanm'aants'ian t'man, tyi'ntscüje jon nque ntyjehan nn'an na m'anhin juu ndyuaa'ñeen. ⁵²Ndo' chito xia'nty

ntyja 'naan nque nn'an judíos na ngue' Jesús. Mantyi ngue' jon ntyja 'naan tsoñ'en nn'an na min'cya ro joo na m'anhan na t'man qui n'onhan jon, ntsitjon Tyo'ts'on nan'ñeen ntyja 'naan' jon. ⁵³Ng'e na nnda' tso Caifás, majuuntyi xee'ñeen jnt'a nn'an judíos'ñeen jñ'oon na nnan'cuee'han juu Jesús.

⁵⁴Ng'e jo', tavi tondyi' tyincyo Jesús quii' nt'an nn'an judíos. Jo' jnt'uí ndyuua Judea yohin, sá ncüii tsjoon chjo na jndyu Efraín. Juu tsjoon'ñeen ndyo m'aanhan' ndyuua najjon na tyi'jndye nn'an m'an. Jo' tom'án yohin cüanntyi ro xuee.

⁵⁵Xjen'ñeen vavindyo na nguee' nguee pascua na jaa nn'an judíos conan'cüjê quinman na conan't'maan' Tyo'ts'on. Vitjachen na nguee' juu nguee'ñeen, jndye nan'ñeen jndui'han njoonhan, ty'ehan Jerusalén cha' ndëë nnan'quindëhan tsoñ'en na ican jñ'oon na tqwen Moisés, na ntyja 'naan' jo' ntquenhan'hin na ji'ua conduihan tonnon Tyo'ts'on. ⁵⁶Joo nan'ñeen tojnt'uehan Jesús. Ndo' viochen xjen na tom'anhan vats'on t'man, tonduehan ndëë ntyjehan:

—¿Nchu vaa m'aan' n'onho', aa nts'aahan' na tyi'xe'quindyo jon nguee'?

⁵⁷Ndo' joo ntyee na conintque ndëë jaa nn'an judíos yo nin'nn'an tmaan' fariseos, tqwenhan jñ'oon najjndei'han'. Jnduehan min'cya ro ts'an na aa ntyjii yujon m'aan Jesús, quitsiquindyii tsan'ñeenhan, cha' ndëë ncuee' ndueehan jon.

Scongio María nchen' ng'ee Jesús

(Mt 26:6-13; Mr 14:3-9)

12 Yon xuee vitja na nguee' nguee pascua ya na jaa

nn'an judíos conan'cüjê quinman na conan't'maan' Tyo'ts'on, juu xjen'ñeen squé tsjoon Betania yo Jesús. Squé vaa' Lázaro, juu tsan na tyincyaa jon na vando' xco. ²Ndo' jnan't'maan' nan'ñeen Jesús, jnan'jnda'han na tcü'á. Juu Marta tyentjon juu ndé' ndo' mantyi tacüetyen nquii Lázaro'ñeen yo já na tendyuá mesa yo Jesús. ³Juu María'ñeen na y'oon juu xoncüe litro nchen' ninnquii'chen nardo jnda jndyi njonhan'. Scongio juu nchen'ñeen ng'ee Jesús, ndé' jo' tovee' juu ng'ee jon yo soxquen juu. Ndo' na s'aa juu na nnda', ninvaa quii' v'aa'ñeen tycya jndye quichi. ⁴Juu xjen'ñeen juu Judas Iscariote, jnda Simón, m'aan juu jo', juu juu na jndë' tindyovi' na nninncyaa juu cüenta Jesús. Condui tsan'ñeen ncüii já na tqween' Jesús na quinan'jón yo jñ'oon na toninncyaa jon.

⁵Tyi'cuua ya ntyjii juu ndu na s'aa María na nnda', itso juu:

—Cüa chito tijnt'ua nchen'va' na ncüii ndye ciento s'on denarios. Juu s'on'ñeen nndëë ntejnideihan' nanninñen'.

⁶Majo' chito tso juu na nnda' ng'e na venchjii juu joo nanninñen'. Tso juu na nnda' ng'e tsanch'ueehin, ee juu tonay'oon tjanche na toquiñjon s'on na toninjnt'ue tsoñ'en já, ndo' toco'xen nquiihin na tocüji' juu s'on na ñjonhan'. ⁷Ndo' na nnda' tso juu, jo' t'a Jesús, tso jon:

—Qui'ndyi' tsanscuva' na its'aa juu na nnda'. Ee itsijnda' juu ntyja 'naan' xuee na ntsaquity'iu nn'an ja. ⁸Ee nanninñen' tsoñ'en xuee m'anhan quii' nt'anho'. Majo' ja

chito ninnquii'chen nnda' na nc'ón yo 'o'.

**Jnan'jnda' ntyee na
nnan'cuee'han Lázaro**

⁹Tic'uuaa jñ'oon na m'aaan Jesús Betania yo já, ng'e jo', jndye nn'an squenonhan na m'án. Majo' chito xiaa'ntyi na nin'quijnty'iahan Jesús, mantyi nin'quijnty'iahan juu Lázaro'ñeen, ts'an na tue' na tyincyaa Jesús na tando' xco.

¹⁰Ng'e na nnda' vaa, nque ntyee na conintque ndëe jaa nn'an judíos, jnan'jnda'han na mantyi nnan'cuee'han Lázaro. ¹¹Ee ntyja 'naan' jon jndye ntyjehan nn'an judíos tjihhan ntyja 'naan ntyee, tëntyja n'onhan Jesús.

**Ya squé Jerusalén jnan't'maan' nn'an
Jesús**

(Mt 21:1-11; Mr 11:1-11; Lc 19:28-40)

¹²Tonco ncüiichen xuee, nn'an na jndye jndyi'hin jndyehan na mandyo ntsqué Jerusalén yo Jesús.

¹³Yajo' tyechohan njon ntsquii nnontëncy'a, tyequitjonhan juu jon. Tonan'xuaahan, tonduehan:

—Cüit'maan' nquii Tyo'ts'on. Quityio jon jn'aaan nquii tsan na ndyo yo xuee' nquii jon na taquintyja jon t'man ts'an conduihin na co'xen jon jaa nn'an Israel.

Nnda' ro jñ'oon tonan'xuaa nan'ñeen.

¹⁴Ndo' tijnda' ncüii snon na tantjo Jesús. Na s'aa jon na nnda', siquindëhan' juu jñ'oon' Tyo'ts'on na jndui tivio.

¹⁵Itsohan':

'O' nn'an Jerusalén, tyi'ndyueho'.

Quitquenho' cüenta, indyo nquii jon na taquintyja juu jon t'man ts'an conduihin na co'xen jon 'o' na ntjo jon snon chjo.

¹⁶Majo' já nn'an na tqueen' Jesús na quitsay'ón yo jñ'oon na toninncyaa jon, tataa' n'ón jñ'oonmin' na vejndyee. Majo' vi na jndë sit'maan' Tyo'ts'onhin, yajo' tēñjooon' n'ón na nnda' vaa jñ'oon na jndui ntyja 'naan' jon, ndo' tui cha'xjen juu jñ'oon'ñeen na jndui.

¹⁷M'an ncüii tmaan' nn'an judíos xjen na t'man Jesús Lázaro na toquindyii' jon quii' tsi'ts'ua. Ndo' joo nan'ñeen, vi na jndë tyincyaa jon na vando' xco Lázaro, yajo' totji' jndyoyuhan ntyja 'naan' na nnda' vaa na jnty'ia ndëëhan. ¹⁸Mang'e juu ts'ian'ñeen na s'aa Jesús na tyi'je'quindëe nduihan' na ve' najndeí nquii ts'an, jo' na tyequitjon nan'ñeen jon na jndë jndyehan na nnda' s'aa jon. ¹⁹Ndo' na nnda', jo' jndue fariseos'ñeen ndëe ntyjehan: —¿Aa cotquenho' cüenta je'? Taje'quindëe nnt'aha. Tsoñ'en nn'an conanjonhan ntyja 'naan' jon.

**Vendye nn'an na conan'neinhan
jñ'oon griego jnt'uehan Jesús**

²⁰Quii' nt'an nn'an na ty'e nguee xjen na conan'cüje nn'an judíos quinman, tom'an vendye nn'an na conan'nein jñ'oon griego. ²¹Squenon nan'ñeen na m'aaan Felipe, juu jon ts'an tsjooon Betsaida, ndyuaa Galilea. Tanhan vi naya'ñeen nnon jon, jnduehan:

—Nnda' ta, nt'ue n'ón na nnan'nén yo nquii Jesús.

²²Ndo' tēquitso Felipe juu jñ'oon'ñeen nnon Andrés, jndë

jo' vehan tyequinduehan nnon Jesús na nnda'. ²³Ndo' t'a Jesús jndyuehan, itso jon:

—Ja na condui tsans'a na jñon Tyo'ts'on quii' nt'anho', naneihin jndë tentyja xjen na ngenön navi' t'man na ntyja 'naan'han' ntsit'maan' Tyo'ts'on ja. ²⁴Jñ'oon na mayuu' matsjö ndëëho', ncüii ntquen tsjaan, icanhan' na nnon' ts'anhan' nnon tyuaa. Na nts'aa juu na nnda', itsijonhan' juuhan' cha'vijon na jndë tue'han'. Ee xe na tyi'ndui na nnda', contjohan' na ninjo' ninncüiihan'. Majo' vi na jndë jnon' ts'anhan', jndye ntquen ngue' nts'aahan'. ²⁵Minninchen ts'an na ve'nchjii nquiihin yo na ntsijnda' nquii juu na ngüando' ñuaan' juu, jnaan' jo' ngitsuhin. Majo' min'cya ro ts'an na tyi'njon ntyjii juu nchu vaa na vam'aaan juu, nndaa' juu na tyi'jon quintycüii na vando' ñuaan' juu. ²⁶Xe na aa m'aaan ncüii ts'an na nin'quityentjon nnön, quitsue juu jñ'oon na mancyä. Ee na nts'aa juu na nnda', nc'oon juu naijon na m'an ja. Ndo' nquii Tyëhò' ntsiqinjon jon juu tsan'neen.

Itsinin Jesús ntyja na nnan'cuee' nn'anhin

²⁷“Nein itsi'ndaa'han' ntyji na ngenön navi', ndo' ¿Nchu vaa ntsjö ntyja 'naan'han'? ¿Aa ntsjö: “Tye', cüji' ja juu xjen na ngenön navi'vahin”? Majo' xe'quitsjö na nnda' ee majuu ts'ian na jndyö na ncüi'ö cüenta nn'an. ²⁸'U' tye', ncyä' na ndit'maan' 'U' ntyja njan.

Juu xjen'neen tic'uaa jndyee' tye jon quiñoon'ndue. T'a jon:

—Jndë tyincya na covit'maan' ja, ndo' ndit'maan'ntyichen ja.

²⁹Ndo' nque nn'an na ventyjee' nc'ia', jndyehan na nnda'. Jo'

jnduehan ndëë ntyjehan na co'man ntsuee. Majo' vendye ntyjehan jnduehan:

—Ncüii ángel sinin nnon jon.

³⁰Majo' t'a Jesús jndyuehan, itso jon:

—Tic'uaa na jndyeho' na sinin jon cha' quitejndeihan' 'o', chito cha' ntejndeihan' ja. ³¹Nein covijnda' jnan na nan'xuan nn'an tsonnangue. Nanein ndyuii' ntyja na tsixuan juu yutyia na ico'xen juu quii' n'on nn'an. ³²Ndo' vi na jndë jnan've nn'an ja nnon tsonjn'aaan na nnan'cuee'han' ja, yajo' joo nn'an na ninvaa tsonnangue ndyontyjahan ntyja njan.

³³Jñ'oonva' itso jon cha' quitsi'manhan' nchu vaa na ngenon jon na ngue' jon. ³⁴Majo' t'a nan'neen, jnduehan:

—Majndë jndyé na juu jñ'oon' Tyo'ts'on na jndui itsiquindyihan' na nquii Cristo tyi'je'quintycüii na nc'oon jon. Ndo' na nnda', ¿Ndu na matsu' na nquii jon na conduihin tsans'a na jñon Tyo'ts'onhin quii' nt'an nn'an, nnan'vehanhin na nnan'cuee'han jon? ¿Nin juu na nnda' na matsu' na conduihin tsans'a na jñon Tyo'ts'on quii' nt'an nn'an?

³⁵Ndo' t'a Jesús jndyuehan, itso jon:

—Ja na condui naxuee quii' nt'an nn'an, chjo ro xjen na vi m'an quii' nt'anho'. Ng'e jo' ninnquii'chen c'onho' ntyja njan viochen xjen na m'anntyëchën yo 'o', cha' juu na condui natyia tyi'ncju' cjehan' 'o'. Ee ts'an na m'aaan nacje 'naan' natyia, tyi'quintjii juu yuu jon vjay'oonhan'hin. ³⁶Majo' ja na

condui naxuee, viochen xjen na m'an quii' nt'anho', cantyja n'onho' na condui ja nquii naxuee'ñeen. Xe na aa nnt'aho' na nnda', nnan'xuanho' ntyja 'naan' Tyo'ts'on na nquii jon conduihin naxuee.

Ndo' vi na jndë sinin Jesús jñ'oonmin', tja jon ncüii joo najjon nty'iuu'.

**Tyi'nin'cantyja n'on
nn'an judíos Jesús**

³⁷Ee min na jndye nnon ts'ian tots'aa Jesús tondëehan na tyi'je'quinduihan' yo najndeí nquii ts'an, mancüiixjen tyi'nin'cantyja n'onhan jon. ³⁸Nnda' tui cha' quitsiquindëhan' jñ'oon na toninncyaa juu Isaías, tsan na totsinyin nchu vaa 'nan na nguua. Tso jon:

Ta, ¿Nin juu na vantyja ts'on jñ'oon na conincyá?

Ndo' juu Isaías'ñeen tsontyichen jon ncüiichen jñ'oon:

¿Nin juu na jndë si'man

Tyo'ts'on nnon ntyja najndeí na condui nquii jon?

³⁹Si'man Isaías'ñeen nchu vaa na ndiquindëe na ngantyja n'on nn'an judíos Tyo'ts'on, ee vaa ncüiichen jñ'oon na tso tsan'ñeen:

⁴⁰Cha'xjen ts'an na nchjaan', ndiquindyiaa' juu, mannda' s'aa Tyo'ts'on quii' n'on nn'an, ndo' tyincyaa jon na jnan'que' n'onhan tonnon jon.

Nan'min' tui cha' tyi'je'quitquenhan cüenta nchu vaa na nt'ue ts'on jon yohan min na je'cüaa' n'onhan yo ntyja 'naan' ts'ian na its'aa jon.

Ndo' tsontyichen Tyo'ts'on nnon Isaías'ñeen:

Ee xe na aa ntquenhan cüenta nchu vaa nt'ue ts'ön yohan ndo' ncüaa' n'onhan juuhan', ndo' ng'e na nnda' ntcüe' n'onhan jnanhan, ndo' ng'e jo' ntsin'man ja ñuaanhan.

Ndö' vaa jñ'oon na tso Tyo'ts'on.

⁴¹Sinin Isaías'ñeen ntyja 'naan' nquii Jesús ya sinin jon jñ'oonva' xjen na tityincyoo' nnon jon na tit'maan' Tyo'ts'on.

⁴²Majo' min na nnda' tso Isaías'ñeen, jndye nn'an na m'an n'ian quii' nt'an nn'an judíos, tëntyja n'onhan Jesús. Majo' jnaan' na ncyaaahan nn'an tmaan' fariseos, jo' tyi'quitji' jndyoyuhan na nnda'. Ee xe na aa ntji' jndyoyuhan ntyja 'naan' jon, nque fariseos'ñeen tyi'je'ncyahan na vanaan na nnan'jon nan'ñeen xjen na covancüiihan vats'on na conan't'maan' nn'an Tyo'ts'on.

⁴³Ee joo nanm'ann'ian'ñeen, neinntyichenhan na quindue ntyjehan na ya jndyi cont'ahan, chichen na ntyja n'onhan na juu Tyo'ts'on ngitso na ya ntyjii jon yohan.

**Jñ'oon na incyaa Jesús, coxehan'
nn'an yo 'nan na conan'tjahan**

⁴⁴Yajo' jndeí tic'uaa 'ndyo Jesús. Tso jon:

—Minninchen ts'an na vantyja ts'on ja, tsan'ñeen chito xia'ntyí ja vantyja ts'on juu. Mantyi vantyja ts'on juu nquii Tyëhö' na jñon jon ja. ⁴⁵Ndo' minninchen ts'an na jndë jndyiaa' juu ja, mantyi jndë jndyiaa' juu nquii jon na jñon

ja quii' nt'anho'. ⁴⁶Ja na condui naxuee jndë jndyö tsonnangue na mancyä naxuee quii' ñuaan nn'an, cha' minnichen ts'an na vantyja ts'on ja, ncüji'han'hin ntyja 'naan' natyia. ⁴⁷Majo' min'cyä ro ts'an na ndyii jñ'oon na mancyä, min tyi'quitsiquindë juuhan', chito ja tsixuan na ntco'xën tsan'neen 'nan na itsitjahin. Ee chito t'ion Tyëhö' ts'ian ja na ntco'xën nn'an yo 'nan na conan'tjahin. T'ion jon ts'ian ja na quitsin'man ñuaan nn'an. ⁴⁸Juu tsan na tyi'cuee' ts'on ja ndo' min tyi'cy'oon juu cüenta jñ'oon na mancyä, vaa ncüii na ntco'xenhan'hin. Juu xuee na mats'iañ'en, manquentyi jñ'oon na jndë sinën, joohan' ngito'xenhan' tsan'neen ntyja 'naan' na jndë sitjahin. ⁴⁹Tyi'nan'tiuho' na ve' na jndei' nquii 'ndyö na matsinën jñ'oonmin'. Ee nquii Tyëhö' na jñon ja quii' nt'an nn'an, nquii jon t'ion ts'ian ja na quitsinëhan', ndo' na quitsi'manhan' ndëëho'. ⁵⁰Ndo' juu jñ'oon na tqen jon, mavaa' ts'ön na incyaahan' na tsixuan ts'an na tyi'quintycüii na vando' ñuaan' juu. Ng'e jo' ninnquii'chen matsinën cha'xjen joo jñ'oon na ndë si'man jon nnön."

Tman Jesús ng'e nn'an na tqueen' jon

13 Ntyjantyi xjen na tye' na tqueen' Jesús já nn'an na quitsay'ón yo jñ'oon na toninncyä jon, si'man jon na venchjii jndyi jon já. Ntyjii jon na jndë vaventyja xjen na nndui' jon nnon tsonnangue na ncja ntcüe' jon na m'aan tye jon. Jo' xjen na vavindyö na ngitye' nguee pascua ya na conan'cüjé

quinman na conan't'mán' Tyo'ts'on, si'manntyichen jon na t'man jndyi vaa na venchjii jon já.

²Tcü'á yo Jesús cüenta matman. Juu xjen'neen jndë s'aa yutyia quii' ts'on juu ntyjé Judas Iscariote, jnda Simón, na ncyaa juu cüenta Jesús. ³Majnda' ntyjii jon na nquii tye jon jndë tyincyaa jon na min'ncüii 'nan tyi'ngenon jon na chito jñ'oon' jon. Ntyjii Jesús na jnan jon na m'aan Tyo'ts'on ndo' majo' vja ntcüe' jon. ⁴Juu tman'neen, viochen xjen na tcü'á, jnanquintyja Jesús, tji' jon ndiaatco na cüe jon. Sityen jon tsiaa' jon yo ncüii ndiaa na cot'ué ndué. ⁵Ndë jo' tyion jon ndaatioo quii' 'nan na cotmán ndué. Ta' jon na iman jon ng'é, ndë ive' jon ng'é yo ndiaa'neen.

⁶Majo' ya na tuee' jon nnon Simón Pedro, itso juu nnon jon:

—Ta, ¿Aa ja mman' ng'é?

⁷T'a Jesús, itso jon:

—Ndicüaa' tson' ts'ian na mats'a naneinhin, majo' ya ndëcyä ncüaa' tson'han'.

⁸Majo' itso Pedro:

—Tyi'xe'ncyä na mman' ng'é.

T'a Jesús, itso jon:

—Xe na aa tyi'man 'u', tyi'je'quindëë ntsixuan' ntyja njan.

⁹Itso Simón Pedro nnon Jesús:

—Ta, xe na aa nnda', yajo' chito ve' xia'ntyi ng'é, mantyi quiman' nt'ö yo xquën.

¹⁰Majo' sinin Jesús ncüii jñ'oon na tyi'quitso nquii'han' nnon Pedro:

—Minnichen ts'an na jndë jndëë', tyi'icanhan' na mman na ninvaañ'enhin ee jndë ntju'hin, ve' xia'ntyi ng'ee ro juu icanhan' na mman. Ndo' 'o' conduiho' na ntju' n'onho', majo' tyi'tsoñ'enho'.

¹¹Nnda' tso jon ee ntyjii ya jon nin juu na ninncyaa cüentahin nduee ntyee 'naan nn'an judíos.

Ng'e jo' na tso jon:

—Majo' tyi'tsoñ'enho' na conduiho' na ntju' n'onho'.

¹²Ndo' vi na jndë jndë tman jon ng'é, tcüe nnda' jon ndiaatco 'naan' jon, ndë jo' təcjo nnda' jon mesa. Itso jon ndé:

—¿Aa covaa' n'onho' nin 'nan itsiquindyihan' na nnda' s'a?

¹³O' conan'quijndyuh'o' ja tsan na tsi'man jñ'oon naya ndëho' ndo' mantyi na condui ja ts'an na ico'xeenho'. Ndo' majo' ro na condueho' ee mancüixjen jo' condui ja. ¹⁴Ng'e ja na condui tsan na tsi'man ndëho' ndo' na matye'ntjöh'o', jndë tman ng'eho', mantyi chuhan' na 'o' quitjue'cjeho' na ntyentjonho' ndë ntyjeho'.

¹⁵Ee ja jndë s'a ncüii nnon na tsi'manhan' ndëho' cha' mantyi 'o' quint'aho' na nnda' yo nn'an cha'xjen jndë s'a yoho'. ¹⁶Jñ'oon na mayuu' matsjö ndëho', juu moso tyi't'man conduihin cha'xjen t'man condui nquii ts'an na ityentjon juu nnon. Ndo' mantyi nquii ts'an na conduihin ts'an na incyaa juu jñ'oon, tyi'tsijonhan'hin yo nquii ts'an na t'ua ts'ian'ñeen nnon juu. ¹⁷Xe covaa' n'onho' jñ'oonmin' ndo' xe na aa nt'aho'han', ndyio Tyo'ts'on jn'aanho'.

¹⁸“Majo' chito matsjö jñ'oonva' ntyja 'naan tsoñ'enho'. Ee mantyi nchu xjen nn'anho', 'o' na jndë tjih'o' na quinan'jonho' ts'ian na mats'a. Ee mancüixjen ijnde'han' na quitsiquindëhan' juu jñ'oon na chu

salm'o na itsohan': “Manquii ts'an na icüa' yo ja, itsuehin na cjö.”

Nnda' vaa itsiquindyi juu salmo'ñeen. ¹⁹Matsjö jñ'oonva' ndëho' vitjachen na nndui na nnda', cha' juu xjen na ntsiquindëhan' juuhan', ngantyja n'onho' na condui ja manquiintyi jon na jndë totsjö ndëho'. ²⁰Jñ'oon na mayuu' matsjö ndëho', minnichen ts'an na ncy'oon juu cüenta ts'an na ma'ua ts'ian njan nnon juu, ja iy'oon tsan'ñeen cüenta. Ndo' minnichen ts'an na iy'oon juu cüenta ja, mantyi iy'oon tsan'ñeen cüenta nquii jon na jñon ja quii' nt'anho'.

Itsiquindyi Jesús na njndëe Judas jon

(Mt 26:20-25; Mr 14:17-21; Lc 22:21-23)

²¹Jndë na sinin Jesús jñ'oonva', t'man jndyi vaa na si'ndaa'han' ntyjii jon, yajo' tji' jndyoyu jon ndé. Itso jon:

—Jñ'oon na mayuu' matsjö ndëho', ncüii nqueho' nninncyaa juu cüenta ja.

²²Xjen'ñeen tojnty'ia ndëe ntyjé ng'e ndicüaa' n'ón nin ncüii já na itso jon na nts'aa na nnda'. ²³Juu xjen'ñeen ja Juan na vequityën ngiaa' Jesús na cocü'á. T'man vaa na venchjii jon ja. ²⁴Jo' juu Simón Pedro s'aa jon nt'ö jon nnön na cüax'ë nnon Jesús nin ncüii já na nninncyaa juu cüentahin. ²⁵Jo' sindyoo'ntyichen ja ngiaa' Jesús, tax'ë nnon jon, tsjö:

—Ta, ¿Nin ncüii já na nts'aa na nnda'?

²⁶Ndo' t'a jon 'ndyö, tso jon:

—Majuu tsan na nninncyá tan' tyoo' nnon ya na jndë siquint'ahan'.

Ndo' vi na jndë siquindaa' jon tyoo'ñeen, tyincyaa jonhan' nnon Judas Iscariote, jnda ncüii ts'an na jndyu Simón. ²⁷Ndo' xjen'ñeen vi na jndë ty'oon juu cüenta tyoo'ñeen, tēquee' yutyia Satanás quii' ts'on juu. Yajo' tso Jesús nnon juu:

—Quitsicje 'u' yo ts'ian na ntsa'.

²⁸Majo' já na minndyuá mesa yohin, min'ncüii já ty'cüaa' n'ón ndu na nnda' tso jon. ²⁹Ndo' ng'e na mangiío na juu Judas na y'oon tjanche na ñjon xoquitu', jo' vendye já jnan'tiú na t'ua Jesús ts'ian nnon juu na quitsijnda juu 'nan na icanhan' na ninjnt'ue já juu nguee'ñeen, ndo' aa quits'aa juu naya naninñen'.

³⁰Ndo' vi na jndë tcüa' Judas juu tan' tyoo'ñeen, manin'ñoon' jndui' juu. Ndo' juu xjen'ñeen jndë tijaanhan'.

Jñ'oon xco na ico'xenhan' nn'an

³¹Vi na jndë jndui' Judas quii' nt'án, itso Jesús ndé:

—Neinhan ja na condui tsans'a na i'ua Tyo'ts'on ts'ian nnön na jndyö quii' nt'an nn'an, condit'maan' ja. Ndo' juu 'nan na ngenön ndit'maan' jon ntyja 'naan'han'. ³²Ndo' ng'e juu 'nan na ngenön, ndit'maan' jon ntyja 'naan'han', yajo' mantyi ja na condui tsans'a na jñon jon ja quii' nt'an nn'an, ntsit'maan' jon ja ntyja 'naan'han' ndo' cje nts'aa jonhan'. ³³O' na conduiho' ntsinda na venchjiho', matavivio vi m'an yo 'o'. Njnt'ueho' ja, ndo' cha'xjen jndë totsjö ndë ntyjēhē nn'an judíos, nein majuuntyihan' matsjö ndēho':

'O' je'quindē ntsqueho' najon na ncjö. ³⁴Ncüii jñ'oon xco na mancya ndēho' na ico'xenhan' 'o', na quinan'vengioho' ntyjeho'. Cha'xjen m'an ja na ventjiho', mannda' vaa quinan'vengioho'hin. ³⁵Ee na nnt'aho' na nnda', tsoñ'en nn'an ncüaa' n'onhan na conduiho' nn'an na tc'ën na quitsay'onho' yo jñ'oon na mancya.

Itsiquindyí Jesús na ncüji Pedro

(Mt 26:31-35; Mr 14:27-31; Lc 22:31-34)

³⁶Ndo' taxee' Simón Pedro nnon Jesús:

—Ta, ¿Yuu vijon vja'?

T'a Jesús, tso jon:

—Ntyja na ngenön naneinhan, je'quindē ntsijon 'u' ntyja 'naan'han', majo' ngüentyja xjen na ngenoon'han'.

³⁷Jo' taxee' Pedro nnon jon:

—Ta, ¿Ndu na je'quindē na ntsijon ja naneinhan yo 'nan na ngenoon'? Tanin min xe na aa ncü'io yo ntyja 'nan'.

³⁸Ndo' t'a Jesús, tso jon:

—'U' matsitiu' na nninncyá' na nncü'io' ntyja njan. Jñ'oon na mayuu' matsjö nnon', vitjachen na ntsixuaa quil'ö na vanco 'io, majo' juu xjen'ñeen 'u' jndë ndye jnda jndë tji 'u' ntyja njan.

Condui Jesús nato na nguee' ts'an na m'aañ Tyo'ts'on

14 “Tyi'ninncyaho' na ntsi'ndaa'han' ngioho'. Covantyja n'onho' Tyo'ts'on, mantyi cantyja n'onho' ja. ²Vaa' tyēhō' jndye joo min yuu jon na nc'on nn'an. Xe na aa chí nnda' vaa, jndë tsjö ndēho'. Mancjö na ntsijnt'a

joohan' na ninjnt'ueho'. ³Ndo' na jö ntsijnt'a naijon na nc'onho', majo' nndyö ntcü'ë. Ndo' jo' ncjöchöho' naijon na m'an, cha' naijon na m'an, mantyi 'o' nndëë nc'onho' jo'. ⁴Ndo' 'o' mangioho' yuu jon tja nato na nguee'han' naijon na jö.

⁵Ndo' itso Tomás nnon Jesús:

—Nnda' ta, já tyi'quindió yuujon vja', ndo' ¿Nchu vaa nt'á na ncüaa' n'ón yuujon tja juu nato'ñeen?

⁶T'a Jesús, tso jon nnon juu:

—Ja condui nato, ndo' condui ja jñ'oon na mayuu', ndo' condui ja na tyi'jon quintycüii na vando' ñuaan' ts'an. Ninnquii'chen ntyja njan na nndëë nguee' ts'an na m'aan Tyëhö'. ⁷Xe na aa covaa' n'onho' nin condui ja, yajo' mantyi ncüaa' n'onho' ntyja 'naan' nquii Tyëhö'. Majo' nanein na tonnon ng'e na cotal'jn'aanho' ja, mantyi cotal'jn'aanho'hin, ndo' cha'vijon na jndë jnty'ia ndëëho'hin.

⁸Ndo' tso Felipe nnon Jesús:

—Nnda' ta, quitsi'man' Tye'hö' ndé, yajo' ntjo ya ngió.

⁹T'a Jesús 'ndyo juu:

—U' Felipe, jndë tijndye xuee na m'an yo 'o', ¿Aa manin jo' tyi'cüajnan' ja? Juu ts'an na jndë jndyiaa' ja, mantyi jndë jndyiaa' juu nquii tyëhö'. ¿Ndu na tsu': Quitsi'man' tye'hö' ndé? ¹⁰¿Aa tyi'cantlya tson' na jndyoyu condui ja yo tyëhö', ndo' jndyoyu conduihin yo ja? Majoo jñ'oon na matsinën ndëëho', chito cha'xjen na mavaa' ts'ön ncö na matsinëhan'. Nquii Tyëhö' na ninnquii'chen m'aan jon yo ja, nquii jon its'aa jon ts'ian 'naan' jon yo ntyja njan.

¹¹Ng'e na nnda', cantyja n'onho'

na ninncüii condui ja yo Tyëhö', ndo' ninncüii conduihin yo ja. Xe na aa ndicantyja n'onho' na nnda', majo' ncyaho' na ngantyja n'onho' ja xenge' ntyja 'naan joo ts'ian na mats'a. ¹²Jñ'oon na mayuu' matsjö ndëëho', min'cya ro ts'an na vantyja ts'on juu ja, maninjoo ts'ian na mats'a, jo' nts'aa juu. Ata njonntyichen ts'ian na nts'aa juu, ng'e jö na m'an Tyëhö'. ¹³Ndo' minninchen jñ'oon na ngitanho' nnon Tyëhö' yo xuë, jo' na ninncyahan' cha' cüit'maan'hin ntyja njan na condui ja jnda jon. ¹⁴Tsoñ'en na ngitanho' yo xuë, ninncyahan' ng'e na m'anho' ntyja njan.

**Itso Jesús na ninncyaa jon
Espíritu Santo quii' n'on nn'an
na vantyja n'onhan jon**

¹⁵“Xe na aa vengioho' ja, yajo' quita'nguee'ho' jñ'oon njan na ico'xenhan' 'o'. ¹⁶Ndo' ja ntc'an nnon Tyëhö' na nncyaa jon ncüiichen na ntejndei jon 'o', manquii Espiritu Santo na conduihin jñ'oon na mayuu'. Ninnquii'chen nc'oon jon yoho'. ¹⁷Nn'an na m'an ntyja 'naan' tsonnangue, je'quindëë na ncy'onhan cüenta jon ee tyi'cojnty'iahin jon, min tyi'quita'jn'aanhan jon. Majo' 'o' cotal'jn'aanho'hin, ee m'aan jon quii' n'onho', ndo' ninnquii'chen nc'oon jon yoho'.

¹⁸“Tyi'je'qui'ndyi 'o' na ntjotoho', majnda' na nndyö nnt'a na m'anho'. ¹⁹Nn'an na tyi'cantlya n'onhan ja, mavaa xjen na nnan'cuee'han ja, ndo' ndë jo'

taxe'quijnty'iantyichenhan ja.
 Majo' 'o' njnty'ia nnda'ho' ja, ee na
 ngüant'ö xcö. Mang'e jo' mantyi
 'o' nnan'xuanho' na tyi'quintycüüi
 na nta'ndo' xco ñuaanho'. ²⁰Juu
 xjen'ñeen, vi na jndë tentyjahan',
 ncüaa' n'onho' na m'an ja yo
 Tyëhö', ndo' mantyi 'o' m'anho' yo
 ja, ndo' ja m'an yoho'. ²¹Juu tsan
 na itsue jñ'oon na maco'xën ndo'
 na itsiquindëë juuhan', tsan'ñeen
 vi'nchjii juu ja. Mantyi nquii Tyëhö'
 ntsivi'nchjii jon ts'an na vi'nchjii
 ja. Ndo' mantyi ja ntsivi'nchji
 tsan'ñeen, ndo' ntsi'man nnon jon
 ntyja njan.

²²Yajo' itso juu tsan na jndyu
 Judas, majo' chito Judas Iscariote:
 —Nnda' ta, ¿Ndu na xia'ntyí ndé
 na ntsi'man' ntyja na condui 'u',
 majo' tyi'je'quitsa'han' ndëë nn'an
 tsonnangue?

²³Ndo' t'a Jesús 'ndyo jon:
 —Juu ts'an na venchjii ja,
 ntsiquindëë jon jñ'oon na maquën.
 Ndo' Tyëhö' nc'oon jon na venchjii
 jon tsan'ñeen ndo' ntsquënón
 na m'aan juu na nc'ón yohin.
²⁴Majo' juu ts'an na tyi'venchjii ja,
 tyi'nin'cüanguee' tsan'ñeen jñ'oon
 na mancya. Ee jñ'oon na mancya
 ndëëho' tsixuanhan' jñ'oon 'ndyo
 Tyëhö' na t'ua jon ts'ian nnön na
 jndyö quii' nt'an nn'an, chito jñ'oon
 'ndyö ncöhan'.

²⁵“Matsinën jñ'oonmin ndëëho'
 viochen xjen na ninm'an yoho'.
²⁶Majo' ja ntc'an nnon Tyëhö' na
 quijñon jon Espíritu Santo yoho'
 na nquii jon ngüañoon' jon 'o'.
 Ntsi'manntyichen jon ndëëho'
 jñ'oon na icanhan' na quindyeho'.
 Ndo' nts'aa jon na ngañjooon' n'onho'

tsoñ'en jñ'oon na jndë nintotsjö
 ndëëho'.

²⁷“Juu na condui ja na tajñuaan'
 ts'on ja, ma'ndyihan' na c'oonhan'
 yoho'. Juuhan' mancya na cy'onho'
 cüentahan', juuhan' njonntyichen
 tsixuanhan', chito juu na
 tajñuaan' ts'on na nan'xuan nn'an
 tsonnangue. Tyi'nin'ncyaho' na
 ntsi'ndaa'han' ngioho' nin ncüüi
 nnon na ntjonho' min tyi'ntyueho'.
²⁸Jndë jndyeho' na tsjö ndëëho'
 na ncjö, majo' nddyö nnt'a na
 m'anho'. Xe na aa vengioho' ja,
 yajo' nninnnyaahan' na neinho'
 min na tsjö na jö, ee jö naijon na
 m'aan Tyëhö'. Jon t'manntyichen
 conduihin, chintyi ja. ²⁹Ndo'
 jñ'oonmin' matsiquindyí ja 'o'
 vitjachen na ngüentyjahan', cha'
 vi na jndë tentyjahan', ngantyi ja
 n'onho' ja.

³⁰“Mataviviochen na ntsinën yo
 'o', ee nquii juu na itye'ntjon nn'an
 tsonnangueva, jndë ndyontyi juu.
 Majo' ntyja njan ta'nann min'ncüüi
 nnon na nndëë ninjnt'uehin na
 quit'uuihan' ja. ³¹Ee tsoñ'en jñ'oon
 na ico'xen Tyëhö' ja, mavanc'uëhan'.
 Ntyja 'naan'han' ncüaa' n'on nn'an
 tsonnangue na venchji ja jon. Cüa
 je', quinan'quintyjaho', cja, nnt'ui
 ntjoohin.

Condui Jesús ts'öö ntjon na mayuu'

15 “Ja condui ts'öö ntjon na
 mayuu', ndo' nquii Tyëhö'
 conduihin ts'an na vantyjee'han'.
²Min'cya ro nt'ö juu ts'öö'ñeen
 na m'aanhan' ntyja njan na
 tyi'quint'ahan' të, ityjee jonhan',
 ndo' itscyaa jonhan'. Majo' ncüüi
 cüii nt'ö ts'öö'ñeen na cont'ahan' të,

ityjee jon ndëehan' cha' jndyentyi të quint'ahan'. ³Joo jñ'oon na jndë tyincyä ndëëho', iquen ntju'han' ñuaanho' cha' ya nnt'aho' ts'ian njan. ⁴Mang'e jo' quintjotyenho' ntyja njan cha'xjen contjotyen ja ntyja 'naanho'. Ee cha'xjen nt'ö ts'öö, je'quindëë nts'aa nquiihan' të vi na jndë t'ioo'han' yo nquii ts'öö, min 'o' je'quindëë nt'aho' ts'ian na ndit'maan' Tyo'ts'on ntyja 'naanho' xe na aa tyi'quintjoho' ntyja njan.

⁵“Ja condui cha'vijon x'ee ts'öö, ndo' 'o' conduiho' nt'öhan'. Nin ncüiiho' na contjotyenhin ntyja njan, mantyi ntjotyen ja yohin. Ndo' ng'e na nda', ndëë nt'aho' ts'ian njan. Majo' xe na aa nt'ioo' ts'an ntyja njan, ta'nän ncüii nnon na ndëë nts'aa juu na ndit'maan' Tyo'ts'on ntyja 'naanho'. ⁶Ndo' juu ts'an na tyi'quintjotyenhin ntyja njan, ntyque'han' juu cha'xjen na conan'cyaa nn'an nt'ö ts'öö, ndo' jo' cocanho'. Ndë jo' conan'ncüii nn'an nt'öö'ñeen na ndyionhinhan' nnon chon na nntcohan'.

⁷“Xe na aa contjotyenho' ntyja njan ndo' cota'nguee'ho' jñ'oon na mancyä, yajo' quitanho' nnon Tyo'ts'on tsoñ'en na nt'ue n'onho' ndo' ninncyäa jonhan'. ⁸Ndö vaa na itsit'maan'han' Tyëhö', na nt'aho' jndye nnon na ntyja 'naanho' jo' ndit'maan'hin. Na nnt'aho' na nda', ntsi'manhan' na mayuu' conduiho' nn'an na mac'ën na quinan'jonho' yo juu jñ'oon na mancyä. ⁹Cha'xjen nquii Tyëhö' venchjii jon ja, mannda' ro venchji jahin. Jo' quintjotyenho' ntyja 'naanho' juu na m'an na venchjiho'. ¹⁰Ja matsiquindëë jñ'oon na

ico'xen Tyëhö' ja, ndo' contjo ja quii' na venchjii jon ja. Mantyi 'o' ninnquii'chen quita'nguee'ho' jñ'oon na maco'xënho'. Ee na nnt'aho' na nda', ntjotyenho' ntyja 'naanho' juu na venchji 'o'.

¹¹“Jñ'oonmin' matsinën ndëëho' cha' juu na incyaa Tyo'ts'on na nën rö, nnan'xuanho'han', ata vantjo'chen ninncyaaahan' na neinho' ng'e na cota'nguee'ho' 'nan na matsjö. ¹²Ndö ro jñ'oon na maco'xën ja 'o' na quinan'vengioho' ntyjeho' cha'xjen na venchji ja 'o'. ¹³Juu tsan na ninncyäa na cue' ntyja 'naanho' ntyje, t'manntyi tsixuan juu na venchjii juu tsoñ'en nn'an. ¹⁴'O' conduiho' nn'an na ya jñ'oon yo ja xe na aa cota'nguee'ho' jñ'oon na maco'xënho'. ¹⁵Tyi'quitsjö na 'o' conduiho' moso, ee ts'an na m'aan moso tyi'quintjii juu nin 'nan itsijnda' nquii tsan na itye'ntjonhin. Nein matsjö na 'o' conduiho' nn'an na ya jñ'oon yo ja, ee tsoñ'en jñ'oon na jndyi 'ndyo Tyëhö', jndë tsjö nc'ihan' ndëëho'. ¹⁶Chito 'o' jnt'ueho' ja, ncö tji ja 'o' ndo' ma'ua ts'ian ndëëho' na ntsaquent'aho' ncüii cüii nnon na je'camintyjee' na ndit'maan' nquii Tyëhö' ntyja 'naanho'. Ee na nnt'aho' na nda', ninncyäa jon min'cyä ro jñ'oon na ngitanho' nnon jon yo xuë ng'e na vantyja n'onho' ja. ¹⁷Ndo' ndö vaa jñ'oon na maco'xën 'o': Quinan'vengioho' ntyjeho'.

**Jesús yo nn'an cüentaa' jon,
tyi'cuee' n'on nn'anhin**

¹⁸“Vaa xjen na nque nn'an tsonnangue, tyi'cuee' n'onhanho'. Ya na nda' vaa, cüaa' n'onho' na

tyuaa'ntyichen t'onhan na tyi'cuee' n'onhan ja, chito ninnqueho'.

¹⁹Xe na aa cotsay'onho' jñ'oon yo nn'an tsonnangue, yajo' n'c'onhan na vengiohan 'o'. Majo' ng'e na tyi'quinan'jonho' yohan, jo' na tyi'cuee' n'onhan 'o', ee ja jndë tji ja 'o' quii' nt'an nan'ñeen na nan'xuanho' cüentaa' nquii Tyo'ts'on. ²⁰Cañjoo' n'onho' joo jñ'oon na jndë totsjö ndëëho'. Juu moso tyi't'man conduihin cha'xjen nquii ts'an na ico'xenhin. Ng'e na conty'e nn'an ja, majo'nty' nty'ehin 'o'. Ndo' xe na aa cota'nguee'ho' jñ'oon na mancya, yajo' mantyi nnan'vehan jñ'oon na ninncyaho' ndëëhan. ²¹Ee mancüiixjen nnt'avi' nn'anho' ng'e na conduiho' cüenta. Nnt'ahan na nnda' ng'e na tyi'quital'n'aanhan nquii jon na jñon ja quii' nt'anhan.

²²“Xe na ja tyi'quindyö na matsinën ndëëhan, yajo' tyi'je'quitsijnda'han' na nan'xuanhan jnan tonnon Tyo'ts'on. Majo' neinhin tyi'je'quindëë nduehan na tyi'quindiohan na aa conan'tjahan nnon jon. ²³Ee juu tsan na tyi'cuee' ts'on ja, mantyi tyi'cuee' ts'on tsan'ñeen nquii Tyëhö'. ²⁴Min'ncüii ts'an tyi'cots'aa ts'ian quii' nt'an nn'an cha'xjen joo ts'ian na mats'a. Xe na aa tacots'ahan', yajo' tyi'je'cüijnda' na conan'tjahan nnon jon. Majo' min na jndë jnty'iahan ts'ian'ñeen na mats'a ntyjanty' xjen na t'a jahan', mancüiixjen m'anhan na tyi'cuee' n'onhan ja yo nquii Tyëhö'. ²⁵Majo' nnda' vaa cha' quitsiquindëhan' juu jñ'oon na jndui na conan'y'onhan na ico'xen na itsohan': T'on

nn'an na tyi'cuee' n'onhan ja min na tacots'a min'ncüii nnon na ninncyaaahan' na cont'ahan na nnda'.

²⁶“Majo' nquii jon conduihin na ngüañoon' jonho', nquii Espíritu na conduihin na mayuu', nnan jon na m'aan Tyëhö' na ncüjee' jon na m'anho'. Xjen na nnguë ntcü'ë na m'an Tyëhö', n'ua ts'ian na nndyo Espíritu Santo na m'anho'. Ndo' vi na jndë tyjee' jon, ncüiji' jndyoyu jon ntyja njan. ²⁷Ndo' mantyi 'o' ntyji' jndyoyuho' ntyja njan, ee xjen na t'a ts'ianmin' m'anho' yo ja.

16 Itsontyichen Jesús:
—Jndë sinën jñ'oonmin' ndëëho' ntyja njan cha' tyi'ntscyaahan' 'o' na vantyja n'onho' Tyo'ts'on. ²Ee nque nn'an judíos, ntji'han 'o' quityquii' nt'aan'on 'naanhan. Ndo' mangüentyja xjen na min'cya ro ts'an na ntscuee' juu 'o' tsojnaan' na vantyja n'onho' ja, ntsitiuto juu na itye'ntjon juu nnon Tyo'ts'on na nts'aa juu na nnda'. ³Nnt'ahan nan'min' ng'e ndicüaa' n'onhan ntyja 'naan' nquii Tyëhö' min ntyja njan. ⁴Majo' jndë tsjö jñ'oonmin' ndëëho' cha' ya na ngüentyjahan', ngañjoo' n'onho' na jndë tsjöhan'.

Ts'ian na its'aa Espíritu Santo

“Tyi'quitsjö jñ'oonmin' ndëëho' xjen na t'a ts'ian na chö ng'e na ninm'an yoho'. ⁵Majo' nquii jon na jñon jon ja quii' nt'anho', jö ntcü'ë na m'aan jon, ndo' min'ncüiio' tacota'xee'ho' yuu vijon jö. ⁶Majo' ve' ee na tsjö jñ'oonmin' ndëëho', jo' t'man jndyi' itsichjoo'han' n'onho'. ⁷Ndo' min na nnda' vaa, majo'

jñ'oon na mayuu' matsjö ndëëho', mancüiixjen ntejndeihan' 'o' na ncjö. Ee xe na aa tyi'ncjö, nquii jon na ngüañoon' jon 'o' tyi'xe'cüjee' jon. Ndo' na ncjö, nc'ua ts'ian nnon jon na quindyö jon na m'anho'. ⁸Ndo' vi na jndë tyjee' jon, joo nn'an na conan'tjahan, nts'aa jon na ngioo' n'onhan yo nquii jon, yo na quint'ahan 'nan na chuhan' ndo' mantyi yo na ntco'xen Tyo'ts'onhan tsojnaan' na conan'tjahan nnon jon. ⁹Joo nn'an na tyi'nin'canyja n'onhan ja, nquii Espíritu Santo nts'aa jon na ngioo' n'onhan na conduihan nn'an jnan. ¹⁰Mantyi nts'aa jon na ngioo' n'on nn'an tsonnangue na quint'ahan 'nan na jndyoyu ng'e na jö ntcül'ë na m'aan Tyëhö', ndo' taxe'quijnty'iantyichenhan ja. ¹¹Nts'aa jon na ngioo' n'on nn'an na mayuu' na ntco'xen Tyo'ts'onhan tsojnaan' na tonan'tjahan nnon jon ee na jndë tco'xen jon nquii yutyia na conintque quii' n'on nn'an tsonnangue.

¹²“Min jndyechen jñ'oon na nin'quitsinën ndëëho', majo' ndiquindëë ncüaa' n'onho'han' nanein. ¹³Majo' nquii Espíritu na conduihin na mayuu', juu xjen na ncüjee' jon, ngotsi'manntyichen jon ndëëho' tsoñ'en jñ'oon na conduihan' na mayuu'. Tyi'xe'quitsinin jon ntyja nchu vaa tsixuan nquii jon, xia'ntyti ntsinin jon ntyja 'naan' ncüii cüii jñ'oon na indyii jon na itsinin nquii Tyo'ts'on. Ndo' ntsi'man jon ndëëho' 'nan na ndëcyä nndui. ¹⁴Ntsit'maan' jon ja ee tsoñ'en jñ'oon na nin'quitsiquindyi ja 'o' ncy'oon

jon cüentahan', ndo' jñ'oon'ñeen ntsi'man jonhan' ndëëho'. ¹⁵Tsoñ'en na tsixuanhan' cüentaa' nquii Tyëhö', macüentahan'. Ng'e jo' na tsjö na nquii Espíritu Santo ncy'oon jon cüenta jñ'oon na nin'quitsiquindyiho' ndo' na ntsi'man jonhan' ndëëho'.

¹⁶“Taviviochen vi nc'ön yoho' ndo' ndë jo' taje'quijnty'iantyichenho' ja. Ndo' ya ndëcyä, chjovi' xjen, vi njnty'ia nnda'ho' ja, ng'e jö na m'aan Tyëhö'.

**Juu na itsichjoo'han'
n'onho' ntscüequenhan' na
nc'onho' na neinho'**

¹⁷Jndë na sinin jon jñ'oonmin', vendye já na tqueen' jon na quitsay'ön jñ'oon yohin, jndué ndëë ntyjé:

—¿Nin 'nan nin'quitsiquindyi jñ'oonva' na itso jon ndëë: Taviviochen vi nc'ön yoho', ndo' ya ndë taje'quijnty'iantyichenho' ja? Ndo' ya jndëcyä, chjovi' xjen vi njnty'ia nnda'ho' ja? Ndo' mantyi na itso jon: Ng'e na ncjö na m'aan Tyëhö'. ¹⁸Jndüentyëchén: “¿Nin nin'quitsi'man jñ'oonva' na itso jon na chjovi' xjen? Ndicüaa' nn'ön ntyja 'naan'han'.”

¹⁹Ndo' Jesús, taa' ts'on jon na nin'quita'x'ëntyëchén jñ'oon'ñeen nnon jon. Jo' tso jon:

—¿Aa cota'xee'ho' ndëë ntyjeho' ntyja 'naan' jñ'oonmin' na tsjö na taviviochen vi na nc'önntyë yoho', ndo' ndë jo' taxe'quijnty'iantyichen 'o' ja, ndo' ndëcyä na chjovi' xjen, yajo' njnty'ia nnda'ho' ja? ²⁰Jñ'oon na mayuu' matsjö ndëëho', nque nn'an na m'an

ntyja 'naan' tsonnangue nc'onhan na nein jndyihan na njnty'iahan 'nan na ngenön. Majo' juuhan' nnts'aahan' na nndyuee jndyihö'. Majo' juu na itsichjoo'han' n'onho', ntscüaquenhan' na nc'onho' na neinho'. ²¹Ncüii tsanscu, iquiihan'hin xjen na mandyo ntsingui jon, ng'e jndë tentyja xjen. Majo' vi na jndë tui yujnt'a, cotsuu' tycya ts'on jon na tquiihan'hin ee m'aan jon na neiin' jon na jndë tui jnda jon. ²²Mannnda' vaa itsijonhan' ntyja 'naanho'. Nein m'anho' na chjoo' n'onho' na matsjö na ncjö, majo' ninncyaaahan' na neinho' ya na njnty'ia nnda'ho' ja. Ndo' juu xjen'neen juu na neinho', ta'nan ts'an na nndë ntyjeehan'.

²³“Juu xee'neen taxe'canhan' na nta'xee'ntyichenho' jñ'oon nnön. Jñ'oon na mayuu' matsjö ndëeho', tsoñ'en na ngitanho' nnon Tyëhö' yo xuë ng'e na vantyja n'onho' ja, jo' na ninncyaa jon na ncy'onho' cüentahan'. ²⁴Ata xjen nein ta'nan tcanhan' na ninjnt'ueho' xuë na ngitanho' jñ'oon nnon tyëhö'. Nein cüijnt'ueho' xuë na ngitanho' nnon jon cha' ncy'onho' cüenta 'nan na cotanho'. Ng'e na nnda', nts'aahan' na nein jndyihö'.

Juu na tsixuan tsonnangue, jndë tantjõnhan'

²⁵“Joo jñ'oonmin' na jndë sinën ndëeho', tyi'quitsinën nc'ihan'. Majo' mangüentyja xjen na taje'quitsinën na nnda', ee ntsinën jñ'oon jndyoyu ndëeho' ntyja 'naan' nquii Tyëhö'. ²⁶Ndo' vi na jndë m'an nnt'a na m'aan Tyëhö' yajo' ngitanho' jñ'oon nnon jon yo xuë

cha' ntyja 'naanhan' ndit'maan' ja. Yajo' min tyi'xe'canhan' na ja ntc'an nnon jon. ²⁷Ee nquiintyijon venchjii jon 'o' ng'e vengioho' ja, ndo' jndë vantyja n'onho' na jnan na m'aan jon. ²⁸Ja jnan na m'aan jon, tyjë tsonnangueva, ndo' nein ma'ndyihan' na ncjö ntcü'ë na m'aan jon.

²⁹Yajo' já nn'an na tqueen' jon na quinan'jõn yohin, jndüé nnon jon: —Nein tavimatsinin' jñ'oon na tyi'quitso nquii'han', matsinin' jndyoyu'. ³⁰Ndo' nanein covaa' n'õn na tsoñ'en ntyji', min tyi'canhan' na nta'x'ëntyë jñ'oon nnon'. Ng'e jo' vantyja n'õn na mayuu' jnan' na m'aan nquii Tyo'ts'on.

³¹Yajo' t'a Jesús jndyüé: —Nein its'aahan' ngioho' na vantyja n'onho' ja. ³²Majo' ngüentyja xjen, ndo' nein jndë ventyjahan' na ntycyaho' na m'anho' yo ja. Ncüii cüiiho' nc'oho' v'aaho', n'ndyeho' ja na ninncö. Majo' tanin, ee chito ninncö m'an, nquii Tyëhö' m'aan jon yo ja. ³³Jndë sinën jñ'oonmin' ndëeho' cha' ntyja njan, juu na tajñuaan' ts'on m'an ja, nnan'xuanho'han'. Ninnquii'chen ngenonho' navi' na m'anho' tsonnangue, majo' tyi'ndyueho' ee ja jndë tantjõn juu yutyia na ico'xen juu nn'an tsonnangue.

Nn'an na tqueen' Jesús, ican jon na quitejndei Tyo'ts'onhan

17 Vi na jndë sinin Jesús jñ'oonmin' ndë, jndondë jon quiñoon'ndue. Itso jon:

—Tye', jndë tentyja xjen na ndui tsoñ'en 'nan na tijnda' ntyja njan.

Nanein quitsit'man' ja na condui ja jnda', cha' mantyi ja na condui jnda' ndit'maan' 'u' ntyja njan. ²Ee ninncö jndë tquen' na conintque ja ndëë tsoñ'en nn'an cha' ncüii cüii ts'an na mancyä' nt'ö nndëë ninncyä na tyi'quintycüii na vando' ñuaan' juu. ³Ee ndö vaa na ntsixuan ts'an na tyi'jon quintycüii na vando' ñuaan' juu, na cüaa' ts'on tsan'ñeen na ninncu' condui 'u' Tyo'ts'on na mayuu', ndo' ja condui Cristo na jñon' ja quii' nt'an nn'an tsonnangue.

⁴“Xjen na t'a juu ts'ian 'nan', matsit'maan' 'u' tondëë nn'an tsonnangue. Ndo' jndë siquindëë juu ts'ian na t'ion' ja na cü'liö cüentahan. ⁵Ndo' nanein Tye', quitsit'man' ja cha'xjen na covit'maan' 'u' naijon na m'an', na ninncüiixjen matsixuan ja yo 'u' vitjachen na nguäa tsonnangue.

⁶“Joo nn'an na tyincyä' nt'ö, ja jndë si'man ndëëhin ntyja 'nan'. Tom'anhan cüenta' ndo' tyincyä'han na conduihan cüenta ja. Conan'vehan jñ'oon naya 'nan' ndo' cota'nguee'hinhan'. ⁷Ndo' nanein, covaa' n'onhan na tsoñ'en na tyincyä' na mats'a, ninncu' tyincyä' na matsixuanhan'. ⁸Joo jñ'oon na tsu' nnön, jndë tyincyahan' ndëëhan, ndo' jndë ty'onhan cüentahan'. Covaa' n'onhan na mayuu' na jnan na m'an', ndo' vantyja n'onhan na 'u' t'ua' ts'ian nnön na jndyö quii' nt'an nn'an.

⁹“Ntyja 'naan joochan mac'an vi naya'ñeen nnon', chito ntyja 'naan nn'an tsonnangue. Quitejndei' joo nanmin' na jndë tyincyä'han nt'ö ee conan'xuanhan cüenta'. ¹⁰Tsoñ'en

joochan na nan'xuanhan cüenta, mantyi conan'xuanhan cüenta'. Ndo' joochan na nan'xuanhan cüenta', mantyi conan'xuanhan cüenta. Ndo' vandit'maan' ja ntyja 'naanhan.

¹¹“Nein taxe'c'önntyëchën quii' nt'an nn'an tsonnangue, ee jö ntcü'ë na m'an', majo' joo nanmin' contjohin. 'U' Tye' na ñuan nquii' condui 'u', joo nanmin' na jndë tyincyä'han nt'ö, mac'an vi naya'ñeen nnon' ntyja 'naanhan na quen' cüentahan yo juu najndei na matsixuan' cha' nts'aahan' ninncüii nnan'xuanhan cha'xjen ninncüii condui jaa. ¹²Nque nn'an na jndë tyincyä' nt'ö, xjen na tom'an quii' nt'anhan, toquën cüentahan yo juu najndei na matsixuan'. Ndo' xia'ntyj nquii' tsan na itsixuan na ngitsu, tsuhin, tanin ncüiichen joochan na tsu. Nnda' tui cha' juu jñ'on' na jndui, quitsiquindëhan'.

¹³“Majo' nein maväa xjen na ncjö ntcü'ë na m'an'. Ndo' matsinën jñ'oonmin viochen xjen na ninvaa m'an tsonnangue cha' juu na condui na nën, ntsiquindëhan' juuhan' quii' n'on nanmin'. ¹⁴Jndë tyincyä' jñ'oon naya 'nan' ndëëhan, majo' nn'an tsonnangue tyi'cuee' n'onhin nan'ñeen. Nnda' vaa ng'e tyi'quinan'xuanhan ntyja 'naan'han'. ¹⁵Chito mac'an nnon' na cüji' joochan qui'nt'an nn'an tsonnangue, majo' quitsiquindya' joochan nin 'nan na nin'quits'aa juu yutyia yohan. ¹⁶Juu na tsixuan tsonnangue, tavicotsam'anhin tyquii'han' cha'xjen min ncö tyi'jö m'an ntyja 'naan'han'. ¹⁷Juu jñ'on' conduihan' na mayuu'.

Mac'an nnon' na quitsiji'ua'han yo maninjuuntyi jñ'oon'ñeen. Juu jñ'oon naya 'nan' conduihan' na mayuu'han'. ¹⁸Ndo' cha'xjen na jñon' nnön na jndyö tsonnangue, mantyi ma'ua ja ts'ian ndëehan na coquitji' jndyoyuhan ntyja 'nan' ndëe nn'an tsonnangue. ¹⁹Maquën ncö na ji'ua condui ja ntyja 'naanhan cha' ntyja 'naan' jñ'oon na mayuu', ntquenhan'hin na ji'ua conduihan.

²⁰“Ndo' chito xia'ntyti ntyja 'naan nanmin' na mac'an vi naya nnon'. Mantyi mac'an na quitejnde' nque nn'an na xejnda ngantyja n'onhan ja yo jñ'oon na ntji' jndyoyu nanmin', ²¹Cha na ninncüii nan'xuanhan, cha'xjen 'u' Tye' ninncüii condui 'u' yo ja, ndo' ja ninncüii condui ja yo 'u', ee na ndui na nnda', mantyi joohan ndëe nnan'xuanhan na ninncüii conduihan yo jaa. Ndo' vi na jndë na condui na nnda', yajo' joo nn'an tsonnangue ngantyja n'onhan na ncu' jñon' ja nquii' nt'an nn'an tsonnangue.. ²²Ntyja na tyincy'a' na tsiquinjonhan' ja, mantyi jndë tyincy'a na nan'xuanhan juuhan' cha' na ninncüii nnan'xuanhan cha'xjen jaa ninncüii condui jaa. ²³Ja m'an yohan, ndo' 'u' m'an' yo ja. Mannda' vaa nts'aahan' na ninncüii conduihan. Ndo' na nnda', ncüaa' n'on nn'an na ncu' jñon' ja ndo' na venchji' joohan cha'xjen na ventyji' ja.

²⁴“U' Tye', nque nn'an na mancya' nt'ö, nt'ue ts'ön na ninncya' na nc'onhan najon na m'an, cha' ndëe nty'ia ndëehan juu na itsiquinjonhan' ja. Ng'e vitjachen

na tquen' tsonnangue, 'u' vi'ntyji' ja. ²⁵U' Tye' na jndyoyu condui 'u', nn'an tsonnangue tyi'ndiciüaa' n'onhan ntyja 'nan', majo' ja mavajn'an 'u' ndo' nanmin' na cotsay'onhan yo jñ'oon na mancya', covaa' n'onhan na ncu' jñon' ja quii' nt'anhan. ²⁶Jndë si'man ntyja 'nan' ndëehan, ndo' ntsi'manntyëchën ndëehan cha' juu na venchji' ja, mantyi nc'oonhan' quii' n'onhan. Ntyja 'naan' juuhan' mantyi ja nc'ön quii' n'onhan.”

Coy'on sondaro Jesús navi'

(Mt 26:47-56; Mr 14:43-50; Lc 22:47-53)

18 Vi na jndë sinin Jesús jñ'oonmin' nnon Tyo'ts'on, mana jndui' jon najon na tom'aan jon yo já nn'an na t'man jon na quitsay'ón jñ'oon yohin. Tet'ió tsjo' Cedrón. Squé ncüii joo najon min ntjon, jo' santyjá na tëquee' jon jo'. ²Ndo' mantyi juu ntyjé Judas, tsan na tyincyaa cüenta jon, ntyjii juu yuujon vaa ntjon'ñeen ee jndye jnda totsá jo' yo Jesús. ³Juu Judas'ñeen, ty'oon juu cüenta ncüii tmaan' sondaro yo vendye nannt'ei 'naan ntyee na conintque, ndo' yo nn'an tmaan' fariseos. Tachu juu nan'ñeen jo'. Tyechohan lámpara na covixuee chon yo chon ntca quindu yo nt'ö ts'ian tyia'. ⁴Ndo' Jesús, ntyjii jnda' jon tsoñ'en na mavaa xjen na ngenon jon, mang'e jo' jndui' jon, taquitjonhin nan'ñeen. Taxee' jon ndëehan, tso jon:

—¿Nin ts'an cojnt'ueho'?

⁵T'a nan'ñeen, jnduehan:

—Já cojnt'ué Jesús, tsan na jnan Nazaret.

Tso jon:

—Maja ndö.

Ndo' mantyi juu ntyjé Judas na tyincyaa juu cüentahin, ñ'enhin yo nan'ñeen. ⁶Ndo' juu xjen na tso Jesús: “Maja ndö”, quintyjachen sanon tonquen'han, tycyaahan tyuaa.

⁷Ndo' taxee' nnda' Jesús ndëëhan:

—¿Nin nquii ts'an cojnt'ueho'?

T'a nnda'han 'ndyo jon:

—Juu Jesús tsan na jnan Nazaret.

⁸T'a nnda' Jesús jndyuehan:

—Jndë tsjö na maja ndö. Yajo' xe na aa ja cojnt'ueho', qui'ndyeho' na chi nc'o nanmin.

⁹Nnda' tui cha' quitsiquindëhan' juu jñ'oon'ñeen na tso jon xjen na sinin jon nnon tye jon. Ee tso jon: “Tacotsiquitsu min'ncüüi joo nn'an na tyincyaa' nt'ö.” ¹⁰Juu xjen na nnda' t'a Jesús, juu Simón Pedro, tji' jon xjo na y'oon jon. Ndo' juu tsan na jndyu Malco, tyjee jon tsö'nqui tsan'ñeen ntyjaya. Juu Malco'ñeen ityentjon juu nnon nquii tyee na conintque ndëë nn'an judíos. ¹¹Ndo' na nnda' s'aa Pedro, tso Jesús nnon jon:

—Quityion' ntcüe' juu xjo' quii' tjanvaa'han!. ¿Aa matsitü' na tyi'quichuhan' na ngenön navi' t'man na sijnda' Tyëhö' na quitjön?

Tyey'onhan Jesús na m'aan tyee na conintque

(Mt 26:57-58; Mr 14:53-54; Lc 22:54)

¹²Ndo' nque sondaro'ñeen yo capitán na conintque ndëëhan yo nin'nannt'ei 'naan ntyee na conintque ndëë nn'an judíos, t'uehan Jesús, jnan'tyengan jon. ¹³Ndo' tyey'on jndyeehan jon na m'aan nquii Anás, xeen' juu tyee

na jndyu Caifás na juu chu'ñeen conintquehin ndëë tsoñ'en ntyee. ¹⁴Manquiintyi Caifás'ñeen siqui'maan' jon nn'an judíos na yantyichen na cue' ncüüi ts'an cüenta tsoñ'en ntyjehan.

Icüji Pedro ntyja 'naan' Jesús

(Mt 26:69-70; Mr 14:66-68; Lc 22:55-57)

¹⁵Ve já, nquii Simón Pedro yo ja Juan, santyjá na tonquen' nan'ñeen. Juu tyee na conintque vajnaan' jon ja. Mang'e jo' tyjéc'ë toch'en vaa' jon xjen na tyey'onhan Jesús jo'. ¹⁶Majo' juu Pedro tacüentyjee' jon 'ndyo teon. Ndo' ng'e juu tyee na conintque, vajnaan' ya jon ja, jo' jnt'ui ch'en, sinën yo tsanscu na iquen cüenta 'ndyo teon'ñeen. Ndo' tyincyaa juu jñ'oon na taquee' Pedro ch'een' juu v'aa'ñeen. ¹⁷Yajo' juu tsanscu na iquen cüenta 'ndyo teon'ñeen, itso juu nnon Pedro:

—¿Aa chito 'u' ncüüi joo nn'an na tqueen' tsanva' na quitsay'on jñ'oon yohin?

T'a Pedro, itso jon nnon juu:

—Min'chjo chito aa ja.

¹⁸Ndo' joo nn'an na cotyentjon jo', yo vendye nannt'ei 'naan nn'an judíos na cotyentjonhan vats'on t'man, jndë jnan'cü'ahan ñon. Minntyjee' nan'ñeen na cot'onhan chon ee tein jndyi. Ndo' mantyi nquii Pedro, majo' minntyjee' jon quii' nt'anhan na toon' jon chon.

Vajndo tyee na conintque Jesús

(Mt 26:59-66; Mr 14:55-64; Lc 22:66-71)

¹⁹Juu tyee'ñeen na conintque ndëë ntyee, ta' jon na taxee' jon nnon Jesús nin já nn'an na tqueen' jon na quitsay'ón jñ'oon yohin, ndo'

mantyi ntyja 'naan' juu jñ'oon na toninncyaa jon. ²⁰Ndo' t'a Jesús 'ndyo jon:

—Tacotsinën ndëë nn'an na ve' vanty'iuu'. Totsi'man ndëë ntyjëëhë nn'an judíos quii' nt'aan'on 'naanhan yo vats'on t'man naijon na covatjonhan. Tyí'cotsinën jñ'oon na ve' cüanntyí ts'an na ndyii. ²¹Ng'e na nnda', ¿ndu na mavaxee' nnön? Nque nn'an na jndë jndye jñ'oon na toninncyaa, ndëë joochan cuaxe' nchu vaa jñ'oon na totsjo. Nan'ñeen ngio jnda'han jñ'oon na totsi'man.

²²Ndo' vi na jndë tso Jesús jñ'oonva', ncüii tsanjnt'ei na conintque na ityentjon juu ndëë ntyee na m'an vats'on t'man, tyincyaa juu ncüii nda'chcya 'ndyo jon. Tso juu nnon jon:

—¿Aa nnda' vaa ncü'a' 'ndyo nquii jon na conintque ndëë ntyee cüenta jaa?

²³T'a Jesús, itso jon:

—Juu jñ'oon na tsjö, xe na aa tyiahan', cüiji' jndyoyu' ntyja 'naan'han'. Majo' xe matsinën cha'xjen na chuhan', yajo' ¿Ndu macüja' ja?

²⁴Ndë jo' ninvaa tyen Jesús, scüanon Anás'ñeenhin nt'ö Caifás, tyee na conintque ndëë nn'an judíos.

Icüji nnda' Pedro ntyja 'naan' Jesús

(Mt 26:71-75; Mr 14:69-72; Lc 22:58-62)

²⁵Ndo' viochen xjen na minntyjee' Pedro na itoon' jon chon, nn'an na m'an jo', taxee'han nnon jon:

—¿Aa chito ma'u' ncüii nque nn'an na cotsay'on jñ'oon yo Jesús?

Majo' tjihin, itso jon:

—Min'chjo chito aa ja.

²⁶Ndo' jo' m'aan ncüii ts'an na ityentjon juu nnon nquii tyee na conintque. Mann'an chuu'hin yo juu tsan na tyjee Pedro tsö'nqui. Itso tsan'ñeen nnon Pedro:

—¿Aa chi ma'u' na jnty'ia na m'an' yo Jesús quityquii' juu ntjon'ñeen?

²⁷Majo' tji nnda' Pedro, ndo' ninñoon' sixuaa quil'ö.

Tyincyaa nn'an judíos Jesús nt'ö Pilato

(Mt 27:1-2, 11-14; Mr 15:1-5; Lc 23:1-5)

²⁸Yajo' nn'an judíos'ñeen jndui'han vaa' Caifás, tyey'onhan Jesús, squehan vats'ian naijon m'aan gobernado yo sondaro 'naan' jon. Xjen'ñeen ninvaa vitsjoonhan'. Majo' ta'n nan tyeque'han jo', ee xe na aa ntsaque'han, juu na tyi'ji'ua na nan'xuan nan'ñeen, ncü'ahan' joochan ndo' tsojnaan' jo', taje'ncyaaahan' na nnan'jonhan na ntcüa'han quitsman chjo yo ntyjehan nn'an judíos. ²⁹Ng'e na nnda', nquii Pilato jndui' jon quii' v'aa'ñeen, tatsinin jon ndëëhan. Taxee' jon:

—¿Nin jnaan' tsanva' na ndyoquitquenho' nnön?

³⁰T'ahan, jnduehan nnon jon:

—Xe'quindyoy'önhin na m'an' xe na aa ts'an ya ts'anhin.

³¹Yajo' tso Pilato ndëë joo judíos'ñeen:

—Quitsay'on nqueho' juu. Quitoxenho' jnaan' juu yo ntyja 'naan' juu ntji na conan'y'onho' na ico'xehan'.

Majo' t'a nan'ñeen 'ndyo jon:

—Ta'n nan najndei nan'xuán na nnan'cué' ts'an.

³²Nnda' tui cha' quitsiquindéhan' juu jñ'oon na sinin Jesús na si'man jon nin ncüii nnon na ngue' jon.

³³Ndo' ya na jndyii Pilato na nnda', tèquee' nnda' jon quii vats'ian 'naan' jon. Ndo' taxee' jon nnon Jesús:

—'U' je', ¿Aa 'u' nquii tsan na taquintya t'man conduihin na ntco'xen' nty'iu' nn'an judíos?

³⁴T'a Jesús:

—Juu jñ'oon na mavaxe', ¿Aa matsu'han' ng'e na mavaa' nquii tson'? Ndo' ¿Aa m'aan nin juu na tso nnon' na jo' condui ja?

³⁵T'a Pilato 'ndyo Jesús:

—Ja aa ve' ts'an judío condui ja ntyji'. Nque nn'an ndyuua na m'anho' yo joo nn'an na conintque ndëe ntyee cüentaho', joohan tyincyahan cüenta 'u' nt'ò. ¿Nin nquii 'nan sa'?

³⁶T'a Jesús:

—Juu na condui ja na maco'xën, tyi'c'oonhan' ntyja 'naan' tsonnangue. Xe na aa ntyja 'naan' tsonnangueva maco'xën, yajo' joo nn'an na cotsay'on jñ'oon yo ja, nt'ahan tyia' cha' na tyi'ninncyaa ts'an cüenta ja nduee ntyjé nn'an judíos, majo' juu na condui ja na maco'xën, tyi'tsixuanhan' ntyja 'naan' tsonnangue.

³⁷Ndo' tso Pilato nnon Jesús:

—¿Aa ncu' condui ts'an na taquintya t'man na maco'xen' nn'an?

T'a Jesús 'ndyo jon:

—Mancüiixjen majo' condui ja. Ng'e jo' tui ja na jndyö tsonnangue cha' ncüiji' jndyoyu ntyja 'naan' juu jñ'oon na conduihan' mayuu'. Ncüii cüii ts'an na itsijonhin yo

jñ'oon'ñeen, indyii tsan'ñeen jñ'oon na mancya.

³⁸Ndo' t'a Pilato, tso jon nnon Jesús:

—Juu na matsu' na conduihan' jñ'oon na mayuu', je'cüaa' ts'on ts'an nin 'nan nin'quitsiquindyihan'.

Ndo' vi na jndë tso Pilato na nnda', jndui' nnda' jon tondëe nn'an judíos'ñeen. Itso jon ndëehan:

—Ta'nan jnaan' tsanva'.

Tijnda'tyen na cue' Jesús

(Mt 27:15-31; Mr 15:6-20; Lc 23:13-25)

³⁹Majo' 'o' nn'an judíos, nguee na cotquiiho' quitsman chjo, vaa costumbre quii' nt'anho' na quitsiquindya ja ncüii ts'an na m'aan navi' na ninncyahin ndueeho'. Yajo' juu tsan na taquintya t'man conduihin na co'xen juuho', ¿Aa nt'ue n'onho' na quitsiquindyahin?

⁴⁰Ndo' joo nan'ñeen, jnan'xuaahan, jnduehan:

—Chito tsanva' ntsiquindya'. Quitsiquindya' Barrabás.

Nnda' vaa jñ'oon na tan nan'ñeen. Ndo' juu Barrabás'ñeen, tsanch'ueehin.

19 Yajo' t'ua Pilato ts'ian na quitja' sondaro Jesús. ²Ndo' nque sondaro'ñeen je', jnan'yahan tseineon, jndë jo' tyionhinhan' xquen Jesús, ndo' jnan'cüehan ncüii ndiaatcohin colo venton, cha' vaa ndiaa cocüe nn'an na tëquintya na coto'xen. ³Ndë jo' jnan'ndyoo'han nnon jon. Ve' toncohan, jnduehan: —'U' na co'xen' joo nn'an judíos, vaa t'man condui 'u'.

Ndo' totuein'han nda' 'ndyo jon.

⁴Yajo' jndui' nnda' Pilato tondëe nn'an judíos'ñeen. Itso jon:

—Quijnty'iaho', macüji'hin ch'en tondëeho' cha' cüaa' ya n'onho' na min'ncüii jnan na tatijnda' ntyja 'naan' juu.

⁵Xjen'neen jndui' Jesús tondëehan na ñjon juu tseineon'neen xquen jon, ndo' cüe jon ndiaatco colo venton.

Tso Pilato ndëehan:

—Quijnty'iaho', ndö juu.

⁶Ndo' joo ntyee na conintque yo nannt'ei 'naanhan, xjen na jnty'iahin Jesús, tye' jnan'xuaahan:

—Quit'ion'hin tsonjn'aan, quit'ion'hin tsonjn'aan.

T'a Pilato jndyuehan:

—Nqueho' cy'onho' cüentahin ndo' quit'ionho'hin tsonjn'aan ee ja chen chen jndë tajndöhin ndo' min'ncüii jnan tyi'tsixuan juu.

⁷Majo' joo nn'an judíos'neen, t'a nnda'han, jnduehan:

—Min ntji na conan'y'ón na ico'xenhan', ndo' ntyja 'naan'han' tsixuan juu na cue' juu ee its'aa nquii juu na conduihin jnda Tyo'ts'on.

⁸Ndo' juu Pilato, vi na jndë jndyii jon jñ'oonva', sity'uehan'hin.

⁹Taquee' nnda' jon vats'ian 'naan' jon. Jo' taxee' nnda' jon nnon Jesús:

—'U' ¿Yuu jon jnan'?

Majo' min'ncüii jñ'oon tyi'cü'a Jesús.

¹⁰Ndo' tso Pilato nnon jon:

—¿Ndu na tyi'cü'a' ndyö? Ja vaa najndö na ntsiquindyaa 'u', ndo' na aa nt'iön 'u' tsonjn'aan.

¹¹Ndo' jo' t'a Jesús:

—Xe chito nquii Tyo'ts'on tyincyaa na vaa najndu', min'ncüii nnon 'nan je'quindëe ntsa' yo ja. Ng'e jo' juu tsan na tyincyaa ja nt'ö', t'manntyichen jnan tsixuan juu, chichen jnan na tsixuan' ncu'.

¹²Ndo' vi na jndë jndyii Pilato jñ'oonva', sichon jon na nin'quitsiquindyaa jon Jesús. Majo' nque nn'an na conintque ndëe nn'an judíos jnan'xuaahan, jnduehan:

—Xe na aa ntsiquindyaa' tsanva', tyi'ya jñ'oon 'u' yo César, nquii tsanm'aants'ian t'man. Ee min'cya ro ts'an na nin'c'oon juu ts'ian na taquintyja t'man, vja tsan'neen nacjoo' nquii César.

¹³Ndo' juu Pilato je', vi na jndë jndyii jon jñ'oonmin', tji' jon Jesús tondëehan. Jo' təcjo jon silla na manin' ts'iaan' 'naan' jon ncüii joo na jndyu Nata Ntjö' yuu naijon na ico'xen jon jñ'oon. Majo' yo jñ'oon na conan'nein nn'an judíos jndyu nata'neen Gabata. ¹⁴Juu xuee na tui nan'va', majuu xuee na jaa nn'an judíos conan'jnt'a na ntquë quitsman chjo. 'Nan' vaa tuihan' cha' na yajmin'. Yajo' tso Pilato ndëe nn'an judíos'neen:

—Quijnty'iaho', ndö juu ts'an na taquintyja t'man conduihin na co'xen juuho'.

¹⁵Majo' nan'neen jnan'xuaahan: —Quitscue'hin. Quitscue'hin.

Quit'ion'hin tsonjn'aan.

Tso Pilato ndëehan:

—Nquii ts'an na taquintyja t'man conduihin na ico'xen juuho', tyi'quichuhan' na quit'iönhin tsonjn'aan.

Joo ntyee na conintque'neen, t'ahan, jnduehan:

—Aa já ta'nann ncüiichen ts'an na conint'man tondëe na co'xen jon já, xia'ntyti nquii César.

¹⁶Ndo' vi mats'iañ'en tyincyaa Pilato Jesús nduee nan'neen na

nt'ionhan jon tsonjn'aan. Ndo' ty'on nan'neen cüentahin, tyey'onhan jon.

T'ion sondaro Jesús tsonjn'aan

(Mt 27:32-44; Mr 15:21-32; Lc 23:26-43)

¹⁷Ndo' juu tsonjn'aan na jñon sondaro Jesús, tay'oon jonhan' ncüii tyo' na jndy Tsi' Xquents'oo. Majo' yo jñ'oon na conan'nein nn'an judíos jndyuhän' Gólgota. ¹⁸Jo' t'ion sondaro'neen jon tsonjn'aan. Ndo' mantyi jo' ncüiichen ve nn'an, t'ionhan nan'neen nonjn'aan, ncüii cüii tsan'neen na vi ntyjaa' jon, ndo' jon xoncüe ya. ¹⁹Ndo' juu Pilato t'ua jon ts'ian na jndui jñ'oon na t'ionhan xquen juu tsonjn'aan'neen. Itso jñ'oon'neen: “Ndö Jesús tsan na jnan Nazaret. Juu jon ts'an na taquintya t'man conduihin na ico'xen jon nn'an judíos.” ²⁰Ndo' jndye nn'an judíos jnan'jn'aanhan juu jñ'oon'neen ee yuu najjon t'ion sondaro'neen Jesús tsonjn'aan, ndyo 'ndyo tsoonhan'. Juu jñ'oon'neen jnduihan' yo jñ'oon hebreo na conan'nein nn'an judíos, mantyi yo jñ'oon latyen na conan'nein nn'an romanos ndo' yo nin'jñ'oon griego na conan'nein nn'an griegos. ²¹Majo' ntyee na conintque cüenta nn'an judíos, tanhan vi naya'neen nnon Pilato. Jnduehan:

—Nnda' ta, juu tsanva', tyi'ncüji' na condui t'manhin na ico'xen juu já nn'an judíos. Xia'ntyti cüji': Itso tsanva': “Ja condui t'man na macoxën nn'an judíos.”

²²Majo' t'a Pilato jndyuehan, itso jon:

—Jñ'oon na jndë jndui, taje'quitscüe jndyöhan'.

²³Ndo' vi na jndë t'ion sondaro'neen Jesús tsonjn'aan, yajo' ninnquehan ty'onhan cüenta ncüii cüii ndiaa' jon. Mantyi ty'onhan cüenta juu ndiaatco 'naan' jon na tayuu ñjon'han'. ²⁴Ndo' jnduehan ndëë ntyjehan:

—Tyi'nant'iuutöhan', cüa, nc'ö x'iaa' cha' njnty'ia nin ncüii jaa na ndijnoon'han'.

Nnda' vaa jnt'ahan cha' quitsiquindëhan' juu jñ'oon' Tyo'ts'on na jndui tivio nnon tson Salmos na itsohan': “T'onhan ncüii cüii ndiaa ndëë ntyjehan, ndo' ty'ehan x'iaa' na tantjonhan juu ndiaatco njan.” Ndo' jnt'a sondaro'neen cha'xjen itsiquindy jñ'oonva'.

²⁵Ndo' ngiaa' juu tsonjn'aan na ñoon Jesús, jo' minntyjee' ndyee jon yo tyje ndyee jon, juu María scuu' Cleofas, yo nin'ncüiichen María na jnan tsoon Magadán. ²⁶Ndo' mantyi ja na jen venchjii Jesús na tqueen' jon na quitsijön yo jñ'oon na toninncyaa jon, ventyjè' ja jo'. Vi na jndë jndyiaa' jon na ventyjee' ndyee jon ncl'ia, tso jon nnon juu:

—'U' 'ndyo', tsanvahin conduihin jnda'.

²⁷Jndë jo' tso Jesús nnön:

—Juu ndyöhö' na m'aan ndö, cyon' cüentahin cha'vijon na conduihin 'ndyo' ncu'.

Ndo' majuu xjen'neen ty'ön cüenta ndyee jon, tyjèy'önhin v'a. Totixè'hin cha'vijon na conduihin ndyö ncö.

Ntyja na tue' Jesús

(Mt 27:45-56; Mr 15:33-41; Lc 23:44-49)

²⁸Ndo' vi na jndë tui na nnda', ntyjii Jesús na tsoñ'en jñ'oon'

Tyo'ts'on na jndë tondui ntyja 'naan' jon, jndë siquindëhan' joochan'. Yajo' itso jon:

—Nin'c'ua ndaa.

²⁹Ndo' jo' ijon vaa ncüii xuaa na ñjon vinon të. Yajo' joo sondaro'ñeen tuehan ncüii 'nan na nchja' quii' vinon'ñeen. Ndë jo' tyiohinhan' nnon ncüii ts'oon hisopo, ndë jo' t'ionhinhan' 'ndyo Jesús. ³⁰Ndo' vi na jndë tuee'han' 'ndyo jon, tso jon:

—Tsoñ'en ntyja njan, jndë siquindëñ'engan' joochan'.

Ndë jo' scongio jon xquen jon, tue' jon.

Ntyja na iscjo sondaro tsi'ntsquee' Jesús

³¹Xee na ngita' nn'an judíos nguee pascua'ñeen xjen na t'ion sondaro'ñeen Jesús tsonjn'aan. Majo' joo nn'an na condui nantque ndëë nn'an judíos, tyi'quint'ue n'onhan na joo ndye nan'ñeen ññoohan nonjn'aan juu xee na cota'jndyeehan, ee juu xuee'ñeen xee na conan'cuee'han quitsman chjo na conan't'maan'han Tyo'ts'on. Ng'e jo', tyequitanhan nnon Pilato na c'ua jon ts'ian na quiton ndi'ng'e nan'ñeen cha' cje cüjehan, ndo' cha' cjechen na nnan'cyaahan nan'ñeen nonjn'aan. ³²Ndo' sondaro'ñeen tyequitanhan ndi'ng'ee tsan navejndyee na ñoon juu tsonjn'aan na ventyjee' ngiaa' Jesús, ndo' majo'ntyti jnt'ahan yo ncüiichen tsan'ñeen. ³³Majo' xjen na squehan tsonjn'aan na ñoon nquii Jesús, jnty'iahan na jndë tue' jon. Ta'nann tonhan ndi'ng'ee jon.

³⁴Majo' min na nnda', ncüii sondaro'ñeen tuui juu lantsa

tsi'ntsquee' Jesús, jo' ninñoon' jndui' neon' yo ndaa. ³⁵Ja Juan jnty'ia nnön na tui na nnda, ndo' macüji' jndyoyu ntyja 'naan' jo'. Ndo' covaa' n'onho' na matsinën jñ'oon na mayuu' cha' mantyi ndëë ngantyja n'onho' Tyo'ts'on. ³⁶Ee tui nan'min' cha' quitsiquindëhan' juu jñ'oon' jon na jndui tivio nnon tson Salmos na itsohan': "Min'ncüii tsi' jon tyi'xe'quigon nn'anhan'." ³⁷Ndo' mantyi vaa ncüiichen jñ'oon' Tyo'ts'on na jndui na itsohan': "Ve'to njnty'ia jndyi nn'an nquii jon na jnan'cjohan tsi'ntsquee'."

Tanty'iu Jesús

(Mt 27:57-61; Mr 15:42-47; Lc 23:50-56)

³⁸Jndë na tui nanmin', juu José, tsan tsjoon Arimatea, tëcan jon vi naya'ñeen nnon Pilato na ninncyaa tsan'ñeen si'ts'o 'naan' Jesús nt'ö jon. Juu José'ñeen itsijonhin yo jñ'oon na toninncyaa Jesús, majo' ve' nty'iu ng'e ncyaa' jon nque ntyje jon nn'an judíos. Ndo' vi na jndë tyincyaa Pilato jñ'oon, jo' tja José, tëcy'oon jon si'ts'o 'naan' Jesús. ³⁹Ndo' mantyi juu Nicodemo, tsan na tja na m'aan ta Jesús ncüii tijaan'ñeen na nin'quitsinin juu yo jon, xjen na tacy'oon José'ñeen si'ts'o 'naan' Jesús, tay'oon Nicodemo cha'na ntcyu ncho'nqui kilos nchen' na tjon' mirra yo áloes na ntyeehinhan' si'ts'o 'naan' Jesús. ⁴⁰Yajo' ty'onhan cüenta tsoJesús, tyeehan juu nchen' quichi'ñeen ndiaa na jndëhan' yo tsan lino. Ndë jo' jnan'cüetyjohan juu ndiaa'ñeen jon. Ee nnda' vaa costumbre 'naan nn'an judíos na coty'iuhan nt'oo. ⁴¹Naijon yuu na t'ion nn'an

Jesús tsonjn'aan, vaa ncüii ntjon. Quityquii'han' vaa ncüii tsi'ts'ua xco na tats'an covanty'iu. ⁴²Ndo' ng'e na mavaa xjen na ngoque' nn'an judíos xuee saro', ya na cotal'jndyeehan, juu tsi'ts'ua'ñeen, jo' tyequityi'han tso.Jesús ee juuhan' ndyo vaahan' naijon na t'ion nn'an jon tsonjn'aan.

Tyincyaa Tyo'ts'on na tando' xco Jesús

(Mt 28:1-10; Mr 16:1-8; Lc 24:1-12)

20 Vanco juu xuee nuinco' xee na vejndyee soanan, juu María, tsan tsjoon Magadán, tyjee'non juu na vaa tsi'ts'ua'ñeen. Ndo' jndyiaa' jon na jndë tendyaa' juu tsjö' na t'e' ndyohan'. ²Yajo' jnannon tsan'ñeen, ja na jen ventyjii Jesús, tja jon naijon na m'an yo juu Simón Pedro. Itso jon ndé:

—Juu si'ts'o 'naan' ta Jesús, jndë tji' nn'anhan' quityquii' tsi'ts'ua, min tyi'quindió yuu jon tquenhan jon.

³Xjen'ñeen jnt'uí, sá yo Pedro. Squé naijon vaa tsi'ts'ua'ñeen.

⁴Ndo' ninncüii sá, jnan'nón, majo' jndeintyi jnannön, chichen Pedro. Ng'e jo' ja tuë jndyëë naijon vaa juu tsi'ts'ua'ñeen. ⁵Jndondyi, jnty'ia juu ndiaa na jnan'cüetyjo nan'ñeen Jesús, minndyuaahan' quii' tsi'ts'ua'ñeen, majo' tyí'cjöc'ë.

⁶Majo' nquii Simón Pedro, vi na jndë tuee' jon na tanyja jon tox'en, taquee'cya jon quityquii'chenhan'. Ndo' jndyiaa' jon joo ndiaa'ñeen na tovelyjohan' Jesús, minndyuaahan' jo'. ⁷Mantyi juu ndiaa na t'e' xquen Jesús, ntjii jonhan' na tacüetyenhan'

yo ndiaa na tovelyjohin, vequityen ndya'han', totye yahan'. ⁸Yajo' ja Juan na tuë jndyëë, ncö na matsijön yo ts'ian na t'ion Jesús já, tyjéc'ë tyquii' juu tsi'ts'ua'ñeen. Jnty'ia nnön na nnda' vaa, ndo' juu xjen'ñeen tentyja ts'ön na vando' xco Jesús. ⁹Ee juu xjen'ñeen ninvaa tataa' n'ón juu jñ'oon' Tyo'ts'on na jndui na itsiquindyihan' na chuhan' na ninncyaa jon na ngüando' xco Jesús. ¹⁰Ndo' ve já jnt'uí na vaa tsi'ts'ua. Santcü'é v'aa.

Tityincyoo' Jesús nnon María tsan tsjoon Magadán

(Mr 16:9-11)

¹¹Majo' juu María'ñeen, minntyjee'chen jon ngiaa' tsi'ts'ua'ñeen, na it'ioo jon. Ndo' viochen xjen na it'ioo jon, jndondyi jon na jndyiaa' jon tyquii'han'. ¹²Jo' jndyiaa' jon ve ángeles, quichi' jndyi ndiaa cüehan. Ncüii tsan'ñeen vequityen jon tontyja na nint'oon xquen Jesús ndo' cüiichenhin vequityen jon tontyja na nint'oon ng'ee Jesús. ¹³Ndo' ta'xee'han nnon María'ñeen:

—'U' tsanscu, ¿Ndu mat'io'?

Tso jon ndëehan:

—Tyey'on nn'an nquii jon na conduihin na itye'tntjon jon ja, ndo' min tyi'quintji yuu jon tquenhanhin.

¹⁴Ndo' vi na jndë tso jon na nnda', yajo' tequen jon, jndyiaa' jon na ventyjee' Jesús jo', majo' tyí'cüajnaan' jon na aa nquii Jesús tsan'ñeen. ¹⁵Yajo' tso Jesús nnon jon: —'U' tsanscu, ¿Ndu na jen mat'io'?

¿Nin ts'an mant'ue'?

Sijoon' jon Jesús na juu tsan na vantyjee' ntjon'ñeen. Jo' tso jon:

—Nnda' ta, xe na aa 'u' teyon'hin, quitsu' nnön yuu jon tyi'hin, ndo' ncjöy'önhin.

¹⁶Tso Jesús:

—María.

Ndo' vi na jndë jndyii jon na tji' Jesús xuee' jon, yajo' tequen jon. T'a jon yo jñ'oon na conan'nein nn'an judíos, tso jon:

—Rabóni. Juu jñ'oon'neen itsiquindyihan' ts'an na tsi'man jñ'oon' Tyo'ts'on ndëë ntyje.

¹⁷Tso Jesús nnon jon:

—Tyi'nt'ui'tyen' ja, ee vitjachen na ncjöva na m'aaan Tyëhö'. Majo' cja' ntcüe' na quitsuquindyi' joo nn'an na cotsay'on jñ'oon yo ja. Quitsu' ndëëhan na jöva na m'aaan Tyëhö' na mantyi conduihin Tyeho'. Jö na m'aaan Tyo'ts'on na matsit'man' ja ndo' na conan't'maan'ho'.

¹⁸Ndo' juu María'neen, tsan tsjoon Magadán, tja jon, tatsiquindyi jon já nn'an na tqueen' ta Jesús na quitsay'ón jñ'oon yohin yo ts'ian na tots'aa jon. Tso María ndé jñ'oon na jndë sinin Jesús yohin ndo' na jndë jndyiaa' nnon juu nquii jon.

Tityincyoo' Jesús ndé já nn'an na totsay'ón jñ'oon yohin

(Mt 28:16-20; Mr 16:14-18; Lc 24:36-49)

¹⁹Majuu tman xuee nuinco'neen, já nn'an na tqueen' Jesús, tencüi já. Tyen t'é jndyuent'aa ve' ng'e na ncyá jndyí nn'an judíos na conintque. Yajo' tyjee'non jon na m'án, ninjonto tacüentyjee' jon quii' nt'án, tyincyaa jon ts'on já, tso jon:

—Juu na condui Tyo'ts'on na tajñuaan' ts'onhin, ncyaa jon na c'oonhan' yoho'.

²⁰Ndo' vi na jndë tso jon na nnda' ndé, yajo' si'man jon nt'ö jon yo

tsi'ntsquee' jon. Ndo' tyincyaaahan' na nén jndyí na jnty'ia' nnt'áhin.

²¹Jo' tso nnda' jon ndé:

—Juu na condui Tyo'ts'on na tajñuaan' ts'onhin, c'oonhan' yoho'. Cha'xjen nquii jon na conduihin Tyëéhë jndë t'ua jon ts'ian nnön na quitsi'man juu jñ'oon naya 'naan' jon ndëëho', majo'ntyí ma'ua ja ts'ian ndëë 'o' na c'oncyaho'han' ndëë nn'an.

²²Ndo' vi na jndë tso jon na nnda', tju' jon jndye ndé. Tso jon:

—Cy'onho' cüenta nquii Espiritu Santo. ²³Nque nn'an na contcüe' n'onhan jnanhan, vanaan na quindueho' ndëëhan na jndë sit'man ts'on Tyo'ts'onhan. Majo' joo nn'an na tyi'contcüe' n'onhan yo jnanhan, mantyi vanaan na nndueho' ndëëhan na tyi'cotsit'man ts'on jonhan.

Jndyiaa' Tomás na vando' xco Jesús

²⁴Já nn'an na tqueen' Jesús na quinanjón yo ts'ian na tots'aa jon, ninnquii ntyjëéhë Tomás tyí'c'oonhin xjen na jndyo jndyee Jesús ndé. Juu Tomás'neen conduéhin Tsanñ'ein. ²⁵Ndo' vendye já jndué nnon jon:

—Jndë jnty'ia' ndé nquii Jesús.

Majo' t'a jon, tso jon ndé:

—Xe na aa nty'ia nnön jn'aaan najion na iscco co' nt'ö jon, ndo' na nndui nonnt'öhan', yo na nndui vintyjaa' nt'ö tsi'ntsquee' jon, yajo' yuu' je', ngantyja ts'ón na vando' xco jon.

²⁶Ndo' jndë nen xuee na tui na nnda', tom'án nnt'a juu v'aa'neen. Xjen'neen m'aaan Tomás. Ndo' jo' tyjee' nnda' Jesús quii' nt'án na

tyen të' jndyuent'aa. Tyincyaa jon ts'on já. Itso jon:

—Juu na condui Tyo'ts'on na tajñuaan' ts'onhin, c'oonhan' yoho'.

²⁷Ndo' ninñoon' itso jon nnon Tomás:

—Quitui' nnonnt'ö' nt'ö. Ndo' mantyi quitui' nda'nt'ö' tsi'ntsc'ë. Majo' tyi'ntsa' na tyi'cantyja tson', cüa, cantyja tson' na vant'ö xcö.

²⁸Yajo' t'a Tomás 'ndyo jon:

—'U' ta, condui 'u' Tyo'ts'on na matsit'man' ndo' condui 'u' na quitye'ntjon' ja.

²⁹Ndo' tso Jesús nnon tsan'ñeen:

—'U' Tomás, xeng'e jndë jndyia' nnon' ja, jo' na mavantyja tson'. Ityio Tyo'ts'on jn'aaan joo nn'an na vantyja n'on ja min na tajojnty'ia ndëëhan ja.

Ts'iaan' na jndui tsonvahin

³⁰Já nn'an na tqueen' Jesús na quitsay'ón yo ts'ian na tots'aa jon na tojnty'ia ndé na jndyechen nnon ts'ian na tots'aa jon na tyi'je'quinduihan' ntyja 'naan' najndeí nquii ts'an, joochan' tajnduihan' nnon tsonvahin na macüji ja. ³¹Majo' macüji jñ'oonmin' cha' cantyja n'onho' na nquii Jesús conduihin Cristo, ndo' jnda nquii Tyo'ts'on, ndo' cha' ntyja 'naan' jo' ncy'onho' cüenta na tyi'quintycüii na cota'ndo' ñuan 'naanho'.

Tityincyoo' Jesús ndëë ntyque' já

21 Jndë na tui nan'min, tityincyoo' nnda' Jesús ndé já nn'an na tqueen' jon na quitsay'ón yo jñ'oon na toninncyaa jon. S'aa jon na nnda' viochen xjen na m'án ndaandue Tiberias. Ndö

vaa na tui xjen na tityincyoo' jon ndé. ²Ninncüii tojnaan' m'aaan Simón Pedro, Tomás, tsan na condué Tsanñ'ein, Natanael, tsan na jnan Caná ndyuaa Galilea, yo ve já ntsinda Zebedeo yo vechen ntyjëëhë na tqueen' Jesús na quitsay'ón jñ'oon yohin.

³Tso Simón Pedro ndé:

—Jöcüji' quintcaa.

Jndué nnon jon:

—Ngitsá yo 'u'.

Yajo' sá, tuá v'aandaa. Majo' juu tijaan'ñeen, min'ncüii quitscaa tatjí'.

⁴Vi na jndë vavixuee, yajo' nquii Jesús tyjee'non jon ndé. Ventyjee' jon 'ndyo juu ndaandue'ñeen, majo' tajnan'jón' na aa juu jon. ⁵Ndo' taxee' jon ndé:

—'O' ntyjë, ¿Aa jndë tji'ho' chjo quintcaa ntquë?

T'á 'ndyo jon:

—Min'ncüii o' tacotjí'.

⁶Ndo' t'a jon, tso jon ndé:

—Quitjue' nnda'ho' tsqui' 'naanho' ngiaa' v'aandaa tontyja ya, yajo' ngua quintcaa tyquii'han'.

Ndo' tjué' nnt'áhan'. Ndo' jndë jo' ndiquindëë na ntjí'han' ng'e na jndye jndyi quintcaa ñjonhan'. ⁷Ndo' tsjö nnon Pedro:

—Manquii ta Jesús tsanva'.

Xjen na jndyii jon na nnda', tcüee jon ndiaa camiseta, ng'e jndë tji' jonhan' na its'aa jon ts'ian. Ndë jo' tju'hin quii' ndaandue, tuee'cya jon tyuaa tcüii. ⁸Ndo' vendyechen já na conan'jón yo Jesús, jndyontyjá yo v'aandaa chjo cha' na venn'an ncho'nqui nc'a, na tontyjá juu tsqui'ñeen na too'chenhan' na ñjon quintcaa, ndo' squé tyuaa tcüii.

⁹Ndo' vi na jndë squé jo', jnty'ia

ñon cov'la, ndo' ntyjo quintcaa yo tyoo' cjo ñon'ñeen na coneinhan'.

¹⁰Ndo' tso Jesús ndé:

—Quindyoy'onho' cüantyí quintcaa na jndé tji'ho' quichen.

¹¹Yajo' tua nnda' Simón Pedro quii' v'aandaa chjo. Jndyoy'oon jon juu tsqui'ñeen 'ndyo ndaandue na too'chenhan' na ñjon quintcaa t'man. Ndo' tuee' ncüii ciento vantjo' venn'an ncho'nqui vantjo' ndye cho'ñeen. Majo' min na jndye jndyi quintcaa'ñeen, tyi'quit'ioo' tsqui'ñeen. ¹²Ndo' tso Jesús ndé:

—Ncyoho' na ntcüa'ho'.

Ndo' já na tqueen' jon na quitsay'ón yo jñ'oon na toninncyaa jon, min'ncüii já tat'ón na t'man n'ón na ntax'é nnon jon nin ts'anhin, ee mangió yá na manquii ta Jesús jon. ¹³Yajo' sindyoo' jon nc'íá. Ty'oon jon tyoo' yo quintcaa, tyincyaa jonhan' ndé.

¹⁴Nqué na tqueen' jon na quitsay'ón jñ'oon yohin, ndö' vaa na jndé ndye jnda na tityincyoo'hin ndé vi na jndé na vando' xco jon.

**Jñ'oon na sinin Jesús
nnon Simón Pedro**

¹⁵Ndo' vi na jndé tci'á, yajo' nquii Jesús, taxee' jon nnon Simón Pedro. Tso jon:

—Nnda' Simón, jnda Juan, ¿Aa ventyji'ntyichen' ja, chichen nanmin'?

T'a jon, itso jon:

—Mayuu' ta, ntyji' na nën jndyi 'u'.

Juu jñ'oon na sintcüe' Jesús nnon tsan'ñeen, tyi'quitsinin nquii' jonhan'. Tso jon:

—Cüantye' quinman quijndé ntsjuën'.

¹⁶Jndé jo' taxee' nnda' jon nnon Pedro:

—'U' Simón, jnda Juan, ¿Aa mayuu' na ventyji' ja?

Jo' t'a nnda' Pedro:

—Mayuu' ta, ntyji' na njon jndyi 'u' ntyji.

Ncüiichen jon tso nnda' Jesús juu jñ'oon'ñeen:

—Cüantye' joo quinman ntsjuën'.

¹⁷Jndé ndye taxee' nnda' jon nnon Pedro, itso jon:

—'U' Simón, ¿Aa venchji' ja?

Jo' si'ndaa'han' ntyjii Pedro na jndé ndye jnda na vaxee' Jesús nnon jon:

—¿Aa venchji' ja?

Yajo' t'a jon, tso jon:

—Ta, tsoñ'en mavaa' tson!. Mantyji' na njon jndyi 'u' ntyji.

Itso Jesús nnon jon:

—Cüantye' joo quinman ntsjuën'. ¹⁸Jñ'oon na mayuu' na matsiquindyí ja 'u', xjen na tom'an' na xoncüe ts'an 'u', sijnda' na ntsa' minnichen na nt'ue tson', ndo' ta'nan ts'an ntsitsan' 'u' yuu jon na nin'cja!. Majo' ya na ve' yo nc'ua na manoon', ntsindiu' nt'ö' ndo' ncüiichen ts'an ntsityen juu 'u' na ngay'oon juu 'u' yuu jon na tyi'nin'cja'.

¹⁹Ndö' vaa jñ'oon na tso Jesús na si'man jon nin ncüii nnon na ngue' Pedro na ndit'maan' Tyo'ts'on ntyja 'naan' juu. Jndé na sinin jon jñ'oonmin', itso jon:

—'U' quitsijon 'u' yo ja.

**Jñ'oon na sinin Jesús
ntyja 'naan' juu Juan.**

²⁰Ndo' tequen Pedro, jndyiaa' jon na jöntyja tonquen'han. Tañjoon'

ts'on jon na ventyjii Jesús ja ndo' na maja nintaquityën ngiaa' Jesús xjen na tcü'á juu tijaan'ñeen yohin, ndo' xjen'ñeen tax'ë nnon jon: “Ta, ¿Nin ts'an na ninncyaa cüenta 'u?”
²¹Ndo' vi na jndë jndyiaa' Pedro na jöntya, taxee' jon nnon Jesús. Tso jon:

—Ta, ndo' tsanva' je', ¿Nin ncüii nnon 'nan na ngenon juu?

²²Ndo' t'a Jesús 'ndyo jon:

—Xe na aa nt'ue ts'ön na ninc'oon juu ata xjen na nndyö nnt'a, ¿Nin its'aahan' 'u'? 'U' quitsijon 'u' yo ja.

²³Ng'e na nnda', quii' nt'an ntyjë na vantyja n'onhan Jesús, tycya

jñ'oon na itso jon na xe'cü'liö. Majo' ve' xia'ntyi tso jon: “Xe na aa nt'ue ts'ön na ninc'oon juu ata xjen na nndyö nnt'a, ¿Nin its'aahan' 'u', Pedro?”

²⁴Maja condui juu tsan'ñeen na nnda' jñ'oon tso Jesús ntyja 'naan'. Maja na macüji jñ'oonminhin, ndo' jñ'oon na mayuu' na matsinën, chito ve' matsivi'nn'an.

²⁵Ndo' jndyechen mañoon ts'ian min na tots'aa Jesús. M'aan' ts'ön xe na aa ncüji ts'an ncüii cüiihan', its'aahan' ntyji tyi'je'cüijndei' tsonnangue yo joo tson na ncüji ts'anhan'.

Ts'ian Na Tont'a Nn'an Na Jñon Jesucristo

Jñ'oon na tco' Jesucristo 'ndyo
jon na nndyo Espíritu Santo

1 ¹⁻²U' ta Teófilo na njon jndyi 'u'
ntyji, mancyá ts'on njan nnon'.
Jñ'oon na tji jndyëë na scüianön na
m'an', siquindyí ja 'u' ntyja 'naan
tsoñ'en na ta' Jesús na tots'aa jon
yo nin'ntyja 'naan nchu vaa na
totsi'man jon ata xjen tuee' xuee
na tjava ntcüe' jon quiñoon'ndue.
Vitjachen na ngava ntcüe' jon, jo' tji
jon nn'an na t'ua jon ts'ian ndëëhan,
ndo' si'man jon ndëëhan nin ts'ian
na quint'ahan. Ntyja 'naan' Espíritu
Santo na si'man jon ndëëhin nin
ts'ian na quint'ahin. ³Ndo' vi jndë
tue' jon, tityincyoo'hin ndëëhan
na vando' xco jon. Tom'aan jon
yohan vi venn'anchen xuee. Jndye
nnon 'nan tots'aa jon na tojnty'ia
ndëëhan na totsi'man jndyoyuhan'
na manquiintyí jon. Ndo' totsínin
jon ndëëhan jñ'oon ntyja 'naan' na
itye'ntjon Tyo'ts'on nn'an.

⁴Viochen xjen na tom'aan jon yo
joochan, tqwen jon jñ'oon ndëëhan na
tyi'ndui' tyuaa'han tsjoon Jerusalén.
Itso jon:

—Cüendoo' 'o' ata xjen na
tsisiquindë jndyeehan' juu jñ'oon

na tco' Tyëhö' 'ndyo jon na nndyo
nquii Espíritu Santo cha'xjen juu
jñ'oon na jndë totsjö ndëëho'. ⁵Ee
Juan mayuu' totsiquindëë' jon
nn'an yo ndaatíoo, majo' 'o' tajndye
xuee ndo' mant'ëho' nquii Espíritu
Santo na njñon Tyo'ts'onhin quii'
n'onho'.

Tava ntcüe' Jesús quiñoon'ndue

⁶Viochen xjen na tom'an
nan'ñeen yo Jesús, taxee'han nnon
jon, jnduehan:

—Ta, ¿Aa naneinhin ntqwen' nnda'
ntyjëëhë nn'an Israel na ngitoxen
nquehan?

⁷Majo' t'a jon, itso jon ndëëhan:
—Xia'ntyí nquii Tyëhö' tsixuan
jon na itsijnda' jon non'cüan ndo'
yuu xjen na ntyjii jon na ngüentyja
na nndui ncüüi cüüi nnonhan'. 'O'
tyi'quinan'xuanho' na ncüaa' n'onho'
joo jñ'oonmin'. ⁸Majo' juu xjen na
ncy'onho' cüenta Espíritu Santo
quii' n'onho', xjen'ñeen nninncyaa
Tyo'ts'on na nnan'xuanho' juu najndei
nquii Espíritu Santo. Ndo' nnan'nein
jndyoyuho' ntyja njan quityquii'
tsjoon Jerusalén, yo ninvaa ndyuaa
Judea, yo ndyuaa Samaria, ndo' ata
ninvaa nnon tsonnangue.

⁹Ndo' vi na jndë tso jon jñ'oonmin', ninvaa na cojnty'iahan, tava ntcüe' jon quiñoon'ndue. Ndo' juu xjen'ñeen jndyo nciüi chincyu na iscu'han'hin. ¹⁰Ndo' viochen xjen na cojnty'ia jndyihan na tondye tsjö'ndue na tjava jon, juu xjen'ñeen tityincyoo' ve nannon ndëehan, quichi' jndyi ndiaa na cüe nan'ñeen. ¹¹Ndo' jndue nan'ñeen ndëehan:

—'O' nn'an ndyuaa Galilea, ¿Ndu na cojnty'ia jndyihö' na tondye tsjö'ndue? Manquiintyi Jesús na jnan jon tondëehö', tja ntcüe' jon quiñoon'nduechen. Ndo' macha'xjen na jnty'iaho' na tjava jon jo', mannda' vaa na nndyo ntcüe' jon.

**Ts'ian na totsixuan Judas,
t'ionhinhan' Matías**

¹²Ndo' joo nan'ñeen na totsay'onhan jñ'oon yo Jesús, jndui'han juu tyo' na jndyu Olivos, tyentcüe'han Jerusalén. Juu tyo'ñeen ndyo chjohan' yo Jerusalén cha' na nciüi kilómetro. ¹³Ndo' vi na jndë sque ntcüe'han tsjooñ'ñeen, tyevahan quii' v'aa, v'aa vequito' najon na mancüiixjen cotsque yahan. Jo' tyjee' Pedro, Juan, Jacobo, Andrés, Felipe, Tomás, Bartolomé, Mateo, Jacobo jnda Alfeo, Simón tsan na mantyi nintonduihin tmaan' cananista, yo nin'Judas, tyje nquii Jacobo. ¹⁴Tsoñ'enhan jnan'cüajonhan jñ'oon yo ntyjehan na 'io 'io tovancüihan na tonan'neinhan nnon Tyo'ts'on. Ndo' ñ'en vendye nanntcu, mantyi ñ'en María ndyee nquii Jesús yo nin'nannon nque ntyje Jesús.

¹⁵Nciüi joo xuee'ñeen juu Pedro jnanquintya jon quii' nt'an nn'an na vantyja n'onhan Jesús. Nan'ñeen tuee' cha'na nciüi ciento vantjo' ntcyuhan. ¹⁶Tso jon ndëehan: “'O' ntyjë, toxen'ntyichen si'man Espíritu Santo jñ'oon nnon David na tji jonhan' ntyja 'naan' Judás. Ndo' nanein juu jñ'oon'ñeen jndë siquindëhan' juuhan', ee juu juu tjatsi'man juu Jesús ndëe nn'an na t'uehan jon. ¹⁷Juu juu tovey'oon juu jñ'oon yo jaa, ndo' manincüajon ts'ian na totsixuan juu cha'xjen conan'xuan nquëhë. ¹⁸Majo' yo juu xoquitu' na tyion ntyee tque juu ntyja 'naan' natyia na s'aa juu, yo majuuntyihan' jnan'jndahan nciüi tan' tyuaa. Juu Judas'ñeen sintyja nquiihin, tyioohin tyuaa, tongio xquen juu, ndo' jnan'hin, jndui'ñ'en tsiaa' juu. ¹⁹Ndo' tsoñ'en nn'an Jerusalén, xjen na taa' n'onhan na nnda' s'aa juu, yo jñ'oon na conan'neinhan jnan'quijndyuhan juu tyuaa'ñeen Acéldama. Juu jñ'oon'ñeen itsiquindyihan' Tyuaa Neon'. ²⁰Ee nnon tson Salmos vaa jñ'oon na itsohan':

Vaa' juu, quintjo nquiihan',
min'ncüi ts'an tyi'nc'oonhan'.
Mantyi itsohan':
Juu ts'ian na totsixuan juu,
ncüiichen ts'an cy'oon
cüentahan'.”

²¹⁻²²Ndo' tsontyichen Pedro: “Ng'e na nnda', icanhan' nciüiichen ts'an na ntsijonhin yo jaa na ngotji' jndyoyu jaa ntyja 'naan' na vando' xco Jesús. Nciüi ts'an na ninnquii'chen tom'aaan juu yo jaa ninvaa xuee xjen na jndëe' Jesús ata juu xjen na tëva ntcüe' jon quiñoon'ndue.”

²³Ndo' vi na jndë sinin Pedro jñ'oonva', jo' jnan'man nan'ñeen ve ts'an, José yo nin'Matías. Juu José'ñeen tye juu jndyu Sabás. Xuee' juu na jndë ve Justo. ²⁴⁻²⁵Ndo' juu xjen'ñeen jnan'neinhan nnon Tyo'ts'on, jnduehan: “‘U' ta, mandyia' quii' n'on tsoñ'en nn'an, nge' jo' quitsi'man' nin ncüii joo na ve nanmin na macüji' na ntsijonhin yo já na ma'ua' ts'ian 'nan' ndé. Cha' juu tsan'ñeen ninnonhin ts'ian na totsixuan Judas na jndë tjihin, ndo' jndë tja juu najon na tsixuan juu na cja juu ntyja 'naan' jnaan' juu.”

²⁶Ndo' ty'ehan x'iaa', cha' quitsi'manhan' nin juu na ve nan'ñeen na ngacüja'han'hin juu ts'ian'ñeen. Ndo' juu Matías tijnoon' jonhan'. Ndo' majuu xjen'ñeen tēquee' jon ts'ian cha'xjen juu ts'ian na nan'xuan nque nn'an na nqui ncho'ncüii na totsay'onhan yo jñ'oon na toninncyaa Jesús.

Na jndyo Espíritu Santo

2 Xjen na tuee' nguee Pentecostés, nque nn'an na vantyja n'on Jesús, tsoñ'enhan ninncüii tojnaan' m'anhan. ²Juu xjen'ñeen ninjonto tye' na tic'uaa tondye tsjö'ndue, nan'ñeen itsijonhan' juuhan' cha'vijon ya na jndei ndyo jndye. Ndo' xjen'ñeen, ninvaa quii' v'aa najon na minndyuaa nan'ñeen, tic'uaa. ³Juu xjen'ñeen, jnty'iahan tityincyoo' cha'vijon tsachon na ntyjohan' nacjo ncüii cüiihan. ⁴Ndo' tsoñ'enhan quindë ya nan'xuanhan Espíritu Santo. Ndo' tyincyaa jon na nan'xuanhan juu najndei na condui nquii jon. Ndo' tye' jnan'neinhan

mañoon nnon jñ'oon na chito jñ'oon na mancüiixjen na conan'neinhan.

⁵Ndo' juu xjen na tui na nnda', quii' Jerusalén m'an nn'an judíos na ve' sque yahan jo' na jnanhan ncüii cüii ndyuaa. Squehan tsjoon'ñeen na nnan't'maan'han Tyo'ts'on. ⁶Ndo' joo nan'ñeen xjen na jndyehan na nnda' vaa na tic'uaa, xjen'ñeen tēncüiian. Ee tsoñ'enhan tondyehan na joo jñ'oon na mancüiixjen conan'nein nquehan, nque nn'an na t'ua Jesús ts'ian ndëehan, tonan'neinhan joo jñ'oon'ñeen. Ndo' joo nan'ñeen na sque yahan jo', totsiquijñ'eenhan'hin na nnda' vaa 'nan na tui. ⁷Xjen na jndye nan'ñeen na nnda', sity'uehan'hin ndo' vacue tom'aan' n'onhan. Tota'xee'han' ndëe ntyjehan:

—Tsoñ'en nanmin', mancüiixjen nn'an ndyuaa Galileahin. ⁸Ndo' na nnda', ¿Nin nge'e'ñeen na condyëe na conan'neinhan ncüii cüii nnon jñ'oon na mancüiixjen conan'nën jaa? ⁹Ee quii' nt'an jaa m'an ntyjé na jnanhin ndyuaa Partia, Media, Elam yo Mesopotamia, Judea, Capadocia, Ponto, yo nin'ndyuaa Asia. ¹⁰Mantyi ñ'en jaa na jnan ndyuaa Frigia, Panfilia, Egipto, yo ndyuaa Africa na ndyo tsjoon Cirene. Ndo' vendyechen jaa na jnan tsjoon Roma, mantyi ñ'en jaa na tui jaa nn'an judíos, ndo' ñ'en vendye jaa na conan'jön na conan't'maan' Tyo'ts'on cha'xjen nque nn'an judíos conan't'maan'han jon. ¹¹Ndo' mantyi ñ'en jaa na jnan Creta yo nin'Arabia. Ndo' joo nanmin' nn'an ndyuaa Galileahin, tsoñ'en jaa condyëe

na conan'neinhan ncüii cüii nnon jñ'oon na mancüiixjen na conan'nën. Conduehan joo 'nan na taqintyja na t'man na its'aa Tyo'ts'on.

¹²Ndo' tsoñ'en nan'ñeen na jnanhan ncüii cüii joo, t'man jndyi vaa na s'aahan ngiohan, ndo' mantyi totsiquijñ'eenhan'hin.

Tota'xee'han ndëë ntyjehan:

—¿Nin nin'quitsiquindyihan' na nnda' vaa 'nan na condui?

¹³Majo' ñ'en vendye nan'ñeen ve' toncohan. Jnduehan:

—Nanmin' jndë quindyehan na tëhan vinon na tacoque ya.

Jñ'oon na sinin Pedro ndëë nn'an

¹⁴Ng'e na nnda' jndue nan'ñeen, jo' tëcüentyjee' Pedro yo ntyje jon nn'an nqui ncho'ncüii. Jndei sinin jon ndëë nn'an na m'an jo'. Itso jon: “O' ntyjë nn'an ndyuaa Judea yo tsoñ'enho' na sque yaho' ntjoohin Jerusalén, quitquen yaho' cüenta ndo' quindyeho' chjo jñ'oon na ntsjö. ¹⁵Ee nque ntyjëähë nanmin, chito quindyehan cha'xjen na cotji'ho' cüenta, ee xe jnda tuee' na ñjen na vitsjoon. ¹⁶Majo' ntyja 'naan' juu 'nan na cojnty'iaho' naneinhan, itsiquindëhan' juu jñ'oon na toninncyaa Joel, tsan na toninncyaa jñ'oon' Tyo'ts'on ntyja nchu vaa 'nan na nnguaa. ¹⁷Ndö vaa jñ'oon na siquindyi Tyo'ts'on yo 'ndyo tsan'ñeen. Itso jon:

Joo xuee na mats'ia, njñön ja Espíritu njan quii' n'on jndye nn'an.

Ng'e jo', nque ndaho' nannon yo nanntcu, nnan'neinhan jñ'oon na ntsiquindyi ja joohan.

Ndo' nannon na tyi'tque, min 'nan nnintyincyoo' na njnty'ia ndëëhan.

Ndo' nque nn'an na jndë tque, ngitsohan ndaa.

¹⁸Majoo xuee'ñeen, njñön Espíritu njan quii' n'on nn'an na cotye'ntjonhan nnön, nque nannon ndo' mantyi nanntcu.

Joohan ninncyahan jñ'oon ntyja njan.

¹⁹Ndo' ja nts'a na ndityincyoo' jndye nnon jn'aan na tondye tsjö'ndue, ndo' xjen na njnty'ia nn'anhan', ntsity'uehan'hin.

Ndo' na tocje nnon tsonnangue, nts'a na ndityincyoo' jn'aan cha'na neon' yo chon yo nin'neoon.

²⁰Juu xjen'ñeen, nninjaan nnon ndo'cüjioon', ndo' chi' ntsijonhan' nnonhan' cha'vijon neon'.

Joo jn'aanmin' ndityincyoo' vitjachen na nguee' juu xuee ntyja 'naan' nquii jon na conduihin na ntco'xen jon.

Juu xee'ñeen t'manntyichen tsixuanhan' na ntsi'manhan' juu najndei na condui ja.

²¹Ndo' ncüii cüii ts'an na ntcán na quitejndei jahin, ja ntsin'man ñuaan' tsan'ñeen.”

Ndö' vaa jñ'oon na itsiquindyi Tyo'ts'on yo 'ndyo Joel.

²²Ndo' tsontyichen Pedro: “O' ntyjë nn'an Israel, quindyeho' chjo jñ'oon na ntsinën ntyja 'naan' nquii Jesús, tsan na jnan Nazaret. Joo ts'ian na tots'aa jon quii' nt'anho', totsi'man jndyoyuhan' na nquii Tyo'ts'on jñonhin quii' nt'an

nn'an. Ee ts'ian'ñeen tyi'je'quindëe nduihan' ntyja 'naan' najndei nquii ts'an. Jndye nnon 'nan na tots'aa jon na tyincyaaahan' na tëvee' jndyi ngio nn'anhan', yo jn'aan na tataa' n'on nn'an nin 'nan tots'i'manhan'.

²³Ee ndyu na toxen'chen, mancüixjen ntyjii Tyo'ts'on na nc'oon Jesús ndueeho', ng'e nquii jon nnda' vaa na sijnda' jon. Majo' 'o' tyincyaho' cüenta Jesús nduee nn'an na conduihan ntyja 'naan' tsjoon Roma. Ndo' vi na jndë jnt'aho' na nnda', joo nan'ñeen t'ionhan jon nnon tsonjn'aan na jnan'cuee'han jon. ²⁴Majo' nquii Tyo'ts'on tyincyaa na vando' xco jon. Siquindyaa jonhin ntyja na tom'aan jon na ts'oohin ee tyi'jon jnda na ntjotyenhin ntyja 'naan' na covje nn'an. ²⁵Ee nquii David sinin jon na cha'vijon itsinin nquii Jesús. Itso tsan'ñeen:

Ninnquii'chen manty'ia

Tyo'ts'on na m'aan jon na tonnön.

Ng'e na m'aan jon yo ja, jo' na tyi'cjöcüentyjë' na mantyja ts'önhin.

²⁶Mang'e na nnda', nën jndyi ja 'u', min taxe'quitsichjoo'han' ts'ön ntyja 'naan' juu si'ts'o njan.

²⁷Ng'e 'u' xe'nca' na ntjo ñuan njan najjon na contjo ñuaan nn'an na jndë tjë, min ja na matye'ntjön nnon' na condui ja ñuan nquii', je'nca' na ngitö' juu si'ts'o njan.

²⁸Ncu' si'man' nato nnön na ntyja 'naan' jo' ngüant'ö nnt'a. Ndo' na nty'ia nnon' nninncyaaahan' na nën jndyi."

Ndö' vaa jñ'oon na sinin David.

²⁹Ndo' tsontyichen Pedro: "O' ntyjë, mantsinën jñ'oon nquii' ndëëho' na juu tsochiihi David, tivio tue' jon. Tyequity'iu nn'anhin ndo' ata xjen neinhin ninvaa vaa tsi'ts'uaa' jon tsjöönhön. ³⁰Majo' tonduihin ts'an na toncyaa jñ'oon' Tyo'ts'on ntyja nchu vaa 'nan na nnguaa. Ntyjii ya David na tyi'je'quitsivi'nn'an Tyo'ts'onhin. Ee jndë tso jon nnon juu na nquii Cristo nduihin quii' nt'an tsjan 'naan ntsindantyjo jon na nndyocahan', ndo' juu silla na manin' ts'iaan' 'naan' juu, nquii Cristo ngüaquityen jonhan' na ntco'xen jon. ³¹Ndo' vitjachen na tui na nnda', taa' ya ts'on David na ngüando' xco Cristo. Ng'e jo' na tso tsan'ñeen na xe'quintjo ñuan 'naan' Cristo najjon na contjo ñuan 'naan' nn'an na jndë tjë, ndo' mantyi si'ts'o 'naan' nquii jon, min tyi'je'quitö'han'. ³²Ndo' jñ'oon na mayuu', manquiintyí Jesús na conan'nën ndëëho' ntyja 'naan' jon, jndë tyincyaa Tyo'ts'on na vando' xco jon, ndo' cotjí' jndyoyú ndëëho' ntyja 'naan' na nnda' vaa na tui. ³³Ndo' naneinhin m'aan Jesús tontyjaya nt'ö Tyo'ts'on najjon na covit'maan'hin. Nquii tye jon tco' jon 'ndyo jon na nninncyaa jon Espíritu Santo. Ndo' nquii Jesús, vi na jndë m'aan ntcüe' jon najjon m'aan tye jon, ty'oon jon cüenta juu Espíritu Santo na nquii jon na jndë tyjee' naneinhin. Jo' na condui tsoñ'en ts'ianmin' na cojnty'iaho' ndo' na condyeho'. ³⁴Ee chito nquii David tëva jon quiñoon'ndue. Tsi'manhan' na nnda' ee nquiintyí jon tso jon:

Nquii ta Tyo'ts'on sinin jon
nnon nquii ta na itye'ntjon
jon ja.

Itso jon nnon juu: Quijman'
nc'ia tontyjaya,

³⁵Ata nque nn'an na jndohan 'u'
nts'a tmaan'han nacjee' ng'e'."

³⁶Ndo' itsontyichen Pedro:

"O' ntyjē nn'an Israel, ng'e
na nnda' vaa itsiquindy juu
jñ'oon'ñeen, tsoñ'enho' cüaa' ya
n'onho' na mayuu' na nquii Jesús
na t'ionho'hin tsonjn'aan, nquii
Tyo'ts'on tquen jon na conduihin ta
na ngoco'xen jon jaa, ndo' mantyi
conduihin Cristo na ntyja 'naan' jon
na n'man ñuan njanhan."

³⁷Ndo' nque nn'an Israel'ñeen, vi
na jndē jndyehan jñ'oonmin', t'man
jndyi vaa na si'ndaa'han' ngiohan.
Ncüii cüiihan jnduehan nnon Pedro
yo ntyje jon nn'an na cotsay'onhan
yo jñ'oon na toninncyaa Jesús:

—O' ntyjē, ng'e na nnda' vaa,
¿Nin 'nan icanhan' na quint'á?

³⁸Ndo' sintcüe' Pedro jñ'oon ndēē
nan'ñeen, tso jon:

—Ncüii cüiiho' quintcüe' n'onho'
yo jnanho', ndo' quint'ēho' yo xuee'
Jesucristo, cha' ndēē ntsit'man
ts'on Tyo'ts'onho' jnanho'. Ndo'
nninncyaa jon na ncy'onho' cüenta
Espíritu Santo quii' n'onho'. ³⁹Ee juu
jñ'oonvahin na jndē tco' Tyo'ts'on
'ndyo jon na tyi'xe'cüe'jndyo juuhan',
tsixuanhan' cüenta nqueho' yo
ndaho', ndo' mantyi cüenta tsoñ'en
nn'an na tycya m'anhin, ndo' mantyi
cüentaa' ncüii cüii ts'an na juu ta
Tyo'ts'on na conan't'maan' jaa na
iqueen' jonhan.

⁴⁰Ndo' jndyentyichen jñ'oon sinin
jndyoyu Pedro ndēē nan'ñeen. Yo

jñ'oon'ñeen siqui'maan' jonhan. Tso
jon:

—Ncyaho' na ntsin'man

Tyo'ts'onho' quii' nt'an nn'an na
que' n'on na cont'ahan 'nan natyia.

⁴¹Ndo' nque nn'an na tēntyja
n'onhan juu jñ'oon na tyincyaa
jon, juu Pedro yo ntyjehin
jnan'quindē'han nan'ñeen. Ndo
juu xee'ñeen, nque nn'an na
tēntyja n'onhan Jesús, tuee' cha'na
ndye minhan. ⁴²Joo nan'ñeen
totquen yahan cüenta jñ'oon na
tondyehan na tonan'man nque
nn'an na tonan'jon yo jñ'oon
na toncyaa Jesús. Ndo' yo na
xoncúee' n'onhan totejndeihan
ntyjehan 'nan na tocanhan'. Mantyi
totyjehan tan' tyoo' yo ntyjehan na
tovañjooon' n'onhan Jesús ndo' na
tonan'neinhan nnon Tyo'ts'on.

**Nn'an na vejndyee na tovantyja
n'on Jesús, ndö vaa tom'anhin**

⁴³Ndo' nque nan'ñeen na
totsay'on yo jñ'oon na toninncyaa
Jesús, jndye nnon ts'ian t'man na
tont'ahan na tyi'je'quinduihan'
ntyja 'naan' najndē nquehin.
Mantyi tont'ahan jndye nnon
jn'aan t'man na tonan'manhan'
na totyentjonhan nnon Jesús.
Joo ts'ian'ñeen s'aahan' na nque
nn'an na tatonan'jonhan yo juu
jñ'oon'ñeen, ve' jn'an tinan'han,
min ndicüaa' n'onhan ntyja
'naanhan'. ⁴⁴Ndo' nque nan'ñeen na
vantyja n'onhan Jesús, tsoñ'enhin
ninncüii jñ'oon ngiohan yo
ntyjehan. Ndo' 'naanhan na min,
ninvit'man na tovjynt'uehinhan'.
⁴⁵Ee tondēehan ndyuaa 'naanhan
yo nin'naanhin na min. Ndo'

xoquitu' na ty'onhan cüenta na jndëehinhan', tot'onhinhan' ndëë nn'an xjen ncüii nchu xjen 'nan na totsitjahan' nan'ñeen. ⁴⁶Io 'io tovatjonhan vats'on t'man. Ndo' mantyi tovancüi'han nt'aa ntyjehan na totyjehan tan' tyoo' tocüa'hinhan' na tovañjoon' n'onhan nquii Jesús. Yo na neinhin, ninncüii tojnaan' tocüa'han na xoncüee' n'onhan tom'anhan yo ntyjehan. ⁴⁷Tonan't'maan'han Tyo'ts'on, ndo' nque nn'an quii' tsjoon tondinjon jndyi nan'ñeen ngiohan. Ndo' 'io 'io tavijndyentyichen nn'an na tsin'man Tyo'ts'on ñuaanhan, ndo' ng'e na nnda', juu tmaan' nn'an na jndë vantyja n'onhan jon, tævijndyentyichenhan'.

**Pedro yo Juan jnan'n'manhan
ts'an na ndicaca**

3 Ncüii xuee, cha'na na ndye na matman, xjen na covatjon nn'an vats'on t'man na conan'neinhan nnon Tyo'ts'on, Pedro yo nin'Juan ty'e'han jo'. ²Juu vats'on'ñeen, vaa ncüii 'ndyohan' na conan'quijndyu nn'an judíos juuhan' 'Ndyo V'aa na Nancoo' Jndyi. Ndo' ncüii ts'an na mancüixjen ntjein ng'ee juu xjen na tuihin, nque nn'an chuu'hin, 'io 'io totsaquitquenhanhin jo'. Nnda' vaa tont'ahan cha' nddëë ntcán juu 'nan na itsitjahan'hin ndëë nn'an na cotsaque' quii' vats'on'ñeen. ³Ndo' xjen na jndyiaa' juu na vaquee' Pedro yo nin'Juan quii' vats'on, ta' juu na itsindyia'hin ndëëhan na quint'ahan chjo nayahin. ⁴Ndo' Pedro yo Juan, quii jnty'iahan nnon

tsan'ñeen. Ndo' jo' itso Pedro nnon juu:

—'U' ntyjë, quindyia' ndé.

⁵Ndo' quii jndyiaa' juu ndëëhan. Sitiü juu na nt'ahan nayahin. ⁶Majo' itso Pedro nnon juu:

—Ja min s'on xuee min s'on ijan, ta'nan cy'ön, majo' xia'ntyi juu na y'ön, ninncyä na ngyon'han'. Yo xuee' Jesucristo, tsan na jnan Nazaret, quinanquintya' ndo' caca'.

⁷Ndo' vi na jndë tso Pedro na nnda', t'uui jon nt'ö tsan'ñeen tontyjaya, sue jonhin. Ndo' ninñoon' sinquehan' ndaa' ng'ee juu yo quityo' ng'ee juu. ⁸Ndo' tsan'ñeen ninjonto jnanquintya juu. Tëcüentyjee' juu ndo' tye' na tëca juu. Tëquee' juu quii' vats'on yohan. Tovaca juu ndo' totsina nadyehin ndo' totsit'maan' juu Tyo'ts'on.

⁹Ndo' tsoñ'en nn'an na too'han quii' juu vats'on'ñeen, jnty'iahan na vaca juu ndo' ninvindyii' totsit'maan' juu Tyo'ts'on. ¹⁰Ndo' ta'jn'aanhan na manquii juu na tovaquityen 'ndyo vats'on t'man'ñeen na jndyuhan' 'Ndyo V'aa na Nancoo' Jndyi. Manquii juu na tocan 'nan na totsitjahan'hin ndëë nn'an. Mang'e na nnda', t'man jndyi vaa na tom'aan' n'onhan ndo' tëvee' jndyi n'onhan na jndë tco' yahan'hin.

**Jñ'oon na sinin Pedro
corredor vats'on t'man**

¹¹Juu vats'on'ñeen vaa ncüii corredor cüentaa'han' na na nquii Salomón t'ua ts'ian na jndëhan'. Tsoñ'en nn'an tentyjaa'han jo', totsiquijñ'eehan'hin na juu tsan'ñeen na tondintjein ng'ee juu na jndë tco'yahan'hin. Majo' juu

tsan'ñeen ntjohin yo Pedro yo Juan, tyi'nin'qui'ndyii juu joohan. ¹²Majo' xjen na jndyiaa' Pedro na tsoñ'en nn'an jndë tencüiian jo', itso jon ndëëhan: "O' ntyjë Israel, ¿Ndu na cavee' jndyi ngioho' 'nan na tui? ¿Nin ts'ian na cojnty'ia jndyiho' ndé? ¿Aa conan'tiuho' na ve' ntyja najndé nqué, ndo' aa ng'e na njonntyichen ngió na conan'tmán' Tyo'ts'on, jo' na ya vaca tsanvahn? Min'chjo chitojo'. ¹³Nquii Abraham, Isaac, Jacob yo nin'nque ndochihi, tonan't'maan' nan'ñeen Tyo'ts'on. Nquii jon na tonan't'maan'han, jndë sit'maan' jon nquii Jesús na conduihin na totye'ntjon juu nnon jon. Majo' nquentyiho' tyincyaho' cüentahin nt'ö Pilato, ndo' nquii tsan'ñeen, min na jndë sitiü jon na ntsiquindyaa jonhin, majo' 'o' tata'nguee'ho'. ¹⁴O' jnan'xuaaho' nnon jon na quitscuee' jon nquii Jesús na conduihin na tajnan tsixuan, na conduihin ñuan nquii'. Majo' juu ts'an na totscüje nn'an, nqueho' tanho' nnon Pilato na quitsiquindyaa jon juu tsan'ñeen. ¹⁵Ndo' na nnda', nquii jon na conditque na incyaa jon na cota'ndo' ñuaan nn'an, nqueho' jnan'cuee'ho'hin. Majo' nquii Tyo'ts'on tyincyaa jon na vando' xco Jesús, ndo' já cotjí! jndyoyú na nnda'. ¹⁶Já vantyja n'ón jon, ndo' mantyja 'naan' juuhan' tyincyaaahan' najndë ng'ee tsanvahn na cojnty'iaho' ndo' cota'jn'aanho'. Ng'e na vantyja n'ón Jesús, jo' na cojnty'iaho' na m'aan juu quii' nt'an na jndë jn'man tycya juu.

¹⁷"Ndo' nanein 'o' ntyjë, ntyja 'naan' na jnan'cuee'ho' Jesús, ntyji

ya na tataa' n'onho' na jnt'aho' na nnda', min nque nn'an na cotoxenhan 'o'. ¹⁸Majo' ntyja 'naan' na tui na nnda', jo' siquindë Tyo'ts'on joo jñ'oon na tots'i'man jon ndëë nn'an na toninn'cyaa jñ'oon' jon ndyu na toxen'chen nchu vaa 'nan na nnguaa. Nan'ñeen tonan'neinhan jñ'oon na juu Cristo, tsan njñon jon quii' nt'an nn'an tsonnangue, mancüiixjen na chuhan' na cue' jon. ¹⁹Mang'e juu jñ'oon'ñeen nnda' vaa na itsiquindyihan', jo' quintcüe' n'onho' yo jnanho' ndo' quita' yaho' na tonnon Tyo'ts'on, cha' ntsinduu' jon jnanho' ndo' cha' joo xuee na tonnon, yantyi na nc'onho' na tonnon jon. ²⁰Yajo' ngüentyja xjen na njñon ntcüe' jon nquii Jesús na conduihin Cristo, tsan na ntsin'man ñuaanho', ee nquii Tyo'ts'on ndyu na toxen'chen sijnda' jon na nguaa na nnda'. ²¹Majo' naneinhan icanhan' na quintjo Jesucristo quiñoon'ndue ata xjen na ntc'o' ya ntcüe' Tyo'ts'on tsoñ'en. Ndyu na toxen'chen siquindyü jon na nc'oon Jesús jo'. Yo jñ'oon jndyue nn'an na tonduihan ñuan nquii', jo' siquindyü jon na nguaa na nnda'. ²²Juu Moisés toninn'cyaa jon jñ'oon ntyja 'naan' jñ'oonva' ndëë ndochihi, nn'an na tom'an ndyu na toxen'chen. Itso jon: Quii' nt'anho' njñon ta Tyo'ts'on ncüii ntyjeho' na nninn'cyaa tsan'ñeen jñ'oon' jon ndëëho' cha'xjen na t'ua jon ts'ian'ñeen nnön. Tsoñ'en jñ'oon na ntsinin jon ndëëho', quita'nguee'ho'han'. ²³Ee min'cyaa ro ts'an na tyi'quen ya cüenta jñ'oon na nninn'cyaa tsan'ñeen, ncüji'ndya'han'hin quii' nt'an nn'an Israel."

Ndö' vaa jñ'oon na sinin Moisés.

²⁴Ndo' tsontyichen Pedro:

“Tsoñ'en nn'an na toninncyaa jñ'oon' Tyo'ts'on, cha'na Samuel yo nque nn'an na tom'anhan vi jndë na tue' jon, nan'ñeen tonduehan na ndui tsoñ'en 'nan cha'xjen joo 'nan na condui naneinhin.

²⁵Manqueho' conduiho' tsjan 'naan nque nan'ñeen na toninncyahan jñ'oon' Tyo'ts'on ntyja 'naan' 'nan na xejnda na nguaa. Ee na tso jon nnon Abraham: Quityquii' nn'an tsjan 'nan' na ngacahan', nndui nquii jon na njñönhin na m'anho', na ntyja 'naan' jon ndyio ja jn'aan nn'an na ninvaa tsonnangue.

Ndö' vaa jñ'oon na sinin Tyo'ts'on nnon Abraham. Ndo' tsontyichen Pedro ndëë nan'ñeen: ²⁶Juu xjen na tyincyaa Tyo'ts'on na vando' xco jnda jon, jñon jndyee jonhin tondëë nqueho' cha' ndyio jon jn'aanho' na ntejdei jonho' na ntcüe' n'onho' natyia na cont'aho'.”

Pedro yo Juan, tja' nanm'ann'ianhan

4 Viochen xjen nquii Pedro yo nin'Juan tonan'neinhan jñ'oonva' ndëë nan'ñeen, juu xjen'ñeen vendye ntyee cüenta nn'an judíos squenonhan na m'an nan'ñeen yo nin'nquii ts'an na conintque ndëë nn'an na cotquen cüenta vats'on t'man. Ndo' mantyi yo vendye nn'an judíos na conan'jonhan yo juu tmaan' na jndyuhan' saduceos. ²Tyion jndyihan' na quindyaa' ngiohan yo Pedro yo nin'Juan tsojnaan' na tonan'manhan ndëë nn'an. Ee jñ'oon na toninncyahan na jndë vando' xco Jesús, ndo' ng'e na

nnda' itsi'manhan' na mantyi nque nn'an na jndë tjë, majnda' na ntando' xco nnda'han. ³Yajo' ty'on nan'ñeen Pedro yo nin'Juan'ñeen. Majo' ng'e na jndë tman, ng'e jo' na tyi' nan'ñeen joochan vancjo ata ya nonnco ncüiichen xuee. ⁴Majo' joo nn'an na tondye jñ'oon' Tyo'ts'on na tyincyaa Pedro yo Juan, jndye jndyihan tëntyja n'onhan Jesús. Juu xjen'ñeen tsoñ'en nn'an na tëntyja n'onhan jon, tuee' cha'na 'on minhan na ve' xia'ntyti nannon.

⁵Ndo' ya na tonco ncüiichen xuee, nque nanm'ann'ian 'naan nn'an judíos tsjoo Jerusalem, tëtjonhan yo nn'an na conintque tsjoo'ñeen yo nin'nn'an na conan'man nchu vaa itsiquindy jñ'oon na tqen Moisés. ⁶Ndo' mantyi yo nquii Anás, tyee na conintque ndëëhan, ndo' yo Caifás, yo Juan yo Alejandro, yo nin'tsoñ'enchen nn'an tsjan na jndyocahan' nque ntyee na tonintque ndyu na toxen'chen.

⁷Ndo' nque ntyee'ñeen t'uahan ts'ian na caquindy Pedro yo Juan na too'han vancjo. Ndo' vi jndë squehin, ta'han na cota'xee'han nnon Pedro yo Juan, jnduehan:

—Juu najndeï na conduiho' na jnan'n'manho' tsanva', ¿Yu va ty'onho'han'? Ndo' ¿Nin ts'an xuee' na conan'y'onho' na jnt'aho'han'?

⁸Ndo' juu xjen'ñeen, quindë ya tsixuan Pedro Espíritu Santo. T'a tsan'ñeen ndëëhan:

—'O' ta na conduiho' nanm'ann'ian, yo nin'o' ta na conintqueho' ndëë jaa nn'an Israel. ⁹¿Aa cota'xee'ho' ndé ntyja 'naan' juu naya na tui yo juu tsan na tom'aan juu na ntjein ng'ee?

¿Aa nin'cüaa' n'onho' nin 'nan tui na jndë tco'ya ntcüe'han'hin? ¹⁰Já jñ'oon na mayuu' na condué ndëëho' cha' nqueho' yo nin'tsoñ'en ntyjëëhë nn'an Israel cüaa' jnda' n'onho' nchu vaa 'nan na tui. Nquii Jesucristo, tsan na jnan Nazaret na t'ionho'hin tsonjn'aaan, nquii Tyo'ts'on jndë tyincyaa na vando' xco jon. Yo xuee' nquii jon na jndë tco' yahan' juu tsanvahin na cojnty'iaho' na minntyjee' juu tondëëho'. ¹¹Juu Jesús itsijonhan'hin cha'vijon ncüii tsjö', ndo' 'o' itsijonhan' ntyja 'naanho' cha'vijon nn'an na conan'ya v'aa. Juu 'nan na jnt'aho'hin, itsijonhan' juuhan' cha'vijon na tyque'ho' juu tsjö'ñeen. Majo' min na nnda', jndë tēcüetyen tyenhan' nqui tsjaan' v'aa najjon na njonntyichen tsixuanhan'. ¹²Majo' xia'ntyí nquii Jesús ndëë ntsin'man jon ñuan nn'an, ta'nan ncüiichen ts'an. Ee nnon tsonnangue ta'nan xuee' ncüiichen ts'an na jndë tquen Tyo'ts'on na juu jon conduihin na ntsin'man juu ñuan njanhan. ¹³Ndo' nque nanm'ann'ian'ñeen, vi na jndë tyincyahan cüenta na juu Pedro yo Juan, tyi'ncyaaahan, ndo' mantyi tji'han cüenta na joo nan'ñeen, chito conduihan nn'an na jndë jnan'jn'aanhan, ndo' mantyi ve' ninntyí jndyi nn'anhin, yajo' nan'ñeen tom'aan' jndyi n'onhan ndu na jnda' jndyi xquen Pedro yo Juan. Ndo' tañjooon' n'onhan na toma'ndyi' nan'ñeen yo nquii Jesús. ¹⁴Ndo' majndeichen na jnty'ia ndëëhan na jo' minntyjee' juu tsan'ñeen na jndë tco' yahan'hin. Ndo' na nnda', mana iscu'ñ'enhan'

jñ'oon na nduehan cjo nan'ñeen.

¹⁵Ndo' t'uahan ts'ian na quindui' nan'ñeen quii' nt'anhan, viochen xjen na nnan'jnda' nquenhan yo ntyjehan nchu vaa nquii nguaa.

¹⁶Jnduehan:

—¿Nchu vaa nquii nt'aha yo nanmin'? Ee tsoñ'en nn'an tsjöön Jerusalén jndë ngio yahan na jndë jnt'a nanmin' ncüii jn'aan t'man na tyi'xe'quindëë nduihan' na ve' ntyja najndeí nquehan, min tyi'je'quindëë nduë na tyi'yuu' na nnda' vaa 'nan tui. ¹⁷Majo' cha' tantycyantyichen jñ'oonmin' quityquii' nt'an nn'an, yo najndeí'han' nduë jñ'oon na quitsity'uehan'hin na min'ncüii nnon ts'an tavinan'neinntyichenhan jñ'oonmin' ntyja 'naan' Jesús.

¹⁸Ndo' vi jndë jo', tqeen' nnda' ntyee'ñeen joochan. Jndue nan'ñeen ndëëhan na yo najndeí'han' na min'ncüii 'ndyo jñ'oon tavinan'neinntyichenhan ntyja 'naan' Jesús, min na nan'manhan ndëë nn'an ntyja 'naan' xuee' jon. ¹⁹Majo' Pedro yo nin'Juan jnan'ntcüe'han jñ'oon ndëë nan'ñeen, jnduehan:

—Na tonnon Tyo'ts'on, nqueho' quitji'ho' cüenta na aa chuhan' na quita'nc'ué cha'xjen na condueho', chito na quinan'quindé ts'ian na i'ua nquii jon ndé. ²⁰Ee já je'qui'ndyé na conan'nén ntyja 'naan' 'nan na tojnty'ia ndé na tots'aa Jesús yo na tondyé na totsiniin jon.

²¹Ndo' joo ntyee'ñeen jnan'ty'uentyichehan Pedro yo Juan yo jñ'oon jaa'. Jndë jo' jnan'quindyaa ntcüe'han nan'ñeen ng'e tajndiohan nchu vaa nt'ahan

na nt'avi'hanhin. Ndo' mantyi ncyaaahan nn'an tsjoon ee tsoñ'en nan'neen tonan't'maan'han Tyo'ts'on ntyja 'naan' na sin'man Pedro yo Juan juu tsan'neen na tom'aan juu na ntjein ng'ee juu. ²²Ee tsan'neen na t'man jndyi naya s'aa Tyo'ts'on na jndë tco'yahan'hin, juu tsan'neen jndë tenon venn'an chuu' juu.

**Nn'an na vantyja n'on Jesús,
jnan'neinhan nnon jon**

²³Ndo' nquii Pedro yo Juan, vi na jndë jnan'quindyaa ntcüe' nan'neenhin, ty'ehan na m'an ntyjehan na vantyja n'on Jesús. Jnan'quindyiihan nan'neen tsoñ'en jñ'oon'neen na jndue ntyee'neen yo nin'nque nn'an na conintque quii' tsjoon. ²⁴Ndo' nque nn'an na vantyja n'on, vi na jndë jndyehan na nnda', ninncüii tjon' jndyeehan na jnan'neinhan nnon Tyo'ts'on. Jnduehan: "U' ta Tyo'ts'on na tsoñ'en na maco'xen', 'u' tquen quiñoon'ndue, tsonnangue, ndaandue yo nin'tsoñ'en 'nan na min.

²⁵Juu David totyentjon jon nnon'. Ntyja 'naan' juu Espíritu Santo, yo 'ndyo David tsu' jñ'oonmin':

Nn'an na chito judíos conduihin, ¿Ndu na conan'vjehan?

Ndo' nque nn'an judíos, ¿Ndu na conan'tiuhan ncüii nnon 'nan na ve' jn'aanhan'?

²⁶Nque nn'an na cotoxen ncüii cüii tsonnangue jnan'vehan cjoo' nquii Tyo'ts'on ndo' mantyi cjoo' juu Cristo, tsan na t'ua jon ts'ian nnon.

Ndo' joo nn'an na condui nanm'ann'ian, nincüajon

jnt'ahan cha'xjen na jnt'a nan'neen.

²⁷"Ee mayuu' quityquii' juu tsjoonvahn, nquii Herodes yo Poncio Pilato yo nn'an tsjan nque nn'an Israel, yo nin'nn'an na conduihan tsjan mañoon nn'an, jnan'tjon'han jñ'oon yo ntyjehan na ty'ehan nacjoo' nquii Jesús, nquii jon na condui ñuan nquii' ndo' na t'ion' ts'ianhin na totye'ntjon jon nnon'. ²⁸Ndo' na jnt'ahan na nnda', chen jnan'quindëhan tsoñ'en na ntyji' na icanhan' na quindui, ndo' naneinhan jndë tuihan' cha'xjen na sijnda' ncu'. ²⁹Ndo' nanein ta, joo jñ'oon vi' na conan'neinhan nacjó na conan'ty'uehin já, quen' ya' cüentahan'. Ndo' nqué na cotye'ntjön nnon', ncyá' na nc'ón na tyi'ncyá na nnan'nén jñ'oon naya 'nan' ndëë nn'an. ³⁰Ndo' yo juu najndei na condui 'u', quitsin'man' nn'an v'i, ndo' quitsa' jn'aan t'man yo ts'ian na tyi'je'quindëë nduihan' ntyja 'naan' najndei nquii ts'an. Cotan jñ'oonmin' nnon' yo xuee' nquii Jesús na totye'ntjon jon nnon' ndo' na conduihin ñuan nquii'."

³¹Ndo' vi na jndë jnan'neinhan nnon Tyo'ts'on, sitoncüii'han' juu v'aa'neen najjon na tëtjonhan. Ndo' quindë ya tonan'xuanhan Espíritu Santo, ndo' tyincyaa Tyo'ts'on na yo na quii jndyuehan, tonan'neinhan jñ'oon' jon ndëë nn'an.

**Joo 'naanhin na min, 'naan
t'man ñ'enhinhan'**

³²Ndo' nque nn'an na vantyja n'on Jesús, tsoñ'enhan tom'anhan na nincüii nnon 'nan toquindyii' n'onhan yo ntyjehan, ndo' ninncüii

nnon na ngiohan. Ndo' 'nan na nan'xuanhan, min'ncüiihan' tyi'quinduehan 'naanhinhan'. Tovijnt'ue t'man n'enhinhan'. ³³Ndo' nque nn'an na totsay'on yo jñ'oon na toninncyaa Jesús, ninnquii'chen yo najndeí na tsixuan nquii jon, tonan'nein jndyoyuhan ntyja 'naan' na tyincyaa Tyo'ts'on na vando' xco jon. Ndo' nque nn'an na vantyja n'on Jesús, tsoñ'en nan'ñeen t'man vaa na ityio Tyo'ts'on jn'aanhan. ³⁴Ndo' quii' nt'anhan, ta'n nan ncüii ntyjehan na itsitjahan' 'nan na nninjnt'uehin. Ee nque ntyjehan, nn'an na min ndyuaa 'naanhhan ndo' yo nt'aahan, jndëehinhan' ndo' tondyoy'onhan s'on na tijnt'ua nan'ñeen. ³⁵Joo s'on'ñeen tyincyahinhan' ndëë nque nn'an na totsay'on yo jñ'oon na toninncyaa Jesús. Ndo' joo nan'ñeen tot'onhinhan' ndëë ncüii cüii nn'an na itsitjahan' 'nan na ninjnt'uehan. ³⁶Quii'tyquii' nt'an juu tmaan' nan'ñeen tom'aan ncüii ts'an na jndyu José. Jon conduihin tsjan tsoLeví na jndyocahan'. Tuihin ndyuaa Chipre. Juu ndyuaa'ñeen, xi'jndiohan' m'an ndaandue. Nn'an na totsay'onhan yo jñ'oon na toninncyaa Jesús, jnan'quijndyuhanhin Bernabé. Xuee' jon itsiquindyihan' ts'an na itsinjoon' juu ntyje 'nan navi' na coquenonhan. ³⁷Juu tsan'ñeen tovaá tyuaa 'naan' jon. Jndëë jonhan' ndo' xoquitu' na ty'oon jon, jndyoy'oon jonhan', tyincyaa jonhan' ndëë nn'an na totsay'on yo jñ'oon na toninncyaa Jesús.

Ananías yo Safira jnan'tjahan

5 Majo' ncüiiichen tsans'a na jndyu Ananías, mantyi jndëë

jon ncüii tyuaa, ndo' scuu' jon, tsan na jndyu Safira, t'oon tsan'ñeen na cüejon jñ'oon na tui na nnda'.

²Majo' xoquitu' na tijnt'uahan', tatëy'oonñ'en Ananías juuhan' ndëë nque nan'ñeen na totsay'on yo jñ'oon na toninncyaa Jesús. Ndo' mantyi scuu' tsan'ñeen ntyjii juu na nnda' vaa na s'aa jon. ³Ndo' itso Pedro nnon jon:

—'U' ntyjë Ananías, 'u' jndë tyincyaa' na tua Satanás quii' ñuan 'nan' ee juu xoquitu' na tyon' na jndë' tyuaa 'nan', tajndyoyon' quindë'han', ndo' na nnda' sa', sivi'nn'an' nquii Espíritu Santo. ⁴Xjen na tacobndë'han', ma'n nan'han'. Ndo' mantyi vi na jndë tijnt'uahan', vanaan na quitsa' 'nan na nt'ue tson' yo joo xoquitu'ñeen. ¿Ndu na tyjee' tson' na sa' na nnda'? Cüaa' tson', xia'ntyí sivi'nn'an' nn'an, chito nquii Tyo'ts'on.

⁵Ndo' juu Ananías, xjen na jndyii jon jñ'oonva'hin, ve' tyiootohin, mana tue' jon. Ndo' nn'an na jndyehan na nnda' vaa na tjon tsan'ñeen, tsoñ'ehhan tyue jndyihan. ⁶Ndo' nque nannon ndyua na m'anhan jo', jnan'quintyjahan, jnan'cüetyjohan ndiaa si'ts'o 'naan' tsan'ñeen, saquity'iuhan jon.

⁷Ndo' vi na jndë tenon chjo, cha' vi ndye hora, ndo' mantyi tyjee'non scuu' Ananías jo', min tyi'quintjii juu na aa vaa 'nan tui. ⁸Ndo' mantyi taxee' Pedro nnon juu:

—Quitsu' nnön, ¿Aa mayuu' na ve' ndö'ntyí xjen na ndëëho' tyuaa 'naanho'?

Ndo' jo' t'a tsan'ñeen 'ndyo jon, itso juu:

—Mayuu' ntyjē, nnda'ntyi ro xjen na tijnt'uaahan'.

⁹Yajo' taxee'ntyichen Pedro nnon juu:

—¿Ndu na ncha' veho' na jnan'jonho' na nin'quitquenho' xjen Espíritu na conduihin nquii Tyo'ts'on? Ndö jndē concyo nn'an na saquity'iu sa'. Mantyi 'u' nein cje ro ncü'io', ndo' mantyi ngoquity'iuhan 'u'.

¹⁰Ndo' majuntu'ntyi xjen na sinin Pedro na nnda', juu Safira'ñeen, majo'ntyi ve' tyiootohin tonnon jon, mana tue' juu. Ndo' nannon'ñeen, juu xjen na teque'han jo', jndiohanhin na ts'oohin. Jo' tji'hanhin, saquity'iuhanhin ngiaa' saa' juu. ¹¹Ndo' nque nn'an na conduihan tmaan' nn'an na itsin'man Tyo'ts'on ñuaanhan, tsoñ'enhan sity'ue jndyihan'hin na tui na nnda', nquehan ndo' mantyi tsochen nn'an na jndyehan ntyja 'naan'han'.

Ts'ian t'man na tont'a nn'an na totsay'onhan yo jñ'oon na toninncyaa Jesucristo

¹²Ndo' tyi'ncüüi xeeyu, jndye jn'aan t'man na tondui quii' nt'an nn'an yo ntyja 'naan nque nn'an na totsay'onhan yo jñ'oon na toninncyaa Jesucristo. Mantyi tont'ahan jndye nnon ts'ian na tyi'je'quindēē nduihan' ntyja 'naan' najndē nquehan. Ndo' tsoñ'en nn'an na vantyja n'on Jesús, tovancüüihan juu corredor cüentaa' vats'on t'man na nquii Salomón t'ua jon ts'ian na jndēhan'. ¹³Majo' nque nn'an na tyi'conan'jonhan yo juu tmaan' nan'ñeen, ncyaaan

na nnan'tjon'han yo nn'an na vantyja n'on Jesús. Majo' min na nnda' vaa, njon nan'ñeen ngiohan. ¹⁴Ndo' tēvijndyentyichen nn'an na tovantyja n'onhan ta Jesús, nannon ndo' mantyi nanntcu. ¹⁵Ata nanvi' na ntyjohan cjo jndu yo cjo ndue, totquen nn'anhin jndyue nata, cha' juu xjen na ngüenon Pedro, min na ve' ncüaan' jon ngüenonhan' nacjo vendye nan'ñeen cha' n'manhan ntycyu na coquenonhan. ¹⁶Ndo' mantyi nn'an na m'anhin njoon na ndyo m'aaanhan' Jerusalén, tondyochohan nn'an v'i yo nin'ntyjehan na nay'oon jndyetyia. Ndo' tsoñ'en nan'ñeen jn'manhan.

Nanm'ann'ian cont'a vi'han Pedro yo Juan

¹⁷Juu xjen'ñeen nquii tyee na conintque ndēē ntyee 'naan nn'an judíos yo nin'ntyjehin tmaan' na jndyuhan' saduceos, jnan'nc'uaa'hin. Tiquindya' ngiohan ndo' na tēē' n'onhan nn'an na totsay'onhan yo jñ'oon na toninncyaa Jesús. ¹⁸Jo' tjahin nan'ñeen, ndo' tjue'hanhin vancjo. ¹⁹Majo' vi na jndē tijaan juu tsjon'ñeen, tyjee' ncüüi ángel cüentaa' ta Tyo'ts'on na m'anhin. Ndo' siquinaan jon 'ndyo vancjo'ñeen, ndo' tji' jon jooan toch'en. ²⁰Ndē jo' tso jon ndēēhan: “Quitsacüentyjee'ho' quityquii' vats'on t'man. Quinan'neinho' jñ'oonvahan ndēē tsoñ'en nn'an, na min'cya ro ts'an na ngantyja ts'on juu Jesús, ngüando' ñuaan' juu.”

Nnda' vaa jñ'oon na tso juu ángel'ñeen. ²¹Ndo' joo nan'ñeen, vi na jndē jndyehan jñ'oon'ñeen, ty'ehan. Ndo' xjen na tonco

ncüiichen xuee, tyeque' nnda'han vats'on t'man. Ta'han jnan'manhan ndëë nn'an na sque jo'.

Ndo' nquii tyee'ñeen na conditque yo nn'an na conan'jonhan yo jon, squenonhan vats'on'ñeen.

Jnan'tjonhan ntyjehan nn'an na condui nanm'ann'ian yohan yo nin'tsoñ'en nn'an na conintque ndëë nn'an Israel. Ndë jo', joo ntyee'ñeen t'ua ts'ian ndëë nannt'ei na quitsaquichohan nn'an na totsay'onhan yo jñ'oon na toninncyaa Jesús na too'han vancjo.

²²Majo' xjen na sque nannt'ei'ñeen vancjo'ñeen, matavijndiohan juu Pedro yo Juan na m'anhin navi' jo'. Yajo' majuuntyi xjen'ñeen ty'e ntcüe' nannt'ei'ñeen, tyenan'quindyiihan na taviquitoo' nan'ñeen vancjo.

²³Jnduehan ndëë ntyee'ñeen:

—Tyen të' 'ndyo vancjöhö' xjen na squé. Ndo' m'an sondaro na cota'ntyjee'han'. Majo' xjen na jnan'quinán 'ndyohan', min'ncüii ts'an taquindyii'han'.

²⁴Yajo' nquii tyee na conintque'ñeen yo tsan na coxen nn'an na cotantyjee' vats'on t'man'ñeen yo nin'nn'an na conintque ndëë tsoñ'en ntyee, xjen na jndyehan jñ'oon na jndue nannt'ei'ñeen, yajo' jnduehan ndëë ntyjehan nchu ya nt'aha cha' ngacüentyjee' jñ'oonvahn. ²⁵Ndo' maninjuu xjen'ñeen, tyjee'non ncüii ts'an na m'anhan. Juu tsan'ñeen siquindyí juu joochan, itso juu:

—Joo nn'an na tjue'ho' vancjo, ntjo' m'anhan vats'on t'man na conan'manhan ndëë nn'an.

²⁶Ndo' juu ts'an na conintque ndëë nn'an na cota'ntyjee' vats'on

t'man, tja jon yo nannt'ei 'naan' jon. Tëcy'onhan Pedro yo nin'Juan, majo' tachito yo najndeí'han', ng'e ncyaaahan na nque nn'an tsjoon'ñeen, ntuein' nan'ñeen ntjö' joochan. ²⁷Majo' ya sque ntcüe'han najjon na tencüi nanm'ann'ian'ñeen, tyincyahan cüenta nan'ñeen ndueehan. Ndo' nquii tyee'ñeen na conintque, sing'e nnda' jon juu jñ'oon'ñeen. Itso jon ndëë nan'ñeen:

²⁸—'O' mangio jnda'ho' na jndë jndué ndëëho' na yo najndeí'han' na tavinan'mannt'yichenho' jñ'oon ntyja 'naan' Jesúsva'. Majo' jnan 'o', ninvaa quii' tsjöön Jerusalén, mangio nn'an jñ'oon na jndë jnan'manho' ndëëhan. Ndo' condueho' ndëë nn'an na jnán já, jo' na tue' Jesús.

²⁹Yajo' Pedro yo ntyje jon na totsay'onhan yo jñ'oon na toninncyaa Jesús, jnduehan:

—Chuhan' na quita'nc'ué jndyé jñ'oon na itso nquii Tyo'ts'on, chichen jñ'oon na condué nn'an.

³⁰Nquii Tyo'ts'on na tonan't'maan' nque ndochi ndotyëëhë na tom'an ndyu na toxen'chen, jndë tyincyaa jon na vando' xco Jesús, tsan na jnan'cuee'ho' na t'ionho'hin tsonjn'aan. ³¹Ndo' na nnda', jndë sit'maan' jon nquii Jesús na jndë tacjo jon ngiaa' Tyo'ts'on tontyjaya. Ndo' jndë tquen jon na condui Jesús nquii jon na vja tonnon ndëë tsoñ'en, ndo' mantyi na conduihin na itsin'man jon ñuaan nn'an. S'aa Tyo'ts'on na nnda' cha' nque nn'an Israel vanaan na ntcüe' n'onhan jnanhan ndo' na ntsit'man ts'on jonhan. ³²Ndo' cotjí' jndyoyú ntyja 'naan' juu jñ'oonva', ndo'

nquii Espiritu Santo, manincüajon its'aa jon na incyaa Tyo'ts'onhin quii' n'on nn'an na cota'nguee'han tonnon jon.

Ndö' jñ'oon na sintcüe' Pedro ndëe ntyee'ñeen. ³³Ndo' nque nanm'ann'ian'ñeen, vi na jndë jndyehan jñ'oonmin', quindyä' jndy ngiohan, ata nin'quinan'cüjehan nan'ñeen. ³⁴Majo' ncüii nque nanm'ann'ian'ñeen, tsan na jndyu Gamaliel, jnanquintyja jon. Tsan'ñeen ñ'enhin yo tmaan' nn'an fariseos. Conduihin ts'an na itsi'man nchu vaa itsiquindy jñ'oon na tquen Moisés, ndo' tsochen nn'an judíos njon jndyi ngiohanhin. Ndë jo', nque nan'ñeen na totsay'onhan yo jñ'oon na toninncyaa Jesús, t'ua Gamaliel ts'ian na quindui' nan'ñeen toch'en vitan' xjen. ³⁵Ndë jo' tso jon ndëe ntyje nanm'ann'ian jon:

—O' ntyjë nn'an Israel, quint'aho' cüenta yo 'nan na conan'tiuho' na nin'quint'aho' nanmin'. ³⁶Cañjoon' n'onho' juu jñ'oon ntyja 'naan' Teudas. Jndë s'aahan' xuee na totsais'ahin na totso juu na t'man conduihin. Ndo' juu xjen'ñeen cha'na nenque ciento nannon na totsay'onhan jñ'oon yohin. Majo' juu tsan'ñeen, jnan'cuee' nn'anhin ndo' tsoñ'en nn'an na tonan'jonhan yohin, tycyahan, tyuui' ntyja 'naanhan. ³⁷Ndo' juu xjen na nquii tsanm'aants'ian t'man tsjoon Roma t'ua jon ts'ian na tixco nguee nn'an, juu xjen'ñeen tsan na jndyu Judas, na jnan ndyuaa Galilea, totsais'a nquiihin. Ndo' jndye nn'an jnan'jon jñ'oon yohin. Majo'nty, jnan'cuee' nn'anhin ndo' tsoñ'en

nn'an na tonan'jon jñ'oon yo tsan'ñeen, tycyahan. ³⁸Mang'e na nnda', joo nanmin', juu Pedro yo nin'Juan, tavindyii' n'onho' joohin, qui'ndyeho' ntyja na cont'ahan. Ee juu jñ'oon na conincyahan yo ts'ian na cont'ahan, xe na aa ve' ntyja 'naan nn'an conan'xuanhan', ngantycüii nquiihan'. ³⁹Majo' juu ts'ianmin' na cont'ahan, xe na aa ntyja 'naan' nquii Tyo'ts'on conduihan', yajo' tyi'jon quindëe na nnan'tyuii'ho' joohan'. Ata nnintyincyoo' na nquii jon conan'veho' cjoo' jon.

⁴⁰Ndo' joo nan'ñeen na conduihan nanm'ann'ian yo Gamaliel'ñeen, jnan'jonhan yo jñ'oon na siqui'maan' jonhan. Ndo' ndë jo' tqueen' nnda'han ve nan'ñeen na totsay'onhan yo jñ'oon na toninncyaa Jesús. Tja'han nan'ñeen. Ndo' jndue nnda'han na yo najjnde'i'han' na quitsacüentyjee'han na conan'manhan ntyja 'naan' xuee' Jesús. Ndë jo' jnan'quindyaa ntcüe'han nan'ñeen. ⁴¹Ndo' joo nan'ñeen jndui'han quii' nt'an nanm'ann'ian'ñeen. Nein jndyihan na tyincyaa Tyo'ts'on na conduihin nn'an na scüe'jnaan'han'hin ntyja 'naan' xuee' nquii Jesús. ⁴²Ndo' 'io 'io tonan'manntyichenhan ndëe nn'an quii' vats'on t'man, ndo' mantyi xen' nt'aa xen' nt'aa tonan'manhan ndëe nn'an. Tasacüentyjee'han na tonan'manhan ndo' na toninncyahan jñ'oon ntyja 'naan' Jesús na manquii jon conduihin Cristo.

Joo nn'an tmaan' cüentaa' Tyo'ts'on, cot'ionhan ts'ian ntyque' ntyjehan

6 Majoo xuee'ñeen tëvijndyentyichen nn'an na

vantyja n'on Jesús. Quii' nt'anhin m'an nn'an judíos na conan'neinhan jñ'oon griego, ndo' yo mañoon ntyjehan na conan'neinhan jñ'oon hebreo. Nque nan'ñeen na conan'nein jñ'oon griego, tquenhan jñ'oon ntyja 'naan ntyjehan nan'ñeen na conan'nein jñ'oon hebreo. Ee joo nanntcu ninnque na m'an juu tmaan' na conduihan, chjochen 'nan na toy'onhan cüenta na tovijnt'uehan, chichen ntyjehan nanntcu ninnque na conan'nein jñ'oon hebreo. ²Ndo' ng'e juu jñ'oon'ñeen, nque nn'an na ncho've jnan'ncüihan tsoñ'en nn'an na vantyja n'on Jesús. Jnduehan ndëë nan'ñeen:

—O' ntyjë, tyi'quichuhan' na n'ndyé na coninncyá jñ'oon' Tyo'ts'on cha' na nnan'jnt'á 'nan na ntcüa' nn'an. ³Mang'e jo', tyquii' nt'an ntyjeho' tmaan' nn'an na vantyja n'on Jesús, quitjiho' ntyque' ntyjeho' nannon na vaa jñ'oon ntyja 'naan nan'ñeen na ya nn'anhin. Icanhan' na conduihan nn'an na jnda' nquen ndo' na quindë ya nan'xuan Espíritu Santo, Ndo' nquë nt'iión ts'ianmin joochan na quinanjnda'han 'nan na ncy'on joo nanntcu ninnque. ⁴Ndo' já, ninnquii'chen na nnan'nén nnon Tyo'ts'on ndo' na nninncyá jñ'oon' jon ndëë nn'an.

⁵Ndo' tsoñ'en nan'ñeen na vantyja n'on, tjon' jñ'oonhan na quindui na nnda'. Jo' tjihan juu Esteban, tsan na mancha'chen ts'on na vantyja ts'on Jesús ndo' na quindë ya tsixuan Espíritu Santo. Ndo' mantyi tjihan Felipe, Prócoro, Nicanor, Timón, Parmenas, yo nin'Nicolás,

tsan na jnan tsjoon Antioquía. Juu jon chito ts'an judíohin, conduihin ts'an na totsijonhin yo jñ'oon na conan't'maan' nn'an judíos nquii Tyo'ts'on. ⁶Ndo' nque nn'an na vantyja n'onhan Jesús, vi na jndë tjihan nanmin', jndyochohan nan'ñeen ndëë nn'an ncho've na totsaj'onhan jñ'oon yo Jesús. Ndo' nquehan jnan'neinhan nnon Tyo'ts'on ntyja 'naan nan'ñeen. Jndë jo' tyiohan ndueehan nacjo nan'ñeen na ncy'onhan cüenta ts'ian na nt'ahan.

⁷Ndo' jñ'oon' Tyo'ts'on majndyentyichen tëcyahan'. Ndo' quii' Jerusalén tëvijndyentyichen nn'an na vantyja n'onhan Jesús. Ata nque ntyee 'naan nn'an judíos, mantyi jndyehan tovantyja n'onhan jon.

Ty'on nn'an Esteban

⁸Juu naya na condui Tyo'ts'on, quindë ya totsixuan Esteban juuhan'. Mantyi quindë ya tom'aan Espíritu Santo quii' ts'on jon. Ng'e jo' jndye jn'aan t'man na tots'aa jon quii' nt'an nn'an na tyi'je'quinduihan' xe na aa yo najndeí nquii jon na s'aahan' na t'oon' jndyi n'on nn'an ntyja 'naan'han'. ⁹Quii' tsjoon Jerusalén, jo' tovaa ncüii vats'on cüenta nn'an judíos, joo nn'an na tovancüi jo', tonduihan nn'an na jndë jndyaahan na totye'ntjontyenhan ndëë mañoon nn'an. Joo nan'ñeen jnanhan tsjoon Cirene yo Alejandría ndo' yo ndyuaa Cilicia yo nin'Asia. Vendye joo nan'ñeen ta'han na jnan'jndyehan jndyuehan yo juu Esteban'ñeen. ¹⁰Majo' joo

nan'ñeen tyí'quindëë nt'ahan yo jñ'oon na totsini jon, mangle nquii Espíritu Santo tyincyaa na jnda' xquen jon. ¹¹Ndo' na nnda', jnan'jnda' nan'ñeen na tyincyahan xoqitu' ndëë vendye nn'an na quindue nan'ñeen na jndë jndyehan na totsini Esteban jñ'oon tsan' cjoo' Moisés yo mantyi cjoo' nquii Tyo'ts'on. ¹²Ndo' nn'an na m'an Jerusalén, vi na jndë jndyehan juu quintu'ñeen, t'man tyionhan' na quindya' ngiohan. Nquehan yo nn'an na conintque ndëëhan, yo nin'nn'an na conan'man jñ'oon na tqen Moisés. Jo' tyioohan na m'aan Esteban'ñeen, ty'onhan jon, tyey'onhanhin ndëë nanm'ann'ian 'naanhan. ¹³Ndo' mantyi jnan'jnda'han nn'an na quinan'nein quintu' cjoo' jon. Jndue nan'ñeen:

—Juu tsanvahan ninnquii'chen itsinin juu jñ'oon tsan' cjoo' vats'on t'manva na ji'ua tsixuanhan', ndo' mantyi cjoo' juu jñ'oon na tqen Moisés. ¹⁴Ee nquë jndë jndyë na totso juu na juu Jesús, tsan na jnan Nazaret, ntsiyuui' juu vats'onvahan ndo' mantyi ntsüejndyo juu costumbre na tyincyaa Moisés ndëëhë.

¹⁵Ndo' tsoñ'en nanm'ann'ian'ñeen, quii jnty'iahan nnon Esteban. Jnty'iahan na itsijonhan' nnon jon cha'na nnon ncüii ángel.

Jñ'oon na sintcüe' Esteban ndëë nn'an na ty'onhin

7 Ndo' nquii tyee na conintque ndëë nn'an judíos'ñeen, taxee' jon nnon Esteban. Itso jon: “¿Aa mayuu' na nnda' vaa na tots'u?”
²Ndo' t'a Esteban, tso jon: “O' ta

na conintqueho' yo nin'o' ntyjëëhë, quindyeho' chjo jñ'oon na ntsinën. Nquii ta Tyo'ts'on na taquintya t'man conduihin, tityincyoo'hin nnon tsochiihi Abraham xjen na tom'aan jon ndyuaa Mesopotamia, vitjachen na ncja jon tsjoon Harán. ³Itso jon nnon juu: Quindui' ntjoohin ndyuaa tsjon'. Qui'ndyi' nn'an 'nan'. Ndo' cja' ndyuaa na ntsi'man nnon'.

Nnda' vaa tso Tyo'ts'on nnon Abraham. ⁴Ndo' na nnda', ya jo' jndui' Abraham tsjoon' jon ndyuaa Caldea, tja jon ndyuaa Harán. Ndo' vi na jndë tue' tsotye jon, yajo' jndyoy'oon Tyo'ts'on Abraham'ñeen ndyuaavahin najjon na m'anho' naneihin. ⁵Majo' tasiquindaa' Tyo'ts'on juu ndyuaamin jon, min na ve' vi tan' chjohan'. Majo' min na nnda', tco' Tyo'ts'on 'ndyo jon jñ'oon na tyi'je'quitscüe'jndyo jonhan' na mancüiixjen nndaa' juu ndyuaaminhin, ndo' ya na ngue' juu, ntsinda juu, joohan nnan'xuanhan cüentahan'. Nnda' tso Tyo'ts'on nnon juu min na juu xjen'ñeen min'ncüii jnda juu tac'oon. ⁶Ndo' mantyi tso Tyo'ts'on na nque nn'an tsjan Abraham na nndyocahan', nc'ohan ncüiichen ndyuaa najjon na nduihan nn'an na ve' sque ya. Ndo' jo' ngotye'ntjontyenhan ndëë nn'an juu ndyuaa'ñeen, ndo' joo nn'an na m'anhan', nenque ciento ndyu ngont'avi' nan'ñeenhan. ⁷Majo' tsootyichen Tyo'ts'on nnon Abraham: “Ndo' joo nn'an ndyuaa'ñeen na nt'ahan na ngotye'ntjontyen ntsinda'ntyjo' ndëëhan, ncö ntco'xën nan'ñeen

jnaan' na nnda' nnt'ahan. Ndo' ndë jo', joo ntsinda'ntyjo' nndyochö ntcü'ëhan ndyuaavahin na nnan't'maan' nnda'han ja ntjoohin.”

Ndö' vaa jñ'oon na tso Tyo'ts'on nnon tsan'ñeen. ⁸Ndo' tquen Tyo'ts'on jñ'oon nnon Abraham na juu jnda jon na jndëcya nnduihin, quityjee jon tjan na yus'ahin. Ndo' na nnda', juu xjen na tui Isaac, tyjee jon tjan na yus'ahin juu xee na jndë nen xuee 'naan' juu. Ndo' juu Isaac, manincüajon s'aa jon xjen na tui jnda jon Jacob. Ndo' nquii Jacob, majo'ntyj s'aa jon yo ncho've ntsinda jon nn'an na conduihan ndochiihi, manquëhë na condui jaa ncho've ntmaan' nn'an Israel.

⁹“Ndo' nque ntsinda Jacob, na conduihan ndochiihi na tom'anhan ndyu na toxen'chen, tonan'tëè' jndyi n'onhan ntyjehan José. Ndëëhanhin ndëë nn'an ndo' joo nan'ñeen tyey'onhanhin ndyuaa Egipto. Majo' nquii Tyo'ts'on tom'aan jon yohin na tom'aan juu ndyuaa'ñeen. ¹⁰Ndo' tsoñ'en navi' na toquenon juu José'ñeen, totsiquindyaa Tyo'ts'onhin, mantyi tyincyaa jon na jnda' xquen juu, ndo' s'aa jon na tëvee' ntyjii Faraón yohin. Nquii Faraón'ñeen, conduihin tsanm'aants'ian t'man juu ndyuaa Egipto. T'ion jon ts'ian José na tonduihin gobernado ninvaan'en ndyuaa'ñeen, ata mantyi juu vats'ian najjon na co'xen juu Faraón'ñeen.

¹¹“Ndo' tentyja xjen na tyioo jndo' t'man ninvaa ndyuaa Egipto'ñeen yo nin'ndyuaa Canaán. Jnaan' jo' ji vaa jndyi toquenon nn'an. Ndo' nque ndochiihi tandicüijnda'

'nan na ntcüa'han. ¹²Majo' nquii Jacob'ñeen, jndyii jon jñ'oon na juu ndyuaa Egipto'ñeen, jo' min 'nan na ya ntcüa' ts'an. Yajo' nque ndochiihi, ntsinda jon, jñon jonhan jo' na vejndyee ngue. ¹³Ndo' vi na jndë jo', nque ndochiihi nan'ñeen, ty'e nnda'han jo' na vja ve, ndo' juu xjen'ñeen José si'man nquii' jon ndëëhan na manquiiintyi jon na conduihin ntyje nquehan. Ndo' na nnda', nquii tsanm'aants'ian t'man'ñeen, tajnaan' jon ntyje nquii José nan'ñeen. ¹⁴Ndo' vi na jndëcya, nquii José t'ua jon ts'ian ndëë ntyje jon na quitsacy'onhan tsotyehan yo nin'tsoñ'en nn'an chuu'han. Joo nan'ñeen jndë ndyenn'an ncho'nqui vantjo' onhan. ¹⁵Nnda' vaa na tui na tja Jacob ndyuaa Egipto. Jo' tom'aan jon, ndo' majo' tue' jon. Mantyi ndochiihi ntsinda juu Jacob'ñeen, juu ndyuaa'ñeen tjëhan. ¹⁶Ndo' ndëcya nque ndantyjo nt'oo'ñeen, tyecho ntcüe'han si'ts'o 'naan nan'ñeen tsjoon Siquem, ndyuaa najjon na jnanhan. Ndo' tyequity'iuhan nt'oo'ñeen quii' ts'its'ua na sijnda Abraham yo s'on xuee ndëë ntsinda tsan na jndyu Hamor.

¹⁷Ndo' sininntyichen Esteban. Tso jon: “Ndo' viochen xjen na ngatsiquindëhan' juu jñ'oon na tco' Tyo'ts'on 'ndyo jon nnon Abraham na ntsiquindyaa jon nan'ñeen na nndui' ntcüe'han juu ndyuaa'ñeen, majndyentyichenhan tandë. ¹⁸Ndo' joo ndyu'ñeen jndye nn'an na ncüii ro ncüiihan na jndë tom'anhan ts'ian t'man ndyuaa Egipto. Ndo' tuee' xjen na tëcjo ncüiiichen ts'an na nduihin tsanm'aants'ian

t'man ndëë nn'an Egipto. Juu tsan'ñeen tatajnaan' jon tso José. ¹⁹Nquii tsanm'aants'ian'ñeen, yo na jnda' xquen jon, totsivi'nn'an jon ndochiichi. Ee tquen jon jñ'oon na qui'ndyehan yo'ndaa ndahan na cüje nque joo. ²⁰Ndo' majooto xuee'ñeen tui Moisés. Ndo' tëvee' ntyjii Tyo'ts'on yo jon. Tye jon yo ndyee jon, ninndye chi' na tonan'quehan jon v'aahan. ²¹Majo' tuee' xjen, yo najndeil'han' na jnty'ehanhin na cue' jon, majo' manquiiito yuscu jnda tsanm'aants'ian t'man'ñeen ntjii juu yujnt'a Moisés. Juu yuscu'ñeen tovantyjee' juuhin cha'vijon jnda nquii juu. ²²Mang'e na nnda' tui, juu Moisés totsijnaan' jon tsoñ'en na jnda' nquen nn'an Egipto. Ndo' jaa' jñ'oon na totsiniin jon, yo ntyja 'naan' 'nan na tots'aa jon.

²³“Juu Moisés'ñeen, ya na tuee' jon cha'na venn'an chu, s'aahan' ts'on jon na nin'caquindyiaa' jon nque nn'an na nincüii tsjan conduihin, nque nn'an tsjan Israel. ²⁴Tja jon ndo' jndyiaa' jon ncüii ts'an Egipto na its'aa vi' tsan'ñeen ncüii ts'an na ninncüii tsjan conduihin yo nquii jon. Juu xjen'ñeen tañoon' jon tsan'ñeen, tji' jonhin quii' nanvi'ñeen. Iscuae' jon juu tsanEgipto'ñeen. ²⁵Nnda' vaa na s'aa jon ng'e toquindyii' ts'on jon na nque nn'an 'naan' jon, nn'an Israel, ncüaa' ya n'onhan na ninjnt'ue Tyo'ts'onhin cha' ntyja 'naan' nquii jon ndyaahan juu navi' na m'anhan, majo' joohan tataa' n'onhan na nnda'. ²⁶Ndo' vi tonco ncüiichen xuee, jndyiaa' Moisés'ñeen ve ntyje jon nn'an

Israel na ninncüii tsjan conduihan yo nquii jon, na conan'ntja'han. Ndo' nt'ue ts'on jon na quintjo ya ntcüe'han yo ntyjehan. Ng'e jo' na tso jon ndëëhan: “O' ninncüii tsjan conduiho'. ¿Ndu na conan'ntja'ho' yo ntyjeho'?” ²⁷Majo' juu ts'an na nt'ue tyia' yo ncüiichen tsan'ñeen, jñoon juu nt'ö nquii Moisés. Ndo' tso juu nnon jon: “¿Nin ts'an tquen 'u' na nintque 'u' ndé, ndo' na ntc'o'xen' já? ” ²⁸¿Aa mantyi nin'quitscue' ja cha'na iscue' juu ts'an Egipto vja? ” ²⁹Ndo' Moisés, vi na jndë jndyii jon jñ'oonva', s'aa jon vi ntyja, tja jon ndyuaa Madián. Jo' tom'aan ya jon, ndo' majo' toco jon, tui ve nannon ntsinda jon juu ndyuaa'ñeen.

³⁰“Ndo' vi na jndë tenon venn'an chu na tom'aan jon jo', sijonhan' na m'aan jon ncüii joo quii' jndëë na ndyo juu tyo' na jndyu Sinaí. Juu xjen'ñeen tityincyoo' ncüii ángel nnon jon quityquii' tsachon na coco ncüii tsonneon. ³¹Ndo' na jndyiaa' jonhan', tom'aan' jndyi ts'on jon nin 'nan nin'quitsiquindyihan'. Majo' juu xjen na sindyoo'hin na ndyiaa' ya jonhan', jndyii jon na nquii ta Tyo'ts'on itsiniin. ³²Tso jon: “Ja condui Tyo'ts'on cüentaa' tsochi' Abraham, tsan na tom'aan ndyu na toxen'chen, majo'ntyí cüentaa' juu Isaac yo nin'Jacob.” Ndo' xjen na jndyii Moisés na nnda', tye' coviquijnty'ehin na ty'ue jon, min ndincyaaahan' na ndyiaa' jon juu ts'oon'ñeen. ³³Ndo' tso Tyo'ts'on nnon jon: “Cüji' ntcon', ng'e najjon na mintyje', conduihan' tyuaa na ji'ua ng'e jndë tyjënön ntjoohin. ³⁴Ee jndë jnty'ia nnön na nque

nn'an ndyuaa Egipto cont'avi'han nn'an njan, nn'an Israel, ndo' mantyi jndë mandyi na cotcüihan quityquii' juu navi'ñeen. Ndo' jo' jndë jndyocuë na ntsiquindyahin. Ndo' naneihin, 'u' njñon na cja' ntcüe' ndyuaa Egipto.”

³⁵Ndo' tsontyichen Esteban: “Nque nn'an Israel tont'ahin na tyi'cuee' n'onhan juu Moisés. Ee jnduehan nnon jon: ¿Nin ts'an tqwen 'u' na nintque 'u' ndé ndo' na ntc'o'xen' já? Majo' manquiintyi Tyo'ts'on t'ua jon ts'ian nnon tsan'ñeen na co'xen jon joohan ndo' na ntsiquindyaa jonhan navi' na tom'anhan ndyuaa Egipto. Ntyja 'naan' juu ángel na tityincyoo' nnon Moisés quityquii' tsonneon na cov'a, jo' na sijnda' Tyo'ts'on na tsixuan Moisés juu ts'ian'ñeen. ³⁶Majuuntyi Moisés'ñeen, tji' jon ndochiichi nn'an Israel ndyuaa Egipto na tom'anhan jo' ndyu na toxen'chen. Majon na tots'aa ts'ian t'man na tyi'je'quinduihan' ntyja 'naan' najndeí nquii jon. Manquiintyi jon na tots'aa jn'aan t'man xjen na tenonhan Ndaandue Ve, ndo' mantyi viochen xjen na tom'an yahan vivenn'an chu ndyuaa najjon tajnda' ya cova'. ³⁷Manquiintyi jon na tso jon ndëë ntyjëëhë nn'an Israel: “Nquii Tyo'ts'on ntquen jon ncüii nn'an 'naanho' na ntsixuan jon ts'ian na nnincyaa jon jñ'oon ndëëho' cha'xjen na t'ua jon juu ts'ian'ñeen nnön.” ³⁸Manquii jon na tom'aan yo tmaan' ntyjëëhë Israel viochen xjen na tom'an yahan ndyuaa na tajnda' cova'. Manquii jon na tom'aan jon Tyo' Sinaí xjen na sinin ángel nnon

jon yo ndëë ndochiichi nan'ñeen. Manquii jon na ty'oon cüenta joo jñ'oon na concyahan' na ngüando' ñuaan' ts'an na tonnon Tyo'ts'on na itscüenon jonhan' ndëëhë.

³⁹“Majo' nque ndochiichi na tom'an ndyu na toxen'chen, tyi'quita'nguee'han jñ'oon na toninncyaa Moisés ndëëhan. Min tajnan'jñ'oon'han jñ'oon na totso jon ndëëhan ndo' mantyi tots'aa jndyihan' n'onhan na ninc'o ntcüe'han Egipto. ⁴⁰Mang'e na nnda', jo' na tonduehan nnon Aarón: Quitsia' 'nan na nnan'quijndyu jaahan' Tyo'ts'on na nnan't'maan' jaa na juuhan' ngüe'jndyeehan' tondëëhë, ng'e ntyja 'naan' juu Moisés'va', tsan na tji' jaa ndyuaa Egipto, min tyi'quindiö nin 'nan tjon jon. ⁴¹Ndo' na jnduehan na nnda', jnan'yahan ncüii 'nan na cha'vijon toro chjo. Ndo' tonan'cüjehan quioo' na tonan't'maan'han juuhan' na tonduehan na juuhan' conduihan' Tyo'ts'on. Mantyi tont'ahan nguee na tonan't'maan'han juu nan'ñeen na jnan'ya nquehan. ⁴²Mang'e na nnda', jnty'ii Tyo'ts'on joo nan'ñeen. Ata tyincyaa jon na nque nan'ñeen jnan't'maan'han ncjuu na m'an tsjö'ndue. Ee juu tsan na tonincyaa jñ'oon ntyja nchu vaa 'nan na nguua, vaa jñ'oon na tji jon ntyja 'naan nan'ñeen. Ndö vaa tso jñ'oon'ñeen:

'O' nn'an Israel, joo quioo' na tonan'cüjeho' xjen na tom'anho' venn'an ndyu juu ndyuaa'ñeen na tajnda' cova', ¿Aa nnön na toninncyaho' quioo'ñeen?

⁴³ Quioo'ñeen, chito nnön
 toninncyaho' joo o'.
 Ee 'o' tonan'y'onho' v'aa ndiaa
 na toquindyii' juu 'nan na
 tonan't'maan'ho' na jndyuhän'
 Moloc.
 Mantyi yo juu 'nan na jndyu
 Renfán, quixjuu ntyja
 'naan'han',
 juuhan' na tonan't'maan'ho'.
 Joo nan'min' na
 tonan't'maan'ho',
 ninnquii'chen 'nan na tonan'ya
 nqueho'han'.
 Ng'e tsojnaän' na
 conan't'maan'ho' nan'min',
 jo' na ncüji' ja 'o' ndyuaa
 tsjoonho' na njñöho' na
 nc'oho' ndyuaa na tonnon
 tsjoon Babilonia.
 Ndö' vaa jñ'oon na tyincyaa
 tsan'ñeen. Ndo' tsontyichen
 Esteban: ⁴⁴“Nque ndochiihi na
 tom'an ndyu na toxen'chen, xjen
 na tom'anhan juu ndyuaa'ñeen na
 tann'an c'oon, tonan'y'onhan juu
 v'aa ndiaa najjon na tonan'vehan
 ntcaa' ntjö' na chuu' ntji na tquen
 Tyo'ts'on na ico'xenhan'. Juu v'aa
 ndiaa'ñeen jndëhan' cha'xjen
 jñ'oon na si'man jon nnon Moisés
 ee tso jon nnon juu na quitsia
 juuhan' cha'xjen 'nan na jndë
 si'man jon nnon juu. ⁴⁵Nque
 ndochiihi na tom'anhan ndyu na
 toxen'chen, nn'an tsjan joohan na
 jndyocahan', jndyoy'on nan'ñeen
 juu v'aa'ñeen xjen na jndyochu
 Josué joohan ndyuaaminhin najjon
 na sijnda' Tyo'ts'on na nc'onhan.
 Ndo' joo nn'an na tom'an jndyee
 ndyuaaminhin, tji' jon nan'ñeen,
 mang'e jo' nque ndochiihi jndë

jnt'ahan yo nan'ñeen. Ndo' juu v'aa
 ndiaa'ñeen, ninvaa tonan'y'onhan
 juuhan' ata xjen na tom'aan juu
 David. ⁴⁶Nquii Tyo'ts'on, juu naya
 na conduihin, siquindaa' jonhan'
 juu David'ñeen. Jo' na tcan juu vi
 naya'ñeen na nninncyaa jon na
 ntsia juu ncüii v'aa najjon nque
 nn'an tsjan Jacob na jndyocahan',
 nnan't'maan'han nquii Tyo'ts'on.
⁴⁷Majo' Salomón, jnda nquii
 David, nquii juu sia v'aa'ñeen.
⁴⁸Majo' nquii Tyo'ts'on na m'aan
 nandyentyichen, chito ve' quii'
 nt'aa na conan'ya nn'an, jo' na
 im'aan jon. Cha'xjen jñ'oon na tso
 ts'an na toninncyaa jñ'oon ntyja
 nchu vaa 'nan na nnguaa, tso
 tsan'ñeen:

⁴⁹ Quiñoon'ndue conduihan' silla
 na manin' ts'iaan' najjon na
 mavaquityën.

Ndo' juu tsonnangue tsixuanhan'
 najjon na ntyjo ng'ë.

Ndo' na nnda', ¿Nin ncüii nnon
 v'aa na nndëë nnan'yaho'
 najjon na nc'ön?

Ndo' ¿Yuu vaa nquii jon na
 ngüajndyëë?

⁵⁰ Ee ncö, tsoñ'en nan'min', maja
 tqüenhan'.”

Ndö' vaa jñ'oon na tji tsan'ñeen.

⁵¹ Ndo' tsontyichen Esteban:
 “Majo' 'o' mancüiixjen conduiho'
 nn'an que' n'on. Itsijonhan'
 'o' cha'vijon nque nn'an na
 tyi'quinan't'maan'han Tyo'ts'on.
 Tyi'nin'quindyeho' nchu vaa
 na nt'ue ts'on jon yoho', min
 tyi'quita'nguee'ho'han'.
 Ninnquii'chen conan'veho' nacjoo'
 nquii Espíritu Santo. Manincüejon
 cont'aho' cha'xjen tont'a nque

ndochiho' na tom'anhan ndyu na toxen'chen. ⁵²Ncüüi cüüi ts'an na tom'anhin ndyu na toxen'chen na toninncyahin jñ'oon' Tyo'ts'on ntyja nchu vaa 'nan na nnguaa, nque ndochiho', mancüüixjen tont'avi'han nan'ñeen. Ndo' mantyi nque nn'an na toninncyä jñ'oon ntyja na ndyo nquii Cristo na jndyoyu conduihin, majoontyi ndochiho' tonan'cüjehan nan'ñeen. Majo' nanein nquii Cristo, nqueho' jndë tyincyaho' cüentahin, ndo' jndë jnan'cuee'ho'hin. ⁵³Manquentyiho' na ty'onho' cüenta juu jñ'oon na tqwen Moisés na tyincyä ángeles juuhan' nnon jon, majo' 'o' tyi'nin'quita'nguee'ho'han'."

Na jnan'cuee' nn'an Esteban

⁵⁴Ndo' nque nanm'ann'ian'ñeen, vi na jndë jndyehan jñ'oonmin' na sinin Esteban ndëëhan, tennon ntyja xjen na tyionhan' quindyä' ngiohan. Tonan'qui'ioon'han ndi'n'onhan na jnan'vjehan jon. ⁵⁵Majo' juu jon, quindë ya tom'aan Espíritu Santo quii' ts'on jon. Jndondë jon quiñoon'ndue, jo' jndyiaa' jon juu na nancoo' jndyi quixuee naijon na m'aan nquii Tyo'ts'on. Ndo' mantyi jndyiaa' jon na minntyjee' Jesús ngiaa' Tyo'ts'on tontyjaya. ⁵⁶Ndo' ya na jndyiaa' Esteban na nnda', jndei sinin jon, tso jon:

—Quijnty'iaho', mantyi'ia na conaan quiñoon'ndue ndo' nquii jon na conduihin na itsin'man jon ñuaan nn'an, m'aan jon ngiaa' Tyo'ts'on tontyjaya.

⁵⁷Ndo' nan'ñeen, jndei jnan'xuaahan na vjehan na nnda'

tso jon. Të'han nquihan, ndo' ninñoon' ty'onhan jon. ⁵⁸Ndo' vi na jndë tji'han jon quii' tsjoon, yajo' nque nn'an na condue na vaa jnaan' jon, tji'han ndiaatco na cüehan. Tquen yahan joo ndiaa'ñeen na m'aan ncüüi tsans'andyua na jndyu juu Saulo, na quen juu chjo cüentahan'. Ndë jo' ta'han, totuen'han ntjö' Esteban.

⁵⁹Ndo' viochen xjen na cotuen' nan'ñeen ntjö'hin, sinin jon nnon Tyo'ts'on. Itso jon: "U' ta Jesús, juu na ndyii' na vant'ö, cyon' cüentahan'." ⁶⁰Ndo' vi jndë jo' tcon xtye jon. Jndei sixuaa jon, tso jon: "Ta Jesús, juu jnanva na cont'a nanmin ja, tyi'ntsa' na nt'uuihan'hin."

Ntycüüi na tso jon na nnda', mana tue' jon.

8 Ndo' jo' vijon m'aan Saulo. Sijonhin jñ'oon yo nan'ñeen na jnan'cuee'han Esteban.

Ndo' majuuntyi xuee'ñeen na jnan'cuee' nan'ñeen Esteban, joo nn'an tsjoon Jerusalén, tye' na ji vaa jndyi tont'a vi'han joo nn'an na vantyja n'on Jesús na tom'anhan jo'. Ng'e na nnda', tsochenhan tycyahan ninvaa ndyuua Judea yo Samaria. Xia'ntyi nque nn'an na totsay'on yo jñ'oon na toninncyaa Jesús, joohan tatycya.

Tots'aa vi' Saulo tmaan' nn'an na icüji Tyo'ts'on cüentaa' jon

²Ndo' vendye nn'an na njon jndyi Tyo'ts'on ngiohan, tyequity'iuhan Esteban. Totyuee jndyihan na njon ngiohanhin. ³Majo' juu Saulo tennon ntyja xjen na tots'aa vi' juu joo nn'an na conduihan tmaan' na

vantyja n'onhan Jesús. Ee tovaquee' juu quii' nt'aahan ndo' yo navi' tocüji' juu nannon ndo' nanntcu. Tovaquityii' juuhan vancjo.

**Toninncyaa nn'an jñ'oon
naya ndyuuaa Samaria**

⁴Majo' nque nan'ñeen na jndui'han Jerusalén na jnannonhan, ncüii cüii joo najjon na totsquehan, tonan'neinhan jñ'oon ntyja 'naan' Jesús. ⁵Ncüii joo nan'ñeen, tsan na jndyu Felipe, tja jon ncüii tsjoon cüentaa' ndyuuaa Samaria. Jo' ijon na totsiniin jon ndëë nn'an tsjoon'ñeen ntyja 'naan' Cristo. ⁶Tovatjon nn'an ndo' totquen yahan cüenta jñ'oon na tonincyaa jon, ndo' mantyi tojnty'ia ndëëhan jn'aan t'man na tots'aa jon na tyi'je'quindëë nduihan' ntyja 'naan' najndeí nquii jon. ⁷Ndo' jndye nn'an na nan'xuan jndyetyia quii' n'onhan, sin'man jonhan. Ndo' joo jndyetyia'ñeen, xjen na jndui'han quii' n'on nan'ñeen, jndei tonan'xuaahan. Ndo' mantyi jndye nn'an na ntjein ng'e, ntjein nduee, totsiniin'man jon joohan. ⁸Mang'e na nda' tots'aa jon, nn'an tsjoon'ñeen tyincyaaahan' na nein jndyihan.

⁹Majo' juu tsjoon'ñeen jndë tijndye xuee m'aan ncüii tsanquindua', Simón jndyu tsan'ñeen. Nque nn'an ndyuuaa Samaria'ñeen, totsivi'nn'an juu joohan ee totso juu na njon jnduihin yo ts'ian na its'aa juu. ¹⁰Ndo' joo nn'an tsjoon'ñeen, min na t'man conduihin, ndo' min na tyi't'man conduihin, tsoñ'ehan totquenhan cüenta jñ'oon na toninncyaa juu. Tonduehin: "Juu

Simónva', juu najndeí na condui Tyo'ts'on, t'man jndyi tsixuan jonhan'."

¹¹Ndo' nan'ñeen totquen yahan cüenta jñ'oon na totsiniin juu ndëëhan ee na tijndye xuee na itsivi'nn'an juu joohan yo ts'ian quindua'ñeen. ¹²Majo' ya na toninncyaa Felipe jñ'oon ntyja 'naan' na itye'ntjon Tyo'ts'on nn'an ntyja na cotsam'anhan, yo ntyja 'naan' xuee' Jesucristo, yajo' joo nn'an Samaria'ñeen, jndyehan tëntyja n'onhan. Nannon ndo' nanntcu tont'ëhan yo xuee' Jesús. ¹³Ndo' mantyi juu Simón'ñeen, tëntyja ts'on juu Jesús ndo' jndë jo', jndëë' juu. Ta' juu na itsijonhin yo Felipe. Joo jn'aan t'man na tots'a Felipe yo nin'joo ts'ian na tots'aa jon na tyi'je'quindëë nduihan' ntyja 'naan' najndeí nquii jon, juu Simón'ñeen vacue tom'aan' ts'on juu ntyja 'naan'han'.

¹⁴Juu xjen'ñeen nque nn'an na tqueen' Jesús na totsai'onhan yo jñ'oon na toninncyaa jon, ninvaa m'anhan Jerusalén. Ndo' vi na jndë jndyehan na mantyi nque nn'an Samaria jndë ty'onhan cüenta jñ'oon naya ntyja 'naan' Jesucristo, yajo' t'uahan ts'ian nnon Pedro yo nin'Juan na quitsaquiinty'iahan joo nan'ñeen. ¹⁵Ndo' vi na jndë squehan na m'an nan'ñeen, jnan'neinhan nnon Tyo'ts'on. Tanhan na joo nn'an na vantyja n'on, ncyaa jon na nan'xuan nan'ñeen Espíritu Santo. ¹⁶Ee juu xjen'ñeen min'ncüii joohan tacoy'onhan cüenta Espíritu Santo. quii' n'onhan. Xia'ntyj jndë jnt'ëhan yo xuee' ta Jesús. ¹⁷Jo' juu Pedro

yo Juan tyiohan ndueehan nacjo nan'ñeen. Ndo' na nnda', ty'onhan cüenta Espíritu Santo.

¹⁸Majo' juu Simón, vi na jndë tquen juu cüenta na joo nan'ñeen ty'onhan cüenta Espíritu Santo xjen na Pedro yo Juan tyiohan ndueehan nacjo nan'ñeen, tso juu na nninncyaa juu xoquitu' ndëëhin, cha' mantyi nquii juu ntsixuan juu cha'na joohan. ¹⁹Tso juu:

—Juu najndei na nan'xuanho', ncyaho' na mantyi ntsixuan jahan' cha' juu xjen na ndyiö nt'ö nacjoo' min'ninchen ts'an, mantyi ncy'oon juu cüenta Espíritu Santo quii' ts'on juu.

²⁰Ndo' sintcüe' Pedro jñ'oon, tso jon:

—Cju'vi' Tyo'ts'on s'on 'nan', ndo' mantyi ncu', ee matsitiu' na ve' yo s'on, jo' na ndëë ngyon' cüenta juu naya na ve' yu na itsiquindaa' jonhan' nn'an. ²¹Juu ts'ian 'naan' Tyo'ts'on na nan'xuán, 'u' tyi'quichuhan' na ntsijon 'u' yohan', ee tyi'xoncüee' tson' na tonnon jon. ²²Jo' quintcüe' tson' jnan na matsixuan'. Ndo' can' nnon jon, tyi'nan ro na ntsit'man ts'on jon 'u' na nnda' vaa na ndyii' tson'. ²³Ee maquën cüenta na t'man jnan' vaa, ndo' juu jnan'ñeen jndë sityenhan' 'u' cha'vijon tyen tyen ts'an yo carena.

²⁴Ndo' t'a Simón, itso juu ndëëhan:

—Quitanho' nnon Tyo'ts'on na tyi'ngenön cha'xjen juu jñ'oon na condueho'.

²⁵Ndo' Pedro yo Juan, tonan'manntyichenhan jñ'oon' Tyo'ts'on, tonan'nein nquii'han

ntyja 'naan' Jesús. Ndo' vi jndë jo', jndui'han tsjoon'ñeen ndyuaa Samaria na nc'o ntcüe'han Jerusalén. Ndo' majndye njoon quijndë na m'anhan' ndyuaa'ñeen, tovenonhan jo'. Toninncyahan jñ'oon naya ndëë nn'an na m'an njoon'ñeen.

Felipe yo ts'an ndyuaa Etiopía

²⁶Jndë jo' ncüii ángel cüentaa' Tyo'ts'on, sinin jon nnon Felipe, itso jon: “Quitsijnda' na ncja' nato ntyja na condui' ncjuu tsonjn'aa. Juu nato na inanhan' Jerusalén na ivenonhan' ndyuaa najjon tyi'jndye nn'an m'an na ivee'han' tsjoon Gaza, juu nato'ñeen cja'.” ²⁷Ndo' jo' sijnda' Felipe, tja jon. Ndo' nato na ñjon jon, tjonhin ncüii ts'an na jnan tsan'ñeen ndyuaa Etiopía. Juu tsans'a'ñeen eunucohin na itye'ntjon jon nnon Candace, nquii tsanscu na ico'xen ndyuaa Etiopía. Juu tsans'a'ñeen, t'ua Candace ts'ian nnon juu na quitsue juu s'on quityquii' vats'ian 'naan' jon. Tsjoon Jerusalén, jo' tetsit'maan' juu Tyo'ts'on, jnan juu jo', ²⁸Vja ntcüe' juu ndyuaa tsjoon' juu. Ndo' xjen na tjon Felipehin, ñjon juu tyquii' carreta 'naan' juu. Itsijnaan' juu tson na chuu' jñ'oon' Tyo'ts'on na tji Isaías.

²⁹Ndo' nquii Espíritu Santo itso jon nnon Felipe: “Quitsindyoo' 'u' nnon carretavahin, ndo' quitsijon 'u' yo juu tsan na vay'oonhan'.”

³⁰Jo' tentyjaa' Felipe nnon juu tsan'ñeen. Jo' jndyii jon na itsijnaan' tsan'ñeen jñ'oon' Tyo'ts'on na tji Isaías. Jo' taxee' jon nnon juu, itso jon:

—Joo jñ'oon na matsijnan', ¿Aa mavaa' tson'han'?

³¹Ndo' t'a tsan'ñeen, itso juu:

—Nnda' 'u' ts'an, ta'nan ts'an na ya ntsi'man nnön, yajo' ¿Nchu ya nts'a na ncüaa' ts'önhan'?

Ndo' tcan tsan'ñeen na cava Felipe tyquii' carreta'ñeen na cacjo jon ngiaa' juu. ³²Ndo' juu jñ'oon' Tyo'ts'on na sijnaan' tsan'ñeen, ndö vaa na tsohan':

Xjen na vay'oon ts'an quitsman na ntscuee' jon juu o', min'chjo tyi'tsuxaaa o'.

Ndo' cha'xjen ncüii quitsman chjo, xjen na ityjee ts'an soo' o', ninma'chen 'ndyo o'.

Ndo' nquii jon na conduihin quitsman chjo cüentaa' Tyo'ts'on,

mannda' tajñ'oon tso jon min na tjon jon navi'.

³³Ndo' juu jon jnan'cüejnaan' nn'anhin, min tyí'quitoxen yahan jñ'oon ntyja 'naan' jon. Ndo' ¿Nin ts'an na nndëë ncüji' cüenta ntyja 'naan nn'an tsjan 'naan' jon na jndyocahan'?

Ta'nan ts'an na nndëë nts'aahan' ng'e tji'han na vando' jon nnon tsonnanguévahin.

Ndö' vaa jñ'oon na tji Isaías.

³⁴Ndo' juu ts'an etiopía'ñeen taxee' juu nnon Felipe, itso juu:

—Quitsa' vi naya'ñeen, quitsu' nnön, juu ts'an na tyincyaa jñ'oonmin, ¿Aa itsinin jon ntyja 'naan' nquii jon, ndo' aa ntyja 'naan' ncüiichen ts'an?

³⁵Ndo' ta' Felipe na sinin jon ntyja 'naan' juu jñ'oon'ñeen na jnduihan' nnon tson'ñeen. Sinin jon nnon tsan'ñeen jñ'oon naya ntyja

'naan' Jesús. ³⁶Ndo' viochen xjen na ñjonhan nato, squehan ncüii joo na m'aan ndaatioo. Ndo' juu ts'an etiopía'ñeen, tso juu nnon Felipe:

—Quindyia', ndö m'aan ndaa. ¿Aa m'aan ncüii nnon na itscu'han' na ntsiquindë' ja?

³⁷Ndo' sintcüe' Felipe jñ'oon, itso jon:

—Xe na aa yo mancha'chen tson' na vantyja tson' Jesús, ndëë na ntsiquint'ë 'u'.

T'a tsan'ñeen, itso juu:

—Mavantyja ts'ön na nquii Jesucristo conduihin jnda Tyo'ts'on.

³⁸Ndo' juu ts'an etiopía'ñeen, t'ua jon ts'ian na cacüentyjee' carreta'ñeen. Ndë jo' ncha'vehan tyecuahan tyquii' ndaa, ndo' siquindëë' Felipehin. ³⁹Ndo' vi na jndë jndui' ntcüe'han quii' ndaa'ñeen, nquii Espíritu na condui nquii Tyo'ts'on, tÿ'oon jon Felipe. Ndo' juu ts'an etiopía'ñeen, tavijndyiaa' nnda' jon Felipe, majo' tja jon nato na vja jon na neiin' jndyi jon. ⁴⁰Ndo' juu Felipe'ñeen, xi' tsjoon Azoto, jo' tityincyoo'hin. Jndye njoon tomandyi' jon na toninncyaa jon juu jñ'oon naya ntyja 'naan' Jesús, ata tuee' nnda' jon tsjoon Cesarea.

Ntcüe' ts'on Saulo jnaan' jon

(Hechos 22:6-16; 26:12-18)

9 Majo' juu Saulo, tyí'caminntyjee' juu na itsity'ue juu nn'an na vantyja n'onhan Jesús na ntscüje juu joohan. Mang'e na nnda', tja juu na m'aan nquii tyee na conintque cüenta nn'an judíos. ²Tëcan juu tson nnon tyee'ñeen na ngay'oon

juuhan' ndëë nn'an judíos na m'anhan tsjoon Damasco ncüii cüii vats'on 'naanhan. Juu tson'ñeen chuhan' jñ'oon na ninncyaahan' najndei juu na ngacüja juu nn'an na cotsam'anhan nato 'naan' Jesús, nannon ndo' nanntcu, ndo' ndyochu ntcüe' juuhan nc'onhan navi' Jerusalén. ³Majo' nato na ñjon juu na vavindyo na nguee' juu tsjoon Damasco, ndo' ninjonto jnan chon quiñoon'ndue, tyioohan' xi'jndio na m'aan jon. ⁴Ndo' na nnda', tyioohin tyuaa, jndyii juu ncüii jndye. Itsohan' nnon juu: “‘U' Saulo, ¿Ndu na matsa' vi' ja? ¿Ndu na manty'e' ja?”

⁵Ndo' t'a juu: “¿Nin ts'an 'u', ta?” Ndo' t'a jon, itso jon nnon juu: “Ja Jesús na manty'e'. 'U' mats'aa vi' nquii 'u'. Ntyja na matsa', itsijonhan' juuhan' cha'na its'aa toro na imin' o' ntsiu' nnon tsontë na itsityuaa' ts'an o'.” ⁶Ndo' tsontyichen Jesús nnon juu:

“Quinanquintyja', cjaquee' quii tsjoon na vja', ndo' jo' ngitso ncüii ts'an nnon' nchu vaa nquii na quitsa'.”

⁷Ndo' nque nannon na conan'jonhan yo Saulo, sacüentyjee' nan'han na tyue jndyihan, ee xia'ntyj jndyehan jndyee' ts'an, majo' min'ncüii ts'an tajnty'iahan. ⁸Ndo' juu Saulo, jnanquintyja juu tyuaa. Majo' vi na jndë siquinaan juu ndö'nnon juu, tavindëë ndyiaa' juu. Mang'e na nnda', jo' na t'uehan nt'ö juu na tyey'onhanhin tsjoon Damasco. ⁹Jo' ijon tom'aan juu vi ndye xuee na ndiquindyiaa' juu. Ndo' juu xjen'ñeen min tatcúa' juu, min ta'nán t'u juu yu ro.

¹⁰Tyquii' juu tsjoon Damasco'ñeen tom'aan ncüii ts'an na vantyja ts'on jon Jesús, tsan'ñeen jndyu jon Ananías. Juu jon jndyiaa' jon na tityincyoo' ta Jesús nnon jon. Sinin jon nnon juu, itso jon: “‘U' Ananías.” T'a juu, itso juu: “Ndö m'an, ta.”

¹¹Ndo' tso ta Jesús nnon juu: “Cja' nata na jndyuhan' Nata Yuu. Ndo' vaa' tsan na jndyu Judas, jo' cüaxe' tsan na jndyu Saulo, tsan'ñeen ts'an tsjoon Tarsohin. Itsinin juu nnön. ¹²Ndo' quityquii' na tityincyoo' nnon juu, jndyiaa' juu na 'u' jndë tëque' na m'aan juu na tyio' nt'ö' cjoo' juu cha' nndëë ndyiaa' nnda' juu.”

¹³Majo' juu Ananías'ñeen, vi na jndë jndyii jon juu jñ'oon'ñeen, t'a jon, itso jon: “‘U' ta, jndye nn'an jndë jnan'neinhan nnön ntyja 'naan' tsan'ñeen na nque nn'an na conduihan cüenta' na m'anhan Jerusalén, tijndyehan na its'aa vi' juu. ¹⁴Ndo' naneinhin jndë tyjee' juu tsjoonvahan na y'oon juu tson na nque ntyee na m'anhan Jerusalén jndë tyincyahinhan' nnon juu. Ndo' juu tson'ñeen chuhan' jñ'oon na incyaahan' najndei juu na joo nn'an na contcüii'han xue', tsoñ'enhan quityii' juuhan vancjo.”

¹⁵Ndo' sintcüe' Jesús jñ'oon nnon Ananías'ñeen, itso jon: “Cja' ee ncö jndë tjihin na ntsinin juu ntyja njan ndëë nn'an na mañoon ndyuaa, ndo' mantyi ndëë nque nn'an na cotoxenhan nn'an na m'an jo', ndo' mantyi ndëë nn'an Israel. ¹⁶Ndo' mantyi ntsi'man nnon juu na jndye nnon navi' na chuhan' na ngenon juu ng'e na vantyja ts'on juu ja.”

¹⁷Ndo' juu Ananías'ñeen, vi na jndë jndyii jon na nnda', tja jon

v'aa najjon na m'aan Saulo. Tèquee' jon jo'. Tyio jon nt'ò jon nacjoo' tsan'ñeen. Tso jon:

—'U' ntyjè Saulo, manquiintyi ta Jesús na tityincyoo'hin nnon' nato na jndyo', nquii jon jñon ja na m'an'. T'ua jon ts'ian nnön na 'u' ndyia' nnda' ndo' na quindè ya nc'oon Espíritu Santo quii' tson'.

¹⁸Juu xjen'ñeen, ninñoon' jndyii' tjan na tcüe ténnon Saulo, tycyaahan' cha'vijon tsja, ndo' na nnda', xuee jndyiaa' ntcüe' jon. Ndo' jnanquintyja jon, siquindèe' Ananías'ñeen jon yo xuee' Jesús. ¹⁹Jndè jo' tcüa' jon, juuhan' tyincyaa nnda'han' najndeì' ts'on jon. Ndo' nincüanntyi ro xuee na vi ntjohin juu tsjoon'ñeen yo nque nn'an na vantyja n'onhan Jesús.

Tyincyaa Saulo jñ'oon' Tyo'ts'on tsjoon Damasco

²⁰Ndo' juu Saulo'ñeen, maquintyjachen ta' jon na toca jon nt'aan'on 'naan nn'an judíos tsjoon'ñeen. Jo' tonincyaa jon jñ'oon ndèè nan'ñeen na nquii Jesús conduihin jnda Tyo'ts'on. ²¹Ndo' tsochen nn'an na tondye jñ'oon na toninncyaa jon, vacue tom'aan' n'onhan. Tonduehan:

—Tsanva', ¿Aa chi manquiintyi juu na tomandyi' quityquii' tsjoon Jerusalén na tots'aa vi' jon nn'an na contcüii' xuee' Jesús? Ndo' ntjohin ¿Aa chito mantyi jndè jndyo jon na ntsityen jon nn'an na vantyja n'on Jesús na ngachu ntcüe' jonhan Jerusalén ndèè nque ntyee na conintque?

²²Majo' Saulo, tyi'ncüii cüii jon na toninncyaa jon jñ'oon ntyja 'naan'

Jesús, tëy'oonchen jon najndeì jon quityquii' juu ts'ian'ñeen. Yo juu jñ'oon na tots'man jon ndèè nn'an judíos juu tsjoon'ñeen, totsityuui' jon joo jñ'oon na tondue nan'ñeen na juu Jesús, tyi'yuu' na conduihin Mesías.

Jn'man Saulo nduee nn'an judíos

²³Ndo' vi jndè na tyi'ndyo xuee, yajo' nque nn'an judíos na m'anhan Damasco, jnan'tjon'han jñ'oon yo ntyjehan na nnan'cuee'han Saulo. ²⁴Majo' juu jon, taa' ts'on jon juu jñ'oon'ñeen. Ndo' nan'ñeen naxuee ndo' natsjon tondahan jon jndyue teonntjò' na nin'quinan'cuee'han jon. ²⁵Majo' nque nn'an na vantyja n'on Jesús na m'anhan juu tsjoon'ñeen, tejndeihan jon natsjon. Tua jon quii' ncüii tsque na jndè yo nt'öö t'man. Jndè jo' jnan'v'iuu'han jon ventana na vaa tondye 'ndyo teonntjò'ñeen. Yajo' jndui' jon jo', ve' nnda' vaa na jn'man jon.

Toninncyaa Saulo jñ'oon ntyja 'naan' Jesús tsjoon Jerusalén

²⁶Ndo' xjen na tuee' ntcüe' Saulo Jerusalén, nin'quitsitjon'hin yo nn'an na vantyja n'onhan Jesús. Majo' tsoñ'en nan'ñeen ncyaahan jon, min tyi'nin'cantlyja n'onhan na conduihin ts'an na vantyja ts'on Jesús. ²⁷Majo' min na nnda', tëy'oon Bernabé jon na m'an nque nn'an na tji Jesús na tots'ay'onhan yo jñ'oon na toninncyaa jon. Juu tsan'ñeen sinin jon ndèè nan'ñeen nchu vaa na jndyiaa' Saulo ta Jesús xjen na ñjon juu nato Damasco, ndo' mantyi yo na sinin jon nnon juu. Ndo' mantyi xjen na tom'aan juu

tsjoon Damasco'ñeen, tavincyaa' juu na toninncyaa juu jñ'oon ntyja 'naan' Jesús. ²⁸Jo' ntjo Saulo Jerusalén, tomandyi' jon yo joo nan'ñeen. Min'chjo tyi'ncyaa' jon na toninncyaa jon jñ'oon ntyja 'naan' ta Jesús. ²⁹Ndo' joo nn'an judíos na conan'neinhan jñ'oon griego, totsijndye jon 'ndyo jon yo joohan, majo' nan'ñeen tojnt'uehan nchu vaa nt'ahan na nnan'cuee'han jon. ³⁰Ndo' nque nn'an Jerusalén na vantyja n'onhan Jesús, vi na jndë jndyehan na nnda!, tye'y'onhan juu Saulo'ñeen Cesarea. Vi na jndë squehan jo', jnan'cüenon ntcüe'han jon tsjoon Tarso.

³¹Yajo' joo ntmaan' nn'an na vantyja n'on Jesús na m'anhan ninvaa ndyuaa Judea, Galilea, yo nin'Samaria, ya tom'anhan, jndë tichen navi' na toquenonhan, ndo' mantyi tovaquehan ntyja na vantyja n'onhan. Tom'anhan na ncyaa' n'onhan na nt'ahan ncüii nnon na tyi'xe'cavee' ts'on Tyo'ts'on. Ndo' yo na itejndei Espíritu Santo joohan, tëvijndyentyichenhan.

Na jn'man Eneas

³²Ndo' nquii Pedro, tomandyi' jon na tovaquindyiaa' jon nn'an na vantyja n'on Jesús. Ndo' mantyi nque nn'an tsjoon Lida na mantyi vantyja n'onhan, tëquindyiaa' jon joohan. ³³Jo' ntjii Pedro ncüii tsans'a na ntjein ng'ee juu na jndë nen chu na vaa juu jndu, tsan'ñeen jndyu juu Eneas. ³⁴Itso Pedro nnon juu:

—'U' ntyjë Eneas, Jesucristo itsin'man jon 'u'. Quinanquintyja'. Quitsintcüi' tsue'.

Ndo' maquintyjachen jnanquintyja tsan'ñeen, jndë jn'man juu. ³⁵Ndo' nn'an tsjoon Lida'ñeen yo joo nn'an na m'an ndyuaa su Sarón, tsoñ'enhan tojnty'iahan tsan'ñeen, ndo' tëntyja n'onhan ta Jesús.

Ntyja na tando' xco Dorcas

³⁶Tsjoon Jope, jo' tom'aan ncüii tsanscu na vantyja ts'on Jesús, Tabita jndyu juu. Majo' yo jñ'oon griego condue nn'anhin Dorcas. Juu tsan'ñeen ya ts'anhin ndo' na totejndei jon nannin'ñen'. ³⁷Ndo' joo nguee'ñeen, ty'oon na tivii' jon ndo' tue' jon. Ndo' vi na jndë tmanhan ts'oo'ñeen cha'xjen costumbre 'naanhan, jo' tquenhan si'ts'o 'naan' jon v'aa na vja ve quito!. ³⁸Juu tsjoon Jope'ñeen ndyo chjo m'aanhan' yo tsjoon Lida. Ndo' nn'an na vantyja n'on Jesús na m'anhan tsjoon Jope, ngiohan na juu Pedro ve' m'aan ya jon tsjoon Lida. Mang'e jo', jñonhan ve tsans'a ntyjehan na quitsaquitqueen'han jon. Ndo' nan'ñeen, ty'ehan jo', jnduehan nnon jon: “Já jnán Jope na tincyó na m'an!. Quitsa' vi naya'ñeen na majuuntyi xjenva ncja' chjo yo já.”

³⁹Yajo' tja Pedro yo nan'ñeen. Ndo' vi na jndë tuee' jon tsjoon Jope, joo nn'an na m'an jo' cominndoo'chenhin jon, ndo' savahin yo jon najjon vequityen juu ts'oo'ñeen. Ndo' joo nanntcu ninnque, tsoñ'enhan tatjonhin nnon jon. Joo ndiaa tonco yo ndiaa quityquii' na totsia Dorcas cüentahan xjen na tovando' jon, cotyueehan viochen xjen

conan'manhinhan' nnon juu Pedro. ⁴⁰Ndo' juu Pedro, s'aa jon ts'ian na tsoñ'en nan'ñeen jndui'han toch'en. Ndë jo' tcon xtye jon, sinin jon nnon Tyo'ts'on. Ndë jo' tequen jon tontyja na vaa ts'oo'ñeen, jndyiaa' jonhin. Tso jon:

—'U' nan Tabita, quinanquintyja'.

Ndo' siquinaan juu nnon juu, ndo' xjen jndyiaa' juu Pedro, tēcüetyen juu. ⁴¹Ndo' t'uii Pedro cüii ntyjaa' nt'ö juu, sue jonhin. Ndë jo' t'man jon nanntcu'ñeen yo nin'joo nn'an na vantyja n'on Jesús. Si'man jon tsanscu'ñeen ndëehan na vando' nnda' juu. ⁴²Ndo' nn'an tsjoon Jope'ñeen, tsoñ'enhan jndyehan na tui na nnda', ndo' jndyehan tovantyja n'onhan ta Jesús. ⁴³Ndo' juu Pedro, majndye xuee ntjohin juu tsjoon'ñeen vaa' tsan na jndyu Simón, tsan na itsiquitö' ntjan.

Pedro yo Cornelio

10 Tsjoon Cesarea, jo' m'aan ncüii tsans'a na jndyu Cornelio. Juu tsan'ñeen conduihin ts'an na ico'xen jon ncüii tmaan' sondaro na jnanhan ndyuaa Italia. ²Juu tsan'ñeen yo mancha'chen ts'on jon itsit'maan' jon Tyo'ts'on, nquii jon ndo' mantyi tsoñ'en nn'an vaa' jon. M'aan na ncyaa' ts'on jon na nts'aa jon ncüii nnon 'nan na tyi'cavee' ntyjii Tyo'ts'on. Ndo' mantyi joo nn'an judíos nanninñen', t'man totejnde' jonhan. Ndo' 'io 'io totsiniin jon nnon Tyo'ts'on. ³Ncüii xuee cha' na ndye na matman, vaa ncüii nnon na tityincyoo' nnon jon na jndyiaa' jon.

Jndyiaa' jon na taquee' ncüii ángel cüentaa' Tyo'ts'on najjon

na m'aan jon. Itso jon nnon juu: “Cornelio.”

⁴Ndo' ve' tojndyiaa' jndyi jon nnon juu ángel'ñeen na quity'ue juu. Taxee' juu nnon jon:

—¿Nin 'nan ntsa' ja, ta?

Ndo' t'a ángel'ñeen, itso jon:

—Joo jñ'oon na matsinin'

nnon Tyo'ts'on, jndë iy'oon jon cüentahan'. Ndo' iquen jon cüenta na matejnde' naninñen', ndo' mantyi vañjoo' ts'on jon 'u'.

⁵Ndo' naneinhin, quiñon' nn'an na chi nc'ohan tsjoon Jope na quitsaquitqueen'han juu tsan na jndyu Simón na mantyi condue nn'anhin Pedro. ⁶Juu jon m'aan ya jon vaa' ncüiichen Simón, tsan na itsiquitö' ntjan. Vaa' tsan'ñeen minntyjee'han' ndyo 'ndyo ndaandue.”

⁷Ndo' vi na jndë jndui' ángel'ñeen na sinin jon yo Cornelio, yajo' tqueen' tsan'ñeen ve ts'an na itye'ntjon jon yo ncüii sondaro na vjay'oonchen jñ'oon yohin. Juu tsan'ñeen mantyi itsit'maan' juu Tyo'ts'on. ⁸Chen jndyi sinin Cornelio ndëehan nchu vaa 'nan na jndyiaa' jon. Ndë jo' t'ua jon ts'ian ndëehan na c'ohan Jope.

⁹Ndo' tonco ncüiichen xuee ninvaa ñjonhan nato. Cha'na mandyo nguee' yajmin', vavindyö na ntsquehan tsjoon Jope'ñeen. Juu xjen'ñeen tëva Pedro xquen v'aa su. Ta' jon na itsinin jon nnon Tyo'ts'on. ¹⁰Jo' m'aan jon, ndo' tyioo na nin'jndo' jndyi jon. Ndo' viochen xjen na nque nn'an v'aa'ñeen conan'jnda'han 'nan na ntcüa' jon, vaa ncüii nnon 'nan na tityincyoo' nnon jon. ¹¹Jo' jndyiaa' jon na

jnaan quiñoon'ndue. Jndyocue ncüii cha'vijon ncüii ndiaandyu' tuen na tjon' ninnque nquihan'. Tyioohan' naijon na m'aan jon. ¹²Ndo' quityquii'han', jo' ñjon tsoñ'en nnon quioo' na cotsaca', yo quioo' na cotsaman', ndo' yo nin'quinta. ¹³Ndo' jndyii Pedro ncüii jndye na itsohan': "Quinanquintyja', quiscue' quioo' na ntqui'."

¹⁴Majo' sintcüe' jon jñ'oon, itso jon: "Nnda' ta, tyi'je'quëhan' ee joo 'nan na itsiquindyi jñ'on' na tyi'ntju' tsixuanhan', ndo' min tyi'ji'uahan', min'jon tacoquëhan'."

¹⁵Juu xjen'ñeen, jndyii nnda' jon juu jñ'oon'ñeen: "Nan na jndë tqwen Tyo'ts'on na ji'ua conduihan', cjacüentyje' na macüji' cüenta na tyi'ntju'han'."

¹⁶Ndye jnda na jndyii jon juu jndye'ñeen. Ndë jo' juu nan'ñeen na cha'vijon ndiaahan', tavantcüe'han' quiñoon'ndue.

¹⁷Ndo' m'aan' jndyi ts'on Pedro nin 'nan nin'quitsiquindyihan' na nnda' vaa 'nan na jndyiaa' jon. Majo' viochen xjen na m'aan' jndyi ts'on jon ntyja 'naan'han', nque nan'ñeen na jñon Cornelio na m'aan Pedro, squenonhan tsjoon Jope. Tota'xee'han yuu jon na vaa vaa' Simón na ve' m'aan ya Pedro jo'. Ndo' na nnda', squehan 'ndyo vaa' juu tsan'ñeen. ¹⁸Ndo' t'manhan, jnduehan: "Ncyó chjo v'aa. ¿Aa ntjoo m'an juu tsan na jndyu Simón na mantyi condue nn'anhin Pedro?"

¹⁹Ndo' viochen xjen na ninm'aan' ts'on Pedro na nin 'nan nin'quitsiquindyi juu nan'ñeen na jndyiaa' jon, juu xjen'ñeen nqui Espíritu Santo tso jon

nnon juu: "Quindyia', jndë sque ndye nannon na cojnt'uehan 'u'. ²⁰Quinanquintyja', cja'cuee', ndo' cja' yo joochan, min'ncüii jñ'oontiu tyi'nc'on' na ncja' yohan ee ncö jndë tsjö ndëëhan na ncyohan na m'an'."

²¹Jo' tacue Pedro na m'an nan'ñeen. Tso jon ndëëhan:

—Ja ts'an na cojnt'ueho'. ¿Nin ts'ian tyincyoho'?

²²Ndo' t'ahan, jnduehan nnon jon:

—Já tincyó ts'ian 'naan' tsan na jndyu Cornelio, juu tsan'ñeen ico'xen jon ncüii tmaan' sondaro. Juu jon jndyoyu vam'aan jon ndo' itsit'maan' jon Tyo'ts'on. Ndo' nque nn'an judíos, tsoñ'enhan ya jñ'oon conan'neinhan ntyja 'naan' jon. Majo' ncüii ángel cüentaa' Tyo'ts'on tso jon nnon juu na quitsiquindyi jon 'u' na chi ncja' vaa' jon na nndyii jon jñ'oon na ntsinin'.

Nnda' jñ'oon na jndue nan'ñeen.

²³Jo' sijnda' Pedro na juu tijaan'ñeen ntjo nan'ñeen v'aa naijon na m'aan ya jon. Ndo' tonco ncüiichen xuee tja jon yohan. Ndo' mantyi vendye nn'an tsjoon Jope na mantyi vantyja n'onhan Jesús, ty'ehan yo jon.

'Nan na tui vaa' Cornelio

²⁴Xee na jndë ve squehan juu tsjoon Cesarea'ñeen. Iminndoo' jndyi Cornelio joochan. Ndo' jndë sincüii jon nn'an chuu'hin yo vendye nn'an na ya jñ'oon yohin. ²⁵Xjen na jndyii jon na jndë tyjee' Pedro, tēquitjonhin tsan'ñeen. Tcon xtye juu nnon jon na sit'maan' juuhin. ²⁶Majo' Pedro sue jon Cornelio. Itso jon nnon juu:

—Quinanquintya', ee mantyi cüajon ts'an ja cha'na 'u'.

²⁷Ndo' viochen xjen na conan'neinhan, tyeque'han quityquii' v'aa. Jo' jndyaa' Pedro na jndye nn'an na jndë jnan'ncüihan jo'. ²⁸Jo' tso jon ndëëhan:

—'O' mangioho' ntyja 'naan' juu jñ'oon na conan't'mán' já Tyo'ts'on, jo' itscu'han' na já nn'an judíos ntsantýjá' nnon ncüiichen ts'an na mañoon tsjan conduihin yo já nn'an judíos, min na ntsac'é vaa' juu. Majo' nquii Tyo'ts'on jndë si'man jon nnön na min'ncüii ts'an tavintsjö na ve' min'cya ro ts'anhin, ndo' min tavintsjö na tyi'ji'ua condui tsan'ñeen. ²⁹Mang'e na nda' vaa na si'man jon nnön, jo' juu xjen na tqween' 'o' ja, tavi'nan sitiü na jndyö. Ndo' naneinhin, quindueho' nnön ¿Aa vaa ts'ian na tqween'ho' ja?

³⁰Ndo' t'a Cornelio, tso jon:

—Xeevahn jndë nenque xuee na majuu xjenvahin m'an ja v'a. Ndo' cha'nan ndye na matman, matyjë 'nan 'ndyö ndo' matsinën nnon Tyo'ts'on. Majuu xjen'ñeen tityincyoo' ncüii ts'an nnön na quixuee jndyi ndiaa' jon. ³¹Itso jon nnön:“'U' Cornelio, jndë indyii Tyo'ts'on jñ'oon na matsinin' nnon jon, ndo' ñjon ts'on jon na matejndei' nn'an 'nan na itsitjahan'hin. ³²Mang'e jo' quijñon' nn'an na chi nc'ohan tsjoon Jope na quitsaquitqueen'han nquii Simón, tsan na mantyi jndyu Pedro. Juu tsan'ñeen ve' m'aan ya jon vaa' Simón, tsan na itsiquitö' ntjan. V'aa'ñeen minntyjee'han'

'ndyo ndaandue. Juu Pedro vi na jndë tyjee' jon ntjoohin, min jñ'oon na ntsiquindyi jon 'u'.”

³³Tsontyichen Cornelio: Mang'e jo', maquintyjachen t'ua ts'ian na quitsacy'on nn'an 'u', ndo' ncyä ya 'u' na jndyo'. Ndo' naneinhin, tsoñ'en já m'án ntjoohin na tonnon Tyo'ts'on na ndyé tsoñ'en jñ'oon na nt'ue ts'on jon na quitsiquindyi' já.

Ndö jñ'oon na sinin

Pedro vaa' Cornelio

³⁴Jo' tye' sinin Pedro, itso jon ndëë nan'ñeen:

—'O' na m'anho' ntjoohin, naneinhin mavaa' ts'ön na mayuu' tyi'quits'aa Tyo'ts'on na ve' jnda' ro nn'an na ngay'oon jon jñ'oon yohan. ³⁵Ee min'cya ro tsonnangue na m'an nn'an na conan't'maan'han jon ndo' na cont'ahan cha'xjen na chuhan', jñ'oon na mayuu' ngavee' ntyjii jon ntyja 'naanhan. ³⁶Toninncyaa jon jñ'oon' jon ndë já nn'an Israel. Totsiquindyi jon já jñ'oon naya na incyaahan' na min'ncüii tajñuaan' ts'on ts'an na tonnon jon xeng'e nquii Jesucristo na conduihin na itye'tntjon jon tsoñ'en nn'an. ³⁷Nqueho' mangioho' jñ'oon ntyja 'naan' Jesús. Vi jndë na tenon na toninncyaa Juan jñ'oon na quint'ë nn'an cha' ntsi'manhan' na jndë sit'man ts'on Tyo'ts'onhan jnanhan, juu xjen'ñeen ta' Jesús, toncyaa jon jñ'oon ndëë nn'an ndyuaa Galilea ndo' ata ninvaa ndyuaa Judea tycya juu jñ'oon'ñeen. ³⁸Jndë macondyeho' na nquii Jesús, tsan na jnan Nazaret, tyincyaa Tyo'ts'on na quindë ya totsixuan jon Espíritu Santo yo juu najndei na

condui nquii Tyo'ts'on. Tomandyi' Jesús, tots'aa jon 'nan naya, ndo' tots'in'man jon tsoñ'en nn'an na m'an nacje 'naan' juu yutyia, ng'e nquii Tyo'ts'on m'aaan jon yohin. ³⁹Já tojnty'íá ndé tsoñ'en 'nan na tots'aa Jesús ndyuaa Judea ndo' mantyi quii' tsjoon Jerusalén. Majo' jnan'cuee' nn'anhin na t'ionhan jon nnon tsonjn'aan. ⁴⁰Majo' xee jndë ndye na tue' jon, nquii Tyo'ts'on tyincyaa na vando' xco jon, ndo' mantyi si'man jon Jesús ndé. ⁴¹Chito ndëë tsoñ'en nn'an na toivityincyoo'hin, xia'ntyí ndé já na si'man Tyo'ts'onhin. Ee nquii Tyo'ts'on jndë tji jon já na quinan'nén jndyoyú ndëë nn'an ntyja 'naan' jon. Manqué na tocü'á yohin vi jndë na vando' xco jon. ⁴²I'ua jon ts'ian ndé na ninncyá jñ'oon naya ndëë nn'an na quinan'nén jndyoyú na nquii jon tqen jon Jesús na conduihin na ntco'xen jon nn'an ntyja 'naan' na conan'tjahin, nque nn'an na ninvando' yo mantyi nin'nn'an na jndë tjë. ⁴³Ndo' mantyi nque nn'an na toninncyá jñ'oon' Tyo'ts'on ndyu na toxen'chen tonan'neinhan ntyja 'naan' Jesús. Tonduehan na ncüüi cüüi ts'an na vantyja ts'on juu jon, ntsit'man ts'on Tyo'ts'on nan'ñeen yo jnan na nan'xuanhan xeng'e xuee' nquii Jesús.

Nn'an na chito judíos ty'onhan cüenta Espíritu Santo

⁴⁴Ninvaa itsinin Pedro ndëë nan'ñeen, ndo' majuu xjen'ñeen tsoñ'enhan na tondyehan jñ'oon na tyincyaa jon, ty'onhan cüenta juu Espíritu Santo. ⁴⁵Ndo' nque

nn'an judíos'ñeen na vantyja n'on Jesús na tyenan'jonhan yo Pedro, ti'ndaa' tcya ngiohan na mantyi joo nan'ñeen ty'onhan cüenta Espíritu Santo. ⁴⁶Ee joo nn'an judíos'ñeen jndyehan na jnan'nein nan'ñeen mañoon nnon jñ'oon yo na jnan't'maan'han Tyo'ts'on. ⁴⁷Ndo' ng'e na nnda' vaa 'nan na tui, jo' itso Pedro ndëë nn'an na ty'e yohin: —¿Aa nts'aahan' na m'aaan ncüüi 'o' na ngitso juu na tyi'cüji' yahan' na nt'ë nanmin'? Ee maninncüüi xjen jndë ty'onhan cüenta juu Espíritu Santo cha'xjen na ty'ön cüenta jon quii' nn'ön.

⁴⁸Ndo' sijnda' jon na quint'ë nan'ñeen yo xuee' Jesucristo. Ndo' vi jndë jo', tan nan'ñeen nnon jon na quintjohin vendyechen xuee yohan.

Itsiquindyí Pedro ntyja na tja jon vaa' Cornelio

11 Ndo' nque nn'an na tots'y'onhan yo jñ'oon na toninncyaa Jesús yo nin'ntyjehan nn'an na vantyja n'on jon na m'anhan ndyuaa Judea, jndyehan na joo nn'an na tachi judíos conduihan, mantyi jndë ty'onhan cüenta jñ'oon' Tyo'ts'on. ²Majo' xjen na tja ntcüe' Pedro Jerusalén, nn'an judíos na vantyja n'onhan Jesús na m'anhan juu tsjoon'ñeen, jnan'tyia'han jon. ³Jnduehan nnon jon:

—'U' ntyjë, ¿Ndu na tja' na m'an nn'an na chito conduihan tsjan jaa? Ndo' mantyi na tcüa' yohan.

⁴Ndo' t'a Pedro, chen chen sinin jon ndëëhan tsoñ'en 'nan na tui. Tso jon:

⁵—M'an ja tsjoon Jope na matsinën nnon Tyo'ts'on. Ndo' juu xjen'ñeen mantyi tityincyoo' 'nan nnön. Jnty'ia nciüi ndiaandyu' tuein na tyen nenque nquihan'. Quiñoon'ndue jnanhan', tyioohan' najjon m'an. ⁶Ndo' vi na jndë tquën ya cüenta, quityquii'han', jo' jnty'ia na m'an quioo' tsjan yo quioo' quii' jndëë yo quioo' na cotsaman' tsia yo nin'quinta. ⁷Juu xjen'ñeen mantyi jndyi na nquii Tyo'ts'on na m'aan quiñoon'ndue sinin jon nnön. Itso jon: “Pedro, quinanquintya', quitscue' quioo' na ntqui!” ⁸Majo' t'a, tsjö: “Nnda' ta, tyi'je'quë ee min'jon tacoquë 'nan na itso jñ'oon' na tyi'ntquë, min 'nan na tyi'ji'ua tsixuanhan!” ⁹Ndo' na vja ve t'a nnda' Tyo'ts'on na m'aan jon quiñoon'ndue. Tso jon nnön: “'Nan na jndë tquën na ntju' tsixuanhan', 'u' tavintsu' na tyi'ji'uhan!” ¹⁰Ndye jnda tui na nnda'. Ndë jo' tëva ntcüe'han' quiñoon'ndue. ¹¹Ndo' majuuto xjen'ñeen, sque ndye ca' nn'an v'aa najjon na m'an ya. Nciüi ts'an tsjoon Cesarea, t'ua jon ts'ian ndëë nan'ñeen na tyequijnt'uehan ja jo'. ¹²Ndo' nquii Espíritu Santo tso jon nnön na min'nciüi tyi'ndyii' ts'ön na ncjö yo nan'ñeen. Ndo' mantyi yon ntyjëëhë nanmin na vantyja n'onhan Jesús, ty'ehan yo ja. Tsoñ'en já sac'é quii' vaa' nquii tsan'ñeen. ¹³Ndo' juu tsan'ñeen tso jon ndë na jndyiaa' jon nciüi ángel na tēcüentyjee' tsan'ñeen quii' vaa' jon. Ndo' tso ángel'ñeen nnon jon: “C'ua' ts'ian ndëë nn'an na c'ohan tsjoon Jope na quitsaquitqueen'han juu Simón, tsan na mantyi xuee' juu na vja ve Pedro. ¹⁴Juu tsan'ñeen

ngitso jon nnon' nchu vaa nquii ntsa' cha' ntsin'man Tyo'ts'on ñuan 'nan', ndo' mantyi tsoñ'en nn'an va'.”

Ndö' vaa jñ'oon na tso ángel'ñeen nnon jon. ¹⁵Ndo' tsontyichen Pedro: “Ndo' majuu xjen na tye' na matsinën ndëë nn'an'ñeen, ty'onhan cüenta Espíritu Santo quii' n'onhan cha'xjen na ty'ön cüenta jon juu xee'ñeen.” ¹⁶Ndo' na tui na nnda', tēñjooon' ts'ön juu jñ'oon na sinin ta Jesús, na itso jon: “Juu Juan totsiquindëë' jon nn'an yo ndaatoo, majo' 'o' mañoon nnon na nt'ëho', ee njñon Tyo'ts'on Espíritu Santo quii' n'onho'. Ntyja 'naan' jon nt'ëho'.” ¹⁷Ndo' na tui na nnda', tquën cüenta na cha'xjen na nquii Tyo'ts'on na siquindaa' jon Espíritu Santo jaa xjen na tēntyja nn'ön Jesucristo, macüejon na s'aa jon yo joo nan'ñeen. Mang'e na nnda', tyi'quitsixuan ja na ntsc'u 'nan na its'aa Tyo'ts'on yohan.

¹⁸Ndo' joo ntyjehin, nn'an judíos'neen, chen tui jndyuehan xjen na jndyehan jñ'oonmin'. Ndo' jnan't'maan'han nquii Tyo'ts'on. Jnduehan:

—Yajo' mantyi nque nn'an na mañoon tsjan conduihan yo jaa, xe na aa ntcüe' n'onhan yo jnanhan, mantyi ntsin'man Tyo'ts'on ñuaanhan cha' nnan'xuanhan na tyi'quintycüii na vando' ñuaanhan.

**Tmaan' nn'an na vantyja n'on
Jesús tsjoon Antioquía**

¹⁹Vi najndë na jnan'cuee' nn'an Esteban, juu xjen'ñeen ta' nn'an na tonty'ehan joo nn'an na vantyja n'on Jesús. Mang'e na nnda', jndye jndyi nan'ñeen tycyahan. Ñ'enhan

na ty'ehan ata xjen ndyuaa Fenicia, ndo' mañoon ntyjehan ty'ehan ndyuaa chjo na jndyuhan' Chipre na xi'jndiohan' m'aaan ndaandue. Ñ'en ntyjehan na ty'ehan tsjoon Antioquía. Nan'ñeen tonan'neinhan jñ'oon' Tyo'ts'on, ve' xia'ntyí ndëë ntyjehin nn'an judíos. ²⁰Majo' quii' nt'an nan'ñeen tom'an vendye nn'an na jnanhan juu Chipre'ñeen yo nin'Cirene. Ndo' nan'ñeen, vi na jndë squehan tsjoon Antioquía'ñeen, ta'han tonan'neinhan ndëë nn'an na conan'nein jñ'oon griego. Tonan'manhan jñ'oon naya ntyja 'naan' ta Jesús ndëë nan'ñeen. ²¹Ndo' tonan'xuanhan juu najndeí na condui nquii Tyo'ts'on. Jo' s'aahan' na jndye nn'an ntcüe' n'onhan jnanhan, tovantyja n'onhan ta Jesús.

²²Ndo' nque nn'an na conduihan tmaan' cüentaa' Tyo'ts'on na m'anhan Jerusalén na vantyja n'onhan Jesús, vi na jndë jndyehan na nnda', t'uahan ts'ian nnon juu Bernabé na chi ncja jon Antioquía'ñeen. ²³Ndo' vi na jndë tuee' jon jo', tquen jon cüenta na t'man vaa na ityio Tyo'ts'on jn'aaan juu ts'ian'ñeen. Ndo' tyioo na neii' jndyi jon na condui na nnda'. Tsoñ'en nan'ñeen totsiqui'maan' jonhan na yo na xoncüee' n'onhan quintjotyenhan ntyja 'naan' ta Jesús. ²⁴Juu Bernabé'ñeen, ya ñuan tsixuan jon. Quindë ya tsixuan jon Espíritu Santo, ndo' t'man vantyja ts'on jon Tyo'ts'on. Ndo' jndyechen nn'an tyion jonhan natoo' Tyo'ts'on.

²⁵Ndë jo' tja jon tsjoon Tarso na tëquint'ue jon Saulo. ²⁶Ndo' vi na jndë ntjii jon tsan'ñeen,

tantcüe' jon, tay'oon jon tsan'ñeen Antioquía. Ndo' ninvaa ncüüi chu tom'anhan jo' yo tmaan' nn'an na vantyja n'on Jesús. Jndye nn'an tsjoon'ñeen tonan'manhan ndëë nan'ñeen ntyja 'naan' Jesús. Ndo' nque nn'an Antioquía'ñeen, jooan na jnan'quita' jndyeehan na jnan'quijndyuhan joo nn'an na vantyja n'on Jesús cristianos.

²⁷Joo xuee'ñeen vendye nn'an na toninncyá jñ'oon' Tyo'ts'on jndui'han Jerusalén, ty'ehan, squehan Antioquía. ²⁸Ncüüi joo nan'ñeen, tsan na jndyu Agabo, yo na tyincyaa Espíritu Santo na jnda' xquen jon, ta' jon na toninncyaa jon jñ'oon, 'nan na xejnda nguaa na nndyo jndo' t'man na ninvaa tsonnangue. Ndo' xjen na tom'aaan nquii Claudio tsanm'aants'ian t'man tsjoon Roma, juu xjen'ñeen siquindëhan' juu jñ'oon'ñeen. ²⁹Mang'e jo', nque nn'an na vantyja n'on Jesús na m'anhan juu tsjoon Antioquía'ñeen, ntyjanty na jndëë jnt'ahan, jnan'tjonhan xoquitu'. Ndo' jnan'cüenonhinhan' ndëë ntyjehan na vantyja n'onhan jon na m'anhan ndyuaa Judea cha' quitejndeihan' joo nan'ñeen 'nan na itsitjahan'hin. ³⁰Ndo' jnt'ahan na nnda'. T'uahan ts'ian nnon juu Bernabé yo nin'Saulo na joo xoquitu' na jndë jnan'tjonhan, quitsay'on nan'ñeenhan'. Ndo' jooan tey'onhinhan' na m'an nque nn'an na conintque quii' nt'an nn'an na vantyja n'on Jesús na m'anhan ndyuaa Judea.

Jnan'cúee' nn'an Jacobo ndo' mantyi tyi'han Pedro vancjo

12 Majuu xjen'ñeen nquii Herodes, tsan na co'xen juu

ndyuaa Judea, t'uui jon vendye nn'an na conduihan tmaan' na vantyja n'on Jesús. Tyii' jon nan'ñeen vancjo. ²Ndo' nquii Jacobo xio Juan, tqwen Herodes'ñeen jñ'oon na quinan'cuee' sondaro 'naan' jonhin yo xjo espada. ³Ndo' vi na tqwen Herodes cüenta na tëvee' ngio nn'an judíos na t'ua jon ts'ian na tue' Jacobo, mantyi tyii' jon Pedro vancjo. Juu xjen na tui na nnda', xoncüe na m'aan nguee 'naan nn'an judíos na cocüa'han tyoo' na tatsquentë tëquee'. ⁴Ndo' vi na jndë t'uui Herodes Pedro, tyincyaa jon cüentahin nduee ngin'on ncho'ncüii sondaro. Ee sitiü jon naxen' ngüenon juu nguee pascua'ñeen, yajo' ncüiji' jonhin na ntco'xen jonhin na tondëe nn'an. ⁵Jo' joo sondaro'ñeen tota'ntyjee'han Pedro quii' vancjo, majo' nque nn'an na conduihan tmaan' na vantyja n'onhan Jesús, tasacüentyjee'han na conan'neinhan nnon Tyo'ts'on na quitejndei jon tsan'ñeen.

Sin'man Tyo'ts'on Pedro na tyi' nn'anhin vancjo

⁶Ndo' nquii Pedro'ñeen, majuu tijaan ya na nnonnco xee'ñeen na ncüiji' Herodes jon tondëe nn'an tsjoon, juu xjen'ñeen xoncüe quii' nt'an sondaro'ñeen itso jon, tyenhin yo ve carena. Ndo' vendye ntyje sondaro'ñeen, cotqwenhan cüenta 'ndyo vancjo'ñeen. ⁷Majuu tijaan'ñeen, ncüii ángel cüentaa' Tyo'ts'on, ninjonto tyjee' jon tyquii' vancjo'ñeen, sintjii' jon nt'ö jon tsi'ntsquee' Pedro na sintcüii jonhin. Itso jon nnon juu: "Cje quinanquintyja'."

Ndo' xjen na s'aa jon na nnda', joo carena na tyen nt'ö jon, ninñoon'

jnduihan'. ⁸Ndo' tsontyichen ángel'ñeen nnon jon: "Quitsityen' tsia' ndo' quityion' ntcon' ng'e'."

Ndo' vi na jndë s'aa jon na nnda', itsontyichen ángel'ñeen nnon jon: "Cüa, cüe' ndiaatco 'nan' ndo' quindyontyja' nax'ën."

⁹Ndo' Pedro, jndui' jon, tëntyja jon toxen' juu ángel'ñeen, majo' min tyi'quintjii jon na aa mayuu' na jndë jndyaahin na s'aa ángel'ñeen. Ee sitiü jon aa chi ve' ndaa itsoo' jon. ¹⁰Tenonhan naijon na m'an sondaro na vejndyee, nn'an na cota'ntyjee' jo'. Ndë jo' mantyi tenonhan naijon na m'an sondaro na jndë ve. Ndo' squehan 'ndyo juu vancjo'ñeen na të' xjohan' naijon na nndui' ts'an na ngua jon nata quii' tsjoon. Ndo' juu 'ndyo v'aa'ñeen, jnan nquiihan'. Jo' tuahan nata, ty'ehan, ndo' juu xjen'ñeen jnty'ii ángel'ñeen jon na ninnquii ts'on xquen jon.

¹¹Xjen'ñeen ticjee'ya Pedro ncüii, tso jon: "Nanein mavaa' ya ts'ön na nquii Tyo'ts'on jñon jon ángel 'naan' jon na quitsiquindyaa tsan'ñeen ja nt'ö Herodes yo nduee ntyjë nn'an judíos ntyja tsoñ'en na conan'tiuhan na nin'quint'ahan ja."

¹²Ndo' nquii Pedro, vi na jndë taa' ts'on jon yo 'nan na tenon jon, tja jon vaa' María, ndyee Juan, tsan na mantyi jndyu Marcos. Jndye nn'an na jndë tëncüihan jo' na conan'neinhan nnon Tyo'ts'on ntyja 'naan' juu Pedro. ¹³Ndo' sic'uaa jon 'ndyo teon na ndyii' juu v'aa'ñeen. Ndo' ncüii yuscu na jndyu juu Rode na itye'ntjon ndëe nn'an v'aa'ñeen, jndui' yu'ñeen, tëquindyaa' juu nin ts'an na itsic'uaahan'. ¹⁴Ndo'

vi na jndë tajnaan' juu na jndyee' Pedrohan', tyioo na neiin' jndyi juu. Majo' ta'nan siquinaan juu 'ndyo teon'ñeen. Sicjehin, tja ntcüe' juu tyquii' v'aa na têtsiquindy juu joo nn'an na m'an jo'. Tso juu ndëëhan ndö' ro jndë tyjee' nquii Pedro, itsic'uaa jon 'ndyo teon. ¹⁵Ndo' joo nan'ñeen jnduehan nnon juu:

—Tsan' xquen'.

Majo' juu yuscu'ñeen ninvito tco'hin na mayuu' na juu Pedro na m'aan 'ndyo teon'ñeen. Ndo' ng'e na nnda' tso juu, yajo' jnduehan:

—Chito mayuu' nquii jon, majuu ángel na ivantyyee'hin na minntyjee' ndö'.

¹⁶Ndo' viochen xjen na nnda' conan'neinhan, nquii Pedro tatëcüentyjee' jon na itsic'uaa jon 'ndyo teon'ñeen ata xjen jnan'quinaanhin juuhan'. Majo' ya na jnty'iahan jon, tyuehan ndo' tineinhan na mayuu' juu jon na minntyjee' jo'. ¹⁷Majo' s'aa jon nt'ö jon ndëëhan na cüichen jndyuehan. Ndo' vi jndë jo', sinin jon nchu vaa na s'aa ta Tyo'ts'on na tji' jonhin quii' vancjo'ñeen. Ndo' itso jon ndëëhan:

—Juu Jacobo yo nin'ntyjë na vantyya n'onhan Jesús, quinan'quindyiiho'hin juu jñ'oonvahan.

Ndo' vi jndë tso jon na nnda', jndui' jon, tja jon ncüiichen joo.

¹⁸Ndo' xjen na toncco, nque sondaro'ñeen, ji vaa tic'uaa jndyuehan yo ntyjehan na nin 'nan tui na tac'oon Pedro. ¹⁹Ndo' juu Herodes, t'ua jon ts'ian na chen chen quijnt'uehan Pedro, majo' tajndiohanhin. Mang'e jo' tovajndo

jndyi jon joo sondaro'ñeen, ndo' tsojnaan' na tajñ'oon tijnda', jo' t'ua jon ts'ian na cüjehan. Ndë jo', jndui' jon ndyuua Judea, tja jon Cesarea na jo' nc'oon ya jon.

Ntyja na tue' Herodes'ñeen

²⁰Juu Herodes, v'ii jon nque nn'an tsjoon Tiro yo Sidón. Ndo' ng'e na nnda', joo nn'an njoon'ñeen, jnan'jnda'han na nc'ohan na m'aan jon. Majo' ty'ejndyeehan na m'aan juu Blasto, tsan'ñeen itye'ntjon juu nnon Herodes'ñeen. Ndo' tyincyahan xoquitu' nnon juu cha' ntsintyyaa' juu jñ'oon 'naanhan nnon Herodes. Ndë jo' tanhan nnon jon na quintjo ya ntyjii jon yohan. Ee 'nan na coninjnt'uehan yo 'nan na cocüa'han, conanhan' tyuua na ico'xen. ²¹Ndo' tquen jon ncüiii xuee na ya ninncyoo nnda'han na m'aan jon, ndo' vi na jndë tuee' juu xuee'ñeen, tcüe jon ndiaa ya na manin' ts'iaan' na ts'i'manhan' na conduihin na ico'xen jon. Jo' tēcüetyen jon najjon na macüiixjen vacüetyen jon xjen na itsijnda' jon jñ'oon. Jndë jo' ta' jon na incyaa jon jñ'oon ndëë nan'ñeen. ²²Ndo' joo nan'ñeen, xjen na jndyuehan jñ'oon na tyincyaa jon, yajo' ve' jnt'a yahan na jnan't'maan'han jon. Jnan'xuaahan, jnduehan: “Juu ts'an na itsinin ndö', chito ve' ts'anhin, conduihin ncüiii tyo'ts'on.” ²³Majo' ncüii ángel cüentaa' nquii Tyo'ts'on, ninñoon' isquioo jon ncüiii tycu v'ii cjoo' Herodes na iscuee'han'hin na tcüa' quintyihin. Nnda' vaa na tjon jon ng'e na tyí'quitsit'maan' jon nquii Tyo'ts'on.

²⁴Majo' juu jñ'oon' Tyo'ts'on, tēcyyantyyichenhan'. Ndo'

tëvijndyentyi nn'an na tovyntyja n'onhan Jesús.

²⁵Ndo' juu Bernabé yo nin'Saulo, vi na jndë jnan'quindëhan juu ts'ian na ty'ehan Jerusalén, jo' ty'e ntcüe'han Antioquía. Ndo' mantyi tyey'onhan juu Juan, tsan na mantyi jndyu Marcos, na ntejnedei jonhan.

Bernabé yo Saulo ta'hin na concyahan jñ'oon' Tyo'ts'on

13 Juu tmaan' nn'an na vantyja n'on Jesús na m'anhan tsjoon Antioquía, quii' nt'anhan tom'an nn'an na toninncyä jñ'oon' Tyo'ts'on ndo' yo nn'an na conduihan na tonan'manhan juuhan' ndëë nn'an. Ndö nguee nan'ñeen: Bernabé, Simón (mantyi conan'quijndyuhanhin Niger), Lucio ts'an tsjoon Cirene, Manaén yo nin'Saulo. Juu Manaén'ñeen, nincüajon tëquehin yo Herodes, tsan na toco'xen ndyuaa Galilea. ²Ncüüi xee'ñeen, xjen na nque nan'ñeen na vantyja n'on conan't'maan'han Tyo'ts'on, yo na cotyjehan 'nan jndyuehan, juu xjen'ñeen nquii Espíritu Santo itso jon ndëehan: “Juu Bernabé yo Saulo, quitji'ndya'o'hin na nc'ohan ts'ian na mat'ïön jahan.”

³Ndo' nque nan'ñeen na vantyja n'on Jesús, vi na jndë jndyehan na nda', tyjehenhan 'nan jndyuehan, ndo' tonan'neinntyichenhan nnon Tyo'ts'on. Ndë jo' tyiohan ndueehan nacjoo' juu Bernabé yo nin'Saulo na cüit'maan' Tyo'ts'on ntyja 'naanhan. Ndo' ndë jo' t'uahan ts'ian ndëë nan'ñeen na c'ohan ts'ian 'naan' jon.

Bernabé yo Saulo coninncyahan jñ'oon naya ndëë nnan ndyuaa Chipre

⁴Ndo' juu Bernabé yo nin'Saulo, jndui'han, ty'ehan tontyja naijon na jñon Espíritu Santo joohan. Ty'ejnध्येehan tsjoon Seleucia naijon tuahan v'aandaa na ntsquehan tyuaa Chipre na m'aan ndaandue xi'jndiohan'. ⁵Ndo' vi na jndë squehan tsjoon Salamina juu ndyuaa'ñeen, jo' ty'e toninncyahan jñ'oon' Tyo'ts'on quii' nt'aan'on 'naan nn'an judíos na m'anhan juu ndyuaa'ñeen. Ndo' mantyi juu Juan'ñeen, tsan na jndyu Marcos, tja juu yo joohan, totejnedei juuhan.

⁶Nan'ñeen tomandyi'han ninvaa ndyuaa'ñeen. Jo' squehan tsjoon Pafos. Juu tsjoon'ñeen jndiohan ncüüi tsanquindua', ts'an judíohin. Itsivi'nn'an juu na conduihin ts'an na incyaa jñ'oon' Tyo'ts'on. Barjesús jndyu juu. ⁷Juu tsan'ñeen tom'aan juu yo nquii tsanm'aants'ian na jndyu Sergio Paulo, tsan'ñeen jnda' jndyi xquen jon. Tqueen' jon Bernabé yo Saulo ee nin'quindy jndyi jon jñ'oon' Tyo'ts'on. ⁸Juu tsanquindua'ñeen jndyu juu Elimas. Totsichon yantyi juu na tantsinin Bernabé yo Saulo nnon nquii tsanm'aants'ian'ñeen. Ndo' mantyi s'aa juu na min tyi'ntsiñ'oon' tsan'ñeen jñ'oon na conan'neinhan, ng'e tyi'quint'ue ts'on juu na ngantyja ts'on jon Jesús. ⁹Jo' juu Saulo, tsan na mantyi jndyu Pablo, na quindë ya tsixuan jon Espíritu Santo, quii jndyiaa' jon nnon juu tsanquindua'ñeen. ¹⁰Itso jon nnon juu:

—'U' ts'an na ji vaa matsivi'nn'an', tyia jndyi matsa'. 'U' condui 'u' jnda nquii yutyia. Condui 'u' ts'an na jndoo' tsoñ'en 'nan na jndyoyu conduihan'. ¿Yuu xjen na ngacüentyje' na matscu' na ngoque' nn'an nato jndyoyu ntyja 'naan' Tyo'ts'on? ¹¹Ndo' ng'e na nnda' xjen ts'an 'u', jo' nquii Tyo'ts'on n'ndyii vi' jon 'u'. Vendye xuee nc'on' na nchjan' na taje'quindya' na xuee ndo'cüjioon'.

Ndo' vi na jndë tso Pablo na nnda', ninñoon' jnty'iihan'hin na cha'vijon ts'an na vja quityuui' chincyuts'o, ntjohin na ndiquindyaia' juu. Ndo' ng'e na nnda', jnt'uehin ts'an na nt'uui nt'ö juu na ngay'oon tsan'ñeenhin. ¹²Ndo' nquii tsanm'aants'ian'ñeen, vi na jndë jndyiaa' jon 'nan na tui, yajo' tëntyja ts'on jon Jesús. Ndo' jndye t'oon' ts'on tsan'ñeen ntyja 'naan' juu jñ'oon na tonan'man nan'ñeen ntyja 'naan' nquii Jesús.

**Pablo yo Bernabé tonincyahin
jñ'oon' Tyo'ts'on tsjoon
Antioquía ndyuaa Pisidia**

¹³Xjen'ñeen, juu Pablo yo nn'an na tonan'jon jñ'oon yohin, jndui'han tsjoon Pafos. Tuahan v'aandaa, ty'ehan, squehan tsjoon Perge ndyuaa Panfilia. Juu tsjoon'ñeen, jo' jnty'ii Juan joohan, tëntcüe' ntcüe' juu Jerusalén. ¹⁴Ndo' Pablo yo nin'Bernabé, vi na jndë jndui'han tsjoon Perge'ñeen, ty'echenhan, squehan tsjoon Antioquía ndyuaa Pisidia. Ndo' xjen na tuee' xuee na cota'jndyee nn'an judíos, tyeque'han vats'on 'naan nan'ñeen, jo' tyeüendyuuaahan.

¹⁵Ndo' sijnaan' ncüii ts'an ntji na tquen Moisés yo jñ'oon na totji nn'an na toninncyaa jñ'oon' Tyo'ts'on ntyja nchu vaa 'nan na nnguaa. Ndo' vi jndë jo', nque nn'an na conintque ndëe nn'an vats'on'ñeen, jnduehan nnon Pablo yo Bernabé:

—'O' ntyjë, xe na aa vaa jñ'oon na nin'quinan'neinho' na ntejdeihan' já, cüa, quindueho', ndyé.

¹⁶Ndo' jo' jnanquintyja Pablo, s'aa jon nt'ö jon na quitquenhan cüenta jñ'oon na ntsinin jon. Tso jon:

—'O' ntyjë nn'an Israel yo 'o' nn'an na mañoon tsjan conduiho' na mantyi conan't'maan'ho' nquii Tyo'ts'on, quindyeho' chjo jñ'oon na ntsjö. ¹⁷Nquii Tyo'ts'on na conan't'mán' já nn'an Israel, nque ndochí na tom'an ndyu na toxen'chen, tji jonhan na conduihan cüentaa' nquii jon. Ndo' nquii jon s'aa na tit'man jndyi tmaan' joohan viochen xjen na tom'an yahan juu ndyuaa Egipto. Ndo' ntyja 'naan' najjndeí na tsixuan jon, tañoon' jonhan, tji' ntcüe' jonhan juu ndyuaa'ñeen. ¹⁸Ncüii venn'an chu xjen na tomanonhan ndyuaa najjon tann'an c'oon, jndye nnon 'nan na tyí'quichuhan' na tont'ahan, totsiquii ts'on jon yo ntyja 'naanhin. ¹⁹Ndo' vi jndë jo', joo ntyque' tmaan' nn'an na mancüii xjen tom'anhan ndyuaa Canaán, sityuui' jon nan'ñeen. Ndo' tyuaa na tonan'xuanhan, siquindaa' jonhan' nque nn'an tsjan na tui jaa, joo nn'an Israel. ²⁰Ndo' juu nan'va' na matsjö, tēca cha'na vi nenque ciento vantjo' venn'an ncho'nqui chu na tuihan'.

“Ndo' vi jndë jo', tyincyaa jon jüe na totoxen nan'ñeen joohan.

Ndö' vaa 'nan na tovaa ata tuee' xjen na t'oon juu Samuel, tsan na toninncyaa jñ'oon' Tyo'ts'on nchu vaa 'nan na nnguaa. ²¹Juu xjen'neen joo nn'an Israel'neen, totanhan nnon Tyo'ts'on na incyaa jon ncüii ts'an na taquintyja na t'man conduihin na ntco'xen tsan'neen joohan. Ndo' ng'e na nnda', jo' t'ion jon ts'ian nquii Saúl, jnda tsan na jndyu Cis. Juu Saúl'neen tonduihin tsjan 'naan nn'an tmaan' Benjamín. Venn'an chu toco'xen Saúl joohan. ²²Ndë jo' nquii Tyo'ts'on tji' ntcüe' jon tsan'neen, ndo' juu ts'ian'neen t'ion jonhan' David. Ntyja 'naan' David'neen, itso jon: “Juu David, jnda Isaí, nts'aa jon cha'xjen na nt'ue ts'ön.”

Nnda' vaa jñ'oon na tso jon ntyja 'naan' David.

²³“Juu jon, matsjan 'naan' jon tui Jesús, tsan na conduihin na itsin'man jon nn'an Israel na cha'xjen jñ'oon na jndë tco' Tyo'ts'on 'ndyo jon. ²⁴Nquii Jesús, vitjachen na ngita' jon ts'ian na t'ua Tyo'ts'on nnon jon, juu Juan mancüixjen m'aan jon. Toninncyaa tsan'neen jñ'oon ndëë ntyjëëhë nn'an Israel. Totso jon ndëëhan na quintcüe' n'onhan jnanhan, ndo' ndë jo' ntsiquindëë' jonhan. ²⁵Ndo' juu xjen na vantycüii xeechuu' juu Juan'neen, na jndë siquindë jon ts'ian na t'ua Tyo'ts'on nnon jon, itso jon ndëë nn'an: “O' conan'tiuho' na condui ja nquii ts'an na ndyotsin'man ñuaanho', majo' chito juu jon condui ja. Nquii jon mancüjee' jon ndo' t'man conduihin. Majo' ja ndö, min

ve' ntcoon' jon tyi'quichuhan' na ntsiquin'anhah'.”

²⁶Ndo' tsontyichen Pablo ndëëhan:

—'O' ntyjë, ñ'en já na condui tsjan 'naan' Abraham na jndyocahan', ndo' ñ'enho' na nn'an mañoon tsjan nn'an conduiho', majo' mantyi conan't'maan'ho' nquii Tyo'ts'on. Ndëë tsoñ'en jaa itscüanon Tyo'ts'on juu jñ'oonva na ntyja 'naan' jo' itsin'man jon ñuan njanhan. ²⁷Majo' nque nn'an na m'an Jerusalén yo nin'nn'an na conintque ndëëhan, tataa' n'onhan nin condui juu Jesús. Nque nn'an judíos tyi'ncüii cüii xuee na cota'jndyeehan, conan'jn'aanhan jñ'oon na totji nn'an na toninncyaa jñ'oon' Tyo'ts'on nchu vaa 'nan na nnguaa. Majo' joo nn'an judíos'neen, joo jñ'oon'neen na itsininhan' ntyja 'naan' nquii Jesús, tataa' n'onhan nin 'nan itsiquindyihan'. Mang'e na nnda', manquetohan jnan'jnda'han jnanhan cha'xjen joo jñ'oon'neen tsiquindyihan' na ngenonhan, tsojnaan' na tataa' n'onhan nin condui Jesús. ²⁸Nque nan'neen min'ncüii jnaan' jon tyi'cüijnda' na nt'ahan na co'xenhan' na cue' jon. Majo' min na nnda', totanhan nnon Pilato na cue' Jesús. ²⁹Ndo' vi na jndë siquindëhan' tsoñ'en cha'xjen juu jñ'oon' Tyo'ts'on na jndui na itsiquindyihan' na ntquenon Jesús, yajo' jnan'quioo nn'an si'ts'o 'naan' jon nnon tsonjn'aan, ndo' ndë jo' tyequity'iuhan jon. ³⁰Majo' nquii Tyo'ts'on tyincyaa jon na vando' xco Jesús. Naneihin tac'oonhin najon na m'an nt'oo. ³¹Ndo' nque nn'an na jnan'jon yo jñ'oon na

toninncyaa jon na jnanhan ndyuaa Galilea na ty'ehan yo jon Jerusalén, tyi'ndyo xuee na tojnty'ia ndëehan jon vi jndë na vando' xco jon. Ndo' xjen neinhin, manquentyi nan'ñeen cotji' jndyoyu ntyja 'naan' jon ndëë nn'an.

³²“Ndo' mantyi já jndë squé na m'anho' na coninncyá juu jñ'oon nayavahin ndëëho'. Conan'quindyí 'o' na joo jñ'oon na jndë tco' Tyo'ts'on 'ndyo jon ndëë ndochiihi nn'an judíos ndyu na toxen'chen, ³³Joo jñ'oon'ñeen jndë siquindë jonhan' ndëë jaa na condui jaa ndantyjo joo nan'ñeen ee tyincyaa jon na vando' xco Jesús. Tui na nnda' cha'xjen juu jñ'oon na jndui salmo na jndë ve na itsohan': “‘U' condui jnda ja. Xeevahin matsi'man ndëë nn'an na condui ja tye.” ³⁴Ndo' mantyi quityquii' jñ'oon' Tyo'ts'on vaa ncüiichen jñ'oon na jndui na itso jon: “Juu jñ'oon na tcö' 'ndyö nnon David, ji'ua nan'xuanhan', ndo' jñ'oon na mayuu'han'. Mancüiixjen ntsiquindëë ja joohan'.” Yo joo jñ'oonmin' tots'i'man Tyo'ts'on na nninncyaa jon na ngüando' xco Jesús cha' tyi'quitö'hin na tue' jon. ³⁵Ndo' mantyi nacjoo' ncüiichen salmo jndui jñ'oon. Ntyja na tsi'manhan', itsijonhan' cha'vijon nquii Jesús itsinin. Itsohan': “Ja na matye'ntjön nnon', ñuan nquii' condui ja. Mang'e na nnda', tyi'je'nicya' na ngitö' si'ts'o njan.” ³⁶Ntyja 'naan' juu David'ñeen, tsan na tji joo jñ'oonmin', tovijnt'ue Tyo'ts'onhin tondëë nn'an ndyuaa na toco'xen jon cha'xjen na nt'ue ts'on Tyo'ts'on. Ndo' vi jndë jo', tue'

juu David'ñeen, ndo' tequity'iu nn'anhin naijon na tovanty'iu ndotachii' jon na tom'an tivio, ndo' juu si'ts'o 'naan' jon tö'han'. ³⁷Majo' si'ts'o 'naan' nquii Jesús, tatö'han', ee nquii Tyo'ts'on tyincyaa na vando' xco jon. ³⁸Mang'e na nnda', 'o' ntyjë, cüaa' ya n'onho' jñ'oonmin' na conincyá ndëëho'. Ntyja 'naan' nquii Jesús na itsit'man ts'on Tyo'ts'on jnan na nan'xuanho'. ³⁹Ee joo ntji na tqen Moisés, ndincyaaahan' na ntyja 'naan'han' na n'man ñuaan' ts'an na tonnon Tyo'ts'on. Majo' ntyja 'naan' nquii Jesús, minnichen ts'an na vantyja ts'on juuhin, iquen Tyo'ts'on tsan'ñeen na conduihin ts'an na tajnan tsixuan. ⁴⁰Jo' quitquen ya yaho' cüenta na tyi'ntjonho' cha'xjen itsiquindyí joo jñ'oon na totji nn'an na toninncyaa jñ'oon' Tyo'ts'on nchu vaa 'nan na nnguaa. ⁴¹Jñ'oon'ñeen ndö vaa na itsiquindyihan':

'O' nn'an na tyi'cuee' n'onho' juu jñ'oon na mayuu', quitquenho' cüenta.

Ja Tyo'ts'on, joo xuee na cota'ndo'ho', vaa ncüii nnon na mats'a min na ntsinin ts'an ndëëho' ntyja 'naan'han', majo' tyi'je'cantlya n'onho'han'. Jo' jndye c'oon' n'onho' ntyja 'naan'han', ata nts'aahan' na ngitsu ñuaanho' na tyi'cantlya n'onho' yo juu nan'ñeen na mats'a.

⁴²Ndo' vi na jndë sinin Pablo jñ'oonmin', jndui' jon juu vats'on'ñeen yo Bernabé. Ndo'

nque nn'an na chito judíos conduihan, tanhan nnon jon na quitsininntyichen jon joo jñ'oon'ñeen ndëëhan ncüiichen xuee na cotal'jndyee nn'an judíos. ⁴³Ndo' nque nn'an na têtjon juu vats'on'ñeen, vi na jndë tycyahan, yajo' jndye nn'an judíos yo nin'nn'an na chito conduihan tsjan nan'ñeen, majo' na conan't'maan'han Tyo'ts'on cha'xjen nque nn'an judíos, tyentyja nan'ñeen toxen' Pablo yo nin'Bernabé. Ndo' nan'ñeen je', totsiqui'maan' Pablohin yo Bernabé na quintjotyenhan ntyja 'naan' juu naya na condui Tyo'ts'on.

⁴⁴Ndo' ya na tuee' nnda' ncüiichen xuee na cotal'jndyee nn'an judíos, mandyo tsoñ'en nn'an tsjoon'ñeen têtjonhan na nin'quindyehan jñ'oon' Tyo'ts'on. ⁴⁵Majo' nque nn'an judíos'ñeen, ya na jnty'iahan na jndye jndyi nn'an jndë tencüi, jnan'tëë' n'onhan. Tye' na tonduehan na juu jñ'oon na incyaa Pablo tyi'yuu'han', ndo' mantyi tonan'neinhan jñ'oon tsan' nacjoo' jon. ⁴⁶Ndo' na nnda', Pablo yo Bernabé, yo na nan'xuanhan ñuanhan, jnan'ntcüe'han jñ'oon ndëë nan'ñeen, jnduehan:

—O' ntyjë nn'an judíos, chuhan' na ndëë 'o' na concyá jndyé juu jñ'oon' Tyo'ts'on, majo' 'o' tyi'nin'cy'onho' cüentahan'. Cotji'ho' cüenta na juu naya na tyi'quintycüi na nta'ndo ñuaanho', tyi'nan'xuanho' na ntsiquindaa' Tyo'ts'on juuhan' 'o'. Tsojnaan' jo', naneihin juu jñ'oon nayavahin nninncyáhan' ndëë nn'an na mañoon tsjan conduihan, ⁴⁷Ng'e

nnda' vaa ts'ian na t'ua ta Tyo'ts'on ndé. Tsi'manhan' na nnda', ee nquii jon jndë tso jon:

Ncö jndë tquënho' na conduiho' cha'vijon chon na ntsixueehan' ndëë nn'an na chito conduihan nn'an judíos.

Ata nn'an na m'an ninvaa nnon tsonnangue nninncyaho' jñ'oon ndëëhan ntyja 'naan' na ntsin'man ja ñuaanhan.

⁴⁸Ndo' nque nan'ñeen na chito judíos conduihan, vi na jndë jndyehan jñ'oonvahin, tyincyaahan' na nein jndyihan. Tonduehan na juu jñ'oon' Tyo'ts'on, njon jndyihan'. Ndo' ncüii cüii ts'an na mancüiixjen ntyjii Tyo'ts'on na ncy'onhan cüenta na tyi'ntycüii na nta'ndo' ñuaanhan, tentyja n'onhan Jesús. ⁴⁹Ndo' ninvaa ndyuaa'ñeen, toninncyaa nn'an jñ'oon' Tyo'ts'on.

⁵⁰Juu tsjoon'ñeen tom'an nanntcu na t'man conduihan na conan'jonhan yo nn'an judíos ntyja 'naan' na conan't'maan' nan'ñeen Tyo'ts'on. Nque judíos'ñeen jnan'ndaa'han n'on nanntcu'ñeen. Majo'ntyti jnt'ahan yo nque nannon na conintque tsjoon Antioquía'ñeen. Ndo' joo nanntcu'ñeen yo nannon'ñeen, jnan'quita'hin tyia' yo Pablo yo Bernabé. Ndo' na nnda', jnt'ahan na tji'han nan'ñeen ndyuaahan. ⁵¹Mang'e na nnda', juu Pablo yo Bernabé jnan'toncüii'han ng'ehan na cyaa ts'ojndë na chuu'han'. Na jnt'ahan na nnda', si'man jndyoyuhan' na tyi'quichuhan' na jnt'a nan'ñeen na nnda'. Ndë jo' Pablo yo Bernabé ty'ehan tsjoon Iconio. ⁵²Majo' nque nn'an na vantyja n'on Jesús na

m'anhan tsjoon Antioquía'ñeen, nein jndyihan ndo' quindë ya m'aan Espiritu Santo quii' n'onhan.

Pablo yo Bernabé coninncyahan jñ'oon' Tyo'ts'on tsjoon Iconio

14 Pablo yo Bernabé manincüajon jnt'ahan tsjoon Iconio. Tyeque'han vats'on 'naan nn'an judíos juu tsjoon'ñeen. Jo' toninncyahan jñ'oon' Tyo'ts'on ndëë nn'an. Ndo' joo nn'an na tencüi jo' yo nin'vendye nn'an na tachi judíos conduihan, xjen na jndyehan jñ'oon na tonan'nein nan'ñeen, jndyehan tentyja n'onhan Jesús. ²Majo' nque nn'an judíos na tatentyja n'onhan, tonan'ndaa'han n'on nn'an na mañoon tsjan conduihan yo joochan. Ndo' vi jndë jo', joo nan'ñeen tonan'v'ii' n'onhan joo nn'an na vantyja n'onhan Jesús. ³Jo' juu Pablo yo nin'Bernabé, majndye xuee ntjohin juu tsjoon'ñeen. Ndo' yo na nan'xuanhan ñuaanhan na toninncyahan jñ'oon ntyja 'naan' juu naya na condui Tyo'ts'on. Ndo' si'man jon juu jñ'oon na toninncyana nan'ñeen, jñ'oon na mayuu'han' ee ntyja 'naan' nquii jon na tondëë tont'ahan jn'aan t'man na tyi'je'quinduihan' na ve' najndë nquehan, min xe'cüaa' ts'on ts'an nchu vaa na tuihan'. ⁴Ng'e na nnda' vaa, joo nn'an tsjoon'ñeen, s'aahan' na tyi'ninncüii toquindyii' n'onhan. Ee ñ'enhan na tonan'jonhan yo nn'an judíos, ndo' ñ'enhan na tonan'jonhan yo nn'an na totsaj'onhan yo juu jñ'oon na toninncyaa Jesús. ⁵Ndo' na nnda', nque nn'an judíos yo

nin'nn'an na tachijo' conduihan, jnan'jonhan jñ'oon yo nan'mann'ian tsjoonhan na nnan'cüejnaan'han nan'ñeen, ndo' na ntuen'han ntjö' joo nan'ñeen. ⁶Majo' Pablo yo nin'Bernabé, vi na jndë jndyehan na nnda' conan'jnda' nan'ñeen, jo' jnt'ahan vi ntyja. Ty'ehan tsjoon Listra yo tsjoon Derbe ndyuaa Licaonia, yo ndyuaa na m'an xi'jndyio juu ndyuaa'ñeen. ⁷Mantyi ndëë nn'an ndyuaa'ñeen toninncyahan jñ'oon naya 'naan' Tyo'ts'on.

Nn'an tsjoon Listra cotuen'han ntjö' Pablo

⁸Juu tsjoon Listra'ñeen, jo' tovequityen ncüii tsans'a na ndicaca, ee mancüiixjen ntjein ng'ee juu xjen na tuihin. Min'ncüii jon tacovaca juu. ⁹Jndyii tsan'ñeen na sinin Pablo. Ndo' quii jndyiaa' jon nnon juu, ee taa' ts'on jon na ngantyja ts'on juu na ntc'o'yahan'hin. ¹⁰Ndo' sue jon jndyee' jon, itso jon:

—Cüa, quinanquintyja', cüentyje'!

Ndo' juu tsan'ñeen, ninñoon' tēcüentyjee' juu, tye' tēca juu. ¹¹Ndo' joo nn'an Licaonia'ñeen, xjen na jnty'iahan na nnda' s'aa Pablo, ta'han na tonan'xuaahan yo jñon'ndaa' 'naanhan. Tonduehan: —Quii' nt'an jaa jndë sque ve tyo'ts'on na cha'vijon nn'anhan.

¹²Ee juu Bernabé, jnduehan na jon tyo'ts'on Júpiter, ndo' Pablo, jon tyo'ts'on Mercurio, ng'e incyaa jon jñ'oon ndëëhan. ¹³Ndyo juu tsjoon'ñeen, jo' minntyjee' vats'on cüentaa' Júpiter'ñeen. Ndo' juu tyee na totye'ntjon nnon juu

ty'ö'ñeen, ata xen' 'ndyo teon juu tsjoon'ñeen jndyochu jon ndoro na ñjon nt'ua ntjaa' quityo' o'. Ndo' nquii jon yo nin'nn'an tsjoon'ñeen, nin'quinan'cüjehan joo cho'ñeen nnon Bernabé yo nin'Pablo na nnan't'maan'han nan'ñeen na cha'vijon conduihan nquii Tyo'ts'on. ¹⁴Majo' nque nan'ñeen na totsay'onhan yo jñ'oon na toninncyaa Jesús, majuu Bernabé yo nin'Pablo, xjen na tquenhan cüenta na nnda' vaa nin'quint'a nan'ñeen, tye' tyehan ndiaahan na conan'man tyia jndyi ngiohan. Jnan'tyuaa'han na tyeque'han quii' nt'an nn'an tsjoon'ñeen. Ndo' jnan'xuaahan, jnduehan ndëë nan'ñeen:

¹⁵—'O' nn'an, ¿Ndu na nnda' nin'quint'aho'? Já mann'an já cha'na nqueho'. Ndo' jndyoy'ön jñ'oon naya na ndyeho' cha' qui'ndyeho' na cont'aho' nan'min' na ve' jn'aanhan'. Jo' quintcüe' n'onho' na nnda' vaa na nin'quint'aho', ndo' quinan't'maan'ho' nquii Tyo'ts'on na vando', manquii jon na tquen quiñoon'ndue yo tsonnangue yo ndaandue yo nin'tsoñ'en nnon na min nnonhan'. ¹⁶Joo xuee na toxen'chen, jnty'ii jon na tsoñ'en nn'an na cuaa nquii na nt'ahan min'cyato 'nan na nt'ue n'onhan. ¹⁷Majo' naneinhin icüji' jndyoyuhin ntyja 'naan' nquii jon, ee ya jndyi its'aa jon yo tsoñ'en nn'an. Incyaa jon ndaatsua' na conanhan' tsjö'ndue, ndo' its'aa jon na coque ntjon. Ndo' 'nan na icanhan' jaa, incyaa jonhan' cha' c'ön na nën ndo' cha' ngacjö 'nan na cocü'a.

Nnda' vaa jñ'oon na jnduehan ndëë nan'ñeen.

¹⁸Majo' min na jnduehan jñ'oonmin', joo nn'an tsjoon'ñeen, yo nc'ua ngiohan na jnty'ehan na nin'quinan'cüjehan quioo'ñeen tondëë nan'ñeen na nin'quinan't'maan'hinhan na cha'vijon conduihan nquii Tyo'ts'on.

¹⁹Majo' vendye nn'an judíos na jnanhan tsjoon Antioquía yo Iconio, squenonhan juu tsjoon Listra'ñeen. Ndo' jnt'ahan na jnan'jon nn'an tsjoon'ñeen yo 'nan na nt'ue n'onhan. Jo' na tuen' nn'an ntjö' Pablo, ndo' xjen na jnan'tiuhan na jndë jnan'cuee'han jon, jndyotscaa'han jon xen' 'ndyo tsjoon'ñeen. ²⁰Majo' nque nn'an na vantyja n'on Jesús, sacüentyjee'han xi'jndio ngiaa' jon. Juu xjen'ñeen jnanquintyja jon, ndo' tëquee' nnda' jon quii' tsjoon. Ndo' tonco ncüiichen xuee, jndui' ntcüe' jon jo' yo nin'Bernabé, ty'ehan tsjoon Derbe.

²¹Juu tsjoon'ñeen toninncyahan jñ'oon' Tyo'ts'on ndëë nn'an, ndo' nn'an na m'an jo', jndyehan tëntyja n'onhan Jesús. Ndo' vi jndë jo' tantcüe' nnda' Pablo tsjoon Listra, Iconio yo nin'Antioquía'ñeen.

²²Nn'an na tëntyja n'onhan Jesús na m'anhan joo njoon'ñeen, joo jñ'oon na toninncyaa Pablo yo nin'Bernabé, totejndeihan'hin. Ndo' tonan'qui'maan'han nan'ñeen na cüentyjee'tyenhan na vantyja n'onhan Jesús. Ndo' mantyi chuhan' na jndye nnon navi' na coquenön cha' condëë conan'jön yo juu na itye'ntjon Tyo'ts'on. ²³Ndo' mantyi ncüii cüii tmaan' nn'an na

vantyja n'onhan Jesús, Pablo yo nin'Bernabé jnan'jnda'han nn'an na conintque ndëë nn'an ntmaan'ñeen. Ndo' jnan'neinhan nnon Tyo'ts'on na quitejndei jon nan'ñeen ts'ian na chohan, ndo' tyjehan 'nan jndyuehan na tanhan juu naya'ñeen. Ndo' vi jndë jo', tquenhan nan'ñeen nt'ö ta Jesús na nquii jon vantyja n'onhan.

Pablo yo Bernabé contcüe'han tsjoon Antioquía ndyuaa Siria

²⁴Vi jndë jo', tenonhan ndyuaa Pisidia, ndo' squehan ndyuaa Panfilia. ²⁵Juu tsjoon Perge na m'aanhan' ndyuaa'ñeen, jo' tyincyahan jñ'oon' Tyo'ts'on. Ndë jo' tyecuehan tsjoon Atalia na m'aanhan' 'ndyo ndaandue. ²⁶Tsjoon'ñeen jo' tuahan v'aandaa. Ty'e ntcüe'han juu tsjoon Antioquía najon na jnanhan xjen na nque nn'an na vantyja n'on Jesús tquenhan joohan nt'ö Tyo'ts'on na quityio jon jn'aanhan ts'ian 'naan' jon na ty'ehan. Ndo' juu ts'ian'ñeen jndë jnan'quindëhinhan'. ²⁷Ndo' xjen na sque ntcüe'han Antioquía, joo nn'an na conduihan tmaan' cüentaa' Jesús, jnan'ncüihan nan'ñeen. Ndo' chen tonduehan ndëë nan'ñeen tsoñ'en na totejndei Tyo'ts'on joohan ts'ian 'naan' jon na jndë tont'ahan. Ndo' mantyi tonan'neinhan nchu vaa na its'aa jon na nque nn'an na tachi judíos conduihan, na mantyi iqueen' Tyo'ts'on joohan na vantyja n'onhan Jesús. ²⁸Ndo' Pablo yo nin'Bernabé, jndye xuee ntjohan Antioquía'ñeen yo ntyjehan nn'an na vantyja n'on Jesús.

Nn'an Jerusalén na vantyja n'on Jesús tencüihan

15 Juu xjen'ñeen, nn'an na jnan ndyuaa Judea, sque vendyehan Antioquía'ñeen. Nan'ñeen tonan'manhan ndëë nn'an na vantyja n'on Jesús. Tonduehan najndei'han' na quita'nguee' nan'ñeen juu costumbre cha'xjen nque nn'an judíos cont'ahan yo yonon'ndaa ndahan, ee tonduehan xe na aa tyi'quita'nguee' nan'ñeen juu costumbre'ñeen, tyi'xe'quinduihin nn'an na itsin'man Tyo'ts'on ñuaan. ²Ndo' na quii jndyue nan'ñeen yo ntyja 'naan' jñ'oon'ñeen, jo' juu Pablo yo nin'Bernabé, ninvito t'ahan na tyi'yuu' na icanhan' na nque nn'an na vantyja n'onhan Jesús na quinan'quindëhan juu costumbre'ñeen. Jo' nque nan'ñeen na vantyja n'on, t'ionhan ts'ian Pablo yo Bernabé yo nin'vendye ntyjehan nn'an tmaan' na conduihan, na c'o nan'ñeen Jerusalén. Nc'ohan na m'an nque nn'an na totsay'onhan yo jñ'oon na toninncyaa Jesús yo nin'nque nn'an na conintque quii' tmaan' nn'an na vantyja n'onhan jon na m'anhan juu tsjoon'ñeen. Tondëë joo nan'ñeen, jo' ninjnda' juu jñ'oon'ñeen.

³Joo nn'an tsjoon Antioquía'ñeen na conduihan tmaan' nn'an na vantyja n'on Jesús, t'uahan ts'ian ndëë nan'ñeen. Jo' jndui'han, ty'ehan, tenonhan ndyuaa Fenicia yo nin'Samaria. Joo nn'an na vantyja n'on na m'anhan njoon'ñeen, tonan'quindyiihan nan'ñeen na mantyi nque nn'an

na tachi nn'an judíos conduihan, contcüe' n'onhan jnanhan ndo' vantyja n'onhan Jesús. Ndo' joo nn'an njoon'ñeen, xjen na jndyehan na nnda', tyincyaaahan' na nein jndyihan.

⁴Ndo' vi jndë tyjee' Pablo yo Bernabé Jerusalén, tsoñ'en nn'an na conduihan tmaan' nn'an na vantyja n'on Jesús, ñ'en nn'an na conintque quii' nt'an nan'ñeen, yo nin'nque nn'an na totsay'on yo jñ'oon na toninncyaa Jesús, yo na nein jndyihan chohan cüenta nan'ñeen. Ndo' Pablo yo nin'Bernabé, tonduehan ndëe nan'ñeen tsoñ'en 'nan na jndë tots'aa Tyo'ts'on yo joohan quii' ts'ian 'naan' jon. ⁵Majo' vendye nn'an judíos na vantyja n'on na conduihan ntyja 'naan' tmaan' fariseos, jnan'quintyjahan, jnduehan:

—Juu costumbre na jaa nn'an judíos cont'a yo yonon'ndaa nda, ijndei'han' na quita'nguee' nan'ñeenhan', ndo' mantyi juu ntji na tquen Moisés na ico'xenhan', quinduë ndëehan na quita'nguee'han tsoñ'enhan'.

⁶Xeng'e juu jñ'oon'ñeen, jo' nque nn'an na totsay'on yo jñ'oon na toninncyaa Jesús, yo nin'nn'an na conintque ndëe nn'an na vantyja n'on jon, tencüihan na nnan'jnda'han juu jñ'oonva'. ⁷Ndo' vi jndë na tonan'jndyechenhan jndyuehan ntyja 'naan'han', jo' jnanquintyja Pedro. Tso jon ndëehan:

—O' ntyjë na vantyja n'onho' Jesús, 'o' mangio jnda'ho' na vavijndye xuee na nquii Tyo'ts'on tji jon ja quii' nt'anho' na t'ua

jon ts'ian nnön na ninncyaa jñ'oon naya 'naan' jon ndëe nn'an na chito conduihan tsjan jaa nn'an judíos cha' ngantyja n'onhan Jesús. ⁸Majo' nquii Tyo'ts'on na ntyjii jnda' jon nchu vaa tsixuan ts'an quii' ñuan 'naan' juu, si'man jndyoyu jon na ty'oon jon cüenta nan'ñeen. Ee mantyi tyincyaa jon na m'aan Espiritu Santo quii' n'onhan cha'xjen na tyincyaa jonhin na m'aan jon quii' nn'ön. ⁹Ee mantyi nquii Tyo'ts'on nincüajon its'aa jon yo joohan cha'xjen mantyi its'aa jon yo nquë. Ee ng'e na vantyja n'onhan Jesús, jo' na iquen Tyo'ts'onhan na tajnan nan'xuanhan cha'xjen nquëhë. ¹⁰Ndo' nanein, nque nn'an na chito conduihan tsjan jaa nn'an judíos na mantyi vantyja n'onhan Jesús, ¿Ndu na nin'quitquenho' xjen 'naan'ho' Tyo'ts'on na yo najjndei'han' na quita'nguee'han juu costumbre njanhan? Ndo' na nnda' cont'aho', itsijonhan' na cha'vijon nin'quityioho' ncüii xu nacjo nan'ñeen, ndo' juuhan' min nque ndochiichi na tom'an ndyu na toxen'chen, tajnanhin juuhan', ndo min nquëhë. ¹¹Majo' tyi'yuu' na nnda' vaa na icanhan' na quint'a nn'an, ee vantyja nn'ön na xia'ntyti ntyja 'naan' juu naya na condui ta Jesús, jo' na itsin'man Tyo'ts'on ñuan njanhan ndo' mantyi nquehan.

Mannda' jñ'oon na siquii'maan' Pedro nan'ñeen.

¹²Ndo' joo nan'ñeen na tencüihan jo', tsoñ'enhan chen tui jndyuehan. Tquen yahan cüenta jñ'oon na sinin Bernabé yo nin'Pablo ntyja 'naan' juu ts'ian t'man na tont'ahan na tijnt'ue Tyo'ts'onhan quii'

nt'an nn'an na chito conduihan tsjan nn'an judíos. Ndo' mantyi ntyja na tont'ahan jn'aan t'man na tyi'je'quindëë nduihan ntyja najndë nquehan. ¹³Ndo' vi na jndë jnan'neinhan, yajo' sinin Santiago. Itso jon:

—'O' ntyjë na vantyja n'onho', quindyeho' chjo jñ'oon na ntsjö. ¹⁴Juu ntyjëëhë Simón Pedro jndë sinin jon ndëëhë nchu vaa na si'man jndyee Tyo'ts'on na ndyii' ts'on jon ntyja 'naan joo nn'an na mañoon tsjan conduihan yo jaa, na mantyi quii' nt'an nan'ñeen icüji jon nn'an na conduihan cüentaa' nquii jon. ¹⁵Ndo' na nnda' vaa, itsijonhan' juuhan' yo jñ'oon na jndui quityquii' jñ'oon' Tyo'ts'on na tji nn'an na toninncyja jñ'oon' jon nchu vaa 'nan na nguaa. Juu jñ'oon'ñeen itsiquindyihan':

¹⁶Vi na jndë tui tsoñ'en nan'min, ja ncy'ön nnt'a na vi' ntyji nn'an tsjan 'naan' David na jndyocahan'. Mantsijnt'a na ncüii joochan na ntco'xen.

¹⁷Nnda' vaa na matsijnt'a cha' mantyi nque nn'an na tachi tsjan nn'an judíos conduihan njnt'uehan ja, mancö na condui ja na taquintyja na maco'xën.

Juu xjen'ñeen tsoñ'en nan'ñeen njnt'uehan ja cha' nndëë nty'i jahan ntyja njan.

¹⁸Ndo' juu jñ'oon'ñeen tsoñtyichenhan': "Jñ'oonva' tivio na itsi'man Tyo'ts'onhan' ntyja 'naan' ts'ian na its'aa jon naneinhin."

¹⁹Ndo' tsoñtyichen Santiago: "Ng'e na ndö' vaa na itsiquindy

juu jñ'oon'ñeen, ndö ro jñ'oon na matsitiu ja ntyja 'naan nque nan'ñeen na tachi tsjan jaa conduihan na contcüe' n'onhan jnanhan na vantyja n'onhan Jesús. Tyi'quichuhan' na nnan'chju jaa joo nan'ñeen yo costumbre njanhan.

²⁰Ya xe na nnan'cüanön tson ndëëhan na nnan'quindyiihan na tantcüa'han 'nan na jndë tyio nn'an ndëë 'nan na conan't'maan'han na cotjihan cüenta na conduihan' Tyo'ts'on. Min tanc'onhan yo nn'an na ve' ndö' ro. Min tantquiihan s'i quioo' na ve' ngue' jndio' min tavintquiihan neon'. ²¹Ee na toxen'chen, nque ntyjë nn'an judíos, mancüii xjen coninncyahan jñ'oon na tquen Moisés na ico'xenhan'. Ndo' nque ntyjëëhë nan'ñeen, tyi'ncüii cüii xuee na cota'jndyeehan, conan'jn'aanhan jñ'oon'ñeen ncüii cüii tsjooon najjon na m'anhan.

Tson na jnan'cüanon nn'an judíos ndëë nn'an na tachi judíos

²²Ndo' nque nan'ñeen na totsaj'onhan yo jñ'oon na toninncyaa Jesús yo ntyjehan na conintque yo nin'tsoñ'en nn'an na conduihan tmaan' nn'an na vantyja n'on Jesús na m'anhan tsjooon Jerusalén, jnan'jnda'han na tjihan ve ntyjehan na t'uahan ts'ian ndëë nan'ñeen na juu xjen na ncja ntcüe' Pablo yo nin'Bernabé Antioquía, na c'o ve nan'ñeen yo joochan. Juu Judas, tsan na vja ve xuee' Barsabás, yo nin'Silas, ndëëhan t'ua nan'ñeen ts'ian'ñeen. Joo ve nan'ñeen conintquehan quii' ts'ian'ñeen. ²³Juu tmaan' nan'ñeen,

ndö vaa jñ'oon na chu tson na jnan'cüanonhan:

“Já nn'an na cotsay'ón yo jñ'oon na toninncyaa Jesús, ndo' mantyi nin'nqué na conintque quii' nt'an tmaan' nn'an na vantyja n'on jon na m'án tsjoon Jerusalén. Concyá ts'on nján ndë nqueho' ntyjë na m'anho' tsjoon Antioquía yo ndyuaa Siria yo nin'Cilicia. Conan'cüanón tsonvahin ndëë 'o' ntyjë na mañoon tsjan conduiho' yo já nn'an judíos na mantyi vantyja n'onho' Jesús.

²⁴Já jndë jndyé na jnan vendye ntyjé ntjoohin na squehan na m'anho', ndo' yo jñ'oon na conan'manhan ndëëho', itsiquijñ'eehan'ho'. Conan'ndaa'han n'onho' na conduehan najndeih'han' na quinan'quindëho' juu costumbre na já nn'an judíos cont'á yo yonon'ndaa ndá, ndo' yo na conduehan na quita'nguee'ho' juu ntji na tquen Moisés. Majo' min na nnda' na conan'man nan'ñeen ndëëho', ta'nán ts'an na i'ua juu ts'ian'ñeen ndëëhan.

²⁵Mang'e na nnda', tencüii já ndo' ninncüii conan'tiú na ntj' ncüii ve ntyjëëhë quii' nt'án na nt'ión ts'ianhan na c'ohan na m'anho' yo nque ntyjë na vengió jndyí, juu Bernabé yo nin'Pablo. ²⁶Ee joohan tyi'quityi'han cüenta min na aa ntscuee'han'hin na cotye'ntjonhan nnon nquii Jesucristo na conduihin itye'ntjon jon jaa. ²⁷Jo' na cot'uá ts'ian nnon juu Judas yo nin'Silas na c'ohan na m'anho'. Nquehan nduehan ndëëho' juu jñ'oon na conan'jnt'á ntyja 'naan' juu jñ'oonva'. ²⁸Ee nquii Espíritu Santo jndë si'man jon ndé na tyi'ndyíó xu

nacjoho'. Mang'e jo', juu jñ'oon na tyequindue nan'ñeen ndëëho', tyi'icanhan' na nnan'quindëho'han'. Xia'ntyi jñ'oonmin na condué na quita'nguee'ho'. ²⁹Si' na jndë tyio nn'an tondëë 'nan na conan't'maan'han na tachi Tyo'ts'onhan', tantcüa'ho'han'. Min tantquiiho' neon', min s'i quioo' na ve' ngue' jndio'. Min tavinc'onho' yo nn'an na ve' ndö' ro. Mantyjantyi jo' ro na condué ndëëho'. Concyá ts'on nján ndëëho' na tsoñ'enho'.”

Ndö' jñ'oon na jnan'cüanon nan'ñeen ndëë nn'an Antioquía'ñeen.

³⁰Ndo' juu Judas yo nin'Silas, vi na jndë t'manhan ntyjehan na vantyja n'on, jndui'han. Ty'e han Antioquía yo Pablo yo nin'Bernabé. Ndo' vi na jndë squehan jo', jnan'tjonhan nn'an na vantyja n'on Jesús, jndë jo' juu tson'ñeen na y'onhan, tyincyahinhan' ndëë nan'ñeen. ³¹Ndo' juu nan'ñeen, vi na jndë jnan'jn'aanhinhan' , t'onhan na nein jndyihan ng'e juu jñ'oon na chuhan' tji'han'hin quityquii' juu na m'aan' jndyi n'onhan.

³²Ndo' juu Judas yo nin'Silas, mantyi conduihan nn'an na i'ua Espíritu Santo ts'ian ndëëhan na ya concyahan jñ'oon' Tyo'ts'on. Mang'e jo' jndye jñ'oon na tonan'neinhan ndëë nan'ñeen. Ndo' juu jñ'oon'ñeen tyincyaaahan' na xoncüii' n'on nan'ñeen. Ndo' mantyi t'onhan najndëhan ntyja 'naan'han'. ³³Ndo' juu Judas yo nin'Silas'ñeen, vi na jndë tenon cüanntyi ro xuee na m'anhan juu tsjoon'ñeen, jnan'jnda'han na nc'ontcüe'han

Jerusalén naijon na m'an nn'an na t'ua ts'ian'ñeen ndëëhan. Ndo' nque nn'an na vantyja n'on na m'anhan tsjoon Antioquía, tyincyahan ts'on nan'ñeen. Tanhan na nquii Tyo'ts'on cüantyjee' jonhan na co'o ntcüe'han. ³⁴Majo' juu Silas'ñeen, sitiü jon na ntjohin jo'. ³⁵Mantyi Pablo yo Bernabé ntjohan jo'. Jooohan ndo' jndye mañoon nn'an na m'an jo' na vantyja n'onhan Jesús, tonan'manhan ndo' toninncyahan jñ'oon naya 'naan' Tyo'ts'on nndëe nn'an.

**Pablo jndë ve jnda na vancyaa
jon jñ'oon' Tyo'ts'on**

³⁶Ndo' vi jndë na cüannty ro xuee na tom'anhan juu tsjoon'ñeen, tso Pablo nnon Bernabé:

—Nque ntyjëëhë na vantyja n'onhan Jesús na m'anhan ncüii cüii tsjoon naijon na toninncyaa jñ'oon' Tyo'ts'on ndëëhan, cüa, ntsaquijnty'ia nnt'a nchu vaa na m'anhan.

³⁷Ndo' Bernabé, nt'ue ts'on jon na chi ncja Juan yohan, tsan na vja ve xuee! Marcos. ³⁸Majo' nquii Pablo, tatëvee' ts'on jon na ncja tsan'ñeen yohan, ee xjen na tom'anhan ndyuaa Panfilia, jnty'ii tsan'ñeenhan, tji'ntcüe' juu na totejndei juu jooohan ts'ian na ty'eahan. ³⁹Ndo' tsojnaan' jñ'oon'ñeen, nquii Pablo yo nin'Bernabé, tatëquinjon' na jnan'neinhan yo ntyjehan, jnan'jndyehan jndyuehan ata jnty'eahan ntyjehan. Jo' nquii Bernabé tÿy'oon jon Marcos, tuahan v'aandaa na ty'eahan ndyuaa Chipre na m'an ndaandue xi'jndiohan'.

⁴⁰Majo' juu Pablo tÿy'oon jon Silas. Ndo' nque nn'an na m'an Antioquía na vantyja n'onhan Jesús, tquenhan nan'ñeen nt'ö Tyo'ts'on na nquii jon cüijnt'ue jon jooohan quityquii' ts'ian 'naan' jon na co'ohan. Ndo' vi jndë jo', jndui'han, ty'eahan.

⁴¹Tyecüenonhan ndyuaa Siria yo nin'Cilicia. Ndo' ntmaan' nn'an na vantyja n'onhan Jesús, juu jñ'oon na toninncyaa Pablo yo nin'Silas, tejndei'han' nan'ñeen na tovaquehan ntyja na vantyja n'onhan.

**Pablo yo nin'Silas, tjihan Timoteo
na chi ntejndei juuhan**

16 Pablo yo nin'Silas jndui'han Antioquía, squehan tsjoon Derbe. Ndo' vi jndë jo', ty'e nnda'han tsjoon Listra. Jo' vijon tom'aan ncüii ts'an na vantyja ts'on juu Jesús, Timoteo jndyu tsan'ñeen. Ndyee juu ts'an judía na mantyi vantyja ts'on jon, majo' tye juu tsjan ts'an griegohin. ²Nque nn'an na vantyja n'on na m'anhan tsjoon Listra'ñeen yo Iconio, ya jñ'oon tonan'neinhan ntyja 'naan' juu Timoteo. ³Ndo' Pablo nt'ue ts'on jon na quitsijon Timoteo yohin yo ts'ian na its'aa jon. Ng'e na nnda', jo' sijnda' Pablo na tui yohin cha'xjen juu costumbre na cont'a nn'an judíos yo yonon'ndaa ndahan. S'aa jon na nnda' cha' nque nn'an judíos na m'an ndyuaa naijon na co'ohan, ncy'on nan'ñeen cüentahin. Ee ngio ya nan'ñeen na juu tye Timoteo, tsjan ts'an griegohin. ⁴Ndo' joo jñ'oon'ñeen na jnan'jnda' nque nn'an na jñon ta Jesús yo jñ'oon naya 'naan' jon, yo nin'nn'an na conintque ndëe nn'an na vantyja

n'on na m'anhan Jerusalén, joo jñ'oon'ñeen, nquii Pablo yo Silas yo nin'Timoteo, nque nn'an na vantyja n'onhan Jesús na m'anhan ncüii cüii tsjoon najon tovenonhan, tonan'quindyiihan nan'ñeen na quita'nguee'han joo jñ'oon'ñeen na jnan'jnda' nn'an na vantyja n'on Jesús. ⁵Mang'e na tont'ahan juu ts'ian'ñeen, jo' ncüii cüii tmaan' nan'ñeen na vantyja n'onhan Jesús, tovaquehan na vantyja n'onhan ndo' 'io 'io tēvijndyentyichenhan.

**Tityincyoo' jndyiaa' Pablo
tsans'a ndyuaa Macedonia**

⁶Ndo' nquii Espíritu Santo, tata'nguee' jon na juu Pablo yo nin'nn'an na totsaj'on jñ'oon' yohin na nnan'neinhan jñ'oon' Tyo'ts'on ndëë nn'an ndyuaa Asia. Mang'e na nnda', tenonhan ndyuaa Frigia yo ndyuaa Galacia. ⁷Juu xjen na squehan tyonco ndyuaa Misia, jnan'tiuhan na ngoque'han ndyuaa Bitinia. Majo'ntyí min tatyincyaa Espíritu Santo na ngüenonhan jo'. ⁸Mang'e na nnda', ve' tenon ntyjahan ndyuaa Misia. Tyecuehan ata squehan tsjoon Troas na m'aanhan' ndyó ndaandue. ⁹Ndo' natsjon na m'an nan'ñeen jo', vaa ncüii na tityincyoo' nnon Pablo na jndyiaa' jon. Ee jndyiaa' jon ncüii tsans'a ndyuaa Macedonia na minntyjee' juu. S'aa tsan'ñeen ty'oohin, itso juu nnon jon: “Quitsa' vi naya'ñeen na cüenoon' ntyjava ndyuaa Macedonia. Quindyotejndeí' já.” ¹⁰Ndo' vi na jndë jndyiaa' Pablo na nnda' vaa, ya jo' nin'noon' jnan'jnt'á na ngüet'io' ndaandue na ntsqué ndyuaa Macedonia. Ee taa'

ya n'ón na i'ua Tyo'ts'on ts'ian ndé na quitsancyá jñ'oon naya 'naan' Jesús ndëë nn'an ndyuaa'ñeen.

**Lidia tsan tsjoon Filipos,
vantyja ts'on jon Jesús**

¹¹Ndo' juu tsjoon Troas'ñeen, jo' tuá v'aandaa. Sá jndyoyú, squé ncüii tyuaa chjo na m'aan ndaandue xi'jndiohan' na jndyuhan' Samotracia. Ndo' tonco ncüiichen xuee, jnt'uí jo', sá, squé tsjoon Neápolis. ¹²Jnt'uí jo', sá, squé tsjoon Filipos. Ico'xen tsjoon Roma juu tsjoon'ñeen, ndo' majuuhan' ico'xehan' njoon quijndë na m'aanhan' ndyuaa Macedonia. Jo' ntjo já Filipos'ñeen cüantyi ro xuee. ¹³Ndo' juu xuee na cota'jndyee nn'an judíos, jnt'uí já 'ndyó tsjoon'ñeen 'ndyó jndaa. Ee m'aan' n'ón na aa ndió najjon na covancüi nn'an na conan'neinhan nnon Tyo'ts'on, na nnan'jon já yohan. Ndo' mayuu' jndió nanntcu na tēncüiihan jo'. Jo' sacüendyúa, jnan'nén jñ'oon naya ntyja 'naan' Jesús ndëëhan. ¹⁴Ndo' quii' nt'an nanntcu'ñeen, jo' m'aan ncüii ts'an na jndyú Lidia. Juu tsan'ñeen ts'an na jnan tsjoon Tiatira, ndo' ijndëë jon ndiaa ya, ndiaa colo venton. Jon mancüiixjen itsit'maan' jon Tyo'ts'on. Ndo' nquii ta Tyo'ts'on tyincyaa jon quii' ts'on tsanscu'ñeen na tquen ya jon cüenta jñ'oon na tyincyaa Pablo. ¹⁵Ndo' vi na jndë jndëë' jon yo xuee' Jesús, yo nin'nn'an vaa' jon, yajo' s'aa jon ty'oo já, tso jon ndé: —Xe na aa cotji'ho' cüenta na xoncüee' ts'ón na mavantyja ts'ón ta Jesús, cüa quintjoho' v'a.

Ndo' sichon jon na quintjo já vaa' jon.

Pablo yo nin'Silas, tyi' nn'an tsjoon Filiposhan vancjo

¹⁶Ncüii xuee'ñeen sá najjon na covancüi nn'an na conan'neinhan nnon Tyo'ts'on. Juu xjen na ñjon já nato, jo' tjon já ncüii yuscundyua na itsixuan juu ntyja 'naan' najndei yutyia. Itsinin yuscu'ñeen ndëë nn'an 'nan na ntquenonhan. Ityentjontyen yu'ñeen ndëë nn'an na jnan'jndahan juu. Ndo' t'man s'on na cotantjonhan ntyja 'naan' juu. ¹⁷Ndo' yu'ñeen, ta' juu na tovantya juu na tonc'én yo Pablo. Tatëcüentyjee' juu na tsixuaa juu, totso juu:

—Joo nannonmin' cotye'ntjonhan nnon nquii Tyo'ts'on na m'aan na tëquintya na ndyentyichen. Conan'quindyiihan 'o' ntyja na itsin'man jon ñuaan nn'an.

¹⁸Jndye xuee na tots'aa juu na nnda', ndo' jñ'oon na totsini juu, totscüetë'han' Pablo. Jo' tequen jon, sinin jon nnon juu yutyia na m'aan quii' ts'on juu. Tso jon:

—'U' yutyia, yo xuee' Jesucristo macöxën 'u', quindui' quii' ts'on yuscuva'.

Ndo' vi jndë tso Pablo jñ'oonva', maquintyjachen jndui' juu jndyetyia'ñeen.

¹⁹Majo' nque nan'ñeen na cotantjonhan ntyja 'naan' yuscu'ñeen, vi na jndë tquenhan cüenta na juu jndyetyia'ñeen jndë jndui'han'hin, jo' na taa' n'onhan na taje'quioontyichen s'on ndueehan yo ts'ian na tots'aa juu na totsini juu 'nan na ntquenon

nn'an. Tsojnaan' jo' nque nn'an na jnan'jndahan yuscu'ñeen, ty'onhan Pablo yo Silas. Tyequitquenhan nan'ñeen ndëë nanm'ann'ian quii' ts'ua t'man tsjoon'ñeen. ²⁰Ndo' vi na jndë jo', jnduehan:

—Nannonmin', conduihan nn'an judíos ndo' cotyi'han tyia' nn'an tsjöön. ²¹Ee joo jñ'oon na conan'manhan vjahan' nacjoo' ntji 'naan' gobiernon Roma, ndo' jaa mancüüixjen condui jaa nn'an na m'an nacje 'naan' juu tsjoon'ñeen, mang'e jo' tyi'quichuhan' na ntquën cüenta jñ'oon na coninncyahan, min na nt'a 'nan na conduehan.

²²Ndo' na jndue nan'ñeen na nnda', nque nn'an tsjoon'ñeen jnan'vehan nacjoo' Pablo yo Silas. Mantyi nque nanm'ann'ian'ñeen t'uahan ts'ian na quindui' ndiaa nan'ñeen, ndo' ngich'ohan yo nonjnein. ²³Ndo' vi na jndë tijndye nonjnein na jnan'tja' nan'ñeenhan, jndë jo' tyi' nanm'ann'ian'ñeenhan vancjo. Ndo' nquii ts'an na iquen cüenta juu vancjo'ñeen, jnduehan nnon jon na ya ya quen jon cüenta Pablo yo Silas. ²⁴Ndo' juu tsan'ñeen, vi na jndë ty'oon jon cüenta jñ'oonva', tyii' jonhan vancjo na quiñoon'chen, ndo' sityen tyen jon ng'ehan yo nonntcaa'.

²⁵Majo' cha' na xoncüe tsjon, juu Pablo yo Silas tonan'neinhan nnon Tyo'ts'on ndo' totahan alabanzas, ndo' nque nn'an na m'an navi' na too'han juu vancjo'ñeen yohan, tondyehan na nnda'. ²⁶Ndo' ninjonto jndei s'ii ra, ata titoncüüi' ninvaa vancjo'ñeen. Ndo' juu xjen'ñeen, jnduent'aa na min vancjo'ñeen, jnaan nquehan',

ndo' mantyi ncüii cüii nn'an na m'an navi' jo', jndyaa carena na tyenhan. ²⁷Ndo' nquii tsan'ñeen na iquen jon cüenta vancjo'ñeen, sintcüihan'hin, ndo' jndyiaa' jon na vanaan jndyuehan'. Tsojnaan' jo', tji' jon xjoo' jon na ntscuee' nquiihin ee sitiu jon na nque nn'an na m'an navi', jndë jnan'nonhan. ²⁸Majo' Pablo jndei sixuaa jon nnon tsan'ñeen. Tso jon:

—Qui'ndyi', tyi'ntscue' nquii 'u' ee tsoñ'en já ninm'án ndöhin.

²⁹Ndo' juu tsan'ñeen, tcan jon chon. Jndei tëquee' jon quii' vancjo'ñeen. Coviquijnty'ehin na ty'ue jon. Tcon xtye juu nnon Pablo yo Silas. ³⁰Ndo' vi jndë jo', tji' jon joohan ch'en. Taxee' jon ndëëhan, tso jon:

—'O' ta, ¿nin 'nan na icanhan' na quits'a cha' ntsin'man Tyo'ts'on ñuan njan?

³¹Ndo' t'ahan, jnduehan nnon jon:

—Cantyja tson' nquii ta Jesucristo, yajo' ntsin'man Tyo'ts'on ñuan 'nan', ndo' majo'ntyti quint'a nn'an va'.

³²Ndo' jnan'neinhan juu jñ'oon ntyja 'naan' Jesús nnon tsan'ñeen ndo' mantyi ndëë tsoñ'en nn'an vaa' jon. ³³Ndo' majuuntyti xjen'ñeen ninvaa jaanchen, tëchu jon joohan ndo' tman jon yuu na tc'ehan na ch'ohan. Ndo' jndë jo', jndëë' jon yo xuee' Jesús, juu jon ndo' mantyi yo nin'nn'an vaa' jon. ³⁴Vi jndë jo', Pablo yo Silas, tëchu jonhan vaa' jon, tyincyaa jon 'nan na tcüa'han, ndo' juu jon yo nin'tsoñ'en nn'an vaa' jon, neinhan na jndë vantyja n'onhan Tyo'ts'on.

³⁵Ndo' vi na jndë tixuee, nque nanm'ann'ian juu tsjoon'ñeen,

t'uahan ts'ian ndëë comisión na coquitji' nan'ñeen Pablo yo Silas vancjo na chi ndyaahan. ³⁶Ng'e na nnda', nquii tsan'ñeen na iquen cüenta vancjo'ñeen, siquindyii jon Pablo jñ'oonva'. Itso tsan'ñeen nnon jon:

—Nque nanm'ann'ian jndë jnan'cüanonhan jñ'oon na quitsiquindya ja 'o'. Mang'e na nnda', vanaan na nndui'ho'. C'oho' na min'ncüii jñuaan' ts'on tyi'nc'onho'.

³⁷Majo' tso Pablo ndëë cominsion'ñeen:

—Já condui já nn'an ntyja 'naan' tsjoon Roma. Majo' min na nnda', tondëë tsoñ'en nn'an tja'hin já. Jnt'atohan na nnda' min na tyí'covijnda' aa vaa 'nan na jnan'tjá já. Jndë jo' tyi'han já vancjova. Nan'min' jnt'ahan já min na min'chjo tyi'quichuhan' na nt'ahan na nnda' yo ncüii ts'an na conduihin ts'an na m'aan nacje 'naan' juu tsjoon Roma. Ndo' naneinhan ¿Aa ve' nty'iu na ntji' ntcüe'han já? Tyi'cüji' yahan' na nnda'. Nquehan quindyoquitji'han já.

³⁸Ndo' joo cominsion'ñeen, ty'e ntcüe'han, tyenan'quindyiihan nque nanm'ann'ian'ñeen joo jñ'oonmin'. Ndo' nan'ñeen je', vi na jndë jndyehan na juu Pablo yo nin'Silas conduihan nn'an na m'an nacje 'naan' tsjoon Roma, tyue jndyihan. ³⁹Mang'e na nnda', tyequitathan jñ'oon t'man ts'on ndëë nan'ñeen na quinan't'man n'on nan'ñeen joohan. Ndë jo' tji'han nan'ñeen vancjo. Ndo' tanhan na quindui' ntcüe' nan'ñeen

tsjoonhan. ⁴⁰Ndo' joo nan'ñeen, vi jndë na jndui'han vancjo'ñeen, ty'ehan, sque ndda'han vaa' Lidia. Jo' tonan'neinhan ndëë nn'an na vantyja n'on Jesús. Tyincyahan na t'man n'on nan'ñeen. Jndë jo' jndui'han tsjoon Filipos'ñeen.

**Tyionhan' na nc'uaa' n'on
nn'an tsjoon Tesalónica**

17 Pablo yo Silas jnduihan tsjoon Filipos, ty'ehan, tenonhan tsjoon Anfípolis yo Apolonia. Ndë jo' squehan tsjoon Tesalónica naijon na vaa ncüii vats'on 'naan nn'an judíos. ²Ndye soana na tom'anhan juu tsjoon'ñeen. Ncüii cüii jon na covee' xuee na cota'jndyee nn'an judíos, s'aa Pablo cha'xjen na ncüiixjen its'aa jon. Tëtsitjon'hin yo nan'ñeen quii' vats'on 'naanhan. Totsi'man jon ndëëhan nchu vaa na itsiquindyi jñ'oon' Tyo'ts'on na jndui tivio. ³Ndo' mantyi tyincyaa jon jñ'oon na mancüiixjen itsohan' na ji vaa jndyi na ngenon nquii jon na conduihin Cristo, tsan na ndyotsin'man jon ñuaan nn'an. Nt'ion nn'anhin tsonjn'aaan, ngue' jon, ndë jo' nninncyaa Tyo'ts'on na ngüando' xco jon. Ndo' tsontyichen Pablo ndëë nan'ñeen:

—Nquii Jesús na mancyaa jñ'oon naya 'naan' jon ndëëho', manquii jon conduihin Mesías.

⁴Ndo' vendye nn'an judíos'ñeen, tentyja n'onhan juu jñ'oon'ñeen, ndo' jnan'jonhan yo Pablo yo nin'Silas. Mantyi nn'an na tachi judíos conduihan na conan't'maan'han Tyo'ts'on, jndyehan tentyja n'onhan Jesús,

ndo' majo'ntyí joo nanntcu, ntcu nn'an na conintque quii' tsjoon, jndyehan tentyja n'onhan. ⁵Majo' nque nn'an judíos na tyi'cantlya n'onhan jon, tonan'tëë' jndyi n'onhan nge' na coy'on nn'an cüenta juu jñ'oon na tyinncyaa Pablo. Tsojnaan' jo', jnan'tjonhan ncüii tmaan' nn'an na vi' nn'an. Jndë jo' nque nn'an judíos'ñeen tyi'hanchon nn'an tsjoonhan. Joo jñ'oon na jnan'neinhan s'aahan' na quindyaa' jndyi ngio nn'an tsjoon'ñeen, jo' ty'ehan vaa' tsan na jndyu Jasón. Ndo' yo na ijndei'han' na tyeque'han juu v'aa'ñeen na cojnt'uehan Pablo yo Silas, ee nin'quitquenhan nan'ñeen tondëë nn'an tsjoonhan. ⁶Majo' tajndiohan nan'ñeen. Tsojnaan' jo', yo naijndei'han' na tyeey'onhan juu Jasón yo nin'vendye nn'an na vantyja n'on Jesús. Ndo' tyechohan nan'ñeen tondëë nanm'ann'ian tsjoonhan. Jndei tonan'xuaahan na totji'han jñ'oon vi' nacjoo' Pablo yo nin'Silas. Jnduehan:

—Nque nannon'ñeen na conan'ndaa'hin nn'an na ninvaa tsonnangue, mantyi jndë squehan tsjöön. ⁷Ndo' juu Jasónva', sintjoo' juu joohan vaa' juu. Ndo' tsoñ'en nanmin cont'ahan na tanin min na tyi'ntsiquindë ts'an juu jñ'oon na iquen tsanm'aants'ian t'man tsjoon Roma. Ee conduehan na m'aan ncüiichen ts'an na tëquintyja na t'man conduihin na ico'xen juu joohan na jndyu juu Jesús.

⁸Ndo' nque nanm'ann'ian'ñeen yo nin'nn'an tsjoonhan, vi na jndë jndyehan jñ'oonmin, tyionhan' na nc'uaa' n'onhan. ⁹Ndo' nge' na

nnda' tui, juu Jasón yo vendye nan'ñeen na vantyja n'onhan Jesús, vi na jndë na tyincyahan xoquitu' ndëë nanm'ann'ian'ñeen, jnan'quindyaa ntcüe' nan'ñeen joohan.

**Pablo yo Silas coninncyahan
jñ'oon' Tyo'ts'on tsjoon Berea**

¹⁰Majuu tijaan xee'ñeen, nque nn'an na vantyja n'onhan Jesús, ninñoon' jñonhan Pablo yo nin'Silas na c'ohan tsjoon Berea. Ndo' joohan, vi na jndë squehan tsjoon'ñeen, ty'ehan vats'on 'naan nn'an judíos.

¹¹Majo' nque nn'an judíos na m'anhan juu tsjoon Berea'ñeen, vantyichen nn'anhan, chichen ntyjehan na m'an Tesalónica. Ee yo na xoncüee' n'onhan totquen yahan cüenta jñ'oon na tots'i'man Pablo yo nin'Silas. Ndo' 'io 'io, chen jndyi tonan'jn'aanhan jñ'oon' Tyo'ts'on na jndui ndyu na toxen'chen na tojnt'uehan na aa mayuu' joo jñ'oon na conincyana nan'ñeen. ¹²Mang'e na nnda', majndyehan tentyja n'onhan Jesús. Ndo' mantyi jndye nn'an na tachi judíos conduihan na conan'neinhan jñ'oon griego, ndo' mantyi jndye nanntcu na t'man condui yo nin'nannon.

¹³Majo' joo nn'an judíos na m'an Tesalónica'ñeen, tondyehan na toninncyaa Pablo jñ'oon' Tyo'ts'on ndëë nn'an Berea'ñeen. Ndo' ng'e jo' ty'ehan juu tsjoon'ñeen, ndo' tyenan'jmiin'han nan'ñeen.

¹⁴Ndo' ng'e na nnda', nque nn'an tsjoon'ñeen na vantyja n'onhan, maninñoon' jñonhan Pablo na cja jon 'ndyo ndaandue. Majo' juu Silas yo nin'Timoteo, ntjo yahan juu

tsjoon'ñeen. ¹⁵Ndo' nque nn'an na tyenan'jon yo Pablo, tyequi'ndyehan jon tsjoon Atenas. Jndë jo' ntcüe' ntcüe'han juu tsjoon Berea'ñeen. Tyey'onhan jñ'oon na siquichu Pablo joohan na quitsityuaa' Silas yo Timoteo na contyjahan xen' jon, tyi'nan'chjuhan.

**Incyaa Pablo jñ'oon ndëë
nn'an tsjoon Atenas**

¹⁶Ndo' Pablo je', viochen xjen na tominndoo' jon joohan tsjoon Atenas, si'ndaa'han' ntyjii jon ng'e na tquen jon cüenta na ninvaa quii' tsjoon'ñeen, ndovanjan min 'nan na jnan'ya nn'an na conan't'maan'hinhan' cha'vijon na conduihan' nquii Tyo'ts'on.

¹⁷Jo' totsinyin jon yo nn'an judíos quii' vats'on 'naan nan'ñeen ndo' yo vendye nn'an na tonan'jon yo nan'ñeen na conan't'maan'han Tyo'ts'on. Ndo' mantyi 'io 'io totsinyin jon ndëë nn'an tsjoon'ñeen na tëtjonhan ts'ua t'man. ¹⁸Ndo' nque nn'an tsjoon'ñeen, ve tmaan' conduihan. Ncüii tmaan' nan'ñeen conan'quijndyu nn'anhan epicúreos, ndo' nn'an ncüiichen tmaan'ñeen conan'quijndyu nn'anhan estoicos. Joo nan'ñeen ta'han na conan'neinhan yo Pablo. Vendyehan ve' toncohan taxee'han, jnduehan: —¿Nin jñ'oon itsinin tsanvahn na jndye jndyi jñ'oon ntyjii juu?

Ndo' vendyehan t'ahan, jnduehan:

—Ndo' ncüan itsinin juu ntyja 'naan tyo'ts'on cüenta jndye na jen mañoon conduihan.

Nnda' ro jñ'oon na jnan'neinhan ee sinin Pablo ndëëhan ntyja 'naan' Jesús yo na vando' xco jon.

¹⁹Ndo' tyey'on nan'ñeen Pablo ncüii joo na conan'quijndyuhinhan' Areópago, najon na covatjon nn'an na condyehan jñ'oon. Jo' jnduehan nnon jon:

—Cüa, juu jñ'oon xco na matsi'man' ndëë nn'an, nin'quindyé nchu vaa na itsiquindyihan'.

²⁰Ee juu jñ'oon na mancya', jen mañoonhan', min'jon tacondyéhan'. Mang'e na nnda', nin'cüaa' n'ón nin 'nan itsiquindyihan'.

²¹Ee joo nn'an juu tsjoon Atenas'ñeen yo nn'an na mañoon njoon na m'an yahan juu tsjoon'ñeen, ninnquii'chen na nin'quindyehan ndo' nin'quinan'neinhan min'cya ro nnon jñ'oon na xcontyichen.

²²Yajo' juu Pablo tēcüentyjee' jon quii' nt'an nan'ñeen najon na covjinda' jñ'oon. Tso jon ndëehan:

—'O' ta na conduiho' nn'an tsjoon Atenas, xi'jndio quii' tsjoonho' covityincyo na 'o' conduiho' nn'an na njon jndyi ngioho' 'nan na conan't'maan'ho', ²³Ee viochen xjen na tomanty'i ja quii' tsjoonho', jo' tquën ya cüenta joo nnontyiu najon conan't'maan'ho'. Jo' ntji ncüiihan' na manin' ts'iaan'han' na conan'quijndyuhohan': Juu nnontyiuva conduihan' cüentaa' nquii tyo'ts'on na tyi'quita'jn'aan jaa. Ndö' vaa na itsiquindy juu ntji'ñeen. Jo' manquiinty tyo'ts'on na ve' conan't'maan'toho'hin, min na tyi'quita'jn'aanho' nin conduihin, mantya 'naan' nquii jon na matsinën ndëeho'.

²⁴“Manquii jon tquen tsonnangue yo nin'tsoñ'en 'nan na min nnonhan', ndo' xia'nty nquii jon

ico'xen jon ninvaa quiñoon'ndue yo nnon tsonnangue. Ng'e na nnda', tyi'im'aan jon nt'aa na conan'ya nn'an cüentaa' jon. ²⁵Min tyi'licanhan' na jaa nta'ntyjëë'hin ee min'ncüii tyi'itsitjahan'hin. Ee manquiinty jon na incyaa jon tsoñ'en jaa na cotant'ö, incyaa jon jndye na cotja yo ncüii cüii nnon na itsitjahan' jaa.

²⁶“Jaa nn'an tsonnangue, s'aa jon na ninncüii tsjan jaa min na ncüii cüii nnon tyuaa na m'an covejndyohan'. S'aa jon na nnda', cha' c'ön ninvaa nnon tsonnangue. Ndo' nquii jon sijnda' jon yuu xjen na ngüentyja na nc'oon ts'an ndo' manty yoo ncüii cüii joo. ²⁷S'aa jon na nnda' cha' ncüii cüii jaa na m'an nnon tsonnangue quijnt'uëhin, cha' njnty'ia na aa ndëë nndiö jon, min na mayuu' nquii jon ndyo m'aan jon yo ncüii cüii jaa. ²⁸Ee ntyja 'naan' nquii jon na cotant'ö, comanty'i ndo' cotsam'an. Ee jñ'oonvahin itsijonhan' juuhan' cha'xjen juu jñ'oon na tondue vendye ntyjeho' na ya conan'tjon'han jñ'oon. Jndue nan'ñeen: “Jñ'oon na mayuu' condui jaa tsjan 'naan' nquii Tyo'ts'on na jndyocahan'.”

Mannda' itsiquindy jñ'oon na jndue nan'ñeen. Ndo' tsochen Pablo: ²⁹“Ndo' xe na aa mayuu' condui jaa tsjan 'naan' jon na jndyocahan', tyi'quichuhan' na conan'jöö'n' jaa jon ve' vi 'nan na jndë yo s'on ijan ndo' aa yo s'on xuee ndo' aa yo ntjö', nan'min' ve' ntyja na conan'tiu nque nn'an, jo' na conan'yahinhan'. ³⁰Joo ndyu na toxen'chen, tont'a nn'an joo ts'ian'ñeen yo ntyja 'naan' na jnda'

nquen nquehan. Majo' tots'aa Tyo'ts'on cha'vijon na tyí'quindiyaa' jon na tont'ahan jooan'. Majo' naneihin iquen jon jñ'oon nnon ncüii cüii ts'an na quintcüe' ts'on juu ntyja 'naan'han'. ³¹Ee majnda' xuee na jndë sijnda' jon xjen na ntco'xen jon jaa nn'an tsonnangue ntyja 'naan' 'nan na jndë tonan'tja jaa nnon jon. Juu ts'ian'ñeen nts'aa jonhan' cha'xjen na chuhan'. Ndo' majnda' nquii ts'an na jndë t'ua jon ts'ian'ñeen nnon juu na quits'aa juuhan'. Ndo' ndëë tsoñ'en nn'an itsi'man jndyoyu jon na mayuu' na nguaa na nnda' ee tyincyaa jon na vando' xco tsan'ñeen vi na jndë jnan'cuee' nn'anhin.”

³²Ndo' nque nn'an Atenas'ñeen, vi na jndë jndyehan na sinin Pablo ntyja 'naan' na nta'ndo' xco nn'an na jndë tjë, ñ'enhan na ve' toncohan. Majo' ñ'en ntyjehan na jnduehan:

—'Io cha nndyë na ntsinin'ntyí'chen' juu jñ'oonva'.

³³Jo' jndui' Pablo najjon tëtjon nan'ñeen. ³⁴Majo' vendye joo nan'ñeen na tëntyja n'onhan Jesús, jnan'jonhan yo Pablo. Quii' nt'an nan'ñeen, jo' ñ'en Dionisio, juu tsan'ñeen na conintquehin Areópago'ñeen najjon na covijnda' jñ'oon. Ndo' mantyi ñ'en ncüii tsanscu na jndyu Dámaris yo nin'vendye ntyjehan nn'an tsjoon'ñeen na tëntyja n'onhan Jesús.

**Incyaa Pablo jñ'oon' Tyo'ts'on
tsjoon Corinto**

18 Vi na jndë tui nan'min', jndui' Pablo tsjoon Atenas,

tja jon tsjoon Corinto. ²Juu tsjoon'ñeen, jo' ntjii jon ncüii ts'an judío na jndyu Aquila. Juu tsan'ñeen tuihin ndyuaa Ponto. Juu jon yo scuu' jon Priscila, tyí'covijndye xuee na jndui'han ndyuaa Italia, squehan Corinto. Nnda' vaa na jnt'ahan nge' nquii tsanm'aants'ian t'man tsjoon Roma, tsan na jndyu Claudio, tquen jon jñ'oon na tsoñ'en nn'an na conduihan tsjan nn'an judíos quindui'han juu tsjoon'ñeen. Tëquindiyaa' Pablo jooan. ³Ndo' nan'ñeen, ts'ian na cota'ntjonhan na conan'yahan nt'aa ndiaa. Ndo' juu Pablo majuintyi ts'ian na its'aa jon cha'xjen jooan, jo' tojnaan' ntjohin yo nan'ñeen na tont'ahan ts'ian. ⁴Ndo' tyi'ncüii ncüii xuee na cota'jndyee nn'an judíos, toca Pablo vats'on 'naan nan'ñeen. Toninncyaa jon jñ'oon ndëëhan, nquehan yo nin'joo nn'an na mañoon tsjan conduihin na quioo' n'onhan, na cantyja n'onhan Jesús.

⁵Xjen'ñeen jnan Silas yo Timoteo ndyuaa Macedonia, squehan na m'aan Pablo. Jo' ta' jon na totsichon yantyi jon na toninncyaa jon jñ'oon' Tyo'ts'on. Totsinin jndyoyu jon ndëë nn'an judíos'ñeen na nquii Jesús conduihin Cristo, tsan na comindoo'han na ndyotsin'man jon ñuaanhan. ⁶Majo' joo nan'ñeen jnan'vehan nacjoo' Pablo, tye' tonan'neinhan jñ'oon tsan' nacjoo' jon. Tsojnaan' jo' sitoncüii' jon ndiaa' jon tondëëhan cha' quitsi'manhan' na quijnty'ia nquehan nin 'nan ntquenonhan, ncja jon ncüiichen ntyja. Itso jon ndëëhan:

—Naneihin min xe na aa ngitsu ñuaanho', mancüiixjen jnan nqueho'han', chito ng'e na tacotsiquindy ja 'o'. Naneihin na tonnonchen ncjöncyä jñ'oon ndëë nn'an na tachito tsjan nn'an judíos conduihan.

⁷Ndo' na nnda', jnty'ii jon nan'ñeen quii' vats'on 'naanhan, tja jon vaa' tsan na jndyu Ticio Justo. Tsan'ñeen itsit'maan' juu Tyo'ts'on cha'xjen na cont'a nn'an judíos. Vaa' tsan'ñeen ninncüii t'uii'han' yo juu vats'on'ñeen. ⁸Quii' nt'an nn'an na covancüii vats'on 'naan judíos'ñeen, jo' m'aan ncüii ts'an na jndyu Crispo, conintquehin ndëë nan'ñeen. Tsan'ñeen tentyja ts'on jon Jesús, nquii jon ndo' mantyi yo tsoñ'en nn'an vaa' jon. Ndo' joo nn'an tsjoon Corinto, jndyehan tentyja n'onhan Jesús. Ndo' vi na jndë jndyehan jñ'oon na toninncyäa Pablo, jnt'ëhan yo xuee' Jesús. ⁹Ndo' ncüii tijaan vaa ncüii na tityincyoo' nnon Pablo, jndyiaa' jon na itsinin ta Jesús yohin. Itso jon: “Tyi'nty'ue' min tyi'ngacüentyje' na mancyä' jñ'oon naya njan. Tyi'ntsichen' ndyo'. ¹⁰Ee ja m'aan yo 'u', ndo' min'ncüii ts'an tyi'je'ncyä na nts'aa vi' juu 'u'. Ee jndye nn'an na m'an tsjoonvahin na conduihan cüenta ja.” ¹¹Mang'e na nnda', jo' ncüii chu xoncüie ntjo Pablo tsjoon Corinto na tots'i'man jon jñ'oon naya 'naan' Tyo'ts'on ndëë nan'ñeen.

¹²Juu xjen'ñeen nquii Galión tom'aan jon gobernado juu tsjoon Corinto'ñeen na toco'xen jon ninvaa ndyuaa Acaya, xjen'ñeen nque nn'an judíos na m'anhan juu

tsjoon'ñeen, ninncüii jnan'jonhan jñ'oon yo ntyjehan na jnan'vehan nacjoo' Pablo. Tyey'onhan jon nnon nquii Galión'ñeen. ¹³Tyincyahan jnaan' juu nnon jon, jnduehan:

—Juu tsanvahin, itsichon juu na quioo' n'on nn'an na ñonncyä vaa na quinan't'maan'han Tyo'ts'on, chito cha'xjen na ts'i'man juu jñ'oon na ico'xenhan' na tqen Moisés.

¹⁴Majo' juu xjen na mantsintcüe' Pablo jñ'oon ndëë nn'an judíos'ñeen, ndo' sityuaa'ntyti juu Galión. Itso jon ndëëhan:

—'O' nn'an judíos, xe na aa vaa ncüii nnon 'nan na its'aa tsanva', ndo' xe na aa t'man jnaan' juu vaa, yajo' chuhan' na quitsichju ja na ndyi jñ'oon na condueho'. ¹⁵Majo' 'o' ve' ntyja 'naan' juu jñ'oon na incyaa tsanva', jo' na jndyo quitquenho' jñ'oon nnön, ndo' ve' ng'e ntyja 'naan' juu ntji na conan'y'onho', tachi ntyja 'naan' ntji na tsixuan vats'ian njan. Mang'e jo' quijnty'ia nqueho', ee ja tyi'nin'quityii' ja yo joo jñ'oonmin'.

¹⁶Ndo' tji' jon nan'ñeen quityquii' juu vats'ian'ñeen. ¹⁷Ndo' ng'e na nnda', nque nn'an na chito conduihan nn'an judíos, t'uehan Sóstenes, totja'han jon na tonnon vats'ian'ñeen. Majo' Galión min tatyii' jon xquen jon na nnda' jnt'ahan. Juu Sóstenes'ñeen, conintquehin ndëë nn'an judíos quityquii' vats'on 'naanhan.

**Siquindë Pablo ts'ian na jndë
ve na tja jon ndo' siquita'
jon ts'ian na jndë ndye**

¹⁸Ndo' nquii Pablo, totjontyichenhin Corinto. Vi jndë

jo' itso jon ndëë nn'an na vantyja n'on Jesús na jndë vja jon. Tua jon v'laandaa na tja jon Siria. Ndo' juu Priscila yo nin'Aquila, ty'ehan yo jon. Squehan tsjoon Cencrea, ndo' juu Pablo, jo' tinqui' xquen jon. Na s'aa jon na nnda', itsi'manhan' na vaa jñ'oon na jndë tco' jon 'ndyo jon nnon Tyo'ts'on. ¹⁹Ndo' vi na jndë na squehan juu tsjoon Efeso, juu Priscila yo Aquila, ntjohin jo'. Ndo' juu Pablo, tja jon vats'on 'naan nn'an judíos. Tyincyaa jon jñ'oon ndëë nan'ñeen. ²⁰Joo nan'ñeen tanhan nnon jon na quintjontyichenhin yohan, majo' tasiu' jon. ²¹T'man jon joochan na jndë vja jon, itso jon ndëëhan: “Xe na aa nt'ue ts'on Tyo'ts'on, ndyö nnt'a na m'anho!”

Vi jndë jo' jndui' jon Efeso yo v'laandaa. ²²Xjen na tuee' juu v'laandaa'ñeen Cesarea, jndui' jon, tëva jon nato Jerusalén, jo' tyincyaa jndyee jon ts'on joo nn'an na conduihan tmaan' nn'an na vantyja n'on Jesús, ndo' ndë jo' tëntcüe' nnda' jon Antioquía. ²³Ndo' vi na jndë tenon cüantyi xuee na m'aan jon tsjoon'ñeen, jndui' ntcüe' jonhan'. Jo' tovenon jon ncüii ncüii tsjoon naijon m'an nn'an na vantyja n'on Jesús na m'anhin ndyuaa Galacia yo nin'Frigia. Tyincyaa jon jñ'oon ndëë nan'ñeen na tejndeihan' na tëquehin ntyja na vantyja n'onhan Jesús.

Tyincyaa Apolos jñ'oon' Tyo'ts'on tsjoon Efeso

²⁴Juu xjen'ñeen ncüii ts'an judío na jndyu Apolos, tuee' jon tsjoon Efeso. Tsjoon' tsan'ñeen jndyuhan'

Alejandría. Ya itsinchu' jon jñ'oon ndo' mantyi ivaa' ts'on jon jñ'oon' Tyo'ts'on na jndui ndyu na toxen'chen. ²⁵Juu tsan'ñeen jndë jnan'man nn'an nnon jon ntyja 'naan' nato na itsin'man Tyo'ts'on ñuaan nn'an, ndo' tojoo' jndyi ts'on jon na tots'i'man jon ndëë nn'an. Tots'i'man jon ntyja na ntyjiintyi jon ntyja 'naan' Jesús, majo' xia'ntyi toninnycyaa jon jñ'oon ntyja 'naan' na totsiquindëë Juan nn'an. ²⁶Ta' jon na itsinin jon ndëë nn'an judíos quii' vats'on 'naanhan na min'ncüii tyi'tiyi' jon cüenta xe na aa vaa 'nan nt'a nn'anhin. Majo' juu Priscila yo nin'Aquila, xjen na jndyehan jñ'oon na toninnycyaa jon, yajo' tyey'onhan tsan'ñeen v'aahan. Tonan'nchu'ntyichenhan jñ'oon nnon jon ntyja na itsin'man Tyo'ts'on ñuaan nn'an. ²⁷Ndo' ya na s'aahan' ts'on jon na nin'cja jon ndyuaa Acaya, nque nn'an tsjoon Efeso na vantyja n'onhan Jesús, jnduehan nnon jon na ya jndyi na jo' vja jon. Ndo' tjihan ncüii tson na vjay'oon jonhan' na m'an nn'an ndyuaa Acaya'ñeen. Joo nan'ñeen, ee naya na tsixuan Tyo'ts'on, jo' na jndë vantyja n'onhan Jesús. Ndo' vi na jndë tuee' Apolos quii' nt'an nan'ñeen, jndye vaa na totejndei jonhan. ²⁸Ee jaa' jñ'oon totsinchu' jon ndëë tsoñ'en nn'an judíos na chue n'onhan na cotji'han cüenta na tyi'yuu' na nquii Jesús conduihin Mesías. Ee tijnt'uehin jñ'oon' Tyo'ts'on na jndui tivio cha' ntsi'man jndyoyuhan' na mayuu' na jo' condui Jesús.

Incyaa Pablo jñ'oon' Tyo'ts'on tsjoon Efeso

19 Viochen xjen na juu Apolos'ñeen tom'aan jon

Corinto ndyuua Acaya, nquii Pablo tomandyi' jon njoon na m'aan quii' ntyo'. Ndo' vi jndë jo', tuee' jon tsjoon Efeso, naijon ntjii jon vendye nn'an na conan'jon jñ'oon na toninncyaa Juan. ²Taxee' Pablo ndëë nan'ñeen, itso jon:

—Nquii Espíritu Santo, ¿Aa ty'onho' cüenta jon quii' n'onho' xjen na tëntyja n'onho' Jesús?

T'a nan'ñeen, jnduehan:

—Ta'nan yu ro, min tacondyé na aa m'aan Espíritu Santo.

³Ndo' taxee'ntyí Pablo ndëëhan:

—Juu xjen na jnt'ëho', ¿Nin yo ts'an xuee' na jnt'ëho'?

T'a nan'ñeen, jnduehan nnon jon:

—Jnt'ë ntyja 'naan' juu jñ'oon na toninncyaa Juan.

⁴Jo' t'a Pablo, tso jon ndëëhan:

—Juan jñ'oon na mayuu' na totsiquindëë' jon nn'an xjen na tontcüe' n'onhan jnanhan. Majo' totso jon ndëë nan'ñeen na cantyja n'onhan Jesús, tsan na jndyontyja toxen' jon. Juu jon conduihin Mesías.

⁵Ndo' joo nn'an Efeso'ñeen, vi na jndë jndyehan jñ'oonmin', jo' jnt'ëhan yo xuee' nquii ta Jesús.

⁶Juu xjen na tyio Pablo nt'ö jon cjohan, yajo' mantyi ty'onhan cüenta nquii Espíritu Santo. Ndo' ninñoon' ta'han jnan'neinhan mañoon nnon jñ'oon, tachi jñ'oon na macüiixjen conan'neinhan. Ndo' mantyi toninncyahan jñ'oon na si'man Tyo'ts'on ndëëhan.

⁷Nannon'ñeen cha'na ncho'vehan.

⁸Nquii Pablo cha' na ndye chi' tom'aan jon juu tsjoon Efeso'ñeen, ninnquii' toca jon vats'on 'naan nn'an judíos. Min'ncüii nnon

tyi'quindyii' ts'on jon na toninncyaa jon jñ'oon ndëë nan'ñeen. Tquen yantiyihin na tots'i'man jon ndëëhan ntyja 'naan' na ico'xen Tyo'ts'on nn'an nchu vaa na cotsam'anhan, ndo' na quioo' n'onhan na cantyja n'onhan Jesús. ⁹Majo' vendye nan'ñeen tont'a yahan na tonanque' n'onhan, tyi'nin'cantyja n'onhan jñ'oon na toninncyaa Pablo. Jnduehan na juu jñ'oon ntyja 'naan' na itsin'man Tyo'ts'on ñuaan nn'an, tayuu jnt'uehan'. Ndo' na nnda', jndui' Pablo quii' nt'an nan'ñeen, ndo' mantyi nque nn'an na vantyja n'on Jesús, tëchu jonhan v'aa scuela cüentaa' tsan na jndyu Tirano. Ndo' 'io 'io tots'i'man jon ndëëhan jo'. ¹⁰Jndë ve chu na tots'aa jon na nnda', ndo' ng'e jo', tsoñ'en nn'an judíos na m'anhan ndyuua Asia, mantyi yo nin'nn'an na tachi conduihan tsjan nan'ñeen, tsoñ'enhan jndyehan jñ'oon naya ntyja 'naan' ta Jesús. ¹¹Ndo' nquii Tyo'ts'on, tyincyaa jon najndei na tsixuan Pablo na tots'aa jon jn'aan t'man na tyi'je'quindëë nduihan' ntyja 'naan' najndei nquii ts'an. ¹²Ee ndiaa yo nin'peto na jnan na m'aan jon, jooohan' tyecho nn'anhan' na m'an nn'an v'i, ndo' na nnda', jn'man nan'ñeen. Ndo' mantyi jndyetyia na m'an quii' n'on nn'an, jndui'han.

¹³Majo' vendye nn'an judíos na nan'xuanhan ts'ian quindua', tomandyi'han, totji'han jndyetyia quii' n'on nn'an. Jndë jo', jnan'tiu nan'ñeen na nt'ahan ts'ian'ñeen na nninjnt'uehan xuee' ta Jesús. Ncüii cüiihan ta'han na tonduehan ndëë jndyetyia: “Yo xuee' Jesús, tsan na

itsinin Pablo ntyja 'naan', ma'ua ja ts'ian na quindui' quii' ts'on tsanva.”

¹⁴Tom'aan ncüii ts'an judío na jndyu Esceva, conduihin ncüii tyee na conintque ntyja 'naan' nn'an judíos. Juu tsan'neen tom'an ntyque' nannon ntsinda jon na totji'han jndyetyia. ¹⁵Majo' ncüii jon xjen na jnt'a ntsinda jon ts'ian'neen, jo' nquii jndyetyia'neen, t'a juu, itso juu ndëehan: “Nquii Jesús, mavajn'an ja jon, ndo' mantyi juu Pablo, ntyji nin ts'an conduihin, majo' 'o' je!, ¿Nin nn'an conduiho?”

¹⁶Ndo' juu tsans'a na ndyii' jndyetyia'neen, tju'hin nacjo nan'neen. Jndëe s'aa juu yohan. Jin vaa jndyi s'aa juu jooohan ata jnty'ii juuhan na ninquintsihan ndo' mantyi tc'ehan. Jndei jndui'han quii' v'aa, jnannonhan. ¹⁷Ndo' tsoñ'en nn'an judíos na m'anhan tsjoon Efeso'neen, yo nin'nn'an na mañoon tsjan conduihan, tycya jñ'oon na nnda' vaa 'nan tui. Mang'e na nnda', tsoñ'enhan tyue jndyihan ndo' tonan't'maan'han xuee' nquii ta Jesús.

¹⁸Ndo' mantyi jndye nn'an na covantyja n'onhan Jesús, jndyonyahan jnanhan. Joo nan'neen tondue jndyoyuhan ntyja 'naan' ts'ian tyia na cont'ahan na tyi'cavee' ts'on jonhan'. ¹⁹Ndo' jndye nn'an na tont'a ts'ian quindua', joo tson 'naanhan na toninjnt'uehin na tont'ahan juu ts'ian'neen, jnan'ncüihinhan'. Ndo' tondëe tsoñ'en nn'an, jnan'cohan joo tson'neen. Ndo' vi na jndë tji'han cüenta nchu xjen njon joo tson'neen, taa' n'onhan na tuee' na njonhan' venn'an ncho'nqui

min s'on xuee. ²⁰Ndo' ng'e na nnda', tëvijndyentyichen nn'an na ty'onhan cüenta jñ'oon ntyja 'naan' ta Jesús. Totsi'manhan' na nquii Tyo'ts'on taquintyja najndei condui jon.

²¹Ndo' vi jndë tenon na tui nan'min', siti Pablo na ngacüenon nnda' jon ndyuua Macedonia yo nin'Acaya. Ndëcya, ncja nnda' jon Jerusalén. Ndo' vi na jndë tuee' jon Jerusalén, chuhan' na mantyi ncja jon tsjoon Roma. ²²Ndo' juu Timoteo yo nin'Erasto na cotejndeihan jon, jñon jonhan na nc'ontyihan Macedonia. Majo' nquii jon ntjontyichenhin ndyuua Asia.

Nn'an tsjoon Efeso tyionhan' na nc'uaa' n'onhan

²³Juu xjen'neen nque nn'an Efeso, t'man jñ'oon jnt'ahan ntyja 'naan' juu ts'ian xco na itsin'man Tyo'ts'on ñuaan nn'an. ²⁴Ndo' juu tsjoon'neen, jo' tom'aan ncüii tsans'a na jndyu Demetrio. Totsiquindyi' tsan'neen s'on xuee na totsia jon 'nan quiyndë na totsijonhan' jooohan' vats'on cüentaa' juu ty'ö Diana na tonan't'maan' nn'an tsjoon'neen. Juu Demetrio'neen yo nin'ntyje jon na ya jñ'oon yohin, tonan'yahan joo nan'neen, na ntyja 'naan' jo' t'man totantjonhan. ²⁵Ndo' juu Demetrio'neen, sitjon jon nan'neen yo nin'vendye nn'an na cont'a ts'ian na sijonhan' juuhan' yo ts'ian na cont'a nquehan. Tso jon ndëehan: —O' ntyjë, mangioho' na juu ts'ianva incyaahan' na ya cotantjön. ²⁶Majo' condyeho' ndo' cotquenho' cüenta na juu Pablova', mandyi' juu na incyaa juu jñ'oon. Itsi'man juu

na joo 'nan na conan'ya jaa, tyi'yuu' na conduihan' Tyo'ts'on. Ndo' chito xia'ntyi nque nn'an tsjoon Efesova na vantyja n'onhan juu jñ'oonva' na itsinin juu, majo'ntyi nque nn'an na ninvaa ndyuaa Asia, vandyuehan na vantyja n'onhan jñ'oonva'. ²⁷Majo' chito xia'ntyi vaa na toncuu' na nndue nn'an na tayuu jnt'ue ts'ianva na cont'a. Mat'manntyi vaa na toncuu' na juu vats'on t'man cüentaa' nquii Diana na conan't'maan' jaa, nndue nn'an na taviquinjonhan'. Ndo' juu na itsiquinjonhan'hin na ngio nn'an, ncju'cjehan' juuhan'. 'O' mangio jnda'ho' na tsoñ'en nn'an ndyuaa Asia conan't'maan'han jon, ndo' mantyi ata nque nn'an na ninvaa tsonnangue.”

²⁸Ndo' nque nan'ñeen, vi na jndyehan jñ'oonmin' na sinin Demetrio, tyion jndyihan' na n'uaa' n'onhan. Jndei tonan'xuaahan, tonduehan:

—Juu Diana cüenta jaa nn'an Efeso, vaa t'man jndyi conduihin.

²⁹Ng'e na jnt'a nan'ñeen na nnda', jo' siquijñ'eenhan' nn'an tsjoon'ñeen. Maquintyjachen tyeque'han quii' v'aa najon na covatjonhan xjen na m'aan junta. Xjen na cotsaque'han jo', t'uehan juu Gayo yo nin'Aristarco, tyechohan nan'ñeen. Ve joo nan'ñeen nn'an ndyuaa Macedoniahin na cotejndeihan juu Pablo. ³⁰Ndo' nquii Pablo, nin'caquee' jon quii' juu v'aa'ñeen, majo' nque nn'an tsjoon'ñeen na vantyja n'onhan Jesús, tyí'ncyahan na nts'aa jon na nnda'. ³¹Ndo' mantyi vendye joo

nn'an na conduihan nanm'ann'ian ndëë joo nn'an ndyuaa Asia, joo nan'ñeen ya jñ'oonhan yo Pablo, jnan'cüanonhan jñ'oon na m'aan jon na tyí'ngaquee'to jon jo'. ³²Majo' nque nn'an na jndë tëtjon v'aa'ñeen, min taxe'cüaa' tson' nin jñ'oon conduehan, ve' vi coñ'eento jndyuehan. Ee vendyehan conan'xuaahan ncüii nnon jñ'oon, ndo' ndyii' ntyjehan conan'xuaahan ncüiichen nnon jñ'oon. Ndo' majndyentyi nan'ñeen, min tyí'quindiohan nin ts'ian na tencüiihan jo'. ³³Ndo' nque nn'an judíos na m'anhan juu tsjoon'ñeen, t'uahan ts'ian nnon Alejandro na quitsinin jon ndëë nan'ñeen, na nin ts'ian tëtjon nn'an v'aa'ñeen. Mang'e na nnda', jo' s'aa jon nt'ö jon na cüichen jndyue nan'ñeen ee vaa jñ'oon na ntsinin jon ndëëhan ntyja 'naan ntyje jon nn'an judíos. ³⁴Majo' joo nan'ñeen, vi na jndë tquenhan cüenta na mantyi juu Alejandro ts'an judíohin, ninncüii jnan'tjon'han jndyeehan. Ndo' cha'na ve hora, ninncüii tonan'xuaahan, tonduehan: “Nquii Diana cüenta jaa nn'an Efeso, vaa t'man jndyi conduihin.”

³⁵Ndo' juu tsantsintji tsjoon'ñeen, vi na jndë sichen jon jndyue nan'ñeen, tso jon ndëëhan: “'O' ntyjë nn'an Efeso, nque nn'an na ninvaa tsonnangue ngio yahan na jaa nn'an tsjoonvahin tijñön jaa na nta'ntyjëë' juu vats'on t'man cüentaa' nquii Diana na conan't'maan' jaa. Nquii jon na taquintyja t'man conduihin. Mantyi ngio jnda' nn'an na cota'ntyjëë' juu 'ndyo nnon nquii Diana na

jnanhan' tsjö'ndue na jndyocuehan' na m'an jaa. ³⁶Mang'e na nnda', ta'nán ts'an na ngitso na tyi'yuu' jñ'oonmin', jo' tavinan'xuaaho', tant'atoho' ncüii nnon na ndëcya nninncyaahan' na tyia ngioho'. ³⁷Ee joo nannonmin' na jndyochoho'hin v'aavahin, tyi'je'quindëë ndüë na jndë jnty'ueehan 'nan na tsixuan juu Diana, nquii jon na conan't'maan' jaa, min tyi'conan'neinhan jñ'oon tsan' cjoo' jon. ³⁸Ndo' nquii Demetrio yo nin'nn'an na ya jñ'oonhin, xe na aa va jñ'oon na nin'quitquenhan cjoo' ts'an, quitsaquitquenhan jñ'oon'ñeen nnon jüë. Ee joo jñ'oon na cotquen nn'an nacjo ntyjehan, jo' covijnda'han'. ³⁹Ndo' mantyi xe na aa vaa ncüiichen nnon jñ'oon na nt'ue n'onho' na nninjnda', juu xjen na nc'oon junta, yajo' nninjnda'han'. ⁴⁰Ee 'nan na jnt'aho' xeevahin, m'aan jaa na toncuu' na ngitso gobernado nacjoo' nquii jon na conan'vë. Ee xe na aa ngüaxee' jon ndëë ndu na jnt'ahan', tajñ'oon na nndëë nnan'ntcü'ë na ngüañoon'han' jaa na tonnon jon." ⁴¹Ndo' vi na jndë sinin tsan'ñeen jñ'oonva', t'ua jon ts'ian na cyahan.

**Tja nnda' Pablo ndyuaa
Macedonia yo Grecia**

20 Ndo' vi na jndë tenoon' na tic'uaa jndyue nan'ñeen, yajo' tqueen' Pablo nn'an na vantyja n'on Jesús. Jñ'oon na sinin jon ndëëhan tyincyaahan' na t'man n'onhan. Jndë jo' tyincyaa jon ts'onhan, jndui' jon, tja ntcüë' jon ndyuaa Macedonia. ²Ninvaa ndyuaa'ñeen tomandyi' jon. Joo

jñ'oon na tonincyaa jon ndëë nn'an na vantyja n'on Jesús na m'anhan ndyuaa'ñeen, tyincyaahan' na t'man n'onhan. Jndë na siquindë jon juu ts'ian'ñeen, jndui' ntcüë' jon jo', tja jon ndyuaa Grecia. ³Jo' tom'aan jon ndye chi'. Mandyo ngua jon v'aandaa na chi ncja ntcüë' jon ndyuaa Siria, ndo' juu xjen'ñeen jndyjii jon jñ'oon na nque nn'an judíos condahan jon. Ndo' ng'e na nnda', sitiü jon na yantyi nnon tyuaa ncja ntcüë' jon, ngüenon nnda' jon juu ndyuaa Macedonia. ⁴Ndo' mantyi tom'an vendye nn'an na tonan'jon yohin, tsan na jndyu Sópater, jon ts'an tsjoon Bereahin, jnda ts'an na jndyu Pirrohin, mantyi ñ'en Aristarco yo Segundo, joo nan'ñeen nn'an tsjoon Tesalónica, ñ'en Gayo, juu jon ts'an tsjoon Derbe, ndo' yo Timoteo, ñ'en Tíquico yo nin'Trófimo, joohan nn'an ndyuaa Asia. ⁵Ndo' joo nan'ñeen ty'entyihan, squehan tsjoon Troas. Jo' tominndoo'han Pablo yo ja Lucas. ⁶Juu nguee na cocüa' nn'an judíos tyoo' na tatsquentë tëquee', jo' tom'án juu tsjoon Filipos. Ndo' vi na jndë tenon juu nguee'ñeen, tuá v'aandaa. Sá, ndo' xee vja 'on squé na m'an nan'ñeen tsjoon Troas. Nen xuee ntjo já jo'.

**Itsinin Pablo ndëë nn'an na
vantyja n'on Jesús tsjoon Troas**

⁷Xee na vejndyee soana, xuee nuinco', nque nn'an na covantyja n'on Jesús, tëtjonhan na ntyjehan tan' tyoo' na covañjoon' n'onhan jon. Ndo' Pablo, sinin jon ndëëhan. Na nonco ncüiichen xuee nndui'

jon, ncja jon. Ng'e jo' mavio chjo xjen na sinin jon ndëëhan, ata tuee' xoncüe tsjon. ⁸Juu cuarto nandye najon na tëtjon já, jndye candi min na conan'xueehan' chon jo'. ⁹Juu cuarto'neen v'aa na jndë ndye quito'han', jo' vequityen ncüii tsans'andyua ventana na vaa juu v'aa'neen. Jndyu juu Eutico. Ndo' ng'e mavio chjo sinin Pablo, jo' sijaa'han' tsantsjon nnon juu. Ndo' xjen na ty'oon tsantsjonhin, mana tequintyahin xen' tyuaachen. Ndo' xjen na jnan've nn'anhin, mats'oohin. ¹⁰Ndo' təcue Pablo tyuaa, tacüangio jon, jndyots'aa jon ts'oo'neen. Ndo' itso jon ndëë nn'an na vantyja n'on Jesús:

—Tyi'ntsi'ndaa'han' ngioho', vando' nnda' juu.

¹¹Ndo' vi jndë na tso jon na nnda', tëve nnda' jon quii' v'aa'neen. Tyjee jon tan' tyoo' yohan na covañjoo' n'onhan Jesús, jndë jo' tcüa'han. Ndo' sininntyichen jon yohan ata tævixuee. Jndë jo' jndui' jon. ¹²Ndo' juu tsan'neen na tyioohin, saqui'ndyehanhin vaa' juu. Tsoñ'ehan t'man vaa sinjoo'han'hin na vando' nnda' juu.

**Jndui' Pablo yo ntyje jon,
ty'ehan tsjoo' Mileto**

¹³Já santýé, sá yo v'aandaa, squé tsjoo' Aso. Ee jndë jnan'jnt'á yo Pablo na juu tsjoo'neen ngancüi já yohin, ee juu jon tja ng'ee jon. ¹⁴Ndo' vi jndë na tencüi já yohin, vi tojnaan' sá yo v'aandaa, squé tsjoo' Mitilene. ¹⁵Jnt'uí juu tsjoo'neen, ndo' ncüiichen xuee tenón tyuaa chjo na jndyu Quío na m'aan ndaandue xi'jndiohan'.

Ncüiichen xuee squé mañoon tyuaa chjo na jndyuhán' Samos na mantýi m'aan ndaandue xi'jndiohan'. Jndë jnt'uí tsjoo'neen, sá, squé ndyuaa Trogilio. Jo' tajndýé. Ndo' ncüiichen xuee santýé, squé tsjoo' Mileto.

¹⁶Nnda' vaa na jnt'á, ee juu Pablo jndë sitiú jon na tyi'cacüentyjee' jon tsjoo' Efeso ndyuaa Asia. Ee jndë tji' jon cüenta xe na aa ngüenon jon jo', ntsichjuhan'hin nato na vja jon. Jo' na sicjehin cha' na tyi'nan ro jndë m'aan jon Jerusalén ndo' nguee' nguee Pentecostés.

**Jñ'oon na siqui'maan' Pablo nn'an
na conintque vats'on Efeso**

¹⁷Juu xjen na m'án tsjoo' Mileto'neen, t'ua Pablo ts'ian ndëë vendye nn'an na coquitqueen'han nque nn'an na conintque quii' nt'an tmaan' nn'an na vantyja n'on Jesús na m'anhán juu tsjoo' Efeso'neen. ¹⁸Ndo' xjen na sque nan'neen na m'aan jon, itso jon ndëëhan:

—'O' ntyjé, mangio jnda'ho' nchu vaa na tom'an ja quii' nt'anho' ntyjantýi xee na vejndýee na tyjé ndyuaa Asiava. ¹⁹Totyentjón nnon ta Tyo'ts'on na ninquii'chen toju'cje ja. Na tots'a ts'ian'neen, jndye vaa na tots'ndaa'han' ntyji, ata tot'iö. Ndo' mantýi jndye vaa na toquenön na tonda nn'an judíos ja na nin'quinan'cuee'han ja. ²⁰Majo' min na toquenön nan'min', tyí'cjöcüentyjé' na chen totsínën ndëëho' tsoñ'en jñ'oon na ngotejndeihan' 'o'. Totsi'man ndëëho' xjen na tovcüi'ho' ndo' mantýi xjen na tué quii' nt'aaho'. ²¹Tsoñ'enho' tocüji' jndyoyu ja ndëëho', tanin min na aa nn'an

judíos conduiho', ndo' min na mañoon tsjan nn'an conduiho'. Totsjö na quintcüe' n'onho' jnanho' tonnon Tyo'ts'on ndo' cantyja n'onho' ta Jesucristo, nquii jon na conduihin na itye'ntjon jon jaa. ²²Ndo' naneinhin, majndë majö rii'. Jö Jerusalén ng'e nquii Espíritu Santo i'ua jon ts'ian nnön na cjö jo', min tyi'quintji nin 'nan iminndoo'han' ja jo'. ²³Xia'ntyti na macüji' ja cüenta na ncüii cüii tsjoon na mavenön, nquii Espíritu Santo itsi'man jon nnön na joo nn'an na m'an Jerusalén, mancüiixjen nt'avi'han ja, ndo' nnt'ahan na nc'ön navi'. ²⁴Majo' min na nnda' vaa na ngenön, ta'nan its'aahan' ja. Min xe na aa nnan'cuee' nn'an ja, ta'nan its'aahan' ntyji. Ninncüii vaa na ndyii' ts'ön, na yo na nën rö ntsiquindëë juu ts'ian na t'ua ta Jesús nnön na cüji' jndyoyu jñ'oon naya ntyja 'naan' na vi'ntyjii Tyo'ts'on nn'an.

²⁵“Ndo' naneinhin, 'o' na jndë toninncyaa jñ'oon ndëëho' ntyja 'naan' nchu vaa na itye'ntjon Tyo'ts'on nn'an, ntyjii' ya ts'ön na min'ncüiiho' taje'quijnty'ia nnda'ho' ja. ²⁶Jo' xeevahin, macüji' jndyoyu ndëëho' min xe na aa ngitsu ñuaan' ts'an, majo' ja tajnan quichö. ²⁷Ee tsoñ'en jñ'oon na nt'ue ts'on Tyo'ts'on na ncüaa' n'onho', jndë si'manhan' ndëëho', min'chjo tyíquity'iuhan' ndëëho'. ²⁸Ng'e jo' quitquen nqueho' cüenta, ndo' mantyi yo nin'nque nn'an na conduihan tmaan' na vantyja n'on Jesús, ee nquii jon jndë sijnda jon joohan yo neoon' jon.

Manquiintyi Espíritu Santo i'ua jon ts'ian ndëëho' na quita'ntyjee'ho' nan'ñeen. ²⁹Ndö vaa ts'ian na ma'ua ja ndëëho', ee ntyji ya vi na jndë jnt'ui ja, ntsaque' nn'an quii' nt'anho' na nnan'ndaa'han n'onho' ntyja na conan'jonho' yo Cristo. Na nt'a nan'ñeen na nnda', ntsijonhan' cha'vijon xjen na cotsque lobo quii' nt'an quinman na conan'cüje cho'ñeen joo o'. ³⁰Ata quii' nt'an ntyje nqueho', nndui' vendyeho' na nnan'manhan ndëë nn'an na conduihan tmaan' cüentaa' Tyo'ts'on. Majo' joo jñ'oon'ñeen, ve' quintuhan', chito jñ'oon na mayuu'han'. Nt'ahan na nda' cha' vendye nn'an na vantyja n'on, nnan'jon nan'ñeen yohan.

³¹Mang'e na nnda', c'on cjehe' ndo' cañjooon' n'onho' ndye chu, naxuee ndo' natsjon, tyí'cjöcüentyjé' na totsiqui'man'ho' cha' ncüii cüiiho' ngavaa'ntyichen n'onho' juu jñ'oon' Tyo'ts'on. Ata tocüji'han' ndaa nnön na tots'a ts'ian'ñeen quii' nt'anho'.

³²“Ndo' naneinhin 'o' ntyjé, ma'ndyi ja 'o' nt'ö nquii Tyo'ts'on ndo' yo juu jñ'oon naya na tsixuan nquii jon. Juuhan' vaa najnde'i na tsixuanhan' na ngaqueho' tonnon jon. Mantyi ntyja 'naan'han' ndaho' tsoñ'en na jndë tco' jon 'ndyo jon na nninncyaa jon nnon ncüii cüii ts'an na iquen jonhin na conduihin ñuan nquii'. ³³Ja min s'on xuee 'naan' ts'an, min s'on ijan, ndo' min ndiaa' ts'an, min ncüii nnon joo nan'min' tacotsjaa' ts'önhan'. ³⁴Ata manquentyiho' ngio jnda'ho' ncö tots'a ts'ian yo nt'ö na tovantjön 'nan na tocanhan' ja, ncö ndo' mantyi nque nn'an na tonan'jonhan

yo ja ntyja 'naan' juu ts'ianva na mats'a. ³⁵Juu xjen na tom'an quii' nt'anho', ninnquii'chen tots'i'man ndëëho' na quint'aho' ts'ian cha' nque nn'an na itsitjahan' 'nan na ninjnt'uehin, nndëë ntejdeiho'hin. Ninnquii'chen cañjooon' n'onho' juu jñ'oon na tso ta Jesús, tso jon: Nquii Tyo'ts'on, t'manntyichen ityioo jon jn'aan ts'an na its'aa naya ncüiichen ts'an, chintyi juu ts'an na iy'oon cüentahan'."

³⁶Ndo' Pablo, vi na jndë sinin jon jñ'oonmin', jo' tconxtye jon. Ndo' juu jon yo nin'tsoñ'en nan'ñeen, jnan'neinhan nnon Tyo'ts'on.

³⁷Tsoñ'enhan sityiahan' ngiohan, ta'han tyueehan, jndyo'ts'aahin jon ndo' tyincyahan ts'onhin.

³⁸Ee t'man si'ndaa'han' ngiohan jñ'oon na tso jon ndëëhan na taje'quijnty'ia nnda'hanhin. Ndo' vi jndë jo', tyequi'ndyehan jon najjon ventyjee' v'aandaa.

'Nan na tui na ñjon Pablo nato Jerusalén

21 Ndo' vi jndë na tuá v'aandaa, joo nan'ñeen, ty'onhan, toty'ehan. Ndo' já sá jndyoyú, squé ndyuaa Cos na m'aan ndaandue xi'jndiohan'. Ncüiichen xuee santyéehën. Squé tyuaa Rodas na mantyi m'aan ndaandue xi'jndiohan'. Jo' jnt'uí, sá, squé tsjooon Pátara. ²Ndo' juu tsjooon'ñeen, jo' tijnda' ncüii v'aandaa na ngüet'iohan' ndaandue na ngeue'han' ndyuaa Fenicia. Jo' tuá, sá. ³Juu ndyuaa Chipre na m'aan ndaandue xi'jndyiohan', vi na jndë tityincyoo'han', xjen na savenónhan', ntjohan'

tontyjandyuaan'. Sá, squé tsjooon Tiro ndyuaa Siria. Juu tsjooon'ñeen, jo' tēcüentyjee' v'aandaa'ñeen na ndui' quichu na chuhan', jo' jnt'uí. ⁴Juu tsjooon'ñeen jnt'ué nn'an na vantyja n'onhan Jesús, ndo' vi na jndë tijnda' najjon m'anhan, nen xuee ntjo já yo nan'ñeen. Nquii Espíritu Santo jndë si'man jon ndëëhan nin 'nan na ngenon nquii Pablo, ng'e jo' jnduehan nnon jon na tyi'ncjato jon Jerusalén. ⁵Ndo' vi na jndë tenon joo nen xuee'ñeen, nque nan'ñeen na vantyja n'onhan Jesús yo ntcuhan yo nin'ndahan, tsoñ'enhan tyequi'ndyehan já 'ndyo tsjooon. Squé na m'aan ts'otei' 'ndyo ndaandue. Jo' tonquityé, jnan'nén nnon Tyo'ts'on. ⁶Ndë jo', tyincyá nan'ñeen ts'on ntyjé yohan. Ndo' vi jndë jo', tuá v'aandaa ndo' nan'ñeen, tyentcúel'han nt'aahan.

⁷Juu v'aandaa'ñeen, jndui'han' tsjooon Tiro. Sá, squé tsjooon Tolemaida. Jo' jnt'uí v'aandaa'ñeen. Ndo' nque nn'an na vantyja n'onhan Jesús na m'anhan tsjooon'ñeen, sancyá ts'on nan'ñeen, ndo' ntjo já yohan ncüii xuee. ⁸Tonco ncüiichen xuee, jnt'uí tsjooon'ñeen. Sá, squé tsjooon Cesarea. Jo' squé vaa' Felipe, tsan na toninncyaa jñ'oon naya ntyja 'naan' Jesucristo. Nque nn'an na vantyja n'on Jesús na m'anhan Jerusalén, jndë t'uahan ts'ian ndëë ntyque' ntyjehan na quityentjon nan'ñeen ndëëhan. Ndo' juu Felipe'ñeen, jon conduihin ncüii joo na ntyque' nan'ñeen. Jo' ntjo ya chjo já. ⁹Juu tsan'ñeen m'an nenque nanntcu ntsinda jon na tyí'quitonco joo. Joo nanntcu'ñeen conduihan nn'an na

toninncyaa jñ'oon' Tyo'ts'on. ¹⁰Ndo' vi na jndë s'aahan' xuee na m'án jo', ndo' ncüii ts'an na jndyu Agabo na jnan jon ndyuua Judea, tyjee' jon jo'. Juu tsan'ñeen conduihin ts'an na toninncyaa jñ'oon' Tyo'ts'on ntyja nchu vaa 'nan na nguua.

¹¹Tyjee' jon v'aa najjon na m'án.

Ty'oon jon ndiaa na cotyen tsiaa' Pablo, yo juuhan' sityen nquii jon ng'lee jon yo nin'nt'ö jon. Itso jon:

—Nquii Espíritu Santo, ndö vaa na itsiquindyi jon. Nque nn'an judíos na m'anhan Jerusalén, cha'xjen na mats'a, mannda' vaa nnan'tyenhan juu ts'an na 'naan' ndiaava. Ndo' na nninncyahan cüentahin nduee nn'an na mañoon tsjan conduihan na quitoxen nan'ñeenhin.

¹²Xjen na jndyé jñ'oonva', já ndo' mantyi nque nan'ñeen na vantyja n'onhan Jesús na m'anhan Cesarea, jnt'á ty'oo Pablo na tyi'ncjato jon Jerusalén. ¹³Majo' t'a jon, itso jon:

—¿Nin ts'ian na cotyueeho' nnön? Na cont'aho' na ndda', concyaho' na chjoo' ts'ön. Ee mancüiixjen mancyaa nquii ja na ngenön min'cya ro nnon 'nan na nin'quint'a nn'an Jerusalén ja. Cuaa nquii min na nnan'tyenhan ja ndo' min xe na aa nan'cuee'han ja ng'e na condui ja cüentaa' ta Jesús.

¹⁴Ndo' ng'e na tyi'quindëe nnt'á na ntsqué ñuaan' jon na vja jon Jerusalén, jo' jnty'ëtó. Jndué:

—Quindui cha'xjen na nt'ue ts'on nquii ta Tyo'ts'on yo Pablo.

¹⁵Jndë jo' jnan'jnt'á, savá Jerusalén. ¹⁶Ndo' vendye nn'an Cesarea'ñeen na vantyja n'onhan Jesús, jnan'jonhan yo já na sá. Tyequi'ndye nan'ñeen já na m'aan

Mnasón. Juu jon tsan na jnan ndyuua Chipre na m'aan ndaandue xi'jndiohan'. Juu Mnasón'ñeen tijndye xuee na vantyja ts'on jon Jesús. Tijnda' na ntjo já vaa' tsan'ñeen.

Tëquindyiaa' Pablo Santiago

¹⁷Xjen na squé tsjoon Jerusalén, nque nn'an tsjoon'ñeen na vantyja n'onhan Jesús, yo na neinhan ty'onhan cüenta já. ¹⁸Ndo' vi na tonco ncüiichen xuee, juu Pablo tja jon na m'aan Santiago, ndo' mantyi sá yohin. Nque nn'an na conintque quii' nt'an nn'an na vantyja n'on, tsoñ'engan jndë tencüiihan jo'.

¹⁹Ndo' juu Pablo, tyincyaa jon ts'on nan'ñeen. Ndo' vi jndë jo', chen jndyi sinin jon ndëehan tsoñ'en ntyja na totejndei Tyo'ts'onhin ts'ian na tots'aa jon quii' nt'an nn'an na mañoon tsjan conduihan.

²⁰Ndo' vi na jndë jndyehan jñ'oon na sinin jon, ta'han jnan't'maan'han Tyo'ts'on. Jnduehan nnon Pablo:

—Mayuu' ntyjë, majo' ntyji' na joo ntyjëehë nn'an judíos na m'an tsjoonva, minchenhan na jndë vantyja n'onhan Jesús, ndo' tsoñ'engan cotji'han cüenta na chuhan' na quitsiquindë ts'an juu ntji na tqen Moisés. ²¹Majo' vaa jñ'oon na condyehan ntyja 'nan'. Ee coninc'uaa jñ'oon na matsi'man' ndëe ntyjëehë nn'an judíos na m'anhan quii' nt'an nn'an na mañoon tsjan conduihan, na joo nan'ñeen matsiqui'man'han na tavinan'jñ'oon'han juu ntji na tqen Moisés, min tyi'icanhan' na nt'ahan juu costumbre na jaa nn'an judíos cont'a yonon'ndaa ndaha, min

tyi'nan'quindēhan joo costumbre na jnan'jnda' ndochiihi na tom'an ndyu na toxen'chen. ²²Ndo' ng'e na nda', ndö vaa na cotj'i' cüenta na chuhan' na quint'a. Ee nque ntyjēhē na m'anhan tsjoonvahan na vantyja n'onhan Jesús, mancüixjen nndyehan na jndē tyje'. ²³Ng'e na nda', ndö quitsa' cha'xjen na condué nnon'. Quii' nt'án m'an nenque nannon na vaa jñ'oon na jndē tquenhan jndyuehan nnon Tyo'ts'on na chuhan' na quinan'quindēhan juuhan'. ²⁴Jo' quitsijon 'u' yo nanmin', quitsa' ts'ian yohan na icanhan' na quit'aho' cha' ntquenhan na ji'ua conduiho' cha' ndēē na nninnqui' nquenhan. Ee na ntsa' na nda', yajo' tsoñ'en ntyjēhē ncüaa' n'onhan na joo jñ'oon na condyehan ntyja 'nan', min tyi'yuu'han'. Ndo' ntji'han cüenta na mantyi 'u' mavangue' jñ'oon na tquen Moisés. ²⁵Majo' ntyja 'naan nque nn'an na vantyja n'onhan Jesús na mañoon tsjan nn'an conduihan yo jaa, jndē jnan'cüanón tson na m'anhan na jndué ndēēhan na xia'ntyti icanhan' na tantcüa'han s'i quioo' na jndē tijnt'ue nn'anhan' na conan't'maan'han 'nan na jnan'ya nn'an. Min tantquiihan neon', min s'i quioo' na ve' tue' jndio', min tavinc'onhan yo ntyjehan na ve' ndö' ro.

Ty'on nn'an Pablo quii' vats'on t'man na ncja jon navi'

²⁶Ndo' ty'oon Pablo cüenta joo nenque nannon'ñeen. Ndo' tonco ncüiichen xuee, jnt'ahan ts'ian na tquenhan'hin na ji'ua conduihan

tonnon Tyo'ts'on. Ndo' vi jndē jo', tēquee' jon quii' vats'on t'man. Tatsiquindyi jon ntyee ntyja 'naan' juu xuee na nnan'quindēhan juu ts'ian'ñeen ndo' na ngue' quioo' na tonnon Tyo'ts'on ntyja 'naan ncüii cüiihan.

²⁷Joo ntyque' xuee na ntjo jñ'oonhin yo nan'ñeen, mavaa xjen na ngaquindēhan'. Ndo' juu xjen'ñeen, ñ'en vendye nn'an judíos na jnanhan juu ndyuua Asia. Ndo' na nda', jnan'jmiin'han nn'an na m'an vats'on'ñeen, ty'onhan jon. ²⁸Ta'han jndei jnan'xuaahan, jnduehan:

—'O' ntyjē Israel, cüa, quitejndeiho' já ee juu tsanvahan, manquiiintyi juu na mandyi' tsochen njoon. Itsinin juu jñ'oon nacjö yo nacjoo' juu jñ'oon na tquen Moisés na ico'xenhan' yo juu vats'on t'manva. Ndo' chito ve' xia'ntyti na nda' vaa na its'aa juu, mantyi vendye nn'an na mañoon tsjan conduihan, jndē jndyoquityii' juuhan quii' vats'on t'manva. Ndo' na s'aa juu na nda', jndē sity'a juuhan' na ji'ua tsixuanhan'.

²⁹Ndö' vaa jñ'oon na jndue nan'ñeen ng'e tyi'covivioto xjen na jnty'iahan Pablo quii' tsjoon yo Trófimo, tsan tsjoon Efeso, ndo' juu tsan'ñeen, tsan na mañoon tsjan conduihin. Ndo' na nda', jnan'tiuhan na juu Pablo tēy'oon jon tsan'ñeen quii' vats'on t'man 'naanhan.

³⁰Ng'e jo' tsochen nn'an tsjoon Jerusalén jnan'jmiin'han, jnan'nonhan, ndo' cje jndyi tēncüiihan. T'uehan Pablo, tji'han jon quii' vats'on'ñeen,

jndyotscaa'han jon toch'een'han'. Jndë jo' macantye'e' ro të'han jndyuehan'. ³¹Ndo' viochen xjen na conan'jndëhan na nin'quinan'cuee'han jon, tuee' ts'an naijon na m'aan nquii ts'an na ico'xen sondaro quii' tsjoon Jerusalén. Siquindyii tsan'neen jon na tsochen nn'an tsjoon'neen contsjëhan yo jñ'oon'neen. ³²Ndo' juu xjen na jndyii tsan'neen na nnda', quintyjachen tëchu jon sondaro yo capitán na nan'xuanhan ncüii cüii ciento sondaro. Ninñoon' ty'ehan naijon na m'an joo nan'neen. Ndo' nque nn'an na cotja'han Pablo, vi na jndë jnty'iahan sondaro'neen, ninñoon' jnty'ehan na cotja'han jon. ³³Ndo' nquii tsan'neen na ico'xen sondaro, xjen na tyjee' jon, t'ua jon ts'ian na cy'onhan Pablo, ndo' quinan'tyenhan jon yo ve carena. Jndë jo' taxee' jon, nin ts'an condui Pablo ndo' nin 'nan sitjahin. ³⁴Ndo' ñ'en nan'neen jnan'xuaahan ncüii nnon jñ'oon nacjoo' Pablo, majo' mañoon ntyjehan vandyä' jñ'oon na jnan'xuaahan. Ndo' tsojnaan' na jnan'jmiin' nan'neen, jo' nquii tsan na ico'xen sondaro'neen, ndicüaa' ts'on jon yuu vaa nquii jñ'oon na mayuu'. Ng'e na nnda', t'ua jon ts'ian ndëë sondaro 'naan' jon na quitsay'onhan Pablo v'aa naijon na com'anhan. ³⁵Ndo' xjen na tuee' jon naijon na ngava ts'an na ngaquee' jon juu v'aa'neen, nque sondaro'neen chondyehan jon jnaan' na nque nn'an na jndye jndyi'hin na conchjehan jon. ³⁶Ee nque nn'an na tentyjahan tonquen' sondaro'neen, ninvito tonan'xuaahan, tonduehan: "Maninjon ro quinan'cuee'ho'hin."

**Itsinchu' Pablo jñ'oon
'naan' jon ndëë nn'an**

³⁷Ndo' nque sondaro'neen, xjen na vi mantyi'han Pablo quii' juu v'aa'neen, yajo' taxee' jon nnon nquii ts'an na ico'xen. Tso jon nnon tsan'neen:

—¿Aa vanaan na ntsjö ncüii 'ndyo jñ'oon nnon'?

T'a tsan'neen, taxee' jon:

—¿Aa ya ntsinin' jñ'oon griego?

³⁸Yajo' ¿Aa chi condui 'u' juu tsan Egipto na tyi'covijndye xuee na sue tsan'neen nacjoo' nquii gobiernon? Sitjon tsan'neen nenque min nn'an vi nn'an na tëchu juuhan ndyuaa na xjen ro cova!.

³⁹Ndo' jo' t'a Pablo, sitcüe' jon jñ'oon nnon tsan'neen:

—Condui ja ts'an judío. Tui ja juu tsjoon Tarso, tsjoon t'man na ico'xenhan' ndyuaa Cilicia. Majo' mac'an vi naya'neen nnon', ncyä' chjo jñ'oon na ntsinën ndëë nanmin'.

⁴⁰Ndo' juu tsan'neen, ntjo ntyjii jon na nnda'. Yajo' tcüentyjee' Pablo naijon na ngaquee' ts'an 'ndyo juu v'aa'neen. S'aa jon nt'ö jon ndëëhan na cüichen jndyuehan. Ndo' vi na jndë tichen jndyuehan, ta' jon sinin jon ndëëhan yo jñ'oon hebreo, jñ'oon na mancüiixjen na conan'nein nquehan. Itso jon:

22 —Nnda' 'o' ta, yo 'o' ntyjë cüajön, quindyeho' chjo jñ'oon na itsinchu'han' ntyja njan.

²Ndo' ya na jndyehan na sinin jon ndëëhan yo jñ'oon 'naanhan, jñ'oon hebreo, chen tui jndyuehan na ntquenntyichenhan cüentahan'. Itsontyichen jon ndëëhan:

³—Ja mantyi mats'an judío ja cha'nan nqueho'. Tsjoon Tarso ndyuua Cilicia, jo' tui ja, majo' ntjoohin Jerusalén, jo' tēque ja, nquii maestro Gamaliel, juu jon tots'i'man nnön. Nque ndochiihi na tom'an ndyu na toxen'chen, tonan'y'onhan juu jñ'oon na tquen Moisés na ico'xenhan'. Nquii Gamaliel quindē ya tots'i'man jonhan' nnön. Majoo' jndyi ts'ön na ngotyentjön nnon Tyo'ts'on cha'xjen na cont'a nqueho' xeevahin. ⁴Joo xee na toxen'chen, nque nn'an na m'an natoo' Jesús, tojöntya na nquen'han na tots'a v'ihan, ata s'a na cūjehan. Min nannon ndo' min nanntcu, tojöcūjahan ndo' totsityēnhan yo carena, ⁵Ndo' nquii tyee na conintque ntyja 'naanho' yo nin'tsoñ'en nn'an na conintquehan ndēēho', mangio jnda'hin na tyincyahan tson nnön na ncjōy'ōnhan' na m'an ntyjēēhē na m'anhan tsjoon Damasco. Nque nn'an tsjoon'ñeen na vantyja n'onhan Jesús, tyjēquichōhin na nty'ihan vancjo ntjoohin Jerusalén cha' quityionhan jnanhan, tsojnaan' na vantyja n'onhan Jesús.

Itsinin Pablo na ntcü'e' ts'on jon jnaan' jon

(Hechos 9:1-19; 26:12-18)

⁶Tsontyichen Pablo: “Juu xjen na ñjōn nato na tyjē Damasco na mandyo nguē jo', ndo' cha'na yajmin', ninjonchen tyioo chon xi'jndio nc'ia. Juuhan' jnanhan' quiñoon'ndue, tenonntyja xjen na xueehan'. ⁷Ndo' na nnda' 'nan tjōn, tyioo ja tyuua, ndo' jndyi na i'man ts'an ja. Taxee' jon nnön:

Nnda' Saulo, ¿Ndu na mantye'e' ja? ⁸Ndo' t'a, tax'ē: ¿Nin ts'an 'u', ta? Ndo' t'a jon, itso jon: Maja Jesús tsan Nazaret na mantye'e' ja. ⁹Ndo' nque nn'an na tyenan'jon yo ja, jnty'iahan juu chon'ñeen, majo' tataa' n'onhan juu jñ'oon na sinin jon nnön. ¹⁰Ndo' tax'ē nnon jon: Nnda' ta, ¿Nin 'nan na chuhan' na quits'a? Ndo' t'a ta Jesús 'ndyō, itso jon: Quinanquintya', cja'cya' tsjoon Damasco. Jo' ngitso ts'an nnon' tsoñ'en na jndē sijnt'a ja na ntsa'. Nnda' vaa tso jon nnön. ¹¹Majo' tsojnaan' na xuee jndyi juu chon'ñeen, jo' na sinchjaan'han' ja. Ng'e jo', nque nan'ñeen na tyenan'jonhan yo ja, tyet'uehan nt'ō, ve' nnda' vaa na tuēcya juu tsjoon'ñeen.

¹²“Jo' m'aaan ncüii ts'an na jndyu Ananías. Juu tsan'ñeen yo na xoncüee' ts'on jon ivanguee' jon juu ntji na tquen Moisés. Ndo' nque ntyjē nn'an judíos na m'anhan tsjoon'ñeen, tsoñ'enhan njon jndyi tsan'ñeen ngiohan. ¹³Tuee' jon najon na m'an ja. Ndo' tso tsan'ñeen nnön: “U' ntyjē Saulo, ncyaa xco Tyo'ts'on na ndyia' nnda'.” ¹⁴Ndo' tsontyichen jon nnön: “Nque ndochiihi na tom'an ndyu na toxen'chen, tonan't'maan'han nquii Tyo'ts'on, manquii jon na jndē tji jon 'u'. S'aa jon na nnda' cha' ncüaa' tson' 'nan na nt'ue ts'on jon yo 'u'. Tji jon 'u' cha' nquii jnda jon na tajnan tsixuan, ndyia'hin, ndo' mantyi na ndyi' jñ'oon na ntsinin jon nnon'. ¹⁵Ee i'ua jon ts'ian nnon' na ndui 'u' ts'an na ncüiji' jndyoyu' ndēē nn'an ntyja 'naan' 'nan na jndē jndyia' nnon' yo jñ'oon na

jndë jndy' na tso jon nnon'. ¹⁶Ndo' nanein, ¿Nin ncüiichen na minndo'? Quinanquintyja' ndo' quinda' yo xuee' ta Jesús. Can' nnon jon na quitsintju' jon 'u' yo jnan na tsixuan'."

**Jñon Tyo'ts'on Pablo tondëë
nn'an na tachi judíos**

¹⁷Ndo' tsontyichen Pablo: "Ndo' xjen na jndyö ntcü'ë ntjoohin Jerusalén, tyjë vats'on na têtsinën nnon Tyo'ts'on. Ndo' juu xjen'ñeen vaa ncüii nnon na jnty'ia na si'manhan' nnön. ¹⁸Quityquii' nan'ñeen jnty'ia nquii Jesús. Tso jon nnön: "Quitsicje 'u' na quindui' tsjoonvahin ee nn'an m'an ntjoohin tyi'xe'quindyehan jñ'oon na ncüji' jndyoyu' ntyja njan. ¹⁹Ndo' t'a, tsjö: Nnda' ta, joohan ngio jnda'han na tojoc'ë quii' tsoñ'en nt'aan'on 'naanhan. Ndo' mantyi ngiohan na nque nn'an na vantyja n'on 'u', tocüja' jahan ndo' tju'han vancjo. ²⁰Ndo' mantyi juu xjen na jnan'cuee' nn'an Esteban, nquii tsan na tocüji' jndyoyu ntyja 'nan', mantyi ñ'en ja yo nan'ñeen, ndo' tanc'üë na tui na nnda', ndo' ndiaa joo nan'ñeen, maja tqüen cüentahan' xjen na jnan'cuee'han jon." ²¹Majo' nquii ta Jesús, t'a jon 'ndyö: "Quindui' ntjoohin, ee tondëë nn'an na mañoon tsjan conduihan na tycya ndyuaa tsjoonhan, jo' majñön 'u!."

**M'aan Pablo nt'ö tsan
na ico'xen sondaro**

²²Ndo' joo nn'an judíos'ñeen na tji'hin Pablo quii' vats'on'ñeen, totquenhan cüenta joo jñ'oon na

sinin jon, majo' vi na jndë tso jon juu jñ'oonva', matavityi'han nquenhan. Ta'han jnan'xuaahan, jnduehan ndëë sondaro'ñeen: — Maninjon ro quinan'cuee'ho' tsanva' ee tyi'quichuhan' na ngüando'chen juu.

²³Nan'ñeen jndei tonan'xuaahan. Ndo' tji'han ndiaahan ndo' totjue'han joohan' nandye, ndo' jnt'ahin na nnda' si'manhan' na quindya' jndy' ngiohan. Ndo' mantyi totjue'han ts'ojndë nandye na tyi'cuee' n'onhan jon. ²⁴Yajo' nquii tsan'ñeen na ico'xen sondaro, t'ua jon ts'ian na quitsay'onhan Pablo quii' v'aa najon na com'anhan. Ndo' t'ua jon ts'ian na quitja'han Pablo yo tjantsi' cha' nninjnda' ndu na nnda' vaa na jnan'xuaa nan'ñeen cjoo' jon. ²⁵Majo' vi na jndë na jnan'tyenhan jon na ntja'hanhin, ndo' tso jon nnon juu capitán na minntyjee' jo':

—Juu ntji na ico'xenhan, ¿Aa ncyaaahan' na vanaan na ntja'ho' ts'an na conduihin ts'an na m'aan nacje' 'naan' tsjoon Roma na min tyi'covijnda' na aa vaa jnaan' juu?

²⁶Ndo' juu capitán'ñeen, vi na jndë jndy'ii jon jñ'oonva', tëntyjaa' jon na m'aan nquii tsan'ñeen na ico'xen tsoñ'en sondaro. Itso juu nnon tsan'ñeen:

—¿Nchu vaa ntsa' yo tsanva'? Ee conduihin ts'an na m'aan ntyja 'naan' tsjoon Roma.

²⁷Ndo' juu tsan'ñeen, sindyoo'hin na m'aan Pablo. Taxee' tsan'ñeen nnon jon:

—¿Aa mayuu' jñ'oon na condui 'u' ts'an cüentaa' tsjoon Roma?

Ndo' t'a Pablo 'ndyö tsan'ñeen, itso jon:

—Mayuu'han'.

²⁸Ndo' juu tsan'ñeen na ico'xen jon sondaro'ñeen, itso jon:

—Ja maya s'on tyiön cha' ntsixuan ja ts'an na m'aan nacje 'naan' Roma.

Ndo' t'a Pablo 'ndyo tsan'ñeen:

—Majo' ntyjanty xjen na tui ja, condui ja ts'an ntyja 'naan' tsjoon Roma.

²⁹Ndo' nque sondaro na mavaa xjen na ntja'han Pablo, ninñoon' jnty'ehan jon, tenaanhan nnon jon. Ndo' mantyi nquii tsan na ico'xen joohan na t'ua jon ts'ian na cüütyen Pablo, ty'ue jndyi jon vi na jndë taa' ts'on jon na condui tsan'ñeen ts'an na m'aan nacje 'naan' tsjoon Roma.

Minntyjee' Pablo tondëë

nanm'ann'ian 'naan nn'an judíos

³⁰Majo' nquii tsan'ñeen na ico'xen sondaro'ñeen, nin'cüaa' jnda' ts'on jon nin ng'e'ñeen na cont'a nn'an judíos jnaan' Pablo. Ng'e jo' vi ya na tonco ncüiichen xuee, t'ua jon ts'ian na nque ntyee na conintque ndëë ntyjehan nn'an judíos, yo nin'tsoñ'en nanm'ann'ian 'naanhan, cancüihan. Ndo' tji' jon Pablo, tÿ'oon jonhin tondëë nanm'ann'ian'ñeen.

23 Ndo' Pablo je', quii jndyiaa' jon ndëë nanm'ann'ian'ñeen. Tso jon ndëëhan:

—'O' ntyjÿ, ninvaa xuee na tÿque ja, mavicjÿ quii' ñuan njan na ninquii'chen mats'a cha'xjen na iquenhan' xjen na quits'aa ts'an na tonnon nquii Tyo'ts'on.

²Ndo' na tso Pablo na nnda', juu Ananías, nquii tyee na conintque, t'ua jon ts'ian ndëë nn'an na

minntyjee' ngiaa' Pablo, na quituen'han nda' 'ndyo juu. ³Ndo' na nnda', jo' tso Pablo nnon juu tyee'ñeen:

—Nquii Tyo'ts'on mmin' jon 'nan 'u' ee ve vaa na matsa'. Ng'e 'u' tsixuan' na ntco'xen' ja cha'xjen na co'xen nquii ntji na tquen Moisés, majo' sa' ts'ian na quitja' nn'an ja min na juu ntji'ñeen itsiquindyihan' na tyi'cüanaan na ntsa'han'.

⁴Ndo' joo nn'an na m'an jo', jnduehan nnon Pablo:

—Nquii tyee na conintque na itye'ntjon jon nnon Tyo'ts'on, tyi'quichuhan' na matscüejan'hin.

⁵Ndo' t'a Pablo, itso jon:

—'O' ntyjÿ, tyi'condyi ja na conduihin tyee na conintque, ee mayuu' macüiixjen vaa ntji na jndui na ico'xenhan' na tyi'ntsinin ts'an jñ'oon na ntscüejan'han' nquii tsan na conintque ndëë nn'an tsjoon' juu.

⁶Ndo' juu xjen'ñeen, tquen Pablo cüenta na nque nanm'ann'ian'ñeen, ve tmaan' conduihan. Ee ñ'en nan'ñeen conduihan tmaan' nn'an judíos na jndyuhan' saduceos. Ndo' mañoon ntyjehan conduihan tmaan' fariseos. Ndo' na nnda', sue jon jndyee' jon, tso jon ndëëhan:

—Nnda' ntyjÿ, condui ja ts'an fariseo, ndo' mantyi tsotyÿ. 'O' cotoxenho' ja ve' ng'e na vantyja ts'ön na ntcüi nnda' nn'an na jndë tjÿ.

⁷Ndo' vi na jndë tso jon jñ'oonva', nque nan'ñeen na conduihan tmaan' fariseos, ta'han jnan'jndyehan jndyuehan yo ntyjehan na conduihan tmaan' saduceos. Ndo' ng'e na nnda', ve vaa na tom'aan' n'onhan

ntyja 'naan' jñ'oon 'naan' jon. ⁸Ee nque nn'an saduceos conduehan na joo nn'an na jndë tjë, taje'quintcui nnda'han. Ndo' mantyi conduehan na ta'nán ángel, min ta'nán espíritu itsixuan ts'an. Majo' nque fariseos'ñeen, vantyja n'onhan na m'an ángeles, ndo' mantyi nan'xuan nn'an espíritu, ndo' nque nn'an na jndë tjë, mancüixjen ntcüi nnda'han. ⁹Ndo' nque nan'ñeen na tencüiihan jo', tic'uaa jndyuehan ndëë ntyjehan na jnan'ntja'han. Ndo' vendye nn'an na conduihan tmaan' fariseos'ñeen na conan'manhan jñ'oon na tquen Moisés, jnan'quintyja nnonhan, jnduehan:

—Juu tsanva', ta'nán jnaan' juu. Tyi'nan ro na ncüii espíritu sinin yohin oo aa ncüii ángel.

¹⁰Ndo' na nnda', tavijaa'ntyichen na jnan'ntja'han, ata nquii tsan'ñeen na conintque ndëë sondaro, ty'ue jndyi jon na mavaa xjen na nnan'cuee' nan'ñeen Pablo. Ng'e jo' t'ua jon ts'ian ndëë sondaro 'naan' jon na yo najndeih'an' quitaquitji'han tsan'ñeen nduee nan'ñeen ndo' na quitsay'on ntcüe'han jon v'aa najjon na com'anhan.

¹¹Tijaan ncüiichen tsjon, nquii ta Jesús tityincyoo'hin nnon Pablo, itso jon nnon juu: “U' Pablo, cyon' najndu' ee cha'xjen na jndë tji' jndyoyu' ntyja njan ntjoohin Jerusalén, mannda' vaa na icanhan' na ntsinin' ntyja njan ndëë nn'an tsjoon Roma.”

**Conan'jnda' nn'an judíos
na nnan'cuee'han Pablo**

¹²Tonco ncüiichen xuee, vendye nn'an judíos tencüiihan yo ntyjehan,

ndo' jnan'cüejonhan jñ'oon na nnan'cuee'han Pablo. Jnduehan xe na aa ninvaa na tyi'conan'cuee' jndyeehan jon ndo' na ntcüa'han oo na ncüehan ndaa, quitscüje Tyo'ts'on joohan. ¹³Nn'an na ta' jndyuehan yo jñ'oonva', tenon venn'anhan. ¹⁴Jo' ty'e'han najjon m'aa juu tyee na conintque ndëë ntyjehan nn'an judíos yo nin'nn'an na conintque ndëë nan'ñeen. Jnduehan:

—Já jndë jndué nnon Tyo'ts'on xe na aa tyi'nan'cué' jndyé juu Pablo, ndo' na ntcü'á oo na ncüé ndaa, quitscüje jon já. ¹⁵Ndo' nanein, 'o' yo tsoñ'en nanm'ann'ian njan jaa nn'an judíos, quitanho' nnon nquii tsan na conintque ndëë sondaro na 'io quitscüenon nnda' jon tsan'ñeen ndueeho'. Ve' quit'a nqueho' na nin'quita'xee'ntyih'o' ntyja 'naan' jon. Majo' vitjachen na ncüjee'cya jon na m'anho', ndo' já jndë m'an cjé na nnan'cué'hin.

Mannda' jñ'oon na jndue nan'ñeen.

¹⁶Majo' juu lu, jnda tsanscu tyje nquii Pablo, jndyii juu na nnda' vaa nin'quint'a nan'ñeen. Jo' na tèquee' juu najjon na ndyii' Pablo. Siquindyii juuhin na nnda' vaa. ¹⁷Ndo' vi na jndë jndyii Pablo jñ'oon'ñeen, t'man jon ncüii capitán. Itso jon nnon tsan'ñeen:

—Juu yus'a chjovahin, cayon' chjohin na m'aa nquii tsan na conintque ndëëho' ee vaa jñ'oon najndeih'an' na quitaquindyii juu jon.

¹⁸Jo' juu capitán'ñeen, tay'oon jonhin najjon na m'aa nquii tsan na conintque ndëëhan. Tso juu nnon tsan'ñeen:

—Juu Pablo, tsan na m'aan navi', tqueen' juu ja, ndo' tso juu na quindyoy'ön luva na m'an', ee vaa jñ'oon na icanhan' na ngitso juu nnon'.

¹⁹Ndo' nquii tsan na conintque'ñeen, vi na jndë jndyii jon na nnda' tso sondaro'ñeen, t'uii jon nt'ö lu'ñeen, s'aa jon vi ntyja yohin. Taxee' jon nnon juu, itso jon: —¿Nin jñ'oon na nin'quitsiquindyi' ja?

²⁰Jo' t'a lu'ñeen, itso juu:

—Nnda' ta, nque nn'an judíos jndë jnan'jnda'han na ngitanhan vi naya'ñeen nnon' na 'io quitscüenon' Pablo nduee nanm'ann'ian 'naanhan. Ve' nnt'a nquehan na nin'quinan'jnda'ntyihan jñ'oon ntyja 'naan' jon. ²¹Majo' 'u' ta, tyi'ngantyja' tson' na nnda', ee nato na ncja' yo xiö Pablo, tenon venn'an ntyjehan na ntsaquindahin jon jo'. Ee nquehan jndë tquenvi'han na ta'han jndyuehan na taxe'cüa'han min taxe'cüehan ndaa ata xjen na jndë jnan'cuee'han jon. Ndo' nanein je', ve' vi jñ'oon na ntsu', na cominndoo'han.

²²Ndo' nquii tsan'ñeen na conintque ndëë sondaro, ty'iu jon 'ndyo lu'ñeen. Tso jon nnon juu: Min'ncüii nnon ts'an, tyi'ntsinin' jñ'oon na siquindyi' ja.

Tson na tyey'on sondaro na m'aan gobernador Felix

²³Ndo' juu tsan'ñeen na conintque ndëë sondaro, t'man jon ve capitán. T'ua jon ts'ian ndëëhan na quinan'jnda'han ve ciento sondaro na cotsaca' ng'e, ndo' mantyi ndyenn'an ncho'nqui sondaro na

nta'ntjo quitso yo manin' mañoon ve ciento sondaro na ngicho ncjo lantsa. Tquen jon jñ'oon ndëëhan na ñjen na majaan quindui'han na quitsay'onhan Pablo tsjoon Cesarea. ²⁴Ndo' mantyi t'ua jon ts'ian na quinan'jnda'han quitso na ngüantjo Pablo. Mantyi tqen jon jñ'oon ndëë sondaro'ñeen na quitquen jndyihan cüenta Pablo cha' ya nguee' juu na m'aan nquii gobernado Felix. ²⁵Ndo' tji jon ncüii tson na tyincyaa jonhan' ndëëhan na quitsay'onhinhan' nnon tsan'ñeen. Ndö vaa na itsohan':

²⁶“Maja Claudio Lisias mancyä ts'on njan nnon' 'u', ta gobernado Felix, na njon jndyi condui 'u'. ²⁷Nque nn'an judíos ty'onhan tsans'ava, ndo' mavaa xjen na nnan'cuee'han juu. Majo' xjen na jndyi na conduihin ts'an na m'aan nacje 'naan' tsjoon Roma, tyjë yo sondaro na maco'xën ndo' tji' jahin nduee nan'ñeen. ²⁸Ndo' ng'e na nin'cüaa' ts'ön nin jñ'oon na conan'tja'hin nacjoo' juu, jo' na tÿ'önhin ndëë nanm'ann'ian 'naan nan'ñeen. ²⁹Ndo' jo' tyincyä cüenta na ve' condue nan'ñeen na itsitjahin ntyja 'naan' juu jñ'oon na conan'y'onhan na ico'xenhan'hin. Majo' si'man nquii'han' na tyi'quitsixuan juu na cue' juu min na ntjohin vancjo. ³⁰Majo' vi na jndë jndyi na conda nan'ñeenhin na nnan'cuee'hanhin, mang'e jo' na matscüenönhin na m'an'. Ndo' mantyi nque nn'an na cont'a jnaan' juu, jndë tsjö ndëëhin na c'ohan na m'an' cha' nnan'jnda' yahin juu jñ'oon'ñeen. Ntyjantyí ndö ro jñ'oon na matsiquindyí 'u'.”

³¹Ndo' joo sondaro'ñeen, jnan'quindéhan ts'ian na t'ua tsan'ñeen ndëéhan. Natsjon tyey'onhan Pablo ata xjen na squehan tsjoon Antípatris. ³²Ndo' tonco cüiichen xuee, joo sondaro na cotsaca' ng'e, ntcüe' ntcüe'han v'aa na macüiixjen com'anhan, ndo' nque ntyjehan na ta'ntjo quitso, tyequi'ndyecyahan Pablo na m'aan gobernador. ³³Ndo' xjen na squehan Cesarea, tyincyahan juu tson'ñeen nnon gobernado ndo' mantyi nquii Pablo. ³⁴Ndo' vi na jndë sijnaan' jon juu tson'ñeen, taxee' jon nnon Pablo nin ndyuaa coxehan' naijon na jnan juu. Ndo' vi na jndë taa' ts'on jon na jnan juu ndyuaa Cilicia, ³⁵Jo' tso jon nnon juu:

—Nque nn'an na cont'a jnan', quitsque jndyeehan, yajo' nndyi jñ'oon 'ndyo' ndo' ntsijnt'ahan'.

Jndë jo' t'ua jon ts'ian ndëé sondaro 'naan' jon na quitquenhan cüenta Pablo quii' vats'ian na t'ua Herodes ts'ian na jndéhan'.

Itsinchu' Pablo jñ'oon 'naan' nquii jon nnon Felix

24 Vi na jndë tēca 'on xuee, juu tyee na conintque ndëé nn'an judíos, tsan na jndyu Ananías, jnan jon Jerusalén, tēcue jon tsjoon Cesarea. Ndo' mantyi vendye nn'an na conintque ndëé nn'an judíos tsjoon Jerusalén, tyenan'jonhan yo nquii jon. Ndo' mantyi juu Tértulo, tsan na vajnaan'ntyi jñ'oon na ntsinin, tja jon yohan. Ndo' vi na jndë squehan Cesarea, tyeque'han nnon gobernado na ninncyahin jnaan' Pablo. ²Yajo' nquii gobernado'ñeen, tqueen' jon

Pablo. Ndo' vi jndë jo', ta' Tértulo tyincyaa jon jnaan' Pablo. Tso jon nnon gobernado:

—Nnda' ta gobernador, ng'e na jnda' jndyi xquen', jo' na m'án na ta'nán ndyia' quii' nt'án. Jndye nnon ts'ian matsinchu' na cotejndeihan' nque nn'an na m'an ndyuaa tsjón. ³U' ta Felix na njon jndyi condui 'u' ngió, cotquén cüenta tsoñ'en na matejndei' já. Ndo' ncyá ya jndyi 'u' ntyja 'naan tsoñ'enhan'. ⁴Majo' tyi'quichuhan' na jndye jñ'oon na nnan'chjú 'u'. Mac'an vi naya'ñeen nnon' na quindyi' chjo jñ'oon na nndué nnon' min ve' chjovi' xjen. ⁵Juu Pablovahin, jndë jndió na tyia jndyi tsixuan juu. Já nn'an judíos, ncüii ncüii ndyuaa na m'án, ntyja 'naan' juu jñ'oon na incyaa juu, ic'onhan' já. Ndo' manquii juu na conintquehin quii' nt'an ntmaan' nn'an na vantyja n'onhan yo tsan na jnan Nazaret. ⁶Mantyi ata nin'cachu juu nn'an na tachito judíos quityquii' vats'on t'man nján. Ndo' na nnda', sity'a juuhan'. Ndo' ve' tsojnaan' jo' na ty'ónhin na nin'quitoxénhin ntyja 'naan' juu jñ'oon na tquen Moisés na conan'y'ón. ⁷Majo' juu Claudio Lisias, tsan na conintque ndëé sondaro tsjón, tja jon ntyja 'naan' juu, ndo' yo najjndei'han', tji' jonhin ndué. ⁸Ndo' tso tsan'ñeen na já na cont'á jnaan' tsanvahin, ncyó na m'an'. Ndo' ncu' ndëé ngüajndo' Pablova ntyja 'naan tsoñ'en joo jñ'oon na cotquén nnon' na mayuu'han'.

⁹Ndo' nque nn'an judíos'ñeen na ty'e yo Tértulo, jnduehan na juu

jñ'oon na sinin jon mayuu'han'.

¹⁰Ndo' nquii gobernado, sue jon nt'ö jon na quitsinin Pablo. Ndo' ta' Pablo, itso jon:

—Nnda' ta, ntyji ya na jndye ndyu na macoxen' ndyuua nján. Jo' na nèn rö na incyaahan' na vanaan na ntsinën ncüii ve 'ndyo jñ'oon nnon' na ngüañoon'han' ja.

¹¹Ja xe jnda vjantyi ninncho've xuee tëva Jerusalén na tëtsit'man' Tyo'ts'on, ndo' 'u' ta, juu jñ'oon'ñeen m'an nn'an na nndëe nduehan nnon' na mayuu'han'.

¹²Ja tacotsintja' ja yo nn'an, min tacoty'i tyia' nn'an vats'on t'man, min nn'an na covatjon nt'aan'on quijndë, min quii' nt'an nn'an quii' tsjoon, tyi'coty'i tyia'.

¹³Ndo' juu jnan ja na jndë tquen nanmin' nnon', min je'quindëe nnan'manhan na mayuu'han'.

¹⁴Majo' xe'quitsivi'nn'an 'u', ta. Nquii Tyo'ts'on na tonan't'maan' nque ndochi ja na tom'an ndyu na toxen'chen, majuuntyi jon matyentjön nnon. Majo' juu nato xco na condué nanmin' na tyi'xe'cüijnt'uehan', mantya ja 'naan'han' na matsijon ja. Ee tsoñ'en jñ'oon na tquen Moisés ndo' mantyi joo jñ'oon na tji nn'an na toninncyä jñ'oon' Tyo'ts'on ntyja nchu vaa 'nan na nguua, tsoñ'en mavantya ja ts'önhan'. ¹⁵Ndo' nque nanmin' mantyi contyja n'onhan na joo nn'an na jndë tjë, ntsintcüii nnda' jonhan, min na aa conduihan nn'an na jndë jnt'ahan 'nan na chuhan' na tonnon Tyo'ts'on, ndo' min na aa nn'an na nan'xuan jnan. Ja cüejon vantya ts'ön jñ'oonva' cha'xjen nque nanmin'. ¹⁶Mang'e na nnda',

tonnon Tyo'ts'on ndo' na tondëe nn'an, maquen yantyi ja na juu na vicjee' ñuan njan, m'anhan' na ntju'.

¹⁷“Ndo' na nnda' na condui ja, its'aahan' chuchen na tacoa tsjoon na tëque ja. Ee jo' tyjë ntcü'ëhan' na ntejndei nn'an tsjoon'ñeen yo 'nan na icanhan'hin ndo' mantyi yo 'nan na tyincyaa cüentaa' Tyo'ts'on na sit'man' jahin ntyja 'naan'han'. ¹⁸Juu ts'ian'ñeen mats'ahan' tyquii' vats'on t'man. Cha'xjen costumbre na conan'y'ón, jo' jndë tquen ji'ua ja na tonnon Tyo'ts'on. Majo' chito nn'an jndye t'on yo ja, min chito conan'ntja'han. Juu xjen'ñeen vendye nn'an judíos na jnanhan ndyuua Asia, jndiohan ja jo'. ¹⁹Joo nan'ñeen, xe na aa vaa jnan na nin'quitquenhän nnon', chuhan' na nquehan quindyquinduehan nnon' ntyja 'naan'han'. ²⁰Ndo' xe na aa joo nan'ñeen ndiquindëe ninncyohan ntjoohin, nque nanmin', quinduehan nin 'nan tijnda' na sitja ja xjen na tom'an ndëe nanm'ann'ian nján já nn'an judíos. ²¹Ninnquii'chen xe na ¿Aa cotji'han cüenta na juu jñ'oon na tic'uaa 'ndyö tsi'manhan' na sitja ja? Juu xjen'ñeen tsjö: Xeevahin minntyjè' ja tondëeho' na cotoxenho' ja tsojnaan' na mavantya ts'ön na nque nn'an na jndë tjë, ntando' xcohan.

Nnda' jñ'oon na sinin Pablo.

²²Ndo' nquii Felix'ñeen, mancüiixjen ntyjii jnda' jon ntyja 'naan' nato xco 'naan' Tyo'ts'on. Jo' tatyii' jon xquen jon jñ'oon na tquenhän nnon jon ntyja 'naan' Pablo. Tso jon ndëe nan'ñeen:

—Juu Lisias, tsan na co'xen sondaro, cüjee' jndyee jon, yajo' ntsijnt'a jñ'oon na cotquenho' nnön.

²³Ndo' t'ua Félix ts'ian nnon juu capitán na quita'ntyjee'han Pablo na ntjo jnan yahin, min tyi'ngitë'han na joo ntyje tsan'ñeen ntixee'han jon.

²⁴Ndo' tyi'covijndyeto xuee, nquii Félix tyjee' nnda' jon yo scuu' jon, tsan na jndyu Drusila, juu tsan'ñeen tsanscu judía. Ndo' s'aa Félix ts'ian na quindy Pablo, ndo' jndyii Félix na sinin juu ntyja 'naan' na ngantyja ts'on ts'an Jesucristo. ²⁵Juu xjen'ñeen sinin Pablo na quits'aa ts'an cha'xjen na chuhan' na tonnon Tyo'ts'on, ndo' mantyi quen nquii ts'an xjen nchu va na vam'aan juu, ndo' mantyi ntyja 'naan' na ngüentyja xjen na ntco'xen Tyo'ts'on nn'an yo 'nan na conan'tjahan. Ndo' juu Félix, xjen na jndyii jon jñ'oon'ñeen, ty'ue jndyi jon. Ndo' tso jon nnon Pablo:

—Nanein cja' ntcüe', njnty'ia ndo'cüan nninncyantyichenhan' xjen na nnan'nën nnt'a yo 'u'.

²⁶Ndo' mantyi nquii Félix'ñeen, mantya jndyi ts'on jon na nninncyaa Pablo s'on nnon jon cha' ntsiquindyaa jonhin. Ng'e na nnda', jndye jnda toqueen' jonhin na tonan'neinhan. ²⁷Ndo' ng'e na nnda' vaa, tenon ve chu na t'oon Pablo jo'. Juu xjen'ñeen, jndui' Félix ts'ian na totsixuan jon, tèquee' tsan na jndyu Porcio Festo. Ndo' ng'e nquii Félix nt'ue jndyi ts'on jon na nque nn'an judíos quitji'han cüenta na ya ts'anhin yo joohan, jo' na jnty'ii jon Pablo na quintjohin navi'.

Itsinin Pablo nnon Festo

25 Xuee na jndë ndye na ntjo Festo ts'ian, yajo' jndui'

jon Cesarea, tja jon Jerusalén.

²Ndo' nque ntyee na conintque ndëë nn'an judíos yo nin'ntyjehan na t'man conduihan quii' nt'anhan, tyencyahan jnaan' Pablo nnon tsan'ñeen. ³Tanhan vi naya'ñeen nnon jon na cjaquindy Pablo. Nnda' vaa na tanhan ng'e na jnan'jnda'han na nndahan jon nato cha' nnan'cuee'han jon. ⁴Majo' nquii Festo sentcüe' jon jñ'oon ndëëhan, itso jon:

—Juu Pablo mancüiixjen m'aan jon navi' Cesarea, ndo' ja mandyo na nncjö ntcü'e' jo'.

⁵Ndo' tsontyichen jon ndëëhan: —Jo' 'o' na conint'manho' quii' nt'an ntyjeho', c'oho' Cesarea yo ja. Ndo' vi na jndë squeho' jo', nninncyaho' jnaan' tsan'ñeen xe na aa va nchu vaa 'nan na sitjahn.

⁶Ndo' juu Festo, ninnen oo nqui xuee ntjohin Jerusalén. Ndo' vi jndë jo', tantcüe' jon Cesarea. Ndo' ya na tonco ncüiichen xuee, tëcjo jon najon na mancüiixjen ivequityen jon ya na itsijnda' jon jñ'oon. Ndo' t'ua jon ts'ian na quindyoy'onhan Pablo jo'. ⁷Ndo' vi na jndë tuee' Pablo najon na covijnda' jñ'oon, joo nn'an judíos'ñeen na jnanhan Jerusalén, sanan'ndyoo'han ngiaa' jon. Jnduehan na jndye nnon jñ'oon na sitjahn, na jaa' jndyi jñ'oon'ñeen, majo' joo jñ'oon'ñeen tyi'cacüji'han' joohan' cha'xjen joo jñ'oon na jnduehan. ⁸Majo' ndö vaa jñ'oon na sintcüe' Pablo na tañoon'han'hin:

—Juu ntji na tqen Moisés, na conan'y'ón já nn'an judíos, tacotsitja ja ntyja 'naan'han'. Min tacotsitja ja ntyja 'naan' vats'on

t'man nján, min ntyja 'naan' nquii ta tsanm'aants'ian t'man César.

⁹Majo' juu Festo, nt'ue jndyi ts'on jon na quitji' nn'an judíos cüenta na ya jñ'oon jon yohan, jo' tso jon nnon Pablo:

—¿Aa ngüangue' na nc'ö Jerusalén ndo' jo' ntsijnt'a jñ'oon 'nan'?

¹⁰Ndo' sintcüe' Pablo jñ'oon, itso juu nnon jon:

—Nnda' ta, nanein minntyjé' na tonnon' naijon na chuhan' na ntco'xen' ja, ee 'u' vaa najndu' na tsixuan' na ntsa' ts'ianva ng'e nquii ta tsanm'aants'ian t'man tsjoon Roma i'ua jon ts'ian'ñeen nnon'. Ee tacositja ja ndëe ntyjé' judíos, ndo' 'u' mavaa' tson' na mayuu'han'. ¹¹Xe na aa mayuu' vaa jnan na tsixuan na cü'jö, je'cüji ja. Majo' ng'e tyi'yuu' jñ'oon na cotji' nanmin' cjö, tyi'je'ncya na ninncyaa ts'an ja ndueehan. Mac'an na nquii ta tsanm'aants'ian t'man na quitsijnda' jon jñ'oon njan.

¹²Ndo' ve' ng'e na nnda' tso Pablo, sinin Festo yo nn'an na conan'qui'maan'hin, ndo' vi jndë jo', tso jon nnon Pablo:

—Juu jñ'oon na macan' na nquii ta tsanm'aants'ian t'man tsjoon Roma na quitsijnda' jon jñ'oon 'nan', conan'jnt'a na ncja' jo'.

Itsinin Festo nnon Agripa ntyja 'naan' Pablo

¹³Ndo' tēca vendye xuee, ndo' nquii Agripa, tsan na t'man conduihin na ico'xen jon, tyjee' jon tsjoon Cesarea yo tyje jon Berenice. Sancyahin ts'on 'naanhin nnon nquii Festo. ¹⁴Ndo' ng'e na tyi'ndyo

xuee na tom'an yahin jo', juu Festo sinin jon nnon Agripa ntyja 'naan' Pablo. Tso jon nnon tsan'ñeen:

—Ntjoo m'aan ncüii tsans'a na jnty'ii Félix navi'. ¹⁵Juu xjen na tyjé Jerusalén, nque ntyee na conintque yo nin'joo ntyjehan na conintque ndëe nn'an judíos, tyincyahan jnaan' juu nnön ndo' tanhan na c'ua ts'ian na cue' juu. ¹⁶Majo' sintcü'ë jñ'oon ndëe nan'ñeen na nquë nn'an na condui já cüentaa' tsjoon Roma, tyi'concyá na ve' cue'to ts'an na m'aan navi' na tyi'covijnda' jnaan' juu. Cont'á na ngancüi jndyeehan vats'ian na nduehan nin 'nan sitja juu tsan na m'aan navi', ndo' mantyi nquii juu ntsinin juu jñ'oon na ngüa'ñoon'han'hin. ¹⁷Jo' ya na sque nan'ñeen ntjoohin, tasichju ja. Tonco ncüiichen xuee, tēcüetyēn naijon na mancüiixjen mavaquityēn xjen na maco'xēn jñ'oon. Ndo' t'ua ts'ian na caquindyö Pablo. ¹⁸Majo' xjen na ta' nan'ñeen na tyincyahan jnaan' juu, jñ'oon na jnduehan, tyi'cacüji'han' juuhan' cha'xjen na sitiü na nduehan. ¹⁹Tquēn cüenta na xia'ntyti conan'vjehan juu ng'e ntyja 'naan' jñ'oon na conan't'maan'han. It'uiihan' ntyja 'naan' tso Jesús, majo' Pablo quii 'ndyo juu na vando' nnda' tsan'ñeen. ²⁰Majo' ng'e tyi'quintji nchu ya ntsijnt'a juu jñ'oonva, tax'ë nnon juu xe na aa ngüanguee' juu na ncja ntcüe' juu Jerusalén, ndo' jo' ntsijnt'a juu jñ'oon'ñeen. ²¹Majo' jndë tcan juu na nquii Augusto, ta tsanm'aants'ian t'man tsjoon Roma na quitsijnda' jon jñ'oon 'naan' juu. Ndo' ng'e na nnda', jo' jndë t'ua ts'ian na quintjohin

navi' ata na nninnnyaahan' xjen na ntscüenönhin na m'aan nquii tsan'ñeen.

²²Ndo' juu Agripa tso jon nnon Festo:

—Mantyi ja nin'quindyi jñ'oon na itsinin juu.

Ndo' t'a Festo, tso jon nnon tsan'ñeen:

—'Iochen nndyi' jñ'oon 'ndyo juu.

²³Ndö vaa 'nan na tui, ya na tonco ncüiichen xuee, juu Agripa yo Berenice, na njon conduihan tyeque'han v'aa najjon covancüi nn'an xjen na condyehan jñ'oon. Ndo' nque nn'an na cotoxen sondaro yo joo nn'an na conintque quii tsjoon, mantyi jnan'jon nan'ñeen yohan. Yajo' t'ua Festo ts'ian na quitsacy'on sondaro juu Pablo. ²⁴Ndo' vi na jndë tyjee' jon, itso Festo:

—Nnda' ta Agripa na condui 'u' rey, yo tsoñ'enho' na conan'jonho' yo jaa xjenvahin, macojnty'iaho' tsans'avahin. Juu xjen na tyjë Jerusalén, nque nn'an judíos na m'anhan tsjoon'ñeen yo nin'ntyjehan na m'an tsjoonvahin, cotquenhan jnaan' juu nnön. Conan'xuaahan yo na quii jndyuehan na cue' juu. ²⁵Majo' mavaa' ts'ön na tanin 'nan its'aa juu na tsixuan juu na cue' juu. Ndo' ng'e nquii juu jndë tcan juu na nquii ta tsanm'aants'ian t'man Augusto, quitsijnda' jon jñ'oon 'naan' juu, jo' sijnt'a na ntscüanönhin na m'aan jon. ²⁶Majo' tajñ'oon jnda' nchji na ncüji nnon tson na ntscüenönhan' na m'aan nquii ta na taquintyja na conintquehin nnön. Mang'e na nnda', jo' na jndyoy'önhin na

tondëëho', ndo' majndeintyichen nnon', 'u' ta Agripa, na ndyi' jñ'oon na ntsinin juu, cha' vi na jndë jndyeho' jñ'oon na itsinin juu, vaa jñ'oon na ntscüenön ntyja 'naan' juu. ²⁷Ee its'aahan' nchji ja ncüii ts'an na ntscüenon jon ncüii ts'an na m'aan navi', min tyi'covijnda' jnaan' juu, tyi'quichuhan' na nnda'.

Jñ'oon na tañoon'han'

Pablo nnon Agripa

26 Jo' tso Agripa nnon Pablo: —Vanaan na ntsinin' jñ'oon na ngüañoon'han' 'u'.

Xjen na ta' Pablo na sinin jon ntyja 'naan' nquii jon, sive jon nt'ö jon ndëëhan. ²Itso jon:

—Nnda' ta Agripa, incyaahan' na nën jndyi na ndyi' juu jñ'oon na ngüañoon'han' ja ntyja 'naan' juu jñ'oon na nque ntyjë nn'an judíos na cotquenhan cjö. ³Tsoñ'en costumbre nján já nn'an judíos, jndë mantyi' jnda' jooohan', ta. Mang'e na nnda', cyon' na t'man tson' na ndyi' chjo jñ'oon na ntsjö nnon'.

Ndö vaa na totsixuan Pablo vitjachen na ntcüe' ts'on jon

⁴Ndo' tsontyichen Pablo: “Tsoñ'en ntyjë nn'an judíos ngio jnda'han ntyja na tojöm'an tsjön, ndo' mantyi Jerusalén, juu xjen na tondichjo ja ata xjen neinhin. ⁵Xe na aa nndue nanmin' nnon', mangio yahan na condui ja ts'an ntyja 'naan' tmaan' fariseos, manqué na cojoo'ntyichen n'ón na cota'ntc'ué tsoñ'en na ico'xen juu jñ'oon na tquen Tyo'ts'on. ⁶Ndyu na toxen'chen, nquii Tyo'ts'on tco' jon 'ndyo jon ndëë ndochi

na nque nn'an na jndë tjë, ntcüi nnda'han. Ndo' ng'e na mantya ts'ön na nndui na nnda', tsojnaan' jo' na it'uiivi'han' ja. ⁷Já nn'an Israel condui já ncho've tmaan', ndo' ncüii cüii tmaan' joochan mannda' contya n'onhan na ntcüi nnda'han vi na jndë tjëhan. Mang'e jo' naxuee ndo' natsjon, tyi'tsacüentyjee'han na conan't'maan'han Tyo'ts'on. Ndo' 'u', ta Agripa, tsojnaan' na mantya ts'ön na ntcüi nnda' nn'an na jndë tjë, jo' cotquen nanmin' jñ'oon cjö na vaa jnan. ⁸¿Ndu na cotji'ho' cüenta na tyi'je'quitsintcüi nnda' Tyo'ts'on nn'an na jndë tjë?

Icüji' jndyoyu Pablo na tontye' jon nn'an na vantyja n'on Jesús

⁹Ndo' tsontyichen Pablo: “Nque nn'an na vantyja n'on Jesús, tsan na jnan Nazaret, mancö totsitiu na tcanhan' na quits'av'i nan'ñeen. ¹⁰Juu ts'ian'ñeen tots'ahan' Jerusalén. Nque ntyee na conintque ndëë ntyjehan nn'an judíos, tyincyahan najndö na joo nn'an na vantyja n'onhan Jesús, toty'ihan vancjo. Ndo' xjen na tijnda' na cüje nan'ñeen, mantyi totsijon ja na quindui na nnda'. ¹¹Majndye jnda toca tsoñ'en nt'aan'on 'naan ntyjé nn'an judíos, tots'av'ihan cha' yo najnde'i'han' quitji ntcüe'han na vantyja n'onhan Jesús. Sinc'uaa' jndyihan' ja, ata tyjé mañoon njoon na tycya na tontye'ë nn'an na vantyja n'on jon.”

Itsinin nnda' Pablo ntyja na ntcüe' ts'on jon jnaan' jon

(Hechos 9:1-19; 22:6-16)

¹²Ndo' tsontyichen Pablo: “Quityquii' juu ts'ian'ñeen, nque

ntyee na conintque ndë, t'uahan ts'ian nnön na cjö Damasco.

¹³Ndo' juu nato'ñeen na ñjön, ta, cha'na yajmin' tyioo ncüii chon na xueentyichenhan', chichen juu ndo'cüjioon'. Sixueehan' cjö, ja ndo' mantyi nn'an na tyenan'jon yo ja. ¹⁴Ndo' na tui na nnda', tsoñ'en já tycyaa tyuaa. Juu xjen'ñeen jndyi jndyee' ts'an na t'man jon ja yo jñ'oon hebreo. Tso jon nnön: 'U' Saulo, ¿Ndu na mantye'e' ja? 'U' ma'ndyi vi' nquii 'u', ndo' na nnda' matsa', itsijonhan' ntyja 'nan' cha'vijon toro na iju' o' ntsiu' nnon tsontë na itsityuaa' ts'an o'. ¹⁵Ndo' juu xjen na jndyi na nnda', tsjö: ¿Nin ts'an 'u', ta? Ndo' t'a jon 'ndyö, itso jon: “Mancö Jesús na mantye'e' ja.” ¹⁶Majo' quinanquintya', cüentyje' ee jndë tityincyo ja nnon na nc'ua ts'ian nnon' na ntyentjon' nnön ndo' na ncüji' jndyoyu' ntyja njan yo 'nan na jndë jndyia' nnon', ndo' mantyi ntyja 'naan' na nnintyincyontyichen ja nnon'. ¹⁷Ndo' nque nty'iu' nn'an judíos, tsoñ'en navi' na nin'quint'ahan 'u', yo nque nn'an na mañoon tsjan conduihan, ja ngüañön' 'u'. Ndo' ma'ua ja ts'ian nnon' na cjancya' jñ'oon naya njan ndëë nan'ñeen. ¹⁸Nt'ion ts'ian'ñeen 'u' cha' ntyja 'nan' ntsi'manhan' ndëë nan'ñeen juu na condui ja, cha' nndëë nndui'han ntyja 'naan' juu na condui najan ndo' na nnan'jonhan ntyja 'naan' juu na condui naxuee. Ma'ua ts'ianva nnon' cha' nndëë ndyaahan na m'anhan nacje 'naan' Satanás ndo' na nc'onhan nacje 'naan' nquii Tyo'ts'on. Juu ts'ianva ma'uahan' nnon' cha' ngantya

n'onhan ja, ndo' na nnda' nndëë ntsit'man ts'on Tyo'ts'on jnanhan yo na ntsitjon' jonhan quii' nt'an nn'an na iquen jonhan na conduihan ñuan nquii' ntyja 'naan' nquii jon."

Tsiquindë Pablo ts'ian na t'ua Jesús nnon jon

¹⁹Tsontyichen Pablo: "U' ta Agripa, ta'nan sique' ts'ön yo juu jñ'oon'ñeen na tso Jesús nnön xjen na tityincyoo'hin nnön.

²⁰Na vejndyee ndëë nn'an tsjoon Damasco toninncyaa jñ'oon na quintcüe' n'onhan jnanhan ndo' quinan't'maan'han nquii Tyo'ts'on na vando'. Ndo' mantyi t'ua ts'ian ndëëhan na quitsam'anhan cha'xjen na chuhan' cha' quitsi'manhan' na jndë ntcüe' n'onhan. Ndë jo' maninjuuntyi jñ'oon sinën ndëë nn'an tsjoon Jerusalén ndo' mantyi ndëë nn'an judíos ninvaa ndyuaa Judea. Ndo' majo'ntyti totsjö jñ'oon'ñeen ndëë nn'an na chito tsjan nn'an judíos conduihan.

²¹Mang'e na matsiquindëë juu ts'ianva, jo' na ty'on ntyjé nn'an judíos ja quii' vats'on t'man na nin'quinan'cuee'han ja. ²²Majo' ng'e nquii Tyo'ts'on ivañoon' jon ja, jo' min ndëë nn'an na t'man conduihan, min tondëë nn'an na tyi'condui t'manhin, xia'ntyti mancyaa jñ'oon na toninncyaa Moisés yo nque nan'ñeen na toninncyahan jñ'oon ntyja nchu vaa 'nan na nguua. Tyi'cotscüantj'ö'chën jñ'oon'ñeen. Ata xjen neinhin itejndei Tyo'ts'on ja na mats'a ts'ianva. ²³Ee tondue nan'ñeen na juu tsan na conduihin Cristo, chuhan' na ngenon jon navi', ndo'

na ngue' jon, ndo' na nnincyaa Tyo'ts'on na juu jon conduihin tsan na vejndyee na ngüando' xco jon quii' nt'an nn'an na jndë tjë. Ndo' ntyja 'naan' juu jñ'oon na vando' xco jon, ndëë nn'an judíos ndo' mantyi ndëë nn'an na chito tsjan nn'an judíos conduihan, nninncyaa nn'an jñ'oon na itsin'man Tyo'ts'on ñuaanhan, ncüii na cha'vijon na itsixueehan' chon ndëëhan."

Itsichon Pablo na cantyja ts'on Agripa Cristo

²⁴Juu xjen na sinin Pablo jñ'oonmin' na vañoon'han'hin, jndei sixuaa Festo. Tso jon:

—U' Pablo, tsan' xquen'. Tsojnaan' na jndye sijnan', jo' na itsi'ndaa'han' xquen'.

²⁵Majo' t'a Pablo 'ndyo jon, itso juu:

—U' ta Festo, na njon condui 'u', chito ts'an tsan' xquen ja, jnda' jñ'oon na matsitiu ndo' jñ'oon mayuu'han'. ²⁶Nquii Agripa, tsan na conduihin rey, ndö m'aan jon, ndo' tsoñ'en jñ'oonmin' ntyjii ya jonhan', jo' may'ön najndö na matsinën nnon jon ee joochan' chito ve' ²⁷U' ta Agripa, ¿Aa vantyja tson' jñ'oon na totji nn'an na toninncyaa jñ'oon' Tyo'ts'on ntyja nchu vaa 'nan na nguua? Ja ntyji na vantyja tson' jñ'oon'ñeen.

²⁸Ndo' t'a Agripa 'ndyo Pablo, tso jon:

—Aa xe' 'u' nnda' Pablo, 'u' matsitiu' na ve' yo chjo jñ'oon na matsinin' nnön, nts'aahan' na manin'ñoon' na ngantyja ts'ön Cristo.

²⁹Ndo' t'a Pablo 'ndyo tsan'ñeen, tso jon:

—Mac'an nnon Tyo'ts'on, min na aa cje ro, ndo' aa jndye xuee, 'u' ndo' mantyi yo tsoñ'lenho' na condyeho' na matsinën xeevahin, ngüentyja xjen na nnan'xuanho' tonnon Tyo'ts'on cha'xjen na matsixuan ja, ve' tyi'quityenho' yo carena cha'xjen na tyen ja.

³⁰Ndo' vi jndë sinin Pablo jñ'oonmin', juu Agripa, tsan na conduihin rey, yo tsan na condui gobernado yo Berenice, sacüentyjee'han yo nin'tsoñ'en nn'an na te'ndyuaa yohan. ³¹Ndo' vi na jndë jnt'ahin vi ntyja nnon Pablo, jnan'neinhan jñ'oon 'naan' jon yo ntyjehan. Jnduehan:

—Juu tsans'ava, minncüii 'nan tacotsitjahin na tsixuan juu na ngue' juu oo min na ntjohin navi'.

³²Ndo' tso Agripa nnon Festo:

—Xe na aa juuhan' ta'nan tcan juu na nquii tsanm'aants'ian t'man tsjoon Roma na quitsijnda' jon jñ'oon 'naan' juu, ndëë ndyaahin.

Conan'cüenonhan Pablo tsjoon Roma

27 Ndo' nque nanm'ann'ian'ñeen, vi na jndë jnan'jnda'han na nnan'cüanonhan Pablo ndyuaa Italia yo mañoon nn'an na m'an navi', tyincyahan cüentahin nt'ö juu ts'an na coxen cüii tmaan' sondaro. Julio jndyu tsan'ñeen. Juu tmaan' sondaro na co'xen jon, jndyuhan' Augusto, xuee' nquii ta tsanm'aants'ian t'man tsjoon Roma. Ndo' ja Lucas, tyjë yo Pablo. ²Sacúa v'aandaa na jnanhan' ndyuaa Adramitio na vjahan' njoon na m'adhan' 'ndyo juu ndaandue ndyuaa Asia. Juu Aristarco,

tom'aan jon yo já. Jon ts'an tsjoon Tesalónica ndyuaa Macedonia. Ndo' vi na jndë tuá juu v'aandaa'ñeen, maty'ón, tosá. ³Ndo' cüiichen xuee squé tsjoon Sidón. Ndo' juu Julio, s'aa juu na ya ts'anhin yo Pablo, ee tyincyaa juu na tēquindyiaa' ya Pablo nn'an na ya jñ'oonhin na tixee' nan'ñeen jon. ⁴Jndë jo' sacúa nnt'á v'aandaa. Jnán Sidón, sacüenón tondye ndyuaa Chipre. Juu ndyuaa'ñeen m'aan ndaandue xi'jndiohan'. Tondyee' juu Chipre'ñeen tyi'jndeichen totyion jndye sta v'aandaa. ⁵Sacüenón tocjee' ndyuaa Cilicia yo Panfilia. Jo' squé tsjoon Mira ndyuaa Licia.

⁶Juu tsjoon'ñeen, jo' ntjii capitán'ñeen ncüiichen v'aandaa na jnanhan' tsjoon Alejandría na vjahan' ndyuaa Italia. T'ua tsan'ñeen ts'ian na cuá quii' v'aandaa'ñeen. ⁷Majndye xuee nion ro nion ro totsá. Yo nc'ua yo nc'ua satsqué tonnon tsjoon Gnido. Ee ninvaa na totyion jndye sta v'aandaa'ñeen, jo' na tandiquindëë na ngitsácyá ndyuaa Salmón. Jo' na sacüenón tocjee' ndyuaa Creta na mantyi m'aan ndaandue xi'jndiohan'. ⁸Ndo' yo nc'ua jndyi tenón ngiaa'vi' juu ndyuaa'ñeen, jo' squé ncüii joo na ndyo tsjoon Lasea na jndyu Buenos Puertos najjon na tandyii' ndaandue.

⁹Ndo' ng'e na tyi'ya m'aan jndye, jo' jndye xuee na toquiñjón nato yo juu v'aandaa'ñeen. Ndo' xjen'ñeen jndë tentyja na toncuu' na ncjantyichen v'aandaa, ee jndë ty'oonhan' ngueesua'. Mang'e jo', siqui'maan' Pablo nn'an na cotsay'on v'aandaa'ñeen.

¹⁰Itso jon ndëehan:

—'O' nn'an, ndö jñ'oon na matsiqui'man' ja 'o', xe na aa nc'öntyë, ngenön natë' ndo' t'man ngitsu. Ndo' chito xia'ntyí quichu na ngitsu, mantyi ngitsu juu v'aandaavahin yo nin'nquë.

¹¹Majo' juu capitán'ñeen, siu' jon jñ'oon na tso tsan na vay'oon v'aandaa yo juu tsan na 'naan'han'. Min tatyii' jon xquen jon jñ'oon na tso Pablo. ¹²Ndo' ng'e juu tyuaa'ñeen tyi'ya vaahan' najion na ntsaciüentyjee' nt'aandaa, jnaan' jo' tyi'nin'cüenon nan'ñeen ngueesua', ee majndyentyihan jnan'tiuhan na yantyi na nc'ochenhan na tonnon, ee tontyja n'onhan na aa nndëë ntsquehan tsjoon Fenice najion ya jndyi vaa na cotsaciüentyjee' nt'aandaa, jo' ngüenonhan ngueesua'. Juu tsjoon Fenice'ñeen m'aanhan' ndyuua Creta na xi'jndiohan' m'aan ndaandue.

Jndei tyio jndye nnon ndaandue

¹³Nion ro nion ro tom'aan jndye, jo' jnan'tiu nan'ñeen na nndëë nt'ahan cha'xjen na tjoo' jñ'oonhan. Ndo' juu xjo na cotjue'han quityquii' ndaa cha' na ngüentyjee'tyen v'aandaa, jnan'vehinhan', jnt'uí, ty'ón, tosá. Sacüenón ngiaa'vi' juu ndyuua Creta. ¹⁴Majo' tyi'covijndye na sá, ndo' tontyja na condui' ncjuu ntyque', jo' jnan ncüii jndye na tenon ntyja xjen na jndei jndyohan', totyiohan' juuhan' cjoo' v'aandaa'ñeen. ¹⁵Juu jndye'ñeen tovey'oontohan' juu v'aandaa'ñeen. Ndo' ng'e na ndiquindëë nt'á na ntsay'ónhan' na tonnon, jo' jnty'étó na cay'oon nquiihan' tontyja na

nt'ue ts'onhan'. ¹⁶Tenón tocjee' ncüii ndyuua chjo na jndyuhan' Cauda na m'aan ndaandue xi'jndiohan', juu ntyja'ñeen tyi'jndeichen m'aan jndye, jo' yo nc'ua jndyi na t'ué istjö cüentaa' juu v'aandaa t'man, na ty'íhan' jo'. ¹⁷Ndo' vi na jndë tjué' istjö'ñeen quii' v'aandaa'ñeen, jo' jnan'tyén juu v'aandaa yo nt'ua t'io cha' tyi'ntsityuui' ndaanduehan'. Jnt'á na nnda' ee ncyá jndyí xe na aa ngacü'ahan' ncüii joo na jndyuhan' Sirte najion na jndye tei' m'aan. Jndë jo' nque nn'an na cont'a ts'ian yo v'aandaa'ñeen, jnan'cyaaahan ndiaa ntuein na ityionhan' jndye cha' ntsixjenhan' najndei ntyque jndyehan'. Jndë jo' majnty'ehan na tovantyqueto jndyehan'. ¹⁸Ndo' vi na tonco ncüiichen xuee, nin vaa jndei na ntyque jndye juu v'aandaa'ñeen. Jo' ta' nan'ñeen na totji'han quichu, totjue'hinhan' quii' ndaandue cha' ntsixjenhan' na ja v'aandaa'ñeen. ¹⁹Ndo' xee na jndë ndye, nquë totjí' nt'öts'ian cüentaa' juu v'aandaa'ñeen, totjué'han' tyquii' ndaandue. ²⁰Majndye xuee na tyi'quijnty'íá min ndo'cüjioon' min ncjuu. Ndo' ninvito jndei totyionhan' jndye t'man juu v'aandaa'ñeen, ata tonan'tiú na m'án na nt'oo já.

²¹Ndo' ng'e jndë tijndye xuee na tacocü'á, jo' təcüentyjee' Pablo quii' nt'an nan'ñeen. Itso jon ndëehan:

—'O' nn'an, juu xjen na ninvaa m'an Creta, tsjö ndëëho' na tyi'ninncyö. Xe na aa juuhan' tyi'ho' nquenho' jñ'oon na tsjö, tyi'xe'quitjón navi'va, min tyi'xequitsu quichu. ²²Majo'

naneihin, matsiqui'man' jaho' na tyi'ndyueho'. C'onho' na quinan'xuanho' ñuaanho' ee min'ncüii jaa xe'cüjê, xia'ntyí juu ro v'aandaa ndyuii'han'. ²³Ee ja condui cüentaa' nquii Tyo'ts'on ndo' matye'tjôn nnon jon. Ee tsjon jñon jon ncüii ángel cüentaa' jon na m'an. ²⁴Juu ángel'ñeen itso jon nnön: “Nnda' Pablo, tyi'nt'ue', ee mancüiixjen ngue' tsjoon Roma najjon na m'aan ta tsanm'aants'ian t'man. Ndo' joo nn'an na ñjon nato yo 'u', min'ncüiihan xe'ncyaa Tyo'ts'on na nncüjehan.”

Ndö' vaa na tso ángel'ñeen nnön. ²⁵Mang'e jo', c'onho' na quinan'xuanho' ñuaanho' ee ja vantyja ts'ön na ntsiquindê Tyo'ts'on cha'xjen na jndê tso juu ángel'ñeen nnön. ²⁶Majo' ngantyque'han' jaa ncüii tyuaa chjo na m'aan ndaandue xi'jndiohan'.

²⁷Jndê tuee' cha'na quin'on xuee na ndo'vanjan vay'oon jndye juu v'aandaa'ñeen na tom'án juu ndaandue Adriático. Ndo' ndö vaa 'nan na tui. Cha'na xoncüe tsjon, nque nn'an na cont'a ts'ian yo juu v'aandaa'ñeen, taa' n'onhan na mandyo ntsquê ncüii tyuaa. ²⁸Jo' tjue'han 'nan na ntji'han xjen nchu xjen na njoon juu ndaandue, ndo' taa' n'onhan na njoonhan' cha' vi ntcyu ncho'nqui vantjo' yon metros. Ndo' vi na jndê ty'entyihan, tji' nnda'han xjen, ndo' taa' n'onhan na njoonhan' cha'na ntcyu ncho'ntyque' metros. ²⁹Ndo' ng'e na ncyaa jndyihan na ngaquijnjon v'aandaa'ñeen ntjô', jo' tjue'han ninque xjo tots'aan v'aandaa'ñeen cha' ngacüentyjee'han'. Ndo' nt'ue

jndyi n'onhan na nninxuee. ³⁰Ndê jo' nque nn'an na cont'a ts'ian yo juu v'aandaa'ñeen, jnan'tiuhan na nnan'nonhan. Juu tontyja sta v'aandaa'ñeen, ve' jnt'a yahan na mañoon ncjo cotjue'han quityquii' ndaandue na nt'ahan' na cacüentyjee'chenhan'. Majo' tyi'yuu' na jo' nt'ahan ee istjô cotjue'han nnon ndaandue cha' ndêë nnan'non nquehan. ³¹Majo' itso Pablo nnon Julio yo sondaro 'naan' tsan'ñeen: —Xe joo nanmin' tyi'quintjohan quii' v'aandaa, min 'o' xe'quindêë n'manho'.

³²Ndo' sondaro'ñeen je', vi na jndê jndyehan jñ'oon'ñeen, t'uahan ts'ua na tyen istjô'ñeen, mana jnty'ehan na tèvjahan'.

³³Ndo' xjen na vandixuee, siqui'maan' Pablo nan'ñeen na cüa'han. Itso jon:

—Jndê ngin'on xuee ndyii' jndyi n'onho' na aa n'manho', min tatyincyaaahan' xjen na ntcüa'ho'.

³⁴Ng'e jo' na matsjô ndêëho' na cüa'ho' cha' nninncyaaahan' najjndêho' ee min'ncüiiho' xe'cüjeho', tsoñ'enho' n'manho' quii' navi'va.

³⁵Ndo' vi na jndê tso jon na nnda', yajo' ty'on jon tyoo'. Tondêë tsoñ'en nan'ñeen tyincyaa jon na ncyaa ya ta Tyo'ts'on ntyja 'naan'han'. Ndê jo' tyjee jon tan'han', ndo' ta' jon na icüa' jon tondêëhan. ³⁶Ndo' na s'aa jon na nnda', tji'han' nan'ñeen quii' jñ'oontiu na tom'anhan, mantyi ta'han tcüa'han. ³⁷Ndo' tsoñ'en já na m'án quii' v'aandaa'ñeen, quindê ve ciento vantjo' ndyenn'an ncho'nqui vantjo' yon já. ³⁸Ndo' vi na jndê təcjohan na tcüa'han,

yajo' juu quichu ntquen trigo, totjue'hinhan' tyquii' ndaandue cha' quitsixjenhan' na ja' juu v'aandaa'ñeen.

**Tëquitycüii v'aandaa
ndo' na ti'ndaa'han'**

³⁹Ndo' vi na jndë tixuee, nque nn'an na cotyentjonhan ntyja 'naan' juu v'aandaa'ñeen, tyi'quita'jn'aanhan juu ndyuua'ñeen. Majo' jnty'iahan ncüii joo najjon tëndyii' ndaandue na m'aan ts'otei'.

Jnan'jnda'han na njnty'iahan na aa nndëë ngaquee'han' jo'.
⁴⁰Ndo' joo ncjo'ñeen na jndë tjue'hinhan' quii' ndaandue cha' ngacüentyjee'chenhan', t'ua sondaro'ñeen nt'ua na ñjonhan', jo' ntjohan' quii' ndaa. Ndo' vi na jndë jo', nque nan'ñeen na cont'ahan ts'ian yo v'aandaa'ñeen, jnan'quinan'han n'oon pala na jndë jnan'tyenhinhan'. Joo pala'ñeen ts'iaan' na covijnt'uehan' na ngantyquehan' v'aandaa yuu va na nt'ue n'onhan. Ndo' mantyi jnan'ntyjahan ndiaa na tostahan' na ndyionhan' jndyehan' cha' ngantyquehan' v'aandaa. Jndë na tui na nnda', tye' na vjahan' najjon na tëndyii' ndaandue.

⁴¹Majo' tuee'han' ncüii joo najjon na ityionhan' ndye ndaa. Mana tëquitycüii sta v'aandaa'ñeen quii' tei' najjon na ñjen m'aan ndaa. Tavijndëë s'iihan'. Ndo' tsojnaan' najnde' na jndyjoju ndaa t'man, jo' tye' na tëtyüii' ts'aanhan'.

⁴²Ndo' joo sondaro'ñeen, jnan'jnda'han na nnan'cüjehan nn'an na m'an navi' na chohan cha' tyi'ntsata'ntjoo'han ndaa

ndo' nnan'nonhan. ⁴³Majo' juu capitán'ñeen, nin'cüañoon' jon juu Pablo, jo' ta'nán tyincyaa jon na nnan'cüje sondaro'ñeen nn'an na chohan na m'an navi'. Jo' tsoñ'en nan'ñeen, tso jon ndëehan na joo nn'an na ya cota'ntjoo' ndaa, joohan quitjue' jndyeehan quii' ndaa cha' ya ntsquehan tyuaa tcüii. ⁴⁴Ndo' ndëë minndyeechenhan nn'an na jnty'iihan', tso jon na c'ohan cjoo' ntcaa' 'naan' v'aandaa yo ntan' na tyüii'han'. Ndo' na jnt'á na nnda', tsoñ'en já jn'mán.

**Tom'aan Pablo tyuaa chjo Malta
na m'aan ndaandue xi'jndiohan'**

28 Ndo' vi na jndë jn'mán já juu navi'ñeen, yajo' taa' n'ón na juu tyuaa'ñeen jndyuhan' Malta. ²Nque nn'an ndyuua'ñeen jnt'ahan na ya nn'anhan yo já. Ee jnan'ntjonhan chon ndo' jnduehan na quit'ón chon, ng'e tein jndyi na cova'. ³Ndo' Pablo, sincüii jon cüii sëë' nonjnein. Majo' xjen na tëquityion jonhan' nnon chon, jndi'non ncüii quitsu na inannon o' juu chon'ñeen. Tyen t'a o' nt'ö jon. ⁴Ndo' nque nn'an ndyuua'ñeen, xjen na jnty'iahin na tyi'nin'quitsiquindyaa

⁵Majo' juu Pablo, sitoncüii' jon nt'ö jon, mana tyioo juu cho'ñeen tyquii' chon, min ta'nán natë' tjon jon.

⁶Ndo' nan'ñeen je', tominndoo'han na aa ndyii'han' tcool'hin, oo aa na ngiootohin na mana ngue' jon. Ndo' tja xjen na cominndoo'han, ndo' jnty'iahan ta'nán tjon jon, yajo' scüejndyohan' na m'aan' n'onhan ntyja 'naan' jon, ta'han jnduehan na conduihin ncüii tyo'ts'on.

⁷Ndo' najjon na tot'ón chon, mandyo jo' na m'an tyuaa cüentaa' juu tsan na conintquehin tyuaa'ñeen na m'an ndaandue xi'jndiohan'. Juu tsan'ñeen jndyu jon Publio. Ty'oon jon cüenta já vaa' jon ndo' tixee' jon já cha' vi ndye xuee. ⁸Ndo' sijnhan' na nquii tye juu tsan'ñeen, vii' jon. Iy'oon tjuen'hin ndo' iteii' jon neon'. Jo' na tëquindyyaa' Pablohin. Sinin jon nnon Tyo'ts'on ntyja 'naan' tsan'ñeen, ndë jo' tyio jon nt'ö jon cjoo' tsan'ñeen, sin'man jonhin. ⁹Ndo' vi na jndë tui na nnda', mañoon nn'an v'i na m'anhan juu ndyuaa'ñeen, ty'ehan na m'aan Pablo ndo' mantyi sin'man jonhan. ¹⁰Ndo' nan'ñeen je', jndye nnon naya na jnt'ahin já, ndo' juu xjen na mant'uí yo v'aandaa na ngitsá nnt'á, tyincyahan 'nan na tcanhan' na tijnt'ue viochen xjen na toquiñjón nato yo v'aandaa.

Tuee' Pablo tsjoon Roma

¹¹Jndë na tënon ndye chi' na squé juu ndyuaa Malta'ñeen, jnt'uí jo' yo ncüiichen v'aandaa. Juuhan' tsjoon Alejandría jnanhan'. Juu ndyuaa Malta'ñeen, jo' jndë ntjo ya v'aandaa'ñeen nquesua'. Stahan' jo' chuu' ndëë nty'ö Cástor yo Pólux. ¹²Sá, squé tsjoon Siracusa najjon na cotsacüentyjee' nt'aandaa, tsjoon'ñeen tom'án yá vi ndye xuee. ¹³Jnt'uí jo', santyéchéñ, ngiaa'vi' ndyuaa sacüenón ata squé tsjoon Regio. Ndo' tonco ncüiichen xuee, tyioo vi jndye na jnanhan' tontyja na condui' ncjuu tsonjn'aan. Juu jndye'ñeen tëntyquehan' v'aandaa tontyja na cotsá. Ndo' xee na jndë

ve, squé tsjoon Puteoli. Jo' jnt'uí v'aandaa'ñeen. ¹⁴Juu tsjoon'ñeen, jo' jndiío vendye nn'an na vantyja n'on Cristo. Jndue nan'ñeen na quintjo ya já yohan ncüii nen xuee. Vi jndë jo', santyéchéñ, ndo' squé juu tsjoon Roma. ¹⁵Ndo' nque nn'an Roma'ñeen na vantyja n'onhan Tyo'ts'on, xjen na jndyehan na ñjón nato, jndui'han, jndyoquitjonhan já xen' tsjoon Foro de Apio ndo' mañoon ntyjehan jndyoquitjonhan já ncüii joo na jndyu Tres Tabernas. Ndo' juu Pablo, xjen na jndyyaa' jonhan, tyincyaa jon na ncya ya Tyo'ts'on ndo' t'oon jon na xoncüii ts'on jon. ¹⁶Ndo' juu xjen na squé tsjoon Roma, juu capitán'ñeen tyincyaa jon cüenta nn'an na m'an navil' nt'ö nquii tsan na tëquintyja na co'xen tsoñ'en sondaro. Majo' juu Pablo, tyincyahan na vanaan na nc'oon ndya' jon yo ncüii sondaro na ntquen tsan'ñeen cüentahin.

Tsjoon Roma toninncyaa Pablo jñ'oon' Tyo'ts'on

¹⁷Xuee na jndë ndye na squé Roma, ndo' tqueen' Pablo nn'an na conintque quii' nt'aan'on 'naan nn'an judíos juu tsjoon'ñeen. Ndo' vi na jndë tëncüii nan'ñeen na m'aan jon, tso jon ndëehan:
—O' ntyjë, min'ncüii tacotsitja ja ndëë ntyjëéhë nn'an judíos, min ntyja 'naan' costumbre na tquen ndochiichi na tom'an ndyu na toxen'chen. Majo' min na nnda', tsjoon Jerusalén ty'onhan ja ndo' tyincyahan cüenta ja nduee nn'an tsjoonvahin. ¹⁸Ndo' nan'ñeen je', tanhan na ncö quitsjö nin 'nan na sitja ja. Ndo' vi na

jndë jndyehan jñ'oon na sinën, nin'quinan'quindyaahan ja, ee taa' n'onhan na tanin 'nan s'aa na chuhan' na cü'io. ¹⁹Majo' nque ntyjëehë nn'an judfos'ñeen, ninvito ta'han na tyí'quintjo ngiohan na ndyaa ja. Jo' na tc'an na nquii ta tsanm'aants'ian t'man tsjoonvahin ntsijnda' jon jñ'oon njan. Majo' chito na jndyö ntjoo na ntquën nn'an ndyuaa tsjön nnon ts'ian. ²⁰Mang'e jo' tquën' 'o' na nty'ia 'o' ndo' na ntsinën yoho'. Ee jaa nn'an judfos, contyja nn'ön na nncüjee' nquii jon na conduihin na ntsin'man jon ñuan njanhan. Ndo' ja ndö, vantyja ts'ön na jndë jndyo jon. Tsojnaa' jo' na tyen tyen carenamin nt'ö.

²¹Ndo' t'a nan'ñeen 'ndyo jon, jnduehan:

—Nque ntyjëehë nn'an ndyuaa Judea, min'ncüii tson taconan'cüenonhan ntjoohin ntyja 'nan', min xjen na squehan ntjoohin, min'ncüii jñ'oonvi' taconan'neinhan cjo'. ²²Majo' ntyja 'naan' juu jñ'oon xco na vantyja n'onho', já nin'quindyé nchu vaa na mavaa' tson'han', ee mangiö na tsoñ'en nn'an conduehan na juu na vantyja n'onho' Jesús, tyi'xe'cüijnt'uehan'.

²³Ndo' juu xjen'ñeen jnan'jnda'han nin xuee na ngancüii nda'han, ndo' ya tuee' juu xuee'ñeen, jndye jndyi nan'ñeen tencüihan juu v'aa na m'aan ya Pablo. Vitsjoon ta' jon na sinin jon ndëehan ata xjen tman. Jñ'oon na siqui'maan' jonhan na ncyahan na nquii Tyo'ts'on ntye'ntjon jonhan ntyja na cotsam'anhan. Sinin jon ndëehan jñ'oon na tqen Moisés

yo jñ'oon na toninncyaa nn'an na tonan'nein jñ'oon' Tyo'ts'on ntyja 'naan' nchu vaa 'nan na nguua. Tijnt'uehin juu jñ'oon'ñeen na nin'cüantjon jon nn'an judfos'ñeen na cantyja n'onhan na nquii Jesús conduihin Cristo. ²⁴Ndyii' nan'ñeen na tentyja n'onhan jñ'oon na sinin jon, majo' vendyehan tyí'cantyja n'onhinhan'. ²⁵Ndo' tsojnaa' na tyi'nin'ncüii na jnan'tiuhan ntyja 'naan' jñ'oon na jndyehan, jo' na tye' na tycyahan. Majo' sinin jndyee Pablo ndëehan ncüii jñ'oon, itso jon:

—Mayuu' jñ'oon na si'man Espíritu Santo nnon Isaías tsan na toninncyaa jñ'oon' Tyo'ts'on ntyja nchu vaa 'nan na nguua. Juu tsan'ñeen sinin jon jñ'oon'ñeen ndëe ndochiini na tom'an ndyu na toxen'chen. Tso jon:

²⁶Joo nn'an ndyuaavahin, ndö jñ'oon na cja'quitsu' ndëehan: “Min na jndye jnda na condyeho' jñ'oon na matsiqui'man' jaho', majo' xe'cüaa' n'onho'han'. Ndo' min na jndye nnon na mats'a na cojnty'ia ndëeho', majo' xe'quitquenho' cüenta 'nan na itsi'manhan'.

²⁷Nnda' vaa na coquenon nanmin' ng'e nquehan jndë jnan'que' n'onhan. Itsijonhan'hin cha'vijon nn'an quita, cha'vijon nn'an t'ë' ndëe. Nnda' vaa na coquenonhan cha' tyi'ntquenhan cüenta 'nan na cojnty'iahin na mats'a, min na ncüaa' n'onhan nchu vaa itsiquindyi juu jñ'oon na matsiqui'man'han. Ee xee na aa ntquenhan cüenta ndo' na ncüaa' n'onhinhan',

yajo' ntcüe' n'onhan jnanhan
na tonnön, ndo' na ntsin'man
ja ñuaanhan.”

²⁸Ndo' tsontyichen Pablo ndëë
nn'an judíos'ñeen: —Jo' 'o' ntyjë,
juu jñ'oonvahin ntyja na itsin'man
Tyo'ts'on ñuaan nn'an, cüaa' n'onho'
na itscüenon jonhan' ndëë nn'an na
mañoon tsjan conduihan yo 'o'. Joo
nan'ñeen nnan'vehinhan'.

²⁹Ndo' joo nn'an judíos'ñeen, vi na
jndë jndyehan jñ'oonva', jndui'han.
Jndye jñ'oon na tyí'cüijon na
tonan'neinntyichenhan yo ntyjehan.

³⁰Ndo' Pablo, quindë ve chu
na tom'aan ya jon ncüüi v'aa
na ve' chi' ro chi' ro totyion
jonhan'. Ndo' tsoñ'en nn'an na
totsaquiijnty'iahan jon, jo' chu
jon cüentahan. ³¹Toninncyaa
jon jñ'oon ntyja 'naan' na
itye'ntjon Tyo'ts'on nn'an ntyja
na cotsam'adhan. Ndo' mantyi
totsi'man jon jñ'oon ntyja 'naan'
ta Jesucristo. T'man vaa na
tyincyaaahan' na totsi'man jon
jñ'oon'ñeen ndëë nn'an ndo'
min'ncüüi ts'an tasitsan'hin.

Tson Na Scüenon Pablo Ndëe Nn'an Tsjoon Roma

Incyaa Pablo ts'on ndëe nn'an
na vantyja n'on Jesucristo

1 Ja Pablo macüji tsonvahin.
Condui ja ts'an na ityentjon
nnon Jesucristo. Nquii Tyo'ts'on
tqueen' jon ja, ndo' i'ua jon ts'ian
nnön na condui ja ts'an na ijñon
jon tondëe nn'an na mancyä jñ'oon
naya 'naan' jon ndëehan.

²Ndyu na toxen'chen, tom'an
nn'an na toninncyahin jñ'oon' jon
ntyja 'naan' 'nan na nguäa. Quui'
jñ'oon' jon na tji nan'ñeen na ji'ua
conduihan', vaa jñ'oon na siquindyi
jonhan ntyja 'naan' juu jñ'oon
nayavahin. ³Majuuntyi jñ'oon ntyja
'naan' jnda jon Jesucristo. Juu jon
na tuihin na ts'anhin, tuihin tsjan
'naan' David na jndyocahan', nquii
David na taquintyja tonduihin
toco'xen jon nn'an Israel. ⁴Ntyja
'naan' Jesús tji' jndyoyuhan' na
conduihin jnda Tyo'ts'on ng'e
na tando' xco jon vi na jndë na
jnan'cuee' nn'anhin. Juu nan'ñeen,
tuihan' ntyja 'naan' najndeï na
condui nquii Espíritu Santo.

⁵Ntyja 'naan' nquii Jesucristo
jndë ty'ön naya na condui jon,
jo' na i'ua Tyo'ts'on ts'ian nnön

na condui ja ts'an na ijñon jon ja
tondëe nn'an yo jñ'oon naya 'naan'
jon. Its'aa jon na nnda' cha' nque
nn'an na mañoon tsjan conduihan
yo nn'an judíos, ngantyja n'on
Jesucristo, ndo' na nnan'vehan
jñ'oon na iquen jon ndëehan. Ndo'
na nnda', ndit'maan' xuee' jon.
⁶Ndo' mantyi nqueho' na m'anho'
tsjoon Roma, ñ'enho' na icüji'
Tyo'ts'onho' quii' nt'an nan'ñeen
na mantyi its'aa jon na conduiho'
nn'an cüentaa' nquii Cristo. ⁷Ndo'
ng'e na nnda', mantyi tēcüja'han'
'o' na itsivi'ntyjii Tyo'ts'on 'o'.
Nquii jon na conduihin tyëehë yo
nin'nquii Jesucristo na conduihin
na itye'ntjon jon jaa, mac'an
ndëehan na juu naya na conduihan,
ncyahinhan' quii' n'onho' yo nin'juu
na c'onho' na tajñuaan' ts'onho'
tondëehan.

**Nin'cjaquindyiaa' Pablo
nn'an tsjoon Roma**

⁸Jñ'oon najndyee na matsjö
ndëeho', nquii Tyo'ts'on na
matsit'man' ja, mancyä nayahin
ntyja 'naan' tsoñ'enho' na vantyja
n'onho' Jesucristo. Nque nn'an na
mañoon ndyuaa, conan'neihan

ntyja 'naan' na vantyja n'onho' jon.
⁹Yo mancha'chen ts'ön matye'ntjön
 nnon Tyo'ts'on na mancyä jñ'oon
 naya ntyja 'naan' jnda jon. Ntyjii
 jon na mancha'chen xjen na
 matsinën nnon jon na vañjooon' ts'ön
 'o'. ¹⁰Mac'an nnon jon xe na aa
 nt'ue ts'on jon, ngüentyja xjen na
 nninncyäa jon na nguë na m'anho'.
¹¹Ee nt'ue jndyi ts'ön na nty'ia 'o'
 cha' nndëë ntsi'man ndëëho' jñ'oon
 na jndë si'man jon nnön, cha' ntyja
 'naan' jo' ngaquentyichen 'o' tyquii'
 na vantyja n'onho' jon. ¹²Matsjö na
 nnda', cha' juu na vantyja n'onho'
 Jesucristo ntejndeihaan' ja, ndo'
 mantyi juu na vantyja ts'önhin,
 ntejndeihaan' 'o'.

¹³O' ntyjë na vantyja n'onho'
 Jesús, nt'ue ts'ön na cüaa' ya
 n'onho' na jndye jnda jndë sitiü na
 ncjöquijnty'iaho', majo' ata xjen
 neinhin ninnquii'chen itscu'han' na
 nts'ahan'. Nin'cjö jo', ee cha'xjen
 matejndei ja nn'an mañoon
 njoon na covaquehan ntyja 'naan'
 Cristo, majo'ntyti nin'quitejndei 'o'.
¹⁴M'an nn'an na conan'hein jñ'oon
 griego, ndo' mantyi m'an nn'an na
 conan'nein mañoon nnon jñ'oon.
 M'an nn'an na jnda' nquenhan,
 ndo' mantyi m'an nn'an na
 tyi'quita'jn'aanhan ntji. Tsoñ'enhan
 chöjnan na ninncyä jñ'oon naya
 'naan' Jesucristo ndëëhan. ¹⁵Mang'e
 na nnda', ntyja jndyi ts'ön na ncjö na
 m'anho' tsjooon Roma na nninncyä
 juu jñ'oon naya'ñeen ndëëho'.

**Juu jñ'oon naya 'naan' Tyo'ts'on,
 vaa najndei na tsixuanhan'**

¹⁶Ee ja tyi'jn'an yo ntyja 'naan'
 juu jñ'oon naya 'naan' Cristo, ng'e

ntyja 'naan'han' itsi'man nquii
 Tyo'ts'on na conduihan' najndei
 na itsin'man jon ñuaan tsoñ'en
 nn'an na vantyja n'on Cristo. Sijnda'
 jndyee jon na its'aa jon na nnda' yo
 nque nn'an judíos, ndo' majo'ntyti
 its'aa jon yo nn'an na mañoon tsjan
 conduihan. ¹⁷Ng'e ntyja 'naan' juu
 jñ'oon nayava, itsi'manhan' ndëë
 nchu vaa na iquen Tyo'ts'on jaa
 na min'ncüii jnan tyi'quinan'xuan.
 Covityincyoo' jndyoyu na nan'xuan
 na nnda' ng'e xia'ntyti ng'e na
 vantyja nn'önhin, ta'nän ncüiichen
 nnon 'nan na ntquenhan' jaa na
 tajnan nan'xuan. Ng'e jñ'oon' jon
 na jndui itsohan': "Juu tsan na jndë
 sinduu' Tyo'ts'on jnaan', xia'ntyti
 ng'e na vantyja ts'on juu, jo' incyaa
 jon na ngüando' ñuaan' juu."

**Majnda' na tsoñ'en
 nn'an conan'tjahan**

¹⁸Ng'e ata xjen quiñoon'nduechen
 itsi'man jon na quindyä' jndyi ntyjii
 jon yo tsoñ'en nn'an na cont'ahan
 na tyi'cuee' n'onhan jon, tsojnaan'
 'nan tyia na cont'ahan yo ntyjehan.
 Ng'e na cont'a nan'min, manque
 rohin cotë'hin juu jñ'oon na mayuu'
 na nts'aahan' ts'ian 'naan'han' quii'
 n'onhan. ¹⁹Itsiv'ii jonhin ee juu
 na ndëë ncüaa' ts'on ts'an ntyja
 'naan' na conduihin, covityincyoo'
 jndyoyuuhan' ndëëhan, ee nquintyiti
 jon itsi'man jndyoyu jon ndëëhan
 ntyja 'naan'han'. ²⁰Ee ntyjantyi
 xjen na tquen jon tsonnangue,
 covityincyoo' jndyoyu na tsoñ'en
 'nan na s'aa jon, conan'manhan' na
 tëquintyja najndei conduihin, ndo'
 na jnda' itsijnda' jon tsoñ'en. Ng'e
 'nan na cojnty'ia nn'an na s'aa jon,

ntyja 'naan'han' covaa' n'onhan nchu vaa condui jon. Mang'e jo', je'quindëë nnduehan na ndicüaa' n'onhin nin 'nan nt'ue ts'on jon na quint'ahin. ²¹Ee covaa' n'onhan na m'aaan Tyo'ts'on, majo' min na nnda' tyi'quinan't'maan'han jon cha'xjen na chuhan', min na tyi'nin'ncyahin na ya jon na itixee' jon joohan. Ndo' ng'e na nnda', juu jñ'oon na ndyii' n'onhan ntyja nchu vaa na conduihin, ve' jn'aanhan'. Ndo' ve' ng'e na tyi'nin'cüaa' n'onhan ntyja 'naan' jon, jo' itscu'han' na ndëë ntji'hin cüenta ntyja 'naan' juu jñ'oon na mayuu'. ²²Ee min na tji' nquehan cüenta na conduihin nn'an na jnda' jndyi nquen, majo' juu nan'ñeen scüaquenhan' juuhan' na conduihin nn'an nan' nquen. ²³Ndo' jnty'ehan na conan't'maan'han juu Tyo'ts'on na tyi'quintycüii na vando' jon, ndo' totoquityehan ndëë 'nan na tonan'ya nquehan. Ñ'enhan' totsijonhan' joohan' cha'vijon nn'an na covje, ndo' mantyi yo quioo' na jndui na min ntsquii yo quioo' na ninnque ng'e ndo' yo nin'quioo' na vavaa tsiaa'.

²⁴Tsojnaan' tsoñ'en nan'min', jo' jnty'ii Tyo'ts'on na cotsantyjatohan natyia na nt'ue n'on nquehan. Cuaa nquii na nt'ahan min'cya ro nnon natyia na conan'tiuhan na nin'quint'ahan. Mang'e jo' nquehan yo si'ts'o 'naanhan tont'ahan 'nan yo ntyjehan na jnaan' jndyi vaahan'. ²⁵Jo' jnty'ii jon na quint'ahan 'nanmin' ng'e jndë jnty'ehan juu jñ'oon na mayuu' ntyja 'naan' nquii jon cha' na ngantyja n'onhan jñ'oon na ve' quintu. Ee tonan't'maan'han 'nan na tquen

jon ndo' totyentjonhan ndëëhan', majo' nquii jon na tquen jon tsoñ'en, ta'nán jnaan't'maan'han jon. Nquii jon na vacüja'han' na mancha'xjen cüit'maan'hin. Quindui na nnda'.

²⁶Majnaan' jo', jnty'ii Tyo'ts'on na nc'oon' n'onhan 'nan na nin'quint'ahan na jnaan' jndyi vaahan'. Ata nque nanntcu, juu na sijnda' Tyo'ts'on na nc'onhan yo nannon, jnty'ehan na nt'ahinhan'. Jnaan'cüejndyohan na nt'ahan na nnda' cha' nc'onhin yo ntyje ntcuhan, ndo' juu ts'ian'ñeen vandyahin', chito cha'xjen na sijnda' jon ntyja 'naanhan'. ²⁷Ndo' mantyi manin' cüajon tont'a nannon. Jnty'ehan na ntjonhan yo nanntcu, tonan'jmiin'han na nin'c'onhan yo ntyje nonhan. Nque nannon, totquen yantyiyan na tont'ahinhan' yo nan'ñeen, 'nan na jnaan' jndyi vaahan', ndo' ng'e jo', sits'o 'naan nquehan cotantjonhan' 'nan na chuhan' na ngenonhan ng'e natyiamin' na cont'ahan.

²⁸Ndo' ng'e na tji' nn'an cüenta na tyi'icanhan' na c'oon' n'onhan na m'aaan Tyo'ts'on, ng'e jo' jnty'ii jonhan na na quinan'tiuhan 'nan tyia, min ta'nán tji'han cüenta na aa tyiahan'. Ve' cont'atohan 'nan na tyi'quichuhan' na nt'ahan. ²⁹Ninnquii'chen na cont'ahan ncüii cüii nnon na tyi'quichuhan', cha'nán natyia na conan'tiuhan yo ntyjehan, yo na nin'cüi'naanhan 'naan ntyjehan, yo na conan'tiuhan nin ncüii nnon natyia na nt'avi'han. Ninvaa quii' n'onhan m'an na vjehan ntyjehan na min 'naan, mantyi yo na conan'cüjehan nn'an, yo na conan'ntja'han, yo

na conan'vi'nn'anhan, yo ncüii cüii nnon navi' na cont'ahan nn'an. Min tyi'cotsaciüentyjee'han na conan'neinhan quintu cjo ntyjehan. ³⁰Conan'neinhan jñ'oon tsan' nacjo nan'ñeen, mantyi yo na m'anhan na jndohan Tyo'ts'on, yo na conan'cüejnaan'han ntyjehan, yo na conan'tiuhan na ve' xia'ntyi nquehan na njonhan, ndo' mantyi conan'ntsahin ntyja 'naan nquehan, yo na cotquen yantyihan na nt'ahan natyia na min taconan'tiu nn'an na nt'ahinhan', min tyi'quita'nguee'han jñ'oon na condue nn'an na ndahin, ³¹min nquehan tyi'conan'tiuhan yu vaa 'nan na ya cha' nt'ahinhan', min tyi'conan'quindëhan jñ'oon na jndë ta'hin jnduehan na nt'ahan, min tyi'quinan'vengiohan nn'an v'aahan, joohan tyi'xequinan't'man n'onhan ts'an na vaa na techuu' 'ndyo juu yohan, min tyi'cy'onhan na vi'ngiohan nn'an na coquenon navi'. ³²Ndo' mangio jnda'han na jndë sijnda' Tyo'ts'on na joo nn'an na cont'ahan 'nan tyiamin', mancüiixjen ngitsu ñuaanhan. Majo' min na nnda' covaa' n'onhan, chito ve'chjo ro cont'ahin joo 'nanmin', ninvito cont'ahinhan', mantyi coquioo jndyi n'onhan yo joo nn'an na cont'ahin 'nanmin'.

Ntyja 'naan' jñ'oon na mayuu' na itsijnda' Tyo'ts'on na vaa jnan nn'an

2 Ndo' 'u' na min'cya ro ts'an 'u', macüji' cüenta na nque nn'an na cont'a 'nantyiamin', ji vaa nan'xuanhan, ndo' majuuntyi xjen matsa' cha'xjen joohan. Ee ya na matsu' na itsitja ts'an na

its'aa juuhan', ncu' matsijnda' na vaa jnan', ng'e nincüajon matsa' cha'xjen cont'a joo nan'ñeen. ²Majo' nquii Tyo'ts'on, xjen na icüji' jon cüenta na nque nn'an na cont'a nan'min', vaa jnanhan, ndo' mangiö na its'aa jon na nnda' cha'xjen na chuhan'. ³'U' na macüji' cüenta na conan'tja nan'ñeen, majo' ncu' cüejon matsa' cha'xjen joohan. Manchji' ya' na joo nn'an na cont'a 'nan tyia, icüji' Tyo'ts'on cüenta na conan'tjahin nnon jon, ng'e na nnda', tyi'ntsitiu' na tyi'je'quit'uii jon 'u' na mantyi matsa'han'. ⁴Nquii Tyo'ts'on t'man jndyi naya its'aa jon yo 'u'. Min na matsitja 'u' nnon jon, tyi'tsiv'ii' ts'on jon 'u' na ninñoon'. 'U' na tyi'quitsijñ'on'hin, minndoo' jndyi jon 'u', ndo' na matsa' nan'min', tyi'cuee' tson'hin, min tyi'covaa' tson' na ya jndyi its'aa jon yo 'u' cha' ntyja 'naanhan' ngay'oonhan' 'u' na ntcüe' tson' yo jnan 'nan', ⁵Majo' ng'e na que' tson', tyi'nin'qui'ndyi' na matsitja 'u', ndo' ng'e na nnda', mancu'to' matsa' na vaquinto'chen na quitsiv'ii jon 'u' juu xuee na mats'ia ya na ntsiv'ii matyén jon nn'an tsojnaan' na conan'tjahin. Juu xjen'ñeen nnintyincyo' na cha'xjen na chuhan', jo' icüji' jon cüenta na vaa jnaan' ts'an. ⁶Ndo' ya na ngüentyja juu xjen'ñeen, ndyion jon xi' ncüii cüii ts'an ntyjantyi 'nan na jndë tots'aa juu xjen na tovam'aan juu tsonnangue. ⁷Ndö vaa na ndyion jon nn'an, nque nn'an na cojoo' n'on na nt'a 'nan na chuhan' cha' ntyii' jonhan najon na m'aan jon na taquintyja na nancoo'han', na ntyja n'onhan na ntsit'maan' jonhan yo

na nninncyaa jon na nnan'xuanhan na tavije'cüjehan, ndëë nan'ñeen nninncyaa jon na ncy'onhan cüenta na tyi'quintycüii na cota'ndo' ñuaanhan. ⁸Majo' nque nn'an na ninnquii'chen totsantjahan 'nan na nt'ue n'on nquehan, na min tyi'nin'quindyehan jñ'oon na mayuu' na itsijnda' jon, na conan'jonhan yo 'nan tyia, joohan' nin'contyjahan, ndyion jon nan'ñeen na itsiv'ii jonhan na quit'uiivi'han'hin. ⁹Ee tyi'ncüii cüii ts'an na its'aa juu 'nan natyia, nt'uiivi'han'hin, ndo' ntsi'ndaa'han' nchjii juu tsojnaan' joo natyia na jndë tots'aa juu. Navejndyee nque nn'an Israel ngenonhan na nnda', ndo' mantyi nque nn'an na mañoon tsjan conduihan, manincüajon ngenonhan. ¹⁰Majo' nque nn'an na conan'jonhan yo juu na chuhan', tsoñ'en nan'ñeen ntyii' jonhan ntyja 'naan' na t'man condui nquii jon, ndo' ntsit'maan' jon joohin ndo' nninncyaa jon na nan'xuanhan na tajñuaan' ts'onhan na tonnon jon. Nts'aa jndyee jon na nnda' yo nque nn'an Israel, ndo' majo'ntyia yo mañoon nn'an na chito tuihan tsjan nan'ñeen.

¹¹Nnda' vaa na nguaa ng'e nquii Tyo'ts'on icüji' jon cüenta yo ncüii cüii ts'an 'nan na itsitjahan nnon jon. ¹²Mangiö na tsoñ'en nn'an na tyi'c'onhan nacje 'naan' juu jñ'oon' Tyo'ts'on na tquen Moisés na ico'xenhan', ngitsuhan na conan'tjahan, min' xe'co'xen Tyo'ts'on jnanhan ntyja 'naan' juu jñ'oon'ñeen. Majo' 'o' nn'an judíos na m'anho' nacje 'naan' juu jñ'oonva', xia'ntyia ntyja 'naan'han' ncüji' jon

cüenta joo 'nan na conan'tjaho'. ¹³Ee juu jñ'oon'ñeen na ico'xenhan', chito ng'e na indyii ts'anhan', jo' na iquen Tyo'ts'on tsan'ñeen na tajnan tsixuan juu. Majo' nque nn'an na conan'quindëhan juuhan', joo nan'ñeen iquen jonhan na tajnan nan'xuanhan. ¹⁴Quitquenho' cüenta ntyja 'naan nn'an na chito conduihan nn'an Israel. Juu jñ'oon na jndui na ico'xenhan', ta'nan cuaahan' ndueehan. Majo' xjen na cont'ahan cha'xjen na ico'xen juu jñ'oon'ñeen ng'e na quityquii' n'on 'naanhin itsiquindyihan' nchu vaa na chuhan' na quint'ahan, nin'quitsohan' na juu na m'aan' n'onhan na nin 'nan icanhan' na quint'ahan, juu nan'ñeen conduihan' ntji na ico'xenhan'hin. ¹⁵Ee ya na cont'ahan na nnda', itsi'manhan' na conan'quindëhan juu ntji na ico'xenhan' na jndë m'aanhan' quityquii' n'onhan. Ndo' ngiohan na ico'xenhan'hin ng'e ya na jndë jnt'ahan ncüii nnon natyia, covicjehin quii' ñuaanhin na jndë jnan'tjahan nnon Tyo'ts'on. Ndo' ya na cont'ahan cha'xjen na chuhan', juu na covicjehan quii' ñuaanhan ivañoon'han'hin. ¹⁶Nguaa na nnda' juu xuee na mats'ia, ya na njñon ntcüe' Tyo'ts'on Jesucristo na ntco'xen jon nn'an na jndë tont'ahan 'nan natyia na ve' nty'iu. Joo nn'an na mancya jñ'oon naya 'naan' Tyo'ts'on ndëëhan, ndö' vaa jñ'oon na matsiquindyihan.

Nn'an Israel ndo' ntji na ico'xenhan' na tquen Moisés

¹⁷Majo' 'u' matsu' na condui 'u' ts'an Israel. Matsiquii tson' juu ntji

na tquen Moisés na ico'xenhan'. Maco' s'a nquii 'u' na condui 'u' cüentaa' Tyo'ts'on. ¹⁸Ndo' mavaa' tson' nchu vaa na nt'ue ts'on jon na quitsa'. Ndo' ng'e juu jñ'oon'ñeen jndë si'manhan' nnon' nin 'nan na quitsa', jo' ndëë ncüji' cüenta nin 'nan na icüji' yahan' na quitsa'. ¹⁹Ndo' joo nn'an na tyi'quindiohan nchu vaa na ican Tyo'ts'on na quint'ahan, ntyjii ya tson' na ncu' condui 'u' ts'an na ya ntsi'man jñ'oon ntyja 'naan' jon ndëëhin. Macüji' cüenta na joo nn'an na tyi'covaa' n'onhin ntyja 'naan' jon, ya jndyi mancyä' jñ'oon ndëëhan, cha'vijon na matsixue' chon nato jaan na co'o nn'an. ²⁰Nque nn'an na tyi'condyehan ntyja 'naan' Tyo'ts'on, matsitiu' na ncu' condui 'u' ts'an na ya ntsi'manhan' ndëë nan'ñeen. Ndo' nque nn'an na itsijonhan'hin cha'vijon yotsca ntyja 'naan' Tyo'ts'on, macüji' cüenta ntyja 'nan' na ya ntsi'man' ndëëhan. Nnda' vaa na m'aan' tson' na ndëë ntsa' ng'e jñ'oon na tji Moisés na ico'xenhan', itsi'manhan' nnon' tsoñ'en na icanhan' na ncüaa' n'on nn'an, ndo' ntyja 'naan' juuhan' mavajnan' nchu vaa na chuhan' na quits'aa ts'an yo nin'juu na conduihan' na mayuu'. ²¹Ndo' na nnda', 'u' na matsi'man' ndëë nn'an ntyja 'naan' jñ'oon na ico'xenhan', ¿Ndu na tyi'quitsa' cha'xjen juu 'nan na itsiquindyihan'? Mancya' jñ'oon na tyi'nch'uee ts'an, majo' 'u' mach'ue'. ²²Matsu' na tyi'quichuhan' na nc'oon ya ts'an yo ncüiichen tsanscu na ve' ndö' ro, majo' ñ'enho' na m'anho' yo ntcu ntyjeho'. Joo 'nan na conan'ya nn'an na

conan't'maan'hinhan' na cha'vijon conduihan' Tyo'ts'on, matsu' na tayuu jnt'uehan', majo' joo 'nan na concya nn'an ndëëhan' quii' nt'aan'on naijon cotoo'han', ñ'enho' na conty'ueeho' 'nan na concya nan'ñeen ndëëhan'. ²³Macüji' s'a 'u' na nqueho' conan'ly'onho' jñ'oon' Tyo'ts'on na ico'xenhan'. Majo' ya na tyi'cüangue' nchu vaa na ico'xen juuhan', matscüejnan'hin na mavenon' juu jñ'oon na ico'xenhan' 'nan na icanhan' na quitsa'. ²⁴'U' na condui 'u' ts'an Israel, tsojnaan' na matsa' nan'min', itsiquindëhan' juu jñ'oon' Tyo'ts'on na jndui na itsohan': “‘O' nn'an Israel, ve' tsojnaan' nan'min' na conan'tjaho', jo' joo nn'an na mañoon tsjan conduihan, cotjue'han jñ'oon cjoo' nquii Tyo'ts'on na itscüejnaan'han' jon.”

²⁵Juu ts'ian na 'o' nn'an tsjan Israel cont'aho' yo yonnon ndaho', njon jndyi ntyjii Tyo'ts'on na jndë tui ts'ian'ñeen yo 'u' xe na aa mavanguee' juu jñ'oon na tquen Moisés na ico'xenhan'. Majo' xe na aa matsitja 'u' ntyja 'naan' juu ntji'ñeen, jndë tquenhan' 'u' cha'vijon ts'an na tyí'condui ts'ian'ñeen yohin. ²⁶Majo' ntyja 'naan' ncüii ts'an na chito conduihin ts'an Israel, xe na aa itsue juu jñ'oon' Tyo'ts'on na ico'xenhan', iy'oon jon cüenta tsan'ñeen na cha'vijon na jndë tui ts'ian'ñeen yohin cha'xjen na cont'a nque nannon Israel. ²⁷Majo' juu ts'an na tyi'condui ts'ian'ñeen yo juu, ya na itsiquindë juu cha'xjen na ican jñ'oon na tquen Moisés, na its'aa juu na nnda', icüji' juu

cüenta na 'u' ts'an Israel matsitja 'u' na tyi'quitsiquindë' cha'xjen na co'xenhan'. Ndo' na nnda', its'aahan' na ve' jn'aan na mana yon' juu jñ'oon'ñeen, ndo' mantyi ve' jn'aan na tui yo 'u' juu ts'ian na cont'a nn'an Israel yo yonnon ndahan. ²⁸Ee chito ng'e na aa matsue' nchu vaa na ico'xen jñ'oon na tqen Moisés, jo' tsi'manhan' na ityiii' Tyo'ts'on 'u' cüentaa' nquii jon min na jndë tui ts'ian'ñeen yo 'u'. ²⁹Xia'nty iquenhan' 'u' na condui 'u' ts'an judío ya na mancyá' na nquii Tyo'ts'on ico'xen jon 'u' juu na vja na vam'an', na mancyá' na condui na nnda', itsijonhan' ntyja 'nan' cha'vijon juu ts'ian'ñeen na cont'a nn'an judíos yo yonon'ndaa ndahin. Juu na iquenhan' 'u' na condui 'u' ts'an judío chito conduihan' cha'xjen joo jñ'oon na co'xenhan' na cotquenhan' xjen, majo' conduihan' ncüiii nnon na its'aa nquii Espíritu Santo. Joo nn'an na condui na nnda' ntyja 'naanhan, nquii Tyo'ts'on ya jñ'oon icüjji' jon ntyja 'naanhan min na tyi'condue nn'an jñ'oon ya ntyja 'naanhan.

Ts'an Israel, ¿Aa vaa naya na tsixuan juu?

3 Ng'e na nnda' vaa, juu na condui 'u' ts'an Israel, ¿Aa vaa na njon ntyja 'naan'han', ndo' aa vaa naya 'nan' na yo juu si' ts'o 'nan' jndë tui cha'xjen na cont'a nn'an judíos yo yonnon ndahan cha'quitsi'manhan' na condui 'u' ntyja 'naan' Tyo'ts'on? ²Mayuu', t'man naya 'nan' vaa, ee joo ndochiho' na tom'an ndyu na toxen'chen, ndëë

nan'ñeen tyincyaa jndyee Tyo'ts'on juu jñ'oon' jon. ³Majo' ñ'en ntyjeho' nn'an Israel na tyi'covantyja n'onhan na ntsiquindë jon jñ'oon na totso jon. Ndo' ng'e na tyi'covantyja n'onhan jon, ¿Aa jnaan' jo' nts'aahan' na tyi'xe'quitsiquindë jon jñ'oon na jndë tso jon? ⁴Tyi'xe'cuua na nnda', ng'e nquii Tyo'ts'on ninnquii'chen conduihin jñ'oon na mayuu', min na tsoñ'en nn'an conan'neinhan quintu. Ee vaa jñ'oon' jon na jndui na itsohan':

'U' Tyo'ts'on, nintyincyoo' ndëë nn'an na joo jñ'oon na matsinin', jñ'oon na mayuu'han',
ndo' juu xjen na cotji' nn'an cüenta na tyi'ya matsa',
mancüiixjen ngüantjon'han.

Juu jñ'oon'ñeen, nnda' vaa na itsiquindyihan'.

⁵Majo' ndëë nts'aahan' na ngitso ts'an na joo 'nan tyia na cont'a jaa conan'nchu'han' na ninnquii'chen its'aa jon cha'xjen na chuhan'. Xe na aa mayuu' juu jñ'oon'ñeen, itscu'han' na nnduë na min'chjo tyi'quichuhan' na its'aa jon na quityiön tsojnaan' na conan'tja jaa nnon jon. (Matsjö na nnda' ng'e m'an nn'an na nnda' vaa jñ'oon na conan'ntcüe'han.) ⁶Tyi'jon quits'aa jon na nnda' ng'e xe na aa tyi'quichuhan' na ntc'o'xen jon nn'an, yajo' tyi'tsixuan jon na ntsijnda' jon jñ'oon na quit'uiihan' tsoñ'ehhan.

⁷Ndo' mantyi vaa ncüiichen jñ'oon na tyi'quichuhan' na conan'nein nan'ñeen. Conduehan na nndëë ncüaa' nn'ön na njon jndyi joo jñ'oon na mayuu' na itsiquindy

Tyo'ts'on jaa. Ng'e vaa t'man jndy tejndyo jñ'oon na incyaa jon ndëë yo joo jñ'oon quintu na conan'nën. Nnda' vaa na conduehan. Mang'e jo' conduehan cuaa nquii xe na aa conan'nën quintu, min tyi'quichuhan' na ncüji' jon cüenta na conan'tja jaa nnon jon. ⁸Ee conduehan: Tanin min na conan'tja jaa ng'e ntyja 'naan'han' itsi'manhan' na nquii Tyo'ts'on conduihin na mayuu'. Ata conduehan na ncö nnda' vaa jñ'oon na mancyä. Jñoon'vahin na conan'neinhan, min'chjo tyi'yuu'han', ndo' nan'xuanhin na quit'uii jonhan na quityionhan na nnda' vaa conduehan.

**Majnda' na tsoñ'en jaa
na conan'tja jaa**

⁹Ng'e na nnda', ¿Nin jñ'oon na nnan'ntcüë ntyja 'naan' jñ'oon'ñeen? ¿Aa mayuu' já nn'an judíos njonntyichen condui já na tonnon Tyo'ts'on? Min'chjo tojo', ng'e jndë jndué na cüajon vaa jnán já cha'xjen nque nn'an na mañoon tsjan conduihan. Mancha'n'en jaa nan'xuan jnan na tonnon jon. ¹⁰Ng'e joo jñ'oon' Tyo'ts'on na jndui, itsinin jndyoyuhan' ntyja 'naan' jo'. Itsohan': Ta'n nan ts'an na ndëë ngitso Tyo'ts'on na its'aa juu cha'xjen na chuhan'. Min'ncüii min'ncüii.

¹¹Min'ncüii ts'an ta'n nan ivaa' ts'on juu nchu vaa na ican jon na quits'aa juu. Tanin juu na ijoo' ts'on na nt'ue juu 'nan na nt'ue ts'on jon.

¹²Tsoñ'ehan jndë jnty'ehan natoo' Tyo'ts'on. Min tyi'quinjonhan na tonnon jon.

Min'ncüii min'ncüiihan tyi'c'onhan na ya nn'anhan yo ntyjehan cha'xjen na chuhan'.

¹³Jñ'oon na conan'neinhan tsijonhan' joochan' cha'vijon jndye c'ee na quindui' quii' tsi'ts'ua na too' 'nan tö'. Conan'neinhan jñ'oon quintu. Joo jñ'oon na conan'nein nan'neen conan'ndaa'han' nn'an cha'xjen juu ndaa jndyue quindu vje itscuae'han' ts'an.

¹⁴Co'manjndohan ntyjehan. Ninnquii'chen jñ'oon vi' na cotjue'han cjo nn'an.

¹⁵Ve' chjovi' jndy jñ'oon ndo' cje ro nnan'cuae'han ts'an.

¹⁶Minyuuchen na co'ohan, it'uiivi'han' nn'an ntyja 'naanhan, tsojnan joochan vi' vaa na inchjehan' nn'an.

¹⁷Min tyi'quita'jn'aanhan nchu vaa na ngita'yahan nn'an na too' tyia' yo ntyjehan.

¹⁸Min'chjo tyi'c'oon' n'onhan na iquenhan' xjen na c'onhan na cüincyaaahan Tyo'ts'on.

Jñ'oonmin' jñ'oon' Tyo'ts'on na jndui tivio.

¹⁹Majo' jaa nn'an judíos mangiö na tyincyaa Tyo'ts'on jñ'oon' jon ndëë ntyjëehë nn'an Israel cha' quitsi'manhan' ndëëhan nchu vaa na icanhan' na c'onhan tsonnanguévahin. Tyincyaa jonhan' ndëë cha' juu ts'an na nin'quitso juu na tacotsitjahin nnon jon, ntscu'han' na nnda' vaa m'aa' ts'on juu, ndo' cha' tsoñ'en nn'an ncüaa' n'onhan na nts'aa jon na quityionhan tsojnaan' na jndë tonan'tjahan nnon jon. ²⁰Ng'e na nnda' vaa, ta'n nan

ts'an na ndëë na ngitso juu na tajnan tsixuan juu ng'e itsiquindë juu cha'xjen na itsiquindyi jñ'oon' Tyo'ts'on na tqen Moisés na ico'xenhan'. Ee ntyja 'naan' juu jñ'oon'ñeen, itsi'man nquii'han' ndëëhë na tsoñ'en jaa condui jaa nn'an na jndë conan'tja tonnon Tyo'ts'on.

**Na vantyja ts'on ts'an
Tyo'ts'on, jo' na iquen jonhin
na tajnan tsixuan juu**

²¹Majo' nanein jndë tityincyoo' jndyoyu nchu vaa na iquen Tyo'ts'on ts'an na tajnan tsixuan juu na tonnon jon min na aa tacotsiquindë juu jñ'oon' na tqen Moisés. Juu jñ'oon'ñeen na ico'xenhan', yo nin'jñ'oon' na toninncyaa nn'an na tonan'neinhan ntyja nchu vaa 'nan na nngua, cotji' jndyoyuhan' na its'aa jon na nda'. ²²Naneinhin xia'ntyti nque nn'an na vantyja n'on Jesucristo, joo nan'ñeen iquen Tyo'ts'onhan na tajnan nan'xuanhan na tonnon jon. Nincüajon its'aa jon yo tsoñ'en nn'an, min na aa ts'an judío ndo' min na aa ts'an na chito tuihin tsjan nn'an judíos. ²³Tsoñ'en nn'an nan'xuanhan jnan. Ta'nan ncüii nnon na tsixuan ts'an na ntyja 'naan'han' nninncyaaahan' na ntsijonhin yo juu na taquintyja na t'man na condui nquii Tyo'ts'on.

²⁴Majo' nanein ntyja 'naan' juu naya na condui nquii jon, ve' yu jndë siquindyaa jon jaa jnan na nan'xuan. Condëë its'aa jon na nda' xeng'e ntyja 'naan' nquii Cristo Jesús. ²⁵Nquii Tyo'ts'on, ntyja 'naan' na tue' Cristo, sijnda'

jon na condëë ntsit'man ts'on jon nn'an yo jnan na nan'xuanhan. Juu nan'ñeen conduihan' ya na vantyja ts'on ts'an juu Cristo. Ndo' na its'aa Tyo'ts'on na nda', itsi'manhan' na conduihin cha'xjen na chuhan'. Ng'e na nda' conduihin, jo' nque nn'an na tovantyja n'onhan jon ndyu na toxen'chen, ta'nan t'uui jon nan'ñeen ntyja 'naan' jnanhan. ²⁶Tots'aa jon na nda' cha' naneinhin, quitquën cüenta na its'aa jon cha'xjen na chuhan', ndo' ng'e jo', joo nn'an na vantyja n'onhan Cristo, iquen jonhan na jndë jndyaahan yo jnan.

²⁷Mang'e na nda', taje'quindëë nnan'saa' nn'ön na nnduë na itsit'man ts'on Tyo'ts'on jaa ntyja 'naan' ncüii nnon na cont'a nquë, ng'e chito aa ng'e na conan'quindëë jñ'oon' na tqen Moisés, jo' na iquen jon jaa na tajnan nan'xuan. Ee xia'ntyti ng'e na vantyja nn'ön Jesús, jo' na iy'oon Tyo'ts'on cüenta ts'an na itsintju' jon ñuaan' juu. ²⁸Mannda' vaa ng'e jndë tsjö ndëëho' min na aa tacotsiquindë ts'an juu jñ'oon'ñeen na ico'xenhan', majo' ng'e na vantyja ts'on juu Jesucristo, jo' na iy'oon Tyo'ts'on cüentahin na iquen jonhin na tajnan tsixuan juu.

²⁹Ee nquii Tyo'ts'on, chito xia'ntyti conduihin Tyo'ts'on cüenta nn'an Israel, mantyi conduihin Tyo'ts'on cüenta nn'an na mañoon tsjan. ³⁰Nquii jon ninncüiihin na conduihin cüenta tsoñ'en nn'an. Ndo' iquen jon na tajnan tsixuan ts'an na tonnon jon ng'e na vantyja ts'on juu Jesucristo, tanin min na aa jndë tui yo juu

juu ts'ian na cont'a ntyjehin nn'an nn'an Israel yo yonnon ndahin cha' quitsi'manhan na conduihin cüentaa' Tyo'ts'on. Ndo' min aa na tuihin tsjan mañoon nn'an. ³¹Ndo' na nnda', yajo' ¿Aa ng'e na vantyja nn'ön Cristo, aa jo' cont'a na tyi'quinjon condui juu jñ'oon' Tyo'ts'on na ico'xenhan' na tqwen Moisés? Tyi'jon jnda. Nanein ng'e na vantyja nn'ön Cristo, njonntyichenhan' cont'a.

**Jñ'oon na itsinchu'han'
ntyja 'naan' Abraham**

4 Cha' ntyja 'naan' tsochiihi Abraham, tsan na tom'aan ndyu na toxen'chen, ¿Aa vaa naya 'naan' jon na tonnon Tyo'ts'on ng'e na siquindë juu jñ'oon na tso jon nnon juu? ²Ee xe na aa ve' ng'e cüii nnon na siquindë tsan'ñeen, jo' na tqwen Tyo'ts'onhin na tajnan tsixuan jon, yajo' nndëë ntsintsahin na taquinjon' s'aa jon. Majo' tyi'xe'ncyaaahan' na ngitso jon na nnda' ng'e tyi'incyaa Tyo'ts'on na vanaan na nts'aa ts'an na nnda'. ³Ng'e jñ'oon' jon na jndui, nnda' vaa na itsiquindyihan': "Nquii Abraham tovantya ts'on jon Tyo'ts'on, ndo' ng'e ntyja 'naan' juuhan', jo' na tqwen jonhin na conduihin ts'an na tajnan tsixuan juu."

Nnda' vaa na tso jñ'oon'ñeen. ⁴Ndo' ncüiii ts'an na ityentjon nnon ncüiichen ts'an, xoquitu' na ivantjon juu, tyi'cjaquee'han' na ve' yu. Chito nnda', ncy'oon juu cüenta xoquitu'ñeen ng'e na s'aa juu ts'ian 'naan' tsan'ñeen. ⁵Majo' juu ts'an na min'ncüii

nnon tyi'quits'aa juu cha' quen Tyo'ts'onhin na tajnan tsixuan juu, xia'ntyti na ivantyja ts'on tsan'ñeen jon, jo' na iy'oon jon cüentahin min na conduihin ts'an na itsitjahin nnon jon. ⁶Cha'na juu tsochiihi David, tsan na tom'aan ndyu na toxen'chen, ndö' vaa na si'man jon. 'O' covañoon' n'onho' na sinin jon ntyja 'naan' na neiin' ts'on ts'an na tajnan tsixuan juu min na min'ncüii nnon 'nan tacots'aa juu cha' ntquen Tyo'ts'onhin na tajnaan' juu. ⁷Ndö jñ'oon na itso David'ñeen:

Nn'an na nan'xuan jnan ndo' jndë sit'man ts'on Tyo'ts'onhin, nein jndyihan ng'e jndë t'è' na tonan'tjahin tonnon jon.

⁸Juu ts'an na vantyja ts'on Tyo'ts'on ndo' ng'e jo' taxe'cy'oon jon cüenta na ninchujnan juu nnon jon, neiin' jndyi tsan'ñeen.

Nnda' itsiquindyti jñ'oon na tyincyaa David'ñeen.

⁹Juu na nnda' vaa na incyaahan' na neiin' ts'an, ¿Aa xia'ntyti nque nn'an judíos na jndë tui ts'ian si'ts'o 'naanhan nan'xuanhinhan'? Mantyi vacüja'han' juuhan' nque nn'an na tacondui ts'ian'ñeen yohan. Ee jndë jndué xeng'e na tovantya ts'on Abraham Tyo'ts'on, jo' na tqwen jonhin na tajnan tsixuan juu. ¹⁰Ee juu Abraham, vitjachen na s'aa nquii jon juu ts'ian na cont'a ntyjehin yo yonnon ndahin, juu xjen'ñeen mancüiixjen jndë tqwen Tyo'ts'onhin na tajnan tsixuan juu, chito na tso jon na nnda' vi na jndë tui ts'ian'ñeen yohin. ¹¹Ee vi jndëcyaa sijnda' Tyo'ts'on na

quits'aa nquii juu ts'ian'ñeen . Ndo' na s'aa jon na nnda', itsi'manhan' na condui Abraham'ñeen ts'an na tajnan tsixuan ng'e na tovantya ts'on juu jon vitjachen na nts'aa nquii juu ts'ian'ñeen yohin. Ndo' ng'e jo', conduihin tye tsoñ'en nn'an na vantyja n'onhin min na tacondui ts'ian'ñeen yohin. Its'aa Tyo'ts'on na nnda' cha' nndëë ntquen jon nan'ñeen na tajnan nan'xuanhin. ¹²Mantyi juu Abraham conduihin tye cüenta nque nn'an na jndë tuihan' yohin, chito xia'ntyi ng'e na jndë tuihan' yohan, majo' ng'e mantyi vantyja n'onhan Tyo'ts'on cha'xjen na tots'aa nquii Abraham vitjachen na s'aa nquii jon juu ts'ian'ñeen cha' quitsi'manhan' na conduihin cüentaa' Tyo'ts'on.

Jñ'oon na tco' Tyo'ts'on 'ndyo jon nnon Abraham, siquindë jonhan'

¹³Nquii Tyo'ts'on tco' jon 'ndyo jon nnon Abraham yo jnda tsan'ñeen, yo ntsinda jnda jon na nquehan nndahin tsonnangue. Min chito na tso jon na nnda' ng'e na siquindë Abraham juu jñ'oon na tqwen jon na ico'xenhan'. Nnda' vaa na tso jon ng'e na tovantya ts'on juu jñ'oon na tso jon, jo' na tqwen jonhin na tajnan tsixuan juu. ¹⁴Ng'e xe na aa mayuu' na ve' xia'ntyi tco' Tyo'ts'on 'ndyo jon ndëë nn'an na cotsantyja ntyja 'naan' juu jñ'oon na tqwen jon na ico'xenhan', yajo' juu na vantyja ts'on ts'anhin, nts'aahan' ve' jn'aanhan. Ndo' mantyi ntsi'manhan' na juu jñ'oon na tco' jon 'ndyo jon, min tyi'quinjonhan'. ¹⁵Ng'e juu ntji na cotquen nn'an na ico'xenhan', ncüii

cüii ts'an na itsitjahin nnonhan', nt'uiihan'hin na quityion juu ntyja 'naanhan'. Majo' xia'ntyi ya na m'aan ntji na ico'xenhan', jo' juuhan' na itsijnda'han' na jndë sitja ts'an.

¹⁶Ng'e nquii Tyo'ts'on t'man naya na itsixuan jon, jo' na tso jon na ve' yu nts'aa jon naya juu Abraham'ñeen, ng'e tëntyja ts'on juuhin. Ndo' tsoñ'en nn'an na mantyi vantyja n'onhan jon cha'xjen na tots'aa nquii Abraham, juu jñ'oon na tco' jon 'ndyo jon nnon tsan'ñeen, mantyi itsiquindaa' Tyo'ts'onhan juu naya'ñeen. Ng'e itso jon na nts'aa jon naya tsoñ'en nn'an na vantyja n'onhan jon, chito xia'ntyi ndëë nn'an na conan'quindë juu na ico'xen ntji na tqwen Moisés. Ndo' na nnda' vaa, iv'aahan' ntyja 'naan' Abraham na conduihin tyëëhë na nin'tsoñ'en jaa na vantyja nn'ön Tyo'ts'on, min na aa condui jaa nn'an judíos, ndo' min na aa mañoon tsjan nn'an condui jaa. ¹⁷Cha'xjen juu jñ'oon na tco' Tyo'ts'on 'ndyo jon nnon Abraham na itsohan': "Joo nn'an na m'anhin jndye ndyuaa na ninvaa tsonnangue, ja nts'a na nnduehan na condui 'u' tyehan." Ng'e na nnda' tso jon, tsoñ'en jaa na vantyja nn'ön Jesús, juu Abraham conduihin x'ee jñ'oon ntyja njanhan na tonnon Tyo'ts'on. Nnda' vaa ng'e tovantya ts'on jon na ndëë ninncyaa Tyo'ts'on na juu ts'an na tsixuan cha'vijon ts'oo, na ngüando' nnda' juu. Ndo' Tyo'ts'on, juu 'nan na ya ngüentyja na nnduihan', itsinin jon ntyja 'naan'han' na cha'vijon na jndë tuihan'.

¹⁸ Abraham ninvito tovantya ja ts'on jon Tyo'ts'on, min na s'aahan' nchjii jon na taje'c'oon jnda jon cha'xjen juu jñ'oon na jndë tco' Tyo'ts'on 'ndyo jon nnon juu. Tovantya ts'on Abraham na nduihin x'ee jñ'oon ndëë jndye jndyi nn'an na ninvaa tsonnangue cha'xjen jndye jndyi ncjuu m'an tsjö'ndue, ng'e nquii Tyo'ts'on, nnda' vaa jñ'oon na tso jon nnon juu. ¹⁹Min tatyii' tsan'ñeen xquen jon na jndë tenon xjen na nc'oon jnda jon ng'e mandyo ndë ncüii ciento chuu' jon, ndo' mantyi scuu' jon Sara, jndë tenon chu na nc'oon jnda jon. Majo' min na nnda' vaa, ninvito tovantya ts'on Abraham na mancüiixjen ntsiquindë Tyo'ts'on juu jñ'oon'ñeen na tco' jon 'ndyo jon nnon juu. ²⁰Tat'oon jon na ve vaa na totsitiu jon na aa mayuu' jñ'oon na jndë tso Tyo'ts'on nnon jon na nc'oon jnda jon. T'oon jon na ninncüii ntyjii jon na mancüiixjen ntsiquindë Tyo'ts'on juu jñ'oon'ñeen. Ndo' nquii Tyo'ts'on na t'man conduihin, totsit'maan' tsan'ñeen jon. ²¹Ndo' ng'e na taa' ya ts'on juu na ntsiquindë jon jñ'oon na jndë tso jon nnon juu, jo' tovantya ts'on jon na vaa najndei na condui Tyo'ts'on na nndëë ntsiquindë jon juu jñ'oon'ñeen. ²²Ndo' ng'e na tovantya ts'on Abraham na ntsiquindë Tyo'ts'on jñ'oon' jon, jo' juu jñ'oon' jon na jndui itsohan' na nquii Abraham, tqen jonhin na tajnan tsixuan juu.

²³Ndo' chito xia'ntyti ntyja 'naan' Abraham na jndui jñ'oon na conduihin ts'an na tajnan tsixuan jon ng'e na tovantya ts'on jon

Tyo'ts'on. ²⁴Mantyi juu jñ'oon'ñeen jnduihan' ntyja njan jaa ng'e mantyi ityii' jon jaa na tajnan nan'xuan xe na aa covantya nn'ön na tyincyaa jon na juu Jesús na itye'ntjon jon jaa, tando' xco jon quii' nt'an nt'oo. ²⁵Tyincyaa Tyo'ts'on na jnan'cuee' nn'an Jesús tsojnaa' na nquëhë nan'xuan jnan. Ndo' jndë jo', tyincyaa jon na tando' xco Jesús cha' ntyja 'naan' jo', condëë iqen Tyo'ts'on jaa na tajnan nan'xuan na tonnon jon.

Nn'an na vantya n'on Jesús, jndë jndyaahan jnan na nt'uiihan'hin

5 Ng'e na vantya nn'ön Jesucristo, jo' iqen Tyo'ts'on jaa na tajnan nan'xuan, ndo' na m'an na tajñuaan' ts'on jaa na tonnon jon. Nnda' vaa xeng'e nquii Jesucristo na conduihin na ityentjon jon jaa. ²Na ntyja 'naan' nquii jon, naneinhin nan'xuan jaa nayavahin na condui jaa nn'an na tajnan nan'xuan ng'e na vantya nn'ön jon. Ndo' ng'e na contya nn'ön na nnan'jön yo juu na taquintya na t'man condui nquii Tyo'ts'on, jo' na m'an na nën jndyih. ³Ndo' chito xia'ntyti jo' na incyaahan' na nënhën. Com'an na nën min na cont'a vi' nn'an jaa ng'e na nan'xuan cüentaa' Cristo. Ng'e mangiö na joo navi' na coquenön, conan'jnda'han' na nndëë nnan'quii nn'ön ncüii cüii nnon 'nan na cotjön. ⁴Ndo' juu na condëë na conan'quii n'ön, juuhan' itsi'manhan' na tyi'vacüaa' jaa na tonnon Tyo'ts'on, ndo' juuhan' incyaahan' na contya nn'ön na ntsquë najjon na m'aan

jon. ⁵Ndo' juu na contyja nn'ön jon, tyi'xe'quintjo jnaan' jaa ng'e quityquii' nn'ön jndë tquen jon juu na venchjii jon jaa xeng'e nquii Espíritu Santo na jndë tyincyaa jon na nan'xuanhin quii' nn'ön.

⁶Quitquenho' cüenta na majuuto xjen na min'ncüii min'ncüii nnon ta'nan nndëë nt'a cha' ntyja 'naan'han' ntsin'man Tyo'ts'on ñuan njanhan, majuu xjen'ñeen tue' Cristo ntyja njan na condui jaa nn'an jnan. ⁷Ncüii ts'an je' na vam'aan ntyja 'naan' na chuhan', jndyaa' jndyi na ninjnda' ncüii ts'an na ninncyaaahin na cue' juu ntyja 'naan' tsan'ñeen. Majo' tyi'nan ro na nninjnda' ncüii ts'an na nninncyaa nquiihin na cue' juu ntyja 'naan' ncüiiichen tyje juu na ya ts'an tsan'ñeen. ⁸Majo' nquii Tyo'ts'on, si'man jndyoyu jon na t'man vaa na venchjii jon jaa. Ee juu xjen na tonan'xuan jnan, xjen'ñeen tyincyaa Cristo na tue' jon ntyja njanhan. ⁹Nanein ng'e nquii Cristo jndë tue' jon ntyja njanhan, jndë tquen Tyo'ts'on jaa na taviquichöjnan nnon jon. Ng'e jo' covaa' nn'ön xeng'e nquii Cristo, jo' taje'quit'uii Tyo'ts'on jaa juu xjen na nt'uiivi' jon nn'an na nan'xuan jnan. ¹⁰Na toxen'chen tondui jaa nn'an na v'ii' nn'ön Tyo'ts'on. Majuuto xjen'ñeen ng'e tue' Cristo ntyja njanhan, jo' sitjon' ntcüie' Tyo'ts'on jñ'oon jaa yohin. Ndo' ng'e na jndë s'aa jon na nnda', majnda na ntsin'man jon ñuan njanhan ng'e na vando' xco Cristo. ¹¹Ndo' chito xia'ntyti na nnda' vaa, mantyi m'an na nën quityquii' navi' na coquenön ng'e nquii Jesucristo na itye'ntjon

jon jaa. Ntyja 'naan' nquii jon contjo ya nchjii Tyo'ts'on yo jaa.

**Ntyja 'naan' Adán covje
nn'an, majo' ntyja 'naan'
Cristo cota'ndo' ñuaanhan**

¹²Juu Adán, tsan navejndyee, sitjahin nnon Tyo'ts'on. Ndo' tsojnaan' jo', tquenhan'hin na tsixuan juu jnan, tue' juu, ndo' mang'e na nnda', mantyi tijnda' na tsoñ'en jaa nan'xuan jnan na tonnon Tyo'ts'on, jo' mantyi ncüjé cha'xjen na tue' tsan'ñeen. ¹³Na toxen'chen vitjachen na tquen Moisés jñ'oon na ico'xenhan', ninvaa na conan'tja nn'an nnon Tyo'ts'on. Majo' tyi'xe'quityii' jon cüenta na vaa jnaan' ts'an xe na aa ta'nan jñ'oon na ico'xenhan'. ¹⁴Majo' juu na tonan'tja nn'an nnon Tyo'ts'on, min na tyi'quitsijonhan' juuhan' cha'xjen juu na sitja Adán xjen na tyí'cüanguee' jon jñ'oon na tquen Tyo'ts'on nnon jon, majo' juu na its'aa na covje nn'an, toquenhan' xjen 'naan'han' nan'ñeen. Tye' na condui na nnda' xjen na tue' Adán, ndo' ata xjen na jndui ntji na tquen Moisés na co'xenhan', ninvito jndyocahan' na tovje nn'an. Ee cha'xjen juu Adán conduihin tsan na tom'aan jndyee na totsitjahin, mannda' vaa na itsijonhan' ntyja 'naan' Cristo, juu jon tsan navejndyee na totsiquindë. Manquii jon na sijnda' Tyo'ts'on na quindyoyu jon tsonnangue.

¹⁵Majo' ntyja 'naan' juu 'nan na sitja Adán, tyi'quitsijonhan' juuhan' yo juu naya na incyaa Tyo'ts'on na tajnan nan'xuan jaa. Ng'e tsojnaan' na sitja tsan'ñeen, jo' covje nn'an

na ninvaa tsonnangue. Majo' juu naya na tsixuan Tyo'ts'on na ve' yu na incyaa jon na tajnan nan'xuan, t'manntyichen conduihan'. Juuhan' ntyja 'naan' Jesucristo ivee'han' ndëë jndye nn'an. ¹⁶Ndo' juu naya na iquen Tyo'ts'onhan na tajnan nan'xuanhan, t'manntyichen na condëë its'aahan', chintyi ntyja 'naan' juu na sitja Adán. Ee ng'e ntyja 'naan' ncüii nnon na sitjahin, jo' nn'an na ninvaa tsonnangue, t'aa jnanhin na ngitsu ñuaanhan. Majo' nein ng'e juu naya na condui Cristo, t'manntyichen na itejndei Tyo'ts'on jaa, ee tsoñ'en na t'aahan' jaa ng'e na sitja Adán, itsinduu' jonhan' ntyja 'naan' Cristo. ¹⁷Ng'e nquii Adán sitjahin, jo' juu na its'aa na covje nn'an, tye' na coxehan' na cüjehan. Majo' naneinhin ng'e juu naya na condui Tyo'ts'on na ve' yuhan', t'manntyichenhan', jo' ndëë ntquen jon jaa na tajnan nan'xuan na tonnon jon. Ndo' xeng'e juu naya'ñeen, nninncyaa jon na ntant'ö xcö yo Jesucristo najjon na ico'xen jon.

¹⁸Mang'e na nnda', cha'xjen juu na sitja Adán sijnda'han' na tsoñ'en nn'an it'uui Tyo'ts'onhan tsojnaan' jnan, mannda' vaa na itsijonhan' ntyja 'naan' nquii Cristo. Totsiquindë jon cha'xjen na nt'ue ts'on Tyo'ts'on, ndo' ntyja 'naan'han', tsoñ'en nn'an na vantyja n'onhan jon, iquen Tyo'ts'onhan na tajnan nan'xuanhan yo na tyi'quintycüii na cota'ndo'han ntyja 'naan' Cristo. ¹⁹Juu Adán ta'nan tanguée' jon Tyo'ts'on, ndo' ntyja 'naan'han', tsoñ'en nn'an tijnda' na nan'xuanhan jnan. Mannda' vaa

na itsijonhan' ntyja 'naan' Jesús. Tovanguee' jon, ndo' ng'e jo' tsoñ'en nn'an na vantyja n'onhan jon, iquen Tyo'ts'onhan na tajnan nan'xuanhan tonnon jon.

²⁰Jndëcya t'ua Tyo'ts'on ts'ian nnon Moisés na tyincyaa jon jñ'oon na ico'xehan' nt'ö juu. S'aa jon na nnda' cha' quitsi'manhan' ndëëhë na jndye jndyi nnon jnan nan'xuan jaa na tonnon jon. Majo' min na tēvijndyechen na conan'tja jaa tonnon jon, juu naya na tsixuan jon, vantjochen na condëë its'aahan'. ²¹Ee juu jnan iquenhan' xjen na nque nn'an na conan'tjahan nnon Tyo'ts'on cüjehan. Macha'xjen juuhan' nnda' its'aahan', mantyi juu naya na tsixuan jon iquenhan' xjen na joo nn'an na vantyja n'on nquii Jesucristo na ityentjon jon jaa, condui nan'ñeen nn'an na tajnan nan'xuan. Ndo' ng'e jo', condahan na tyi'xe'quintycüii na cotando' ñuaanhan na tonnon jon.

Tsojnaan' jnan, jo' condui jaa cha'vijon nt'oo majo' cotant'ö ntyja 'naan' Cristo

6 Ndo' ng'e na nnda' vaa, ¿Nchu vaa na m'aan' n'onho'? Juu naya na condui Tyo'ts'on, ng'e vantjo'chen na condëë its'aahan', ¿Aa ng'e jo' na nnan'tjantyichen jaa nnon jon ata xjen na ngacjöhö? ²Min'chjo tojo'. Ee jaa na condui nt'oo ntyja 'naan' jnan, taviquichuhan' na ntco'xenntyichenhan' jaa. ³O' je', ¿Aa tyi'covaa' n'onho' na tsoñ'en jaa na jnt'ë ntyja 'naan' Jesucristo, juu nan'ñeen tquenhan' jaa na mantyi condui jaa nt'oo cha'xjen

nquii jon iscuee'han'hin? ⁴Xjen na jnt'ëhë, itsi'manhan' na tjë ndo' tanty'iu ja yohin. Ndo' nquii Tyo'ts'on na conduihin Tyëëhë ntyja 'naan' na t'man najndei na tsixuan jon, cha'xjen na tyincyaa jon na vando' xco Cristo, majo'ntyi its'aa jon yo jaa cha' tsoñ'en nchu vaa na cotsam'an, covixcohan'.

⁵Ndo' ntyja 'naan' na tue' jon, cha'xjen na sijonhan' jaa cha'vijon nt'oo yo Cristo, mannda' vaa na conan'jön yo juu na tando' xco jon. ⁶Ng'e mangiö na tsoñ'en 'nan ndyo na tonan'xuan na toxen'chen, tojnaan' jndë t'ionhan' joohan' tsonjn'aan yo nquii Cristo. Tui na nnda' cha' quitscuee'han' juu najndei na nan'xuan si'ts'o njanhan na nt'ue jndyi n'onhan' na quinan'tja jaa. Nnda' tui cha' ntsacüentyjëe' na cotye'ntjön nnon jnan. ⁷Ng'e ts'an na jndë tue', taje'co'xenntyichen jnanhin, jndë jndyaahin ntyja na ico'xen jnan'neenhin. ⁸Ndo' na t'ionhan' jaa tsonjn'aan yo Cristo na jñon nn'anhin jo', mantyi covantyja nn'ön na nnan'jön yohin ntyja 'naan' juu na vando' xco jon xjen na sue ntcüe' Tyo'ts'onhin. ⁹Ng'e mangiö na nquii Cristo tando'xco jon, jo' tyi'je'cue' nnda' jon ng'e juu na its'aa na covje nn'an taxe'co'xenntyichenhan'hin. ¹⁰Nquii Cristo, ninjon jnda tue' jon ntyja 'naan' jnan tsoñ'en jaa. Ndo' naneihin ntyja na vando' jon, vando' jon cha' cüit'maan' Tyo'ts'on ntyja 'naan' jon. ¹¹Mang'e na nnda' vaa, mantyi chuhan' na quitji' nqueho' cüenta na conan'xuanho' cha'vijon nt'oo ntyja 'naan' jnan.

Ndo' na nnda', na tonnon Tyo'ts'on conduiho' nn'an na cota'ndo' xco ng'e na conan'jonho' yo nquii Cristo Jesús.

¹²Mang'e jo', joo si'ts'o 'naanho' na covjehan', taninncyaho' na juu jnan ngaca na ntco'xenntyichenhan' joohan' na nnan'tjantyichen jaa tonnon Tyo'ts'on. Tyi'nts'aahan' na nta'nguee'ho' joo natyia na nt'ue jndyi ts'onhan' yoho'. ¹³Joo na quiñjon' si'ts'o 'naanho', min'ncüiihan' tavininncyaho' na ntco'xenntyichenhan' 'o' na nt'aho' ncüii nnon na tsixuanhan' jnan. Ndo' ng'e na conduiho' nn'an na cota'ndo' xcoho' na nintonan'xuanho' cha'vijon nt'oo, juu si'ts'o 'naanho' ninvaañ'enhan' ncyaho'han' nt'ö Tyo'ts'on, cha' ntyja 'naan' jo' nnts'aahan' ncüii cüii nnon na chuhan'. ¹⁴Ng'e nanein tyi'quichuhan' na juu jnanho' ntquenntyichenhan' xjen 'naanhan' 'o', ee chito cotsam'anho' nacje 'naan' jñ'oon na tquen Moisés, 'o' cotsam'anho' nacje 'naan' juu naya na condui Tyo'ts'on.

**Ncüii jñ'oon na tyi'quitsiquindyi
nquii'han' ntyja 'naan' ts'an
na tye'ntjontyen**

¹⁵Yajo' ¿Nchu vaa ndüe? ¿Aa ng'e na tyi'c'ön nacje 'naan' juu jñ'oon na tquen Moisés na ico'xenhan', majo' m'an nacje 'naan' juu naya na condui Tyo'ts'on, jo' tanin min na nt'a ya na nnan'tjantyichen jaa? Tyi'jon quint'a na nnda'. ¹⁶Ng'e covaa' jnda' n'onho' na juu ts'an na cota'nguee'ho' jñ'oon na iquen jon ndëëho', conduiho' nn'an na cotye'ntjontyen nnon juu tsan'neen.

Ee min'cya ro ts'an na itsiquindë juu na ico'xen nciüichen ts'anhin, conduihin ts'an na itye'ntjontyen juu nnon tsan'ñeen. Mang'e jo', xe na aa matsijon 'u' yo 'nan natyia, condui 'u' ts'an na itye'ntjontyen nnonhan', ndo' mats'iañ'en ngay'oonhan' 'u' na ngitsu ñuan 'nan'. Majo' xe na aa mavangue' jñ'oon na iquen Tyo'ts'on, condui 'u' ts'an na itye'ntjontyen nnon nquii jon, ndo' ng'e na matsa' na nda', ntquen jon 'u' na tajnan tsixuan' na tonnon jon. ¹⁷Na toxen'chen tondui 'o' nn'an na totyentjontyenho' nnon jnan, majo' nanein, ncyaa Tyo'ts'on ng'e juu xjen na toninncyaa ts'an jñ'oon naya ntyja 'naan' Jesucristo ndëëho', xoncüee' n'onho' na tota'nguee' 'o' juu jñ'oon'ñeen. ¹⁸Ndo' na nda', jndë siquindyaa Tyo'ts'on 'o' na totye'ntjontyenho' nnon jnan na tonan'xuanho'. Majo' nanein cojoo' n'onho' na ntyentjontyenho' nnon nquii jon cha'xjen na chuhan'. ¹⁹Juu jñ'oonva' matsinch'u jahan' cha'xjen jñ'oon na conan'nein nn'an tsonnangue ng'e tyi'ndiquitji' yaho' cüenta. Juu si'ts'o 'naan'ho' na toxen'chen toninncyaho' na tont'atoho' min'cya ro nnon natyia na tovay'oonhan' 'o' na jndyentyi natyia na totsantjyaho'. Macha'xjen na tont'aho' na nda', nanein yo na ninvaa najndëho', cjoo' n'onho' na quint'aho' 'nan na nt'ue ts'on Tyo'ts'on cha' quitsi'manhan' na cotsam'anho' na ñuan nquii'ho' na tonnon jon.

²⁰Majo' majuu xjen'ñeen na tom'antyenho' nacje 'naan' jnan, iscu'han' na nt'aho' cha'xjen na

chuhan' na tonnon Tyo'ts'on. ²¹Ndo' joo natyia'ñeen na tonan'jonho' yo joohan' juu xjen'ñeen, nanein jn'an jndyih'o' ngioho' ntyja 'naanhan'. Min min'ncüii naya tatantjonho' yohan'. Ee joo nan'ñeen vay'oonhan' ts'an na ngitsu ñuaan' juu. ²²Majo' naneihin jndë siquindyaa Tyo'ts'on 'o' yo juu jnan na tovay'oontyenhan' 'o', nein conduiho' nn'an na cotyentjontyen nnon nquii jon. Ndo' juu nayava na cotantjonho' ntyja 'naan'han', nan'xuanho' ñuan nquii', ndo' na mats'ia nninncyaa jon na tyi'xe'quintycüii na nta'ndo'ho' yo jon quiñoon'ndue. ²³Juu tsan na tsixuan jnan tonnon Tyo'ts'on, ngüantjon juu na ncja juu najjon na tyi'quintycüii na m'aan ts'an v'io. Majo' joo nn'an, ng'e na vantyja nn'onhin Jesucristo, nquii jon na conduihin na itye'ntjon jon jaa, ve' yu itsiquindaa' Tyo'ts'on joohan na tyi'quintycüii na cota'ndo'han ntyja 'naan' juu Jesucristo.

Itsijonhan' ntyja njanhan cha'vijon ts'an na jndë toco

7 'O' ntyjë na vantyja n'onho' Jesucristo na tuiho' tsjan nn'an judíos, covaa' n'onho' ntyja 'naan' jñ'oon na ico'xenhan' na tquen Moisés. Mangioho' na xia'ntyiviochen xjen na vando' ts'an, jo' na m'aan juu tocje 'naan' jñ'oon'ñeen, majo' vi na jndë tue' juu, je'quindëë ntco'xenntyichenhan'hin. ²Mannda' vaa na itsijonhan' ntyja 'naan' ncüii tsanscu na jndë toco. Juu jñ'oon na ico'xenhan', chuhan' na m'aan juu nacje 'naan' saa' juu viochen xjen na vando' tsan'ñeen. Majo' xe na aa ngue' jon, juu jñ'oon'ñeen na

toco'xenhan'hin na quintjotyenhin yo saa' juu, jndë jndyaahin ntyja 'naan'han', ndëë ngoco nnda' juu. ³Ng'e jo' xe na aa ncu'a juu 'ndyo ncüiichen tsans'a viochen xjen na vando' saa' juu, juu jñ'oon na ico'xenhan' itsijnda'han' na jndë vaa jnaan' juu na ve' ndö' ro itsitjon'hin yo ncüiichen tsans'a. Majo' xe na aa ngue' saa' juu, jndë jndyaahin ntyja 'naan' juu jñ'oon na toco'xenhan'hin na tom'aan juu nacje 'naan' tsan'ñeen, tanin min na aa ngoco nnda' juu, taxe'quitsohan' na vaa jnaan' juu.

⁴O' ntyjë, mannda' vaa na itsijonhan' ntyja 'naanho'. Nanein ng'e na vantyja n'onho' Cristo na tue' jon nnon tsonjn'aan, jo' conduiho' nt'oo ntyja 'naan' juu ntji na tqen Moisés na ico'xenhan'. Ndo' na nnda' vaa, naneinhin vanaan na nt'aho' 'ndyo ncüiichen na juu jon co'xen jon 'o', manquii jon na tyincyaa Tyo'ts'on na tando' xco jon vi jndë na tue' jon, jo' nquii Cristo. Quint'aho' na nnda' cha' ntyja 'naan' jon ndit'maan' Tyo'ts'on ntyja 'naanho'. ⁵Viochen xjen na totsantyja jaa yo 'nan na tont'ue nn'ön nquë, joo jñ'oon na tqen Moisés na ico'xenhan', majndeichen totsijmiin'han' na nin'quint'achën 'nan tyia, ndo' joo 'nan tyia'ñeen, tonan'jnda'han' na ngitsu jaa. ⁶Majo' ntyja 'naan' juu jñ'oon'ñeen, nanein condui jaa cha'vijon nt'oo ntyja 'naan'han'. Ndo' na nnda', juu najnde na tsixuanhan', jndë jndyaa jaa na tonachutyenhan' jaa. Mang'e jo', condëë na ntyë'ntjön xco nnon nquii Tyo'ts'on ntyja 'naan'

nquii Espíritu Santo, chito na tye'ntjöntyën nnon jon cha'xjen na ico'xen juu jñ'oon'ñeen.

Itsichon jnan na cju'cje ts'an nnonhan'

⁷Ng'e na nnda', ¿Nchu vaa na nduë ntyja 'naan' juu jñ'oonva'? Juu jñ'oon na tqen Moisés na ico'xenhan', ¿Aa juuhan' itsi'manhan' na quitsitja ts'an? Min'chjo tojo'. Majo' ntyja 'naan'han' tēvaa' ts'ön na tsixuan jnan. Ee juuhan' vaa jñ'oon na chuhan' na co'xenhan': "Tyi'ntscjaa' tson' 'naan' ncüiichen ts'an." Xe chito nnda' vaa na ico'xen juu jñ'oon'ñeen, min tyi'xe'quën cüenta na matscjaa' ts'ön 'naan' ncüiichen ts'an. ⁸Majo' juu jnan, vi na jndë tqenhan' cüenta na nnda' vaa na itsiquindy juu ntji'ñeen, tijnt'ue jnan'ñeenhan' na jndye nnon 'nan tyia na tots'a. Ee juu ts'an na tyi'quintjii juu na aa vaa jñ'oon na ico'xenhan', tyi'xe'cüaa' ts'on tsan'ñeen na ncüii cüii nnon na itsitjahin, tsixuanhan' jnan. ⁹Toxen' xjen na tyi'covajn'an ja jñ'oon' Tyo'ts'on na ico'xenhan', tom'an na nën, ng'e sitiü vaquinjon' jöm'an na tonnon jon. Majo' xjen na taa' ya cüii ts'ön nchu vaa, na juu jñ'oon'ñeen ico'xenhan' na tyi'ntscjaa' ts'ön 'naan' ts'an, s'aahan' na vichen ts'ön na nin'quitsitja ja. Ndo' ng'e na nnda', taa' ts'ön na juu jnan isquioocjehan' ja, ndo' tēvaa' ts'ön ng'e na tsixuan jnan, jo' ngitsu ñuan njan. ¹⁰Ndo' ng'e na nnda' vaa, totsi'manhan' nnön na joo jñ'oon na tqen Tyo'ts'on

na co'xenhan' na itsi'manhan' na ntyja 'naan'han' na ya nc'ön na tonnon jon, iscüequenhan' juuhan' na sijnda'han' na ngitsu ñuan njan. ¹¹Juu jnan tijnt'uehan' juu jñ'oon'ñeen na ico'xenhan', ndo' juu jnan'ñeen sivi'nn'anhan' ja, ee ntyja 'naan' juu jñ'oon'ñeen, tijnda' na quit'uiihan' ja na ngitsu ñuan njan.

¹²Ndo' juu jñ'oon' Tyo'ts'on na ico'xenhan', ninvaan'enhan' conduihan' na ji'uahan'. Ncüii cüii jñ'oon'ñeen na iquenhan' xjen ts'an, ji'ua nan'xuanhan' ndo' coxenhan' cha'xjen na chuhan' ndo' mantyi ya jndyihan'. ¹³Ndo' na nnda' vaa, ¿Aa nin'quitsi'manhan' na juu jñ'oon'ñeen na ya jndyihan', sijnda'han' na ngitsu ñuan njan? Min'chjo chito jo!. Juu jñ'oon'ñeen tijnt'ue jnanhan' ndo' tovay'oonhan' ja na itsijnda'han' na ngitsu ja. Nnda' vaa na tui cha' quitsi'man nquii'han' na ji vaa tsixuan jnan. Ndo' xeng'e juu jñ'oon na ico'xen, itsi'man jndyoyuhan' ndëéhë na juu jnan tenonntyja xjen na ji vaa jndyi tsixuanhan'.

**Ve nnon na tsixuan ts'an
quii' ts'on juu**

¹⁴Covaa' nn'ön na nquii Espíritu Santo tyincyaa jon juu jñ'oon' Tyo'ts'on na ico'xenhan'. Majo' condui ja ts'an na tsixuan si' yo neon', ndo' ng'e na ico'xen jnan ja na matsitja ja, itsijonhan' ja cha'vijon ts'an na jndë sijnda ncüiichen ts'anhin na itye'ntjontyen juu nnon tsan'ñeen. ¹⁵Ntyja njan je', ndicüaa' ts'ön ntyja 'naan' 'nan na maquenön, ng'e 'nan na nin'quits'a, min tyi'mats'ahan'.

Majo' 'nan na jndö jndyi ntyji, majuutohan' mats'a. ¹⁶Ndo' juu xjen na mats'a ncüii nnon 'nan natyia na tyi'nin'quits'a, ntyjii' ya jndyi ts'ön na juu jñ'oon na ico'xenhan', icüji' jndyoyuhan' ntyja njan na juu jñ'oon'ñeen ya jndyihan'. ¹⁷Ndo' ng'e na nnda', itsi'manhan' na chito mancöntyë na mats'ahan', majo' tsoñ'en na m'aan quii' ts'ön na cont'ahan' na matsique' ts'ön tonnon Tyo'ts'on, joohan' cont'ahan' na nnda' vaa mats'a. ¹⁸Ng'e mantyi condui ja ts'an tsonnangue, manchji na min'ncüii nnon 'nan ya tyi'c'oon quityquii' ts'ön, ndo' na nnda', min na nin'quits'a cha'xjen na chuhan', majo' min'ncüii najndei tyi'quitsixuan na ntsiquindëehan'. ¹⁹Ndo' jo!, juu 'nan ya na nin'quits'a, ndiquindëë nts'ahan'. Ninnqui' 'nan tyia na tyi'nin'quits'a, joohan' vacachen mats'a. ²⁰Ndo' ng'e na mats'a 'nan na tyi'nin'quits'a, jo' covityincyoo' jndyoyu na chito mancöntyë na mats'ahan'. Ve' jnaan' juu jnan na m'aan quii' ts'ön, juuhan' iquenhan' xjen 'naan'han' ja na quits'a na nnda'.

²¹Mang'e jo!, ndö vaa na maquën cüenta na ico'xenhan' ja. Xjen na nin'quits'a cha'xjen na chuhan', juu jnan na m'aan quii' ts'ön, cje m'aanhan' na itscu'han' na nts'a na nnda'. ²²Joo 'nan na matsitiu ja quityquii' ts'ön, tsoñ'en jñ'oon' Tyo'ts'on na ico'xenhan' na ityentjonhan' ja, nëhan'. ²³Majo' quityquii' si'ts'o njan maquën cüenta na vaa ncüiichen nnon na nin'co'xenhan' ja na vay'oonhan' ja na nin'quits'a 'nan na nt'ue ts'onhan'. Juuhan' its'aahan' na vaa

xjen na matye'ntjön nnon jnan yo si'ts'o njan. Ndo' min na maquenön nan'min', yo na ntyjii' ya ts'ön na matye'ntjön nnon Tyo'ts'on cha'xjen na chuhan', majo' yo si'ts'o njan, condui ja cha'vijon ts'an na m'aan navi'.

²⁴Nty'ia rö. Its'aahan' na tanin ts'an na ngüañoon' juu ja cha' juu si'ts'o njan tyi'ngay'oonhan' ja na matsitja ja, na ntyja 'naan'han' itsijnda'han' na cü'iö. ²⁵Majo' ncyä ya jndyi Tyo'ts'on na ntyja 'naan' nquii Jesucristo na conduihin na itye'ntjon jon jaa, jo' itsiquindyaa jon jaa. Mang'e na tue' jon ntyja njanhan, jo' mancöntyë yo na macüji' ya cüenta matye'ntjön nnon Tyo'ts'on cha'xjen na nt'ue ts'on jon, majo' ng'e na condui ja ts'an, juu jnan ninvaa nay'oonhan' ja cha'vijon ts'an na itye'ntjontyen juu nnon ncüiichen ts'an.

Itsi'man Espíritu Santo nchu vaa na ngotsam'an na tonnon Tyo'ts'on

8 Ndö vaa na tsi'man jñ'oonva', joo nn'an na m'anhan ntyja 'naan' Jesucristo, tyi'xe'quits'aa Tyo'ts'on na quit'uiivi'han'hin yo jnanhan. Nn'an na nan'xuan na nnda', tyi'cotsam'anhan cha'xjen na nt'ue ts'on si'ts'o 'naanhan, majo' cotsanan'jonhan ntyja 'naan' na nt'ue ts'on nquii Espíritu Santo. ²Ee ntyja 'naan' juu jñ'oon xco na iquenhan' xjen, nquii Espíritu Santo itsijnda' jon na condui jaa nn'an na cotando' xco xeng'e nquii Jesucristo, juu jñ'oonñeen jndë siquindyaaahan' jaa ntyja 'naan' ncüiichen jñ'oonñeen na ico'xenhan' na tovey'oonhan' jaa

na ngitsu jaa xeng'e jnan. ³Juu ntji na ico'xenhan', tsojnaan' na condui jaa nn'an ntyja 'naan' tsonnangue, tyi'jon quindëë na ntco'yahan' jaa na tonnon Tyo'ts'on. Majo' nquii Tyo'ts'on, jndë s'aa jonhan'. Tui na nnda' xjen na jñon jon jnda jon na ninncüii ts'onhin. Cüejon tom'aan jon na ts'anhin cha'xjen nquëhë nn'an jnan. T'ua Tyo'ts'on ts'ian nnon jon na quitsityuii' jon juu najndeï na tsixuan jnan. Ndo' na s'aa jon na nnda', juu najndeï na tsixuan jnan na ico'xenhan' jaa, contycüihan'. ⁴Sijnda' Tyo'ts'on na nguaa na nnda' cha' ntyja 'naan' jnda jon, quindë ya nan'xuan jaa cha'xjen juu jñ'oonñeen ico'xenhan' na quitsixuan ts'an na tonnon Tyo'ts'on. Manquëntyë na cotsantyja ntyja 'naan' Espíritu, chito ntyja 'naan' joo 'nan na nt'ue n'on si'ts'o njanhan.

⁵Joo nn'an na cotsam'anhin yo 'nan na nt'ue ts'on si'ts'o 'naanhan, ninnquii'chen m'aan' n'onhan natyia na conan'jonhan. Majo' joo nn'an na cotsam'anhan cha'xjen na nt'ue ts'on Espíritu Santo, ninnquii'chen ñjontyen n'onhan na nt'ahan cha'xjen na nt'ue ts'on nquii jon. ⁶Juu ts'an na ninnquii'chen m'aan' ts'on juu 'nan na nancoo' ngio nn'an tsonnangue, condui tsanñeen ts'an na jndë tsu ñuaan'. Majo' juu ts'an na itsichon na nts'aa 'nan na nt'ue ts'on nquii Espíritu, macha'xjen ntsixuan tsanñeen na tajñuaan' ts'onhin na tonnon jon ndo' mantyi na tyi'je'quintycüii na vando' juu. ⁷Ee juu ts'an na ninvito ndyii' ts'on juu yo 'nan na nt'ue ts'on si'ts'o 'naan'

juu, conduihin ts'an na v'ii' ts'on juu Tyo'ts'on ng'e tyi'nin'cüanguee' juu jñ'oon na ico'xenhan', min tyi'je'quindëë ncju'cjehin ntyja 'naan'han'. ⁸Ng'e na nnda', nque nn'an na ninnquii'chen conan'jonhan yo 'nan na nt'ue n'on si'ts'o 'naanhan, itscu'han' na cavee' ntyjii Tyo'ts'on yohan.

⁹Majo' xe na aa mayuu' nquii Espíritu Santo m'aan jon quii' n'onho', tyi'xe'quitsam'anho' yo 'nan na nt'ue ts'on si'ts'o 'naanho'. Ntsam'anho' cha'xjen na itsi'man jon. Ee minnichen ts'an na tyi'tsixuan juu Espíritu cüentaa' Cristo, tyi'condui tsan'ñeen ntyja 'naan' jon. ¹⁰Ya na m'aan Cristo quityquii' n'onho', joo si'ts'o 'naanho' nan'xuanhan' nt'oo ntyja 'naan' jnan. Majo' ng'e na m'aan Espíritu Santo quii' n'onho', nan'xuanho' na cota'ndo'ho' tonnon Tyo'ts'on ng'e na iquen jon 'o' na jndë jndyaaho' ntyja 'naan' jnanho' xeng'e ntyja 'naan' nquii Cristo. ¹¹Juu Espíritu na condui Tyo'ts'on tyincyaa jon na vando' xco Jesús vi jndë na tue' jon. Xe na aa m'aan Espíritu quii' n'onho', yajo' cha'xjen na tyincyaa Tyo'ts'on na ta'ndo' xco Jesús, mantyi juu Espíritu Santo na m'aan quii' n'onho', joo si'ts'o 'naanho' na covjehan', nninncyaa jon na nta'ndo' xcohan'.

¹²Mang'e jo', 'o' ntyjë, taviquichöjnan na nnan'jön yo 'nan tyia na nt'ue nn'ön nquë. ¹³Ng'e xe na aa cotsantyjaho' yo joo 'nan na nt'ue n'on nqueho', jñ'oon na mayuu' ngitsu ñuaanho' ng'e na conan'tjaho'. Majo' xe ntyja 'naan' nquii Espíritu Santo cotji'ho' cüenta

na joo 'nan na its'aa si'ts'o 'naanho', conduihan' nt'oo, yajo' conduiho' nn'an na tyi'quintycüii na cotando' ñuaanho'.

¹⁴Ndo' nque nn'an na cotsantya cha'xjen nquii Espíritu Santo itsi'man jon ndëëhan na quint'ahan, nan'ñeen conduihan ntsinda Tyo'ts'on. ¹⁵Ng'e juu xjen na ty'onho' cüenta Cristo quii' n'onho', tquenhan' 'o' na conduiho' ntsinda nquii Tyo'ts'on, chito na tquenhan' 'o' na conduiho' nn'an na cotye'ntjontyen nnon ncüiichen. Mangioho' na toxen'chen tom'anho' na ncyaa jndyih'o' na nt'uiivi' jon 'o' jnaan' na conan'tjaho'. Majo' nanein jndë ty'onho' Espíritu Santo quii' n'onho' na ntyja 'naan' jon conduiho' ntsinda Tyo'ts'on, jo' na conduë nnon jon: 'U' Tye' Tyo'ts'on. ¹⁶Ndo' manquiintyi Espíritu Santo icüji' jndyoyu jon quii' nn'ön na mayuu' condui jaa ntsinda Tyo'ts'on. ¹⁷Ndo' ng'e na condui jaa ntsinda jon, yajo' ncüii cüii nnon na ntsiquindaa' jon ntsinda jon, tsoñ'en nnonhan' ncy'ön cüentahan' yo nin'tsoñ'en na nts'aa jon naya nquii Cristo. Majo' cha'xjen na toquenon Jesucristo navi', mantyi icanhan' na quinan'jön yo juu navi'ñeen cha' mantyi nndëë nnan'jön ntyja 'naan' juu na ndit'maan' jon na nts'aa Tyo'ts'on.

Minnt'ö jaa na njnty'ia ndëë Jesús

¹⁸Ngueemin coquenön navi' nnon tsonnanguévahin. Majo' macüji' ja cüenta na joo navi'min', min'chjo tyi'quitsijonhan' joochan' yo juu na nnan'jön na ndit'maan' Jesús navijon na m'aan jon. ¹⁹Ee

tsoñ'en nnon na tquen Tyo'ts'on, covendoo' tcüiihan' juu xjen ya na nnintyincyoo' jndyoyu nchu vaa na nan'xuan na condui jaa ntsinda jon. ²⁰Ee ng'e juu jnan, jo' tsoñ'en na tquen Tyo'ts'on, tju'cjehan' jooohan', tyi'cüijnt'uehan' cha'xjen na sijnda' jon ntyja 'naanhan', majo' chito jooohan' nt'ue n'onhan' na tui na nnda'. Ng'e nquii jon sijnda' jon, jo' na nnda' vaa na tui. Majo' tsoñ'en na tquen jon, minndoo'han' na ntsixco jon ninvaañ'en. ²¹Tsoñ'en na tquen Tyo'ts'on, juu na iquenonhan' itsijonhan' juuhan' cha'vijon ts'an na tyen tyenhin na m'aan juu navi'. Cominndoo'han' na nndyaahan' navi' na coquenonhan' nanein. Juu xjen'ñeen, jooohan' nnan'jonhan' juu naya na taquintyja na t'man na nninncyaa Tyo'ts'on ndëehë na condui ja ntsinda jon. ²²Ee mangiö na ata xjen neinhin, ncüii cüii nnon na tquen Tyo'ts'on, vi' coquenonhan'. Juu 'nan na cotjonhan' itsijonhan' jooohan' cha'vijon navi' na iquenon tsanscu xjen na ntsingui jon. ²³Ndo' chito ve' xia'ntyi tsoñ'en na tquen Tyo'ts'on na coquenonhan' na nnda'. Mantyi mannda' vaa na itsijonhan' na coquenön. Nquëhë na tyincyaa jon Espíritu Santo quityquii' nn'ön, ncüii na itsi'manhan' na ntsiquindë jon tsoñ'en jñ'oon na jndë tco' jon 'ndyo jon ndëë. Mantyi jaa cotcüihi viochen xjen na cominnt'ö na ntsi'man jndyoyu Tyo'ts'on na condui jaa ntsinda jon. Juu xjen'ñeen nts'aa jon na ndixco si'ts'o njanhan na tavinin'quinan'tjantyihan'. ²⁴Xjen na sin'uan Tyo'ts'on ñuan

njanhan, tondyë na ntsixco jon si'ts'o njanhan, ndo' mantyi contyja tcüii' nn'ön na nndui na nnda'. Majo' xe na aa jndë ty'ön cüenta ncüii nnon 'nan na jndë tso ts'an ndëë na ncy'ön cüentahan', taxe'cüent'öntyëchëhan'. Ee ncüii 'nan na jndë ty'ön cüenta, tyi'icanhan' na ngüent'ö tcüihan'. ²⁵Majo' ve' ng'e na tacobnty'ia na ntsixco Tyo'ts'on si'ts'o njanhan, jo' icanhan' na quintyja tcüii' nn'ön na ngüentyja xjen na nnduihan'.

²⁶Ndo' juu Espíritu Santo chito xia'ntyi ncyaa jon na ntyja tcüii' nn'ön na ngüentyja xjen na nndui na nnda', mantyi itejnde' jon jaa quityquii' 'nan na tyi'ngüiquindëë nt'a cha'xjen na icanhan'. Ndo' min na ndicüaa' nn'ön nin cüii nnon na ngitan nnon Tyo'ts'on cha'xjen na nt'ue ts'on jon, majo' juu xjen na tyi'quindiö nchu vaa na nduë, ve' cotonto nn'ön, nquii Espíritu Santo yo juu nan'ñeen ican jon nnon Tyo'ts'on ntyja njanhan yo ncüii nnon na tyi'je'quindëë nnan'nch'u jooohan' yo jñ'oon na mancüiixjen conan'nën. ²⁷Ndo' nquii Tyo'ts'on, nchjii jnda' jon nchu vaa na conan'tiuhu, ndo' mantyi nchjii jon nchu vaa m'aan' ts'on Espíritu Santo ntyja njanhan. Ee ican jon nnon Tyo'ts'on ntyja 'naan tsoñ'en nn'an na conduihan cüentaa' Tyo'ts'on na quindui yo jooohan cha'xjen na nt'ue ts'on jon.

Tsoñ'en na coquenön, nndëë nta'ntjön quityquii'han'

²⁸Ndo' covaa' nn'ön na ntyja 'naan joo nn'an na vengiohan Tyo'ts'on, tsoñ'en 'nan na

coquenonhan, itsinchu' jonhan' cha' quitejndeiha'n'hin, manque nn'an na iqueen' jonhan cha'xjen na itsijnda' nquii jon. ²⁹Ndyu na toxen'chen, xjen na tquen Tyo'ts'on tsonnangue, vitjachen na ndui jaa, juu xjen'ñeen taa' ts'on jon na nnan'xuan cüentaa' jon. Ndo' xjen'ñeen sijnda' jon na nnan'xuan cha'xjen nquii jnda jon Jesucristo. S'aa jon na nnda' cha' nquii jnda jon conduihin tsan na conditque quii' nt'an jndye nn'an na vantyja n'onhin jon, nquë na condui ntyje jon. ³⁰Ndo' joo nn'an na tqueen' Tyo'ts'on na nnduihan nn'an cüentaa' nquii jon, tqueen' jonhan na quinan'jonhan yo jon. Ndo' manque nn'an na tqueen' jon, tquen jonhan na tajnan nan'xuanhin. Ndo' nque nan'ñeen na tquen jonhan na tajnan nan'xuanhan, mantyi sijnda' jon na joo nan'ñeen nnan'jonhan ntyja na condit'maan' nquii jon.

³¹Mang'e na nnda' vaa, ¿Nchu vaa na itsi'manhan' ndëëhë? Xeng'e nquii Tyo'ts'on m'aaan jon ntyja njanhan, tanin min xe na jndye nnon min na nin'cju'cjehan' jaa.

³²Nquii jnda jon, ta'n'an sintycüii' jonhin, ata tyincyaa jon na cue' tsan'ñeen cüenta tsoñ'en jaa. Ndo' ng'e na s'aa jon na nnda', majnda' na nndëë ntyja nn'ön na mantyi nninncyaa jon tsoñ'en nnon na icanhan' jaa ntyja 'naan' nquii jnda jon. ³³Ntyja 'naan' nque nn'an na jndë tji Tyo'ts'on na conduihin cüentaa' jon, tanin juu na nndëë ntquen jñ'oon nacjohan. Ee nquii jon jndë tquen jon jñ'oon ntyja 'naanhin na tavijnan nan'xuanhin.

³⁴Min ta'n'an ts'an na vanaan

na ngitso na nan'xuan jaa na quit'uiihan' jaa ntyja 'naan' jnan cha' tyi'ntsquë naijon na m'aaan Tyo'ts'on. Mangiö na nquii Cristo Jesús tue' jon ntyja njanhan. Ndo' chito ve' xia'ntyti na tue' jon, mantyi tyincyaa Tyo'ts'on na vando' xco jon ndo' naneihin m'aaan jon ngiaa' Tyo'ts'on tontyjaya na itsintyjaa' jon jñ'oon njanhan tonnon nquii Tyo'ts'on. ³⁵M'aaan navi' na coquenön ndo' min 'nan na itsi'ndaa'han' ngiö. Vaa xjen na conty'e nn'an jaa tsojnaan' na vantyja nn'ön Jesús. Vaa xjen na itsitjahan' 'nan na ntcü'a oo ndiaa na ntcüë, ndo' m'aaan na coquenön na toncuu'. Vaa xjen na coninc'uaa jñ'oon na nnan'cüje nn'an jaa yo xjo. Majo' min'ncüii joo nan'min' je'quindëë nt'ioo'han' na m'aaan Cristo na venchjii jon jaa. ³⁶Ntyja 'naan' na coquenön nan'min', itsijonhan' cha'na juu jñ'oon' Tyo'ts'on na jndui nnon salmo na itsohan':

Ng'e na condui já ntsinda', jo' na 'io 'io vaa na toncuu' na nin'quinan'cüje nn'an já.

Cotji'hin cüenta na condui já cha'vijon quinaan na conan'cüjehan.

Nnda' vaa na itso juu jñ'oon'ñeen.

³⁷Majo' min na coquenön navi'min, quindë ya na cotantjön quityquii'han' yo ntyja 'naan' juu najnde na tsixuan nquii Cristo na venchjii jon jaa na tyincyaa nquiihin na tue' jon ntyja njanhan. ³⁸⁻³⁹Mang'e jo' mantyi ya na juu na m'aaan Tyo'ts'on na vi'ntyjii jon nn'an, min'ncüii nnon 'nan je'quindëë nts'aahan' na nt'ioo'han'

yo ntyja njanhan. Xe'quits'aahan' min na conan'cüje nn'an jaa, min tsoñ'en ntyja na cotsam'an, min ángeles na m'an quiñoon'ndue tyi'je'quindëe nnt'ahan, min ángeles tyia na conintque, tyi'je'quindëe nnt'ahinhan', min nn'an na conintque tsonnangue, min joo 'nan na coquenön nanein, min joo 'nan na ngenön yandë, min nque natyia na conintque na conan tondye, min nque na conintque na m'aan tojee' tsonnangue, min min'cya ro na tsoñ'en na tqen Tyo'ts'on. Min'ncüii min'ncüiihan' tyi'je'quindëe na nt'ioo'han' na m'aan Tyo'ts'on na vi'ntyjii jon jaa xeng'e nquii Jesucristo na conduihin na itye'ntjon jon jaa.

**Nn'an Israel, jndë tji
Tyo'ts'onhan cüentaa' jon**

9 Nge vantyja ts'ön Cristo, jo' na matsinën jñ'oon na mayuu', chito matsi'vi'nn'an. Nquii Espíritu Santo icüji' jndyoyu jon na mavicjë quii' ñuan njan na tyi'matsivi'nn'an 'o'. ²Ja chjoo' jndyi ts'ön ndo' ninvito t'man vaa na itsi'ndaa' jndyihan' ntyji ntyja 'naan nque ntyjë nn'an Israel. ³Ee xe na aa nndëe ncüji'han' ja ntyja 'naan' Cristo ndo' min na aa ngitsu ñuan njan v'io, contjo ya nchji na quindui na nnda' xe na aa ntyja 'naan'han' nndëe ntsin'man Tyo'ts'on ñuan 'naan nque nn'an Israel. ⁴C'oon' n'onho' ntyja 'naan' juu naya na nan'xuanhan. Navejndyee tji Tyo'ts'onhan na conduihan nn'an 'naan' jon. Ndo' tyincyaa jon na conan'jonhan yo juu na t'man condui nquii jon. Ndëe

joohan tyincyaa jon jñ'oon na tyi'je'quitscüejndyohan' joohan' ndo' mantyi juu jñ'oon na tqen Moisés na ico'xenhan'. Ndo' totsi'man Tyo'ts'on ndëehan nchu vaa nquii quint'ahin na quinan't'maan'han jon. Ndo' mantyi ndëe joohan tyincyaa jon joo jñ'oon na tco' jon 'ndyo jon. ⁵Nqué na condui nn'an Israel, tui já tsjaan na jndyocahan' ntyja 'naan' tsochí Abraham, Isaac, yo nin'Jacob. Ndo' ntyja 'naan tsjan nque nan'ñeen na jndyocahan', jo' nquii jon na conduihin Cristo tuihin na ts'anhin. Nquii jon conduihin Tyo'ts'on na taquintyja conintquehin. Tsoñ'en nn'an ninnquii'chen quinan't'maan'han jon. Quindui na nnda'.

⁶Chito na nin'quitsjö na tasiquindë Tyo'ts'on joo jñ'oon na tco' jon 'ndyo jon ndëe nn'an Israel. Xia'ntyti nin'quitsohan' na tonnon jon tyi'tsoñ'en nn'an na tuihan tsjan Israel na mayuu' conduihan cüentaa' jon. ⁷Majo' min chito tsoñ'en nn'an na tuihan tsjan Abraham na iquen Tyo'ts'onhan na conduihan tsjan 'naan tsan'ñeen na jndyocahan', ee cjoo' jñ'oon' jon, ndö vaa jñ'oon na itso jon nnon juu: "Joo nn'an na nduihan tsjan cüentaa' jnda' Isaac, xia'ntyti joohan nty'i jahan na conduihan ntsinda'."

Nnda' vaa jñ'oon tso Tyo'ts'on nnon Abraham'ñeen. ⁸Juu jñ'oonva' itsi'manhan' na joo nn'an na tuihan ntyja 'naan' na siquindë Tyo'ts'on jñ'oon na tco' jon 'ndyo jon nnon nquii Abraham'ñeen, joo nan'ñeen ityiii' jonhan na conduihan cüentaa' nquii jon, chito its'aa jon na nnda' ng'e na aa tui ts'an tsjan juu

Abraham na jndyocahan'. ⁹Ng'e juu jñ'oon'ñeen na tco' Tyo'ts'on 'ndyo jon nnon Abraham ndyu'ñeenchen, ndö vaa na itsohan': "Ngueemin chu ncy'ön, xjen na nndyö nnt'a, ndo' juu Sara jndë m'aan yujnt'a jnda jon ncüii yus'a."

¹⁰Ndo' mantyi vaa ncüiichen jñ'oon na itsi'manhan' na nnda' vaa na its'aa Tyo'ts'on. Ee xjen na jndë tentyja ndyuu' tsochí Isaac, toco jon yo Rebeca. Ndo' juu tsanscu'ñeen, xjen na xejnda ñjon yon'ein tsiaa' juu, sinin Tyo'ts'on nnon juu ntyja 'naan' na nnda' vaa na iquenon juu. ¹¹⁻¹²Joo yo'ñeen, ninvaa vitjachen na nnduihin, tyuaa'chen sijnda' Tyo'ts'on na ncüji jon nin juu ncüii yo'ñeen na nt'ue ts'on jon. Ndo' chuhan' na nndui tsoñ'en cha'xjen na jndë sijnda' jon, chito ntyja 'naan' ncüii nnon naya oo natyia na its'aa yujnt'a na nndui, jo' na icüji jonhin. Juu xjen'ñeen itso Tyo'ts'on nnon juu Rebeca: "Juu jnda' yu na nndui jndyee, ntye'ntjon juu nnon tyje juu." ¹³Ndo' siquindëhan' juu jñ'oon'ñeen cha'xjen ncüiichen jñ'oon' Tyo'ts'on na jndui ntyja 'naan ve jnda Rebeca na itsohan': "Ventyji ja Jacob, majo' juu Esaú, tyi'cuee' ts'önhin.

**Ndëë nts'aa Tyo'ts'on
minninchen na nt'ue ts'on jon**

¹⁴Ndo' na nnda' vaa na itso juu jñ'oon'ñeen, ¿Aa nin'quitsiquindyihan' na its'aa Tyo'ts'on ncüii nnon na tyi'quichuhan' xjen na icüji jon ncüii ts'an na ityii' jonhin na conduihin cüentaa' nquii jon, majo' ncüiichen ts'an min tyi'xe'cüji

jonhin na ntyii' jonhin ntyja 'naan' nquii jon? Tyi'tsi'manhan' na nnda'. ¹⁵Vanaan na nts'aa jon na nnda' ng'e itso jon nnon Moisés: "Min'cya ro ts'an na nt'ue ts'ön, ja ncy'ön na ndyia' ro tsan'ñeen ntyji." ¹⁶Yajo' chito ve' ng'e na aa nquii ts'an nt'ue ts'on juu, jo' na nc'oon Tyo'ts'on na ndyia' ro juu ntyjii jon, min chito ve' ng'e aa ncüii nnon na its'aa tsan'ñeen. Chito jo'. Ee xia'ntyi nc'oon Tyo'ts'on na ndyia' ro ts'an ntyjii jon, ya na nquii jon nt'ue ts'on jon. ¹⁷Ndo' mantyi nacjoo' jñ'oon' jon na jndui, vaa ncüii jñ'oon na tso jon nnon tsanm'aants'ian Faraón: "Mancöntyë t'ua ts'ian nnon' na condui 'u' ts'an na co'xen' nn'an Egipto, cha' ntyja 'nan' ntsi'manhan' ndëë nn'an na ja vaa najndei na condui ja, ndo' cha' nque nn'an na ninvaa tsonnangue ndyehan ntyja 'naan' 'nan na mats'a." ¹⁸Ndo' itsi'manhan' na min'cya ro ts'an na icüji Tyo'ts'on na nc'oon jon na ndyia' ro juu ntyjii jon, nts'aa jonhan'. Ndo' min'cya ro ts'an na nt'ue ts'on jon na ntsique' ts'on juu nnon jon, incyaa jon na quitsique' ts'on juu.

Xia'ntyi nquii Tyo'ts'on coxen

¹⁹Nts'aahan' na m'aan ncüii 'o' na nndueho' nnön: "Xe na aa nnda' vaa na its'aa Tyo'ts'on, yajo' tyi'quichuhan' na ninvaa icüji' jon cüenta na taconan'quindëë na tonnon jon, ee ta'nan ts'an na jndëë ntscüejndyo 'nan na itsijnda' jon." ²⁰U' na ve' ts'an 'u', tyi'tsixuan' na matsintcüe' jñ'oon nnon Tyo'ts'on. Cüii 'nan na sia

ts'an je', tyi'quichuhan' na juuhan' ntqenhan' xjen nquii ts'an na siahan' na ngitsohan' nnon juu: "Tatëquinjon' sia' ja." ²¹Ee juu ts'an na its'aa ts'ian yo ts'oquichu, vaa najndeï na tsixuan juu na nts'aa juu ncüii cüii nnon ts'ian cha'xjen na nt'ue ts'on juu. Vanaan na ntsia juu ncüii xuaa na njon ts'ian covijnt'uehan', ndo' yo manin' juuntyi ts'oquichu'ñeen, ntsia juu ncüiichen nnon 'nan na ve' ninntyi ro ts'ian na nninjnt'uehan'.

²²Ve nnon 'nan min na itsi'man Tyo'ts'on. Covityincyö na itsiv'ii matyen jon nn'an na conan'tjahin nnon jon, ndo' mantyi t'man vaa na vendoo' t'cüii jon na quintcüe n'onhan yo natyia na cont'ahan, manquehan na chuhan' na cju'vi jonhan na quitsu ñuaanhan.

²³Ndo' s'aa jon na nnda' cha' cje ro quitsi'manhan' na iy'oon jon na nty'ia ro nn'an ntyjii jon, ee na its'aa jonhan', covitincyoo' juu na taquintyja na t'man conduihan.

²⁴Manquëhë na icüji jon na condui jaa cüentaa' nquii jon. Ñ'en jaa na condui tsjan nn'an Israel, ndo' ñ'en jaa na condui tsjan mañoon nn'an. ²⁵Cha'xjen juu jñ'oon tso jon na chuu' nnon tson na tji Oseas. Itsohan':

Nque nn'an na

tatonan't'maan'han ja
na toxen'chen, neinhin
conan't'maan'han ja.

Ndo' joo nn'an na tyí'cy'ön
jndyë na venchjihin, nanein
matsjö ndëehan: Vi'nchji jndyi
ja 'o'.

²⁶Ndo' najjon na tso Tyo'ts'on
ndëë nn'an: "O' tyí'conduiho'

nn'an njan, manin' jo' vijon
na itsohan' conduihan ntsinda
nquii Tyo'ts'on na vando'."

Nnda' vaa jñ'oon na tji Oseas'ñeen.
²⁷Ndyu na toxen'chen, sinin Isaías
jñ'oon ntyja 'naan nn'an Israel na
jaa' chjohan'. Itso jon: "Cha'xjen
jndye jndyi tei' na min'ndyuua
'ndyo ndaandue, mannda' nndijndye
nn'an Israel, majo' nincüantyi
rohan na ntsin'man Tyo'ts'onhan
ntyja 'naan' jnanhan. ²⁸Ng'e nquii
Tyo'ts'on nts'aa jon na nque nn'an
na ninvaa tsonnangue, ndyionhan
ntyja 'naan' na conan'vehan cjoo'
jon, ndo' macje ro ntsiquindë jon
juu ts'ian'ñeen. Tyi'xe'cüendoo'chen
jon."

Ndö' itsiquindyi jñ'oon sinin
Isaías. ²⁹Nguaa na nnda' cha'xjen
ncüiichen jñ'oon na tji jon na
itsohan':

Nquii jon na ityentjon jon
tsoñ'en ángeles na m'an
quiñoon'ndue ndo' mantyi jaa
nn'an tsonnangue, t'ua jon
ts'ian na tyi'ncüjëñ'ën.

Xe tyí'quits'aa jon na nnda',
yajo' jndë sijonhan' yo ntyja
njan cha'xjen na tqenon
nque nn'an na tom'an
tsjooon Sodoma yo Gomorra,
tjën'engan juu xjen'ñeen.

Tyí'caquinjon' tont'a nn'an Israel

³⁰Yajo' ndö vaa na itsiquindyi
jñ'oonmin'. Nque nn'an na chito
conduihan tsjan nn'an Israel,
jndë ty'onhan cüenta na tajnan
nan'xuanhan tonnon Tyo'ts'on
ng'e na vantyja n'onhan Cristo.

³¹Majo' nque nn'an Israel na
jnan'tiuhan na nnan'quindëhan

cha'xjen tsi'man juu jñ'oon na tquen Moisés na ico'xenhan' cha' ncy'onhan cüenta na tajnan nan'xuanhan, ta'n nan tquenhan'hin na jo' conduihan. ³²Ndo' ¿Ndu na ta'n nan jndëë conduihinhan'? Nnda' vaa ng'e na tacovantyja n'onhan Tyo'ts'on cha' ntyja 'naan' jo' ntyii' jonhan na tajnan nan'xuanhan. Ee siquijñ'eenhan' nan'ñeen na jnan'tiuhan na ve' ntyja 'naan' 'nan na cont'a nquehan cha'xjen na tso juu jñ'oon na ico'xenhan' na tquen Moisés, jo' na ntyii'han'hin na tajnan nnan'xuanhin. Ndo' na nnda' tont'ahan, ntyja 'naan' ta Jesús, itsijonhan' joochan cha'vijon ya na ncy'oon' tsjö' ng'lee ts'an ndo' na nninnquehin. ³³Cha'xjen juu jñ'oon' Tyo'ts'on na tji Isaías, itsiquindyihan' na nquii Cristo itsijonhan'hin cha'vijon tsjö' na ncy'oon' ng'lee ts'an. Itsohan':

Quitquenho' cüenta, tsjoon
Jerusalén najon vaa Tyo' Sión,
jo' maquën ncüii ts'an na
itsijonhan'hin cha'vijon ncüii
tsjö' t'man.

Nque nn'an judíos ngacüaa'han
ntyja 'naan' jon na conduihin
tsjö'. Ntyja 'naan' jon
ncju'cjehan' nan'ñeen.

Majo' min'cya ro ts'an na
vantyja ts'on juu yo nquii jon
na conduihin juu tsjö'ñeen,
tyi'xe'cüji' juu cüenta na ve'
jn'aanhan'.

Ndö' vaa jñ'oon na tji Isaías'ñeen.

Tojnt'ue nn'an Israel na
quityii'han'hin na tajnanhan

10 'O' ntyjë na mantyi
covantyja n'onho' Cristo,

yo na mancha'chen ts'ön mac'an vi naya nnon Tyo'ts'on na ntsin'man jon ñuaan 'naan nque nn'an Israel na maninncüii tsjan na tui ja yohan. ²Ee macüji' jndyoyu ntyja 'naanhan na cojoo' jndyi n'onhan na nin'quint'ahan juu 'nan na cavee' ntyjii Tyo'ts'on yohan, majo' juu 'nan na cont'ahan, tyi'xoncüehan' yo juu jñ'oon na itsijnda' nquii jon. ³Ee tsojnaan' na tatonan'jñ'oon'han juu na sijnda' Tyo'ts'on, na ntyja 'naan'han' iquen jon nn'an na tajnan nan'xuanhan, joo nan'ñeen tonan'chonhan na nnan'jnda' nquehan ncüii nnon na nt'ahan cha' ntyja 'naan'han' ntquenhan'hin na tajnanhin. Ndo' na nnda' tont'ahin, tatjue'cjehan ntyja 'naan' juu jñ'oon na sijnda' nquii jon. ⁴Ncüii cüii ts'an na vantyja ts'on Cristo, jndë tēcüentyjee' juu na itsichon juu na itsiquindë juu jñ'oon na tquen Moisés na ico'xenhan' cha' ntyja 'naan' jo' ntquen Tyo'ts'onhin na conduihin ts'an na tajnaan' juu. Ee xia'nty'i ityii' jon ts'an na tajnan tsixuan juu xe na aa vantyja ts'on juu Cristo.

**Juu na itsin'man Tyo'ts'on
ñuaan nn'an, vacüja'han'
juuhan' tsoñ'en nn'an**

⁵Tivio totyentjon Moisés nnon Tyo'ts'on. Sinin jon ntyja 'naan' nchu vaa na icanhan' na quits'aa ts'an cha' ntquen Tyo'ts'onhin na tajnan tsixuan juu. Icanhan' na quitsiquindë juu tsoñ'en na ico'xen juu jñ'oon'ñeen. Itso Moisés: "Juu ts'an na itsiquindëñ'en cha'xjen na ican jñ'oon'ñeen, nninncyaa Tyo'ts'on na ngüando' ñuaan' juu."

⁶Majo' nque nn'an na vantyja n'on Cristo, ndö vaa na itsi'man jñ'oon' Tyo'ts'on ntyja 'naanhin, ndo' ng'e ntyja 'naan'han', ityii' jonhan na tajnan conan'xuanhin tonnon jon. Itso jñ'oon'ñeen: "Tyi'ntsitiu' quii' tson', nin ts'an na ngava quiñoon'ndue cha' nndëë ndyoy'oon ntcüe' juu Cristo nnon tsonnangue. ⁷Min tyi'ntsitiu' nin ts'an na ngacue juu quii' nt'an nt'oo na ndyoy'oon ntcüe' juu Cristo." ⁸Majo' juu jñ'oon ntyja 'naan' na ityii' Tyo'ts'on ts'an na tajnan tsixuan juu tonnon jon, ndö vaa itsiquindyihan': "Tyi'tycya na qijnt'ueho' jñ'oon'ñeen ng'e ndyo ndyo na m'anho' vaahan'. Majuuhan' na conan'neinho' ndo' na vantyja n'onho'han'." Majuuto jñ'oon na coninncyá ndëëho' na icanhan' na cautyja n'onho' Cristo. ⁹Cha' nndëë ntsin'man Tyo'ts'on ñuan 'nan', cüji' jndyoyu' ndëë nn'an na nquii Jesús conduihin na itye'ntjon jon 'u' ndo' yo na xoncüee' tson' cautyja tson' na tyincyaa Tyo'ts'on na tando' xco Jesucristo. ¹⁰Ng'e ntyja 'naan' na vantyja ts'on ts'an Jesucristo, jo' nndëë ntyii' Tyo'ts'onhin na tajnan tsixuan juu. Ndo' mantyi cüji' jndyoyu juu ndëë nn'an na nquii Jesús conduihin na itsin'man jon ñuaan' juu.

¹¹Juu jñ'oon' Tyo'ts'on na jndui itsiquindyihan': "Min'cya ro ts'an na vantyja ts'on nquii Cristo, tyi'je'quits'aahan' na ndëcya ncüji' juu cüenta na ve' jn'aanhan'." ¹²Ee chito ng'e na condui 'u' ts'an judío, jo' ncy'oon jon cüenta 'u', majo' juu ts'an na mañoon tsjan conduihin, tyi'xe'cy'oon jon cüentahin. Juu

jon cüejon conduihin na itye'ntjon jon tsoñ'en nn'an. Ndo' tsoñ'en nn'an na conan't'maan'han xuee' jon, tyi'vacuaa xjen na ityio jon jn'aanhan. ¹³Juu Joel sinin jon jñ'oon na jndui na itsohan': "Nquii jon na conduihin na co'xen jon tsoñ'en, ncüii cüii ts'an na i'man juuhin na quitsin'man jon ñuaan' juu, ncy'oon jon cüentahin yo na xoncüee' ts'on jon." ¹⁴Majo' tyi'xe'quindëë na ngitan nn'an nnon jon na quitsin'man jon ñuaan 'naanhan xe na aa tyi'covantyja n'onhan jon. Ndo' min tyi'xe'quindëë ngantyja n'onhan jon xe na aa tyi'condyehan ntyja 'naan' jon. Ndo' min tyi'xe'quindëë nndyehan ntyja 'naan' jon xe na aa ta'nan ts'an na nninncyaa jñ'oon' jon ndëëhan. ¹⁵Ndo' min tyi'xe'cja ncyaa ts'an jñ'oon' jon ndëë nn'an xe na aa tanin juu na i'ua ts'ian'ñeen nnon juu. Cha'xjen itsiquindyi juu jñ'oon' Tyo'ts'on na jndui: "Nancoo' jndyi ngiö yo ts'an na ijñon Tyo'ts'on ndëë na incyaa tsan'ñeen jñ'oon naya na nndyëë."

Nnda' tso jñ'oon'ñeen na tji Isaiás.

¹⁶Majo' nque nn'an Israel, min na tondyehan juu jñ'oon naya'ñeen, tyi'jndyehan jnan'jñ'oon'hinhan'. Itsijonhan' ntyja 'naanhan cha'na ncüiichen jñ'oon na sinin Isaiás. Itso jon: "'U' ta Tyo'ts'on, tyi'jndyechen nn'an covantyja n'onhan jñ'oon na coninncyá ndëëhan."

Ndö' vaa na tso jon. ¹⁷Ndo' na nnda' vaa, juu na vantyja ts'on ts'an, cotye'han' na ndyii juu jñ'oon' Tyo'ts'on. Maninjuuntyi jñ'oon'ñeen na ndyii ts'an ntyja 'naan' Cristo.

¹⁸Majo' matsjö ndëëho', nque nn'an Israel, ¿aa jndë tondyehan jñ'oonvahin? Jñ'oon na mayuu' na jndë tondyehinhan!, ng'e cjoo' jñ'oon' Tyo'ts'on na jndui nnon tson salmos, itsohan':

Juu jñ'oon' jon, ninvaañ'en
xi'jndio tsonnangue jndë
tycyahan'.

Ndö' vaa na tso juu jñ'oon'ñeen.

¹⁹Ndo' matsjöntyëchën, nque nn'an Israel min na nan'xuanhan na cüaa' n'onhan jñ'oon na tso Tyo'ts'on na ncy'oon jon cüenta mañoon nn'an na chito conduihin tsjan 'naanhan, majo' tataa' n'onhin juu jñ'oon'ñeen. Majo' itsohan' na cüaa' n'onhan na nnda' ee nquehin cjechen siquindyi jonhan yo juu jñ'oon na tso Moisés ndyu na toxen'chen. Itso jon:

'O' nn'an Israel, joo nn'an na cotji'ho' cüenta na tyi'quinjon conduihan, ja nninjnt'ue nan'ñeen, ndo' na ntyja 'naanhan nts'aa na xueeho' yohin

Ndo' ng'e na nnda',
nts'a na vjeho'hin na conduihin
nn'an na tyi'ndicüaa' n'on
'nan na cont'a.

Ndö' vaa jñ'oon' Tyo'ts'on na tji Moisés. ²⁰Jndëcyä t'oon Isaías na sixuan jon ñuaan' jon na tyincyaa jon jñ'oonvahin na sinin Tyo'ts'on:

Nque nn'an na tatojnt'uehan
ja ndyu na toxen'chen,
naneinhin cota'jn'aanhan ja.
Ndo' joo nn'an na tata'xee'han
nchu vaa na nt'ue ts'ön, jndë
si'man ndëëhan ntyja njan.

Ndö' vaa jñ'oon' Tyo'ts'on na tji Isaías. ²¹Ndo' nquii Isaías sinin nnda' jon ndëë nn'an yo jñ'oon

na si'man Tyo'ts'on nnon jon, itso jon: "Io 'io mats'a ty'oo nanmin' na quintcüe' n'onhan yo jnanhin. Majo' tyi'quitquenhan cüenta ng'e ninnquii'chen conan'vehan nacjö."

**Nn'an Israel cüantyi rohan
na icüji Tyo'ts'onhan na
conduihan cüentaa' jon**

11 Ndö vaa jñ'oon na matsjöntyëchën ndëëho'. Nque nn'an Israel, ¿Aa jndë tso Tyo'ts'on na ndyiaa' ndya' jonhin? Tyi'xe'quits'aahan' na nnda' ng'e mantyi ts'an Israel ja. Tui ja tsjan 'naan' tso Abraham na jndyocahan', tmaan' cüentaa' tsochí Benjamín. ²Já nn'an Israel, vitjachen na nndui já ndo' nquii Tyo'ts'on tji jon já na conan'xuán cüentaa' jon. Mang'e jo', taxe'qui'ndyii jon já. Mangioho' juu jñ'oon' Tyo'ts'on na jndui ntyja 'naan' Elías, tsan na toninncyaa jñ'oon' jon ntyja nchu vaa 'nan na nguua. Nnon Tyo'ts'on tquen tsan'ñeen jñ'oon nacjo ntyje jon nn'an Israel. Itso jon: ³"U' ta Tyo'ts'on, nque nn'an na maninncüii tsjanhan yo ja na coninncyahan jñ'oon 'nan' ntyja 'naan nchu vaa 'nan na nguua, jndë jnan'cüje nn'anhan. Ndo' mantyi jndë jnan'tyuui' nn'an ndëndyiu 'nan' najon na conan't'mán' 'U'. Mantyi jndë jnty'ehan na conan't'maan'han 'U'. Ndo' ninncö ts'on xquën jndë jnty'iihan' na matsit'man' 'U', ndo' mantyi cojoo' n'onhan na nin'quinan'cuee'han ja." ⁴Majo' sintcüe' Tyo'ts'on jñ'oon nnon Elías'ñeen, itso jon: "Min na nnda' vaa cont'ahan, jndë macüji' nty'a ntyque' min nn'an na

tacotonquityehan tonnon juu ty'öö Baal na jnan'ya nn'an.”

Ndö' vaa na t'a Tyo'ts'on 'ndyo Elías. ⁵Ndo' mannda' vaa na itsijonhan' na vaa naneinhin, ng'e juu naya na condui Tyo'ts'on, jo' na cüannty'i ro nn'an Israel icüji jonhan na conduihan cüentaa' nquii jon. ⁶Ndo' min chito yo 'nan na cont'ahin, jo' na icüji jon joochan cha' ntyja 'naan' jo' ngavee' nchjii jon yohan, ng'e xe na aa ve' jo' 'nan na tuaa, yajo' tyi'xe/quits'aahan' na xia'nty'i ntyja 'naan' juu naya na condui jon, jo' na icüji jonhan.

⁷Ng'e na nnda', quitquen ya yaho' cüenta jñ'oon na matsjö. Tyi'tsoñ'en nn'an Israel jnt'uehan nchu vaa nquii nt'ahin na ntquenhan'hin na tajnan nan'xuanhin tonnon Tyo'ts'on. Xia'nty'i joo nn'an na icüji jon na tyentjon jonhin, joochin ty'onhin cüenta na tajnan nan'xuanhin. Ndo' ntyjehin na jnty'iihan', s'aa jon na tonan'que' n'onhin tonnon jon, tom'an nan'ñeen cha'vijon nn'an na quita. ⁸Ndo' ng'e na nnda' vaa ntyja 'naanhin, siquindëhan' juu jñ'oon na jndui na itsohan': “Sijnda' Tyo'ts'on na tyi'je/quindëë ntji'hin cüenta min na tojnty'ia ndëëhin 'nan na tots'aa jon na tonan'manhan' juu najndei na conduihin, tataa' n'onhinhan'. Ndo' min na tondyehin jñ'oon' jon na itsohan' na c'onhin na quityuehin, majo' taty'onhan cüenta juu jñ'oon'ñeen. Ndo' mannda' na coquenonhan ata xjen neinhin.”

Nnda' tso jñ'oon'ñeen.

⁹Ndo' na nnda' vaa. Itsijonhan' juuhan' cha'na juu jñ'oon na sinin David nnon Tyo'ts'on. Itso jon:

Tsoñ'en nguee na cont'a nn'an Israel, ve' jn'aanhan'.

Tsojnaan' jo' nt'uiivi'han'hin ndo' min xe'quindyaahin yo navi'ñeen.

¹⁰Quintjohin na t'e ndëëhin cha'vijon nn'an nchjan na ndiquijnty'ia, quitsijonhan' joochan cha'vijon ya na chu ts'an xu na ja jndyi, itsiquix'enhan' naxen' juu.

Ndö' vaa itsiquindyi jñ'oon na sinin David.

Ndö vaa ntsin'man Tyo'ts'on ñuaan nn'an na chito conduihan tsjan Israel

¹¹Min na nnda' vaa na itsiquindyihan', tyi'nc'oon' n'onho' na jndë iscyaa Tyo'ts'on nn'an Israel na majo'ñ'en quintyja. Chito jo'. Ng'e na tonan'tja nan'ñeen nnon jon, jo' joo nn'an na mañoon tsjan na conduihan, ncyaaahan' na vanaan na ntsin'man jon ñuaanhan. Its'aa jon na nnda' cha' ya na ntquen nn'an Israel cüenta na itsin'man jon ñuaan nan'ñeen, jo' nts'aahan' na ntsixueehan'hin na quitye'ntjon nnda' jon joochan cha'xjen na ityentjon jon joo nan'ñeen. ¹²Xeng'e na tyi'cantyja n'onhan Tyo'ts'on, jo' tyincyaaahan' na itsin'man jon ñuaan nn'an na mañoon tsjan conduihan. Ndo' ng'e ntyja 'naan' na tju'cjehan' joo nn'an Israel, jo' nque nn'an na mañoon tsjan, tyincyaaahan' na tyii'han' joochan na conduihin ntsinda jon. Ndo' ng'e nnda' vaa na its'aa jon, c'oon' n'onho' na t'manntyichen naya nnan'xuan nque nn'an judíos xjen na nninncyaa ntcüe'hin na nquii Tyo'ts'on ntye'ntjon jonhin.

¹³Ndo' ndëë 'o' na chito conduiho' nn'an judíos, mantyi vaa jñ'oon na

matsjö. Nt'ue ts'ön na cüaa' n'onho' na i'ua Jesucristo ts'ian nnön na mancyä jñ'oon naya 'naan' jon ndëë ntyjeho'. Juu ts'ianvahin na mats'a, njon jndyihan'. ¹⁴Mats'a na nnda' cha' joo nn'an Israel na ninncüii tsjan na tui ja yohin, juu xjen na ntquenhan cüenta na ñ'enho' na ityiii' Tyo'ts'onho' cüentaa' nquii jon, ntyja ts'ön na nts'aahan' na nan'xueehin yo 'o' na i'ndyiihan' joohin na tonnon jon. Ndo' na nnda', ngantyja n'onhan Cristo cha' ntyii' joohin na ndëë ntsin'man jon ñuaanhan. ¹⁵Ndo' ng'e na jnty'ii Tyo'ts'onhan, tyincyaaahan' na joo nn'an na mañoon tsjan conduihin, ntjo ya ntcüe'han yo nquii jon. Mang'e na nnda' s'aa jon, c'oon' n'onho' nchu vaa na t'manntychen na nts'aahan' ya na ncy'oon ntcüe' jon cüenta nan'ñeen. Na nts'aa jon na nnda', ntsijonhan' ntyja 'naan nan'ñeen cha'vijon nn'an na jndë tjë ndo' na cota'ndo' xco nnda'han. ¹⁶Nque nn'an Israel, xjen na cove' ntjon 'naanhan, cotuahan ntquen trigo xco, ndo' conan'yahan tyoo' yo juu jndë tyoo' xco'ñeen. Juu tyoo'ñeen cotquenhinhan' nnon Tyo'ts'on. Ndo' ntyja 'naan' juu Abraham yo Isaac yo nin'Jacob, itsijonhan' joohan juu tyoo'ñeen na ji'ua tsixuanhan'. Ndo' cha'xjen na ji'ua nan'xuan joo nan'ñeen, mantyi nque nn'an na conduihan tsjan 'naan nan'ñeen na jndyocahan', tsoñ'enhan ji'ua nan'xuanhan. Nquii Abraham conduihin nch'ioo' ts'oon, na juuhan' conduihan' na ji'uahan', ndo' ng'e na nnda', mantyi nt'ö juu ts'oon'ñeen conduihan' na ji'uahan'. Nque nn'an

tsjan 'naan' jon na jndyocahan', itsijonhan' joo nan'ñeen yo joo nt'ö ts'oon'ñeen.

¹⁷Nque nn'an Israel itsijonhan'hin cha'vijon nt'ö ts'oon olivo tsjan. Ndo' 'u' na chito ts'an Israel condui 'u', itsijonhan' 'u' cha'vijon ts'oon olivo jndëë. Ndëë ntyjee ts'an nt'ö ts'oon olivo tsjan ndo' naijon na jnanhan', jo' ntsiquiñjon' juu nt'ö ts'oon olivo jndëë cha' nc'uhan' ntsuee' ts'oon olivo ya, ndo' ntyja 'naan' jo', nndei'han'. 'U' na vantyja tson' Cristo, itsijonhan' ntyja 'nan' cha'vijon nt'ö ts'oon olivo jndëë na siquiñjon' ts'anhan'. Majo' ntyja 'naan' nt'ö juu ts'oon olivo tsjan'ñeen, ñ'en joohan' na cha'vijon na tcon Tyo'ts'onhan'. Ndo' 'u' na condui 'u' ts'oon olivo jndëë, jndë tyii' jon 'u' ntyja 'naan' Cristo. ¹⁸Mang'e na nnda', tyi'ntco' s'a 'u' na t'manntychen condui 'u', chichen nque nn'an na conduihan tsjan 'naan' Abraham, Isaac yo nin'Jacob. Ee xe na nin'co' s'a 'u' na condui 'u' cüentaa' Tyo'ts'on, cüa, cüaa' tson' na chito nt'ö ts'oon concyahan' na vando' nch'ioo' ts'oon. Nque nch'ioo' ts'oon coninncyahan' na condei' nt'öhan'.

¹⁹⁻²⁰Xe cüii 'o' ngitso juu: “Majo' nquii Tyo'ts'on, tyjee jon nt'ö ts'oon'ñeen cha' condëë ityiii' jon ja ntyja 'naan'han”, mayuu' jñ'oon na matsinin'. Majo' tji' jonhan ng'e na tyi'covantyja n'onhan Cristo, ndo' 'u' ng'e na vantyja tson' jon, jo' ityiii' Tyo'ts'on 'u' ntyja 'naan' jon. Mang'e jo' quen' cüenta na tyi'ntco' s'a 'u' na vaquinjon' 'nan na matsa'. C'on' na ncy'a na tyi'ncüji' ntcüe'han' 'u' tonnon jon. ²¹Ee joo nn'an judíos

na conduihan nt'ö ts'oon olivo tsjan, jnaan' na tyí'covantyja n'onhan jon, jo' na tyí'quitsit'man ts'on jonhin. Ndo' mantyi ncu', xe na aa tyí'covantyja tson' jon, mantyi min je'quitsit'man ts'on jon 'u'. ²²Mang'e jo' quitquenho' cüenta ntyja 'naan' juu jñ'oonva', t'man jndyi vaa na m'aan Tyo'ts'on na vi'nchjii jon nn'an. Majo' yo nque nn'an na conan'tjahan tonnon jon, jndei'han' its'aa jon na quityionhan. Nque nn'an Israel tata'nguee'han cha'xjen na ico'xen jon, jo' na s'aa vi' jonhan. Majo' 'u', xe na aa ninvito vantyja tson' Cristo, ninnquii'chen ntsi'man jon na t'man vaa na vi'ntyjii jon 'u'. Majo' xe na aa tyí'quitsa' na nnda', mantyi ncüji' ntcüe' jon 'u', cha'xjen ts'oon ntyjee ts'an nt'öhan'. ²³Ndo' mantyi nque nn'an Israel na tji' jonhan, xe na aa nntcüe' n'onhan ndo' na ngantyja n'onhan Cristo, yajo' ntyii' nnda' Tyo'ts'onhan ntyja 'naan' nquii jon, ng'e condui jon najndei na nndëe nts'aa jonhan'. ²⁴Ee 'u' na chito ts'an Israel condui 'u', itsijonhan' 'u' cha'vijon ts'oon olivo jndëe. Ndo' 'nan na its'aa Tyo'ts'on yo 'u', itsijonhan' ntyja 'nan' cha'vijon na tyjee ts'an nt'ö juu ts'oonñeen, ndo' siquiñjon' jon 'u' juu ts'oon olivo tsjan. Ee nquii Tyo'ts'on na tsixuan jon najndei na s'aa jon na nnda', majndeichen nndëe nts'aa jon na nque nn'an Israel ngoque' nnda'han ntyja 'naan' jon, joohin na conduihin ts'oon olivo tsjan.

Nque nn'an Israel, mantyi ntsin'man Tyo'ts'on ñuaanhan

²⁵O' ntyjé, nt'ue ts'ön na cüaa' ya n'onho' ncüii jñ'oon na

tacotsi'man Tyo'ts'onhan' ndëe nn'an na toxen'chen. Xe na ncüaa' n'onho' juuhan', yajo' taxe'c'oon' n'onho' na vaquinjon' cont'aho' na covantyja n'onho' Cristo, majo' nque nn'an Israel tyí'caquinjon' jnt'ahan na tyí'covantyja n'onhan jon. Ndyii'han na jndë jnan'que' n'onhan tonnon Tyo'ts'on, jo' na ndiquindëe na nnan'quindëhan tonnon jon. Mannda' vaa ntyja 'naanhan ata xjen jndë siquindë jon tsa'nnda' nchu xjen nn'an na chito conduihan nn'an Israel, iciiji jonhan cüentaa' nquii jon. ²⁶Ndo' ya na nndë xjen nan'ñeen, yajo' tsoñ'en nn'an Israel ntsin'man jon ñuaanhan, ng'e jñ'oon' jon na jndui, nnda' vaa na itsohan':

Quii' nt'an nn'an tsjoon
Sión nnan nquii jon na
ndyotsiquindyaa jon nque
nn'an tsjoon'ñeen.

Nnts'aa jon na joo nn'an
tsjan Jacob na jndyocahan',
nnan't'maan' nnda'han
Tyo'ts'on.

Ndo' ndö vaa na itso ncüiichen
jñ'oon' jon na jndui:

²⁷Nque nn'an Israel, xjen na
ntsint'u jnan na nan'xuanhan,
juu xjen'ñeen ntsiquindëe jñ'oon
na sijnt'a yo nque ndochihin
na tom'an ndyu na toxen'chen.

Nnda' jñ'oon tso Tyo'ts'on.

²⁸Ntyja 'naan' juu jñ'oon naya
'naan' Jesucristo, nque nn'an Israel
conduihan nn'an na v'ii' n'onhan
Tyo'ts'on. Ndo' ng'e na nnda' jndë
jnt'ahan, 'o' na mañoon tsjan nn'an
na conduiho', condëe iquen jon 'o'
ntyja 'naan' nquii jon. Majo' juu
na iciiji jon nn'an na conduihan

cüentaa' jon, vi'ntyjii jon joo nan'ñeen ng'e nquii Abraham, Isaac, yo nin'Jacob, joohan tji jndyee jonhan na conduihan cüentaa' jon. ²⁹Ee nquii Tyo'ts'on, ncüii nnon naya na itsiquindaa' jon ts'an, tyi'jon xuee na ncüji' ntcüe' jonhan', min ya na iqueen' jon ts'an na quinduihin cüentaa' nquii jon, tyi'xe'quitso jon qui'ndyi ntcüe'han'hin. ³⁰O' nn'an na mañoon tsjan conduiho', nguee na toxen'chen tonan'veho' nacjoo' Tyo'ts'on, majo' ng'e nque nn'an Israel tonan'tjahan nnon jon, jo' nanein itsijnda'han' na m'aa' jon na nty'ia roho' nchjii jon. ³¹Ndo' macha'xjen na toxen'chen ta'nan tota'nguee'ho' 'nan na nt'ue ts'on jon cha' cüityincyoo' na nty'ia roho' ntyjii jon, mantyi ntyja na nnda' ntyjii jon yoho', ngüentyja xjen na ntji' nnda' nan'ñeen cüenta na mantyi nty'ia rohan ntyjii jon. ³²Ee nquii jon cüejon icüji' jon cüenta na tsoñ'en nn'an na conan'tjahin nnon jon, cha' mantyi tsoñ'enhan cüejon ndëe nc'oon jon na nty'ia rohan nchjii jon.

Ncya ya jndyi Tyo'ts'on yo juu na jnda' xquen jon

³³Nquii Tyo'ts'on, taquintyja njon jndyi condui tsoñ'en nnon na its'aa jon yo nn'an, t'man jndyi vaa na jnda' xquen jon, tsoñ'en ivaa' ts'on jon. Ntyja 'naan tsoñ'en na itsijnda' jon, tamin'ncüii ts'an na nndëe ntsi'man ndëe ntyje juu 'nan na itsinchu' jon, min je'quindëe ncüaa' ts'on ts'an yo 'nan na its'aa jon. ³⁴Cha'xjen jñ'oon' jon na jndë jndui na itsohan': "Ta'nan ts'an

quintjii nchu vaa na itsitiu jon, min tanin juu na nndëe ntsijnda' juu xquen jon. ³⁵Min tanin ts'an na jndë s'aa juu nayahin cha' ncanhan' na quityion ntcüe' jonhan'." ³⁶Ng'e nquii jon tquen jon tsoñ'en, ndo' macüentaa' jonhan', ndo' ivantyjee' jon joohan' ntyja 'naan' juu najnde' na condui nquii jon. Tyi'jon cacüentyjee' na cüit'maan' Tyo'ts'on. Nnda' vaa na chuhan' na quint'a nn'an.

Naya 'naan' ts'an na itye'ntjon Tyo'ts'on juu

12 O' ntyjë, ng'e Tyo'ts'on m'aa' jon na nty'ia rö nchjii jon, jo' maquen ja na mac'an ndëe'ho' na ncyañ'enho' si'ts'o 'naanho' na nninjt'ue jonho'. Na nnt'aho' na nnda', itsijonhan' ntyja 'naanho' cha'vijon na jndë tjëho' cha'xjen quioo' na conan'cüje nn'an judíos na conan't'maan'han Tyo'ts'on. Ji'ua ntyjii jon na nnt'aho' na nnda', ndo' cavee' ts'on jon na nnt'aho'han'. Mannda' vaa na chuhan' na quinan't'maan'ho'hin. ²Tavinan'jonntyichenho' cha'xjen nque nn'an tsonnangue cotsam'anhan. Ncyaho' na nquii Tyo'ts'on ntscüejndyo jon 'o' tsoñ'en na ndyii' n'onho' cha' nndëe ncüaa' n'onho' nchu vaa 'nan na nt'ue ts'on jon na quint'aho'. Ee juuhan' ya jndyi tsixuanhan', ndo' cavee' ts'on jon na quint'ahan' ndo' juuhan' quindë jndyi conduihan'.

³Ng'e juu naya na condui Cristo na incyaa jon na tsixuan jahan', ntyja 'naan' juuhan' na matsjö ndëe'ho' min'ncüiiho' tyi'nc'oon' ts'on juu na t'man conduihin. Ncüii

cüiiho' c'oon' n'onho' ntyja 'naan' ts'ian na i'ua jon ndëëho' yo na ntji' yaho' cüenta nchu vaa na conan'quindëho'han'. Quindui na nnda' xi' ncüii cha'xjen incyaa jon na vantyja n'onho' Cristo. ⁴Si'ts'o njanhan jndye nnon quiñjon'han', majo' ncüii cüii na quiñjoon'han' covejndyo ts'ian na nan'xuanhan'. ⁵Jaa na vantyja nn'ön Cristo, mannda' vaa na itsijonhan' ntyja njanhan. Ee min na jndye jndyi jaa, majo' ninncüii si'ts'o 'naan' jon condui jaa ndo' itsijnda' jon nin ts'ian nan'xuan cha' quitejndeihan' ntyjëëhë, cha'xjen ncüii cüii nnon na quiñjon' si'ts'o njanhan cotejndeihan' ntyjehan'.

⁶Xi'ncüii nchu xjen na incyaa Tyo'ts'on juu naya na tsixuan jon ndëë ncüii cüii jaa, jo' mantyi covejndyo joo ts'ian na vacüja'han' na i'ua jon ndëë. Nquii ts'an na təcüja'han'hin na i'ua jon ts'ian nnon juu na incyaa juu jñ'oon na itsi'man jon nnon juu, chuhan' na quitsiquindë tsan'ñeen ts'ian na tijnoon' juu xi' ncüii nchu xjen na vantyja ts'on juu. ⁷Juu ts'an na təcüja'han'hin na quitye'ntjon juu ndëë ntyje juu na vantyja n'onhan, quitsichon juu na quitsiquindë juu ts'ian'ñeen. Mantyi juu ts'an na tijnoon' juu na quitsi'man juu jñ'oon' Tyo'ts'on ndëë nn'an, quitsiquindë juu ts'ian'ñeen yo na xoncüee' ts'on juu. ⁸Juu ts'an na təcüja'han'hin na itsinin juu jñ'oon na incyaahan' na xoncüii' n'on ntyje juu, icanhan' na cjoo' ts'on juu na quitsiquindë juu ts'ian'ñeen. Ndo' juu ts'an na təcüja'han'hin na itejndei juu nn'an na vi' coquenon

yo xoquitu', quitsiquindë juu ts'ian'ñeen yo na neiin' juu. Ndo' juu ts'an na təcüja'han'hin na conintquehin quii' nt'anho', cjoo' ya ya ts'on juu quityquii' juu ts'ian'ñeen. Ndo' mantyi juu ts'an na təcüja'han'hin na itejndei juu nn'an na vi' coquenonhan, quits'aa juu ts'ian'ñeen yo na neiin' juu.

**Jaa nn'an na vantyja nn'ön
Jesús, chuhan' na quitquën
ya cüenta jñ'oonmin**

⁹Tsoñ'enho' cüivengioho' nn'an yo na xoncüee' n'onho' min tyi'nan'veho' na tyi'ya ngioho' yohin. C'onho' na cüijndo jndyihon' nan tyia na cont'a nn'an. Cjoo' ya ya n'onho' na quint'aho' tsoñ'len nan ya. ¹⁰Nque ntyjeho' na vantyja n'onhan, quinan'vengio jndyihon'han. Quinachonho' na nque ntyjeho' ndit'manchen conduihan, chichen nqueho'.

¹¹Tyi'nan'ntyquenho' na cota'nguee'ho' ts'ian na i'ua ta Jesús ndëëho'. Ncüii cüii ts'ian na təcüja'han'ho' na cotyentjonho' nnon jon, yo na incyaa Espíritu Santo, quita'nguee'ho'han' yo na njon jndyi Jesucristo ngioho'.

¹²C'onho' na neinho' ng'e na ntyja n'onho' na ntsqueho' quiñoon'ndue. Xjen na covenonho' navi', cüentyjee' tyenho'. Ndo' ninnquii'chen quinan'neinho' nnon Tyo'ts'on.

¹³Nque ntyjeho' na vantyja n'onhan jon, xjen na itsitjahan' nan na nninjnt'uehan, ncyaho' nan na icanhan'hin. Ndo' nn'an na ve' cotsque ya na m'anho', quitixee' yaho'han.

¹⁴Nque nn'an na conty'ehan 'o', quitanho' nnon Tyo'ts'on na quityio

jon jn'aan nan'ñeen. Tyi'ntjue'ho' jñ'oonvi' nacjohan.

¹⁵Joo nn'an na m'anhan na neiin' n'onhan, c'onho' na neiin' n'onho' yo nan'ñeen. Ndo' nque nn'an na m'anhan na chjoo' n'onhan 'nan na coquenonhan, mantyi cüichjoo' n'onho' yohan.

¹⁶Nque ntyjeho' na vantyja n'on, tsoñ'enho' c'onho' na ninncüii nnon ngioho' yohan, min tyi'n'an'chonho' na ndit'manho' ndëehan. 'O' quinan'jonho' yo nn'an na tyi't'man condui, min tyi'ntji'ho' cüenta na xia'ntyti nqueho' na jnda' nquenho'.

¹⁷Xe na aa its'aa vi' ts'an 'u', tyi'ntsa' na njonhan'. 'O' na tondëe tsoñ'en nn'an, ninncüii'chen quinan'chonho' na quint'aho' cha'xjen na chuhan'. ¹⁸'O' tsoñ'en na icanhan' ntyja 'naanho', cjoo' n'onho' na quint'aho' ncüii cüii nnon na itsohan' cha' nc'onho' na tatyia' quichoho' yo tsoñ'en nn'an. ¹⁹'O' ntyjë na vi'nchji 'o', juu natyia na conan'tja nn'an ndëeho', tyi'nt'aho' na njonhan', qui'ndyeho'han'. Ee nquii Tyo'ts'on ntyjii jon nchu vaa nts'aa jon na njon nan'ñeen na cont'avi'han 'o!. Ee nacjoo' jñ'oon' jon na jndui vaa jñ'oon na itsohan': "Ja tsixuan na nts'a v'i nn'an na conan'tja, ja ndyiönhan."

Ndö' vaa na itso jon. ²⁰'O' quint'aho' yo nan'ñeen cha'xjen na itsi'man ncüii'chen jñ'oon' jon na jndui na itsohan': "Ts'an na v'ii' ts'on juu 'u', xjen na ninjndo' juu, ncya' 'nan na ntcüa' juu, ndo' xjen na nin'c'u juu ndaa, ncya' ndaa na nc'u juu. Ee xe na aa matsa' na nnda' yohin, ntsityiahan' ntyjii juu na its'aa vi' juu 'u'."

Juu jñ'oon'ñeen, nnda' vaa na itsiquindyihan'. ²¹Natyia na cont'a nn'anho', tyi'ninncyaho' na ncju'cjehan' 'o' na mantyi nnan'ntcüe'ho' natyia. 'O' quint'aho' 'nan na ya yo nan'ñeen ee na nt'aho' na nnda', ntantjonho' juu natyia'ñeen.

Quinan'quindëe ndëe nanm'ann'ian

13 Ncüii cüiiho' icanhan' na quinan'quindëho' cha'xjen na cotoxen nanm'ann'ian, ng'e nquii Tyo'ts'on sinchu' jon na nan'xuanhan ts'ianmin', ndo' nquii jon i'ua jon ts'ian'ñeen ndëehan. ²Mang'e na nnda' vaa, nque nn'an na tyi'ta'nguee'han jñ'oon na itsijnda' tsanm'aants'ian na ico'xen jonhan, conan'vehan nacjoo' juu jñ'oon na ico'xen Tyo'ts'onhan. Ndo' nn'an na tyi'ta'nguee'han jñ'oon na tqen jon, nquehan nt'ahin na quit'uiivi'han'hin. ³Majo' nque nn'an na cota'nguee' juu jñ'oon na condue nanm'ann'ian, tyi'c'onhan na ncyaaahan tondëe nan'ñeen, xia'ntyti nn'an na conan'tjahin ndëe nan'ñeen, joohan m'anhan na itsity'uehan'hin tondëe nan'ñeen. Ndo' 'u' je', quitsa' cha'xjen na icanhan', min xe'quitsity'uehan' 'u' tonnon nquii tsanm'aants'ian, ndo' ngitso jon na ya matsa' na matsiquindë'. ⁴Ng'e nquii jon jndëe conduihin ts'an na ityentjon jon nnon Tyo'ts'on cha' quitejndeihan' 'u'. Majo' xe na aa matsitja 'u' nnon tsan'ñeen, c'on' na ncya', ng'e tyincyaa Tyo'ts'on na vaa najndei na condui tsanm'aants'ian na quen jon navi' nn'an na cont'a 'nan tyia. ⁵Ng'e na nnda', ijndei'han'

na quistsiquindë ts'an tondë
 nanm'ann'ian, chito ve' xia'nty
 na tyi'nt'uiivi' Tyo'ts'on 'u', majo'
 ng'e mavicje' quii' ñuan 'nan' na
 matsiquindë' tondëehan. ⁶Ndo'
 ng'e nquii Tyo'ts'on i'ua jon
 ts'ian ndëehan, jo' na cotyehan
 s'onndyuaa ndëeho' ng'e juu
 jon itye'ntjonhan. Ndo' m'anhin
 na ts'iaan' n'onhan ntyja 'naan'
 ts'ian'ñeen.

⁷Ng'e na nnda', tsoñ'en
 nanm'ann'ian, 'nan na vacüja'han'
 na ninncyaho' ndëehan,
 ncyaho'han'. Ya na icanhan' na
 ndyionho' s'onndyuaa ndëehan,
 quityionho'han'. Mantyi ncyaho'
 ts'ian tjon ya na cotanhinhan'. Ndo'
 tsoñ'en na chuhan' na quint'aho' na
 njonhin, cüinjjonhin ngioho'.

**Nan'min chöjnan na
 quint'a yo ntyjëehë**

⁸C'onho' na min'ncüii nnon
 tyi'ngichojnanho' yo nn'an. Majo'
 ncüii nnon vaa na nan'xuanho'
 na chojnanho' na tyi'je'quit'io
 na chojnanho'han', juu na
 quinan'vengioho' nn'an. Juu ts'an
 na xoncüiee' ts'on na venchjii
 juu nn'an, na its'aa juu na nnda',
 itsiquindë juu jñ'oon' Tyo'ts'on na
 ico'xenhan'. ⁹Ndö vaa na cotoxen
 jñ'oon'ñeen: "Tyi'nc'on' ya' yo
 ts'an na ve' ndö' ro. Tyi'ntscue'
 ts'an. Tyi'nch'ue'. Tyi'ntsinin'
 quintu nacjoo' ts'an. Tyi'ntscjaa'
 tson' 'naan' ncüiichen ts'an." Ndo'
 mantyi vaa ncüiichen jñ'oon na
 ico'xenhan' na itsohan': "Cuivi'nchji'
 tsoñ'en nn'an cha'xjen na venchji
 nquii 'u'." Ya na mavangue' juu
 jñ'oonva', mantyi tsoñ'en jñ'oonmin

na ico'xenhan', mavangue'han'.
¹⁰Ng'e ts'an na venchjii juu nn'an,
 tyi'xe'quits'aa vi' juuhan. Mang'e jo',
 xe na aa conan'vengiö nn'an, yajo'
 cota'nc'ue' joo jñ'oon' Tyo'ts'on na
 ico'xenhan'.

¹¹Majndeichen na matsjö na
 quinan'quindëho' jñ'oonva' ng'e
 cotquenho' cüenta ntyja 'naan'
 juu xjen na cotsam'an. Ee xjen na
 tëntyja nn'ön Jesucristo, taa' nn'ön
 na vitja jndye na nndyoquichu jon
 jaa. Majo' nanein jndë tavijndye
 xjen vitja na nndui na nnda'.

¹²Cha'vijon nduë nanein m'an
 natsjon ng'e na tyi'c'oon ta Jesús,
 majo' ng'e tajndye vitja na ncüjee'
 ntcüie' jon, itsijonhan' cha'vijon
 vavixuee. Mang'e jo', joo 'nan na
 tont'a vitjachen na nnan'jon jaa
 ntyja 'naan' Jesucristo, chuhan'
 na quistsacüentyjëe' na cont'ahan'.
 Tsoñ'en nnon na ncyaa Tyo'ts'on na
 itejndeihan' 'o', cüijnt'ueho' joohan'
 na nc'oho' nacjoo' 'nan natyia,
 cha'xjen ncüii sondaro covijnt'uehin
 nt'ö ts'ian tyia'. ¹³Mang'e jo', joo
 'nan na chuhan' na quint'a nn'an na
 vantyja n'on Cristo, ninnquii'chen
 joohan' quistsantyja. Cüa, quint'a
 ncüii cüii nnon na tyi'je'ncyaaahan'
 na jn'an na cojnty'ia nn'an xjen
 naxuee. Min tyi'nan'jön yo nguee
 na cont'a nn'an na c'uaa jndyuehan
 na quindyehan, min tant'a cha'xjen
 cont'a nannon ndo' nanntcu na ve'
 cot'ue yahin ntyjehan, min tyi'nc'ön
 na conan'ntja' jaa yo nn'an, min
 tyi'nan'tëe' nn'önhan. ¹⁴O' chito yo
 nan'min' nan'jonho'. 'O' ncyañ'enho'
 na nquii Jesucristo na conduihin
 itye'ntjon jon jaa, na ntco'xenñ'en
 jon juu na cotsam'anho'. Min

tanc'oon' n'onho' nchu vaa na nnan'quindêho' joo 'nan tyia na nt'ue jndyi n'on si'ts'o 'naanho'.

Ntyjeho' na tyi'jndêhan na vantyja n'onhan quitejndeihohin

14 Ntyja 'naan' ts'an na tyi'jndei juu tyquii' na vantyja ts'on juu Jesucristo, tyi'ngitê'ho' na vanaan na ntsijonhin juu tmaan' na condui 'o'. Majo' chito aa ncy'onho' cüentahin cha' na nnan'jndyeho' jñ'oon yohin ntyja 'naan' jñ'oon na ndicüaa' ts'on juu nchu vaa na icanhan' na quen juu cüenta. ²Cha'na ts'an na vantyja ts'on Jesucristo na icüji' juu cüenta na tsoñ'en 'nan ntcüa' juu. Majo' ncüiichen ts'an na tyi'jndyechen na ivaa' ts'on juu ntyja 'naan' jñ'oon' Tyo'ts'on, itsitiu juu na xia'nty' 'nan na cove' ntjon tsjan, vanaan na ntcüa' juu. ³Ndo' na nnda', 'u' na macüa' tsoñ'en nnon 'nan na min, tyi'ntsitiu' na njonntyichen ntyjii Tyo'ts'on 'u', chintyi juu ty'iu' na ve' jnda' ro 'nan na icüa' juu. Ndo' mantyi 'u' na ve' jnda' 'nan na macüa', min tyi'ncüji' cüenta na conan'tja joo nty'iu' na cocüa'han tsoñ'en nnon 'nan, ng'e mantyi joohin jndê ty'oon Tyo'ts'on cüentahan. ⁴Ee tyi'quichuhan' na ngüajñ'oon' cüii ty'iu' na ityentjon Tyo'ts'onhin. Ee xia'nty' nquii patrón ngitso jon na aa ya its'aa ts'an na ityentjon juu nnon jon. Mannda' vaa na itsijonhan' ntyja 'naan' Jesucristo. Nquii jon ngitso na aa vaquinjon' nchjii jon na its'aa ncüii ts'an cüentaa' jon, ndo' aa tyi'ya, ee vaa najndei na conduihin na ngüentyjee'tyen tsan'ñeen ntyja 'naan' jon.

⁵Ee m'aan ts'an na vantyja ts'on juu na icüji' juu cüenta na tonnon Tyo'ts'on t'manntyichen tsixuan ncüii xuee, chichen cüiichenhan', majo' m'an ntyjehin na conduehan na cüejon nan'xuan tsoñ'en xuee. Ncüii cüii ts'an icanhan' na yo na xoncüee' ts'on juu cantyja ts'on juu na its'aa juu cha'xjen na chuhan'. ⁶Juu ts'an na icüji' cüenta na t'man condui ncüii xuee, its'aa juu na nnda' ng'e na itsit'maan' juu Tyo'ts'on. Ndo' mantyi juu ts'an na tyi'quitsitiu na t'man condui ncüii xuee, its'aa juu na nnda' ng'e na itsit'maan' juu jon. Mantyi juu ts'an na icüa' tsoñ'en nnon 'nan, icüa' juu ng'e itsit'maan' juu Jesucristo, ndo' incyaa juu na ya Tyo'ts'on ntyja 'naan'han'. Majo' ncüii ts'an na tyi'icüa' juu tsoñ'en nnon 'nan, its'aa juu na nnda' ng'e mantyi itsit'maan' juu Jesucristo, ndo' incyaa juu na ya jon ntyja 'naan' 'nan na icüa' juu.

⁷Ng'e tanin ncüii jaa na ntquën nquë xjen nchu vaa na cotsam'an, min chito xjen njan nquë na covjê. ⁸Jo' viochen xjen na incyaa Tyo'ts'on na cotant'ö, its'aa jon na nnda' cha' cüit'maan' jon ntyja njanhan. Ndo' xe na aa cje ro ncüjê, nnda' vaa cha' nc'ö na m'aan jon. Jo' viochen xjen na cotant'ö, ndo' mantyi vi na jndê tjê, ninnquii'chen nan'xuan cüentaa' jon. ⁹Ng'e na nnda' vaa, juu ts'iaan' na tue' Cristo ndo' na jnanquintyja jon na vando' xco jon cha' quitsi'manhan' na conduihin na ityentjon jon nn'an na cotando' na vantyja n'onhan jon ndo' mantyi nque nn'an na jndê tjê na tovantyja n'onhan jon.

¹⁰Ndo' ng'e na nnda', 'u' ts'an na ve' jnda' ro 'nan na macüa', tyi'tsixuan' na mavajñ'oon' juu ntyjeho' na vantyja ts'on juu Jesucristo. Ndo' mantyi 'u' ts'an na macüa' tsoñ'en, tyi'ntsa' na tyi'cuee' tson' juu ntyjeho' na ve' jnda' ro 'nan icüa' juu. Ndo' mantyi cañjoon' n'onho' na ncüii ro ncüii jaa ngüentyjëë' tonnon Tyo'ts'on na ntco'xen jon jaa nchu vaa na jndë tont'a. ¹¹Ng'e jñ'oon' jon na jndë jndui, ndö vaa itsiquindyihan':

Ja Tyo'ts'on, ndö jñ'oon na matsjö, cha'xjen jñ'oon na mayuu' na vant'ö, mantyi jñ'oon na mayuu' na tsoñ'en nn'an tsonnangue ntonquityehan tonnon, ndo' tsoñ'enhan nndue jndyoyuhan na xia'nty' ncö na tëquintyja t'man condui ja.

Nnda' vaa jñ'oon na tso jon.

¹²Mang'e na nnda' itsiquindyihan', covaa' nn'ön na ncüii ro cüii jaa na ngüentyjëë' tonnon Tyo'ts'on na nnduë nnon jon 'nan na jndë tont'a.

Tant'aha ncüii nnon na nts'aahan' na ngacüaa' ncüii ntyjëëhë na vantyja ts'on

¹³Mang'e jo', joo ntyjëëhë na vantyja n'onhan Cristo, tavinta'jñ'öönntyë nchu vaa na cotsam'adhan. Majo' ncüii ro ncüiiho' c'oon' ya ya n'onho' na quint'aho' 'nan na ntejdeihan'hin, chito ve' nt'atoho' ncüii nnon na ngacüaa'han' na nts'aahan' na ntyii'han' ng'eehan'hin cha' nnan'tjahin nnon Tyo'ts'on. ¹⁴Ng'e na condui ja cüentaa' ta Jesús, jo' na tonnon Tyo'ts'on manchji ya na

tsoñ'en 'nan, ya ntcüa' ts'adhan'. Majo' nquii ts'an na icüji' juu cüenta na tonnon jon na tyi'ya na ntquii juu cüii nnon 'nan, ndo' xe na aa ntquii juuhan', itsitjahin. ¹⁵Ee ncüii ts'an na vantyja ts'on juu Cristo, xe ntyja 'naan' ncüii nnon na macüa' its'aahan' na itsityiahan' ntyjii juu na nnda' vaa na matsa' ata 'ndyii juu na ntsijonntyichenhin yo jon. Ndo' na nnda' matsa', matsitja 'u' na tyi'venchji'hin. Ncüii ts'an na tue' Cristo cüentaa' juu, tyi'ntsa' ncüii nnon na nts'aahan' na 'ndyii juu natoo' Tyo'ts'on, tsojnaan' ncüii nnon 'nan na manchji' ncu' na ya na macüa'han'. ¹⁶Ndo' ncüii nnon 'nan na nqueho' cotji'ho' cüenta na yahan', tant'aho' na juuhan' ntsixuanhan' ncüii nnon na ntyja 'naan'han' nnan'nein nn'an jñ'oontyia nacjoho'. ¹⁷Ya na nninncyaa ts'an na itye'ntjon Tyo'ts'onhin, chito itsiquindyihan' na itsiquindë juu jñ'oon na coto'xenhan' ntyja 'nan na ntcüa' juu yo 'nan na tyi'cüanaan na ncu' juu. Chito 'nanmin' itsiquindyihan' na itye'ntjon Tyo'ts'onhin. Ya na itye'ntjon jon ts'an, itsi'manhan' na jndyoyu vam'aan juu na tonnon jon yo na tajñuaan' ts'onhin, yo na incyaa jon na neinin' ts'on juu xeng'le nquii Espíritu Santo. ¹⁸Ya na nnda' vaa na cotyentjön nnon Cristo, cavee' nchjii Tyo'ts'on ndo' mantyi nque nn'an nnan'neinhan jñ'oon ya ntyja njanhan.

¹⁹Mang'e jo', cüa, quinan'chön na nt'a tsoñ'en na itejndeihan' na ya ro nc'ön yo ntyjëëhë cha' nquë ndo' nquehin cüajon ngaque jaa na vantyja nn'ön Cristo. ²⁰Vanaan

na ntcüa' 'o' min'cya ro nnon 'nan na jndë tquen Tyo'ts'on na ntju' tsixuanhan' na tonnon jon. Majo' min na nda', tyi'quichuhan' na nt'aho' 'nan na nt'ue n'on nqueho' xe na aa ntyja 'naan'han' juu ntyjeho' na m'aan jon natoo' Tyo'ts'on ngacüaa'han'hin. ²¹Mayantyichen na tyi'ntquii ts'an si', ndo' min na tyi'nc'u juu vinon, min tyi'nts'aa juu min'ncüii nnon 'nan xe na aa ntyja 'naan'han ngacüaa' ncüii ntyjëähë na itsijonhin yo Cristo. ²²Ndo' juu na vantyja tson' ntyja 'naan' jñ'oonva', cuaa nquii na xia'ntyi ncu' nchji'han' yo nquii Tyo'ts'on. Ng'e minnichen ntyjëähë na jndë sitiü ya juu ntyja 'nan na its'aa juu, ityio jon jn'aan tsan'ñeen. Ndo' ng'e na jndë tji' ya juu cüenta ntyja 'naan' jñ'oonva', ndëcya tyi'xe'quits'aahan' na ve vaa na m'aan' ts'on juu ntyja 'naanhan', ng'e quii' ñüaan' juu nincjee' juu na ya its'aa juu na tonnon jon. ²³Majo' nquii ts'an na ve vaa na m'aan' ts'on juu na aa vanaan na ntcüa' juu ncüii nnon 'nan, ndo' xe na icüa' juuhan', nincjee' juu quii' ñüaan' juu na itsitjahin nnon Tyo'ts'on. Nnda' vaa ng'e chito icüa' juuhan' yo na vantyja ts'on juuhin. Ndo' min'cya ro nnon 'nan its'aa ts'an na tyi'vantyja ts'on juu jon, tsixuan juu jnan xe na aa its'aa juuhan'.

**Quitsantyjaho' cha'xjen
na tots'aa Cristo**

15 Jaa na vaque jaa na covantyja nn'ön Cristo ntyja 'naan' jñ'oonva', chuhan' na quitejndei joo ntyjëähë na

tyi'covaquehin na m'aan' n'onhan ntyja 'naan jñ'oonmin', chito ve' nt'aha ntyja na cavee' ngiö nquë. ²Ee ncüii cüii jaa nan'xuan na ninnquii'chen quint'a 'nan na ya ngio ntyjëähë cha' quitejndeihan'hin na ngaquehan tyquii' na vantyja n'onhan Cristo. ³Ng'e min nquii Cristo tatots'aa jon 'nan na tëvee' ts'on nquii jon. Toquenon jon navi' cha'xjen itsiquindyi jñ'oon' Tyo'ts'on na jndui na itsohan': "Joo nn'an na v'ii' n'onhan 'U', jñ'oon tsan' na conduehan cjo', mantyi conan'cüejaanan'han' ja."

Ndö' vaa na itsiquindyi jñ'oon'ñeen. ⁴Ndo' tsoñ'en jñ'oon' Tyo'ts'on na jndui, jnduihan' na nan'manhan' ndëähë nchu vaa na ngotsam'an. Jnduihan' na ntejndeihan' na ninncüii c'oon' nn'ön ntyja 'naan' Cristo min na coquenön navi'. Jndui joo jñ'oon'ñeen na nninncyaaahan' na t'man nn'ön, cha' ntyja 'naan'han' na ngontyja tcüii' nn'ön na ntsiquindë jon tsoñ'en na jndë tso jon na nts'aa jon yo jaa. ⁵Nquii Tyo'ts'on conduihin x'ee jñ'oon na ndëe nc'ön na ninncüii m'aan' nn'ön min na coquenön navi' yo na nninncyaa jon na t'man nn'ön. Mac'an vi naya'ñeen nnon jon na quitejndei jon 'o' na cüejon nc'onho' na vengioho' ntyjeho' cha'xjen nquii Jesucristo. ⁶Nnda' vaa jñ'oon na mac'an cha' yo na ninncüii jndyeeho' nnan't'maan'ho' nquii Tyo'ts'on na conduihin tye nquii Jesucristo na itye'ntjon jon jaa.

**Nt'ue ts'on Tyo'ts'on na mantyi
quindyë jñ'oon naya 'naan' jon**

⁷Mang'e jo', 'o' na cotji'ho' cüenta na covaqueho' ntyja 'naan' Cristo,

joo ntyjeho' na ninvaa vitja na ngaquehin ntyja 'naan' jon, c'onho' na neinho'han. Ndo' mantyi 'o' na vitja na ngaqueho' ntyja 'naan' jon, c'onho' na neinho' nque ntyjeho' na covaquehan ntyja 'naan' jon. Chuhan' na tjon' na quint'aho' na nnda' ng'e mantyi nquii Cristo ty'oon jon cüenta 'o'. Na nt'aho' cha'xjen na matsjö, nnint'maan' Tyo'ts'on ntyja 'naanho'. ⁸Ndö vaa jñ'oon na nt'ue ts'ön na cüaa' n'onho': Jndyo Jesucristo nnon tsonnanguevahin cha' ntye'ntjon jon ndëë nn'an Israel. S'aa jon na nnda' cha' quitsi'manhan' na nquii Tyo'ts'on conduihin na mayuu', ndo' mantyi cha' quitsi'manhan' na itsiquindë jon juu jñ'oon na jndë tco' jon 'ndyo jon ndëë ndochiihi na tom'an ndyu na toxen'chen. ⁹Ndo' mantyi jndyo Cristo cha' nque nn'an na chito conduihan nn'an Israel, mantyi nduehan na t'man condui Tyo'ts'on ng'e nty'ia rohan nchjii jon. Ee mannda' vaa na itsiquindy jñ'oon na tji nquii David ntyja 'naan' Cristo xjen na vitjachen na nnduihin. Itsohan':

Mantsit'man' ja 'U' quii' nt'an nn'an na tyi'conduihan nn'an tsjan Israel.

Ngita ja alabanzas na ntsit'man' ja 'U' ntyja 'naanhan'.

¹⁰Ndo' vaa ncüiichen jñ'oon' Tyo'ts'on na itsohan':

'O' nn'an na chito conduiho' tsjan nn'an Israel, cha'xjen nque nan'ñeen m'anhan na neinhan na conduihan cüentaa' jon, mantyi c'onho' na neinho' na conduiho' ntsinda jon.

Ndö' vaa na itso jñ'oon'ñeen.

¹¹Ndo' vaa ncüiichen jñ'oon' jon na itsohan':

Tsoñ'enho' na chito conduiho' nn'an Israel. Quindueho' nnon Tyo'ts'on na xia'nty nquii jon taquintya t'man conduihin.

'O' nn'an tsonnangue, tsoñ'enho' quindueho' na xia'nty nquii jon condui t'manhin.

¹²Ndo' mantyi cjoo' tson na tji Isaías, vaa jñ'oon na itsohan':

Nquii Isaí tye David, nndui ncüii ts'an tsjan 'naan' jon. Juu tsan'ñeen na nndui, itsijonhan'hin cha'vijon ts'oon jnt'a na jndei' x'ee ts'oon na t'ua ts'an.

Nndui jon tsjan 'naan' David na vacahan', ndo' nque nn'an na tyi'conduihan nn'an Israel, ntyentjon jonhan. Joo nan'ñeen,

xia'nty nquii jon ngontya tcüii' n'onhan.

¹³Nquii Tyo'ts'on incyaa jon na contya tcüii' nn'ön Cristo. Mac'an na ncyaa jon na ninvaañ'en quii' n'onho', c'onho' na neinho' ng'e na vantyja n'onho' jon ndo' c'onho' na min'ncüii jñuaan' ts'onho' na tonnon jon. Mac'an na nnda' cha' nc'onho' na t'manchen na ngontyatyen n'onho'hin ntyja najndei na condui nquii Espiritu Santo.

Condui Pablo ts'an na itye'ntjon ndëë nn'an mañoon tsjan

¹⁴'O' ntyjë na vantyja n'onho' Cristo, ntyjii' ya ts'ön na 'o' conan'vengioho' ntyjeho'. Ndo'

tsoñ'en jñ'oon na icanhan' 'o' cha' nndëë nnan'jonho' yo jon, quindë ya nnan'xuanho'han', ng'e jo' nque ntyjeho' na vantyja n'onhan, condëë conan'qui'maan'ho'hin. ¹⁵Majo' 'o' ntyjë, ñ'en jñ'oon na chu tsonvahin na sinëhan' ndëëho' na min'ncüii tyi'quindyii' ts'ön. Mats'a na nnda' ng'e nquii Tyo'ts'on i'ua jon ts'ian nnön, jo' vaa najndö na matsixuan quityquii' ts'ianmin. ¹⁶I'ua jon ts'ianva nnön na matye'ntjön nnon Jesucristo ntyja 'naan nque nn'an na mañoon tsjan conduihan. Mancya jñ'oon naya 'naan' Tyo'ts'on ndëëhan cha' ngavee' nchjii jon na ncy'oon jon cüentahan, nquehan na conduihan cüentaa' Cristo na juu Espiritu Santo jndë tji' ntcüe' jonhan ntyja 'naan' tsonnangue, ndo' jndë tquen jonhan cüentaa' Tyo'ts'on, ncüii na incyaa ts'an nnon jon na quichi jndyihan' ntyjii jon.

¹⁷Ng'e na condui ja cüentaa' Cristo Jesús, jo' na matsiquinjon nquii ja ntyja 'naan' juu ts'ian na matsixuan cüentaa' Tyo'ts'on. ¹⁸Xia'nty matsinën ntyja 'naan' ts'ian na tijnt'ue Jesucristo ja. Itejndei jon ja cha' joo nn'an na chito conduihan nn'an Israel covantyja n'onhan jon. Jnt'ahin na nnda' xjen na jndyehan jñ'oon na toninncyä ndëëhan ndo' ya na jnty'ia ndëëhan 'nan na tots'a quii' nt'anhan na chito tuihan' yo na jndö ncö. ¹⁹Ng'e juu najndei nquii Espiritu Santo, tyincyaa Tyo'ts'on na tots'a jn'aan t'man yo ts'ian na tyi'je'quinduihan' na ve' ntyja 'naan' najndö ncö. Tomanty'i xjen Jerusalén ata xjen tuë ndyuaa

Iiria. Xi'jndio ndyuaamin', quindë ya toninncyä jñ'oon naya ntyja 'naan' Cristo ndëë nan'ñeen. Totsjö ndëëhan xe na aa ngantyja n'onhan Cristo, ntsin'man Tyo'ts'on ñuaanhan. ²⁰Ninnquii'chen matsichön na ninncyä jñ'oon naya 'naan' Cristo ndëë nque nn'an na min'jon tacondyehan ntyja 'naan' jon. Ee xe tyi'quits'a na nnda', ndue nn'an na maty'i nt'ö ts'ian na siquita' ncüiichen ts'an. ²¹Ndo' ng'e na mats'a ts'ianmin', itsiquindëhan' juu jñ'oon' Tyo'ts'on na jndui na itsohan':

Joo nn'an na tyi'condyehan jñ'oon ntyja 'naan' nquii jon na njñon Tyo'ts'onhan na ntsin'man jon ñuaan nn'an, ntsiquindyii ts'anhin ntyja 'naan' jon, ndo' jñ'oon na ndyehan, ncüaa' n'onhinhan'.

Nin'cja Pablo tsjoon Roma

²²Ng'e na mancya ja jñ'oon naya ntyja 'naan' Jesucristo ndëë nn'an na min'jon tacondyehinhan', jo' na jndë iscu'han' na ncjöquinty'ia 'o', min jndye jnda jndë situu na nin'cjö jo'. ²³Majo' naneihin, ng'e juu tontyjavahin ta'nän ncüiichen joo na tacotsiquindyi nn'an jñ'oon ntyja 'naan' Jesucristo, ndo' ng'e tandyo chu na nin'cjö na m'anho', ²⁴Mang'e jo', martyja ts'ön xjen na ncjö ndyuaa España, na ngüenön jndyëë na nnty'ia 'o'. Ndo' vi na jndë na tyincyaaahan' na nën ja viochen xjen na m'an yoho', ndëjo' nndëë ntejndeiho' ja nato na ncjö tonnonchen na nguë España. ²⁵⁻²⁶Majo' nanein jö jndyëë Jerusalén. Ee joo nn'an na m'an

ndyuaa Macedonia na vantyja n'onhan Jesucristo yo nin'ntyjēēhē na m'an ntjoohin ndyuaa Acaya, xoquitu' na jnan'tjonhan cüenta nn'an na nty'ia ro na m'anhan Jerusalén, jöqui'ndyihan' jo'. Ee jndē tavee' ngio nan'ñeen na conan'cüenonhan xoquitu'ñeen na ja ncjöqui'ndyihan' ndēē ntyjēēhē na vantyja n'onhan Jesucristo na m'anhan juu tsjoon'ñeen. ²⁷Ya jndyi jnan'tiuhan na cont'ahan na nnda' ng'e chojnanhan ndēē nn'an Israel. Chojnanhan ndēē nan'ñeen ng'e ntyja 'naan nan'ñeen tye' na tondye jndyeehan jñ'oon naya ntyja 'naan' Jesucristo. Ndo' ng'e na nnda' vaa, nque nan'ñeen na mañoon tsjan nn'an conduihan, chojnanhan na quitejndeihan ntyjehan nn'an Israel 'nan na itsitjahan' nan'ñeen. ²⁸Mang'e jo', nque nn'an Jerusalén, vi na jndē ty'onhan cüenta joo s'on na jndē jnan'tjon nan'ñeen, yajo' ngüenön jndyēē na m'anho' nato na jö ndyuaa España. ²⁹Ndo' mavaa' ya cüii ts'ön, xjen na nguē quii' nt'anho', ninncüii t'man ndyio Cristo jn'aaan 'o' yo ja.

³⁰O' ntyjē, ng'e na vengioho' nquii ta Jesucristo ndo' na incyaa Espíritu Santo na conan'vengioho' ja, jo' mac'an vi naya'ñeen ndēēho' na quitquen yantyiho' na nnan'neinho' nnon Tyo'ts'on ntyja njan na quitejndei jon ja. ³¹Ng'e juu ndyuaa Judea m'an nn'an na tyi'covantyja n'onhan Jesucristo. Mang'e na nnda', tsoñ'enho' quitanho' nnon Tyo'ts'on na tyi'ninncyaa jon na nt'uehan ja. Ndo' mantyi quitanho' nnon jon na joo ntyjēēhē na vantyja n'on

na m'anhan Jerusalén, ngavee' ngiohan na ncy'onhan cüenta joo xoquitu'ñeen na jöy'ön ndēēhan. ³²Ndo' vi na jndē tui na nnda', xeng'e na nquii Tyo'ts'on nt'ue ts'on jon, nguē na m'anho' yo na neiin' jndyi ts'ön, ndo' na nc'ön quii' nt'anho', ntsiteinhan' ñuan njan cha'vijon ts'an na ivajndyee. ³³Nquii Tyo'ts'on conduihin na tajñuaan' ts'onhin, mac'an nnon jon na nninnquii'chen c'oon jon yo tsoñ'enho'. Mantyjantyi jo' ro jñ'oon na matsjö ndēēho'.

Incyaa Pablo ts'on 'naan' jon ndēē nn'an na vajnaan' jon

16 Yo nt'ö juu ntyjēhō' tsanscu Febe, matscüenön tsonvahin na m'anho'. Itye'ntjon jon nnon Jesucristo quii' tmaan' nn'an cüentaa' Tyo'ts'on na m'anhan tsjoon Cencrea. ²Ng'e na vengioho' ta Jesús, yo xuee' nquii jon cy'onho' cüenta Febe cha'xjen na chuhan' na jaa nn'an cüentaa' Cristo cy'ön cüenta ntyjēēhē na iquen Tyo'ts'onhan cüentaa' jon. Quitejndeiho' Febe'ñeen min'cya ro 'nan na itsitjahan'hin ng'e mantyi nquii jon jndye nn'an jndē itixee' jon, ndo' mantyi ncö.

³Ncyaho' ts'on njan nnon ntyjē Priscila yo saa' juu Aquila. Joohan conan'jonhan ts'ian 'naan' Cristo Jesús yo ja. ⁴Tañoon'han ja ncüii navi' t'man na tquenön na mavaa xjen na ntscuee'han' ja. Min chito xia'ntyi ninncö na mancya na ya Tyo'ts'on ntyja 'naanhin, ncüii cüii tmaan' nn'an na vantyja n'onhan Jesús quii' nt'an nn'an na chito conduihan tsjan nn'an

Israel, mantyi coninncyahin na ya jon ntyja 'naan' Priscila yo nin'Aquila. ⁵Ndo' ncyaho' ts'on njan ndëë tmaan' nn'an na covancüii v'aahin na conan't'maan'han Tyo'ts'on. Mantyi juu ntyjê Epeneto na vi'ntyjii jahin, ncyaho' ts'on njan nnon juu. Manquii jon tsan na vejndyee na tëntyja ts'on jon Jesucristo ndyuua Asia. ⁶Ndo' mantyi ncyaho' ts'on njan nnon ntyjê María, jndye vaa na totyentjon jon nnon Tyo'ts'on ntyja 'naanho'. ⁷Mantyi ncyaho' ts'on njan nnon juu Andrónico yo nin'Junias. Joohin ninncüii ndyuua ndo' maninjuu tsjan na tui ja yohan. Tojnan' tom'anhan vancjo yo ja. T'man conduihan quii' nt'an nque nn'an na tji Jesucristo na i'ua jon ts'ian ndëëhan na cotsay'onhan juu jñ'oon naya 'naan' jon. Vitjachen na ngantyja ts'ön Cristo, ndo' joohan mancüiixjen jndë vantyja n'onhan jon.

⁸Ventyji ja juu ntyjê Ampliato na vantyja ts'on jon Cristo. Ncyaho' ts'on njan nnon jon. ⁹Ndo' mantyi ncyaho' ts'on njan nnon juu Urbano, itejndei tsan'ñeen já ts'ian 'naan' Cristo Jesús ndo' mantyi nnon Estaquis na vi'ntyji jndyihin. ¹⁰Mantyi ncyaho' ts'on njan nnon nquii Apeles ng'e jndye jnda jndë si'man juu na conduihin ts'an na vantyja ts'on juu Cristo. Ndo' majo'ntyj ncyaho' ts'on njan ndëë nn'an vaa' Aristóbulo. ¹¹Mantyi ncyaho' ts'on njan nnon juu ntyjê Herodión. Tuihin tsjan nn'an na maninjuu tyuua na tui ja. Ndo' majo'ntyj ndëë nn'an vaa' Narciso na vantyja n'onhan Jesucristo.

¹²Ndo' mantyi ncyaho' ts'on njan nnon ntyjê tsanscu Trifena yo Trifosa. Conan'chonhan na cotyentjonhan nnon Cristo. Ndo' mantyi nnon ntyjê tsanscu Pérsida na njon jndyihin nchji. Jndye ts'ian 'naan' ta Jesús its'aa jon.

¹³Ndo' mantyi ncyaho' ts'on njan nnon Rufo, t'man conduihin quii' nt'an nn'an na vantyja n'onhan Jesucristo. Mantyi ncyaho' ts'on njan nnon ndyee jon. Totixee' jon ja na cha'vijon jnda nquii jon.

¹⁴Mantyi ncyaho' ts'on njan nnon Asíncrito yo Flegonte, yo Hermes, ndo' nnon Patrobas yo Hermas ndo' mantyi yo nin'nque ntyjêëhë na m'anhan yo joohan. ¹⁵Mantyi ncyaho' ts'on njan nnon Filólogo yo Julia. Mantyi Nereo yo tsanscu tyje nquii juu, mantyi nnon Olimpás yo nin'tsoñ'en ntyjêëhë na vantyja n'onhan Cristo na m'anhan yo joohan.

¹⁶Nqueho' quindyots'aaho' ntyjeho' na ncyaho' ts'onhin. Tsoñ'en nn'an na m'an joo njoonmin na cotsantyjahan yo xuee' Jesucristo, conan'cüanonhan ts'on 'naanhan ndëëho'.

**Jñ'oon na mats'ia na
itsiqui'maan' Pablo**

¹⁷O' ntyjê, matsiqui'man'ho' na quitquen ya yaho' cüenta ntyja 'naan nn'an na cotyi'han chon quii' nt'anho'. Nnan joohin na tyi'cüejon conan'tiuhó' yo ntyjeho' na vantyja n'on Jesucristo, ata ñ'en ntyjeho' na conan'tjahin nnon Tyo'ts'on. Joo nan'ñeen mañoon jñ'oon conan'manhin ndëëho', chito cha'xjen juu jñ'oon na jndë

ty'onho' cüenta. Tavinan'tjon'ho' yohin. ¹⁸Ng'e chito conan'quindë nanmin' cha'xjen na nt'ue ts'on ta Jesucristo na cotyentjön nnon jon. Joohin xia'ntyi cotsam'anhan ntyja 'naan' na nt'ue n'on si'ts'o 'naanhin. Conan'neinhan jñ'oon nanncoo' ndëëho' na itsiquinjonhan' 'o', yo juu jñ'oon'ñeen conan'vi'nn'anhin nn'an na tyi'jnda' nquen. ¹⁹Tsoñ'en nn'an jndë macondyehin nchu vaa na conan'quindëho' jñ'oon na conan'y'onho' ntyja 'naan' Jesucristo, jo' na coquioo na nën ntyja 'naanho'. Majo' min na nnda' vaa, nt'ue ts'ön na c'onho' na jnda' nqueho' na quint'aho' ncüii cüii nnon 'nan naya, chito 'nan tyia.

²⁰Ee xe na aa nnan'veho' jñ'oonva', ya jo' nquii Tyo'ts'on na conduihin na tajñuaan' ts'onhin, cje ro nts'aa jon na ntantjonñ'enho' yo juu yutyia Satanás. Nquii Jesucristo na itye'ntjon jon jaa, quitejndei jon 'o'.

²¹Juu ntyjëëhë Timoteo na itsijonhin ts'ian 'naan' Jesucristo na mats'a, incyaa jon ts'on 'naan' jon ndëëho'. Mantyi juu Lucio, yo Jasón yo nin'Sosípater, coninncyahan ts'on 'naanhan ndëëho', joohin nn'an na ninncüii ndyuaa na tuihin yo ja.

²²Maja Tercio macüji tsonvahin jñ'oon 'ndyo Pablo. Mantyi mancya ts'on njan ndëëho' na conan'jonho' yo jñ'oon ntyja 'naan' Jesucristo.

²³Juu Gayo incyaa jon ts'on 'naan' jon ndëëho'. Itixee' jon ja ntjoohin vaa' jon, ndo' majuu v'aavahin covancüi tmaan' nn'an na conan't'maan'han Jesucristo. Ndo' Erasto incyaa jon ts'on 'naan' jon

ndëëho', juu jon ts'an na itsue s'on cüentaa' tsjoonvahin tsjoon Corinto. Ndo' mantyi nquii juu ntyjë Cuarto incyaa jon ts'on 'naan' jon ndëëho'. ²⁴Nquii Jesucristo na ityentjon jon jaa, mac'an nnon jon na t'man quityio jon jn'aanho'. Quindui na nnda'.

**Jñ'oon na mats'ia na
itsit'maan' Pablo Tyo'ts'on**

²⁵Nan'xuan jaa na quinan't'maan' Tyo'ts'on. Nquii jon vaa najndei tsixuan jon na ninncyaa jon na ngüentyjee' tyenho' na tonnon jon xeng'e juu jñ'oon naya 'naan' Jesucristo na si'man jonhan' nnön na mancyahan' ndëë nn'an, nquii jon na itye'ntjon jon jaa. Jñ'oon nayavahin, vitjachen na nguaa tsonnangue, nquii Tyo'ts'on sijnda' jon na nnan'nein nn'anhan', juu jñ'oon'ñeen tyi'condye nn'anhan' ndyu na toxen'chen. ²⁶Majo' naneinhan, yo ntyja 'naan' joo jñ'oon na tji nn'an tivio na tonduehan nchu vaa 'nan na sijnda' jon na nguaa, itsi'man jndyoyu jon jñ'oon'ñeen ndëë. Condui na nnda' ng'e nquii Tyo'ts'on na mancha' xjen m'aan jon, ico'xen jon na quinduihan'. Mang'e jo' juu jñ'oon nayavahin covineinhan' ndëë nn'an ncüii cüii tsonnangue cha' ndëë ngantyja n'onhan Cristo ndo' ndëë nnan'quindëhan tonnon Tyo'ts'on.

²⁷Nquii Tyo'ts'on ninncüiihin. Juu jon taquintyja na jnda' xquen jon. Ntyja 'naan' Jesucristo, tsoñ'en nn'an ninnquii'chen quinan't'maan'han jon. Quindui na nnda'.

Tson Navejndyee Na Scüenon Pablo Ndëe Nn'an Tsjoon Corinto

**Incyaa Pablo ts'on 'naan' jon
ndëe nn'an tsjoon Corinto**

1 Maja Pablo macüji tsonva. Xeng'e nquii Tyo'ts'on nt'ue ts'on jon, jo' i'ua jon ts'ian nnön na condui ja ts'an na ijñon Jesucristo ndëe nn'an yo juu jñ'oon naya 'naan' jon. Juu ntyjëehë Sóstenes itsijonhin yo juu jñ'oonvahin na macüji. ²Conan'cüenón tsonvahin ndëe 'o' na m'anho' tsjoon Corinto na conduiho' tmaan' cüentaa' Tyo'ts'on, nqueho' ng'e conan'jonho' ntyja 'naan' Jesucristo, jo' jndë iquen Tyo'ts'onho' na conduiho' cüentaa' nquii jon, ndo' mantyi yo ncüii cüii ts'an na minyuuchen na m'aaan juu na njon jndyi ntyjii juu Jesucristo, nquii jon na conduihin na itye'ntjon jon nan'ñeen ndo' mantyi jaa. ³Tyëehë Tyo'ts'on yo nquii Jesucristo na conduihin na itye'ntjon jon jaa, mac'an ndëehan na juu naya na conduihin yo nin'juu na tajñuaan' ts'onhan, cyahan na jndyentyichenhan' na ncy'onho' cüenta.

Ncyaa Pablo na ya Tyo'ts'on

⁴Nquii Tyo'ts'on na matsit'man' ja, 'io 'io mancyä na yahin ntyja 'naanho' ng'e juu naya na condui

jon na ncyä jonhan' quii' n'onho' ntyja 'naan' nquii Jesucristo. ⁵Ee ntyja 'naan' juu naya na conduihin, taquintyja na t'man vaa na ityio jon jn'aanho', jo' ya jndyi conan'neinho' ndëe nn'an ntyja 'naan' na vantyja n'onho' Jesús, ndo' mantyi yo na covaa' n'onho' tsochen jñ'oon 'naan' jon. ⁶Ndö' vaa ng'e jñ'oon na tonan'nén jndyoyú ntyja 'naan' Cristo quii' nt'anho', juuhan' itsi'manhan' na jndë scüejndyohan' na cotsam'anho' na contjotyenho' ntyja 'naan' jon. ⁷Mang'e jo', juu naya na itsiquindaa' Tyo'ts'on ts'an cha' condëe ityentjon juu nnon jon, min'ncüii nnonhan' tyi'quitsitjahan' 'o' viochen xjen na cominndoo' tcüiho' na ncüjee' ntcüe' nquii Jesucristo na conduihin na itye'ntjon jon jaa. ⁸Manquiintyi jon ntsinchu' jon tsoñ'en ntyja 'naanho' cha' juu xjen ya nndyo ntcüe' jon na ntco'xen jon nn'an ntyja 'naan' jnanhan, ngüentyjee' 'o' na tonnon jon na tavijnan nan'xuanho'. ⁹Nquiintyi Tyo'ts'on na conduihin na itsiquindë jon tsoñ'en na itsijnda' jon, manquii jon iqueen' jon 'o' na quinan'jonho' yo jnda jon Jesucristo, majuu jon conduihin na itye'ntjon jon jaa.

**Nn'an tsjoon Corinto na vantyja
n'onhan Cristo, tyi'tjon' m'anhan**

¹⁰O' ntyjē na vantyja n'onho' ta Jesucristo, yo xuee' jon mac'an vi naya'ñeen ndēēho' na xonciüi ro quinan'cüejonho' jñ'oon yo ntyjeho', ee tyi'quichuhan' na ve vaa na m'anho'. C'onho' na ya ngioho' yohan, ndo' mantyi ninncüi quinan'tiuho' yo nquii jon ng'e nnda' vaa nt'ue ts'on jon. ¹¹O' ntyjē, nnda' vaa matsjö ndēēho' ee jndē jndyi jñ'oon jndyue nn'an vaa' Cloé na conan'jndyeho' jñ'oon yo joo ntyjeho' na vantyja n'on. ¹²Ndö vaa na matsjö ntyja 'naan' juu jñ'oonva'. Ñ'enho' na condueho': "Já conan'jón ntyja 'naan' Pablo", Majo' ñ'en ntyjeeho' conduehan: "Aa já conan'jón yo Apolos", Ndo' mañoon ntyjeho' conduehan: "Aa já yo Cefas na conan'jón", Ndo' mantyi ñ'enho' na condueho': "Aa já xia'ntyti yo nquii Cristo na conan'jón." ¹³Ndo' na condueho' jñ'oonmin', ¿Aa jndye Cristo m'aaan na nndēē nnan'n'manhan 'o' jnan na nan'xuanho'? Min chito ja na jñon nn'an tsonjn'aaan cha' cü'iö ntyja 'naan' jnanho'. Ndo' mantyi min chito yo xuē na jnt'ēho'. ¹⁴Ncya ya Tyo'ts'on na xia'ntyti Crispo yo Gayo na siquint'ē. ¹⁵Ndo' na nnda', ta'nan ts'an na nndēē ngitso na jndēē' juu yo xuē. ¹⁶Ndo' mantyi mavañjooon' ts'ön na siquint'ē Estéfanos yo nin'nn'an vaa' jon, majo' taviquiñjonntyichen ts'ön na aa m'aaan ncüiichen ts'an na siquint'ē. ¹⁷Ng'e tyi'co'ua Cristo ts'ian nnön na quitsiquint'ē nn'an. T'ua jon ts'ian nnön na incyaa

jñ'oon naya 'naan' jon ndēē nn'an. Majo' chito mats'a juu ts'ian'ñeen yo jñ'oon na jnda' xquēn ncö cha'xjen cont'a nn'an tsonnangue, ee xe na aa nnda' vaa mats'a, ntscu'han' na ncüaa' n'on nn'an na njon jndyi tsixuanhan' na tue' Cristo nnon tsonjn'aaan.

**Cristo conduihin najndei Tyo'ts'on
ndo' na jnda' xquen jon**

¹⁸Coninncyá jñ'oon ndēē nn'an ntyja 'naan' na tue' Cristo na taquiñoon jon tsonjn'aaan cha' na ntsinduu' jon jnan nn'an. Nn'an na cotsu ñuaanhin cotji'hin cüentaa na juu jñ'oon'ñeen ve' jñ'oon tsan'han'. Majo' ntyja njan nquē na itsin'man Tyo'ts'on ñuan njanhan, juu jñ'oon'ñeen conduihan' najndei na tsixuan nquii jon. ¹⁹Cha'xjen jñ'oon' jon na jndui tivio itsohan':

Ja ntsity'ui jñ'oon na jnda' nquen nn'an na jen ngiohan. Ndo' joo jñ'oon na cotji'hin cüenta na njon jndyihan', nts'a na ve' jn'aaanhan'.

²⁰Ng'e na tso jon na nnda', nque nn'an na jndye 'nan ngiohin, iju'cjehan'hin. Ndo' mantyi nn'an na jndye nnon na ndēē nduehin nchu vaa na covaa' n'onhan, min tyi'xe'caquee' cüentahan' ntyja 'naanhan na tonnon Tyo'ts'on, min nque nn'an tyi'quinan'jonhan ntyja 'naan' jon. Ee jñ'oon na mayuu' jndē si'man jon na tsoñ'en na jnda' nquen nn'an, ji ve' jñ'aaanhan'.

²¹Tyo'ts'on m'aaan jon na jnda' xquen jon. Ntyja 'naan'han' itsijnda' jon na joo nn'an na cotji' nquehan cüenta na m'anhan na jnda' nquenhan, tyi'je'cüaa' n'onhan

nchu vaa tsixuan jonhan'. Majo' nque nn'an na vantyja n'on jñ'oon na coninncyá, tèvee' nchjii jon na itsin'man jon ñuaanhin ntyja 'naan' juu jñ'oon'ñeen. Ndö' vaa its'aa jon min na m'an nn'an na cotji'han cüenta na juu jñ'oon'ñeen, ve' jñ'oon tsan'han'.

²²Ee nque nn'an judíos cotanhin ndé na quint'á ncüii cüii nnon na tyi'je'quinduihan' na ve' ntyja 'naan' juu najndei nquii ts'an cha' ngantyja n'onhan Tyo'ts'on. Ndo' joo nn'an na chito tsjan nn'an judíos conduihan, joochan cotanhin na quinan'nén jñ'oon na ntsi'manhan' na jnda' nquén cha' ntyja 'naan'han' ngantyja n'onhan. ²³Majo' já coninncyá jñ'oon na t'ion nn'an Cristo tsonjn'aaan cha' ndëe ntsin'man Tyo'ts'on ñuan njanhan. Majo' nque nn'an judíos, xjen na condyehan juu jñ'oon'ñeen, itsijonhan' ntyja 'naan'hin cha'vijon ts'an na ngaquiñjon tsjö' x'ee juu na nninnquehin. Ndo' mantyi joo nn'an na chito tsjan nn'an judíos conduihan, cotji'hin cüenta na juu jñ'oon na coninncyá, ve' jñ'oon tsan'han'. ²⁴Majo' ntyja njan jaa na iqueen' Tyo'ts'on, tanin min xe na aa nn'an judíos condui jaa, ndo' aa nn'an na mañoon tsjan, ñoncyá cotji' cüenta ntyja 'naan' juu jñ'oon'ñeen. Xia'ntyi conan'nén ntyja 'naan' Cristo na condui jon juu najndei na tsixuan nquii Tyo'ts'on na itsin'man jon ñuaan nn'an. Juu jñ'oon'ñeen tsi'man jndyoyuhan' na conduihin jnda' jndyi xquen jon. ²⁵Ee juu na cotji' nn'an cüenta na tyi'xe'cüijnt'ue ntyja na jnda' xquen nquii Tyo'ts'on,

juuhan' itsi'manhan' na jnda' xquen jon, t'manntyichen conduihan' chito juu na jnda' nquen nn'an. Ndo' juu na cotji' nn'an cüenta na ta'nán najndei conduihin na tyincyaa jon na tue' Cristo nnon tsonjn'aaan, juuhan' na jndeintyichen conduihan', chintyi juu najndei na nan'xuan nn'an. ²⁶O' ntyjé na vantyja n'onho' Cristo, cañjooon' n'onho' nchu vaa na tom'anho' navendyee xjen na tqueen' Cristo 'o' na quinan'jonho' yohin. Ntyja 'naan' na cotji' nque nn'an cüenta, tyi'jndyeho' na conduiho' nn'an na jnda' nquen. Mantyi min tyi'jndyeho' conduiho' nn'an na cotoxen. Min tyi'jndyeho' na tuiho' nda nn'an na t'man condui. ²⁷Nn'an na m'an ntyja 'naan' tsonnangue cotji'hin cüenta na tayuu jnt'ueho'. Majo' nquii Tyo'ts'on icüji jon 'o' na conduiho' cüentaa' nquii jon. Its'aa jon na nnda' cha' joo nn'an na cotji' nquehin cüenta na jnda' jndyi nquenhan, ntscüejnaan'han'hin. 'O' na tyi't'man conduiho', icüji jon 'o' cha' nque nn'an na cotji'han cüenta na njon jndyi conduihin, ntscüejnaan'han'hin. ²⁸Nque nn'an na tyi'njon nan'xuan, icüji jon na conduihan cüentaa' nquii jon, yo nin'nn'an na tyi'cuee' n'on nn'an joochan. Mantyi 'o' na tyi'quindue nn'an 'nanho', icüji jon 'o' cüentaa' nquii jon cha' nts'aa jon na tyi'njon joo nn'an na cotji' nquehin cüenta na nan'xuan jndyihin najndëhin. ²⁹Mannda' its'aa jon cha' ta'nán ncüii ts'an na ndëe ntsintsahin ntyja 'naan' nquii juu na tonnon jon. ³⁰Xeng'e ntyja 'naan' nquii Tyo'ts'on na conduiho' nn'an na

m'an ntyja 'naan' Cristo Jesús. Ee ntyja 'naan' nquii jon covaa' n'onho' juu na jnda' xquen jon. Nquii jon iquen jon 'o' na tajnan nan'xuanho'. Ntyja 'naan' jon conduiho' ñuan nquii'. Ndo' mantyi na conduiho' nn'an na sijnda ntcüe' Tyo'ts'on. ³¹Mang'e jo', tyi'nan'ntsa jaa ntyja njan nquëhë, majo' quint'aha cha'xjen itsiquindy juu jñ'oon' Tyo'ts'on na jndui. Itsohan': "Juu ts'an na nin'quitsintsahin ndëë nn'an, quitsinin juu ntyja 'naan' joo ts'ian t'man na its'aa Tyo'ts'on yohin."

**Jñ'oon ntyja 'naan' na jñon
nn'an Cristo tsonjn'aan**

2 'O' ntyjë na vantyja n'onho' Cristo, cañjoo' n'onho' juu xjen na tyjë na m'anho' na ntsiquindyih'o' juu jñ'oon' Tyo'ts'on na conduihan' na mayuu'han', chito totsinenë ndëëho' jñ'oon na jndyaa' na ncüaa' ts'on ts'an, min chito cha'xjen jñ'oon na concya nn'an tsonnangue na conan'ntsa nquehan nchu vaa na nan'xuanhin na jnda' nquenhan. ²Ee jndë sitiü ya na viochen xjen na nc'ön yoho', xia'ntyü ntsinenë ndëëho' ntyja 'naan' Cristo, nquii jon na jñon nn'anhin tsonjn'aan. ³Xjen na tyjë na m'anho', tom'aan' jndyü ts'ön na aa ndëë nts'a, totsincyaa'han' ja ata toviqijnty'e ja. ⁴Ndo' juu xjen'ñeen na toninn'cya jñ'oon ndëëho', min tatijnt'ue ja jñ'oon na jaa' jndyü. Min tatotsinenë ndëëho' cha'xjen conan'nein joo nn'an na jnda' jndyü nquen. Xia'ntyü toninn'cya jñ'oon ndëëho' na tyincyaa Espiritu Santo nnön yo ntyja 'naan' juu

najndei na condui nquii Tyo'ts'on. Joo jñ'oon'ñeen tijnt'ue jonhan' quityquii' n'onho'. ⁵Tots'a na nnda' cha' juu na vantyja n'onho' Cristo, c'oonhan' ntyja 'naan' juu najndei na condui nquii Tyo'ts'on, chito ve' ntyja 'naan' jñ'oon na totsinenë ndëëho' yo na jnda' xquen.

**Ntyja 'naan' nquii Espiritu
Santo ncyaa Tyo'ts'on na
ngüajnaan' ts'anhin**

⁶Já nn'an na i'ua Cristo ts'ian ndëë, nque nn'an na jndë tquehin ntyja 'naan' na vantyja n'onhan Tyo'ts'on, conan'nën ndëë nan'ñeen yo jñ'oon na jnda' nquën. Majo' juu na jnda' nquën, tyi'quitsixuanhan' cha'xjen juu na jnda' nquen nn'an tsonnangue, min chito cha'xjen na jnda' nquen nque nn'an na cotoxenhin nan'ñeen, ee juu na conduihan na cotoxenhan vantycüiihan'. ⁷Tivio vitjachen na ntquen Tyo'ts'on tsonnangue, t'oon jon na jnda' xquen jon na ntsin'man jon ñuan njanhan cha' ya ro nc'ön. Majo' nque nn'an na tom'an ndyü na toxen'chen, iscu'han' ndëëhan ntyja 'naan' ts'ian na its'aa jon na itsin'man jon ñuan nn'an. Majo' naneihin ngiöhan', ndo' conan'quindyü nn'an ntyja 'naan'han'. ⁸Nque nn'an na cotoxen tsonnanguevahin, ta'nan taa' n'onhan na nnda' vaa na sijnda' Tyo'ts'on, ee xe na aa taa' n'onhinhan', nquii jon na conduihin na quityentjon jon tsoñ'en na taquintyja na t'man tsixuan jon, tyí'xe'quit'ionhan jon tsonjn'aan. ⁹Majo' ntyja 'naan' na tui na nnda', vaa jñ'oon' Tyo'ts'on na jndui tivio na itsohan':

Joo nn'an na ve'ngiohan
Tyo'ts'on, jndë sijnda' jon

ncüii nnon naya cüentahin na min'jon tacondyiaa' ts'anhan', min ta'nan jñ'oon condyii ts'an ntyja 'naan'han', min na tacotsitiu ts'anhan'.

¹⁰Majo' 'o' ntyjè na vantyja n'onho' Cristo, juu jñ'oonva' na ndyu na toxen'chen tyi'condye nn'an ntyja 'naan'han', ndëë jaa jndë si'man Tyo'ts'onhan'. Ee nquii Espíritu Santo, chen jndyi itsi'man jon joo jñ'oon na itsijnda' Tyo'ts'on na tyi'quindio nn'anhan'.

¹¹Ee tanin ts'an na nchjii nchu vaa na ndyii' ts'on ncüiichen tyje juu. Xia'ntyi nquii ts'an na iquen nquii cüenta nchu vaa na itsiquindyihan' quii' ñuaan' juu, juu ntyjii ntyja 'naan'han'. Mannda' ro vaa na itsijonhan' ntyja 'naan' Tyo'ts'on. Xia'ntyi nquii Espíritu Santo ntyjii ya jon nchu vaa ndyii' ts'on Tyo'ts'on. ¹²Nque nn'an tsonnangue m'aa'n' n'onhan nchu vaa na tsixuanhan', majo' jaa tyi'concyaa Tyo'ts'on na nan'xuan ntyja 'naan'han'. Nquii jon jndë tyincyaa jon na coy'ön cüenta nquii Espíritu na jndë jñon jonhin cha' condëë covaa' nn'ön tsoñ'en nnon na ncyaa jon ndëë. ¹³Nque nn'an tsonnangue covijnt'uehan joo jñ'oon nchu vaa na jnda' nquen nquehan cha' cantyja n'on nn'an jñ'oon na coninncyahan. Majo' já tyi'cont'á na ndda'. Já conan'nch'ú jñ'oon naya 'naan' Tyo'ts'on ndëë nque nn'an na conan'xuanhan nquii Espíritu Santo. Ninnquii'chen covijnt'ue já jñ'oon na itsi'man jon na conan'mán ndëëhan.

¹⁴Juu ts'an na tyi'tsixon Espíritu Santo, tyi'nin'cy'oon juu cüenta

jñ'oon na itsijnda' jon. Ee ve' jñ'oon tsan'han' nchjii juu, min ndicüaa' ts'on juuhan'. Nnda' vaa na iquenon juu ee xia'ntyi ntyja 'naan' nquii jon, nndëë ncüjii' ts'an cüenta nchu vaa itsi'man joo jñ'oon'ñeen. ¹⁵Ng'e nquii ts'an na tsixuan juu Espíritu Santo, condëë icüjii' juu cüenta ntyja 'naan' tsoñ'en, majo' juu ts'an na tyi'tsixon Espíritu, je'quindëë ncüjii' juu cüenta ntyja 'naan' na vam'aan ts'an na condui nquii Espíritu. ¹⁶Cha'na juu jñ'oon' Tyo'ts'on na jndui tivio na itsohan': "Nquii Tyo'ts'on na ico'xen jon jaa, ta'nan ts'an na ivaa' ts'on nchu vaa na itsitiu jon. Tanin juu na nndëë ntsi'man nnon jon."

Nnda' itsiquindyi juu jñ'oon'ñeen. Majo' jaa na nan'xuan Espíritu Santo, nquii Cristo itscüenon jon jñ'oontiu 'naan' jon nquën.

Condui jaa nn'an na cote'ntjön nnon Tyo'ts'on

3 'O' ntyjè na vantyja n'onho' Cristo, xjen na vejndyee tyjè na m'anho', tatyincyaa'han' na chen jndyi ninncyaa jñ'oon' Tyo'ts'on ndëëho' ng'e taty'onho' cüenta joo jñ'oon na itsi'man Espíritu Santo. Tcanhan' na quitsinën ndëëho' cha'xjen ndëë nque nn'an na tyi'e'onhan nacje 'naan' Tyo'ts'on, cha'vijon ndëë yotsca na vantyja n'on Cristo. ²Mang'e jo', tots'i'man ndëëho' jñ'oon ntyja ya ro. Joo jñ'oon'ñeen itsijonhan' joochan' cha'vijon ndaatsu na itei' ncüii yujnt'a ng'e ndiquindëë ntquii juu si'. Nnda' vaa tots'a ee jndye jñ'oon ndiquitquen yaho' cüenta, min naneihin ninvaa na ndicy'onho'

cüenta joo jñ'oon na majnda'chen ts'on. ³Mantyi naneihin ninvaa na cotsam'anho' cha'xjen cont'a nn'an na nan'xuanhan ntyja 'naan' juu tsonnangue. Ee xjen na conan'tëë' n'onho' ntyjeho', ndo' ya na conan'tja'ho' yohan, itsi'man jndyoyuhan' na cotsam'anho' quityquii' na tsixuan tsonnangue. Ninvaa na cont'aho' cha'xjen cont'a min'cya ro nn'an na tyi'c'onhan ntyja 'naan' Tyo'ts'on. ⁴Ee ñ'enho' na condueho': "Ja yo Pablo matsijön", Ndo' ñ'enho' na condueho': "Ja matsijön yo Apolos", Ndo' na condueho' na nnda' itsi'man jndyoyuhan' na itsijonhan' ntyja 'naanho' cha'xjen joo nn'an na tyi'c'onhan ntyja 'naan' nquii Tyo'ts'on.

⁵Nquii Apolos ¿Nin conduihin? Ndo' ja Pablo ¿Nin condui ja? Nquë xia'ntyi condui já nn'an na cotye'ntjon nnon Tyo'ts'on na ntyja 'naan' juu ts'ian'ñeen tentyja n'onho' nquii Cristo, cha'xjen t'ua jon ts'ian ndé ncüii cüii já. ⁶Itsijonhan' ntyja nján cha'vijon ts'an na jnon' 'nan tsjan ndo' ncüiichen ts'an ityii' juu ndaahan'. Ja jn'ön jñ'oon' Tyo'ts'on quii' nt'anho', ndo' juu Apolos jndëcya cha'vijon tyii' jon ndaahan', majo' nquii Tyo'ts'on s'aa na t'onhan' ndo' vaquehan'. ⁷Mang'e na nnda', juu ts'an na inon', min tyi'njon conduihin, min juu ts'an na ityii' ndaahan'. Xia'ntyi nquii Tyo'ts'on njon conduihin ee nquii jon its'aa na co'onhan' ndo' vaquehan'. ⁸Juu ts'an na inon', nincüajon conduihin yo nquii ts'an na ityii' ndaa, ndo' ncüii cüiihan ndyion Tyo'ts'onhan xi'ncüii ts'ian

na jndë tont'ahan. ⁹Ndo' xia'ntyi nquii jon t'man conduihin. Ee ja ndö yo nquii Apolos, xia'ntyi condui já nn'an na conan'ljön yo jon quityquii' juu ts'ian 'naan' jon, ndo' 'o' conduiho' cha'vijon ncüii tyuaa na jndë s'aa ts'an ts'ian 'naan' jon. Ndo' mantyi itsijonhan' 'o' cha'vijon ncüii v'aa na condëhan' cha'xjen na nt'ue ts'on nquii jon. ¹⁰Ntyja 'naan' juu v'aavahin, condui ja cha'vijon ncüii albañil na jnda' xquen. Ntyjantyi naya na incyaa Tyo'ts'on nnön, matsi'man jñ'oon naya 'naan' jon ndëëho'. Itsijonhan' juu ts'ian'ñeen cha'vijon na itsia ts'an tsjaan' v'aa ndo' ncüiichen ts'an itsivahan'. Ncüii cüii ts'an na itsia v'aa, icanhan' na c'oon' ya ya ts'on juu nchu vaa na ngaquindëhan'. Mantyi já na cotye'ntjön nnon Tyo'ts'on, icanhan' na quitquén yá cüenta nchu vaa na conan'mán jñ'oonmin' ndëë nn'an. ¹¹Ndö ro jñ'oon na matsjö, nquii Jesucristo conduihin cha'vijon tsjaan' v'aa. Mang'e jo' ta'nán ncüiichen jñ'oon na ntyja 'naan'han' ntquenhan' ts'an na conduihin jnda Tyo'ts'on. ¹²Juu jñ'oon'ñeen conduihan' x'ee jñ'oon. Nacjoo'han' ndëë ntsiquindë ts'an ts'ian yo jñ'oon na njonhan' cha'na s'onijan oo s'onxuee oo yo ntjö' na njon jndyi. Oo mantyi ndëë ninjnt'ue ts'an n'oon ntcaa' oo yo jndë ndyue' oo yo nin'ntyü. ¹³Majo' 'io cha juu xjen na nndyo nnda' Jesucristo, juu xjen'ñeen ntsi'man Tyo'ts'on nchu vaa tsixuan ts'ian na jndë tots'aa ncüii cüii ts'an. Juu xjen'ñeen ts'ian na tots'aa ts'an ngüenonhan' quii' chon t'man ee ntco'xen

Tyo'ts'onhan'. Ndo' juu ts'ian'ñeen, xe na aa ntcohan', ntsi'manhan' na tatijnt'ue 'nan na tots'aa juu, majo' xe na aa tyi'ntcohan', yajo' ncüaa' ts'on juu na tijnt'ue juu ts'ian na tots'aa juu. ¹⁴Xe na aa juu ts'ian na tots'aa juu, tyi'ntsco chon'ñeenhan', jo' nninncyaa Tyo'ts'on na ncy'oon juu cüenta naya 'naan' juu ntyja 'naan'han'. ¹⁵Majo' xe na aa ntcots'ian na tots'aa juu, juuhan' ngitsuhan'. Ntsin'man Tyo'ts'on ñuaan tsan'ñeen, majo' cha'vijon ve' yo nc'ua nndui' juu quii' chon'ñeen.

¹⁶Cañjooon' n'onho' na conduiho' vaa' Tyo'ts'on ndo' juu Espíritu na condui nquii Tyo'ts'on m'aaan jon quii' n'onho'. ¹⁷Mang'e na nda', xe na aa m'aaan nin juu na ntsi'ndaa' juu vaa' Tyo'ts'on na ndyuui'han', nts'aa jon na ngitsu tsan'ñeen, ee vaa' jon ji'ua conduihan' ndo' nqueho' conduiho' juu v'aa'ñeen.

¹⁸Tyi'nán'vi'nn'an nqueho'. Xe na aa m'aaan nin juu quii' nt'anho' na itsitiu juu na jnda' jndyi xquen juu, cha'xjen nque nn'an tsonnangue cotji' nquehan cüenta na m'adhan na jnda' jndyi nquenhan, tyi'ya na nda' m'aaan' ts'on juu. C'oon juu na cha'vijon ts'an na tyi'jnda' xquen cha' ntyja 'naan'han' nndëë nduihin ts'an na mayuu' na jnda' xquen. ¹⁹Ee tonnon nquii Tyo'ts'on juu jñ'oon na jnda' nquen nn'an tsonnangue, ve' jñ'oon tsan'han' nchjii jon. Ee vaa jñ'oon' jon na jndui tivio na itsohan': "Juu na jnda' nquen nn'an tsonnangue, maninjuuntyihan' ninjnt'ue Tyo'ts'on na quit'uiihan' nan'ñeen." ²⁰Ndo' mantyi vaa ncüiichen jñ'oon' jon na jndui tivio na itsohan':

"Nque nn'an na cotji'hin cüenta na jnda' nquenhan, nquii Tyo'ts'on icüji' jon cüenta na ve' jn'aaan na nda' vaa na ndyii' n'onhan."

Ndö' vaa na conan'quindy jñ'oonmin'. ²¹Mang'e na nda', já na coninncyá jñ'oon' Tyo'ts'on, min'ncüiicho' tyi'ndueho' na t'manntyi condui cüii já, chichen ncüiichen ntyjë. Ee tsoñ'en já condui já nn'an na cotye'ntjón ndëëho'. ²²Min na aa maja Pablo, min Apolos, min Pedro, tsoñ'en na sijnda' Tyo'ts'on conduihan naya 'naanho'. Juu tsonnangue conduihan' naya 'naanho', mantyi ntyja na cotando' 'o' ndo' yo na covjeho', mantyi 'nan na coquenonho' nanein ndo' 'nan na ntquenonho' 'io cha, tsoñ'engan' conduihan' naya 'naanho'. ²³Ndo' 'o' conduiho' ntyja 'naan' Cristo, ndo' nquii jon conduihin ntyja 'naan' Tyo'ts'on.

Ts'ian na i'ua Jesucristo ndëë nn'an

4 Já na condui nn'an na cotye'ntjón nnon Cristo, ndö vaa na icanhan' na c'oon' n'onho' ntyja nján. Jñ'oon' Tyo'ts'on na tyi'cotsi'man jonhan' ndëë nn'an ndyu na toxen'chen, nanein jndë i'ua jon ts'ian ndé na coninncyáhan' ndëë nn'an. ²Ndo' mangioho' na itsijonhan' jon cha'vijon ncüii patrón, ndo' juu ts'an na ityentjon nnon patrón, icanhan' na cüanguee' juu ts'ian na i'ua jon nnon juu. ³Ntyja njan ndö, ta'nán itsi'ndaa'han' nchji nchu vaa cotji'ho' cüenta ntyja 'naan' juu ts'ian 'naan' Tyo'ts'on na mats'a oo mañoon vendye nn'an

nchu vaa cotji'han cüenta ntyja 'naan'han'. Ee xia'ntyí nquii ta Jesús conduihin na ntco'xen jon ja ntyja 'naan' juu ts'ian na mats'a. ⁴Min xe na aa mavicjè quii' ñuan njan na matsiquindè juu ts'ian na i'ua jon nnön, chito ng'e aa na nda', jo' itsi'manhan' na ya matsiquindèehan'. Nquii Jesucristo na itye'ntjon jon ja, nquii jon ncüji' jon cüenta na aa vaquinjon' na mats'a. ⁵Mang'e jo', tyi'nt'aho' na cje ro cotji'ho' cüenta na aa itsiquindè ncüiichen ts'an. Cüendoo' 'o' na cüjee' jndyee nquii ta Jesús. Yajo' tsoñ'en nn'an na tont'ahan 'nan natyia na ve' nty'iu, ntco'xen jonhan ntyja 'naan' jnanhan yo ncüii cüii nnon na tyi'jndyoyu na tonan'tiuhan quii' n'onhan. Ndè jo' nquii Tyo'ts'on ndyion jon nn'an ncüii cüii nnon 'nan na jndè tont'ahan.

⁶O' ntyjè na vantyja n'onho' Cristo, jndè matsinèn jñ'oonva' ndèèho' ntyja njan yo juu Apolos, cha' ntejdeihan' 'o'. Mats'a na nda' cha' ntsavaa' n'onho' na tangüenoon'ho' nchu vaa na itsi'man jñ'oon' Tyo'ts'on. Min'ncüii 'o' tyi'nc'oon' ts'on juu na njonntyichen condui ncüii ts'an na ncyaa jñ'oon' Tyo'ts'on, chito ncüiichen tyje juu. ⁷Ee tanin juu tquen 'u' na njonntyichen tsixuan'. Ee nquii Tyo'ts'on tyincyaa jon tsoñ'en na vaquinjon' ntyja 'nan'. Ndo' xe na aa vaa ncüii nnon na tyincyaa jon na matsixuan', tyi'quichuhan' na matsintsa 'u' na cha'vijon vaa na vaquinjon' ntyja 'nan' ncu'.

⁸O' cotji' nqueho' cüenta na min'ncüii nnon tacotsitjahan' 'o'

na conduiho' ntyja 'naan' Cristo. Cochue' n'onho' na cotji'ho' cüenta na itsijonhan' 'o' cha'vijon nantya. Conan'tiuho' na conduiho' cha'vijon nn'an na cotoxen nn'an tsonnangue min nquè tyi'quijnt'ue já quii' jñ'oon'ñeen yo 'o'. Ya jndyi xe na aa conduiho' nn'an na cotoxenho' nn'an cha' mantyi já nan'jón já yo 'o' yo juu ts'ian'ñeen. ⁹Its'aahan' nchji na jndè tquen Tyo'ts'on na njonchen tsoñ'en nn'an, chichen já nn'an na cotsay'ón yo jñ'oon na toninncyaa Jesús. Ee itsijonhan' já cha'vijon ts'an na jndè tijnda'tyen na cue' juu tondè nn'an, cha'vijon ncüii na ve' cojnty'iato nn'an tsonnangue ndo' mantyi nque ángeles na m'an tondye. ¹⁰Ng'e na m'án já ntyja 'naan' Cristo, cotji' nn'an cüenta na nan' nquén, majo' nqueho' cotji' 'o' cüenta ntyja 'naanho' na jndye jndyi covaa' n'onho' ntyja 'naan' jon. 'O' cotji'ho' cüenta na já tyi'jndè yo juu na vantyja n'ón, majo' nqueho' nan'xuanho' na m'an jndyih'o' na jndèho' na vantyja n'onho' jon. Cont'a nn'an na tyi'cuee' n'onhan já, majo' 'o' njon jndyih'o' ngiohin. ¹¹Já ata xjen neinhin coquenón na itsitjahan' 'nan na ntcü'á yo na ncüé ndo' mantyi ndiaa na ntcüé, cotja' nn'an já, cotsam'án cha'vijon ts'an na tyi'jnda' vaa'. ¹²Itscüejndyaa'han' já na cont'á ts'ian cha' nta'ntjón 'nan na ntcü'á . Xjen na cotyiojñ'oon' nn'an já, majo' cotán nnon Tyo'ts'on na quityio jon jn'aan nan'ñeen. Xjen na conty'e nn'an já, majo' conan'quii n'ón. ¹³Ndo' mantyi ya na conan'nein nn'an jñ'oon tsan' ndè, conan'ntcüé jñ'oon

ya ndëëhan. Ata xjen neinhin coquenón nan'min', nque nn'an cont'ahan na condui já cha'vijon to' na cotyque'tohinhan'.

¹⁴Chito macüji jñ'oonmin na quitscüejaan'han' 'o'. Macüjihan' cha' quitsi'manhan' ndëëho' nchu vaa nquii nc'onho' ee na conduiho' cha'vijon ntsinda ncö na t'man vaa na vi'nchjiho'. ¹⁵Majo' min xe na aa c'on cha'na nqui min nn'an na conan'manhin ndëëho' nchu vaa na quitsanan'jonho' yo Cristo, xia'ntyi ninncüii ts'an conduihin tyeho' ntyja 'naan' jon. Ng'e na tyincyja ja jñ'oon naya 'naan' Cristo ndëëho', jo' na condui ja tyeho'. ¹⁶Mang'e jo', matsiqui'man' jaho' na cha vaa na cotquenho' cüenta na jöntyja ntyja 'naan' nquii Cristo, majo'ntyti quint'aho'.

¹⁷Mang'e na nnda', jndë t'ua ts'ian nnon Timoteo na cja jon na m'anho', conduihin cha'vijon jnda ncö ndo' njon jndyihin nchji. Xoncüe ts'on jon na vantyja ts'on jon Jesucristo. Tyi'ncüii cüii tsjoon yuu na majöncyja jñ'oon naya ntyja 'naan' Jesucristo, matsi'man ndëëhan nchu vaa na icanhan' na c'ön tsonnangue cha'xjen na nt'ue ts'on nquii Tyo'ts'on ng'e na vantyja nn'ön Jesús. Tsochen ntmaan' nn'an na vantyja n'on, mannda' vaa jñ'oon na mancyja ndëëhan. Juu Timoteo ntsinin nnda' juu ndëëho' jñ'oon na matsi'man. ¹⁸Ñ'en vendyeho' na cotji's'a nqueho' na condueho' na tyi'xe'cjö nnt'a tsjoonho'. ¹⁹Majo' xe na aa nt'ue ts'on Tyo'ts'on, cje ro nguë na m'anho'. Ndo' nque nan'ñeen na cotji's'a nquehan ntyja 'naanhan, nty'ia nin najnde

na nan'xuanhan, chito ve' xia'ntyi yo 'nan na conduehan. ²⁰Ee chito xeng'e ya jndyi itsitjon' ts'an jñ'oon, jo' itsi'manhan' na itye'ntjon Tyo'ts'onhin. Ya na itye'ntjon jon ts'an, covijnt'ue jon tsan'ñeen cha' ntsi'man jon juu najnde na conduihin. ²¹Quitji'ho' cüenta nin ncüii na ve jñ'oonmin na nt'ue n'onho'. ¿Aa nguë nnt'a na m'anho' na ntsity'ia 'o'? Oo ¿Aa nguë quii' nt'anho' yo jñ'oon ya na ntsi'manhan' na ve'nchji 'o'? ¿Aa chi yantyichen na ncüan ja 'o' yo jñ'oon ya?

Juu ntyjeho' na ve' ndö' ro m'aan juu yo ncüiichen tsanscu, quitji'ho'hin

5 Jndë jndyi jñ'oon na ncüii ntyje nqueho' m'aan juu yo ndyee t'man juu. Ndo' na nnda' vaa, t'man jndyi njan na tsixuan tsan'ñeen. Min nque nn'an na tyi'covantyja n'onhin Tyo'ts'on min tyi'quint'ahin na nnda'. ²Majo' 'o' ninvaa na cotji's'aho' na cota'ngue'ho' na tonnon Tyo'ts'on, ndo' juu na nnda' vaa 'nan na m'aan quii' nt'anho', chuhan' na quitsichjoo' jndyihan' n'onho' na itsitja tsan'ñeen. Juu tsan'ñeen na nnda' its'aa juu, ijndeihan' na quitji'ho'hin quii' nt'anho' ndo' min tavininncyaho' na ntsijonntyichenhin yo 'o'. ³Ja mayuu' tycya m'an yo 'o', majo' mats'a cha'vijon na ninm'an quii' nt'anho'. Jo' yo xuee' nquii ta Jesucristo na conduihin na ityentjon jon jaa, jndë tco'xën juu tsan'ñeen na tyia jndyi 'nan itsitjahin. ⁴Xjen na ngatjonho' na nan't'maan'ho' ta Jesús, juu najnde

na conduihin c'oonhan' yoho', yo juu ntyja 'naan' nquii Espiritu Santo, ndo' mantyi quitji' 'o' cüenta na m'an ja yo 'o'. ⁵Ndo' juu xjen'ñeen quityioho' tsan'ñeen nt'ö Satanás. Na nt'aho'hin na nnda', nt'uiivi'han' sits'o 'naan' juu, majo' juu xjen na nndyo nnda' ta Jesús, ntsin'man jon ñuaan' tsan'ñeen.

⁶Ndo' na nnda' vaa na conan'tjahol, tyi'ya na cotji's'a nqueho' na conduiho' nn'an na cota'nguee'. Juu jñ'oon na tyi'quitso nquii'han', cañjoon' n'onho' 'nan na itsi'manhan': "Tsquentë min na chjovi'han' na itsitjon' ts'an quii' tsquen tyoo', majo' itsiquindëñ'engan' ninvaa tsquen tyoo'ñeen."

Mannda' vaa itsijonhan' juu jnan na vaa quii' nt'anho', min na ve' chjovi'han', majo' ntsi'ndaa'ñ'engan' 'o'. ⁷Ndo' tsoñ'en 'nan na itsi'ndaa'han' 'o' na itsijonhan' juuhan' cha'vijon tsquentë, quitji'ñ'enho'han' quii' nt'anho'. Ee na nnan'quindëho' na nnda', yajo' ntsijonhan' 'o' cha'vijon juu tyoo' na tatsquentë taquee' na cocüa' nn'an judíos xjen na covee' nguee pascua. Ee jndë sintju' Tyo'ts'on jnanho' yo neonon' Cristo xjen na tyincyaa jon na jnan'cuee' nn'anhin nnon tsonjn'aaan. Conduihin Quitsman Chjo ntyja njanhan cha'xjen juu costumbre 'naan nn'an judíos xjen na covee' nguee'ñeen. ⁸Jo' chuhan' na quitsam'an na tonnon Tyo'ts'on yo na ji'ua nan'xuan ndo' yo na mayuu' cha' nndëë nnan'xuan cha'xjen na nt'ue ts'on jon. Ee nan'min' itsijonhan' joohan' cha'vijon tyoo' na

tatsquentë tyii' ts'an na coninjnt'ue nn'an judíos xjen na covee' juu nguee pascua. Ee tyi'quichuhan' na nc'oon' nn'ön ntyja 'naan' 'nan natyia oo min na nt'ahan', ng'e itsijonhan' joohan' cha'na tsquentë na ityii' ts'an quii' tsquen tyoo'.

⁹Tji ja tson na scüenön na m'anho'. Nacjoo'han' tsjö na tyi'nan'jonho' yo nn'an na ve' ndö' ro m'anhan yo nn'an. ¹⁰Majo' chito nin'quitsjö na tyi'nan'neinho' yo nn'an na conan'tja, cha'na nn'an na ve' ndö' ro m'anhin yo nn'an, oo min yo nn'an na conan'cjaa' n'onhan 'naan ntyjehan, oo min yo nn'an na conty'ueehin, oo min yo nn'an na conan't'maan'hin ncüii 'nan na sia ts'an na cha'vijon conduihan' Tyo'ts'on. Ee xe na aa nnan'quindëho' na tyi'c'onho' quii' nt'an nn'an na nnda' vaa na cotsam'an, tanchu ya na nnan'jndaho' 'nan na icanhan' 'o'. ¹¹Ntyja 'naan' juu tson'ñeen, ndö vaa na nt'ue ts'ön na cüaa' n'onho'. Xe na aa m'aan ts'an na itso juu: Ja mavantya ts'ön Cristo, majo' covityincyoo' na ve' ndö' ro m'aan juu yo ts'an, oo xe itscjaa' ts'on juu 'naan nn'an, oo xe na aa itsit'maan' juu 'nan na jnan'ya nn'an, oo xe na itsinin juu quintu nacjo nn'an, oo xe na aa tsanquindyihin, oo na ich'uee juu, min'chjo tyi'nan'jonho' yo juu tsan'ñeen, min na ntcüa'ho' yohin. ¹²⁻¹³Nque nn'an na tyi'c'onhan nacje 'naan' Cristo, tyi'tsixuan na ja ntc'o'xën nan'ñeen yo 'nan na conan'tjahin. Nquii Tyo'ts'on conduihin na ntc'o'xen jonhan. Majo' joo nn'an na conduihan cüentaa' jon najjon na m'anho', 'o'

nan'xuanho' na ngitoxenho'hin yo 'nan na conan'tjahin. Juu tsan'ñeen na nnda' vaa na itsitjahin, quitji'ho'hin quii' nt'anho'.

Nn'an na vantyja n'on Cristo, cotquenhin ntyjehan nnon ts'ian

6 Ncüii 'o' je', ya na ndyii' juu tyia' yo ncüiichen tyje juu na mantyi vantyja ts'on tsan'ñeen Cristo, cüa tyi'jnaan' juu na ngaquen juu jñ'oon nnon jüe, ndo' nquii tsan'ñeen min tyi'c'oon jon ntyja 'naan' Tyo'ts'on. Nquii ts'an na vantyja ts'on Cristo, yantyichen na quitsiquindyii juu nque ntyje juu na vantyja n'onhan jon na joohan quinan'jnda'han jñ'oon 'naan' juu. ²Cañjooon' n'onho' na nquëhë na condui jaa nn'an cüentaa' Tyo'ts'on, ngitoxën nn'an tsonnangue. Ndo' xeng'e na ngüentyja na ngitoxenho' nn'an tsonnangue, ndu na ndiquindëë na ngitoxenho' jñ'oonmin' na coquenonho' na min tyi't'manhan'. ³Mantyi cañjooon' n'onho' na jaa ngitoxën ángeles 'naan' Tyo'ts'on. Mang'e na nnda', majndeichen nndëë nnan'jnt'aha joo jñ'oon na it'uiihan' jaa tsonnanguevahin. ⁴Ndo' xjen na conan'tnja'ho' yo ncüiichen ntyjeho' na mantyi vantyja ts'on juu Cristo, yantyi na quit'uaho' ts'ian nnon ncüii ts'an na tyi't'man conduihin quii' nt'anho' na co'xen juu jñ'oon na it'uiihan' 'o'. ⁵Ndö' matsjö cha' quitscüejnaan'han' 'o'. Xe'cantlyja ts'ön na ta'nan min'cüii ts'an quii' nt'anho' na jnda' xquen jon na nndëë ntsijnda' jon joo jñ'oon na it'uiihan' 'o' yo ntyjeho'. ⁶Majo' 'o' mañoonchen 'nan cont'aho'.

Ncüiiho' vja juu vats'ian, vaquen juu jñ'oon nacjoo' ncüiichen tyje juu na mantyi vantyja ts'on. Ndo' juu ts'ian'ñeen, cont'aho'han' na tondëë nn'an na tyi'covantyja n'on Tyo'ts'on.

⁷Covityincyoo' jndyoyu na t'man vaa na conan'tjaho' na cotquenho' jñ'oon cjo ntyjeho' na mantyi vantyja n'onhan Cristo. 'U' ts'an na maquen' jñ'oon cjoo' tyiu' na mantyi vantyja ts'on juu, yantyi na quintjo ntyji' min na tsu 'u' yo jñ'oon 'nan'. Yantyi na qui'ndyi' na icüji' tsan'ñeen 'nan'. ⁸Majo' 'o' tyi'cuaa ya ngioho' na ngenonho' na nnda'. Ata nque ntyjeho' na vantyja n'on Cristo, manquentyiho' cont'aho' 'nan na tyi'quichuhan' yohan, ata conty'ueeho' 'naan nan'ñeen.

⁹Cañjooon' n'onho' na joo nn'an na cont'a 'nan tyia tyi'xe'ncyaa Tyo'ts'on na nnan'jonhan ntyja 'naan' na itye'ntjon jon. Tyi'nan'vi'nn'an nqueho', nque nn'an na ve' ndö' ro m'anhan yo nn'an, tyi'xe'ncyaa jon na nnan'jon nan'ñeen ntyja 'naan' juu na itye'ntjon jon, min nque nn'an na conan't'maan'hin 'nan na jnan'ya nn'an na cotji'han cüenta na nquii Tyo'ts'on conduihan', min nque nn'an na conda yahin yo nanntcu, min joo nannon na cont'ahinhan' yo ntyje nonhan, ¹⁰Min nn'an na conty'uee, min joo nn'an conan'cjaa' n'onhan 'naan ntyjehan, min nn'an na cove na condyehin, min nn'an na conan'neinhin jñ'oon tsan' nacjo nn'an, min joo nn'an na cotji'hin 'naan nn'an na ve' conan'vi'nn'anhin nan'ñeen, joo nn'an na cont'a

nan'min', tyi'xe'ncyaa Tyo'ts'on na nnan'jonhan ntyja 'naan' juu na ico'xen jon. ¹¹Ndo' nqueho' ñ'enho' na tonan'jonho' yo ts'ian tyia'min', majo' naneihin juu jnan na tonan'xuanho', jndë sintju' Tyo'ts'onhan', jndë tqen jon 'o' na nan'xuanho' ñuan nquii' na tonnon jon, ndo' mantyi jndë tqen jon 'o' na tajnan nan'xuanho' ng'e yo xuee' ta Jesucristo yo nquii Espíritu Santo na conduihin Tyo'ts'on na conan't'maan' jaa.

Juu si'ts'o 'naan' ts'an conduihan' vaa' nquii Espíritu Santo

¹²Ndëë nts'aahan' na ncüii ntyjeho' na vantyja ts'on Cristo, ngitso juu cuaa nquii na nts'aa juu min'cya ro nnon na nt'ue ts'on juu na tyi'quitsixuanhan' jnan. Majo' tyi'quichuhan' na nts'aa juu 'nan na nt'ue ts'on nquii juu, ee juu na nt'ue ts'on juu, tyi'tsoñ'engan' ntejdeihan'hin. Min ja tyi'quichuhan' na ninncyaa na ncüii 'nan na mats'a na quenhan' xjen 'naan'han' ja. ¹³Ngitso ts'an na vanaan na ntcüia' juu min'cya ro nnon 'nan na nt'ue ts'on juu, mave' jo' na sijnda' Tyo'ts'on na vaa tsiaa' juu. M'an nn'an mannda' vaa na conduehan. Majo' ve joo nan'min, ngüentyja xjen na nts'aa jon na ntycüiihan'. Ee chito na tqen jon si'ts'o 'naan' ts'an cha' na ve' ndö' ro na nc'oon juu yo nn'an, tqen jon si'ts'o njanhan cha' ntye'ntjön nnon Jesús. Ndo' juu na cotsam'an, ya na coninncyaa na co'xen jon tsoñ'en ntyja 'naan'han', yajo' ya jndyi ngiö. ¹⁴Ntyja 'naan' juu najndeí na condui nquii Tyo'ts'on,

tyincyaa jon na tando' xco ta Jesús vi na jndë na jnan'cuee' nn'anhin, ndo' majo'ntyí nts'aa jon yo si'ts'o njanhan.

¹⁵Cañjooñ' n'onho' na juu si'ts'o 'naanho' conduihan' ncüii cüii nnon na quiñjon' si'ts'o 'naan' nquii Cristo. Mang'e jo' min'chjo tyi'quichuhan' na ncüii ts'an na conduihin si'ts'o 'naan' jon na ntsitjon'hin yo tsanscuntjaa'. ¹⁶Ndo' mantyi cañjooñ' n'onho' na juu ts'an na ntsitjon'hin yo ncüii tsanscuntjaa', ninncüii si'ts'o conduihin yo juu tsan'ñeen. Ee jñ'oon' Tyo'ts'on na jndui tivio itsohan': "Ve nan'ñeen ninncüii si'ts'o conduihan." ¹⁷Ndo' mantyi juu ts'an na itsijonhin yo ta Jesús, ninncüii conduihin yo jon xeng'e yo ntyja 'naan' nquii Espíritu.

¹⁸Yajo' quinan'tycyaa'ho' yo ncüii cüii nnon na ve' ndö' ro m'an nn'an yo ntyjehan. Mañoon nnon na itsitja ts'an tyi'it'uiihan' si'ts'o 'naan' juu, majo' ts'an na nc'oon juu yo ncüiichen ts'an na ve' ndö' ro, jnaan' tsan'ñeen it'uiihan' si'ts'o 'naan' juu. ¹⁹Jñ'oon na mayuu' na juu si'ts'o 'naanho' conduihan' vaa' nquii Espíritu Santo na m'aan jon quii' n'onho' na nquii Tyo'ts'on tyincyaa na ty'onho' cüentahin. Mang'e na nnda', tyi'nan'xuanho' na ntquen nqueho' xjen ntyja 'naanho', ²⁰Ng'e nquii Tyo'ts'on jndë sijnda jon 'o' yo ncüii na njon jndyihan'. Mang'e jo' nan'xuanho' na quinan't'maan'ho' jon yo ntyja 'naan' juu si'ts'o 'naanho'.

Cota'xee'hin nnon Pablo ntyja 'naan' na ngoco ts'an

7 Nanein ntsjö ncüii ve 'ndyo jñ'oon ntyja 'naan' juo

jñ'oon na tjiho' nnon tson na jnancüanonho' na m'an. Jaa na nannon, yantyi na tyi'jnt'uë ntcu. ²Majo' jnaan' na jndye vaa na ve' ndö' ro m'an nn'an yo ntyjehan, jo' ncüii cüii tsans'a coco juu yo ts'an na ndiscuu' juu, ndo' ncüii cüii tsanscu coco juu yo ts'an na ndisaa' juu. ³Nquii tsans'a, ng'e na conduihin saa' tsanscu, chuhan' na quitsiquindë tsan'ñeen nchu vaa na sijnda' Tyo'ts'on na c'oon juu yo scuu' juu. Ndo' mantyi nquii tsanscu na m'aan saa' juu, ng'e na conduihin scuu' jon, chuhan' na quitsiquindë juu cha'xjen na sijnda' Tyo'ts'on na c'oon juu yo tsan'ñeen. ⁴Nquii tsanscu na jndë toco, tyi'iquen juu xjen si'ts'o 'naan' juu, nquii saa' juu iquen jon xjenhan'. Min nquii tsans'a je', tyi'iquen jon xjen si'ts'o 'naan' jon, nquii scuu' jon iquen juu xjenhan'. ⁵Ndo' ng'e na nnda', 'u' ts'an na m'aan sa', tyi'ntsintycüii' si'ts'o 'nan' nnon jon. Ndo' mantyi 'u' na m'aan scu', min tyi'ntsa' na nnda'. Majo' xe na aa nin'quinan'neinho' nnon Tyo'ts'on ncüii jñ'oon, vanaan na ntsacüentyjee'ho' na ntjon'ho' yo ntyjeho' cüantyi ro xuee, ndë jo' ntjon' nnda' 'o'. Ee xe na aa tyi'nan'veho' jñ'oonva', nninncyaho' na vanaan na juu Satanás ntyii' juu ng'ee juu 'o' na nan'tjahö' ng'e na tyi'quii n'onho'.

⁶Chito na matsjö jñ'oonmin' ng'e na nin'quën xjen 'o', matsjöhan' ng'e na matsiqui'man' ja 'o'. ⁷Ntyja njan ja, ya ntyji xe tsoñ'en 'o' ntyjë nön m'anho' cha'na ncö, majo' tyi'ninncüii xjen its'aa Tyo'ts'on yo jaa. Cüii ts'an ndaa' juu na ngoco

juu, ndo' ncüiiichen ts'an mañoon nnon na ndaa' juu. Ncüii ncüii ts'an c'oon juu cha'xjen na incyaa Tyo'ts'on nnon juu.

⁸Majo' 'o' nannon na tacotoncoho', ndo' mantyi 'o' nanntcu na ninnque, ndö jñ'oon na matsjö ndëëho'.

Yantyi na quintjoho' na ninnqueho' cha'xjen na m'an ja. ⁹Majo' xe na aa ndiquindë na nnan'quii n'onho', cuaa nquii na ntoncoho' ee yantyi na ngoco ts'an, chito na nc'oon juu na ndiquindë na ntsiquii ts'on juu.

¹⁰Majo' ndëë 'o' na jndë toncoho', ndö jñ'oon na maquën ndëëho', majo' chito ja tqüenhan', nquii ta Jesús iquen jonhan', tyi'cüanaan na n'ndyii tsanscu saa' juu,

¹¹Majo' xe na aa n'ndyii juu saa' juu, ijndei'han' na quintjohin na ninnquii juu, oo co' ya ntcüe'hin yo saa' juu. Ndo' mantyi nquii tsans'a, ijndei'han' na tyi'ntsityuii' jon tson na toncohin.

¹²Ndo' ndëë mañoonchen 'o' ntyjë, ndö jñ'oon na matsjö, majo' chito aa ta Jesús t'ua ts'ian nnön na quitsjöhan'. Xe na 'u' na vantyja tson', majo' scu' tyi'covantyja ts'on juu, xe nin'quintjohin yo 'u', ya jndyi na nnda', tyi'ntsityui' tson na toma'co' yohin. ¹³Ndo' cüajon jñ'oon na matsjö ntyja 'naan' juu tsanscu na vantyja ts'on na m'aan saa' juu na tyi'covantyja ts'on tsan'ñeen Jesús. Xe na aa contjo nchjii tsans'a'ñeen na nc'oon juu yo scuu' juu, ya jndyi na nnda', tyi'ntsityuii' tsanscu'ñeen tson na toco juu yohin. ¹⁴Ee nquii tsans'a na tyi'covantyja ts'on, ityii'han'hin ntyja 'naan' Tyo'ts'on xeng'e nquii scuu' juu vantyja ts'on juu.

Ndo' mantyi nquii tsanscu na tyi'covantyja ts'on, ityiii'han'hin ntyja 'naan' jon xeng'e saa' juu vantyja ts'on juu jon. Ee xe chito na nnda' vaa, ntsijonhan' ndahan cha'na joo nda nn'an na tyi'c'onhan ntyja 'naan' Tyo'ts'on. Majo' nda nn'an na chito ncha' vehan vantyja n'onhan Jesús, ityiii' Tyo'ts'on joo ntyja 'naan' jon. ¹⁵Majo' xe juu tsan'ñeen na tyi'covantyja ts'on juu, tyi'quintjo nchjii juu na ntjohin yo saa' juu oo scuu' juu, nndëë n'ndyehan ntyjehan. Ya na nnda' vaa, juu ntyjëëhë na vantyja ts'on juu Cristo, min tsans'a, min tsanscu, juu jñ'oon na toco'xenhahin na toncohin, jndë jndyaahin ntyja 'naan'han', ee iqueen' Tyo'ts'on jaa na tyi'ngichö tyia' yo nn'an. ¹⁶Majo' 'u' tsanscu na vantyja tson' nquii Cristo, tyi'quintji' na aa ngantyja ts'on sa' yo jon xeng'e ntyja 'nan', ndo' mantyi 'u' tsans'a na vantyja tson' Cristo, min tyi'quintji' na aa ngantyja ts'on scu' yo jon xeng'e ntyja 'nan'.

¹⁷Majo' chuhan' na ncüii cüiiho' quintjoho' cha'xjen na jndë sijnda' ta Jesús ntyja 'naanho' xjen na tqueen' Tyo'ts'on 'o'. Ndö' jñ'oon na matsi'man ndëë nn'an na conduihan tmaan' cüentaa' Tyo'ts'on ncüii cüii joo naijon na maca. ¹⁸Ya na ncüii ts'an Israel vantyja ts'on juu Cristo, tyi'ntsichon juu na ntsinduu' juu ts'ian na tui yohin cha'xjen cont'a nn'an judíos yonon'ndaa ndahan na itsi'manhan' na conduihin cüentaa' Tyo'ts'on. Ndo' mantyi juu ts'an na tyi'conduihin ts'an Israel, xjen na ngantyja ts'on juu Cristo, min tyi'icanhan' na quinduihan' yohin

cha' na ntsi'manhan' na nnda'. ¹⁹Ee min tyi'njon xe na aa tui ts'ian'ñeen yohin cha'xjen cont'a nn'an judíos yo yonon'ndaa ndahin. Juu jn'aan'ñeen, ta'nan itejndeiha'n min xe na aa tuihan' yohin. Xia'ntyi na ngüanguee' ts'an juu jñ'oon na iquen Tyo'ts'on, jo' na itejndeiha'n juu. ²⁰Yajo' ncüii cüii ts'an quintjohin cha'xjen na totsixuan juu xjen na tqueen' Tyo'ts'onhin na cantyja ts'on juu Cristo. ²¹Xe na aa condui 'u' ts'an na matye'ntjon'tyen' nnon patrón 'nan' xjen na tqueen' Cristo 'u' na cantyja tson'hin, tanin. Majo' xe na aa ngacju'han' na nndëë nndyaa 'u' na matye'ntjon'tyen', cüa, quindui na nnda'. ²²Ee juu ts'an na itye'ntjontyen xjen na tanyja ts'on juu Jesús, conduihin ts'an na itsiquindyaa jonhin. Ndo' majo'ntyi nquii ts'an na min'jon taconduihin moso xjen na tanyja ts'on juu jon, conduihin ts'an cüentaa' Cristo na itye'ntjontyen juu nnon jon. ²³Nquii Tyo'ts'on njon jndyi vaa na siquitsu jon na sijnda jon 'o'. Mang'e jo' taninncyaho' na joo jñ'oon na conan'man nn'an ndëëho' na ntquenhan' xjen 'o' na nta'nguee'ho'han' cha'vijon ts'an na itye'ntjontyen juu nnon patrón. ²⁴Ndo' ng'e na nnda', 'o' ntyjë na vantyja n'onho' Cristo, ncüii ro cüiiho', cha'xjen na nan'xuanho' xjen na tqueen' Tyo'ts'on 'o', jo' quintjoho' cha'xjen na sijnda' jon ntyja 'naanho'.

Jñ'oon ntyja 'naan nn'an na tyi'cotonco yo nanntcu ninnque

²⁵'O' nanntcu na tacotoncoho', tajñ'oon cotsi'man ta Jesús nnön

ntyja 'naanho'. Majo' ntsjö ndëëho' juu jñ'oon na m'aan' ts'ön ntyja 'naan'ho'. Ndo' nndëë nnan'veho' jñ'oon na matsjö nge' tyi'ndyiaa' ndya' jon ja. ²⁶Ee juu xjen na cotsam'an neinhin majndye nnon navi' min, jo' matsitiu yantychen na quintjo ts'an cha'xjen na m'aan juu. ²⁷Juu ts'an na jndë toco, tyi'ntsitiu juu na ntsityuii' juu tson na toco juu yo scuu'. Ndo' mantyi juu ts'an na tyi'coco, tyi'nt'ue juu ts'an na ndiscuu' juu. ²⁸Majo' xe na aa ngoco ncüii tsans'a, tyi'itsitjahin, mantyi ncüii tsanscu je' xe na aa ngoco juu, tyi'tsitjahin. Majo' matsjö joo nn'an na ntoncohan, jndye nnon navi' na ntquenonhan, ndo' ntyja jndyi ts'ön na tyi'ntsichjuhan' 'o' ntyja 'naan'han' cha' nndëë ntye'ntjonho' nnon Cristo.

²⁹Jo' 'o' ntyjë na vantyja n'onho' Jesús, ndö vaa na nin'quitsjö ndëëho': Jndë tichjo xuee na ncüjee' ntcüe' jon. Mang'le jo' 'o' na m'an ntcuho', quitye'ntjonho' nnon Tyo'ts'on cha'vijon ts'an na tascuu'. ³⁰Xe vaa ncüii na iquenon ts'an na itsit'ioohan'hin, chuhan' na c'oon juu cha'vijon na m'aan juu nguee. Ndo' joo nn'an na itsijonhan'hin cha'vijon ts'an na m'aan juu nguee, chuhan' c'on nan'ñeen cha'vijon nn'an na m'anhin na chjoo' n'onhan. Ndo' mantyi juu ts'an na itsijnda 'nan, cüji' tsan'ñeen cüenta ntyja 'naan'han' na cha'vijon na chito 'naan' jonhan', ³¹Ndo' mantyi juu ts'an na jndye vaa na ndyii' ts'on juu ntyja 'naan' na tsixuan tsonnanguévahin, tyi'nc'oon' jndyi ts'on juuhan', ee ncüii cüii nnon

na ntsixuanhan', vantycüii ntyja 'naanhan.

³²Ja tyi'quint'ue ts'ön na vaa ncüii 'nan na ntscu'han' 'o' na ntye'ntjonho' nnon Tyo'ts'on. Ee ncüii ts'an na tascuu' juu, itsichon tsan'ñeen na ntye'ntjon juu nnon ta Jesús, nin'quits'aa juu ntyja na cavee' ts'on nquii jon yohin. ³³Majo' juu ts'an na m'aan scuu', m'aan' ts'on jon ntyja 'nan na icanhan'hin cha' ngavee' ts'on scuu' jon yohin. ³⁴Ndo' na nnda', ve vaa na m'aan' ts'on jon. Ndo' majo'ntyti cüii tsanscu na m'aan juu na ninncüii juu, yo nin'ntyja 'naan' ncüii tsanscu ndyua tqe, ninncüii m'aan' n'onhin na quindui yohin cha'xjen na nt'ue ts'on ta Jesús. Conan'chonhin na ninvaa ntyja 'naanhin nnan'xuanhin cüentaa' jon. Majo' ncüii tsanscu na vantyja ts'on na jndë toco, jndye nnon m'aan' ts'on juu, nin 'nan nts'aa juu cha' ngavee' ntyjii saa' juu yohin.

³⁵Tyi'nant'iuho' na matsjö jñ'oonmin' ndëëho' ng'e na tyi'quint'ue ts'ön na ntoncoho'. Matsjöhan' ng'e nt'ue ts'ön na nt'aho' cha'xjen na chuhan' cha' ndit'maan' Tyo'ts'on ntyja 'naan'ho, ndo' cha' ndëë ntye'ntjonho' nnon ta Jesús yo ninvaa ñuaanho'.

³⁶Juu jñ'oon na condueho' na m'aan ncüiiho' na m'aan jnda juu na yuscu ndyua tqe na jndë vacüenon xjen na ngoco juu, ndo' nquii tye juu m'aan' ts'on jon na nninncyaa jon na ngoco jnda jon, ya xe aa ndui na nnda'. Tajnan quichu jon min xe na ntonco nan'ñeen. ³⁷Majo' ncüii ts'an na m'aan jnda jon tsanscu na vacüenon

xjen na ngoco tsan'ñeen, na jndë sitiü ya jon ncüii na tyi'xe'ncyaa jon na ngoco juu, min ta'nän ncüii nnon na itsijaa'han' na ncyaa jon na ngoco tsan'ñeen, tanin min na tyi'nin'ncyaa jon na ngoco juu.

³⁸Ndo' juu ts'an na incyaa jon na ngoco tsanscu jnda jon, ya its'aa jon, majo' yantychen its'aa juu ts'an na tyi'xe'ncyaa na ngoco tsanscu jnda.

³⁹Viochen xjen na ninvando' saa' ncüii tsanscu, chuhan' na quintjotyehin yohin. Majo' xe na aa ngue' jon, ndëë ngoco nnda' juu yo min'cyä ro tsans'a na nt'ue ts'on juu, majo' xia'ntyü yo ncüii tsans'a na vantyja ts'on Cristo. ⁴⁰Majo' ndö vaa na macüji' ja cüenta, juu tsanscu ninnquii, yantychen its'aa juu na ntjohin na ninnquii juu. Ndö' vaa na m'aa'n' ts'ön, ndo' mantyi matsixuan Espíritu cüentaa' nquii Tyo'ts'on na matsjöhan'.

**Ntyja 'nan na coninjnt'ue
nn'an na conan't'maan'hin
'nan na jnan'ya nn'an**

8 Ndo' ntyja 'naan' jñ'oon na jnan'cüanohon' na m'an na nchu nquii nt'aho' ntyja 'naan s'i quioo' na conan'cüje nn'an na yo juuhan' conan't'maan'han 'nan na jnan'ya nquehin. Vaa jñ'oon na condue nn'an na tsoñ'en jaa condui jaa nn'an na covaa' ya nn'ön. Juu jñ'oon'ñeen jñ'oon na mayuu'han'. Majo' juu ts'an na nnda' vaa na m'aa'n' ts'on, mantyi itsitiü juu na njonntyichen conduihin, chichen nque ntyje juu. Majo' juu ts'an na venchjii juu ntyje, nt'ue juu nchu vaa na ntejdei juuhan na ngaquehan ntyja 'naan' Tyo'ts'on.

²Ee juu ts'an na m'aa'n' ts'on na jndye ivaä' ts'on juu, t'man vaa na itsitjahan' na nc'oon juu na jnda' xquen juu. ³Majo' juu ts'an na venchjii juu nquii Tyo'ts'on, vajnaan' ya jonhin.

⁴Ndo' juu jñ'oon na cota'xee'ho' nnön na aa icüji' yahan' na ntquiiho' s'i quioo' na covijnt'ue nn'an conan't'maan'hin 'nan na jnan'ya nn'anhan' na cotjihän cüenta na Tyo'ts'on conduihan', ndö jñ'oon na matsintcü'ë ndëëho'. Ncüii 'nan na conan't'maan' nn'an, covaa' nn'ön na tyi'njon conduihan'. Xia'ntyü nquii Tyo'ts'on m'aa'n, tanin ncüiichen. ⁵Nnon tsonnangue ndo' quiñoon'ndue, jndye nnon min na conan't'maan' nn'an na conduehin ndëëhan' ta, na cotye'ntjonhan ndëëhan'. ⁶Majo' ntyja njanhan, ninncüii Tyo'ts'on m'aa'n, conduihin Tyëëhë. Tsoñ'en 'nan na min, nquii jon tqenhan'. Ndo' s'aa jon jaa na quint'a nchu vaa na nt'ue ts'on jon. Ndo' mantyi ninncüii jon m'aa'n na conduihin na itye'ntjon jaa, nquiintyü Jesucristo. Tsoñ'en 'nan na min, m'anhan' xeng'e ntyja 'naan' jon, ndo' ntyja 'naan' jon cotant'ö.

⁷Mang'e na nnda', joo 'nan na covijnt'ue nn'an na conan't'maan'han ncüii 'nan na chito conduihan' Tyo'ts'on, ndëë ntcü'ahan', majo' joo nn'an na vantyja n'on, tyi'tsoñ'enhan covaa' n'onhan na icüji' yahan' na ntcüa'hinhan'. Ee joochin m'anhin na tyi'ya covicjehin quii' ñuaanhin. Mang'e jo' juu xjen na covijnt'uehin juu si'ñeen, jo' na cotji'hin cüenta na conan'tjahin

ee na toxen'chen tovijnt'uehinhan' na tonan't'maan'hin 'nan na conan'ya nn'an. ⁸Majo' chito ng'e na aa cocü'a ncüii 'nan, jo' na icüji' Tyo'ts'on cüenta na ya jndyi nan'xuan na tonnon jon. Min tyi'xe'quits'aahan' na yantyi nn'an jaa xe na aa cocü'a 'nan na covijnt'ue nn'an na conan't'maan'hin ncüii 'nan na jnan'ya nn'an, min xe na aa tyi'cü'ahan', jo' condui jaa nn'an na conan'tja jaa. ⁹Majo' juu na incyaahan' na vanaan na ntquii ts'an si'ñeen, chuhan' na tyi'nin'ncyaho' na juuhan' ntsintcüe'han' ncüiichen ntyjeho' na ta'nana ya najndeidei juu vantyja ts'on juu Jesús. ¹⁰Majo' ntyja 'naan' juu jñ'oonva' macüji' cüenta na condui 'u' ts'an na jnda' xquen. Majo' xe ncüii ts'an na vantyja ts'on juu Tyo'ts'on na tyi'ya vicjee' juu quii' ñuaan' juu na ndyiaa' juu na vaquityen' ncüii v'aa najjon na too' 'nan na conan't'maan' nn'an na cotji'han cüenta na Tyo'ts'on conduihan', na macüia' 'nan na covijnt'ue nan'ñeen jo', ng'e na nnda' vaa vicjee' tsan'ñeen quii' ñuaan' juu ntyja 'naan' jñ'oon'ñeen, mantyi nts'aahan' ntyjii juu na ntcüa' juu jooohan'. ¹¹Ndo' na nnda', 'u' na mavaa' ya tson' ntyja 'naan' Tyo'ts'on, matsa' na ntsitja ncüiichen ts'an na ta'nana ya najndeidei juu na vantyja ts'on juu jon, ndo' tsan'ñeen mantyi conduihin ts'an na tue' Cristo cüentaa' juu cha' ntsin'man jon ñuaan' juu. ¹²Ndo' na matsa' na nnda' yo tsan'ñeen na tyi'ya vicjee' juu quii' ñuaan' juu yo jñ'oon'ñeen, matsitja 'u' yohin, ndo'

mantyi na tonnon Cristo, cha'vijon na jndë sque' ñuaan' tsan'ñeen. ¹³Ng'e na nnda' vaa, xe ntyja 'naan' ncüii nnon 'nan na macü'a itsquioohan' ncüiichen ntyjë na vantyja ts'on juu Cristo na itsitjahin nnon Tyo'ts'on, tajon jnda vi cü'a nnt'ahan' cha' tyi'ntsintcüe'han'hin.

**Vaa najndeidei na tsixuan ts'an
na vay'oon juu jñ'oon na
toninncyaa Jesucristo**

9 Condui ja ts'an na i'ua Tyo'ts'on ts'ian nnön na majöncyaa jñ'oon naya 'naan' jon ndëe nn'an. Ta'nana min'ncüii ts'an na ntyii' juu 'ndyo ja ntyja 'naan' ts'ian 'naan' jon na mats'a. Jndë jnty'ia nnön nquii Jesucristo. Ndo' juu na vantyja n'onho' jon, itsi'manhan' na matsichön quityquii' ts'ian 'naan' jon na mats'a. ²Ee min na m'an nn'an na conduehan na chito condui ja ts'an na vay'oon jñ'oon naya 'naan' Cristo ndëe nn'an, majo' 'o' tyi'je'quindëe nndueho' na nnda'. Ee na covantyja n'onho' jñ'oon naya ntyja 'naan' jon na tyincyahan' ndëëho', itsi'manhan' na mayuu' condui ja ts'an na vay'oon jñ'oon naya 'naan' jon ndëe nn'an.

³Nque nn'an na nin'quitquenhin xjen na aa condui ja ts'an na i'ua Cristo ts'ian nnön, ndö vaa jñ'oon na matsintcü'ë ndëëhan. ⁴Ya na jöncyaa jñ'oon' Tyo'ts'on ncüii cüii tsjoon, min'ncüii nnon ta'nana na itscu'han' na ncy'ön cüenta 'nan na coninncyaa nn'an na ntcü'a ndo' na ncu'a. ⁵Juu Pedro yo nque ntyje nquii ta Jesús, yo mañoon ntyjë na i'ua jon ts'ian ndëëhin na

cotsay'onhin jñ'oon naya 'naan' jon, ya na cotsacondyi'han ntyja 'naan' juu ts'ian'ñeen, cotsay'onhin ntcuhin. Mantyi ja icüjji' yahan' na ncjöy'ön ts'an na ntejndei ja. ⁶Mañoon ntyjê na i'ua Cristo ts'ian ndëëhan na cotsancyahin juu jñ'oon naya 'naan' jon, xoqitu' na nque nn'an cüentaa' Cristo coninncy ndëëhan, covijnt'uehinhan'. Mang'e na nnda', mantyi ja yo juu Bernabé, ya icüjji'han' na joo nn'an na vantyja n'onhan Cristo, ntixee'hin já. ⁷¿Aa tyi'cotji'ho' cüenta nchu vaa ntyja 'naan' mancy ro nn'an? Cha'na ncüii sondaro, ivantjon juu na ityentjon juu nnon ts'an na iquen jon xjenhin. Mantyi ts'an na jnon' juu ntjon tëndö'ndyoo' tsjan, iquii juu tē na cove'han'. Min tanin juu na ngitso na juu ts'an na ivantjee' quinch'io tyi'nc'uto juu ndaatsu joo cho'ñeen. ⁸Min chito xia'nty ntyja 'naan' na cotji' nn'an cüenta na matsjö na nnda' ndëëho'. Juu jñ'oon'ñeen nincüajonhan' cha'xjen juu jñ'oon na tqwen Moisés. ⁹Ee quityquii' jñ'oon na tji tsan'ñeen itsohan': "Tyi'nty'i'ho' ntqui' jndyue ntoro xjen na cont'aho' ts'ian yo joo o'. Tyi'ngitē' 'o' na ntcüa' cho'ñeen." Ndö' vaa na itso ntji'ñeen. Ndo' ¿Aa cotji'ho' cüenta na ve' xia'nty m'aa' ts'on Tyo'ts'on ntyja 'naan' ndoro'ñeen na nnda' vaa jñ'oon na sijnda' jon? ¹⁰¿Aa chi mantyi tso jon na nnda' ng'e m'aa' ts'on jon ntyja njanhan? Majnda' na nnda'. Ee 'nan na jndē tue' na ntyjee ts'ahan', nquii ts'an na sítiiu tyuaa nninjnt'uehinhan', ndo' mantyi juu ts'an na icüja' ntcquen. ¹¹Mang'e na nnda', ndëë

ntixee' 'o' já ng'e na jndē tyincyá jñ'oon' Tyo'ts'on ndëëho', cha'vijon na jndē jñón ntjon quii' n'onho'. ¹²Mañoon nn'an co'oquijnty'iahin 'o' na coninncyahin jñ'oon' Tyo'ts'on ndëëho', joo nan'ñeen cotixee'ho'hin. Mantyi já na jndē tonincyá jñ'oon naya 'naan' Cristo ndëëho', chuhan' na quitixee'ho' já 'nan na itsitjahan' já.

Majo' min na itsijnda'han' na nnda', tacotán na quitejndeiho' já, ve' tonan'quii n'ón cha' tyí'quityiö xu nacjoho' juu xjen na toninncyá jñ'oon' Tyo'ts'on ndëëho'. ¹³Cañoon' n'onho' na nque ntyee na cotye'ntjon quii' vats'on t'man 'naan' nn'an judíos, quioo' na conan'cújehin na coninncy nan'ñeen na conan't'maanhin Tyo'ts'on, nque ntyee'ñeen cotquiihan si'ñeen. Ndo' mantyi joo 'nan na cotyio nn'an nnon tyiu t'man, joo ntyee'ñeen, jo' coy'onhin 'nan na cotquiihin. ¹⁴Mantyi juu jñ'oon na jndē tqwen nquii ta Jesús, manincüajon itsi'manhan' na juu ts'an na incyaa jñ'oon naya 'naan' jon ndëë nn'an, ncy'oon tsan'ñeen cüenta 'nan na icanhan'hin. ¹⁵Majo' min'jon tacoc'an na quinan'quindëho' jñ'oon na co'xenhan' na ninncyaho' 'nan nnön. Min chito na macüji tsonvahin ng'e na nt'ue ts'ön na ninncyaho' xoqitu' na ninjnt'ue ja. Tanin min na aa ncüi'ö na itsitjahan' 'nan na nninjnt'ue ja, majo' juu na itsiquinjonhan' ja na ve' yu na toninncyá jñ'oon naya 'naan' Tyo'ts'on ndëëho', xe'ncy na ncüji' ntcüe' ts'an juuhan'.

¹⁶Tyi'macüji' cüenta na njon jndyi condui ja ng'e na mancy

jñ'oon naya 'naan' Cristo. Juu ts'ianva conduihan' ncüii xu na m'aanhan' nacjö na chöjnan na quistsiquindëehan', na min ndiquindyaa ja ntyja 'naan'han'. Ng'e vi' jndyi ngats'aahan' ntyja njan xe na aa tyi'ninncyaa jñ'oon' Tyo'ts'on. ¹⁷Xe na aa ve' ng'e na nt'ue ts'ön ncö, jo' mancyaa jñ'oon naya 'naan' Cristo, yajo' ngitsohan' na ngüantjön. Majo' ng'e nquii Tyo'ts'on i'ua jon juu ts'ianvahan nnön, min tyi'c'oon' ts'ön na aa ngüantjön. ¹⁸Ndö vaa 'nan na mavantjön, na ncyaaahan' na nën rö na tacots'a na chojnan nn'an nnön ya na mancyaa jñ'oon naya ntyja 'naan' Cristo ndëehin. Ndo' na mats'a na nnda', tyi'cüijnt'ue ja juu naya na tsixuan na ngüantjön ntyja 'naan' juu ts'ian na mats'a.

¹⁹Tyi'condui ja moso 'naan' min'ncüii ts'an. Majo' min na nnda', ncö mats'a cha'vijon condui ja moso ndëë tsoñ'en nn'an cha' majndyehan ngüantjön na ngantyja n'onhan Cristo. ²⁰Xjen na m'an quii' nt'an nn'an Israel na conduihan ntyjö ncö, matsijon ja yohan na conan'vehin juu jñ'oon na iquenhan' xjen na tquen Moisés. Mats'a na nnda' cha' majndyentyichenhan nndëë ngüantjönhan ntyja 'naan' Cristo min na tyi'quintyja ts'ön na ncy'oon Tyo'ts'on cüenta ja xeng'e mavanc'uë jñ'oon'ñeen. ²¹Ndo' mantyi ndëë joo nn'an na tyi'conduihin nn'an Israel, mats'a cha'na na its'aa ncüii nquehan na juu jñ'oon na tquen Moisés tyi'i'quenhan' xjenhin ng'e tyi'icanhan' na nta'nguee'hinhan'. Majo' juu jñ'oon' Tyo'ts'on na

iquenhan' xjen, ninnquii'chen maju'cje ja ntyja 'naan'han'. Tyi'mats'a na tyi'quistsijñ'ön'han'. Nnda' jöm'an quii' nt'an nan'ñeen cha' mantyi ngüantjönhin na ngantyja n'onhin Cristo. ²²Ya na m'an quii' nt'an nn'an na tyi't'man vantyja n'onhan Cristo, matsijon ja yohin na nnda' nan'xuanhin ee nin'cüantjönhin na ngaquehin na vantyja n'on. Nnda' vaa na mats'a ndëë tsochen nn'an. Min'ninchen na conduihan, matsijon ja yohin cha' ntyja 'naan' jo', ñ'enhin na ntsin'man Cristo ñuaanhin. ²³Tsoñ'en nan'min' mats'a cha' ngavee' ngio nn'an yo juu jñ'oon naya 'naan' Cristo cha' mantyi ntsijön ntyja 'naan' juu naya na ityio Tyo'ts'on jn'aan nn'an na itsin'man jon ñuaanhin.

²⁴Cañjoon' n'onho' xjen na covatjon nn'an na nnan'nonhin, tsoñ'enhan conan'nonhan, majo' xia'nty ninncüii ts'an na ngacüja'han' na nndaa' 'nan. Mantyi jaa mannda' vaa na chuhan' na quinan'chön quii' ts'ian 'naan' Tyo'ts'on cha'xjen na itsicje tsan'ñeen, na nt'aho' na nnda', mantyi 'o' nninncyaa Tyo'ts'on juu naya na ngacüja'han' 'o'. ²⁵Nque nan'ñeen na conan'nonhin, cotquen nquehin xjen cha' min'ncüii nnon tyi'ntsintcüe'han'hin. Cont'ahin na nnda' cha' nndëë ngüenoon'hin ntyjehin. Ndo' juu ts'an na cjentyi jnannon, 'nan na nndaa' jon, chjo ro xjen na nancoo'han'. Majo' jaa na conan'chön ntyja 'naan' Cristo, nninncyaa Tyo'ts'on ncüii naya ndëehë na tyi'xe'quintycüiihan'. ²⁶Ng'e na nnda' vaa, ntyja njan

ja, tyi'conanön na ve' mananöntö. Tyi'cotsijndö cha'na its'aa ts'an na ve' iju'to juu nda' cjoo' jndye. ²⁷Chito nnda' mats'a, ja maquën navi' juu si'ts'o njan cha' cüanguee'han' na maquën xjenhan' cha' vi na jndë tyincyä jñ'oon ndëë nn'an, tyi'xe'quitso Tyo'ts'on na tyi'xe'cüijnt'ue ntyja njan.

**'Nan na cotji' nn'an cüenta
na njon jndyi nan'xuanhan',
tyi'nan't'maan'ho'han'**

10 'O' ntyjë na vantyja n'onho' Cristo, nt'ue ts'ön na cañjoon' n'onho' ntyja 'naan ndochiihi nn'an judíos xjen na jnanhin juu ndyuaa Egipto. Tsoñ'en nan'ñeen tomandyi'hin nacjee' chincyu xjen na tots'i'man Tyo'ts'on nato ndëëhan na tyeca' ng'ehin xjen na jndui'han juu ndyuaa'ñeen ndo' na tet'iohan juu Ndaandue Ve. ²Juu xjen'ñeen ya na jnan'jonhan yo Moisés na toquintyja chincyu'ñeen nacjohan, ndo' na tenonhin ndaandue'ñeen, joo nan'min' na tquenonhan, itsijonhan' joochan' cha' ya na cont'ë yo xuee' Jesús. ³Ndo' mantyi tsoñ'enhan tocüa'han juu maná na toninncyaa Tyo'ts'on na tonanhan' toquiñoon'ndue. ⁴Ndo' mantyi tsoñ'enhan tēhan ndaa na toninncyaa jon ndëëhan. Ee mancha'chen xjen tom'aan jon yohan na toquiñjonhin nato'ñeen. Ndo' s'aa jon na jndui' ndaa quii' tsjö' t'man. Nquii Cristo conduihin juu tsjö'ñeen. ⁵Majo' min na jndye nnon na totejndei Tyo'ts'on nan'ñeen, tata'nguee'hin 'nan na nt'ue ts'on jon yohan. Ndo' tsojnaan' jo', majndyentyihan tjëhin juu ndyuaa'ñeen najion na tyi'cova' ya.

⁶Tsoñ'en joo 'nan na toquenon nan'ñeen nan'xuanhan' ncüii 'nan na quitsi'manhan' ndëëhë, cha' quitscu'han' na nin'quinan'cjaa' nn'ön 'nan tyia cha'xjen na tont'a nan'ñeen. ⁷Ng'e jo', joo 'nan na conan't'maan' nn'an na chito Tyo'ts'on conduihan', min tyi'nan't'maan' 'o'han'. Ee vaa jñ'oon na jndui nacjoo' jñ'oon' jon ntyja 'naan nan'ñeen na itsohan': "Tyecüendyuaahin na ntcüa'han ndo' na ncüehin, jndë jo' jnan'quintyjahän na jnan'jonhan nnon juu quison dye chjo'ñeen na jnan'yahin." ⁸Min tyi'nc'ön jaa yo nn'an na ve' ndö' ro cha'xjen jnt'a vendye joo nan'ñeen. Ndo' tsojnaan' na nnda' vaa na jnt'ahin, ninncüii xuee s'aa Tyo'ts'on na tjë ntcyü ncho'ndye minhan. ⁹Min tyi'nt'a ncüii nnon 'nan natyia cha' nnintyincyoo' na aa ntycüii na t'man ts'on jon yo jaa, cha'xjen jnan'tja nn'an Israel, ndo' tsojnaan' jo' s'aa jon na tjëhan na totquii quindu vjehin. ¹⁰Min tyi'nan'nc'uaa' nn'ön na tonnon jon cha'na tont'a vendye nan'ñeen. Ee xjen na jnt'ahin na nnda', jñon jon ángel 'naan' jon na scüje tsan'ñeen jndye jndyihan.

¹¹Tsoñ'en nan'min' na toquenon nn'an Israel'ñeen, conan'quindyihan' jaa na tanan'jön yo 'nan na tont'a nan'ñeen. Ee jñ'oonmin' tonduihan' cha' quitsi'manhan' ndëë nchu vaa ngotsam'an ndyu min juu na vavindyö na ngitsu tsonnangue. ¹²Mang'e jo', juu ts'an na itsitiu na tyi'xe'quitsitjahin ng'e na t'manntyichen na vantyja ts'on

juu, quits'aa juu cüenta na tyi'ntsquioocjehan'hin 'io cha. ¹³Ee 'nan na coquenonho' na ityii'han' ng'eehan' 'o' na quinan'tjaho' tonnon Tyo'ts'on, manin'cüejonhan' cha'xjen na coquenon tsoñ'en nn'an. Majo' itsiquindë jon jñ'oon na jndë tco' jon 'ndyo jon, ee xia'ntyi 'nan na ntyjii jon na nndëë nnanho', mantyjantyi jo' ro na ncyaa jon na ngenonho'. Ndo' ngüiañoon' jonho' quityquii'han', cha' nndëë nnanho' yohan'.

¹⁴Mang'e na nnda', 'o' ntyjë na vantyja n'onho' Cristo na vi'ntyji 'o', joo nn'an na conan't'maan'hin ncüii 'nan na jnan'ya nn'an, nqueho' cüingioho' ntyja 'naan'han' cha'vijon ts'an na inannon jndyi juu na vaa na toncuu'. ¹⁵Matsinën jñ'oonmin' ndëëho', 'o' na conduiho' nn'an na jnda' nquen. Nqueho' quitji'ho' cüenta nchu vaa itsiquindyihan'. ¹⁶Juu xjen na covatjon jaa na concya naya Tyo'ts'on na covë juu 'nan na ñjon vaso, itsi'manhan' na conan'jön ntyja 'naan' juu neon' Cristo. Ndo' mantyi ya na cotyjë tan' tyoo', itsi'manhan' na conan'jön ntyja 'naan' sii' jon na tenon jon navi' t'man nnon tsonjn'aan ntyja njanhan. ¹⁷Juu tyoo'ñeen, min na ninncüiihan', ya na jndë tui xjen ntan'han', jndyehan' condë. Mannda' vaa na itsijonhan' ntyja njanhan, min na jndye jaa, ninncüii si'ts'o condui jaa.

¹⁸C'oon' n'onho' ntyja 'naan' juu tmaan' nn'an Israel. Nque ntyee 'naan nan'ñeen na cotquiihin s'i quioo' na coninncyaa nan'ñeen na conan't'maan'hin Tyo'ts'on,

conan'jon ntyee'ñeen ntyja 'naan' juu nnontyiu naijon na condui ts'ian'ñeen. ¹⁹¿Nchu vaa na nt'ue ts'ön na quitji'ho' cüenta yo jñ'oonmin' na matsinën? Joo 'nan na conan'ya nn'an na conan't'maan'hinhan' na cha'vijon conduihan' nquii Tyo'ts'on, ¿Aa nin'quitsjö na mayuu' vaa najndeí na nan'xuanhan'? Ndo' joo 'nan na covijnt'ue nan'ñeen na coninncyahinhan' nnon juu nan'ñeen, ¿Aa mayuu' njon jndyi conduihan' na ntejnideihan'hin? ²⁰Joo 'nan na coninncyaa nn'an na conan't'maan'hin nan'ñeen, min'chjo tyi'quinjonhan'. Ee joo nan'ñeen na coninncyahin ndëëhan', coninncyahinhan' ndëë yotyia, ndo' ja min tyi'quint'ue ts'ön na ntsay'onho' jñ'oon yo yotyia. ²¹Juu vaso na cove nn'an na conan'jonhin ntyja 'naan' Cristo, tyi'xe'quindëë nnan'jonho' ntyja 'naan'han' xe na aa mantyi conan'jonho' juu na cove nn'an ntyja 'naan yotyia. Min tyi'je'quindëë nnan'jonho' juu mesa ntyja 'naan' Cristo ndo' mantyi juu ntyja 'naan yotyia. ²²Nquii Tyo'ts'on xuehin yo jaa. Tyi'quint'ue ts'on jon na ncüii nnon 'nan na jnan'ya nn'an, nt'a na njonchenhan', chichen nquii jon. Mang'e jo' tyi'quichuhan' na nt'a ncüii nnon na ntyja 'naan' jo' ndyiaa' ndya' jon jaa, ee juu jon jndeintyichen conduihin, chichen jaa.

Vanaan na nt'aha tsoñ'en, majo' xia'ntyi yo na vengiö ntyjë

²³M'an nn'an na conduihin na ya icüijihan' na nt'aha min'cya ro na nt'ue nn'ön. Jñ'oon'ñeen mayuu'han'

majo' tyi'tsoñ'engan' ntejnedeihan' ts'an na ngaquehin na vantyja ts'on juu. ²⁴Majo' tyi'quichuhan' na ninnquii'chen nc'oon' nn'ön 'nan na nt'ue nn'ön nquëhë, mantyi c'oon' nn'ön nchu vaa nquii nt'aha cha' ngotejnedeihan' nn'an.

²⁵Min'cya ro si' na coninjnt'ua ts'ua, ya na ntquiiho'han', ve' tyi'ngüaxe' na aa tijnt'uehan' na jnan't'maan' nn'an ncüii nnon 'nan na jnan'ya nn'an na cotji'han cüenta na conduihan' Tyo'ts'on. Xe na aa nt'aho' na nnda', yajo' tyi'xe'quits'aahan' na tyi'ya nincjeho' quii' ñuaanho' ntyja 'naan'han'. ²⁶Ee juu tsonnangue yo tsoñ'en 'nan na min nnonhan', conduihan' cüentaa' nquii Tyo'ts'on.

²⁷Xe ncüii ts'an na tyi'covantyja ts'on juu Tyo'ts'on, i'man jon 'o' na quinanj'jonho' na ntcüa'ho' yohin, ta'nan ncüii nnon na itscu'han' na nc'oho' xe na aa nt'ue n'onho'. Ndo' ya na ntcüa'ho' min'cya ro 'nan na ninncyaa jon. Majo' min tyi'nta'xee'ho' na juu si' na cocüa'ho' aa tijnt'uehinhan' na jnan't'maan'han ncüii nnon 'nan na jnan'ya nn'an. Tyi'nts'aahan' na tyi'ya nincjeho' quii' ñuaanho'. ²⁸Majo' xe na aa ngitso ts'an ndëëho' na juu si'ñeen tijnt'uehan' na jnan't'maan'han ncüii nnon 'nan na jnan'ya nn'an, jo' min tyi'ntquiiho'han'. Ee xe na aa ntquiiho'han', nts'aahan' na tyi'ya nincjee' tsan'ñeen quii' ñuaan' juu. ²⁹Chito matsjö na 'o' tyi'ya nnincjeho' quii' ñuaanho', ve' tyi'quint'ue ts'ön na juu ts'an na siquindyii jon 'o' nchu vaa na tijnt'ue si'ñeen, tyi'ya nincjee' juu quii' ñuaan' juu.

Majo' nndëë nts'aahan' na ncüii ts'an na vantyja ts'on Jesús m'aan'

ts'on juu na ndu na tyi'quichuhan' na ntcüa' juu ng'e na tyi'ya nincjee' ncüiichen ts'an qui' ñuaan' juu.

³⁰Ee ntsitiu juu ng'e na incyaa juu na ya Tyo'ts'on ntyja 'naan' 'nan na icüa' juu, jo' tyi'quichuhan' na ngitso ncüiichen ts'an na tyi'ya na its'aa juu ee jndë tyincyaa juu na ya jon ntyja 'naan'han'. ³¹Ng'e na nnda', xe na aa cocüa'ho', oo min na aa coveho', oo min'cya ro nnon na cont'aho', quint'aho'han' cha' ntyja 'naan'han' cüit'maan' nquii Tyo'ts'on. ³²Ndo' juu na vja na cotsam'anho', min ncüii nnon tavint'aho' na nts'aahan' na ntsitja ncüiichen ts'an nnon jon, min tondëe joo nn'an judíos, min ndëë nque nn'an na chito judíos conduihin, min ndëë nque nn'an na conduihan tmaan' cüentaa' Tyo'ts'on. ³³Ja ntyja njan, ndö vaa na mats'a, mats'a tsoñ'en na condëë mats'a cha' tsoñ'en nn'an ngavee' ngiohin. Tyi'cotsichön na juu na mats'a na xia'ntyti ncö quitejnedeihan', mant'uë na quitejnedeihan' jndye nn'an, cha' ngüentyja xjen na ntsin'man Tyo'ts'on ñuaanhan.

11 Cha'xjen na cotquenho' cüenta na maju'cje ja nnon Cristo, jo' cü'aho' ja, ee ja jöntyja yo jon cha'xjen na tots'aa nquii jon.

**Ndö vaa c'on nanntcu
xjen na covatjon nn'an na
conan't'maan'hin Tyo'ts'on**

²O' ntyjë na vantyja n'onho' Cristo, njon jndyi nchji na covañjooon' n'onho' joo jñ'oon na tots'i'man ndëëho' min tyi'co'ndyeho'han'. ³Majo' nt'ue ts'ön na cüaa' n'onho' jñ'oonva.

Cha'xjen nquii Tyo'ts'on
 conintquehin nnon Cristo, mantyi
 nquii Cristo conintquehin ndëë
 ncüii cüii jaa. Mannda' vaa
 itsijonhan' na conintque ts'an nnon
 scuu' juu. ⁴Mang'e na nnda', ncüii
 tsans'a xjen na itsinin juu nnon
 Tyo'ts'on oo na incyaa juu jñ'oon'
 jon ndëë nn'an, juu xjen'ñeen xe na
 aa ñjon 'nan xquen juu, itscüejnaan'
 juu nquii jon na conduihin xquen
 juu. ⁵Majo' ncüii tsanscu, xe na
 aa tyi'quityion juu 'nan xquen
 juu xjen na itsinin juu nnon
 Tyo'ts'on oo na ncyaa juu jñ'oon'
 jon, itscüejnaan' juu nquii jon na
 conintquehin nnon juu. Ndo' na
 nnda', itsijonhan'hin na cha'vijon
 na jndë tinqui'ñ'en soxquen juu.
⁶Ee xe na aa tyi'quint'ue ts'on
 tsanscu na ntscu' juu soxquen
 juu, yantyi na ninnqui'ñ'enhan'.
 Ndo' xe na aa jnaan' jndyi juu
 na nnda', yajo' quityion juu 'nan
 xquen juu. ⁷Majo' tyi'ichuhan' na
 juu tsans'a ndyion juu 'nan xquen
 juu xjen na ntsinin juu nnon
 Tyo'ts'on ee jnduihin cha'vijon
 nquii jon ndo' condit'maan' jon
 ntyja 'naan' juu. Ndo' majo'nty
 nquii tsans'a condit'maan'hin
 ntyja 'naan' juu tsanscu. ⁸Ee chito
 tsanscu tijnt'ue Tyo'ts'on na sia jon
 tsans'a, tijnt'uehin tsans'a na sia
 jon tsanscu. ⁹Mín chito na sia jon
 tsans'a na quitejndeihaan' tsanscu,
 sia jon tsanscu na quitejndeihaan'
 tsans'a. ¹⁰Mang'e na nnda', icanhan'
 na quityion tsanscu 'nan xquen
 juu, cha' quitsi'manhan' na m'aan
 nin juu na co'xenhin, ndo' mantyi
 ng'e na cotquen ángeles cüenta
 nchu vaa na vam'aan juu. ¹¹Majo'

ntyja njan jaa nn'an na m'an nacje
 'naan' Cristo, xia'ntyí itsiquindëhan'
 tsans'a ya na m'aan scuu' juu,
 ndo' mantyi ntyja 'naan' tsanscu,
 itsiquindëhan'hin ya na m'aan
 saa' juu. ¹²Ee cha'xjen jñ'oon na
 mayuu' na tijnt'ue Tyo'ts'on tsans'a
 na sia jon tsanscu, mantyi jñ'oon
 na mayuu' na m'aan tsans'a ng'e na
 singui tsanscuhin. Ndo' ve joohin
 yo tsoñ'en na tqwen jon, m'anhin
 ng'e ntyja 'naan' nquii jon.

¹³Manquentyiho' quitji'ho' cüenta
 na aa cüji'yahan' na itsinin tsanscu
 nnon Tyo'ts'on na tyi'quityion
 juu 'nan xquen juu. ¹⁴Nn'an na
 ninvaa tsonnangue cotji'hin cüenta
 na itscüejnaan'han' tsans'a xe
 na aa tonco soxquen juu. ¹⁵Majo'
 tsanscu, icüji' scuhan'hin xe na
 aa tonco soxquen jon. Mang'e na
 nnda', tyincyaa Tyo'ts'on na tonco
 sonquenhan cha' juuhan' ntscu'han'
 nquenhan. ¹⁶Majo' xe na aa ñ'enho'
 na nin'quinan'jndyeho' jndyueho'
 ntyja 'naan' juu jñ'oon na ñjon 'nan
 nquen nanntcu, ninnquii'chen nnda'
 vaa na conan'jnt'á, ndo' mantyi
 nque nn'an na conduihan tmaan'
 cüentaa' Cristo ncüii cüii joo najon
 na conan't'maan'han jon, mannda'
 vaa conan'jonhan ntyja 'naan' juu
 jñ'oon'ñeen.

**Ntyja 'naan' tyoo' yo vaso
 na tqwen ta Jesús**

¹⁷Jñ'oon na macüjintyëchën,
 ndiquindëë na ntsjö na ya cont'aho'.
 Ee juu xjen na covatjonho' na
 conan't'maan'ho' Tyo'ts'on,
 tyi'itejndeihaan' 'o' na ngaqueho'
 tyquii' na vantya n'onho' jon,
 majndeichen itsintcüe'han' 'o'.

¹⁸Ee jndë jndyi na juu xjen na covatjonho' na nnan't'maan'ho' jon, tyi'xoncüii m'anho' yo ntyjeho' na vantyja n'on jon. Ndo' vantyja ts'ön na cont'aho' na nnda'. ¹⁹Ee its'aahan' na mayuu' na m'an nn'an quii' nt'anho' na tyi'ninncüii jñ'oon na conan'manhin cha' quitsi'manhan' nin 'o' na xoncüee' n'onho' ntyja 'naan' Cristo. ²⁰Ee juu xjen na covatjonho' na nan'jonho' na ntcüa'ho' na covañjooon' n'onho' na tue' ta Jesús, covityincyoo' na mayuu' na chito cocüa'ho'han' cha'xjen na sijnda' nquii jon. ²¹Ee tyi'xoncüee' n'onho' yo ntyjeho' ya na cocüa'ho' ntyja 'naan' Cristo. Ee ñ'enho' na tyuaa' cota'ho' na ntcüa'ho'han', ndo' joo nn'an na tinioon' cotsque, ta'nan 'ndyihan' na nninjnt'uehin. Mantyi ñ'enho' na jndye coveho' ata xjen condyeho'. ²²Majo' xe na aa ninjndo' jndyihoh', cüa'ho' ndo' cüeho' nt'aahoh', ee juu 'nan na cont'aho' conan'man nquii'ho' na tyi'cuee' n'onho' nque ntyjeho' na conduihin tmaan' cüentaa' Tyo'ts'on ndo' mantyi conan'cüejnaan'ho' joo ntyjë na mantyi vantyja n'on Cristo na jñen' jndyihin. Ndo' na nnda' cont'aho', ¿Aa conan'tiuho' na chuhan' na quitsjö na ya jndyi cont'aho'? Min'chjo ndincyaaahan' na nts'ahan'.

Na sijnda' ta Jesús ntyja 'naan' tyoo' yo vaso

(Mt 26:26-29; Mr 14:22-25; Lc 22:14-20)

²³Ee nquii ta Jesús si'man jon nnön juu jñ'oon na tots'i'man ndëëho'. Maninjuu tijaan na vitjachen na tyincyaa ts'an cüentahin nduee nn'an na t'uehan

jon, ty'oon jon tyoo', ²⁴Ndo' vi na jndë tyincyaa jon na ya Tyo'ts'on ntyja 'naan'han', tyjee jon tan'han', ndo' tso jon ndëë nn'an na cotsay'onhan jñ'oon yo jon: “Cy'onho' tyoo'va, juuhan' conduihan' si'ts'o njan na mancya na ncü'io ntyja 'naanho'. Mannda' vaa quint'aho' ncüii cüii jnda na cocüa'ho'han' na covañjooon' n'onho' ja.” ²⁵Mantyi macüajon s'laa jon yo vaso, vi jndë na tcüa'han, ty'oon jonhan', tso jon: “Ntyja na ncü'io, juu vasova tsixuanhan' jñ'oon xco na macö' 'ndyö yo n'eön ncö. Mannda' vaa quint'aho' na cüeho'han' ncüii cüii jon na covañjooon' n'onho' ntyja na mats'a.” Ndö vaa jñ'oon na si'man jon nnön. ²⁶Ng'e na nnda', tyi'ncüii cüii jon na cocüa'ho' juu tyoo'va ndo' na coveho' na ñjon vasova, conan'man nquii'ho' ndëë nn'an juu na tue' ta Jesús ata xjen na nndyo ntcüee' nnda' jon.

Tyoo' yo vaso na tquen ta Jesús, quitquën cüenta na conan'jön ntyja 'naan'han'

²⁷Ee na nnda', juu jñ'oonva' nin'quitsiquindyihan' na min'ninchen ts'an na tyi'cüentahin na ve itsijontohin na cotyje nn'an tyoo' ndo' na covehin na ñjon vaso ntyja 'naan' na tue' ta Jesús, juu jnaan' tsan'ñeen itsijonhan' juuhan' cha'na jnan nque nn'an na tanhin na cue' ta Jesús. ²⁸Mang'e na nnda', vitjachen na nnan'jonho' na ntcüa'ho' juu tyoo'ñeen ndo' na ncüeho' na ñjon juu vaso'ñeen, ncüii cüiiho' quitji' nqueho' cüenta na aa ya cotsam'anho' na tonnon Tyo'ts'on,

ndë jo' ntcüa'ho' ndo' ncüeho'han'.

²⁹Ee min'ninchen ts'an na itsijonhin xjen na cocüa' nn'an ndo' na covehan ntyja 'naan' na tue' ta Jesús, xe tyi'iquen ya tsan'ñeen cüenta juu na njon jndyi condui si'ts'o 'naan' ta Jesús, ndo' na iciüa' juu yo na i'u juu, itsijnda' nquiihan' na quit'uiihan'hin.

³⁰Mang'e na nnda' vaa na cont'aho', jo' majndyeho' m'anho' na v'iho' ndo' ta'nan na jndëho' yo si'ts'o 'naanho', ata ndyii' ntyjeho' na jndë tjëhan.

³¹Majo' xe na aa ntji' nquë cüenta na aa xoncüee' nn'ön na cotsam'an ntyja 'naan' Jesús, tyi'xe'canhan' na ntco'xen Tyo'ts'on jaa. ³²Majo' xe na aa nt'uii jon jaa ng'e na conan'tja jaa, ncyaa jon na its'aavi'han' jaa nanein. Its'aa jon na nnda' cha' ya na nguee' xuee na ntco'xen jon nque nn'an na tyi'covantyja n'on Cristo, tyi'xe'canhan' na quit'uii jon jaa cha'xjen juu 'nan na nts'aa jon yo joo nan'ñeen.

³³Mang'e jo' 'o' ntyjë na vantyja n'onho' Cristo, ya na conan'jonho' na ntcüa'ho' juu na sijnda' ta Jesús, cüendoo' 'o' ntyjeho' cha' tojnaan' nnan'jonho' na ntcüa' 'o' juuhan'.

³⁴Ndo' xe ncüii 'o' m'aa na ninjndo' juu xjen na covancüiiho' na ntcüa'ho' ntyja 'naan' na tue' ta Jesús, cüa' jndyee juu vaa' juu, ndë jo' ntsijonhin ntyja 'naan'han'. Ee na nndui na nnda', tyi'xe'canhan' na quit'uiivi' Tyo'ts'on 'o'. Ndo' ntyja 'naan' joo mañoon jñ'oon na cota'xee' 'o' nnön, cuëjndyëe na m'anho', ndo' ntsijnt'a jahan'.

**Naya na itsiquindaa'
Espíritu Santo jaa**

12 'O' ntyjë na vantyja n'onho' Cristo, vaa jñ'oon

na nt'ue ts'ön na cüaa' ya n'onho' ntyja 'naan' ncüii ncüii nnon na itsiquindaa' Espíritu Santo jaa na ntyja 'naan' joohan' na condëe cotye'ntjön nnon Tyo'ts'on.

²'O' mangio yaho' na toxen'chen vitjachen na ndyeho' jñ'oon naya ntyja 'naan' Jesús, joo jñ'oon na tonan'nein nn'an ntyja 'naan' nan na conan't'maan'han na ndiquinan'neihan', tovachuhan' 'o' na tonan't'maan'toho' joohan'.

³Mang'e na nnda', juu ts'an na m'aa nacje 'naan' nquii Espíritu Santo, tandincyaahan' na ncju' tsan'ñeen ts'onnan' nacjoo' Jesús. Mantyi xia'ntyti xe na aa tsixuan ts'an Espíritu Santo, jo' na nndëe ngitso juu na nquii Jesús conduihin na itye'ntjon jonhin.

⁴Nquii Espíritu Santo na nan'xuan, jndye nnon naya min na itsiquindaa' jon jaa cha' condëe cont'aha ts'ian 'naan' nquii ta Tyo'ts'on, majo' manquiintyi Espíritu Santo incyaa jon na conan'xuan ncüii cüii nnon ts'ian'ñeen. ⁵Ndo' nquii Tyo'ts'on, jndye nnon min na itsijnda' jon cha' condëe cotye'ntjön nnon Cristo, majo' juu jon ninncüiihin na conduihin na itye'ntjon jon tsoñ'en jaa. ⁶Ndo' mantyi jndye nnon min na incyaa Tyo'ts'on ndëehë na covijnt'ue jonhan' na condui ts'ian 'naan' jon. Majo' ninncüii jon itsijnda' jon ncüii cüii nnon na nan'xuan cha' condëe cont'a juu ts'ian'ñeen. ⁷Ndëe ncüii cüii jaa na vantyja nn'ön Cristo, incyaa Espíritu Santo nin ncüii nnon ts'ian na nan'xuan cha' quitejndeihan' joo nn'an cüentaa' Cristo. ⁸Nnon ncüii ts'an incyaa Espíritu na

itsinin juu jñ'oon na itsijnda' juu nquen nn'an ntyja 'naan' Jesús, ndo' nnon ncüiichen ts'an majuuntyi Espíritu incyaa jon na ya itsi'man tsan'ñeen nchu vaa na itsiquindyi jñ'oon naya ntyja 'naan' Jesús.

⁹Ndo' nnon ncüiichen ts'an nquiiintyí Espíritu incyaa jon na t'manntyichen na vantyja ts'on juu Tyo'ts'on, ndo' nnon ncüiichen ts'an incyaa jon na condëe na itsin'man tsan'ñeen nn'an v'i. ¹⁰Nnon ncüiichen ts'an ncyaa Espíritu na condëe its'aa tsan'ñeen ts'ian na tyi'xe'quinduihan' na ve' najndei nquii juu. Ndo' nnon ncüiichen ts'an incyaa jon na ya jndyi incyaa juu jñ'oon' Tyo'ts'on. Mantyi nnon ncüiichen ts'an incyaa jon na ivaa' ts'on juu ntyja 'naan' ts'ian na tsixuan ncüii ro cüii ts'an, aa ntyja 'naan' nquii Espíritu Santo, jo' na condui ts'ian'ñeen ndo' aa ntyja 'naan' mañoon espíritu na conan'vi'nn'an. Ndo' m'an nn'an na incyaa jon na ya conan'neihin mañoonchen nnon jñ'oon. Ndo' nnon ncüiichen ts'an incyaa jon na condëe itscüenon juu nchu vaa itsiquindyi joo jñ'oon'ñeen na vandya'han'. ¹¹Majo' xia'ntyí nquii Espíritu incyaa jon na condëe cont'a nn'an ncüii cüii nnon joo ts'ianmin', ndo' cha'xjen na itsijnda' nquii jon, jo' covejndyo ts'ian na incyaa jon nnon ncüii ncüii ts'an.

Tsoñ'en jaa ninncüii si'ts'o condui

¹²Si'ts'o 'naan' ts'an, ninncüiihan' min na jndye nnon na quiñjon'han'. Majo' min na jndye nnon quiñjon'han', ninncüii si'ts'o conduihan'. Mannda' vaa na

itsijonhan' ntyja 'naan' nquii Cristo. ¹³Tsoñ'en jaa s'aa Espíritu na ninncüii si'ts'o condui ng'e na jnt'ëhë yo xuee' Jesús, min na aa nn'an judíos jaa oo min na aa condui jaa mañoon tsjan nn'an, aa nn'an na cotye'ntjontyen ndëe patrón ndo' aa nn'an na m'an xjen 'naan' nque. Tsoñ'en jaa itsijonhan' na cha'vijon ninncüii ts'an condui jaa ng'e ncüii cüii jaa nan'xuan maninjuuntyi Espíritu na condui Tyo'ts'on.

¹⁴Si'ts'o 'naan' ts'an chito ninncüii nnon tsixuanhan', jndye nnon na quiñjon'han'. ¹⁵Jo' xe na aa ngitso x'ee ts'an: “Ja tyi'tsixuan ntyja 'naan' si'ts'o 'naan' tsanva' ng'e chito nt'ö jon condui ja”, Min xe na aa ngitsohan' na nnda', tyi'xe'quits'aahan' na juu x'ee tsan'ñeen tyi'tsixuanhan' ntyja 'naan' si'ts'o 'naan' juu. ¹⁶Ndo' xe aa juu tsö'nqui ts'an ngitsohan': “Ng'e na chito ténnon tsanva' ja, jo' na tyi'quitsixuan ntyja 'naan' si'ts'o 'naan' juu.” Min xe na aa ngitsohan' na nnda', tyi'xe'quits'aahan' na juu ténnon tsan'ñeen tyi'quitsixuanhan' ntyja 'naan' si'ts'o 'naan' juu. ¹⁷Ee xe ninvaa si'ts'o 'naan' ts'an xia'ntyí tsixuanhan' ténnon juu, yajo' ñnchu ya na nndyii juu? Ndo' mantyi xe ninvaa si'ts'o 'naan' juu tsixuanhan' tsö'nqui juu, tyi'je'quindëe na ncy'oon juu jndyee' 'nan. ¹⁸Majo' ncüii cüii nnon si'ts'o njanhan, jndë tqen Tyo'ts'onhan' cha'xjen na nt'ue ts'on nquii jon. ¹⁹Ee xe na aa ninvaa si'ts'o 'naan' ts'an, ninncüii nnon tsixuanhan', tyi'je'quitsixuanhan' na quindëhan'. ²⁰Majo' cha'xjen na cotquenho'

cüenta, min na jndye nnon tsixuan juu si'ts'o 'naan' ts'an, ninncüii conduihan'.

²¹Mang'e na nnda', juu ténnon ts'an ndincyaahan' na ngitsohan' nnon nt'ö juu: "Tayuu jnt'ue ja 'u'." Min xquen ts'an ndincyaahan' na ngitsohan' ndëë ng'ee ts'an: "Tayuu jnt'ue ja 'o'." ²²Majo' chito na nnda' vaa. Ee ncüii cüii nnon si'ts'o njanhan na cotji' cüenta na tyi'njon tsixuanhan', joohan' jnt'uentyichenhan'. ²³Ndo' ncüii cüii nnon si'ts'o njanhan na cotji' cüenta na tyi'njon nan'xuanhan', joohan' yantyichen na cota'ntyjêê'han'. Ndo' ncüii cüii nnonhan' na jn'an ngiö na njnty'ia nn'adhan', njonchenhan' cont'a na cot'ëhan'. ²⁴Majo' joo ncüii cüii nnon si'ts'o njanhan na tanin min na aa cojnty'ia nn'adhan', tyi'icanhan' na ngit'ëhan'. Majo' nquii Tyo'ts'on jndë sitjon' jon ncüii cüii nnon si'ts'o njanhan cha' ncüii cüiihan' na tyi'njon nan'xuanhan', caquinjonhan'. ²⁵Nnda' s'aa jon cha' tanin ncüii nnon si'ts'o na ntsitiu juu na tyi'cüijnt'ue ncüiiichen nnonhan'. Its'aa jon na nnda' cha' ncüii cüii nnonhan' cüejon c'oon' n'onhan ntyja 'naan' ntyjehan.

²⁶Ncüii nnon si'ts'o 'naan' ts'an, ya na vi' iquenonhan', vi' iquenon ninvaa si'ts'o 'naan' juu, mantyi juu si'ts'o 'naan' ts'an xjen na itsit'maan'han' ncüii nnonhan', ninvaahan' ya jndyi nchjiihan'.

²⁷Nqueho' mannda' vaa na itsijonhan' ntyja 'naanho'. 'O' conduiho' si'ts'o 'naan' nquii Cristo, ndo' ncüii cüiiho' conduiho' ncüii cüii nnon na quiñjon'han'. ²⁸Quii'

nt'an tmaan' nn'an na conduihin cüentaa' Tyo'ts'on, t'ua jndyee jon ts'ian ndëë nn'an na jñon jonhan ndëë nn'an yo jñ'oon naya 'naan' jon. Ndo' jndë ve i'ua jon ts'ian ndëë nn'an na coninncyahin jñ'oon na itsi'man Tyo'ts'on ndëëhan, ndo' jndë ndye tquen jon nn'an na conan'manhin nchu vaa itsiquindyi joo jñ'oon'neen. Jndë jo' sijnda' jon nn'an na condëë cont'ahan ts'ian na tyi'je'quinduihan' ntyja 'naan' najndë nquehan. Mantyi t'ua jon ts'ian ndëë nn'an na conan'n'manhin nn'an v'i cha'xjen na tots'aa nquii Jesús, mantyi nn'an na cote'jndeihin ntyjehin. Ndo' ndëë nn'an na vantyja n'on, t'ua jon ts'ian na quinan'jnda'han nchu vaa nc'oon ts'ian 'naan' jon, ndo' na mats'ia sijnda' jon nn'an na condëë conan'neinhan mañoonchen nnon jñ'oon, chito jñ'oon na mancüiiixjen na conan'neinhan. ²⁹Chito tsoñ'enhan conduihan nn'an na jñon jonhan ndëë nn'an yo jñ'oon naya 'naan' Cristo. Min chito tsoñ'enhan conduihan nn'an na i'ua jon ts'ian ndëëhan na co'o ncyahin juu jñ'oon naya. Mantyi chito tsoñ'enhan na i'ua jon ts'ian ndëëhan na quinan'manhin nchu vaa itsiquindyi jñ'oon'neen. Min chito tsoñ'enhan tyincyaa jon na condëë cont'ahan ncüii cüii nnon ts'ian na tyi'je'quinduihan' ntyja najndë nquehan. ³⁰Mantyi chito tsoñ'enhan tyincyaa jon na condëë conan'n'manhin nn'an v'i cha'xjen na tots'aa nquii ta Jesús, min chito tsoñ'enhan tyincyaa jon na condëë conan'neinhan mañoonchen nnon jñ'oon. Min chito tsoñ'enhan

condëe conan'cüenonhan jñ'oon nchu vaa nin'quitsiquindyi joo jñ'oon'ñeen na conan'nein nan'ñeen. ³¹Majo' yo mancha'chen n'onho' quitanho' nnon Tyo'ts'on na ntsiquindaa' jon 'o' ncüii nnon ts'ian na njonntyichenhan'.

Ndo' nanein hin mantsi'man ndëëho' ncüii nnon na c'onho' na tonnon Tyo'ts'on na juuhan' njonntyichenhan', chintyi joo ts'ianmin'.

**Njon jndyi tsixuanhan' na
quinan've'ngiö nn'an**

13 Min xe na aa condëe matsinën mañoonchen nnon jñ'oon na conan'nein nn'an, na chito jñ'oon na mancüiixjen na matsinëhan', ndo' aa mantyi jñ'oon na conan'nein ángeles, majo' xe na aa tyi'quitsivi'ntyji nn'an, itsijonhan' ntyja njan cha'vijon ncüii xjo na c'uaatohan' oo cha'na nejo quintsein na c'uaa. ²Ndo' min xe na aa incyaa Tyo'ts'on na condëe mancyaa jñ'oon na itsi'man jon nnön, ndo' xe na aa condëe mavaa' ts'on tsoñ'en jñ'oon na min'jon tacotsi'man jonhan' ndëe nn'an, ndo' xe aa mavaa' ts'ön tsoñ'en ntyja 'naan' jon, ndo' min xe aa t'man mavantyi ts'ön jon ata ndëe ntscüejndyö naijon na minntyjee' ntyo' t'man, xe na aa tyi've'nchji nn'an, tyi'quinjon ja. ³Ndo' mantyi min xe na aa tsoñ'en 'nan na manay'ön, mancyahan' ndëe nannin'nen', ndo' ata xe na aa mancyaa na nnan'cuee' nn'an ja yo chon, majo' xe tyi'tsivi'ntyji nn'an, min'chjo tyi'quinjon ja.

⁴Juu ts'an na vi'ntyjii juu nn'an, je'quityioon' ts'on juu yohan.

Ts'an na vi'ntyjii juu nn'an, ya ts'an hin yohan, tyi'xe'quitsitëe' ts'on juuhan, tyi'tsis'ahin, tyi'tsiscuhin, tyi'c'oon' ts'on juu na nquii juu taquintyi na t'man conduihin. ⁵Ya na vi'ntyjii ts'an nn'an, tyiquits'aa juu na cüejnaan' ncüiichen ts'an, tyi'quitsichon juu na quindui 'nan na nt'ue ts'on nquii juu, tyi'tsioncuu' hin yo nn'an, tyi'itsue juu natyia na cont'a nn'an hin. ⁶Ts'an na m'aan na vi'nchjii juu nn'an, tyi'c'oon juu na neiin' jndyi juu natyia na cont'a nn'an, majo' neiin' jndyi tsan'ñeen na cotsam'an nn'an ntyja 'naan' juu jñ'oon na mayuu'. ⁷Ts'an na vi'ntyjii juu nn'an, tyije'quitsinin juu ndëe nn'an jñ'oon na tyi'ya ntyjii juu ntyja 'naan' ncüiichen ts'an, ninnquii'chen juu jñ'oon ya na ndyii juu ntyja 'naan' tsan'ñeen, juuhan' ngantyi ts'on juu. Ntyja ts'on juu na yantyiichen nc'oon tsan'ñeen na tonnonchen, ndo' tyi'ndyii juu na minndoo' juu na yantyiichen ntquenon tsan'ñeen.

⁸Juu na vi'nchjii Tyo'ts'on nn'an, tyi'jon quintycüiihan'. Majo' mangüentyja xjen na ntycüii na conan'nein nn'an jñ'oon na itsi'man jon ndëëhan, ndo' mantyi ntycüii na conan'nein nn'an mañoon nnon jñ'oon na chito jñ'oon na mancüiixjen na conan'neinhan. Mantyi juu na covaa' n'on nn'an ntycüii ntyja 'naan'han'. ⁹Ee joo jñ'oon na covaa' nn'ön, ve' nintan'han', ndo' majo'ntyji ntyja 'naan' jñ'oon na coninncyaa, ve' nintan'han'. ¹⁰Majo' juu xjen na ncüjee' nquii jon na conduihin na quindëe condui jon, yajo' juu

na ve' nintan'han' ntycüiihan',
taje'cantyichenhan' juuhan'.

¹¹Xjen na tichjo ja, totsinen
cha'xjen ncüii yuchjo, tom'aan'
ts'ön cha'na ncüii joo yo'ñeen.
Totsitiu cha'xjen joo joo.
Majo' neinhin na jndë tqe
ja, tavijöm'anntyëchën cha'na
ncüii yuchjo. ¹²Mannda' vaa
na itsijonhan' jaa na m'an nnon
tsonnanguevahin. Chjo ro covaa'
nn'ön jñ'oon na condyëë. Itsijonhan'
ntyja njanhan cha'vijon ts'an na
indyiaa' juu nnon yo jnon na tsë
nnonhan'. Naneinhin tyi'jndye
vaa na mavaa' ts'ön, majo' ndëcya
ncüaa' ya ts'ön cha'xjen na vajnaan'
ya Tyo'ts'on ja.

¹³Ndye nnon min na je'quintycüii
na m'aanhan', juu na covantyja
nn'ön Tyo'ts'on, yo juu na contyja
tycüii' nn'ön na yantyichen nnc'ön
na tonnonchen, ndo' yo nin'juu na
itsivi'nchjii jon nn'an, majo' quii'
nt'an na ndye nnon nan'min', juu
na itsivi'ntyjii jon nn'an, juuhan'
njonntyichenhan'.

Vaa ncüii na njonntyichen, chito na
itsinin ts'an mañoon nnon jñ'oon

14 Jo' cjoo' ya ya n'onho' na
quinan'vengioho' nn'an.
Ndo' yo na mancha'chen n'onho'
quitanho' nnon Tyo'ts'on na nquii
Espíritu Santo ntsiquindaa' jon
ncüii ncüii nnon ts'ian 'naan' jon 'o'.
Mat'manntyichen quint'ue n'onho'
na nndëë nninncyaho' jñ'oon ndëë
nn'an na nt'ue ts'on Tyo'ts'on na
quindyehan. ²Ee minnichen ts'an
na itsinin juu jñ'oon na vandyahan'
yo jñ'oon na mancüiixjen itsinin
juu, nnon Tyo'ts'on itsinin juuhan',

chito ndëë nn'an ng'e tanin ts'an
ivaa' ts'on nin nin'quitsiquindyihan'.
Ee ntyja 'naan' nquii Espiritu
Santo itsinin juu jñ'oon na min'jon
tyi'cotsiquindyi Tyo'ts'onhan' nn'an.
³Majo' juu ts'an na ncyaa jñ'oon
ndëë nn'an ntyja 'naan' na nt'ue
ts'on Tyo'ts'on na quindyehan,
na its'aa tsan'ñeen na nnda'
itejndeihan' joochan na ngaquehin
ntyja 'naan' na vantyja n'onhan, ee
itsijnda'han' nquenhan nchu vaa
na ngom'anhan na tonnon jon, ndo'
mantyi ntsinjoon'han'hin quityquii'
'nan na coquenonhan. ⁴Majo' juu
ts'an na itsinin mañoonchen
nnon jñ'oon na chito jñ'oon na
mancüiixjen itsinin juu, xia'nty
itejndei nquiihin. Majo' juu ts'an na
incyaa jñ'oon ndëë nn'an na nt'ue
ts'on Tyo'ts'on na quindyehan, juu
jñ'oon'ñeen covijnt'uehan' na joo
nn'an na conduihan tmaan' cüentaa'
Cristo na ngaquehin ntyja 'naan'
Tyo'ts'on.

⁵Ya jndyi ntyji xe ncüii cüii 'o'
nndëë nnan'neinho' mañoonchen
nnon jñ'oon yo jñ'oon na
mancüiixjen na conan'neinho',
majo' yantyichen nchji xe na
coninncyaho' jñ'oon ndëë nn'an na
nt'ue ts'on Tyo'ts'on na quindyehan.
Ee juu ts'an na incyaa jñ'oon na
nt'ue ts'on jon na quindyee nn'an,
t'manntyichen conduihin, chichen
juu ts'an na itsinin mañoonchen
nnon jñ'oon, xia'ntyje xe na aa
ntscüenon tsan'ñeen jñ'oon nchu
vaa itsiquindyi jñ'oon'ñeen cha'
ntejndeihan' nn'an na conduihan
tmaan' cüentaa' Cristo. ⁶'O' ntyjé
na vantyja n'onho' jon, xe na nguë
na m'anho', ta'nan ntejndeihan'

'o' xe na aa ntsinën mañoonchen nnon jñ'oon. Xia'ntyi ntejdeihan' 'o' xe na aa ntsi'man ndëëho' ncüii jñ'oon na itsi'man xco Tyo'ts'onhan' nnön, oo na ntsi'man ndëëho' jñ'oon na ntejdeihan' 'o' na ncüaa' yantyichen n'onho' jñ'oon' jon, oo xe na aa nninncyaa jñ'oon ndëëho' na nt'ue ts'on jon na quindyeho', oo xe na aa ntsi'manntyëchën ndëëho' nchu vaa na nc'onho' juu natoo' Cristo.

⁷Min 'nan na cotja' nn'an cha'na tsman flauta oo arpa. Majo' icanhan' na jnda' cüja' ts'anhan' cha' cüaa' n'on nn'an nin son icüja' juu. ⁸Ndo' mantyi ntyja 'naan sondaro je', xe na aa ncüii ntyjehan tyi'jnda' icüja' juu ndu, tyi'xe'cüaa' n'onhan na ngita' yahan na nc'ohin tyia'. ⁹Mannda' vaa na itsijonhan' ntyja 'naanho', tyi'xe'cüaa' n'on nn'an jñ'oon na coninncyaho' xe na aa tyi'quinan'neinho' ndëëhan yo jñ'oon na mancüiixjen ngiohan. Ee xe na ndicüaa' n'onhan jñ'oon na conan'neinho' ndëëhan, ntsijonhan' ntyja 'naanho' cha'vijon na conan'xuaatoho' nnon jndye. ¹⁰Jñ'oon na mayuu' jndye nnon jñ'oon min na covejndyo na conan'nein nn'anhan' nnon tsonnangue. Ndo' ncüii cüiihan', jnda' nchu vaa itsiquindyihan'. ¹¹Majo' ya na ndicüaa' ts'ön jñ'oon na itsinin ncüiichen ts'an, tonnon tsan'ñeen itsijonhan' ja cha'vijon ts'an na ve' venon ya, ndo' majo'ntyi itsijonhan'hin yo ntyja njan. ¹²Ntyji na nt'ue jndyi n'onho' na nquii Espiritu Santo ntsiquindaa' jon ncüii cüii nnon ts'ian na quint'aho', ndo' ng'e na

nnda', icanhan' na cjoo' n'onho' na nninncyaa Tyo'ts'on na nnt'aho' ncüii cüii nnon na ntejdeihan' nque nn'an na conduihan tmaan' cüentaa' Cristo cha' ngaquehan ntyja 'naan' jon.

¹³Yajo' xe ncüii 'o' na ntsinin juu mañoonchen nnon jñ'oon ndëë ntyjeho' na chito jñ'oon na mancüiixjen itsinin juu, can juu nnon Tyo'ts'on na ncyaa jon na nndëë ntscüenon juu 'nan na itsiquindy juu jñ'oon'ñeen cha' cüaa' n'on nn'anhan'. ¹⁴Ee xe na aa matsinën nnon Tyo'ts'on yo mañoon nnon jñ'oon, mayuu' matsinën nnon jon yo ñuan njan, majo' min'ncüii ts'an tyi'quitejdeihan'. ¹⁵Ng'e na nnda', ndö vaa nts'a, ntsinën nnon Tyo'ts'on yo ñuan njan ndo' mantyi yo na mavaa' ya ts'ön nchu vaa itsiquindy jñ'oon na matsinën. Ngita ja alabanzas yo ñuan njan ndo' mantyi yo na mavaa' ya ts'ön nchu vaa itsiquindy jñ'oon na mata. ¹⁶Ee xe ncüii 'o' itsit'maan' juu Tyo'ts'on yo mañoon nnon jñ'oon, ndo' jo' m'aaan ncüiichen ts'an na ndicüaa' ts'on juu jñ'oon na matsinin', 'u' min na taquinjon' na tyincyaa' naya Tyo'ts'on, majo' itscu'han' na ncan juu nnon jon na quindui 'nan na macan', ng'e tataa' ts'on juu jñ'oon na sinin'. ¹⁷Nts'aahan' na taquinjon' na tyincyaa' naya Tyo'ts'on, majo' tana tejndeihan' juu tsan'ñeen na ngaquehin ntyja na vantyja ts'on juu. ¹⁸Mancya naya Tyo'ts'on na ncyaa jon na majndyentyi jñ'oon matsinën yo mañoon nnon jñ'oon, chinchen cha'xjen na conan'nein nqueho'. ¹⁹Majo' juu xjen ya

na m'an ja quii' nt'an nn'an na conduihan tmaan' cüentaa' Cristo, yantyi nchji na nin'on 'ndyo jñ'oon na ntsinën ndëehan na ntejdeihan'hin na ngaquehan ntyja 'naan' jon, chito na ntsinën nqui min jñ'oon na mañoonchen nnon jñ'oonhan'.

²⁰O' ntyjê na vantyja n'onho', juu na covaa' n'onho' ntyja 'naan' jñ'oonva', c'onho' cha'na nn'an na jndê tque, chito cha' yotsca. Majo' ya na nin'quenhan' xjen 'o' na nin'quint'aho' 'nan tyia, quitsantyjaho' cha'na cont'a yoquijndê. ²¹Ee nacjoo' jñ'oon' Tyo'ts'on vaa jñ'oon na itsohan': "Yo nn'an na jnan mañoon ndyuaa na conan'neihin mañoon nnon jñ'oon, yo jñ'oon jndyue joochan ntsinën ndëë nanmin. Majo' min na nnda', tyi'xe'quitquenhin cüenta."

Mannda' vaa na itsiquindy juu jñ'oon'ñeen na sinin Isaiás. ²²Incyaa Tyo'ts'on na ntsinin ncüii ts'an jñ'oon na chito jñ'oon na mancüiixjen tsinin juu. Juu ts'ian'ñeen tsixuanhan' jn'aan tondëë nque nn'an na tyi'covantyja n'onhan jon. Majo' ya na nninncyaa ts'an jñ'oon na nt'ue ts'on jon na quitejdeihan' nn'an na vantyja n'onhan jon, juu ts'ian'ñeen tsixuanhan' jn'aan tondëë nan'ñeen, chito ndëë nn'an na tyi'covantyja n'on. ²³O' na conduiho' tmaan' cüentaa' Cristo, quinan'tiuho' na nin 'nan nts'aahan' xe juu xjen na covatjonho' na conan't'maan'ho' jon, ndo' ncüii cüiiho' ngita'ho' na conan'neinho' mañoonchen nnon jñ'oon na chito jñ'oon na mancüiixjen na conan'neinho'.

Ndo' juu xjen'ñeen xe na aa ngaquee' ncüii ts'an na tyi'covaa' ts'on juu jñ'oon' Tyo'ts'on, oo na tyi'covantyja ts'on juu jon, ndo' na nndyii juu na nnda' vaa na conan'neinho', ¿Aa chi ncüiji' juu cüenta na jndê tinan' 'o'? ²⁴Majo' xe juu xjen na coninncyaho' jñ'oon' Tyo'ts'on, ndo' ngaquee' ncüii ts'an na m'anho' na tyi'covaa' ts'on juu jñ'oon' jon oo na tyi'covantyja ts'on juuhin, nts'aahan' na ntsityiahan' nchjii juu ntyja 'naan' jnaan' juu, ee jñ'oon na conan'neinho' ntsi'manhan' nnon juu na vaa jnaan' juu. ²⁵Juu xjen'ñeen tsoñ'en 'nan natyia na m'aan quii' ts'on tsan'ñeen na ve'nty'iu, ntsiquinaan jñ'oon'ñeenhan', yajo' ntconxtye juu na ntsit'maan' juu Tyo'ts'on ndo' ncüiji' jndyoyu juu na mayuu' nquii jon m'aan jon yo 'o'.

Quint'aho' tsoñ'en na ntejdeihan' ntyjeho' na vantyja n'on

²⁶O' ntyjê, juu xjen na covatjonho' na conan't'maan'ho' juu Cristo, ndö vaa na chuhan' na quint'aho'. Ncüii ntyjeho' quitejdei jon yo alabanzas, ncüiihan nninncyaa jon jñ'oon na si'man Tyo'ts'on quii' ts'on juu. Ncüiiichenhin ntsinin jon ncüii jñ'oon xco na si'man Tyo'ts'on nnon jon. Ncüiiichenhin ntsinin jon mañoon nnon jñ'oon na tyincyaa Espíritu Santo nnon jon, yo na quitscüenon jon nchu vaa itsiquindy juu jñ'oon'ñeen. Tsoñ'en ts'ianmin' quint'aho'han' cha' quitejdeihan' na ngaque ntyjeho' na vantyja n'onhan jon. ²⁷Ndo' xe na aa m'aan nin juu na

ntsinin mañoonchen nnon jñ'oon na chito jñ'oon na mancüiixjen na itsinin juu, xia'ntyi ve oo ndye ts'an na ntsinin, ncüii ncüiihan nnan'neinhan. Ndo' mantyi icanhan' na m'aan nin juu na quitscüenon juu jñ'oon'ñeen cha' cüaa' n'on nn'an nchu vaa na itsiquindyihan'.²⁸ Majo' xe na aa tanin juu na nndëe ntscüenon juu jñ'oon'ñeen, yajo' tyi'ntsinin juu quii' nt'an nn'an na têtjonhan na conan't'maan'hin Tyo'ts'on, ve' quitsinin juu quii' ñuan 'naan' juu ndo' yo nnon Tyo'ts'on.²⁹ Ninve oo ninndye ts'an quinan'neinhan jñ'oon' Tyo'ts'on ndëe nn'an ndo' tsoñ'enho' quitquenchenho' cüenta juu jñ'oon na coninncyaa nan'ñeen, na aa itsijonhan' juuhan' cha'xjen jñ'oon jndyoyu na jndë macondyeho'.³⁰ Ndo' xe na aa ntsi'man Tyo'ts'on ncüii jñ'oon xco nnon ncüii ts'an na vaquityen jo', yajo' juu tsan na incyaa jñ'oon, cje ro quitsindë juu jñ'oon cha' mantyi ntsiquinaanhan' na ntsinin ncüiiichen tsan'ñeen.³¹ Tsoñ'enho' na vaa jñ'oon na nt'ue ts'on Tyo'ts'on na nninncyaho' ndëe ntyjeho', ya xe na aa ncüii ro cüiiho' nnan'neinho' ndëehan cha' tsoñ'engan nndëe ncüaa' n'onhan nchu vaa na itsi'man jon ndëehan, ndo' na nnda' ngaqueho' na vantyja n'onho' jon.³² Ndo' joo nn'an na coninncyaa jñ'oon' Tyo'ts'on, xe na aa nnon ncüiiichen ntyjehin ntsi'man jon jñ'oon na nt'ue ts'on jon na quindyee nn'an, nquii ts'an na sinin jndyee, ndëe ntquen nquiihin xjen na ntsichen juu 'ndyo juu.³³ Quint'aho' cha'xjen na matsjö ee nquii Tyo'ts'on juu ts'ian na

its'aa jon, tyi'quijñ'eenhan'. Nquii jon its'aa jon ncüii cüii nnon na itejndeihan' nn'an.

Jaa na condui ncüii cüii tmaan' nn'an cüentaa' Cristo, mandö vaa na nt'ue ts'on jon na quint'aha.³⁴ Xjen na covatjon nn'an na conan't'maan'han Cristo, tyi'cüanaan na ncüii tsanscu nc'oon juu na tonnon, tyi'cacüja'han' na nnan'neinhan xjen'ñeen. Icanhan' na c'onhan nacje 'naan nnonhan cha'xjen juu jñ'oon na conan'y'on nn'an Israel na iquenhan' xjen.³⁵ Ndo' xe na aa vaa jñ'oon na nin'cüaa' n'on nanntcu na m'an jo', vi na jndë sque ntcüe'han nt'aahan, jo' quita'xee'han ndëe nnonhan. Ee tyi'quichuhan' na ncüii tsanscu na ntsinin juu xjen na covatjon nn'an na conan't'maan'hin Cristo.

³⁶ ¿Aa tyi'quintjo ngioho' yo jñ'oonva'? Icanhan' na cañjoon' n'onho' xjen na tye' na coninc'uaa jñ'oon naya 'naan' Tyo'ts'on, chito quii' nt'anho' jnan juu jñ'oon'ñeen. Min chito xia'ntyi ninnqueho' na jndë ty'onho' cüentahan'.³⁷ Xe na aa ndyii' ncüii 'o' na icüji' juu cüenta na i'ua Jesús ts'ian nnon juu na incyaa juu jñ'oon' Tyo'ts'on, oo vaa ncüii nnon ts'ian na nquii Espíritu Santo itsiquindaa' jonhin, jo' chuhan' na quitsi'man tsan'ñeen na juu jñ'oonva' na jndë tsjö, juuhan' conduihan' jñ'oon 'ndyo nquii jon na conduihin na itye'ntjon jon jaa.³⁸ Majo' xe na aa tyi'quitsijñ'oon' tsan'ñeen jñ'oonva', min tyi'nan'jñ'oon'ho' yo ntyja 'naan' juu.

³⁹ Jo' 'o' ntyjë, quitquen yantyho' na ninncyaho' jñ'oon

ndëe nn'an na nt'ue ts'on Tyo'ts'on na quindyehan, min tyi'ngitë'ho' nn'an na conan'neinhan mañoon nnon jñ'oon na chito jñ'oon na mancüixjen conan'neinhan. ⁴⁰Majo' ya na covatjonho', nchu' quint'aho' tsoñ'en yo cha'xjen na chuhan'.

Jñ'oon na mayuu' na tando' xco Cristo

15 Nanein, 'o' ntyjë, nt'ue ts'ön na cañjooñ' n'onho' juu jñ'oon naya na toninncyaa ndëëho' na ty'onho' cüentahan' xee'ñeen, ndo' na ntyja 'naan'han' na contjotyenho' na vantyja n'onho' xjen nein. ²Ntyja 'naan' juu jñ'oon'ñeen na toninncyaa ndëëho', itsin'man Tyo'ts'on ñuaanho' xe na aa tyi'cotji ntcüe'ho' ntyja 'naan'han'. Majo' xe na aa tyi'xoncüee' n'onho' na tentyja n'onho'han', yajo' nts'aahan' na ve' jn'aan.

³Ndö ro jñ'oon na t'manntychen tsixuanhan' na si'man Tyo'ts'on nnön ndo' tots'i'manhan' ndëëho'. Juu jñ'oon'ñeen itsi'quindyihan' na tue' Cristo ntyja 'naan' jnan tsoñ'en jaa cha'xjen juu jñ'oon' Tyo'ts'on na tondui itsiquindyihan', ⁴Na ty'iu nn'anhin, ndo' xee na jndë ndye tyincyaa Tyo'ts'on na vando' xco jon cha'xjen juu jñ'oon' jon na tondui na itsiquindyihan'. ⁵Jndë jo' tityincyoo'hin nnon Pedro, ndo' ndëcyaa ndëe nque nn'an ncho've na t'ua jon ts'ian 'naan' jon ndëëhan. ⁶Jndë jo' tenon 'on ciento nn'an na vantyja n'onhan jon, tityincyoo'hin ndëe nan'ñeen na ninvi xjen. Jndyentyi nan'ñeen ninvaa vando'han xjen neinhan

majo' ñ'enhan na jndë tjë. ⁷Jndë jo' tityincyoo'hin nnon juu Santiago, ndo' jndëcyaa tityincyoo'hin ndëe tsoñ'en nn'an na t'ua jon ts'ian ndëëhin na totsay'onhan jñ'oon naya 'naan' jon ndëe nn'an.

⁸Ndo' na mats'iañ'en, mantyi tityincyoo'hin nnön. Itsijonhan' ntyja 'naan' ja cha'vijon ncüii yujnt'a na ve' jndui'. ⁹Ee ntyja 'naan' tsoñ'en nan'ñeen na tji jon na t'ua jon ts'ian 'naan' jon ndëëhin, min tyi'quitsixuan na ndue nn'an na condui ja ts'an na i'ua jon ts'ian'ñeen nnön ng'e tonty'ë nn'an na conduihan tmaan' cüentaa' nquii Tyo'ts'on. ¹⁰Majo' ng'e juu naya na condui jon, jo' na i'ua jon ts'ianva nnön, min tyi've'jn'aan na s'aa jon na nnda' yo ja. Ng'e ntyja 'naan' juu naya'ñeen, jo' mat'manntychen na matsichön quityquii' ts'ianva, chito nque nn'an na tji Cristo na t'ua jon ts'ian ndëëhan na cotsay'onhan jñ'oon naya 'naan' jon ndëe nn'an. Majo' chito ncö mats'ahan', xia'ntyti ntyja 'naan' juu naya na condui Tyo'ts'on, jo' na condëe mats'ahan'. ¹¹Majo' tanin, nin juu ts'an na incyaa jñ'oon, aa ja ndo' aa joohan, ninncüixjen jñ'oon na coninncyá, ndo' majuu jñ'oonva' na covantyja n'onho'.

Nta'ndo' xco nn'an na jndë tjë

¹²Coninncyá jñ'oon na vando' xco Cristo vi na jndë na tue' jon. Majo' ñ'en ntyjeho' na conduehan na joo nn'an na jndë tjë taxe'quita'ndo' xcohan. Ndo' na nnda', cochue' n'onhan na m'aan' n'onhan. ¹³Ee xe na aa tyi'yuu' na nta'ndo' xco nn'an na jndë tjë, yajo' min nquii Cristo

ta'nan tando' xco jon. ¹⁴Ndo' xe na aa tyi'covando' xco jon, yajo' juu jñ'oon na coninncyá, ve' jn'aanhan' ndo' mantyi ve' jn'aan na covantyja n'onho'hin. ¹⁵Ndo' chito xia'ntyí jo', mantyi joo jñ'oon na cotjí' jndyoyú na condué na tyincyaa Tyo'ts'on na vando' xco Cristo, covityincyoo' jndyoyu na conan'vi'nn'án xe na aa mayuu' na tyi'quita'ndo' xco nn'an na jndë tjë. ¹⁶Ee xe na aa tyi'yuu' na incyaa Tyo'ts'on na cota'ndo' xco nn'an na jndë tjë, yajo' min nquii Cristo tyí'cüando' xco jon. ¹⁷Ndo' xe aa tyí'cüando' xco jon, yajo' ve' jn'aan na vantyja n'onho' jon, ninvaa nan'xuanho' na jndë tsu ñuaanho' ng'e yo jnan. ¹⁸Ndo' na nnda', mantyi xe na aa tyí'cüando' xco nquii Cristo, itsiquindyihan' na joo nn'an na tovantya n'onhan jon ndo' na jndë tjëhin, jndë tsu ñuaanhan. ¹⁹Ee xe ve' xia'ntyí xjen na cota'nt'ö yo si'ts'o njanhan na incyaahan' na t'man qui nn'ön Cristo, condui jaa nn'an na nty'iantyichen na tsoñ'en nn'an.

²⁰Majo' jñ'oon na mayuu'ntyichen na jndë vando' xco Cristo na tue' jon, ndo' ng'e juu jon tando' xco na vejndyee, tsi'man nquiihan' ndëëhë na mantyi mangüentyja xjen na nninncyaa jon na nta'nt'ö xcö vi na jndë tjë. ²¹Ee cha'xjen ntyja 'naan' nquii Adán covje tsoñ'en nn'an, mantyi ntyja 'naan' nquii Cristo tsoñ'en nn'an na vantyja n'on jon nta'ndo' xcohin. ²²Joo nn'an na nan'xuanhin tsjan 'naan' Adán na jndyocahan', tsoñ'enhan covjehan. Mannda' vaa na itsijonhan' yo tsoñ'en nn'an na vantyja n'on Cristo, nta'ndo'xcohin yo si'ts'o 'naanhin.

²³Ndö vaa na sijnda' Tyo'ts'on ntyja 'naan' juu jñ'oon'ñeen, navejndyee tyincyaa jon na ta'ndo' xco Cristo, ndëcya ya na ncüjee' ntcüe' jon, jaa na condui cüentaa' jon, nta'nt'ö xcö. ²⁴Jo' juu xjen'ñeen ntycüii tsonnangue. Ndo' vi na jndë sityuui' jon tsoñ'en nnon na cotoxen, yo min'cya ro na t'man condui, min ángeles, min nn'an na conan'vehan nacjoo' Tyo'ts'on, juu na t'man na conduihin na itye'ntjon jon tsoñ'en, nninncyaa jonhan' nt'ö tye jon. ²⁵Ee condui jon na co'xen jon ata nguee' xjen na nquii Tyo'ts'on ncju'cje jon tsoñ'en na conan'vehan nacjoo' Cristo. ²⁶Juu na its'aa na covje nn'an, v'ii' ts'onhan' jaa. Na mats'ia juu najndeí na tsixuanhan', nquii Tyo'ts'on ntsityuui' jonhan'. ²⁷Ee na xjen neinhin juu na iquen jon xjen, jndë tyincyaa jonhan' nt'ö nquii jnda jon, cha' nditquehin ndëë tsoñ'en. Vaa jñ'oon' jon na jndui na itsiquindyihan' na iquen jon tsoñ'en nacje 'naan' nquii Cristo. Majo' ya na itso jñ'oon'ñeen na nnda', itsi'man jndyoyuhan' na tyi'cy'oonhan' nquii Tyo'ts'on na nquii jon tquen jon tsoñ'en nacje 'naan' Cristo. ²⁸Ndo' vi na mats'iañ'en, xjen na jndë tantjon Cristo tsoñ'en joo na conan'vehan nacjoo' jon, yajo' manquintyi jon na conduihin jnda Tyo'ts'on, nc'oon jon nacje 'naan' tye jon, ndo' na nts'aa jon na nnda', nquii Tyo'ts'on ntquenhan'hin na taquintya na t'man conduihin.

²⁹Majo' xe na aa mayuu' na tyi'xe'quita'ndo' xco nn'an na jndë tjë, yajo' ve' jn'aan na cont'ë nn'an ntyja 'naan' nt'oo. Ee xe na

aa tyi'yuu' na nta'ndo' xco nn'an, tayuu jnt'ue na cont'ëhin ntyja 'naan nque nt'oo'ñeen. ³⁰Ndo' mantyi nqué, xe tyi'xe'quita'ndo' xco nn'an, ve' jn'aan na mancha'chen xjen na nc'ón na m'an 'nan na toncuu' nacjó. ³¹Nën jndyi na 'o' vaqueho' ntyja 'naan' ta Jesús. Ng'e na nnda', tyi'quity'i cüenta min na 'io 'io nin'quitscúee'han' ja. ³²Nn'an ntjoohin tsjoon Efeso, t'man navi' na jnt'ahin ja. Juu navi'ñeen, itsijonhan' juuhan' cha'vijon na t'ui ja yo quioo' vje. Majo' ta'nan naya njan na nnda' tquenön xe na aa mayuu' na tyi'je'quita'ndo' xco nn'an na jndë tjë. Ee xe na aa tyi'yuu'han', yantyi na quint'aha cha'na juu jñ'oon na condue nn'an: "Cüa 'o', ntcü'a ndo' ncüë chjo ee 'io cha mancüjêhë."

³³Tyi'ninncyaho' na joo jñ'oonmin' na condue nn'an nnan'vi'nn'adhan' 'o'. Ee mantyi vaa ncüiichen jñ'oon na conduehan: "Juu xjen na conan'ljön yo nn'an na mancüiixjen cont'a 'nan natyia, ntsityuui'han' joo ts'ian ya na tui jndyih na cont'a." ³⁴C'oon' ya ya n'onho' na quinan'tiuh' ndo' quint'aho' cha'xjen na chuhan'. Quitsacüentyjee'ho' na conan'tjaho', ee ñ'enho' ninvaa m'anho' na têt' nquenho' ntyja 'naan' nquii Tyo'ts'on. Matsjö na nnda' cha' quitscúejnaan' jndyihan'ho'.

Ndö vaa na nnan'xuan si'ts'o 'naan nn'an vi na jndë ta'ndo' xcohan

³⁵Nts'aahan' na m'aan nin juu na tyi'cantya ts'on juu na joo nn'an na jndë tjë, na nta'ndo' xcohan na ngüaxee' juu: "Nque nn'an na

jndë tjë, ¿Nchu vaa nts'aahan' na nta'ndo' xcohan? Ndo' juu si'ts'o xco 'naanhin, ¿Nin ncüii nnon na nnan'xuanhan'?" ³⁶Tsan' 'u' na nnda' vaa mavaxe'. 'Nan tsjan na nnon' ts'an, nquiihan' cha'vijon ngue'han' quii' ts'o, jndahan', juuhan' co'on. ³⁷Chito ts'oon jnt'a na inon' ts'an, juu 'nan tsjan na nnon' ts'an, tanin aa ntquen trigo ndo' aa nnan. ³⁸Majo' vi na jndë jnon' ts'adhan', nquii Tyo'ts'on ncyaa jon na cuaahan' cha'xjen na nt'ue ts'on nquii jon, ndo' ncüii cüii nnon 'nan tsjan, majnda' na sijnda' jon nchu vaa vaa ntyja 'naan'han'. ³⁹Ncüii cüii nnon sits'o, covejndyo na tsixuanhan'. Ee joo si'ts'o 'naan nn'an, tyi'cüejonhan' yo si'ts'o 'naan quioo'. Ee ncüii nnon si'ts'o na nan'xuan nn'an, ndo' si'ts'o nan'xuan quioo' na ma'ntyja, vandyah'han', ndo' quioo' na m'aan quii' ndaa, mañoon nnon si'ts'o nan'xuan joo o'. ⁴⁰Mantyi 'nan na m'aan na tondye, tyi'cüejonhan' yo 'nan na min nnon tsonnanguévahin. 'Nan na min na tondye, ncüii nnon na nancoo' na nan'xuanhan', ndo' joo 'nan na min nnon tsonnanguévahin, vandyah' na nancoo' nan'xuanhan'. ⁴¹Juu ndo'cüjioon' covejndyo ntyja na quixueehan' yo juu na quixuee na tsixuan chi', ndo' mantyi vandyah' na quixuee ncjuu. Ndo' nque ncjuu covejndyo na quixueehan' yo ntyjehan'.

⁴²Mannda' vaa na itsijonhan' juu si'ts'o na nnan'xuan jaa xjen na nta'nt'ö xcö. Juu xjen na vanty'iu ts'oo quii' tyuaa, conduihan' 'nan na ngitö', majo' ya na ngüando'

xcohan', ntsixuanhan' ncüii na tyi'je'cüi'ndaa' nnda'han'. ⁴³Juu si'ts'o 'naan' ts'an na vanty'iuhan', min'chjo tyi'njon tsixuanhan'. Majo' ya na ngüando' xcohan' ntsixuanhan' ncüii najndeido' na nancoo'. ⁴⁴Si'ts'o na nganty'iu tsixuanhan' ntyja 'naan' tsonnangueva, majo' juu si'ts'o na ngüando' xco ntsixuanhan' ntyja 'naan' nquii Espíritu. Ng'e m'aan si'ts'o na tsixuanhan' ntyja 'naan' tsonnangueva, ndo' mantyi m'aan si'ts'o na tsixuanhan' ntyja 'naan' Espíritu.

⁴⁵Vaa jñ'oon' Tyo'ts'on na jndui na itsohan': "Adán, tsan na tqen jndyee Tyo'ts'on, s'aa jon na ts'an na vando' tsan'ñeen."

Nnda' vaa itsiquindy i jñ'oon'ñeen. Tëca ndyu ndo' sijnda' Tyo'ts'on na ncüijee' ncüiichen ts'an cha'xjen na tom'aan jndyee juu Adán, jo' nquii Cristo. Vandya' conduihin yo Adán, ee ncyaa jon na cota'ndo' nn'an tonnon Tyo'ts'on ng'e cüejon conduihin yo nquii jon. ⁴⁶Navejndyee cota'nt'ö ntyja 'naan' juu tsonnangue, ndo' na jndë ve ntyja 'naan' nquii Tyo'ts'on. ⁴⁷Juu tsan na tom'aan jndyee, sia jonhin yo ts'o, majo' tsan na conduihin Adán na jndë ve, jo' nquii ta Jesús, jnan jon quiñoon'ndue. ⁴⁸Nque nn'an na nan'xuan ntyja 'naan' tsonnangue, itsijonhan'hin cha'na nquii Adán na sia Tyo'ts'onhin yo ts'o. Majo' nque nn'an na nan'xuanhan ntyja 'naan' quiñoon'ndue, itsijonhan'hin cha'na nquii Jesús na jnan jon jo'.

⁴⁹Ndo' juu si'ts'o njanhan na itsijonhan' juuhan' cha'xjen juu

si'ts'o na totsixuan Adán, mantyi mannda' vaa ntsijonhan' jaa cha'na nquii jon na jnan quiñoon'ndue.

⁵⁰O' ntyjë, ndö vaa na matsjö ndëho', joo si'ts'omin na conduihan' si' ndo' neonon', tyi'je'quindëë nnan'jonhan' ntyja 'naan' na itye'ntjon Tyo'ts'on, min 'nan na cotö' tyi'je'quindëë ntsijonhan' juuhan' yo 'nan na tyi'je'cüi'ndaa'.

⁵¹Nt'ue ts'ön na cüaa' ya n'onho' ncüii jñ'oon na tyi'condye nn'an ntyja 'naan'han'. Tyi'tsoñ'en jaa ncüijë, majo' ninjonto ntsiñoonhan' juu si'ts'o njanhan, ⁵²Cje ro na nndui na nnda' cha'xjen na nchoon' ts'an, juu xjen na nninc'uaa ndu na mats'ia, ee nninc'uaa ndu 'naan' Tyo'ts'on.

Juu xjen'ñeen nque nn'an na jndë tjë ntando' xcohin na tyi'jon vi ncüije nnda'han, ndo' si'ts'o njanhan ntsiñoon jonhan'. ⁵³Ee juu si'ts'o njanhan na covjehan' na cotö'han', icanhan' na nninñoonhan' ndo' ntscüequenhan' juuhan' si'ts'o xco, ndo' vi jndë na tui na nnda', tyi'jon cüi'ndaa' nnda'han', ninnquii'chen nnan'xuan na tyi'quintycüii na cota'nt'ö. ⁵⁴Ndo' juu na its'aa na cotö' si'ts'o njanhan, vi jndë tenoon' na nnda' iquenonhan', min tyi'xe'cüje nnda'han'. Juu xjen'ñeen ntsiquindëhan' juu jñ'oon' Tyo'ts'on na jndui na itsohan': "Jndë s'aa Tyo'ts'on na cacüentyjee' na covje nn'an. Jndë sityuui' jon juu na its'aa na covjehan. ⁵⁵Naneinhin tyi'je'quindëë ngüantjonhan' yo jaa. Naneinhin juu najndeido na tqenhan' xjen 'naan'han' na tovjë, jndë tyuui'han'."

Jñ'oon'ñeen nnda' vaa itsiquindyihan'. ⁵⁶Juu jnan na

nan'xuan, its'aavi'han' jaa na covjê, ndo' juu jñ'oon' Tyo'ts'on na ico'xenhan', itsijnda'han' na conan'xuan jnan. ⁵⁷Majo' ncyaa ya jndy ta Tyo'ts'on. Nquii jon ncyaa jon na condëë na cotantjôn yo juu na its'aa na covjêhê ng'e nquii ta Jesucristo na conduihin ityentjon jon jaa.

⁵⁸Mang'e jo', 'o' ntyjê na vi'ntyji jndy ja 'o', ng'e na nnda' vaa, quintjotyenho' ntyja 'naan' na vantyja n'onho' Cristo. Min'ncüii nnon tyi'ninncyaho' na ntsits'iihan' 'o' ntyja 'naan' jo'. Cjoo' ya ya n'onho' na quint'aho' ts'ian na i'ua ta Jesús ndëëho', ng'e mangio jnda'ho' na tyi'veljn'aa na cotyentjonho' nnon jon.

S'on na conan'tjonhan na nta'ñoon'han' ntyjehin na vantyja n'on Cristo

16 Jndë scüenön jñ'oon ndëë ntyjêhê, tmaan' nn'an na conan't'maan'han ta Jesús na m'anhin ndyuaa Galacia. Nnon tson'ñeen tsjô ndëëhin nchu vaa na quint'ahin na conan'tjonhin s'on na ntejnideihan' nn'an na icüji Tyo'ts'on na conduihan cüentaa' nquii jon. Ntyja 'naan' joo s'on na conan'tjonho' na nta'ñoon'ho' ntyjêhê na m'anhan ndyuaa Judea, manincüajon quint'aho' cha'xjen na tsjô ndëë nan'ñeen. ²Tyi'ncüii xuee nuinco', ncüii ro ncüiiho' quinan'veho' xi' ncüii nchu xjen na tantjonho' suana na ntycüii. Tyi'nan'quitsuho' juuhan', yajo' juu xjen na nguë nnt'a quii' nt'anho', tyi'xe'canhan' na nnan'tjonho' xoquitu' ee joo s'on'ñeen jndë

vaa cjehan'. ³Yajo' xjen na nguë na m'anho', quindueho' nnön nin joo vendye ntyjeho' na cotjiho' na ngoy'onhan joo xoquitu'ñeen ndëë ntyjêhê na jñen' jndyihin na m'anhan Jerusalén. Ndo' ja ncüji tson na ngoy'onhan ndëë ntyjêhê nan'ñeen cha' ncy'onhan cüentahan. ⁴Ndo' xe na aa mantyi icanhan' na ncjô, nc'ohan yo ja.

Itsijnda' Pablo na vjaquindyiaa' nnda' jon nn'an Corinto

⁵Ndo' vi na jndë tenön ndyuaa Macedonia, yajo' ngüenön nnt'a na m'anho' tsjoon Corinto. ⁶Ndo' nndëë nts'aahan' na ntjo ja yo 'o' cüantyi ro xuee, oo ata ninvaa ngueetein, ndo' ya na ndëcya, nndëë ntejnideiho' ja ya na jndë tijnda' va ntyja na ncjô. ⁷Ee tyi'quits'aahan' ts'ön na ve' ngüenön ntyja na nty'ia 'o'. Ee matsitiu na mavio chjo ntjo ja yo 'o' xe na aa nquii jon na itye'ntjon jon ja nt'ue ts'on jon na nnda'. ⁸Majo' ntjontyichen ja ntjoohin Efeso ata nguee' nguee Pentecostés. ⁹Ee t'man vaa na itsiquinaanhan' na mats'a ts'ian 'naan' ta Jesús tsjoonvahin ee jndye nn'an nin'quindyehin jñ'oon na mancyaa, majo' majndye nn'an conan'chonhin na nin'quitê'hin ja na mats'a ts'ianva. ¹⁰Majo' xe na aa nguee'non juu Timoteo na m'anho', cy'onho' cüentahin yo na neinho' cha' tyi'nc'oon jon na chjoo' ts'on jon viochen xjen na m'aan jon quii' nt'anho', ee itye'ntjon jon nnon ta Jesús cha'xjen na mats'a. ¹¹Ndo' min'ncüiiho' tyi'nt'aho' na

tyi'quinjonhin. Xjen na nndui' ntcüe' jon quii' nt'anho' na nndyo ntcüe' jon na m'an ja, quitejndeiho'hin 'nan na icanhan'hin. Minnt'ö na ncüjee' ntcüe' jon ntjoohin yo joo ntyjêêhë na nninncyo yohin.

¹²Majndye jnda jndë tsjö nnon juu ntyjêêhë Apolos na juu xjen na co'ontcüe' ntyjêêhë na m'anho' na cja jon yohan, na caquindyiaa' jon 'o', majo' tyi'quits'aahan' ts'on jon na ncja jon na ninñoon'. Ncja jon ya na nninncyaaahan' xjen.

Ncyaa Pablo ts'on 'naan' jon ndëëhan

¹³Quitquen ya yaho' cüenta nchu vaa na cotsam'anntyichenho'. C'oon'tyen n'onho' na vantyja n'onho' Cristo. C'onho' na conan'xuanho' ñuaanho' ng'e na conduiho' cüentaa' Tyo'ts'on. Quinan'chonntyichenho' na m'anho' ntyja 'naan' jon. ¹⁴Ndo' tsoñ'en na cont'aho', quinan'manho' na conan'vengioho' nn'an.

¹⁵O' ntyjê na vantyja n'onho' Jesús, mangioho' na ninvaa ndyuaa Acaya, nquii Estéfanas yo nn'an vaa' jon, joochan tentyja jndyee n'onhan Jesús. Ninncüii cotquenhan na cotejndeihan nn'an na vantyja n'on jon. ¹⁶O' ntyjê, matsiqui'man' ja 'o' na quitquenyaho' cüenta jñ'oon na conan'man nan'ñeen ndëëho', joochan ndo' mantyi nque nn'an na conan'jonhan ts'ian 'naan' ta Jesús yohan.

¹⁷Nën jndy na jndë tyjee'non juu Estéfanas na m'an ja yo Fortunato yo nin'Acaico, na jndë squehin ntjoo, itsijonhan' ntyji cha'vijon na manty'ia ndëe nqueho' na tycya m'anho' Corinto. ¹⁸Ee ntyja 'naanhan icüji'han' na jndye nnon na tom'aan' ts'ön ntyja 'naanho' ndo' mantyi na jndye vaa tom'aan' n'onho' jñ'oon na jnan'cüanonho' na m'an. Nque nn'an na nan'xuan cha'na joochin, ninnquii'chen quint'aho' na njonhin.

¹⁹Nque ntyjêêhë ncüii cüii tmaan' na vantyja n'onhan Jesús na m'anhin ntjoohin ndyuaa Asia, coninncyahin ts'on 'naanhan ndëëho'. Mantyi juu Aquila yo scuu' jon Prisca, jndye ts'on coninncyahin ndëëho' yo xuee' ta Jesús, ndo' mantyi juu tmaan' nn'an na covatjon v'aahan. ²⁰Tsoñ'en ntyjêêhë na m'an ntjoohin coninncyahin ts'on 'naanhin ndëëho'. Juu xjen na covatjonho' yo ntyjeho' na vantyja n'on, quitanho' ndueehin na nninncyaho' ts'on joochin.

²¹Mancö Pablo macüji xuë nnon tsonvahin na mancya ts'on njan ndëëho'.

²²Minninchen ntyjeho' na tyi'njon ta Jesús ntyjii juu, cju'vi' ta Tyo'ts'onhin. Cje ro nndyo' nnda' ta Jesús.

²³Quityio ta Jesucristo jn'aan na tsoñ'enho'. ²⁴Juu na vi'ntyji ja 'o' ng'e Cristo Jesús, c'oonhan' yoho'.

Tson Na Jndë Ve Na Scüenon Pablo Ndëë Nn'an Tsjoon Corinto

**Incyaa Pablo ts'on 'naan'
jon ndëë nn'an**

1 Maja Pablo matscüenön tsonvahin ndëë 'o' na conduiho' tmaan' nn'an na vantyja n'onho' Tyo'ts'on na m'anho' tsjoon Corinto. Yo na nt'ue ts'on jon, condui ja ts'an na i'ua Jesucristo ts'ian nnön na mancyä jñ'oon naya 'naan' jon ndëë nn'an. Juu ntyjëëhë Timoteo itsijonhin yo jñ'oonvahin na macüji. Nque ntyjëëhë na m'anhan ndyuaa Acaya na mantyi conduihin tmaan' cüentaa' Tyo'ts'on, nt'ue n'ón na tsoñ'engan quinanjn'aanhinhan'.²Nquii tyëëhë Tyo'ts'on yo nquii Jesucristo na conduihin na itye'ntjon jon jaa, mac'an ndëëhin na juu naya na conduihan yo nin'juu na tajñuaan' ts'onhan, quinanjndyentyichenhinhan' na ncy'onho' cüenta.

Tsoñ'en navi' na toquenon Pablo yo ntyje jon, itsinjoon' Tyo'ts'onhan

³Conan't'mán' Tyo'ts'on na m'aan jon na nty'ia ro nn'an ntyjii jon. Cha'xjen na itsinjoon' ts'an jnda juu, mannda' vaa its'aa jon na itsinjoon' jon jaa quityquii' joo

navi' na coquenön. Condui jon tye nquii Jesucristo na juu jon ityentjon jon jaa. ⁴Tsoñ'en navi' na coquenón, itsinjoon' Tyo'ts'on já, cha' ntyja 'naan' juuhan', mantyi nndëë nnan'njón' nn'an min'cya ro nnon navi' na coquenonhin. ⁵Ee cha'xjen jndye nnon min nchu vaa na conan'jón ntyja 'naan' navi' na toquenon Cristo, ntyja 'naan' nquii jon incyaaahan' na t'man vaa na na condëë na conan'njón' já nn'an quityquii' joo navi' na coquenonhan. ⁶Ee ya na incyaa Tyo'ts'on na coquenón navi', its'aa jon na nnda' cha' ntsinjoon'han' 'o' quityquii' joo navi' na coquenonho' yo na ncy'onho' cüenta na ntsin'man jon ñuaanho'. Ee itsinjoon' jon já cha' condëë na conan'njón' 'o' quityquii' navi' na coquenonho'. Juu na itsinjoon'han' 'o', incyaaahan' na ncy'onchenho' na jndëho' na ntjotyenho' ntyja 'naan' jon quityquii' joo navi' na coquenonho' na cüejon juuhan' cha'na joo navi' na coquenón. ⁷Ndo' contyja tcüiii' n'ón tonnon Tyo'ts'on ntyja 'naanho', ee mangió cha'xjen na conan'jonho' yo joo navi' na coquenón, mantyi conan'jonho' ntyja 'naan' juu na itsinjoon' jon já.

⁸O' ntyjē na vantyja n'onho' Cristo, nt'ue n'ón na cüaa' n'onho' ntyja 'naan' juu navi' t'man na tquenón xjen na tom'án ndyuaa Asia. Juuhan' jaa' jndyihan' ata s'aahan' n'ón na tandiquindēē nnan'quii n'ón quityquii'han'. Ata tondyii' n'ón na ntscuee'han' já. ⁹T'oon' n'ón na cha'vijon jndē tijnda'tyen jñ'oon na cüjé. Nnda' vaa na tui cha' tyi'nan'qui n'ón yo na nndēē nt'á nqué. Xia'ntyi quinan'qui n'ón nquii Tyo'ts'on na itsintcüi jon nn'an na jndē tjē. ¹⁰⁻¹¹Siquindyaa jon já quii' juu navi' t'man'ñeen na nin'quitscuae'han' já, ndo' ninvaa na itsiquindyaa jon já navi' na coquenón naneihin. Ndo' ninm'án na conan'qui n'ónhin na ntsiquindyaaantyichen jon já viochen xjen na cotejndeiho' já na cotanho' nnon jon na quityio jon jn'aan joo ts'ian na cont'á. Ng'e ya na jndye nn'an cotanhin na quitejndei jon já, mantyi majndye nn'an nnan't'maan'hin jon na ninncyahin na ya jon na indyii jon jñ'oon na cotanhin nnon jon.

Nan'minhin jnan'tsan'han' Pablo na tatja jon Corinto na macje

¹²Vaa ncüii nnon ntyja nján na conan'ntsá já chjo ntyja 'naan'han'. Ee quii' ñuan nján covicjé na yo na ji'ua conan'xuán ndo' mantyi yo na xoncüee' n'ón na cotsam'án quii' nt'an tsoñ'en nn'an, ndo' majndeichen quii' nt'an nqueho'. Mantyi ntyja 'naan' juu naya na condui Tyo'ts'on, jo' na cotyentjón nnon jon yo ndēeho', chito cont'áhan' cha'xjen juu na jnda' nquen joo nn'an na

tyi'quita'jn'aanhin jon. ¹³Ee joo tson na cotj' na conan'cüanón na m'anho', xia'ntyi nchu vaa na conan'jn'aanho' jñ'oon na chuhan', jo' conan'quindyiihan', ta'nan ncüiichen nnon. Ndo' ntyja jndyi ts'ón na nnda' vaa na ntji'ho' cüenta ata na ntycüii na conan'jn'aanho'han' ¹⁴Ntyji na ñ'enho' na covaa' n'onho' ntyja nján nqué, jo' na m'anho' na neinho' na ityii' Tyo'ts'on 'o' ntyja 'naan' nquii jon, cha'xjen mantyi na nc'ón na neiin' n'ón ntyja 'naanho' na tonnon jon juu xuee xjen na nndyo nnda' nquii ta Jesús.

¹⁵⁻¹⁶Ndo' ng'e na ntyja jndyi ts'ón na ncüaa' ya n'onho' 'nan na mats'a, jo' na sitiü xjen na ngitsá ndyuaa Macedonia, ngüenón jndyé na njnty'ía 'o', ndo' xjen na ngitsántyēchēn ndyuaa Judea, ngüenón nnt'á na m'anho'. Ndo' na nnt'á na nnda', ve jnda nnincyaa Tyo'ts'on na neinho'. Ndo' mantyi ndēē ntejndeiho' já nato na ngitsá Judea. ¹⁷Majo' vi na si'jnt'á na nnda', tatēcju'han' na ncjō na m'anho'. Ndo' na tui na nnda', ¿Aa cotji'ho' cüenta na ve' mats'atō? ¿Aa conan'tiuho' na tyi'yuu' jñ'oon na sinēn juu xjen na tsjō na ntsqué na m'anho'? ¿Aa ndyii' n'onho' na juu jñ'oon na tsjō itsijonhan' juuhan' cha'vijon jñ'oon na conan'nein nn'an na tyi'covantyja n'onhan Jesucristo, na ve' conduehin ncüii jñ'oon nnon ncüii ntyjehin, majo' ya na conan'neihin jñ'oon'ñeen nnon ncüiichen ts'an, ñoncyaa vaa conduehinhan'? ¹⁸Majo' cha'xjen nquii Tyo'ts'on itsiquindē jon jñ'oon na ico' jon 'ndyo jon, majo' tyi'condué jñ'oon ndēeho' na

m'aan' n'ón na aa nnan'quindéhan' oo aa tyi'nan'quindéhan'. ¹⁹Ja yo juu Silvano yo nin'Timoteo, toninncyá jñ'oon ndéeho' ntyja 'naan' Cristo Jesús na nquii jon conduihin jnda Tyo'ts'on. Juu jñ'oon'ñeen, chito ncüii jon tsixuanhan' jñ'oon na mayuu' ndo' ncüiichen jon chitojo'. Jñ'oon ntyja 'naan' jon ninnquii'chen conduihan' jñ'oon na mayuu'. ²⁰Ng'e ntyja 'naan' nquii Cristo, tsoñ'en jñ'oon na ico' Tyo'ts'on 'ndyo jon, itsiquindé jon joohan'. Mang'e jo', ntyja 'naan' Cristo, conan't'maan' jaa jon ya na condué na quindui cha'xjen joo jñ'oon na ico' jon 'ndyo jon ndéé. ²¹Ja ndo' mantyi 'o', nquii Tyo'ts'on incyaa jon na conan'l'jón ntyja 'naan' Cristo. Nquii jon i'ua jon ts'ian 'naan' Cristo ndé. ²²Ndo' ng'e na incyaa jon Espíritu Santo quii' nn'ón, jo' tsi'manhan' na condui jaa ntsinda jon. Ndo' ng'e na nnda' its'aa jon, itsi'manhan' na ntsiquindé jon tsoñ'en jñ'oon na jndé tco' jon 'ndyo jon na ncy'ón cüenta.

²³Ntyja 'naan' juu jñ'oon ndu na tatyjé nnt'a tsjoonho' Corinto cha'xjen sijnt'a jndyè na nts'a, tatyjé cha' tyi'canhan' na ntsity'ia 'o'. Cüjii' jndyoyu Tyo'ts'on xe tyi'yuu' jñ'oon na matsinën ndéeho' ntyja na nnda' sitiü. ²⁴Chito na nin'quinan'jndei' jndyüé ndéeho' na nin jñ'oon na icanhan' na cantyja n'onho'. Ng'e mantyji na t'man vantyja n'onho' nquii Tyo'ts'on, jo' nin'quitejndei 'o' na conan'jonho' yo Cristo cha' nc'onho' na nein jndyihó'.

2 Mang'e jo' sitiü yantyi na tyi'cjö nnt'a na m'anho', ng'e xe na aa tyjé quii' nt'anho', ntsichjoo'han' n'onho' jnaan' na

ntsity'ia ja 'o'. ²Ee xe ntyja njan na ntsichjoo'han' n'onho', yajo' ¿Nin ts'an na 'ndyiihan' na ninnncyaa juu na nèn? Ee xia'ntyi ntyja 'naan' nqueho' na nc'ón na nèn. ³Mang'e na nnda', tji tson'ñeen na scüenönhan' na m'anho' cha' tyi'nc'ón na chjoo'to ts'ón xjen na ngué nnt'a quii' nt'anho', ee xia'ntyi ntyja 'naan' nqueho' incyaaahan' na neiin' ts'ón. Ng'e mavaa' ya ts'ón xjen na m'an na nèn, mantyi 'o' nc'onho' na neinho'. ⁴Vi na jndé tji juu tson'ñeen, t'man jndyi vaa na si'ndaa'han' ntyji ata tji'han' ndaa nnön. Ee taa' ts'ón na joo jñ'oon'ñeen ntsichjoo'han' n'onho'. Majo' chito scüenön tson'ñeen na m'anho' cha' quitsichjoo'han' n'onho', scüenönhan' ndéeho' cha' quitsi'manhan' na t'man vaa na venchji 'o'.

Quinan't'man n'onhin juu ts'an na sitjahin

⁵Ndo' ntyja 'naan' nquii tsan'ñeen na tsojnaan' juu na sichjoo'han' n'onho', chito xia'ntyi ja na sichjoo'han' ts'ón ntyja 'naan' juu, mandyo tsoñ'enho' t'onho' na tyia ngioho' jnaan' na nnda' vaa na sitjahin. Majo' tyi'nin'quitsijndyè jñ'oon ntyja 'naan' tsan'ñeen. ⁶Mayato na mandyo tsoñ'enho' jnan'jnda'ho' na quindui' tsan'ñeen quii' nt'anho'. ⁷Majo' naneihin chuhan' na quinan't'man n'onho'hin ndo' quita'ñoon'ho'hin, tyi'nts'aahan' na ntsichjoo'ñ'ehan' ts'on juu ndo' na n'ndyii juu na vantyja ts'on juu Jesucristo. ⁸Ng'e jo' matsiqui'man' jaho' na quinan'man nnda'ho'

nnon juu na conan'vengioho'hin.
 9Ee majuu ts'ian na tji tson'ñeen na scuënönhan' na m'anho' na quinan'qui'maan'ho' juu tsan'ñeen na sitjahin, ee nin'quinty'ia na aa nta'nguee'ho' jñ'oon na tquën ndëëho'. 10Ndo' xe na aa conan't'man n'onho' ncüii ts'an, mantyi ja matsit'man ts'önhin. Ng'e xe na aa vaa ncüii nnon na sitja ts'an na icanhan' na quitsit'man ts'ön, tonnon Cristo matsit'man ts'önhin cha' juu tmaan' na conduiho' ntjo ya ntcüe'han'. 11Mats'a na nnda' cha' ngit'ë na nin'cüantjon Satanás jaa ng'e mangiö ya manyan na tsixuan juu na nin'quitsi'ndaa' juu jaa.

Ve vaa nchjii Pablo xjen na tom'aan jon tsjoon Troas

12Tyjë tsjoon Troas na nninncyaa jñ'oon naya ntyja 'naan' Cristo ndëë nn'an tsjoon'ñeen. Xjen'ñeen t'man vaa na tyincyaaahan' na totyentjón nnon jon. 13Majo' tyi'c'ön na xoncüii' ts'ön na tom'an jo' ng'e tantji juu ntyjëëhë Tito. Ng'e na nnda', tyincyaa ts'on njan ndëë nan'ñeen, jnt'ui na tondëëhin. Tyjë ndyuaa Macedonia.

Condëë cont'a ng'e nan'xuan ntyja 'naan' Cristo

14Ncyaa ja jndyi Tyo'ts'on na ninnquii'chen its'aa jon na condui já nn'an na conan'jón yohin ng'e m'aan Cristo quii' n'ón. Mang'e jo' minyuuchen na coninncyá juu jñ'oon naya 'naan' jon, coy'on nn'an cüentahin. Xjen na condye nn'an juu jñ'oon'ñeen, itsijonhan' ngiohan ntyja 'naan'han' cha'vijon tseonsu

na quichi jndyihan', nquii Tyo'ts'on its'aa jon na cocya jñ'oon'ñeen cha'xjen na condyi' tseonsu.

15Cavee' nchjii jon na concyá jñ'oon ntyja 'naan' Cristo ndëë nn'an. Ya na itsco ts'an su, quichi condyi' jndyee'han' ndëë tsoñ'en nn'an. Mannda' vaa na itsijonhan' na nchjii Tyo'ts'on na concyá juu jñ'oon'ñeen ndëë nn'an na condyehinhan'. Nque nn'an na coy'onhin cüenta Cristo na ntsin'man jon ñuaanhin ndo' mantyi nincüajon its'aahan' quii' nt'an nn'an na cotsu ñuaanhan. 16Ntyja 'naan' nn'an na cotsuhin, juu jñ'oon'ñeen na condyehin na concyá, itsijonhan' juuhan' cha'vijon ncüii jndye na tsi'manhan' na co'ohan v'io. Majo' ntyja 'naan' nque nn'an na conan'qui n'onhin Cristo na itsin'man Tyo'ts'on ñuaanhin, joo jñ'oon'ñeen itsijonhan' juuhan' cha'vijon ncüii jndye quichi na ntyja 'naan'han' cotando' xcohin. Ninnquii'chen ng'e na incyaa Tyo'ts'on na jnda' nquén, jo' na condëë cont'á ts'ianmin na jaa' jndyihan'. 17Jndye nn'an m'an na conan'manhin jñ'oon ntyja 'naan' Cristo ndëë nn'an cha' ntantjonhin xoquitu'. Majo' juu jñ'oon na coninncyahin, quijñ'eenhan', tyi'cüji'han' juuhan' cha'xjen juu jñ'oon na sijnda' Tyo'ts'on. Majo' já tyi'cont'á cha'na cont'a joo nan'ñeen, ng'e tonnon Tyo'ts'on xoncüee' n'ón na cotyentjón nnon Cristo, ndo' nquiintyi jon t'ua jon ts'ianmin ndé.

Itsi'man Pablo ntyja 'naan' jñ'oon xco na sijnda' Tyo'ts'on

3 Ya na matsjö na nnda',
 ¿Aa cotjiho' cüenta na

conan'quinjon nque já yo ts'ian na cont'á? ¿Aa condyii' n'onho' na icanhan' na quint'á cha'xjen na cont'a mañoon nn'an, na quitji nn'an tson na ntsay'ónhan' na m'anho' na conduehan na taquinjon' ts'ian na tont'á quii' nt'anhin? Ndo' ¿Aa m'aan' n'onho' na chuhan' na quitán ndëëho' na quitjiho' tson na ntsay'ón tondëë nn'an mañoon njoon na ndueho' na taquinjon' ts'ian na cont'á quii' nt'anho'?
²Majo' tyi'icanhan' ncüii tson na ntsi'manhan' na nnda'. Ee 'o' conduiho' cha'vijon tson na tji nquii Cristo quityquii' n'ón na tsi'manhan' nchu vaa tsixuan juu ts'ian na tont'á quii' nt'anho'. Ya na cotquen nn'an cüenta nchu vaa na cotsam'anho' naneinhin, juu nan'ñeen conduihan' ncüii tson na itsiquinjonchenhan' juu ts'ian na tont'á quii' nt'anho'.
³Covityincyoo' jndyoyu na nquii Cristo tji jon tsonva na itscüenon jonhan' ndëë nn'an yo ndué. Majo' chito tijnt'ue ndaa tinta na jnduihan' cha' nnan'jn'aan nn'anhan'. Min chito tji jon ntji nacjoo' ntaaa' ntjö' cha'xjen na s'aa Moisés. Majo' nquii Tyo'ts'on na vando', its'aa jon juu ts'ian'ñeen quityquii' n'onho' ntyja 'naan' nquii Espíritu na conduihin.
⁴Ntyja 'naan' nquii Cristo, jo' na tonnon Tyo'ts'on m'án na conan'qui n'ón na condëë cont'á na concyá jñ'oon naya 'naan' jon ndëë nn'an.
⁵Xia'ntyí nquii Tyo'ts'on incyaa jon najndé cha' condëë cont'á ts'ian 'naan' jon. Tyi'je'quindëë nt'áhan' na ve' na jnda' nquii nquén.
⁶Ee nquii jon incyaa jon najndeí na tsixuan jon cha' condëë

conan'quindyí nn'an ntyja 'naan' juu jñ'oon xcovahin na tqentyen jon. Juuhan' vandyah'an' yo jñ'oon na tqen Moisés na jndui juu jñ'oon'ñeen cjo ntaaa' ntjö'. Ee nn'an na m'anhan nacje 'naan' juu jñ'oon'ñeen, cotsu ñuaanhan. Majo' joo nn'an na m'anhin nacje 'naan' nquii Espíritu Santo, incyaa Tyo'ts'on na tyi'quintycüii na cotando' ñuaanhan.
⁷O' mangioho' na juu jñ'oon'ñeen na tqen Moisés na ico'xenhan' na jnduihan' nacjoo' ntaaa' ntjö', ntyja 'naan'han' covijnda' na tsu ñuaan nn'an Israel, tsojnaan' tata'nguee'hinhan'. Majo' min na nnda' vaa, juu xjen na tuee' ntcüe' Moisés quii' nt'an nn'an Israel na chu jon ntaaa' ntjö'ñeen, juu na quixuee na condui nquii Tyo'ts'on, jndé t'ahan' nnon tsan'ñeen, ata ndincyaaahan' na quii njnty'ia nan'ñeen nnon jon ng'e toju'han' nduii'han' ndëëhan. Juu na quixuee'ñeen nion ro nion ro tanduu'han' nnon jon.
⁸Majo' min na nnda' tovaa, juu jñ'oon na concyá na ico'xen Espíritu Santo ntyja 'naan' na cotsam'anhan, njonntyichen ts'ian'ñeen.
⁹Ee juu jñ'oon na tqen Moisés sijnda'han' na cotsu ñuaan nn'an tsojnaan' na tyí'cota'nguee'hinhan'. Majo' min na nnda', juu nnon jon t'oon na quixuee jndyihan' xjen na ty'oon jon cüenta juu jñ'oon'ñeen nt'ö Tyo'ts'on. Majo' min tui na nnda', quitji'ho' cüenta ntyja 'naan' juu jñ'oon xco na iquenhan' jaa na tajnan nan'xuan, njonntyichenhan', chichen juu jñ'oon'ñeen.
¹⁰Ee juu na njon na totsixuan jñ'oon na

tovaa jndyee, min'chjo tyi'tsijonhan' juuhan' cha'xjen juu jñ'oon naya na concyá naneihin, juuhan' taquintyja na njonchen conduihan'. ¹¹Ndo' juu jñ'oon'ñeen na tquen Moisés, min na njon totsixuanhan' ndo' nion ro tantycüii na sijnda' Tyo'ts'on ntyja 'naan'han', majo' juu jñ'oon na coninncyá, njonntyichen tsixuanhan' ng'e mancha'xjen m'aanhan', tyi'je'quintycüii na njon tsixuanhan' cha'xjen juu jñ'oon'ñeen na tquen Moisés, tantycüii na njonhan'.

¹²Ncüii nnon na njonchen tsixuanhan', vatscüejndyohan' ncüiichen nnon na njonntyichenhan'. Ng'e na cotjí' cüenta na njonntyichen tsixuan juu jñ'oon xcovahin, jo' na conan'nén jñ'oon nquii' cha' cüaa' n'on nn'an na nnda' vaa tsixuanhan'. ¹³Min tacont'á cha'xjen na tots'aa nquii Moisés. Juu jon scu' jon nnon jon yo ndiaa ng'e tyi'quint'ue ts'on jon na njnty'ia nn'an Israel na vantycüii na quixuee nnon jon na toju'han' nduii'han' ndëëhin.

¹⁴Cha'xjen nque nn'an Israel'ñeen tyi'quindëë jnty'ia nnon Moisés ng'e na të' ndiaa nnon jon, joo tsjan nn'an Israel'ñeen, mannda' vaa itsijonhan' ntyja 'naanhan cha'xjen nn'an na m'an nanein, ng'e xjen na conan'jn'aanhin juu jñ'oon'ñeen na tquen Moisés, ndicüaa' n'onhinhan' tsojnaan' na jndë jnan'que' n'onhin, ng'e ninnquii'chen xjen na cantyja ts'on ts'an Cristo, jo' na nndëë ncüaa' ts'on juu nchu vaa na itsi'man juu jñ'oon'ñeen. ¹⁵Nque nn'an Israel ata xjen neihin ya na conan'jn'aanhin juu jñ'oon na tquen

Moisés, vaa ncüii nnon na itscu'han' na jnda' nquenhan, ndicüaa' n'onhin nchu vaa itsi'manhan'.

¹⁶Majo' juu xjen ya na ntcüe' ts'on ts'an jnaan' juu tonnon nquii Tyo'ts'on ndo' na ngantyja ts'on juu Jesucristo, jo' nninncyaaahan' na ncüaa' ts'on juu jñ'oon'ñeen. Ndo' na nnda' vaa, itsijonhan' cha'vijon ts'an na jndë siquinan' juu ndiaa na të' nnon juu. ¹⁷Nquii Jesucristo na itye'ntjon jon jaa, conduihin Espíritu ndo' najon na m'aan Espíritu na conduihin na ico'xen jon jaa, its'aahan' na jndë jndyaa jaa ntyja 'naan' jnan na totyentjonhan' jaa. ¹⁸Majo' nan'xuan jaa cha'vijon ts'an na jndë siquinan' juu ndiaa na toquitë' nnon juu, ndo' ng'e na nnda', cotquën yantyëchën cüenta ntyja 'naan' juu na njon jndyi na condui Jesús. Ndo' ng'e na nnda', 'io 'io vatscüejndyontyichenhan' jaa na conan'jönntyëchën ntyja 'naan' na t'man conduihin. Nquii jon conduihin na itye'ntjon jon tsoñ'en jaa, juu jon its'aa jon ts'ian'ñeen, na mantyi conduihin Espíritu.

Condui jaa nn'an na cotye'ntjón nnon Cristo

4 Condui Tyo'ts'on na nty'ia ro nn'an nchjii jon. Ng'e jo' i'ua jon ts'ianmin ndé na coninncyá juu jñ'oon naya xco 'naan' jon ndëë nn'an. Min na jndye nnon min na nin'quitsichjoo'han' n'ón, majo' tyi'co'ndyéhan'. ²Juu natyia na cont'a nn'an na ve' nty'iu, tyi'quinan'jón yohan', min tyi'cont'á ncüii nnon na ntyja 'naan' jo' na ntscüejnaan'han' já. Min tyi'conan'jón yo jñ'oon na itsivi'nn'adhan' ts'an. Ncüii

nnon na itsi'man jñ'oon' Tyo'ts'on, tyi'conan'cüejndýó nchu vaa na itsiquindyihan'. Ntyjii jon na ninnquii'chen jñ'oon na mayuu' concyá. Ndo' na nnda', tsoñ'en nn'an nincjehin quii' ñuaanhan na juu jñ'oon na concyá conduihan' jñ'oon na mayuu'. ³Ndo' ntyja 'naan' juu jñ'oon na concyá na itsin'man Tyo'ts'on ñuaan nn'an, xe na aa m'an nn'an na ndicüaa' n'onhin juuhan', nnda' cotjonhin ng'e ñjonhan nato na co'o nn'an na ngitsu ñuaanhin. ⁴Nn'an tsonnangue na tyi'c'onhan ntyja 'naan' Tyo'ts'on, juu yutyia conduihin tyo'ts'on ntyja 'naanhan. Juu juu jndë sinchjaan' juuhan, jo' na ndicüaa' n'onhin juu jñ'oon naya 'naan' Cristo, na taquintyja t'man conduihin ndo' na cüejon conduihin yo nquii Tyo'ts'on. ⁵Chito concyá jñ'oon na quitsiquinjon nquiihan' já. Concyá jñ'oon na nquii Jesucristo conduihin na ico'xen jon, ndo' nqué xia'ntyti condui já nn'an na cote'ntjón ndëëho' ng'e na ve'ngió Jesús. ⁶Juu tsonnangue xjen na tovaahan' najaan, nquii Tyo'ts'on tso jon: "Cüixuee naijon najaan." Majuuntyi jon na s'aa na tixuee, jndë tyincyaa jon na covaa' nn'ón ntyja 'naan' nquii jon. Na s'aa jon na nnda', itsijonhan' ntyja 'naanhan' cha'vijon na jndë sixuee jon quii' nn'ón. Ntyja 'naan' juuhan' na incyaahan' na covaa' nn'ón na nquii jon taquintyja na t'man conduihin ng'e juu naquixuee na conduihin, covityincyoo'han' ntyja 'naan' Jesucristo.

Xia'ntyti nndëë ntsantya Tyo'ts'on ng'e na vantyja nn'ón Jesucristo

⁷Majo' cha'xjen 'nan na njon jndyi na conan've nn'anhan' quityquii'

nguaa na jndë yo ts'oquindyu, mannda' vaa itsijonhan' ntyja nján. Nquii Tyo'ts'on i'ua jon ts'ian ndé na coninncyá jñ'oon naya ntyja 'naan' Jesucristo ndëë nn'an. Nn'an na tyi't'man condui, tji Tyo'ts'onhan cha' quitsi'man jndyoyuhan' na condëë condui ts'ianmin ng'e juu najndei na taquintyja na condui nquii jon, chito conduihan' xeng'e yo na jnda' nquii nquén. ⁸Jndye jnda coquenón navi', majo' itejndei Tyo'ts'on já na condëë cont'uí quityquii'han'. Ndo' min na jndye jnda na ndicüaa' n'ón nin 'nan icanhan' na quint'á, majo' tyi'co'ndyétó. ⁹Conty'e nn'an já, majo' nquii Tyo'ts'on tyi'co'ndyii jon já. Ndo' min na jndye jnda cotyii' yantyi nn'an na nin'quinan'cüjehan já, majo' nquii jon itsin'man jon já nduee nan'ñeen. ¹⁰Minyuuchen na cotsá, ninnquii'chen nin'quinan'cüje nn'an já cha'xjen na jnan'cúee'han nquii Jesús. Majo' ng'e tyi'covjé, itsi'man jndyoyuhan' ndëë nn'an xeng'e na vando' xco jon, jo' na itejndei jon já. ¹¹Viochen xjen na cotsam'án, 'io 'io nin'quinan'cüje nn'an já ng'e na conan'jón yo Jesús ndo' na concyá jñ'oon ntyja 'naan' jon, cha' juu na vando' xco jon ndityincyoo'han' ntyja 'naan' juu si'ts'o nján na conduihan' 'nan na covje. ¹²Juu na iquenhan' xjen 'naanhan' na cüje nn'an, itsichon yantyihan' na quit'uuihan' já, majo' ng'e na nnda', incyaahan' na yantychen condyeho' juu jñ'oon na incyaahan' na cota'ndo' xchoho' na tonnon Tyo'ts'on.

¹³Quityquii' juu jñ'oon' Tyo'ts'on na jndui tivio, vaa jñ'oon na sinin

David, itso jon: “Mavantyja ts'ön Tyo'ts'on, ng'e jo' na sinën ndëë nn'an ntyja 'naan'han'.”

Ndö' jñ'oon na tso jon. Mantyi ng'e na vantyja n'ón, jo' cont'á cha'xjen na s'aa jon. Coninncyá jñ'oon ndëëho' ntyja 'naan' Jesucristo ¹⁴Ee mangió yá na nquii Jesús na conduihin na itye'ntjon jon jaa, tyincyaa ta Tyo'ts'on na tando' xco jon vi na jndë jnan'cuee' nn'anhin. Mang'e na nnda', mantyi covaa' n'ón na nninncyaa Tyo'ts'on na ntant'ó xco vi na jndë tjë ng'e na conan'jón yo Jesucristo. Ndo' ninncüii tmaan' ngachu jon já yo 'o' na tonnon nquii Tyo'ts'on. ¹⁵Majo' tsoñ'en na incyaa jon na coquenón, cotjónhan' cha' quitejndeihan' 'o', cha' majndyentyi nn'an nta'jn'aanhin juu naya na conduihin, ndo' na nnda' majndyentyichen nn'an ninncyahin na ya jon, ndo' ntyja 'naan' jo', t'manntyichen ndit'maan' jon.

**Juu na qui ts'on Pablo
incyaaahan' na t'man ts'on jon**

¹⁶Mang'e na nnda' vaa, jo' tyi'c'ón na chjoo' n'ón ata na n'ndyétó. Min na vantycüiii najndei si'ts'o nján ng'e 'nan na coquenón, majo' 'io 'io incyaa Tyo'ts'on na coy'ón najndé ntyja 'naan' ñuan nján.

¹⁷Ng'e 'nan na coquenón naneinhin, tyi'cüentyja na jaa'han' min tyi'vioo'han'. Ntyja 'naan' juuhan' ncy'ón cüenta ncüii nnon naya na tyi'xe'quintycüiihan' quiñoon'ndue, na joo navi' na coquenón nein, min'chjo tyi'tsionhan' jooahan' juu naya'ñeen. ¹⁸Mang'e jo', tyi'quity'í cüenta navi'min na

coquenón. Jndyentyichen na m'aan' n'ón 'nan na tyi'covityincyoo' na ndëcyá nninncyaa Tyo'ts'onhan' ndëë. Ng'e navi' na iquenon ts'an vacüenonhan', majo' joo 'nan njon na condui Tyo'ts'on na ndëcyá na nninncyaa jonhan' ndëë, jooahan' tyi'jon quintycüiihan'.

Quiñoon'ndue vaa cje v'aa cüentaha

5 Joo si'ts'o njanhan, nan'xuanhan' cha'vijon nt'aa najion na com'an jaa. Mangió na joo si'ts'o njanhan vaquehan' ndo' ncüjé, majo' quiñoon'ndue jndë sijnda' Tyo'ts'on si'ts'o xco na ncy'ón cüentahan' vi na jndë tjë. Jooahan' mancha'xjen m'aanhan', tyi'jon quintycüiihan', ee nquii Tyo'ts'on iquen jonhan'. ²Viochen xjen na m'an tsonnanguevahin na chö si'ts'omin, its'aahan' na coton nn'ón ng'e nt'ue nn'ón jndyihi na nc'ón yo Tyo'ts'on quiñoon'ndue najion na nninncyaa jon si'ts'o xco njanhan. ³Ng'e juu xjen na ntcüehë si'ts'o xco na nninncyaa jon, tyi'xe'quinan'xuan na cha'vijon na ninquitsi jaa xjen na jndë tjë. ⁴Viochen xjen na cotant'ö yo joo si'ts'omin, coton nn'ón ntyja 'naan'han' ng'e na nt'ue nn'ón jndyihi na ntcüehë juu si'ts'o xco, majo' chito ng'e nt'ue nn'ón na juu xjen na jndë tjë na ntjo jaa na cha'vijon ts'an na tandiaa cüe, jaa nin'cüë jndyihi juu si'ts'o xco na tyi'je'cue'han'. Juu xjen'ñeen si'ts'o na ngue'han', ntcüejndyohan' juuhan' si'ts'o na tyi'jon cue'. ⁵Nquii Tyo'ts'on jndë sijnda' jon na ncy'ón juu si'ts'o xco. Ndo' jndë ncyaa jon Espíritu Santo quii' nn'ón

cha' quitsi'manhan' na mayuul' ntsiquindë jon juu jñ'oon'ñeen.

⁶Mang'e na nnda', ninnquii'chen coy'ón na qui n'ón Tyo'ts'on, ng'e na ngi'ó viochen xjen na cotant'ó yo si'ts'omin, ninvaa na tacotsqué na m'aan nquii ta Jesús. ⁷Viochen xjen na cotsam'án, tyi'covityincyoo' nchu min na itsijnda' nquii Tyo'ts'on, majo' covantyja n'ón jñ'oon na incyaa jon ndé. ⁸Mang'e na nnda' vaa, coy'ón na t'man qui n'ón na ntsqué naijon m'aan nquii ta Jesús, chito na ngüant'óntyéchéen tsonnanguevahin yo joo si'ts'omin. ⁹Ng'e jo' viochen xjen na cotant'ó, conan'chón na nt'á 'nan na cavee' nchjii jon, tanin min na aa cotant'óntyéchéen yo si'ts'o nján oo min na ncüjé na ngitsá naijon na m'aan jon. ¹⁰Ng'e mangi'ó na ngüentyja xjen na tsoñ'en jaa na vantyja nn'ón Cristo, ngüentyjéé'hë na tonnon jon na ngoco'xen jon ncüii ncüii jaa ntyja 'naan' 'nan na tont'a xjen na totant'ö. Juu xjen'ñeen xi' ncüii nchu vaa 'nan na tont'a nnon tsonnanguevahin, ndyion jon jaa, aa 'nan ya, ndo' aa 'nan tyia, majuuhan' ncy'ón.

**Contjo nchjii Tyo'ts'on
yo jaa xeng'e Cristo**

¹¹Ndo' ng'e na nguaa na nnda', ndo' xeng'e itsity'ue jndyihan' ts'an na nt'uiivi' Tyo'ts'onhin, jo' conan'chón na quioo' n'onhan yo jon. Covityincyoo' jndyoyu nnon jon na xoncëe' n'ón na cont'á ts'ianva', ndo' mantyi ntyja' ts'ón na ndicje ya ñuan 'naanho' na nnda' vaa ntyja nján. ¹²Ntyja 'naan' juu jñ'oon na condué ndö, tyi'nan'tiuho'

na ve' conduétóhan' cha' na ndueho' na vaquinjon' juu ts'ian na cont'á. Condué na nnda' cha' ndëe' n'onho' na neinho' ntyja nján ndo' mantyi cha' ndëe' nan'ntcüe'ho' jñ'oon ndëe' nque nan'ñeen na conan'ntsahin tyquii' na cont'a nquehin. Joohin ve' cotji' nquehin cüenta ntyja 'naan' na covaa' n'onhan, chito cotji'han cüenta nchu vaa tsixuan ts'an quityquii' ts'on juu. ¹³Nque nn'an na conduehin na nan' nquén yo 'nan na cont'á, nnda' vaa ng'e na conan'chón na cüit'maan' Tyo'ts'on ntyja 'naan' juu ts'ian na cont'á. Ndo' xe na aa conduehan na quindë ya na jnda' nquén, nnda' vaa ng'e na conan'chón quityquii' joo ts'ian na cont'á cha' quitejndeihan' 'o'. ¹⁴Covaa' n'ón na chuhan' na quint'á na nnda' ng'e itsivi'ntyjii Cristo nn'an. Mangi'ó na tue' jon nnon tsonjn'aan ntyja njanhan cha' ndëe' ntsin'man Tyo'ts'on ñuan njanhan. Ndo' ng'e na nnda' vaa na tjon jon, tsoñ'en jaa nan'xuan cha'vijon na jndë tjé. ¹⁵Tue' jon cüenta tsoñ'en jaa cha' jaa na vantyja nn'ón jon nanein, chito na n'e'ón cha'xjen na nt'ue nn'ón nquéhë, majo' c'ón ntyja 'naan' nquii jon, nquiintyi jon na tue' jon ntyja njanhan ndo' na tando' xco jon. ¹⁶Mang'e jo' nanein na tonnon, taxe'quitji' cüenta nchu vaa tsixuan ts'an cha'xjen nque nn'an cotji'han cüenta ntyja 'naan' ntyjehin. Nguee na toxen'chen totj'í cüenta ntyja 'naan' Cristo cha'xjen joo nn'an tsonnangue cotji'han cüenta ntyja 'naan' ntyjehin, majo' naneihin ñooncyaa cotj'í cüenta ntyja 'naan' jon. ¹⁷Mang'e jo', juu ts'an na m'aan ntyja 'naan' Cristo,

its'aa Tyo'ts'on na conduihin ts'an xco. Naneihin jndë tejndyo ntyja nchu vaa na tots'aa jndyee juu. Ntyja na vam'aan juu, condixco tsoñ'engan'.

Juu 'nan na its'aa Tyo'ts'on cha' ntjo ya ntcüe' nn'an yohín.

¹⁸Juu ts'ianva' xia'ntyi ng'e nquii Tyo'ts'on, jo' na conduihan'. Juu xjen na tom'án na jndó jndyihin, xjen'neen tquen jon já na ntjo ya nchjii jon yo já. Ndo' mantyi jndë t'ua jon ts'ian ndé na nque nn'an na jndohan jon, quindüé ndë nan'neen na quintjohan na ya jñ'oonhan yo jon. ¹⁹Juu ts'ian'neen, ndö vaa ntyja 'naan'han'. Ntyja 'naan' nquii Cristo, jo' nque nn'an tsonnangue, iquen Tyo'ts'onhan na contjo ya ntcüe'hin yo nquii jon. Nein tyi'quityii' jon cüenta joo jnan na jndë tonan'tjahan nnon jon. Juu jñ'oon'neen i'ua jon ts'ian ndé na ncyáhan' ndëe nn'an. ²⁰Ndo' na nnda' vaa ts'ian na i'ua jon ndé, yo najndeí na condui nquii Cristo na cotsaconty'í cha' cüaa' n'on nn'an nchu vaa 'nan nt'ue ts'on Tyo'ts'on na quint'ahin. Na cont'á ty'oohin na quintcüe' n'onhin, cha'vijon nquii jon its'aa jon juu ts'ian'neen yo jñ'oon jndyüé. Yo xuee' nquii Cristo, jo' cont'á ty'ooho' na quintjo ya jñ'oonho' yo Tyo'ts'on. ²¹Nquii Cristo min'ncüii jnan tyi'tsixuan jon. Jaa nn'an tsonnangue, joo jnan na nan'xuan, ninncüii nacjoo' Cristo tyio Tyo'ts'on joohan', ndo' jo' tyion quindë jonhan'. Ndo' ng'e na nnda', naneihin ntyja 'naan' nquii jon, jo' iquen Tyo'ts'on jaa na tajnan nan'xuan na tonnon jon.

Ts'an na ityentjon nnon Cristo, nan'min chuhan' na quitsixuan juu

6 Juu ts'ian na its'aa Tyo'ts'on, conan'jón yohin ntyja 'naan'han'. Mang'e jo', cont'á ty'oo 'o' na juu naya na condui jon, tyi'ntji' 'o' cüenta na tyi'njonhan'. ²Ng'e nacjoo' jñ'oon' jon na jndui itso jon:

Majuu xjen na sitiü na ncy'ön na vi'ntyji ja 'u', majuuto xjen'neen tquën cüenta jñ'oon na tcan' nnön.

Majuu xuee na sitiü na ntsin'man ñuan 'nan', majuuto xuee'neen sijnt'a na tejndeí 'u'.

Nnda' vaa na tso jon. Naneihin quitquenho' cüenta, xjenvahin na m'anho' naneihin, majuuto xjen na vi'ntyjii jon 'o'. Quitquenho' cüenta, naneihin xjen na m'anho', majuu xjen na itsin'man jon ñuaanho'.

³Tyi'quint'ue n'ón na ncüii nnon ntyja 'naan' na cotye'ntjón nnon Tyo'ts'on na ntsquioohan' ts'an na ngitso juu na tyi'quijnt'ue jñ'oon' jon na concyá. ⁴Ee já vandyá' cotsam'án ntyja 'naan' na cotye'ntjón nnon Tyo'ts'on. Covityincyoo' jndyoyu na nnda' ng'e tyi'conan'ntyquén já quii' ts'ian 'naan' jon min na coquenón navi', min na it'uiityenhan' já ndo' ndiquindëe nt'uí. ⁵Nnda' cotsam'án min na jndye jnda jndë tja' nn'an já, ndo' mantyi jndye jnda jndë tyi'han já vancjo. Nn'an na tyi'cúee' n'on ts'ian na cont'á, tonan'jndyehan jndyuehan na tonan'vehin nacjó. Jndye jnda na itscüe'ndyaa' jndyihan' já ts'ianmin na cont'á, vaa xjen na

covejnt'ó tsantsjon, ndo' vaa xjen na ndiciuinon 'nan na cocü'á. ⁶Joo na ntju' na cotsam'án yo joo na ndyii' n'ón na ntyja 'naan' joohan' covityincyoo' na cotye'ntjón nnon Tyo'ts'on. Ndo' mantyi yo na covaa' n'ón ntyja 'naan' jon yo Cristo, na incyaa jon na conan'vengiό nn'an, mantyi yo na coy'ón na t'man n'ón nn'an, ndo' na cont'a 'nan na ya yo nn'an, nan'min' conan'manhan' na cotye'ntjón nnon Tyo'ts'on. Ndo' mantyi ng'e nquii Espíritu Santo itejndei jon já ndo' incyaa jon na xoncüee' n'ón na vengiό nn'an na vantyja n'on Cristo, jo' na condëe' cont'á nan'min'. ⁷Itsi'manhan' na cotye'ntjón nnon Tyo'ts'on ng'e jñ'oon na mayuu' 'naan' jon na coninncyá. Cont'á ts'ianmin' yo najjndei na condui nquii jon. Cha'xjen ncüii ts'an na ica juu tyia' coninjnt'uehin nt'ö ts'ian ndyia', majo'ntyí já coninjnt'ue já ncüii cüii nnon na ntejndei'han' na ngitsá nacjoo' 'nan tyia ndo' na nta'ñoon'han' já na nin'quitsquioo yutyia já. ⁸Vaa xjen na cont'a nn'an na njon já, ndo' vaa xjen na conan'cüejnaan'hin já. M'an nn'an na ya jñ'oon conduehin ntyja nján, ndo' mantyi m'an nn'an na tyia jñ'oon conduehin nacjó. M'an nn'an na conduehin na ve' conan'vi'nn'án nn'an, majo' já ninnquii'chen jñ'oon na mayuu' na conan'nén ndëe' nn'an. ⁹M'an nn'an na conduehin na tyi'jnda'to yuu jon jnán, majo' jndye nn'an cota'jn'aan yahin na condui já nn'an na i'ua Tyo'ts'on ts'ian ndé. Min na jaa' jndyi navi' na nchjehan' já na nin'quitscüjehan' já, nin'jo' cotant'ó. ¹⁰Min na min 'nan

na itsichjoo' jndyihan' n'ón, majo' tyi'contycüii na incyaa Tyo'ts'on na neiin' n'ón. Min nanninñen' já, majo' majndye nn'an conduihin na tyahin ntyja 'naan' Tyo'ts'on ng'e jñ'oon na conan'mán ndëehin, Min na ta'nán nt'á, min tandyuaa nján, majo' tsoñ'en na njonntyichen nan'xuanhan' conduihan' 'nan nján.

¹¹O' ntyjé na m'anho' tsjooon Corinto na vantyja n'onho' Cristo, jndë jnan'mann'én nchu vaa na m'aan' n'ón ntyja 'naanho' yo na conan'vengiόho'. ¹²Majo' chito tsojnán nqué na tyi'nin'cy'onho' cüenta já, jnan nqueho' na tyi'quinjon já ngioho'. ¹³O' conduiho' ntsinda ncö. Matsinën ndëeho' cha'xjen na itsinin ts'an ndëe' ntsinda nquii jon, tyi'jnty'ia ndya'ho' já.

Jaa na vantyja nn'ón Cristo, condui jaa vaa' nquii Tyo'ts'on vando'

¹⁴Tyi'ntsquiiho' yo nn'an na tyi'covantyja n'onhin juu jñ'oon' Tyo'ts'on. Ng'e nquii ts'an na jndë tquen jonhin na tajnan tsixuan juu, min tyi'quichuhan' na ntsijonhin yo ts'an na vam'aan juu ntyja 'naan' na condui natyia. Ee cha'xjen juu naxuee vandya'han' yo natsjon, nnda' vaa na itsijonhan' na tyi'cüejon na cotsam'án ve nan'ñeen. ¹⁵Juu Cristo tyi'je'quindëe' na ntsijonhin yo Satanás, min juu ts'an na vantyja ts'on Cristo, tyi'quichuhan' na ntsquiihin yo ts'an na tyi'covantyja ts'on. ¹⁶Ng'e jaa condui vaa' Tyo'ts'on na vando', jo' joo nn'an na conan't'maan'han' 'nan na conan'ya nn'an, tyi'quichuhan' na nnan'quii

jaa yo nan'ñeen, ng'e itso jon ndëëhë:

Ja nc'ön quii' nt'an nn'an na m'anhin ntyja njan, ndo' ntyja 'naanhin ndit'maan' ja.

Ja condui Tyo'ts'on na conan't'maan'hin ndo' joohin conduihan nn'an njan.

¹⁷Ndo' mantyi vaa ncüiichen jñ'oon na itsiquindyi Tyo'ts'on jaa. Tso jon:

Mang'e jo' quindui'ho' quii' nt'an nn'an na conan't'maan'hin 'nan na conan'ya nquehin. Min'chjo tyi'nan'jonho' yo 'nan na cont'ahin.

Ndö vaa jñ'oon tsinin nquii jon na itye'ntjon jon jaa:

'Nan na matsjö na tyi'ji'ua tsixuanhan', quitsacüentyjee'ho' na cot'ueho'han'.

Ndo' ncy'ön cüenta 'o'.

¹⁸Na nt'aho' 'nan na matsjö, yajo' ja ndui tyeho', ndo' 'o' nduiho' ntsinda nannon ndo' yo nin'nanntcu.

Ja Tyo'ts'on na tsoñ'en condëe mats'a, ndö' jñ'oon na matsjö ndëëho'.

7 'O' ntyjë na vantyja n'onho' Cristo na vi'ntyi 'o', joo jñ'oonmin' na jndë tco' Tyo'ts'on 'ndyo jon ndëë, nan'xuanhan' 'nan njanhan. Mang'e jo', tyi'ndyicje jaa ntyja 'naan tsoñ'en na itsi'ndaa'han' si'ts'o njanhan yo ñuan njanhan, chuhan' na c'ön na ntju' nan'xuan ntyja 'naan tsoñ'en. Ndo' ng'e na njon jndyihin ngiö, quinan'chön na nnan'xuan ñuan nquii' na tonnon jon.

Neiin' Pablo na jndë ya ngio nn'an tsjoon Corinto yo jon

²Ncya nnda' 'o' na ninncüii nc'oon' n'onho' yo já. Min'ncüii tyí'conan'tja já ndëëho'. Min'ncüiio' taconan'mán jñ'oon nnon juu na si'ndaa'han'hin. Min tanin juu ntyjeho' na jnan'vi'nn'án cha' ntjo 'naan' juu ndué. ³Chito matsjö jñ'oonvahn cha' quit'uuihan' jnanho'. Jndë tsjöhan' ndëëho' na yo mancha'chen n'ón na vengiöho' tsochen xuee na cotant'ó ata xjen na ncüjé. ⁴Mantyi jnt'a na nnan'quindëho' jñ'oon na jndë tsjö ndëëho'. Jndë matsinën ndëë nn'an ntyja 'naan' juu 'nan na xoncüe cont'aho'. Ndo' min na jndye nnon navi' na coquenón, majo' ya na vañjoo' ts'ön 'nan na cont'aho', incyaahan' na t'man ts'ön ndo' na nën jndyi.

⁵Juu xjen na squé ntjoohin ndyuaa Macedonia, tyí'c'ón na ya ngiö ng'e xi'jndio tom'aan jñ'oon na it'uuihan' já. Tom'án tyia' yo nn'an na co'ohin nacjoo' Cristo ndo' totsity'uehan' ñuan njan na m'aan' jndyi n'ón ntyja 'naan joo ntyjëëhë na conduihin cüentaa' jon na ve vaa na cotsam'anhin. ⁶Majo' min na nnda', nquii Tyo'ts'on na itsinjoon' jon nn'an na chjoo' n'onhin na coquenonhin navi', juu xjen'ñeen sinjoon' jon já na tyjee' ntcüe' juu ntyjëëhë Tito na m'án. ⁷Ndo' min chito xia'ntyti na tyincyaaahan' na nën xeng'e na tyjee' ntcüe' jon na m'án, t'manntyichen na tyincyaaahan' na nën ya na tso jon ndé na totquen ya yaho' cüenta jñ'oon na totsiqui'maan' jon 'o'

xjen na tom'aan jon quii' nt'anho'. Siquindyii jon já na nin'quijnty'ia nnda'ho' já ndo' na t'man vaa na sichjoo'han' n'onho' ntyja 'naan' juu tsan'ñeen na sitjahin quii' nt'anho'. Tso jon nnön na cojoo' ya n'onho' na nta'nguee'ho' juu jñ'oon na chu juu tson'ñeen na scüenön ndëëho'. Ndo' xjen na jndyi na nnda', tyincyantyichenhan' na nën jndyi.

⁸Majo' min na ntyja 'naan' juu tson'ñeen na scüenönhan' ndëëho' na sichjoo'han' n'onho', majo' tyi'quitsi'ndaa'han' nchji na tjihan'. Mayuu' navejndyee tyincyaaahan' na tyia ntyji, ya na taa' ts'ön na si'ndaa'han' ngioho' vi na jndë na ty'onho' cüentahan', majo' ve' tyi'viochen. ⁹Majo' naneinhin, nën jndyi na scüenönhan' ndëëho'. Chito matsjö na nën ng'e na tyincyaaahan' natyia ngioho'. Nën ng'e juu na sityiahan' ngioho' ntyja 'naan' jñ'oon'ñeen, tay'oonhan' 'o' na jnan'chonho' na jnan'jonho' 'nan na tsjö na quint'aho'. Juu jñ'oon'ñeen, tijnt'ue Tyo'ts'onhan' na ntcüe' n'onho' ntyja 'naan' juu natyia na tovaa quii' nt'anho', jo' tsi'manhan' na juu tson'ñeen tejndeihan' 'o', tyi've'jn'aan na tjihan'. ¹⁰Ntyja 'naan' juu ts'an na itsichjoo'han' ts'on juu ntyja na tyi'ya na vam'aan juu, nt'ue ts'on Tyo'ts'on na quintcüe' ts'on juu ndo' cüji ntcüe'hin ntyja 'nan natyia na its'aa juu. Xe na aa nts'aa juu na nnda', ntsin'man Tyo'ts'on ñuaan' juu, min tyi'xe'quits'aahan' ntyjii juu na ve' jn'aan na s'aa juuhan'. Juu na itsichjoo'han' ts'on ts'an cha'xjen 'nan na coquenon nn'an tsonnangue, 'nan na cove'

ntyja 'naan'han', jo' na ngue' ts'an. ¹¹Juu tson'ñeen na scüenönhan' na m'anho', quitquenho' cüenta nchu vaa na tijnt'ue Tyo'ts'onhan' na s'aahan' na tyioo natyia ngioho' vi jndë na jnan'jn'aanho'han'. Ee tojoo' n'onho' na jnan'jnda' yaho' juu jñ'oon'ñeen cha' tyi'ntjojnaan'ho'. Totsi'ndaa'han' ngioho' na nnda' vaa na sitja tsan'ñeen, ata sity'uehan' 'o' xe na aa nt'uui Tyo'ts'onho' ng'e na nnda' vaa na s'aa juu. Ndo' tontyja n'onho' na ntyja 'naan' juu jñ'oon'ñeen na quitsjö na quint'aho' cha'xjen na nt'ue ts'on nquii Tyo'ts'on. Mantyi tquen yantyiho' na tijnda' juu jñ'oon'ñeen na t'uuihan' tsan'ñeen yo 'nan na sitjahin. Tsoñ'en nan'min' na jnt'aho' itsi'manhan' na taconan'jonho' yo 'nan na sitjahin. ¹²Juu tson'ñeen na scüenönhan' na m'anho', chito tjihan' ng'e na nt'ue ts'ön na quit'uiivi'han' juu tsan'ñeen na sitjahin, min chito tjihan' cha' cüañoon'han' nquii ts'an na sitja tsan'ñeen nnon. Ntyjii Tyo'ts'on na tjihan' cha' nqueho' ndëë ncüaa' n'onho' na conan'chonho' na cont'aho' cha'xjen na condué. ¹³Ndo' ng'e na nnda', tyincyaaahan' na xoncüii' n'ón.

Majo' chito na xia'ntyii jo' 'nan na s'aahan', mantyi incyaaahan' na nën ng'e ya na tyjee' ntcüe' juu ntyjëéhë Tito ntjoohin, neiin' ts'on jon ee xjen na tja jon na m'anho', t'man vaa na tondyii' ts'on jon na aa ncy'onho' cüentahin. Ndo ng'e na xoncüee' n'onho' na ty'onho' cüentahin, siteinhan' ts'on jon juu xjen na tom'aan jon quii' nt'anho'. ¹⁴Vitjachen na ncja

jon na m'anho', jndye jñ'oon ya totsjö nnon jon ntyja 'naanho'. Ndo' ta'nán jnt'aho' na ngüejn'an na nnda' vaa tsjö. Ndo' cha'xjen joo jñ'oon na tonan'mán ndëeho', jñ'oon na mayuu'han'. Mantyi joo jñ'oon'ñeen na jndué nnon jon ntyja 'naanho', covityincyo na mayuu'han'. ¹⁵Mang'e na nnda', nanein t'manntyichen na venchjii Tito 'o' ng'e vañjoo' ts'on jon na totquen yaho' cüenta tsoñ'en jñ'oon na totsini jon ndëeho'. Tonan'ndyia'ho' ndo' tojoo' yantyi n'onho' na tonan'veho' jñ'oon na tso jon ndëeho'. ¹⁶Ndo' na nnda', nèn jndyi ng'e na mavaa' ts'ön na nin'quinan'quindëho' joo jñ'oon na matsiqui'man' jaho'.

**Ntyja 'naan' na nan'tjonhin
xoquitu' na nt'ahin naya nn'an
na itsitjahan' 'nanhin**

8 Ndo' naneihin 'o' ntyjë, nt'ue n'ón na cüaa' n'onho' ntyja 'naan' juu naya na its'aa Tyo'ts'on yo nque ntyjë na vantyja n'on Jesucristo na m'anhin ntjoo njooon cüentaa' ndyuaa Macedonia. ²Nquehin min na jaa'chen navi' na inchjehan'han, majo' cotsam'anhin na nein jndyihin. Joohin min na jñen' jndyihin, majo' conan'tjonhin xoquitu' na cha'vijon na tyahin na nnan'cüanonhinhan' na m'an nque nn'an judíos na vantyja n'on Jesús na itsitjahan' 'nan na nninjnt'ue nan'ñeen. ³Macüji' jndyoyu ntyja 'naanhin, min na tyi'jndye xoquitu' minhin, majo' tyincyahin xi' ncüii nchu xjen na jndëe jnt'ahin. Ata tenonchen na toninncyahin, chintyi cha'xjen na ntsitiu ts'an na

nt'ahin. Ndo' nquehin jnan'tiuhan na jnt'ahin na nnda'. ⁴Majoo ntyjëehë nan'ñeen na m'anhin ntjoo Macedonia, yo na mancha'chen n'onhin totanhin ndé na ninncyá na nnan'jonhan na ntejndeihin joo nan'ñeen na iciüji Tyo'ts'onhan cüentaa' jon na m'anhin juu tsjooon Jerusalén. ⁵Min tajnan'tiú na nt'ahin cha'xjen na jnt'ahin. Ee navejndyee nquehin tquenhin nt'ö Tyo'ts'on na cüijnt'ue jon joohin xi' ncüii nchu xjen na nt'ue ts'on jon, ndo' vi ndëcyá jnduehin na quindúe na nin 'nan nt'ue ts'on jon na quint'ahin. ⁶Ndo' ya na jnty'ia' na nnda', yajo' tsjö nnon juu ntyjëehë Tito na cja nnda' jon na m'anho'. Ndo' juu naya na conan'tjonho' xoquitu'ñeen, quinan'quindëho' juu ts'ian'ñeen cha'xjen na jnan'quita'ho'han' yohin. ⁷Quii' nt'an nn'an na vantyja n'on Cristo, 'o' t'manntyichen covantyja n'onho' jon, ndo' ntyja 'naan nn'an na conan'man jñ'oon naya 'naan' jon, 'o' yantyichen conan'manho'han', quii' nt'an nn'an na covaa' n'onhin jñ'oon'ñeen, 'o' yantyi covaa' n'onho' nchu vaa itsiquindyihan'. 'O' cojoo'ntyichen n'onho' na cotyentjonho' nnon Tyo'ts'on ndo' na t'man vaa na conan'vengioho' já. Mang'e ts'ianmin' na nan'xuanho', mantyi cjoo' n'onho' na jndye xoquitu' na nnan'tjonho'.

⁸Chito matsjö jñ'oonva' ng'e nin'quity'i 'ndyö 'o', chito jo'. Xia'ntyi matsi'man ndëeho' na joo mañoon ntyjeho' cojoo' n'onhan ntyja 'naan' juu ts'ian'ñeen. Mats'ahan' cha' quitsi'manhan' na xoncüee' n'onho' na vengioho'

Jesucristo. ⁹Ng'e jndë mangioho' ntyja 'naan' juu naya na condui ta Jesucristo. Juu jon ncüii cüii nnon na min tsonnangue yo quiñoon'ndue, ma'naan' jonhan'. Majo' ng'e na vi'ntyjii jndyi jon 'o', s'aa nquii jon na jñen'ntyichenhin, cha' ntyja 'naan' juu na jñen'hin, ntquen Tyo'ts'on 'o' na conduiho' na tyaho' ntyja 'naan' nquii jon.

¹⁰Ndö vaa na matsijnt'a nquenho' na itsohan' na quint'aho' ntyja 'naan' juu jñ'oonva'. Chu tenönhö', 'o' tom'aa'n' jndyee n'onho' na nin'quitejndeiho' joo nan'ñeen na itsitjahan' 'naanhin, ndo' manqueho' ta' jndyeeho' na conan'tjonho' xoquitu' cha' quitejndeiha'n'hin.

¹¹Mang'e jo', naneinhin quinan'quindëho' juu ts'ian'ñeen. Ee na nt'aho' na nnda' ntsi'manhan' na cha'xjen na cojoo' n'onho' na nin'quint'aho' juu naya'ñeen, mannda' quinan'quindëho'han' xi' ncüii nchu xjen 'naanho' na min.

¹²Ng'e ya na nin'quitejndei ts'an ncüii tyje juu 'nan na itsitjahan' tsan'ñeen, cavee' nchjii Tyo'ts'on yo tsan'ñeen na incyaa juu 'nan na min nt'ö juu, tyi'ican jon na ncyaa ts'an 'nan na tacuen.

¹³Chito na nin'quindué na quitsijaa'chenhan' xu nacjoho' ng'e na cotejndeiho'hin cha' tyi'icanhan' na nt'ahin ts'ian. ¹⁴Nt'ue n'ón na cüejon cuen 'nan na ninjnt'uehin cha'xjen nqueho'. Naneinhin 'nan na min ndueho' coninnonhan', tavi'nan itsitjahan' 'o'. Jo' joo 'naanho' ntsinonhan' 'nan na icanhan' nan'ñeen. Ndo' 'io cha xe na aa ntsitjahan' 'nan na ninjnt'ueho', ndo' joohan min

'naanhin, ndëë ninncyahin 'nan na ntsinonhan' na icanhan' 'o'. Ndo' na nnda', nts'aahan' na cüejon nguuaa 'nan na covijnt'ue joohin ndo' mantyi nqueho'. ¹⁵Na ndui na nnda' ntsijonhan' cha'xjen na itsiquindyii juu jñ'oon' Tyo'ts'on na jndui ntyja 'naan nn'an Israel na itsohan': "Juu ts'an na jndye maná jñen', ta'nan na jnty'iichenhan' nt'ö juu. Ndo' juu ts'an na tyi'jndyehan' jñen', tyi'quitsitjahan' juu."

Ndö' vaa na itsiquindy juu jñ'oon'ñeen.

Jñ'oon ntyja 'naan' Tito yo nn'an na cotejndeihiin ts'ian 'naan' Tyo'ts'on

¹⁶Ncyaa ya Tyo'ts'on na tyincyaa jon na cüejon m'aa'n' jndyi ts'on Tito ntyja 'naanho' cha'xjen ja. ¹⁷Ee ya na tsjö nnon jon na nt'ue ts'ön na ngaquindyiaa' nnda' jon 'o', neiin' jndyi jon na jndyii jon na nnda', ng'e nquii jon tyii' yantyihiin na nin'cja nnda' jon na m'anho'.

¹⁸Yo juu jon conan'cüenón ncüiichen ntyjëëhë na vantyja ts'on juu Jesucristo. Tsoñ'en ntyjëëhë na m'an ndyuaaminhin, ya jñ'oon conduehin ntyja 'naan' tsanvanhin ng'e ya jndyi na its'aa jon na incyaa jon jñ'oon naya ntyja 'naan' nquii Jesucristo. ¹⁹Ndo' chito xia'ntyii nnda' vaa ntyja 'naan' jon. Mantyi nque nn'an na ncüii ncüii tmaan' na vantyja n'on Jesucristo, jndë tjihin juu ntyjëëhë tsanvahan ndo' t'uahan ts'ian nnon jon na cja jon yo já Jerusalén xjen na ntsaqui'ndyé xoquitu'ñeen. Ntyja n'ón na ninncyahin na ya Jesucristo ntyja 'naan' juu ts'ianva na conan'tjonho' xoquitu' ndo' na cüaa' n'onhin na

'o' ndo' já m'an na neiin' nn'ön na cotejndeiho' joohin. ²⁰Conan'jnt'á na nnt'á na nnda' cha' quitscu'han' na aa ntsitiu ts'an na nin ntyjiito aa nqué coninjnt'ue já joo s'on'ñeen na mayahan' na 'o' coninncyaho'han' yo nn'an mañoon tmaan' cüentaa' Cristo. ²¹Ng'e chito xia'ntyti na tonnon Tyo'ts'on conan'chón na nt'á cha'xjen na chuhan', manin' cüejon cont'á tondëë nn'an.

²²Mantyi ncüiichen ntyjëéhë na vantyja ts'on juu Jesucristo, cojñónhin na m'anho' yo joo nan'ñeen. Jndye jnda jndë si'man juu ndé na itye'ntjon juu nnon Tyo'ts'on yo mancha'chen ts'on juu. Mantyi neiin' juu na chi ncja juu na m'anho' ng'e ivaa' ts'on juu na ya jndyi cont'aho' na ntejndeiho' joo ntyjëéhë nan'ñeen. ²³Xe na aa ngüaxee' ts'an ndu na cojñón Tito na m'anho', quindueho' na itsijonhin yo ja ts'ian na mats'a ndo' na conduihin na itye'ntjon jon ndëëho'. Ndo' xe na aa mantyi na nta'xee' nn'an ntyja 'naan joo ve ntyjëéhë na ntsquehin na m'anho' yo juu Tito, quindueho' na nque ntyjëéhë nn'an na m'an ntjoohin, tjihin ve nan'ñeen ndo' t'uahin ts'ian ndëëhin na quinan'jonhan yo juu Tito na ne'ohin na m'anho'. Nquii Cristo conin'tmaan' jon ntyja 'naanhin. ²⁴Mang'e jo', ya na ntsquehin na m'anho', quinan'manho' ndëëhin na conan'vi'ngioho'hin. Yajo' ndëë nn'an na mañoon ntmaan' na conduihin cüentaa' Tyo'ts'on, nintyincyoo' na mayuu' jñ'oon na jndë jndué ndëëhin na 'o' t'man vaa na conan'vi'ngioho' ntyjeho' na vantyja n'onhin Jesucristo.

**Nnan'tjonhan s'on na ntejndeihan'
ntyjehan na vantyja n'on
Jesucristo Jerusalén**

9 Tyi'icanhan' na ncüijintyëchën jñ'oon ntyja 'naan' na ntejndeiho' nn'an na m'anhin Jerusalén na conduihin ntyjeho' na mantyi vantyja n'onhan Jesucristo, ²Ng'e mantyi na m'ancjeho' na ntejndeiho'hin. Viochen xjen na mantyi' ja ntjoohin ndyuaa Macedonia, jndë mac'ös'aho' ndëë ntyjeho' na mantyi m'anhin ntyja 'naan' Tyo'ts'on, na 'o' na m'anho' ndyuaa Acaya, machu'chen ta'ho' na conan'tjonho' xoqitu' na ntejndeiho' ntyjëéhë nan'ñeen. Ndo' na nnda' m'aaan jñ'oon na cont'aho', joo ntyjëéhë na m'an ntjoohin, majndyentyihan mantyi conan'chonhin na nnan'tjonhin s'on na ntejndeihin nan'ñeen cha'xjen na cont'aho'. ³Majo' min na nnda', majñón ntyjëéhë nanmin na m'anho' cha' tyi'nts'aahan' na ve' c'uaa nquii 'ndyö na matsjö na jndë m'an cjeho' yo xoqitu'ñeen. Ee nt'ue ts'ön na vitjachen na nguë na m'anho' ndo' jndë jndë jnan'tjonho' joo s'on'ñeen. ⁴Chito nts'aahan' na juu xjen na nguë nnt'a na m'anho' yo vendye ntyjëéhë nn'an ndyuaa Macedonia, ndo' na nnintyincyoo' na tyi'c'oncjeho' yohan'. Ndo' xe na aa nnda' ngacju'han', yajo' ntjo jnaan' já na jndë jndué na m'ancjeho' yo juuhan', ndo' majndeichen mantyi nqueho' ntjo jnaan'ho' ng'e na jndë jndué na jndë jnan'jnda'ho'han'. ⁵Ng'e jo', jndë siti na yantychen na tsjö ndëë ntyjë nanmin, na quint'ahin vi

naya'ñeen na quitsaquijnty'iahin 'o' vitjachen na nguë nnt'a na m'anho' cha' caquindëñ'en juu ts'ian'ñeen. Yajo' nnintyincyoo' jndyoyu na coninncyaho'han' yo na neiin' n'onho', ndo' na nnda' tyi'je'quindëë ndue nn'an na ve' ng'e na jndei' 'ndyö, jo' na tyincyaho'han', min na tyi'xoncüee' n'onho'.

⁶Majo' cañjooñ' n'onho' juu jñ'oonvahin: Juu ts'an na tyi'jndye 'nan tsjan na nnon', chjo 'nan na ngue'. Majo' juu ts'an na jndyehan' nnon', jndyehan' ngue'. ⁷Yajo' ncüii ncüiiho' ntyjanty 'nan jndë jnan'tiuho' quii' n'onho', chuhan' na nninncyaho' xoquitu'ñeen. Chito na nninncyaho'han' na ve' yo nc'uaa'chen, min chito yo najndei'han'. Ng'e juu ts'an na neiin' juu na incyaa juu 'nan na icanhan' na ninjnt'ue ntyje juu, nquii Tyo'ts'on venchjii jon tsan'ñeen.

⁸Nquii Tyo'ts'on vaa najndei na conduihin na vantjo'chen na ndëë ninncyaa jon tsoñ'en nnon 'nan na icanhan' 'o'. Mannda' vaa cha' tsoñ'enhan' ndinonhan'. Ata mantyi 'ndyiihan' 'nan na nt'aho' naya mañoon nn'an. ⁹Cha'na itso jñ'oon' jon na jndui:

Juu ts'an na tyi'ntycüii' juu 'nan na minhin na its'aa juu naya nanninñen',
tyi'xe'quitsuu' ts'on Tyo'ts'on
naya na its'aa tsan'ñeen.

Mannda' itsiquindy juu jñ'oonva'.

¹⁰Ndo' nquii Tyo'ts'on na incyaa jon 'nan tsjan na conon nn'an cha' ngue'han' na ntcüa'han, mantyi nninncyaa jon tsoñ'en 'nan na icanhan' 'o'. Ndo' nts'aa jon na nninjndyehan' cha' jndye

vaa na nndëë ntejdeiho' nn'an na tyi'cüijndei' 'nan na nninjnt'uehin. ¹¹Ndo' na majndyentyichen 'nan na incyaa Tyo'ts'on na ityio jon jn'aanho', mat'manntyichen incyaaahan' na nt'aho' naya nn'an. Ndo' juu nan'ñeen na concyaho' ndé na nninncyáhan' ndëë mañoon nn'an, ntyja 'naan jooohan' jndyechen nn'an nnan't'maan'han jon na ncyaa ya jon. ¹²Ng'e juu nayavahin na cont'aho', chito xia'nty 'itsinonhan' 'nan na itsitjahan' ntyjeho' nan'ñeen na vantyja n'on Cristo. Mantyi ntyja 'naan'han' jndye nn'an nnan't'maan'han nquii Tyo'ts'on na nnduehin na ncyaa ya jndyi jon. ¹³Ndo' ng'e na cotejdeiho'hin, conan'manho' na xoncüee' n'onho' yo Cristo. Jo' na nnan't'maan' nan'ñeen Tyo'ts'on ng'e tsi'manhan' na cha'xjen na conan'jonho' yo juu jñ'oon naya 'naan' Cristo, jo' conan'quindëho'han'. Nnduehin na ncyaa ya jon na cotejdeiho' joohin, ndo' majo'nty 'nt'a joo ntyjeho' na m'an mañoon njoon na mantyi vantyja n'onhin jon. ¹⁴Ndo' na nnda', xjen na conan'neihin nnon Tyo'ts'on ntyja 'naanho', nts'aahan' n'onhan na nin'quijnty'ia jndyihan 'o' ndo' na nta'jn'aanhin 'o' ng'e t'man naya its'aa Tyo'ts'on joohin yo ntyja 'naanho'. ¹⁵Ncyaa ya jndyi Tyo'ts'on ng'e juu naya na jndé s'aa jon na jñon jon jnda jon tsonnanguévahin. Juu naya'ñeen taquintyja na t'man conduihan', min ta'nan jñ'oon na ndé ntsi'man jnda'han' nchu vaa na njonhan'.

**Vaa najndei na tsixuan Pablo
ng'e conduihin ts'an na
vay'loon jñ'oon yo Cristo**

10 Cristo conduihin na ya ñuan tsixuan jon ndo'

m'aan jon na ncjohin yo nn'an. Yo ntyja 'naan' joochan', mac'an nty'ia ndëëho, mancö Pablo, xjen na m'an quityquii' nt'anho', covic'uaa jñ'oon na condui ja ts'an xuan', majo' ya na tycya na m'an yo 'o', saa' ts'ön. ²Majo' mac'an ndëëho' na tyi'nt'aho' na jndei'han' na quitsi'man na saa' ts'ön ndëëho' xjen na nguë nnt'a na m'anho', ng'le mayuu' na nndisaa' ts'ön ndëë joo nn'an na conan'tiuhan na já cont'á cha'xjen na cont'a nque nn'an na nan'xuan ntyja 'naan' tsonnangue. ³Ee min na mayuu' mann'an já cha'xjen min'cya ro ts'an, majo' chito cotsanan've já nacjoo' natyia cha'xjen na cont'a nn'an tsonnangue yo na jnda' nquen nquehin. ⁴Ng'le nt'ö ts'ian na covijnt'ue já na cotsanan've já nacjoo' juu natyia, chito nan'xuanhan' ntyja 'naan' juu najndei na tsixuan tsonnangue. Joo nt'ö ts'ianmin na covijnt'ue já quityquii' ts'ianvahn, nan'xuanhan' ntyja 'naan' najndei na incyaa nquii Tyo'ts'on ndé cha' nnan'ty'uí juu ts'ian na cont'a nn'an na conan'vehin nacjoo' jon. ⁵Conan'ty'uí tsoñ'en jñ'oon na cotji' nn'an na taquintyja nquehin t'man conduihin na juuhan' itscu'han' na ncüaa' n'on nn'an ntyja 'naan' Tyo'ts'on. Conan'chón na quitsindyia' ts'an ntyja na itsitiu nquii juu, xjen jo'ñeen ntsiquindë juu cha'xjen na nt'ue ts'on nquii Jesucristo. ⁶Ndo' xjen na nndityincyoo' na cota'nguee'ho' na tonnon Tyo'ts'on, yajo' m'ancjé na nt'á na quit'uihan' joo nan'ñeen na tyi'nin'quita'nguee'han tonnon nquii jon.

⁷O' ve' ntyja 'nan na covityincyoo', jo' cotji'ho' cüenta. Majo' tyi'ya na nnda' conan'tiuho'. Min'cya ro ts'an na nchjii ya juu na condui juu cüentaa' Cristo, cüiji' juu cüenta na cha'xjen na itye'ntjon juu nnon jon, majo'ntyi nan'xuán. ⁸Juu najndei na condui nquii Jesús, tyincyaa jon na tsixuanhan' cha' ntyja 'naan'han' ngaqueho' na vantyja n'onho'hin. Min xe na aa maco's'a ja na tsixuanhan', majo' ta'nan ncüii nnon 'nan na tots'a xjen na tom'an quii' nt'anho' na ntyja 'naan'han' jndë ntjo jnaan' ja. ⁹Ndo' na nnda' matsjö, matsjöhan' cha' tyi'nan'tiuho' na nin'quitsity'ueé jaho' yo joo tson na matscüenön na m'anho'. ¹⁰Ee m'an nn'an na tyi'ya jñ'oon conduehin na jaa' jndyi jñ'oon na chuu' joo tson'ñeen na matscüenön na m'anho'. Majo' conduehin juu xjen na m'an quii' nt'anho', ndiquindëë ntsitjón' jñ'oon na mancyaa ndëëho' ndo' ts'an na tyi'ngüii ja. ¹¹Nque nn'an na nnda' vaa na conduehin, icanhan' na cüaa' n'onhin na vi na jndë squé nnt'á quii' nt'anho', cüejon nnt'á cha'xjen juu jñ'oon na condué ndëë joo tson'ñeen na jnan'cüanón na m'anho'.

¹²Já tyi'xe'quinan'chón na cüejon condui já cha'nan ve ndye nn'an na condue nquehan na juu jñ'oon na coninncyahan taquintyja na quindëhan', min xe'quitji' cüenta na aa tsijonhan' já yohin. Ee joochin ntyja 'naan na jnda' nquenhin cotji' nquehin cüenta ntyja 'naan' ts'ian na cont'ahin yo ntyjehin. Ndo' na nnda', itsi'manhan' na tyi'jnda' nquenhin. ¹³Majo' tyi'xe'quita'ntyc'é

ntyja 'naan' na vanaan na ngita's'á já. Xia'ntyí cota's'á já ntyja 'naan' juu na jndë sijnda' nquii Tyo'ts'on ntyja nján, Ee juuhan' mantyi it'uuihan' juu ts'ian 'naan' jon na cont'á quii' nt'anho'. ¹⁴Nqué squé jndyé na m'anho' yo juu jñ'oon naya 'naan' Cristo, ng'e na ndda', ta'nan ncüii ts'an na ndëë ngitso juu na juu najndei na nan'xuán, tantyc'éhan' na condué nin 'nan na quint'aho'. ¹⁵Ndo' na ndda', juu ts'ian 'naan' Tyo'ts'on na its'aa ncüiichen ts'an, xe na aa condué ts'ian njánhan', ntsi'manhan' na juu najndei na incyaa jon na nan'xuán, cota'ntyc'éhan'. Majo' juu na vantyja n'onho' Jesucristo, contyja n'ón na ngaqueho' ntyja 'naan'han', cha' juu ts'ian na jndë si'jnda' Tyo'ts'on quii' nt'anho', ngavit'manntyichenhan'. ¹⁶Ndo' na ndda', ndëcyaa nndëë ngitsá na tonnonchen na ninncyá jñ'oon naya ndëë joo nn'an ndyuaa'ñeen. Majo' ts'ian na jndë s'aa ncüiichen ts'an je'quita's'á já ntyja 'naan'han'.

¹⁷Yajo' juu ts'an na ico's'a nquiihin na vaquinjon' ts'ian na its'aa juu, cüa, co's'a tsan'ñeen nquii Jesús na conduihin na ico'xen jonhin. ¹⁸Ng'e chito nquii ts'an na itso juu na vaquinjon' ts'ian na its'aa juu na tsi'man'han' na mayuu' yahan'. Majo' juu ts'an na itso Tyo'ts'on na taquinjon' ts'ian na s'aa juu, juu ts'ian'ñeen na mayuu' taquinjon'han'.

M'an nn'an na conduehin na jñon Cristohin, majo' conan'vi'nn'anhin

11 Ya jndyi nchji xe na aa nc'onho' chjo na t'man

n'onho' yo ja viochen xjen na matsinën cha'vijon ts'an na tyi'jnda' tsinin, min na chito aa jo' tsixuan. Cüa, quita'nguee'ho' na nts'a na ndda'. ²Xue ja 'o' cha'xjen nquii Tyo'ts'on m'aan na xuehin jaa. Ee tc'ö 'ndyö nnon Cristo na nquii jon nduihin s'aho'. S'a na ndda' cha' ndëë ninncyaa jaho' nt'ö jon na ntsijonhan' 'o' cha'vijon ncüii yuscundyua na tacom'aan juu yo tsans'a. ³Juu quitsu yo na jnda' xquen juu, si'vi'nn'an juu Eva. Mantyi itsity'uehan' ja na ndda' vaa na itsijonhan' na coquenonho'. Ee nts'aa juu na tyi'ninncüii nc'oon' n'onho' ntyja 'naan' nquii Cristo na n'ndyeho' na xia'ntyí nquii jon na njonhin ngioho'. ⁴Ng'e xe na aa ncüjee' ncüii ts'an na m'anho' na nninncyaa juu jñ'oon ndëëho' ntyja 'naan' Jesús na vandya'han', chito cha'xjen joo jñ'oon na toninncyá na tentyja n'onho', majo' conan'veho' jñ'oon 'ndyo tsan'ñeen. Ndo' xe na incyaa tsan'ñeen jñ'oon ndëëho' na chito nquii Espíritu na conduihin Tyo'ts'on sijnda'han', cje ro coy'onho' cüentahan'. Ndo' na nndyoy'oon tsan'ñeen mañoon jñ'oon na itso juu conduihan' jñ'oon naya ntyja 'naan' Cristo, min juu jñ'oon'ñeen chito conduihan' cha'xjen joo jñ'oon na toninncyá ndëëho', majo' conan'veho' jñ'oon na incyaa juu. ⁵Yo ntyja njan, tyi'quits'aahan' nchji na tyi'cüentyja na t'man condui ja yo ntyja 'naan' joo nan'ñeen na coninncyahin jñ'oon ndëëho' na conduehan na nquehin na conduihin nn'an njonntyichen na i'ua Cristo ts'ian ndëëhan. ⁶Ee min

xe na aa mayuu' na ndiquitsinch'u ja jñ'oon xjen na matsinën ndëë nn'an cha'na nque nan'ñeen, majo' tanin, jndye jñ'oon mava' ts'ön ntyja 'naan' nquii Jesucristo na jndë si'man'han' ndëëho'. Ndo' juu ts'ian'ñeen, jndë si'man' jndyoyuhan' ndëëho' na nnda' vaa ntyja nján.

⁷Juu xjen na toninnca jñ'oon' Tyo'ts'on ndëëho', ve' ts'ian ndyia' tots'a cha' ninjnda' 'nan na tocanhan' ja. Tots'a na nnda' cha' ndit'manho' ndo' cha' min'ncüii tyi'quichojnanho' nnön. ¿Aa sitja ja ndëëho' na taty'ön xoquitu' ndueehö'? ⁸Xjen na tots'i'man' jñ'oon naya ndëëho', joo ntmaan' nn'an na vantyja n'on Jesús na m'anhin mañoon njoon, nduee joo nan'ñeen ty'ön cüenta xoquitu' na tijnt'ue ja na totsijnda 'nan na tocanhan' ja, jo' na jndëë totye'ntjön ndëëho'. ⁹Mantyi juu xjen na tom'an quii' nt'anho', ndo' na tatijnde' xoquitu' njan, ta'n'an tyiö xu nacjoho' ng'e nque ntyjëëhë na vantyja n'on Jesucristo na m'anhin ndyuaa Macedonia, juu xjen'ñeen squehin na m'an, ndo' tyincyahin s'on na tijnt'ue ja. Juu xjen'ñeen min ta'n'an tyiö xu nacjoho', min je'quits'a na nnda' na tonnonchen. ¹⁰Juu jñ'oon na mayuu' ntyja 'naan' Jesucristo m'aanhan' quii' ts'ön ya na matsjö na tyi'jon nca na ncüii 'o' na m'anho' ndyuaa Acaya na nndëë nnan'tsan'ho' ja na matsjö nqui' na mats'a na nnda'. ¹¹Ndo' na nnda' matsjö ¿Aa cotji'ho' cüenta na tyi'vi'ntyji 'o'? Majo' nquii Tyo'ts'on ntyjii jnda' jon na vi'ntyji jaho'.

¹²Ndo' na tonnonchen, ninncüii xjen nts'a cha'xjen na tots'a xjen

na tom'an yoho'. Nts'ahan' cha' joo nan'ñeen na conduehin na nincüajon cont'ahin ts'ian 'naan' Tyo'ts'on cha'xjen na cont'á, ntscu'han' na conan'ntsa nquehin. ¹³Joo nan'ñeen na matsinën ntyja 'naanhin ndö', conduehin ndëëho' na conduihin nn'an na i'ua Cristo ts'ian 'naan' jon ndëëhan, majo' tyi'yuu'han'. Ve' conan'vi'nn'anhin 'o', ve' cont'a nquehin na jo' conduihin. ¹⁴Ndo' na nnda' cont'ahin, tyi'tsiñoonhan' na tsixuanhan' ng'e mantyi juu yutyia Satanás itscüequenhin cha' ncüii ángel na nancoo' jndyi quixuee. ¹⁵Ndo' ng'e na nnda' vaa its'aa juu, covaa' nn'ön na joo nn'an na cotyentjon nnon juu, ts'ian na cont'ahin, ntsijonhan' juuhan' cha'vijon ts'ian na cont'a nn'an na cotsam'anhin cha'xjen na nt'ue ts'on Tyo'ts'on. Majo' juu xuee na mats'iañ'en, nt'uuityenhan' nan'ñeen tsojnaan' na chito jo' na cont'ahan.

**Navi' na toquenon Pablo ng'e
na conduihin ts'an na i'ua
Cristo ts'ian nnon jon**

¹⁶Ncüiichen jon matsjö ndëëho', tyi'nc'oon' n'onho' na condui ja ts'an na tyi'jnda' tsinin. Majo' tanin, xe na aa cotji'ho' cüenta na jo' condui ja, c'onho' na t'man n'onho' yo ja cha' nndëë ncüji's'a chjo ja ntyja njan, cha'xjen na coy'onho' na t'man n'onho' yo ts'an na tyi'jnda' itsinin. ¹⁷Jñ'oonva' na matsinën na mats'a ncö na t'man condui ja, chito ta Jesús na sijnda' xquën na quitsjöhan'. Ve' matsinëntö cha'na ts'an na tyi'jnda'

xquen. ¹⁸Jndye nn'an cotsque na m'anho' na conan'saa' nquehin nchu vaa na conduihin cha'xjen cont'a nque nn'an tsonnangue. Mang'e na ndda' cont'ahin, mantyi ja ncüji's'a chjo ja. ¹⁹O' na jnda' jndyi nquenho', ntyjii' ya jndyi ts'ön na ndëë nnan'quii n'onho' yo ja na condui ja ts'an na tsan' xquen. ²⁰Ata contjo ngioho' min na cont'a nan'ñeen na jndei'han' na quityentjonho' ndëëhin. Cont'ahin na nqueho' quinan'quitsuho' cha' ntcüa'han, jndë t'uehin 'o' yo jñ'oon na conan'neihin, cont'a nquehin na t'man conduihin ndëëho', ata cotuen'hin nda' jndyueho'. Majo' min na cont'ahin nan'min' yo 'o', contjo ngioho'. ²¹Jn'an jndyi ja na macjüji' jndyoyu ndëëho' na tatisaa' ts'ön xjen na tom'an quii' nt'anho', na nts'a yoho' cha'xjen cont'a nanmin'. Cüa, cuaa nquii na ngita's'ahan ntyja 'naanhan ndëëho'. Majo' tanin, cüejon condui ja yohan. Quitquenho' cüenta na matsinën cha'xjen itsinin ncüii ts'an na tsan' xquen.

²²Conan'ntsahin ndëëho' na conduihin nn'an na conan'nein jñ'oon hebreo. Tanin, mantyi ja majuu jñ'oon'ñeen matsinën. Conan'ntsahin na conduihin nn'an tsjan 'naan Israel, mantyi jo' condui ja. Conan'ntsahin na conduihin tsjan 'naan' nquii Abraham na jndyocahan', majo'ntyti ja. ²³Conduehin ndëëho' na nnon nquii Cristo cotyentjonhin, majo' ja t'manntyichen ts'ian 'naan' jon mats'a, chito cha' na cont'ahin. Matsinën cha'vijon ts'an na tsan'chen xquen. Ja jaa'ntyichen

ts'ian mats'a na matsiquindy nn'an ntyja 'naan' Cristo, chito cha'xjen na cont'ahin. Jndyentyichen jnda jndë tyi' nn'an ja vancjo, chintyi na cotjon joohin. Ndo' jndyentyi jnda jndë tja' nn'an ja jnaan' na mancyä jñ'oon' Tyo'ts'on. Ndo' jndyentyi nnon na maquenön na nin'quitscuae'han ja. ²⁴Nque nn'an na conintque ndëë ntyjé nn'an Israel, 'on jnda tja'han ja yo tjantsi', tyi'ncüii na 'on jnda'ñeen, ntycu ncho'nqui vantyjo' ñjen tjantsi' na totuen'hin ja. ²⁵Ndo' nn'an na conintque ndëë nn'an Romanos, ndye jnda tja'han ja yo n'oon. Ncüii jon tuen' nn'an ntjö' ja. Ndye jnda tyuui' v'aandaa najion na ñjön. Ncüii xuee ndo' ncüii tsjon na toquiñjön quityquii' ndaandue ng'e na jndë tyuui'han'. ²⁶Jndyechen na toncuu' na maquenön na mantyi' na mancyä jñ'oon naya, toncuu' na mavet'iö jndaahin'. Toncuu' na ncy'on nannty'uee ja. Toncuu' yo nn'an tsjan na tui ja na nin'quinan'cuae'han ja, ndo' majo'ntyti nn'an na conduihin mañoon tsjan. Ncüii ncüii tsjoon yuu na mancyä jñ'oon naya, m'aan na toncuu' na nnan'cuae' nn'an tsjoon'ñeen ja. M'aan na toncuu' na mantyi' nato jndëë ndo' mantyi nnon ndaandue. Ndo' mantyi m'aan na toncuu' ntyja 'naan joo ntyjé nn'an judíos na ve' cont'a nquehin na conduihin nn'an na vantyja n'onhin Jesucristo. ²⁷Itscüejndyaa' jndyihan' ja na matsiquindëë ts'ian na i'ua Cristo nnön, ndo' jndye nnon navi' jndë maquenön ntyja 'naan'han'. Jndye jnda mavejnt'ö tsantsjon, jndye jnda itsitjahan'

'nan na ntcü'a. Jndye jnda ta'nan tocü'a. Vaa xjen na toviqijnt'e ja na tén jndyi na tatotsinonhan' ndiaa na ntcüë.

²⁸Ndo' vandya' nan'min, minchen mañoon nnon 'nan na maquenön. Nque nn'an na ncüii ncüii tmaan' na vantyja n'onhan Jesucristo, 'io m'aa'n' jndyi ts'ön nchu vaa na coquenonhan. ²⁹Ncüii ntyjë na vantyja ts'on juu Cristo, na tyi'jndei ya juu ntyja 'naan' na vantyja ts'on juu, cha'vijon ncö maquenönhan' ntyji. Ndo' mantyi ncüii ntyjë na vantyja ts'on juu jon, xe na aa itsitjahin nnon jon, mantyi itsiquindya'han' ntyji na nnda' vaa iquenon juu. ³⁰Majo' xe na aa icanhan' na cüji's'a ja ntyja njan, ncüji's'a ja ntyja 'naan joo nan'min' na maquenön na conan'manhan' na ja ts'an na tyi'jndei ja ntyja na vantyja ts'ön. ³¹Tyo'ts'on nchjii jon na mayuu' jñ'oon na matsinën ndëëho', chito jñ'oon quintuhan'. Condui jon tye nquii Jesucristo na itye'ntjon jon jaa. Chuhan' na mancha' xjen quinan't'maan' nn'an jon. ³²Juu xjen na tom'an tsjoon Damasco, nquii Aretas conduihin rey juu tsjoon'ñeen. Ndo' juu tsan na m'aa'n nacje 'naan' rey'ñeen na conduihin gobernado, t'ua jon ts'ian ndëë sondaro 'naan' jon na quindahin ja 'ndyo tsjoon'ñeen na ncy'onhin ja. ³³Mang'e jo', nque nn'an tsjoon'ñeen na vantyja n'onhan Jesucristo, jnan'jnda'han ncüii tsque t'man, tua quityquii'han', ndo' jnan'cüenonhan ja ncüii ventana vaa' ncüii ntyjehin, jo' jnan'quioohin ja tyuaa toxen' teonntjö' 'ndyo juu tsjoon'ñeen.

Mannda' vaa na jn'uan ja nt'ö juu tsan'ñeen.

Min 'nan tityincyoo' nnon Pablo na si'man Tyo'ts'on nnon jon

12 Tayuu jnt'ue na macüji's'a ja ntyja njan ncö. Majo' tanin, ntsinënntyëchën ntyja 'naan joo 'nan na tityincyoo' nnön na jnty'ia, yo jñ'oon na si'man Tyo'ts'on nnön na tyi'cüanaan na ntscüenönhan' ndëë nn'an. ²Mavajn'aa'n ncüii ts'an na vantyja ts'on juu nquii Cristo. Jndë jndë nqui ncho' nenque chu na tay'oonhan'hin quiñoon'ndue na vja ndye. Majo' tyi'quintji na aa yo ninvaa si'ts'o 'naan' tsan'ñeen na tay'oonhan'hin jo' ndo' aa chito jo', nquii Tyo'ts'on ntyjii. ³Ndo' manchji na tay'oonhan' tsan'ñeen jo', ve' tyi'quintji na aa yo si'ts'o 'naan' juu ndo' aa chito jo', majo' nquii Tyo'ts'on ntyjii. ⁴Tay'oonhan' juu najon na nancoo' jndyi na jndyuhan' paraíso. Ndo' jo' jndyii tsan'ñeen jñ'oon na min tyi'cüanaan na ntscüenon juuhan' ndëë nn'an. ⁵Ntyja 'naan' na nnda' tjon tsan'ñeen, macüji's'a chjo ja, majo' ntyja njan ninnquii'chen macüji's'a ja ntyja 'naan joo 'nan na maquenön na conan'man jndyoyuhan' na ts'an na tyi'ngui ndëë nts'a. ⁶Ee min xe na aa nts'aahan' na nin'cüji's'a ja ntyja njan, tyi'xe'quitsi'manhan' na tsan' xquën ng'e ninquii'chen jñ'oon mayuu' matsinën. Majo' tyi'xe'cüji's'a ja ntyja njan, tyi'nts'aahan' na ncüji' ts'an cüenta na t'manntiyichen condui ja, chichen juu na iquen juu cüenta

ntyja 'naan joo ts'ian na mats'a ndo' yo joo jñ'oon na mancya. ⁷Ndo' ng'e ntyja 'naan joo 'nan'ñeen na njon jndy na jnty'ia nnönhan', juu xjen'ñeen tyjee'non ncüii ángel na itye'ntjon nnon Satanás na m'an. Jo' s'aa juu na toquiihan' ja cha'vijon na cocja tseon. Juu na nnda' tjön, itscu'han' na ncüji's'a ja ntyja 'naan joo 'nan'ñeen na jnty'ia nnön. ⁸Jo' ndye jnda tc'an nnon ta Jesús na quenaan' jon juu nan'ñeen na its'aa vi'han' ja. ⁹Majo' sintcüe' jon jñ'oon nnön, itso jon: “Juu naya na condui ja, covinonhan' ntyja 'nan', ng'e ya na tyi'ngui ndëë nts'aa ts'an ntyja 'naan' nquii juu, yantyichen itsi'manhan' na condëë its'aa juu ntyja 'naan' juu najndei na condui ja.” Mang'e na nnda' tso jon nnön, nën rö na ncüji's'achen ja nchu vaa na tsixuan na tyi'jndö, cha' juu najndei na tsixuan jon, cüityincyoo'han' yo ntyja njan. ¹⁰Ng'e jo', nën na tsi'manhan' na ts'an na tyi'ngui ja, tanin min na conan'cüejnaan' nn'an ja, min na vaa xjen na tyi'cüijndei' 'nan na icanhan' ja, min na conan've nn'an nacjö na mancya jñ'oon naya ntyja 'naan' Cristo, min na vi' maquenön ng'e ts'ian 'naan' jon na mats'a, majo' nën rö ng'e mavaa' ts'ön ntyja 'naan' joo nan'min', covityincyoo' jndyoyu na nquii Cristo incyaa jon najndei na condui nquii jon cha' condëë mats'a ts'ian 'naan' jon.

**Nn'an Corinto na vantyja n'on
Cristo, jndye vaa na m'aan'
ts'on Pablo ntyja 'naanhin**

¹¹Mantyji na matsinën ndëëho' cha'vijon ts'an na tsan'chen

xquen. Majo' juu 'nan na cont'aho' its'aahan' na ijndei'han' na ndö' vaa na matsinën. Min na tyi'njonchen condui ja, majo' tyi'cje tsixuan ja yo nan'ñeen na condue nquehin na joohan conduihin nn'an na conan'quindyiihin nn'an ntyja 'naan' nquii Cristo, njonntyichenhan. Majo' 'o' chojnanho' na quindueho' ndëë nan'ñeen ntyja njan na vaquinjon' ts'ian 'naan' jon na mats'a. ¹²Xjen na tom'an quii' nt'anho', ts'ian na tots'a tots'i'manhan' na mayuu' condui ja ts'an na i'ua Cristo ts'ian nnön na mancya jñ'oon naya 'naan' jon ndëë nn'an, min jndye nnon navi' toquenön na nin'quitsitsan'han' ja yo ts'ian na tots'a. Majo' yo na t'man ts'ön, jndye nnon ts'ian na tots'a na joohan' tyi'xe'quinduihan' xe na aa ve' ntyja najndö ncö, ndo' mantyi yo jn'aan t'man na tyincyaaahan' na vacue m'aan' n'on nn'an ntyja 'naanhan', yo mañoon nnon ts'ian na tots'a na tonan'manhan' najndei na tsixuan nquii Tyo'ts'on. ¹³Ndo' ng'e ts'ianmin' na tots'a, yajo' ¿Ndu na cotji'ho' cüenta na njonntyichen ntyji yo mañoon ntmaan' nn'an na conan't'maan'han Cristo, chichen nqueho'? ¿Aa jnaan' na tatyincyaa na ntixee'ho' ja xjen na tom'an yo 'o', aa ng'e jo' its'aahan' na nnda' vaa na ngioho' yo ja? Quinan't'man chjo n'onho' ja na nnda' vaa na sitja ja ndëëho'.

¹⁴Naneinhin ndë ndye jnda na matsijnt'a na ncjöquinty'iaho'. Majo' tyi'xe'quityiö xu nacjoho' na quiti'xee'ho' ja, ng'e chito 'naanho' na nin'cüantjön, nqueho'

nin'cüantjön cüentaa' nquii Cristo. Ee cañjoo' n'onho' na chito chuhan' na nque yotsca ntquen joo 'nan na ninjnt'ue tye joo yo ndyee joo, nque nantque ntquenhin 'nan na ninjnt'ue ndahin. ¹⁵Majo' ntyja njan, nën rö min xe na aa tsoñ'en 'nan na min ja, ntsiquitsuhan' na ntejnedei jaho'. Contjo ya nchji min xe na aa ntscuee'han' ja cha' ndëë ntjo yaho' tonnon nquii Tyo'ts'on. Min na icüan nchji na matsivi'ntyjintyëchën 'o', majo' 'o' chjo jndyi na conan've'ngioho' ja.

¹⁶Tanin, cuaa nquii. Mangio yaho' na juu xjen na tom'an quii' nt'anho', tana s'a na quitixee'ho' ja. Majo' 'o' m'aan' n'onho' na condui ja ts'an na jnda' xquen na itsivi'nn'an juu nn'an cha' quindui cha'xjen na nt'ue ts'on nquii juu. ¹⁷Ndo' na nnda' conan'tiuho', ¿Ndu? ¿Aa m'aan ncüii ntyjë na t'ua ts'ian nnon juu na cja juu na m'anho' na tijnt'ue jahin cha' ngüantjön nty'iu xoquitu' 'naanho'? ¹⁸T'ua ts'ian nnon Tito na cja jon na m'anho' yo ncüiichen ntyjëehë na tja juu yo jon. Ndo' na nnda' s'a, ¿Aa yo na jnda' xquën sivi'nn'an ja 'o' na tji' xoquitu' 'naanho'? Tyi'xe'quits'aahan' na nnda' ee ve já cüajon m'án nacje 'naan' nquii Espíritu Santo, ninncüiii xjen tots'aa Tito ya na tom'aan jon quii' nt'anho' cha'xjen tots'a ncö.

¹⁹O' ndyii' n'onho' na matsinën jñ'oonmin' cha' ngüañoon'han' ja. Majo' chito jo', ee iquen Tyo'ts'on cüenta na mats'ahan' ng'e nquii Cristo. 'O' ntyjë na vi'ntyji ja 'o', nnda' vaa cha' ntejnedeihan' 'o' na ngaqueho' ntyja 'naan' jon. ²⁰Ndö' matsjö ndëëho' ng'e m'an na ncyä juu

xjen ya na nguë nnt'a quii' nt'anho', tyi'nan ro na aa nnintyincyoo' na tyi'cotsantyjaho' ntyja 'naan' Cristo cha'xjen na mantya ts'ön, ndo' mantyi na njnty'iaho' na tyi'c'ön tondëëho' cha'xjen na nt'ue n'onho'. M'aan' jndyi ts'ön na aa chi m'anho' na conan'jndyeho' jndyueho' yo ntyjeho', ndo' na nin'quinan'cjaa' n'onho' 'naan' ncüiichen ts'an. Ncyä na nintyincyoo' na conan'vje jndyihö' ntyjeho'. M'aan' ts'ön aa chi cojnt'ueho' na conan'quinjon nqueho', chito cojnt'ueho' nchu vaa nt'aho' na quitejndeihö' nn'an. ¿Aa chi nnintyincyoo' na conan'neinho' jñ'oon cjo ntyjeho' na conan'cüejnaan'ho'hin? ¿Aa chi ñ'enho' na conan'neinho' jñ'oon nchu vaa condue nn'an nacjo ntyjehin? ¿Aa chi nnintyincyoo' na conan'ntsahö' nchu vaa na condui nqueho', na tyi'cüejon jñ'oonho' yohin? Ndo' xe na aa nnintyincyoo' na nnda' vaa m'anho', taxe'ncyaaahan' na ntsinën ndëëho' cha'xjen na ntyja n'onho'. ²¹M'aan' ts'ön xjen na nguë nnt'a na m'anho', nquii Tyo'ts'on na matsit'man' ja, nts'aa jon na ntsi'ndaa'han' ntyji ntyja 'naanho'. Ndo' na nnda', ntsit'ioohan' ja na ninm'an vendye ntyjeho' na tyi'contcüe' n'onhan natyia na tont'ahin juu xee'ñeenchen ya na tyjë jndyëë na m'anho', ndo' ninvaa na m'anho' yo nn'an na ve' ndö' ro ndo' yo joo 'nan na ji min na cont'aho' yo nn'an.

**Jñ'oon na mats'ia na
itsiqui'maan' Pablo**

13

Nanein ndë ndye jnda
na majöquinty'ia ja 'o'.

Nacjoo' juu jñ'oon' Tyo'ts'on na jndui itsohan! "Cha' na nniñjnda' ncüii ncüii 'ndyo jñ'oon na nin'quit'uiihan' ts'an, icanhan' na c'oon ve ndo' aa ndye ts'an na ntji' jndyoyuhin jñ'oon ntyja 'naan' juu jñ'oon'ñeen." Mannda' nts'a cha'xjen na itsijnda' jñ'oon'ñeen. ²Ya na tyjè na m'anho' na vja ve, tsoñ'enho' totsjöhan' ndëëho', ndo' nanein matsjö nnt'ahan' vitjachen na nguë nnt'a na m'anho'. Xjen na nguë nnt'a na m'anho', joo ntyjeho' na cont'a natyiamin', minnchuchen nts'a na quit'uiihan'hin tsojnaan' na nnda' cotsam'anhin. ³O' nt'ue n'onho' na nnintyincyoo' ndëëho' ncüii nnon na quitsi'manhan' na nquii Cristo itsiqui'maan' jon 'o' yo juu jñ'oon na mancya ndëëho'. Ng'e nquii jon na iqueen' jon 'o', chito na tyi'jndei conduihin na nt'uui jon nque nn'an na cont'a 'nan natyia. ⁴Ee chito ng'e na tue' jon na jñon nn'anhin tsonjn'aan, jo' tsi'manhan' na tyi'jndei condui jon. Majo' vando' xco jon ntyja 'naan' juu najndei na condui nquii Tyo'ts'on. Ndo' mantyi já na conanjón yo ntyja 'naan' jon, itsijonhan' ntyja nján cha'na nquii jon. Tyi'quinan'xuán najndé ngioho', majo' min na nnda' cotji'ho' cüenta, cotant'ó yo jon ntyja 'naan' juu najndei na condui nquii Tyo'ts'on ndo' incyaa jon na nnda' nan'xuán cha' quitejndei 'o'.

⁵Juu na cotsantyjaho' yo Tyo'ts'on, quitji' nqueho' xjen na aa xoncüee' n'onho' na vantya n'onho' Jesucristo. Quitquen nqueho' cüenta na aa mayuu' cotsantyjaho' yo jon ndo' aa min tyi'yuu'. Ndo' mantyi quitji'ho'

cüenta na aa mayuu' m'aan jon quii' n'onho'. Ee xe tyi'yuu' na nnda', yajo' jndè tacüaa'ho' ntyja 'naan' nquii jnda Tyo'ts'on. ⁶Majo' mantya tcüii' ts'ón na ntji' yaho' cüenta na tacovacüaa' já ntyja 'naan' juu Cristo. ⁷Cotán nnon Tyo'ts'on na quitejndei jon 'o' na tant'aho' natyia na ntsijnda'han' na quit'ui ja 'o'. Chito xia'ntyia na cotán na nnda' cha' quitsi'manhan' na ya conan'quindé juu ts'ian na i'ua Cristo ndé. Chito jo', nt'ue n'ón na 'o' quint'aho' 'nan na chuhan', min na aa cotji'ho' cüenta na jndè tēcüaa' já. ⁸Ts'ian na nan'xuán já na quitejndeihan' joo nn'an na quinan'jonhan ntyja 'naan' nquii Tyo'ts'on, chito na nan'jon já yo 'nan natyia na vjahan' nacjoo' juu na conduihan' na mayuu'. ⁹Nén jndyi já na m'án na tyi'jndé xe jo' tsi'manhan' na 'o' m'anho' najndëho' ntyja 'naan' Cristo. Jñ'oon na contya tcüii' n'ón ntyja 'naanho' na ngaqueho' ntyja 'naan' nquii jon. ¹⁰Mang'e jo' matscüenön tsonvahin na m'anho' vitjachen na nguë ncö, cha' vi na jndé tyjè quii' nt'anho', tyi'xe'canhan' na ntsijndei 'ndyö ndëëho' yo juu najndei na tyincyaa ta Jesús na condui ja. Tyincyaa jon na tsixuanhan' cha' quitejndei 'o' na ngaqueho' ntyja 'naan' jon, chito na ndyuii' ntyja na vantya n'onho' jon.

**Incyaa Pablo ts'on 'naan'
jon ndëëhin**

¹¹O' ntyjè, jñ'oon na mats'ia na matsinën ndëëho', nquii Tyo'ts'on quitejndei jon 'o'. Quinan'chonho' na quitsantyjaho' ntyja 'naan' na

ya. Quitquen yaho' cüenta chjo jñ'oon na matsjö ndëëho' yo juu tsonvahin. C'onho' na ninncüii conan'tiuho' yo ntyjeho' na vantyja n'on nquii Cristo, ndo' min tanc'on tyia'ho' yohan. Ee na nnt'aho' na nnda', yajo' nquii Tyo'ts'on na conduihin na venchjii jon nn'an ndo' na incyaa jon na tsixuan ts'an tajñuaan' ts'onhin na tonnon jon, nc'oon jon yo 'o'.¹²Nque ntyjeho' na vantyja n'on Jesucristo, ncyaho' ts'onhin yo na

xoncüee' n'onho' ng'e na conduiho' ntsinda nquii Tyo'ts'on.¹³Tsoñ'en ntyjëëhë na m'an tsjoonvahin na vantyja n'onhin Cristo, conan'cüanonhin ts'on 'naanhin ndëëho'.

¹⁴Juu naya na condui nquii Jesucristo, yo juu na m'aan Tyo'ts'on na vi'ntyjii jon nn'an, yo nin'juu na itsijon Espíritu Santo yo ts'an na vantyja ts'on Jesús, c'oon jooan' yo tsoñ'enho'. Majuu ñ'en jñ'oonmin' na matsjö.

Tson Na Scüenon Pablo Ndëe Nn'an Ndyuaa Galacia

Incyaa Pablo ts'on 'naan' jon
ndëe nn'an ndyuaa Galacia

1 Ja Pablo mats'a ts'ian na
condui tsonvahin. Condui
ja ts'an na i'ua Tyo'ts'on ts'ian
nnön na cjöy'ön juu jñ'oon naya
'naan' jon ndëe nn'an. Juu ts'ianva,
chito ts'an i'uahan' nnön. Nquii
Jesucristo yo tye jon ta Tyo'ts'on
na tyincyaa jon na tando' xco
Jesús. Joohan t'ion ts'ianva ja.
²Tsoñ'en ntyjëehë na vantyja n'on
Jesucristo na m'anhin ntjoohin yo
ja, conan'jonhan yo juu jñ'oonva na
macüji na matscüenönhan' ndëe 'o'
na conduiho' ncüii cüii tmaan' na
m'anho' ndyuaa Galacia na vantyja
n'onho' jon. ³Nquii tyëehë Tyo'ts'on
yo nquii Jesucristo na conduihin
na itye'ntjon jon jaa, mac'an
ndëehan na juu naya na conduihan
yo nin'juu na tajñuaan' ts'onhan,
quinan'jndyentyichenhinhan' na
ncy'onho' cüenta. ⁴Tyincyaa
nquii Jesucristo na tue' jon nnon
tsonjn'aan ng'e nan'xuan jaa jnan.
S'aa jon na nnda' cha' ntsiquindyaa
jon jaa tsoñ'en nnon natyia na
tsixuan juu tsonnanguevahin. Nnda'
tui ng'e nquii tyëehë Tyo'ts'on

na conan't'maan' jaa, nnda' vaa
na nt'ue ts'on jon. ⁵Ninvito
cüit'maan'hin. Quindui na nnda'.

**Ta'nan ncüiichen nnon
jñ'oon na ndëe ntsin'man
Tyo'ts'on ñuan njanhan**

⁶Jndye jndyi m'aan' ts'ön na cje
ro conan'tycyaa'ho' na conan'jonho'
ntyja 'naan' nquii Tyo'ts'on. Ee
ntyja 'naan' juu naya na condui
Cristo, jo' na tqueen' jon 'o' na
nduiho' cüentaa' nquii jon. Majo'
'o' je', cje ro conan'jonho' yo
ncüiichen jñ'oon na m'aan' n'onho'
na ntyja 'naan'han' ntsin'man
Tyo'ts'on ñuan 'naanho'. ⁷Majo'
tyi'yuu' na vaa ncüiichen jñ'oon
naya. Ve' m'an vendye nn'an
na conan'quijñ'eenhan 'o' yo
juu jñ'oonñeen. Joo nan'ñeen
conan'cüejndyohan juu jñ'oon naya
ntyja 'naan' Cristo. ⁸Majo' min xe
na aa ncüii já ndo' aa ncüii ángel
na nnan quiñoon'ndue nnnincyaa
juu ncüii jñ'oon na tejndyohan'
yo juu jñ'oon na toninnycyá jndyé
ndëeho' ntyja nchu vaa na itsin'man
Tyo'ts'on ñuaan nn'an, cju'vi'
Tyo'ts'on tsan'ñeen. ⁹Ncüiichen jon
matsjö nnt'a cha'xjen na jndë tsjö

ndëëho' na toxen'chen, xe na aa incyaa ts'an jñ'oon ndëëho' ntyja 'naan' na itsin'man Tyo'ts'on ñuaan nn'an na ñooncya vaahan' yo juu jñ'oon na ty'onho' cüenta, cju'vi' Tyo'ts'on juu tsan'ñeen.

¹⁰Ja chito matsichön na joo nn'an cavee' ngiohan ntyja njan. Mant'uë na nquii Tyo'ts'on ngavee' ntyjii jon yo ja. Ee xe na aa mant'uë na joo nn'an cüingiohan na nnda' yo ja, tyi'je'quitsixuan na condui ja ts'an na itye'ntjontyen nnon Cristo.

**Nquii Tyo'ts'on t'ua jon ts'ian nnon
Pablo na incyaa jon jñ'oon naya**

¹¹O' ntyjë na vantyja n'onho' Cristo, cañjoo' n'onho', juu jñ'oon naya na toninncyaa ndëëho', chito nn'an jnan'jnda'han'. ¹²Ee juuhan' min chito ve' jñ'oon na jndyi jndyue nn'anhan', min tyi'conan'jn'aaan nn'anhan' ja. Nquii Jesucristo ninjon si'man jonhan' nnön, jo' na ty'ön cüentahan'.

¹³Juu jñ'oon ntyja 'naan' na tëque ja quityquii' juu jñ'oon na vantyja n'on nn'an judíos, jndë jndyeho' ntyja 'naan' na tojöm'an. Totsijaa' ja na tonty'ë nn'an na conduihan tmaan' cüentaa' Tyo'ts'on. Nque nn'an na conan't'maan'han Cristo, na t'man qui n'onhan jon, totsichön na ntsity'uiñ'ën juu ts'ian'ñeen. ¹⁴Ee ntyja 'naan' juu jñ'oon na conan't'maan' ntyjé nn'an judíos, joo ntyjé na cüejon tque yo ja, toven'ön jahin tyquii' na tovanguëë'ntyëchën ntyja 'naan' juu jñ'oon'ñeen, chintyichen nquehin. Ee tojoo' yantyichen ts'ön na ntsivë tsoñ'en jñ'oon na nque ndochí já nn'an judíos jnan'jnda'han nchu

vaa na tonan't'maan'han nquii Tyo'ts'on. ¹⁵Majo' vitjachen na ndui ja, nquii Tyo'ts'on tji jon ja na ntsixuan cüentaa' nquii jon, ndo' ng'e juu naya na condui jon, jo' tqueen' jon ja na matye'ntjön nnon jon. ¹⁶Ndo' tëvee' nchjii jon na ntyja njan ntsi'man jon na condui jnda jon. I'ua jon ts'ian nnön na ninncyaa juu jñ'oon naya 'naan' jnda jon ndëë nn'an na chito conduihan tsjan nn'an judíos. Ndo' vi na jndë taa' ts'ön na nnda', ta'nan s'a cha'xjen ntsitiu ts'an. Ta'nan nnon ts'an na tc'an na quitsi'man juu nnön nin jñ'oon na ninncyaa ndëë nn'an. ¹⁷Vitjachen na nquii ta Jesús tji jon ja na ntsixuan juu ts'ianva, tsjoo' Jerusalén, jo' m'an nque nn'an na i'ua jon ts'ian ndëëhan na quitsay'onhan jñ'oon naya 'naan' jon ndëë nn'an. Majo' min tatyjé jo' na ncjöquinty'iahin. Nin'ñoon' jnt'ui tsjoo' Damasco, tyjé ndyuaa Arabia, ndo' ya na jnt'ui ntcü'ë jo', tyjé ntcü'ë Damasco.

¹⁸Jndë na tëca ndye chu, ndo' tyjé ntcü'ë Jerusalén, tëquinty'ia juu Pedro. Ndo' ntjo ja yohin vi quin'on xuee. ¹⁹Majo' juu xjen'ñeen, ntyja 'naan' nque nn'an na i'ua Jesús ts'ian ndëëhan na cotsay'onhan juu jñ'oon naya 'naan' jon ndëë nn'an, tanin ncüiichen nan'ñeen na jnty'ia, xia'ntyi juu Santiago, tyje nquii ta Jesús. ²⁰Jñ'oonva na macüji na matscüenönhan' ndëëho', macüji' jndyoyu tonnon Tyo'ts'on, jñ'oon na mayuu'han'.

²¹Vi jndëcya, tyjé nt'ö ndyuaa Siria yo Cilicia. ²²Majo' juu xjen'ñeen ntmaan' nn'an judíos na vantyja n'on Jesús na m'anhan

ndyuaa Judea, tacotajn'aanhan ja. ²³Xia'ntyi tondyehan jñ'oon na tonan'nein nn'an. Ee tondue nn'an: "Majuuto tsan'ñeen na toxen'chen tonty'e jon joo nn'an na vantyja nn'on Cristo, naneinhin manquii jon na incyaa jon juu jñ'oon na cantyja n'on nn'an Cristo, ndo' juu xjen'ñeen totsichon yantyi tsan'ñeen na ntsityuui' jon juu ts'ian'ñeen."

Nnda' ro jñ'oon na tondue nan'ñeen. ²⁴Ndo' tonan't'maan'han nquii Tyo'ts'on ng'e na covijnt'ue jon ja yo ts'ian 'naan' jon.

**Nn'an na jñon Jesucristo,
ty'onhan cüenta Pablo**

2 Jndë na tēca nqui ncho'ninque chu, ndo' tyjë nnt'a Jerusalén. Tja Bernabé yo ja ndo' mantyi juu Tito. ²Tyjë ng'e nquii Tyo'ts'on jndë si'man jon nnön na nt'ue ts'on jon na cjö jo'. Tëncüi já jo' yo nque nn'an na conintque ndëë nn'an na vantyja n'on Cristo. Sinën na ninnquëchën yohan. Si'man ndëëhan nchu vaa jñ'oon naya na mancyä ndëë nn'an na chito conduihan nn'an judíos. S'a na nnda' ee tyi'quint'ue ts'ön na nts'aahan' na ve' jñ'aaan na totsichön quii' juu ts'ian na jndë s'a yo ts'ian na ninmats'a. ³Majo' juu ntyjëëhë Tito na tom'aan juu yo ja, min na chito conduihin ts'an judíohin, ta'nhan jndue nan'ñeen na ijndei'han' na quindui yohin cha'xjen já nn'an judíos cont'á yo yonon'ndaa ndá. ⁴Min taje'canhan' na nt'uuihan' juu jñ'oon'ñeen xe chito m'an vendye nn'an jo' na tyi'xoncüee' n'onhan na vantyja

n'onhan Cristo. Tyentyjaa' nan'ñeen na tyequitquenhin cüenta na aa conan'quindé juu costumbre'ñeen. Ee tyí'cavee' ngiohan na jaa nn'an na vantyja nn'ön Cristo, jndë jndyaa jaa yo juu jñ'oon'ñeen. Jo' tonan'chonhan na ngonan'chutyen costumbre'ñeen jaa. ⁵Majo' min' chjo tyí'cotjue'cje já ndëë nan'ñeen na tonan'chonhan na nin'quitquenhan xjen já. Ee nt'ue jndyi n'ón na juu jñ'oon na mayuu' 'naan' Tyo'ts'on na condyeho', na tyi'ntscüejndyohan' juuhan' ee xia'ntyi ntyja 'naan' na vantyja ts'on ts'an, jo' na ntsin'man jon ñuaan' juu, chito ng'e na aa itsiquindë juu costumbre'ñeen.

⁶Majo' nque nan'ñeen na conintquehin tondëë nn'an na vantyja n'on Cristo na m'anhin juu tsjoon Jerusalén, tontjo ngiohan yo jñ'oon na mancyä ja, tavi'nhan jnduehan na aa icanchenhan' ncüiichen nnon na ntscüiantjö'ntyëchën jñ'oon. Min tyi'quityi' cüenta ntyja nin condui nan'ñeen, ee nquii Tyo'ts'on tyi'quityii' jon cüenta nin condui ts'an. ⁷Ee taa' n'on nnan'ñeen na cha'xjen na jndë i'ua jon ts'ian nnon Pedro na incyaa jon jñ'oon naya 'naan' Tyo'ts'on ndëë nn'an judíos, mantyi jndë i'ua jon ts'ian nnön na cjö ncyahan' ndëë nn'an na chito conduihan tsjan nn'an judíos. ⁸Ee manquiintyi Tyo'ts'on na covijnt'uehin juu ts'ian na its'aa Pedro na conduihin ts'an na i'ua jon ts'ian nnon juu na cay'oon juu jñ'oon naya 'naan' jon ndëë nn'an judíos, mantyi covijnt'uehin juu ts'ian na mats'a na condui ja ts'an

na i'ua jon ts'ian nnön na cjöy'ön jñ'oon'ñeen ndëë nn'an na chito conduihan nn'an judíos.

⁹Juu Santiago, yo Pedro yo nin!Juan, conintquehin ndëë nn'an na conduihan tmaan' cüentaa' Tyo'ts'on tsjoon Jerusalén. Jndë na taa' n'onhan na nquii Tyo'ts'on jndë incyaa jon na matsixuan ja ts'ianmin na mancyaa jñ'oon naya 'naan' jon ndëë nn'an na chito tsjan nn'an judíos conduihan, yajo' yo na neinhan t'uehan nt'ö yo Bernabé. Ndo' na jnt'ahan na nnda', jnan'manhan na conan'jonhan yo já juu ts'ian na i'ua jon ndé na quitsay'ón juu jñ'oon' jon ndëë nn'an na chito judíos conduihan, viochen xjen joohin ngoy'onhinhan' ndëë nque nn'an judíos. ¹⁰Xia'ntyi jnduehan ndé na tyi'ngitsuu' n'ón nn'an na nty'ia ro m'anhan. Ndo' mancüixjen jndë s'aahan' xuee na matsichön na mats'a na nnda'.

**Tsjoon Antioquía, jo'
siqui'maan' Pablo juu Pedro**

¹¹Majo' juu xjen na tuee' Pedro tsjoon Antioquía, siqui'man' jahin, ee juu 'nan na s'aa jon, si'man jndyayuhan' na xuen'on yo 'nan s'aa jon. ¹²Ee juu xjen'ñeen nquii Santiago t'ua jon ts'ian ndëë mañoon ntyjehin na ty'ehan na m'an nn'an na vantyja n'on Jesús juu tsjoon'ñeen. Vitjachen na sque nan'ñeen, jo' nquii Pedro tocüa' jon yo nque nn'an na vantyja n'on na chito conduihin tsjan nn'an judíos. Majo' nque nan'ñeen na t'ua Santiago ts'ian ndëëhin, vi na jndë squehin jo', juu Pedro tji ntcüe'hin na icüa' jon yo nan'ñeen

ng'e na ncyaa' jon na nque nan'ñeen na jnanhan Jerusalén, nnan'quindyiihan ntyjehan nn'an judíos na vantyja n'on na m'anhin tsjoon Jerusalén, na itsitjahin ntyja 'naan' juu jñ'oon na tquen Moisés, xeng'e na icüa' jon yo nn'an na chito nn'an judíos conduihan. ¹³Ndo' na tji ntcüe' Pedro na tocüa' jon yo nan'ñeen na vantyja n'on na m'an Antioquía, mantyi mañoon vendye nn'an judíos na vantyja n'on, jnan'jonhan yo na ve nnon 'nan vaa na s'aa jon. Ata mantyi juu Bernabé sijonhin yo 'nan na jnt'a nan'ñeen. ¹⁴Ndo' vi jndë tquën cüenta na nnda' vaa na jnt'ahin, tyi'tsijonhan' juuhan' cha'xjen na chuhan' na tonnon juu jñ'oon naya 'naan' Tyo'ts'on na mayuu'han', jo' si'qui'man' ya Pedro tondëë tsoñ'en nn'an na conduihan tmaan' cüentaa' Tyo'ts'on na m'anhan juu tsjoon'ñeen. Tsjö nnon jon: "U' mancüixjen ts'an judío 'u'. Majo' ntjoochin ntyja na vam'an', matsa' na cha'vijon na condui 'u' ts'an mañoon tsjan 'u'. Ndo' naneinhin ¿Ndu na matsichon' na joo ntyjëëhë na chito judíos conduihin, na quinan'quindëhan juu costumbre njanhan?"

**Xia'ntyi ng'e na vantyja ts'on
ts'an Cristo, jo' na itsin'man
Tyo'ts'on ñuaan' juu**

¹⁵Tsjöntyëchen nnon Pedro: "U' yo ja tui jaa tsjan nn'an judíos, chito tsjan nn'an na ninnqui'chen na conan'tja tonnon ntji na ico'xenhan'. ¹⁶Jaa mangiö xia'ntyi iquen Tyo'ts'on ts'an na tajnan tsixuan juu xeng'e na vantyja ts'on

juu Jesucristo, chito ng'e na aa ivanguee' juu nchu vaa na ico'xen jñ'oon na tqen Moisés. Mang'e na nnda', mantyi jaa vantyja nn'ön Jesucristo cha' nndëë ntquen Tyo'ts'on jaa na tajnan nan'xuan na tonnon jon. Naneihin chito ng'e na aa cota'nc'uëë juu jñ'oon na ico'xenhan', jo' na contyja nn'ön na ntquen Tyo'ts'on jaa na tajnan nan'xuan, ee tyi'jon quenhan' ts'an na tajnan tsixuan juu na tonnon jon xeng'e na its'aa juu cha'xjen na iquen juu jñ'oon'ñeen xjen.

¹⁷“Majo' viochen xjen na cojnt'uë na quenhan' jaa na tajnan nan'xuan na tonnon Tyo'ts'on ng'e na vantyja nn'ön Cristo, ndo' xe na aa ntyja 'naan'han' nnintyincyoo' na mantyi condui jaa nn'an jnan, yajo' ¿Aa nin'quitsiquindyihan' na juu na vantyja nn'önhin itsijnda'han' na condui jaa nn'an jnan? Min'chjo chitojo'. ¹⁸Ee juu jñ'oon na jndë sity'ui na cotji' nn'an cüenta na ntyja 'naan'han' na tajnan tsixuan ts'an na tonnon Tyo'ts'on, xe na aa mats'a na ninjnt'ue nnda'han', ncö matsi'man jndyoyu na condui ja ts'an na itsitjahin na tonnon juu jñ'oon'ñeen. ¹⁹Ee ntyja 'naan' juu ntji na tqen Moisés, itsijnda'han' na condui ja ts'oo. Ndo' na nnda' vaa, jo' condëë na mavant'ö ntyja 'naan' Tyo'ts'on. ²⁰Tojnaan' t'ionhan' ja nnon tsonjn'aaan yo Cristo, neihin chito na mavant'ö ntyja 'naan' ncüii nnon na tsixuan ncö, nquii Cristo vando' jon quii' ts'ön. Ndo' nanein juu na jöm'anntyë, mavant'ö ng'e na vantyja ts'ön nquii jnda Tyo'ts'on. Nquii jon ty'oon jndyee jon na vi'ntyjii jon ja

ndo' tyincyaa nquiihin na tue' jon ntyja njan. ²¹Tyi'cots'a na tayuu jnt'ue juu naya na condui Tyo'ts'on. Ee xe na aa ng'e ivanguee' ts'an ntji na tqen Moisés, jo' na nndëë ntquenhan'hin na tajnan tsixuan juu, yajo' ve' jñ'aaan na tue' Cristo.

Ndö' jñ'oon na siquii'man' ja Pedro.

Ntyja 'naan' ntji na ico'xenhan' ndo' ntyja 'naan' na vantyja ts'on ts'an Jesucristo

3 'O' ntyjë na m'anho' ndyuaa Galacia, nan'xuanho' na nan' nquenho'. Itsijonhan' ntyja 'naanho' na cha'vijon jndë sindaa' tsanquindyua' 'o'. Ee na ntyja 'naan' jñ'oon na toninncyá ndëëho', s'aahan' cha'vijon jnty'ia ndëëho' na jñon nn'an Jesús tsonjn'aaan. ²Ninncüii vaa na nt'ue ts'ön na quindueho' nnön. Na ty'onho' cüenta nquii Espíritu Santo, ¿Aa tui na nnda' ng'e na tont'aho' cha'xjen na itsi'man juu ntji na tqen Moisés? Oo ¿Aa ng'e na vantyja n'onho' jñ'oon naya na tondyeho', jo' ty'onho' cüenta Espíritu Santo? ³¿Aa nndëë nts'aahan' na nan' nquenho'? Xjen na tye' na covantyja n'onho', taa' n'onho' na xia'ntyí ntyja 'naan' nquii Espíritu Santo nc'onho' na tonnon Tyo'ts'on cha'xjen na nt'ue ts'on jon. Ndo' naneihin, ¿Aa cotji'ho' cüenta na nc'onho' na tonnon jon ntyja 'naan' na jnda' nquen nqueho'? Ndo' naneihin, ¿aa cotji'ho' cüenta na ntquen Tyo'ts'on 'o' na quindë conduiho' tonnon jon ng'e na conan'jñ'oon' 'o' nchu vaa na ico'xen juu ntji'ñeen? ⁴Tsoñ'en navi'

na toquenonho' ng'e na vantyja n'onho' Cristo, ¿Aa nts'aahan' na ve' jn'aanhan'? Tyi'quits'aahan' nchji na ve' jñ'aanhan'. ⁵Incyaa Tyo'ts'on nquii Espiritu na conduihin quii' n'onho' ndo' mantyi its'aa jon ts'ian t'man quii' nt'anho' na tyi'jon quindë nnduihan' ntyja 'naan' najndeí nquii ts'an. Majo' chito its'aa jonhan' ee ng'e na conan'quindëho' nchu vaa ico'xen juu jñ'oon na tqwen Moisés. Its'aa Tyo'ts'on ts'ian'ñeen xeng'e na vantyja n'onho' jñ'oon na jndë macondyeho'.

⁶Quitquenho' cüenta ntyja 'naan' nquii Abraham. Tovantyja ts'on jon Tyo'ts'on ndo' ng'e jo' tqwen jonhin na tajnan tsixuan juu.

⁷Mang'e na nnda', cüaa' n'onho' na xia'ntyí nque nn'an na vantyja n'on Tyo'ts'on, joochan conduihin ntsinda Abraham. ⁸Juu jñ'oon' Tyo'ts'on na jndui, tyuaa'ntyichen si'manhan' na joo nn'an na chito judíos condui, ntquen jonhan na tajnan nan'xuanhan. Ee ndö vaa jñ'oon naya na tso jon nnon juu Abraham'ñeen: “Yo ntyja 'nan' 'u' ndyiö jn'aan tsoñ'en nn'an na ninvaa tsonnangue.” ⁹Yajo' juu jñ'oon'ñeen itsiquindyihan' na joo nn'an na vantyja n'on Tyo'ts'on, cüejon ityio jon jn'aanhan cha'xjen totyio jon jn'aan nquii Abraham, tsan na tovantyja ts'on.

¹⁰Majo' nque nn'an na t'man qui n'onhan juu ntji'ñeen na tqwen Moisés na ico'xenhan', na cojoo' n'onhan na nta'nguee'hinhan', ncju' Tyo'ts'on jñ'oonvi' nacjo nan'ñeen ee vaa jñ'oon' jon na jndui. Itsohan': “Min'cya ro ts'an na tyi'itsiquindë

juu tsoñ'en jñ'oon na jndui nnon tson na chuhan' ntji na ico'xenhan', ncju'vi' Tyo'ts'on tsan'ñeen.”

¹¹Ndo' min xe na aa itsiquindë ts'an cha'xjen na co'xen juu ntji'ñeen, covityincyoo' jndyoyu na tyi'xe'quen Tyo'ts'onhin na tajnan tsixuan juu. Ee cüiichen jñ'oon' jon na jndui tivio itsiquindyihan': “Xia'ntyí na vantyja ts'on ts'an Tyo'ts'on, jo' na iquen jonhin na tajnan tsixuan juu. Ng'e na vantyja ts'on juu, jo' na ncy'oon juu cüenta na tyi'quintycüii na vando' ñuaan' juu.”

Ndö' vaa na tso juu jñ'oon'ñeen. ¹²Majo' juu jñ'oon na tqwen Moisés na ico'xenhan', tyi'it'uiihan' ntyja 'naan' na vantyja ts'on ts'an. Juuhan' itsi'manhan' na minnichen ts'an na vam'aan juu ntyja 'naan'han', icanhan' na cüanguee' juu 'nan na co'xen jñ'oon na tqwen jon.

¹³Juu jñ'oon na tqwen Moisés, min'cya ro ts'an na tyi'cüanguee' juuhan', i'ndyiivi'han'hin. Majo' jndë sijnda ntcüe' jon jaa na tom'an nacje 'naan' navi' ng'e na tonan'tja jaa tonnon juu ntji'ñeen. Ee juu navi'ñeen na ty'oonhan' jaa, t'ahan' nquii jon, ng'e vaa jñ'oon na jndë jndui na itsiquindyihan': “Ncüii cüii ts'an na cot'ion nn'an tsonjn'aan, i'ndyiivi' Tyo'ts'on tsan'ñeen.”

Nnda' vaa na itsiquindyí jñ'oon'ñeen. ¹⁴Juu navi'ñeen na t'ahan' Cristo, tjon jonhan' cha' juu naya' na tyio Tyo'ts'on jn'aan Abraham, nque nn'an na chito conduihan nn'an judíos, mantyi nndë ncy'onhan cüenta juuhan'. Its'aa jon na nnda' cha' condë coy'on cüenta nquii Espiritu Santo

na jndë tco' jon 'ndyo jon na nque nn'an na vantyja n'on Jesucristo ndahin jon.

**Ntyja 'naan' ntji na tqen Moisés
yo jñ'oon na tco' Tyo'ts'on
'ndyo jon nnon Abraham**

¹⁵O' ntyjë na vantyja n'onho', cha' ncüaa' n'onho' juu jñ'oon na ntsjö, ntsinën ndëëho' ncüii jñ'oon ntyja 'naan' 'nan cont'a nn'an. Mangioho' ya na itsijon ts'an ncüii jñ'oon yo ncüiichen tyje juu, vi na jndë tyio juu xuee' juu nnon tson na jndui juu jñ'oon'ñeen, contjotyenhan', min tyi'cüanaan na ntscüejndyo ts'anhan'. Min tyi'cüanaan na ndëcya na ntscüantjo'chen ts'an jñ'oon. Nnda' vaa na itsijonhan' yo ntyja 'naan' juu jñ'oonva. ¹⁶Ee nquii Tyo'ts'on tco' jon 'ndyo jon nnon Abraham na ndëcya nndui ncüii jnda tsan'ñeen na ntyja 'naan' tsjan 'naan' jon na vacahan'. Majo' quitquenho' cüenta na tyi'quitso Tyo'ts'on na ntsiquindë jon juu jñ'oon'ñeen ndëë ntsinda nquii Abraham. Xia'ntyi tso jon na ntsiquindë jon juuhan' ntyja 'naan' ncüii jnda nquii Abraham, jo' itsiquindyihan' nquii Cristo. ¹⁷Ndö vaa na nt'ue ts'ön na cüaa' n'onho' ntyja 'naan' juu jñ'oonva'. Nquii Tyo'ts'on sijnda' jon jñ'oon yo Abraham na tyi'xe'quitscüejndyohan' juuhan' ndo' tco' jon 'ndyo jon na ntsiquindë jonhan'. Ndo' vi na jndë tëca ninque ciento vantjo' ntycu ncho'nqui ndyu, nnon Moisés tyincyacya jon juu ntji na ico'xenhan'. Majo' juuhan', tyi'je'quindëë na ntsityuui'han' juu

jñ'oon'ñeen na tco' jon 'ndyo jon nnon nquii Abraham. ¹⁸Ee xe na aa ntyja 'naan' na itsiquindë ts'an juu ntji na tqen Moisés na ncy'oon juu cüenta na ntsin'man Tyo'ts'on ñuaan' juu, yajo' chito ntyja 'naan' jñ'oon na tco' Tyo'ts'on 'ndyo jon, jo' na ncy'oon ts'an cüentahan'. Majo' tyincyaa Tyo'ts'on na juu Abraham tsixuan jon juu naya'ñeen ng'e ntyja 'naan' juu jñ'oon na tco' 'ndyo jon nnon juu.

¹⁹Ndo' ng'e na nnda', juu ntji'ñeen na tqen Moisés na ico'xenhan', ¿Nin ts'iaan'han'? Nquii Tyo'ts'on jndëcya tyincyaa jonhan' cha' quitsi'man jndyoyuhan' ndëë nn'an na t'man vaa na conan'tjahan nnon jon. Sijnda' jon na cuaa juu jñ'oon'ñeen ata xjen na ncüjee' nquii jon na jndë si'man juu jñ'oon'ñeen, manquii jon na jndë tco' jon 'ndyo jon na nndyo. Nque ángeles tyincyahin jñ'oon'ñeen nnon Moisés, ndo' tyquii'han' tonduihin ts'an na tondijnt'uehin na tom'aan jon tonnon Tyo'ts'on yo tondëë nn'an Israel. ²⁰Majo' ya na tco' Tyo'ts'on 'ndyo jon nnon Abraham, s'aa jonhan' na ninnquiintyi jon, min ta'n'an tijnt'uehin ts'an quii' nt'an jon yo na tonnon tsan'ñeen.

**Ts'iaan' na tsixuan juu
ntji na tqen Moisés**

²¹Ndo' ng'e na nnda' vaa, ¿Aa nin'quitsiquindyihan' na juu ntji na ico'xenhan' na tqen Moisés, vjahan' nacjoo' joo jñ'oon na tco' Tyo'ts'on 'ndyo jon? Tyi'xe'quits'aahan' na nnda'. Ee xe na aa vaa ncüii nnon

jñ'oon na ico'xenhan' na ntyja 'naan'han' na nndaa' ts'an na tyi'quintycüüi na vando' ñuaan' juu, yajo' ntquenhan'hin na jndyoyu conduihin ng'e yo na ntyja 'naan' juu jñ'oon'ñeen. ²²Majo' juu jñ'oon' Tyo'ts'on na jndui, itsijnda'han' na tsoñ'en nn'an tsonnangue m'anhan nacje 'naan' jnan. Its'aahan' na nnda' cha' nque nn'an na vantyja n'on Jesucristo, ncy'onhan cüenta juu jñ'oon na jndë tco' jon 'ndyo jon na ndyio jon jn'aan nn'an.

²³Vitjachen na tityincyoo' juu jñ'oon na itsi'manhan' na cantyja nn'ön jon, juu ntji'ñeen na ico'xenhan' tonan'y'oontyenhan' jaa na cha'vijon nn'an na m'an navi'. Mannda' vaa tom'an jaa ata xjen na tityincyoo' na ntsin'man Tyo'ts'on ñuaan nn'an ng'e na vantyja n'onhan Jesucristo. ²⁴Juu ntji'ñeen na tqwen Moisés totsixuanhan' ncüüi na toquenhan' xjen jaa na tsotsi'manhan' ndëähë nchu vaa quint'aha ata xjen na ncüjee' nquii Cristo. ²⁵Majo' naneinhin, ng'e na vantyja nn'önhin, jo' jndë jndyaa jaa na toco'xen ntji'ñeen.

²⁶Majo' naneinhin ng'e na vantyja n'onho' Cristo Jesús, tsoñ'enho' conduiho' ntsinda Tyo'ts'on. ²⁷Ndo' ng'e na jndë jnt'ëho' ntyja 'naan' Cristo, juu na tsixuan jon, mantyi jndë conan'xuanho'han'. ²⁸Ndo' ng'e na nnda', nincüejon conduiho'. Ta'n'an itscüejndyohan' na conduiho' min xe na aa ts'an judío 'u', oo min mañoon tsjan nn'an 'u', min xe na aa ts'an na itye'ntjon nnon patrón 'u', ndo' aa m'an' xjen 'nan' ncu', min xe na aa tsans'a 'u' oo tsanscu 'u'. Tsoñ'enho' cüejon conduiho'

ntyja 'naan' Cristo. ²⁹Ndo' ng'e na conan'xuanho' cüentaa' jon, yajo' conduiho' tsjan 'naan' nquii Abraham na jndyocahan'. Ndo' ng'e na nnda', joo jñ'oon na tco' Tyo'ts'on 'ndyo jon nnon nquii Abraham'ñeen, tsoñ'en joohan' ntsiquindaa' jonhan' 'o'.

Xia'ntyí ng'e nquii Jesucristo, jo' na condëë iy'oon Tyo'ts'on cüenta jaa

4 Ndö vaa na nt'ue ts'ön na cüaa' n'onho' ntyja 'naan' juu jñ'oonva'. Ncüüi yuchjo na tyi'covee' ndyuu' juu na ncy'oon juu cüenta 'naan' tye juu xjen na ngue' jon, itsijonhan' yu'ñeen cha'xjen ncüüi moso na itye'ntjontyen juu nnon jon, min na tsixuan yuchjo'ñeen na ncy'oon juu cüenta tsoñ'en 'naan' tye juu. ²Viochen xjen na tyi'covee' ndyuu' juu, m'aan juu tocje 'naan nn'an na sijnda' tye juu na quitquenhan cüentahin ndo' quinan'jnda'han na nndui ts'ian tyuaa 'naan' juu. ³Ndo' mannda' vaa, itsijonhan' ntyja njanhan cha'na juu yuchjo'ñeen. Totsijonhan' jaa cha'vijon yoquijndë na tyi'coventyja ndyu joo, ndo' viochen xjen na tonan'xuan na nnda', joo costumbre na jndë tqwen nn'an na conan't'maan'hin, tovey'oontyenhan' jaaha. ⁴Majo' ya na tuee' nquii xjen na siquindëhan' ntyjii Tyo'ts'on, jñon jon jnda jon quii' nt'an nn'an tsonnangue. Tuihin jnda ncüüi tsanscu. Tom'aan jon nacje 'naan' juu ntji'ñeen na tqwen Moisés na toco'xenhan' nn'an. ⁵Tui na nnda' cha' jaa na m'an nacje 'naan' juu ntji'ñeen, ntsiquindyaa jon jaa. Ntyja 'naan'

juu ts'ian'ñeen, ndëë ncy'oon jon cüenta jaa na ndui jaa ntsinda nquii jon. ⁶Ndo' cha' na quitsi'manhan' na condui jaa ntsinda Tyo'ts'on, jo' nqui Espíritu na condui jnda jon, jñon jonhin quii nn'ön. Xeng'e nquii Espíritu, jo' na njon jndyi ngiö na conan't'maan' Tyo'ts'on na conduëhë: "Tye' Tyo'ts'on." ⁷Ndo' na nnda' na matsit'man'hin, itsi'manhan' na condui 'u' jnda jon, chito moso na ityentjon'tyen 'u'. Ndo' ng'e na jnda jon 'u', iquen jon 'u' na condui 'u' ts'an na ngyon' cüenta tsoñ'en nnon na its'aa jon naya nque nn'an na conduihan ntsinda nquii jon.

**Ndyii' jndyi ts'on Pablo ntyja
'naan nn'an ndyuua Galacia**

⁸Toxen'chen xjen na tyí'quitajn'aanho' nquii Tyo'ts'on, totye'ntjontyenho' ndëë 'nan na conan't'maan' nn'an na min chito nquii jon conduihan'. ⁹Ndo' naneinhin na cotajn'aanho' jon, oo yantyi nduë na ivajnaan' jon 'o', ¿Ndu na contcüe' nnda' 'o' na cont'aho' na njon joo 'nan na jndë siquindyaa Tyo'ts'on 'o' ntyja 'naanhan'? Joo costumbre na jndë tquen nn'an na min tanajndei nan'xuanhan' na nnan'n'manhan' ñuaanho', ¿Aa vacüja' nnda'han' na ntye'ntjonho' ndëehan'? ¹⁰'O' ve' ndyiii' xuee na cont'aho' na njonhan' na ntyja n'onho' na ntyja 'naan' juuhan' na quitsin'man Tyo'ts'on ñuan 'naanho'. Ndo' mantyi m'an ndyi' na njonhan' ngioho', ndo' mantyi min ngyee na juu jñ'oon na ico'xenhan' nn'an judíos, sijnda'han' na conan't'maan'han,

ndo' mantyi yo na conan't'maan'ho' xjen na covejndyo ndyu. ¹¹Ndo' na nnda' cotsam'anho', juu ts'ian na tots'a quii' nt'anho', its'aahan' na maquity'luë na aa ve' jn'aa na tojoo' ts'ön na toninn'cya jñ'oon' Tyo'ts'on ndëëho'.

¹²Yo ntyja 'naan' juu jñ'oon na ico'xenhan' na tquen Moisés, mats'a ty'oho' na c'onho' na conduiho' nn'an na jndë jndyaa'ho' ntyja 'naan'han'. Ee min na ts'an judío ja, itsijonhan' ntyja njan yo juu jñ'oon'ñeen cha'na nqueho', jndë jndyaa ja ntyja 'naan'han'. 'O' min'ncüiii navi' ta'nan jnt'aho' ja. ¹³Ee mangio yaho' na ntyja 'naan' ncüiii nnon tycu na toquenön, jo' na təcju'han' na toninn'cya jñ'oon' Tyo'ts'on ndëëho'. ¹⁴Juu tycu na tquenön juu xjen'ñeen, s'aahan' na jndyaa' na ncy'onho' cüenta ja. Majo' min na nnda', tat'onho' na ty'aho' ja, min tajnt'aho' na tyi'cuee' n'onho' ja. 'O' yo na xoncüee' n'onho' ty'onho' cüenta ja, cha'vijon na ngioho' na condui ja ncüiii ángel na itye'ntjon jon nnon Tyo'ts'on, oo cha'vijon nquii Cristo. ¹⁵Ndo' na nnda', ¿Aa jndë tsuu' tycya n'onho' na tondineinho' na tom'an ja yoho'? Ndo' naneinhin ¿Nin 'nan cotjonho' na jndë scüejndyohan' na ngioho' ntyja njan na tavineinho' ja? Ee macüiji' jndyoyu ntyja 'naanho', xe na aa jndëë jnt'aho', jndë tji'ho' tëndëë nqueho' na nt'aho' nayahan' ja. ¹⁶Ndo' naneinhin, ng'e na matsinën jñ'oon na mayuu' ndëëho', ¿Aa cotji'ho' cüenta na condui ja ts'an na jndo jndyi 'o'?

¹⁷M'an nn'an quii' nt'anho' na cojoo' n'onhan cha' nnan'jonho'

tmaan' na nan'xuanhan. Majo' juu 'nan na ndyii' n'onhan na quinduihan' yo 'o', tyi'xoncüehan', ee nt'ue n'onhan na tyi'ndueho' conduiho' nn'an nján. Ndo' xjen na conan'jonho' yohin, yajo' xia'ntyi nquehin na ntyja n'onho'.¹⁸M'an nn'an na cojoo' n'onhan na quinan'jon nn'an yo jñ'oon na coninncyahan. Ya jndyi na cont'ahan na nnda' xe tanin ncüiichen nnon na m'aan' n'onhan, na xia'ntyi na nin'quitejndeiha' 'o' na cotsantjantyiho' yo Cristo, majndeichen na quint'ahinhan' xjen na tyi'c'oon ja yo 'o'.¹⁹O' ntyjê, conduiho' na cha'vijon ntsinda na vi'ntyiho'. Ncüiichen jon iquiihan' ja ntyja 'naanho', juu na maquenön itsijonhan' juuhan' cha'na iquenon tsanscu na iquiihan'hin na itsingui juu. Mannda' vaa itsi'ndaa'han' ntyji ata ncüii ncüiiho' nninncyaho' na ntye'ntjon Cristo 'o'.²⁰Ya jndyi xe na juuhan' aa m'an yoho' naneinhin cha' nndëë ntscüejndyö jñ'oon na matsinën ndëëho', ee jñ'oon na mayuu', t'man vaa ndicüaa' ts'ön nin jñ'oon na ntsitiu ja ntyja 'naanho'.

Juu jñ'oon ntyja 'naan' Agar yo Sara, vaa na itsiquindyihan'

²¹O' nn'an na m'aan' n'onho' na chuhan' na quita'nguee'tyenko' ntyja 'naan' juu ntji na ico'xenhan', ¿Aa tyi'covaa' n'onho' ntyja 'naan' na itsiquindyihan'?²²Juu ntji'ñeen itsiquindyihan' na tui ve ntsinda Abraham. Ncüiihin jnda Agar, juu tsanscu'ñeen na totye'ntjontyen nnon Sara. Ndo' ncüiichenhin jnda nquii

Sara, majo' juu jon chito ts'an na itye'ntjontyenhin, conduihin scuu' nquii Abraham.²³Juu jnda Abraham na singui tsanscu na totye'ntjon, tuihin cha'xjen min'cya ro ts'an. Majo' nquii jnda jon na singui juu tsanscu na conduihin nquii scuu' Abraham, tui yu'ñeen ng'e juu jñ'oon na jndë tco' Tyo'ts'on 'ndyo jon nnon nquii Abraham'ñeen.²⁴Ndo' juu jñ'oonva' ntyja 'naan ve nanntcu'ñeen, tsixuanhan' jñ'oon na tyi'quitsi'man nquii'han'. Ee tsijonhan' ntyja 'naanhin ve jñ'oon na sijnda' Tyo'ts'on yo nn'an. Ncüii jñ'oon'ñeen tyincyaa jonhan' nnon Moisés, juuhan' tsijonhan' juu Tyo' Sinaí. Juuhan' itsijonhan' Agar, tsanscu na totye'ntjon nnon Sara. Ndo' nn'an na t'man qui n'onhan juu jñ'oon'ñeen, ndiquitsiquindyaahan'hin, m'antyenhin xjen 'naan'han'.²⁵Juu Agar'ñeen itsijonhan'hin juu Tyo' Sinaí na m'aanhan' ndyuaa Arabia. Ndo' juu Sinaí'ñeen itsijonhan' juuhan' tsjoon Jerusalén na m'an nn'an judíos. Joohan m'antyenhan nacje 'naan' juu ntji na tqen Moisés.²⁶Majo' nquë na vantyja n'ön Cristo, condui jaa juu Jerusalén na m'aanhan' na ndye. M'an na jndë jndyaa jaa ntyja 'naan' juu jñ'oon'ñeen na ico'xenhan'. Juu Jerusalén conduihan' nquii ndyëëhë.²⁷Nnda' vaa ee vaa jñ'oon' Tyo'ts'on na jndui na itsohan':

'U' tsanscu na tat'on ntsinda', min'chjo tyi'quintjii' nchu

vaa na ntquiihan' tsanscu na ntsingui juu.

Majo' neihin c'on' na neiin' tson'. Quitsixua' na t'man vaa na incyaahan' na nein'.

Ee 'u' na ta'n'an ntsinda', jndyentyi ntsinda' nc'on, chichen juu ts'an na m'aan yo saa'.

Ndö' vaa jñ'oon na tji Isaías.

²⁸O' ntyjé na vantyja n'onho' Cristo, cha'xjen na tui Isaac ng'e siquindé Tyo'ts'on jñ'oon na tco' jon 'ndyo jon nnon Abraham, mantyi 'o' conduiho' ntsinda Tyo'ts'on ng'e na itsiquindé jon jñ'oon na tco' jon 'ndyo jon. ²⁹Majuu xjen'ñeen juu jnda Agar na cüejon tuihin cha'xjen min'cya ro ts'an, ninvito tots'aa vi' juu jnda Sara na tuihin yo najndei na condui nquii Espíritu Santo. Mannda' vaa ntyja njanhan naneihin.

³⁰Majo' juu jñ'oon' Tyo'ts'on na jndui, ¿Nchu vaa ico'xenhan'? Itso Tyo'ts'on nnon Abraham: “Juu tsanscu na itye'ntjontyen nnon scu', quinty'e'hin yo jnda juu, ee jnda juu tyi'xe'cy'oon juu cüenta 'nan 'nan' min na tye juu 'u'. Xia'ntyí jnda scu' ncu', juu tsan'ñeen ncy'oon juu cüenta joo 'nan' na min.”

Nnda' tso Tyo'ts'on nnon Abraham. ³¹Mang'e jo', 'o' ntyjé na vantyja n'onho' Cristo, nqué chito condui jaa ntsinda tsanscu'ñeen na totye'ntjontyen juu. Chitojo'. Jaa condui ntsinda nquii tsanscu na chito conduihin ts'an na sijnda Abraham.

Ntyja 'naan' Cristo, jndé jndyaa 'o'

5 Nquii Cristo siquindyaa jon jaa ntyja 'naan' juu jñ'oon

na tquen Moisés na ico'xenhan', cha' na tavinc'önntyëchën nacje 'naan'han' na ntco'xenntyichenhan' jaa.

²Quitquenho' cüenta jñ'oon na matsjö. Ja Pablo matsiqui'man' ja 'o', xe na aa cota'nguee'ho' na nndui yo 'o' cha'xjen cont'a nn'an judíos yo yonon'ndaa ndahin, xe na aa ntyja 'naan'han' contyja n'onho' na ntquen Tyo'ts'on 'o' na tajnan nan'xuanho', yajo' tyi'je'ncyaahan' na ntquen Cristo 'o' na tajnan nan'xuanho'. ³Ncüiichen jon matsjö nnt'a ndëëho', min'cya ro ncüii 'o' na nninncyaa juu na nndui juu nan'ñeen yohin, ijndei'han' na cüanguée' tsan'ñeen ninvaan'ën joo jñ'oon na ico'xen ntji'ñeen na tquen Moisés. ⁴Ñ'enho' na conan'chonho' na nnan'quindëho' juu ntji'ñeen cha' ntquen Tyo'ts'on 'o' na tajnan nan'xuanho' na tonnon jon. Ndo' na cont'aho' na nnda', jndé jnan'tycyaa'ho' ntyja 'naan' nquii Cristo, jndé jnty'eho' juu naya na condui jon. ⁵Jaa contyja tcüii' nn'ön na ntquen Tyo'ts'on jaa na tajnan nan'xuan tonnon jon ng'e na vantyja nn'ön Jesús. Nquii Espíritu Santo itejndei jon jaa na covent'ö na ngüentyja na nnduihan'. ⁶Ee vi na jndé m'aan ts'an ntyja 'naan' Cristo Jesús, min xe na aa jndé tui yohin cha'xjen na cont'a nn'an judíos yo yonon'ndaa ndahin, ta'n'an itejndei'han'hin, min tyi'itsitjahan'hin na tonnon Tyo'ts'on na tyi'conduihan' yohin. Na tonnon jon xia'ntyí itejndei'han' ts'an na cantyja ts'on juu jon ndo' quitsi'man juu na tsixuan juu na itsivi'ntyjii juu nn'an.

⁷O' ya jndyi tye' na conan'jonho' ntyja 'naan' Cristo. ¿Nin ts'an c'ioo' ndëëho' na co'ndyeho' na conan'quindëho' ntyja 'naan' juu jñ'oon naya 'naan' Tyo'ts'on na conduihan' na mayuu'han'?

⁸Nquii Tyo'ts'on tqueen' jon 'o' na cantyja n'onho' jñ'oon' jon na conduihan' na mayuu'. Jo' tyi'xe'quits'aahan' na nquii jon s'aa jon na taa' n'onho' na icanhan' na quinan'quindëho' juu ntji na tqwen Moisés cha' nndëë ntquen jon 'o' na tajnan nan'xuanho'.

⁹Mangioho' na chjovi' tsquentë itsiquindëhan' ninvaa tsquen tyoo'.

¹⁰Majo' ng'e na m'an ja ntyja 'naan' Cristo na conduihin na itye'ntjon jon ja, na mantyja jndyi ts'ön na taje'quinan'jonntyichenho' yo ncüiichen jñ'oon na vandyah'han' yo juu jñ'oon na tots'i'man ndëëho'. Majo' juu tsan na itsiquijñ'een 'o' ntyja 'naan' juu jñ'oon'ñeen, tanin min nin ts'an conduihin, nts'aa Tyo'ts'on na nndyion juu jnaan' na nnda' vaa na itsi'man juu ndëëho'.

¹¹O' ntyjë na vantyja n'onho', xe na aa ninvaa mancyja jñ'oon na icanhan' na quint'a nn'an cha'xjen na cont'a nn'an judíos yo yonon'ndaa ndahin, cha' ntyja 'naan'han' ntquen Tyo'ts'on ts'an na tajnan tsixuan juu, yajo' joo nan'ñeen na conty'ehan ja, juu na m'anhan na tyi'ya ngiohan yo juu jñ'oon na mancyja na tue' Cristo nnon tsonjn'aan, n'ndyehan na quindyah' ngiohan yo ja. ¹²Nque nan'ñeen na conan'quijñ'eenhan 'o' yo juu jñ'oon'ñeen, ntyja ts'ön na quityjeñ'ehan ntyja na nannonhin.

¹³O' ntyjë na vantyja n'onho', jndë tqueen' Tyo'ts'on 'o' na

conduiho' nn'an na jndë siquindyaa jon yo ntyja 'naan' jnan. Ndo' ng'e na nnda' s'aa jon, tyi'ndijnt'ueho' juuhan' na ntsanan'jonho' yo joo 'nan tyia na nt'ue jndyi n'on nn'an. 'O' vandyah' quint'aho'. Ng'e na jndë siquindyaa jon 'o', quitye'ntjonho' ndëë ntyjeho' na vantyja n'onhan yo na quinan've'ngioho'hin. ¹⁴Ee ntyja 'naan' jñ'oon na tqwen Moisés na ico'xenhan', juu jñ'oonva iv'añ'ehan' juu jñ'oon'ñeen na itsohan': "Quitsivi'ntyji' tsoñ'en nn'an cha'xjen na vi'ntyjii nquii 'u'."

Nnda' vaa tsi'man juu jñ'oon'ñeen. ¹⁵Majo' xe ninnquii'chen na cotquiiho' nquen ntyjeho', ndo' na conan'tëë' n'onho'hin, quitquen jndyih' cüenta, ee na nnda' vaa na cont'aho', nnan'tyuii'ho' ncüii ro ncüii ntyjeho' na vantyja n'on.

Nquii Espíritu Santo, m'aan tyia' jon yo 'nan tyia na nt'ue jndyi nn'ön

¹⁶Mang'e na nnda', ndö jñ'oon na matsiqui'man' jaho'. Ncyaho' na nquii Espíritu Santo ngotsi'man jon ndëëho' nchu vaa vja na m'anho' ee na nt'aho' na nnda', joo 'nan natyia na cotquen jndyih' na nin'quint'aho', tyi'xe'quita'nguee'ho' 'nan na nt'ue ts'onhan'. ¹⁷Ee joo 'nan natyia'ñeen, conan'vehan' nacjoo' Espíritu, ndo' mantyi nquii Espíritu, itsuehin nacjoo' joo 'nan natyia'ñeen. Ndo' ve joohan cota'hin ndëë ntyjehan. Ndo' ng'e na nnda' vaa, jo' ndiquindëë nt'aho' 'nan na nt'ue n'on nqueho'.

¹⁸Majo' xe na aa ninvito coninncyaho' na nquii Espíritu ngay'oon jon 'o' cha'xjen na nt'ue ts'on jon, juu ntji na tqwen Moisés na icoxenhan', tavije'co'xenntyichenhan' 'o'.

¹⁹Joo 'nan tyia na nt'ue jndyi n'on nn'an, covityincyoo' jndyoyu nchu vaa nan'xuanhan'. Com'anhan yo ntyjehan na ve'ndó' ro. Mantyi min 'nan na ji vaa na cont'ahan yo ntyjehan. Ndo' conan'jontohan yo ntyjehan na cont'ahan ncüii cüii nnon 'nan min na tyi'jn'anhan ntyja 'naan'han'. ²⁰Conan't'maan'han 'nan na chito Tyo'ts'on conduihan', ndo' coninjnt'uehan ts'ian quindua'. Ndo' m'anhan na jndohan nn'an, ndo' na conan'ntja'han yo nn'an, ndo' m'anhan na xueehin yo ntyja 'naan ntyjehan, ndo' min ve' ninntyi jñ'oon, majo' conan'quito' ntjeinhan yo nn'an. Cojoo' n'onhan cha' quindui t'man nquehin, tanin ngiohan min na cont'ahan 'nan na tyi'quichuhan'. Ndo' ntyja 'naanhan cot'on nn'an yo ntyjehan, ndo' nque nn'an na tyi'quinan'jon yo joochan, tyi'cuee' n'onhan nan'ñeen. ²¹Ndo' conan'tëè' n'onhan ntyjehan na min 'nan. Covehin, condyehan. Ndo' comandyi'tohan ya na quindyehan, ndo' minchen mañoon nnon natyia na itsijonhan' yo natyiamin' na cont'ahan. Nque nn'an na conan'jonhan ntyja 'naan 'nan tyiamin', tyi'je'cacüja'han' joochan ntyja nchu vaa na itye'ntjon Tyo'ts'on. Toxen'chen na totsiqui'man' ja 'o' ntyja 'naan' jñ'oonmin', ndo' naneinhin matsiqui'man' nnt'aho'.

²²Majo' nque nn'an na cotsam'anhan nacje 'naan' nquii Espíritu Santo, ts'ian na its'aa jon yo nan'ñeen itsijonhan' joochan' cha'vijon cove' të. Vengiohan nn'an. Neinhin na cota'jn'aanhan Tyo'ts'on. Nan'xuanhan na tajñuaan' ts'onhan

na tonnon jon. Quii n'onhan navi' na cont'a nn'anhan. M'anhan na ya nn'anhin yo nn'an na itsitjahan' 'nanhin. Conan'quindéhan jñ'oon na cota'hin jndyuehan ndëè nn'an. ²³Min na cont'avi' nn'anhan, majo' tyi'conan'ntcüe'han jñ'oon s'a, jñ'oon scu. Cotquen nquehan xjen ntyja nchu vaa na nt'ue n'onhan. Ts'an na incyaa juu na its'aa Espíritu ts'ianmin' yohin, juu ntji'ñeen na ico'xenhan', tavi'nhan itsijnda'han' na aa itsitja tsan'ñeen. ²⁴Nque nn'an na conduihan cüentaa' Jesucristo, tsoñ'en 'nan na tondineiin' ts'on si'ts'o 'naanhan na yo mancha'chen n'onhan nin'quint'a jndyihinhan', jndë t'ionhan' joochan' nnon juu tsonjn'aan naijon na tue' Cristo cha' juu najndeí na nan'xuanhan' cüjehan'. ²⁵Xeng'e na cota'nt'ö ntyja 'naan' nquii Espíritu, cüa, mantyi ncyá na cay'oon jon jaa cha'xjen na nt'ue ts'on jon na quitsam'an. ²⁶Min tyi'nhan'quinjon nque jaa ndëè nn'an. Ee nn'an na cont'a na nnda', conan'xuehan yo ntyjehan ndo' ng'e jo', conan'tëè' n'onhan yo nan'ñeen.

Quitejndei jaa ntyjëéhë na vantyja n'on Cristo

6 'O' ntyjë na vantyja n'onho' Cristo, ya na covityincyoo' na itsitja ncüii ntyjeho', nqueho' na cotsam'anho' nacje 'naan' Espíritu, quitejndeiho'hin na ncju' nnda'han'hin nato 'naan' Cristo. Majo' tyi'nhan's'aho', tyi'nhan'ntcuho' nnon juu na cotejndeiho'hin. Ncüii cüiiho' quitquen nqueho' cüenta ntyja 'naanho', tyi'nts'aahan' na

mantyi nqueho' ntyii'han' ng'eehan' 'o'. ²Nque ntyjeho' na vantyja n'on Cristo, quitejndeiho'hin ncüii cüii nnon na iñchjehan'hin. Ya na cont'aho' 'nan'min', conan'quindêho' juu jñ'oon na tquen jon na ico'xenhan'.

³Ee ncüii ts'an na ndyii' ts'on juu na njon conduihin, min na ta'nan conduihin yu ro, itsivi'nn'an nquiihin. ⁴Xi' ncüii cüiiho' quitji' nqueho' cüenta nchu vaa na cotsam'anho' na tonnon Tyo'ts'on. Xe na aa juu 'nan na cont'aho' yahan', yajo' nincjeho' na neinho' ntyja 'naan'han', min tyi'xe'canhan' na ntji'ho' cüenta na aa yantychen conan'quindêho', chichen ncüiichen ntyjeho'. ⁵Ee ncüii cüii 'o' icanhan' na c'oon' n'onho' na aa conan'quindêho' ndo' aa conan'tjaho' na tonnon Tyo'ts'on.

⁶Nque nn'an na coninncyaa jñ'oon naya 'naan' Tyo'ts'on ndëë nn'an, joo nn'an na condyehan', chuhan' na joohin ninncyahin 'nan na icanhan' nan'ñeen.

⁷Tyi'nan'vi'nn'an nqueho', nquii Tyo'ts'on tyi'jon quindëë ntonco ts'anhin. Ee min'cya ro nnon 'nan na nnon' ts'an, majuuhan' ngue' na ntyjee juu. ⁸Ee juu ts'an na incyaahin na its'aa juu 'nan tyia na nt'ue jndyi ts'on si'ts'o 'naan' juu, joo natyia'ñeen ngoy'onhan'hin na ngitsu ñuaan' juu. Majo' juu ts'an na incyaahin na co'xen Espirituhin, manquii Espiritu ntsiquindaa' jon tsan'ñeen na conduihin ts'an na tyi'quintycüii na vando' ñuaan' juu. ⁹Tyi'quichuhan' na nnan'ntquen jaa na nnt'aha 'nan na ya na tonnon Tyo'ts'on, ee ngüentyja xjen na

ntyjii jon na ncy'ön cüenta na tyi'quintycüii na cotando' ñuan njanhan xe na aa tyi'qui'ndyi cje jaa. ¹⁰Ng'e na nnda', ncüii cüii jon na incyaahan' na nnt'aha naya nn'an, quint'aha na nnda', majndeichen yo nque ntyjêêhë na vantyja n'onhan Jesucristo.

**Jñ'oon na mats'ia na itsiqui'maan'
Pablo nn'an ndyuua Galacia**

¹¹Quitquen yaho' cüenta na t'man ntji na macüji ncö ncüii ve 'ndyo jñ'oon na vantycüii juu tsonvahin. ¹²Joo nan'ñeen na conan'chonhan na quita'nguee'ho' na nndui yoho' cha'xjen na cont'a nn'an judíos yo yonon'ndaa ndahan, conan'chonhan na quint'aho' juu nan'ñeen cha' ntji'ho' cüenta na joohan vaquinjon' cont'ahan. Majo' xia'ntyti cont'ahan na nnda', cha' cüiya ngio nn'an yo joohan, ndo' cha' tyi'nt'avi' nn'anhan tsojnaan' juu jñ'oon na t'ion nn'an Cristo nnon tsonjn'aan. ¹³Ee min nque nan'ñeen na coninncyahan jñ'oon na quinan'quindë nn'an cha'xjen na cont'a nn'an judíos yo yonon'ndaa ndahin, min tyi'quinan'quindëhan jñ'oon na ico'xen juu ntji'ñeen na tquen Moisés. Xia'ntyti nt'ue n'onhan na quindui yo 'o' cha'xjen na cont'a nquehan, cha' vi na jndë tyincyaho' na tuihan' yo 'o', nndëë nnan's'ahin na tyincyaho' na tui cha'xjen na nt'ue n'on nquehan. ¹⁴Majo' tyi'jon cüji's'a ja ntyja 'naan' ncüii nnon na mats'a ncö. Xia'ntyti ncüji's'a ja ntyja 'naan' na tue' Cristo ntyja njan xjen na t'ion nn'anhin nnon tsonjn'aan. Ntyja 'naan' na nnda' tjon jon, tsoñ'en

natyia na tsixuan tsonnangue,
 jndë ñoonhan' nnon tsonjn'aan,
 ntyja njan tavinan'xuanhan' na
 vando'han'. Ndo' ng'e jo' mantyi
 ja condui ja ts'oo ntyja 'naan joo
 'nan tyia'ñeen. ¹⁵Ee tonnon nquii
 Tyo'ts'on, tanin min xe na aa jndë
 tui yohin cha'xjen juu 'nan na
 cont'a nn'an judíos yo yonon'ndaa
 ndahin oo aa tyi'conduihan'.
 Xia'ntyí xe na aa tui xco ts'an
 ntyja 'naan' nquii Espíritu Santo,
 jo' na njonchen. ¹⁶Tsoñ'en nn'an
 na conan'jonhan yo jñ'oonva',
 mac'an na juu na condui Tyo'ts'on
 na tajñuaan' ts'onhin yo ninjuu

na m'aan jon na nty'ia ro nn'an
 nchjii jon, cy'onhan cüenta joohan'.
 Nquehan ndo' yo nin'tsoñ'en nn'an
 na conduihan cüentaa' jon.

¹⁷Naneihin na tonnonchen,
 min'ncüii ts'an tyi'ntscüetë' juu
 ja na aa condui ja ts'an na i'ua
 Cristo ts'ian 'naan' jon nnön. Ee
 jndye quitsan chu si'ts'o njan na
 conan'manhan' na condui ja ts'an
 na itye'ntjontyen nnon nquii Jesús.

¹⁸O' ntyjë na vantyja n'onho'
 ta Jesucristo, juu naya na
 conduihin, mac'an nnon jon na
 nnan'xuanho'han'. Quindui na
 nda'.

Tson Na Scüenon Pablo Ndëë Nn'an Tsjoon Éfeso

Incyaa Pablo ts'on 'naan'
jon ndëë nn'an Éfeso

1 Ja Pablo matscülenön tsonvahin ndëëho!. Ng'e na nt'ue ts'on Tyo'ts'on, jo' condui ja ts'an na i'ua jon ts'ian nnön na jöncyä jñ'oon naya 'naan' jon ndëë nn'an. Matscülenön tsonvahin ndëë 'o' na covantyja n'onho! Jesucristo na m'anho' tsjoon Éfeso na conduiho' nn'an cüentaa' jon. ²Nquii Tyo'ts'on conduihin tyëähë ndo' nquii Jesucristo conduihin na itye'ntjon jon jaa. Juu naya na nan'xuanhan yo nin'juu na conduihan na tajñuaan' ts'onhin, mac'an ndëëhan na jndyentyichenhan' ninncyahan na ncy'onho' cüentahan'.

Jndye nnon min na ityio Tyo'ts'on
jn'aan jaa ntyja 'naan' Espíritu Santo

³Cüit'maan' nquii Tyo'ts'on na conduihin tye Jesucristo, nquii jon na conduihin na itye'ntjon jon jaa. Ee na condui jaa nn'an na m'an ntyja 'naan' Cristo, jo' ntyja 'naan' Espíritu Santo, nquii Tyo'ts'on ityio jon jn'aan jaa xeng'e na m'aan Cristo quiñoon'ndue. ⁴Vitjachen na ntquen Tyo'ts'on tsonnangue,

ndo' juu xjen'ñeen tji jon jaa na condui jaa cüentaa' nquii jon ng'e juu ts'ian na siquindë Cristo. S'aa Tyo'ts'on na nnda' cha' nnan'xuan ñuan nquii' yo na tajnan nan'xuan na tonnon jon. Ng'e na vi'nchjii jon jaa, ⁵Jo' na tivio sijnda' jon na jaa na vantyja nn'ön Jesucristo, iquen jon na condui jaa ntsinda nquii jon. S'aa jon na nnda' ng'e tèvee' nchjii jon, ndo' mantyi ng'e na nt'ue ts'on jon. ⁶Nnda' vaa its'aa jon cha' ninnquii'chen quinan't'maan' jaahin ntyja 'naan' juu naya na tsixuan jon na juuhan' tëquintyja na njon jndyi conduihan'. Tyi'vacuaa xjen na incyaa jon naya na tsixuan jon ng'e na vi'nchjii jndyi jon nquii Jesús. ⁷Ntyja 'naan' nquii jon sijnda ntcüe' Tyo'ts'on jaa yo neon! Cristo. Ndo' ng'e jo', itsit'man ts'on Tyo'ts'on jaa tsoñ'en nnon jnan na nan'xuan. Its'aa jonhan' ng'e juu naya na condui jon, njon jndyi conduihan'. ⁸Juu naya'ñeen, vantjo'chen itsiquindaa' jonhan' jaa ntyja 'naan' juu na jnda' xquen jon na tëquintyja na njon tsixuanhan', ndo' yo na ivaa' ts'on jon nin 'nan na icanhan' jaa. ⁹Tivio tyi'quindio nn'an nchu vaa

na nt'ue ts'on jon na quint'ahan cha' ndëë ntsin'man jon ñuaanhan. Majo' naneihin jndë si'man jonhan' ndëë xenge' ntyja 'naan' nquii Cristo, jo' na tëvee' nchjii jon na sijnda' jonhan'. ¹⁰Ntyjantyi na nnda' vaa na sijnda' jon, tsoñ'en na m'an quiñoon'ndue yo nnon tsonnangue, ncju'cje jon joohan nacje 'naan' nquii Cristo. Ya na ntyjii jon na jndë tentyja xjen, ntsiquindëñ'engan' cha'xjen na sijnda' jon.

¹¹Tivio jndyi tji Tyo'ts'on jaa ndo' tquen jon na condui jaa cüentaa' nquii jon. S'aa jon na nnda' ntyjantyi na nt'ue ts'on jon na cuaa. ¹²S'aa jonhan' cha' quii' nt'an nn'an tsonnangue, nquii jon na taquintyja na t'man conduihin, ndit'maan' jon ntyja nján já na tye' jndyee na conan'qui n'ón Cristo. ¹³Ndo' 'o' nn'an na tyi'conduiho' tsjan já nn'an judíos, mantyi tyii'han' 'o' ntyja 'naan' Cristo xjen na tondyeho' juu jñ'oon naya na conduihan' na mayuu', jñ'oon'ñeen itsiquindyihan' na itsin'man Tyo'ts'on ñuaanho' ng'e na vantyja n'onho' Cristo. Juu xjen na tantyja n'onho'hin, tyincyaa Tyo'ts'on na ty'onho' cüenta Espíritu Santo cha'xjen na jndë tco' jon 'ndyo jon cha' quitsi'manhan' na conduiho' nn'an cüentaa' nquii Tyo'ts'on. ¹⁴Nquii jon incyaa jon Espíritu Santo quii' n'onho', ncüüi na tyuaa' ya coy'ón cüenta viochen xjen na covent'ö na ntsiquindyaa jon jaa na m'an nacje 'naan' jnan cha' nndui jaa nn'an na itsijnda jon. Juu 'nan'ñeen na itsiquindaa' jon jaa, taquintyja ndit'maan'hin ntyja 'naan'han'.

Jñ'oon na ican Pablo nnon Tyo'ts'on

¹⁵Mang'e na nnda' vaa, ntyjantyi xjen na jndë jndyi na vantyja n'onho' ta Jesús, yo na conan've'ngioho' nn'an na conduihan cüentaa' Tyo'ts'on, ¹⁶Jo' tyi'cjöcüentyjé' na mancyaa na ya Tyo'ts'on ntyja 'naanho', ndo' xjen na matsinën nnon jon, mac'an na quitejndei jon 'o'. ¹⁷Nquii Tyo'ts'on na totye'ntjon Jesucristo nnon jon, nquii jon na conduihin Tyëëhë, m'aan jon naijon na taquintyja na nancoo', mac'an nnon jon na ncyaa jon na jnda' nquenho' cha' juu 'nan na ntyjii jon, ntscüenon jonhan' quii' ñuaan 'naanho' na ncüaa' n'onho' 'nan na itsi'manhan'. Ndo' na yantyichen nta'jn'aaanho'hin. ¹⁸Nnda' vaa na mac'an cha' quii' n'onho' ndëë ncüaa' n'onho' nchu vaa na nt'ue ts'on Espíritu na quint'aho' ndo' mantyi cha' nndëë ntji'ho' cüenta na juu na t'man qui n'onho'hin, njon jndyihan', ndo' na ncüaa' n'onho' na juu na ntsiquindaa' jon joo nn'an na conduihan cüentaa' nquii jon, njon jndyihan'. ¹⁹Nquë na vantyja nn'ón Cristo, nquii Tyo'ts'on na taquintyja najndei conduihin, juuhan' taquityja t'man tsixuanhan', mac'an na cüaa' n'onho' ntyja 'naan'han'. Juu najndei'ñeen mayo juuntyihan' ²⁰na tyincyaa jon na tando' xco Cristo vi na jndë na tue' jon. Ndo' t'ua jon ts'ian na cacjo Cristo tongiaa' jon quiñoon'ndue naijon tsoñ'en conan't'maan'han jon. ²¹Naijon na m'aan jon, t'manntyichen conduihin, chichen ncüüi cüüi nnon na cotoxen, min

ángeles na nan'xuan najndë, min joo na conditque na cotoxenhan jo'. T'manntyichen condui Cristo, chichen cha'xjen na ncüii cüii na t'man condui nnon tsonnanguevahin, min xjen neinhin, min 'nan na ngue'ntyja na tonnonchen. ²²Ndo' tsoñ'en nnon na m'an, jndë tquen Tyo'ts'onhan na c'onhan nacje 'naan' nquii Cristo. Ndo' jndë t'ua jon ts'ian na nquii Cristo conduihin xquen jñ'oon ntyja 'naan' tsoñ'en, cha' quitejndeihan' juu tmaan' nn'an na conduihan cüentaa' nquii jon. ²³Jaa tmaan' nn'an na icüji Tyo'ts'on cüentaa' jon, condui jaa si'ts'o 'naan' Cristo, juu tmaan'ñeen na ntyja 'naan'han' itsiquindëhan' nquii jon. Manquiintyi jon na ntyja 'naan' jon itsiquindëhan' tsoñ'en.

**Itsin'man Tyo'ts'on ñuaan nn'an
ng'e t'man vaa na vi'ntyjii jonhan**

2 Na toxen'chen tonduiho' nt'oo tsojnaan' na tonan'tjaho' ndo' na tom'anho' nacje 'naan' jnan. ²Juu xjen'ñeen totsam'anho' cha'xjen na cotsam'an nn'an tsonnangue Tonan'jonho' yo juu yutyia na conduihin na co'xen juu tyquii' jndye, nquii juu na iquen juu xjen nn'an na conan'vehan nacjoo' Tyo'ts'on. ³Ndo' nguee na toxen'chen, mantyi tsoñ'en jaa tonan'xuan cha'na joo nan'ñeen. Ntyjantyi 'nan na toquen si'ts'o njanhan xjen, joohan' tont'a. Tonan'jön yo min'cya ro nnon 'nan tyia na nt'ue ts'onhan', ndo' yo min'cya ro nnon natyia na tonan'tiu nquë. Ndo' ng'e na nnda', tondui jaa nn'an na quit'uui Tyo'ts'on jaa cha'xjen mantyi it'uui jon mañoon

nn'an na conan'tjahan nnon jon. ⁴Majo' nquii jon tenon ntyja xjen m'aan jon na nty'ia ro jaa nchjii jon ndo' na t'man vaa na vi'ntyjii jon jaa, ⁵Ng'e na nnda', viochen xjen na tonan'xuan jaa nt'oo ng'e jnan, majuu xjen'ñeen tyincyaa jon na nan'xuan jaa na tyi'quintycüii na cotant'ö xeng'e Cristo. Ng'e juu naya na condui Tyo'ts'on, jo' na jndë sin'man jon ñuan njanhan. ⁶Ndo' ng'e na vantyja nn'ön Cristo Jesús, jo' xjen na tondui jaa nt'oo, nquii Tyo'ts'on tyincyaa jon na cota'nt'öxcö xeng'e Cristo, ndo' i'ua jon ts'ian na conan'jön yo Jesús quiñoon'ndue najjon na vequityen jon na ico'xen jon. ⁷Its'aa Tyo'ts'on na nnda' cha' joo ndyu na vacachen na m'aanhan', ndë tsoñ'en na jndë tquen jon, ntsi'man jon na juu naya na conduihin na m'aan jon na vi'ntyjii jon jaa ng'e Cristo Jesús, tēquintyja na t'man conduihan'. ⁸Ee ntyja 'naan' juu naya na condui Tyo'ts'on, jo' na itsin'man jon ñuaanho', ng'e na vantyja n'onho' Jesucristo. Min chito its'aa jon na nnda' ntyja 'naan' ncüii nnon na nan'xuan nqueho'. Nquii jon itsiquindaa' jonhan' 'o'. ⁹Min chito its'aa jon na nnda' ng'e ncüii nnon na cont'a nqueho'. Its'aa jonhan' cha' quitscu'han' na ntsiquinjon ts'an ntyja nchu vaa na its'aa nquii juu. ¹⁰Ndo' na conan'xuan na nnda' ng'e ts'ian na s'aa nquii jon, ee tquen jon jaa na ntejndei jaa nn'an ng'e Cristo Jesús. Tivio jndyi sijnda jon na cuaa na nnda' ntyja njanhan.

**Ninncüii condui jaa na tonnon
Tyo'ts'on ng'e Cristo**

¹¹Ñ'enho' na chito tuiho' tsjan nn'an judíos. Tyi'ngitsuu' n'onho'

nchu vaa na tonan'xuanho' xjen na tyí'quinan't'maan'ho' Tyo'ts'on. Nque nn'an judíos conduehan na 'o' tyi'conduiho' cüentaa' jon ng'e na tacont'aho' juu ts'ian na cont'a nquehan yo yonon'ndaa ndahin. ¹²Majo' cañjoon' n'onho' na juu xjen'ñeen, 'o' tyí'c'onho' ntyja 'naan' Cristo. Ntyja 'naan nn'an Israel na icüji Tyo'ts'onhan na conduihan cüentaa' nquii jon, jnty'iihan' 'o', tyí'cacüja'han' 'o' ntyja 'naan' jñ'oon na tco' jon 'ndyo jon ndëehan. Min tat'onho' na qui n'onho' jon, min tyí'c'onho' ntyja 'naan' jon. ¹³Majo' nanein, 'o' na toxen'chen na tycya tom'anho' ntyja 'naan' Tyo'ts'on, jndë tyii' jon 'o' ntyja 'naan' nquii jon ng'e na jndui' neoon' Cristo na tyincyaa jon na t'ion nn'anhin tsonjn'aan. ¹⁴Ng'e ntyja 'naan' nquii jon, jo' condui jaa na tajñuaan' ts'on na tonnon Tyo'ts'on. Ndo' ng'e ntyja 'naan' nquii Cristo, jaa nn'an judíos yo 'o' nn'an na mañoon tsjan conduiho', s'aa Tyo'ts'on na ninncüii tmaan' condui jaa, jndë sityüii' jon juu jñ'oon na tovachuhan' tsoñ'en jaa na tyí'tjon' tom'an na tonan'vjë ntyjë. ¹⁵S'aa jon na nnda' juu xjen na nquii Cristo na ts'anhin, tue' jon nnon tsonjn'aan. Ndo' ntyja 'naan' jo', its'aahan' na juu jñ'oon na tqen Moisés yo joo mañoon jñ'oon na tocanhan' na quita'nc'uëehan' tavi ntc'o'xenntyichenhan' jaa. S'aa Cristo na nnda' cha' ve tmaan' jaa ninjnt'uehin na ntquen jon ninncüii tmaan' xco cüentaa' nquii jon. Ndo' ng'e na s'aa jon na nnda', joo na ve tmaan' jaa jndë ntycüii na m'an na tyi'quijnt'ö ntyjëehë. ¹⁶Ng'e ntyja

'naan na tyincyaa Cristo na tue' jon nnon tsonjn'aan, jo' sintycüii jon na tyi'ya tom'an nn'an judíos yo nn'an na mañoon tsjan conduihan. Ndo' na nnda', ntjo ntyjii Tyo'ts'on yohan. S'aa jon na ninncüii si'ts'o conduihan tonnon jon.

¹⁷Ndëe 'o' na tyí'cacüja'han' 'o' ntyja 'naan' Tyo'ts'on, jndyo Cristo ndo' tyincyaa jon jñ'oon naya cha' ndëe nan'xuanho' na tajñuaan' ts'on c'onho' na tonnon jon. 'O' ndo' mantyi ndëe nn'an judíos na ndyontyi tom'anhan ntyja 'naan' jon. ¹⁸Ee ntyja 'naan' nquii Cristo, tsoñ'en jaa, tanin min na aa condui nn'an judíos ndo' aa condui jaa nn'an na mañoon tsjan, naneinhin condëe conan'ndyoo' jaa na m'aan tyëehë Tyo'ts'on ng'e nquii Espíritu cüentaa' jon. ¹⁹Mang'e na nnda', naneinhin na tonnon jon taviquinan'xuanntyichenho' cha'vijon nn'an na cotsque ya, oo cha'na nn'an na ve' m'an yahan tsjoon mañoon nn'an. Naneinhin na tonnon jon, cüejon conduiho' yo nn'an cüentaa' jon cha'xjen mañoon nn'an na vantyja n'onhan Cristo, maninnquii' conduiho' nn'an vaa' jon. ²⁰Nque nn'an na jñon Jesucristo yo jñ'oon naya 'naan' jon, yo nin'nque nn'an na tonan'neinhan juuhan' ndëeho', ntyja na vantyja n'onho' jon, joo nan'ñeen conduihan cha'vijon tsjaan' v'aa. Ndo' quityquii' juu ts'ian'ñeen, nquii Cristo Jesús conduihin tsjö' nqui v'aa. ²¹Ntyja 'naan' nquii jon, juu vaa' jon na condui jaa, vandëhan'. Vandit'manhan' na conduihan' ncüii vats'on na ji'ua tsixuanhan' cüentaa' Tyo'ts'on

naijon na m'aan jon. ²²Ndo' ng'e na conan'jonho' yo Cristo, mantyi itsitjon'han'ho' yo tsoñ'en nn'an na vantyja n'on jon. Ntyja 'naan' jo' conduiho' ncüii v'aa naijon m'aan Tyo'ts'on ndo' nquii Espíritu na conduihin na m'aan jon quityquii' juu v'aañeen.

Chu Pablo ts'ian na incyaa jon jñ'oon naya ndëë nn'an na tachito judíos

3 Mang'e na nda' vaa na itsijnda' Tyo'ts'on, ja Pablo nty'li vancjo naneihin ng'e na mancya jñ'oon ntyja 'naan' Cristo Jesús ndëë 'o' na chito conduiho' tsjan nn'an judíos. ²M'aan' ts'ön na jndë condyeho' na ng'e juu naya na condui Tyo'ts'on, jo' na i'ua jon ts'ianvahin nnön cha' quitejndeihañ' 'o'. ³Juu jñ'oon na tyi'quindio nn'an ndyu na toxen'chen, jo' si'man jndyoyu jonhan' nnön. Juu jon incyaa jon na mavaa' ts'önhan', juuhan' jndë tji jaa vendye 'ndyo jñ'oon nnon tsonvahin. ⁴Vi na jndë jnan'jn'aanho' jñ'oonva na macüjji, ndëë ntji'ho' cüenta na mavaa' ts'ön juu jñ'oon ntyja 'naan' Cristo, jñ'oon na tacondye nn'anhan' ndyu' na toxen'chen. ⁵Ee joo ndyu na jndyocahan', tyi'quitsiquindyi Tyo'ts'on nn'an juu jñ'oonva. Majo' naneihin ntyja 'naan' nquii Espíritu Santo, jndë si'man jonhan' ndëë joo nn'an na ncho've nn'an na totsai'onhan yo jñ'oon na toninncyaa Jesús na conduihan ñuan nquii' na tonnon Tyo'ts'on yo manin' nque nn'an na coninncyahin jñ'oonñeen ndëë nn'an. ⁶Juu jñ'oonvahin na tyi'quindyie nn'anhan', ndö vaa na

itsiquindyihan'. Ng'e ntyja 'naan' jñ'oon naya 'naan' Jesucristo, jo' nque nn'an na chito conduihan nn'an judíos, cüejon coy'onhan cüenta juu naya na incyaa Tyo'ts'on cha'xjen juu naya na itsiquindaa' jon joo nn'an judíos. Nque nn'an na chito conduihan nn'an judíos, cüejon conduihan si'ts'o 'naan' Cristo cha'xjen nque nn'an judíos conduihinhan'. Nincüejon coy'onhan cüenta jñ'oon na ico' Tyo'ts'on 'ndyo jon na ndyio jon jn'aan nque nn'an na m'anhan ntyja 'naan' Cristo Jesús.

⁷Min ncüii tyi'tsixuan ja na nc'ua jon ts'ian nnön, majo' tyii' jon ja quityquii'han' na ninncyaa jñ'oon naya 'naan' jon ndëë nn'an ntyja 'naan' juu najndei na conduihin. ⁸Min na tyi'njon condui ja cha'na condui vendye nn'an cüentaa' Tyo'ts'on, majo' i'ua jon ts'ian nnön na ninncyaa jñ'oon naya 'naan' jon ndëë nn'an na chito conduihan nn'an judíos, na quitsiquindyihan ntyja 'naan' joo jñ'oon na taquintyja na njon conduihan' ntyja 'naan' Cristo. ⁹I'ua Tyo'ts'on ts'ian nnön na joo nn'an na m'an ncüii cüii joo, quits'a na ngovaa' n'onhan nchu vaa na sijnda' jon na ntsin'man jon ñuaan nque nn'an na chito judíos conduihan. Nnda' vaa sinchu' nquii jon na tquen jon tsoñ'en na min, majo' ata ngeemin si'man jon na ndui na nda'. ¹⁰Its'aa jon na nda', cha' neihin xeng'e ntyja 'naan' juu tmaan' nn'an na conduihan cüentaa' jon, ndëë joo ángeles na cotoxen quiñoon'ndue yo mañoon nnon na conintque na m'anhan jo', ntsi'man jon ndëehan

ncüii cüii nnon na conduihin na jnda' xquen jon. ¹¹Juu xjen na vitjachen na tqwen jon tsonnangue, sijnda' jon na ndui na nnda'. Ndo' ntyja 'naan' nquii Jesucristo na conduihin na itye'ntjon jon jaa, jo' siquindë jonhan'. ¹²Nein nquii jon incyaa jon na qui nn'önhin ndo' ng'e jo', itsijnda' jon nquën na quinan'ndyoo' jaa na tonnon Tyo'ts'on, yo na min'ncüii tyi'quindyii' nn'ön na nnt'a na nnda' ng'e na vantyja nn'önhin. ¹³Mang'e na nnda', mac'an ndëëho' na tyi'ntsichjoo'han' n'onho' ntyja 'naan' juu navi'va na maquenön na nty'i ja vancjo ntyja 'naanho', na ntyja 'naan'han' itsiquinjonhan' 'o'.

Vi'ntyjii Cristo jaa

¹⁴⁻¹⁵Ya na ndyii' ts'ön ntyja 'naan' juu na jnda' xquen Tyo'ts'on na sijnda' jon na ntsin'man jon nn'an, maco'xtyë tonnon nquii jon na conduihin Tye tondëë tsoñ'en na tqwen jon, ñ'en joohan na m'an quiñoon'ndue ndo' mantyi ñ'enhan na m'an nnon tsonnanguevahin. ¹⁶Tsoñ'en joo na conan'manhan' na taquintyja na njon conduihin, mac'an nnon jon na ntyja 'naan joohan' nninncyaa jon na ntsay'onho' na jndëho' ntyja 'naan' juu najndei na conduihin ng'e nquii Espíritu Santo. ¹⁷Nnda' vaa na mac'an cha' ninvito nc'oon Cristo quii' n'onho' ng'e na vantyja n'onho' jon. Mantyi mac'an na nninncyaa Tyo'ts'on na juu na m'aan jon na vi'ntyjii jon 'o', quintjotyen na nan'xuanho'han'. ¹⁸Nnda' vaa na mac'an cha' 'o' yo nin'tsoñ'en nn'an cüentaa'

Tyo'ts'on na ngaqueho' na ncüaa' n'onho' tsa'nnda' t'man tsixuan juu na vi'ntyjii Cristo 'o'. Juuhan' t'manntyichen tsixuanhan', chintyi na ve' ntyja 'naan juu na tuen nnon tsonnangue. Ntyja na vi'ntyjii jon 'o' tcontyichenhan', chintyi xueechuu' ts'an. Ndyentyihan', chito ve' cha'na nandye tsjö'ndue. Ndo' ndaandue min na njoonhan', juu na vi'ntyjii jon nn'an tjantyichen na njoonhan', chichen ndaandue. ¹⁹Mantyi mac'an na juu na vi'ntyjii Tyo'ts'on nn'an na nnintyincyoo' yahan' ntyja 'naanho'. Juuhan' ivenoon'han' nchu vaa na nndëë ncüaa' nn'ön. Nnda' vaa na mac'an cha' quindë ya nnan'xuanho' tsoñ'en na condui Tyo'ts'on.

²⁰Nquii jon jndyentyichen ndëë nts'aa jon, chintyi na cotan na quits'aa jon oo na ndyii' nn'ön na aa ndëë nts'aa jon. Condëë its'aa jonhan' ntyja 'naan' juu najndei na conduihin na m'aanhan' quityquii' nn'ön. ²¹Cüit'maan' nquii Tyo'ts'on na m'aan jon quii' nt'an nn'an na conduihan tmaan' cüentaa' jon, ndo' mantyi cüit'maan' Cristo Jesús. Mancha'xjen quindui na nnda' ndo' min tyi'jon cacüentyjee' na quinduihan'.

Ninncüii tmaan' condui jaa ng'e Espíritu Santo

4 Ng'e na matye'ntjön nnon Jesucristo, jo' na m'an vancjo ntjoohin. Jo' mac'an vi naya'ñeen ndëëho' na viochen xjen na cotsam'anho', c'onho' cha'xjen na chuhan' ng'e na tqueen' Tyo'ts'on 'o' na quinan'jonho' yo Cristo. ²Quinan'ndyia' n'onho'

tondëë nn'an. C'onho' na cüiia ngioho' yo nn'an. C'onho' na t'man n'onho' tsoñ'en 'nan na ty'lya na cont'a nn'an 'o'. Nque ntyjeho' na vantyja n'on Cristo, yo na conan'vengioho'hin quinan't'man n'onho'hin yo 'nan na cont'ahinho'.³Quita'nguee'ho' na nquii Espíritu Santo ngotsi'man jon ndëho' nchu vaa na quitsam'anho', yajo' ya nc'onho' yo ntyjeho'.⁴Ee jaa na vantyja nn'ön Jesucristo, ninncüii si'ts'o 'naan' jon condui jaa. Ndo' ninncüii Espíritu m'aan, cha'xjen na ninncüii vaa na t'man qui nn'ön Tyo'ts'on xjen na tqeen' jon jaa na quinan'j'on ntyja 'naan' na ico'xen jon. ⁵Tondëë jaa na vantyja nn'ön Cristo, xia'ntyti nquii jon conduihin na itye'ntjon jon tsoñ'en jaa, ndo' ninncüii jñ'oon na vantyja nn'ön na nquii jon conduihin na itsin'man jon ñuan njanhan, ndo' juu na cont'ëhë yo xuee' jon, ninncüiihan'.⁶Tondëë tsoñ'en jaa, ninncüii Tyo'ts'on na conduihin tyëehë ng'e na vantyja nn'ön Cristo. Xia'ntyti nquii jon co'xen jon tsoñ'en. Its'aa jon yo tsoñ'en cha'xjen na nt'ue ts'on jon, ndo' m'aan jon yo ncüii ro ncüii jaa.

⁷Majo' ncüii cüii jaa, nquii Cristo itsiquindaa' jon ts'ian 'naan' jon na quint'ahan' cha'xjen na jndë sijnda' jon. ⁸Ng'e na nnda', nnon tson salmos vaa jñ'oon' Tyo'ts'on na jndui na itsohan':

Xjen na tëva ntcüe' Cristo quiñoon'ndue vi jndë na tando' xco jon jndë na jnan'cuee' nn'anhin, tsoñ'en joo na conduihan na jndë tju' cje jon, tëchu jonhan,

ndo' itsiquindaa' jon jaa ncüii cüii nnon na itejndeihan' jaa. Mannda' itsiquindyi tson salmos.

⁹Ndo' ng'e na itso jñ'oon'ñeen na tëva ntcüe' jon quiñoon'ndue, mantyi itsiquindyihan' na jo' jnan jon, na jndyocue jon nnon tsonnangueva. ¹⁰Nquii jon na jnan quiñoon'ndue na jndyocue jon nnon tsonnanguevahin, manquiintyi jon tëva ntcüe' jon quiñoon'ndue na ndyentyichen, cha' condëë c'oon jon na ninvaañ'en. ¹¹Jaa na vantyja nn'önhin, manquii jon itsiquindaa' jon ncüii cüii nnon ts'ian jaa cha' condëë cotye'ntj'on nnon jon, cha' ntejndeihan' nn'an na conduihan tmaan' cüentaa' jon. Ñ'en já na condui nn'an na i'ua jon ts'ian ndé na cotsay'ón jñ'oon naya 'naan' jon ndëë nn'an, ndo' ñ'en vendye nn'an na coninncyaa jñ'oon' jon ndëë nn'an nchu vaa 'nan na nguua, ndo' ñ'en vendye nn'an na comandyi'han ndëë nn'an na coninncyaa jñ'oon' Tyo'ts'on cha' ntcüe' n'onhan jnanhan. Ndo' ñ'en vendyehan na itsiquindaa' jon ts'ianhan na coninncyahan jñ'oon' jon yo nin'nn'an na conan'man yahin juuhan' ndëë nn'an na vantyja n'on, cha ngaquehan ntyja 'naan' jon. ¹²Ts'ianmin' i'ua Cristo ndëë nan'ñeen cha' cüijnda' ncüii cüii nnon ts'ian na cotye'ntjon nn'an cüentaa' Tyo'ts'on nnon jon, cha' ntyja njan jaa na condui sits'o 'naan' Cristo, ngaque jaa quityquii' na vantyja nn'önhin. ¹³Its'aa jon na nnda' cha' tsoñ'en jaa cüejon c'ön na vantyja nn'ön yo nquii jon na conduihin jnda Tyo'ts'on, ndo' cha' cüejon cüaa'

nn'ön ntyja 'naan' na condui jnda jon. Yajo' nnan'xuan jaa nn'an na jndë tque ntyja 'naan' Cristo na quindë ya nan'xuan jaa cha'xjen na tsixuan nquii jon. ¹⁴Ya na nan'xuan nan'min, taxe'quitsijonhan' jaa cha'na yotsca, ee joo yo'ñeen majndye jnda conan'cüejndyo joo nchu vaa na m'aan' n'on joo. Min tyi'xe'quinan'jñ'öön' jaa ncüii cüii nnon jñ'oon na conan'man nn'an na ndyii' manyan nquenhan na yo joo jñ'oon'ñeen conan'vi'nn'anhan ntyjehan. ¹⁵Majo' tyi'quichuhan' na nnda' vaa nnc'ön. Icanhan' na quinan'nën jñ'oon na mayuu' ndëe nn'an ndo' mantyi quinan'man na conan'vi'ngiöhan. Ya na cont'aha na nnda', yajo' ngaque jaa ntyja 'naan' Cristo, na nquii jon conduihin xquen ntyja 'naan' tmaan' jaa na vantyja nn'ön jon. ¹⁶Juu si'ts'o 'naan' ts'an, it'uii'han' jndye nnon ndui, yo jndye nnon quinjon'han'. Ncüii cüiihan' itejndeihan' ntyjehan'. Mannda' vaa na itsijonhan' ntyja njanhan na condui jaa ntyja 'naan' Cristo. Ncüii cüii jaa, vaa ncüii cüii nnon na itsijnda' Tyo'ts'on na ntyja 'naan'han' cotejndei ntyjëéhë na vantyja n'on Cristo. Ya na cont'a na nnda', yajo' tsoñ'en jaa covaque jaa ntyja 'naan' Tyo'ts'on ndo' m'an na conan'vi'ngiö ntyjë na vantyja n'on.

Cüixco ntyja na cotsam'an

¹⁷Mang'e na nnda', ndö ro jñ'oon na matsjö ndëeho' ndo' maquëhan' ndëeho' ng'e juu najndei na condui nquii ta Jesús. Quitsacüentyjee'ho' na itsijonhan' 'o' cha'na nn'an na tyi'c'onhan

nacje 'naan' Tyo'ts'on. Ee joohan ve' jn'aan jñ'oontiu 'naanhan nchu vaa na cotsam'anhan. ¹⁸Ee juu na covaa' n'onhan nchu vaa na condui Tyo'ts'on, tsijonhan' juuhan' cha'vijon juu najaan tsue'. Ndo' ng'e na nnda' nan'xuanhin, jo' jndë sitycyaa'han'hin ntyja 'naan' na ntsixuan ts'an na vando' ñuaan' juu na tonnon Tyo'ts'on. Ndö' vaa na coquenonhan ng'e na m'anhan na que' n'onhan na tonnon jon. ¹⁹Ndo' jnaan' jo', tyi'tyia ngiohan nin ncüii nnon natyia na nin'quint'ahan. Coninncyatohan na nt'ahan min'cya ro nnon na its'aa jndyihan' n'onhan na nin'quint'ahan. Min tyi'quinan'xjen n'onhan, m'anhan na cotquenhan na cha'chen n'onhan na nin'quint'antyichenhan natyia. ²⁰Majo' 'o' na conan'jonho' ntyja 'naan' Cristo, chito nan'min' na tonan'man nn'an ndëeho' na ntsanan'jonho'. ²¹Ee 'o' tondye yaho' jñ'oon na mayuu' ntyja 'naan' Jesús, ndo' jndë tonan'man nn'an ndëeho' jñ'oon ntyja 'naan' jon na conduihan' jñ'oon na mayuu'. ²²Ee ntyja 'naan' na totsam'anho' na toxen'chen, jndyeho' jñ'oon na quitji ntcüe'ho' ntyja 'naanhan'. Ee xe na aa ngacachen na nnda' m'anho', ndi'ndaa'ñ'en nchu vaa na cotsam'anho', ee joo nan'ñeen conan'vi'nn'anhan'. ²³Chuhan' na ncyaho' na ntsixco Tyo'ts'on tsoñ'en nchu vaa na m'aan' n'onho'. ²⁴Quityquii' na cotsam'anho', chuhan' na nnintyincyoo' na conduiho' nn'an xco, ts'ian na nquii Tyo'ts'on its'aa jonhan', na cüityincyoo'han' nchu vaa na its'aa ts'an 'nan na chuhan' ndo' na

vam'aan juu na ñuaan nquii'hin
cha'xjen condui nquii jon.

²⁵Mang'e na nnda',
tavian'neinntyiho' jñ'oon quintu
ndëë nn'an. Xia'ntyi quinan'neinho'
jñ'oon na mayuu'. Ee jaa nn'an
na vantyja nn'õn Cristo, ninncüii
tmaan' condui jaa cha'xjen ninncüii
tsixuan ts'an min na jndye vaa na
quiñjon'hin.

²⁶Xe na aa conan'vjeho' ncüii
ts'an, taninncyaho' na juuhan'
ngay'oonhan' 'o' na nnan'tjaho'
nnon Tyo'ts'on. Vitjachen na
ngua ndo'cüjioon', quint'aho' na
quintycui na conan'vjeho' nn'an.
²⁷Ee xe na aa mavio na conan'vjeho'
ts'an, nninncyaho' xjen nnon juu
yutyia na ntquen juu xjen 'naan'
juu 'o'.

²⁸Minninchen ts'an na toch'uee
juu, tanch'ueentyichen juu. Quits'aa
juu ts'ian cha'xjen na chuhan' cha'
nninjnda' 'nan na icanhan'hin, ndo'
mantiya cha' nndëë ntejndei juu
nn'an yo 'nan na itsitjahan'hin.

²⁹Tanan'neinho' jñ'oon tsan'.
Ninnquii'chen quinan'neinho'
jñ'oon ya na ntejndeihan' nn'an
ntyjantyi na icanhan'hin. Quint'aho'
na nnda' cha' ntyja 'naan'han'
ngaquehan na conan'jonhan yo
Cristo. ³⁰Min'ncüii nnon 'nan
tant'aho' na ntsichjoo'han' ts'on
nquii Espiritu Santo. Ee incyaa
Tyo'ts'on jon quii' n'onho',
cha' juu xuee ya na quindë ya
nndyotsin'man Tyo'ts'on 'o', vaa na
tsi'manhan' na conduiho' cüentaa'
jon.

³¹Tant'antiyiho' na ntji'ho'
jñ'oonvi' nacjo nn'an na
ntsi'ndaa'han' ngiohan.

Tanan'jmiin'toho' ndëëhan min
tanan'vjeho'hin. Tanc'onho' na
ve' c'uaato jndyueho' ndëëhan.
Tanan'neinho' jñ'oon tsan' na
itscüejnaan'han'hin. Min min'ncüii
nnon tyi'nan'tëë' n'onho' nn'an.
³²'O' c'onho' na ya nn'anho' yo
nn'an. Ncüii cüiiho' na vantyja
n'onho', c'onho' na nty'ia rohan
ngioho'. Ndo' cha'xjen nquii
Tyo'ts'on jndë sit'man ts'on jon 'o'
xeng'e Cristo, mantiya quinan't'man
n'onho' joo nan'ñeen.

**Jaa na condui ntsinda Tyo'ts'on, ndö
vaa na ichuhan' na quitsam'an**

5 Ng'e na conduiho' ntsinda
Tyo'ts'on na vi'ntyjii jonho',
quitsam'anho' cha'xjen na condui
nquii jon. ²Tsoñ'en ntyja 'naan' na
cotsam'anho', quinan'vengioho'
nn'an cha'xjen nquii Cristo m'aan
jon na vi'ntyjii jon 'o', na tyincyaa
nquiihin na tue' jon ntyja njanhan.
Na tyincyaa jon na tui na nnda',
itsijonhan' na nchjii Tyo'ts'on yo jon
cha'vijon ya na conan'cuee' nn'an
judíos quitsman cha' ntyja 'naan'
juu ts'ian'ñeen ntsit'man ts'on jon
jnanhan. Juu na nnda' s'aa Cristo,
tsixuanhan' cha'vijon cüii jndye
quichi na tonnon Tyo'ts'on.

³Ng'e na conduiho' nn'an
tmaan' cüentaa' Tyo'ts'on, jo'
tyi'jon ninncyaho' na ninc'uaa
jñ'oon na ncüiiho' m'aan juu yo
ts'an na ve' ndö' ro. Tant'aho'
min'ncüii nnon 'nan na tyi'ji'ua
tsixuanhan' na tonnon Tyo'ts'on,
min tyi'nan'cjaa' n'onho' 'naan'
ncüiiichen ts'an. ⁴Min tyi'quichuhan'
na nnan'neinho' ntyja 'naan'
nan'min'. Min tyi'nan'xuanho' na

nnan'neinho' jñ'oon na jnaan' jndyi vaahan' oo jñ'oon tsan', min jñ'oon na nninncyaaahan' natyia ngio nn'an na condyehinhan'. Jñ'oonmin' tyi'ya na ntsinin ts'anhan'. Majo' 'o' quinan'neinho' jñ'oon na ntsit'maan'han' Tyo'ts'on na yo concyaho' na ya jon. ⁵Ee ngio yaho' ncüii ts'an na m'aan ya juu yo ts'an na ve' ndö' ro, je'quindëë ntsijonhin tyquii' juu na ico'xen Tyo'ts'on yo Cristo nchu vaa na cotsam'an nn'an. Min joo nn'an na conan'jonhan yo 'nan na ji vaahan' ntyjii Tyo'ts'on, je'quindëë nnan'jonhan yohan', min nn'an na conan'cjaa' n'onhin 'naan mañoon nn'an. Ee ts'an na its'aa na nnda', conduihin ts'an na itsit'maan' juu 'nan, chito nquii Tyo'ts'on. ⁶Min'ncüii ts'an tyi'ninncyaho' na ntsivi'nn'an juu 'o' ntyja 'naan jñ'oonmin', na ngitso juu na tanin, cuaa nquii na jaa na vantyja nn'ön Cristo na nt'aha nan'min'. Ee tsojnaan' joochan' na nt'uiivi' Tyo'ts'on joo nn'an na tyi'nin'quitañguee'hin ntyja 'naan' na ico'xen jon. ⁷Mang'e na nnda', min'chjo tyi'nan'jonho' yo nn'an na cont'ahin joo jnanmin'.

⁸Ndyu na toxen'chen, tonan'jonho' yo nan'min' na conduihan' ntyja 'naan' najaan, majo' naneihin conduiho' ntyja 'naan' juu naxuee na condui nquii Jesucristo. Quinan'jonho' ntyja 'naan'han'. ⁹Ee ts'an na vam'aan juu ntyja 'naan' jon na conduihin naxuee, its'aa juu 'nan ya, yo 'nan na chuhan' na tonnon Tyo'ts'on. 'Nan na its'aa juu yo juu 'nan na ndyii' ts'on juu, m'aanhan' ntyja 'naan' juu na mayuu'. ¹⁰O'

quinan'chonho' na ncüaa' n'onho' na nt'aho' ncüii cüii nnon 'nan na nquii Cristo ngavee' ts'on jonhan'. ¹¹Tanan'jonho' yo joo 'nan na tyi'cüijnt'ue na ve' jn'aanhan' na nque nn'an na tyi'c'onhan nacje 'naan' Tyo'ts'on conan'jonhin yohan'. Ndo' chito xia'ntyj jo', mantyi quinan'quinaanho' joo 'nan tyia'ñeen. ¹²Ee itscüejnaan'han' xe na aa nnan'nën ntyja 'naan joo natyia na ve' nty'iu cont'a nan'ñeen. ¹³Ee nquii Cristo condui jon naxuee. Jo' ncüii cüii nnon natyia, vi na jndë itsiquinaan jon ntyja nchu vaa na tsixuanhan', covityincyo jndyoyu ntyja 'naan'han'. ¹⁴Ee juu naxuee itsiquinaanhan' na ji vaa na tsixuan natyia'ñeen. Mang'e jo' vaa jñ'oon na jndui na itsohan':

'U' ts'an na matsitja 'u' nnon Tyo'ts'on, itsijonhan' 'u' cha'vijon ts'an na itso ndo' cha'na ts'oo.

Ng'e na tsixuan' nan'min', quinaquintyja'.

Ndo' nninncyaa Cristo na ncüaa' tson', cha'vijon na incyaa jon naxuee ntyja na vam'an'.

Nnda' itsiquindyj jñ'oon'ñeen.

¹⁵Mang'e jo' nqueho' quitquen yaho' cüenta nchu vaa na cotsam'anho', tyi'nc'onho' cha'na nn'an na ve' cotsam'antohan. 'O' tyquii' na cotsam'anho', quitsi'manhan' na conduiho' nn'an na jnda' nquen. ¹⁶Ncüii cüii jon na incyaaahan' na nt'aho' 'nan na chuhan', cüijnt'ue yaho' juuhan', ee joo ndyumin tyia jndyi 'nan na condui. ¹⁷Ndo' tyi'nc'onho' cha' na nque nn'an na nan' cont'ahan. 'O' cjoo' ya ya n'onho' na ncüaa'

n'onho' 'nan na nt'ue ts'on Tyo'ts'on na quint'aho'. ¹⁸O' tyi'ncüeho' ntajmin', ee juuhan' vay'loonhan' ts'an na ngitsu ñuaan' juu. Majo' 'io 'io ncyaho' na juu Espiritu Santo ntquen jon xjen 'o' na ninvaañ'en quii' n'onho' cha'xjen juu ntajmin' iquenhan' xjen 'naan'han' juu tsanquindyi. ¹⁹Xjen na conan'neinho' yo ntyjeho' na vantyja n'onhan Cristo, cüijnt'ueho' jñ'oon na chuu' tson salmos. Ndo' mantyi quitaho' alabanzas na cüit'maan' Cristo ntyja 'naanhan', yo mañoon nnon na cont'aho' na ntyja 'naan' ndit'maan'hin. Quint'aho'han' yo na xoncüee' n'onho', ²⁰Nquii Tyo'ts'on na conduihin Tyëehë, ninquii'chen quindueho' nnon jon na ncyahin ntyja 'naan' tsoñ'en yo xuee' nquii Jesucristo na conduihin na itye'ntjon jon jaa.

**Nan'min chuhan' na c'oon
tsanscu tonnon saa' juu ndo' na
c'oon tsans'a tonnon scuu' jon**

²¹Yo na njon ngiö nquii Cristo, jo' quitjue'cjeho' ndëe ntyjeho' na vantyja n'onhan jon.

²²O' nanntcu na jndë toncoho', quita'nguee'ho' jñ'oon na condue nnonho' ndëeho' cha'xjen na cotjue'cjeho' nnon nquii Jesucristo, nquii jon na conduihin na itye'ntjon jon jaa. ²³Ee nquii tsans'a conduihin xquen jñ'oon ntyja 'naan' scuu' jon cha'xjen nquii Cristo conduihin xquen jñ'oon ntyja 'naan' nque nn'an na conduihan tmaan' cüentaa' Tyo'ts'on. Nquii Cristo conduihin na itsin'man jon ñuaan nan'ñeen na conduihan si'ts'o 'naan'

jon. ²⁴Ndo' cha'xjen jaa nn'an na condui tmaan' cüentaa' Tyo'ts'on m'an nacje 'naan' Cristo, mannda' chuhan' na nque nanntcu na jndë tonco, quitjue'cjehan tondëe nnonhan ntyja 'naan' tsoñ'en.

²⁵Cha'xjen nquii Cristo t'oon jon na vi'ntyjii jon jaa nn'an na condui tmaan' cüentaa' jon, ndo' tyincyaa nquiihin na tue' jon cha' ndëe ntsin'man jon jaa, mannda' quinan'vengioho' ntcuho'. ²⁶S'aa Cristo na nnda' cha' ntquen jon na ntju' condui jaa na tonnon Tyo'ts'on xeng'e juu jñ'oon naya 'naan' jon ndo' yo na jnt'ë jaa yo ndaa yo ntyja 'naan' xuee' jon.

²⁷Tue' jon cha' nquëhë na condui tmaan' cüentaa' Tyo'ts'on, nndëe ncy'oon jon cüenta jaa cha'xjen juu tsans'a ncy'oon jon cüenta yuscu yo na icoco jon. Ndo' cha'xjen juu yuscu'ñeen na tëquintyja na nancoo' na tycüi'hin na min'ncüii nnon 'nan tity'a na itsi'ndaa'han' ndiaa' juu, ndo' cha'xjen tijnty'ui ya ndiaa' juu, min tavi 'nan ncüiichen nnon na ntyja 'naan'han' na nts'aahan' na tyi'nancoo'hin na minntyjee' juu na tongiaa' ts'an na nndui saa' juu, mannda' vaa itsijonhan' jaa tmaan' cüentaa' Tyo'ts'on. Ngüentyjè' na tonnon jon na ninvaañ'en ntyja njanhan cüentaa' jon, na minncüii ta'nan itsi'ndaa'han' jaa na tonnon jon. ²⁸Ndo' cha'xjen na vi'ntyjii tsans'a si'ts'o 'naan' nquii jon, mannda' ro chuhan' na c'oon jon na vi'ntyjii jon scuu' jon. Juu ts'an na vi'ntyjii scuu', vi'ntyjii nquiihin. ²⁹Ee ta'nan ts'an na jndoo' jndyi juu yo si'ts'o 'naan'. Chito jo'. Int'ue juu 'nan na

ntquii juu ndo' ivantyyee' ya juu si'ts'o 'naan' juu. Mannda' vaa its'aa Cristo yo tmaan' nn'an na vantyja n'onhan jon, ³⁰Ee jaa na vantyja nn'ön jon condui jaa si'ts'o 'naan' jon, ndo' ncüii cüii jaa itsijonhan' ntyja njanhan ncüii cüii nnon na itsiquiñjon'han' jon. ³¹Cha'xjen juu jñ'oon' Tyo'ts'on na jndui itsiquindyihan': "Ng'e na nnda' vaa, juu tsans'a n'ndyii juu tye juu ndyee juu na nc'oon jon yo scuu' jon, ndo' ve joohan ninncüii si'ts'o nduihan." ³²Jñ'oonva' na matsjö, t'man tsi'manhan'. Ndëe nn'an na tom'an ndyu na toxen'chen, juu jñ'oon'ñeen vanty'iu tom'aanhan'. Majo' ja mavaa' ts'ön na vacy'oonhan' ntyja 'naan' Cristo yo juu tmaan' nn'an na conduihan cüentaa' jon. ³³Ng'e na nnda', mantyi 'o' ntyjännön, ncüii cüiiho' quinan'vengioho' ntcuho' cha'xjen na conan'vengio nqueho'. Ndo' mantyi 'o' nanntcu na m'an nnonho', ncüii cüiiho' icanhan' na quint'aho' na njon s'aho'.

**Ndö vaa icanhan' na c'on nda
nn'an na vantyja n'on**

6 'O' yotsca, quita'nguee'ho' 'nan na condue tyeho' yo ndyeeho', ee tonnon Cristo ya icüji'han' na quint'aho' na nnda'. ²Ee quii' jñ'oon' Tyo'ts'on na tquen Moisés, vaa jñ'oon na ico'xenhan' na tco' Tyo'ts'on 'ndyo jon na itsohan': "Juu tye' yo 'ndyo', cüinjonhan ntyji!" ³Quitsa'han' cha' nninjnda' 'nan na icanhan' 'u', ndo' cha' tco xeechu' nnon tsonnangueva." Juu jñ'oon'ñeen ndö' vaa na itsiquindyihan'.

⁴'O' nannon na m'an ndaho', chito ninnquii'chen nt'aho'

na conan'tyia'toho'hin ee xe na aa nt'aho' na nnda', nc'on yo'ñeen na vje joo 'o'. Majo' 'o' quinan'queho'hin yo jñ'oon na nnan'jnda'han' nquen joo nchu vaa na nnan'jonhin yo Cristo.

**Jñ'oon na itsiqui'maan'han' nn'an
na cotye'ntjon ndëe patrón**

⁵'O' nn'an na conduiho' moso ndëe patrón 'naanho', yo na xoncüii' n'onho' quita'nguee'ho' ts'ian na cot'ua nan'ñeen ndëeho'. Quint'aho' na njonhin, ndo' cjoo' ya n'onho' na quint'aho' cha'xjen 'nan na nt'ue n'onhan. Quint'aho'han' na cha'vijon nnon nquii Cristo na cotye'ntjonho'. ⁶Min chito xia'ntyti na cont'aho' na nnda' ya na cotquenhan cüenta nchu vaa na cont'aho', cha' ngavee' ngiohan yo 'o'. 'O' quitye'ntjonho' ndëehan yo na xoncüee' n'onho' ng'e na conduiho' nn'an na cotye'ntjontyen nnon nquii Cristo. Na nt'aho' na nnda', mantyi nt'aho' 'nan na nt'ue ts'on Tyo'ts'on. ⁷Joo patrón 'naanho', quitye'ntjonho' ndëehan yo na xoncüee' n'onho', cha'vijon na cotye'ntjonho' nnon nquii Cristo. ⁸Ee mangio yaho' na ncüii cüii nnon ts'ian ya na cont'aho', ndyion ta Jesús 'o' ntyja 'naan'han', tanin min na aa ts'an na m'aan tyen juu moso ndo' aa ts'an na m'aan juu xjen 'naan' nquii.

⁹Ndo' mantyi 'o' na m'an nn'an na cotye'ntjonhan ndëeho', ninncüii xjen quint'aho' yohan cha'xjen na jndë tsjö na quint'ahan na tondëeho'. Min tavint'a yaho' na nnan'ty'ueho'hin na nndueho' jñ'oon vi' ndëehan. Quiñjontyen

n'onho' na juu Cristo na m'aan jon
quiñoon'ndue, xia'ntyi nquii jon
conduihin ty'ooho', nqueho' ndo'
mantyi joohan. Min tyi'quits'aa jon
na njon nchjii jon ncüii ts'an, majo'
ncüiichenhin xe'quits'aa jonhan'.

**Min nt'ö ts'ian na ninjnt'ue
jaa na nc'ö cjoo' juu yutyia**

¹⁰O' ntyjê, ndö jñ'oon na
mats'ia na matsjö ndëëho'.
Nquii ta Jesús conduihin na
taquintya najndei jon, jo' c'onho'
najndëho' ntyja 'naan' juuhan'.
¹¹Incyaa Tyo'ts'on ncüii cüii
nnon na icanhan' jaa cha' nndëë
nnan'ty'ui joo 'nan na itsijnda'
juu yutyia na nin'quitsi'ndaa' juu
jaa. Cüijnt'ueho'han' cha' nndëë
ngüentyjee'tyenko' quityquii'
tsoñ'en na itsijnda' juu na
nin'cju'cjehan' 'o'. ¹²Juu tyia' na
m'an, chito yo nn'an m'anhan',
Juuhan' m'anhan' nacjoo joo yotyia
na coto'xen na vaa najndë na
conduihan, joohan na coto'xenhan
nn'an tsonnanguevahin na
conduihan' na jaan. Juu tyia'
na cotsam'an m'aanhan' yo
joo natyia na m'an ntjö'ndue.
¹³Ng'e na nnda' vaa, cüijnt'ueho'
tsoñ'en nt'ö ts'ian tyia' na incyaa
Tyo'ts'on ndëëho', cha' juu xjen
na vja yutyia cjoho' yo ntyje
yotyiahin, nndëë nta'ntjonho'hin.
Ndo' vi na jndë tenon tyia' na
co'oho' cjohan, nnintyincyoo' na
coventyjee'tyenko'.

¹⁴Cha'xjen ncüii sondaro
itsityen juu tsiaa', mantyi 'o'
quintjotyenko' yo jñ'oon na mayuu'
'naan' Tyo'ts'on. Ndo' cha'xjen
juu coton xjo na cüe sondaro

ivañoon'han'hin na tyi'ntquee'
juu, mantyi cüijnt'ueho' juu na
iquen Tyo'ts'on 'o' na tajnan
nan'xuanho' na cüañoon'han'ho'.
¹⁵Ndo' cha'xjen ncüii sondaro
m'aan cje jon na ñjon ntcoon' jon
ng'ee jon, mantyi ninnquii'chen
c'oncjeho' na nnan'quindyiiho'
nn'an juu jñ'oon naya ntyja 'naan'
Cristo na incyaaahan' na ntjo ya
ntyjii ntcüe' Tyo'ts'on yohan.
¹⁶Ndo' vantjo'chen nan'min',
cantyjatyen n'onho' jon ee juuhan'
ntsityuui'han' tsoñ'en navi' na
iju' yutyia nacjoho', cha'xjen juu
tjan t'man na ñooncjehan' nt'ö
sondaro, itsinduu'han' chon na
ntjo nnon ncjo isaa' cha' tyi'ntjon
sondaro'ñeen natë'. ¹⁷Cüijnt'ueho'
juu na itsin'man Tyo'ts'on ñuaanho'
na ngüañoon'han' nquenho' yo
joo jñ'oon na m'aan' n'onho'. Ndo'
mantyi cüijnt'ueho' juu jñ'oon'
jon na incyaa Espíritu na juuhan'
conduihan' xjotë. ¹⁸Tsoñ'en na
coquenonho', ncyaho' na nquii
Espíritu ntsi'man jon ndëëho' nin
jñ'oon na ngitanho' nnon Tyo'ts'on.
Quindueho' nnon jon 'nan na
coquenonho' yo 'nan na icanhan'
'o'. Ndo' tyi'ntsacüentyjee'ho'
na quitanho' na quitejndei jon
tsoñ'en nn'an na conduihan
cüentaa' Tyo'ts'on. ¹⁹Ndo' mantyi
quitanho' nnon jon ntyja njan na
ya ntsixuan ñuan njan, na ninncyaa
jñ'oon naya 'naan' Tyo'ts'on
ndëë nn'an, juu jñ'oon'ñeen
ndyu na toxen'chen, vanty'iuu'
tom'aanhan' ndëë nn'an. Ndo'
mantyi quitanho' na ntejndei jon
ja na ya ntsitjön' jñ'oon na mancya
ndëëhan. ²⁰Ndo' mantyi juu xjen

na conan'neinho' nnon Tyo'ts'on,
cañjoon' n'onho' ja cha' na min'cya
ro xjen na ntsiquinaanhan' na
ntsinën ntyja 'naan' Cristo ndëë
nn'an, nts'ahan' yo na ntsixuan
ñuan. Juu jñ'oon'ñeen na vanty'iuu'
tom'aanhan' ndyu na toxen'chen.

Jñ'oon na mats'ia na incyaa Pablo

²¹Juu ntyjëähë Tíquico vay'oon
jon tsonvahin na m'anho'. 'O' na
njon jndyihin ngioho' ndo' mantyi
ja. Xoncüee' ts'on jon quityquii'
ts'ian 'naan' ta Jesús. Chen chen
ntsiquindi jon 'o' tsoñ'en ntyja
njan cha' ncüaa' jnda' n'onho'
nchu vaa 'nan na maquenön yo
juu na jöm'an. ²²Majuu ts'ianva'

na majñönhin na m'anho', cha'
nndëë ncüaa' n'onho' nchu vaa na
coquenón, cha' nninncyaaahan' na
xoncüii' n'onho'.

²³Nquii tyëähë ta Tyo'ts'on
yo Jesucristo na conduihin na
itye'ntjon jon jaa, juu na conduihan
na tajñuaan' ts'onhan, mac'an
ndëëhan na c'oonhan' yo 'o', ndo'
mantyi yo na quinan'vengioho'
ntyjeho' na m'anhan ntyja 'naan'
Cristo, yo juu na covantyja
n'onho' jon. ²⁴Juu naya na
condui ta Tyo'ts'on, c'oonhan' yo
tsoñ'en nn'an na tyi'quintycüii na
conan'vengiohan nquii Jesucristo
na conduihin na itye'ntjon jon
jaaha.

Tson Na Scüenon Pablo Ndëe

Nn'an Tsjoon Filipos

**Incyaa Pablo ts'on 'naan'
jon ndëehan**

1 Ja Pablo yo Timoteo condui já nn'an na cotye'ntjón nnon Cristo Jesús. Conan'cüanón tsonvahin ndëe 'o' ntyjê na vantyja n'onho' jon na m'anho' tsjoon Filipos, ndo' mantyi ndëe 'o' na conintqueho' quityquii' juu tmaan' nn'an na vantyja n'onhan Jesús, ndo' mantyi ndëe nqueho' na cotye'ntjonho' ndëe ntyjeho' juu tmaan'ñeen. ²Nquii tyëehê Tyo'ts'on yo nquii Jesucristo na conduihin na itye'ntjon jon jaa, juu naya na nan'xuanhan yo nin'juu na conduihan na tajñuaan' ts'onhin, mac'an ndëehan na ncyahan na jndyentyichenhan' na ncy'onho' cüenta.

**Ican Pablo ntyja 'naan
nn'an na vantyja n'on**

³Ncüii cüii jon na vañjooon' ts'ön 'o', mancya naya Tyo'ts'on ntyja 'naanho'. ⁴Ndo' ncüii ncüii jnda na mac'an na quitejndei jon 'o', mats'ahan' yo na nën rō, ⁵Ng'e conan'jonho' yo ja yo juu ts'ian naan' Tyo'ts'on xee na vejndyee

tye' na tondyeho' jñ'oon naya 'naan' jon ata xjen nein. ⁶Ee ntyjii' ya ts'ön, nquii Tyo'ts'on ta' jon juu ts'ian yavahin quii' n'onho', ndo' ngüantyyee' jonhan' ata xjen na jndê siquindëhan' juuhan' juu xuee ya na nndyo nnda' Jesucristo. ⁷Chuhan' na nnda' vaa na m'aan' ts'ön ntyja 'naanho' ng'e na t'man vaa na vi'ntyji 'o'. Ee conan'jonho' yo ja ntyja 'naan' juu naya na tsixuan Tyo'ts'on min na aa vancjo nty'i ja oo min na minntyyjê' tondëe nanm'ann'ian na mac'üji' jndyoyu ndëehan juu jñ'oon naya na itsin'man Tyo'ts'on ñuaan nn'an. ⁸Ee ntyjii ya Tyo'ts'on na vi'ntyji jndyi ja 'o' yo manin'juu na vi'ntyjii Cristo 'o'. ⁹Ndö vaa jñ'oon na mac'an nnon jon ntyja 'naanho', na juu na conan'vengioho' nn'an, nninncyaaahan' na yantyyichen ncüaa' n'onho' ntyja 'naan' jon yo tsoñ'en na icanhan'ho' na ntji'ho' cüenta 'nan na chuhan' na quint'aho' ndo' yo 'nan na tyi'quitsohan', ¹⁰Cha' nndëe ntji'ho' cüenta nin 'nan na yantyyichen, ndo' cha' juu na cotsam'anho', nc'onhan' na ntju'han', yo na ta'nan ncüii nnon na nts'aahan' na vaa jnan 'o'

xjen na ncüjee' ntcüe' Cristo, ¹¹Cha' ntyja 'naanho' jndye nnon naya nnintyincyoo' na cont'aho', xeng'e Jesucristo, na ndit'maan' Tyo'ts'on ntyja 'naan joohan'.

**Viochen xjen na vant'ö
ntyentjön nnon Cristo**

¹²O' ntyjë, nt'ue ts'ön na cüaa' n'onho' na juu navi' na maquenön na nty'i vancjo, itejndeintyichenhan' ts'ian 'naan' Tyo'ts'on. Ee ntyja 'naan'han' itsiquinaanntyichenhan' na covineintyichen jñ'oon naya 'naan' jon. ¹³Ata tsoñ'en sondaro na cota'ntyjee'han vats'ian 'naan' tsanm'aants'ian t'man, conan'neinhan xeng'e na condui ja cüentaa' Cristo, jo' na covityen ja yo carena. ¹⁴Ndo' min na m'an ja vancjo, nque ntyjë na vantyja n'on Jesús, majndyentyihan coy'onhan na t'man n'onhan na coninncyahan jñ'oon' Tyo'ts'on yo na min'ncüii tyi'quindyii' n'onhan ndo na min'ncüii tyi'tsity'uehan'hin.

¹⁵Mavaa' ts'ön na ñ'en nan'ñeen na coninncyahan juu jñ'oon'ñeen ve' ng'e na tëë' n'onhan ja, na tyi'quintjo ya ngiohan na condijnt'ue Tyo'ts'on ts'ian na mats'a. Majo' minndyechenhan xoncüee' n'onhan na cont'ahan ts'ian'ñeen. ¹⁶Cont'ahinhan' na ya ngiohan ng'e na vengiohan ja, ee covaa' n'onhan na nquii Tyo'ts'on tqen jon ja ntjoohin na ngüentyjë' tondëë nanm'ann'ian na cüji' jndyoyu ndëëhan jñ'oon na ngüañoon'han' juu jñ'oon nayava. ¹⁷Majo' minndyechen nan'ñeen na tëë' n'onhan ja, coninncyahin jñ'oon ntyja 'naan' Cristo na contyja

n'onhan na nndue nn'an na nquehin njonhin, tyi'xoncüee' n'onhan na cont'ahan ts'ian'ñeen. Ndo' ndyii' n'onhan na ntyja 'naan' 'nan na cont'ahan, nchjentyichenhan' ja na m'an vancjo. ¹⁸Majo' tyi'cotsi'ndaa'han' ntyji min na cont'ahan na nnda'. Ata incyaahan' na nën na nnda' vaa na maquenön, ee minninchen na cont'ahan, min na aa xoncüee' n'onhan ndo' min na aa ve' cont'a nquehan, majo' juu jñ'oon ntyja 'naan' Cristo vja na condye nn'anhan'.

Ndo' ng'e na nnda', ninvito nc'ön na nën rö, ¹⁹Ee mavaa' ya ts'ön na ntyja 'naan tsoñ'en nan'min', ndyaa ja vancjo ng'e na cotejdeiho' ja na conan'neinho' nnon Tyo'ts'on ntyja njan, ndo' yo na nninncyaa Jesucristo na nquii Espíritu Santo ntejdei jon ja. ²⁰Ee mancha'xjen ndyii' ts'ön na tyi'xe'quits'a ncüii nnon na ncju'cjehan' Cristo na ntyja 'naan'han' ntjo jnaan' ja. Ndo' ntyja vichen ts'ön nanein yo na matsixuan ñuan, ntsinën ndëë nn'an cha'xjen jndë tots'a na toxen'chen, cha' nnint'maan' Cristo ntyja njan, tanin min xe na aa ngüant'öntyëchën, oo min xe na aa nnan'cúee'han ja. ²¹Ee ntyja njan, viochen xjen na vant'ö, Cristo mac'ö na tonnön. Ndo' min xe na aa nnan'cúee' nn'an ja, majo' yantyi nc'ön ee na ncjö naijon na m'aan jon. ²²Majo' xe na aa ngüant'öntyëchën, nninncyaaantyichenhan' xjen na nntyentjön nnon ta Jesús, majo' ndicüaa' ts'ön nin ncüii na ve nan'min' na ncüji. ²³Ee ve vaa na m'aan' ts'ön, min

ndicüji' cüenta nin ncüii na ve nan'min' na yantyichen. Ee ncüii ntyja cuaa nquii min xe na aa nnan'cuee'han ja cha' ncjö na m'aan Cristo. Ntyja na macüji' ja cüenta, juuhan' yantyichen.

²⁴Majo' cüiichen ntyja mat'mannty icanhan' na ntjontyichen ja cha' ntejdeintyëchën 'o'. ²⁵Ndo' ng'e ntyjii' ya ts'ön na xe'cü'io ty'ua, mancüixjen ngüant'öntyë cha' ntejdeihan' 'o' na ngaqueho' tonnon nquii Tyo'ts'on ndo' na nc'onho' na neinntyichenho' ntyja 'naan' na vantyja n'onho' jon.

²⁶Ndo' na nnda', na ntyja 'naan' nquii Jesucristo, ninncyaaahan' na nein jndyih'o' na nguë nnt'a quii' nt'anho'.

²⁷Majo' min'cya ro na ve nan'min' ngenön, quitquenho' cüenta na ngom'anho' cha'xjen na chuhan' na c'oon ts'an na jndë sintju' Jesucristo quii' ts'on juu. Yajo' min xe na aa nguë ntcü'ë na m'anho', ndo' aa ve' ndyji jñ'oon ntyja 'naanho', majo' ncüaa' ts'ön na tyen ventyjee'ho' na ninncüii m'aan' n'onho' ntyja 'naan' Cristo, ninncüii jñ'oontiu nan'xuanho' na conan'chonho' na vantyja n'onho' juu jñ'oon naya,

²⁸Min tyi'nan'tyueho' nchu vaa nnt'a nn'an na jndohan 'o' ng'e na conan'jonho' yo juu jñ'oon' Tyo'ts'on. Ng'e na tyi'conan'tyueho' tondëë nan'ñeen, itsi'man jndyoyuhan' ndëëhan na ñjonhan nato na vaquitsu ñuaanhan, majo' nqueho' vay'oonhan' 'o' na itsin'man Tyo'ts'on ñuaanho'. ²⁹Ee nqueho' chito xia'ntyi incyaa Tyo'ts'on juu naya 'naanho' na vantyja n'onho' Cristo, mantyi

incyaa jon na cont'avi' nn'an 'o' ng'e na conduiho' ntyja 'naan' nquii jon. ³⁰Maninjuu navi' na jnty'iaho' na tqenen xjen na tom'an quii' nt'anho', nanein majuuntyihan' covenon nqueho'. Ndo' mantyi tsjoonva m'an nn'an na conan'chonhan na quinchjentyichenhan' ja cha'xjen juu jñ'oon na condyeho' ntyja njan.

Nquii Cristo sindyia'hin, ndo' mantyi taquintyja t'man conduihin

2 'O' na ninncüii conduiho' ntyja 'naan' Cristo, juuhan' xe na aa incyaaahan' na jndëho' na tonnon Tyo'ts'on, ¿Aa ntejdeiho' ja ng'e na vi'nchjii jon 'o'? ¿Aa njon jndyi ngioho' na condui jaa ntyja 'naan' Cristo, na nquii Espíritu Santo itsitjon' jaa ntyja 'naan' jon? ¿Aa conan'vengioho' ntyjeho' na vantyja n'on? ¿Aa m'anho' na nty'ia rohan ngioho'? ²Xe conan'xuanho' nan'min', yajo' ncyaho' na nën rö na quinan'manho' na vengioho' ntyjeho' ndo' na conan'jonho' yohan, na ninncüii 'nan ndyii' n'onho' ndo' ninncüii na ntyja n'onho' na ndit'maan' Tyo'ts'on ntyja 'naanho'. ³Min min'ncüii nnon 'nan tavint'aho' na ntsiquinjonhan' nqueho' min cha'na nan's'aho' oo na nan'ntcuho', tsoñ'en 'nan, quint'aho'han' yo na ndyia' n'onho', ndo' ncüii cüiicho' quitji'ho' cüenta na nque ntyjeho' njonchenhin chichen nqueho'. ⁴Ncüii cüiicho' chito xia'ntyi nc'oon' ts'on juu nchu vaa na ntejdeihan' nquii, mantyi c'oon' ts'on juu nchu vaa nts'aa juu cha' quitejndeihan' ntyje juu.

⁵C'oon' n'onho' ntyja 'naan ntyjeho' cha'xjen tots'aa nquii Cristo Jesús xjen na tom'aan jon.

⁶Ee nquii jon min na Tyo'ts'on conduihin, majo' tyi'quitsichon jon na nnintyincyoo' na cüejon conduihin na co'xen jon cha'xjen nquii Tyo'ts'on,

⁷Majo' tji nquiihin juu na totsixuan jon. S'aa nquii jon na conduihin ts'an na itye'ntjon jon ndëë nn'an, ndo' tuihin cha'xjen na tui jaa.

⁸Ndo' vi na jndë tuihin na ts'anhin, mantyi tju'cjentyichenhin nnon tye jon, ndo' na siu' jon na t'ua tye jon ts'ian nnon jon, tyincyaa jon na jnan'cuee' nn'anhin na jñon nan'ñeen jon tsonjn'aan.

Juu nan'ñeen na tquenon jon, itscüejnaan'ntyichenhan', chito cha'na ncüiichen nnon na conancüje nn'an ntyjehan.

⁹Ndo' ng'e na nnda' s'aa jon, jo' jndë sit'maan' Tyo'ts'onhin na tëquintyja na t'man conduihin. Ndo' jndë tquen Tyo'ts'on na njonntyichen tsixuan xuee' Jnda jon, chichen xuee' min'cya ro ts'an. Ta'n'an ts'an na njonntyichen xuee' cha'na xuee' nquii Jesucristo.

¹⁰Ndö' vaa s'aa Tyo'ts'on cha' tsoñ'en na m'aan quiñoon'ndue, yo nin'nn'an na m'an nnon tsonnangue, yo nn'an na jndë tjë, xjen na ndyehan xuee' Jesús, ninncüii ngita'han ngitongityehan tonnon jon na nnan'tmaan'han jon,

¹¹Ndo' na ntji' jndyoyuhan na nquii Jesucristo conduihin na itye'ntjon jon tsoñ'enhan. Na ndui na nnda', ntsit'maan'han' nquii Tyo'ts'on na conduihin tyëëhë.

Mannda' vaa na itsiquindyi jñ'oon'ñeen ntyja 'naan' Cristo.

Nan'xuan jaa cha'vijon chon na coninxuee ndëë nn'an

¹²Jo', 'o' ntyjë na venchji ja 'o', ya na tom'an quii' nt'anho', tojoo' jndyi n'onho' na tota'nguee'ho' jñ'oon na totsjö ndëëho'. Ndo' majndeichen nanein na taja c'oon quii' nt'anho', chuhan' quitquenntyichenho' na quinan'quindëho' jñ'oon na matsjö. Ng'e na conduiho' nn'an na itsin'man Tyo'ts'on ñuaanho', quinan'manho' na njon jndyihin ngioho' yo na incyaaho' na nnan'tjaho' nnon jon. ¹³Ndëë nt'aho' na nnda' ng'e nquii Tyo'ts'on its'aa jon na conan'n'onho' na nin'quint'aho' 'nan na cavee' ts'on jon, ndo' ninncyaa jon najndëho' na nnan'quindëho'han'.

¹⁴Tsoñ'en ntyja na cotsam'anho', tyi'nan'neinho' jñ'oon cjo nn'an, min tyi'nan'jndyeho' jndyueho' yohin. ¹⁵Quint'aho' na nnda' cha' nnan'xuanho' nn'an na tyi'quinan'tja na ji'ua conduiho' tonnon Tyo'ts'on. 'O' conduiho' ntsinda jon ndo' icanhan' na quinan'quindëho' quii' nt'an nn'an na cont'a 'nan tyia na covineiin' n'onhan na cont'ahinhan'. Quii' nt'an nan'ñeen itsijonhan' 'o' cha'vijon ncjuu na coninxuee ndëëhan na m'anhan ntyja 'naan' juu najaan na tsixuan tsonnangue.

¹⁶Nnda' vaa na chuhan' na quitsam'anho' viochen xjen na conan'quindyiiho' nn'an juu jñ'oon na incyaahan' na cota'ndo' ñuaanhan. Na nnt'aho' na nnda', yajo' juu xuee na nndyo nnda' Cristo, nninnnyaahan' na nèn jndyi ntyja 'naanho'. Ee ntsi'manhan' na tyi've' jn'aan na sichön na tots'a ts'ian 'naan' Tyo'ts'on quii' nt'anho'. ¹⁷Nndëë nts'aahan' na ntscuee'han' ja jnaan' na toninnnya jñ'oon 'naan' Cristo na ntyja 'naan' juuhan' na vantyja n'onho' jon. Xe na aa ntscuee'han' ja, ntsijonhan' na condui ja cha'vijon quioo' na conan'cüje nn'an judíos na conan't'maan'han Tyo'ts'on. Na nndui na nnda', ntsiquindëhan' juu na cotye'ntjonho' nnon jon na vantyja n'onho' jon. Majo' tanin, m'an na nèn rö xe na aa nnan'cuee' nn'an ja, ndo' mantyi nèn rö na ityio Tyo'ts'on jn'aanho'. ¹⁸Ng'e na nnda', mantyi chuhan' na cüineiin' n'onho' yo ja.

**Xoncüee' ts'on Timoteo
yo Epafrodito**

¹⁹Xe na aa nquii ta Jesús nt'ue ts'on jon, ntyja ntcüii' ts'ön na cje nndëë ne'ua ts'ian nnon Timoteo na ngaquindyiaa' jon 'o'. Ndo' ya na nndyo ntcüe' jon, jñ'oon na nndyoy'oon jon ntyja 'naanho', nninnnyaahan' na ya ntyji. ²⁰Ee xia'ntyti nquii jon m'aan jon na xoncüee' ts'on jon ntyja 'naanho', ta'nan ncüiichen ts'an na m'aan' ts'on ntyja 'naanho' cha'xjen ja. ²¹Ee tsochen nn'an na m'an ntjoohin, xia'ntyti m'aan' n'onhan ntyja 'naan' ts'ian 'naanhan, min

tyi'cjoo' n'onhan ntyja 'naan' ts'ian 'naan' nquii Cristo Jesús. ²²'O' mangio yaho' nchu vaa na si'manhan' na t'man coninjnt'ue Timoteo na totye'ntjon juu na toninnnya juu jñ'oon naya yo ja. Tots'aa juu ts'ian yo ja cha'vijon itejnde' ts'an tye nquii juu. ²³Ya na ncüaa' jnda' ts'ön nchu vaa 'nan ngenön, yajo' njñön nnt'ahin na m'anho'. ²⁴Mantyi incyaa ta Jesús na qui ts'önhin na cje ro na nndëë ncjööquinty'ia nnt'a 'o'.

²⁵Min na nnda', jndë taa' ts'ön na chuhan' na quitscürenön ntcü'e juu ntyjëhë Epafrodito na m'anho'. 'O' t'uaho' ts'ian nnon jon na quitejnde' jon ja yo ts'ian 'naan' Tyo'ts'on na mats'a. Totsichon jon yo ja na totye'ntjón nnon Jesucristo. Manqueho' jñonho'hin na quindyoy'oon jon xoquitu' na ndijnt'ue ja. ²⁶Nt'ue jndyi ts'on jon na ndyiaa' nnda' jon 'o', ndo' si'ndaa'han' ntyjii jon na jndë jndyeho' jñ'oon na tivii' jon. ²⁷Ee mayuu' mioon jndyi tivii' jon ata mavaa xjen na ntscuee'han'hin. Majo' m'aan Tyo'ts'on na ndyia' ro juu nchjii jon ndo' sin'man jonhin. Ndo' na t'oon jon na ndyia' juu ntyjii jon, mantyi t'oon jon na nty'ia rö ntyjii jon, ee xe na aa tue' tsan'ñeen, ntsichjoo'ntyichenhan' ts'ön. ²⁸Mang'e jo', cje matscürenön ntcü'ëhin na m'anho' cha' nninnnyaahan' na neinho' na njnty'ia nnda'ho'hin, yajo' tavije'c'önntyëchën jñuaan' ts'ön. ²⁹Cy'on ntcüe'ho' cüentahin yo na nein jndyihö' ng'e na conduihin ncüii ntyjë na vantyja ts'on jon ta Jesús. Quint'aho' na njonhin,

ndo' mantyi yo nin'tsoñ'en nn'an na cotyentjonhan nnon Tyo'ts'on cha'na juu jon. ³⁰Machjontyi ntscuee'han'hin ng'e na totsichon jndyi jon yo ts'ian na t'ua Cristo nnon jon. Ninvito tquenhin quityquii' ts'ian'ñeen min na tovaa na toncuu' na ntscuee'han'hin ng'e na totejndei jon ja, majo' ts'ian na t'uaho' nnon jon, itsiquindë jonhan' yo ja.

Njon jndyi na vajnaan' ts'an Cristo

3 Nanein 'o' ntyjë, c'onho' na neinho' ng'e na nan'xuanho' cüentaa' nquii ta Jesús. Juu jñ'oon na jndë tji na toxen'chen, tyi'tscüetë'han' ja na matsjö nnt'ahan' ndëëho', ndo' na mats'a na nnda', ntejndeihan' 'o' na tyi'ntsivi'nn'adhan' 'o'. ²Taninncyaho' na joo nn'an na tyi'conduihan cüentaa' Tyo'ts'on na nnan'vi'nn'adhan' 'o'. Joo nan'ñeen conan'manhan na ijndei'han' na quinan'quindëho' juu costumbre cha'xjen cont'a nn'an judíos yo yonon'ndaa ndahin, ndo' conduehan xe na aa tyi'cont'aho'han', yajo' tyi'xe'quen Tyo'ts'on ts'an na conduihin cüentaa' nquii jon. ³Ee nquë condui nn'an na ityii' Tyo'ts'onhan cüentaa' nquii jon, manquëhë na conan't'man' jaahin ntyja 'naan' nquii Espíritu na conduihin. Jaa tyi'c'ön na qui nn'ön yo 'nan na cont'a nquëhë na cha' ntyii' Tyo'ts'on jaa ntyja 'naan' nquii jon. ⁴Majo' ntyja 'naan' nn'an na cotji'han cüenta na njon jndyihan, xe na aa nnda' vaa, ja t'manntyichen ndëë ntsiqui ts'ön na ntsin'man Tyo'ts'on ja

ntyja 'naan' na matsixuan ncö. Ta'nan ncüiichen ts'an na ndëë ntsiquintyichen ts'on juu nchu vaa na tsixuan nquii juu, chichen ja. ⁵Jndë nen xuee na tui ja ndo' tui yo ja cha'xjen na cont'a nn'an judíos yonon'ndaa ndahin. Tui ja tsjan Israel na jndyocahan' ntyja 'naan' jnda jon Benjamín. Condui ja ts'an hebreo ndo' majo'ntyti tsotyë yo tsondyö. Totsijön yo jñ'oon na tquen nquii Moisés cha'xjen juu jñ'oon na conan'man nn'an tmaan' fariseos. ⁶Jaa' jndyi tots'a na tyi'quint'ue ts'ön na n'ndye nn'an judíos jñ'oon na tquen juu Moisés, ata nn'an na tentyja n'onhan Cristo, toty'ihan vancjo. Ntyja 'naan' 'nan na co'xen jñ'oon'ñeen na quits'aa ts'an cha' ntquenhan'hin na jndyoyu conduihin na tonnon Tyo'ts'on, ta'nan min'ncüii ts'an na ndëë ntsi'man na matsitja ja ntyja 'naan'han'. ⁷Tsoñ'en nanmin', na toxen'chen tocüji' cüenta na njon jndyihan', majo' nanein macüji' cüenta na ve' jn'aanhan', je'cüijnt'uehan' na ntyii'han' ja ntyja 'naan' Cristo. ⁸Ndo' chito xia'ntyti jo'. Nein tsoñ'en nnon 'nan na cotji' nn'an cüenta na ntquenhan'hin na nduihan ntyja 'naan' Tyo'ts'on, macüji' cüenta conduihan' 'nan na ve' jn'aanhan'. Mats'a na nnda' ng'e ntyja 'naan' na ngüajnan Cristo, juuhan' taquintyja na njonchenhan'. Min'cya ro ncüiichen nnon 'nan na ntsitiu ts'an na ngüañoon'han'hin tonnon Tyo'ts'on, tsoñ'engan' macüji' cüenta na conduihan' to'. ⁹Maquen ja na ntsi'manhan' na condui ja ts'an na jndë tyii'han'hin ntyja

'naan' Cristo, na chito condui ja ts'an na tajnan tsixuan juu ng'e na itsiquindë juu jñ'oon na tqwen Moisés na ico'xenhan'. Iquenhan' ja na tajnan tsixuan ng'e na vantyja ts'ön Cristo. Maninjuuntyihan' na covijnt'ue Tyo'ts'on na iquen jon ts'an na ta'n'an jnan tsixuan juu ng'e na vantyja ts'on juuhin.

¹⁰Xia'ntyí nt'ue ts'ön na ya ya ngüajñ'anchën Cristo, yo maninjuu najndeí na tsixuan nquii jon juu xjen na tyincyaa Tyo'ts'on na tando' xco jon. Ndo' mantyi na ntsijön yohin yo joo navi' na toquenon jon cha' joo na nt'ue jndyí ts'ön na tyi'cavee' ntyjii Tyo'ts'on joochan', ntsixuan ja ts'oo ntyja 'naanhan' cha'xjen nquii Cristo tue' jon.

¹¹Nnda' vaa na maquen ja ee ntyja ts'ön vi na jndë t'io, nninncyaa Tyo'ts'on na ngüant'ö xcö cha'xjen na tyincyaa jon na tando' xco nquii Cristo.

Quinan'chonho' cha' ya ntsqueho' nquii na vijon na m'aan Cristo

¹²Chito na matsjö na jndë matsixuan tsochen nan'min', min chito matsiquindëñ'ën tonnon Tyo'ts'on, majo' matsichön yantyë na ntsixuan ntyja 'naan' na sijnda' Cristo Jesús na nt'ue ts'on jon yo ja xjen na tji jon ja na ntsixuan cüentaa' jon. ¹³O' ntyjë na vantyja n'onho' jon, joo na jndë sijnda' jon na nt'ue ts'on jon yo ja, chito macüji' cüenta na matsixuanhan'. Xia'ntyí ncüii vaa na nt'ue ts'ön. Mats'a ya na cotsuu' ts'ön nchu vaa na totsixuan na toxen'chen. Ndo' cojoo' ya ya ts'ön ntyja 'naan' 'nan na icanhan' na

quits'a na tonnonchen. ¹⁴Juu 'nan na itsijnda' Tyo'ts'on na quits'aa ts'an cha' nguee' juu na m'aan jon, matsichön yantyë na nguë jo'. Jo' iquen' jon jaa na ninncyaa jon na ncy'ön cüenta ncüii na njon jndyí conduihan' ng'e nquii Cristo Jesús.

¹⁵Tsoñ'enho' na conduiho' na vaqueho' na vantyja n'onho' Cristo, ntyja ts'ön na nnan'jonho' yo ja ntyja 'naan' jñ'oonmin'. Majo' xe chito na nnda' vaa ngioho' ntyja 'naan'han', ntyji na ntsi'man Tyo'ts'on jñ'oonñeen ndëëho', ¹⁶xe na aa cota'nguee'ho' juu jñ'oon na mayuu' na jndë ty'onho' cüenta.

¹⁷O' ntyjë na vantyja n'onho', quitsam'anho' cha'xjen na mats'a. M'an nn'an quii' nt'anho' na co'om'anhan cha'xjen na tojnty'iaho' na tont'á juu xjen na tom'án quii' nt'anho'. Quitquenho' cüenta ntyja 'naan nan'ñeen cha' ncü'aho' nchu vaa na cotsam'anhan. ¹⁸Quint'aho' na nnda' ng'e jndye nn'an m'an na tyi'quijndoo'han juu jñ'oon ntyja 'naan' Cristo na tue' jon nnon tsonjn'aan. Jndë tijndye jnda na totsjöhan' ndëëho', ndo' cocyaa ndaa nnön na matsjö nnt'ahan'. ¹⁹Majo' nts'aa Tyo'ts'on na quit'uiivi'han' nan'ñeen tyquii' v'io. Ee tyi'quint'ue n'onhan na nt'ahan 'nan na nt'ue ts'on nquii jon, xia'ntyí nin'quint'ahan 'nan na juu si'ts'o 'naanhan nt'ue ts'onhan'. Min tyi'c'onhan na tyia ngiohan ntyja 'naan' nan na cont'ahan, ata conan'saa' n'onhan ntyja 'naan'han'. Nin'nquii'chen m'aan' n'onhan 'nan tyia na min nnon tsonnangue. ²⁰Majo' jaa nan'xuan ntyja 'naan' quiñoon'ndue. Nquii Jesucristo

na conduihin na itye'ntjon jon jaa, covent'ö tycüiïhi na nnan jon jo' na ntsin'man jon ñuan njanhan. ²¹Ee joo si'ts'o ndyia' na nan'xuan jaa nnon tsonnanguevahin, ntscüejndyo jonhan' cha' nnan'xuanhan' cha'na si'ts'o na tsixuan nquii jon quiñoon'ndue. Nts'aa jon na nnda' xenge juu najndei na conduihin na itye'ntjon jon tsoñ'en.

Mancha'xjen c'ön na nën na condui jaa cüentaa' ta Jesús

4 'O' ntyjê na vantyja n'onho', nt'ue jndyi ts'ön na ncjöquinty'ia nnt'aho'. Vi'ntyji jndyi ja 'o' ndo' conduiho' cha'vijon ncüii nnon na njon jndyihan' na ncy'ön cüenta. Ng'e na conduiho' cüentaa' ta Jesús, matsijnt'a ja nquenho' na quitsam'antyenho' ntyja 'naan' jon cha'xjen na jndê totsjö ndëeho'.

²Juu Evodia yo Síntique, mats'a ty'oohin na quinan'ntycüiïhan jñ'oon yo ntyjehan ng'e conduihan ntyjehan na vantyja n'onhan ta Jesús. ³Ndo' mantyi mac'an vi naya'ñeen nnon', 'u' ntyjê na xoncüee' tson' na jndê sa' ts'ian yo ja, quitejndei' ve nanntcumin' na quintjo ya ntcüe'han. Ee ve joohan tonan'jonhan yo ja na ninncüii t'oon' n'onhan na tonan'quindyiihan nn'an jñ'oon naya, mantyi Clemente yo mañoon vendye ntyjê na tonan'jonhan yo juu ts'ian'ñeen yo ja. Joohan jndê jndui ngueehan nnon tson 'naan' Tyo'ts'on na itsiquindyihan' nin joo nn'an na conduihan na tyi'quintycüii na cota'ndo' ñuaanhan.

⁴Mancha'chen xjen cüineinho' ng'e na conan'jonho' yo ta

Jesús. Matsjö nnt'a, cüineinho'.

⁵Quint'aho' tsoñ'en na ntsi'manhan' ndëe nn'an na ya ñuan nan'xuanho'. Ee mavaavi' xjen na nndyo nnda' ta Jesús.

⁶Min'ncüii jñuaan' ts'on tanc'onho'. Tsoñ'en 'nan na coquenonho', ncyaho' cüentahan' nnon Tyo'ts'on, ndo' quitanho' nnon jon tsoñ'en nnon 'nan na icanhan' 'o'. Ndo' mantyi quindueho' na ncyaa jon. ⁷Juu na incyaa Tyo'ts'on na c'oon ts'an na tajñuaan' ts'onhin na tonnon jon, ta'nan ts'an na ndëe ncüaa' ts'on juu ntyja 'naan'han'. Ncyaho' na juuhan' ngüantyyee'han' quii' n'onho' yo nin'joo na m'aan' jndyi n'onho'.

C'oon' n'onho' tsoñ'en nnon 'nan na ya

⁸Jñ'oon na mats'ia na matsiqui'man' ja 'o' ntyjê, ninnquii'chen c'oon' n'onho' ntyja 'naan' tsoñ'en jñ'oon na conduihan' na mayuu', yo tsoñ'en na ntyja 'naanhan' ndit'maan' cüiichen ts'an, yo tsoñ'en na nt'aho' cha'xjen na chuhan', yo tsoñ'en na condui na ntju' na tonnon Tyo'ts'on, yo tsoñ'en na nts'aahan' na nque nn'an ndive'ngiohan 'o', yo tsoñ'en na ninncyaaahan' na cotji' nn'an cüenta na ya ñuan nan'xuanho'. Min'ninchen jñ'oonmin' na nan'xuanhan' na njonhan', na chuhan' na cüit'maan' ncüiichen ts'an, c'oon'tyen n'onho' ntyja 'naanhan'.

⁹Min jñ'oon na jndê tots'i'man ja ndëeho' na jndê ty'onho' cüentahan'. Joo jñ'oon'ñeen na jndê tondyeho'han' ndo' na jndê

tointy'ia ndëeho' 'nan na tots'a, joo jñ'oonmin' quita'nguee'ho'han'. Ee na nt'aho' na nda', nquii Tyo'ts'on na incyaa jon na tajñuaan' ts'on ts'an na tonnon jon, nc'oon jon yoho'.

Ncya ya 'o' na tejndeicho' ja

¹⁰Ng'e na matsijon ja yo ta Jesús, nën jndyi na cüiichen jon itsi'manhan' na ñjon n'onho' ja. Manchji na tyi'cotsuu' n'onho' ja, ve' tyi'itsijonhan' na nninncyaaahan' xjen na ntejdeintyiho' ja. ¹¹Chito na matsjö jñ'oonva' ng'e vaa ncüii nnon na itsitjahan' ja na mantya ts'ön na quint'aho' naya ja, ng'e nquii Tyo'ts'on jndë si'man jon nnön na quintjo nchji yo tsoñ'en 'nan na maquenön. ¹²Ntyji nchu vaa nc'ön min na maya 'nan y'ön ndo' min na aa chjohan'. Jñ'oon na mayuu', jndë si'manhan' nnön nchu vaa nc'ön na nën rö min'cya ro ncüii nnon 'nan na maquenön, min na aa nndinon 'nan na macü'a, ndo' min na aa nin'jnt'ö, min na aa covinon 'nan na mana chö oo min na itsitjahan' 'nan na ninjnt'ue ja. ¹³Min'cya ro na maquenön, condëë manan yohan' ng'e nquii Cristo incyaa jon na condëë mats'a. ¹⁴Majo' min na nda', ya jndyi jnt'aho' na tejndei nda'ho' ja juu xjen na sitjahan' 'nan na ninjnt'ue ja.

¹⁵O' ntyjë na m'anho' tsjoon Filipos, mangioho' na ninnqueho' totejdeicho' ja xjen na tencya jñ'oon naya ndëë nn'an mañoon njoon. Ee ta'nan ncüiichen tmaan' nn'an na vantyja n'onhan Cristo na tejndeihan ja, xia'ntyi nqueho' tonan'cüanonho' xoquitu' na

totejdeicho' ja yo juu ts'ian'ñeen vi na jndë jnt'ui ndyuaaho' nt'ö Macedonia. ¹⁶Ndo' juu xjen na tom'an tsjoon Tesalónica, chito ninjon jnda jnan'cüanonho' xoquitu' na totejdeihan' ja xjen na totsitjahan' 'nan na ninjnt'ue ja. ¹⁷Tyi'ndyii' n'onho' na xia'ntyi m'aa' ts'ön na nnan'cüanonho' xoquitu' na ntejdeicho' ja. Jñ'oon na m'aa' ts'ön na t'man naya na nts'aa Tyo'ts'on na ngaquee' cüenta 'naanho' na tonnon jon ng'e na cotejdeicho' ja. ¹⁸Jndë ty'önñ'ën cüenta 'nan na jnan'cüanonho'. Ata vantjo'chen na tinonhan'. Yo xoquitu' na jndyoy'oon juu Epafrodito, mayahan' y'ön. Juu xoquitu'ñeen na jnan'cüanonho', itsijonhan' juuhan' cha'vijon ncüii na ntyja jndye na quichihan', ncüii na coninncyaho' nnon Tyo'ts'on na cavee' nchjii jonhan'. ¹⁹Ndo' nquii jon na matsit'man'hin, ntsinon jon tsoñ'en nnon 'nan na itsitjahan' 'o' ntyjantyi joo na taquintya na njon conduihan' na tsixuan jon ng'e Cristo Jesús. ²⁰Nquii Tyo'ts'on na conduihin tyëehë, ninnquii'chen cüit'maan'hin naneihin ndo' na tonnonchen. Quindui na nda'.

Ndëë tsoñ'enhan incyaa Pablo ts'on

²¹Mancya ts'on njan ndëë tsoñ'en nn'an na conduihan cüentaa' nquii Tyo'ts'on na conan'jonhan yo Jesucristo. Nque ntyjë na vantyja n'on Jesús na m'anhan ntjoohin tsjoon Roma yo ja, mantyi coninncyahan ts'on 'naadhan ndëëho'. ²²Ndo' mantyi tsoñ'en nn'an na conduihan cüentaa' Tyo'ts'on,

coninncyahan ts'on 'naanhan
ndëëho', majndeichen nque
nn'an na cotyentjonhan vaa'
tsanm'aants'ian t'man tsjoonvahn.

²³Nquii ta Jesucristo quityio jon
jn'aanho' ntyja 'naan' juu naya na
tsixuan jon. Mantyjantyi ndö' ro
jñ'oon na matsjö ndëëho'.

Tson Na Scüenon Pablo Ndëë

Nn'an Tsjoon Colosas

Incyaa Pablo ts'on 'naan' jon ndëë nn'an tsjoon Colosas

1 Ja Pablo mats'a ts'ian na condui tsonvahin. Ng'e na nt'ue ts'on Tyo'ts'on, jo' na condui ja ts'an na i'ua jon ts'ian nnön na mancyaa juu jñ'oon naya 'naan' jon ndëë nn'an. Juu ntyjëëhë Timoteo itsijonhin yo juu jñ'oonvahin. ²Nqueho' na vantyja n'onho' Cristo na conduiho' tmaan' cüentaa' Tyo'ts'on na m'anho' tsjoon Colosas, ndëë 'o' matscülenön tsonvahin. Nnon nquii tyëëhë Tyo'ts'on mac'an na juu naya na condui jon yo nin'juu na conduihin na tajñuaan' ts'onhin, ncyaa jon na nan'xuanho'han'.

Jñ'oon na ican Pablo ntyja 'naan nn'an na vantyja n'on

³Nquii Tyo'ts'on conduihin tye Jesucristo ndo' juu jon conduihin na itye'ntjon jon jaa. Xjen na conan'nén nnon Tyo'ts'on, macha'chen xjen coninncyá na yahin ntyja 'naanho'. ⁴Cont'á na nnda' ntyjantyti xjen tye' na condyé na vantyja n'onho' Cristo Jesús. Ndo' mantyi na

conan'vengioho' tsoñ'en nn'an na conduihan cüentaa' Tyo'ts'on.

⁵Juu na vantyja n'onho'hin, yo juu na conan've'ngioho' nn'an na conduihan cüentaa' jon, jooohan' nan'xuanho'han' xeng'e ntyja n'onho' nquii Tyo'ts'on. Juu na vantyja n'onho' jon vavehan' quiñoon'ndue. Jndë macondyeho' ntyja 'naan'han' xeng'e juu jñ'oon naya 'naan' jon. ⁶Juu jñ'oon nayavahin na coninncyaa nn'an ndëëho', jndë vjacyahan' ninvaa tsonnangue. Ndo' minyuuchen na ivee'han', jndye nnon covityincyoo' na ico'yahan' nn'an. Ndo' mantyi nqueho', xjen na tye' condyeho'han' ata xjen neinhin, covityincyoo' na jndye nnon its'aahan' quii' nt'anho' ⁷Juu naya'ñeen, nquii ntyjëëhë Epafraas tots'i'man jon ndëëho' ntyja 'naan'han'. Juu jon vengió jndyihin, conduihin na itye'ntjontyen jon nnon Cristo yo já. Xoncüee' ts'on jon na its'aa jon ts'ian'ñeen quii' nt'anho'. ⁸Nquii jon jndë siquindyi jon já ntyja 'naanho', na incyaa Espíritu Santo na conan'vengioho' nn'an.

⁹Ndo' ng'e na nnda' vaa jñ'oon na condyé, xjen na vejndyee

na jndyéhan' ata xjen neinhin, ninnquii'chen conan'nén nnon Tyo'ts'on ntyja 'naanho'. Cotán na nquii jon ntsijnda' jon nquenho' nchu vaa na nt'ue ts'on jon na quitsam'anho' na tonnon jon, yo na ncüaa' n'onho' nin 'nan chuhan' na quint'aho' ndo' nin 'nan na tyi'quichuhan'. ¹⁰Ndö' vaa na cotán cha' ntyja 'naanhan' nndë nc'onho' cha'xjen na chuhan' na c'on nn'an na conduihan cüentaa' Cristo, cha' ngavee' ntyjii jon nchu vaa na cotsam'anho' ndo' na nnt'aho' jndye nnon naya viochen xjen na covaqueho' ntyja 'naan' Tyo'ts'on. ¹¹Ndo' mantyi cotán na ngaqueho' ntyja 'naan' juu najndei na conduihin na tēquintyja na tsixuanhan', cha' ntyja 'naan' jo' nndë nc'onho' na t'man n'onho' tsoñ'en navi' na coquenonho', min tyi'xe'quityi'ho' cüenta yo 'nan na cont'a nn'anho'. Ata nninncyaaahan' na neinho' juu xjen na covenanto' joo navi'ñeen. ¹²Ndo' na nninncyaho' na ya nquii tyëehë Tyo'ts'on. Nquii jon na sijnda' jon na ngacüja'han' jaa na ncy'ön cüenta juu naya na itsiquindaa' jon tsoñ'en nn'an na conduihan cüentaa' jon, najjon naxuee na itye'ntjon Jesucristo. ¹³Juu najjon ico'xen nquii yutyia, jaan jndyihan'. Majo' nquii Tyo'ts'on, jndë siquindyaa jon jaa na tom'an nacje 'naan'han', ndo' tyii' jon jaa ntyja 'naan' juu na ityentjon jnda nquii jon na vi'ntyjii jndyi jonhin, na nnan'jön yo juu na itye'ntjon jon. ¹⁴Ng'e ntyja 'naan' jnda jon, jo' jndë siquindyaa jon jaa ntyja 'naan' jnan, ndo' jndë sit'man ts'on jon jaa na nnda' nan'xuan.

Cristo taquintyja na t'man conduihin

¹⁵Cristo conduihin na jnduihin nquii Tyo'ts'on na nquii jon ndiquijnty'ia nn'an jon. Quii' nt'an tsoñ'en na tquen Tyo'ts'on, nquii Jesús taquintyja na t'man conduihin. ¹⁶Ee ntyja 'naan' jon, jo' tquen Tyo'ts'on tsoñ'en na min quiñoon'ndue yo nnon tsonnangue, 'nan na covityincyoo' yo na tyi'covityincyoo'. Mantyi yo ncüii cüii nnon na cotando' na tonnon Tyo'ts'on na cotoxen, yo mañoon nnon na conintque na chito conduihan nn'an. Ntyja 'naan' Cristo tquen Tyo'ts'on tsoñ'en joohan, cha' ntyja 'naanhan' ndit'maan' nquii Cristo. ¹⁷Vitjachen na tquen Tyo'ts'on tsoñ'en, mancüiixjen m'aaan Cristo, ndo' ntyja 'naan' nquii jon, tsoñ'en na tquen Tyo'ts'on, contjo na m'adhan' cha'xjen na tquen jon. ¹⁸Ndëe jaa tmaan' nn'an na vantyja nn'ön, Cristo conduihin tsö'xquenhan'. Ntyja 'naan' nquii jon tye' tsoñ'en. Manquii jon na tyincyaa Tyo'ts'on na tando' xco jon na vejndyee quii' nt'an tsoñ'en nn'an na jndë tjë. S'aa Tyo'ts'on na nnda' cha' quii' nt'an tsoñ'en na m'an, nc'oon Cristo na tēquintyja na t'man conduihin. ¹⁹Ee nquii Tyo'ts'on tavee' ntyjii jon na tsoñ'en na condui nquii jon, mantyi juu jnda jon Cristo, cüejon quinduihin. ²⁰Ndo' ntyja 'naan' na tue' jon na jndui' neon' jon na jñon nn'anhin tsonjn'aaan, jo' na sijnda' Tyo'ts'on na ntyja 'naan' jo' ntjo ya ntcüe' nchjii jon yo tsoñ'en. Its'aa jon na nnda', yo manquëntyë na m'an tsonnanguevahin, ndo'

majo'ntyi yo nque joo na m'an quiñoon'ndue.

²¹Xjen na toxen'chen tatom'anho' ntyja 'naan' Tyo'ts'on. Juu xjen'ñeen tonduiho' nn'an na v'ii' n'onho'hin nchu vaa na tonan'tiuho', ndo' yo ntyja 'naan natyia na tont'aho'. ²²Majo' naneihin ng'e na tquihan' si'ts'o 'naan' Cristo na tue' jon, jo' jndë ntjo nchjii Tyo'ts'on yoho'. Tyincyaa jon na tennon Cristo na nnda', cha' nndëë ntquen jon 'o' na ñuan nquii' 'o' na tonnon jon na min'ncüii jnanho', na ta'nan ts'an na nndëë ngitso na vaa ncüii nnon ntyja 'naanho' na nt'uiivi'han' 'o'. ²³Ndo' na nnda', icanhan' na ninvito cantyja n'onho' Cristo, ndo' na quintjotyenho' ntyja 'naan' juuhan'. Min tyi'nan'vee' n'onho' yo juu jñ'oon naya na condyeho' na incyaahan' na t'man qui n'onho' Tyo'ts'on na ntsin'man jon ñuaanho'. Maninjuu jñ'oon naya na jndë macondyeho' na coninncyaa nn'anhan' ndëë nn'an tsonnangue. Ndo' mantyi ja Pablo, i'ua Tyo'ts'on ts'ian nnön na matye'ntjön nnon jon na mancya jñ'oon'ñeen ndëë nn'an.

Itye'ntjon Pablo ndëë nn'an tmaan' cüentaa' Tyo'ts'on

²⁴M'an na nën quityquii' joo navi' na maquenön ntyja 'naanho'. Ng'e na nnda' vaa na maquenön yo si'ts'o njan, itsiquindëhan' joo navi' na iquenon Cristo ntyja 'naan navi' na coquenon nn'an na conduihan tmaan' cüentaa' jon. ²⁵Nquii Tyo'ts'on i'ua jon ts'ian nnön na condui ja ts'an na matye'ntjön ndëë nn'an na conduihan tmaan' cüentaa'

jon. Its'aa jon na nnda' cha' juu jñ'oon' jon, quindë ya ndyeho'han', ndo' na ntejdeihan' 'o'. ²⁶Juu jñ'oonva, nn'an na tom'an ndyu na toxen'chen, tyi'quindyehan juuhan', majo' naneihin jndë itsi'man jndyoyu Tyo'ts'onhan' ndëë tsoñ'en nn'an na iquen jon na conduihan cüentaa' jon. ²⁷Juu jñ'oon'ñeen, nquii jon jndë sijnda' jon na ntsi'man jonhan' ndëë tsoñ'en nn'an na chito conduihan nn'an judíos. Juu jñ'oonva na tyí'conde nn'anhan', taquintyja njon jndyi conduihan'. Ndö vaa na itsiquindyihan', nquii Cristo m'aan jon quii' n'onho'. Juuhan' incyaahan' na t'man qui n'onho' na nnan'jonho' yo Tyo'ts'on najjon na tëquintyja na t'man conduihin.

²⁸Mang'e jo', min'cya ro najjon na cotsá, coninncyá jñ'oon ntyja 'naan' Cristo. Yo na jnda' nquén conan'qui'mán' nn'an na cantyja n'onhan jon ndo' mantyi yo na conan'mán ndëëhan nin 'nan itsiquindyihan' ntyja 'naan' jon. Cont'á na nnda' cha' ncüii cüiihan ntquenhan'hin na quindë conduihan na tonnon Tyo'ts'on ntyja 'naan' Cristo. ²⁹Ndo' ng'e ntyja 'naan'han', jo' matsichön yantyë yo ntyja 'naan' juu najndei na taquintyja na condui Cristo na incyaa jon na matsixuan jahan'. Cüityincyoo'ntyichenhan' yo ntyja njan.

M'aan' jndyi ts'on Pablo ntyja 'naan nn'an Colosas

2 'O' ntyjë na vantyja n'onho' Cristo, nt'ue ts'ön na cüaa' n'onho' na yo na ninvaa najndö,

maquen yantyi ja ntyja 'naanho', ndo' mantyi ntyja 'naan nque ntyjëehë na m'anhan tsjoon Laodicea. Ndo' majo'ntyi ntyja 'naan tsoñ'en nn'an na vantyja n'on Cristo min na tyi'quitajn'aanhan ja. ²Mats'a na nnda' cha' quitsay'onhan na jndëhan ndo' na quinan'vengiontyichenhan ntyjehan na vantyja n'on Cristo. Mats'ahan' cha' ngüentyja na nan'xuanhan tsoñ'en nnon na ntquenhan'hin na cha'vijon na tyahin ntyja 'naan' Cristo, na quindë ya ncüaa' n'onhan ntyja 'naan' juu jñ'oon na tacotsi'man Tyo'ts'onhan' ndëë nn'an ndyu na toxen'chen. Juuhan' itsiquindyihan' na nquii Cristo m'aan jon quii' n'onho'. ³Ntyja 'naan' nquii jon, tsoñ'en na njon jndyi conduihan' na jnda' xquen Tyo'ts'on yo juu na ivaa' ts'on jon, vanty'iuu' m'anhan'. ⁴Matsjö na nnda' ndëëho' cha' joo jñ'oon na conan'nchu' nn'an na coninncyahan ndëëho', tyi'nan'vi'nn'anhan' 'o', tanin min na aa its'aahan' ngioho' na njon jndyi nan'xuan joo jñ'oon'ñeen. ⁵Ee min na tyi'c'oon ja quii' nt'anho', nndëë ntji'ho' cüenta na cha'vijon na m'an yoho'. Ndo' incyaahan' na nën rö na maquën cüenta na nchu' vja 'nan na cont'aho' ntyja 'naan' Cristo, ndo' na cotsanan'chonho' na vantyja n'onho'hin.

Ng'e na vantyja nn'ön, jo' juu na cotsam'an covixcohan'

⁶Ndo' cha'xjen na ty'onho' cüenta Cristo Jesús na itye'ntjon jon 'o', ninvito quitsam'anho' na conan'jonho' yohin.

⁷Quitsam'antyenho' ntyja 'naan' jon, cha'xjen na tyen too' nch'ioo' ts'oon quii' tyuaa. Ndo' juu na vantyja n'onho'hin, ncyaho' na ngaqueho' ntyja 'naan' jon cha'xjen jñ'oon na tots'i'man Epafras ndëëho'. Ndo' na ninnquii'chen quinan't'maan'ho' Tyo'ts'on na ncyaa' ya jon ntyja 'naan' tsoñ'en.

⁸Ndo' quint'aho' cüenta na tanin ts'an ngachu juuho' na cha'vijon ts'an na m'aan navi' yo jñ'oon na incyaa juu. Ee nin'quinan'vi'nn'an nan'ñeen 'o' yo jñ'oon na cotji'han cüenta na juuhan' ve' jn'aanhan'. Ee juu jñ'oon na coninncyahin, x'eehan' na m'aan' n'on nn'an nchu vaa na icanhan' na quint'ahan cha' ntjo ya ntyjii Tyo'ts'on yohan, majo' juu jñ'oon'ñeen vat'io vjahan', chito cha'xjen juu jñ'oon ntyja 'naan' Cristo.

⁹Ee nquii Tyo'ts'on, tsoñ'en na conduihin, mantyi nquii Cristo quindë ya condui jonhan' xjen na tom'aan jon tsonnangue na ts'anhin. ¹⁰Ndo' juu na quindë na condui Cristo, nquii Tyo'ts'on incyaa jon na nan'xuanho'han'. Ee nquii Cristo tëquintyja na t'man conduihin tondëë tsoñ'en na conintque quiñoon'ndue yo mañoon nnon na cotoxen, majo' chito conduihan ntyja 'naan' tsonnanguevahin. ¹¹Ntyja 'naan' jon jndë tui yoho' ncüii nnon na itsijonhan' juuhan' cha'vijon juu ts'ian na cont'a nn'an judíos yo yonon'ndaa ndahin. Juu natyia na toquenhan' xjen 'naan'han' 'o' xjen na tyi'covantyja n'onho' Cristo, itsijonhan' ntyja 'naan'han' cha'vijon na jndë jnanhan'. Xia'nty

nquii Cristo its'aa jon ts'ian'ñeen quii' n'onho'. ¹²Juu xjen na jnt'ëho' yo xuee' jon, sijonhan' 'o' cha'vijon nt'oo, tanty'iuho' yohin. Ndo' yo najnde na condui nquii Tyo'ts'on na tyincyaa jon na tando' xco Cristo, mantyi incyaa jon na cotando' xcoho' yo Cristo ng'e na vantyja n'onho'hin. ¹³Na toxen'chen tonduiho' nt'oo ng'e juu jnan na tonan'xuanho'. Xjen'ñeen juu 'nan na toquioo' jndyi n'onho' na tont'aho' jnan, cha'vijon tacotyjeho'han'. Majuu xjen'ñeen tyincyaa Tyo'ts'on na cota'ndo'ho' xeng'e Cristo, ndo' sit'man ts'on jonho' tsoñ'en jnanho'. ¹⁴Juu ntji 'naan' Tyo'ts'on na toco'xenhan' jaa, yo joo jñ'oon na tonan'jnda'han' nin 'nan na quint'aha, nquii Cristo sityuui' jonhan'. Joohan' jndë tyii' jon co'han' nnon tsonjn'aan. ¹⁵Ndo' tsoñ'en na tonditque na toco'xenhan' na conan'tja jaa, sityuui' jon najndë na tonan'xuanhan'. Ndo' ndëë tsoñ'en na tqen Tyo'ts'on, si'man tyincyoo jon na nquii jon tantjon jonhan' xjen na tue' jon nnon tsonjn'aan.

**Quijnt'ue yantyë jaa na
ncy'ön cüenta tsoñ'en na
min na m'aan Cristo**

¹⁶Mang'e na s'aa Cristo na nnda', tyi'nan'jñ'oon'ho' joo jñ'oon na ngitso ts'an ndëëho' na conan'tjaho' yo 'nan na cocüa'ho' yo 'nan na coveho'. Min tyi'nty'i'ho' cüenta ya na conduehan na conan'tjaho' tsojnaan' na tyi'cont'aho' na njon ncüii xuee na condue nn'an judíos na t'man tsixuanhan', oo ya na covee' chi' jnt'a, oo xuee

na cota'jndyee nan'ñeen. ¹⁷Ee tsoñ'en jñ'oonmin', ve' cha'vijon ncüan'han', chito 'nan nquii'han'. Joo jñ'oon'ñeen tonan'manhan' 'nan na nguaa vi na jndë tyjee' Cristo. Majo' juu 'nan na mayuu' na conan'man jñ'oon'ñeen, itsiquindëhan' joohan' ntyja 'naan' nquii Cristo. ¹⁸Ndo' m'an nn'an na cont'a ya na conduihan nn'an na nty'ia jndyi na conan't'maan'han ángeles. Taninncyaho' na ngitë' nan'ñeen 'o' ntyja 'naan' juu naya na nan'xuanho' ng'e na vantyja n'onho' Cristo. Nn'an na nnda' vaa nan'xuan, jndye jñ'oon conan'neinhan ntyja 'naan' jñ'oon na jndë jnty'iahan quii' tsantsjon, ndo' ntyja 'naan'han' conan'quinjon nquehan. ¹⁹Ndo' na nnda' xjen nn'anhin, jndë t'ioo'hin ntyja 'naan' nquii Cristo na conduihin tsö'xquen na co'xen jon jaa. Ntyja 'naan' nquii jon, nquë na condui si'ts'o 'naan' jon, tsoñ'en jaa na quiñjon' ntyja 'naan' jon, covaque jaa cha'xjen nquii Tyo'ts'on incyaa jon.

²⁰Ntyja 'naan' na tue' Cristo, mantyi itsijonhan' ntyja 'naanho' cha'vijon na jndë tjëho'. Mang'e na nnda', joo jñ'oon na cotji' nan'ñeen cüenta na cotoxenhan' na nin 'nan na quint'aha cha' ntsin'man Tyo'ts'on ñuan njanhan, conduiho' nt'oo ntyja 'naan joo jñ'oon'ñeen. Jo' ndö vaa jñ'oon na mavax'ë ndëëho': ¿Ndu na cotsam'anho' na cha'vijon ninvaa nan'xuanho' ntyja 'naan' tsonnangue? Ndo' ¿Ndu na ninvaa na conan'veho' jñ'oon na condue nan'ñeen? ²¹Cha'na conduehan: “Tyi'cüanaan na nt'ui' 'nanva'. Nan'min tyi'cüanaan na

ntqui'han' ee t'man xuee. Min tyi'ninncyu' 'nanvahin ee ntsiv'ii Tyo'ts'on." Joo jñ'oonmin' jñ'oon na njon jndyi ngio nan'ñeen. ²²Ee joo 'nan na icüa' ts'an ndo' na i'u juuhan', contycüiihan' na covijnt'ue ts'anhan'. Majo' jñ'oonmin' na cotquenhin na ico'xenhan', ve' jñ'oon na cotquen nquehinhan' na conan'manhin joochan' ndëë nn'an. ²³Its'aahan' ntyjii ts'an na jnda' jndyi nquen nan'ñeen na nnda' vaa jñ'oon na cotquenhan na cotoxenhan'. Ee cojoo' n'onhan yo 'nan na conan't'maan'han na conan'quindëhan jñ'oon na cotquenhan. Cont'a nquehan na ndyia' jndyi n'onhan ndo' jaa' m'aanhan' na cotquen nquehan xjen si'ts'o 'naanhan ntyja nchu vaa na cotsam'anhan. Majo' jñ'oon'ñeen min'chjo tyi'quitejndeihan' ts'an na ntquen juu xjen si'ts'o 'naan' juu na juuhan' nin'quits'aahan' 'nan na nt'ue ts'onhan'.

Jñ'oon na cotoxenhan' cha' nc'ön na ñuan nquii' jaa tonnon Tyo'ts'on

3 'O' conan'jonho' ntyja 'naan' na tyincyaa Tyo'ts'on na tando' xco Cristo. Quiñoon'ndue najion vequityen Cristo silla na manin' ts'iaan' tontyjaya ngiaa' Tyo'ts'on, jndye nnon min na condui jon na ntejndeihan' 'o'. Jo' quijnt'ue yantyiho' tsoñ'en nnon na itsijnda' jon ntyja 'naanho'. ²Ninvito quindyi' n'onho' ntyja 'naan joo naya na m'anhan' najion m'aan nquii jon. Tyi'ntyi'ho' cüenta 'nan na coquenonho' nnon tsonnanguévahin. ³Ee ng'e na tue' Cristo, nein nan'xuanho'

cha'vijon nt'oo tondëë 'nan na itsixuan tsonnangue. Ndo' ng'e na conan'jonho' yo Cristo, juu na cotsam'anho' na tonnon Tyo'ts'on, vanty'liuu' m'anhan' tondëë nn'an tsonnangue. ⁴Nquii Cristo conduihin na cotando' ñuan 'naanho'. Juu xjen na nndyo nnda' jon, ndo' mantyi tojnaan' nc'onho' yohin najion na taquintyja na t'man conduihin.

Juu na totsam'anho' tejndyohan' yo na cotant'ö xcó

⁵Yajo' tsoñ'en natyia na nt'ue jndyi n'on nn'an tsonnangue, quitji'ho' cüenta na nan'xuanhan' nt'oo ntyja 'naanho'. Cha'na juu 'nan tyia na nin'c'oon ya ts'an yo ncüiichen ts'an na ve' ndö' ro, ndo' na iquen ts'an na itsitiu ya juu 'nan tyia na ninquits'aa jndyi juu yo ncüiichen ts'an, yo juu 'nan tyia na incyaatohin yo 'nan na nt'ue jndyi ts'on si'ts'o 'naan' juu, tyi'nin'quen nquiihin xjen ntyja 'naan'han', yo na itscjaa' ts'on juu 'naan' ts'an, ee juu ts'an na nnda' vaa na itsitjahin, jnaan' juu cüejon tsixuanhan' cha'xjen jnaan' ts'an na itsit'maan' juu 'nan na jnan'ya nn'an na chito Tyo'ts'onhan'. ⁶Joo 'nan tyiamin' jndë tso Tyo'ts'on na tyi'nt'a nn'anhan'. Majo' jnaan' na cont'a yahin na cont'ahinhan', jo' nt'uui matyen jon nque nn'an na tyi'cota'nguee'hin na tonnon jon. ⁷Mantyi 'o' na toxen'chen cüejon totsantyjaho' ntyja 'naan joo jnan'ñeen cha'xjen cont'a mañoon nn'an. ⁸Majo' naneinhin ijndei'han' na quitsacüentyjee'ho' na cont'aho' nan'min. Nein

tyi'nan'vje matyenko' nn'an, min tyi'nan'vje'ho'hin na ninjonto. Min tyi'nan'tiuho' na nt'avi'ho' nn'an. Min tyi'nan'cüejnaan'ho'hin. Min tyi'nan'neinho' jñ'oon tsan' cjoo' ncüiichen ts'an. ⁹Tavi nnan'neinho' quintu ndëë ntyjeho'. Ee joo natyia na tonan'jonho' yohan vitjachen na ngantyja n'onho' Cristo, jndë siquindyaa Tyo'ts'on 'o' ntyja 'naanhan'. ¹⁰Ndo' ncyaho' na nquii Cristo ntsixco jon tsoñ'en nchu vaa na cotsam'anho'. Juuhan' ninvito quindixcohan' cha' ncüaa'ntyichen n'onho' nchu vaa na chuhan' na ntsam'anho' cha'xjen na nt'ue ts'on nquii Tyo'ts'on. ¹¹Ntyja 'naan' juu ts'ian xco na its'aa jon, tanin min na aa condui ts'an ts'an judío oo min na aa conduihin ts'an na mañoon tsjan. Na m'aa'nan' ntyja 'naan' Cristo, tanin min na aa jndë tui yo si'ts'o 'naan' juu cha'xjen na cont'a nn'an judíos yo yonon'ndaa ndahin, ndo' tanin min na aa tyi'conduihan'. Tanin min na aa conduihin ts'an na jnda' jndyi xquen, oo min na tyi'jnda' xquen juu. Tanin min na aa conduihin ts'an na itye'ntjonhin nnon patrón 'nan' juu oo aa m'aa'nan' juu xjen 'naan' nquii. Na m'aa'nan' Cristo, xia'ntyii juuhan' taquintyja njon conduihan', ndo' juu jon m'aa'nan' jon quii' n'onho'.

¹²Ng'e na icüji Tyo'ts'on 'o' na conduiho' nn'an 'naan' jon, na iquen jon 'o' na ñuan nquii' conduiho' ndo' na vi' ntyjii jndyi jon 'o', jo' c'onho' na nty'ia ro nn'an ngioho', ndo' quitejndeiho'hin. Tyi'nan'ntsaho' na njonchen conduiho', chichen mañoon nn'an. Quinan'ndyia' n'onho' ndëë nn'an.

Nque nn'an na conan'cüejnaan'han 'o', tyi'nan'tëë' n'onho'hin. Ndo' min tyi'ninncyaho' na ntsi'ndaa'han' ngioho' ya na conan'vje nn'anho'. ¹³Nque ntyjeho' na mantyi vantyja n'onhan Cristo, tyi'ndyioon' n'onho' ya na conan'tjahan ndëëho'. Ndo' quinan't'man n'onho'hin ya na vaa ncüii nnon na tyi'quichuhan' na jnt'ahin yo 'o'. Ndo' cha'xjen nquii Cristo Jesús sit'man ts'on jonho', mannda' ro quinan't'man n'onho' nan'ñeen. ¹⁴Ndo' ndö jñ'oon na njonntyichen quii' nt'an tsoñ'en jñ'oonmin', quinan'vengioho' ntyjeho' na vantyja n'on Cristo ee juu na conan'vengioho'hin itsiquindëhan' tsoñ'en jñ'oonmin' na tonnon Tyo'ts'on. ¹⁵Nquii Cristo condui jon na tajñuaan' ts'onhin. Ncyaho' na juuhan' co'xenhan' tsoñ'en ntyja na m'aa'nan' n'onho'. Ee ng'e na nnda' tsixuan jon, jo' tqueen' jon 'o' na conduiho' na ninncüii tmaan' cüentaa' nquii jon, ndo' nt'ue ts'on jon na quitsam'anho' na tajñuaan' ts'onho' yo ntyjeho' nn'an na conduihan cüentaa' jon. Ndo' ninvito ncyaho' na yahin.

¹⁶Quint'aho' na juu jñ'oon na tyincyaa Cristo, quintjo tyenhan' quii' n'onho' yo tsoñ'en na taquintyja na njon tsixuanhan'. Quint'aho' na nnda' viochen xjen na conan'manho' jñ'oon ntyja 'naan' jon ndëë nn'an na conduihan cüentaa' jon ndo' yo na jnda' nquenho' na conan'qui'maan'ho'hin nchu vaa na ngonan'jonhan yo jon. Quint'aho'han' viochen xjen na cotaho' salmos yo alabanzas na njon jndyi ngioho' Tyo'ts'on,

ndo' yo mañoon nnon jñ'oon na conan't'maan'ho'hin. Ndo' na concyaho' na ncyá ya jon ntyja 'naan'han'. ¹⁷Ndo' tsoñ'en na cont'aho', min xe na aa jñ'oon na conan'neinho' oo aa ncüii nnon 'nan na cont'aho', tsoñ'engan' quint'aho'han' na concyaho' naya nquii Tyëëhë Tyo'ts'on ntyja 'naan' jon.

Ng'e na condui xco jaa, icanhan' na quinan'vëhë jñ'oonmin

¹⁸O' nanntcu na jndë toncoho', quinan'quindëho' jñ'oon na condué s'aho' ndëëho', ee na tonnon nquii jon na itye'ntjon jon jaa, ya icüjji'han' na quint'aho' na nda'. ¹⁹Ndo' mantyi 'o' nannon na m'an ntcuho', quinan'vengioho'hin. Tant'aho' na ve' vat'io na m'anho' yo joohan.

²⁰O' yotsca, nque nn'an na ndahin 'o', quita'nguee'ho' tsoñ'en nnon 'nan na conduéhan ndëëho', ee nquii Tyo'ts'on cavee' ts'on jon na quint'aho'han'. ²¹Ndo' mantyi 'o' nannon na m'an ndaho', tyi'nt'aho' na ninnquii'chen conduého' ndëë yo'ñeen na tyi'cüijnt'ue 'nan na cont'a joo, ee xe na aa cont'aho' na nda', nts'aahan' na taje'quinan'chonhan na nt'ahan 'nan na cavee' n'onho' yohan.

²²Ndo' 'o' na conduiho' nn'an na cote'ntjonho' ndëë patrón 'naanho', tsoñ'en na condué nan'ñeen ndëëho', quinan'quindëho'han'. M'an nn'an na xia'ntyi xjen na cotquen patrón cüenta, jo' cota'nguee'han ts'ian na cot'ua nan'ñeen ndëëhan cha' ngavee' n'on nan'ñeen yohan. Majo' 'o' tyi'nt'aho' na

nda'. 'O', ng'e na njon jndyi Cristo ngioho', yo mancha'chen n'onho' quita'nguee'ho' ts'ian na cot'uahan ndëëho'. ²³Min'cyá ro nnon 'nan na cont'aho', quint'aho'han' yo na mancha'chen n'onho'. Quint'aho'han' na cotji'ho' cüenta na nnon nquii ta Jesús cote'ntjonho', chito xia'ntyi ndëë nn'an. ²⁴Ee mangioho' na nquii Jesucristo ntsiquindaa' jonho' ncüii na njon jndyihan'. Manquiiintyi jon na conduihin na i'ua jon ts'ian ndëëho', nnon jon cote'ntjonho'. ²⁵Majo' mincyá ro ts'an na its'aa juu 'nan natyia, ndyion Tyo'ts'onhin ntyja 'naan'han' ee nincüajon ntc'o'xen jon tsoñ'en jaa, chito ve' jnda' ro ts'an na vay'oon jon jñ'oon yohin, majo' yo ncüiichen ts'an tyi'cuee' ts'on jon.

4 Ndo' mantyi 'o' na m'an nn'an na cote'ntjonhan ndëëho', tyi'nan'tjah' ndëë nan'ñeen, quint'aho' yohan cha'xjen na chuhan' na tonnon Tyo'ts'on. Cañjoo' n'onho' na joo 'nan na cont'aho' na mantyi nninncyaho' cüenta nnon nquii jon na conduihin ty'ööhö na m'aan jon quiñoon'ndue.

Jñ'oon na mats'ia na itsiqui'maan' Pablo joohan

²Ninnquii'chen quinan'neinho' nnon Tyo'ts'on, tyi'ndintyquenho' ntyja 'naan'han'. C'oon' ya n'onho' na cont'aho' na nda' ndo' ninvito ncyaho' na ya jon. ³Ndo' mantyi nquë, quitanho' nnon jon ntyja nján na ntsiquinaan jon na nninncyá jñ'oon naya 'naan' jon ndëë nn'an. Juu jñ'oon'ñeen ndyu na toxén'chen, sijnda' Tyo'ts'onhan' na ntsin'man

jon ñuaan nn'an xeng'e Cristo, majo' naneihin itsi'man jndyoyu jonhan' ndëë nn'an. Ee tsojnaan' na tsixuan ts'ianva, jo' na nty'i ja vancjo ntjoohin. ⁴Quitanho' nnon jon na ntejndei jon ja na ntsinën jñ'oon naya'ñeen cha'xjen na chuhan' na quits'a cha' ngovaa' n'on nn'anhan'.

⁵C'onho' na jnda' nquenho' na cotsam'anho' quii' nt'an nn'an na tyi'covantyja n'onhan Cristo, tyi'nts'aahan' na ncüii nnon ntyja 'naanho' ntscu'han' na ngantyja n'onhan jon. Ndo' cüijnt'ueho' ncüii cüii jon na incyaa Tyo'ts'on na vanaan na nnan'neinho' ndëëhan ntyja 'naan' na vantyja n'onho' Cristo. ⁶Ya na covatjonho' yo nan'ñeen, ninnquii'chen quinan'neinho' ndëëhan jñ'oon na ntsi'manhan' na m'anho' na neinho' na conduiho' ntyja 'naan' Cristo. Ya na nt'aho' na nnda', ntsijnda'han' nquenho' nin jñ'oon na nnan'ntcüe'ho' ndëëhan xjen na cota'xee'han ndëëho' ntyja 'naan' na vantyja n'onho' jon.

**Incyaa Pablo ts'on 'naan'
jon ndëëhan**

⁷Juu ntyjëëhë Tíquico ntsiquindyí jon 'o' nchu vaa na maquenön. Vi'ntyji jndyi jahin. Yo mancha'chen ts'on jon na itejndei jon ja na itye'ntjon jon nnon ta Jesús. ⁸Mang'e na nnda' vaa, ma'ua ja ts'ian nnon jon na chi ncja nnda' jon na m'anho' cha' ncüiaa' jnda' n'onho' nchu vaa na jöm'an, ndo' yo joo jñ'oon na ntsiquindyí jon 'o' nninncyaaahan' na jndëho'. ⁹Mantyi juu jon vja Onésimo. Juu juu ncüii ts'an tsjoonho'. Vi'nchji

jndyihin ndo' yo mancha'chen ts'on juu na vantyja ts'on juu ta Jesús. Chen chen nnan'neinhan ndëëho' tsoñ'en na maquenön ntjoohin tsjoon Roma.

¹⁰Aristarco m'aan jon navi' vancjo ntjoohin yo ja. Incyaa jon ts'on 'naan' jon ndëëho'. Ndo' mantyi juu Marcos, ts'an chuu'hin yo Bernabé. Jndë jndyeho' jñ'oon ntyja 'naan' Marcos xe na aa nguee' jon na m'anho', cy'onho' cüentahin yo na njon jndyihin ngioho'. ¹¹Ndo' mantyi juu Jesús, tsan na xuee' juu vja ve Justo, incyaa juu ts'on 'naan' juu ndëëho'. Quii' nt'an nn'an judíos na covantyja n'onhan Cristo, xia'ntyí ndye nanmin' conan'jonhan yo ja na coninncyá jñ'oon naya ntyja 'naan' nchu vaa na itye'ntjon Tyo'ts'on nn'an juu na cotsam'aanhan. Ntyja 'naan' joo nan'ñeen t'man vaa na itsinjoon' jon ja quityquii' 'nan na maquenön. ¹²Mantyi ncüii nqueho', juu Epafras, incyaa jon ts'on 'naan' jon ndëëho'. Conduihin ts'an na itye'ntjon juu nnon Cristo Jesús. Iquen yantiyihin na ican juu nnon Tyo'ts'on na ncyaa jon na ngaqueho' tonnon jon cha'xjen na nt'ue ts'on jon, ndo' mantyi yo na covaa' ya n'onho' na quindë ya nan'xuanho' ntyja 'naan' jon. ¹³Macüjji' jndyoyu ja ntyja 'naan' juu na ijoo' jndyi ts'on juu ts'ian na its'aa juu ntyja 'naan' nqueho' na m'anho' Colosas ndo' yo nque ntyjëëhë na vantyja n'on na m'anhan tsjoon Laodicea yo tsjoon Hierápolis. ¹⁴Nquii Lucas, tsan na incyaa nasi nn'an, incyaa jon ts'on 'naan' jon ndëëho'. Vi' nchji jndyi jahin. Ndo' mantyi juu Demas incyaa jon ts'on 'naan' jon ndëëho'.

¹⁵Ncyaho' ts'on njan ndëë nque ntyjëëhë na vantyja n'onhan Cristo na m'anhan tsjoon Laodicea, ndo' mantyi nnon juu Ninfa yo nn'an na conduihan tmaan' cüentaa' Tyo'ts'on na covatjonhan vaa' tsanscu'ñeen na conan't'maan'han Tyo'ts'on. ¹⁶Ndo' vi na jndë jnan'jn'aanho' tsonva, yajo' quinan'cüenonho'han' na m'an nn'an na conduihan tmaan' cüentaa' Tyo'ts'on na m'anhin

tsjoon Laodicea, na quinan'jn'aan nan'ñeen juuhan'. Ndo' mantyi juu tson na matscüenön ndëëhan, quinan'jn'aanho'han'. ¹⁷Ndo' nnon nquii Arquipo, quindueho' na matsjö quenhin na quitsiquindë jon ts'ian na i'ua ta Jesús nnon jon.

¹⁸Maja Pablo macüji jñ'oonva na mancya ts'on njan ndëëho'. Cañjoon' ya n'onho' na tyen m'an ja vancjo ntjoohin. Nquii Tyo'ts'on quityio jon jn'aanho'.

Tson Na Vejndyee Na Scüenon Pablo Ndëë Nn'an Tsjoon Tesalónica

Incyaa Pablo ts'on 'naan'
jon ndëëhan

1 Maja Pablo matscüenön tsonvahin ndëë 'o' na m'anho' tsjoon Tesalónica na conduiho' tmaan' nn'an na vantyja n'onho' Jesucristo. Juu Silvano yo Timoteo conan'jonhan na conduihan'. Coninncyá ts'on nján ndëë 'o' na conduiho' cüentaa' tyëëhë Tyo'ts'on yo nquii Jesús na conduihin na itye'ntjon jon jaa. Juu naya na conduihan yo nin'juu na tajñuaan' ts'onhin, cotán ndëëhan na cy'onho' cüenta joohan'.

Ncya ya Tyo'ts'on ng'e
nn'an Tesalónica vantyja
n'onhan Jesucristo

²Tsoñ'enho', 'io 'io coninncyá na ya Tyo'ts'on ntyja 'naanho'. Cotán nnon jon na quitejndei jon 'o'. ³Conan't'mán' Tyo'ts'on, nquii jon na conduihin Tyëëhë na ninnquii'chen covañjoon' n'ón nchu vaa na cotye'ntjonho' nnon jon ng'e na covantyja n'onho' Jesús. Min tyi'cotsuu' n'ón na vengioho' jon na conan'chonho' quii' ts'ian 'naan' jon, ndo' ng'e na t'man qui n'onho'hin

min na coquenonho' navi', majo' contjotyenho' ntyja 'naan' jon. ⁴O' ntyjë na vantyja n'onho' nquii Jesús, mangió na vi'ntyjii Tyo'ts'on 'o', ndo' mantyi covityincyoo' jndyoyu na nquii jon jndë tji jon 'o' na conduiho' cüentaa' jon. ⁵Ee xjen na squé na m'anho' na toninncyá jñ'oon naya 'naan' jon ndëëho', chito ng'e jñ'oon na tonan'nén, jo' na tantyja n'onho'. 'O' tantyja n'onho' xeng'e juu najndei na condui nquii Espíritu Santo. Juu jon s'aa ts'ian na taa' ya n'onho' na juu jñ'oon'ñeen, jñ'oon na mayuu'han'. Totquenho' cüenta nchu vaa na tonan'xuán xjen na tom'án quii' nt'anho' cha' quitejndei'han'ho'.

⁶Ndo' min na t'man navi' na toquenonho' na tont'a nn'anho', majo' 'o' tye' na cotsam'anho' cha'xjen na cojnty'iaho' na cotsam'án já, ndo' mantyi yo ntyja 'naan' nquii ta Jesús. Ndo' yo na tyincyaa Espíritu Santo na nein jndyihó', jo' na ty'onho' cüenta joo jñ'oon na toninncyá. ⁷Ndo' na nnda', tondëë tsoñ'en nn'an ndyuaa Macedonia yo nin'Acaya na vantyja n'onhan, conduiho' ncüüi na itsi'manhan' ndëë nan'ñeen nchu

vaa na quinan'jonhan yo Jesucristo. ⁸Juu jñ'oon ntyja 'naan' ta Jesús jnanhan' na m'anho', tēcyahan' ndēē nn'an na m'an ndyuaaho', juu ndyuaa Macedonia, ndo' mantyi ndēē nn'an ndyuaa Acaya, yo nin'nque nn'an na m'an xi'jndio. Naijon na cotsaconty'í, conan'nein nan'ñeen ndé nchu vaa na vantyja n'onho' Cristo, min tyi'icanhan' na quinan'nén ndēēhan ntyja 'naanho'. ⁹Ee nquehan conan'neinhan ndé ntyja 'naan' na ty'onho' cüenta já xjen na squé na m'anho'. Conduehan ntyja 'naan' nchu vaa navejndyee na tonan't'maan'ho' 'nan na tonan'ya nn'an na chito Tyo'ts'onhan'. Majo' ntcüie' n'onho' ntyja 'naanhan' cha' ntye'ntjonho' nnon nquii Tyo'ts'on na vando' na conduihin na mayuu'. ¹⁰Ndo' na covendoo'ho' na nndyo ntcüie' jnda jon na nnan juu quiñoon'ndue, manquii Jesús na tyincyaa Tyo'ts'on na tando' xco jon jndē na tue' jon. Manquiintyi jon na ntsiquindyaa jon jaa quii' navi' t'man juu xjen ya na ngüentyja na nt'uuiivi' Tyo'ts'on nn'an ntyja 'naan' jnanhan.

**Toty'e'ntjon Pablo nnon
Tyo'ts'on tsjoon Tesalónica**

2 'O' ntyjē na vantyja n'onho' Jesús, mangioho' na tyi've'jn'aaan na squé na m'anho'. ²Ee mangioho' juu xjen na tom'án tsjoon Filipos, nque nn'an tsjoon'ñeen tenonntyja xjen jnt'a vi'han já, ndo' na jnan'cüe'jnaan'hin já. Majo' vi na jndē squé na m'anho', nquii Tyo'ts'on na conan't'mán', tyincyaa jon na xoncüii' n'ón na toninncyá jñ'oon naya 'naan' jon

ndēēho' min na jndye jndyi nn'an ty'e'han nacjó. ³Ee juu jñ'oon na coninncyá, tyi'conduihan' ncüii na ngachuhan' nn'an ncüii nato na tyi'cüijnt'ue, min chito coninncyáhan' ngle na nin'quint'á ncüii nnon 'nan na tyi'quichuhan' oo na nin'quinan'vi'nn'án nn'an. ⁴Majo' cha'xjen nquii Tyo'ts'on jndē tji' jon cüenta na conan'quindé ts'ian na i'ua jon ndé, jo' conan'chón na coninncyá jñ'oon naya 'naan' jon ndēē nn'an. Min chito cont'áhan' cha' ngavee' ngiohan yo já, cont'áhan' cha' nquii Tyo'ts'on ngavee' ts'on jon, ee nquii jon ntquen jon cüenta na aa cont'á ts'ian'ñeen yo mancha'chen n'ón. ⁵Ee mangio yaho' na min'jon taconan'nén jñ'oon na ve' nnon jndyué na quinan'jonho' yo já, min tyi'cont'á 'nan na ve'nty'iu cha' nta'ntjón 'naanho', ndo' nquii Tyo'ts'on ncüiji' jndyoyu jon na mayuu' na nnda'. ⁶Min taconan'chón na ntsiquinjonhan' já tondēēho', oo tondēē mañoon nn'an. ⁷Majo' ngle na condui já nn'an na ijñon Cristo yo juu jñ'oon naya 'naan' jon, vaa najndē na condui já na ngítan na quitixee'ho' já. Majo' tyi'quint'á na nnda'. Ee juu xjen na tom'án quii' nt'anho', tom'án cha'vijon ncüii tsanscu na ya ñuan tsixuan jon na itixee' jon ntsinda jon. ⁸Ng'e na nén jndyiho' ngió, jo' chito xia'ntyi na tom'án cjé na nninncyá jñ'oon naya 'naan' Tyo'ts'on ndēēho', majo' ngle na vi'ngióho', mantyi tanin min xe na aa ncüjé na cotye'ntjón ndēēho', majo' contjo ngió. ⁹'O' ntyjē, covañjoon' n'onho' na t'man vaa

totscüejndyaa'han' já na tont'á ts'ian, chjo ro xjen na total'jndyé. Tont'áhan' cha' tyi'quityió xu nacjoho' na quitixee'ho' já viochen xjen na toninncyá jñ'oon' Tyo'ts'on ndëëho'. Jo' naxuee ndo' natsjon tont'á ts'ian cha' nta'ntjón 'nan na tocanhan' já.

¹⁰Nqueho' na vantyja n'onho' Jesucristo, conduiho' nn'an na cotji' jndyoyuho' nchu vaa na totsam'án quii' nt'anho', ndo' mantyi nquii Tyo'ts'on jndyiaa' jon na nnda' tonan'xuán. Tom'án na ji'ua tonan'xuán tondëëho'. Tont'á cha'xjen na chuhan', min min'ncüii nnon tatonan'tja já ndëëho'. ¹¹Ncüii cüiiho' mangioho' na cha'xjen ncüii tsans'a na incyaa jon jñ'oon ya ndëë ntsinda jon, mannda' vaa totsam'án quii' nt'anho'. ¹²Juu xjen'ñeen na tonty'e nn'an 'o', toninncyá na t'onho' na nan'xuanho' ñuaanho'. Ndo' xjen na si'ndaa'han' ngioho' ng'e 'nan na toquenonho', toninncyá na t'man n'onho'. Tonan'jnt'á nquenho' na c'onho' quii' nt'an nn'an tsjooonho' ncüii cüii nnon na ndit'maan' Tyo'ts'on ntyja 'naanho', nquii jon na iqueen' jon 'o' na quinan'jonho' ntyja 'naan' juu na itye'ntjon jon najjon na taquintyja na quixuee na m'aan jon.

¹³Ndo' mantyi tyi'quitsacüentyjé' na coninncyá na ya Tyo'ts'on, ng'e juu xjen na toninncyá jñ'oon naya 'naan' jon ndëëho', ty'onho' cüentahan' na mayuu' conduihan' jñ'oon' jon, chito ve' jñ'oon na tonan'jnda' nn'an. Juuhan' mayuu' conduihan' jñ'oon na mayuu', na 'o' na vantyja n'onho' na its'aahan' yo 'o' cha'xjen na nt'ue ts'on nquii jon.

¹⁴Mantyi nqueho', 'o' ntyjé, cüejon toquenonho' cha'xjen na toquenon ntmaan' nn'an na vantyja n'on Cristo na m'anhan ndyuuaa Judea. Ee nque nn'an ndyuuaaho', mantyi tont'avi'han 'o' cha'xjen joo nn'an judíos'ñeen tont'ahan yo nque ntyjehan na vantyja n'on Jesucristo. ¹⁵Ee manque nn'an judíos'ñeen jnan'cuee'han nquii ta Jesús. Ndo' manincüajon tont'ahan yo nque ntyjehan na ndyu na toxen'chen toninncyá nan'ñeen jñ'oon' Tyo'ts'on ndëëhan ntyja 'naan' nchu vaa 'nan na nguaa, ndo' mantyi jnty'ehin já. Ndo' juu na nnda' cont'a nn'an judíos'ñeen, tyi'cavee' ntyjii Tyo'ts'onhan', ndo' mantyi m'anhan na conan'vehan cjo tsochen nn'an. ¹⁶Ata nin'quitè'hin já na tavinan'nén jñ'oon naya ndëë nn'an na mañoon tsjan conduihan cha' ntyja 'naan' jo' nndëë ntsin'man Tyo'ts'on ñuan 'naan nan'ñeen. Ndo' na cont'a nn'an judíos na nnda', covaquintoo'chen jnanhan. Ndo' naneinhin, juu na itsiv'ii Tyo'ts'onhan, quindë ya it'uiihan'hin ntyja 'naan' na conan'tjahin nnon jon.

**Nn'an Tesalónica na vantyja n'on,
nin'quindyiaa' nnda' Pablohin**

¹⁷'O' ntyjé na vantyja n'onho', min na ve' chjovi' xjen na tji'han' já tondëëho', majo' ta'nan cotsuu' ts'ön 'o'. Ee s'aahan' na nt'ue jndyi n'ón na njnty'ia' nnt'áho', jo' jndye jnda tonan'chón na ntsqué nnt'á na m'anho'. ¹⁸Tojoo' n'ón na ngitsá nnt'á, ja Pablo jndye jnda totsichón na nguë nnt'a na m'anho', majo' iscu' Satanás na nnt'áhan'. ¹⁹Ee

juu xjen ya na nndyo nnda' ta Jesús, ntsit'maan' jon já ntyja 'naanho'. Ee xeng'e ntyja 'naanho', jo' na incyaahan' na ntyja n'ón na ntsit'maan' jon já yo na incyaahan' na nén ró na tonnon jon. Juu xjen'neen ntsi'man jndyoyuhan' na taquinjon' ts'ian 'naan' jon na tont'á quii nt'anho'. ²⁰ Jñ'oon na mayuu', ng'e ntyja 'naanho', jo' na itsi'manhan' na taquinjon' ts'ian na cont'á, ndo' na incyaahan' na nén ntyja 'naan'han'.

M'aaan' jndyi ts'on Pablo ntyja 'naan nn'an na vantyja n'on

3 Ndo' juu xjen na tandiquindëë na nnan'quiiintyichen n'ón na iscu'han' na ntsaquijnty'ia nt'aho', sijnt'a na ntjo nquii ja tsjoon Atenas. ² Jo' t'ua ts'ian nnon juu ntyjëëhë Timoteo na cja jon na m'anho'. Conduihin ts'an na its'aa jon ts'ian yo já na itye'ntjon jon nnon Tyo'ts'on na coninncyá jñ'oon naya ntyja 'naan' Cristo ndëë nn'an. T'ua ts'ian nnon jon na cja jon na m'anho' cha' quitejndei jon 'o' na ngaquentyichenho' quityquii' na vantyja n'onho' ta Jesús yo na nninncyaaahan' na t'man n'onho' ntyja 'naan'han'. ³ Jnt'á na nnda' cha' joo navi' na coquenonho' na conty'e nn'anho', tyl'ntji' ntcüe'ho' na vantyja n'onho'. Ee mangioyaho' na joo navi'min' na coquenön, coquenönhan' xeng'e nt'ue ts'on jon. ⁴ Covañjooon' n'onho' na viochen xjen na tom'án quii' nt'anho', tonan'quindyího' na mayuu' ntquenön navi', ndo' juu jñ'oon'neen jndë tiyuu'han'. ⁵ Mang'e na nnda', ng'e na tajñ'oon jndyi ntyja

'naanho', xjen na tandiquindëë na ntsiquiiintyichen ts'ón, jo' jñön Timoteo na caquindyiaa' jon na aa ninvaa na vantyja n'onho' Cristo. Ee tom'an ja na ncyaa na aa ndëë nts'aahan' na nquii yutyia jndë tyii' juu ng'ee juu 'o', ndo' xe na aa nnda', nts'aahan' na ve' jn'aaan na toninncyá jñ'oon ndëëho'.

⁶ Majo' naneinhin, jndë tyjee' ntcüe' juu Timoteo na tja jon na m'anho', ndo' na ya jndyi jñ'oon na jndyoy'oon jon ntyja 'naanho'. Ee tso jon na ninvaa na vantyja n'onho' Jesús ndo' na conan'vengioho' jon. Mantyi tso jon na neinho' na covañjooon' n'onho' já ndo' na nin'quijnty'ia nnda'ho' já cha'xjen mantyi nqué nin'quitsaquijnty'iaho'. ⁷ 'O' ntyjë mang'e na nnda', jo' coy'ón na t'man n'ón ntyja 'naanho' min na jndye nnon navi' na coquenön, juu na vantyja n'onho' Cristo incyaahan' na xoncüüi' n'ón. ⁸ Ng'e na contjotyenho' tyquii' na vantyja n'onho' ta Jesús, jo' cha'vijon na incyaahan' na vant'ó xcó. ⁹ Xe'cüinon cha'xjen na ntyji na ninncyaa na ya Tyo'ts'on ntyja 'naanho', ng'e na nën jndyi tonnon jon. ¹⁰ Naxuee ndo' natsjon, cotquen já na cotán vi naya nnon jon na nninncyaa jon na njnty'ia nt'áho' na ntejndeintyého' ncüüi nnon na icanchenhan'ho' ntyja 'naan' na vantyja n'onho' Jesús.

¹¹ Nquii tyëëhë ta Tyo'ts'on yo nin'nquii ta Jesús na conduihin na itye'ntjon jon jaa, cotán ndëëhan na nquehan nnan'jnda'han nato cha' nndëë ntsaquijnty'ia nnt'áho'. ¹² Ncyaa ta Jesús na cüit'manntyichen na ve'ngioho'

ntyjeho' na vantyja n'onhan jon ndo' na vantjo'chen na quinan'xuanho'han', ndo' mantyi yo tsoñ'en nn'an. Nnda' cotán cha' nnan've'ngioho' nn'an cha'xjen na conan'vengioho'. ¹³Ncyaa jon na quintjotyenho' ntyja 'naan' jon cha' juu xjen ya na nndyo nnda' jon yo tsoñ'en nn'an na conduihan ñuan nquii', min'ncüii jnan tyi'nan'xuanho' na tonnon nquii tyiëhë ta Tyo'ts'on.

Nan'min quint'a cha' ngavee' ts'on Tyo'ts'on yo jaa

4 Ndo' naneihin 'o' ntyjë na vantyja n'onho', co'nan'mán ndëëho' ndo' conan'qui'maan'ho' nchu vaa na icanhan' na c'onho' na tondëë nn'an cha' ngavee' ntyjii Tyo'ts'on yoho'. Ndo' mayuu' na conan'quindëho' juuhan'. Majo' naneihin yo xuee' ta Jesús coty'í jndy'uého' na quint'antyichenho'han'.

²Ee mangio yaho' jñ'oon na toninncyá ndëëho' yo juu najndei na condui nquii jon. ³Juu 'nan na nt'ue ts'on Tyo'ts'on yoho', na c'onho' na ñuan nquii'ho' na tonnon jon, chito na ve' ndö' ro na nc'onho' yo ncüiichen ts'an. ⁴O' nannon na m'an ntcuho', cüaa' n'onho' na chuhan' na c'onho' yohan yo na ji'uaho' na tonnon Tyo'ts'on ndo' yo na t'man ngioho' yohin na conduihin ntcuho'. ⁵Min chito na nc'onho' yohan na jen venonchen na its'aa jndyihan' n'onho' cha'xjen cont'a nn'an na tyi'c'onhan nacje 'naan' Tyo'ts'on. ⁶Ntyja 'naan' juu jñ'oonva', 'o' nannon, min'ncüiiho' tyi'nt'a vi'ho' ncüiichen ntyje

nnonho', na ntsitjon' 'u' yo scuu' tsan'ñeen. Ee jaa' jñ'oon na tondué ndëëho' na nt'uiivi' ta Jesús nque nannon na cont'a na nnda'. ⁷Ee chito tqueen' Tyo'ts'on jaa na nc'ön yo nn'an na ve' ndö' ro. Tqueen' jon jaa na quinan'xuan ñuan nquii' nchu vaa na cotsam'an na tonnon jon. ⁸Ndo' min'ninchen ts'an na tyi'quitsijñ'oon' juu jñ'oonva' na conan'mán, chito já its'aa tsan'ñeen na tyi'cuee' ts'on juu. Its'aa juu na tyi'cuee' ts'on juu nquii Tyo'ts'on na incyaa jon Espíritu Santo quii' nn'ön.

⁹Nque ntyjeho' na vantyja n'onhan, tyi'icanhan' na cüji nnt'a jñ'oon na quinan'vengioho'han, ee nquii Tyo'ts'on jndë si'man jon ndëëho' na quinan'vengioho'hin, ndo' jndë macont'aho'han'. ¹⁰Ndo' na mayuu', 'o' conan'vengioho' tsoñ'en nn'an na vantyja n'on Cristo na m'anhan ndyuaa Macedonia. Majo' coty'í jndy'ué 'o' na cüive'ngiontyichenho'hin. ¹¹Quinan'chonho' na ya ro c'onho' yo nn'an cha' ndiya ngiohan yoho'. Ndo' 'o' quint'aho' ts'ian cha' nninjnda' 'nan na icanhan' 'o' cha'xjen jñ'oon na tondué ndëëho' xjen na tom'án quii' nt'anho'. ¹²Ee xe na aa nnt'aho' na nnda', yajo' joo nn'an na tyi'covantyja n'on Tyo'ts'on nt'ahan na njonho'. Min tyi'xe'canhan' na ngitanho' ndëë nn'an na quitejndeihanho'.

Mandyo nnda' ta Jesús

¹³O' ntyjë na vantyja n'onho' Cristo, nt'ue jndyi n'ön na cüaa' ya n'onho' nchu vaa na mayuu' na coquenon nn'an na jndë tjë, cha'

tyi'nc'onho' na chjoo' n'onho' cha' na coquenon joo nn'an na tyi'quintya n'onhin na nnta'ndo' xcohin. ¹⁴Jaa vantyja nn'ön na tue' Jesús ndo' na tyincyaa Tyo'ts'on na vando' xco jon. Mang'e na nda', mantyi covantyja nn'ön xjen na nndyo nnda' jon, ndo' nque nn'an na jndë tjë na tovantya n'onhan jon, juu xjen'neen nninncyaa Tyo'ts'on na ntando' xcohan.

¹⁵Maninjoo jñ'oon na toninncyaa ta Jesús, joochan' condué ndëëho' na jaa nn'an na ninvaa na cota'nt'ö xjen na nndyo nnda' jon, chito jaa na ncju' jndyeehan' na tondëë joo ntyjëëhë na jndë tjë. ¹⁶Ee nndye nn'an jndyee' nquii jon na itye'ntjon jon tsoñ'en, ndo' yo jndyee' nquii ángel na conintque ndo' na nninc'uaa ndu 'naan' Tyo'ts'on, juu xjen'neen nnan ta Jesús quiñoon'ndue, nndyocue jon, ndo' joo nn'an na jndë tjë na tovantya n'onhan na nquii jon conduihin Cristo, joochan ntando' xcohan navejndyee. ¹⁷Ndë jo' jaa nn'an na ninvaa m'an, ntsitjon Tyo'ts'on jaa na ngancüi jaa yo joo nan'neen quityquii' chincyu najon na ntjon jaa yo Jesús, ndo' ninnquii'chen na ntjo jaa yo jon. ¹⁸Mang'e na nnda', joo ntyjeho' na m'aan' jndyi n'onhan ntyja 'naan' ntyjehan na jndë tjë, quinan'njooon'ho'hin yo jñ'oonmin'.

C'ön cjëhë na ncüjee' nnda' ta Jesús

5 'O' ntyjë, tyi'icanhan' na cüji ja jñ'oon na ntsi'man ndëëho' ntyja 'naan' ndo'cüan oo nin xuee na itsijnda'han' na nndyo nnda' ta Jesús. ²Ee nqueho' ngio

yaho' na cha'xjen na tyi'quintjii ts'an yuu xjen na nndyoquee' tsanch'uee vaa' juu, mannda' vaa itsijonhan' na tyi'quindiö ndo'cüan na nndyo nnda' jon. ³Ee majuuto xjen na conan'tiu nn'an na ta'nan na toncuu', ya ro m'anhan, juu xjen'neen ninjonto nnt'uuii navi' t'manhin, ndo' min tanchu ya nnt'ahan na tyi'nt'uiityenhan'hin. Juu nan'neen na ntquenonhan, itsijonhan' juuhan' cha'xjen na ninjonto na ngitye' na iquiihan' tsanscu na ntsingui jon. ⁴Majo' o' ntyjë na vantyja n'onho' Cristo, tyi'nan'xuanho' ntyja 'naan' juu najaan. Joo nn'an na tyi'c'onhan ntyja 'naan' jon, tyi'cjehin yuu xjen na nncüjee' nnda' jon. Ntyja na nnda' ngenonhan, itsijonhan' juuhan' cha'na ntjon ts'an na ninjonto ncüjee' tsanch'uee vaa' juu. ⁵Ee 'o' conduiho' ntsinda nquii jon na conduihin naxuee. Jaa chito condui jaa cha'na nn'an na cotsam'anhan nacje 'naan' najaan. ⁶Mang'e na nnda', nan'xuan na quitquën ya cüenta cha'vijon ts'an na tyi'tso. Ee m'an nn'an na tyi'c'onhan ntyja 'naan' Cristo, ve' m'antohan, min tyi'c'oon' n'onhan na aa nndyo nnda' jon. ⁷Ng'e natsjon conda nn'an, ndo' natsjon condyehan. ⁸Majo' ng'e condui jaa nn'an na cotsam'an ntyja naan' juu naxuee, icanhan' na quitquën ya cüenta tsoñ'en yo nquë. C'ön na t'man covantyja nn'ön Tyo'ts'on yo na conan'vengiö nn'an ee joochan' nta'ñoon'han' jaa na nin'quitsi'ndaa' yutyia jaa. Ndo' ng'e na covent'ötyën na ntsin'man Tyo'ts'on ñuan njanhan, juuhan'

ivañoon'han' juu na m'aa'n' nn'ön.
 9Ee nquii Tyo'ts'on, chito tji jon
 jaa cha' nt'uiivi' jon jaa. Tji' jon jaa
 quii' navi' t'man. Its'aa jon na nnda'
 cha' cy'ön cüenta juu na itsin'man
 jon ñuan njanhan ntyja 'naan' nquii
 Jesucristo, nquii jon na conduihin
 na itye'ntjon jon jaa. 10Tue' jon
 ntyja njanhan cha' nta'nt'ö yo nquii
 jon, tanin min xe na aa jndë tjëhë
 oo aa ninvaa na cota'nt'ö xjen na
 ncüjee' ntcüe' jon. 11Mang'e na
 nnda', nque ntyjeho' na jndë tjë
 nn'an 'naanhin, yo joo jñ'oonmin'
 quinan'njoon'ho'hin, cha' ntyja
 'naan'han' ngaquehan quityquii'
 na vantyja n'onhan, cha'xjen na
 mancüiixjen cont'aho'.

**Jñ'oon ma mats'ia na
 itsiqui'maan' Pablo joohan**

12'O' ntyjë, joo nn'an na m'anhan
 quii' nt'anho' na cojoo' n'onhan
 na cont'ahan ts'ian 'naan' ta Jesús,
 quinan'njonho' nan'ñeen. Ee iquen
 jon joohan na conintquehin ndëëho'
 na conan'qui'maan'hinoh' nchu
 vaa na ngom'anho' na tonnon jon.
 13Quint'a jndyiho' na njonhin yo na
 conan'vengioho'hin ng'e cont'ahin
 ts'ian 'naan' jon. Ndo' mantyi
 quitsam'an yaho' yo tsoñ'en ntyjeho'
 na vantyja n'on.

14'O' ntyjë, jñ'oonmin
 condué ndëëho', joo nn'an na
 conan'ntyquen, quindueho' ndëëhan
 na quint'ahan ts'ian. Joo nn'an
 na m'anhan na chjoo' n'onhan na
 coquenonhan navi', ncyaho' na
 t'man n'onhan. Joo nn'an na min
 'nan na nchjehan'hin na i'ndyiihan'
 joohan na taviyndëhan na tonnon
 Tyo'ts'on, quitejndeiho'hin na ntjo

tyenhan ntyja 'naan' jon. Ndo'
 c'onho' na t'man n'onho' yo tsoñ'en
 nn'an.

15Xe ncüii ts'an nts'aa vi' juu
 'o', tyi'nan'ntcüe'ho' navi' cjoo'
 tsan'ñeen. Ninnquii'chen quint'aho'
 na ya nn'anho' yo ntyjeho' na
 vantyja n'onhan ndo' mantyi yo
 tsoñ'en nn'an.

16Ninnquii'chen c'onho' na
 neinho'. 17Ndo' mancha'chen
 xjen quinan'neinho' nnon
 Tyo'ts'on tsoñ'en na coquenonho'.
 18Min'ninchen na coquenonho',
 quindueho' na ncyaa ya jon ntyja
 'naan'han' ee nquii jon nnda' vaa
 na nt'ue ts'on jon na quitsam'anho'
 ng'e na vantyja n'onho' Cristo Jesús.

19Tyi'quitë'ho' juu Espíritu yo
 ntyja 'naan' ts'ian na its'aa jon.
 20Min tyi'nt'aho' na tyi'cuee'
 n'onho' jñ'oon na conan'nein
 nn'an na conduehin na Tyo'ts'on
 tyincyaa jñ'oon na conan'manhin
 ndëëho'. 21Quitji'ho' cüenta na
 aa mayuu' na nquii jon incyaa
 jon jñ'oon na conan'neinhan, ndo'
 tsoñ'en jñ'oon na itejndei'ho',
 quinan'veho'han'. 22Ndo' mantyi
 quinan'tycaa'ho' yo tsoñ'en nnon
 natyia.

23Nquii Tyo'ts'on na conduihin
 na tajñuaan' ts'onhin, ncyaa jon
 na quindë ya na nan'xuanho' ñuan
 nquii'. Juu na ndyii' na vando' 'o',
 yo juu ñuaan 'naanho' yo nin'juu
 si'ts'o 'naanho', cüantyjee' jon
 tsoñ'ehan'. Quindui na nnda',
 cha' juu xjen na ncüjee' ntcüe'
 nquii Jesucristo na conduihin na
 itye'ntjon jon jaa, ta'nan min'ncüii
 nnon jñ'oon na nts'aahan' jnanho'.
 24Nquii Tyo'ts'on na iqueen' jon 'o',

conduihin na itsiquindë jon, juu jon
nts'aa jon tsoñ'en jñ'oon na ico' jon
'ndyo jon.

Coninncyahin ts'on 'naanhin

²⁵O' ntyjë, ninnquii'chen
quinan'neinho' nnon Tyo'ts'on ntyja
nján.

²⁶Xjen na covatjonho' yo
ntyjeho' na covantyja n'onhan,

ncyaho' ts'onhin na conan'manho'
na xoncüee' n'onho' na
conan'vengioho'hin.

²⁷Nquii ta Jesús tyincyaa jon
juu najndei na matsixuan ja.
Mang'e jo' mat'iön ts'ianho' na
quinan'jn'aanho' tsonva ndëë
tsoñ'en nn'an na vantyja n'onhan.

²⁸Quityio ta Jesucristo jn'aanho'
ntyja 'naan' juu naya na condui jon.

Tson Na Jndë Ve Na Scüenon Pablo Ndëë Nn'an Tsjoon Tesalónica

Incyaa Pablo ts'on 'naan'
jon ndëëhan

1 Ja Pablo matscüenön tsonvahin ndëë 'o' na m'anho' tsjoon Tesalónica na conduiho' tmaan' nn'an na vantyja n'onho' Jesucristo. Juu Silvano yo nin'Timoteo conan'jonhan juu tsonvahin. Coninncyá ts'on nján ndëë 'o' na conduiho' cüentaa' tyëëhë ta Tyo'ts'on yo ta Jesucristo na conduihin na itye'ntjon jon jaa. ²Nquii tyëëhë Tyo'ts'on yo nquii Jesucristo na conduihin na itye'ntjon jon jaa, juu naya na nan'xuanhan yo nin'juu na conduihin na tajñuaan' ts'onhan, cotán ndëëhan na na cy'onho' cüenta joohan'.

Xjen na nndyo nnda' Cristo
ntco'xen Tyo'ts'on nn'an

³'O' ntyjë na vantyja n'onho' Cristo, 'io 'io chuhan' na concyá na ya Tyo'ts'on ntyja 'naanho'. Chuhan' na cont'á na nnda' ng'e na vandit'manntyi na vantyja n'onho' Cristo ndo' na ncüii cüiiho' conan'vengiontyichenho' ntyjeho' na vantyja n'onhan jon. ⁴Mang'e

jo' ncüii cüii tmaan' nn'an cüentaa' Tyo'ts'on, conan'nén jñ'oon ya ntyja 'naanho' ndëëhan. Cotji's'a já ndëëhin ntyja 'naanho' na conan'quii n'onho' min na conty'e nn'anho' ndo' mantyi yo navi' na coquenonho'. Condué ndëëhan na contjotyenho' na vantyja n'onho' Jesús min na it'uuiivi' nan'min' 'o'. ⁵Ndo' na conan'quii n'onho' quityquii' navi'min', joohan' conan'man jndyoyuhan' na juu na ico'xen Tyo'ts'on nn'an ntyja 'naan' jnanhan, its'aa jonhan' cha'xjen na chuhan'. Ndo' joo navi'min' na coquenonho', covijnt'ue jonhan' na itsijnda'han' na conan'jonho' ntyja 'naan' juu na itye'ntjon jon nn'an.

⁶Condui Tyo'ts'on na its'aa jon 'nan na chuhan'. Ng'e na nnda', nque nn'an na cont'avi'han' 'o', nts'aa jon na quityion nan'ñeen na mantyi quenonhan navi'. ⁷Ndo' 'o' na coquenonho' navi', ntsiquindyaa jon 'o' na nndui'ho' quityquii'han', nqueho' ndo' mantyi yo nqué, nguaa na nnda' juu xjen na nnaan jon quiñoon'ndue yo tsachon t'man na ncüjee' ntcüe' jon yo ángeles 'naan' jon na jndë jndy conduihan. ⁸Juu xjen'ñeen nnt'uuiivi' jon joo

nn'an na tyi'c'onhan ntyja 'naan' Tyo'ts'on, min tyi'quinan'jñ'oon'han juu jñ'oon naya ntyja 'naan' nquii ta Jesús na conduihin na itye'ntjon jon jaa. ⁹Juu na nt'uiivi' Tyo'ts'on joohan, tyi'jon quintycüiihan' ndo' ntscu'han' na nc'onhan najjon na m'aan nquii jon na taquintyja najndeí conduihin. ¹⁰Juu xuee t'man'ñeen, xjen na nndyo nnda' jon, tsoñ'en nn'an na nan'xuan ñuan nquii', ndit'maan' jon ntyja 'naanhin. Tsoñ'en nn'an na vantyja n'on jon, jndye jndyi nc'oon' n'onhan ntyja 'naan' jon. Ndo' mantyi 'o' iv'ahan' 'o' yo nan'ñeen ee jndë tantyja n'onho' jñ'oon na tonan'quindyího'.

¹¹Ndo' ng'e na nndui nan'min', nquii Tyo'ts'on na tqueen' jon 'o' cha' nan'xuanho' cüentaa' jon, mancha' xjen cotán nnon jon na ninnquii'chen ngotsam'anho' cha'xjen na cavee' nchjii jon. Ndo' ntyja 'naan' juu najndeí na conduihin, mantyi cotán na nndë nnt'aho' ncüii cüii nnon 'nan ya tondëë nn'an ndo' mantyi yo tsoñ'en nnon na cont'aho' ng'e na vantyja n'onho' Cristo. ¹²Ndö' vaa jñ'oon na cotán cha' cüit'maan' xuee' ta Jesús ntyja 'naanho' ndo' mantyi nquii jon ntsiquinjon jonho'. Nguaa na nnda' ng'e juu naya na condui nquii Tyo'ts'on na conan't'maan' jaa yo nquii ta Jesucristo na conduihin na itye'ntjon jon jaa.

**Nquii ts'an na
nninncyaañ'enhin yo jnan**

2 'O' ntyjë na vantyja n'onho', conan'ntcüí nnt'á jñ'oonva

ndëëho' ntyja 'naan' na nndyo nnda' ta Jesucristo na ntsitjon jon jaa najjon na m'aan jon. ²Cotán ndëëho' na tyi'ninncyaho' na ntsiquijñ'eenhan'ho' na coninc'uaa jñ'oon na jndë tyjee' ntcüe' jon. Min tyi'ninncyaho' na ntsi'ndaa'han' ngioho' ya na condyeho' jñ'oonmin'. Min xe aa cotsque nn'an na m'anho' na conduehan na ntyja 'naan' nquii Espíritu Santo na si'man Tyo'ts'on jñ'oon'ñeen ndëëhan, oo min na aa conduehan na jndë tji jahan' nnon tson, majo' tyi'nan'jñ'oon'ho' jñ'oon na condue nan'ñeen. ³Minchjo tyi'ninncyaho' na nan'vi'nn'an nn'anho' ntyja 'naan' na aa jndë tyjee' ntcüe' ta Jesús. Ee vitjachen na nndyo ntcüe' jon, jndye nn'an ncy'on tanhin ntyja 'naan' juu jñ'oon' Tyo'ts'on. Ndo' mantyi nnintyincyoo' nquii ts'an na nninncyaañ'enhin yo jnan. Nquii Tyo'ts'on ncju' jon tsan'ñeen quii' v'io ng'e tsixuan juu na ngitsuhin. ⁴Juu tsan'ñeen ngitso jon na min'chjo tayuu jnt'ue na conan't'maan' nn'an Tyo'ts'on, min tyi'quinjon 'nan na cotj'i'hin cüenta na njon jndyihan'. Ndo' mantyi ngitso tsan'ñeen na njonntyichen condui nquii jon, chichen tsoñ'en na conan't'maan' nn'an. Ata ntquen jon silla na manin' ts'iaan' 'naan' jon quityquii' v'aa t'man vaa' Tyo'ts'on na ngacjo jon jo', ndo' ngitso jon na manquii jon conduihin nquii Tyo'ts'on.

⁵Mangioho' viochen xjen na tom'an yoho', totsjö ndëëho' na nguaa nan'min', ndo' nt'ue ts'ön na cañjoon' n'onho'han'. ⁶Majo' naneinhin m'aan nquii jon na itscu'

na ncüjee' tsan'ñeen, ndo' covaa' n'onho' nchu vaa na itscu'han' na tyi'cüjee'non juu ata na jndë tentyja xjen na ngacüja'han' na ndyo juu. ⁷Juu natyia na vanty'iu m'aanhan', vaa najndei na tsixuanhan'. Juuhan' its'aahan' 'nan na nt'ue ts'onhan' quii' n'on nn'an, majo' nquii jon na itscu' jon na juu natyia'ñeen nts'aañ'engan' 'nan na nt'ue ts'onhan', ninvito ntscu' jonhan' ata nguee' xjen na ncüji' Tyo'ts'onhin. ⁸Ndo' vi na jndë tji' jonhin, yajo' nnintyincyoo' juu tsan'ñeen na vja nacjo tsoñ'en jñ'oon na jndë tso Tyo'ts'on. Majo' vi na jndë tyjee' nnda' ta Jesús, ntscuee' jonhin yo jndye 'ndyo jon ndo' yo juu na nancoo' na quixuee na conduihin. Ndo' juu najndei na tsixuan tsan'ñeen, ntsityuii'ñ'en jonhan'. ⁹Ya na ncüjee' juu na conduihin natyia'ñeen, nquii Satanás nninncyaa na quitsixuan tsan'ñeen najndei na conduihin. Mang'e jo' ngondëë ngots'aa tsan'ñeen ncüii cüii nnon ts'ian t'man na tyi'je'quinduihan' na ve' yo najndei na tsixuan ts'an. Mantyi nts'aa tsan'ñeen jn'aan t'man yo 'nan na nnts'aahan' na vacue nc'oon' n'on nn'an, joo ts'ian'ñeen chito conduihan' ntyja 'naan' nquii Tyo'ts'on, ata nts'aahan' na nnan'tiuhin na m'aan tsan'ñeen ntyja 'naan' nquii jon. ¹⁰Ndo' mantyi nts'aa tsan'ñeen ncüii cüii nnon ts'ian tyia na ngonan'vi'nn'anhan' nque nn'an na mancüii'xjen cotsuhan. Nnda' vaa na ngenonhan ng'e tyi'cy'onhan cüenta jñ'oon na mayuu', tyi'njonhan' ngiohan cha'

na ndëë ntsin'man Tyo'ts'on ñuan 'naanhin. ¹¹Mang'e na nnda', njñon jon ncüii nnon na ntsivi'nn'anhan' nan'ñeen na nts'aahan' na ngantyja n'onhan juu quintu na itsi'man juu tsantya'ñeen. ¹²Its'aa jon na nnda' cha' tsoñ'en nn'an na tyi'covantyja n'on jñ'oon na mayuu', majo' tovineiin' n'onhan yo 'nan tyia, ntco'xen jonhan na vaa jnan nan'xuanhan na ngitsuhan.

**Tji Tyo'ts'onho' na ntsin'man
jon ñuan 'naanho'**

¹³O' ntyjë na vi'ntyjii ta Jesús, chuhan' na ninnquii'chen concyá na ya Tyo'ts'on ntyja 'naanho'. Itsohan' na cont'á na nnda' ng'e juu xjen'ñeen na tye' tsoñ'en, nquii jon tji jon 'o' na ntsin'man jon ñuan 'naanho'. Ee ntyja 'naan' nquii Espíritu iquen jon 'o' na conduiho' nn'an cüentaa' nquii jon xeng'e juu jñ'oon na mayuu' 'naan' jon na vantyja n'onho'han'. ¹⁴Ee ntyja 'naan' juu jñ'oon naya na toninncyá ndëëho', jo' tqueen' jonho' na conduiho' cüentaa' nquii jon. S'aa jon na nnda' cha' nndëë nnan'jonho' ntyja 'naan' na ntsit'maan' Tyo'ts'on nquii ta Jesucristo na conduihin na itye'ntjon jaa.

¹⁵Yajo' 'o' ntyjë, quintjotyenho' ntyja 'naan' na vantyja n'onho'. Tyi'ndyeho' juu jñ'oon naya na tonan'mán ndëëho' xjen na tom'án quii' nt'anho', ndo' mantyi yo juu tson'ñeen na jnan'cüanón jndyé ndëëho'. ¹⁶Nquii Jesucristo conduihin na itye'ntjon jon jaa ndo' nquii Tyo'ts'on conduihin Tyëëhë. Juu jon m'aan na ve'nchjii jon jaa, na ntyja 'naan' juuhan' conda na tyi'quintycüii

na itsinjoon' jon jaa ndo' mantyi ng'e juu naya na condui jon incyaa jon na coy'ón juu na contyja nn'ónhin na ya jndyihan'. ¹⁷Mac'an na ninncyaa jon na t'man n'onho' quityquii' joo navi' na coquenonho', ndo' ntyja 'naan nquehan ntsay'onho' najndëho' cha' tsoñ'en na nnan'neinho' ndo' na nnt'aho', nndui' yahan'.

Quitanho' na quitejndei Tyo'ts'on já

3 ¹O' ntyjë, jñ'oon na mats'ia na condué ndëëho', quinan'neinho' nnon Tyo'ts'on ntyja nján. Quitanho' na cje ro ngocya jñ'oon naya 'naan' ta Jesús ndo' na ndit'maan' Tyo'ts'on ntyja 'naan'han', cha'xjen na s'aahan' quii' nt'anho'. ²M'an nn'an na tyia jndyi nan'xuanhan. Mantyi quitanho' na tyi'ninncyaaahan' na nt'a vi' nan'ñeen já, ee tyi'tsoñ'en nn'an vantyja n'onhan jñ'oon ntyja 'naan' ta Jesús. ³Majo' nquii jon na itye'ntjon jon jaa conduihin na itsiquindë jon. Nts'aa jon na ntsay'onho' na jndëho' ntyja 'naan' na vantyja n'onho'hin ndo' mantyi ngüañoon' jonho' quityquii' tsoñ'en nnon navi' na nin'quits'aa yutyia 'o'. ⁴Incyaa ta Jesús na coy'ón na t'man qui n'ón na cota'nguee'ho' jñ'oon na condué ndëëho', ndo' mantyi na ninvito ngotsam'anho' ntyja 'naan'han'. ⁵Quitejndei ta Jesús 'o' na nan've'ngioho' nn'an cha'xjen nquii Tyo'ts'on itsivi'ntyjii jonhan. Ndo' na nnan'xuanho' na ntsay'onho' najndëho' quityquii' navi' na coquenonho' cha'xjen tots'aa Cristo.

Chuhan' na quint'a ya ts'ian njanhan

⁶O' ntyjë, min'ninchen ntyjeho' na vantyja ts'on juu Cristo na

tyi'nin'quits'aa juu ts'ian, min tyi'nin'quitsindë juu jñ'oon na tonan'mán ndëëho', yo xuee' ta Jesucristo coty'í jndy'ué 'o' na tyi'nan'jonho' yo juu tsan'ñeen. ⁷Ee nqueho' mangioho' na icanhan' na c'onho' cha'xjen na tojnty'iaho' na tont'á xjen na tom'án quii' nt'anho'. Ee juu xjen'ñeen, chito t'ón na tats'ian tont'á. ⁸Min chito tocülá 'naan' ncüiichen ts'an na tyi'quityiónhan', min tyi'jndye xjen na total'jndyé. Xjen'ñeen vaa xjen naxuee ndo' natsjon na tont'á ts'ian cha' na tyi'quityió xu cjo min'ncüiioho'. ⁹Min chito tont'á na nnda' ng'e na tyi'cüanaan na ninncyaho' 'nan na nninjnt'ue já. Tont'áhan' cha' quitsi'manhan' ndëëho' na quint'aho' cha'xjen na tont'á. ¹⁰Ee viochen xjen na tom'án quii' nt'anho', totquén jñ'oonva' ndëëho', xe na aa m'aan nin juu na tsinchqueen'hin, tanin, min tyi'cüa' juu. ¹¹Majo' naneinhin condyé na ñ'en ntyjeho' na jndë jnty'ehan na cont'ahin ts'ian cha' nnan'jnda'hin 'nan na icanhan'hin, majo' coma'ndyi'tohan na cot'ioo'hin ts'ian na cont'a ntyjehin. ¹²Cotquén jñ'oon ndëë nan'ñeen yo xuee' ta Jesucristo, ndo' conan'jnt'á nquenhin, ijndei'han' na quint'ahin ts'ian cha' cuen 'nan na nninjnt'uehin na ntixee'hin nn'an 'naanhin. Ndo' mantyi c'onhin quii' nt'an ntyjehin cha'xjen na chuhan', min tyi'ntyii'hin na nt'ioo'hin nchu vaa na m'an nan'ñeen.

¹³Ndo' ndëë mañoonchen 'o' ntyjë, maninjuu tmaan' na m'anho', tyi'nan'ntyquenho' na cont'aho' 'nan ya. ¹⁴Mantyi

quitquenho' cüenta xe na aa m'aan nin juu na tyi'nin'cüanguee' juu jñ'oon na condué nnon tsonvahin, min tyi'nan'quiiho' yohin cha' c'oon juu na jnaan' juu. ¹⁵Majo' tyi'nt'aho' yohin cha'vijon na conduihin ts'an na jndoho'hin. 'O' quinan'qui'maan'ho'hin xeng'e na conduihin ntyjeho' na vantyja ts'on juu Jesús.

Jñ'oon na mats'ia na tji Pablo tsonva

¹⁶Nquii ta Jesús conduihin na tajñuaan' ts'onhin. Mancha'xjen

ncyaa jon na c'onho' na tajñuaan' ts'onho' tsoñ'en nnon 'nan na coquenonho'. Ninnquii'chen c'oon jon yo tsoñ'enho'.

¹⁷Ncö Pablo macüji jñ'oonva na mancyaa ts'on njan ndëëho'. Ndö vaa na maquën xuë ncüii cüii tson na macüji, cha' quita'jn'aanho' na ja matscüenönhan'. ¹⁸Mac'an nnon ta Jesucristo na quityio jon jn'aanho' na tsoñ'enho' ntyja 'naan' juu naya na tsi'xuan jon.

Tson Navejndyee Na Scüenon

Pablo Na M'aan Timoteo

**Incyaa Pablo ts'on 'naan'
jon nnon Timoteo**

1 ¹⁻²Ja Pablo macüji tsonvahin na mancya ts'on njan nnon 'u' Timoteo. Condui 'u' jnda ncö ng'e na vantyja tson' Jesucristo. Ja condui ts'an na i'ua jon ts'ian nnön na jöncyä jñ'oon naya 'naan' jon ndëë nn'an. Nquii Tyo'ts'on na conduihin na itsin'man jon ñuaan njanhan, nquii jon i'ua jon ts'ianvahin nnön yo Jesucristo na nquii jon conduihin na contyja nn'ön na ntsquë na m'aan Tyo'ts'on.

Nquii tyëehë Tyo'ts'on yo nquii Cristo Jesús na conduihin na itye'ntjon jon jaa, mac'an ndëehan na juu naya na conduihan yo juu na nty'ia ro nn'an ngiohan, yo nin'juu na tajñuaan' ts'onhan, na nan'xuanho'han'.

**Quen Timoteo xjen nn'an na
tyi'yuu' jñ'oon conan'man**

³Juu jñ'oon na tsjö nnon' xjen na jnt'ui tsjoon Éfeso na tyjë ndyuaa Macedonia, matsintcüi nnt'ahan'. Xjen'ñeen tc'an na quintjo 'u' jo' cha' joo vendye nn'an na conan'man mañoon

nnon jñ'oon na tyi'yuu'han', quen' jñ'oon ndëehan na tant'ahan na nnda'. ⁴Quitsu' ndëë nan'ñeen na min tanc'oon' n'onhan joo jñ'oon na ve' cüentohan', min joo jñ'oon na tyi'contycüii ntyja 'naan' nguee ndochiichi nn'an judíos na tom'an ndyu na toxen'chen. Ee ya na m'aan' n'onhan jñ'oonmin', ve' conan'jndyehan jndyuehan yo nn'an, tyi'tejndeihan' nan'ñeen na nnan'nchu'han nchu vaa na ngom'anhan ntyja 'naan' na vantyja n'onhan.

⁵Jo' ts'ian na siquichu jñ'oon 'u' na quitsi'man' jñ'oon ndëë nn'an tsjoon Éfeso na quinan've'ngiohan nn'an cha'xjen nquii Tyo'ts'on vi'nchjii jonhan. Quint'ahan na nnda' yo na ntju' conan'tiuhan yo ntyjehan ndo' na mantyi nan'xuanhan na ya covicjehan quii' ñuaanhan, ndo' mantyi na xoncüee' n'onhan na vantyja n'onhan Jesús. ⁶Ee m'an cüanntyi nn'an na tyi'conan'jñ'oon'han cha'xjen na matsjö ndö', ndo' tsojnaan' jo' jndë jnty'ehan na vantyja n'onhan Tyo'ts'on. Ndo' ng'e jo', ve' cotsantyjatohan ntyja 'naan' jñ'oon na ve' jn'aanhan'

na itsiquijñ'eenhan'hin. ⁷Joo nan'ñeen nt'ue n'onhan na quitji' nn'an cüenta ntyja 'naanhan na conduihan nn'an na ya jndyi conan'manhan jñ'oon na tqen Moisés, majo' min nquehan tyi'covaa' n'onhan jñ'oon na conan'manhan ndëë nn'an, min ndicüaa' n'onhan nchu vaa conan'quindyi jñ'oon'ñeen na jen conan'chonhan ntyja 'naanhan'.

⁸Mangiö juu jñ'oon na tqen Moisés, njon jndyihan' xe na aa nninjnt'ue ts'anhan' cha'xjen na sijnda' Tyo'ts'on na tsixuanhan'. ⁹Majo'ntyí icanhan' na cañjoo' nn'ön na chito sijnda' Tyo'ts'on jñ'oon'ñeen ntyja 'naan nque nn'an na cont'ahan cha'xjen na chuhan'. Ts'iaan' na sijnda' jonhan' na quit'uiihan' nn'an na conan'que'to n'onhan tonnon jñ'oon na iquenhan' xjen ndo' na quit'uiihan'hin na tyi'nin'quita'nguee'hin jon. Sijnda' jonhan' na quit'uiihan' nn'an na conan'vehan nacjoo' Tyo'ts'on ndo' yo ntyja 'naan nn'an na tyi'quinan't'maan'han jon, ndo' mantyi ntyja 'naan nn'an na conan'tjahan nnon jon. Sijnda' jonhan' na quit'uiihan' joo nn'an na tyi'njon ngiohan juu na covantyja n'on nn'an Tyo'ts'on, ndo' mantyi ntyja 'naan nn'an na concohan joo ntyjehan na vantyja n'on jon. Sijnda' jon jñ'oon'ñeen na quit'uiihan' joo nn'an na conan'cüjehan tyehan, ndyeehan oo min'cya ro ts'an. ¹⁰Mantyi sijnda' jonhan' na quit'uiihan' nn'an na ve' ndö' ro m'anhan yo nn'an, ndo' na quit'uiihan' nannon na m'anhan yo ntyje nnonhan. Sijnda' jonhan' na

quit'uiihan' nn'an na conty'ueehan nn'an ndo' na quit'uiihan' nn'an na ve' quintu na conan'neinhan cjoo' ncüiichen ts'an, ndo' ntyja 'naan nn'an na conduehan na ntyjii Tyo'ts'on na mayuu' ncüii jñ'oon, majo' ngio yahan na ve' quintuhan', ndo' yo min'cya ro mañoon nnon na vjahan' nacjoo' jñ'oon na taquintyja na ya tsixuanhan' na conan'man nn'an ntyja 'naan' jon. ¹¹Nquii Tyo'ts'on na taquintyja na ya conduihin, i'ua jon ts'ian nnön na nninncyä juu jñ'oonva, majuu jñ'oon naya na tēquintyja na t'man conduihan' na ntyja 'naan'han' na itsin'man jon ñuaan nn'an.

**Ncyaa Pablo na ya Tyo'ts'on
na ndyia' ro juu nchjii jon**

¹²Mancya na ya nquii Jesucristo na conduihin na itye'ntjon jon jaa na incyaa jon na condëë mats'a ts'ianva. Ncyä ya jon na tji' jon cüenta na tsixuan ja ts'an na itsiquindë, jo' na sijnda' jon na matye'ntjön nnon jon. ¹³Its'aa jon na nnda' min na toxen'chen totsínën jñ'oon tsan' cjoo' jon, ndo' tonty'ëhin ndo' totsitéë' ts'önhin na tots'a v'i nn'an na vantyja n'on jon. Majo' min nan'min' tots'a, tom'aan jon na nty'ia rö ntyjii jon ng'e ve' tots'atöhan' ee juu xjen'ñeen ta'nän taa' ts'ön min tyi'covantyja ts'önhin. ¹⁴Ndo' ng'e na nnda' vaa na totsixuan, jo' ntyja 'naan' juu naya na condui jon, tyi'vacuaa xjen na tyio jon jn'aan ja. Mantyi incyaa jon na vantyja ts'ön Jesús na vi'nchji ja jon yo nn'an ng'e na m'an jaa ntyja 'naan' Cristo Jesús. ¹⁵Juu jñ'oonvahin, jñ'oon na mayuu'han' ndo' icanhan'

na tsoñ'en nn'an cantyja n'onhinhan', na jndyo Cristo Jesús tsonnanguévahin cha' itsin'man jon ñuaan nn'an na nan'xuan jnan. Ndo' quii' nt'an tsoñ'en nn'an, mancö na vejndyee na vaa jnan. ¹⁶Ng'e min na nda', ty'oon Tyo'ts'on na nty'ia rö nchjii jon cha' nndëë ntsi'man Cristo Jesús na tyi'quintycüii na m'aan jon na t'man ts'on jon yo nn'an. S'aa jon na nda' cha' quitsi'manhan' nchu vaa nts'aa jon yo nque nn'an na ngantyja n'onhan jon na tonnonchen na nninncyaa jon na nnan'xuanhan na tyi'quintycüii na vando' ñuaanhan. ¹⁷Nquii Tyo'ts'on na tyi'quintycüii na co'xen jon, nquii jon na mancha'chen xjen m'aan jon, na min'ncüii ts'an ndiquindëë ndyiaa' juuhin, xiaa'nty nquii jon conduihin Tyo'ts'on, ta'nan ncüiichen. Ninvaa na vjahan' na tonnonchen cüit'maan'hin ntyja 'naan tsoñ'en. Quindui na nda'.

¹⁸U' Timoteo na condui 'u' jnda ncö, ndö vaa na matsiqui'man' ja 'u'. Matyiö xu 'u' na quen' xjen nn'an cha'xjen na jndë totsjö nnon'. Xuee'ñeenchen nque nn'an na vantyja n'on Cristo, jnduehan jñ'oon nchu vaa na ntsixuan' quityquii' ts'ian 'naan' jon. Juu jñ'oon'ñeen cañjooon' tson'han' cha' nndëë ntsijonhan' 'u' ncüii sondaro 'naan' ta Jesús na its'aa juu tyia' 'naan' jon. ¹⁹Ndo' viochen xjen na matsijon 'u' juu tyia'ñeen, quintjotyen 'u' na vantyja tson' jñ'oon na mayuu' ndo' xia'nty quitsa' 'nan na mavicje' quii' ñuan 'nan' 'nan na chuhan'. Ñ'en nn'an na tyi'quinan'jñ'oon'han

jñ'oonva', ndo' tsojnaan' jo' jndë tyuui' juu na covantyja n'onhan. ²⁰Mannda' vaa tots'aa Himeneo yo Alejandro. Mange' jo' jndë tyiöhan nt'ö Satanás cha' quitsi'manhan' ndëëhan na tanan'neinhan jñ'oon tsan' cjoo' Tyo'ts'on.

Jñ'oon na conan'manhan' nchu vaa na nan't'maan' jaa Tyo'ts'on

2 Ndö vaa jñ'oon na matsiqui'man' jndyëë 'u', na tsoñ'en nn'an na vantyja n'on, quinan'neinhan nnon Tyo'ts'on ntyja 'naan' tsoñ'en na coquenonhan. Quitanhan nnon jon 'nan na icanhan'hin, ndo' na ncyahan na ya jon yo na quitanhan na quityio jon jn'aan tsoñ'en nn'an. ²Quitanhan na quitejndei jon nanm'ann'ian t'man yo nin'tsoñ'en nanm'ann'ian na cotsantyja, quindui na nda' cha' nndëë nc'ön na tatyia' yo nn'an. Ee na nt'ahan', yajo' nts'aahan' nquii Tyo'ts'on njon jndyihin ngiö, yo na nc'ön na ñuan nquii' jaa na tonnon jon. ³Ya jndy na nt'aha na nda', ng'e nquii Tyo'ts'on na itsin'man jon ñuan njanhan, cavee' ts'on jon na nc'ön na nda'. ⁴Ee nquii jon nt'ue jndy ts'on jon na tsoñ'en nn'an ncyahan na ntsin'man jon ñuaanhan. Ndo' mantyi ngüentyja xjen na tsoñ'enhan ncy'onhan cüenta juu jñ'oon na mayuu' 'naan' jon. ⁵Jñ'oonva' vacüja'han' tsoñ'en nn'an ndo' ng'e ninncüii Tyo'ts'on m'aan cüenta tsoñ'enhan ndo' mantyi ninncüii ts'an na iv'a jon nn'an na tonnon Tyo'ts'on, manquiintyi Cristo Jesús na mantyi ts'anhin. ⁶Juu jon tyincyaa

nquiihin na tue' jon. Na s'aa jon na nnda' tyionñ'en jon na chöjnan jaa nnon Tyo'ts'on, jo' ndëë ntsin'man jon ñuaan nn'an. Juu jñ'oonvahin si'man Tyo'ts'onhan' ndëë nn'an vi na taa' ts'on jon na jndë tuee'xjen na ndyehinhan'. ⁷Mang'e na nnda', t'ua jon ts'ian nnön na condui ja ts'an na ijñon jon ja yo jñ'oon naya 'naan' jon na mancyahan' ndëë joo nn'an na chito conduihan nn'an judíos. Jñ'oon na mayuu' na nnda', chito quintu matsinën. Condui ja na quitsi'man ndëë nan'ñeen juu jñ'oon na mayuu' yo jñ'oon na cantyja n'onhan.

⁸Minyuuchen joo naijon na covatjon nn'an na conan't'maan'han Tyo'ts'on, nt'ue ts'ön na nque nannon quinan'neinhan nnon jon, na nnan'vehan ndueehan na tonnon jon na ji'ua ntyja na cotsam'anhan, min chito conan'vjeahan nn'an, min chito conan'tnja'han yo ntyjehan.

⁹Mantyi ntyja 'naan nanntcu, nt'ue ts'ön na cüehan ndiaa na ya ro xjenhan juuhan', ndo' quitji' yahan cüenta nchu vaa na cotsam'anhan, min tyi'ngüenonchen na conan'tycüi'han sonquenhan, min tyi'ngüenonchen na covijnt'uehan 'nan na jndë yo s'on ijan ndo' yo tē' perlas, min ndiaa na jnda jndyi.

¹⁰Majo' quint'ahan ncüii cüii nnon 'nan naya na conduihan nanntcu na conan't'maan'han Tyo'ts'on yo na xoncüee' n'onhan. Ee na nt'ahan na nnda', joohan' nts'aahan' cha'vijon na conan'tycüi'han. ¹¹Viochen xjen na incyaa ts'an jñ'oon' Tyo'ts'on ndëë nn'an, icanhan' na joo nanntcu c'onhan na machen jndyuehan. Quitjue'cjehan ntyja

'naan jñ'oon na condyehan. ¹²Ee tyi'mancya ja na ncüii tsanscu na ntsi'man juu ndëë nn'an na conduihan tmaan' cüentaa' Tyo'ts'on, min na ntco'xen jon nannon, xia'ntyi na c'onhan na machen jndyuehan jo'. ¹³Matsjö na nnda' ee Adán sia jndyee Tyo'ts'on, jndë jo' sia jon Eva. ¹⁴Ndo' min chito Adán sivi'nn'an Satanás, juu Eva sivi'nn'an juu. Ndo' ng'e na nnda', sitja tsanscu'ñeen ntyja 'naan' juu jñ'oon na tqen Tyo'ts'on. Jo' sijnda'han' na vaa jnaan' juu. ¹⁵Majo' itsin'man Tyo'ts'on nanntcu na conan'nguihan ndahan xe na aa ninvito covantya n'onhan jon, ndo' c'onhan na conan've'ngiohan nn'an, ndo' mantyi c'onhan tonnon jon cha'xjen na nt'ue ts'on jon, ndo' na quitquen nquehan cüenta ntyja nchu vaa na cotsam'anhan.

Nn'an conditque quii' tmaan' cüentaa' Tyo'ts'on, nan'min quinan'xuanhan

3 Jñ'oon na mayuu' na minnichen ts'an na nt'ue jndyi ts'on jon na ngüantyyee' jon nn'an na conduihan tmaan' cüentaa' Tyo'ts'on, ya jndyi ts'ian na nin'c'oon tsan'ñeen. ²Mang'e na nnda', nquii ts'an na ivantyyee' jon nn'an na conduihan tmaan' cüentaa' nquii Tyo'ts'on, icanhan' na tsoñ'en ntyja na vam'aan jon, c'oon jon na itsiquindë jon, na ninncüii scuu' jon, ndo' na conduihin ts'an na jnda' itsitiu, ndo' tqe its'aa jon quityquii' na vam'aan jon. Icanhan' na quitejndei jon nn'an na cotsque ya na m'aan jon na cotsancyahan jñ'oon naya ntyja 'naan' Jesús,

ndo' mantyi na conduihin ts'an na ya itsi'man jon jñ'oon' Tyo'ts'on.

³Tyi'quichuhan' na tsanquindyihin, min ts'an na icüja' jon nn'an.

Icanhan' na tyi'ndyioon' ts'on jon yo nn'an, chito na itsintja'hin yo nan'ñeen, min chito na nin'quitsit'ue jndyi jon xoquitu'.

⁴Icanhan' na conduihin ts'an na ya ico'xen jon nn'an vaa' jon, ndo' na quita'nguee' ntsinda jon tonnon jon na quint'a joo na njonhin ntyja 'naan tsoñ'en. ⁵Icanhan' na cuaa na nnda' ee xe na ndiquindëe na ntquen nquii jon xjen nn'an vaa' jon, majndeichen xe'quindëe ntquen jon xjen joo nn'an na conduihin tmaan' cüentaa' Tyo'ts'on. ⁶Ncüii ts'an na tyi'covijndye xuee na vantyja ts'on juu Jesucristo, tyi'quichuhan' na ngaquee' juu ts'ian'ñeen, ee xe na aa nnda', nndëe nts'aahan' na ntsintsahin, ndo' tsojnaan' jo' nt'uui Tyo'ts'onhin cha'xjen na s'aa jon yo juu yutyia. ⁷Ndo' mantyi icanhan' na joo nn'an na tyi'covantyja n'on Tyo'ts'on, mantyi ya jñ'oon conan'neinhan ntyja 'naan' tsan'ñeen, cha' tyi'ntscüejnaan'han'hin tondëe nan'ñeen, ee xe na aa ndui na nnda', nts'aahan' na cha'vijon tyioohin xiu' na sijnda' yutyia na quit'uuihan'hin.

Nn'an na cotejndei ts'ian quii' tmaan' cüentaa' Tyo'ts'on, nan'min chuhan' na quinan'xuanhin

⁸Mantyi joo nn'an na cotejndei ts'ian quii' tmaan' nn'an na conduihan cüentaa' Tyo'ts'on, icanhan' na quinduihan nn'an na tque cont'ahin na cotsam'anhän, ndo' na ninncüii tjon' jñ'oon conan'neinhan ndëe

nn'an. Min tyi'quichuhan' na jndye vinon na ncüehan, min tyi'nc'onhan na jen nin'quita'ntjonhan xoquitu' yo ncüii nnon ts'ian na tyi'cüji' yahan' na nt'ahinhan'. ⁹Joo nn'an nan'xuanhan juu ts'ian'ñeen, icanhan' na quintjotyenhan ntyja 'naan' jñ'oon na mayuu' na vantyja nn'ön na min'ncüii nnon tyi'quits'aahan' na tyi'ya covicjehan quii' ñuaanhan.

¹⁰Icanhan' na joo nn'an na vantyja n'on, quitquen jndyeehan cüenta na aa conan'quindë nan'ñeen jñ'oonmin', ndo' xe covityincyoo' na cont'ahan cha'xjen na tsjö ndö', jo' vanaan na ntejndeihan ts'ian quii' tmaan' nn'an na conduihan cüentaa' Tyo'ts'on.

¹¹Ndo' mantyi ntcu nan'ñeen icanhan' na quinduihan nn'an na tque cont'ahan quityquii' na cotsam'anhän, chito na conan'neintohan ninntyi jñ'oon na condyehan na conan'nein nn'an. Ndo' mantyi icanhan' na jnda' na quinan'tiuhan ndo' na xoncüee' n'onhan tsoñ'en 'nan na cont'ahan.

¹²Ndo' nquii tsans'a na conduihin na itejndei jon yo juu ts'ian na vaa quii' tmaan' nn'an cüentaa' Tyo'ts'on, icanhan' na ninncüii scuu' jon. Ndo' mantyi na iquen ya jon xjen ntsinda jon yo nin'tsoñ'en nn'an vaa' jon.

¹³Ng'e joo nan'ñeen na cotejndei hin yo ts'ian'ñeen, xe na aa ya ts'ian cont'ahan, yajo' itsiquinjonhan' ntyja 'naanhan, yo na t'man n'onhin nninnnyaahan' na nnan'nein jndyoyuhan ndëe nn'an ntyja 'naan' na vantyja n'onhan Cristo Jesús.

Ndyu na toxen'chen ve' nty'iu tom'an jñ'oon na njon tsixuanhan'

¹⁴Macüji tsonva na matscülenöghan' nnon', majo'

mantyja ts'ön na cje ncjöquinty'ia 'u'. ¹⁵Majo' xe na aa ntsichjuhan' ja na tyi'nguë ty'ua, tanin, mancüixjen ncüaa' tson' nchu vaa na chuhan' na ngom'an nque nn'an na condui cüentaa' Tyo'ts'on. Joohan conduihan tmaan' nn'an cüentaa' nquii Tyo'ts'on na vando' na conan'vehan jñ'oon na mayuu' 'naan' jon ndo' na cota'ntyjee'hinhan'. ¹⁶Juu jñ'oon na vantyja nn'ön na ve' nty'iu tom'aanhan', tanin juu na nndëë ngitso juu na tyi'njon tsixuanhan'. Ndö vaa na itsohan':

Tui Cristo tsonnangue na ts'anhin,
Nquii Espíritu Santo si'man jon na siquindë Cristo tsoñ'en cha'xjen na itsohan'.
Nque ángeles chen chen tondo'njooonhan na tojnty'ianhan 'nan ntyja 'naan' jon.

Juu jñ'oon ntyja 'naan' jon toninncyaa nn'anhan' ndëë nn'an na ninvaa tsonnangue. M'an nn'an na vantyja n'onhan jon, ndo' nquii Tyo'ts'on ty'oon ntcüe' jonhin quiñoon'ndue.

Nn'an na cotji ntcüe'han ntyja 'naan' jñ'oon na vantyja n'onhin

4 Nquii Espíritu Santo itsi'man jndyoyu jon na joo nguee na mats'ia, nc'on nn'an na ngotji ntcüe'han ntyja 'naan' jñ'oon na vantyja n'onhan. Ndo' nnan'jonhan yo jñ'oon na conan'vi'nn'anhan' na conan'man joo nn'an na m'an nacje 'naan yotyia. ²Nque nn'an na ve vaa na cotsam'anhan nnan'manhan joo

jñ'oonñeen na conan'vi'nn'anhan'. Joo nan'ñeen min tyi'tsi'ndaa'han' ngiohan na cont'ahinhan'. ³Cotë'hin na nnonnco nn'an ndo' conan'jaa'han jñ'oon na tyi'ntcüa' nn'an minndye 'nan. Majo' nan'ñeen cochue' n'onhan ee nquii Tyo'ts'on sijnda' jon na joo nn'an na vantyja n'on Cristo na conan'vehan jñ'oon na mayuu', ntcüa'han joohan' yo na concyahan na ya Tyo'ts'on ntyja 'naanhan'. ⁴Ee tsoñ'en 'nan na tquen jon, tēquintyja na ya tsixuanhan'. Tanin'nan na chuhan' na tyi'ndijnt'ue jaahan' xe na aa ncy'ön cüentahan' yo na conincyaa na ya jon ntyja 'naan'han'. ⁵Ee joo 'nan na cocü'a, iquen jon na ji'uahan' ntyja 'naan' jñ'oon' jon ndo' mantyi ng'e na incyaa ts'an na ya jon ntyja 'naan'han'.

Ts'an na ya itye'ntjon nnon Jesucristo

⁶Joo jñ'oonmin' xe na aa ntsi'man'han' ndëë ntyjēēhē na vantyja n'onhan Cristo, ndui 'u' ts'an na ya itye'ntjon juu nnon Jesucristo cha'xjen na chuhan'. Ngaque 'u' ntyja 'naan' jon yo joo jñ'oon na vantyja nn'ön yo ntyja 'naan' juu jñ'oon na jndyoyu conduihan' na matsijon 'u' yohan'.

⁷'U' tyi'ntsijñ'oon' joo cüento na ve' conan'neinto nn'an nchu vaa na m'aan' n'onhan na icanhan' na quit'ahan cha' ncy'on Tyo'ts'on cüentahan, ee conduihan' jñ'oon tsan'. 'U' quitsichon' na condui 'u' ts'an na m'aan na jndu' na tonnon Tyo'ts'on. ⁸Ee juu na itsichon ts'an cha' ndëë ntsixuan juu najndei juu yo si'ts'o 'naan' juu, itejndei

chjohan'hin. Majo' juu ts'an na iquen yantiyihin na quinduihin ts'an na m'aan jndyi na jndei juu cha'xjen na nt'ue ts'on nquii Tyo'ts'on yohin, nanein vaa naya 'naan' juu na its'aa juuhan' ndo' mantyi na ngüando' juu na m'aan jon. ⁹Jñ'oonva' jñ'oon na mayuu'han' ndo' chuhan' na tsoñ'en nn'an cy'onhan cüentahan'. ¹⁰Mang'e na nnda', conan'cüe jndyaa' jaa na conan'chön na cont'a ts'ian 'naan' Tyo'ts'on ee conan'quityën nn'ön jon, nquii jon conduihin Tyo'ts'on na vando' ee xia'ntyi nquii jon condui jon na itsin'man jon ñuaan nn'an, majndeichen nque nn'an na jndë vantyja n'onhan Cristo.

¹¹Jñ'oonmin', ninnquii'chen quitsu'man'han' ndëë nn'an na vantyja n'on. Quitsu' ndëëhin na quita'nguee'hinhan'. ¹²Tyi'ninnnya' na ntji' nn'an cüenta na tyi'quinjon condui 'u' ng'e na tyi'tque 'u'. 'U' ntyja na vam'an', quitsa' na juu jñ'oon na matsinin', yo juu na vam'an', yo juu na vi'ntyji' nn'an, yo juu na vantyja tson' Tyo'ts'on, yo nin'juu na ntju' ntyja 'nan', tsoñ'en nan'min' quinan'manhan' ndëë nn'an na vantyja n'onhan Cristo, nchu vaa na ngom'anhan. ¹³Ndo' viochen xjen na minndo' na nguë na m'an', quen ya 'u' na matsijnan' jñ'oon' Tyo'ts'on ndëë nn'an, cüijnt'ue 'u' juuhan' na ncy'a' jñ'oon ndëëhan ndo' na matsi'man'han' ndëëhan. ¹⁴Nque nn'an na conintque quii' nt'an nn'an na conduihan tmaan' cüentaa' Tyo'ts'on, juu xuee'ñeen xjen na tyiohan ndueehan cjo', jnduehan nin ncüii nnon ts'ian 'naan' jon

na i'ua jon nnon'. Cjoo' tson' na cüijnt'ue 'u' juu naya'ñeen na itsiquindaa' jon 'u'.

¹⁵Ninnquii'chen quitsa' nan'min', cjoo' ya ya tson' na ninvito m'aan' tson' ntyja 'naan'han' cha' ntquen nn'an cüenta na vja' tonnonchen na condui 'u' ntyja 'naan' Jesucristo. ¹⁶Quen nquii 'u' cüenta ntyja nchu vaa na vam'an' ndo' mantyi ntyja 'naan' jñ'oon na matsi'man' ndëë nn'an. Ninvito juuhan' quitsa' ee ntyja 'naan'han' ntsin'man Tyo'ts'on ñuan 'nan' ndo' mantyi joo nn'an na condyehan jñ'oon na mancy'a'.

Ndö vaa c'oon ts'an quii' tmaan' nn'an na vantyja n'on

5 Ncüii ntyjeho' tsantque na vantyja ts'on jon, tyi'ndic'uaa 'ndyo' nnon jon, majo' quitsiqui'man'hin na cha'vijon conduihin tye', cha' yantiyichen ntsijonhin yo Cristo. Ndo' nque nannon ndyua na vantyja n'onhan na conduihan cha'vijon nty'iu' ncu', quitsinchu' ndëëhan nchu vaa na chuhan' na quitsam'anhan. ²Ndo' mantyi nque nanntcu tque na vantyja n'onhan, ncy'a'ya' na jnda' nquenhan na cha'vijon na conduihan 'ndyo'. Ndo' joo yontcu ndyua na mantyi vantyja n'onhan, c'on' quii' nt'anhan na cha'vijon conduihan nty'iu' ncu'. Ninnquii'chen c'on' na ntju' na m'aan' tson' ntyja 'naanhan na tonnon ta Jesús.

³Joo nanntcu ninnque na ndicüijnda' 'nan na ndijnt'uehan, quitejndeiho'han. ⁴Majo' ncüii tsanscu ninnquii, xe na aa m'an ntsinda jon oo ntsindantyo jon, chuhan' na joo nan'ñeen cüaa'

jndyee n'onhan na quinan'manhan na vantyja n'onhan Jesucristo na quitixee'han ndyeehan oo chi'tanhan. Ee xe na nnt'ahan na nnda', nt'iohan na chojnanhan ndëë nn'an na ndahan. Cavee' nchjii Tyo'ts'on na nndyiaa' jon na nnda' cont'a. ⁵Majo' nquii tsanscu ninnquii na tanchu ya na ntixee' nquiihin, xia'ntyti nquii Tyo'ts'on itsiquii ts'on juu. Naxuee ndo' natsjon itsixuaa juuhin na quitixee' jonhin. ⁶Majo' juu tsanscu ninnquii na vam'aan juu yo 'nan na neii' n'on nn'an tsonnangue, min na vando' juu, itsijonhan'hin cha'vijon ts'oo na tonnon Tyo'ts'on. ⁷Ninnquii'chen quen' jñ'oonmin' ndëë nn'an na vantyja n'on na quinan'quindëhinhan' cha' tanin juu na ngitso na vaa jnanhan. ⁸Ee ts'an na vantyja ts'on Cristo, majo' tyi'nin'quitixee' juu nn'an 'naan' juu, ndo' majndeichen nque nn'an vaa' juu, conduihin ts'an jndë tji ntcüe'hin ntyja 'naan' jñ'oon na vantyja nn'ön. Juu tsan'ñeen vi'ntyichen tsixuan juu, chichen nn'an na tyi'covantyja n'onhan Tyo'ts'on.

⁹Juu tson na chuhan' nguee nanntcu ninnque, ndö vaa na icanhan' cha' ndëë ntyi'ho' ngueehan nnon juu tson'ñeen. Najndë tēnonhan ndyenn'an chu ndo' na ninncüii jnda na jndë toncohan. ¹⁰Mantyi icanhan' na vaa jñ'oon na ngio nn'an na ya jndyi tots'aa tsanscu'ñeen, cha' na aa sque jon ntsinda jon, ndo' na totsintjoo' jon nn'an na totsque ya vaa' jon, ndo' na aa totye'ntjon jon ndëë nn'an na conduihan cüentaa'

Cristo na min'cya ro nnon na tocanhan' nan'ñeen, ndo' na aa totejndei jon nn'an na coquenon navi', ndo' na aa tots'aa jon tsoñ'en na tondëë nts'aa jon na ntejndei jon nn'an.

¹¹Majo' joo nanntcu ninnque na tyi'tquechenhin, tyi'ntyito' ngueehan nnon juu tson'ñeen ng'e xjen na its'aa jndyi n'onhan na nin'quitonco nnda'han, ndo' na cont'ahan na nnda', conan'tycyaa'hin ntyja 'naan' Cristo. ¹²Ee xe na aa ndonco nnda'han, vaa jnanhan na jndë jnan'tyuii' ntcüe'han juu jñ'oon na ta'han jndyuehan nnon Cristo na nnt'ahan. ¹³Ndo' mantyi xe m'aan ngueehan nnon juu tson'ñeen, ndo' na ta'nan ts'ian 'naanhan, ve' comandyi'tohan, ve' v'aa ndo' v'aa nn'an covenonhan, ndo' na nnda' conan'ntyquenhan. Ndo' chito ve' xia'ntyti na m'antohan, mantyi ve' conan'neintohan ninntyti jñ'oon na condyehan jndyue nn'an, cotyii'han ntyja nchu vaa na cotsam'an nn'an min tyi'quichuhan' na nnt'ahan na nnda'. ¹⁴Mang'e na nnda', matsiqui'man' ja 'u' na joo nanntcu ninnque na tyi'tquechen, quitonco nnda'han na ne'on ndahin, ndo' na quita'ntyjee' yahin nt'aahan, ndo' min'ncüii nnon tyi'nt'ahan na ntyja 'naan' jo' nninncyaaahan' na joo nn'an jndohan jaa nnduehan jñ'oon tsan' nacjö. ¹⁵Ndö' vaa na matsjö ng'e vendye nanntcu ninnque na tyi'tquechen, jndui'han natoo' Cristo ndo' conan'jonhin ntyja 'naan' Satanás.

¹⁶Ndo' minninchen tsanscu na vantyja ts'on Cristo, xe aa

m'aan cüii nn'an 'naan' juu na tsanscu ninnquii, chuhan' na nquii juu quitixee' juu tsan'ñeen. Tyi'ndyio juu xu cjo nn'an tmaan' cüentaa' Tyo'ts'on na quitixee'han tsanscu'ñeen. Xe na aa nts'aa juu na nnda', yajo' joo nn'an na conduihan tmaan' cüentaa' Tyo'ts'on nndëe ntixee'han nque nanntcu ninnque na ta'nan ncüiichen ts'an na ya ntixee'han.

¹⁷Chuhan' na joo nn'an na conduihan tmaan' cüentaa' Tyo'ts'on, nque ntyjehan na conintque ndëehan, yo na t'man ngiohan, quint'ahan na njon nan'ñeen, ndo' joo nan'ñeen ncy'onhan cüenta xoquitu' ntyjantyi na cont'ahan ts'ian 'naan' Tyo'ts'on, majndeichen nque nn'an na coninncyahan jñ'oon' jon yo manin' joo nn'an na conan'manhinhan' ndëe nn'an.

¹⁸Ee juu jñ'oon' Tyo'ts'on na jndui tivio, ndö vaa na co'xenhan': "Tyi'ntyih'o' tsqui' 'ndyo toro xjen na its'aa o' ts'ian." Ndo' mantyi vaa ncüiichen jñ'oon' na nincüajon na itsiquindyihan': "Ts'an na m'aan ts'ian ntjon, chuhan' na cy'oon juu cüenta 'nan na ivantjon juu."

Ndö' vaa conan'quindyí joo jñ'oon'ñeen.

¹⁹Ya na vaa jñ'oon' na iqwen ts'an nacjoo' ts'an na conintque tondëe nn'an tmaan' cüentaa' Tyo'ts'on, tyi'ntsijñ'on' jñ'oon'ñeen xe chito ve ndo' aa ndye ts'an na ngiohan nchu vaa na ntyja 'naan' tsan'ñeen.

²⁰Nque nn'an na ninvito conan'tjahan, quitsi'qui'man' nan'ñeen na tondëe nn'an na conduihan tmaan' cüentaa'

Tyo'ts'on, cha' ntsity'uehan' mañoon ntyjehan na vantya n'on na tyi'nan'tjahin.

²¹'U' Timoteo, yo na ndyiaa' Tyo'ts'on yo Cristo Jesús ndo' mantyi tondëe nque ángeles na icüji Tyo'ts'onhan na cotye'ntjonhan nnon jon, ma'ua ja ts'ian nnon' na quitsiquindë' jñ'oonmin na matsjö. Ncüii jñ'oon ntyja 'naan' ncüii ts'an na conintque, tyi'ntsijnda'han' vitjachen na nndyi' chu vaa jñ'oon na ntsintcüe' nquii jon ntyja 'naan' jñ'oon na cotquen nn'an cjoo' jon. Tyi'ncja' ntyja 'naan' nquii jon, min ntyja 'naan' joo nn'an na cotquen jñ'oon nacjoo' jon.

²²Tyi'ntsicje 'u' na ntyio' nt'ö' cjoo' ncüii ts'an na nc'ua' ts'ian nnon juu na nnditquehin tondëe nn'an na conduihan tmaan' cüentaa' Tyo'ts'on. Ee xe cje ro ntsa' na nnda', ndo' xe na aa vaa na itsitja tsan'ñeen, yajo' nt'uuihan' 'u' na matsijon 'u' yo juu 'nan na itsitjahin. Mantyi na tonnon Tyo'ts'on quen' cüenta na tyi'ntsitja 'u' nchcu vaa na vam'an'.

²³Ng'e na jndye jnda vi' tsia' ndo' mantyi ntyja 'naan' mañoon ntycu na maquenoona', tyi'ntsa' na xia'ntyí ndaa ma'ua'. C'ua' chjo vinon.

²⁴M'an nn'an covityincyó jndyoyu na conan'tjahan ndo' vitjachen na ntco'xen ts'anhan, majnda' 'nan na conan'tjahan. Ndo' mantyi m'an nn'an na ve' nty'iu na conan'tjahan na tyi'xe'vityincyoo' na jo' cont'ahan ata na jndë tji' ts'an cüenta ntyja 'naanhan. ²⁵Manincüajon vaa na itsijonhan' ntyja 'naan' nn'an na covityincyó na cont'a 'nan na ya,

ndëë nn'an tsi'man jndyoyuhan' na nnda'. Ndo' mantyi m'an nn'an min na cont'ahan 'nan na ya, tacovityincyoo'han', majo' joo ts'ian ya na cont'ahan tyi'xe'quintjohan' na ve' nty'iu.

Icanhan' na joo nn'an na cotyentjon, quint'ahan na njon patrón 'naanhin

6 Joo nn'an na vantyja n'on Cristo na conduihan nn'an na cotyentjonhan ndëë patrón 'naanhin, tsoñ'en 'nan na condue nan'ñeen, quita'nguee'hinhan'. Icanhan' na quint'ahan na nnda' cha' tyi'ndue nn'an na ve' jn'aaan na vantyja n'onhan yo xuee' Tyo'ts'on, min tyi'ndue nn'an na tayuu jnt'ue jñ'oon na coninnca ntyja 'naan' Cristo. ²Nque nn'an na cotyentjon na mantyi vantyja n'on patrón 'naanhin, ijndeï'han' na quita'nguee'hin jñ'oon na condue patrón'ñeen ng'e conduihin ntyjehin na cüejon na vantyja n'onhin Cristo. Ata chuhan' na cjoo' ya ya n'onhan na cotyentjonhan ndëë nan'ñeen ng'e joohan na cont'ahan ts'ian 'naan' patrón'ñeen, condui nan'ñeen ntyjehin na vantyja n'on ndo' mantyi venchjii Tyo'ts'on joo patrón'ñeen. Quitsi'man' jñ'oonmin ndëë nn'an. Ndo' quitsichon' na quita'nguee'hinhan'.

Ntyja 'naan nque nn'an na tyi'yuu' jñ'oon na conan'man

³Minninchen ts'an na itsi'man juu mañoon nnon jñ'oon ntyja 'naan' Jesucristo na ityentjon jon jaa, na juu jñ'oon'ñeen tyi'itsijonhan' juuhan' yo jñ'oon na toninnca

jon min tyi'itsijonhan' yo jñ'oon na itsi'manhan' ndëë nchu vaa nt'ue ts'on Tyo'ts'on na c'ön na tonnon jon. ⁴Tsan na nnda' vam'aaan, conduihin ts'an na itsintsa nquiihin, min na tyi'covaa' ts'on juu min'chjo. Ve' na nin'quitsijndye juu jñ'oon ntyja nchu vaa na icüji' juu cüenta na nin'quitso ncüii cüii 'ndyo jñ'oon. Ndo' na nnda' tsixuan tsan'ñeen, ityiii' juu tyia' nn'an. Ntyja 'naan' tsan'ñeen na conan'tëë' n'on nn'an ntyjehan, ndo' na cotjue'han jñ'oonvi' cjo ntyjehan ndo' conan'tiuhan na nin'quint'avi'han ncüiichen ts'an. ⁵Juu tsan'ñeen, ng'e na tsixuan juu na nnda', tyi'contycüii na conan'ntja'hin yo nn'an ng'e na ti'ndaa' ntyja na m'aaan' n'onhan. Jndë tsu na tonan'y'onhan jñ'oon na mayuu'. Conan'tiuhan na ve' incyaa ts'an jñ'oon ntyja 'naan' Tyo'ts'on cha' ya ngüantjon juu. ⁶Majo' juu ts'an na vam'aaan cha'xjen na cavee' ntyjii Tyo'ts'on, t'man naya 'naan' tsan'ñeen vaa na ntjo ya nchjii juu yo 'naan' juu na min. ⁷Ee juu xjen na tui jaa nnon tsonnangue, minncüii 'nan tajndyoy'ön, ndo' mantyi xjen na ncüjé, min'ncüii 'nan je'quitsay'ön. ⁸Yajo' xe na aa vaa 'nan na ntcü'a ndo' yo ndiaa na ntcüë, quintjo ngiö. ⁹Majo' ñ'en nn'an na nin'cüityahin, ndo' ntyja 'naan' juuhan' ityiii'han' ng'eehan'hin na nnan'tjahan, cha'vijon na t'uii xiu'han. Jndye nnon nt'ue n'onhan na nguaahan' ndueehan na tsan' nan'xuanhan', na ntyja 'naan' jo' conan'ndaa'han'hin ata cotsu ñuaanhan. ¹⁰Ee juu na njon ntyjii

ts'an na nin'quitsit'ue juu xoquitu',
 conduihan' x'ee jñ'oon jndye nnon
 navi'. Ñ'en nn'an ng'e na cojoo'
 n'onhan na nnan't'uehan xoquitu',
 jndë jnty'ehan na conan'jonhan yo
 jñ'oon na conduihan' na mayuu',
 ndo' tsojnaan' s'on'ñeen, jndye
 nnon navi' jndë coquenonhan.

I'ua Pablo ts'ian nnon Timoteo

¹¹Majo' 'u' ntyjë na condui 'u'
 cüentaa' Tyo'ts'on, quitsitycyaa'
 'u' ntyja 'naan tsoñ'en nan'min'
 na tyi'nt'uiihan' 'u'. Ninvito
 quitsijon 'u' yo 'nan na chuhan' na
 tonnon Tyo'ts'on, c'on' cha'xjen
 na nquii jon, c'on' na mancha'
 xjen na vantyja tson'hin. Ninnqui'
 cüivenchji' nn'an ndo' quintjotyen
 'u' min'ninchen na maquenoön'
 yo na matsindyia' tson' ndëë
 nn'an. ¹²Quitsichon' quityqui' na
 matye'ntjon' nnon Tyo'ts'on. Nquii
 jon tqueen' jon 'u' na tsixuan' na
 tyi'quintycüii na vando' ñuan 'nan'.
 Quintjotyen 'u' ntyja 'naan'han'.
 Ee jndye nn'an jndyehan jñ'oon
 na tji'jndyoyu' ntyja 'naan'han'.
¹³Mantyi nquii Jesucristo tji'
 jndyoyu' jon jñ'oon ya ntyja 'naan'
 nquii jon nnon Poncio Pilato.
 Na tonnon Jesucristo yo nnon
 Tyo'ts'on na incyaa jon na cotando'
 tsoñ'en, ndö vaa ts'ian na mat'löön
 'u', Timoteo. ¹⁴Juu jñ'oonva' na
 ico'xenhan', cüangue'han' ata xuee
 na ncüjee' ntcüe' nquii Jesucristo
 na itye'ntjon jon jaa. Min'ncüii
 tyi'ntsitja 'u' ntyja 'naan ts'ian'ñeen
 cha' tanin ts'an nndëë ngitso juu na
 tyi'ya matsa'. ¹⁵Vi na jndë tentyja
 xjen na ntyjii Tyo'ts'on, nquii jon
 ntsinchu' na ncüjee' ntcüe' Cristo.

Xia'ntyi nquii Tyo'ts'on conduihin
 na ityio jon jn'aan nn'an ndo' na
 co'xen jon tsoñ'en. Mantyi nquii
 jon conduihin na taquintyja na
 itye'ntjon jon tsoñ'en nn'an na
 t'man condui na cotoxen ndo' joo
 nanm'ann'ian na cotoxenhan,
 itye'ntjon jonhan, ¹⁶Xia'ntyi nquii
 jon conduihin na tyi'jon cue' jon.
 Naijon na m'aan jon taquintyja na
 quixueentyichenhan', ata tanin
 juu na nndëë ntsindyoo'hin jo'.
 Min'jon tacondyiaa' ts'anhin min
 tyi'xe'quindëë na ndyiaa' ts'an
 jon. Ninnquii'chen cüit'maan'hin.
 Tyi'jon ntycüii na ico'xen jon.
 Quindui na nnda'.

Jñ'oon na itsiqui'maan'han' nantya

¹⁷C'ua' ts'ian ndëë nantya na
 tyi'nan'ntsahin min tyi'nc'onhan
 na t'man qui n'onhan yo joo
 'nan na conan'tyahan'hin ng'e
 tyi'je'quindëë ncüaa' ts'on ts'an
 tsa'nnda' xuee na nguenhan'. Majo'
 icanhan' na t'man quinan'quichen
 n'onhan nquii Tyo'ts'on ee nquii
 jon tyi'vacuaa xjen na incyaa jon
 tsoñ'en nnon 'nan na icanhan' jaa
 cha' nc'ön na nën rö. ¹⁸C'ua' ts'ian
 ndëëhan na quint'ahan naya nn'an.
 Ndo' mantyi quijnt'uehan nchu
 vaa nt'ahan cha' nninjdyentyi
 nnon naya na nt'ahan.
 Tyi'nan'ntycüii'han 'naanhan, ndo'
 c'oncjehan na quint'ahan naya
 nn'an. ¹⁹Ee na nnt'ahan na nnda',
 conan'vehan naya 'naanhan na
 njonntyichen tsixuanhan', chito
 s'on. Juuhan' itsijonhan' cha'vijon
 tsjan' v'aa. Juu nan'ñeen na
 njonntyichenhan' contjotyenhan' na
 ngüañoon'han'hin na tonnonchen.

Quint'ahanhan' cha' cüityincyoo'
na mayuu' conduihin nn'an na
nan'xuanhan na vando' ñuan
'naanhan.

**Jñ'oon na mats'ia na
siquichu Pablo Timoteo**

²⁰U' Timoteo, cüantyje' ya'
juu ts'ian na i'ua Tyo'ts'on
nnon'. Tyi'ntsijñ'on' joo jñ'oon
na conan'nein nn'an na ve'
jñ'oon yuhan', joo jñ'oon'ñeen

tyi'quitejndeihan' ts'an na ncja
juu na tonnon ntyja 'naan'
Tyo'ts'on. Condue nan'ñeen na
ya covaa' n'onhan ntyja 'naan'
jon, majo' cochue n'onhan.

²¹Matsjö na nnda' ng'e m'an
vendye nn'an na cont'a nquehan
na jndye jñ'oon ngiohan ndo'
jndë tji ntcüe'han na vantyja
n'onhan.

Quityio Tyo'ts'on jn'aanho' na
tsoñ'enho'.

Tson Na Jndë Ve Scüenon

Pablo Na M'aan Timoteo

Incyaa Pablo ts'on 'naan'
jon nnon Timoteo

1 Ja Pablo matscüenön tsonvahin. Condui ja ts'an na i'ua Jesucristo ts'ian nnön na mancyä jñ'oon naya 'naan' jon ndëë nn'an ng'e na nnda' nt'ue ts'on Tyo'ts'on. Tco' jon 'ndyo jon na joo nn'an na vantyja n'on Jesucristo, nnan'xuanhan na tyi'quintycüii na cotando' ñuaanhan. ²'U' Timoteo na condui 'u' jnda na vi' ntyji jndyi 'u', mancyä ts'on njan nnon'. Nquii tyëehë Tyo'ts'on yo nquii Cristo Jesús na conduihin na itye'ntjon jon jaa, juu naya na nan'xuanhan yo juu na nty'ia ro nn'an ngiohan, ndo' mantyi yo nin'juu na tajñuaan' ts'on conduihan, cyahan na ntsixuan'han'.

Siqui'maan' Pablo Timoteo

³Xjen na matsinën nnon Tyo'ts'on, min na aa naxuee ndo' aa natsjon, mancyä na yahin ntyja 'nan'. Matyentjön nnon jon na min'ncüii tyi'quits'aahan' na tyi'ya vicjee' ñuan njan, cha'xjen mantyi nque ndochi tsjan nn'an na tui ja na tom'anhan na tonnon

jon. ⁴Nin'quinty'ia jndyi 'u' cha' nninncyaaahan' na neiin' ts'ön ee vañjoon' ts'ön na juu xjen na jnty'i 'u', si'ndaa'han' nchji' ata tji'han' ndaa nnon'. ⁵Vañjoon' ts'ön na xoncüee' tson' na vantyja tson' Jesucristo. 'U' ndo' mantyi chitan' Loida yo 'ndyo' Eunice, joochan tëntyja jndyee n'onhan jon. Ndo' nanein ntyjii' ya jndyi ts'ön na mantyi 'u' vantyja tson' jon cha'xjen joochan.

⁶Mang'e na vantyja tson', matsintcüi ja jñ'oonva nnon' na cjoo' ya ya tson' na matye'ntjon' nnon Jesucristo. Ee ya na tyiö nt'ö cjo', juu xjen'ñeen siquindaa' jon 'u' ncüii nnon naya cha' condëë matsa' ts'ian 'naan' jon. ⁷Ee chito incyaa Tyo'ts'on na nan'xuan na ncyaa' n'ön. Incyaa jon na nan'xuan najndeï na condui nquii jon. Incyaa jon na conan'vengjö nn'an ndo' na cotquën nquë xjen nchu vaa na cotsam'an. ⁸Ng'e na nnda', tyi'ndyijnan' na ncüiji' jndyoyu' ntyja 'naan' ta Jesús na conduihin na itye'ntjon jon jaa, min tyi'ndyijnan' na nty'i vancjo ng'e na mancyä jñ'oon naya 'naan' jon. Mantyi 'u', quitsijon 'u' yo ja navi'

na maquenön. Nndëë ntsa' na nnda' ng'e na incyaa jon na matsixuan' ntyja 'naan' juu najndei na condui nquii jon. ⁹Nquii Tyo'ts'on tji' jon jaa quii' navi', jo' sin'man jon ñuan njanhan, ndo' tqueen' jon jaa na nnan'xuan nn'an cüentaa' nquii jon. Chito s'aa jon na nnda' ng'e vaa ncüii nnon na cont'a na cavee' nchjii jon. S'aa jonhan' ng'e nnda' vaa na sijnda' jon ndo' ng'e na vi'nchjii jon jaa ntyja 'naan' Cristo Jesús. Vitjachen na nguua tsonnangue, ndo' m'aan jon na vi'nchjii jon jaa. ¹⁰Majo' nanein juu naya na conduihin, jndë tityincyoo' jndyoyuhan' ndëëhë ng'e na jndyo Cristo Jesús na conduihin na itsin'man jon ñuan njanhan. Ee juu najndei na itsijnda'han' na covje nn'an, jndë sityuui' jonhan', ndo' tots'i'man jon jñ'oon naya 'naan' Tyo'ts'on na ntyja 'naan'han' coy'ön cüenta na tyi'quintycüii na cotant'ö.

¹¹Ndo' i'ua Tyo'ts'on ts'ian nnön na ninncyaa jñ'oon naya 'naan' jon ndo' mantyi iquen jon na condui ja ts'an na ijñon jon ja ndëë nn'an yo juu jñ'oon'ñeen, na quitsi'man jahan' ndëëhan. ¹²Ndo' ng'e juu ts'ian'ñeen na mats'a, jo' na maquenön navi'min'. Majo' tanin, min'chjo tyi'jn'an na nnda' its'aahan' ee ntyjii' ya jndyi ts'ön na nquii jon na vantyja ts'ön, ndo' mantyi nchji jnt'a na tsoñ'en ts'ian na i'ua jon nnön, nquii jon ngüantyyee'han' yo juu najndei na conduihin ata juu xuee na nndyo ntcüe' jon.

¹³Joo jñ'oon na mayuu' na jndë si'man nnon', quintjotyen 'u' ntyja 'naanhan'. Ncyaa' na nnan'xuan

joohan' ncüii na ntsijnda'han' nchu vaa na vam'an'. Tyi'ntsiquindyaa 'u' na vantyja tson' Cristo Jesús yo ntyja 'naan' na vi'nchjii Tyo'ts'on nn'an. ¹⁴Yo na ntejnedei Espiritu Santo na m'aan jon quii' nn'ön, cüantyye'tyen' juu jñ'oon naya 'naan' Tyo'ts'on, na juu ts'ian'ñeen t'ua jon nnon', juuhan' cüii na njon jndyihan'.

¹⁵Mantyyi' na tsochen nn'an na vantyja n'on Cristo na m'anhin ndyuaa Asia, tji ntcüe'hin na tonan'jonhan yo ja, quii' nt'an joohan ñ'en Figelo yo Hermógenes.

¹⁶Joo nn'an vaa' Onesíforo, quits'aa Tyo'ts'on na nty'ia rohan nchjii jon. Ee ntyja 'naan' tsan'ñeen, jndye jnda tyincyaaahan' na tondineiin' ts'ön quityquii' navi' na toquenön, min tyi'jnaan' jon na tyen ja nty'i vancjo. ¹⁷Ee xjen na tyjee' jon tsjoon Roma, jnt'ue vichen ts'on jon ja ata xjen ntjii jon ja. ¹⁸Juu xuee ya na nndyo nnda' ta Jesús na ntc'o'xen jon nn'an ntyja 'naan' na conan'tjahan, quits'aa ta Tyo'ts'on na ndyia' ro juu Onesíforo'ñeen nchjii jon. Ndo' mantyyi' ya' na jndye nnon tejnedei tsan'ñeen ja xjen na tom'an Éfeso.

Ts'an na vantyja ts'on Jesucristo, conduihin sondaro 'naan' jon

2 Ntyja 'nan' 'u' ntyjë na condui 'u' jnda ncö, cayon'nty'i' najndu' ntyja 'naan' juu naya na itsiquindaa' Tyo'ts'on 'u' xeng'e Cristo Jesús. ²Tsoñ'en jñ'oon na jndë tondyi' na toninncyaa quii' nt'an nn'an na jndye jndyi'hin, joo jñ'oon'ñeen ncyaa'han' ndëë nn'an na vantyja n'on na quitquenhan cüentahan', na joohin

manty nnan'manhinhan' ndëë mañoon nn'an.

³Nque sondaro conan'quii n'onhan navi' na coquenonhan. Mantyi 'u' quintjo ntyji' yo navi' na coquenön xeng'e na condui 'u' sondaro 'naan' Jesucristo. ⁴Tanin ts'an na m'aan juu ts'ian sondaro na ityii'hin ts'ian na cont'a min'cya ro nn'an. Ee juu sondaro na ivanguee' juu na itye'ntjon juu, itsichon juu na nquii comandante 'naan' juu ngavee' ts'on jon yohin, mang'e jo' tyi'ityii'hin yo ninntyi ts'ian na cont'a min'cya ro nn'an. ⁵Mantyi ts'an na itsijonhin xjen na conanon nn'an na co'ohan x'iaa', joo nan'ñeen njnty'iahan nin ncüii joochan na jndeichen inannon. Ndo' min na jndeintyichen jnannon ncüiihan, majo' xe na aa tasiquindë jon jñ'oon na jnan'jnda' jndyeehan, tyi'xe'cy'oon jon cüenta 'nan na tantjon jon. ⁶Mantyi ntyja 'naan' nquii ts'an na yo mancha'chen ts'on its'aa ts'ian jndëë, chuhan' na juu jon nninjnt'ue jndyeehin 'nan na tue!. ⁷C'oon' ya tson' nchu vaa conan'man jñ'oonmin' na matsinën nnon' ee nquii ta Jesús nninncyaa jon na ncüaa' ya tson' nchu vaa na conan'quindyihan'.

⁸Nquii Jesucristo na tuihin tsjan David na jndyocahan', cañjoo' tson' ntyja 'naan' jon na tyincyaa Tyo'ts'on na tando' xco jon vi jndë na tue! jon. Ndö' jñ'oon naya na mancyaa ndëë nn'an. ⁹Ndo' jnaan' na mancyaa jñ'oonvahn, jo' na maquenön navi', ata tyen tyen ja yo carena cha'na ts'an na t'man jnaan' vaa. Majo' juu jñ'oon' Tyo'ts'on tyi'c'oonhan' na tyenhan'

cha'na tyen m'aan ncüii ts'an na m'aan navi'. ¹⁰Mang'e na nnda', matsiquii ts'ön tsoñ'en 'nan na maquenön cha' joochan' ntejdeihan' joo nn'an na icüji Tyo'ts'on na conduihan cüentaa' jon. Ee nt'ue ts'ön na mantyi nnan'xuanhan juu na itsin'man jon ñuaan nn'an na vantyja n'on Cristo Jesús, na nc'onhan yo jon naijon na quixuee na tyi'quintycüii na condit'maan' jon.

¹¹Jñ'oonvahn jñ'oon na mayuu'han':

Xe na aa conan'jön ntyja 'naan' na iscuee'han'hin, mantyi nnan'jön yo jon yo juu na vando' jon.

¹²Ndo' xe aa conan'quii nn'ön navi' na coquenön, mantyi nnan'jön yo jon ntyja 'naan' na ntye'ntjon jon nn'an tsonnangue.

Majo' xe na aa conduë na tyi'nan'xuan ntyja 'naan' jon, mantyi nquii jon ngitso jon na tyi'condui jaa ntyja 'naan' jon.

¹³Mantyi jaa, xe na aa tyi'c'ön na vantyja nn'önhin, majo' nquii jon conduihin na itsiquindë jon.

Ee ntyja 'naan' na condui nquii jon, tyi'je'quindëë ncüjihin ntyja 'naan'han'.

Mannda' vaa itsiquindyi jñ'oonva'.

Ts'an na vaquinjon' ntyjii Tyo'ts'on na itye'ntjon juu nnon jon

¹⁴Nque nn'an na matsi'man' jñ'oon' Tyo'ts'on ndëë, quitsintcüii jñ'oonmin' ndëëhan. Ng'e na ndyiaa' jon tsoñ'en, jo' tonnon jon quitsu' ndëëhan na tanan'jndyehan

jndyuehan ntyja 'naan jñ'oon, ee ve' jn'aan na nnda' vaa cont'ahan, ee juu ts'ian'ñeen ninnquii'chen itsityuii'han' nn'an na condyehinhan'. ¹⁵Quitsichon' quityquii' na vam'an' cha' ntyja 'naan'han' ngavee' ts'on Tyo'ts'on yo 'u', na condui 'u' ncüii mosoo' jon na ta'nan ncüii nnon na ncüijl' jnaan'han'hin na tonnon jon, ng'e jndyoyu matsinchu' jñ'oon na mayuu' 'naan' jon ndëë nn'an. ¹⁶Joo jñ'oon na ve' jn'aan na conan'nein nn'an na coñ'eento jndyuehan, cüji 'u' ntyja 'naanhan' ee ts'an na iquen juu cüenta jñ'oon'ñeen, ngay'oonhan'hin na nts'aantyichen juu 'nan tyia. ¹⁷Ee jñ'oon na conan'manhan tsixuanhan' cha'vijon cüii chje' na vacahan'. Mannda' vaa nan'xuan jñ'oon na tsi'man Himeneo yo Fileto. ¹⁸Joo nan'ñeen jndë jnty'ehan jñ'oon na mayuu'. Conduehan juu na ninncyaa Tyo'ts'on na ntando' nnda' nn'an na jndë tjë, jndë tenonhan'. Ndo' na nnda' conduehin, conan'ndaa'hin n'on vendye ntyjëëhë na vantyja n'on. ¹⁹Majo' min na nnda', vaa jñ'oon na jndë tquentyen Tyo'ts'on cha'vijon tsjaan' v'aa, juu jñ'oon'ñeen tyi'xe'quityuii'han'. Ndö vaa na itsiquindyihan': "Vajnaan' Tyo'ts'on nin nn'an na conduihan cüentaa' nquii jon". Ndo' mantyi vaa ncüiichen jñ'oon na itsohan': "Ncüii cüii ts'an na tso juu na Cristo conduihin na itye'ntjon jonhin, quitsitycyaa'hin ntyja 'naan' ncüii cüii nnon natyia." Mannda' vaa na conan'quindy jñ'oon'ñeen.

²⁰Ncüii v'aa t'man je', jndye nnon 'nan min na covijnt'ue jo'. Ñ'ehan' na jndë yo s'onijan ndo' mantyi

yo s'onxuee. Ndo' mañoon nt'ö ts'ian na min v'aa'ñeen na jndë yo ntcaa' yo ts'oquichu. Ñ'ehan' na covijnt'uehan' ts'ian na njon ndo' ñ'ehan' na ve' ninnty ro na coninjnt'uehan'. ²¹Joo 'nan natyia nan'xuan, xe na aa ncüji ts'an ntyja 'naanhan', na ntquenhin na ji'uahin, yajo' nduihin ncüii nnon nt'ö ts'ian na ninjnt'ue nquii jon na itye'ntjon jon jaa. Ndui tsan'ñeen ncüii nnon nt'ö ts'ian na ji'uahan' na vacje'han' na ninjnt'ue Tyo'ts'onhan' ncüii cüii nnon na ntyja 'naanhan' na ndit'maan' jon.

²²Tsoñ'en nnon 'nan natyia na nin'c'ontyja nanndyua, quitsicje 'u' na quitsitycaa' 'u' ntyja 'naan'han'. 'U' cjoo' tson' na ngantyja' ntyja 'naan tsoñ'en na itsi'man jñ'oon' Tyo'ts'on na ntsa' 'nan na chuhan'. C'on' na ninvito vantyjatyen tson' Cristo. Quitsivi'ntyji' nn'an. C'on' na tajñuaan' ts'on 'u' yo tsoñ'en nn'an. Ee tsoñ'en nn'an na contcüii'han xuee' ta Jesús, cont'ahin nanmin' yo na ji'ua nan'xuanhan. Jo' mantyi 'u' quitsa'han'. ²³Majo' nque nn'an na conan'nein jñ'oon tsan' na tayuu ntejdeihan' ts'an, min tyi'ntsijon 'u' yo jñ'oon'ñeen ee ve' conan'quijñ'eentohan' nn'an. Nn'an na conan'jonhan yo jñ'oon'ñeen conan'ntja'han yo nn'an. ²⁴Ee juu ts'an na itye'ntjon nnon ta Jesús, tyi'quichuhan' na ntsintja'hin yo ts'an. Icanhan' na conduihin ts'an na vaquinjon' na itsi'man jon ndëë nn'an. Min na conan'tja nan'ñeen nnon Tyo'ts'on, tyi'ndyioon' ts'on juu cha' nndëë ntsiquindy jon joohin nchu vaa tsi'man jñ'oon' Tyo'ts'on. ²⁵Ndo' mantyi joo nn'an

na co'lo cjoo' jon, icanhan' na qui'man ya jon nan'ñeen yo na ndyia' ts'on jon na t'man qui ts'on jon Tyo'ts'on na nninncyaa jon na ntcüe' n'on nan'ñeen cha' ncüaa' n'onhan nchu vaa tsixuan jñ'oon na mayuu'. ²⁶Yajo' ngioo nnda' na jnda' nquenhan ndo' nndui'han juu xiu' na sijnda' yutyia na t'uui juuhan na nt'ahan cha'xjen na nt'ue ts'on juu, cha'vijon ts'an na m'aan navi'.

Ndyu na mats'ia, ndö vaa nnan'xuan nn'an

3 Ndö vaa icanhan' na cüaa' tson'. Joo ndyu na mats'ia, ji vaa jndyi 'nan na nguaa. ²Xia'ntyi nc'oon' n'on nn'an na nquehan njon jndyihan, nc'onhan na nein jndyihan xoqitu', nnan'ntsahin nchu vaa na nan'xuanhan, nc'oon' n'onhan na ta'nana ncüiichen ts'an na njon conduihin, xia'ntyi nquehin. Nnan'neinhan jñ'oon tsan' na vjahan' cjoo' Tyo'ts'on. Tyi'xe'quita'nguee'han nchu vaa 'nan na itso tyehin ndyeehin. Min tyi'ncyahan na ya Tyo'ts'on na ivantyjee' jonhan, min ndëë nn'an. Tyi'quinjon ngiohan ntyja 'naan' jon. ³Tyi'xe'c'onhan na nan'vi'ngiohan tyehan ndyeehan, ndahan. Tyi'xe'quintjo ya ngiohan yo nn'an na too'han tyia'. Nnan'neinhan quintu nacjo nn'an. Nnt'ahan 'nan na cavee' n'on nquehan, tyi'xe'quitquen nquehan xjen ntyja 'naanhan. Ngüenonchen na nnt'avi'han nn'an, cha'xjen ncüii quioo' v'ii na ivenonchen na it'uui o' cüiichen tyje v'ii o'. Nan'ñeen tyi'neinhan nn'an na cont'a 'nan ya. ⁴Nnt'a yahan na quit'uiivi'han'

nn'an na ya jñ'oon yohan. Ve' na nnt'atohan nchu vaa na nin'quint'ahan, tyi'xe'quinan'tiuhan na aa ntsi'ndaa'han'hin. Conan'tiuhan na ta'nana cüiichen ts'an na t'man conduihin cha'xjen nquehan. Joo 'nan na incyaahan' na neinhan, vi'ngiontyichenhinhan', chichen nquii Tyo'ts'on. ⁵Nnt'ahan na quitquen nn'an cüenta na njon jndyi jon ngiohan, majo' 'nan na cont'ahin itsi'manhan' ndëë nn'an na tyi'yuu' na m'anhin ntyja 'naan' juu najnde'i na condui jon.

Ts'ianmin' nnan'xuan nn'an ndyu na mats'ia.

Majo' 'u' je', min tyi'ntsijon 'u' yo nn'an na nan'xuan nan'min'. ⁶Ee quii' nt'an nan'ñeen m'an nn'an na cotsquehin nt'aa nn'an yo jñ'oon na itsivi'nn'anhan'. Joo jñ'oon'ñeen itsijonhan' jooohan' cha'vijon xiu' na nnt'uuihan' nanntcu na ndiquitji' yahan cüenta na its'aahan' ngiohan na juu jnan na nan'xuanhan, tsijonhan' juuhan' cha'vijon xu ja. Ndo' joo jnan'ñeen vachuhan'hin quii' xi'jndui' nnon 'nan tyia na nt'ue ts'onhan'. ⁷Nque nanntcu'ñeen ninnquii'chen condyehin jñ'oon, majo' ndicüentyja na ncüaa' n'onhan yuu va nquii jñ'oon na mayuu'. ⁸Juu tsanquindua' Janes yo tyjequindua' jon Jambres, jnduehan na juu najnde'i na tondui Moisés, chito ntyja 'naan' Tyo'ts'on tovaahan'. Ndo' cha'xjen joo nan'ñeen jnan'vehan nacjoo' Moisés, majo'ntyi nque nn'an na conan'manhin jñ'oonmin' ndëë nanntcu'ñeen, co'ohan nacjoo' jñ'oon na mayuu'. Nn'an na conan'tiu jñ'oonmin', jndë si'ndaa'

yutyiahan, ndo' juu na vantyja n'onhan Tyo'ts'on, jndë tacüaa'han ntyja 'naan'han'. ⁹Majo' joo nan'neen na conan'manhan ndëë nanntcu'neen, tyi'jndye nn'an na ntantjonhan ee ncüaa' ya n'on nn'an na joo ve' nn'an nan'hin cha'xjen juu Janes yo Jambres.

**Ts'ian na mats'ia na
siquichu Pablo Timoteo**

¹⁰Majo' 'u' ntyjë, 'u' jndë tquen' ya' cüenta jñ'oon na matsi'man. Mantyi' jnda' nchu vaa na jöm'an. Mantyi' nchu vaa na matsijnt'a na nts'a. Mantyi' ntyja 'naan' na mavantyja ts'ön Tyo'ts'on. Mantyi' na may'ön na t'man ts'ön yo nn'an. Maquen' cüenta na vi'ntyjihan. Maquen' cüenta na contjotyen ja min'neenchen nnon navi' na maquenön. ¹¹Mantyi' 'nan na toquenön na tonty'e nn'an ja, tsoñ'en navi' na toquenön na tont'a nn'an tsjoon Antioquía ja, Iconio yo nin>Listra, na t'man jndyi navi' tont'a nn'an ja. Majo' siquindyaa ta Jesús ja quii' ts'oñ'en joo navi'neen. ¹²Ee jñ'oon na mayuu' ncüii cüii ts'an na nin'quitsijonhin yo Jesucristo cha' na ngavee' ntyjii Tyo'ts'on yohin, nt'a vi' nn'anhin. ¹³Majo' joo nn'an na tyia cont'a na conan'vi'nn'anhin nn'an, nnduihin nn'an na tyiantyichen nn'anhan. Nnan'vi'nn'anhan nn'an ndo' mantyi nquehin nnan'vi'nn'an nan'neenhan.

¹⁴Majo' 'u', joo jñ'oon na jndë tonan'man nn'an nnon', quintjotyen 'u' ntyja 'naan'han' ng'e mantyi' ya' na mayuu'han'. Manchji' nin nn'an na tonan'manhan' nnon'. ¹⁵Ee xjen

chjo 'u' tajnan' jñ'oon' Tyo'ts'on na jndui tivio na nan'xuanhan' na conan'jnda'han' xquen' na vantyja tson' Jesucristo na tsin'man jon ñuan 'nan'. ¹⁶Nquii Tyo'ts'on sijnda' jon nquen nn'an na tjihan tsoñ'en jñ'oon' jon. Juuhan' covijnt'uehan' na ntsi'man jon ndëëhë 'nan na nt'ue ts'on jon na cüaa' nn'ön nchu vaa na nc'ön na tonnon jon, covijnt'uehan' na ntsi'manhan' ndëë nn'an yo 'nan na conan'tjahan. Mantyi covijnt'uehan' na juu ts'an na jndë jnty'ii juu jñ'oon na mayuu', ntquen ya ntcüe'han'hin. Ndo' covijnt'uehan' na ntsi'manhan' ndëëhë nchu vaa na nc'ön tonnonchen cha'xjen na chuhan'. ¹⁷Nnda' vaa na sijnda' Tyo'ts'on na covijnt'ue jñ'oon' jon cha' min'ninchen ts'an na condui cüentaa' jon, quindë' ya na ntsixuan juu na conduihin ts'an na nts'aa juu ts'ian 'naan' jon.

Cya' jñ'oon' Tyo'ts'on ndëë nn'an

4 Mang'e na nnda', na tonnon Tyo'ts'on ndo' mantyi na tonnon Cristo Jesús, ndö vaa jñ'oon na matsiquichu ja 'u'. Juu xjen na nndyo ntcüe' jon, ntco'xen jon nn'an na cotando' yo nin'nn'an na jndë tjë ntyja 'naan' na jndë tonan'tjahan nnon Tyo'ts'on, ndo' na ngitye' na ntye'ntjon jon nn'an tsonnangue. ²Ng'e na nnda', ncyaa' jñ'oon' Tyo'ts'on ndëë nn'an, cjoo' tson' na ntsa' ts'ian'neen, min na aa ncyaaahan' xjen ndo' min na aa ndincyaahan'. Cüijnt'ue 'u' juuhan' na juu ts'an na chue n'on juu, ntyii' nnda'han'hin natoo' Tyo'ts'on. Juu ts'an na itsique'

ts'on, cüijnt'ue 'u' jñ'oon'ñeen na ntsityia'hin, ndo' mantyi cüijnt'ue 'u' juuhan' na nninncyaa' na t'man ts'on ts'an na chjo vantyja ts'on juu. Tsoñ'en ts'ianmin' quitsa'han' yo na tsixuan ñuan' na matsi'man' ndëëhin. ³Ee mangüentyja xjen ya na tyi'xe'quinan'jñ'oon' nn'an jñ'oon na jndyoyu ntyja 'naan' Cristo. Ng'e na nnda', ngontyjahon yo 'nan na nt'ue n'on nquehan, nnan'tjonhan nn'an na nnan'man nan'ñeen ndëëhan jñ'oon na cavee' n'on nquehan. ⁴Ndo' juu jñ'oon na mayuu' tavixe'quinduehan 'nanhan', ndo' ngonan'jonhan yo jñ'oon na conan'jnda' nque nn'an na ve' jn'aanhan'. ⁵Majo' 'u', ninnquii'chen cüjji' ya' cüenta nchu vaa na vam'an'. Quitsiquii tson' navi' na maquenoon' ng'e na mancyaa' jñ'oon naya. Ninnquii'chen cayon' jñ'oon' Tyo'ts'on ncüii cüii joo. Quitsiquindë' tsochen ts'ian na i'va jon nnon' na matye'ntjon' nnon jon.

⁶Ntyja njan ja, nt'ö Tyo'ts'on ma'ndyiñ'ën juu na vant'ö. Jndë tichjovi' xuee na vi nc'ön, ee mant'ui ja tsonnanguevahin. ⁷Cha'xjen ncüii sondaro itsichon yantyi juu na its'aa juu tyia', mannda' vaa itsijonhan' ntyja njan. Jndë jndë s'a na matsichön quityquii'han'. Jndë matsiquindëñ'ën ntyja 'naan' na mavantyja ts'ön Cristo. ⁸Nanein hin xia'ntyti minndoo'han' na juu Cristo na itye'ntjon jon ja na ntco'xen jon jñ'oon ntyja njan na aa jndë tots'a cha'xjen na tso jon, na nninncyaa jon cüii corona nnön na ndit'maan' ja ntyja 'naan'han'. Nndui na nnda' juu xuee xjen na nndyo nnda' jon.

Ndo' chito xia'ntyti nnön nninncyaa jonhan', mantyi nninncyaa jonhan' nnon ncüii ro cüii ts'an na ntyja jndyi ts'on juu na ncüjee' ntcüe' jon.

Nan'min quits'aa Timoteo

⁹Quitsichon' na macje na quindyoy' na m'an, ¹⁰Ee juu Demas jndë jnty'ii juu ja. Ee joo 'nan na tsixuan tsonnanguevahin, neiin'ntyti jonhan', jo' tja jon Tesalónica. Crescente tja jon ndyuaa Galacia. Ndo' juu Tito jndë tja jon ndyuaa Dalmacia. ¹¹Ninnquii'ntyti Lucas na vi m'aan jon yo ja. Quindyoyon' Marcos ya na nndyo' ee nndë ntejdei jon ja ts'ian 'naan' Cristo na vaa. ¹²Juu Tíquico, t'ua ja ts'ian nnon jon na tja jon Éfeso. ¹³Jnty'i ja ndiaatco njan vaa' Carpo tsjoon Troas, quindyoyon'han' xjen na nndyo'. Ndo' mantyi joo tson njan, na tentcüiihan' na chuhan' jñ'oon' Tyo'ts'on, mantyi quindyochu'han'.

¹⁴Juu Alejandro, tsan na icüja' ncjo, t'man navi' s'aa juu ja. Nndyion Tyo'ts'on tsan'ñeen ntyja 'naan'han'. ¹⁵Ya ya quen' 'u' cüenta ntyja 'naan' juu, ee jen vaa jndyi na sijndei vichen ts'on juu cjoo' jñ'oon na concyaa.

¹⁶Najndyee na tyjé vats'ian tondëe nanm'ann'ian na ntsinch'u ja jñ'oon na ngüañoon'han' ja, min'ncüii ts'an tasijonhin yo ja cha' na ntejdeihan' ja. Tsoñ'ehhin jnty'ehan ja. Mac'an nnon Tyo'ts'on na tyi'ntyii' jon cüenta na nnda' jnt'a joochan. ¹⁷Majo' nquii ta Jesús tëntyjee' jon nc'ia ndo' tyincyaa jon na sixuan ja juu najndei na conduihin cha' ntyja 'naan'han' tsochen nn'an na chito conduihan nn'an judíos, jndë tyincyaa jñ'oon naya 'naan' jon

ndëëhan. Ndo' na nnda', tji' Tyo'ts'on ja quii' navi' na mavaa xjen na ngenön, jn'man quityquii'han'. ¹⁸Ndo' ncüii cüii nnon na conan'jnda' nn'an na nt'uiivi'han' ja, ntsiquindyaa jon ja quityquii'han'. Ndo' ngüantyjee' jon ja cha' nndëë ntsijon ja yohin naijon na ico'xen jon quiñoon'ndue. Ninnquii'chen cüit'maan'hin. Quindui na nnda'.

Ncyaa Pablo ts'on 'naan' jon ndëë nn'an

¹⁹Mancya ts'on njan nnon Prisca yo saa' jon Aquila, ndo' mantyi ndëë

nn'an 'naan' Onesíforo. ²⁰Juu Erasto ntjohin tsjoon Corinto ndo' nquii Trófimo ty'oon tycuhin, jnty'ihin tsjoon Mileto. ²¹Quitsichon' na ncüje' ntjoohin vitjachen na ntsac'ë ngueetein. Eubulo incyaa jon ts'on 'naan' jon nnon', mantyi Pudente, Lino, Claudia yo nin'tsoñ'en ntyjëëhë na m'an tsjoonvahin na vantyja n'on Jesús.

²²Mac'an na c'oon ta Jesucristo yo 'u'. Quityio Tyo'ts'on jn'aan tsoñ'enho'.

Tson Na Scüenon Pablo Nnon Tito

Incyaa Pablo ts'on 'naan' jon nnon Tito

1 'U' Tito, ja Pablo, matscüenön tsonvahn nnon'. Condui ja ts'an na itye'ntjon nnon Tyo'ts'on. Ndo' mantyi condui ja ts'an na i'ua Jesucristo ts'ian nnön na ninncyaa jñ'oon naya 'naan' jon ndëë nn'an. Its'aa jon na nnda', cha' nque nn'an na iciüji Tyo'ts'on cüentaa' jon, ngantyjantyichen n'onhan Jesucristo, ndo' mantyi cha' ngay'oonhan'hin na quindë ya ncüaa' n'onhan juu jñ'oon mayuu' na juuhan' vay'oonhan' ts'an na ncü'ahin ntyja 'naan' nquii Tyo'ts'on. ²Chuhan' na quint'a na nnda' ng'e contyja tcüüi' nn'ön na ncy'ön cüenta na tyi'quintycüüi na cota'nt'ö yo ñuan njanhan. Nquii jon, vitjachen na tqen jon tsonnangue, tco' jon 'ndyo jon na nque nn'an na conduihin cüentaa' jon, ncy'onhan cüentahan'. Ndo' nquii jon min tyi'xe'quitsivi'nn'an jon. ³Nquii Tyo'ts'on na conduihin na itsin'man jon ñuaan nn'an, nin'juu xjen na taa' ts'on jon na chuhan', jo' si'man jon juu jñ'oon naya 'naan' jon ndëë nn'an, majuu jñ'oon'ñeen na t'ua jon ts'ian nnön na mancyahan' ndëë nn'an. ⁴'U'

ntyjë Tito, xeng'e juu jñ'oonvahn na covantyja nn'ön Jesús, jo' condui 'u' jnda. Nquii Tyo'ts'on conduihin tyëëhë ndo' juu Jesucristo conduihin na itsin'man jon ñuan njanhan. Mac'an ndëëhan na juu naya na nan'xuanhan, yo nin'juu na conduihan na tajñuaan' ts'onhan, c'oonhan' yo 'u'.

Ts'ian na t'ua Pablo nnon Tito

⁵Juu ts'iaan' na jnty'i ja 'u' ndyuaa Creta na m'aan ndaandue xi'jndio ngiaa'han', na quitsijnda' joo ts'ian na vitja ndui, ndo' na nninjnda' nn'an na nnintquehin ndëë nn'an na vantyja n'onhan Jesús ncüüi cüüi tsjoon. ⁶Nquii ts'an na nnintquehin ndëë nn'an na conduihin cüentaa' Tyo'ts'on, chuhan' na quinduihin ts'an na vaa jñ'oon ya ntyja 'naan' juu na tyi'cotsitjahin, na ninncüüi scuu' jon, na mantyi ntsinda jon vantyja n'on, min chito vaa jñ'oon ntyja 'naan nan'ñeen na conan'jonhan yo 'nan na tsixuan tsonnangue, min chito m'anhin na conan'que' n'onhan nnon nquii tyehan. ⁷Ee nquii ts'an na conintquehin tondëë nn'an na conduihan tmaan' cüentaa' Tyo'ts'on, nquii jon xuu' jon juu ts'ian'ñeen. Ng'e jo' chuhan' na

itsiquindë jon tonnon Tyo'ts'on ndo' mantyi tondëë nn'an. Icanhan' na chito conduihin ts'an na itsichon jon na xia'ntyi 'nan na ngitso jon, jo' na nndui, min chito conduihin ts'an na cje ro na itsiv'ii, min chito ts'an na quindyihin, min chito conduihin ts'an na ityio jon 'nan nn'an. Mantyi ng'e na conduihin jnda Tyo'ts'on, joo s'on na vantjon jon, cüantjon jonhan' yo ncüii nnon ts'ian na chuhan'. ⁸Juu jon, nque nn'an na cotsque yahan na m'aan jon na cotsacondyi'han yo ts'ian 'naan' Tyo'ts'on, c'oon cje jon na cy'oon jon cüentahin na ntixee' jonhan. Chuhan' na conduihin ts'an na neiin' jon na itejnde' jon nn'an, na mantyi conduihin ts'an na iquen nquii jon xjen ntyja 'naan' na vam'aan jon, na conduihin ts'an na jnda' 'nan na itsitiu jon na tonnon Tyo'ts'on yo na tondëë nn'an, na conduihin ts'an na its'aa jon 'nan na cavee' ntyjii Tyo'ts'on, mantyi na conduihin ts'an na itsiquindë juu na tonnon jon. ⁹Ndo' mantyi juu ts'an na conintquehin ndëë nn'an na conduihan tmaan' cüentaa' Tyo'ts'on, icanhan' na quintjotyehin ntyja 'naan' jñ'oon na mayuu' cha'xjen juu jñ'oon na conan'mán, cha' mantyi nndëë nninjt'uehinhän', cha' nque nn'an na condyehan jñ'oon na ncyaa jon, nnan'jonhan yo jñ'oon na mayuu', ndo' mantyi yo juu jñ'oon'ñeen ngüantjon jon joo nn'an na co'manjndo juu jñ'oon na coninncyá.

¹⁰Ee jndye nn'an m'an na co'manjndohin, na nan' jñ'oon na conan'neinhan na yo joo

jñ'oon'ñeen conan'vi'nn'anhan nn'an. Majndeichen nque nn'an na quii jndyuehan na conduehan na juu ts'an na vantyja ts'on Jesús na icanhan' na quitsiquindë juu costumbre na cont'a nn'an judíos yonon'ndaa ndahin. ¹¹Icanhan' na quitsichen' jndyue nan'ñeen xeng'e ntyja 'naan joo jñ'oon na conan'neinhan, jndye nn'an conan'ndaa'han'. Mannda' vaa na cont'ahin ng'e na cotquen yantiyihin na nin'quita'ntjonhan xoquitu', min tajn'anhan na cont'ahin ts'ian'ñeen.

¹²Ncüii nquehin, tsan na tuihin juu ndyuaa Creta, na tonduihin ts'an na tonincyaa juu jñ'oon ntyja 'naan' 'nan na nndui, tso juu na tsoñ'en ntyjehin nn'an na m'an juu ndyuaa'ñeen, mancüiixjen conduihan nanquintu, itsijonhan' joochan cha'vijon quioo' vje na vi' jndyi 'nan cont'ahin. Itso tsan'ñeen na condui nan'ñeen nanntyquen na nin'cüa' quintcuhin min tats'ian cont'ahan. ¹³Juu jñ'oon na tso tsan'ñeen, mayuu'han'. Ng'e jo' cüan' yantyi ndëë nn'an Creta na vantyja n'on Jesús, cha' quen yantiyihan'hin ntyja 'naan' na vantyja n'on. ¹⁴Cüan' ndëëhan na quitsacüentyjee'han na conan'jñ'oon'han joo jñ'oon na conan'jnda' nn'an judíos yo joo jñ'oon na nque nn'an conan'jnda'han na coto'xenhan'. Nn'an na cont'a na nnda', conduihan nn'an na tyi'cuee' n'onhan juu jñ'oon na mayuu'.

¹⁵Nque nn'an na jndë tquen Tyo'ts'onhan na conduihin na ntju' ñuaanhan, ntyja 'naan joochan tsoñ'en nnon conduihan'

na ntju'. Majo' ntyja 'naan nque nn'an na m'aan' n'onhan 'nan natyia, min tyi'cantyja n'onhan Cristo, juu na cotji'han cüenta, min ncüii nnon tyiquitsixuanhan' na ntju'. Ata juu na m'aan' n'onhan yo nin'juu na vicjee' ñuaanhan, m'aanhan' na ty'ahan' na tonnon Tyo'ts'on. ¹⁶Joo nan'ñeen yo na saa' n'onhan, conduehan na cota'jn'aanhin Tyo'ts'on, majo' juu na cotsam'anhan, itsi'man jndyoyuhan' na cotjihhan ntyja 'naan' nquii jon. Ji vaa jndyi ntyjii jon ntyja 'naanhin. Min tyi'nin'quinan'quindëhan na tonnon jon. Min'ncüii nnon ts'ian na ya tyi'xe'cüijnt'uehin ntyja 'naan'han'.

Chuhan' na quitsi'man ts'an jñ'oonmin

2 Majo' ntyja 'nan', ninvito quitsi'man' ndëë nn'an na 'u' vam'an' tyquii' joo jñ'oon na itejndeihaan' na conan'nchu'han' nchu vaa na icanhan' na c'on nn'an na vantyja n'onhan Cristo Jesús. ²Nque nannon tque, quitsu' ndëëhan na quitquen nquehin xjen ntyja 'naan' na cotsam'anhan, c'onhan na conduihan nn'an na tque cont'a cha' ngioo' ngio nn'an ntyja 'naanhan, quinduihan nn'an na jnda' 'nan na cotji'han cüenta. Mantyi c'onhan na xoncüii' n'onhan ntyja 'naan' juu na vantyja n'onhan, ndo' mantyi cüivengiohan nn'an, ndo' mantyi c'onhan na t'man n'onhan quityquii' joo navi' na coquenonhan. ³Ndo' majo'nty nannntcu tque, quitsi'man' ndëëhin na quitsam'anhin yo na xoncüii' n'onhan, min chito

conan'tja'han quintu nn'an, min chito na conduihan nanntcu na nan'cüenonhan xjen na covehan. Ndo' ndëë ntyjencuhin na tyi'tquechen, quinan'manhan ndëë nan'ñeen 'nan na chuhan' na quint'ahan. ⁴Quint'a nanntcu tque nan'min cha' nque ntyjencuhan na tyi'tquechen, ntsi'manhan' ndëë nan'ñeen na quinan'vengiohan s'ahin yo ndahin. ⁵Nque nanntcu tque, quinan'manhan ndëë nan'ñeen na quitquen nquehin xjen ntyja nchu vaa na cotsam'anhin. Na c'onhan na ntju' ntyja 'naan' 'nan na conan'tiuhan, ndo' mantyi quityi'xee' yahan s'ahin yo ndahin, ndo' c'onhan na ya ñuan nan'xuanhan yo tsoñ'en. Ndo' mantyi quinan'man nanntcu'ñeen ndëë ntyjencuhan na quitjue'cjehin ndëë s'ahan, cha' ntscu'han' na nndue nn'an na juu jñ'oon' Tyo'ts'on tyi'quijnt'uehan'.

⁶Macha'xjen juu jñ'oon na jndë tsjö, mantyi nque nn'an ndyua, quitsijnda' nquenhan na quitsam'anhan na xoncüii' n'onhan. ⁷Majo' ncu' tyquii' tsoñ'en na vam'an', quitsa' na ncüaa' n'onhan nchu vaa na icanhan' na c'onhan na cotquenhan cüenta ntyja 'naan' na vam'an'. Xjen na matsi'man' jñ'oon' Tyo'ts'on ndëëhan, quitsa'han' yo na xoncüee' tson' na tonnon Tyo'ts'on, ndo' mantyi na matsa' na juu ts'ian na tsixuan' njon jndyi conduihan'.

⁸Joo jñ'oon na matsi'man' ndëë nan'ñeen, quitsinin' jñ'oon na ntejndeihaan'hin na ngaquehan ntyja 'naan' na vantyja n'onhan, ncüii jñ'oon na tyi'xe'ncyaaahan' na nnduehan na tyi'cüijnt'ue juu

jñ'oon na matsinin'. Na ntsa' na nnda', juu ts'an na tyi'cüji' yahan' jñ'oon na incyaa, ngüejnaan' juu ndo' ntsichenhan' 'ndyo juu na ta'nan jñ'oon tyia na nndëë ntsinin juu nacjo'.

⁹Ndo' nque nn'an na cotey'ntjontyenhan ndëë patrón 'naanhin, quitsu' ndëëhan na quita'nguee'han tsoñ'en 'nan na condue nan'ñeen, cjoo' n'onhan na ngavee' ngio nan'ñeen yo joohan, min tyi'n'an'ntcüe'han jñ'oon ndëë nan'ñeen. ¹⁰Min tyi'ntyueehin 'naan nan'ñeen, majo' quinan'manhan na conan'quindëhin tondëë nan'ñeen. Quint'ahin cha'xjen na matsjö ndö', ee na aa nt'ahinhan', ntyja 'naanhin ntsiquinjonhan' juu jñ'oon na conan'man ntyja 'naan' nquii Tyo'ts'on na conan't'maan' jaa na conduihin na itsin'man jon ñuan njanhan.

¹¹Ee juu naya na tsixuan jon, jndë tityincyoo' jndyoyuhan' ndëë tsoñ'en nn'an. Ntyja 'naan' juuhan' na itsin'man jon ñuan 'naan' minnichen ts'an. ¹²Juu naya'ñeen itsi'manhan' ndëëhë na quitji ntcüe' jaa ntyja 'naan min'cya ro nnon natyia na itsuehan' nacjoo' Tyo'ts'on, ndo' tsoñ'en nnon na cojoo' n'on nn'an na nin'quinan'jonhan yo juu na tsixuan tsonnangue, quitquen nque jaa xjen ntyja 'naan'han, yo na quint'aha tsoñ'en cha'xjen na chuhan' na tondëë nn'an, yo nchu vaa na quitsam'an quii' nt'an nn'an tsonnanguevahin. ¹³Ndo' viochen xjen na cotsam'anntyëhë, cominnt'ö tcüihi na ncüjee' ntcüe' nquii

Jesucristo na conduihin Tyo'ts'on na taquintya na t'man conduihin na itsin'man jon ñuan njanhan. ¹⁴Tyincyaa nquiihin na tue' jon ntyja njanhan, cha' ncüji' ntcüe' jon jaa quii' tsoñ'en 'nan tyia, ndo' cha' ntquen jon jaa na ntju' cüentaa' nquii jon, ndo' na icüji jon jaa yo na ntquen jon nque na condui jaa nn'an ntyja 'naan' nquii jon. Its'aa jon na nnda' cha' na quitquen yantyi jaa na nt'aha ts'ian na ntyja 'naanhan' na ndit'maan' jon.

¹⁵Ninnquii'chen quitsu'man' jñ'oonmin' ndëë nan'ñeen yo juu najnde'i na matsixuan'. Tyi'ntsinchqueen' 'u' na mancyah'an' ndëëhin. Joo nn'an na tyi'nin'quinan'jñ'oon'han jñ'oon 'ndyo', cuan' ndëëhin, min tyi'ninncyaa' na ncüji' ts'an cüenta na tyi'quinjon condui 'u'.

Ts'ianmin icanhan' na quint'a

3 Nque nn'an na vantya n'on Cristo, quitsa' na cañjoon' n'onhan na quitjue'cjehin tondëë nanm'ann'ian yo nin'ndëë nn'an na cotsantya nanquen' nan'ñeen, quita'nguee'hin ntyja 'naan tsoñ'en, ndo' na c'on cjehan na nt'ahin minnichen ts'ian na ya na conan'jnda' nanm'ann'ian'ñeen. ²Min tanan'neinhan jñ'oonvi' nacjoo' min'ncüii ts'an. Majo' joo nn'an na chohan tyia' yo ntyjehan, quinan'chonhan na nan'ntycüiihan tyia' 'naan nan'ñeen ndo' na quint'ahan ncüii cüii nnon naya yo nn'an. Ndo' ndëë tsoñ'en nn'an quinan'manhan na ya ñuan nan'xuanhan.

³Ee mantyi jaa ndyu na toxen'chen tom'an na tataa' nn'ön

nchu vaa na nt'ue ts'on Tyo'ts'on na c'ön, tatota'nc'ue 'nan na nt'ue ts'on jon. Jñ'oon na tonan'man nn'an ndëähë, tju'ndya'han' jaa nato na tyi'ya. Joo natyia na tovineiin' nn'ön yohan' yo cüii nnon natyia na nt'ue jndyi ts'on ts'an na nin'quits'aa juu, totye'ntjöntyën ndëehan', ninnquii'chen tonan'jön yo tsoñ'en nnon 'nan tyia. Tonan'tëë' nn'ön nn'an, tondijndö joochan ndo' mantyi nquehan tondijndohan jaa. ⁴Majo' nquii Tyo'ts'on na conduihin na itsin'man jon ñuan njanhan, juu xjen na s'aa jon na tityincyoo' na ya ñuan tsixuan jon yo ntyja njanhan, yo juu na vi'nchjii jon nn'an, ⁵juu xjen'ñeen sin'man jon ñuan njanhan. Min chito s'aa jon na nnda' ng'e jaa jndë jnt'a 'nan na ya jndyi na tonnon jon. S'aa jonhan' xeng'e nty'ia ro nn'an nchjii jon. S'aa jonhan' juu xjen na tyincyaa jon na tui xco jaa na tman jon jaa, yo ntyja 'naan' juu najndei na condui nquii Espíritu Santo. ⁶Ndo' ntyja 'naan' nquii Jesucristo na conduihin na itsin'man jon ñuan njanhan, jo' nquii Tyo'ts'on tyi'vacuaa xjen na incyaa jon Espíritu Santo quii' nn'ön. ⁷Ng'e juu naya na condui Jesucristo, jo' na iquen Tyo'ts'on jaa na tajnan nan'xuan. Ndo' na nnda', incyaahan' na itsiquindaa' jon jaa na tyi'quintycüii na cota'nt'ö yo ñuan njanhan, 'nan na contyjatycüii' nn'ön na ncy'ön cüentahan'.

⁸Joo jñ'oonmin' conduihan' jñ'oon na mayuu', ndo' nque nn'an na vantyja n'onhan Tyo'ts'on, nt'ue ts'ön na jaa' quitsinin'han' ndëehan

cha' nnan'chonhan na nt'ahan ncüii cüii nnon ts'ian na ya. Ee joo jñ'oonmin' njon jndyihan', ndo' t'man naya nan'xuanhan' na ntejdeihan' tsoñ'en nn'an. ⁹Majo' juu jñ'oon na conan'nein nn'an na vay'oonhan' nn'an na ic'onhan'hin yo ntyjehan, oo na conan'nchu'han nin nn'an tsjan na jndyocahan' na tuihan, oo na conan'tja'hin yo ntyjehan nchu vaa na itsi'man ncüii 'ndyo jñ'oon na tquen Moisés, 'u' tyi'ntyii' 'u' ntyja 'naan' na cotji' nan'ñeen cüenta. Ee joo jñ'oonmin' tyi'quitejdeihan' ts'an, ve' jn'aanhan'.

¹⁰Ncüii ts'an na incyaa jñ'oon na ntyja 'naan'han' na ic'onhan' nn'an yo ntyjehan na vantyja n'on, ncüii oo aa ve jnda na quitsiqui'man'hin, ndo' xe aa tyi'quitsijñ'oon' juu jñ'oon na matsu' nnon juu, cüji'hin quii' nt'anho'. ¹¹Ee ndëë ncüji' cüenta na juu tsan'ñeen tyi'ndyoyu nato na m'aan juu, juu njan na its'aa juu, it'uuihan'hin.

Jñ'oon na itsiqui'maan' Pablo Tito

¹²Ya na njñön juu ntyjëähë Artemas oo Tíquico na m'an', quitsichon' na ngaquindya' ja tsjoon Nicópolis, ee jndë sijnt'a na juu tsjoon'ñeen, jo' ngenenön ngeetein. ¹³Juu Zenas, tsan na tsintyjaa' jñ'oon 'naan nn'an, yo juu Apolos, xjen na nndui'han na m'anho', ncyaho' tsoñ'en na icanhan'hin cha' ndëë nc'ohan na tonnonchen nato na ñjonhan, na min'cüii 'nan tyi'quitsitjahan'hin. ¹⁴Ee nque ntyjëähë na vantyja n'on Jesús, icanhan' na cjoo' n'onhan na quint'ahan ncüii cüii nnon 'nan naya, ndo' quitejndei'n nque nn'an na itsitja jndyihan' 'nan na ninjnt'uehan,

ee xe na aa tyi'quint'ahan na nnda', juu na vantyja n'onhan itsijonhan' juuhan' cha'vijon ts'oon na tatë cove'.

Incyaa Pablo ts'on 'naan' jon ndëëhan

¹⁵Tsoñ'en ntyjëëhë na vantyja n'on Jesucristo na m'anhan

ntjoohin yo ja, concyahin ts'on 'naanhan nnon'. Ndo' mantyi ncyaa' ts'on njan ndëë nque nn'an na conan'vengiohan já ng'e na mantyi vantyja nn'õn jon. Juu naya na tsixuan nquii Tyo'ts'on, ncyaa jon na nnan'xuanho'han'.

Tson Na Scüenon Pablo Na M'aan Filemón

Incyaa Pablo ts'on 'naan' jon nnon Filemón

¹Maja Pablo macüji tsonvahn na matscülenöghan' na m'an' Filemón, 'u' na condui 'u' ts'an na matsijon 'u' yo ts'ian na mats'a. M'an ja vancjo ng'e na condui ja ts'an cüentaa' Jesucristo. Juu ntyjëähë Timoteo itsijonhin yo juu jñ'oonva na macüji. ²Ndo' mantyi mancyä ts'on njan nnon juu ntyjëähë tsanscu Apia yo nnon juu ntyjëähë Arquipo na mantyi conduihin sondaro 'naan' Jesucristo, ndo' yo ndëë nn'an na conduihin tmaan' cüentaa' Tyo'ts'on na covatjonhan va'. ³Nquii Tyo'ts'on na conduihin tyëähë, yo nin'nquii Jesucristo na conduihin na itye'ntjon jon jaa, juu naya na conduihan yo nin'juu na tajñuaan' ts'onhan, ncyahan na nnan'xuanho'han'.

Vi'nchjii jndyi Filemón nn'an

⁴U' ntyjë, xjen na matsinën nnon Tyo'ts'on, ninquii'chen na mancyä naya jon na mavañjoon' ts'ön 'u'. ⁵Condue nn'an nnön ntyja 'naan' juu na vantyja tson' nquii Jesús na conduihin na itye'ntjon jon jaa

yo na vi'nchji'hin, ndo' mantyi matsa'han' yo tsoñ'en nn'an na iquen jonhin na conduihan cüentaa' nquii jon. ⁶Mac'an nnon Tyo'ts'on na juu na mavantyja tson' Cristo ngay'oonhan' 'u' na yantychen ncüaa' tson' ntyja 'naan' joo na ityio Tyo'ts'on jn'aan na coy'ön cüentahan' ng'e na condui jaa cüentaa' nquii Jesucristo. ⁷U' ntyjë, juu na vi'ntyji' nn'an, t'man vaa na ncyaaahan' na nën yo na may'ön na t'man ts'ön na nnda' tsixuan', ee ntyja 'naan' na vi'ntyji' nn'an, jo' itsiteinhan' ñuaan 'naan' nque ntyjëähë na vantyja n'on Jesucristo, yo tsoñ'en 'nan na matsa' ntyja 'naanhin.

Ican Pablo vi naya'ñeen ntyja 'naan' Onésimo

⁸Mang'e juu jñ'oon ya'ñeen na conan'nein nn'an nnön ntyja 'nan', min na vaa najndö na ncyaa Cristo na condui ja ts'an na i'ua jon ts'ian nnön na cjöncyä jñ'oon naya 'naan' jon na ntsjö na quitsa' 'nan na chuhan', ⁹majo' min na nnda', yantyi ntyji na ntc'an na quitsa' vi nan'ñeen ng'e na vi'ntyji' nn'an. Mancö Pablo, nein na tsantque

ja ndo' na m'an vancjo xeng'e na condui ja ts'an ntyja 'naan' nquii Jesucristo. ¹⁰Juu naya na mac'an nnon', iv'aahan' nquii Onésimo. Ee viochen xjen na m'an vancjo ntjoohin, siu' juu jñ'oon na totsineh nnon juu. Nein vantyja ts'on juu Jesucristo, ndo' na nda', jo' condui ja tye juu.

¹¹Juu juu ngeue na toxen'chen s'aahan' ntyji' ntyja 'naan' juu na conduihin ts'an na tyi'cüijnt'uehin quityquii' ts'ian 'nan'. Majo' naneihin ntyja njan ve jaa, mancu' ndo' mantyi ncö, t'man nninjt'uehin. ¹²Majñön ntcü'ëhin na m'an', ndo' mac'an nnon' na cyon' cüentahin na cha'vijon ncö na mayon' cüenta. ¹³Vi jndë vantyja ts'on juu Cristo, s'aahan' na nt'ue jndyi ts'ön na ntsintjöh'in. Nnda' matsitiu cha' ntyja na ndiquindë na ntejdei' ncu' ja juu xjen na nty'i vancjo tsojnaan' na mancyaa jñ'oon naya ntyja 'naan' Jesucristo, juu juu nndinonhin na ntye'ntjon juu nnön. ¹⁴Majo' min tyi'nin'quitsintjöh'in na chito yo jñ'oon 'nan', chito na nninncyah'in na ntejdei juu ja ng'e na maju 'u', majo' na ntsa'han' xeng'e ncu' nt'ue tson'. ¹⁵Ndëë nts'aahan' na ve' vitan' xjen na sitycyaa'h'in nnon', majo' naneihin na ngyon' ntcüe' cüentahin, mancha'chen xjen ntjohin yo 'u'. ¹⁶Nanein chito xia'ntyti na conduihin ncüii ts'an na itye'ntjon juu nnon', nein conduihin ncüii ty'iu' na ve'nchjii Tyo'ts'onhin. Ja vi'nchji jndyihin, majo' 'u' chuhan' na mat'manntyichen nchji' yohin, navejndyee ng'e na conduihin ts'an na itye'ntjon juu nnon', ndo' na

jndë ve na mantyi conduihin ts'an na cüajon vantyja ts'on juu Jesús cha'xjen ncu'.

¹⁷Mang'e na nda', xe na aa macüji' cüenta na condui ja ts'an na nin'ncüii matye'ntjöh'n nnon Jesucristo yo 'u', yajo' cyon' ntcüe' cüenta juu Onésimo na cha'vijon ncö na mayon' cüenta. ¹⁸Ndo' mantyi xe na aa vaa 'nan na tyi'quichuhan' na s'aa juu ntyji', oo xe na aa chujnan juu xoqitu' nnon', quityi' cüenta xoqitu'ñeen na ncö chöjnanhan' nnon'. ¹⁹Ja Pablo, ndöhin matyiö xuë, ja nddyiön na chujnan juu. Min tyi'icanhan' na nts'a na cañjoon' tson' na t'manntyti chu'jnan' nnön, ee ntyja na condui 'u' jnda Tyo'ts'on, jo' na chu'jnan' nnön. ²⁰Jo' nanein, 'u' ntyjë, ng'e na condui 'u' ts'an na vantyja ts'on, quitsa' vi naya'ñeen na mac'an nnon' ng'e na vi'ntyji' Cristo, juuhan' nninncyaaahan' na tein ro quityquii' ñuan njan. Jo' ntyja 'nan' ncy'ön na jndö quityquii' joo 'nan na maquenön.

²¹Ndö' vaa jñ'oon na macüji ng'e ntyjii' ya ts'ön na jndyentyichen 'nan na ntsa', chito ve' xia'ntyti cha'xjen juu 'nan na mac'an.

²²Ndo' mantyi vaa ncüiichen naya na nin'c'an nnon'. Ntyja ts'ön na ncjöquinty'ia ja 'o'. Jo' vi naya'ñeen quitsijnda' ncüii v'aa najon na nc'ön ya yo 'o'. Jo' quinan'neinho' jñ'oonvahin nnon Tyo'ts'on, cha' xe na aa nt'ue ts'on jon nninncyaa jon na nguënön na m'anho'.

**Incyaa Pablo ts'on 'naan'
jon ndëehan**

²³Juu Epafras, incyaa jon ts'on 'naan' jon ndëëho'. Ntjoo m'aa

jon vancjo yo ja jnaan' na incyaa
 jon jñ'oon naya 'naan' Cristo
 Jesús. ²⁴Ndo' mantyi Marcos,
 Aristarco, Demas yo nin'Lucas,
 coninncyahin ts'on 'naanhin
 ndëëho'. Joohin conan'jonhin

yo ja quityquii' juu ts'ian 'naan'
 Tyo'ts'on.
²⁵Nquii ta Jesucristo na
 conduihin na itye'tntjon jon jaa,
 quityio jon jn'aanho' na ncüii cüii
 'o'.

Tson Na Ty'on Nn'an Hebreos Cüenta

**Tyo'ts'on si'man jon ndëë
nn'an nchu condui jnda jon**

1 Ndyu na toxen'chen, jndye jnda
totsinin Tyo'ts'on ndëë ndochihi
yo jndyue nque nn'an na toninncyahan
jñ'oon 'nan na xejnda ngüentyja na
nguaa. Jndye vaa nnon na totsiquindy
jonhan ntyja 'naan' 'nan na itsijnda'
jon na nts'aa jon. ²Majo' nanein
ndyu na mats'ia, yo jñ'oon 'ndyo jnda
nquii jon, itsi'man jon ndëë ntyja
nchu vaa conduihin. Nquii jnda jon
tquen jon tsjö'ndue yo tsonnangue, yo
nin'tsoñ'en 'nan na m'aan. Ndo' t'ua
Tyo'ts'on ts'ian na tsoñ'en nnon na jndë
tquen jon, macüentaa' jnda jonhan'.
³Nquii Tyo'ts'on manin' conduindui'
na quixueehin, ndo' Jnda jon cüajon
conduihin. Tsoñ'en na condui nquii
Tye jon, cüajon conduihin. Nquii jon
ivantyjee' jon tsoñ'en na tqen Tye jon
yo ntyja 'naan' jñ'oon' jon na t'man
najndei conduihan'. Vi najndë na tue'
jon na s'aa jon ts'ian cha' ndëë ntsit'man
ts'on Tyo'ts'on jnan nn'an, tacjo jon
tontyjava ngiaa' Tyo'ts'on, nquii jon na
taquintyja na t'man conduihin.

**Njonntyichen condui jnda
Tyo'ts'on chichen ángeles**

⁴Ng'e na nnda', iquenhan'hin na
njonntyichen conduihin, chichen

ángeles, cha'xjen xuee' jon na
siquindaa' tye jonhin, njonntyichen
tsixuanhan', chintyi nguee joo
ángeles'ñeen. ⁵Ee vaa jñ'oon'
Tyo'ts'on na jndui na tso jon nnon
jnda jon:

Xia'ntyi nquii 'u' condui 'u' jnda,
xeevahin ma'ua ts'ian nnon' na
cüejon matyentjon' yo ja.

Majo' minjon tacotso jon jñ'oon
nnon ncüii ángel cha'na juu
jñ'oon'ñeen na tso jon nnon jnda
jon. Itso jon:

Ja nts'a na ncüaa' n'on nn'an na
condui ja tye jon, ndo' juu jon
conduihin jnda.

⁶Ndo' mantyi vaa ncüiiichen jñ'oon
na tso Tyo'ts'on xjen na jñon jon
jnda jon na ninncüii ts'onhin
quii' nt'an nn'an na m'an nnon
tsonnangue, tso jon:

'O' ángeles, tsoñ'enho'
quitongityeho' nnon jnda.

⁷Majo' ya na itsinin Tyo'ts'on ntyja
'naan' joo ángeles 'naan' jon, itso jon:

Mats'a na joo ángeles njan cje
rohan cha'xjen na cje ro
m'aan jndye.

Cotyentjonhan nnön ndo'
itsijonhan'hin cha'vijon
tsachon.

⁸Majo' nnon nquii jnda jon ñoncyaa
tso jon. Itso jon:

'U' jnda, Tyo'ts'on condui 'u'.

'U' ntyja na matye'ntjon',
tyi'xe'quintycüiihan'.

'U' matye'ntjon' cha'xjen na
chuhan'.

⁹'U' nein' na quits'aa ts'an
cha'xjen 'nan na chuhan'.

Majo' jndo' joo ts'ian tyia na
cont'a nn'an.

Mang'e jo', ja Tyo'ts'on na
matye'ntjön 'u',

mancya na t'manntyichen na
nein' 'u' yo nty'iu' na vantyja
n'onhan ja.

Ndö' vaa jñ'oon na tso jon nnon
jnda jon. ¹⁰Mantyi ndö vaa ncüiichen
jñ'oon na itso Tyo'ts'on nnon jnda jon:

'U' na matye'ntjon' tsoñ'en,
xjen na tye' tsoñ'en, tquen'
tsonnangue.

Mantyi tsoñ'en na covityincyoo'
tsjö'ndue,
ma'U' tquen'han'.

¹¹Nngue'ntyja xjen na juu
tsonnangue yo tsjö'ndue,
ntscüejndyohan' juuhan',
majo' 'U' m'an' ndo' m'an'.

Joochan' ndi'ndaa'n'enhan'
cha'vijon ndiaa ntsa.

¹²Ndo' cha'xjen ts'an na
itscüejndyo juu ndiaa' juu na
ntcüe juu ndiaa xco,
mannda' vaa itsijonhan' na
ntscüejndyo' tsonnangue yo
tsjö'ndue.

Majo' ng'e na mancha'xjen na
m'an',

mang'e jo' tyi'je'canhan' na
ngüejndyo 'u'.

Nnda' jñ'oon na tso Tyo'ts'on nnon
jnda jon.

¹³Majo' min'jon tatso jon ncüii
jñ'oon nnon cüii ángel cha'xjen juu

jñ'oon na tso jon nnon jnda jon. Itso
jon nnon juu:

Quijman' ndöhin nc'ia ntyjaya
najibon na tojnaan' na ngitoxën
viochen xjen na nque nn'an
yo nin'yotyia na conan'vehan
nacjo', ncju'cjëhin.

Jñ'oonmin' tso Tyo'ts'on nnon
jnda jon. ¹⁴Yajo' joo ángeles,
¿Nchu vaa na nan'xuanhan?
Joochan ninnquii'chen conduihin
na cotye'ntjonhan nnon Tyo'ts'on.
I'ua jon ts'ian nndëehan na
condyotejndeihaan joo nn'an na
itsiquindaa' jonhan na tyi'jon
quintycüii na cotando' ñuan
'naanhan.

**Juu na itsin'man Tyo'ts'on
ñuaan nn'an, toncuu' jndyi xe
na aa tyi'quinan'jñ'öön'han'**

2 Mang'e juu jnda Tyo'ts'on
njonntyichen conduihin,
chichen ángeles, jo' chuhan' na
quitquënntyëchën cüenta joo jñ'oon
na condyëë na tyincyaa jnda jon,
ng'e xe na aa tyi'n'an'jñ'öön'han',
ngitsuu' nn'önhan', ndo'
n'ndyëëhan'. ²Ee juu jñ'oon'
Tyo'ts'on na ico'xenhan' na tyincyaa
ángeles joochan' ndëë nn'an, njon
jndyi tonduihan'. Ndo' ncüii ncüii
nnon jñ'oon'ñeen na totsitja ts'an
ntyja 'naan'han', min tyi'cüanguee'
juuhan', tot'uuihan'hin cha'xjen
na chuhan'. ³Mang'e na nnda', xe
na aa tyi'cotquën ya cüenta juu
jñ'oon ntyja 'naan' Jesucristo,
tanchu ya nt'aha na ngit'ë na
tyi'nt'uui Tyo'ts'on jaa. Ee nquii
Jesucristo tyincyaa jndyee jon
jñ'oon na njonntyichenhan' na ntyja
'naan'han' na itsin'man Tyo'ts'on

ñuaan nn'an. Ndo' nque nn'an na tondye jndyee juu jñ'oon'ñeen, tonan'quindyiihan jaa ntyja 'naan'han'. ⁴Ndo' nquii Tyo'ts'on jndye nnon min na tots'i'man jon na juu jñ'oon'ñeen na toninn'cya nan'ñeen conduihan' na mayuu'han'. Ee tont'ahan ts'ian t'man na tyi'je'quinduihan' ntyja 'naan' najndë nquehan, yo jndyechen nnon na tont'ahan na tots'aahan' na vacue tom'aan' n'on nn'an na jnty'iahinhan'. Tui na nnda' ng'e tyincyaa Tyo'ts'on juu najnde'i na condui nquii jon ndëëhan. Ndo' nquii Espíritu Santo, itsiquindaa' jon ncüii cüii nnon ts'ian'ñeen nan'ñeen na tondëë tont'ahan jndye nnon ts'ian na ya cha'xjen na nt'ue ts'on nquii jon.

**Jesucristo totsixuan jon
cha'na condui jaa ndö**

⁵Majo' tsonnangue xco ya na nguaahan', na ntyja 'naan' juuhan' na conan'nën, chito na tyincyaa Tyo'ts'on na joo ángeles ngitoxenhan. ⁶Ng'e vaa jñ'oon nnon tson Salmos na sinin David nnon Tyo'ts'on, itso jon.

Já nn'an min tyi'quinjon condui já. Ndo' ng'e na nnda' ¿Ndu na jen m'aan' tson' ntyja nján?

Ndicüaa' ts'ön nin 'nan condui já nn'an na mavantye'je' já.

⁷Chjochen xjen sijnda' na t'manntyi condui ángeles, chintyi já nn'an, majo' chito na ninnquii'chen na nguaa na nnda'.

Ee ndëcya nntsa' na nndit'maan' já,

ndo' mantyi jndë sijnda' na já ngitoxén tsoñ'en na jndë tquen'.

⁸'U' jndë sijnda' na já ntye'ntjón tsoñ'en na jndë tquen'.

Nnda' jñ'oon na tji David. Majo' quitquenho' cüenta na tso jon na jaa nn'an ntye'ntjón tsoñ'en na min. Ndo' na nnda' vaa, itsiquindyihan' ta'nan 'nan jnty'iihan' na tyi'c'oonhan' nacje 'naan nn'an. Majo' ata xjen nein tacobnty'ia na nguaa na nnda'. ⁹Majo' ntyja 'naan' Jesús, cotquën cüenta na chjovi'xjen tquen Tyo'ts'on na tyí't'man tonduihin yo ntyja 'naan joo ángeles. Majo' naneihin, nquii Jesús, taquintyja itsiquinjonhan'hin yo na itsit'maan' Tyo'ts'onhin ng'e na tyincyaahin na tquiihan'hin na tue' jon. Tui na nnda' cha' ntyja 'naan' juu naya na condui Tyo'ts'on, jo' na t'uuihan' jon na tue' jon ntyja 'naan' jnanhan.

¹⁰Ee ng'e nquii Tyo'ts'on, tsoñ'en nnon na min na tquen jon, m'an ndo' m'adhan'. Nt'ue jndyi ts'on jon na nque nn'an na conduihan ntsinda jon, nnan'jonhan juu na condit'maan' jon. Ng'e na nnda', tcanhan' na c'ua jon ts'ian nnon Jesús na quenon jon navi' tman, cha' ntyja 'naan' juuhan' ntquenhan'hin na quindë conduihin na ntsin'man jon ñuaan nn'an. ¹¹Ee nquii jon na iquen nn'an na conduihan ñuan nquii', ndo' mantyi yo nin'nque nn'an na conduihan ñuan nquii'han, vehan ninncüii tyehan. Mang'e jo' neiin' Jesús na tso jon na condui jaa ntyje nquii jon. ¹²Ee cha'vijon nquii Jesús sinin jon nnon Tyo'ts'on juu jñ'oon na jndui, itso jon:

'U' Tye', ntsinën ndëë ntyjō ncō
ntyja 'nan',
quii' juu tmaan' nn'an na
conan't'maan'han 'u',
ngita alabanza na mats'a na
njon 'u'.

¹³Ndo' ndō vaa ncüiichen jñ'oon
jndui, itso jon:

Ja nquii Tyo'ts'on mantya ts'ön.
Ndo' mantyi vaa ncüiichen
jñ'oon na jndui, itso jon:
Ndō m'an ja yo nn'an na incyaa
Tyo'ts'on na conduihin
ntsinda.

Nnda' tso joo jñ'oon'ñeen.

¹⁴Jaa na condui ntsinda jon,
nan'xuan si'ts'o ndo' neon'. Mang'e
jo', mantyi nquii Jesús tuihin
na ts'anhin na chu jon si'ts'o
ndo' neon'. Tyincyaa nquiihin na
jnan'cuee' nn'anhin, cha' ntyja
'naan' na tue' jon, ndëë ntsityuui' jon
juu najndei na tsixuan yutyia na
its'aa juu na covjê. ¹⁵Ndo' ng'e na
nnda', tsoñ'en nn'an na conan'qui
n'onhan jon, itsiquindyaa jonhan
na m'anhin na coviquityuehan
na ncüjehan. Majo' nque nn'an na
tyi'quinan'qui n'onhan jon, joohan
mancha'chen xjen m'anhin na
ncyaaahan na ncüjehan. ¹⁶Majo'
nquii Jesús, chito tyjee' jon
tsonnanguevahin na ntejndei jon
joo ángeles na cotye'ntjonhan nnon
Tyo'ts'on. Jndyo jon na ntejndei jon
jaa nn'an na vantyja nn'ön jon na
condui jaa tsjan 'naan' Abraham
na jndyocahan'. ¹⁷Mang'e jo' ntyja
'naan tsoñ'en, tcanhan' na nquii
Jesús, cüejon ntsixuan jon cha'xjen
jaa ntyje jon cha' ndëë nduihin
tyee tque na taquintyja na t'man
tondëehë, ncüii tyee na nty'ia rö

ntyjii jon ndo' na itsiquindë jon
tsoñ'en jñ'oon na itsinin jon. Ndo'
ng'e na conduihin na nnda', jo'
nque nn'an na vantyja n'onhan
jon, nndëë ntsit'man ts'on Tyo'ts'on
jnan na nan'xuanhan, ng'e nquii
Jesús tyincyaa jon na tue' jon ntyja
'naanhan. ¹⁸Ng'e na toquenon jon
navi' xjen na sichon yutyia na
quityii'han' ng'eehan' jon, jo' nndëë
ntejndei jon jaa mincyaa ro xjen na
itsichon yutyia na ityii' juu ng'ee
juu jaa na quinan'tja jaa.

Njonntyichen condui Jesús, chichen Moisés

3 Mang'e jo', 'o' ntyjê na
jndë tquen Tyo'ts'on 'o' na
conduiho' cüentaa' jon ndo' na
iqueen' jon 'o' na quinan'jonho'
yo jon quiñoon'ndue, chuhan' na
chen jndyi c'oon' n'onho' ntyja
'naan' Jesús. Ee jñon Tyo'ts'onhin
ndëë nn'an tsonnanguevahin,
ndo' t'ua jon ts'ian nnon Jesús na
quitsiquindy jon jaa juu jñ'oon
naya na vantyja nn'ön, ndo' na
conduihin tyee na taquintyja na
t'man tondëehë. ²T'ua Tyo'ts'on
ts'ianmin' nnon Cristo, ndo'
siquindë jonhan' cha'xjen nquii
Moisés siquindë jon ts'ian na
t'ua Tyo'ts'on nnon jon quii'
nt'an nn'an Israel na conduihan
cüentaa' Tyo'ts'on. ³Ee ntyja
'naan' juu ts'ian na condui Jesús,
njonntyichen conduihin, chichen
Moisés. Ndo' na nnda' vaa na
tsixuan jon, itsijonhan'hin cha'na
ts'an na itsia v'aa. Nquii tsan'ñeen
njonntyichen conduihin, chichen
juu v'aa na sia jon. ⁴Ndo' m'an
nn'an na cont'a ts'ian 'naan'

Tyo'ts'on, cha'na tots'aa Moisés, majo' tsoñ'en ts'ian'ñeen, nquii Tyo'ts'on itsijnda' jonhan'. ⁵Juu Moisés'ñeen tonduihin cha'vijon ts'an na itye'ntjon na siquindë jon quii' ts'ian 'naan' Tyo'ts'on. Juu ts'ian na tots'aa jon na tocüji' jndyoyuhan' ntyja nchu vaa na nts'aa Tyo'ts'on ndëcyachen. ⁶Majo' nquii Cristo, conduihin cha'vijon jnda ts'an na t'ua jon ts'ian nnon juu na co'xen juu vaa' jon. Ndo' jaa condui juu v'aa'ñeen xe na aa yo na xoncüee' nn'ön na contjotyen jaa na vantyja nn'ön ata xjen na nndyo nda' Cristo. Ndo' yo na nën rö na mantya nn'ön na nguua na nda'.

Sijnda' Tyo'ts'on na nque nn'an cüentaa' jon nta'jndyee ñuaanhan

⁷Icanhan' na c'oon' nn'ön juu jñ'oon na jndui na tso Espíritu Santo, na itsiquindyihan':

Xeevahin, xe aa condyeho' na itsiqui'maan' Tyo'ts'on 'o',

⁸Yajo' tanan'que' n'onho' juu jñ'oon na itsiquindyi jon 'o' cha'xjen tont'a ndochiiho' juu xjen na tomandyi'han juu ndyuaa na xjen cova'.

Juu xjen'ñeen totquenhin xjen 'naanhin Tyo'ts'on na njnty'iahan na aa ntycüii na t'man ts'on jon yohan.

⁹Ng'e na nda', nquii Tyo'ts'on sinin jon ntyja 'naan nan'ñeen:

Venn'an ndyu na totquenhan xjen 'naanhan na njnty'iahan na aa ntycüii na t'man ts'önhan. Nnda' tont'ahan min na tojnty'ia ndëihin ncüii ncüii nnon ts'ian t'man

na tots'a na tots'i'manhan' ndëehan na t'man condui ja.

¹⁰Mang'e jo' t'ön na v'i nanmin', ndo' ng'e jo' tsjö: “Mancha'chen xjen cont'ahan ncüii ncüii nnon na tyi'quint'ue ts'ön, min tyi'nin'quitquenhan cüenta nato na sijnt'a cüentahan.”

¹¹Ndo' jnaan' na jndë siv'ihan, jo' jaa' jñ'oon tsjö na xe'quitscüe'jndyöhan' na tyi'jon xuee ninncyä na nc'oque'han najjon na jndë sijnt'a na nta'jndyeehan.

Jñ'oonmin' na sinin Tyo'ts'on.

¹²Ve' ng'e jo', 'o' ntyjë na vantyja n'onho', quitquen ya yaho' cüenta na tanin ncüii 'o' m'aan juu na tyia jndyi ñuan tsixuan juu na tyi'covantyja ts'on juu nquii Tyo'ts'on na vando', na ntsitycyaa'hin ntyja 'naan' jon. ¹³Majo' nque ntyjeho' na vantyja n'on, 'o' ñoncyä vaa quint'aho'. 'O' 'io 'io quinan'qui'maan'ho'hin viochen xjen na incyaa Tyo'ts'on na vanaan na ntquën cüenta jñ'oon na itsi'man jon ndëë. Ee xe na aa nnt'a na nda', yajo' joo ts'ian'ñeen ntscu'han' na juu 'nan natyia ntsivi'nn'anhan' jaa ndo' min taje'quinan'que' nn'ön na tonnon jon. ¹⁴Ee xe na aa ntjotyen jaa na conan'qui nn'ön Cristo cha'xjen tont'a xjen najndyee na tye' na covantyja nn'önhin, yajo' tsoñ'en na itsixuan jon, nnan'jñon yohin ntyja 'naanhan'.

¹⁵Itsi'manhan' na nda' ng'e ncüiichen jñ'oon' Tyo'ts'on, nda' vaa na itsiquindyihan'. Itsohan':

“Nanein i'man Tyo'ts'on 'o',
 quitquen ya yaho' cüenta
 jñ'oon na itsiquindi jon 'o'.
 Xe na aa condyeho' jñ'oon
 na itsiquindi Tyo'ts'onho'
 nanein,
 tyi'nan'que' n'onho' nnon jon
 cha'xjen tont'a nque nn'an
 Israel'neen na jnan'vehan
 cjoo' jon.

Ndó' vaa jñ'oon sinin Tyo'ts'on.
¹⁶Ndo' ¿Nin nn'an nan'neen na
 tondyehin jñ'oon na totso jon,
 majo' tonan'que' n'onhin nnon
 jon? Manqueto nn'an na totsantyja
 toxen' Moisés xjen na tji' jonhin
 ndyuua Egipto. ¹⁷Venn'an ndyu
 totsiv'ii Tyo'ts'on joo nan'neen na
 tonan'que' n'onhan na tatyihan
 nquenhan jñ'oon na totsiquindi
 jonhan. Jo' tyincyaa jon na
 ncüii ro ncüii rohan tovjehan
 viochen xjen na toma'ndyi'hin
 juu ndyuua'neen. ¹⁸Ndo' ¿Nin
 nn'an nan'neen na sinin Tyo'ts'on
 jñ'oon nquii' ndëehan na tyi'jon
 xuee ninncyaa jon na nc'oque'han
 najon na jndë sijnda' jon na
 nta'jndyeehan? Manquentyi nn'an
 na tyi'quita'nguee'han jñ'oon na
 tqwen jon. ¹⁹Yajo' itsi'man nquii'han'
 ndëehë, tsojnaan' na tyi'cantyja
 n'onhan jñ'oon na siquindi
 Tyo'ts'onhan, jo' na tatincyaa jon
 na ntsaque'han juu ndyuua na jndë
 tco' jon 'ndyo jon na ntsiquindaa'
 jonhan' joohan.

**Jndë sijnda' Tyo'ts'on na nque
 nn'an cüentaa' jon nta'jndyeehan**

4 Mangiö na tco' Tyo'ts'on 'ndyo
 jon na nndë nc'ön na m'aan
 jon najon na nancoo' na nta'jndyëë.

Mang'e jo' icanhan' na quitquën
 jndyi cüenta na tyi'nan'que' nn'ön
 na tonnon jon cha'xjen na tont'a
 joo nan'neen, ee xe na aa cont'a na
 nnda', je'ncyaa jon na ntsac'ë na
 m'aan jon. ²Mantyi jaa macondyëë
 jñ'oon naya cha'xjen nque nn'an
 Israel'neen tondyehin nchu vaa na
 nc'onhan najon na m'aan jon. Majo'
 juu jñ'oon'neen tatejndeiha'n'hin
 ng'e tatëntyja n'onhan juuhan'.
³Majo' jaa na covantyja nn'ön
 jñ'oon na incyaa Tyo'ts'on, jndë
 cotsac'ë najon na m'aan nquii jon
 na nta'jndyëë. Majo' nque nn'an
 Israel, ta'nann jndëë tyeque'han
 najon na itso jon na nta'jndyeehan,
 ee vaa jñ'oon na tso jon ntyja
 'naanhin:

Jnaan' na jndë siv'i jahin,
 jo' jaa' jñ'oon na tsjö na
 tyi'je'quitscüe'jndyöhan' na
 tyi'jon xuee ninncyaa na
 nc'oque'han najon na jndë
 sijnt'a na nta'jndyeehan.

Ndó' jñ'oon na tso Tyo'ts'on
 ntyja 'naan' nan'neen. Majo' ntyja
 'naan' jon, vi na jndë tqwen jon
 quiñoon'ndue yo nin'tsonnangue,
 tyincyaaahan' na neiin' jon,
 cha'vijon ts'an na vajndyee. ⁴Ee
 quii' jñ'oon' jon na jndui, vaa
 jñ'oon ntyja 'naan' juu xuee na
 jndë ntyque'. Itsohan' na nin'yon
 xuee tqwen jon quiñoon'ndue,
 tsonnangue, nn'an yo quioo' yo
 nin'tsoñ'en 'nan na min. Ndo' xee
 na jndë ntyque' ta'nann ncüiichen
 nnon 'nan na tcanhan' na quits'aa
 jon, jo' ta'jndyee jon. ⁵Ndo' mantyi
 quii' jñ'oon'neen na jndui, sinin
 Tyo'ts'on ntyja 'naan nn'an Israel na
 tonan'jonhin yo Moisés. Itsohan':

Tyi'jon xuee ninncyaa na ngoque'
nanmin' navijon na jndë
sijnt'a na nta'jndyeehan.

⁶Yajo' ninvaa na vanaanchen
na nnan'jon nn'an yo Tyo'ts'on
naijon na nta'jndyeehan ntyja
'naan' nquii jon. Majo' joo nn'an
na tyenan'jonhan yo Moisés,
tatyincyaaahan' na nta'jndyeehan
ntyja 'naan' Tyo'ts'on ng'e
tata'nguee'han jñ'oon na tso jon.
⁷Mang'e na nnda', covityincyoo'
jndyoyu na nnda' vaa ng'e jndye
ndyu jndyocahan' ndo' sijnda'cya
jon ncüiichen xjen na nta'jndyee
nn'an ntyja 'naan' jon. Juu
xjen'ñeen itsiquijndyu jonhan'
xeeva, cha'xjen jñ'oon na sinin
nquii David. Itso jon:

Xeeva i'man Tyo'ts'on 'o'.

Majo' tyi'nan'que' n'onho'
ntyja 'naan' juu jñ'oon na
itsiquindyi jon 'o'.

Ndö' vaa jñ'oon na tji David.

⁸Ndo' vi na jndë na tue' Moisés,
t'ua Tyo'ts'on ts'ian nnon Josué na
tachu jon joo nn'an Israel'ñeen na
tyeque'han ndyuaa na tyincyaa
Tyo'ts'on cüentahan naijon
nta'jndyeehan. Majo' xe na aa
tyincyaa Josué na ta'jndyee joo
nn'an Israel'ñeen ntyja 'naan'
jon, je'cy'ooncya Tyo'ts'on
ncüiichen xjen na nninncyaaahan'
na nta'jndyee nn'an ntyja 'naan'
jon. ⁹Mang'e jo', nanein itsi'man
jndyoyuhan' na ninvaa na ninncyaa
jon xjen na jaa nn'an na vantyja
nn'önhin, nta'jndyë ntyja 'naan'
jon. ¹⁰Ee min'ninchen ts'an na
ntsijonhin yo juu na ivajndyee
Tyo'ts'on, mantyi jndë jnty'ii juu
na iquenhin na nin'quits'aa juu

ncüii nnon na ntyja 'naan'han' na
ntsin'man jon ñuaan' juu. Ntyja
na vam'aan juu, itsijonhan'hin
cha' ya na tajndyee jon vi na jndë
tquen jon tsoñ'en. ¹¹Mang'e na
nnda' vaa, chuhan' na tsoñ'en jaa
quinan'chönhön cha' ya ro ntsquë
naijon na incyaa jon na cotal'jndyee
nn'an. Tyi'ntsijonhan' jaa yo nque
nn'an Israel'ñeen na tonan'que'
n'onhan na tajnan'jñ'oon'hin jñ'oon
na totso Tyo'ts'on ndëehan.

Vaa najndeí na condui jñ'oon' Tyo'ts'on

¹²Ee juu jñ'oon' Tyo'ts'on,
conduihan' na vando'han' ndo'
t'man najndeí tsixuanhan'.
Itsijonhan' juuhan' cha'vijon
ncüii xjotë ve ntyjaquio. Juuhan'
tëntyichenhan' vequindyi'han'
quityquii'chen ñuaan' ts'an yo na
njoonntyichen na ndyii' na vando'
juu, itsiquinaanhan' 'nan na xia'nty
nquii ts'an ntyjii, ico'xenhan'
tsoñ'en na ndyii' ts'on ts'an yo joo
'nan na itsitiu juu na nin'quits'aa
juu. ¹³Tsoñ'en na jndë tqwen
Tyo'ts'on, minncüiihan' je'quindëë
ngüanty'iuhan' na tonnon jon. Ndo'
ncüii cüii jaa ninncyaa cüenta ntyja
njanhan nnon nquii jon na tsoñ'en
vanaan nt'ëehan' na tonnon jon.

Condui Jesús tyee na taquintyja t'man

¹⁴Juu Jesús jnda Tyo'ts'on,
taquee' jon quiñoon'ndue. Nanein
conduihin tyee na taquintyja t'man
ntyja njanhan. Ng'e jo' icanhan' na
quintjotyen na vantyja nn'önhin.
¹⁵Nquii jon na conduihin tyee na
taquintyja t'man ntyja njanhan,

ndëe ntsijonhin yo jaa quityquii' joo 'nan na coquenön na conan'manhan' na ta'nan najndë na tonnon Tyo'ts'on. Ng'e ncüii cüii 'nan na ityiii'han' ng'eehan' jaa, nincüajon jndë tjon jonhan', majo' tatyincyaa jon na juuhan' ngüantjonhan'hin. ¹⁶Mang'e na tantjon Jesús, jo' yo na qui nn'ön quitsquë tonnon juu silla na manin' ts'iaan' 'naan' Tyo'ts'on, jo' vaa naya na conduihin. Quint'a na nda' cha' ncy'ön cüenta juu na m'aan jon na nty'ia rö nn'an ntyjii jon, ndo' mantyi na ntquën cüenta na itejndei jon jaa xjen na vaa ncüii nnon na coquenön.

5 Ndyu na toxen'chen, nque nn'an Israel quii' nt'an ntyjehan totjihän ncüii ts'an na nduihin tyee na taquintyja t'man tondëehan. Joo ntyee'ñeen viochen xjen na tom'aan ncüiihan, tocan juu na quityio Tyo'ts'on jn'aan ntyjehin nn'an Israel'ñeen. Ndo' mantyi toninncyaa tsan'ñeen quioo' nnon Tyo'ts'on na tonan'cüje nan'ñeen cüentaa' jon, cha' ntsit'man ts'on jon jnanhan. ²Ncüii ncüii tyee'ñeen viochen xjen na tom'aan ncüiihan, cüejon na ts'anhin cha'xjen nque nn'an Israel na t'uahan ts'ian'ñeen nnon jon. Ndo' juu jon mantyi conduihin ts'an na totsitjahin nnon Tyo'ts'on, ng'e jo' je'quityioon' ts'on jon yo ntyje jon nn'an Israel xjen na tonan'tjahan tonnon Tyo'ts'on na tyí'quitsanjonhin nato na si'man jon ndëehan. ³Ng'e na mantyi juu tyee'ñeen conduihin ts'an na totsitjahin, jo' nquii jon toscuee' jndyee juu quioo' na toninncyaa juu nnon Tyo'ts'on na quitsit'man ts'on jon jnaan' nquii juu. Majo'nty

ts'ian tots'aa juu cha' ntsit'man ts'on jon tsoñ'en nn'an Israel jnan na nan'xuanhan. ⁴Min'ncüii ts'an Israel, ta'nan sitiü nquii juu na nc'oon juu ts'ian tyee na taquintyja na t'man conduihin. Xia'ntyü nquii Tyo'ts'on tji jon nin ts'an ntsixuan juu ts'ian'ñeen cha'xjen na tji jon Aarón ntyja 'naan'han'. ⁵Ndo' ng'e na nda' vaa, itsijonhan' juuhan' yo 'nan na tui ntyja 'naan' Cristo, ee chito sitiü nquii jon na nc'oon jon tyee na taquintyja na t'man conduihin. Nquii Tyo'ts'on t'ua ts'ian'ñeen nnon Cristo cha'na juu jñ'oon na jndui na itso Tyo'ts'on:

'U' condui 'u' jnda, xeevahin ma'ua ts'ian nnon' na ntsijon 'u' na maco'xen' yo ja.

Ndö' vaa tso Tyo'ts'on nnon Cristo. ⁶Ndo' mantyi vaa ncüiiichen jñ'oon na jndui na itso jon nnon Cristo. Itsohan':

'U' tyi'je'quintycüii na condui 'u' tyee na taquintyja t'man, ts'ian na ma'ua nnon', itsijonhan' juuhan' cha'na juu ts'ian na t'iön Melquisedec.

Mannda' vaa itsiquindyü juu jñ'oon'ñeen. ⁷Viochen xjen na tom'aan Cristo tsonnangue, nin'nquii'chen tocan jon na quitejndei Tyo'ts'onhin ng'e taa' ts'on jon na nquii Tyo'ts'on taquintyja najndei na conduihin na ntsin'man jonhin min na nnan'cuee' nn'anhin. Totsichon yantyi jon na tocan jon naya'ñeen, ata xi' tocüiji'han' ndaa nnon jon. Ndo' tyincyaa Tyo'ts'on jñ'oon na tcan jon, ng'e na tju'cjehin na ta'nguee' jon 'nan na nt'ue ts'on jon. ⁸Ndo' nquii Cristo, min na conduihin jnda

Tyo'ts'on, majo' ntyja 'naan joo navi' na toquenon jon, quityquii'han' tonan'manhan' nnon jon na vii' ngenon juu ts'an na vangee' juu na tonnon Tyo'ts'on. ⁹Ndo' ng'e 'nan na s'aa Cristo, tquenhan'hin na quindë ya conduihin, mang'e jo' na incyaa Tyo'ts'on na tsoñ'en nn'an na vantyja n'on jon, conan'xuanhan na tyi'quintycüii na vando' ñuaanhan ntyja 'naan' nquii jon. ¹⁰Ndo' ng'e na siquindë jon, nquii Tyo'ts'on tqwen jonhin na conduihin tyee na taquintyja na t'man ntyja njanhan, cha'xjen juu ts'ian na totsixuan Melquisedec.

Cjoo' nn'ön na ngaque jaa nchu vaa na vantyja nn'ön

¹¹M'anchen jñ'oon na nin'quitsinën ndëëho' ntyja 'naan' na condui Jesús tyee na taquintyja na t'man condui. Majo' ndicüji' cüenta nchu vaa ntsjöhan' ndëëho' ee 'o' jndyaa' jndyi na ncüaa' n'onho' 'nan tsi'manhan'. ¹²O' tandyo xuee na vantyja n'onho' Jesucristo. Ng'e jo', nanein chuhan' na conduiho' nn'an na conan'man jñ'oon' Tyo'ts'on ndëë nn'an. Majo' 'o' tyi'c'oon' n'onho' na nnda', 'o' ninvaa icanhan' na quitsi'man nnda' ts'an ndëëho' joo x'ee jñ'oon na tondye jndyeeho' ntyja 'naan' jñ'oon' Tyo'ts'on. Ndo' ng'e na nnda' vaa, itsijonhan' 'o' cha'vijon yo'ndaa na cotei' na ndiquindë ntcüa' joo 'nan na cocüa' nn'an na jndë tijnda' n'on. ¹³Ng'e mangioho' na yuchjo na ninnquii'chen itei' juu, ninvaa jnt'ahin, ndo' ts'an na nnda' vaa na itsijonhan' ntyja 'naan' juu, tyi'coquehin ntyja 'naan' Tyo'ts'on,

tyi'je'quindëë ncüji' juu cüenta 'nan na chuhan' na quits'aa juu yo 'nan na tyi'ya. ¹⁴Majo' jñ'oon' Tyo'ts'on na jaa'ntyichenhan', itsijonhan' juuhan' cha'vijon 'nan na cocüa' nn'an na jndë tijnda' n'on. Ng'e ninnquii'chen m'aan' n'onhin juu jñ'oon'ñeen, covaa' n'onhan nchu vaa na itsohan' na ngom'anhan na tonnon Tyo'ts'on ndo' mantyi yo na tyi'nt'ahan 'nan na tyi'ya nchjii jon.

6 Mang'e na nnda', cüaa' vantyichen nn'ön ntyja 'naan' na condui Cristo tyee na taquintyja na t'man ntyja njanhan, chito xia'ntyti na ntjo ja yo joo jñ'oon na conduihan' x'ee jñ'oon ntyja 'naan' na vantyja ts'on ts'an. Ee tyi'quichuhan' na ninnquii'chen ntsi'man ts'an ndëëho' juu x'ee jñ'oon na quintcüe' nnda' n'onho' yo joo 'nan na vay'oonhan' ts'an na ngitsu ñuaan' juu. Min tyi'quichuhan' na ninnquii'chen quitsi'man ja ndëëho' na icanhan' na cautyja n'onho' Tyo'ts'on. ²Min yo na ntsi'man ts'an ndëëho' juu x'ee jñ'oon ntyja 'naan' na cont'ë nn'an yo xuee' Jesucristo. Min tyi'quichuhan' na quindyee nnda'ho' juu x'ee jñ'oon ntyja 'naan' na cotyio nn'an na vantyja n'on ndueehan nacjo ntyjehan na cotanhin na cüijnt'ue Tyo'ts'on nan'ñeen quii' ts'ian 'naan' jon. Min tyi'quichuhan' na quitsi'man nnda' ts'an ndëëho' juu x'ee jñ'oon na nta'ndo' xco nn'an na jndë tjë, min tyi'quichuhan' na ntsi'man ts'an ndëëho' na joo nn'an na jndë tco'xen Tyo'ts'on jnanhin, na tyi'quintycüii na nc'oon ñuaanhin navi'. ³Ndo' nanein, xe na aa nt'ue

ts'on Tyo'ts'on, njnt'ueë nin ncüii nnon 'nan na ntejdeihan' na ngaqueho' ntyja 'naan' Cristo.

⁴M'an nn'an na jndë jndyehan jñ'oon' Tyo'ts'on ndo' ntyja 'naan' jo' coy'onhan cüenta na tyi'quintycüii na cota'ndo' ñuaanhan, ndo' na m'aan Espíritu Santo quityquii' n'onhan. ⁵Mangiohan na juu jñ'oon' Tyo'ts'on ya jndyi tsixuanhan'. Ndo' jndë tjihan cüenta ntyja 'naan' joo najndë ntsixuan juu tsonnangue na ya na ndëcya na nguentyja na nguaahan', ⁶Ndo' vi na jndë totsam'anhan quii' jñ'oonmin', xe na aa ntji ntcüe'han ntyja 'naan' Cristo ndo' na 'ndyehan jñ'oon' jon, yajo' taje'quindëë ntcüe' nnda' n'onhan, ng'e vi na jndë jnt'ahinhan', cüajon cont'ahan cha'na jnt'a nn'an na t'ionhan Jesús tsonjn'aan, ee itscüeijnan'han'hin tondëë nn'an na nnda' cont'a nan'ñeen. ⁷Itsijonhan' ntyja 'naan'han cha'vijon tyuaa. Ncüii ncüii jon na cova', co'uhan' tyuaa, yajo' ntjon na conon nn'an, co'onhan'. Ndo' ya na ityio Tyo'ts'on jn'aan ntjon'ñeen, cove'han'. ⁸Majo' xe na aa co'ndyë na conan'vë jñ'oon' jon, itsijonhan' ntyja njanhan cha'vijon ncüii tyuaa na tayuu jnt'uehan' na ve' neon yo tscojndëë na co'on nnonhan'. Juu tyuaa na nnda' vaa na tsixuanhan', ta'nan ngüantjon ts'an na 'naan'han', ndo' na mats'ia njñoon tsan'ñeen chonhan'.

**Jñ'oon' Tyo'ts'on na contyja
nn'ön, itejndeihan' na
contjotyen jaa na tonnon jon**

⁹O' ntyjë na vi'ntyji jndyihó', min na jndë tsjö jñ'oonmin' ndëëho',

ntyjii' ya ts'ön na conduiho' cha'vijon tyuaa ya yo jndye nnon ntyja 'naanho' na conan'manhan' na jndë sin'man Tyo'ts'on ñuaanho'. ¹⁰Ee nquii Tyo'ts'on, ng'e na tyi'its'aa jon 'nan na tyi'quichuhan', jo' na tyi'je'quitsuu' ts'on jon na cotye'ntjonho' nnon jon na totejdeiho' mañoon ntyjeho' na vantyja n'onhan jon, ndo' ninvaa na cotejdeiho' nan'ñeen ng'e na vengioho' jon. ¹¹Nt'ue n'ón na ncüii ro ncüiiho' cjoo' ya ya n'onho' na quint'aho' cha'xjen na cavee' ts'on jon ata xjen na nndyo nnda' Cristo, cha' quitsi'manhan' na xoncüee' n'onho' na contyja n'onho' jon. ¹²Ee tyi'quint'ue n'ón na nan'ntyquenho' ntyja 'naan' jñ'oon' Tyo'ts'on. C'onho' na vantyja n'onho' jon cha'na tont'a nn'an na tom'an tivio. Ee joohan min chito maninñoon' ty'onhan cüenta joo 'nan na tco' Tyo'ts'on 'ndyo jon ndëëhan na nts'aa jon nayahin, majo' tasacüentyjee'han na tovendoo'hin na nndui cha'xjen na tso jon ndëëhan. Ninvito tovantyja n'onhan jon.

**Joo jñ'oon na ico' Tyo'ts'on 'ndyo
jon tsoñ'enhan' itsiquindë jonhan'**

¹³Ee xjen na tco' Tyo'ts'on 'ndyo jon nnon Abraham, ng'e na ta'nan ncüiichen nin juu na t'man conduihin cha'xjen nquii jon, ng'e jo' tijnt'ue nquiihin xuee' jon cha' quitsi'manhan' na ntsiquindë jon jñ'oon'ñeen. ¹⁴Itso jon nnon juu: "Jñ'oon na mayuu' na t'man ndyio jn'aan 'u', ndo' joo ntsinda' na nc'on na tonnonchen, nts'a na nninjndyehin." ¹⁵Abraham'ñeen yo

na t'man ts'on juu, tovoodoo' juu na ngue'ntyja na nndui cha'xjen jñ'oon na tco' Tyo'ts'on 'ndyo jon nnon juu, ndo' juu jñ'oon'ñeen ty'oon jon cüentahan'. ¹⁶Nque nn'an je', xjen na conan'neinhan jñ'oon nquii', coninjnt'uehin xuee' ncüiichen na t'manntyichen conduihin, chichen nquehan. Ndo' ya na conan'jnda'han jñ'oon yo ntyjehan, contycüii jñ'oon na conan'neinhan vi na jndë jnduehan na nquii jon na taquintyja na t'man conduihin, ndyiaa' jon na nnan'quindëhan jñ'oon na jnan'jnda'han. ¹⁷Cha'xjen na nnda' vaa na cont'a nn'an, mantyi nquii Tyo'ts'on mannda' its'aa jon. Ng'e ndëe nn'an na nndahan juu na tco' jon 'ndyo jon, nt'ue ts'on jon na quitsi'manhan' na tyi'xe'quitscüe jndyo jon nchu vaa na itsijnda' jon, jo' sinin jon jñ'oon nquii'. ¹⁸Yajo' m'aaan ve nnon na tyi'je'quitsivi'nn'an Tyo'ts'on jaa na tyi'je'quitscüe jndyo jonhan'. Juu jñ'oon na jndë tco' jon 'ndyo jon ndo' yo nin'juu na tijnt'ue nquii' jonhin xuee' jon na tsi'manhan' na ntsiquindë jonhan'. Toxen'chen tovaa na nin'quit'uiihan' jaa na ngitsu ñuan njanhan. Majo' nein ntyja 'naan ve joo jñ'oon'ñeen, m'an na qui nn'ön na ncy'oon jon cüenta jaa quiñoon'ndue. ¹⁹Juu na qui nn'ön jon, ntyja 'naan'han' na contjotyen ñuan njanhan. Ntyja 'naan' juuhan', tyi'je'qui'ndyihan' jaa na ngitsu ñuan njanhan. Juu na qui nn'önhin jndë tëquee'han' najjon m'aaan nquii jon. ²⁰Nquii Jesús, jo' vijon na jndë taquee' jon na itsi'man jon nato na vachuhan' jaa. Nanein tyi'quintycüii na

conduihin tyee na taquintyja t'man ntyja njanhan cha'xjen juu ts'ian na totsixuan juu Melquisedec.

Jesús cüejon conduihin tyee, cha'xjen na totsixuan Melquisedec

7 Juu Melquisedec'ñeen tonduihin tsanm'aants'ian t'man tsjoon Salem ndo' mantyi tonduihin tyee ntyja 'naan' nquii Tyo'ts'on na taquintyja t'man najnde na conduihin. Xjen na jndyo ntcüe' Abraham vi na jndë tantjon jon joo rey na jnt'ahan tyia' yo nn'an tsjoon Sodoma, juu tyee Melquisedec'ñeen, taquitjonhin jon. Ndo' tcan Melquisedec na quityio Tyo'ts'on jn'aan tsan'ñeen. ²Ndo' juu Abraham, tsoñ'en 'nan na tji' jon nduee joo rey'ñeen, 'nan na itsiquindëhan' nquihan', jo' tyincyaa jon ncüii ncüii nnonhan' nnon juu tyee Melquisedec'ñeen. Juu xuee' Melquisedec itsiquindyihan' na ico'xen jon nn'an cha'xjen na chuhan'. Ndo' xuee' tsjoon najjon na toco'xen jon itsiquindyihan' na joo nn'an tsjoon'ñeen ya tom'anhan, tatyia' quichohan ng'e ya toco'xen jon. ³Juu Melquisedec'ñeen, tyi'jnda' nchu jndyu tsotye jon min tsondyee jon, ndo' min tyi'jnda' nin nn'an tsjan na tuihin, min yuu xjen na tuihin ndo' non'cüan na tue' jon. Yajo' juu tsan'ñeen mancha'xjen conduihin tyee cha'xjen nquii jnda Tyo'ts'on.

⁴Quitquenho' cüenta ntyja 'naan' na t'man jndyi totsixuan juu Melquisedec'ñeen. Ng'e nquii tachiihi Abraham, vi na jndë tantjon jon yo joo nn'an na s'aa jon

tyia', tji' jon 'nan nduee nan'ñeen. Ndo' 'nan na condë nqui na tji' jon nduee nan'ñeen, 'nan na yantychen tyincyaa jon ncüii ncüii nnonhan' nnon juu Melquisedec'ñeen.

⁵Jñ'oon na mayuu' nque nn'an tsjan Leví na jndyocahan', tacüja'han' na tonduihin ntyee ndëë ntyjehin nn'an Israel. Juu jñ'oon na tqwen Moisés na ico'xenhan', co'xenhan' na nque ntyjehan nn'an Israel, ncüii cüii nnon na condë nqui 'naanhin na min, ncyahinhan' ndëë ntyee'ñeen. Nnda' vaa na tco'xen juu jñ'oon'ñeen min na nque ntyee'ñeen conduihan tsjan 'naan' Abraham na jndyocahan'.

⁶Majo' nquii Melquisedec, chito tuihin tsjan Leví. Ndo' min na nnda', joo 'nan na condë nqui 'nan na tji' Abraham nduee joo rey'ñeen, ty'oon tsan'ñeen cüenta ncüii ncüii nnonhan'. Ndo' juu Abraham conduihin nquii tsan na tco' Tyo'ts'on 'ndyo jon nnon juu na ndidjndye ntsinda juu, majo' min na nnda' conduihin, Melquisedec tcan jon na quityio Tyo'ts'on jn'aa nquii Abraham'ñeen. ⁷Ndo' mangiö na nquii ts'an na ican na quityio Tyo'ts'on jn'aa ncüiichen ntyje juu, t'manntyichen conduihin, chichen juu tsan'ñeen na ican jon ntyja 'naan' juu. ⁸Ntyja 'naan nque ntyee'ñeen na tuihan tsjan Leví, coy'onhan cüenta ncüii ncüii nnon na condë nqui 'nan na coninncyaa nn'an Israel, ndo' nque ntyee'ñeen conduihan nn'an na covje. Majo' ntyja 'naan' nquii Melquisedec'ñeen, vaa jñ'oon na icüjji' jndyoyuhan' ntyja 'naan' jon na ninvaa vando' jon. ⁹Ndo' ng'e na nnda', ndëë

ncüaa' nn'ön na tsoñ'en nn'an tsjan Leví na jndyocahan' na conduihan ntyee ndëë nn'an Israel, itsijonhan' ntyja 'naanhin na cha'vijon nquehan na tyionhan diezmo nnon Melquisedec'ñeen. ¹⁰Mantyi juu Leví'ñeen, min na tyí'conduihin juu xjen'ñeen, majo' cha'vijon nquii jon tyion jonhan'.

Nquii Jesús itsijonhan'hin cha'vijon nquii Melquisedec

¹¹Nque ntyee ntyja 'naan tmaan' nn'an Israel na conduihan tsjan Leví, juu jñ'oon na ico'xenhan' na tqwen Moisés ty'onhan cüentahan'. Nque ntyee'ñeen, ts'ian na tonan'xuanhan, cüejonhan' cha'xjen juu ts'ian na totsixuan Aarón. Majo' xe na aa ndëë ntsin'man Tyo'ts'on ñuaan nn'an ntyja 'naan' ts'ian na tont'a ntyee'ñeen, tyi'xe'canhan' na ninjnda' ncüiichen tyee na ntsixuan juu ts'ian cha'na na totsixuan juu Melquisedec'ñeen. ¹²Ng'e xjen na covejndyo ts'ian na nan'xuan ntyee, mantyi juu ntji na ico'xenhan' ntyja 'naan' juu ts'ian na nan'xuan nan'ñeen, chuhan' na cüejndyohan'. ¹³Ndo' juu tyee na taquintyja na t'man conduihin ntyja njanhan, nquii Jesús, tuihin tsjan na jndyocahan' tmaan' Judá, ndo' min'ncüii jon tatso Moisés na ncüii ts'an tsjan Judá quitsixuan juu ts'ian tyee cüenta nn'an Israel. ¹⁴Ee si'man nquii'han' na nquii jon na itye'ntjon jon jaa, tuihin tsjan tmaan' Judá. Ndo' juu jñ'oon na tqwen Moisés, ta'nan siquindyihan' na ncüii ts'an tsjan tmaan'ñeen na caquee' juu ts'ian tyee. ¹⁵Ndo' itsi'man nquii'chenhan' na nnda' vaa ng'e na jndë tityincyoo'

ncüiichen tyee na tsixuan jon ts'ian cha'na juu ts'ian na totsixuan Melquisedec'ñeen. ¹⁶Ee chito m'aan Jesús ts'ian tyee ng'e ncüii jñ'oon na ico'xenhan' cha'xjen juu jñ'oon na tquen Moisés na sijnda'han'. Juu jñ'oon'ñeen toco'xenhan' na joo nn'an tsjan Leví nc'onhan ts'ian tyee. Majo' nquii Jesús, m'aan jon ts'ian tyee ng'e na vaa najndei na conduihin na tyi'quintycüii na vando' jon. ¹⁷Ng'e ndö vaa na tsi'man jñ'oon na tso Tyo'ts'on nnon Jesús. Itsohan':

'U' condui tyee na tyi'jon
quintycüii na vando'.

Itsijonhan' ntyja 'nan' cha'na
nquii tyee Melquisedec.

Nnda' jñ'oon na tso Tyo'ts'on nnon Jesús. ¹⁸Nque ntyee na tuihan tsjan Leví na jndyocahan', covityincyoo' jndyoyu na jndë jnty'iihan'hin yo ts'ian na tonan'xuanhin. Nnda' tui ng'e juu ntji na conan'y'onhan, tanajndei tsixuanhan' na ntquenhan' nn'an Israel na tajnan nan'xuanhan ntyja 'naan' juu ts'ian na tont'a nque ntyee'ñeen. ¹⁹Ng'e juu jñ'oon na tquen Moisés na ico'xenhan', ndiquenhan' nn'an na tajnan nan'xuanhan. Mang'e jo' sijnda' Tyo'ts'on ncüiichen jñ'oon na incyaahan' na t'manntychen na contyja n'on nn'an. Ndo' naneinhin ntyja 'naan' juu jñ'oon'ñeen condë conan'ndyoo' jaa na m'aan jon.

²⁰Majo' ntyja 'naan' na tijnt'ue nquii Tyo'ts'on xuee' jon, si'man jndyoyu jon na mayuu' juu jñ'oon'ñeen. Majo' joo nn'an tsjan Leví, ya na tyeque'han juu ts'ian ntyee, ta'nan tijnt'ue nquiihin xuee' jon cha' quitsi'manhan' na juu

jñ'oon'ñeen ntjotyenhan'. ²¹Majo' ntyja 'naan' Jesús, t'ua Tyo'ts'on ts'ian nnon jon na quinduihin tyee na taquintyja na t'man ntyja njanhan, ndo' tijnt'ue nquii Tyo'ts'on xuee' jon ntyja 'naan' Jesús. Ee itso jon nnon juu:

Ja ta Tyo'ts'on, covijnt'ue nquii
ja xuë cha' quitsi'manhan' na
tyi'xe'quitscüejndyö jñ'oon na
matsjö.

“'U' tyi'jon quintycüii na
matsixuan' ts'ian tyee cha'na
juu ts'ian na totsixuan
Melquisedec.”

Ndö' jñ'oon na tso Tyo'ts'on nnon jnda jon. ²²Mang'e jo', naneinhin yantychen jñ'oon na vaa ntyja 'naan' Jesús, chichen juu jñ'oon na tovaa jndyee ntyja 'naan' ntyee na tyeque'han ts'ian'ñeen ntyja 'naan' juu jñ'oon na tquen Moisés. ²³Joo ntyee na tom'anhin ntyja 'naan' juu jñ'oon'ñeen, ncüii ro ncüiihan totsaque'han juu ts'ian'ñeen, tovjehan, ndo' mañoon ntyjehan to'oque'. Mang'e jo' jndyechenhan to'onan'xuanhan juu ts'ian'ñeen. ²⁴Majo' nquii Jesús, mancha'xjen vando' jon, ndo' ng'e jo' tyi'icanhan' ncüiichen ts'an na nninnon ntyja 'naan' jon. ²⁵Mang'e jo', min'cya ro ts'an na nin'quitsindyoo'hin na m'aan Tyo'ts'on, ndë ntsin'man Jesús ñuaan' tsan'ñeen. Ndë nts'aa jon na nnda' ng'e ninnquii'chen vando' jon. Jo' tyi'cacüentyjee' na ican jon na quitejndei Tyo'ts'on jaa. ²⁶Mang'e na nnda' vaa, nquii Jesús, ya jndyi tacüji'han' na conduihin tyee na taquintyja t'man cha'xjen nquii tyee na icanhan' ntyja njanhan. Condui jon ñuan

nquii', min'jon tyi'quitsitjahin, min nnon ts'an, min nnon nquii Tyo'ts'on, vandyá' conduihin yo joo 'nan tyia na nan'xuan nn'an. Ndo' jndë tay'oon Tyo'ts'onhin quiñoon'ndue naijon na ntsit'maan' jonhin. ²⁷Nque ntyee na taquintyja na t'man conduihin ntyja 'naan nn'an Israel, jooihin 'io 'io tocanhan' na tonan'cuee'han quioo' na toninncyahan joo cho'ñeen nnon Tyo'ts'on. Tont'a jndyeehan na nnda' ntyja 'naan' jnan nquehan, ndo' jndë jo' mantyi ntyja 'naan' jnan nn'an. Majo' nquii Jesús, ñoncyá vaa ntyja 'naan' jon. Tyí'quits'aa jon cha'xjen tont'a joo ntyee'ñeen. Ee jon ninjon tyincyaahin na tue' jon ntyja 'naan' jnan tsoñ'en jaa xjen na taquiñoon jon nnon tsonjn'aan, tyi'icanhan' na ngue' nnda' jon. ²⁸Ee jñ'oon na ico'xenhan' na tquen Moisés, sijnda'han' na ve' nn'an na tonan'tjahin nnon Tyo'ts'on, na tyeque'han juu ts'ian'ñeen na taquintyja na t'man tonduihan. Majo' vi na jndë na tquen Moisés juu jñ'oon'ñeen, tēca jndye ndyu ndo' nquii Tyo'ts'on tijnt'ue nquiihin xuee' jon xjen na t'ua jon ts'ian nnon jnda jon na quinduihin tyee. Ntyja 'naan' na tijnt'ue nquii Tyo'ts'on xuee' jon, jo' tquenhan' jnda jon na conduihin tyee na quindë ts'ian na tsixuan jon.

Condui Jesús tyee na taquintyja ntyja 'naan' juu jñ'oon xco na itsijnda' Tyo'ts'on

8 Ndö jñ'oon na manjonntyichen na tsoñ'en na jndë tsjö. Jaa m'aan ncüii tyee njanhan cha'xjen na jndë jndüe na icanhan' jaa.

Jndë tava ntcüe' jon quiñoon'ndue. Nein vaquityen jon ngiaa' silla na manin' ts'iaan' na vaquityen nquii Tyo'ts'on na taquintyja na t'man conduihin. ²Jo' ijon na conduihin tyee na taquintyja na t'man na itye'ntjon jon quii' vats'on na jil'uantyichenhan' na vaahan' quiñoon'ndue. Quiñoon'ndue itsijonhan' juuhan' cha'vijon ncüii vats'on na sia nquii Tyo'ts'on, na chito nn'an jnan'yahan'.

³Jñ'oon na tquen Moisés na toco'xenhan', iu'ahan' ts'ian nnon nquii tyee na taquintyja t'man conduihin, na joo 'nan na condyoy'on nn'an na nt'ahan naya Tyo'ts'on, incyaa tyee'ñeen joohan' nnon jon. Ndo' mantyi ntscuee' jon quioo' na juu jñ'oon'ñeen co'xenhan' na nninncyá nn'an cha' ntsit'man ts'on Tyo'ts'on jnan nan'ñeen. Ndo' ng'e na nnda' vaa ts'ian na tont'a ntyee'ñeen, mantyi co'xenhan' na nquii Jesús vaa ncüii nnon na nninncyaa jon nnon Tyo'ts'on. ⁴Ndo' nquii Jesús, xe na aa ninvaa m'aan jon tsonnanguévahin, tyi'xe'quitsixuan jon tyee ng'e ninm'an ntyee na coninncyahan 'nan nnon Tyo'ts'on cha'xjen na ico'xen juu jñ'oon na tquen Moisés. ⁵Juu vats'on naijon cont'a ntyee'ñeen ts'ian na nan'xuanhan, jnduihan' juu vats'on na vaahan' quiñoon'ndue. Ng'e na nnda', siqui'maan' Tyo'ts'on Moisés juu xjen na ngita' jon na ntsia jon vats'on ndiaa. Tso jon nnon juu: “Quen' ya' cüenta na ntsia' tsoñ'en 'nan cüentaa' vats'on cha'xjen na si'man nnon' xjen na ninm'an' juu tyo' Sinaí.”

Ndö' vaa na tso Tyo'ts'on nnon Moisés. ⁶Majo' juu ts'ian tyee na tsixuan Jesús, njonntyichen conduihan', chichen juu ts'ian na tonan'xuan ntyee na totye'ntjonhan quityquii' vats'on 'naan nn'an judíos. Nnda' tsixuan jon ee condëë itsitjon' jon jaa yo nquii Tyo'ts'on xeng'e juu jñ'oon na itsijnda' Tyo'ts'on yo jaa, njonntyichenhan', chichen juu jñ'oon jndyo na sijnda' jndyee jon. Ee juu jñ'oon xcova contjotyenhan' na cjoo' jñ'oon na njonntyichenhan' na tco' jon 'ndyo jon.

⁷Ee juu jñ'oon na sijnda' jndyee Tyo'ts'on yo ntyjëëhë nn'an Israel, xe na aa tquenhan' joochan na tajnan nan'xuanhan, yajo' min tyi'xe'canhan' na quitsijnda' jon ncüiichen jñ'oon na jndë ve. ⁸Majo' nquii Tyo'ts'on, tatyincyaaahan' na ntjo ya ntyjii jon yo joo nn'an na tom'an nacje 'naan' juu jñ'oon'ñeen na tquen Moisés ng'e tyi'quita'nguee'hinhan'. Ng'e jo' tso jon:

Mangüentyja xjen ya na ntquën jñ'oon xco yo nn'an ndyuaa Israel ndo' yo nin'ntyjehin nn'an ndyuaa Judá.

⁹Juu jñ'oon xco'ñeen tyi'je'quitsijonhan' juuhan' yo jñ'oon na sijnt'a yo nque ndochihan na tom'an ndyu na toxen'chen xjen na jndyochöhan, ya na tom'anhan ndyuaa Egipto. Majo' nan'ñeen je', juu jñ'oon na tquën ndëëhan, tata'nguee'hinhan', ndo' jnaan' jo', ja Tyo'ts'on na matye'ntjön tsoñ'en, jnty'ihan.

¹⁰Ndo' mantyi tsontyichen Tyo'ts'on:

Ndö vaa jñ'oon na ntquën yo 'o' nn'an Israel ya na ngüentyja juu xjen'ñeen:
Ja nts'a na nc'oon' n'onho' joo jñ'oon na maco'xënho' na quint'aho'han',
ndo' nts'a na nc'onho' na neinho' na ntjotyen jñ'oon'ñeen quii' n'onho'.

Yajo' ja na condui Tyo'ts'on, xia'ntyi ninncö na nnan't'maan'ho' ndo' 'o' nnduiho' ntsinda.

¹¹Juu xjen'ñeen min tyi'xe'canhan' na nnan'manho' ndëë ntyjeho' cha' nta'jn'aanhin ja, ee tsoñ'en nn'an nta'jn'aanhin ntyja njan, tanin min na aa ts'an na ndicüaa' ts'on ndo' aa ts'an na t'man conduihin.

¹²Ndo' ya na nguee'ntyja juu xjen'ñeen, taxe'c'oon'ntyichen ts'ön 'nan tyia na jndë tonan'tjahin nnön, ng'e jndë sit'man ts'önhin.

Jñ'oonmin' jñ'oon na sinin nquii Tyo'ts'on. ¹³Xjen na tso jon na nguaa ncüii jñ'oon xco na ntejnideihan' nn'an, tsi'manhan' na iqwen jon jñ'oon na juu jñ'oon na tovaa jndyee, vantycüii najndei na tsixuanhan' ndo' min tavijaa'han', jñ'oon jndyohan', jndë tenoon' na tovijnt'uehan', ndo' na nnda', jndë va'ndyiihan' juuhan'.

Ts'ian tyee na tsixuan Cristo quiñoon'ndue, mañoonhan'

9 Juu jñ'oon na sijnda' jndyee Tyo'ts'on yo nn'an Israel, totsi'manhan' nchu vaa na quinan't'maan'han jon. Si'man jon

ndëëhin na quinan'yahin vats'on ndiaa, jo' vijon na tonan't'maan'han jon. ²Ntyja 'naan' juu vats'on ndiaa'ñeen, juu cüarto na vejndyee, jnan'quijndyuhinhan' na ji'ua tsixuanhan', jo' tominntyjee' xjo na toquintyjo chon na tonan'xueehan', ndo' mantyi yo ncüii mesa. Nnon juu mesa'ñeen, nque ntyee'ñeen totyiohan tyoo' na joo nn'an Israel totquenhinhan' na conduihan' cüentaa' Tyo'ts'on. ³Ndo' najon na tjon' cuarto'ñeen yo cuarto na jndë ve, jo' toquintyja ndiaa tco ata xjen tyuaachen. Juu cuarto'ñeen jndyuhan' na taquintyja na ji'ua tsixuanhan' najon na m'aan nquii Tyo'ts'on. ⁴Quityquii' juu cuarto'ñeen tovaa nnontyiu na ninvaan'lenhan' tcüe s'on ijan, nquii tyee na taquintyja na t'man conduihin, jo' vijon na totsco jon su. Mantyi jo' tovaa ncüii iston na tcüe s'on ijanhan'. Quityquii' juu iston'ñeen, jnan've nn'an ncüii xuaa na jndë yo s'on ijan na jnan'quitoo'hinhan' ⁵Tscaa' na të' 'ndyo juu iston'ñeen tcüe s'on ijanhan'. Cjoo'han' jndui ve ángeles na jndyuhan querubines na nancoo' jndyi na quixuee na jndëhan' yo s'on ijan. Itsi'manhan' ntyja 'naanhin na m'aan Tyo'ts'on quii' nt'an nn'an. Ndo' ntsquii joo querubines'ñeen, tsincüan'han' nacjoo' juu tscaa'ñeen na nquii tyee na taquintyja na t'man conduihin, jo' ijion totsindë jon n'eon quioo' na tonan'cüje joo ntyee na cotsantyja cha' ntsit'man ts'on Tyo'ts'on jnan nn'an. Joo jñ'oon'ñeen jndye nnon min na itsi'man ncüii ncüiihan', majo' nanein tyi'icanhan' na chen chen quitsinën ntyja 'naanhan'.

⁶Ndo' vi na jndë tijnda' tsoñ'en ntyja 'naan' juu vats'on ndiaa'ñeen cha'xjen na si'man Tyo'ts'on nnon Moisés, yajo' joo ntyee, 'io 'io to'tsaque'han cuarto na vejndyee najon na tonan'quindëhan tsoñ'en ts'ian na t'ua Tyo'ts'on ndëëhin nchu vaa na tonan't'maan' nn'an jon. ⁷Majo' juu tyee na taquintyja na t'man conduihin, xia'ntyti nquii jon vanaan na tovaquee' jon juu cuarto na jndë ve. Ninjon jnda na tovaquee' jon jo' na ncüii chu. Ncüii ro cüii jon na tovaquee' jon jo', tova'yoon jon n'eon quioo' na totsindë jonhan' cjoo' tscaa'ñeen cha' quitsit'man ts'on Tyo'ts'on jnaan' nquii jon, ndo' mantyi jnan ntyje jon nn'an Israel xjen tsoñ'en na tyi'quitquenhan cüenta na conan'tjahin. ⁸Ng'e na tovaa na nnda', viochen xjen na tovaa vats'on ndiaa'ñeen, nquii Espíritu Santo totsit'man jon ndëëhë na tyi'cüanaan na ngoque' nn'an najon na taquintyja na ji'ua na m'aan nquii Tyo'ts'on. ⁹Juu vats'on'ñeen conduihan' ncüii na itsi'manhan' ndëëhë ntyja 'naan' ndyu na m'an jaa nanein. Ts'ian na tondui jo' na toninnacya nn'an 'nan na ndit'maan' Tyo'ts'on ntyja 'naanhan', yo na tonan'cüjehan quioo' cha' ntsit'man ts'on jonhan jnanhan, majo' juu ts'ian'ñeen, ndiquindëë ntquenhan'hin na ya ndicjehin quii' ñuaanhin na tonnon jon. ¹⁰Ee ts'ian na tondui ntyja 'naan' juu vats'on'ñeen, it'uuihan' 'nan na tocüa'han yo 'nan na tovehan ndo' yo ncüii nnon na tont'ahan na totquenhan'hin na ji'ua nan'xuanhan tonnon nquii Tyo'ts'on ntyja 'naan' si'ts'o 'naanhin. Majo' juu ts'ian'ñeen, xia'ntyti tonduihan'

ata xjen na jñon Tyo'ts'on Cristo na sijnda' jon ncüii ts'ian na njonntyichen tsixuanhan'.

Neon' Cristo, itsinchu'han' jñ'oon xco

¹¹Nquii Cristo conduihin tyee na taquintya t'man conduihin ntyja 'naan' juu ts'ian na quindentyichen na vaahan' tondëhë nanein. Juu xjen ya na ta' jon ts'ian'ñeen, taquee' jon juu vats'on na t'manntyichen ts'ian tsixuanhan' ndo' njonntyichenhan', chintyi juu 'nan na tovaa jndyee. Juuhan' tyi'tsixuanhan' ntyja 'naan' tsonnanguevahn. ¹²Ndo' juu vats'on najjon na its'aa jon ts'ian, min chito incyaa jon n'eon quinch'io yo ntoro quijndë. Juu jon ninjon taquee' jon najjon na condue nn'an na taquintya na ji'ua conduihan'. Tay'oon jon neon' nquii jon. Ndo' na nnda', ityionñ'en jon na chöjnaan nnon Tyo'ts'on na ntyja 'naan'han' conda na tyi'quintycüii na cotant'ö. ¹³Juu jñ'oon' Tyo'ts'on na toco'xenhan' na toxen'chen, xe na aa vaa ncüii nnon na tquenhan' ts'an na tyi'ji'uahin, yajo' cha' ntquen ntcüe'han'hin na ji'uahin cha'xjen na tcan juu jñ'oon'ñeen, chuhan' na quitsindë tyee neon' ncüii toro yo quinch'io cjoo' tsan'ñeen yo tsjaa' na tco ncüii quisondye cu chjo nnon tyiu. Ntyja 'naan' juu ts'ian'ñeen tquen ntcüe'han' tsan'ñeen na ji'uahin na jndë tity'ahin. ¹⁴Xe nan'min' toquenhan' nan'ñeen na ji'ua tonduihan tonnon Tyo'ts'on, juu neon' Cristo majndeintyichen ntquenhan' na ntju' covicjêhë quii'

ñuan njan na ntyja 'naan' joo 'nan na tont'aha na tovachuhan' jaa na ngitsu ñuan njanhan, cha' ntyja 'naan' juu na cota'nt'ö xcö ndëë ntyë'ntjôn nnon nquii Tyo'ts'on na vando'. Ntyja 'naan' nquii Espiritu na mancha'xjen m'aan jon, jo' tyincyaa Cristo na cue' jon ntyja njanhan, ncüii na quindëhan' na ntyjii Tyo'ts'on.

¹⁵Ng'e na nnda', nquii Cristo conduihin ts'an na itsijnda' jon ncüii jñ'oon xco, cha' ntyja 'naan' na tue' jon, ndëë ndyaa joo nn'an na tonan'tjahin tonnon juu ntji na tovaa jndyee, cha' nque nn'an na iqueen' Tyo'ts'onhan ndëë ncy'onhan cüenta tsoñ'en na jndë tco' jon 'ndyo jon na ntsiquindaa' jonhin, ncüii na tyi'jon quintycüiihan'. ¹⁶Ya na itsijnda' ts'an na ndë tson nin nn'an nduee na ntjo 'naan' jon vi na jndë na tue' jon, cha' nndëë ncy'onhan cüenta 'naan' tsan'ñeen, jndei'han' na ngüendoo'han ata xjen na jndë tue' jon, xjen'ñeen nndui cha'xjen na sijnda' jon.

¹⁷Nnda' vaa ng'e tyi'je'quindëë ntsiquindëhan' juu jñ'oon na sijnda' tsan'ñeen viochen xjen na ninvaa vando' jon. Majo' vi na jndë na tue' jon, yajo' ntsiquindëhan' juu jñ'oon'ñeen. ¹⁸Mang'e na nnda', xjen na sijnda' Tyo'ts'on jñ'oon na tquen jndyee jon yo ndochiihi jaa nn'an Israel, t'ua jon ts'ian ndëëhan na quinan'cuee'han quioo' na jndui' n'eon o' cha' quitsi'manhan' na contjotyen juu jñ'oon'ñeen. ¹⁹Na vejndyee joo jñ'oon na ico'xenhan', tsoñ'enhan' sinin Moisés joohan' ndëë ndochiihi nan'ñeen. Ndë jo'

sitjon' jon n'eon quitsondye quiyndë ndo' yo n'eon quinch'io yo ndaatioo. Ndo' ty'oon jon vi sëë' tsonda' hisopo, yo soo' quitsman sove. Yo joohan' sindë jon juu neon'ñeen nn'an Israel'ñeen, ndo' majo'ntyi s'aa jon juu tson na chuu' jñ'oon na ico'xenhan' joohin. ²⁰Ndo' tso jon: “Ntyja 'naan' neon'va, itsi'man Tyo'ts'on ndëëho' na juu jñ'oon na itsijnda' jon yoho', contjotyenhan'. Iquen jon jñ'oon ndëëho' na quita'nguee'ho' juuhan’”. ²¹Ndë jo' mantyi sindë Moisés neon' juu vats'on ndiaa'ñeen yo tsoñ'en nt'ö ts'ian cüentaa'han' na toninjnt'ue nan'ñeen na tonan't'maan'han Tyo'ts'on. ²²Ndo' jñ'oon'ñeen na tqen Moisés na ico'xenhan', mandyo tsoñ'en 'nan quinan'ndë nn'an neon'han' cha' ntsiji'uahan' joohan' na ninjnt'uehinhan' na conan't'maan'han Tyo'ts'on. Ee xe'quindëë ntsit'man ts'on Tyo'ts'on jnan nn'an xe na tyi'ntcüe' neon'.

Na tyincyaa Cristo na jnan'cuee' nn'anhin, jo' contju' jnan nn'an

²³Mang'e na nnda', joo 'nan na toninjnt'ue nn'an Israel na tonan't'maan'han quityquii' juu vats'on ndiaa 'naanhan na jnduihan' 'nan na min quiñoon'ndue, tcanhan' na quen ji'uahan' joohan' yo n'eon quioo'. Majo' joo 'nan na min quiñoon'ndue na jndui joo nan'ñeen, tcanhan' na cue' ncüii na njonntyichen conduihin cha' quen ji'uahan' joohan'. ²⁴Jnan'ya nn'an juu vats'on ndiaa'ñeen. Quityquii'han' totyentjon ntyee nnon Tyo'ts'on. Juuhan' jnduihan' juu vats'on ji'ua na m'aan quiñoon'ndue. Majo' ya na tue' Cristo ntyja njanhan, tyí'caquee'

jon juu vats'on ndiaa'ñeen. Taquee' jndyoyu jon quiñoon'ndue, ndo' nanein m'aan jon tonnon Tyo'ts'on, na iv'a jon jaa. ²⁵Juu tyee 'naan nn'an judíos na taquintyja na t'man conduihin, chu ro chu ro tovaquee' jon cuarto na taquintyja na ji'ua tsixuanhan'. Tovay'oon jon n'eon quioo' na totsindë jonhan' nnontyiu quii' juu cuarto'ñeen. Majo' Cristo, ninjon taquinjon tyincyaa jon na tue' jon cha' ndyion quindë jon jnan njanhan. ²⁶Ng'e xe na aa s'aa jon cha' na tont'a joo ntyee'ñeen, yajo' ntyjantyi xjen na jndyocahan' na m'aan tsonnangue, jndye jnda ntcnhan' na quiihan'hin na ngue' jon. Majo' chito nnda' s'aa jon. Ninjon tyincyaaahin na tue' jon cha' ntsintju' jon jnan nn'an. Nguemin na vantycüii na m'aan tsonnangue, ninjon tyincyaa jon na tue' jon ntyja 'naan jnan nn'an cha' ndëë ntsityüii' jon juu najndeí na tsixuanhan'. ²⁷Majnda' na ninncüii jon na ngue' ts'an, ndo' ndë jo' na ntco'xen Tyo'ts'onhin na aa nt'uiiv'han'hin ndo' aa nc'oon juu najjon na m'aan jon. ²⁸Ndo' cha'xjen ninncüii jnda na ngue' ts'an, mantyi nquii Cristo ninjon tyincyaa nquiihin na jnan'cuee' nn'anhin cha' ntyja 'naan' jo' ntsit'man ts'on Tyo'ts'on tsoñ'en nn'an na vantyja n'onhan jon. Ndo' ngue'ntyja xjen na nndyo nnda' jon na ndë ve, chito cha' nngue' nnda' jon na ndyion jon jnan nn'an. Nndyo jon cha' nque nn'an na vantyja n'onhan jon ntsin'man jon ñuaanhan.

Ninjon tyincyaa Cristo na tue' jon cüenta jnan nn'an

10 Juu jñ'oon na toco'xenhan' na tqen Moisés, xia'ntyi tsi'manhan' ndëëhë joo 'nan ya jndyi

na ndëcya nguaahan' na tonnonchen, chito 'nan nquii'han'. Mang'e na nnda' vaa, juu ts'ian'neen na maninjuu maninjuuhan' na tont'ahin na chu ro chu ro tonan'cüjehan quioo', joo nan'neen na nnda' vaa na tonan't'maan'hin Tyo'ts'on, tyi'je'quenhan'hin na tajnan nan'xuanhan na tonnon jon. ²Ndo' joo quioo' na tonan'cüje nan'neen na toninncyahan nnon jon, xe na aa ng'e na tont'ahan juu ts'ian'neen jndëë tquenhan'hin na ntju'han' yo jnan na tonan'xuanhan, yajo' jndë sacüentyjee'han na tonan'cüjehan quioo'. ³Majo' ng'e nnda' vaa na tont'ahan, tyi'cacüentyjee' na totsiquindyihan'hin na ninvaa nan'xuanhan jnan tonnon Tyo'ts'on. ⁴Ng'e chito ve' yo n'eon ntoro yo quinch'io na conan'cüje nn'an, jo' na ntsintju' Tyo'ts'on jnan nn'an.

⁵Mang'e na nnda', xjen na jndyo Cristo tsonnangue, tso jon nnon tye jon ta Tyo'ts'on:

Conan'cüje nn'an quioo' cha' quitsit'man tson'hin, ndo' min 'nan na coninncyahan na conan't'maan'hin 'u'. Majo' ta'nana tëvee' ntyji' yo juu ts'ian'neen. Ng'e jo' matsa' na ts'an ja na nninncyana na ncü'io cha' ndyion jnan nn'an.

⁶Ee nein'ntyichen' na quits'a na nnda', chintyi na conan'cüje nn'an quioo' na conan'cohan cha' na ngavee' ntyji' yohan ndo' yo n'eon o' na conan'ndëhan na cotanhan na quitsit'man tson' jnanhan.

⁷Jo' tsjö nnon' cha'xjen juu jñ'oon na jndui ntyja njan

nacjoo' tson na jndui jñ'on' na itsohan':

'U' tye' Tyo'ts'on, jndë jndyö na ncü'io ntyja 'naan jnan nn'an cha'xjen na nt'ue tson'.

⁸Tso Cristo na ntyjii jon na nquii Tyo'ts'on tyi'ndincyaahan' na ya ntyjii jon na conan'cüje nn'an quioo' na coninncyahan cho'neen nnon jon cha' ntsit'man ts'on jonhan, min tyi'quint'ue ts'on jon na conan'cohan cho'neen cha' ntsintju' jon ñuaanhan. Nnda' tso Cristo min na juu jñ'oon na tqen Moisés co'xenhan' na quinan'quindë nn'an Israel joo ts'ian'neen. ⁹Tsontyichen jon jñ'oon'neen nnon Tyo'ts'on: "U' tye', ndö m'an, jndë jndyö na quits'a cha'xjen na nt'ue tson'". Juu jñ'oonvahin itsi'manhan' na icüji' ntcüe' Tyo'ts'on ts'ian na toco'xen juu jñ'oon na tqen Moisés na tonan'cüje nn'an quioo' cha' quitsit'man ts'on Tyo'ts'on jnanhan. Tui na nnda' cha' ntjotyen juu jñ'oon na tso Cristo. ¹⁰Ndo' ng'e na s'aa Jesucristo cha'xjen na nt'ue ts'on Tyo'ts'on, jo' na jndë tqen jon na nan'xuan jaa ñuan nquii'. Its'aa jon na nnda' ng'e na ninjon tyincyaa Jesucristo na jnan'cuee' nn'anhan. Tyi'icanhan' na cue' nnda' jon.

¹¹Joo ntyee 'naan nn'an Israel, tyi'ncüii xuee yu tonan'cüjehan quioo' cha' quitsit'man ts'on Tyo'ts'on ntyjehan nn'an Israel. Tont'ahan na nnda' min na juu n'eon quioo'neen tyi'je'quenaan'han' jnan nn'an. ¹²Majo' nquii Cristo ninjon tyincyaaahin na tue' jon ntyja 'naan' jnan njanhan. Ng'e jo' tyi'icanhan' na cue' nnda' jon. Ndo' vi jndë na tue'

jon, tacüetyen jon ngiaa' Tyo'ts'on tontytjaya najjon na covit'maan'hin. ¹³Jo' nc'oon jon ata xjen tsoñ'en na jndohan jon, ncju'cje Tyo'ts'onhan nacje 'naan' nquii Cristo. ¹⁴Mannda' vaa ng'e ntyja 'naan' juu ts'ian na tyincyaa jon na tue' jon ntyja 'naan' jnan nn'an, juu ts'ian'ñeen ityii'han' joo nn'an na iquen Tyo'ts'onhan na ji'ua conduihin, icüji' jon cüenta ntyja 'naanhan na min'ncüii nnon tyi'quitsitjahan nan'ñeen na tonnon jon. ¹⁵Ndo' mantyi nquii Espíritu Santo itsinin jon jñ'oon jndyoyu ntyja 'naan' jñ'oonvahin cha' ncüaa' nn'ön na mayuu'han'. Tso jon:

¹⁶Ja Tyo'ts'on, ndö vaa jñ'oon na ntsijnt'a yo nanmin' ya na ngüentyja xjen.
Joo jñ'oon njan na coto'xenhan', ntquëhan' quii' n'onhan, ndo' nty'i joo jñ'oon'ñeen quityquii' na jnda' nquenhan.

¹⁷Ndo' tsonyichen jon:
Min tyi'xe'cañjoo' ts'ön jnan na conan'xuanhan, min joo ts'ian tyia na jndë tont'ahan.

Ndö' jñ'oon na tso Tyo'ts'on.

¹⁸Yajo' vi na jndë sit'man ts'on jon jnan na nan'xuan nn'an, tyi'icanhan na cue' ncüiichen cha' ntyja 'naan'han' quitsit'man ts'on jon jaa.

**Nan'xuan na quinan'ndyoo'
jaa na tonnon Tyo'ts'on**

¹⁹Ndo' nanein 'o' ntyjë, ng'e na tue' Jesucristo ndo' tcüe' neon' jon cha' condëe itsintju' Tyo'ts'on ñuan njanhan, m'an jaa na min'ncüii tyi'quindyii' nn'ön na ntsac'ë jndyoyu na m'aan Tyo'ts'on na tajñuaan' ts'on jaa. ²⁰Na s'aa jon na nnda', tsixuanhan' ncüii

nato xco na ntyja 'naan' jo' cotant'ö xcö. Na toxen'chen tyquii' vats'on 'naan nn'an judíos, toquintyja ncüii ndiaa tco na iscu'han' na ntsquehan na najjon na m'aan Tyo'ts'on. Majo' naneinhan ntyja 'naan' si'ts'o 'naan' Jesucristo na tue' jon ntyja njanhan, jo' siquinaanhan' na cotsac'ë jndyoyu na m'aan nquii Tyo'ts'on quiñoon'ndue. ²¹Jesús conduihin tyee na taquintyja t'man ntyja njanhan na condui jaa nn'an cüentaa' nquii Tyo'ts'on. ²²Ng'e jo', yo na xoncüee' nn'ön quinan'ndyoo' jaa na m'aan jon yo na covaa' ya nn'ön na ncy'oon jon cüenta jaa ng'e na vantyja nn'önhin. Quint'a na nnda' ng'e jndë sintju' jon ñuan njanhan ncüii cüii nnon na tovicjêhë na tonan'tja ja tonnon jon, ndo' na jndë jnt'ë yo ndaatioo ninnquii'. ²³Juu na cotji' jndyoyu jaa na mantyja nn'ön Jesucristo, quintjotyen jaa ntyja 'naan'han'. Ee jñ'oon na ico' Tyo'ts'on 'ndyo jon ndëehë itsiquindë jonhan'. ²⁴Ndo' quinan'chön na cüicjë yaha ntyja 'naan ntyjêhë na mantyi vantyja n'onhan Jesucristo, na juu 'nan na cont'aha ntsi'manhan' na conan'vengjöhan yo na nt'aha ncüii cüii nnon na ntejndeihan'hin. ²⁵Tyi'ntsacüentyjêe' na covancüi jaa na conan't'maan' Tyo'ts'on. Ñ'en ntyjêhë na vantyja n'onhan Cristo na jndë jnty'ehan na covancüihan yo ntyjehan. Nan'xuan na nninncyaa na jndëhan tyquii' na ngantyja n'onhan jon. Majndeichen na chuhan' na quint'a na nnda', ng'e jndë tindyo na ncüjee' nnda' jon.

**Jñ'oon ntyja 'naan nn'an na
cont'a yahan conan'tjahin**

²⁶Ee vi na jndë covaa' ya nn'ön juu jñ'oon na mayuu', xe na aa

ve' cont'a yaha na conan'tja jaa tonnon jon, ta'nan ncüiichen nnon na itsijnda' Tyo'ts'on na ntyja 'naan'han' na ndëë ntsit'man ts'on jon jaa. ²⁷Nn'an na cont'a na nnda', xia'ntyi ivendoo'han' na ntco'xen Tyo'ts'onhan 'nan na itsity'ue jndyihan' ts'an na nc'oon' ts'on juu ntyja 'naanhan'. Ee tsoñ'en nn'an na co'ohan nacjoo' nquii Tyo'ts'on, ntsiquitsu jonhan yo chon na ji vaa tsixuanhan'. ²⁸Ndo' cañjoo'n n'onho' juu jñ'oon na tquen Moisés na ico'xenhan' na itsohan' xe aa ve oo ndye nn'an Israel na ngio jnda'han na ncüii ntyjehin s'aa ya juu na sitjahin nnon jñ'oon'ñeen, icanhan' na quinan'cuee'hanhin. Ndo' juu jñ'oon'ñeen tyi'xe'cy'oonhan' na ndyia' ro tsan'ñeen ntyjiihan'. ²⁹Ng'e na nnda' vaa na itsiquindy juu jñ'oon'ñeen, c'oon' n'onho' na juu ts'an na tyi'cuee' ts'on juu jnda nquii Tyo'ts'on, its'aa juu na juu neon'ñeen na sijnda'han' na vaa najndei juu jñ'oon xco na tquen Tyo'ts'on na tyi'quinjonhan', majuuntyi neon' na yo na tquen jonhin na conduihin cüentaa' nquii jon, majo' juu juu its'aa juu na juu neon'ñeen na ve' minncyaa 'nan conduihan'. Ndo' itscüejeanaan' tsan'ñeen nquii Espíritu na conduihin nquii Tyo'ts'on. Ts'an na nnda' vaa ntyja 'naan', jaa'ntyichen nts'aa Tyo'ts'on na quit'uiihan'hin. ³⁰Ng'e cota'jn'aan jaa nquii Tyo'ts'on na itso jon: “Ncö vacüja'han' na nts'a 'nan na chuhan' yo nn'an na conan'tjahin nnön, ndo' nts'a na quityionhin.” Mantyi vaa ncüiichen jñ'oon na itso jon: “Nn'an njan na cont'a yahin na

conan'tjahin nnön, ja ntco'xénhin ntyja 'naan'han'”. ³¹Ng'e na nnda' vaa na itso jon, juu ts'an na itsitjahin, ji vaa jndyi 'nan na ngenon juu na ngioohin nt'ö nquii Tyo'ts'on na vando' na nt'uiivi' jonhin.

³²Majo' cañjoo'n ya n'onho' juu xjen ya na tye' na tondye jndyeeho' ntyja 'naan' Cristo, tajnty'i cjeho' min na jndye nnon navi' na tont'a nn'anho'. ³³Juu xjen'ñeen ñ'enho' na tonan'cüejnaan' nn'anho' tondëë nn'an, tonty'ehan 'o', ndo' ñ'enho' na tonan'jonho' yo ntyjeho' na nnda' vaa na toquenonhan. ³⁴Joo ntyjeho' na tyi' nn'anhin vancjo, t'onho' na nty'ia rohan ngioho' na totyixee'ho'hin. Ndo' nque nn'an, xjen na tji'han 'naanho' yo najjndei'han', tom'anho' na neinho' ng'e taa' ya n'onho' ng'e na vantyja n'onho' Cristo, jo' quiñoon'ndue min 'naanho' na njonntyichen nan'xuanhan' na tyi'je'quintycüiihan'. ³⁵Juu na conan'qui n'onho'hin, tyi'ndyeho'han' ng'e njon jndyi tsixuan juu naya na ngay'oon Tyo'ts'on 'o' najjon na m'aan nquii jon. ³⁶Icanhan' na quinan'quii n'onho' tsoñ'en navi' na coquenonho' cha' nnt'aho' cha'xjen na nt'ue ts'on jon, yajo' ncy'onho' cüenta juu na tco' jon 'ndyo jon na nninncyaa jonhan' ndëëho'. ³⁷Ng'e vaa jñ'oon na jndui ntyja 'naan' Cristo na itsohan':

Nquii ts'an na nc'ua ts'ian nnon na cja jon na m'anho', mavaavi' xjen na ncüjee' jon, mataje'quitsichjuntyichen jon.

³⁸Juu ts'an na jndë tqüen na tajnan tsixuan, icanhan' na

cam'aantyen juu na vantyja
ts'on juu ja.

Majo' xe na aa nciiji ntcüe' ts'an
yo na vantyja ts'on juu ja,
tyi'xe'cavee' ts'on yo tsan'neen.

Nnda' vaa jñ'oon na tso Tyo'ts'on.

³⁹Majo' nquë na covantyja nn'on
Tyo'ts'on, chito condui jaa nn'an
na cotji ntcüe' jaa. Ee joo nan'neen
cotsu ñuaanhan. Majo' jaa ninvito
covantyja nn'onhin, jo' condui
jaa nn'an na itsin'man jon ñuan
njanhan.

Nn'an na tovantyja n'on Tyo'ts'on,
jndye nnon 'nan tui ntyja 'naanhan

11 Ts'an na vantyja ts'on
Tyo'ts'on, juu na minndoo'
juu, nchjii jnda' juu na ncy'oon
juu cüentahan', ndo' mantyi
ntyja 'naan' juu na vantyja ts'on
juu, jo' itsi'manhan' nnon juu na
tsoñ'en nnon na tyi'covityincyoo',
minnchuchen m'aanhan'. ²Nquii
Tyo'ts'on, tovavee' nchjii jon yo
nque ndochiichi na tom'an ndyu
na toxen'chen ng'e na tovantyja
n'onhan jon.

³Ng'e na vantyja nn'on, jo'
covaa' nn'on ng'e na tso jon
c'oon tsjö'ndue yo tsonnangue,
ndo'cüjioon' yo nin'ncjuu, ng'e jo'
na minhan', min tatijnt'uehin 'nan
na covityincyoo' na tqwen jon joohan'.

⁴Juu Abel tovantyja ts'on juu
Tyo'ts'on, yantyichen ts'ian s'aa juu
na iscuee' juu quitsman na tyincyaa
juu o' nnon jon. Majo' xio juu Caín,
sique' ts'on juu na tyi'xe'quits'aa
juu na nnda', ng'e jo' tyi'cavee'
ts'on Tyo'ts'on yohin. Majo' juu
Abel'neen ng'e na tovantyja ts'on
jon, jo' tqwen Tyo'ts'onhin na tajnan

tsixuan juu. Ndo' naneihin, min
na jndë tue' juu, ntyja 'naan' 'nan
na s'aa juu, itsi'manhan' ndëë na
cantyja nn'on Tyo'ts'on cha'xjen
nquii juu.

⁵Juu Enoc mantyi tovantyja
ts'on juu Tyo'ts'on, ng'e jo'
tay'oon jonhin, tatue' juu.
Matavityincyoo'hin ndëë nn'an.
Ee itsiquindyi jñ'oon' Tyo'ts'on
na vitjachen na ngay'oon jonhin,
tavee' ts'on jon yo juu. ⁶Ndo' cha'
na nc'oon Tyo'ts'on na cavee' nchjii
jon yo ts'an, icanhan' na cantyja
ts'on juuhin. Ee min'cya ro ts'an na
nin'quitsit'maan' juuhin, icanhan'
na cantyja ts'on juu na vando' jon
ndo' mantyi minnichen ts'an
na int'uehin yo na xoncüee' ts'on,
ityion jon tsan'neen cha'xjen na
chuhan'.

⁷Ndo' nquii Noé, tovantyja ts'on
jon Tyo'ts'on. Siquindyii jonhin
na ntsiquitsu jon tsonnangue.
Si'man juu na njon jndyihin ntyjii
juu. Sia Noé'neen nciiii v'aandaa
na ntyja 'naan'han' jn'man nn'an
vaa' jon. Ndo' na s'aa jon na
nnda', jo' joo nn'an na m'an juu
xjen'neen, si'man jon na chuhan' na
quit'uii Tyo'ts'onhan, ndo' ng'e na
siquindë jon juu ts'ian'neen, tqwen
Tyo'ts'onhin na conduihin ts'an
jndyoyuhin ng'e na tovantyja ts'on
juu jon.

⁸Ndo' mantyi Abraham tovantyja
ts'on juu Tyo'ts'on. Ndo' ng'e na
nnda', ya na itso jon nnon juu
na cja juu nciüichen ndyuaa na
tycya, juu ndyuaa'neen ntsiquindaa'
jonhan'hin, jo' ta'nguee' juu jñ'oon
na tso jon. Jndui' tsan'neen ndyuaa
tsjoon' jon, ty'oon jon, to'tja jon

min na tyi'quintjii jon yuu vaa tontyja m'aanhan'. ⁹Ndo' ng'e na tovantyja ts'on jon Tyo'ts'on xjen na tuee' jon jo', tonduihin ts'an na ve' tom'aan ya jon quii' nt'an nn'an juu ndyuuaa'ñeen, ndo' juuhan' tyuua na jndë tco' Tyo'ts'on 'ndyo jon na ntsiquindaa' jonhan'hin. Juu jon yo jnda jon Isaac ndo' mantyi jnda ntyjo jon Jacob, ve' v'aa ndiaa tom'an yahan juu ndyuuaa'ñeen. Mantyi tco' Tyo'ts'on 'ndyo jon ndëehan na nts'aa jon naya juu ndyuuaa'ñeenhan. ¹⁰Juu Abraham ta'nan si'ndaa'han' nchjii jon na ve' v'aa ndiaa tom'aan jon, ng'e tominndoo' jndyi jon na ngüentyja xuee na chi ncja jon juu tsjoon na m'aan nquii Tyo'ts'on. Juu tsjoon'ñeen nquii jon tqen xjenhan' ndo' sia jonhan'.

¹¹Ng'e na tovantyja ts'on Abraham Tyo'ts'on, jo' tyincyaa jon najnde'i juu cha' nc'oon jnda juu yo Sara. Ndo' juu juu tsanndue'hin. Nnda' vaa naya na s'aa Tyo'ts'on Abraham ng'e tovantyja ts'on juu na ntsiquindë jon jñ'oon na jndë tco' jon 'ndyo jon nnon juu. ¹²Ndo' ng'e na tovantyja ts'on jon, min na mavaa xjen na ngue' jon na jndë tquehin, majo' totsijndyehan' nn'an tsjan 'naan' jon cha'xjen na jndye ncjuu na m'an tsjö'ndue ndo' cha'vijon na jndye tei' 'ndyo ndaandue, ta'nan ts'an na nndë nts'aa cüenta nchu xjen jndyehan'.

¹³Nquii Abraham, Isaac yo nin'Jacob, juu xjen na tjëhin, ninvaa na vantyja n'onhan Tyo'ts'on, min na taty'onhan cüenta 'nan na jndë tco' jon 'ndyo jon ndëehan. Majo' min na

nnda', ta'nan sivee'han' n'onhan. Tovantyja n'onhan na nts'aa jon cha'xjen na jndë tso jon. Ee taa' ya n'onhan na viochen xjen na tom'anhan tsonnanguevahin, totsijonhan'hin cha'vijon ts'an na ve' m'aan ya juu quii' nt'an nn'an ncüiichen ndyuua. Ee taa' n'onhan na conduihin nn'an na ve' covenon yahin tsonnanguevahin. ¹⁴Ndo' ng'e na taa' n'onhin na ta'nan tsonnangue cüentahin ntjoohin, itsi'man jndyoyuhan' na tojnt'ue jndyihan ncüiichen ndyuua najjon na nc'onhan. ¹⁵Ee xe na aa tēñjoon' n'onhan tsjoonhan najjon jnanhan, tyi'nan ro vanaan na nc'o ntcüe'han jo'. ¹⁶Majo' tont'ue jndyi n'onhin na ntsquehin ncüii ndyuua na yantyichen, majo' juu quiñoon'ndue. Mang'e jo', tyi'c'oon Tyo'ts'on na jnaan' jon ntyja 'naanhin na tonduehin na nquii jon conduihin Tyo'ts'on na connan't'maan'hin ee nquii jon jndë sijnda' jon ncüii tsjoon cüentahin.

¹⁷Nquii Tyo'ts'on nin'quindyiaa' jon na aa ntsiquindë Abraham. Ndo' ng'e na nnda', t'ua jon ts'ian nnon tsan'ñeen na quits'aa jon yo jnda jon Isaac cha'xjen cont'a nn'an judíos na conan'cüjehan quioo' na conan't'maan'han Tyo'ts'on. Ndo' juu Abraham'ñeen tovantyja ts'on jon, tanguue' jon na ntscuee' jon nquii jnda jon na ninncüii ts'onhin, min na ntyja 'naan' Isaac'ñeen na tco' Tyo'ts'on 'ndyo jon nnon Abraham na ncüii ts'an tsjan 'naan' jon na nndui, jo' ndyio Tyo'ts'on jn'aan nn'an na ninvaa tsonnangue. ¹⁸Manquii tsan'ñeen na jndë tso Tyo'ts'on nnon jon: "Xia'ntyti ntyja

'naan' jnda' Isaac, jo' nty'i cuenta tsjan 'nan'".

Mannda' jñ'oon tso Tyo'ts'on. ¹⁹Ee juu Abraham, taa' ts'on jon na nquii Tyo'ts'on vaa najndei na conduihin na condëë ncyaa jon na ntando' nnda' joo nn'an na jndë tjë. Ndo' ta'nguee' Abraham jñ'oon'ñeen na tso Tyo'ts'on nnon juu, its'aahan' cha'vijon na tue' jnda juu, ndo' ndë jo' ntcüi nnda' tsan'ñeen.

²⁰Ndo' mantyi juu Isaac, tovantya ts'on juu Tyo'ts'on. Ng'e jo' tcan jon na quityio Tyo'ts'on jn'aan ntsinda jon Jacob yo Esaú.

²¹Ndo' mantyi nquii Jacob, tovantya ts'on jon Tyo'ts'on. Ndo' ng'e jo', xjen na vivave' jon, tcan jon na quityio Tyo'ts'on jn'aan ntsinda ntyjo jon, ntsinda José. Ve' vi yo tsonnch'io 'naan' jon na iy'oon jon najndei jon na ventyjee' jon xjen'ñeen na sit'maan' jon Tyo'ts'on.

²²Ndo' mantyi juu José, tovantya ts'on jon Tyo'ts'on. Ng'e jo', ya na mavaa xjen na ngue' jon, tso jon ndëë nn'an 'naan' jon nn'an Israel, na ndëcyaa na nndyaahin navi' na cotyentjontyenhan ndëë nn'an Egipto na ngontcüe' nnda'han Canaán. Jo' t'ua jon ts'ian ndëëhan xjen na nndui'han jo', quitsachohan ndeii' jon na nty'iuhinhan' ndyuaa Canaán.

²³Ndo' nque nn'an na nda Moisés, mantyi tovantya n'onhan Tyo'ts'on. Ng'e jo' vi na jndë na tui ndahin Moisés'ñeen, ndye chi' t'oon nty'iu juu tont'ahan. Ee taa' n'onhin na juu ndahin t'man conduihin, tyi'tsijonhan'hin cha'xjen min'cyaa ro ts'an. Jo' min nquii tsanm'aants'ian t'man

ndyuaa Egipto tquen jon jñ'oon na quinancüje nn'an Israel ndahin, nn'an na nda Moisés, tyi'quityuehin, min tajnan'jñ'oon'hin juu jñ'oon'ñeen na itso nquii tsan na coxen'ñeen.

²⁴Ndo' mantyi nquii Moisés, tovantya ts'on jon Tyo'ts'on. Ng'e ya na tuee' jon na xoncüe ts'an, tasiu' jon na juu tsanscu jnda tsanm'aants'ian Faraón, na ndue nn'an na condui tsan'ñeen ndyee jon. ²⁵Nnda' s'aa jon ng'e taa' ts'on jon na njonntyichen tsixuanhan' na quenon jon navi' cha'xjen na toquenon ntyje jon nn'an Israel, chichen na ntco'xen jon nn'an Egipto xjen na ngue' Faraón'ñeen, xe aa ntyja na ntco'xen jon nan'ñeen n'ndyii jon Tyo'ts'on. ²⁶Ee tji' jon cüenta na njonntyichen tsixuanhan' na tyi'cuae' n'on nn'anhin cha'xjen na tyi'cuae' n'onhin nquii Cristo, chito na njon tsixuanhan' min xe na aa ntco'xen jon nn'an ninvaa ndyuaa Egipto. Nnda' tji' jon cüenta ng'e taa' ts'on jon na ngüentyja xjen na nc'oon jon na m'aan Tyo'ts'on.

²⁷Ng'e na tovantya ts'on Moisés Tyo'ts'on, tyi'quitsity'uehan'hin min na v'ii jndyi tsanm'aants'ian'ñeenhin xuee na jndui' jon ndyuaa Egipto. Sisa' ts'on jon tontjotyehin quii' ts'ian na tyii' Tyo'ts'onhin ng'e nchjii juu na nquii jon na tyi'ndyiaa' juuhin m'aan jon yohin. ²⁸Ndo' ng'e na tovantya ts'on juu jon, jo' na t'ua jon ts'ian ndëë ntyje jon nn'an Israel na quinancüjehan quinman ndo' quinancüjehan n'eon cho'ñeen jndyue nt'aahan. Ng'e na nt'ahin na nnda', tyi'je'quitscüeje ángel

'naan' Tyo'ts'on ndahin yonon na tui jndyee.

²⁹Ndo' mantyi nque nn'an Israel, ng'e na tovantya n'onhan Tyo'ts'on, jo' xjen na têt'iohan Ndaandue Ve, s'aahan' ncüii nato tcan cha' jndëë tenonhan jo'. Majo' nque nn'an Egipto, xjen na tet'iohan juuhan', ntjon ntcüe' ndaa'ñeen cjohan, mana tjëhin na tëhin ndaa.

³⁰Mantyi nn'an Israel, totantconhan ntyque' xuee xi'jndio tsjoon Jericó. Ndo' ng'e na tovantya n'onhan Tyo'ts'on, juu teonntjö'ndye toquindyii' juu tsjoon'ñeen, s'aa jon na tyuui'han'. ³¹Juu tsjoon'ñeen tom'aan ncüii tsanscuntjaa' na jndyu juu Rahab na tovantya ts'on juu Tyo'ts'on. Sque ve nn'an Israel juu tsjoon'ñeen na tyequitquenhan cüenta nchu vaahan' ndo' ty'oon Rahab cüenta nan'ñeen. Ndo' ng'e na nnda', xjen na jnan'cüje sondaro Israel joo nn'an tsjoon'ñeen, tyí'quinan'cuee'han juu yo nin'nn'an vaa' juu.

³²Tsoñ'en nanmin' jndye jñ'oon jndë tsjö ndëëho' ntyja 'naan' na tovantya n'onhan Tyo'ts'on. Majo' ndincyaaahan' xjen na ntsinënntyëchën ndëëho' ntyja 'naan' Gedeón, Barac, Sansón, Jefté, David, Samuel ndo' yo nin'tsoñ'en nn'an na tonan'neihan jñ'oon na tso Tyo'ts'on ndëëhin yo 'nan na ndëcya nguaa. ³³Ng'e na tovantya n'onhin jon, ñ'enhin na tantjonhan sondaro 'naan mañoon nanm'ann'ian t'man, toto'xenhan nn'an cha'xjen na chuhan'. Ndo' mantyi ty'onhan cüenta naya cha'xjen juu jñ'oon na jndë tco' Tyo'ts'on 'ndyo jon ndëëhin.

Ndo' ñ'enhan ng'e na tovantya n'onhan jon, iscu'han' jndyue líon na tyí'ntquii o'han. ³⁴Ndo' ñ'en joohan ng'e na tovantya n'onhin Tyo'ts'on, ta'nan iscüje chonhin xjen na tjue' nn'anhin quityquii' nton' na tinonchen na jmin'han'. Ndo' ñ'enhan ng'e na tovantya n'onhan Tyo'ts'on, jo' jn'manhin xjen na mavaa xjen na nnan'cüje nn'anhin yo xjo. Ndo' ñ'enhin min na tandiquinanhin, majo' ng'e na tovantya n'onhin Tyo'ts'on, jo' na tyincyaa jon najndëhin, tantjonhan sondaro 'naan mañoon nanm'ann'ian na sque ndyuuaahin na jnan'quita' nan'ñeen tyia' yo joohin. ³⁵Mantyi tom'an nanntcu xjen na tjë nn'an 'naanhin, tando' nnda' nan'ñeen ng'e na tovantya n'on nanntcu'ñeen Tyo'ts'on.

Ndo' ñ'en nn'an min na tovantya n'onhin jon, tjëhan na totja' nn'anhin yo nonnch'io. Tondue nn'an ndëëhan xe na aa ntji ntcüe'han ntyja 'naan' jon, ya jo' ndyaahan navi' na cont'a nan'ñeenhan. Majo' tatjihan ng'e taa' n'onhin na ntsue nnda' jonhin na nta'ndo' xcohin najjon na m'aan nquii jon. ³⁶Ñ'en ntyjehin na tonan'cüejnan jndyi nn'an joohin, ndo' ñ'enhin na tonan'tja' nn'an tjantsi'hin, ndo' mantyi ñ'enhin na jnan'tyen nn'anhin yo carena ndo' ñ'en ntyjehin na tyi' nn'anhin vancjo. ³⁷Ndo' mantyi ñ'en ntyjehin na tonan'cüje nn'anhin yo ntjö', ñ'en ntyjehan na tan' xoncüe nn'anhin yo xjo na itan' n'oon, ñ'enhin na tenonntyja xjen na tont'a vi' nn'anhin cha' quitjihan ntyja 'naan' Tyo'ts'on, ñ'enhan na

jnan'cüje nn'anhin yo xjo espada. Ñ'enhan na tonty'e nn'anhin, jo' ndovanjan toma'ndyi'hin, ve' ntjan quinman tocüehin yo ntjan quinch'io na min'chjo ta'nhan 'nan cuen na ya ninjnt'uehin. Ninnquii'chen tont'avi' nn'anhin ng'e na tovantya n'onhan Tyo'ts'on. ³⁸Toma'ndyi'to nan'ñeen ndyuua na tann'an c'oon, yo quityquii' työ ntjö' najon na tanty'iuhan quityquii' ndue' yo nin'ndue' na cotoo' quioo' jndëë. Tsoñ'en navi'min' toquenon nan'ñeen na tovantya n'onhin Tyo'ts'on. Ndo' joo nn'an tsonnangue, min tyi'quinan'xuanhan na tom'an nan'ñeen quii' nt'anhan.

³⁹Ndo' tsoñ'en nan'ñeen na tovantya n'onhan Tyo'ts'on, tëvee' ntyjii jon yohan. Majo' min na nnda', juu naya na jndë tco' jon 'ndyo jon, tajndahinhan'. ⁴⁰Ee ndyii' ts'on Tyo'ts'on ncüii nnon na njonntyichenhan' na nts'aa jonhan' yo jaa. S'aa jon na nnda' cha' nque nan'ñeen yo nin'yo jaa ntquen jon na quindë condui jaa.

Quitquën ya cüenta nchu vaa
nt'ue ts'on Jesús yo jaa

12 Ng'e na cotquën cüenta na xi'jndio na m'an jndye jndyi nan'ñeen na tovantya n'onhan Tyo'ts'on, mantyi jaa quinan'chön na quitji jaa ntyja 'naan' min'cya ro nnon na itsincüe'han' na ngantyjantyichen nn'ön jon, yo min'cya ro nnon 'nan natyia na tajndyaa' na ngay'oonhan' jaa na quinan'tja jaa. Ndo' yo na contjotyen na ninncüii na m'aan' nn'ön, quinan'chön na ntsquë

naijon na jndë sijnda' Tyo'ts'on ntyja 'naan' ncüii ncüii jaa. ²Tyi'tsacüentyjëë' na quit'ion tëndëë yo nquii Jesús, ee nquii jon conduihin x'ee jñ'oon na vantyja nn'ön Tyo'ts'on, ndo' mantya 'naan' jon itsiquindëhan' juuhan'. Tyincyaaahin na t'ion nn'anhin tsonjn'aan min tyi'quityii' jon cüenta na itscüe'naan' jndyihan' ts'an na ngue' juu nnon tsonjn'aan. S'aa jon na nnda' ng'e taa' ts'on jon vi na jndë tenon jon juu navi' t'man'ñeen, ninncyaaahan' na neiin' jon ntyja njan jaa na vantyja nn'önhin. Ndo' vi na jndë na siquindë jon juu ts'ian'ñeen, tava ntcüe' jon quiñoon'ndue, jo' vijon vequityen jon ngiaa' Tyo'ts'on na covit'maan'hin.

³Mang'e na nnda', c'oon' n'onho' ntyja 'naan' 'nan na toquenon Jesús. Juu jon totsiquii ts'on jon yo 'nan na tont'a nn'an jnanhin na tonan'vehan nacjoo' jon. Xe na aa nt'aho' 'nan na matsjö, yajo' xe'ncyaaahan' na n'ndicjeho', min tyi'ntsivee'han' n'onho'. ⁴Ng'e tanin ncüii 'o' na jndë jnan'cüee' nn'anhin ng'e na itsichon juu na juu jnan tyi'ngay'oonhan'hin xjen 'naan'han'. ⁵O' jndë tsuu' n'onho' juu jñ'oon na itsiqui'maan' Tyo'ts'on na incyaaahan' na t'man n'onho' na itsohan':

'U' jnda, xjen na matsitja 'u' nnön, tyi'ntsitiu' na ve' jn'aan na macoxën 'u', min tyi'nin'ncya' na ntsivee'han' tson' juu xjen na matsiqui'man' 'u' ng'e condui ja tye'.

⁶Ee nque nn'an na venchji, maco'xëhan xjen na conan'tjahin nnön.

Ndo' juu ts'an na conduihin jnda na may'õn cüentahin, xjen na tyi'quitsiquindë juu jñ'oon na matsjö, macüja'hin. Ndö' jñ'oon na tso Tyo'ts'on.

⁷Yajo' joo navi' na coquenonho', cy'onho' cüentahan' yo na cotji'ho' cüenta na nquii Tyo'ts'on co'xen jon 'o', ee na nnda' coquenonho' itsiquindyihan' na iquen jon 'o' na conduiho' ntsinda jon. Ee ta'nan ncüii ts'an na venchjii juu ntsinda na tyi'co'xen juu yo'ñeen. ⁸Majo' xe 'u' condui 'u' ts'an na tyi'co'xen Tyo'ts'on 'u' xjen na matsitja 'u' nnon jon cha'xjen na its'aa jon yo ntsinda jon, yajo' tsi'man nquiihan' na chito condui 'u' jnda jon. Ndo' na nnda', its'aahan' ntyja 'nan' cha'vijon ts'an na tyi'jnda' tye. ⁹Ndo' nque nn'an na nda jaa, tonan'quehan jaa ndo' totoxehhan jaa min'cya ro xjen na taa' n'onhin na tocanhan', ndo' to'ndyicje jaa ndëëhin. Ndo' ng'e na nnda' vaa, mat'manntyichen itsohan' na qui'ndyicje jaa nnon nquii tyëëhë Tyo'ts'on cha' nta'nt'ö ntyja 'naan' jon. ¹⁰Xjen na tovaque jaa, nque nn'an na nda jaa totoxehhin jaa ndyu na tom'an nacje 'naanhin xi' ncüii cüii na taa' n'onhan na tocanhan'. Majo' nquii Tyo'ts'on, ico'xen jon jaa na ntejndeihan' jaa cha' juu na conduihin ñuan nquii', mantyi nnan'xuaanhan'. ¹¹Jñ'oon na mayuu', xjen na ico'xen ts'an jnda juu, tyi'neiin' yu'ñeen na nnda' itjon juu, vi' ntyjii jndyi juu. Majo' ndëcya ivaa' ts'on juu ng'e ya 'nan tui yohin, jo' na tju'han'hin na its'aa juu 'nan na chuhan' ndo'

incyaahan' na tajñuaan' ts'onhin na tonnon Tyo'ts'on.

Toncuu' xe na aa tyi'quitsijñ'oon' ts'an jñ'oon na tso Tyo'ts'on

¹²Cüa je', joo ndueho' na tycyaahan', quinan'nqueho'han', ndo' cüentyjee'tyehho' yo ndi'quityeho' na coviquijnty'ehan'. ¹³Quita'yuhoh' ng'ehoh' nato na ñjonho' cha' juu ts'an na ntjein vaca, tyi'xe'cacüaa'hin nato na ñjon juu, majo' ntco'yahan'hin.

¹⁴Cjoo' n'onho' na tavingichoho' tyia' yo tsoñ'en nn'an. Mantyi cjoo' n'onho' na nnan'xuanho' ñuan nquii' ntyja 'naan' na cotsam'anho' ee ts'an tyi'tsixuanhan', je'quindëë na nguee' juu najjon m'aan nquii Tyo'ts'on. ¹⁵Quitquenho' cüenta na ta'nan nin ncüii ntyjeho' na ntsitycyaahin ntyja 'naan' juu naya na condui Tyo'ts'on. Tyi'nts'aahan' na nnduihin cha'vijon nt'öö ja, ee na nnda' ntsixuan juu, ntsi'ndaa' juu ntyje juu na vantyja n'on Cristo, cha'xjen juu ts'öö ja itsi'ndaa'han' ts'an. ¹⁶Min'ncüiiho' tyi'nc'onho' yo nn'an na ve' ndö' ro. Juu 'nan na njon nechjii Tyo'ts'on, min tyi'nt'aho' na tyi'cuee' n'onho'han' cha'xjen na s'aa nquii Esaú. Juu jon tui jndyee, ndo' ng'e jo' tovaa naya 'naan' jon na njon jndyihan' na tonnon tye jon. Majo' ve' ncüii xio ndaanan, jo' jndëë jon juu naya'ñeen nnon tyje nquii jon. ¹⁷Ndo' mangioho' na jndëcya nt'ue jndyi ts'on jon na ncy'oon ntcüe' jon cüenta juu naya'ñeen. Majo' tanchu ya na nguaa nnda'han' min na t'ioo jndyi jon na s'aa jon ty'oo tye jon.

¹⁸Majo' ya na conan'ndyoo'ho' na m'aan Tyo'ts'on, tyi'coquenonho' cha'na ndochihi nn'an Israel ya na tyincyaa Tyo'ts'on jñ'oon na co'xenhan' joochan. Ee ngioho' juu xjen'ñeen na jndyocue jon xquen tyo' Sinaí, juu tyuaa'ñeen t'ahan' yo chon ndo' tondinon neoon nton ñon, sijaanhan' na m'an nan'ñeen, ndo' tyioo jndye t'man. ¹⁹Ndo' mantyi juu xjen'ñeen jndye nan'ñeen na tic'uaa ndu 'naan' Tyo'ts'on, ndo' nquii jon sinin jon yohan. Ndo' na nnda', tyue jndyihin ata tanhin nnon Moisés na quitso jon nnon Tyo'ts'on na tavintsininntyichen jon ndëehan. ²⁰Nnda' vaa jñ'oon tanhin ng'e jndë tso jon ndëehin min xe ve' na aa nc'oon quioo' na ngava o' juu tyo'ñeen, jndei'han' na quinan'cuee' nn'an o' yo ntjö' ndo' aa yo xjo lantsa. ²¹Juu 'nan na tityincyoo' ndëehin, sity'ue jndyihan'hin, ata nquii Moisés tso jon: “Mantyi coviqijnty'e ja na maquity'uë.”

²²Majo' 'o', juu 'nan na coquenonho' vandyah'an', chito cha'na tjon nque nan'ñeen. 'O' cotsqueho' na m'aan juu Tyo' Sión, juu tsjoon cüentaa' nquii Tyo'ts'on na vando'. Juuhan' conduihan' Jerusalén ntyja 'naan' quiñoon'ndue, najjon na m'an minchen ángeles 'naan' jon na covatjonhan na conan't'maan'han jon. ²³'O' jndë saque'ho' quii' nt'an tmaan' nn'an na conduihan nn'an navejndyee na jndë jndui ngueehan quiñoon'ndue. Jndë saque'ho' najjon na m'aan nquii Tyo'ts'on na vando' na conduihin na co'xen jon tsoñ'en nn'an ntyja 'naan' na conan'tjahin. Jndë saque'ho'

najjon na m'an nque nn'an na jndë ty'entyihan quiñoon'ndue, nque nan'ñeen na jndë ty'oon Tyo'ts'on cüentahan na jndë tquen jonhan na tavijhan nan'xuanhan tonnon jon. ²⁴'O' jndë saque'ho' na m'aan Jesús, nquii jon na ivañoon' jon jaa yo ntyja 'naan' jñ'oon xco na sijnda' jon. Cotsaque'ho' jo' ng'e neoon' jon sintju'han' 'o'. Juu neoon'ñeen njonntyichen jñ'oon na itsiquindyihan', chito juu neoon' Abel na tcüe'. Ee neoon' juu tsan'ñeen tsiquindyihan' na nt'uuihan' xio juu na iscuee' jonhin.

²⁵Ng'e jo' icanhan' na quinan'vë juu jñ'oon na incyaa Tyo'ts'on ndë. Ee mangiö na tots'aavi' jon ndochiichi ya na tatonan'quindëhin jñ'oon' jon na totsiqui'maan' Moisés joochan. Mantyi nquëhë min xe'quindyaa jaa juu navi' na nndyo xe na aa tyi'nta'nc'uë cha'xjen na itsi'man joo jñ'oon na itsinin jnda Tyo'ts'on na m'aan jon quiñoon'ndue. ²⁶Juu jñ'oon na sinin Tyo'ts'on xjen na jndyocue jon Tyo' Sinaí, s'aahan' na sitoncüii'han' juu tyuaa'ñeen. Majo' nanein itsininntyichen jon: “Mangüentyja xjen ya na chito ve' tsonnangue na ntsitoncü'i jahan', mantyi juu tsjö'ndue ntsitoncü'i'han'.”

Nnda' vaa na itso jon. ²⁷Ndo' ng'e jndë itso jon na ntsitoncüii' nnda' jon juu tsonnangue yo tsjö'ndue, itsi'manhan' ndëehë na tsoñ'en 'nan na tquen jon na cojnty'iahan', ndi'ndaa'ñ'enhan'. Ndo' joo 'nan na cojnty'ia naneihin, ya na tavicuenhan' majo' nquii jon na iquen jon 'nan na tyi'je'cüitoncüii'han', ninvaa

m'aan jon. ²⁸Ncya ya jndyi jon na jndë incyaa jon na conan'ljön yo juu na ico'xen jon, ncüii nnon na tyi'ljon quinditoncüii'han'. Mang'le na nnda', chuhan' na quinan't'maan' jaa jon yo na xoncüee' nn'ön, ndo' yo na ncyaa' nn'ön na tant'a 'nan na tyi'cavee' nchjii jon. ²⁹Ng'le juu Tyo'ts'on na conan't'maan' jaa, itsijonhan'hin cha'vijon chon na icüa'ñ'enhan' tsoñ'en.

Nan'min quint'a cha' ngavee'
nchjii Tyo'ts'on yo jaa

13 Mancha'chen xjen quinan'vengiö ntyjëëhë na vantyja n'on Jesucristo. ²Joo ntyjeho' na tyi'quital'jn'aanho'hin, xjen na cotsque yahin na m'anho', tyi'ngitsuu' n'onho' na ntixee'ho'hin. Ichuhan' na quint'aho' na nnda' ng'le ñ'en nn'an na tixee'hin ángeles xjen na sque ya nan'ñeen na m'anhin min na tataa' n'onhin na condui nan'ñeen ángeles.

³Ndo' nque ntyjeho' na vantyja n'on Jesucristo na jndë tyi' nn'anhin vancjo, tyi'ngitsuu' n'onho'hin. C'oon' n'onho' ntyja 'naanhin na cha'vijon nqueho' too'ho' vancjo yohin na tyenho' yo carena. Ndo' mantyi cañjoon' n'onho' ntyjeho' na cont'a vi' nn'anhin. Quint'aho' nayahin cha'xjen contyja n'onho' na ntejndei nn'an 'o' xe na aa cont'a vi' nn'anho'.

⁴Juu na jndë toncoho', cüinjohan' ngioho'. Mang'le na nnda', ninnquii'chen c'oon ts'an yo scuu' nquii juu, saa' nquii juu. Ee min'cya ro ts'an na ve' ndö' ro m'aan juu yo ncüiichen ts'an, nt'uiivi' Tyo'ts'on

tsan'ñeen, min ts'an na jndë toco, oo min tsans'a oo aa tsanscu na ve' cotjon yahin yo ntyjehin.

⁵Tyi'nc'onho' na t'man ngioho' yo s'on, c'onho' na contjo ya ngioho' yo tsa'nnda'ntyti 'nan minho' ng'le itsijnda' Tyo'ts'on nquenho' yo jñ'oon' jon na jndui na itsohan': "Mancha'xjen nnincya 'nan na icanhan' 'o'. Tyi'ljon xuee n'ndyi ja 'o', ninnquii'chen m'an yo 'o'."

Nnda' vaa jñ'oon na tso jon. ⁶Mang'e jo', yo na t'man qui nn'ön ndëe ndue:

"Nquii jon na itye'ntjon jon jaa, itejndei jon ja. Taxe'c'ön na ncyaa na nin 'nan na nin'quint'a nn'an ja."

Mannda' vaa na itsiquindy juu jñ'oon'ñeen.

⁷Tyi'ngitsuu' n'onho' ntyja 'naan nque nn'an na jndë tonan'manhin jñ'oon' Tyo'ts'on ndëëho'. Quiñjontyen n'onho' nchu vaa na tom'anhin na tovantyja n'onhan jon. Ndo' cantyja n'onho' jon cha'xjen na tont'a joo nan'ñeen.

⁸Nquii Jesucristo, cha'xjen na totsixuan jon ndyu na toxen'chen, macüajon conduihin naneinhin yo na tonnonchen. ⁹Jndye nn'an mañoon jñ'oon na conan'manhin ndëe nn'an na vandyah'an' ndo' tejndyohan' yo jñ'oon ntyja 'naan' juu Cristo. Tyi'ninnncyaho' na joo jñ'oon'ñeen nnan'vi'nn'anhin' 'o'. Ee joo ñuan njanhan coquehan' yo juu naya na tsixuan Tyo'ts'on. Majo' joo 'nan na cotquii nn'an judíos xjen na conan't'maan'han jon, tyi'quitejndeihan' nan'ñeen na tonnon jon.

¹⁰Jaa na vantyja nn'ön Jesús, vaa ncüii nntoyiu na nan'xuan na

nque nn'an na cotsantyja yo jñ'oon na tquen Moisés, ndincyaahan' na nnan'jonhan ntyja 'naan'han'. ¹¹Juu tyee na taquintyja t'man conduihin tondëë nn'an judíos, vi na jndë iscuee' jon quioo' na coninncyana nan'ñeen nnon Tyo'ts'on, vay'oon jon neoon' quioo'ñeen quityquii' juu cuarto na taquintyja na ji'ua tsixuanhan' cha' ntsit'man ts'on Tyo'ts'on jnaan' nquii jon yo nin'nque nan'ñeen. Majo' si'ts'o 'naan joo cho'ñeen tonan'cohan joohan' 'ndyo tsjoon. ¹²Mannda' vaa na itsijonhan' juu 'nan na tquenon Jesús. 'Ndyo tsjoon jnan'cuee' nn'anhin. Tui na ndda' cha' ntyja 'naan' neoon' jon na tcüe', joo nn'an na vantyja n'onhin jon, nndëë ntquen Tyo'ts'onhin na nan'xuanhan ñuan nquii' tonnon jon. ¹³Ng'e jo' nan'xuan na quinan'jon jaa yo Jesús yo juu na jnan'cuee' nn'anhin. Nanein tavinan'jon jaa yo juu jñ'oon na contyja n'on ntyjëëhë judíos min xe na aa nnan'vjehan jaa. ¹⁴Quint'a na ndda' ng'e viochen xjen na cotant'ö, ta'nann tsjööon ntjoohin na ntjotyen jaa. Cominnt'ö na ntsquë ncüii tsjoon na ntjotyenhan', juu quiñoon'ndue, na jo' vijon nc'ön. ¹⁵Yajo' ntyja 'naan' Jesucristo, cüa, ninvito quinan't'maan' Tyo'ts'on yo tsoñ'en na conan'nën. Ninnquii'chen quinduë na ncyaa ya jon. ¹⁶Ndo' min tyi'ngitsuu' n'onho' na quint'aho' jndye nnon naya yo nque ntyjeho' na vantyja n'onhin Jesucristo. Xi' ncüii na ndëë nt'aho', quitejndeiho'hin yo 'nan na icanhan'hin. Nquii Tyo'ts'on neiin' jon na quint'aho' na ndda'. Ee

na nt'aho'han', itsijonhan' juuhan' cha'na juu 'nan na cont'a nn'an Israel na conan'cüjehan quioo' na conan't'maan'han jon.

¹⁷Joo nn'an na conintquehin quii' nt'anho' quityquii' ts'ian 'naan' Tyo'ts'on, quita'nguee'ho' jñ'oon na conduihin ndëëho'. Quitjue'cjeho' ntyja 'naan' na nan'xuanhan na cotquenhan xjenho'. Nnda' quint'aho' ng'e joohin cotquenhin cüenta ntyja 'naanho' cha' yantyichen ngantyja n'onho' jon. Icanhan' na quint'aho'han' ng'e ntcann Tyo'ts'on na nninncyahin cüenta nnon jon yo tsoñ'en ts'ian 'naan' jon na cont'ahin. Ndo' xe na aa tyi'quita'nguee'ho' cha'xjen na conduehan, xu'ñeen ntsijaa'han' nacjohan, ndo' nc'onhan na chjoo' n'onhan, chito na neinhan, ndo' jo' min tyi'xe'quitejndeihan' 'o'.

¹⁸Tyi'ntsacüentyjee'ho' na conan'neinho' nnon Tyo'ts'on ntyja njann ja. Juu na mavicjë quii' ñuan njann, manchji jnt'a na mats'a cha'xjen na nt'ue ts'on jon, ng'e nt'ue jndyi ts'ön na ninnquii'chen quits'a na ndit'maan'hin ntyja 'naan' 'nan na matsijnt'a. ¹⁹Mat'manntychen na mac'an vi naya'ñeen ndëëho' na quitanho' nnon jon na cje ro ntsiquinaanhan' na ncjöö nnt'a najjon na m'anho'.

Nquii Tyo'ts'on incyaa jon na tajñ'oontiu c'oon quii' n'on nn'an

²⁰Nquii Tyo'ts'on conduihin na tajñuaan' ts'onhin. Nquii Jesucristo na conduihin na itye'ntjon jon jaa, tyincyaa Tyo'ts'on na tando' xco jon vi na jndë jnan'cuee' nn'anhin. Juu Jesús na taquintyja t'man

conduihin na vantyjee' jon nn'an tmaan' cüentaa' Tyo'ts'on, tyincyaa jon na tue' jnda jon cha' ntyja 'naan' neon' juu, juu jñ'oon xco na sijnda' jon, mantjotyenhan'. ²¹Mac'an vi naya nnon jon na nninncyaa jon tsoñ'en na icanhan' 'o' cha' ndëë nt'aho' 'nan na nt'ue ts'on jon. Quits'aa jon yo jaa min'cya ro na cavee' nchjii jon xeng'e juu najndeï na condui nquii Jesucristo. Ninnquii'chen quinan't'maan' jaa jon. Mandö' ro jñ'oon na mac'an.

²²'O' ntyjë na vantyja n'onho' Jesucristo, tyi'jndye jñ'oon na tji ja na matscülenönhan' ndëëho'. Mac'an vi naya'ñeen ndëëho' na quindyeha' juu jñ'oonvahin na matsijnt'a nquenho'. ²³Matsiquindy

jaho' na jndë jndyaa juu ntyjëëhë Timoteo vancjo. Xe na aa cje ncüjee' jon na m'an, yajo' ncja jon na ntsaquijnty'ia' 'o'.

²⁴Ncyaho' ts'on njan ndëë tsoñ'en nn'an na i'ua Tyo'ts'on ts'ian ndëëhin na conan'manhin jñ'oon' jon ndëëho' ndo' na cota'ntyjee'hin 'o' na tonnon jon. Tsoñ'en ntyjeho' na vantyja n'onhan jon na m'anhin tsjoonho', mantyi ncyaho' ts'on njan ndëëhin. Nque ntyjeho' na m'an ntjoohin ndyuaa Italia na vantyja n'onhan Jesucristo, mantyi concyahin ts'on 'naanhin ndëëho'.

²⁵Quityio Tyo'ts'on jn'aan na tsoñ'enho'. Mantyjantyi ndö' ro jñ'oon na macüji.

Tson Na Tji Santiago

Incyaa Santiago ts'on 'naan' jon ndëë nn'an Israel na jndë tycyahun

1 Ja Santiago macüji tsonvahn. Condui ja ts'an na itye'ntjon nnon Tyo'ts'on yo nnon Jesucristo, nquii jon na conduihin na itye'ntjon jon jaa. Mancya ts'on njan ndëë 'o' na conduihan ncho've tmaan' jaa nn'an Israel na jndë tycyaho' ninvaa tsonnangue.

C'oon ts'an na neiin' juu min vaa 'nan iquenon juu

²O' ntyjë na vantyja n'onho' Jesús, vaa xjen jndye nnon min na iquenhan' xjen 'naanhan' 'o' na nin'quitscyaaahan' 'o' na m'anho' na vantyja n'onho' jon. Ya na nnda' vaa, c'onho' na cüineiin' jndyi n'onho'. ³Ee juu na vantyja n'onho', xjen na vaa 'nan na iquenhan' xjen juuhan', juu nan'neen na coquenonho' vay'oonhan' 'o' na contjotyenho' ntyja 'naan' Tyo'ts'on. ⁴Majo' juu na ntjotyenho' quityquii' joo navi'neen, ncyaho' na quindë ya na ngay'oonhan' 'o' na ngaqueho' ntyja 'naan' jon, na quindë ya na nan'xuanho' na conduiho' ntyja 'naan' Cristo.

⁵Ndo' xe na aa ndyii' ncüiiho' ndicüaa' ts'on juu nchu vaa quits'aa

juu quityquii' joo na iquenhan' xjenhin, can juu na ncyaa Tyo'ts'on na jnda' xquen juu. Na nts'aa juu na nnda', yajo' nninncyaa jon jñ'oon na ican tsan'neen ee juu jon tyi'vacuaa xjen na ncyaa jon ndëë nn'an, min tyi'tsityia' jon ts'an na icanhan'. ⁶Majo' ya na itsinin juu nnon Tyo'ts'on, cantyja ts'on juu na nninncyaa jon juu jñ'oon na ican juu. Min tyi'nc'oon juu na ve vaa na itsitiu juu. Ee ts'an na ve vaa na m'aan' ts'on xjen na ican juu vi naya nnon Tyo'ts'on, juu tsan'neen itsijonhan'hin cha'vijon juu ndaandue xjen na ijuuhan' na ntyque jndyehan' ncüii cüii ntyja. ⁷Ts'an na nnda' vaa m'aan' ts'on, tyi'ndyii' ts'on juu na ncy'oon juu cüenta jñ'oon na ican juu nnon jon. ⁸Ee xeevahn ncüii nnon na m'aan' ts'on juu, ndo' ncüiichen xuee mañoon nnon 'nan na m'aan' ts'on. Tyi'cüejon its'aa juu.

Ntyja 'naan' tsanndyia' yo tsantya

⁹Juu ntyjëëhë na vantyja ts'on Cristo na tsanndyia'hin, chuhan' na cüicjee' juu na njon conduihin ng'e na itsue Tyo'ts'onhin na conduihin jnda jon. ¹⁰Majo' juu ntyjëëhë na tyahin na mantyi vantyja ts'on juu Cristo, xjen na conan'cüejnaan'

ntyje tya juuhin ng'e na conduihin cüentaa' Tyo'ts'on, mantyi cüineiin' jndyi juu. Ee cha'xjen ntjaa' jndëë na tyi'vioo'han', cje co'uaahan', mannda' vaa na itsijonhan' na ngenon tsantya. ¹¹Ee xjen na ndyova ndo'cüjioon' na jmin' jndyihan', co'uaa tscö jndëë, ndo' cocyaa ntjaa' 'naanhan', juu na nancoo' ntjaa'ñeen, cotsuhan'. Mandö' vaa itsijonhan' ntyja 'naan' tsantya, ntycüii ntyja 'naan' jon viochen xjen na itsichon jon na nnintyantychenhin.

**Juu na iquenhan' xjen ts'an yo
juu na ityii'han' ng'eehan'hin**

¹²Juu ts'an na minntyjee'tyen quityquii' joo na iquenhan' xjen 'naanhan'hin na nin'quitsquioohan'hin, min tyi'vacüaa'hin ntyja 'naanhan', neiin' tsan'ñeen, ee vi na jndë tenonhan' ndo' tyi'qui'ndyicjehin nnonhan', nquii Tyo'ts'on ntsiquindaa' jonhin na tyi'quintycüii na vando' ñuaan' juu. Ee jndë tco' jon 'ndyo jon na joo nn'an na ve'ngiohan jon, ncy'onhan cüentahan'. ¹³Ya na vaa ncüii nnon na ityii'han' ng'eehan' ts'an na quitsitjahin, tyi'nc'oon' ts'on juu na nquii Tyo'ts'on i'ua jon ts'ian na quits'aa juuhan'. Ng'e nquii jon, min'ncüii nnon natyia tyi'xe'quindëë ngay'oonhan'hin na ntsitjahin, min tyi'xe'quits'aa jon ncüii nnon na ntyja 'naan'han' ntsitja ts'an. ¹⁴Ee ncüii cüii ts'an ityii'han' ng'eehan'hin xjen na nquii juu ncyaa juu na juu 'nan natyia na nt'ue jndyi ts'on juu na nin'quits'aa juu, vay'oonhan'hin xjen 'naan'han'.

¹⁵Ndo' juu na vay'oonhan' tsan'ñeen na quitsitjahin, vi na jndë tantjonhan'hin, itsijnda'han' na vaa jnaan' tsan'ñeen, ndo' juu jnan'ñeen, vi na jndë siquindëñ'enhan' xjen 'naan'han', itsijonhan' ntyja 'naan' juu cha'vijon ts'oo.

¹⁶O' ntyjë na vi'nchjiho' na vantyja n'onho' Cristo, tyi'nan'vi'nn'an nqueho' na nnan'tiuho' na nquii Tyo'ts'on its'aa jon na vay'oonhan' ts'an na quitsitjahin. ¹⁷Ee nquii tyëëhë Tyo'ts'on, ninnquii'chen ncyaa jon tsoñ'en 'nan na coy'ön cüenta na cote'jndeihan' jaa. Tsoñ'en 'nan na cojnty'ia na conan'xueehan' tsjö'ndue, nquii jon tqenhan'. Majo' nquii jon min tyi'tsijonhan'hin yo joohan', ee covejndyo na conan'xueehan', majo' nquii jon tyil'jon quitscüejndyo jon ntyja 'naan' na its'aa jon yo jaa. ¹⁸Ntyjantyi na nt'ue ts'on jon, tyincyaa jon na cota'nt'ö xcö ya na tautyja nn'ön juu jñ'oon naya 'naan' jon na mayuu'han'. Nnda' vaa na s'aa jon cha' njonntyichen iquenhan' jaa quii' nt'an tsoñ'en na tqen jon.

**Quita'nguëë' nchu vaa na
ico'xen jñ'oon' Tyo'ts'on**

¹⁹O' ntyjë na vi'ntyji na vantyja n'onho' Cristo, cüaa' n'onho' jñ'oonmin. Tsoñ'enho' c'oncjeho' na quindyeho' jñ'oon' Tyo'ts'on. Majo' tyi'nan'cjeho' na jen nin'quindueho' nchu vaa itsi'manhan', ndo' mantyi c'onho' na nion m'anho' na conan'vjeho' nn'an. ²⁰Ee xjen na conan'vjëëhë ntyjëëhë, itscu'han' na quint'a cha'xjen na chuhan' na quitsam'an na tonnon Tyo'ts'on.

²¹Mang'e na nnda', tsoñ'en na itsi'ndaa'han' ts'an na tonnon jon, ndo' mantyi yo nin'joo 'nan tyia jndy nan'xuanhan', quitjñ'enho' ntyja 'naanhan'. Ndo' yo na ndyia' n'onho', cy'onho' cüenta juu jñ'oon naya 'naan' jon na conduihan' najnde na yo juuhan' nndëë ntsin'man jon ñuaanho'.

²²Majo' quinan'manho' ndëë nn'an na conan'quindëho' nchu vaa na itsiquindy jñ'oon' Tyo'ts'on. Ee xe na aa ve' condye ngueho'han' min tyi'quita'nguee'ho'han', ve' conan'vi'nn'an nqueho'. ²³Ee minnichen jaa na ve' condyëë nguë jñ'oon' Tyo'ts'on, majo' tyi'quita'nguëë'han', itsijonhan' ntyja njanhan cha'vijon ts'an na ve' ndyiaa' ngue juu nnon yo jnon. ²⁴Ndo' vi na jndë jndyiaa' juu nchu vaa nnon juu yo jnon'hin, vja juu, ndo' maninñoon' ngitsuu' ntcüe' ts'on juu nchu vaa nnon juu. ²⁵Majo' juu jñ'oon' Tyo'ts'on, itsijonhan' juuhan' cha'vijon jnon. Juu jñ'oon'ñeen na taquintyja na quindë conduihan' na ntyja 'naan'han' jndë jndyaa jaa na tom'an nacje 'naan' jnan. Xe na aa cotquën cüentahan' ndo' ninnquii'chen m'aan' nn'ön ntyja 'naan'han', ndo' min tyi'cotsuu' nn'ön na nt'aha cha'xjen na co'xenhan', yajo' t'man vaa na ndyio jon jn'aan jaa.

²⁶Minnichen ts'an na itsitiu nquii na quindë ya na itsit'maan' juu Tyo'ts'on, majo' tyi'iquen nquii juu xjen tsa juu, itsivi'nn'an nquiihin. Ve' jn'aan ntyja na itsit'maan' juu jon. ²⁷Ntyja na icüji' Tyo'ts'on cüenta na aa quindë ya na itsit'maan' ts'an jon, ndö vaa na

itsi'manhan'. Nque yotsca na jndë tjë tye yo ndyee, quitejnde ts'an yo'ñeen navi' na coquenon joo, ndo' majo'ntyti joo nanntcu ninnque. Ndo' mantyi quen nquii ts'an cüenta na tyi'ntsijonhin natyia na cont'a nn'an na conan'jonhan nchu vaa na tsixuan tsonnangue.

Cüejon quint'aho' yo nn'an, min nanninñen', min nantya

2 'O' ntyjë na vantyja n'onho' nquii Jesucristo na conduihin na itye'ntjon jon jaa na taquintyja na t'man conduihin, tant'aho' na njon ngioho' ncüii ts'an, majo' ncüiichenhin tyi'quinjon ngioho. ²Cüa, nnduë xe na aa ntsque ve nn'an najjon na covatjonho' na conan't'maan'ho' nquii Tyo'ts'on, ndo' ncüii joochin tsantyahin na cüe jon ndiaa na yantyichen, ndo' ñjon tsi'x'lee s'on ijan nt'ö jon. Majo' ncüiichen tsan'ñeen tsanjñen'hin, ve' ndiaa tjaa' cüe juu. ³Majo' juu tsan'ñeen na cüe jon ndiaa na yantyichen, xe na aa conan'jñ'oon'ho'hin ndo' nndueho' nnon jon: "Nnda' ta, quijman' chjo ndöhin najjon na yantyichen." Majo' nnon juu tsanjñen' nndueho': "Ndö cüentyje'", Oo xe na aa nndueho' nnon juu: "Quijman' tyuaa ndyo na vequityën." ⁴Ya na cont'aho' na nnda', yajo' tyi'cüejon cont'aho' yo nn'an. Ñ'enhan na njonhin ngioho', majo' ndyii' nn'an na tyi'quinjonhan ngioho'. Ndo' na nnda', itsi'manhan' na conduiho' nn'an na tyia conan'tiu na tyi'jndyoyu cotji'ho' cüenta nchu vaa na njon condui ncüii cüii ts'an. ⁵'O' ntyjë na vantyja n'onho' na vi'ntyjiho', quindyeho' chjo jñ'oon

na matsjö. Covaa' nn'ön na icüji Tyo'ts'on nanninñen' na conduihan cüentaa' nquii jon. Its'aa jon na nnda' cha' ntyja 'naan' na vantyja n'onhan jon ntsijonhan' joochan cha'vijon tsantya na min'ncüii nnon tyi'itsitjahan'hin. Ndo' joo nn'an na conan'vi'ngiohan jon, jndë tco' jon 'ndyo jon na tsoñ'en na condui jon na itye'ntjon jon, ntsiquindaa' jonhan' joochan. ⁶Majo' 'o' cont'aho' na tyi'quinjon nque nanninñen'. Ndo' mangioho' na nque nantya'ñeen cont'avi'han 'o'. Manquehin cotsachohinho' nt'ö jüe cha' quit'uiivi'han'ho'. ⁷Ndo' manquentyi nantya na conan'neinhan jñ'oon tsan' cjoo' xuee' Cristo, nquii jon na taquintyja na t'man conduihin ntyja 'naanho', majo' 'o' xuee' jon njon jndyihan' ngioho', manquii jon na tyii' Tyo'ts'on 'o' ntyja 'naan' jon.

⁸Vaa jñ'oon na tquen Tyo'ts'on na taquintyja na t'man ico'xenhan'. Itsohan': "Cüiivi'ntyji' minninchen ts'an cha'xjen na vi'ntyji nquii 'u'." Juu jñ'oonva' xe na aa mavanguee'han' vaquinjon' matsa'. ⁹Majo' xe ve' cotjiho' nin nn'an na cont'aho' na njon, yajo' itsijnda'han' na conan'xuanho' jnan, ee jñ'oon na tquen Tyo'ts'on na ico'xenhan', juuhan' itsinchu'han' na jndë conan'tjahö'. ¹⁰Ee xe na aa vanguee' ts'an tsochen jñ'oon na tquen Moisés na ico'xenhan', ndo' xe na aa itsitjahin ntyja 'naan' min ve' ninncüiihan', condui tsan'ñeen ts'an na ta'nan siquindë juu joo jñ'oon'ñeen, ndo' na nnda', chujnan juu nnon Tyo'ts'on ntyja 'naan tsoñ'en jñ'oon' jon na ico'xenhan'.

¹¹Ee manquiiintyi jon na itso jon: "Tyi'nc'on' yo ts'an na ve' ndö' ro", mantyi itso jon: "Tyi'ntscue' ts'an." Ndo' xe na aa mavangue' na tyi'com'an'ya' yo ts'an na ve' ndö' ro, majo' xe na aa iscue' ts'an, jndë chujnan' ndëe tsoñ'en ntji 'naan' jon na ico'xenhan'. ¹²Vaa jñ'oon na ico'xenhan' na ntyja 'naan'han' itsiquindyaa Tyo'ts'on 'o'. Ndo' ntyja 'naan' majuuntyihan', jo' ntc'o'xen jon 'o' na aa conan'veho'han', ndo' aa ta'nan. Mang'e jo' quint'aho' cüenta nin jñ'oon na nan'neinho' ndo' nin 'nan na nt'aho'. ¹³Ee xe naneihin na tyi'c'ön na nty'ia ro nn'an ngiö, yajo' juu xjen na ntc'o'xen jon nn'an ntyja 'naan' jnanhan, min tyi'xe'c'oon jon na nty'ia rö ntyjii jon. Majo' xe naneihin m'an na nty'ia ro nn'an ngiö, yajo' mantyi ncy'oon jon na nty'ia rö jaa ntyjii jon juu xjen na ntc'o'xen jon nn'an ntyja 'naan' jnanhan.

'Nan na its'aa ts'an, tsi'manhan' na aa vantyja ts'on juu Tyo'ts'on

¹⁴O' ntyjë na vantyja n'onho' Cristo, xe na aa conduë na vantyja nn'önhin, majo' xe tyi'quitejndei jaa ts'an 'nan na itsitjahan'hin, xe na aa nnda' vaa na cont'a, juu na vantyja nn'önhin, ve' jn'aanhan'. Ndo' nquii Tyo'ts'on, ¿Aa ntsin'man jon ñuan njanhan ve' ng'e na conduë na nnda'? Tyi'je'quindëe. ¹⁵Cüa, nduë, xe na ncüii ntyjëehë tsans'a, oo ncüii tsanscu na vantyja ts'on juu Cristo, juu xjen na itsitjahan' ndiaa na ntcüe juu oo 'nan na ntcüa' juu, ¹⁶Ndo' xe ncüiiho' ngitso juu nnon tsan'ñeen: "Ya ntyjë, cja' ntcüe'

va'. Quityio Tyo'ts'on jn'aan 'u' na nninjnda' ndiaa na ntcüe' yo 'nan na ntcüa'." Ndo' na nnda' jñ'oon tsu' nnon tsan'ñeen, xe tyi'ninnnya' 'nan na icanhan'hin, ¿Yuu vaa na itejndeiha'n'hin? ¹⁷Ndo' mantyi ntyja 'naan' na vantyja ts'on ts'an Cristo, majo' tyi'nin'ncyaa juu 'nan na itsitjahan' ncüiichen ts'an, juu na vantyja ts'on tsan'ñeen, ve' jn'aanhan'. Nn'an na vantyja n'onhan na cont'a na nnda', juu na vantyja n'onhan, itsijonhan' juuhan' cha'vijon ts'oo.

¹⁸Majo' m'aan ts'an na ntsintcüe' juu jñ'oon nnön na ngitso juu: "U' xia'ntyti na vantyja tson' Tyo'ts'on, majo' ja matejndei nn'an 'nan na icanhan'hin." 'U' na nnda' vaa na matsu', quitsi'man' nnön nchu vaa na vantyja tson'hin na tyi'cotejndei' nn'an 'nan na icanhan'hin, ndo' ja yo na matejndei nan'ñeen, ntsi'man nnon' na vantyja ts'on jon. ¹⁹Matsu' na vantyja tson' na ninncüii Tyo'ts'on m'aan. Juu jñ'oon'ñeen mayuu'han', majo' itsiqijñ'eehan' 'u' na m'aan' tson' na xia'ntyti jo' 'nan icanhan' ntyja 'nan'. Ee nque yotyia na cotyentjonhan nnon yutyia tqe, mantyi vantyja n'onhan na ninncüii Tyo'ts'on m'aan, ndo' na nnda' cotji'hin cüenta, coquityuehin ata coviqijnty'ehin. ²⁰Condui 'u' ts'an na tsan' xquen'. Aa icanhan' na quitsi'man nnon' na ncüii ts'an na vantyja ts'on juu, majo' min tyi'cotejndei juu nn'an, juu na vantyja ts'on tsan'ñeen ve' jn'aanhan'. ²¹Cha' ntyja 'naan' tsochiihi Abraham. Juu jnda jon Isaac, tyincyaa jonhin nnon

Tyo'ts'on na tyio juuhin cjoo' ncüii nnontyiu cha'vijon na ninncyaa ts'an quioo' nnon jon. Ndo' ng'e na siquindë tsan'ñeen jñ'oon na tso Tyo'ts'on nnon juu, jo' tqen jonhin na tajnan tsixuan juu.

²²Yajo' quitquenho' cüenta na juu na tovantya ts'on jon Tyo'ts'on, juuhan' si'manhan' yo 'nan na s'aa jon. Ndo' ng'e na nnda', juu na vantyja ts'on jon, tqenhan' juuhan' na quindëhan'. ²³Ndo' na nnda', juu jñ'oon na tji Moisés, siquindëhan' juuhan'. Itsohan': "Nquii Abraham, tovantya ts'on jon Tyo'ts'on, ndo' ng'e na nnda', jo' tqen jonhin na conduihin ts'an na tajnan tsixuan." Ndo' mantyi na itsininhan' na condui tsan'ñeen ts'an na ya jñ'oonhin yo Tyo'ts'on.

²⁴Yajo' itsi'manhan' na tqen Tyo'ts'on ts'an na tajnan tsixuan juu xeng'e ntyja 'naan' 'nan na its'aa juu, chito ve' xia'ntyti ng'e na vantyja ts'on juuhin. ²⁵Ndo' majo'ntyti itsijonhan' ntyja 'naan' tsanscuntjaa' Rahab. Ee nque nn'an na jñon Josué tsjoon' tsanscu'ñeen na tyequitquenhan cüenta nchu vaa juu tsjoon'ñeen, tejndei juu nan'ñeen ndo' jñon ntcüe' juuhan ncüiichen nato, cha' nque sondaro tsjoon' juu tyi'nan'cüjehan joo nan'ñeen. Ndo' ng'e na nnda' vaa 'nan s'aa juu, tqen Tyo'ts'onhin na tajnan tsixuan juu na tonnon jon. ²⁶Juu si'ts'o 'naan' ts'an, vi na jnde jndui' juu na ndyii' na vando' juu, conduihan' ts'oo. Mannda' vaa na itsijonhan' juu ts'an na ve' vantyja ngue ts'on juu Tyo'ts'on, majo' tyi'quitejndei juu ncüiichen ts'an yo 'nan na icanhan'hin, juu na vantyja

ts'on tsan'ñeen, itsijonhan' juuhan' cha'vijon ts'oo.

Ntyja 'naan' tsa ts'an

3 'O' ntyjē na vantyja n'onho', nque nn'an na conan'manhan jñ'oon' Tyo'ts'on ndëë nn'an, jantyichen na ntco'xen jon joo nan'ñeen. Ng'e jo', yantyichen na tyi'jndyeho' na ntsaque'ho' juu ts'ian'ñeen. ²Tsoñ'en jaa jndye nnon min na tyi'caquinjoon' 'nan cont'aha. Majo' xe na aa tyi'cotsitja ts'an ntyja 'naan jñ'oon na itsinin jon, conduihin tsan na tque its'aa, ee xe na aa iquen jon cüenta 'ndyo jon, nndëë ntquen jon xjen ninvaa si'ts'o 'naan' jon. ³Cha' ntyja 'naan' quitso, coty'i frenon jndyue o' cha' ntquën xjen o' na c'lo o' yuu va na nt'ue nn'ön, ndo' yo joo frenon'ñeen cotquën xjen ninvaa si'ts'o 'naan o'. ⁴Ndo' mantyi c'oon' n'onho' ntyja 'naan' nt'aandaa. T'manhan' ndo' jndei m'aan jndye na vantyquehan' joohan'. Majo' juu ts'an na vay'oonhan', chjo tscaa' pala 'naan'han', majo' yo juuhan' its'aa jon na cjahan' min'cya ro yuu va na nt'ue ts'on jon. ⁵Mantyi ntyja 'naan' tsa ts'an. Chjohan' quityquii' si'ts'o njanhan, majo' yo joohan' conan's'a jaa, conan'ntcu jaa, na jndye nnon 'nan na vaquinjon' cont'a. Ndo' mantyi ncüii ntqueen'chon chjo, min na chjohan', majo' nndëë ntscü'ahan' ninvaa ncüii jndëë tque. Mannda' vaa na itsijonhan' natë' na cont'a ya na conan'nën jñ'oon tyia cjoo' ncüiichen ts'an. ⁶Ntyja 'nan na its'aa tsa ts'an natë', itsijonhan' juuhan' cha'vijon chon. Ee joohan' mat'manntyi jnan nan'xuanhan', chito min'cya ro ncüiichen nnon si'ts'o njanhan. Ndo'

joohan' cont'ahan' na ninvaa si'ts'o njanhan nan'xuanhan' jnan. Ee yo joohan' conan'jmiin' jaa ndëë nn'an tso xuee na cotsam'an. Joo yotyia na m'an'vio, joohan coty'i'han chon jaa na conan'nën jñ'oon tyia. ⁷Nque nn'an condëë conan'xion'han ncüii cüii nnon quioo' na cotsaca' yo ncüii cüii nnon quintsa yo tsoñ'en quioo' na cotsaman' tsia, yo nin'quioo' na m'an quityquii' ndaandue, ndo' tondëë tonan'xion' nan'ñeen joo quioo'ñeen. ⁸Majo' juu tsa ts'an, ta'n'an ts'an na nndëë ntsixion'han' cha' na tyi'n'an'nën jñ'oon tsan'. Juu tsa ts'an itsichonntyichenhan', ndiquindëë ntquen ts'an xjenhan'. Itsi'ndaa'han' nn'an, itsijonhan' joohan' cha'vijon ndaa 'ndyo quitsu ntscuee'han' ts'an. ⁹Yo ndaha conan't'maan' jaa nquii Tyo'ts'on na conduihin tyëëhë, ndo' mayo joontyihan' conduë jñ'oon tsan' cjo nn'an na mantyi sia jonhan na jndui joohan cha'na nquii jon. ¹⁰Conan't'maan' Tyo'ts'on yo jndyüë, ndo' mantyi mayo joohan' conan'nën jñ'oon tsan' cjo nn'an. 'O' ntyjē na vantyja n'onho' Cristo, taviquichuhan' na cont'aha na nda'. ¹¹Ndaa ya yo ndaa jaquitson, mangiö na je'quindui'han' na manin'juuntyi tsui'. ¹²'O' ntyjē na vantyja n'onho' Cristo, mangioho' tyi'je'quit'uii' tēquichi ts'oon tēmanco, min tyi'je'quit'uii' tēndë' ts'oon tēndë. Mantyi ndaa ya yo ndaaja quitson, min tyi'xe'quindui'han' na manin'juuntyi tsui'.

Juu na jnda' nquen nn'an, ve nnonhan' min

¹³Xe na aa m'aan ts'an quii' nt'anho' na jnda' xquen juu ndo'

t'man vaa na ivaa' ts'on juu, c'oon juu na nty'ia ro nn'an nchjii juu, ndo' quits'aa juu tsoñ'en cha'xjen na chuhan' cha' cüityincyoo' na conduihin ts'an na jnda' xquen. ¹⁴Majo' xe na aa conan'tëë' jndyi n'onho' nn'an, ndo' yo na conan'quinjon nqueho', chintyi ntyjeho', yajo' tyi'nan'ntsaho' na conan'tiuho' na conduiho' nn'an na jnda' nquen. Ee ya na cont'aho' na nda', nnintyincyoo' jndyoyu na conan'vi'nn'an nqueho' na condueho' na mayuu' na jnda' nquenho'. ¹⁵Ts'an na nda' tsixuan, juu na jnda' xquen juu, chito nquii Tyo'ts'on tyincyaaahan', cüejonhan' juuhan' tsixuanhan' ntyja 'naan' tsonnangueva. Cüejonhan'han' yo cha'xjen juu na jnda' nquen nn'an na tyi'c'onhan nacje 'naan' Tyo'ts'on. Juu na nda' vaa na jnda' nquenhan, nquii yutyia incyaa juu na nan'xuanhinhan'. ¹⁶Ee minnichen ts'an na itsitëë' jndyi ts'on juu ntyje, ndo' na itsiquinjon nquiihin, chito nque ntyje juu, tsojnaan' jo' conan'ntja' nn'an ndo' cont'ahan tsoñ'en nnon natyia. ¹⁷Majo' juu na incyaa Tyo'ts'on na jnda' xquen ts'an, nein min 'nan na its'aahan'. Navejndyee juu ts'an na tsixuanhan', m'aan juu na ntju' 'nan na itsitiu juu. Jndë jo' majuuntyihan' its'aahan' na int'ue juu nchu vaa cha' joo nn'an na conan'ntja'han, quintjo ya ntcüe'han yo ntyjehan. Ndo' mantyi conduihin ts'an na ya ñuan tsixuan juu yo ntyje juu, ndo' min vandya' ntyjii ncüii ts'an yo juu, majo' its'aa juu na njon nchu vaa na ntyjii tsan'ñeen. T'man

vaa na m'aan juu na nty'ia nn'an ntyjii juu. Tyi'quits'aa juu na vay'oon juu jñ'oon yo ncüii ts'an, majo' ncüiiichen tsan'ñeen, min tyi'quitsue juu nnon juuhin. Ndo' mantyi tyi'quits'aa juu na ve vaa ntyja na vam'aan juu. Mantyi jndye vaa na itejndei juu nn'an. ¹⁸Cha'xjen ncüii ts'an innon' juu 'nan cha' ngue' ntjon, mannda' vaa na itsijonhan' ntyja 'naan' ts'an na itsichon juu na quintjo ya ntcüe' nn'an na conan'ntja'hin yo ntyjehan. Juu na itsichon tsan'ñeen, ts'ian na its'aa juu na quintjo ya nan'ñeen, jndye nnon 'nan ya cove' ntyja 'naan' ts'ian'ñeen.

Quitjue'cjeho' nnon Tyo'ts'on

4 ñNdu ñ'lenho' na conan'quinanho' ndyia' yo ntyjeho', conan'ntja'ho' yohan? ñNin ts'iaan' na nda' vaa m'anho'? Aa chi nda' vaa ng'e na nt'ue jndyi n'onho' na cuaa 'nan ndueeho'. Joohan' cotquenhan' xjen 'naanhan'ho' na conan'quita'ho' tyia' yo ntyjeho'. ²Min 'nan na conan'cjaa' jndyi n'onho' na cuenhan' ndueeho', majo' ng'e na nndiquindëë nt'aho' na nda', jo' nnan'cuae'ho' tsan'ñeen cha' 'naan' juu ntjohan' ndueeho'. Nt'ue jndyi n'onho' na cuen 'naan nn'an ndueeho', ndo' jnaan' na tacuenhan', jo' conan'quinanho' ndyia' yo nn'an, conan'ntja'ho' yohan. Ndo' 'nan na nt'ue jndyi n'onho', tyi'cuenhan' ndueeho' ng'e na tyi'cotanho' nnon Tyo'ts'on na nninncyaa jonhan' na ninjnt'ueho'. ³Ndo' xjen na cotanho' nnon jon na 'nan na nt'ue n'onho', itscu'han' na ninncyaa jonhan' ng'e

cochue' n'onho' ntyja 'naan' na cotanho'han'. Ee ve' cotanho' na quitejndei jonho', cha' nguein 'nan na nninjnt'ueho'han' cha'xjen na cavee' n'onho'. ⁴Ndo' na nnda' xjen nn'anho', itsijonhan'ho' cha'vijon nanntcu na m'an s'ahan, majo' cot'ahan jndyue mañoon nannon. ¿Aa tyi'covaa' n'onho' na joo nn'an na neiin' jndyi n'onhan ntyja 'naan' juu na tsixuan tsonnangue, conduihan nn'an na tyi'quijndoo'han Tyo'ts'on? Ndo' ng'e na nnda', minnichen ts'an na nt'ue ts'on juu na ntsijonhin yo juu 'nan na tsixuan tsonnangue, nquii juu its'aa juu na conduihin ts'an na jndoo' juu Tyo'ts'on. ⁵Oo ¿Aa m'aan' n'onho' na ve' jn'aan juu jñ'oon' Tyo'ts'on na jndui na itso jon: “Juu Espíritu Santo na tyincyá Ja na c'oon Jon quii' n'onho', t'man vaa na vi'ntyjii Jon 'o', ndo' nt'ue jndyi ts'on Jon na xia'ntyí Ja quinan'vengioho'?”

Nnda' vaa na itsiquindyí jñ'oon'ñeen. ⁶Majo' nquii Tyo'ts'on t'man vaa na itejndei jon jaa cha' nndëë ntji jaa ntyja 'naan' nan na nt'ue jndyi nn'ön na tyia nan'xuanhan'. Ee mantyi vaa ncüiichen jñ'oon na jndui na sinin Salomón na itsohan': “Joo nn'an na conan'ntsahin, ico' Tyo'ts'on ndëë nan'ñeen, majo' nque nn'an na conan'ndyia'hin na tonnon jon, itejndei jonhan.” ⁷Mang'e na nnda' itsiquindyihan', jo' quitjue'cjeho' nnon jon. Juu xjen na itsichon yutyia na quinan'tjaho', quita'ho' nnon juu. Ee xe na aa nt'aho' na nnda', yajo' nannon juu 'o'. ⁸Quinan'ndyoo'ho' na

m'aan Tyo'ts'on, yajo' mantyi nquii jon ntsindyoo'hin yoho'. 'O' na nan'xuanho' jnan, quitjiho' ntyja 'naanhan' cha' nduiho' na ntju' ntyja 'naan' na cotsam'anho'. 'O' na ve vaa na m'aan' n'onho' na conan'jonho' yo Tyo'ts'on, quintcüe' n'onho' cha' nndëë nan'xuanho' na ji'uahó' na tonnon jon. ⁹Ng'e na ngioho' na conan'tjaho' nnon Tyo'ts'on, jo' ncyaho' na quitsichjoo' jndyihan' n'onho', quityueho' ntyja 'naan'han'. 'Nan na incyaahan' na neinho' ndo' na concoho' natyia na conan'jonho', quitsityia jndyihan' ngioho' ata na ntycyaa ndaa ndëëho'. ¹⁰Quitjue'cjeho' nnon Cristo, nquii jon na conduihin na itye'ntjon jon jaa. Quindue jndyoyuho' nnon jon 'nan na conan'tjaho', yajo' ntsiquinjon jonho'.

'U' tyi'ncüji' cüenta na aa itsitja ts'an na vantyja ts'on

¹¹'O' ntyjë na vantyja n'onho' Cristo, tanan'neinho' jñ'oon tyia nacjo ntyjeho'. Ee na itsinin ts'an jñ'oon tyia nacjo ntyje juu na mantyi vantyja n'onhan Cristo, ndo' na icüji' juu cüenta na conan'tja nan'ñeen, icüji' tsan'ñeen jñ'oon tyia nacjoo' jñ'oon na iquen Tyo'ts'on na ico'xenhan'. Ndo' its'aa nquii juu na conduihin jüe na icüji' juu cüenta nin jñ'oon na co'xenhan', chito conduihin ts'an na itsiquindë juu jñ'oon'ñeen. ¹²Xia'ntyí nquii Tyo'ts'on tqen jon jñ'oon na ico'xenhan', ndo' na manquintyi jon ntco'xen jon jaa ntyja 'naan' na conan'tja jaa na tonnon jon. Juu jon tsixuan jon na ntsin'man jon

ñuan njanhan oo na aa ncju' jon jaa v'io. Ng'e na nnda', tyi'n'an'xuanho' na ngitoxenho' ntyjeho' na aa conan'tjahin tonnon nquii jon.

**Joo 'nan na conan'jnt'a na nnt'a,
min tyi'jnda' na aa nnduihan'**

¹³Vaa jñ'oon na nin'quitsjö ndëë 'o' na condueho' na xeevahn oo 'io cha nc'oho' ncüiichen tsjoon, na ntjoho' jo' ncüii chu na nnt'aho' jnda s'on. ¹⁴Ndo' min tyi'quindioho' nin 'nan na ngenonho' 'io cha. Ee itsijonhan' ntyja na cotsam'an cha'vijon chincyuts'o na chjovi' xjen covityincyoo'han', ndë jo' cotsu ntcüe'han'. ¹⁵Yantyichen na quindueho': "Xe na aa nt'ue ts'on Tyo'ts'on, ndo' xe na aa nninncyaa jon na cotsam'anntyë, nt'a 'nan na m'aan' nn'ön." ¹⁶Majo' ya na conan'jnda'ho' na nin ncüii nnon 'nan na nnt'aho' na min tyi'cotan jndyeeho' nnon Tyo'ts'on na aa nt'ue ts'on jon na nnduihan', ndo' na nnda' xjen nn'anho', conan'ntsa nqueho' ntyja 'naan' 'nan na nnt'aho'. Ndo' juu nan'ñeen tyia tsixuanhan'. ¹⁷Ndo' juu jñ'oon'ñeen, itsiquindyihan' na juu ts'an na ntyjii juu nin 'nan na chuhan' na quits'aa juu, min tyi'quits'aa juuhan', majnda' na vaa jnaan' juu.

**Nantya na vat'io cont'a,
quitquenhan cüenta**

5 'O' nantya, quitquen yaho' cüenta jñ'oon na mantsjö ndëëho'. Quitsichjoo'han' n'onho' ndo' jndei quityueeho' ng'e jndë mangüentyja xjen na ngenonho' navi'. ²Ee 'nan na conan'tjonho' na itsityahan'ho', jndë vandi'ndaa'han'.

Ndo' mantyi joo ndiaa ya 'naanho', cocüa' quinty'uahan'. ³Ndo' mantyi joo s'on 'naanho', s'on ijan yo s'on xuee, co'on tscüahan', ndo' juu tscüa'ñeen icüiji' jndyoyuhan' na conan'tycüüi' 'o' s'on'ñeen ndëë nn'an. Mangüentyja xjen na vi' jndyi ntquenonho', ndo' juu navi'ñeen ntsijonhan' juuhan' cha'vijon chon na ntscohan' ninvaa si'ts'o 'naanho'. Majo' ngeemin na mats'ia conan'jndyentyichenho' s'on ndo' naneinhin jndë tindyo na ntco'xen Tyo'ts'on nn'an ntyja 'naan' na conan'tjahan. ⁴Majo' matsjö ndëëho', c'oon' n'onho' nchu vaa tont'aho' yo moso 'naanho' na totyjehan 'naanho' na tue'. Tonan'vi'nn'anho' nan'ñeen na tyi'quindë xoquitu' na totyionho'hin. Ndo' nquii Tyo'ts'on na tsoñ'en najndei na conduihin, jndë indyii jon na conan'xuaa nan'ñeen ndëëho' na nnda' cont'aho'. ⁵'O' taquintyja na ya m'anho' tsonnanguevahn. Coninncyatoho' yo minnichen nnon 'nan na cavee' ngioho'. Cha'xjen conan'qui'mën quioo' na ndëcyä nnan'cuëë' juu o', mannda' ro itsijonhan' 'o' na coninncyañ'enho' yo tsoñ'en nnon 'nan na nt'ue n'onho', ndo' min tyi'quitquenho' cüenta na mavaavi' xjen na nt'uiivi' Tyo'ts'on 'o'. ⁶Majo' 'o' cont'aho' na nque nanm'ann'ian quityi'han joo nn'an cüentaa' Tyo'ts'on vancjo cha' quit'uiivi'han'hin, ata cont'aho' na quinan'cüje nan'ñeen joohan, ndo' min tanchu ya na nndëë ngita'hin na tyi'nt'aho' natë'hin.

**C'onho' na t'man n'onho'
quityquii' na inchjehan' 'o'**

⁷'O' ntyjë na vantyja n'onho' Cristo, cüendoo'ho' na mancüjee' nnda' jon, tyi'ndyioon' n'onho' na

coquenonho' nan'min'. Quitquenho' cüenta ntyja 'naan' ts'an na inon' ntjon. Juu tsan'ñeen iminndoo' jon ndaatsua' na ngioo jndyee yo ndaatsua' na mats'ia cha' ngue' ntjon 'naan' jon na ntyjee jonhan' na nninjnt'uehinhan'. ⁸Ng'e na tajndye xjen vitja na ncüjee' ntcüe' ta Jesús, jo' yo na t'man n'onho' cüendoo'tyenko'hin, cha'xjen juu tsan'ñeen na iminndoo' jon na ngue' ntjon 'naan' jon.

⁹O' ntyjê na vantyja n'onho' Jesús, tyi'ntyioo' jnan ntyjeho' yo 'nan na coquenonho', ee xe na aa cont'aho' na nnda', ncüji' Tyo'ts'on cüenta na nqueho' vaa jnanho'. Ndo' mantyi cañjoo'n' n'onho' na nquii jon na conduihin na ntc'o'xen jon nn'an ntyja na conan'tjahan, mavaavi' xjen na nndyo ntcüe' jon. ¹⁰O' ntyjê na vantyja n'onho', joo nn'an na toninncyaa jñ'oon na si'man Tyo'ts'on ndëëhin ntyja 'naan' 'nan na nguaa, tom'anhan na t'man n'onhan quityquii' joo navi' na toquenonhan. Mantyi nqueho' ncyaho' na joo jñ'oon ntyja 'naan' 'nan na toquenon nan'ñeen, nnan'manhan' ndëëho' na mantyi c'onho' na t'man n'onho' quii' 'nan na coquenonho'. ¹¹O' mangioho' na nque nn'an na contjotyenhan ntyja 'naan' Tyo'ts'on min na coquenonhin navi', joo nan'ñeen conduihin nn'an na m'anhan na neinhan. Jndê jndyeho' jñ'oon ntyja 'naan' juu Job, na tontjotyenhin ntyja 'naan' Tyo'ts'on min na jndye nnon navi' na toquenon jon. Ndo' mantyi cotquenho' cüenta na joo 'nan ya na tots'aa Tyo'ts'on yohin vi na jndê tenon navi'ñeen. Ee nquii

jon, ya ñuan tsixuan jon ntyja 'naan nn'an ndo' nty'ia rohan ntyjii jon.

¹²O' ntyjê na vantyja n'onho' Cristo, ndô jñ'oon na t'manntyichen na matsjö ndëëho'. Ya na ncüiioho' nin'quitsi'man nquii' juu na mayuu' cüii jñ'oon na itso juu, tyi'ngitso juu na ntyjii Tyo'ts'on. Min tyi'ngitso juu na nquii jon na m'aan quiñoon'ndue ndyiaa' jon na nnda' vaa cha'xjen na tso juu. Min tyi'ngitso juu na nquii jon na tquen tsonnangue ntyjii jon ntyja 'naan' 'nan na itso juu. Xjen na itso juu na mayuu' ncüii jñ'oon, cüiyuu'han'. Ndo' xe na aa itso juu na tyi'yuu' ncüii jñ'oon, cüityincyoo' na tyi'yuu'han'. Ya na conan'neinho' cha'na tsjö ndô', tana itsijnda'han' na quit'uii Tyo'ts'onho'.

**Jndye nnon its'aa Tyo'ts'on
xeng'e na conan'nên nnon jon**

¹³Xe na aa ndyii' ncüii 'o' na vaa ncüii nnon 'nan na nchjehan'hin, quitsinin juu nnon Tyo'ts'on cha' quitejndei jonhin. Ndo' mantyi xe na aa ndyii' ncüii 'o' na neiin' juu, quitsit'maan' juu Tyo'ts'on na ita juu alabanzas. ¹⁴Ndo' xe na aa m'aan nin 'o' na vii' juu, queen' juu nn'an na conintquehan ndëë nn'an na conduihan tmaan' cüentaa' Tyo'ts'on na c'ohan na m'aan juu. Ndo' vi na jndê squehan jo', quitanhan nnon Tyo'ts'on na quitsin'man jonhin, ndo' yo xuee' ta Jesús quityeehin nchen'hin. ¹⁵Ndo' juu jñ'oon na cotan nan'ñeen ntyja 'naan' juu ng'e na vantyja n'onhan jon, ntyja 'naan' juuhan' ntsin'man jon tsanvii'ñeen ndo' ntsue jonhin. Ndo' mantyi juu

tsan'ñeen, xe na aa vaa jnaan' juu, ntsit'man ts'on jonhin. ¹⁶Mang'e na nda', joo ntyjeho' na vantyja n'on jon, ncüii ro ncüiiho' quitji' jndyoyuho' ndëehan ntyja 'naan' ncüii cüii nnon 'nan na conan'tjaho'. Ndo' mantyi nque ntyjeho' na it'uii tycuhin, ninnquii'chen quinan'neinho' nnon Tyo'ts'on ntyja 'naanhin na quitsin'man jonhan. Juu ts'an na vantyja ts'on juu Cristo na jndë tquen Tyo'ts'onhin na tajnan tsixuan juu, nquii najndei na condui jon, t'man vaa na covityincyoo'han' ntyja 'naan' jñ'oon na ican tsan'ñeen nnon jon. ¹⁷Nquii Elías tonduihin ts'an na toninncyaa jñ'oon' Tyo'ts'on. Ndyu na toxen'chen totsiniin jon jñ'oon ntyja nchu vaa 'nan na nguua. Mats'anhin cha'xjen min'cya ro jaa.

Nquii jon yo mancha'chen ts'on jon tcan jon na tyí'ngua', ndo' siquindë Tyo'ts'on jñ'oon na tcan jon ee ndye chu xoncüe tatua'. ¹⁸Ndo' vi ndëcya, tcan jon na quits'aa Tyo'ts'on na cua' nda', ndo' tua', ndo' ntjon na jnon nn'an tue'han'.

¹⁹O' ntyjë na vantyja n'onho' Cristo, xe ncüiiho' na vajnaan' juu jñ'oon na mayuu' ndo' ntsitycyaa'hin ntyja 'naan'han', ndo' ncüiiichen ntyjeho' ntejndei jonhin na ntcüe' juu, ²⁰Cañjoon' n'onho' na minninchen ncüii 'o' na itsintcüe' juu tyje juu nato na tyi'ya na njon tsan'ñeen na itsitjahin nnon Tyo'ts'on, tsin'man jonhin na tyi'quitsu ñuaan' juu. Ndo' xeng'e na nda' s'aa tsan'ñeen yohin, its'aa jon na juu jnan na nintotsixuan juu, jndë sit'man ts'on Tyo'ts'onhin.

Tson Navejndyee Na Tji Pedro

Incyaa Pedro ts'on 'naan' jon ndëë nn'an na jndë tycya

1 Ja Pedro macüji tsonva. Condui ja ts'an na i'ua Jesucristo ts'ian nnön na jöncyä jñ'oon naya 'naan' jon ndëë nn'an. 'O' ntyjë na vantyja n'onho' jon, matscüenön tsonvahin ndëëho' xeng'e juu navi' na coquenonho' na jndë tycyaho', ndo' naneinhin ve' m'an yaho' ndyuaa Ponto, yo Galacia, yo Capadocia, ndo' Asia yo nin'Bitinia. ²Vitjachen na tquen tyëëhë Tyo'ts'on tsoñ'en, ndo' ntyjii ya jon na ncüji jon 'o' na nnduiho' cüentaa' nquii jon. Ndo' neinhin, majndë conduiho' cüentaa' jon ng'e nquii Espiritu Santo ityii' jon 'o' ntyja 'naan' Tyo'ts'on. Condui na nnda' cha' nnan'quindëho' tonnon jon ndo' na ntsintju' jon ñuaanho' yo neon' Jesucristo. Mac'an nnon Tyo'ts'on na juu naya na tsixuan jon, jndyentyichenhan' cy'onho' cüenta yo nin'juu na conduihin na tajñuaan' ts'onhin.

Ncyä ya Tyo'ts'on juu na contyja nn'önhin vando'han'

³Nquii Tyo'ts'on na conduihin tye nquii Jesucristo na juu jon conduihin na itye'ntjon jon jaa,

cüit'maan'hin. Juu jon taquintyja na t'man vaa na nty'ia ro jaa ntyjii jon. Ntyja 'naan' juuhan', jo' jndë tyincyaa jon na tui xco jaa ng'e na tando' xco Jesucristo. Ng'e na nnda', jo' juu na contyja nn'ön, mantyi vando'han'. ⁴Na ntyja 'naan' juuhan' ninncyä Tyo'ts'on na nndaho' ncüii naya na vavehan' quiñoon'ndue na ncy'onho' cüentahan'. Juu na ntsiquindaa' jonho', je'quintycüiihan', min je'cüi'ndaa'han', ndo' juu na nanncoo' tsixuanhan', mancha' xjen m'adhan'. ⁵Ng'e na vantyja n'onho' Jesucristo, jo' ivantyyee' Tyo'ts'onho' yo maninjuu najndei na conduihin. Ng'e na ntyja 'naan'han', ntsin'man jon ñuaanho'. Ntsi'man jon na nts'aa jonhan' juu xuee na mats'ia.

⁶Mang'e na ngioho' na ntsin'man jon ñuaanho', jo' t'man incyaahan' na neinho', min na chjo ro xjen itsichjoo'han' n'onho' ng'e jndye nnon navi' na coquenonho'. ⁷Ee juu na vantyja n'onho' itsijonhan' juuhan' cha'xjen ts'ian na condui yo s'on ijan. Conan'co nn'an juuhan' quityquii' chon na jmin'ntyichen cha' ntsixuan s'on'ñeen na njonntyichenhan'. Majo' juu na covantyja nn'ön Cristo xjen na covenön 'nan na

nin'quenhan' xjen 'naan'han' jaa, juuhan' njonntyichen tsixuanhan' na tonnon Tyo'ts'on, chichen s'on ijan, 'nan na ndëë ntycüiii na njonhan'. Juu na vantyja n'onho' Jesús, vi na jndë covityincyoo' na ya jndui' 'o' quityquii' joo navi'min' na coquenonho', juu xjen na ncüjee' ntcüe' Jesucristo, ntsiquinjon Tyo'ts'on 'o', ndo' nts'aa jon na nnan'jonho' yo Cristo najjon condit'maan' jon.

⁸Nquii Jesucristo, min na tacojnty'ia ndëëho'hin, majo' conan'vi'ngioho'hin. Ndo' min nanein tacojnty'iaho'hin, mancüiixjen covantyja n'onho'hin, ndo' juuhan' incyaahan' na nein jndyihoh' ngioho' ata ndicüijnda' nchu vaa nquii jñ'oon na nndueho' na ntyja 'naan' jo' ntsi'manhan' na taquintyja na njon jndyihin ngioho', ndo' ndit'maan'hin ntyja 'naan'han'.

⁹Ee ng'e juu na vantyja n'onho' Jesucristo, jo' na coy'onho' cüenta juu na itsin'man Tyo'ts'on ñuaanho'.

¹⁰Ntyja 'naan' juu jñ'oon'ñeen, nque nn'an na tom'an ndyu na toxen'chen na toninncyahan jñ'oon' jon ntyja 'naan' 'nan na nguua, tojoo' yantyi n'onhan na nin'cüaa' n'onhinhan' ntyja 'naan'han'. Chen jndyi tonan'jn'aanhan jñ'oon' Tyo'ts'on na jndui na nincüaa' n'onhan ntyja 'naan' juu na itsin'man jon ñuaan nn'an.

¹¹Nquii Espíritu na condui nquii Cristo na itscüenon jonhin quii' nn'ön, tom'aan jon yo nan'ñeen. Mantyi tots'i'man jon ndëëhan joo navi' t'man na ngenon Cristo, ndo' mantyi yo ntyja 'naan' na ndëcya ndit'maan' nquii jon.

Tonan'chon jndyi nan'ñeen na nin'cüaa' ya n'onhan nin ts'an tsi'manhan' na ntsixuan juu ts'ian'ñeen ndo' cüan na nnduihan'.
¹²Majo' tots'i'man Tyo'ts'on ndëë nan'ñeen na joo jñ'oon na toninncyahan, tyí'vacüija'han' joohan. Joo jñ'oon'ñeen na jndë macondyeho'han' nanein, macüenta nqueho'han'. Nque nn'an na jndë tonan'neinhan jñ'oon naya ntyja 'naan' Cristo ndëëho', tonan'quindyihan 'o' ntyja 'naan jñ'oonmin' yo maninjuu najndeí na tsixuan nquii Espíritu Santo. Joo jñ'oonmin', nque ángeles nin'cüaa' jndyi n'onhinhan'.

Iqueen' Tyo'ts'on jaa na quinan'xuan ñuan nquii' na tonnon jon

¹³Ng'e na nnda' vaa ntyja 'naan jñ'oonmin', quitquen xoncüeho' 'nan na m'aan' n'onho' yo na jnda' nquenho'. Juu na cotsam'anho', quitquen nqueho' xjenhan'. Xia'ntyí c'onho' na cüendoo' tcüiho' juu naya na ntsiquindaa' Tyo'ts'on 'o' xjen na nndyo nnda' Jesucristo. ¹⁴Ndo' ng'e na conduiho' ntsinda Tyo'ts'on, jo' quita'nguee'ho' na tonnon jon. Min tyi'nán'jonho' yo joo 'nan tyia na tonan'jontoho' yohan' juu xjen na tyí'quitajn'aanho'hin. ¹⁵Nquii Tyo'ts'on na tqueen' jon 'o', conduihin ñuan nquii'. Mang'e na nnda', tsoñ'en ntyja na cotsam'anho', mantyi 'o' quinan'xuanho' ñuan nquii' na tonnon jon. ¹⁶Ee jndui jñ'oon' jon na itsohan': "Ng'e na condui Ja ñuan nquii', mantyi 'o' quinan'xuanho'han'."

¹⁷Ya na conan'neinho' nnon Tyo'ts'on, condueho' tyeho'hin ndo' na ngioho' na cüejon ntc'o'xen jon ncüii cüii ts'an nchu vaa na its'aa juu. Mang'e na nnda', xuee na tonnonchen na ve' m'an yaho' ncüii cüii tyuaa naijon jndë tycyaho', jo' c'onho' na cüincyaa' n'onho' jon. ¹⁸Ee mangioho' na nque ndochiho' tonduehan jñ'oon nchu vaa 'nan na quint'aho' cha' ntsiquindyaa Tyo'ts'on ñuaanho'. Majo' juu jñ'oon'ñeen tyi'cüijnt'ue jonhan', ve' jn'aanhan'. Ee mangio yaho' na chito sin'man jon ñuaanho' yo s'on ijan oo yo s'on xuee, joochan' contycüii na njonhan'. ¹⁹Sin'man jon ñuaanho' yo juu neon' nquii Cristo, na taquintyja na njon conduihan'. Nquii jon conduihin Quitsman Chjo na jnan'cuee' nn'anhin na min'ncüii jnaan' jon, min'ncüii nnon ta'n'an its'aahan' na tyi'ntju' conduihin. ²⁰Vitjachen na ntquen Tyo'ts'on tsonnangue, ndo' jndë t'ua jon ts'ian nnon Cristo na ngenon jon na nnda'. Majo' ata ndyumin na mats'ia, tyincyaa jon na jndyo Cristo na ntejndei jon 'o'. ²¹Naneihin ntyja 'naan' jon na vantyja n'onho' Tyo'ts'on. Nquii tyi' jon tyincyaa jon na vando' xco Cristo vi na jndë tue' jon ndo' sijnda' Tyo'ts'on na cüii'tmaan'hin. Ndo' ng'e na s'aa jon na nnda', ninnquii'chen ntyja 'naan' Cristo m'anho' na vantyja n'onho' Tyo'ts'on ndo' na t'man qui n'onho'hin.

²²Nein na co'ndyihho' na juu jñ'oon na mayuu' co'xenhan' 'o', juuhan' jndë tquenhan' na ntju' ñuaanho' na conan'vengioho'

ntyjeho' na vantyja n'onhan Jesucristo, jo' cjoo' yaya n'onho' na cüivengioho'hin yo na xoncüii n'onho'. ²³Ee chito jndë tui xcoho' ntyja 'naan' ncüii nnon tsjan na contycüiihan'. 'O' ntyja 'naan' juu jñ'oon' Tyo'ts'on na vando'han' na je'quintycüii na m'aanhan', ntyja 'naan' juuhan' jndë tui xcoho'. ²⁴Cha'na jñ'oon' jon na tji Isaías na itsohan':

Itsijonhan' ncüii cüii ts'an cha'vijon tsc'o jndë.

Ndo' tsoñ'en ntyja 'naanhan' njon conduihan' itsijonhan' juuhan' cha'vijon ntjaa' jndë, ee vi na jndë t'uaa tsc'o jndë, cocyaa ntjaa' 'naanhan'.

²⁵Majo' juu jñ'oon' Tyo'ts'on, tyi'jon quintycüii m'aanhan'.

Ndö' vaa itsiquindy i jñ'oon na tji Isaías. Ndo' majuu'ntyi jñ'oon'ñeen, conduihan' jñ'oon na toninncya nn'an ndëho' na ntyja 'naan'han' na itsin'man Tyo'ts'on ñuaanho'.

2 Mang'e jo', tsoñ'en nnon natyia yo nin'tsoñ'en na itsivi'nn'anhan' nn'an, quinan'tcyaa'ho' ntyja 'naanhan'. M'an nn'an na cont'a nquehan na conan't'maan'han Tyo'ts'on cha' quitscu'han' ncüii nnon natyia na cont'ahan, majo' 'o' tavint'aho'han'. Tyi'n'an'tëë' n'onho' joo nn'an na min 'naan, ndo' 'o' na ta'nanhan'. Quitsacüentyjee'ho' na conan'neinho' jñ'oonvi' nacjo nn'an. ²Yo'ndaa na xe jnda xco na tuihin, ninnquii'chen ndaatsu ndyee yo'ñeen na nin'quitei' joo. Juu jñ'oon' Tyo'ts'on conduihan' ndaatsu ninnquii'. Quitquen yantyihho' na cüijnt'ueho' juu

jñ'oonñeen cha' ngaqueho' ntyja na itsin'man jon ñuaanho'. ³Quint'aho' na nda' xe na aa mayuu' cotquen yaho' cüenta na nquii jon na conduihin na itye'ntjon jon 'o', t'man vaa na nty'ia roho' nchjii jon.

Condui Cristo tsjö' na vando'

⁴Ninnquii'chen quinan'ndyoo'ho' na m'aan Jesucristo, nquii jon na conduihin tsjö' na vando'. Nque nn'an tji'han cüenta na tyí'cüijnt'ue jon, majo' nquii Tyo'ts'on tji jonhin na conduihin tsjö' na njon jndyi. ⁵Mantyi nqueho' na vantyja n'onho' Cristo, conduiho' ntjö' na cota'ndo'. Ng'e jo' ncyaho' na nquii Tyo'ts'on ninjnt'ue jon 'o' na ntsia jon v'aa najjon na nc'oon nquii jon. Quityquii'han' i'ua jon ts'ian ndëëho' na conduiho' ntyee na ji'ua nan'xuanhan na xia'nty nnon jon na cotye'ntjonho', yo na ninncyaho' na nquii Espíritu Santo ntc'o'xen jon 'o' yo ntyja 'naan' na cotsam'anho'. Joo ts'ianmin' na cavee' ntyjii Tyo'ts'on ng'e Jesucristo. ⁶Mang'e jo' nacjoo' jñ'oon' Tyo'ts'on na tji Isaías vaa jñ'oon na itsiquindyihan':

Quitquenho' cüenta, quityquii' juu tsjooñ Sión, jo' maquën tsjö' najjon na tji'han' nqui tsjaan' v'aa, ncö tji tsjö'ñeen ntyja njan, ndo' njon jndyi conduihin.

Minninchen ts'an na vantyja ts'on juu jon, tyi'je'quits'aahan' na ncüji' tsan'ñeen cüenta na ve' jn'aanhan'.

⁷Ntyja 'naan' 'o' na vantyja n'onho', nquii jon na conduihin tsjö'va', njon jndyihin ngioho'.

Majo' ntyja 'naan' joo nn'an na tyi'covantyja n'on, itsiquindëhan' ncüiichen jñ'oon' Tyo'ts'on na itsohan:

Nque nn'an na conan'va v'aa, tyque'han tsjö', jnduehan na tyi'je'cüijnt'uehan'.

Majo' nquii Tyo'ts'on tqen jon na conduihin tsjö' nqui tsjaan' v'aa.

⁸Ndo' mantyi vaa ncüiichen jñ'oon ntyja 'naan' jo' na itsohan':

Juu tsjö'vahin conduihin ncüii na ntyja 'naan' jon itscyaahan' nn'an.

Ee jnaan' na tyí'cantyja n'onhan nchu vaa na itso juu jñ'oon' Tyo'ts'on ntyja 'naan' nquii jon na conduihin juu tsjö'ñeen, jo' na itscyaahan'hin. Nnda' vaa na sijnda' jon na ntquenonhan ng'e tajnan'quindëhan cha'xjen juu jñ'oon na tqen jon.

Nn'an na condui cüentaa' Tyo'ts'on

⁹Majo' 'o' conduiho' nn'an na icüji Tyo'ts'on cüentaa' nquii jon. Ndo' mantyi conduiho' ncüii tmaan' ntyee na cotyentjon nnon nquii jon na taquintyja na conintquehin, jo' nquii Cristo. Ndo' mantyi conduiho' ncüii tmaan' nn'an na iquen Tyo'ts'on na nan'xuan ñuan nquii'. Conduiho' nn'an na sijnda jon cüentaa' nquii jon. Nquii jon na tqueen' jon 'o', nan'min' its'aa jon yoho' cha' quitji' jndyoyuho' ndëë nn'an na taquintyja nquii jon t'man conduihin. Nquii jon tqueen' jon 'o' na jndui'ho' ntyja 'naan' najaan na tsixuan jnan ndo' na saque'ho' ntyja 'naan' juu naxuee na condui nquii Cristo na taxjen

ya jndyi conduihan'. ¹⁰Ndyu na toxen'chen tyi'conduiho' nn'an cüentaa' Tyo'ts'on, majo' naneinhin manqueho' conduiho' nn'an cüentaa' nquii jon. Toxen'chen tyi'quindioho' na nty'ia roho' ntyjii jon, majo' naneinhin covaa' n'onho' na nnda' vaa nchjii jon yo 'o'.

Ndö vaa c'onho' tondëë nn'an na tyi'c'onhan nacje 'naan' Tyo'ts'on

¹¹O' ntyjë na vantyja n'onho' Cristo na vi'ntyji 'o', conduiho' nn'an na ve' m'an yaho' ndyuaamin' najion jndë tcyaho'. Mats'a ty'oho' na taninncyaho' xjen ndëë joo 'nan na tyia na nt'ue jndyi n'on nn'an. ¹²Juu na cotsam'anho' quii' nt'an nn'an na tyi'c'onhan nacje 'naan' Tyo'ts'on, quint'aho' cha'xjen na chuhan' cha' min na aa conan'neinhan jñ'oon tsan' ntyja 'naanho', jo' mancüiixjen ntquenhan cüenta na cotsam'anho' ntyja 'naan' na itye'ntjon Tyo'ts'on, ndo' na nnda', juu xuee na ntco'xen jon nn'an ntyja 'naan' jnanhan, nnan't'maan' nan'ñeen jon xeng'e na jndyoyu na totsam'anho' quii' nt'anhan.

Quitjue'cje jaa ndëë nanm'ann'ian

¹³Ng'e na conduiho' cüentaa' ta Jesús, jo' quitjue'cjeho' ndëë tsoñ'en nn'an na conduihan nanm'ann'ian. Navejndyee nnon nquii tsanm'aants'ian t'man, ee nquii jon taquintyja t'man conduihin na ico'xen jon. ¹⁴Ndo' mantyi nque nn'an na co'ontyja na i'ua jon ts'ian ndëëhan na mantyi conduihan nanm'ann'ian yo jon. Ee i'ua jon ts'ian ndëëhan na quit'uevi'han

joo nn'an na tyi'ya cont'a, ndo' nnan'neinhan jñ'oon ya ntyja 'naan nn'an na cotsam'anhan cha'xjen na chuhan'. ¹⁵Ee Tyo'ts'on nt'ue ts'on jon na quint'aho' cha'xjen na chuhan' cha' ntyja 'naan'han' ntsichenhan' jndyue nn'an na tyi'jnda' nquen na ve' jñ'oon tsan' na condeuhan cjoho'.

¹⁶O' conduiho' nn'an na jndë siquindyaa Tyo'ts'on quityquii' juu 'nan natyia. Majo' tyi'ntji'ho' cüenta na s'aa jon na nnda' cha' nninncyaaahan' na vanaan na nnt'achenho' 'nan natyia. Quint'aho' tsoñ'en 'nan na ntsi'manhan' na conduiho' nn'an na cotyentjontyenko' nnon jon. ¹⁷Ncüii cüii ts'an, quinan'manho' nnon juu na njonhin ngioho'. Quinan'vengioho' nn'an na vantyja n'on Jesús. Ninnquii'chen quinan't'maan'ho' Tyo'ts'on na quitsincyaa'han' n'onho' na nnt'aho' 'nan na tyi'quichuhan' ntyjii jon. Ndo' mantyi nquii ta tsanm'aants'ian t'man, quint'aho' na njonhin.

Juu navi' na tenon Cristo, vaa na itsi'manhan' ndëë

¹⁸O' na conduiho' moso ndëë patrón 'naanho', yo na xoncüee' n'onho' quitjue'cjeho' ndëëhan na quita'nguee'ho' tsoñ'en 'nan na condeuhan. Chito xia'ntyi na quint'aho' na nnda' ndëë joo nan'ñeen na ya nn'anhan ndo' na vi'ngiohan 'o', majo'ntyi quint'aho'han' yo joo patrón na tëë' n'onhan 'o'. ¹⁹Ee nquii Tyo'ts'on cavee' nchjii jon xe na aa nan ts'an joo navi' na iquenon juu min na

tyi'yuu' na sitjahin ng'e na ntyjii juu na nquii jon m'aan jon yohin. ²⁰Ee tyi'tsit'maan'han' Tyo'ts'on xe na aa conan'quii n'onho' na cotja' patrón 'o' jnaan' na jnan'tjaho' ndëëhan. Majo' xe na aa cotja'han 'o' ng'e ncüii nnon 'nan naya na cont'aho', ndo' na conan'quii n'onho' na nnda' coquenonho', juu nan'ñeen na cont'aho' cavee' ntyjii jonhan'. ²¹Ee nqueho' na tqueen' jon 'o', sijnda' jon na ntquenonho' navi'min', ng'e mantyi nquii Cristo tquenon jon navi' ntyja 'naanho'. Ndo' na nnda' tjon jon, itsi'manhan' na cotsanan'jonho' ntyja 'naan' na tots'aa nquii jon. ²²Juu jon min'ncüii tacotsitjahin min tacotsinin jon jñ'oon quintu. ²³Ee juu xjen ya na tonan'cüejnaan' nn'anhin, tajñ'oon jnaan' sintcüe' jon. Min juu xjen na tont'avi' nn'anhin, ta'nan tso jon na ndyionhan nnon jon. Jnty'ii jon na nquii Tyo'ts'on na ico'xen jon tsoñ'en cha'xjen na chuhan', quitsijnda' jon tsoñ'en ntyja 'naan' juu cha'xjen na nt'ue ts'on nquii jon. ²⁴Manquiintyi Cristo, tëchu jon jnan jaa juu xjen na t'ion nn'an jon nnon tsojn'aan, cha' nndëë nnan'xuan jaa nt'oo ntyja 'naan'han' ndo' ngotsam'an ntyja 'naan' na jndyoyu condui nquii Tyo'ts'on. Cüii cüiii nnon joo na tqee' Cristo, yo joohan' na itsin'man Tyo'ts'on ñuaanho'. ²⁵Ee ntyja 'naan nqueho', totsijonhan' 'o' cha'vijon quinman na 'io 'io cocya o', majo' naneinhin jndë ntcüe'ho' yo nquii Cristo. Conduihin na ivantjee' jon 'o' ndo' ic'ioo' jon ndëëho' cha' na its'aa ts'an na ivantjee' quinman.

Ndö vaa na icanhan' na c'on nn'an na jndë tonco

3 ¹⁻²Mantyi 'o' nanntcu na m'an s'aho', quita'ngue'ho' 'nan na n'onhan jñ'oon' Tyo'ts'on, xjen na cotquenhan cüenta nchu vaa na cotsam'anho' tondëëhan na conan't'maan'ho' jon yo na xoncüee' n'onho', jo' ntcüe' n'onhan ndo' ngantya n'onhan ta Jesús min na taty'oo cont'aho'hin. ³Chito xia'ntyi yo 'nan na cojnt'ue nqueho' na cüinancoo'ho' ndëëhan, cha' ntyja 'naan' na conan'tycüii'ho' sonquenho', oo na conan'tycüii'ho' yo 'nan na jndë yo s'on ijan, oo na cocüeho' ndiaa na ya jndyi. ⁴Chuhan' na quityquii' n'onho' quinan'xuanho' ncüii nnon na tyi'covityincyoo'han' ndëë nn'an. Juu nan'ñeen na c'onho' na nancoo'ho' na tonnon Tyo'ts'on na vengioho' nn'an, min tyi'nan'tëë' n'onho'hin, ya na nnda' vaa na conduiho' na nancoo' 'o', juuhan' njon jndyihan' ntyjii jon. ⁵Ndyu na toxen'chen nque nanntcu na yo ji'ua tonan'xuanhin na tonan'qui n'onhan jon, mannda' vaa tont'ahan na sinancoo'han'hin. Totjue'cjehan ndëë nnonhan. ⁶Nquii Sara, mannda' vaa tots'aa jon. Tovanguee' jon jñ'oon na totso Abraham. Totso juu ntyja 'naan' jon na conduihin na toco'xen jonhin. Ndo' naneinhin 'o' nanntcu, conduihin cha'vijon ndyeeho' xe na aa cont'aho' 'nan ya min tyi'c'onho' na ncyaa' n'onho'. ⁷Ndo' mantyi 'o' nannon na m'an ntcuho', manincüajon quitsam'anho' yohan yo na jnda' nquenho'. C'oon' n'onho' ntyja 'naanhan ng'e na

tyi'jndëchenhan cha'na nqueho',
 ng'e jo' cüinjonhin ngioho' cha'
 tyi'ntscu'han' na nndyii Tyo'ts'on
 jñ'oon na conan'neinho' nnon
 jon. Ee cüejon incyaa jon naya
 na cota'ndo' xcoho' ntyja 'naan'
 jon cha'xjen incyaa jon na
 conan'xuanhinhan'.

**Coquenon nn'an navi' ng'e
 na cont'ahin 'nan ya**

⁸Jñ'oon na mats'ia na matsjö
 ndëëho' ntyja 'naan' jñ'oonmin, nque
 ntyjeho' na vantyja n'on Jesús na vi'
 coquenonhan, tsoñ'enho' c'onho' na
 ninncüii m'aan' n'onho' ntyja 'naan
 nan'ñeen. Juu 'nan na coquenonhan,
 quint'aho' na conduihan' cha'vijon
 xu na cho nqueho'. Mantyi
 quinan'vengioho'hin. C'onho' na
 conan'ndyia' n'onho' ndëë nn'an.
 Min tyi'nan's'aho', tyi'nan'ntcuho'
 ndëëhan. ⁹Natyia na cont'a nn'anho',
 tyi'nan'ntcüe'ho'han', min na
 cotjue'han jñ'oon tsan' nacjoho',
 tyi'nan'ntcüe'ho'han'. 'O' vandyä'
 'nan quint'aho', quitanho' nnon
 Tyo'ts'on na quityio jon jn'aan
 joo nan'ñeen. Ee jo' ts'ian na
 tqueen' jon 'o' cha' tsoñ'en nnon na
 nin'quitsiquindaa' jonho' na ndyio
 jon jn'aanho', ncy'onho' cüentahan'.
¹⁰Ee nnon tson Salmos vaa jñ'oon na
 itsohan':

Minninchen ts'an na nt'ue ts'on
 juu na ya ngam'aan juu, ndo'
 na nin'c'oon juu na neim' juu,
 chuhan' na quen nquii jon xjen
 tsa juu,
 min tyi'ntsinin juu quintu.

¹¹Chuhan' na cüjihin ntyja 'naan'
 'nan tyia ndo' quits'aa juu
 'nan ya.

Ndo' quint'ue juu
 na c'oon juu na tatyia' quichu
 juu yo nn'an. Ninnquii'chen
 nnda' quits'aa juu.

¹²Ee nque nn'an na jndë tqen
 Tyo'ts'onhin na tajnan
 nan'xuanhan,
 iquen jon cüenta 'nan na
 coquenonhan.

Ndo' mantyi iquen jon cüenta
 jñ'oon na conduehan nnon
 jon.

Majo' nque nn'an na cont'a
 'nantyia, vja jon nacjo
 nan'ñeen yo 'nan na
 cont'ahan.

Mannda' itsiquindy juu
 jñ'oon'ñeen.

¹³Xe cojoo' n'onho' na nt'aho'
 'nan ya, ta'nan ts'an nts'aa vi' 'o'.

¹⁴Majo' min xe na aa cont'avi'
 nn'anho' ng'e na cont'aho' cha'xjen
 na chuhan', majnda' ityio Tyo'ts'on
 jn'aanho'. Tyi'ndyueho' na nin 'nan
 na nndëë nnt'a nan'ñeen 'o', min
 tyi'ninncyaho' na ntsiquijñ'eehan'
 'o' na nnda' vaa na coquenonho'.

¹⁵Majo' quii' n'onho' quitquenho'
 Cristo na nquii jon conduihin
 na itye'ntjon jonho'. Ndo' nque
 nn'an na cota'xee'han ndëëho'
 ntyja 'naan' juu jñ'oon na contyja
 tycüii' n'onho' Cristo, c'oncjeho'
 na nndueho' jñ'oon'ñeen ndëëhan.

¹⁶Majo' quint'aho'han' yo na ndyia'
 n'onho' ndo' yo na cont'aho' na
 njonhin min ta'nan ncüii nnon na
 itsi'ndaa'han' na covicjeho' quii'
 ñuaanho'. Quint'aho' na nnda' cha'
 nque nn'an na conan'tja'han quintu
 cjoho', ntscüejaan'han'hin na
 cotquenan cüenta na cotsam'anho'
 cha'xjen na nt'ue ts'on Cristo.

¹⁷Ee yantyichen na njnty'iaho' navi' na ngüejn'anho' ng'e na cont'aho' ncüii nnon naya xe na aa nquii Tyo'ts'on nt'ue ts'on jon na nda', chito na ngüejn'anho' jnaan' ncüii nnon natyia na jndë jnan'tjaho'. ¹⁸Ee mantyi nquii Cristo ninjon tquenon jon navi' na tue' jon ntyja 'naan' jnan na nan'xuan. Nquii jon conduihin ts'an na min'ncüii jnaan'. Jaa na condui nn'an jnan na tonnon Tyo'ts'on, tue' jon ntyja njanhan. S'aa jon na nda' cha' ndëë ngachu jon jaa na m'aan Tyo'ts'on. Ntyja 'naan' na ts'anhin, jnan'cuee' nn'anhin, majo' ntyja 'naan' nquii Espíritu, jo' tyincyaa Tyo'ts'on na tando' xco jon. ¹⁹Ndo' vitjachen na tyincyaa Tyo'ts'on na tando' xco jon ntyja 'naan' nquii Espíritu, tja jon najjon na m'antyen nt'oo. Jo' tyincyaa jon jñ'oon ndëëhan. ²⁰Joo nan'ñeen, ndyu na toxen'chen, tominndoo'chen Tyo'ts'on na ntcüe' n'onhan jnanhan. Juu Noé, viochen xjen na totsia jon v'aandaa t'man, toninncyaa jon jñ'oon ndëë nan'ñeen. Xjen na siquitoo'han' tsonnangue yo ndaa, tyi'jndye nn'an jn'man quii' juu navi'ñeen, ninnenhan. ²¹Juu ndaa'ñeen vat'uiihan' juuhan' yo ndaa na cont'ë, na ntyja 'naan' jo' naneinhin itsin'man Tyo'ts'on ñuan njanhan. Chito ng'e na itsintju'han' juu na ty'a na chuu' si'ts'o njanhan, majo' ntyja 'naan' juuhan' mantyi incyaahan' na ya covicjêhë quii' ñuan njanhan na tonnon Tyo'ts'on. Ntyja 'naan' na cont'ëh'ö' itsin'man jon 'o' ng'e na tyincyaa jon na vando' xco Jesucristo. ²²Naneinhin jndë tjantcüe' jon quiñoon'ndue. Jo'

m'aan jon ngiaa' Tyo'ts'on tontyjaya najjon nque ángeles yo nin'nque na conintque ndëë ángeles tyia, yo nin'tsoñ'en na cotoxenhin jo', cotjue'cjehan nnon nquii jon.

Xia'ntyia cha'xjen na itsiquindaa'
Tyo'ts'on jaa, jo' condëë na
cotye'ntjön nnon jon

4 Ng'e nquii Cristo tyincyaa hin na tquenon jon navi' ata iscuae'han'hin, mantyi 'o' quintjo ya ngioho' navi' na coquenonho'. Ee juu ts'an na jndë tquenon navi' yo si'ts'o 'naan', juu najnde'i na tsixuan jnan, jndë ntycüii na ico'xenhan'hin. ²Mang'e na nda', viochen xjen na m'anntyë, c'ön cha'xjen na nt'ue ts'on nquii Tyo'ts'on, chito cha'xjen juu 'nan natyia na njnt'ue jndyi n'on nn'an na cotsam'anhin ntyja nchu vaa na tsixuan tsonnangue. ³Nque nn'an tsonnangue, jndye nnon min na cont'ahan na tyi'cuua ya ntyjii Tyo'ts'on yohan'. Mantyi 'o' ndyu na toxen'chen, majndye xjen na tacahan' na tonan'jonho' yo joo natyia na cont'a nan'ñeen. Cha'na totquenhan na nin'c'onhan yo nn'an na ve' ndö' ro. Nin'quint'a jndyihan 'nan na tyi'quichuhan'. Tondyeho' na toveho'. Xjen na tocüa' quintcu nn'an ndo' na tove quintcuhan, tonan'jonho' yohan. Ndo' mantyi tonan't'maan'ho' 'nan na chito Tyo'ts'on conduihan', ndo' juu nan'ñeen, jndë tquenon jon jñ'oon na tavinduihan'. ⁴Majo' naneinhin nque nan'ñeen ndicüaa' n'onhan ndu na cotji ntcüe'ho' na toninncyañ'enho' na tonan'jonho' yo 'nantyia na cont'ahan. Ndo' ng'e na nda' cont'aho', jo' na

conan'cüejnaan'han 'o'. ⁵Majo' ngüentyja xjen na yo na ijndei'han' ntji' jndyoyuhan nnon nquii jon na m'aan cje jon na ntco'xen jon nn'an ntyja 'naan' jnanhan, min na aa cotando'han ndo' min na aa jndë tjëhan. ⁶Mang'e na nnda', jo' sijnda' Tyo'ts'on na joo nn'an na jndë tjë, jndyehan juu jñ'oon naya 'naan' jon. S'aa jon na nnda' cha' ntyja 'naan' na tonan'xuanhan xjen na tom'anhan, nincüajon ntco'xen jonhan cha'xjen na ntco'xen jon min'cya ro ts'an. Nnda' vaa na s'aa jon cha' nndëë nnan'jonhan yo juu na incyaa jon na tsixuan ts'an na tyi'quintycüii na vando' ñuaan' juu yo ntyja 'naan' espíritu 'naanhan.

⁷Jndë vavindyo na ntycüii tsoñ'en. Mang'e na nnda', quinan'xuanho' na xoncüii' n'onho', ndo' na conan'chonho' na conan'neinho' nnon Tyo'ts'on. ⁸Ndo' na t'manntyichen na tsoñ'en, yo na mancha'chen n'onho', cüivengioho' ntyjeho' na vantyja n'onhan Cristo, ee ya na cont'aha na nnda', itsiquinaanhan' na conan't'man nn'önhan ntyja 'naan' na conan'tjahin ndëéhë.

⁹Nque ntyjëéhë na cotsque yahin na m'anho', ncüii ro cüiiho' quitixee'ho'hin, yo na xoncüii' n'onho' ntyja 'naanhan.

¹⁰Minninchen nnon ts'ian na itsiquindaa' Tyo'ts'on 'o', cüijnt'ueho' joochan' na ntejdeihan' ntyjeho'. Ee na nt'aho' na nnda', ntsi'manhan' na cota'ntyjee' yaho' juu naya na condui Tyo'ts'on.

¹¹Min'ninchen ts'an na jndaa' juu na incyaa juu jñ'oon' Tyo'ts'on ndëë nn'an, quitscüenon juuhan'

cha'xjen na itsinin nquii Tyo'ts'on. Ndo' min'ninchen ts'an na jndaa' juu na ityentjon juu ndëë nn'an na conduihan tmaan' cüentaa' jon, quitsiquindë juu ts'ian'ñeen yo najndei na condui nquii jon. Xe na aa nts'aa juu na nnda', tsoñ'en ndit'maan' Tyo'ts'on ntyja 'naan' Jesucristo. Xia'ntyti nquii jon vacüija'han'hin na mancha'chen xjen cüit'maan'hin. Taquintyja nquii jon conduihin tsoñ'en najndei. Quindui cha'xjen na conduë.

Juu ts'an na vantyja ts'on na conty'e nn'anhin, ndö vaa quits'aa juu

¹²O' ntyjë na vi'ntyji 'o', naneihin coquenonho' ncüii nnon na jaa' jndyihan' ngioho' na itsichonhan' na ngacüaa' 'o'. Itsijonhan' juuhan' cha'vijon na covenonho' quii' chon. Majo' tyi'nc'oon' n'onho' ntyja 'naan'han' na jen mañoonhan'. ¹³Majo' cüineiin' n'onho' na coquenonho' na nnda', ee ntyja 'naan' jo' conan'jonho' juu navi' na tqenon Cristo, cha' juu xjen na ntsi'man Tyo'ts'on na taquintyja na t'man condui nquii Cristo, mantyi 'o' juu xjen'ñeen nc'onho' na nein jndyiho'. ¹⁴Xjen na conan'cüejnaan' nn'an 'o' ng'e na conduiho' nn'an cüentaa' Cristo, vaa t'man jndyi na ityio Tyo'ts'on jn'aanho'. Ee na coquenonho' na nnda', itsi'manhan' na nquii Espíritu na condui jon na taquintyja na njon conduihin, m'aan jon yoho'. ¹⁵Xe na aa ngüejn'aan ncüii 'o', chito ntjon juu na nnda' ng'e conduihin ts'an na iscuee' juu ts'an, oo ng'e na x'uee juu 'naan' ts'an, oo ng'e ncüiichen

nnon na sitjahin ndëë nanm'ann'ian, oo na ityii' yahin nchu vaa na tsixuan ncüiichen ts'an. ¹⁶Majo' xe na aa ng'e na condui ts'an cüentaa' Cristo, ndo' ng'e jo' cont'avi' nn'anhin, tyi'nc'oon juu na jnaan' jndyi juu na nnda' vaa iquenon juu. Quitsit'maan' juu nquii Tyo'ts'on yo ncyá juu naya jon na condui juu ntyja 'naan' Cristo.

¹⁷Ee jndë tentyja xjen na quit'uuihan' jaa nn'an na condui cüentaa' Tyo'ts'on. Ndo' xe aa yo jaa cotye'han', yajo' jantyichen 'nan na ntquenon joo nn'an na tyi'ta'nguee'han jñ'oon' jon.

¹⁸Cha'na juu jñ'oon' Tyo'ts'on na jndui na itsohan': "Juu ts'an na itsin'man Tyo'ts'onhin na jndë tquen jonhin na tajnan tsixuan juu, xe ve' yo nc'ua na n'man ñuan 'naan' juu, yajo' juu ts'an na tyia ts'anhin yo nin'juu ts'an na vaa jnaan', vi'ntyichen ngenon tsan'ñeen."

Mannda' itsiquindyi juu jñ'oon'ñeen. ¹⁹Mang'e na nnda', 'o' na coquenonho' navi' ntyjantyi yo 'nan na nt'ue ts'on Tyo'ts'on, ninvito quint'aho' 'nan ya ndo' juu na cotsam'anho', qui'ndyeho'han' nt'ö nquii jon na tquen jon 'o'. Ee joo jñ'oon' na jndë tco' jon 'ndyo jon, tsoñ'enhan' ntsiquindë jonhan'.

Itsiqui'maan' Pedro nn'an na conintque quii' nt'an nn'an tmaan' cüentaa' Tyo'ts'on

5 Naneinhin, 'o' ntyjë na conintqueho' quii' nt'an nn'an na conduihan cüentaa' Tyo'ts'on, matsiqui'man' ja 'o'. Ee mantyi ja ndö, cüejon condui ja ts'an na

conintque yoho'. Ncö jnty'ia nnön juu navi' t'man na tquenon Cristo na jñon nn'anhin tsonjn'aan. Ndo' juu xjen na nndityincyoo nnda'hin, mantyi ntsijon ja yo na ntsit'maan' Tyo'ts'on jon. ²Nquii Tyo'ts'on i'ua jon ts'ian ndëëho' na cota'ntyjee'ho' nn'an na conduihan tmaan' cüentaa' jon, ee nquii jon nt'ue ts'on jon na nnda'. Quinan'quindëho' juu ts'ian'ñeen yo na xoncüee' n'onho', chito yo na ijndeihan', min chito ng'e na nt'ue jndyi n'onho' na ngioo xoqitu' ndueeho'. ³O' na i'ua Tyo'ts'on ts'ian ndëëho' na quitquenho' cüenta nn'an na conduihan tmaan' cüentaa' nquii jon, tyi'nan'quinjon nqueho' ndëë nan'ñeen. Juu na cotsam'anho', quinduihan' 'nan na ntsi'manhan' ndëëhin nchu vaa nc'onhan. ⁴Nquii Cristo conduihin na taquintyja na conintquehin na ivantyyee' jon nn'an na conduihan tmaan' cüentaa' nquii Tyo'ts'on. Xjen na nndyo nnda' Jesús, nqueho' na cotyentjonho' nnon jon ncy'onho' cüenta na tyi'xe'quintycüii na ntsit'maan' jon 'o'.

⁵Mantyi 'o' nn'an ndyua, quita'nguee'ho' jñ'oon' na conan'jnda' nque nn'an na conintque ndëë nn'an na conduihan tmaan' cüentaa' Tyo'ts'on, quitjue'cjeho' ntyja 'naan' na conan'jnda'han. Tsoñ'enho' c'onho' na ndyia' n'onho' yo nn'an na conduihan tmaan' cüentaa' jon. Ee vaa jñ'oon' jon na itsiquindyihan':

Joo nn'an na conan'quinjon nquehin, nquii Tyo'ts'on ico'hin ndëë nan'ñeen, majo' nque nn'an na conan'ndyia' n'onhan, incyaa

jon juu naya na condui jon ndëëhan.

Nnda' vaa na itsiquindy juu jñ'oon'ñeen. ⁶Nquii Tyo'ts'on vaa najndei na conduihin na itye'ntjon jon tsoñ'en, mang'le jo', quinan'ndyia'ho' na tonnon jon. Ee na nt'aho' na nnda', yajo' ntsiquinjon jon 'o' juu xjen na ivaa' ts'on jon na jndë tentyja xjen. ⁷Tsoñ'en 'nan na ndyii' jndyi n'onho', ncyaho' na nquii Tyo'ts'on ngichu jonhan' ee ninnquii'chen m'aan' jndyi ts'on jon ntyja 'naanho' ndo' iquenchen jon cüenta tsoñ'en 'nan na coquenonho'.

⁸Quitquen nqueho' xjen nchu vaa na cotsam'anho' ndo' ninnquii'chen quitquen ya yaho' cüenta, ee m'aan ncüiichen na ninnquii'chen v'ii' ts'on juuho', nquii yutyia. Imandyi' juu na int'ue juu nin ts'an na ntsi'ndaa' juu. Itsijonhan'hin cha'vijon lión na itsixuaa o', na imandyi' o' na int'ue o' quioo' na ntquii o'. ⁹Xjen na nin'quen yutyia xjen 'o', tyi'ndycjeho' nnon juu, tyen cüentyjee'ho' quityquii' na vantyja n'onho'. Yajo' xe'quindëë ngüantjon juu yoho'. Nque ntyjeho' na m'anhin ninvaa tsonnangue na mantyi vantyja n'onhan Cristo, mangioho' cüejon vi' coquenonhan cha'xjen juu 'nan na coquenonho'. ¹⁰Nquii Tyo'ts'on na tsoñ'en naya tsixuan jon, nquii jon tqueen' jon 'o' na quinan'jonho' ntyja 'naan' juu na tyi'quintycüii na ntsit'maan' jon Cristo. Chjo ro xjen na coquenonho'

navi', ndo' ndë jo' manquiiintyi jon nts'aa jon na ntco' ya ntcüe'han' 'o'. Nninncyaa jon najndëho' cha' nnanho' yo tsoñ'en nnon na coquenonho' ndo' cha' ntjotyenho' ntyja 'naan' jon. ¹¹Xia'ntyi nquii jon tsixuan jon na iquen jon xjen nanein ndo' na ninvaa na tonnonchen. Quindui na nnda'.

**Incyaa Pedro ts'on 'naan'
jon ndëë nn'an**

¹²Majñön tsonvahin na m'anho' yo nt'ö Silvano. Yo na macüji' cüenta, conduihin ts'an na xoncüee' ts'on jon na vantyja ts'on jon Jesucristo. Nnonhan' jndë tsjö ncüii ve 'ndyo jñ'oon na ntejnideihan' na ngüentyjee'tyenho' quityquii' juu navi' na coquenonho'. Ndo' na macüji' jndyoyu na juu nayavahin na condui Tyo'ts'on na jndë conan'jonho' ntyja 'naan'han', conduihan' na mayuu'. Quintjotyenho' ntyja 'naan'han'.

¹³Joo nn'an na m'an tsjoon Babilonia na mantyi icüji Tyo'ts'onhan na conduihan cüentaa' jon, coninncyahin ts'on 'naanhan ndëëho'. Ndo' mantyi nquii Marcos. Conduihin jnda. ¹⁴Ncüii cüiioho' ncyaho' ts'on ntyjeho' yo na xoncüee' n'onho' na conan'manho' na conan'vengioho'han.

Tsoñ'enho' na conan'jonho' yo Cristo, ncyaa Tyo'ts'on na nan'xuanho' na tajñuaan' ts'onho' na tonnon jon.

Tson Na Jndë Ve Na Tji Pedro

Incyaa Pedro ts'on 'naan' jon

1 Ja Simón Pedro macüji tsonva. Condui ja ts'an na itye'ntjon nnon Jesucristo ndo' mantyi na i'ua jon ts'ian nnön na jöncyaa jñ'oon naya 'naan' jon ndëë nn'an. Matscüenön tsonva ndëë 'o' na mantyi conduiho' na vantyja n'onho' cha'xjen já. Juu na vantyja nn'ön, njon jndyi conduihan'. Ng'e nquii Tyo'ts'on na conan't'maan' yo nquii Jesucristo na conduihin na itye'ntjon jon jaa, condui jon na jndyoyuhin, jo' conincyahan na nan'xuan juu na vantyja nn'ön. ²Nquii Tyo'ts'on yo nin'nquii Jesucristo na conduihin na itye'ntjon jon jaa, juu naya na nan'xuanhan yo nin'juu na conduihan na tajñuaan' ts'onhan, mac'an ndëëhan na nninncyahin na nan'xuanho'han'.

Ts'an na itsijonhin yo Jesucristo, nan'min icanhan' na quitsixuan juu

³Ee viochen xjen na cotsata'jn'aanho'hin, yo juu najndeï na taquintyja na conduihin, nninncyaa jon tsoñ'en na icanhan'ho' cha' nta'ndo' 'o' na tonnon jon na ndit'maan' jon ntyja 'naanho'. Nguaa na nnda'

ng'e na cota'jn'aanho' nquii Jesús na tqueen' jon 'o' na nnan'jonho' na ndit'maan'hin yo nin'juu na taquintyja na quindë tsixuan jon. ⁴Ntyja 'naan' joo nan'min' incyaa Cristo jñ'oon na ico' jon 'ndyo jon ndëë. Joo jñ'oon'neen njon jndyihan', ndo' taquintyja na t'man nan'xuanhan'. Incyaa jon joo jñ'oon'neen cha' condëë conan'jonho' yo juu na condui Tyo'ts'on ndo' cha' ntyja 'naan'han' nndëë ndyaaho' tsoñ'en nnon 'nan na min tsonnangue na conan'ndaa'han' nn'an ng'e na nin'quint'a jndyihan 'nan tyia. ⁵Majo' chito xia'ntyï icanhan' na cantyja n'onho' Cristo. Mantyi chuhan' na quinan'chonho' na quint'aho' ncüii cüii nnon 'nan ya. Ndo' yo joochan' quinan'quiñjon'ho' na ntsavaa' n'onho' nchu vaa na nt'ue ts'on Tyo'ts'on yoho', ⁶Ndo' yo juuhan' mantyi quinan'quiñjon'ho' nchu vaa na ntquen nqueho' xjen ncüii cüii nnon na nt'ue ts'on si'ts'o' 'naanho' na nin'quint'ahan'. Ndo' yo juuhan' chuhan' na quinan'quiñjon'ho' na quinan'quii n'onho' navi' na coquenonho'. Ndo' yo juuhan' chuhan' na quinan'quiñjon'ho' na nnan't'maan'ho' Tyo'ts'on

cha'xjen na chuhan', ⁷Ndo' yo juuhan' mantyi chuhan' na quinan'quiñjon'ho' na m'anho' na neinho' nn'an, ndo' yo juuhan' na quinan'vengioho' tsoñ'en nn'an.

⁸Ee ya na conan'xuanho' joo nan'min', ndo' na vandyijndyentyichen joochan' ntyja 'naanho', nninncyaaahan' na ya nninjnt'ue Jesucristo 'o' na cotye'ntjonho' nnon jon. Ndo' mantyi jndye nnon nnintyincyoo' na nnan'manhan' na covaa' ya n'onho' ntyja 'naan' nquii jon na itye'ntjon jon jaa. ⁹Majo' minnichen ts'an na tyi'quitsixuan juu joo nan'min', tonnon Tyo'ts'on itsijonhan' ntyja 'naan' juu cha'vijon ts'an na tsë tēnnon, jndë ntjohin na nchjaan' juu ntyja 'naan' jon. Ndo' jndë tsuu' tycya ts'on juu na sintju' jon jnan na totsixuan juu. ¹⁰Mang'e na nnda', 'o' ntyjë na vantyja n'onho' Cristo, quinan'chon yantyiho' na juu na cotsam'anho' ntsi'manhan' na jndë tqueen' Tyo'ts'on 'o' ndo' jndë tji jon 'o' na conduiho' cüentaa' nquii jon. Ee xe na aa nt'aho' cha'xjen na matsjö ndö', tyi'xe'cüji' ntcüe'han' 'o' ntyja 'naan' jon. ¹¹Xe na aa cont'aho' nan'min', jo' neiin' jndyi Tyo'ts'on na nninncyaa jon ts'on 'o' juu xjen ya na ntsqueho' najjon na tyi'jon quintycüii na itye'ntjon nquii Jesucristo tsoñ'en, nquii jon na conduihin na itye'ntjon jon jaa ndo' na itsin'man jon ñuan njanhan.

Ts'iaan' na tji Pedro tsonva

¹²Mang'e jo', ninvito ntsintcüi jñ'oonmin' ndëëho' min na mangioho' joochan', ndo' na

contjotyenho' ntyja 'naan' jñ'oon na mayuu' na jndë ty'onho' cüenta. ¹³Ee macüji' cüenta na chuhan' na quitsintcüintyëchēhan' ndëëho' viochen xjen na ninvaa vant'ö cha' tyi'ngitsuu' n'onho'han'. ¹⁴Ng'e mantyi ya na tajndye vitja ndo' ncü'io, cha'xjen nquii Jesucristo na itye'ntjon jon jaa jndë si'man jon nnön. ¹⁵Ndo' ntsichön yantye' na ntsijnt'a nchu ya na nts'a cha' vi na jndë t'io, tyi'ngitsuu' n'onho' jñ'oonmin'.

Pedro ñ'enhin xjen na sit'maan' Tyo'ts'on Jesucristo

¹⁶Ee juu xjen na jnan'quindyího' ntyja 'naan' juu najndei na condui Jesucristo na conduihin na itye'ntjon jon jaa, ndo' yo ntyja 'naan' na ncüjee' ntcüe' jon, juu jñ'oonñeen na jnan'quindyího', chito ve' cüento na conan'jnda' nn'adhan'. Ee nquë' jnty'ia ndë juu na t'man conduihin. ¹⁷Ñ'en já yo jon juu xjenñeen na nquii tyëëhë Tyo'ts'on sit'maan' jonhin. Ndo' jndyé jndyee' nquii jon na jnanhan' najjon na taquintyja na quixuee na m'aaan jon, xjen na tso jon ntyja 'naan' Jesús: "Tsanvahin conduihin jnda na vi'ntyji jahin. Cavee' jndyi nchji yohin." ¹⁸Ndo' manquëntyé jndyé juu jndyeñeen na jnanhan' quiñoon'ndue xjen na ninm'án yo Jesús juu tyoñeen na ji'uaan'.

¹⁹Ndo' na jndyé juu jñ'oonñeen, itsinchu'han' na mayuu' joo jñ'oon na toninncyaa nque nanñeen na tonan'neinhan jñ'oon' Tyo'ts'on ntyja 'naan' nchu vaa 'nan na nguaa. Mang'e jo', joo jñ'oonñeen quitquen yaho' cüenta nchu vaa

conan'quindiyhan'. Ee joohan' conduihan' cha'vijon ncüii lámpara na itsixueehan' chon najon najaan ata xjen na nnonnco. Nquii Cristo na conduihin quixjuu nco, ncüjee' ntcüe' jon, ndo' na nninncyaa jon na ncüaa' n'onho' tsoñ'en. ²⁰Ee joo jñ'oon na toninncyaa nan'ñeen nchu vaa 'nan na nguua, ndö vaa na icanhan' na cüaa' n'onho' ntyja 'naanhan', na chito nque nan'ñeen tonan'jnda'han nchu vaa na conan'man jñ'oon na tjihan. ²¹Ee joohan chito tonan'neinhan nchu vaa na tont'ue n'on nquehan. Joo jñ'oon'ñeen na nin'quitsiquindyi Tyo'ts'onhan, nquii Espíritu Santo totsinchu' jonhan' quii' n'onhan, jndë jo' tonan'neinhan joohan' ndëë nn'an.

Ntyja 'naan nn'an na tyi'yuu' jñ'oon na conan'man

(Judas 4—13)

2 Ndyu na toxen'chen quii' nt'an nn'an Israel tom'an nn'an na toninncyahan jñ'oon ndëë nan'ñeen, majo' tyi'yuu' na nquii Tyo'ts'on t'ua jon ts'ian'ñeen ndëëhan. Mannda' ro itsijonhan' na nnc'on nn'an na tyi'yuu' jñ'oon na nnan'manhan ndëëho'. Cüenta cüenta ro ntsaty!'han jñ'oon'ñeen ndëëho' na joohan' nnan'tyuii'han' juu na vantyja n'onho'. Ata nnduehan na tyi'yuu' na sijnda ta Jesús joohan yo neoon' jon. Ndo' na nnda', nquehin nnt'ahan na ninjonto na quit'uiityen Tyo'ts'onhin na ngitsuhan. ²Nan'ñeen nnduehan na ta'nann jnan tsixuan ts'an na ve' ndö' ro m'aan juu yo mañoon ts'an.

Ndo' juu jnan'ñeen, jndye nn'an nnan'jonhan yohan'. Ndo' ng'e na nnt'ahan na nnda', nnan'cüejnaan' nn'an juu nato na mayuu' ntyja 'naan' Cristo. ³Ndo' joo nan'ñeen na ve' conan'vi'nn'anhin, ng'e na conan'cjaa' jndyi n'onhan na nta'ntjonhan s'on 'naanho', jo' na nnan'manhin ndëëho' jñ'oon na nnan'jnda' nquehan min na tyi'yuu'han'. Majo' tivio ndyu tso Tyo'ts'on na nt'uiityen jonhan ntyja 'naan' na nnt'ahan na nnda'. Ndo' juu jñ'oon'ñeen vaa cjehan' na ntsiquindëhan' juuhan'.

⁴Ee joo ángeles na jnan'tjahin nnon jon, ta'nann sit'man ts'on jonhan, ata tyii' jonhan quityquii' v'io najon najaan tsue', tyen tyenhan yo carena. Sijnda' jon na quintjotyenhan jo' ata juu xuee ya na ngüentyja xjen na ntco'xen jon tsoñ'en nnon jnan. ⁵Min ta'nann sit'man ts'on jon nque nn'an na tom'anhan xjen na s'aa jon na tsu tsonnangue, isquioo jon ndaatsua' na tua' ty'a. Yo juuhan' siquitsu jon nan'ñeen na tyi'quint'ahan na njon jon. Juu xjen'ñeen tom'aan Noé. Conduihin ts'an na toninncyaa jon jñ'oon ndëë nan'ñeen na c'onhan na jndyoyuhin na tonnon Tyo'ts'on. Xia'ntyi nquii jon sin'man Tyo'ts'onhin yo ntyque' nn'an 'naan' jon quityquii' juu navi'ñeen. ⁶Ndo' mantyi joo nn'an tsjooon Sodoma yo Gomorra, sijnda' jon na t'uiityenhan' nan'ñeen na iscohan'hin. Ninnquii' tsjaa' scüequenhan' joo njoon'ñeen jnaan' na tenon ntyja xjen na ji vaa 'nan natyia na tont'ahan. Ndo' na nnda' tui, itsi'manhan' ndëëhë nin 'nan na

ntquenon nn'an na conan'jonhan yo 'nan tyia. ⁷Majo' juu tsan na jndyu Lot, sin'man Tyo'ts'onhin quityquii' juu navi'ñeen. Ee tsan'ñeen tonduihin ts'an na jndyoyuhin na tonnon jon. Totsi'ndaa'han' nchjii juu ntyja 'naan' natyia jndyi na tont'a joo nan'ñeen yo ntyjehan.

⁸Juu Lot'ñeen tonduihin ts'an na jndyoyuhin. Tom'aan ya jon quii' nt'an nn'an juu tsjoon'ñeen. 'Io 'io tondyiaa' jon 'nan tyia na tont'a nan'ñeen ndo' tondyii jon jñ'oon tsan' na tonan'neinhan, ndo' na nnda', totsi'ndaa'han' nchjii jon. ⁹Ng'e na nnda' conan'quindyi jñ'oonmin', itsi'manhan' na nchjii Tyo'ts'on nchu vaa nts'aa jon yo nn'an na conduihin cüentaa' nquii jon na ntsiquindyaa jonhan quityquii' navi' na ityii'han' ng'leehan'hin. Ndo' mantyi ntyja 'naan joo nn'an na cont'a 'nan natyia, nchjii jnda' jon nchu vaa nts'aa jon yo nan'ñeen ee juu na nt'uiivi'han'hin, m'aan cjehan'. Nndui na nnda' juu xuee ya na ntco'xen jon nn'an na ninvaa tsonnangue ntyja 'naan' na conan'tjahin. ¹⁰Majndeichen nts'aa jon na nnda' yo joo nn'an na ve' coninncyatohin yo 'nan natyia jndyi na nt'ue n'onhan. Min tyi'cuee' n'onhan na quen jon xjenhan. Ee joo nan'ñeen na ve' quintu jñ'oon na coninncyahin, tyi'ncyaaahan min nquii Tyo'ts'on, majndeichen nn'an. Tyi'je'ncyahin na ntsixjen ts'an 'nan na cont'ahan. Min tyi'tsity'uehan'hin na conan'cüejnaan'hin joo ángeles na t'man jndyi conduihin na m'anhin najjon na nancoo' na m'aan nquii

Tyo'ts'on. ¹¹Majo' nque ángeles na cota'nguee'han na tonnon Tyo'ts'on, min na t'manntyi conduihin ndo' jndëntyichenhan, chito joo nan'ñeen, joo ángeles'ñeen tyi'c'onhan na saa' n'onhan, min tyi'conan'neinhan jñ'oon tsan' nacojo ntyjehan na tonnon nquii Tyo'ts'on.

¹²Majo' joo nan'ñeen na tyi'yuu' jñ'oon na coninncyahin, tanin min jñ'oon na ndicüaa' n'onhan, conan'cüejnaan'hinhan'. Itsijonhan'hin cha'vijon quioo' na tyi'jnda' nquen o', ee quioo' ve' cont'ato o'. Tui o' na ve' na ncy'on nn'an o' ndo' na nnan'cüjehan o'. Ndo' cha'na conan'cüje nn'an quioo', mannda' vaa nt'uiityenhan' joo nan'ñeen na ngitsu ñuan 'naanhan. ¹³Juu navi' na coquenon nn'an tsojnan nan'ñeenhan', ndyionhinhan'. Ee joohan xia'ntyi m'aan' n'onhan na ninncyatohan yo min'cya ro nnon 'nan na its'aahan' na neiin' si'ts'o 'naanhan min na aa naxuee. Ndo' na nnda' xjen nn'anhin, jo' ya na tojnaan' na cocüa'ho' yo ntyjeho' na vantyja n'on Cristo, ndo' na ñ'en nan'ñeen quii' nt'anho', itsijonhan' joohan cha'vijon ndiaa na jndë t'a 'nan ty'ahan'.

¹⁴Joo nan'ñeen ve' na njnty'iahan nanntcu, nin'c'on jndyihan yo nan'ñeen. Tyi'c'ocüentyjee'han na conan'tjahan. Yo jñ'oon na conan'neinhan, cot'uehan nn'an na tyi'tyen m'anhin nattoo' 'naan' Tyo'ts'on, cha'vijon na jndë ty'oon xiu' quioo'. Conan'cjaa' jndyi n'onhan 'naan nn'an na cojnt'ue nchu vaa nquii nnt'ahan cha' nnin'naanhinhan'. Ndo' ng'e na

nnda' xjen nn'anhan, m'anhan nacje 'naan' na ijt'vi' Tyo'ts'onhan. ¹⁵Juu nato jndyoyu na ntsiquindë ts'an na tonnon jon, jndë jnty'e nan'ñeenhan'. Vat'io cont'ahan, ve' cotsantyjatohan ntyja 'naan' juu natyia na s'aa juu Balaam, tsan na totso nchu vaa 'nan na nguua. Tye juu tsan na jndyu Beor. Juu Balaam'ñeen nt'ue jndyi ts'on juu na ngüantjon juu s'on na ncju' juu jñ'oonvi' nacjo nn'an 'naan' Tyo'ts'on. ¹⁶Ndo' ng'e na tyi'quint'ue ts'on Balaam'ñeen na ntsiquindë juu jñ'oon na tso Tyo'ts'on nnon juu, jo' na sityia' jonhin yo jñ'oon 'ndyo snon tsjuen' juu, quioo' na ndiquitsinin. Ee tic'uaa jndyee' ts'an 'ndyo juu cho'ñeen. Ndo' na tui na nnda', sitsan'han' juu Balaam'ñeen na tsan' sitiu juu yo 'nan na nin'quits'aa juu. ¹⁷Nque nan'ñeen na tyi'yuu' jñ'oon na coninncyahin, itsijonhan'hin cha'vijon ndui' na tandaa quindui', cha'vijon chincyu na itscyaato jndyehan' na min'chjo ndaa tsua' taquichuhan'. Nquii Tyo'ts'on jndë sijnda' jon na ntyii' jon nan'ñeen najon na taquintyja najaan. ¹⁸Joo nan'ñeen, jñ'oon na conan'neinhan, min'ncüii ta'nan itejndeihan' ts'an. Conan'quinjon nquehin nchu vaa na conduihan. Tsoñ'en 'nan tyia na nt'ue ts'on si'ts'o 'naan' ts'an, covijnt'uehin joohan'. Nnda' vaa na cont'ahan cha' nque nn'an na tyi'covijndye xuee na jndui'han quiiyquii' nt'an nn'an na tyi'c'onhin nacje 'naan' Tyo'ts'on, quitsintcüe' nnda'han' nan'ñeen. ¹⁹Joo nanmin' na tyi'yuu' jñ'oon na conaneinhan,

conduehan xe na aa ntsijon ts'an yo jñ'oon na coninncyahin, vanaan na c'oon juu cha'xjen na cavee' ntyjii nquii juu. Ndo' na nnda' jñ'oon na conan'manhin, ninvaa na cotye'ntjonhan nnon jnanhan. Ndo' min'cya ro ncüii nnon na vay'oonhan' ts'an xjen 'naan'han', condui tsan'ñeen ts'an na itye'ntjontyen juu ntyja 'naan'han'. ²⁰Ee vi na jndë tajnaan' ts'an Jesucristo na conduihin na itye'ntjon jon ts'an, ndo' na itsin'man jon ñuaan' juu, na ntyja 'naan' jo' jndë jndyaahin joo 'nan ty'a na tsixuan tsonnangue, xe na aa ntsijon nnda'hin yo nan'min' na ji minhan', ndo' na nninncyaa juu na joohan' ntye'ntjon nnda'han'hin, jen vantyichen ntsixuan tsan'ñeen, chichen na totsixuan juu vitjachen na tentyja ts'on juu Jesús. ²¹Ee na nnda' nan'xuan nan'ñeen, juu jñ'oon na iquenhan' ts'an cha'xjen na chuhan' na tonnon Tyo'ts'on, yantyichen xe na aa tatajn'aa nan'ñeenhan', chito vi na jndë tajn'aanhin juu jñ'oon'ñeen, ndo' na ntji ntcüe'hin ntyja 'naan'han'. ²²Ndo' na nnda' cont'ahan, itsi'manhan' na mayuu' juu jñ'oon na tyi'quitso nquii'han' na itsohan': "Juu quitsë', 'nan na jndë tan o', i'u ntcüe' o'han'. Ndo' quitscu xque, vi na jndë siquindëë' ts'an o', ivantcüe' o' quii' ndoo!."

Ntyja 'naan' na nndyo nnda' Jesucristo

3 O' ntyjë na vantyja n'onho' Jesucristo na vi'ntyji jaho', ndö tson na jndë ve na matscülenön na m'anho'. Yo vehan' na mats'a na

ninvito quinan'chonho' na ninncüii
 quitquenho' na c'oon' n'onho'
 ntyja 'naan' joo jñ'oonmin'. ²Tivio
 tom'an nn'an na tji Tyo'ts'onhan
 na tonan'xuanhan ñuan nquii' na
 toninncyahin jñ'oon' jon ntyja
 'naan' nchu vaa 'nan na nguaa. Joo
 jñ'oon'ñeen nt'ue ts'ön na cañjooon'
 n'onho'han'. Ndo' mantyi icanhan'
 na cañjooon' n'onho' juu jñ'oon'
 na ico'xenhan' na toninncyaa
 Jesucristo, nquii jon na itye'ntjon
 jon 'o' yo na conduihin na itsin'man
 jon ñuaan nn'an. Nque nn'an na
 jñon jon yo jñ'oon naya 'naan'
 jon, jnan'manhan joo jñ'oon'ñeen
 ndëëho'.

³Ndö 'nan quitquen jndyeeho'
 cüenta, nguee na mats'ia
 nc'on nn'an na ngom'anhan yo
 natyia na nt'ue n'on nquehan.
 Nnan'cüejnaan'han 'o'. ⁴Nndue
 nan'ñeen ndëëho' na juu jñ'oon'
 na tco' ta Jesús 'ndyo jon
 ndëëho' na nncüjee' ntcüe' jon,
 tyi'xe'quitsiquindëhan' juuhan'.
 Ee conduehan na nque nn'an na
 tovantya jndyee n'onhan jon,
 tovjehan, ndo' cüejon vja tsoñ'en
 cha'xjen na jndyocahan' xjen na
 tquen Tyo'ts'on tsonnangue, ndo'
 maninjuu ro xjen vacahan' xjen
 nein.

Nnda' nndue nan'ñeen. ⁵Majo'
 ya na conduehan na nnda', cont'a
 yahan na cotsuu' n'onhan na
 tiviontyichen na tquen Tyo'ts'on
 jñ'oon na cuaa ntjö'ndue yo
 tsonnangue. Quityquii' ndaa ndo'
 ntyja 'naan'han', jo' sia jon tyuaa
 tcüi. ⁶Ndo' mantyi yo ndaa na
 tova' ty'a, jo' siquitoo'han' juu
 tsonnangue na tovaa juu xjen'ñeen,

ndo' ntyja 'naan' juu ndaa'ñeen, tsu
 tsonnangue'ñeen. ⁷Ndo' mantyi
 joo ntjö'ndue yo tsonnangue na
 vaahan' nanein, iquen Tyo'ts'on
 jñ'oon na c'oonntyichenhan' ata
 na nguee' xjen na jndë sijnda' jon
 na ntcohan'. Ntsco chonhan' juu
 xuee ya na ntco'xen jon nn'an ntyja
 'naan' na jndë tonan'tjahin ndo' na
 nt'uiivihan' nan'ñeen na ngitsuhin.

Xuee na ncüjee' ntcüe' ta Jesús

⁸Mantyi 'o' ntyjë na vantyja
 n'onho' Cristo na vi'ntyji jaho',
 nt'ue ts'ön na cañjooon' n'onho' juu
 jñ'oonva. Nquii Tyo'ts'on, mavio
 ncüii xuee ntyjii jon cha'xjen na
 ngiö na mavio ncüii min ndyu, ndo'
 ncüii min ndyu itsijonhan' juuhan'
 na nchjii jon cha'na ngiö na vio
 ncüii xuee. ⁹M'an minndye nn'an
 na cotji'hin cüenta na jen nion na
 itsiquindë Cristo jñ'oon na tco' jon
 'ndyo jon ntyja 'naan' na ncüjee'
 ntcüe' jon. Majo' tyi'tsichju jon na
 ntsiquindë jon jñ'oon'ñeen. Juu jon
 t'man vaa na ivendoo' jon na ntcüe'
 n'on nn'an yo jnan na nan'xuanhan.
 Ee min'chjo tyi'quint'ue ts'on jon na
 ngitsu ñuaan' ts'an.

¹⁰Majo' ya na ngüentyja xuee na
 ncüjee' ntcüe' ta Jesús, itsijonhan'
 juu xuee'ñeen cha' ya na icüjee'
 tsanch'uee. Juu xjen'ñeen nninc'uaa
 vi na jndei na ntycüii ntjö'ndue,
 cha'vijon na c'uaa chon t'man na
 coco ncüii jndëë tque. Ndo' 'nan na
 sinchu' Tyo'ts'on na tijnt'uehin na
 tquen jon tsonnangue, nndyi'ñ'engan'
 yo ncüii chon na tenonntyja xjen na
 jmin'han', ntcohan'. Ndo' tsonnangue
 yo tsoñ'en na tquen jon na min
 nnonhan', nndyuii'ñ'engan'.

¹¹Ng'e na nnda' vaa na jndë sijnda' jon na ndyuii' tsoñ'en nan'min', chuhan' na joo xuee na tonnonchen, quitsam'anho' na cota'nguee'ho' na conan'xuanho' ñuan nquii' na tonnon Tyo'ts'on yo na cont'aho' na njon ngioho' jñ'oon' jon. ¹²Quint'aho' na nnda' viochen xjen na cominndoo'tyenko' na ngüentyja xuee ya na ncüjee' ntcüe' ta Jesús. Tsoñ'en na ico'xen jñ'oon' jon, quita'nguee'ho'han' cha' ntsityuaa'han' na ngüentyja juu xuee'ñeen. Juu xjen'ñeen nninc'uaa ntjö'ndue ndo' ntcöñ'enhan', ndo' 'nan na sinchu' jon na yo na tqen jon tsonnangue, ndyil'han' na tenon ntyja xjen na jmin' juu chon'ñeen. ¹³Majo' nquii' Tyo'ts'on jndë tco' jon 'ndyo jon ndëehë na nguaa ntjö'ndue xco yo tsonnangue xco. Cominnt'ö joohan' yo na t'man qui nn'ön. Ndo' joo na nnc'on juu quiñoon'ndue xco yo tsonnangue xco, tsoñ'enhan ninnquii'chen nnc'onhan cha'xjen na chuhan' na tonnon jon.

**Jñ'oon na mats'ia na
itsiqui'maan' Pedrohin**

¹⁴Mang'e jo' 'o' ntyjë na vi'ntyjiho', viochen xjen na cominndoo' 'o' na ngüentyja joo nan'min', quinan'chon yantyiho' na juu na tsixuan tsonnangue tyi'ncü'ahan' 'o', min min'ncüii' nnon na nts'aahan' na va jnaanho', cha' nc'onho' na tajñuaan' ts'onho' na tonnon jon. ¹⁵Cañjoo' n'onho' ntyja 'naan' na iminndoo' ta Jesús na ncüjee' ntcüe' jon, ng'e na nnda' vaa incyaaahan' na jndyentyi nn'an ntsin'man jon ñuaanhan. Juu tsanntjyëhë Pablo, cha'xjen na incyaa Tyo'ts'on na

jnda' xquen jon, mannda' ro jñ'oon na tji jon na scüenon jonhan' na m'anho'. Joo jñ'oon'ñeen itsijonhan' joohan' cha'xjen juu jñ'oon na jndë tsjö ndö'. Juu Pablo'ñeen, ve'ngiö' jndyihin. ¹⁶Tsoñ'en tson na icüji jon na itscüenon jon ndëe nn'an na vantyja n'on, itsinin jon ntyja 'naan' na nndyo nnda' ta Jesús na ntcö'xen jon nn'an ntyja 'naan' na conan'tjahin. Joo tson'ñeen, ñ'en jñ'oon na chuhan' na jndyaa' na ncüaa' n'on nn'anhan'. Joo nn'an na tyi'covaa' n'on nin tsi'man jñ'oon' Tyo'ts'on, yo joo nn'an na chjo vantyja n'on, joo nan'ñeen vandya' cotji'han cüenta na conan'man joo jñ'oon'ñeen, cüajon cont'ahan cha'xjen cont'a yo vendyechen jñ'oon' jon. Ndo' na cont'ahan na nnda', nquehin cont'ahan na quit'uiihan'hin.

¹⁷Ng'e jo' 'o' ntyjë na vi'ntyjiho', mangioho' na nc'on nn'an na tyi'yuu' jñ'oon na coninncyahin. Mang'e jo', ninvito quitquen jndyihö' cüenta ntyja 'naanho', tyi'nts'aahan' na joo jñ'oon'ñeen na coninncyaa nan'ñeen na tyia nn'anhin na conan'vi'nn'anhan, ntsyaaahan' 'o', ndo' na nnda' ntji' ntcüe'han' 'o' ntyja 'naan' na tyen m'anho' yo Jesucristo. ¹⁸Mac'an na nninncyaa jon na ngaquentyichenho' ntyja 'naan' juu naya na condui nquii Jesucristo na conduihin na itye'ntjon jon jaa, yo na itsin'man jon ñuan njanhan. Ncyaa Tyo'ts'on na t'manntyichen na ncüaa' n'onho' ntyja 'naan' nquii Jesucristo. Cüit'maan' jon nanein, ndo' mancha'xjen quinduihan'. Quindui na nnda'.

Tson Navejndyee Na Tji Juan

Ntyja 'naan' nquii jon na conduihin jñ'oon na incyaahan' na vando' ts'an

1 Ja Juan macüji jñ'oonvahin ntyja 'naan' nquii jon na conduihin jñ'oon na incyaahan' na cotando' ñuan njanhan. Mancüixjen m'aan jon xjen na tquen Tyo'ts'on tsoñ'en. Nqué tondyé jñ'oon na toninncyaa nquii jon na conduihin juu jñ'oon'ñeen. Ndo' tojnty'íá ndé nchu vaa na tots'aa jon. Manti totquén cüenta nchu vaa na totsixuan jon ndo' tot'ué nduee ntyjé yohin. ²Manquii jon na incyaa na cotando' ñuan njanhan, tityincyoo'hin tondé nn'an, ndo' totsiman jon ntyja 'naan' na conduihin. Tojnty'íá na mats'anhin ndo' cotjí' jndyoyú ndéeho' ntyja 'naan' juu na incyaa jon na tyi'quintycüii na vando' ñuan 'naan' ts'an. Tom'aan jon yo tyéehé nquii Tyo'ts'on, ndo' vi jndécya, tyjee' jon quii' nt'an nn'an tsonnangue. ³Tojnty'íá ndé joo 'nan na tots'aa jon ndo' tondyé jñ'oon na toninncyaa jon. Ndo' conan'quindyí 'o' ntyja 'naan'han' cha' ndéé nnan'jonho' yo já ee já conan'jón yo tyéehé Tyo'ts'on yo nquii jnda jon Jesucristo. ⁴Ng'e jo' macüji jñ'oonmin na matscúenönhan'

ndéeho' cha' quindéya na cotsam'án na nén.

Tyo'ts'on conduihin naxuee

⁵Ndö vaa jñ'oon na toninncyaa Jesucristo na conan'mánhan' ndéeho'. Tso jon na nquii Tyo'ts'on conduihin naxuee. Juu jñ'oonva' tsi'manhan' na taquintyja na ya conduihin, min'chjo tyi'quitsixuan jon ntyja 'naan' juu na condui najaan. ⁶Majo' xe na aa condué na conan'jón yohin, ndo' cotsam'an ntyja 'naan' juu na jaan'ñeen, condui jaa nanquintu. Ndo' juu jñ'oon na mayuu' min tyi'quita'nc'ué nchu vaa na ico'xenhan'. ⁷Nquii Tyo'ts'on conduihin naxuee. Majo' xe na aa cotsam'an ntyja 'naan' juu naxuee na conduihin, ya jo' conan'jón yo ntyjéehé na vantyja n'on Jesucristo na conduihin jnda Tyo'ts'on. Ndo' juu neon' Jesús, ninnquii'chen itsintju'han' ncüii cüii nnon jnan na nan'xuan.

⁸Majo' xe na aa condué taconan'tja jaa nnon Tyo'ts'on, conan'vi'nn'an nque jaa, min tyi'conan'jón yo jñ'oon na conduihan' na mayuu'. ⁹Majo' juu jnan na nan'xuan, xe na aa cotjí' jndyoyu jaahan' nnon jon, nquii jon

na conduihin na itsiquindë jon ndo' na its'aa jon cha'xjen na chuhan', ntsit'man ts'on jon ndo' ntsintju' jon ñuan njanhan tsoñ'en nnon 'naan na conan'tja jaa. ¹⁰Majo' xe na aa conduë na ta'nan conan'tja jaa nnon jon, cont'a na nquii jon conduihin tsanquintu, ndo' jñ'oon' jon min tyi'quita'nc'uëhan'.

**Condui Cristo na iv'a jon
jaa tonnon Tyo'ts'on**

2 'O' ntyjë na conduiho' ntsinda na vi'ntyjiho', macüji jñ'oonnmin na matscüenönhan' ndëëho' cha' quitejndeiha' 'o' na tavinan'tjahoh' nnon Tyo'ts'on. Majo' xjen na aa conan'tjahoh' nnon jon, m'aan ncüii jon na iv'a jaa tonnon nquii Tyo'ts'on, manquii Jesucristo na jndyoyu conduihin ²Cha' ntjo nchjii Tyo'ts'on na jndë tonan'tja jaa nnon jon, tcanhan' na cue' ncüiichen ntyja njanhan. Nquii Jesucristo tinonhin na siquindë jon juu ts'ian'ñeen. Ndo' chito xia'ntyti na tue' jon ntyja 'naan jnan njanhan, mantyi iv'ahan' nn'an na ninvaa tsonnangue.

³Ndëë ntji' jaa cüenta na cota'jn'aan Tyo'ts'on xe na aa cota'nc'uë juu jñ'oon' jon na ico'xenhan'. ⁴Majo' minnichen ts'an na ngitso: "Ja vajn'anhin", majo' xe tyi'cüanguee' juu jñ'oon na ico'xen jon, juu tsan'ñeen, ve' tsanquintuhin, min tyi'c'oon juu ntyja 'naan' nquii jon na conduihin jñ'oon na mayuu'. ⁵Majo' minnichen ts'an na vanguee' juu cha'xjen na co'xen jñ'oon' Tyo'ts'on, juu na vi'ntyjii jon nn'an, quindë ya its'aahan' quii' ts'on tsan'ñeen

cha'xjen na nt'ue ts'on nquii jon. Ndö vaa na itsi'manhan' ndëëhë na aa mayuu' cotsam'an yo Cristo. ⁶Minnichen ts'an na itso juu na itsijonhin yo Cristo, chuhan' na c'oon tsan'ñeen cha'xjen na tom'aan nquii jon.

Jñ'oon xco na iquenhan' xjen

⁷'O' ntyjë na vi'ntyji 'o', jñ'oonva na macüji na iquenhan' xjen na matscüenönhan' ndëëho', chito jñ'oon xcohan', jñ'oon jndyohan'. Manin'juuntyihan' na jndë tondyeho' na toxen'chen na quinan'vengiö ntyjëhë. ⁸Majo' juu jñ'oon na macüji na iquenhan' xjen jaa, conduihan' jñ'oon xco. Ee juu na tovam'aan Cristo, yo nin'juu na conan'veho' jñ'oon'ñeen, conan'manhan' na mayuu'han'. Nnda' matsjö ng'e juu na condui najaan, jndë tye' na vacüenon juu na ico'xenhan' quii' n'on nn'an, ndo' juu na condui naxuee na mayuu', condixueehan'.

⁹Ndo' minnichen ts'an na itso juu na vam'aan juu ntyja 'naan' Cristo na nquii jon conduihin naxuee, majo' jndoo' juu ncüiichen tyje juu na mantyi vantyja ts'on, ninvaa tsixuan tsan'ñeen ntyja 'naan' najaan. ¹⁰Majo' minnichen ts'an na vi'ntyjii juu tyje juu na mantyi vantyja ts'on tsan'ñeen Cristo, ninnquii'chen vam'aan juu ntyja 'naan' juu na condui naxuee. Ndo' na nda', tavi'nan ncüii nnon jnan na nts'aahan' na ngacüaa'hin tonnon Tyo'ts'on. ¹¹Majo' juu ts'an na jndoo' juu tyje juu na mantyi vantyja ts'on Cristo, ninm'aan tsan'ñeen ntyja 'naan' najaan,

ndo' vam'aan juu ntyja 'naan'han'. Ndo' ng'e juu najaan'neen jndë sinchjaan'han'hin, jo' ndincyaahan' na ncu'aa' ts'on yuu va nato na vja juu.

¹²O' ntyjë na conduiho' ntsinda na vi'ntyjiho', macüji tsonvahin ng'e na jndë sit'man ts'on Tyo'ts'onho' jnan na nan'xuanho', ng'e na njon jndyi xuee' Cristo ngioho'. ¹³O' ta na conintqueho', macüji jñ'oonvahin na matscïenönhan' ndëëho' ng'e cotsata'jn'aanntyiho' ntyja 'naan' Cristo. Juu jon mancüiixjen m'aan jon xjen na tqen Tyo'ts'on tsoñ'en. 'O' ntyjë nn'an ndyua, macüji jñ'oon nnon tsonvahin na matscïenönhan' ndëëho' ng'e condëë cota'tjonho' juu yutyia.

¹⁴O' na conduiho' ntsinda ncö, macüji jñ'oonva na matscïenönhan' ndëëho', ng'e jndë cotsata'jn'aanho' nquii tyëëhë Tyo'ts'on. 'O' ta na conintqueho', macüji jñ'oonva na matscïenönhan' ndëëho' ng'e cotsata'jn'aanntyiho' ntyja 'naan' Cristo na juu jon mancüiixjen m'aan jon xjen na tqen Tyo'ts'on tsoñ'en. Ndëë 'o' ntyjë nn'an ndyua, macüji jñ'oonva na matscïenönhan' na m'anho' ng'e na nan'xuanho' najndëho' ntyja 'naan' nquii Tyo'ts'on, ndo' jñ'oon' jon m'aanhan' quii' n'onho' ndo' na condëë cotantjonho' juu yutyia.

Tyi'nan'vengiö juu na tixuan tsonnangue

¹⁵Tyi'nan'vengiöho' juu na tsixuan tsonnangue min 'nan na min nnonhan'. Ee xe na aa itsivi'ntyjii ts'an joo 'nan na itsixuanhan',

itsi'manhan' na tyi'yuu' na vi'ntyjii juu tyëëhë Tyo'ts'on. ¹⁶Ee tsoñ'en na tsixuan juu tsonnangue, cha'na juu na nt'ue jndyi ts'on si'ts'o 'naan' ts'an, yo juu na its'aahan' na conan'cjaa' nn'ön 'nan na nin'cüinjanhan', yo nin'juu na conan'ntsa jaa yo ntyja 'naan' 'nan na nan'xuan, ninnquii'chen juu na tsixuan tsonnangueva its'aahan' na cojoo' nn'ön ntyja 'naan' nan'min', chito nquii tyëëhë Tyo'ts'on its'aahan'. ¹⁷Majo' juu na tsixuan tsonnangue yo tsoñ'en natyia na nt'ue jndyi n'on nn'an ntyja 'naan'han', vantycüiihan'. Majo' juu ts'an na its'aa 'nan na nt'ue ts'on Tyo'ts'on, je'quintycüii na m'aan juu.

Nquii na conduihin natyia na itsuehin cjo'o' Cristo

¹⁸O' ntyjë, conduiho' ntsinda ncö. Joo ndyumin, ndyu na mats'iahan' ntyja 'naan' 'nan na tsixuan juu tsonnangue. Ndo' jndë jndyeho' jñ'oon na nnintyincyoo' nquii juu na tyi'quindo' juu Cristo. Ndo' naneihin jndye nn'an m'an na conduihan na tyi'quijndoo'han Cristo. Mang'e na nnda', covaa' nn'ön na xjen neihin juu na tsixuan tsonnangue vantycüiihan'. ¹⁹Joo nan'neen, tjihan quii' nt'an jaa, min tyi'yuu' na tonduihan tmaan' na condui jaa. Ee xe na aa mayuu' na vantyja n'onhan jon cha'xjen na chuhan', je'quitjihan quii' nt'an. Majo' jnty'eahan jaa cha' quitsi'man jndyoyuhan' na tyi'c'onhan ntyja 'naan' tmaan' na condui jaa.

²⁰Majo' 'o' jndë tyincyaa Jesucristo na nan'xuanho'

Espíritu Santo, ndo' ng'e na nnda', tsoñ'enho' cotsata'jn'aanho' nin jñ'oon na conduihan' na mayuu'.²¹ Chito macüji jñ'oonvahn na matscüenönhan' ndëeho' ng'e na tyi'quindioho' nchu vaa tsixuan jñ'oon na mayuu', matscüenönhan' ng'e mancüixjen cota'jn'aan juu jñ'oon'ñeen. Mats'a na nnda' ee mangioho' na juu jñ'oon na mayuu' je'quitscüequenhan' juuhan' jñ'oon quintu,²² ¿Nin ts'an conduihin tsan quintu? Manquiintyi ts'an na icüji' juu jñ'oon na Jesús, chito conduihin Cristo. Tsan na nnda' vaa jñ'oon na incyaa, conduihin ts'an na tyi'quindo' juu Cristo ee incyaa juu jñ'oon na nquii Jesús, chito jnda Tyo'ts'onhin, yo nin'jñ'oon na icüji' tsan'ñeen na nquii Tyo'ts'on chito conduihin tye Jesús.²³ Ndo' minnichen ts'an na incyaa juu jñ'oon na nquii Jesús chito conduihin jnda Tyo'ts'on, juu tsan'ñeen min tyi'c'oon juu ntyja 'naan' nquii jon na conduihin Tyëéhë. Majo' juu ts'an na icüji' jndyoyu na nquii Jesús conduihin jnda Tyo'ts'on, juu tsan'ñeen m'aan juu ntyja 'naan' tyëéhë Tyo'ts'on.

²⁴Majo' nqueho', quitquen ya yaho' cüenta joo jñ'oon na tondye jndyeeho', quinan'veyaho'han' quii' n'onho'. Ee xe na aa cont'aho' na nnda', yajo' ninnquii'chen conan'jonho' ntyja 'naan' jnda Tyo'ts'on ndo' mantyi yo nquii jon na conduihin Tyëéhë.²⁵ Ee ndö vaa jñ'oon na jndë tco' Jesucristo 'ndyo jon ndëéhë na nninncyaa jon na tyi'quintycüii na cotant'ö yo ñuan njanhan.

²⁶Macüji jñ'oonmin ng'e m'an nn'an na nin'quitjue'han 'o' juu

nato na itsivi'nn'anhan'.²⁷ Majo' 'o' jndë ty'onho' cüenta Espíritu Santo. Nquii jon im'aan jon quii' n'onho'. Ndo' ng'e na nnda', tyi'icanhan' ncüiichen ts'an na ntsi'man ndëeho' nchu vaa na icanhan' na nt'ue ts'on Tyo'ts'on na quint'aho'. Ee nquii Espíritu Santo itsi'man jon ndëeho' tsoñ'en ng'e conduihin jñ'oon na mayuu', chito itsivi'nn'an jon. Jo' chuhan' na quinan'jontyenho' yo Cristo, cha'xjen jndë si'man Espíritu Santo ndëeho'.

²⁸Ndo' 'o' ntyjë na conduiho' ntsinda na vi'ntyji 'o', c'ontyenho' ntyja 'naan' Cristo, cha' juu xjen ya na ncüjee' ntcüe' jon, nc'ön na min'ncüii tyi'quindyii' nn'ön na tonnon jon, min je'c'ön na jn'an.²⁹ 'O' covaa' n'onho' na nquii Jesucristo jndyoyu conduihin. Ndo' ng'e na nnda' vaa, mantyi covaa' n'onho' na ncüii cüii ts'an na vam'aan juu ntyja 'nan na chuhan', condui tsan'ñeen ts'an na tui ntyja 'naan' nquii jon.

Nn'an na condui ntsinda Tyo'ts'on

3 Vaa t'man jndyi na njon juu na vi'ntyjii Tyëéhë jaa. Xe ng'e juuhan', jo' na itsiquijndyuhan' jaa ntsinda nquii jon. Ndo' mancüixjen jo' condui jaa. Majo' joo nn'an na conan'jonhan ntyja 'naan' juu na tsixuan tsonnangue, ndiquitji'hin cüenta na nnda' condui jaa ng'e min nquii jon tataa' n'onhan ntyja 'naan' na condui jon.² 'O' ntyjë na vantyja n'onho' na vi'ntyji 'o', naneinhin condui jaa ntsinda nquii Tyo'ts'on, majo' vitjachen na ntsi'man jon nchu vaa nnan'xuan na tonnonchen. Majo' covaa'

nn'ön xjen na nnintyincyoo' nnda' Cristo, yajo' ntsijonhan' jaa yo nquii jon ng'e njnty'ia ndëe nchu vaahin. ³Ndo' ncüii cüii ts'an na nnda' vaa na ntyja ts'on juu Cristo, iqen nquiihin na ji'ua conduihin, cha'xjen nquii Cristo conduihin na ji'uahin.

⁴Majo' ncüii cüii ts'an na its'aa ya juu na itsitjahn, tyi'nin'cüa'nguee' tsan'ñeen juu ntji na tquen Tyo'ts'on na ico'xenhan', ee juu ntji'ñeen itsijnda'han' na juu ts'an na its'aa na nnda', vaa jnaan' juu. ⁵Ndo' 'o' covaa' n'onho' na jndyo Cristo na tuihin na ts'anhin cha' quitsinduu' jon njan na nan'xuan, ndo' juu jon min'ncüii jnan tyi'quitsixuan jon. ⁶Minninchen ts'an na ninnquii'chen vam'aan juu ntyja 'naan' jon, chito na ninnquii'chen itsitjahn. Majo' juu ts'an na i'ndyii nquiihin na itsitjahn, tyi'cocüji' juu cüenta ntyja 'naan' nquii jon, min tyi'covaa' ts'on juu ntyja 'naan' jon. ⁷O' ntyjê na conduiho' ntsinda, taninncyaho' na ntsivi'nn'an ts'anho' na ngitso juu cuaa nquii na itsitja ts'an nnon Tyo'ts'on. Juu ts'an na ninnquii'chen its'aa juu 'nan na chuhan' cha'xjen na sijnda' Tyo'ts'on na quitsam'an, condui tsan'ñeen na jndyoyuhin na tonnon nquii jon cha'xjen na condui nquii Cristo. ⁸Majo' juu ts'an na ninnquii'chen its'aa 'nan na tsixuanhan' jnan, m'aan tsan'ñeen ntyja 'naan' yutyia. Ee ntyjantyi xjen na tye' tsoñ'en, itsixuan yutyia jnan. Mang'e na nnda', nquii jnda Tyo'ts'on jndyo jon cha' ntsityuui' jon joo 'nan its'aa yutyia.

⁹Minninchen ts'an na tui xcohin ntyja 'naan' Tyo'ts'on, juu tsan'ñeen

tyi'xe'ncyaaahin na vi ntyja ngaca na ntsitjahn ncüii cüii nnon jnan, ng'e nquii jon m'aan jon quii' ts'on juu. Jo' ng'e na jndê tui xcohin ntyja 'naan' Tyo'ts'on, xe'ncyaaahin na ninvito ntsitjahn. ¹⁰Ndö vaa na ncüaa' nn'ön nin nn'an na condui ntsinda Tyo'ts'on ndo' nin nn'an conduihan ntsinda juu yutyia. Juu ts'an na tyi'vam'aan ntyja 'naan' 'nan na chuhan', min tyi'vi'ntyjii juu ntyje juu na vantyja n'onhan Cristo, chito jnda Tyo'ts'on condui tsan'ñeen.

**Tyi'nt'aaha na ve' conduê
nquê na conan'vengiö ntyjê
na vantyja n'on Cristo**

¹¹Ndö vaa jñ'oon na tondye jndyeeho' xjen na tentyja n'onho' Cristo, na chuhan' na cüivengiö ntyjê na vantyja n'onhan jon. ¹²Min tyi'nt'aho' cha' na s'aa Caín. Juu tsan'ñeen tom'aan jon ntyja 'naan' yutyia, mang'e jo' iscuee' jon tyje jon. Ndo' ¿Ndu na iscuee' jonhin? S'aa jon na nnda' ng'e tovam'aan jon ntyja 'naan' 'nan tyia, majo' tyje jon tovam'aan juu cha'xjen na chuhan' na tonnon Tyo'ts'on.

¹³Mang'e jo', 'o' ntyjê na vantyja n'onho', tyi'nan'tiuho' na jen ñoncya na coquenonho' na joo nn'an na nan'xuan ntyja 'naan' tsonnangue m'anhan na jndohan 'o'. ¹⁴Ee covaa' nn'ön na jndê jnt'ui jaa nato na cotsu nn'an ndo' jndê sac'ê juu nato na ntyja 'naan'han' na cota'ndo' ñuan njanhan. Nnda' vaa na covaa' nn'ön ng'e conan've'ngiö ntyjê na vantyja n'onhan Jesús. Minninchen ts'an na tyi'vi'ntyjii juu nn'an, ninvaa m'aan juu

nacje 'naan' na cotsu ñuaan nn'an. ¹⁵Majo' minnichen ts'an na itso na vantyja ts'on juu Jesús, majo' ninm'aan juu na jndoo' juu ncüii tyje juu na mantyi vantyja ts'on, juu tsan'ñeen conduihin ts'an na itscüje nn'an. Ndo' covaa' n'onho' ncüii ts'an na itscüje nn'an, ntyja 'naan' nquii juu tyi'itsixuan juu na tyi'quintycüii na vando' ñuaan' juu. ¹⁶Ndö vaa na itsi'manhan' na vi'ntyjii Jesucristo jaa ee tyincyaa nquiihin na jnan'cuee' nn'anhin ntyja njanhan. Ndo' ng'e na nnda', icanhan' na quinan'vengiö ntyjëähë na vantyja n'onhan jon, cuaa nquii min xe na aa nnan'cüje nn'an jaa ntyja 'naanhan'. ¹⁷Majo' xe na aa m'aan ncüii ts'an na vantyja ts'on juu Jesucristo, ndo' min 'naan' jon, ndo' iquen jon cüenta na ncüiichen tyje jon na mantyi vantyja ts'on juu na itsitjahan' 'nanhin, majo' tyi'nin'ncyaa jon 'nan na icanhan' tsan'ñeen, ndo' na nnda', juu na vi' ntyjii Tyo'ts'on nn'an, ta'nan covitincyoo' na ico'xenhan'hin ntyja 'naan' na vam'aan juu. ¹⁸O' ntyjë na conduiho' ntsinda na vi'ntyjiho', chito ve' xia'ntyti na ndüe na conan'vengiö nn'an, mantyi quinan'man na nnda' nchu vaa na vja na cotsam'an.

Ndö vaa na nninncyaaahan' na t'man qui nn'ön Tyo'ts'on.

¹⁹Ndö vaa na itsi'manhan' na conan'jön yo juu jñ'oon na conduihan' na mayuu', ndo' ntyja 'naan'han' m'an na min'ncüii tyi'quindyii' nn'ön na tonnon Tyo'ts'on, ²⁰Ee min'cya ro na covicjë quii' ñuan njanhan na

conan'tja jaa na tonnon jon, covaa' nn'ön na nquii jon t'manntyichen conduihin, chichen joo jñ'oon'ñeen na m'aan' nn'ön, ndo' joo na covicjë, tsoñ'engan' ntyjii jnda' jonhan'. ²¹Yajo' 'o' ntyjë na vi'ntyjiho', xe tyquii' ñuan njanhan covicjë na tyi'conan'tja jaa, itsi'manhan' condëe conan'ndyoo' jaa na tonnon jon yo na min'ncüii tyi'quindyii' nn'ön. ²²Ndo' ng'e jo', nninncyaa jon jñ'oon na cotan nnon jon ng'e na cota'nc'uë joo jñ'oon na iquen jon ndëe na cotoxenhan', ndo' mantyi yo joo 'nan na cont'a na cavee' nchjii jon. ²³Ndo' ndö vaa jñ'oon na iquen jon ndëe na iquenhan' xjen jaa, na cantyja nn'ön yo nquii jnda jon Jesucristo. Tquen jon jñ'oon na quint'a na nnda' ndo' cüivengiö ntyjëähë na mantyi vantyja n'on jon, cha'xjen nquii Jesucristo tquen jon na quint'ahan'. ²⁴Minnichen ts'an na ivanguee' juu jñ'oon na ico'xen jon, itsijon tsan'ñeen yo nquii Tyo'ts'on, nquii jon m'aan jon quii' ts'on juu. Ndo' ndö vaa na itsi'manhan' ndëe nn'an na m'aan jon quii' nn'ön ng'e na incyaa jon na nan'xuan nquii Espíritu Santo.

Vaa na itsijnda'han' nin jñ'oon conduihan' na mayuu', ndo' nin jñ'oon na tyi'yuu'

4 'O' ntyjë na vi'ntyji 'o', m'an min'ndye nn'an na coma'ndyi'han na conduehan na joo jñ'oon na coninncyahan, nquii Espíritu Santo itsi'man jonhan' ndëehan. Majo' 'o' tyi'ngantyya n'onho'han'. Joo jñ'oon'ñeen, quitquen jndyeeho' cüenta na aa

itsijonhan' joochan' cha'xjen joo jñ'oon' Tyo'ts'on na jndë ty'oonho' cüenta. Icanhan' na quint'aho' na nnda', ng'e jndye nn'an coma'ndyi'han na conan'vi'nn'anhin na conduehin na nquii Tyo'ts'on incyaa jon jñ'oon na conan'manhan. ²Ndö vaa na ndëë ncüaa' n'onho' na aa mayuu' na nquii Espíritu Santo itsi'man jon jñ'oon na incyaa ts'an. Minnichen ts'an na icüijl' jndyoyu juu na nquii Jesús conduihin Cristo, ndo' na tuihin na ts'anhin, itsixuan tsan'ñeen Espíritu na conduihin nquii Tyo'ts'on. ³Majo' minnichen ts'an na itso juu na nquii Jesús tyi'yuu' na conduihin Cristo, min chito na tuihin na ts'anhin cha'xjen nquë, tsixuan tsan'ñeen ntyja 'naan' nquii juu na itsuehin cjoo' Cristo, tyi'c'oon tsan'ñeen ntyja 'naan' juu Espíritu na conduihin Tyo'ts'on. Ndo' 'o' jndë macondyeho' na nquii juu na itsuehin cjoo' Cristo ncüjee' nnon juu, ndo' naneinhin jndë m'aa' juu ntjoochin tsonnangue.

⁴O' ntyjë na conduiho' ntsinda, nan'xuanho' cüentaa' nquii Tyo'ts'on. Ndo' jndë tejndei jon 'o' cha' joo nn'an na tyi'yuu' jñ'oon na coninncyaa, ta'nan jndëë jnan'vi'nn'an nan'ñeen 'o'. Ee nquii Espíritu Santo na m'aa' jon quii' n'onho', t'manntyichen najndei conduihin, chichen nquii yutyia na m'aa' juu yo nan'ñeen na nan'xuanhan ntyja 'naan' tsonnangue. ⁵Joo nan'ñeen na conan'vi'nn'anhan na conduehan na coninncyahan jñ'oon' Tyo'ts'on, nan'xuanhan ntyja 'naan' juu tsonnangue. Mang'e na nnda', conan'neinhan

ntyja na tsixuanhan', ndo' ng'e jo' joo nn'an na conan'jonhan ntyja 'naan'han', neinhan na condyehan jñ'oon na coninncyaa nan'ñeen. ⁶Majo' nquë condui jaa nn'an cüentaa' nquii Tyo'ts'on. Ndo' minnichen ts'an na m'aa' juu ntyja 'naan' jon, indyii tsan'ñeen jñ'oon na coninncyaa. Majo' juu ts'an na tyi'c'oon ntyja 'naan' jon, min tyi'nin'quindyii tsan'ñeen jñ'oon na conduë, ndo' ng'e na nnda' vaa, ndëë ncüaa' nn'ön na juu jñ'oon na coninncyaa nn'an, aa conduihan' jñ'oon na mayuu' ndo' aa jñ'oon na itsivi'nn'anhan'.

Tyo'ts'on conduihin na vi'ntyjii jon nn'an

⁷O' na vi'ntyji jaho', nque ntyjë na covantyja n'onhan Jesucristo, chuhan' na quinan'vengiöhan. Ee juu na conan'vengiöhan, conanhan' na m'aa' nquii Tyo'ts'on. Min'cya ro ts'an na vi'ntyjii juu nn'an, condui tsan'ñeen jnda nquii Tyo'ts'on, ndo' vajnaan' juu jon. ⁸Majo' min'cya ro ts'an na tyi'vi'ntyjii juu nn'an, min tyi'cüajnaan' juu Tyo'ts'on ee nquii jon ninnquii'chen conduihin na vi'ntyjii jon nn'an. ⁹Nquii Tyo'ts'on, juu jnda jon na ninncüii ts'onhin, jñon jonhin na m'an jaa nn'an tsonnangue. S'aa jon na nnda' cha' ndëë nc'ön na tyi'quintycüii na cotant'ö yo ñuan njanhan. Nnda' vaa na si'man jon na vi'ntyjii jon jaa. ¹⁰Ndö vaa na cotsavaa' nn'ön ntyja 'naan' na vi'ntyjii Tyo'ts'on jaa, chito jaa ty'ön jndyëë na vengiöhin. Nquii jon ty'oon jndyee jon na vi'nchjii jon jaa, ndo' t'ua jon

ts'ian nnon jnda jon Jesús na cue' jon ntyja 'naan' jnan na nan'xuan, ng'e jo' ndëë ntsit'man ts'on Tyo'ts'on jaa.

¹¹O' ntyjë na vantyja n'onho' na vi'ntyji 'o', ng'e na ndda' vaa na vi'ntyjii Tyo'ts'on jaa, jo' mantyi chuhan' na quinan'vengiö ntyjëëhë na vantyja n'onhan jon. ¹²Min'ncüii ts'an ta'nan condyiaa' juu Tyo'ts'on. Majo' ya na ninvito m'aan na conan'vengiö nn'an, itsi'manhan' na m'aan jon quii' nn'ön ndo' juu na vi'ntyjii jon nn'an, itsiquindëhan' juuhan' ntyja njanhan. ¹³Ndö vaa na tsi'manhan' na cotsam'an jaa yo Tyo'ts'on ndo' na m'aan jon quii' ñuan njanhan ng'e jndë tyincyaa jon Espíritu Santo quii' nn'ön.

¹⁴Ndo' jndë tojnty'íá ndé nquii jnda Tyo'ts'on. Ndo' cotjí' jndyoyú na jñon jonhin quii' nt'an nn'an tsonnangue cha' ntsin'man Jesús ñuaan nn'an jnan na nan'xuanhan.

¹⁵Minninchen ts'an na icüiji' jndyoyu na nquii Jesús conduihin jnda Tyo'ts'on, m'aan Tyo'ts'on quii' ts'on tsan'ñeen ndo' juu tsan'ñeen ityíi'han'hin ntyja 'naan' nquii jon.

¹⁶Jo' jndë cotsavaa' nn'ön na m'aan Tyo'ts'on na vi'nchjii jon jaa ndo' vantyja nn'ön na ndda'. Nquii Tyo'ts'on conduihin na vi'nchjii jon nn'an. Yajo' minninchen ts'an na vi'ntyjii juu nn'an, vam'aan juu ntyja 'naan' jon, ndo' mantyi m'aan jon quii' ts'on juu. ¹⁷Juu na vi'ntyjii Tyo'ts'on nn'an, ndö vaa na tsi'manhan' na itsiquindëhan' juuhan' ntyja njanhan. Ya na ngue'ntyja xjen na ntco'xen jon nn'an ntyja 'naan' na conan'tjahan nnon jon, tyi'je'quindyii' nn'ön na

mantyi nt'uui jon jaa, ng'e covaa' nn'ön na cha'xjen na vi'ntyjii Cristo nn'an, mannda' vaa cotsam'an quii' nt'an nn'an. ¹⁸Ya na vantyja nn'ön na vi'ntyjii Tyo'ts'on jaa, icüiji'han' na coviquityuë na ntco'xen jon jaa ntyja 'naan' jnanhan. Ee ya na m'an na ncyaa na nt'uui jon jaa tsojnaan' na conan'tja jaa, tsi'manhan' na juu na conduihin na vi'ntyjii jon nn'an, tyi'quindë conan'xuanhan'.

¹⁹Ee navejndyee nquii Tyo'ts'on ty'oon jon na vi'ntyjii jon jaa, mang'e jo' conan'vengiö nn'an. ²⁰Ncüii ts'an, xe na aa ngitso juu na vi'ntyjii juu nquii Tyo'ts'on, majo' tyi'cuee' ts'on juu ncüiichen tyje juu na mantyi vantyja ts'on, ve' ts'an quintuhin. Ee xe tyi'vi'ntyjii juu tyje juu na ninnquii'chen indyiaa' juuhin, majndeichen je'quitsivi'ntyjii juu nquii Tyo'ts'on na min tyi'condyiaa' juuhin. ²¹Ndö vaa jñ'oon na ico'xenhan' na tyincyaa Cristo ndëë jaa. Itsohan' na minninchen ts'an na vi'ntyjii juu Tyo'ts'on, chuhan' na cüivi'ntyjii juu tyje juu na vantyja ts'on juu jon.

Ndö quint'a cha' ntantjón yo juu na tsixuan tsonnangue

5 Tyi'ncüii cüii ts'an na vantyja ts'on juu na nquii Tyo'ts'on t'ua jon ts'ian nnon Jesús na conduihin na itsin'man jon ñuaan nn'an, iquen Tyo'ts'on tsan'ñeen na conduihin jnda nquii jon. Ndo' minninchen ts'an na vi'ntyjii juu Tyo'ts'on na condui jon Tyëëhë, mantyi vi'ntyjii tsan'ñeen ntsinda Tyo'ts'on. ²Xe na aa conan'vengiö Tyo'ts'on, ndo' cota'nc'uë jñ'oon na ico'xen jon, covityincyoo' na

mayuu'han' ya na conan'vengiö nn'an na condui ntsinda jon. ³Ndö vaa na itsi'manhan' na condui jaa nn'an na conan'vengiö Tyo'ts'on, na quita'nc'ueë jñ'oon na ico'xen jon jaa. Ndo' joo jñ'oon'ñeen, tyi'jahan' cha'xjen na ja xu. ⁴Minninchen ts'an na jndë tui xcihin ntyja 'naan' Tyo'ts'on, condëë ivantjon juu yo 'nan tyia na tsixuan tsonnangue. Juu na tsixuanhan', condëë cotantjõnhan' ng'e juu na vantyja nn'õn Jesucristo. ⁵¿Nin ts'an na nndëë ngüantjon yo juu 'nan tyia na tsixuan tsonnangue cha' tyi'ngüantjonhan'hin? Xia'ntyti juu ts'an na vantyja ts'on na nquii Jesús conduihin jnda Tyo'ts'on, juu tsan'ñeen ngüantjon juu yo 'nan tyia'ñeen.

**Jñ'oon na icüji' jndyoyuhan'
ntyja 'naan' jnda Tyo'ts'on**

⁶Nquii Jesucristo tyjee' jon tsonnangue. Jndëë! jon quii' ndaa, ndo' manquiintyi jon tyincyaa hin na jnan'cuee' nn'anhin na tcüe' neon' jon, chito xia'ntyti na jndëë! jon quii' ndaa, mantyi tyincyaa jon na tue' jon na tcüe' neon' jon nnon tsonjn'aaan. Majuuntyi Espíritu Santo conduihin na icüji' jndyoyu jon ntyja 'naan'han', ndo' nquii jon ninnquii'chen conduihin jñ'oon na mayuu'. ⁷Ee m'aan ndye nnon na cotji' jndyoyu ntyja 'naan' Jesucristo ndëëhë, ⁸Manquiintyi Espíritu Santo, yo ndaatoo na jndëë! Jesús, yo neon' jon na tcüe' na jñon nn'anhin tsonjn'aaan. Ndo' ncüii ncüii na ndye nnon jñ'oon'ñeen, covijnt'ue Tyo'ts'onhan' na icüji' jndyoyu jon

na juu Jesucristo conduihin jnda jon. ⁹Joo jñ'oon na cotji' jndyoyu nn'an ndëë ntyjehan, coy'on nan'ñeen cüentahan'. Majo' juu jñ'oon na icüji' jndyoyu Tyo'ts'on ndëëhë, njonntyichen conduihan', ee juuhan' it'uiihan' yo juu jñ'oon na icüji' jndyoyu jon ntyja 'naan' jnda nquii jon. ¹⁰Ndo' minninchen ts'an na vantyja ts'on juu na Jesús conduihin jnda Tyo'ts'on, juu jñ'oonva' conduihan' na icüji' jndyoyuhan' quii' ts'on juu. Majo' min'cya ro ts'an na tyi'cantyja ts'on juu jñ'oon na icüji' jndyoyu Tyo'ts'on ntyja 'naan' jnda jon, its'aa tsan'ñeen na nquii Tyo'ts'on quintuhin, ng'e tyi'covantyja ts'on juu juu jñ'oon'ñeen. ¹¹Ndo' ndö vaa jñ'oon na icüji' jndyoyu Tyo'ts'on ndëë na incyaa jon na tyi'quintycüii na cotando' ñuan njanhan, ndo' juuhan' nan'xuan jaahan' ntyja 'naan' nquii jnda jon. ¹²Ndo' minninchen ts'an na nquii jnda Tyo'ts'on m'aan jon quii' ts'on juu, tsixuan juu na tyi'quintycüii na vando' ñuaan' juu. Majo' min'cya ro ts'an na tyi'c'oon juu ntyja 'naan' jnda jon, tyi'quitsixuan tsan'ñeen na vando' ñuaan' juu.

**Naneinhin nan'xuan na
tyi'quintycüii na cotant'ö**

¹³Macüji jñ'oonmin na matscüenõnhan' ndëë 'o' na vantyja n'onho' nquii jnda Tyo'ts'on cha' cüaa' jnda' n'onho' na nan'xuanho' na tyi'quintycüii na cotando' ñuaanho'.

¹⁴Ndö vaa na incyaaahan' na t'man qui nn'õn Tyo'ts'on na conan'ndyoo' jaa na tonnon jon. Xjen na cotan

cüii jñ'oon nnon jon, xe na aa juu jñ'oon'ñeen m'aanhan' ntyja 'naan' na nt'ue ts'on jon, mangiö jnt'aha na ndyii jonhan'. ¹⁵Ndo' ng'e covaa' nn'õn na iquen jon cüenta jñ'oon na cotan nnon jon, mantyi ngiö yaha na nninncyaa jonhan'. ¹⁶Xe ncüiiho' ndyiaa' juu ncüiiichen tyje juu na itsitja tsan'ñeen ncüii nnon jnan na tyi'xe'cay'oonhan'hin na ngitsuhin, chuhan' na can juu nnon Tyo'ts'on na ntcüe' ts'on tsan'ñeen. Ndo' nninncyaa jon na ntsixuan tsan'ñeen na tyi'quintycüii na vando' ñuaan' juu. M'aan jnan na vay'oonhan' ts'an na ngitsu ñuaan' juu. Tyi'quitsjö na can ts'an na quitejnde' Tyo'ts'on tsan'ñeen. ¹⁷Ncüii cüii nnon 'nan na itsitja ts'an, tsixuanhan' jnan na tonnon Tyo'ts'on. Ndo' min jnan na xe'quitsu ñuaan' ts'an ntyja 'naan'han'.

¹⁸Juu ts'an na jndë tui xochin ntyja 'naan' Tyo'ts'on, mangiö na juu tsan'ñeen tavi 'nan itsitjahin

nnon jon na ninvito. Ee nquii jnda Tyo'ts'on ivantyjee' jon tsan'ñeen ndo' ng'e na nnda', juu yutyia ndiquindëë nt'uui juu tsan'ñeen. ¹⁹Mangiö na condui jaa ntyja 'naan' Tyo'ts'on. Majo' tsoñ'en nn'an na cotsam'an ntyja 'naan' juu na tsixuan tsjonnangue, m'anhan nacje 'naan' juu yutyia. ²⁰Ndo' mantyi mangiö na nquii jnda Tyo'ts'on jndë jndyo jon. Ndo' incyaa jon na jnda' nquën, jo' na cotal'jn'aan nquii Tyo'ts'on na conduihin na mayuu'. Nanein cotsam'an yo nquii jon na conduihin na mayuu' ng'e na cotsam'an ntyja 'naan' nquii Jesucristo. Juu jon conduihin Tyo'ts'on na mayuu'. Ndo' ntyja 'naan' nquii jon nan'xuan na tyi'quintycüii na cotant'ö. ²¹O' na conduiho' ntsinda na vi'ntyjiho', min jñ'oon na coninncyaa nn'an na min tyi'yuu'han' ntyja 'naan' joo 'nan na conan't'maan'han. Taninncyaho' na joohan' ntquenhan' xjen 'naan'han' 'o'

Tson Na Jndë Ve Na Tji Juan

Ntyja 'naan' jñ'oon na mayuu' yo na quitsivi'ntyjii ts'an tyje juu

¹Mancö na conintque ja quityquii' ts'ian 'naan' Tyo'ts'on, macüji tsonva na matscüenönhan' ndëë 'o' na conduiho' tmaan' nn'an na icüji jonho' cüentaa' nquii jon yo nin'nque nn'an na conan'jon yo 'o'. Vi'ntyji ja 'o' yo na xoncüee' ts'ön, ndo' min chito xia'ntyí ncö, mantyi tsoñ'en nn'an na conan'jonhan ntyja 'naan' juu jñ'oon na mayuu'. ²Mayuu' na vi'ntyji jndyí ja 'o' ee juu jñ'oon na mayuu'ñeen m'aanhan' quii' nn'ön ndo' mancha'chen xjen nc'oonhan' yo jaa. ³Nquii tyëéhë Tyo'ts'on yo nquii Jesucristo na conduihin jnda jon, mac'an ndëehan na nnan'quindaa'hin 'o' juu naya na conduihan yo juu na nty'ia ro nn'an ngiohan, yo nin'juu na conduihan na tajñuaan' ts'onhan. Ncyahan na nan'xuanho' joo nan'min' viochen xjen na cotsam'anho' ntyja 'naan' juu jñ'oon na mayuu' yo na conan'vengioho' nn'an.

⁴T'man incyaahan' na nën jndyí jnty'ia vendye ntyjeho' na cotsam'anhan ntyja 'naan' juu jñ'oon na mayuu' cha'xjen nquii tyëéhë Tyo'ts'on tquen jon jñ'oon

na quint'a. ⁵Ndo' nanein 'o' ntyjë na vi'ntyjiho', vaa jñ'oon na nin'quitsiqui'man' ja 'o' na quinan'vengiö ntyjë na vantyja n'onhan Jesús. Juu jñ'oonva chito jñ'oon xcohan', majo' maninjuuntyihan' na jndë tondyeho' xjen na tye' na condyeho' ntyja 'naan' Jesucristo. ⁶Ndö vaa na itsi'manhan' na vi'ntyjii ts'an Tyo'ts'on, na vanguee' juu jñ'oon na iquen jon na ico'xenhan'. Ndo' juu jñ'oon'ñeen cüejonhan' cha'xjen juu jñ'oon na tondye jndyeeho' na quinan'vengiö nn'an.

Nn'an na conan'vi'nn'an

⁷Nnda' matsjö ndëeho' ng'e jndye nn'an m'an na coma'ndyi'han tsonnangue na conduehan na nquii Jesucristo tyi'yuu' na jndyo jon na ts'anhin cha'xjen nquë. Majo' min'ninchen ts'an na itsi'man juu jñ'oonva', itsivi'nn'an tsan'ñeen nn'an. Conduihin ts'an na v'ii' ts'on juu Cristo. ⁸Majo' quitquenho' cüenta na tyi'nan'vi'nn'an jñ'oon'ñeen 'o'. Ee xe nnda' vaa 'nan na ntquenonho', juu ts'ian na jndë jnt'aha, nts'aahan' na ve' jn'aanhan'. Quinan'chonho' na quindë ya ncy'onho' cüenta tsoñ'en nnon na ntsiquindaa' Tyo'ts'on 'o'.

⁹Min'ninchen ts'an na nin'cüenoon' juu nchu vaa na itsiquindyi jñ'oon na si'man Cristo, tyi'quitsixuan tsan'ñeen ntyja 'naan' nquii Tyo'ts'on. Majo' minnichen ts'an na contjohin yo jñ'oon'ñeen, condui tsan'ñeen ntyja 'naan' tyëëhë Tyo'ts'on ndo' yo jnda nquii jon. ¹⁰Xe na aa nguee' ts'an na m'anho' na ngitso juu na incyaa juu jñ'oon' Tyo'ts'on, majo' juu jñ'oon na incyaa juu ntyja 'naan' Cristo, xe na aa tyi'cüejonhan' cha'xjen na matsjö ndö', yajo' min tyi'ntixee'ho'hin nt'aaho', min tyi'ninncyaho' ts'onhin. ¹¹Ee xe na aa ngitso ts'an nnon tsan'ñeen: 'U' ntyjë,

cüenoon', xe na aa nts'aa juu na nnda', itsijonhin yo juu ts'ian tyia na tsixuan tsan'ñeen.

**Jñ'oon na mats'ia na chu
tsonva na tji Juan**

¹²Jndye jñ'oon min na icanhan' na quitsjö ndëëho', majo' xia'ntyti jñ'oonmin' na macüji nanein. Ee ntyja ts'ön na ncjö quinty'iaho', yajo' nnan'nën yo ntyjë, ndo' na nnda', nninncyaaahan' na nën jndyih.

¹³Nque nn'an na mantyi icüji Tyo'ts'on cüentaa' nquii jon na m'anhin ntjoohin, mantyi coninncyahin ts'on 'naanhin ndëëho'.

Tson Na Jndë Ndye Na Tji Juan

Itsiquinjon Juan Gayo

¹Maja Juan na conintque ja, macüji tsonva na matscüenöghan' na m'an 'u' ntyjë Gayo. Yo na xoncüee' ts'ön vi'ntyji 'u'.

²'U' ntyjë na vi'ntyji, mac'an nnon Tyo'ts'on na tyi'ndivi'. Ncyaa jon na ya ro ngam'an' tyquii' tsoñ'en cha'xjen na vja' na tonnonchen yo nquii' jon yo ntyja 'naan' ñuan 'nan'.

³Minndye ntyjëëhë na vantyja n'on Cristo, sque ntcüe'han na m'an. Ndo' conduehan nnön na xoncüee' tson' na vam'an' na vantyja tson' juu jñ'oon na mayuu', vam'an'tyen' ntyja 'naan'han'. Ndo' na nnda' vaa na mandyi, incyaahan' na nën jndyi. ⁴Ee ta'nän nciüichen nnon na incyaahan' na nënntyëchën cha' ya na mandyi na joo nn'an na tantjön cüentaa' Cristo na conduihin ntsinda, na cotsam'anhan ntyja 'naan' juu jñ'oon na mayuu'.

Ya its'aa Gayo

⁵'U' ntyjë Gayo na vi'ntyji, joo ntyjëëhë na vantyja n'onhan na ve' cotsque yahan na m'an', ya jndyi matsa' na matixe'hin, min na toxen'chen tyi'cüajnan'han.

⁶Minndyehan na jndë jndui' ntcüe'han naijon na m'anho', ndo'

jnan'neinhan ndëë nque nn'an na condui tmaan' cüentaa' Tyo'ts'on ntyja 'naan' na matsi'man' na vi'ntyji'han. Ndo' quitsa' vi naya'ñeen xjen na ntsque nnda'han na m'anho', mantyi quitejndei'ntyichen'han 'nan na icanhan'hin na cotsacondyi'han juu ts'ian 'naan' Tyo'ts'on. Ee nnda' vaa na icanhan' na quitejndei' jaa ntyjëëhë na cotsanan'neinhan jñ'oon' jon. ⁷Ee jndui' nan'ñeen tsjoonhan, tyencyahan jñ'oon ntyja 'naan' Jesucristo, min taty'onhan cüenta xoquitu' nduee nn'an na tyi'covantyja n'on. ⁸Mang'e jo', icanhan' na jaa quitix'ënhin ee na nt'aha na nnda', ntsi'manhan' na conan'jön yo ts'ian na cotsancyahin juu jñ'oon na mayuu'.

Sitsan' Diótfrefes nn'an na cotye'ntjon nnon Tyo'ts'on

⁹Tji ja nciüi tson na scüenöghan' na m'an nn'an na conduihan tmaan' cüentaa' Cristo. Majo' juu Diótfrefes tyi'quitsijñ'oon' juu na vaa najndö na tyincyaa Tyo'ts'on yo jñ'oon na tsjö, ng'e ya jndyi nchjii juu na ityii' juu 'ndyo joohan. ¹⁰Mang'e jo', juu xjen ya na nguë na m'anho', yajo' ntsincüi ja ntyja 'naan' 'nan na

its'aa juu. Ee i'man jndoo' juu já. Min tyi'quintjo nchjii juu na its'aa juu na nnda', mantyi min tyi'cy'oon juu cüenta nque ntyjëéhë na cotsquehin na m'anho' na comandyi'han na concyahan jñ'oon' Tyo'ts'on. Ndo' joo ntyjëéhë na nin'cy'onhan cüenta nan'ñeen, mantyi itsi'ndaa' juu n'onhan, ata icüji' juuhin quii' tmaan' nn'an na conduihan cüentaa' Cristo.

¹¹U' ntyjë Gayo na vi'ntyji ja 'u', joo nn'an na cont'a 'nan tyia, tyi'ncü'a 'u' yo nan'ñeen. Majo' joo nn'an na cotsantyja 'nan naya, cü'a 'u' ntyja 'naan'han. Ee ts'an na ninnquii'chen itsijonhin yo 'nan ya, m'aan juu ntyja 'naan' nquii Tyo'ts'on. Majo' juu ts'an na ninnquii'chen its'aa juu 'nan tyia, tyi'c'oon tsan'ñeen ntyja 'naan' jon.

Ya its'aa Demetrio

¹²Tsoñ'en nn'an ya jñ'oon condeuhan ntyja 'naan' Demetrio. Covityincyoo' na itsijonhin yo juu jñ'oon na conduihan' na mayuu'. Ndo' mantyi ncö matsjö na itsiquindë juu. Ndo' 'u' mantyi' na juu jñ'oon na matsinën, mayuu'han'.

Jñ'oon na mats'ia na icüji Juan

¹³Jndye jñ'oon min na nin'quitsjö nnon' majo' xia'ntyi ndö' ro na macüji naneihin, ¹⁴Ee ntyja ts'ön na cje ro nnty'ia ja 'u', yajo' nnan'nën yo ntyjë.

¹⁵Nquii Tyo'ts'on ncyaa jon na tajñuaan' ts'on 'u' na tonnon jon. Nque ntyjëéhë na m'an ntjoohin na vantyja n'on Cristo, coninncyahan ts'on 'naanhan nnon'. Ncyaa' ts'on njan ndëë tsoñ'en ntyjëéhë na m'anhin jo'.

Tson Na Tji Judas

Incyaa Judas ts'on 'naan' jon ndëë nn'an cüentaa' Tyo'ts'on

¹Ja Judas condui ja ts'an na itye'ntjon nnon Jesucristo. Xiö Santiago. Macüji tsonva na matscüenöghan' ndëë 'o' nn'an na iqueen' tyëëhë Tyo'ts'on 'o' cha' nnduiho' ntsinda nquii jon, nqueho' na vi'ntyjii jon na ivantyjee' jon 'o' ng'e Jesucristo. ²Juu na nty'ia ro nn'an na ntyjii Tyo'ts'on, yo juu na incyaa jon na tajñuaan' ts'on ts'an na tonnon jon, yo nin'juu na vi'ntyjii jon nn'an, ncyaa jon na ncy'onho' cüentahan'.

Ts'iaan' na tji Judas tsonva

(2 Pedro 2:1-17)

³Tots'aa jndyihan' ts'ön na ncüji ncüii tson na ntscüenöghan' ndëëho' ntyja 'naan' juu na conan'xuan na itsin'man Tyo'ts'on ñuan njanhan. S'aahan' ts'ön na jnde' icanhan' na quity'i 'ndyöho' na cüentyjee'tyenho' quityquii' na vantyja n'onho' Jesucristo. Juuhan' ninjon tyincyaa Tyo'ts'on na nque nn'an na ityii' jonhan ntyja 'naan' nquii jon, nan'xuanhinhan'. ⁴M'an nn'an na jndë squehin tyquii' nt'anho'. Joohan conduihan nn'an na tyi'quita'nguee'hin

tonnon Tyo'ts'on. Joohan conan'cüejndyohan juu naya na condui nquii jon na conan'manhan na tanin min na ve' ndö ro m'aan ts'an yo ncüiichen tyje juu. Tivio jndui jñ'oon ntyja 'naan nan'ñeen na nt'uivi' Tyo'ts'on joo nn'an na cont'a na nnda'. Ndo' na nnda' conduehan, cotji ntcüe'han ntyja 'naan' nquii Jesucristo na conduihin ty'öhö yo na co'xen jon jaa.

Min jñ'oon na conan'manhan' nchu vaa ntquenon nn'an na conan'que'to n'onhan

⁵Juu 'nan na s'aa Tyo'ts'on tivio, mangio yaho'han', majo' min na nnda', mats'a na cañjoon' n'onho'han'. Siquindyaa jon nn'an Israel navi' na tom'anhan ndyuaa Egipto, majo' ndëcya jndyehan iscüje jonhan tsojnaan' na tatovantyja n'onhan jon. ⁶Ndo' mantyi cañjoon' n'onho' nchu vaa na tjon minndye ángeles, tyí'quintjohin quityquii' juu ts'ian na t'ua Tyo'ts'on ndëëhan, jnty'ehin naijon na sijnda' jon cüentahan. Jo' na jndë tyii' jonhan ncüii joo na cha'vijon vancjo na taquintyja najaanhan'. Sijnda' jon na quintjotyenhan jo' ata juu xuee t'man ya na ntco'xen jon

ángeles yo nque nn'an xeng'e na tonan'tjahan nnon jon. ⁷Ndo' mantyi cañjoo' n'onho' ntyja 'naan nn'an tsjoo' Sodoma yo Gomorra yo nin'njoo' tom'aan xi'jndio. Cha'xjen joo ángeles tyia'ñeen tonan'tjahn, mantyi joo nn'an njoo'ñeen tonan'tjatohan na ve' ndö' ro tom'anhan yo ntyjehan, ata nannon tom'anhan yo ntyje nonhan. Ndo' tsojnaa' jo', siquitsu Tyo'ts'onhan yo chon. Ndo' juu 'nan na tqenon nan'ñeen, ata xjen nein conduihan' 'nan na itsi'manhan' ndëe na nquii Tyo'ts'on nt'uiivi' jon nn'an na nan'xuan jnan yo chon na tyi'je'quinduu'.

⁸Min na nnda' vaa, joo nan'ñeen na tyi'xoncüe jñ'oon na conan'manhin ndëeho', nquehan conan'ty'ahan si'ts'o 'naanhan na ve' ndö' ro m'anhan yo nn'an. Ndo' juu najndei na condui ta Jesús na co'xen jon, tyi'quitjue'cjehan ntyja 'naan'han'. Ndo' ata conan'neinhan jñ'oon tsan' nacjo ángeles na conditque na m'aan Tyo'ts'on. ⁹Min tyi'quint'a nan'ñeen cha'xjen s'aa juu ángel na conditque, tsan na jndyu Miguel. Sijndei' 'ndyo yutyia tqe nnon juu Miguel'ñeen na nin'cay'oon juu si'ts'o 'naan' Moisés. Majo' tyi'quitsinin Miguel jñ'oon tsan' nnon yutyia tqe'ñeen na quitscüejnaa'han'hin. Xia'nty tso jon: "Nquii Tyo'ts'on quitsityia' jon 'u'."

Mannda' jñ'oon tso jon nnon juu. Tyi'c'oon' ts'on jon na ntscüejnaa' jonhin na ngitso jon na tyi'ya its'aa juu. ¹⁰Majo' nanmin' na m'anhin quii' nt'anho' na tyi'yuu' jñ'oon na coninncyahan, conan'manhan

jñ'oon na itscüejnaa'han' min'ninchen jñ'oon na ndicüaa' n'onhan joohan'. Tyquii' na covaa' n'on nan'ñeen joo jñ'oonmin', itsijonhan'hin cha'vijon quioo' na ve' cont'ato o', na ndiquindëe ntji' o' cüenta 'nan na chuhan'. Ndo' jnaa' na nnda' vaa na cont'a nan'ñeen, tyi'je'quintycüii na it'uiivi' Tyo'ts'onhan.

¹¹Joo nanmin' na conan'vi'nn'anhan 'o' yo jñ'oon na conan'manhan ndëeho', nt'uiivi' jonhan ee cüejon cont'ahan cha'xjen tots'aa Caín. Ndo' cha'xjen juu Balaam nin'cüantjon jon xoquitu' yo juu natyia na si'man jon ndëe nn'an Israel, majo'nty cont'a nanmin'. Ndo' cha'xjen t'uiivi'han' Coré na suehin cjoo' Moisés, mantyi nt'uiivi'han' nanmin' na cüajon conan'vehan cjoo' Tyo'ts'on. ¹²Nanmin' ñ'enhan quii' nt'anho' xjen covancüi'ho' na tojnaa' cocüa'ho' ntyja 'naan' na vi'ngioho' ntyjeho' na vantyja n'on Cristo. Ndo' na conan'jon nan'ñeen yoho', itsijonhan'hin cha'vijon 'nan ty'a quii' nt'anho', ndo' jo' itscüejnaa'han'ho'. Majo' nan'ñeen min tyi'jn'anhin na cocüa'hin ndo' covehin yoho'. Joohan conduihan cha'vijon quito na ve' xia'nty na m'an n'onhin na cotixee' nquehan. Itsijonhan'hin cha'vijon chincyu na itscyaa jndyehan' na tandaatsua' quichuhan'. Itsijonhan'hin cha'vijon n'oon na tatë cove', itsijonhan'hin cha'vijon 'nan ve jnda jndë tjëhan', cüii nnon na jndë tye ts'anhan'. ¹³Mantyi itsijonhan'hin cha'na ndaandue na ndicüichen na ijuuhan'. 'Nan na cont'a nan'ñeen,

jnaan' jndyi vaahan', itsijonhan' joochan' cha'na chon' ty'a na icüji' ndaandue xjen na ijuuhan'. Ndo' mantyi itsijonhan' nan'ñeen cha'na ncjuu na tajnda'to yuu jon co'ohan'. Ndo' na nda' xjen nn'anhin, jndë sijnda' Tyo'ts'on na nt'uiivi' jonhan. Ntyii' jonhan yuu jon na taquintya najaan na quintjotyenhan jo'. Tyi'jon vi nndui'han jo'.

¹⁴Nquii Adán, jon ts'an na tom'aan jndyee. Ndo' Enoc conduihin ts'an na jndë ntyque' jnda na jndyocahan' tsjan 'naan' juu Adán. Juu Enoc'ñeen sinin jon jñ'oon na si'man Tyo'ts'on nnon jon ntyja 'naan nanmin' na m'anhan quii' nt'anho'. Tso jon: “Quitquenho' cüenta, nquii jon na conduihin na itye'ntjon jon tsoñ'en, jndë ndyo jon yo jndye min ángeles cüentaa' jon na ñuan nquii' conduihin.

¹⁵Ndyoco'xen jon tsoñ'en nn'an ntyja 'naan' na tonan'tjahan. Nnts'aa jon na quit'uiityenhan' nque nn'an na tyi'c'onhan ntyja 'naan' Tyo'ts'on, tsojnaan' tsoñ'en nnon na tont'ahan na tonan'vehan cjoo' jon. Ndo' mantyi ntyja 'naan' tsoñ'en jñ'oon tsan' na tonduehan cjoo' jon.”

Ndö' vaa jñ'oon sinin Enoc'ñeen. ¹⁶Nanmin' na tyi'yuu' jñ'oon na coninncyahan, nin'quii'chen conan'ncyjoo'hin, cota'jñ'oonhan 'nan na cont'a nn'an, joo nn'an na conduihan nn'anjan na tyi'xe'ncyahan na ntco'xen Tyo'ts'onhan. Cotsam'anhan yo ntyja 'naan' natyia na nt'ue jndyi n'onhan. Ndo' conan'ntsa jndyihin nchu vaa na conduihin. Mantyi conan'neihan jñ'oon ntyja 'naan

nquehin ndëë nn'an cha' quitji' nan'ñeen cüenta na t'manntyichen na vaquinjon' 'nan cont'ahan. Nnda' cont'ahan cha' nninncyana nan'ñeen yo 'nan na ninjnt'uehan.

Itsiqui'maan' Judas nn'an na vantyja n'on

¹⁷Majo' 'o' ntyjë na vantyja n'onho' Cristo na vi'ntyji jaho', cañjooon' n'onho' joo jñ'oon na jndë tondyeho'. Nquii Jesucristo na conduihin na itye'ntjon jon jaa, t'ua jon ts'ian ndëë nn'an na tji jon, ty'ecyahan jñ'oon naya 'naan' jon. ¹⁸Jndue nan'ñeen ndëëho' na joo ndyu na mats'ia nc'on nn'an na nnan'cüejnaan'han nn'an na vantyja n'on Tyo'ts'on. Joochan xia'ntyti na nta'nguee'han yo 'nan natyia na nt'ue jndyi n'onhan.

Nnda' vaa jñ'oon na tonan'quindyii nan'ñeen 'o'. ¹⁹Joo nanmin' na tyi'yuu' jñ'oon na coninncyahin, cont'ahin na joo nn'an na vantyja n'on Cristo, cot'on nan'ñeen yo ntyjehan. Cotsam'an nanmin' cha'xjen na nt'ue jndyi n'on s'ihan, min tyi'c'oon Espíritu Santo quii' n'onhan.

²⁰Majo' 'o' ntyjë na vantyja n'onho' Jesucristo na vi' ntyji jndyi 'o', juu na vantyja n'onho' jon na ji'uahan', caqueho' ntyja 'naan'han'. Xjen na conan'neinho' nnon Tyo'ts'on, nquii Espíritu Santo quitsi'man jon ndëëho' nin jñ'oon ndueho'. ²¹Nquii Tyo'ts'on m'aan jon na vi'ntyjii jon 'o'. Ninnquii'chen quintjotyenho' ntyja 'naan'han'. Viochen xjen na covendoo' tcüiiho' juu xuee na yo na nty'ia roho' ntyji Jesucristo na

nndyoy'oon jon na nnan'xuanho'
na tyi'quintycüii na cota'ndo'
ñuaanho'. Nquii jon na conduihin
na itye'ntjon jon jaa.

²²M'an nn'an na ve vaa na m'aan'
n'onhan yo juu jñ'oon' Tyo'ts'on.
C'onho' na nty'ia ro nan'ñeen
ngioho'. ²³Ñ'en ntyjehan na juu
'nan na conan'tjahan itsijonhan'
juuhan' cha'vijon ts'an na jndë
tyioohin quityquii' chon. Juu na
vay'oonhan'hin na itsi'ndaa'han'
joochan, quitji' ntcüe'ho'han
quityquii'han' cha' ndëë ntsin'man
Tyo'ts'on ñuaanhan. Ndo' ndëë
mañoon ntyjehan na t'man jndyi
na jndë jnan'tjahan, quinan'manho'
na nty'ia rohan ngioho', majo'
quitsincyaa' jndyihan' n'onho'
na juu jnan na nan'xuanhan,
tyi'ngachuhan'ho'. Tsoñ'en nnon
'nan na itsi'ndaa'han'hin yo 'nan na
itsity'ahan'hin na tonnon Tyo'ts'on,
cüijndo' jndyihoh'han'.

**Jñ'oon na mats'ia na
itsit'maan'han' Tyo'ts'on**

²⁴Nquii Tyo'ts'on vaa najndei na
conduihin na ngüantyyee' jon 'o'
na juu jnan tyi'ntscyaahan'ho'. Na
mayo juu najndei'ñeen nninncyaa
jon na nc'onho' najjon na nancoo'
jndyi na m'aan jon na min'ncüii
jnan tyi'nan'xuanho'. Na nndui
na nnda', nninncyaaahan' na nein
jndyihoh'. ²⁵Xia'ntyti nquii Tyo'ts'on
conduihin na itsin'man jon ñuan
njanhan, cüit'maan'hin. Ntyja
'naan' nquii Jesucristo na conduihin
na itye'ntjon jon jaa, quitji'
nn'an cüenta na nquii Tyo'ts'on
taquintyja t'man conduihin. Juu
jon tsoñ'en najndei conduihin.
Xia'ntyti nquii jon conduihin na
co'xen jon. Vitjachen na tui tsoñ'en,
nan'min' conduihin, ndo' macüajon
conduihin nanein yo ninvaa na
tonnonchen. Quindui na nnda'.

'Nan Na Tityincyoo' Nnon Juan Na Si'man Jesucristo

Jñ'oon na si'man Jesucristo
'nan na xejnda ngüentyja

1 Jñ'oonmin chuhan' jñ'oon na tyincyaa Tyo'ts'on nnon Jesucristo na quitsi'man jonhan' ndëë nn'an na cotyentjonhan nnon jon. Joo jñ'oonmin conan'quindyihan' ntyja 'naan' 'nan na cje ro na ngüentyja. Ja Juan na matye'ntjön nnon Cristo, t'ua jon ts'ian nnon ángel 'naan' jon na tyjee' tsan'ñeen na m'an na quitsiquindyi tsan'ñeen jñ'oonmin ja. ²Macüji' jndyoyu ntyja 'naan' tsoñ'en 'nan na tityincyoo' nnön. Tsonvahn chuhan' jñ'oon ntyja 'naan' jñ'oon' Tyo'ts'on yo jñ'oon na mayuu' na si'man nquii Jesucristo.

³Ityio Tyo'ts'on jn'aan nquii ts'an na itsijnaan' joo jñ'oon na chu tsonva. Ndo' mantyi ityio jon jn'aan joo nn'an na condyehinhan' ndo' cota'nguee'hin nchu vaa tsi'manhan'. Ee jndë mavaa xjen na nndui cha'xjen na conan'quindyi jñ'oonmin.

Incyaa Juan ts'on 'naan' jon ndëë nn'an cüentaa' Tyo'ts'on ndyuaa Asia

⁴Ja Juan matscülenön jñ'oonmin ndëë 'o' na conduiho' ntyque'

tmaan' nn'an na vantyja n'onho' Jesucristo na m'anho' ndyuaa Asia. Nquii Tyo'ts'on mancüiixjen m'aan jon, mantyi tom'aan jon ndyu na toxen'chen vitjachen na nc'oon tsonnangue, ndo' ngüentyja xjen na nncüjee'non jon. Mac'an na nninncyaa jon na ncy'onho' cüenta juu naya na tsixuan jon, yo nin'juu na conduihin na tajñuaan' ts'onhin. Ndo' mantyi joo ntyque' espíritus na m'anhan tonnon juu silla na manin' ts'iaan' 'naan' jon, ncyahan na nan'xuanho' joo nayamin'. ⁵Ndo' mantyi nquii Jesucristo ncyaa jon na nndaho' joo nayamin', nquii jon na conduihin na tocüji' jndyoyuhin ntyja 'naan' Tyo'ts'on. Manquii Jesús na conduihin ts'an navejndyee na jnanquintyja jon quii' nt'an nn'an na jndë tjë na tando' xco jon. Conintquentyichenhin ndëë tsoñ'en nn'an na conduihan nanm'ann'ian na cotoxenhan nn'an tsonnangue. Vi'ntyjii jndyi jon jaa, ndo' ng'e na jnan'cuee' nn'anhin na tcüe' neon' jon, jo' juu jnan na tonan'xuan, jndë siquindyaa jon jaa na tonan'y'oonhan' jaa. ⁶Ndo' nquii Cristo jndë tquen jon na condui jaa tmaan' nn'an na itye'ntjon jon.

Mantyi jndë tquen jon na condui jaa ntyee na cotye'ntjön nnon tye jon, nquii ta Tyo'ts'on. Ninnquii'chen cüit'maan'hin xeng'e juu najndei na conduihin yo nin'juu na itye'ntjon jon tsoñ'en. Ninnquii'chen quindui na nda'.

⁷ Quitquenho' cüenta, jndë mandyo Cristo quityquii' chincyu.

Tsoñ'en nn'an njnty'iahan jon yo nque nn'an na jnan'jonhan na cue' jon, ndo' yo nin'tsoñ'en nn'an na ninvaa tsonnangue.

Juu xjen na njnty'iahan jon, jndei nnan'xuaahan na itsi'ndaa'han' ngiohan.

Mayuu' na nndui cha'xjen na matsjö.

Nnda' vaa na tso tsan'ñeen.

⁸Nquii Tyo'ts'on na taquintya najndei conduihin, itso jon: “Ja m'an vitjachen na tui tsoñ'en, ndo' nc'önntyëchën vi na jndë tenon tsoñ'en.” Ndö' vaa tso nquii jon na mancüixjen m'aan jon vitjachen na nguua tsonnangue yo tsjö'ndue, ndo' mantyi ngüentyja xjen na ncüjee'non jon.

**Nnon Juan tityincyoo'
Cristo na quixueehin**

⁹Ja Juan na macüji tsonvahin, condui ja ntyjeho' na mavantya ts'ön Jesucristo. Matsijon ja yoho' ntyja 'naan' na ico'xen jon. Mantyi condui ja ts'an na itsijonhin yo navi' na coquenonho' ng'e na vantya n'onho' Jesús. Ndo' mantyi yo nin'juu na contjotyenho' ntyja 'naan' jon yo na t'man n'onho' minnichen nnon 'nan na inchjehan' 'o'. Tom'an ja

tyuaa chjo na jndyu Patmos na m'aan ndaandue xi'jndiohan'. Tyii' gobiernon ja jo' tsojnaan' na toninncyä jñ'oon' Tyo'ts'on ndo' na tocüji' jndyoyu ntyja 'naan' nquii Jesús. ¹⁰Juu xuee na covañjooñ' nn'ön na tando' xco Jesús, tom'an ja nacje 'naan' Espíritu Santo. Ndo' juu xjen'ñeen tox'ën jndyi na cha'vijon jndyee' ts'an na c'uaa jndyi tsinin. Itsijonhan' na c'uaahan' cha'vijon ya na icüja' ts'an ndu. ¹¹Jndyi na itso jon nnön: —Joo 'nan na mandyia', chen jndyi cüji'han' nnon ncüii tson. Quitscüenon'han' ndëë joo ntyque' ntmaan' nn'an na vantya n'on ja na m'anhan ndyuaa Asia, juu tsjooñ Éfeso, yo Esmirna, Pérgamo, Tiatira, Sardis, Filadelfia, ndo' yo nin'Laodicea.

Ndö' vaa jñ'oon na jndyi.

¹²Tequën cha' nty'ia nin nquii jon na itsinin yo ja. Yajo' jnty'ia ntyque' ncjo na jndëhan' yo s'on ijan na contyjo chonhan'. ¹³Ndo' xoncüe quii' nt'anhan' jnty'ia minntyjee' ncüii cha' vaa ts'an. Cüe jon ncüii ndiaa tco xjen tyuaachen. Ndo' tsi'jndya jon, tyen ncüii 'nan na jndëhan' yo s'on ijan. ¹⁴Soxquen jon quichi'tyenhan' cha'vijon soo' quitsman quichi', cha'vijon quichi' tein. Ndo' ténnon jon quixueehan' cha'vijon tsachon t'man. ¹⁵Mantyi ng'ee jon quixuee jndyihan' cha'na colo tsixuan s'on ve xjen na jndë jndui'han' quityquii' ton' na conein ncjo na sijnty'ui ya ts'anhan'. Ndo' jndyee' jon c'uaahan' cha'vijon na c'uaa vja ndaa jndaa. ¹⁶Nt'ö jon tontyjaya too' ntyque' ncjuu, ndo' quii' 'ndyo jon jndui' xjo na të ve

ntyjaquio. Ndo' xuee jndyi nnon jon cha'xjen naxuee ndo'cüjioon' na vajmin'.

¹⁷Ndo' xjen na jnty'iahin, jnaan' na ty'üë jndyi, tyiooto ja tong'lee jon cha'vijon ts'oo. Yajo' nt'ö jon ntyjaya tyio jonhan' nacjö. Itso jon nnön:

—Tyi'nty'ue'. Ja condui nquii jon na tom'aan navejndyee vitjachen na nguaa tsonnangue ndo' min na quintycüiihan', majo' ja ninvaa m'an.

¹⁸Ja ninnquii'chen mavant'ö. Ndo' min na jndë t'iö, majo' naneinhin m'an na tyi'quintycüii na mavant'ö. Ndo' juu na co'xenhan' na covje nn'an, condui ja na matye'ntjöhhan', juuhan' ndo' mantyi najion na m'an nn'an na jndë tjë na tyi'c'onhan ntyja njan. ¹⁹Ndo' itsontyichen jon nnön: 'Nan na jndë jndyia' na tityincyoo' nnon' yo mantyi tsoñ'en nnon na nnintyincyoo'nty na minhan' nanein yo 'nan na xejnda ndui, cüji'han'. ²⁰Ndo' ntyja 'naan' juu jñ'oon na vanty'iu m'aanhan' na tacovaa' n'on nn'anhan', ndö vaa na itsi'manhan'. Joo ntyque' ncjuu na jndyia' na too' nt'ö ntyjaya, conduihan' joo ntyque' ángeles na cotquenhan cüenta joo ntyque' tmaan' nn'an na conduihan cüentaa' Tyo'ts'on. Ndo' mantyi joo ntyque' ncjo na jndëhan' yo s'on ijan na contyjo chon, joohan' conduihan' joo ntyque' tmaan' nn'an na conduihan cüentaa' nquii Tyo'ts'on.

**Jñ'oon na tyincyaa Jesucristo
ntyja 'naan ntyque' tmaan' nn'an
Jñ'oon cüenta nn'an tsjoon Éfeso**

2 Tsochen Jesús nnön: “'U' Juan, cüji' jñ'oon na matsjö

nnon' ndo' quitscüenon'han' na m'aan nquii ángel na ivantyjee' jon tmaan' nn'an na conduihan cüenta na m'anhan tsjoon Éfeso. Quitsu' ndëehan: Ndö vaa na matsjö ncö na too' ntyque' ncjuu nt'ö ntyjaya. Mancö na mantyi' quii' nt'an joo ntyque' ncjo na jndëhan' yo s'on ijan na contyjo chonhan'. ²Ja ntyji ya ncüii cüii nnon na cont'aho' ntyja njan, ndo' mantyi yo na conan'jonho' na cotye'ntjonho' nnön. Ndo' mantyi ntyji na contjotyenho' ntyja njan. Ntyji na tyi'quintjo ya ngioho' yo joo nn'an na conan'jonhan yo 'nan tyia. Ndo' mantyi maquën cüenta na joo nn'an na conduehan na nquii Jesucristo jñon jonhan ndëe nn'an yo jñ'oon naya 'naan' jon, cotji'ho' cüenta na condui nan'ñeen nn'an na ve' conan'vi'nn'anhin. ³O' ng'e na njon jndyi ngioho' yo xuë, m'anho' na t'man n'onho' conan'quii n'onho' quityquii' tsoñ'en navi' na coquenonho', min tyi'qui'ndyeho' ntyja njan. ⁴Majo' ndö vaa na tyi'cavee' ntyji ntyja 'naanho'. 'O' tyi'conan'vengioho' ja cha'xjen na vejndyee. ⁵Ng'e na nnda', cañjoon' n'onho' nchu vaa na tom'anho' na tonnön na toxen'chen, nanein jndë tycyaa'ho' na nnda' tonan'xuanho'. Jo' quintcüe' n'onho' 'nan na conan'tjaho' ndo' quint'a nnda'ho' cha'xjen na tont'a jndyeeho'. Majo' xe na aa tyi'ntcüe' n'onho', yajo' ncüjenön ndo' ncüji' ntcü'ë juu xjo cüentaho' na ntyjo chonhan'. ⁶Majo' min na nnda', vaa ncüii nnon na nan'xuanho' na cavee' ntyji. M'anho' na jndoho' joo ts'ian na cont'a nn'an tmaan' nicolaítas. Ndo'

mantyja ja jndö jndyi 'nan na cont'a nan'ñeen.

⁷“Min'cya ro ts'an na nin'cüaa' ts'on jñ'oonmin', quindyii juu jñ'oon na itsinin nquii Espíritu Santo ndëë joo nn'an na conduihan ntmaan' cüentaa' Tyo'ts'on. Juu ts'an na condëë its'aa yo natyia, ninncyja ja na ntquii juu tēē' ts'on na incyaaahan' na tyi'quintycüii na vando' ñuaan' juu. Juu ts'oon'ñeen minntyjee'han' quii' paraíso naijon na m'aan nquii Tyo'ts'on.”

Jñ'oon cüenta nn'an tsjoon Esmirna

⁸Tsontyichen Jesús nnön: “Juu jñ'oon na matsjö nnon', cüji'han', ndo' quitscüenon'han' na m'aan juu ángel na ivantyjee' jon tmaan' nn'an na conduihan cüentaa' Tyo'ts'on tsjoon Esmirna. Quitsu' ndëëhan: Jñ'oonmin matsinën ncö, ja na mancüiixjen m'an navejndyee ndo' na mats'iañ'en. Mancö na jnan'cuee' nn'an ja, majo' vant'ö xcö. ⁹Joo navi' na coquenonho', nchji jnt'a ntyja 'naan'han', ndo' mantyi nchji na jñen' jndyihö'. Majo' na tonnon Tyo'ts'on conduiho' na tyaho'. Manchji jñ'oon tsan' na conan'nein minndye nn'an nacjoho'. Nan'ñeen tuihan tsjan nn'an judíos, majo' ng'e na cont'a vi'han 'o', jo' tsi'manhan' na chito conduihan nn'an judíos, conduihan tmaan' cüentaa' Satanás. ¹⁰Tyi'nant'nyueho' ntyja 'naan' juu navi' na mavaa xjen na ntquenonho'. Ee juu yutyia nts'aa juu na ntyi' nn'an vendyeho' vancjo cha' quitsi'manhan' na aa mayuu' na vantyja n'onho' ja. Juu navi'ñeen, nincüanntyi ro xuee na ngenonho'han', majo' quintjotyenho'

na vantyja n'onho' ja min xe na aa nan'cüje nn'anho', ndo' nninncyja na ncy'onho' cüenta na tyi'quintycüii na cota'ndo'ho', na juuhan' tsixuanhan' cha'vijon corona na njon jndyihan'. ¹¹Minninchen ts'an na nincüaa' ts'on jñ'oonmin', quindyii juu jñ'oon na itsinin nquii Espíritu Santo ndëë joo nn'an na conduihan ntmaan' cüentaa' Tyo'ts'on. Nquii ts'an na condëë its'aa yo 'nan tyia, juu na covje nn'an na vja ve, tyi'je'quit'uiihan' tsan'ñeen”.

Jñ'oon cüenta nn'an tsjoon Pérgamo

¹²Tsontyichen Jesús nnön ja Juan: “Joo jñ'oonmin na matsjö nnon', cüji'han', ndo' quitscüenon'han' na m'aan juu ángel na ivantyjee' jon nn'an na conduihan tmaan' cüentaa' Tyo'ts'on tsjoon Pérgamo. Quitsu' ndëëhan: “Ndö vaa jñ'oon na matsjö ncö na y'ön xjo na tē ve ntyjaquio. ¹³Mantyji ya ntyja 'naan' na cotsam'anho' xoncüe quii' nt'an nn'an na m'an tocje 'naan' Satanás. Majo' min na nnda', contjotyenho' ntyja njan. Tacotjiho' na vantyja n'onho' ja min na xoncüe quii' tsjoonho' jnan'cuee' nn'an juu ntyjeho' Antipas. Juu tsan'ñeen yo mancha'chen ts'on jon tocüji' jndyoyu jon ntyja njan ndëë nn'an tsjoonho' na m'anhan nacje 'naan' Satanás. ¹⁴Majo' m'aan cüanntyi ro jñ'oon na nchji na tyi'cotsam'anho' na tonnön cha'xjen na chuhan'. Ndyii' ntyjeho' na tyi'nin'qui'ndyehan jñ'oon na tots'i'man Balaam. Tsan'ñeen si'man jon nnon Balac jñ'oon na s'aahan' na tonan'tja nn'an Israel nnon

Tyo'ts'on. Ee juu Balaam'ñeen itso juu na ya quinan't'maan' nan'ñeen 'nan na ve' tonan'ya nn'an. Ndo' tanin min na aa ntquiihan s'i quioo' na conan'cüje nn'an na conan't'maan'han juu nan'ñeen. Min tanin xe na aa m'anhan yo ntyjehan na ve' ndö' ro.

Ndö' ro jñ'oon na tots'i'man juu Balaam'ñeen. ¹⁵Ndo' tsontyichen Jesús: Mantyi vaa ncüiichen 'nan na ntyji yoho', na ñ'en ntyjeho' na conan'jontyenhan yo juu jñ'oon na conan'man nn'an tmaan' nicolaítas. ¹⁶Mang'e jo' quintcüe' n'onho' jnanho' nan'min', ee xe tyi'ntcüe' n'onho', cje na nguënön ndo' ntsiquit'a ja tyia' yo nan'ñeen yo xjo na ndyii'han' quii' 'ndyö. ¹⁷Minninchen ts'an na nin'cüaa' ts'on joo jñ'oonmin', quindyii juu jñ'oon na itsinin nquii Espíritu Santo ndëe joo nn'an na conduihan ntmaan' cüentaa' Tyo'ts'on. Ncüii ncüii ts'an na xe'ncyaa juu na juu 'nan tyia ntco'xenhan'hin, nninncyaa na ntcüa' juu 'nan na itsijonhan' juuhan' cha'vijon maná, ncüii nnon na tyi'covaa' n'on nn'an ntyja 'naan'han'. Ndo' mantyi nnon tsan'ñeen nninncyaa ja ncüii tsjö' chjo na quichi!. Nnonhan' nnintyincyoo' xuee' tsan'ñeen na xcohan' na tji ja na xia'ntyti nquii juu ncüaa' ts'on juu nchu vaa tsi'manhan'.

Jñ'oon cüenta nn'an Tiatira

¹⁸Tsontyichen Jesús nnön:

“Joo jñ'oonmin na matsjö nnon', cüji'han', ndo' quitscüenon'han' na m'aan juu ángel na ivantyjee' jon nn'an na conduihan tmaan'

cüentaa' Tyo'ts'on tsjoon Tiatira. Quitsu' ndëehan: “Ndö jñ'oon na matsinën ncö na condui ja jnda Tyo'ts'on. Maja na quixuee jndyi ténnön cha'vijon tsachon, mantyi'ia ata quityquii' n'on nn'an. Ndo' quixuee ng'ë cha'vijon colo s'on ve xjen na jndë jndui'han' quii' ton' na conein ncjo ndo' na sijnty'ui ya ts'anhan'. ¹⁹Chen jndyi ntyji 'nan na cont'aho'. Mantyi ntyja 'naan' na conan'vengioho' nn'an yo juu na vantyja n'onho' ja. Ndo' maquën ya cüenta na xoncüee' n'onho' na cotyentjonho' nnön na conan'quii n'onho' navi' na coquenonho'. Mantyi maquën cüenta nchu vaa na conan'jonho' yo ja, majndyentyi nnon 'nan na cont'aho' cha'xjen na chuhan', chito cha'xjen na tom'an jndyeeho'. ²⁰Majo' vaa 'nan na ntyji na tyi'quichuhan' ntyja 'naanho'. Ee tyquii' nt'anho' m'aan ncüii tsanscu na itsi'man juu jñ'oon tsan' ndëeho'. Ve' itso nquii juu na conduihin ts'an na incyaa juu jñ'oon' Tyo'ts'on, majo' ve' its'aa juu cha' tots'aa tsanscu na jndyu Jezabel, ndo' na nnda' joo nn'an na vantyja n'on ja, itsivi'nn'an juu nan'ñeen. Ee itsi'man juu na tanin min na ve' ndö' ro m'an nn'an yo ntyjehan, ndo' na cuaa nquii min na conan't'maan'han 'nan na conan'ya nn'an, ndo' mantyi ya min xe na aa cotquiihan s'i quioo' na conan'cüje nn'an na conan'tmaan'hin joo nan'ñeen. ²¹Jndë tyinicya xjen nnon juu tsanscu'ñeen na quintcüe' ts'on juu na ve' ndö' ro m'aan juu yo nn'an, majo' tyi'nin'qui'ndyii juu na nnda' vaa na vam'aan juu. ²²Majnaan' jo'

ntsquiö tycu v'ii nacjoo' juu. Ndo' nts'a na nque nn'an na ve' ndö' ro m'anhan yohin, xe na aa tyi'ntcüe' n'onhan 'nan na jndë cont'ahan na si'man juu ndëehan, cüejon t'man navi' ntquenonhan cha'xjen nquii tsanscu'ñeen. ²³Ndo' mantyi joo nn'an na conduihan cha'vijon ntsinda juu ng'e na conan'jonhan yo jñ'oon na incyaa juu, ntscüjêhan. Yajo' nque nn'an na conduihan ncüii ncüii tmaan' na icüji Tyo'ts'on cüentaa' nquii jon, ncüaa' n'onhan na chen chen ntyji ja nchu vaa 'nan itsitiu ts'an yo nchu vaa na m'aan' ts'on juu. Ja ndyön ncüii ncüii 'o' xi' ncüii nchu vaa 'nan na cont'aho'. ²⁴Majo' m'an minndyeho' tsjoon Tiatira na tyi'conan'jonho' yo juu jñ'oon na itsi'man juu tsanscu'ñeen. Joo nan'ñeen na conan'jonhin yo juu, conduehin na min jñ'oon na njon jndyi nan'xuanhan' ntyja 'naan' Satanás. Majo' 'o' na tyi'conan'jonho' yo jñ'oon'ñeen, tavi'nan ncüiichen xu na matyiö nacjoho'. ²⁵Xia'ntyti na quintjotyenho' tyquii' na vantyja n'onho' ja ata xjen na nguëntcü'ë na m'anho'. ²⁶Ntyja 'naan nque ntyjeho' na cont'ahin 'nan na nt'ue ts'ön, na tyi'xe'ncyahan na juu natyia ntquenhan' xjen 'naan'han'hin, ja nninncyaa na nditquehin ndëë tsoñ'en nn'an tsonnangue. ²⁷Joohan ngitoxenhan nan'ñeen yo naijndei'han', ndo' ya na tyi'nin'quita'nguee' nan'ñeen, nan'tyuii'han joo nan'ñeen cha'vijon ya na itsityuii' ts'an xuaa na jndëhan' yo ts'oquichu. Nquii Tyëhö' jndë tyincyaa jon najndei na tsixuan ja na ntco'xën.

Ndo' cha'xjen na s'aa jon na nnda', manda' vaa na ninncyaa na quinan'xuan nan'ñeen na jndë'han na quitoxenhan. ²⁸Ndo' mantyi nninncyaa na nndahan quixjuunco. ²⁹Minninchen ts'an na nin'cüaa' ts'on jñ'oonmin', quindyii juu jñ'oon na itsinin nquii Espíritu Santo ndëë joo ntmaan' nn'an na conduihan cüentaa' Tyo'ts'on".

Jñ'oon cüenta nn'an tsjoon Sardis

3 Tsontyichen Jesús nnön: "Cüji' jñ'oon na matsjö nnon', ndo' quitscüenon'han' na m'aan ángel na ivantjee' jon nn'an na conduihan tmaan' cüentaa' Tyo'ts'on na m'anhan tsjoon Sardis. Quitsu' ndëehan: "Ndö jñ'oon matsjö, ncö na matsixuan ntyque' Espíritu cüentaa' Tyo'ts'on yo joo ntyque' ncjuu'ñeen. Ntyji 'nan na cont'aho' ndo' ntyji na condue nn'an na 'o' t'man cojoo' n'onho' ntyja njan, majo' 'o' conduiho' cha'vijon nt'oo. ²Jo' quintcüiho' ndo' quinan'chonho' ntyja 'naan' na vantyja n'onho' ja, na itsijonhan' juuhan' cha'vijon ts'an na vave'. Ee juu na cotsam'anho', maquën cüenta na ncüii cüii nnon ntyja 'naan' na cotye'ntjonho' nnon Tyo'ts'on, tyi'quindëhan' cha'xjen na chuhan'. ³Jo' cañjoon' n'onho' juu jñ'oon na ty'onho' cüenta. Quita'nguee'ho'han' ndo' quintcüe' n'onho' jnanho'. Majo' xe tyi'nan'jñ'oon'ho' 'nan na matsjö ndëëho', ninjonto ncüjënön cha'vijon na icüjee' tsanch'uee, min tyixe'cüaa' n'onho' yuu xjen nguë. ⁴Majo' tsjoonho' Sardis m'an vendye ntyjeho' na tyi'cov'ahan

yo juu 'nan tyia ee cotsam'anhan cha'xjen na nt'ue ts'ön. Mang'e jo' nninncyä ndiaa quichi' na ntcüehan na nnan'jonhan yo ja ee nan'xuanhan na ncy'onhan cüenta juu naya'ñeen. ⁵Nque ntyjeho' na tyi'xe'ncyahan na ntco'xen 'nan tyiahan, joohan ntcüehan ndiaa quichi'. Min tyi'xe'quitsint'u ngueehan nnon tson na chuhan' nguee nn'an na incyaa Tyo'ts'on na nan'xuanhan na tyi'quintycüüi na vando' ñuaanhan. Ndo' nnon Tyëhö' yo ndëe ángeles 'naan' jon, ncüji' jndyoyu na condui nan'ñeen nn'an na m'anhin ntyja njan. ⁶Min'ninchen ts'an na nin'cüaa' ts'on jñ'oonmin', quindyii juu jñ'oon na itsinin nquii Espíritu Santo ndëe joo ntmaan' nn'an na icüji Tyo'ts'on na conduihan cüentaa' nquii jon.”

Jñ'oon cüenta nn'an tsjoon Filadelfia

⁷Tsontyichen Jesús nnön: “Cüji' jñ'oonmin na matsjö nnon', ndo' quitscüenon'han' na m'aan juu ángel na ivantyjee' jon tmaan' nn'an na conduihan cüentaa' Tyo'ts'on na m'anhan tsjoon Filadelfia. Quitsu' ndëehan: Condui ja ñuan nquii', ndo' mantyi juu jñ'oon na mayuu'. Nquii David totsixuan jon najndeí na tocoxen jon ninvaa ndyuaa 'naan' jon. Cha'xjen na totsixuan jon, mantyi ja vaa najndö na nninncyä na vanaan na ngaquee' ts'an quiñoon'ndue oo aa tyi'cüanaan. Ncö matsiquinan ndo' tanin ts'an nndëe ntscu'tyen, oo matsc'utyën ndo' ta'nán ts'an na ndëe ntsequinaan. ⁸Ntyji nchu vaa na cotsam'anho'. Quitquenho' cüenta, jndë siquinan tondëeho'

cha'vijon ncüüi 'ndyo v'aa cha' ndëe ntji' jndyoyuho' ntyja njan. Ndo' juu na jndë siquinan, ta'nán ts'an na nndëe ntscu'han'. Ee min na tyi't'man najndeí na nan'xuanho' quii' nt'an nn'an, majo' conan'veho' jñ'oon njan ndo' min tyi'cotji ntcüe'ho' ntyja njan. ⁹Ndö vaa na nts'a. Tsjoonho' m'an nn'an judíos na conduehan na joohan mayuu' judíos conduihan. Majo' 'nan na cont'ahan tsi'manhan' na tyi'yuu' na nnda'. Ee ninnquii'chen quintu conan'neinhan. Joohan conduihan tmaan' nn'an cüentaa' juu Satanás. Quitquenho' cüenta, nts'a na ngonan'ndyoo'han na m'anho' na ntonquityehan tondëeho'. Ndo' na ntsavaa' n'onhan na vi'ntyji ja 'o'. ¹⁰Ng'e 'o' jndë jnan'quindëho' jñ'oon na tsjö ndëeho', ndo' yo na t'man n'onho' conan'quii n'onho' ncüüi cüüi nnon 'nan na coquenonho'. Ng'e na nnda', mantyi ja ngüantyjé' 'o' juu xjen na nndyohan' na nt'uiivi'han' nn'an. Juu xjen'ñeen nn'an na ninvaa tsonnangue na tyi'c'onhan ntyja 'naan' Tyo'ts'on, vaa t'man jndyi navi' na ntquenonhan cha' ntsi'manhan' nchu vaa na nan'xuanhan tonnon jon. ¹¹Cje ro nguë ntcü'e na m'anho'. Tsoñ'en naya na jndë ty'onho' cüenta, quita'ntjee' yaho'han' na juuhan' tsijonhan' cha'vijon corona na njon jndyihan', tyi'nts'aahan' na ncüji' ts'anhan' ndueeho'. ¹²Ndëe joo ntyjeho' na tyi'xe'ncyahan na ntquen juu natyia xjen 'naan'han'hin, nninncyä na nntjotyenhan na tongiaa' Tyo'ts'on. Ntsijonhan' joochan cha'vijon

nont'eii' juu vats'on quiñoon'ndue. Ndo' tyi'jon ncüji'han'hin na m'anhan jo' yo jon. Ndo' nacjohan ncüji xuee' nquii Tyëhö' Tyo'ts'on yo xuee' Jerusalén xco, tsjoon' nquii jon na nnanhan' quiñoon'ndue na nndyocuehan'. Ndo' mantyi ncüji xuë na xcohan' nacjo nan'ñeen.

¹³Minninchen ts'an na nin'cüaa' ts'on jñ'oonmin', quindyii juu jñ'oon na itsinin nquii Espíritu Santo ndëë joo nn'an na conduihan ntmaan' nn'an cüentaa' Tyo'ts'on.”

Jñ'oon cüenta nn'an tsjoon Laodicea

¹⁴Tsontyichen Jesús nnön:

“Joo jñ'oonmin na matsjö nnon', cüji'han', ndo' quitscüenon'han' na m'aan juu ángel na ivantyjee' jon nn'an na conduihan tmaan' cüentaa' Tyo'ts'on tsjoon Laodicea. Quitsu' ndëëhan: “Ndö jñ'oon na matsjö na condui ja jñ'oon na tyi'je'quitscüe'jndyohan' juuhan'. Condui ja jñ'oon na macüji' jndyoyu ja, mancö na matsiquindëë, ncö na condui ja jñ'oon na nndëë ngantyja ts'on ts'an. Ndo' condui ja x'ee jñ'oon ntyja 'naan tsoñ'en na tqen Tyo'ts'on. ¹⁵Chen jndyi ntyji ntyja 'naan' tsoñ'en na cotyentjonho' nnon Tyo'ts'on. 'O' min tyi'quitsijonhan' 'o' cha'na ndaatioo tein, min cha'na ndaatioo jmin'. Nt'ue jndyi ts'ön na ncüii na ve nan'min' na ntsijonhan' 'o'. ¹⁶Majnaan' jo', ng'e na itsijonhan' 'o' cha'vijon ndaatioo na ngue ro vi, min chito na tein nan'xuanho', min chito na jmin' nan'xuanho', jo' na ncüji' 'o' ntyja njan, cha'xjen ya na itan ts'an. ¹⁷Ee condueho': Condui jaa nn'an tya ntyja 'naan' Tyo'ts'on

yo ntyja 'naan' tsonnangue. Jndë tijndye 'nan nján. Tanin 'nan vi itsitjahan' já. Ndö' vaa na condueho'. Majo' ndicüaa' n'onho' na conduiho' nn'an na nty'iachen, naninñen' jndyiho'. Itsijonhan' 'o' na cha'vijon nannchjan, cha'vijon na ninquintseiho'. ¹⁸Mang'e jo' matsiqui'man' ja 'o' na quijnt'ueho' naya na tsixuan. Ee na nt'aho' na matsjö, cha'vijon na conan'jndaho' s'on ijan na jndantyi njonhan', yajo' nnan'xuanho' na tyaho' na tonnon Tyo'ts'on. Ndo' nnön quijnt'ueho' ndiaa quichi' na ntcüeho', cha' ntscu'han' na jn'anho' na ninquintseiho'. Ndo' mantyi nnön quijnt'ueho' na cha'vijon nchen' nasi na ndyionho'han' tëndëëho' cha' xuee njnty'iaho'. ¹⁹Tsoñ'en nn'an na vi'ntyji, ya na conan'tjahin nnön, jaa' jñ'oon na mamanan ndo' mac'öyuhan. Mang'e jo', cjoo' ya ya n'onho' na quintcüe' n'onho'. ²⁰Quitquenho' cüenta, minntyjé' to'ndyo v'aa ndo' matsicü'ahan'. Xe na aa m'aan nin juu na nndyii juu jndyëë ndo' ntsiquinaan juuhan', ncjöc'ë na m'aan juu. Ndo' ntsijon ja yohin na icüa' juu, ndo' mantyi ntsijonhin yo ja. ²¹Ja tantjön yo juu 'nan tyia na nin'co'xenhan' ja. Mang'e jo' jndë taquijman ngiaa' Tyëhö' juu silla na manin' ts'iaan' 'naan' jon naijon na ico'xen jon. Ndëë joo ntyjeho' na mantyi tyi'xe'ncyahan na juu 'nan tyia quenhan' xjen 'naanhan'hin, nninncyä na ntsacüendyuahan juu silla na manin' ts'iaan' njan naijon na maco'xën.”

²²Minninchen ts'an na nin'cüaa' ts'on jñ'oonmin', quindyii juu jñ'oon

na itsinin nquii Espíritu Santo ndëë joo nn'an na conduihan ntmaan' cüentaa' Tyo'ts'on."

'Nan na min quiñoon'ndue,
tityincyoo'han' nnon Juan

4 Vi na jndë jndyi jñ'oonmin', tityincyoo' ncüiichen nnon 'nan na jnty'ia. Jnty'ia ncüii 'ndyo v'aa quiñoon'ndue na vanaanhan'. Ndo' juu ts'an na t'man jndyee ja na jndyi jndyee' jon na itsijonhan' juuhan' cha'vijon na icüja' ts'an ndu, sinin nnda' jon nnön. Itso jon:

—Quindyovaa' ntjoohin, ndo' ntsi'man nnon' 'nan na majnda' na ngüentyja na nnduihan' vi na jndë na tenoon' joo nan'min'.

²Ndo' vi na jndë jndyi jñ'oonmin', ninñoon' t'ön ja nacje 'naan' nquii Espíritu. Ndo' quityquii' quiñoon'ndue, jo' jnty'ia na ventyjee' ncüii silla na manin' ts'iaan', ndo' m'aan ncüii juu na vequityenhan'. ³Quixuee jndyihin. Itsijonhan' na nancoo'hin cha'vijon tsjö' jasje yo tsjö' cornalina na vando' jndyi colohan'. Ndo' xi'jndio juu silla'ñeen ntyjo quitsujn'an na itsijonhan' colo 'naan'han' cha'na tsjö' esmeralda na nancoo'han'.

⁴Ndo' mantyi xi'jndio juu silla'ñeen ventyjee' mañoon ntcyu ncho' nenque silla na manin' ts'iaan'. Ndo' nacjohan' vendyuaa ntcyu ncho' nenque nn'an na conintque. Cüehan ndiaa quichi' ndo' nquenhan ñjon corona na jndëhan' yo s'on ijan.

⁵Juu silla na minntyjee' xoncüe, condui' chonntsuee ndo' c'uaa na co'manhan'. Ndo' tonnon juu silla'ñeen ventyjee' ntyque' lámparas na conan'xueehan'.

Joohan' conduihan' ntyque' espíritu cüentaa' nquii Tyo'ts'on. ⁶Mantyi tonnon juu silla'ñeen vaa ncüii na itsijonhan' juuhan' ndaandue na quixuee jndyihan' cha'vijon ndioo.

Ndo' xi'jndio na nennque ngiaa' juu silla'ñeen, ncüii ncüii ntyjaa'han' m'an nenque na cota'ndo'. Tondëëhan ndo' na tonquen'hin, too'chen na t'uii' tëndëëhan. ⁷Juu na vejndyee na nenque na cotando'ñeen, itsijonhan'hin cha'na líón. Ndo' juu na jndë ve, itsijonhan'hin cha'na ncüii toro. Ndo' juu na jndë ndye, itsijonhan' nnon jon cha'na nnon ts'an. Ndo' juu na jndë nenque, itsijonhan'hin cha'na quichi na mantya. ⁸Ncüii ncüii joo na nenque na cota'ndo'ñeen, min yon yon ntsquiihin, ndo' ninvaañ'enhan chuu' tëndëëhan. Naxuee ndo' natsjon tyi'quitsacüentyjee'han na conduehan:

Ñuan nquii', ñuan nquii', ñuan nquii' condui nquii Tyo'ts'on na taquintya najnde na conduihin.

M'aan ndo' m'aan jon, mancüiixjen m'aan jon vitjachen na nguaa tsonnangue yo tsjö'ndue ndo' mantyi ngüentyja xjen na ncüjee'non jon.

⁹Ndo' nque joo na cotando'ñeen, ncüii ncüii jon na contcüii'han, conan't'maan'han ndo' coninncyahan na ya nnon nquii jon na m'aan ndo' m'aan jon na vaquityen jon juu silla'ñeen. ¹⁰Juu xjen na cont'ahin na nnda', yajo' joo ntcyu ncho' nenque nn'an na conditque'ñeen, cotongityehan

tonnon nquii jon na m'aan ndo' m'aan jon na vaquityen jon juu silla'ñeen na manin' ts'iaan'han'. Conan't'maan'han nquii jon na tayuu ntycüii na vando' jon. Mantyi cotyiohan corona 'naanhan tonnon juu silla'ñeen. Conduehan:

¹¹ 'U' na condui 'u' na matye'ntjon' já,

mancu' na condui 'u' nquii Tyo'ts'on na conan't'mán', tsoñ'en na tquen' chuhan' na quindit'maan' 'u' ntyja 'naanhan', chuhan' na caquinjon 'u' ntyja 'naan'han'.

Ee ntyja 'naan' juu najndei na condui 'u', jo' na tquen' tsoñ'en.

Ntyja 'naan' na nt'ue tson', jo' na tquen'han' ndo' na ninm'adhan'. Maquen' xjen já. Tsoñ'en na tquen' tsixuan' na quintcüii'han' 'u'.

'U' tsoñ'en najndei na condui 'u'.

'U' tquen' tsoñ'en na min.

Tuihan' cha'xjen na nt'ue tson' ncu', ndo' ninvaa m'aadhan' ng'e ntyja 'nan'.

Tson na ty'oon Quitsman Chjo cüenta

5 Yajo' jnty'ia nquii jon na vaquityen jon silla'ñeen na manin' ts'iaan'han', ndyii' ncüii tson nt'ö jon ntyjaya na tentcüiihan' na ncha' ve ntyjaquiohan' chuu' ntji. Ntyque' joo na të'tyengan'. ²Ndo' jnty'ia ncüii ángel na m'aan jndyi najndei jon, jndei tic'uaa 'ndyo jon, taxee' jon: “éNin ts'an chuhan' na ntyjee na ntyque' joo na të'tyeng tsonvahn?” ³Majo' min juu quiñoon'ndue, min nnon

tsonnangue, min na quii' nt'an nt'oo, min'ncüii tatijnda' na vaa najndei na conduihin na ntsiquinaan juu tson'ñeen, min na ntsijnaan' juuhan'. ⁴Ndo' ng'e na nnda', tot'iö jndyi jnaan' na min'ncüii ts'an tatijnda' na chuhan' na ntsiquinaan juu tson'ñeen, min na ntsijnaan' juuhan'. ⁵Yajo' ncüii joo nantque'hin, tso jon nnön: “Nnda', tant'io', ee nquii jon na jndë tju'cje jon juu natyia, conduihin líón cüenta nn'an tmaan' Judá, ndo' conduihin tsjan nquii David na jndyocahan'. Ng'e jo' tsixuan jon na nquii jon ntyjee jon na ntyque' joo najjon na të'tyeng tson'va' ndo' na ntsijnaan' jonhan'.”

Nnda' jñ'oon tso tsan'ñeen nnön.

⁶Ndo' jnty'ia ncüii ts'an na itsijonhan'hin cha'vijon Quitsman Chjo na jndë jnan'cuee' nn'an. Ventyjee' jon na tonnon juu silla'hin quii' nt'an joo nenque na cota'ndo'ñeen yo tondëë nan'ñeen na conditque. Min ntyque' ndi'ndyee' jon ndo' ntyque' tënnon jon. Joo ntyque' tënnon jon conduihan' ntyque' espíritu na condui nquii Tyo'ts'on na i'ua jon ts'ian ndëehan na cont'ahan ts'ian 'naan' jon na ninvaa tsonnangue. ⁷Ndo' juu Quitsman Chjo'ñeen sindyoo'hin na m'aan nquii jon na vaquityen jon juu silla'ñeen. Tson'ñeen na ndyii'han' nt'ö jon ntyjaya, ty'oon Quitsman Chjo cüentahan'. ⁸Ndo' vi na jndë ty'oon jon cüentahan', yajo' joo nenque na cota'ndo'ñeen yo nin'nque ntycyu ncho' nenque nantque'ñeen, tongityehan na tonnon jon. Tsoñ'en nantque'ñeen ty'onhan arpa, ndo' y'onhan ngio na

jndëhan' yo s'on ijan na too'chenhan' yo su. Juu su'ñeen conduihan' jñ'oon jndyue nn'an cüentaa' Tyo'ts'on na conan'neinhan nnon jon. ⁹Ndö vaa alabanza xco na tahan nnon jon:

'U' tsixuan' na cyon' cüenta tsonva' ndo' na ntyje' naijon na të'tyengan'.

Ee jnan'cuee' nn'an 'u' ndo' yo neon' sijnda ntcüe' Tyo'ts'on nn'an na ncüii ncüii tmaan' na m'anhan nnon tsonnangue, ndo' mantyi nn'an na ncüii ncüii nnon jñ'oon na conan'nein yo manin' nn'an na ncüii cüii tyuaa.

¹⁰ 'U' jndë tquen' jooohan ncüii tmaan' nn'an na ico'xen Tyo'ts'on, ncüii tmaan' nn'an na conduihan ntyee na cotye'ntjonhan nnon jon, ndo' mantyi ngitoxenhan nn'an tsonnangue yo nquii jon.

¹¹ Ndo' viochen xjen na jnty'ia, jndyi na c'uaa jndyue ángeles na cam'anhan xi'jndio juu silla'ñeen yo nque nenque na cota'ndo'ñeen ndo yo manin' joo nn'an na conditque. Joo ángeles'ñeen, tenonntyjachen na jndye minhän ata vantjo'chen minhän. ¹² C'uaa na conan'xuaa ángeles'ñeen, jnduehan:

Juu Quitsman Chjo na jnan'cuee' nn'an, condui jon na co'xen jon tsoñ'en. Condui jon na taquintyja cy'oon jon cüenta tsoñ'en na quinan't'maan'han' jon, condui jon na jnda' xquen jon. Condui jon najndei na siquindë jon ts'ian na t'ua Tyo'ts'on nnon jon.

Mantyi tsixuan jon na quindue nn'an jñ'oon ya ntyja 'naan' jon ndo' na nc'oon jon naijon na condit'maan' Tyo'ts'on, tsoñ'en jaa, ninnquii'chen quindüe na ya jndyi condui jon.

¹³ Ndo' nquii Tyo'ts'on, ncüii ncüii nnon na tquen jon na m'an quiñoon'ndue, yo nnon tsonnanguevahin, yo naijon na m'aan nt'oo, yo tsoñ'en na m'an ndaandue, tsoñ'en na tquen jon na m'an jooohan', ndö vaa jñ'oon na jndyi na jnduehan:

Conduë na taquintyja na ya condui nquii jon na vaquityen juu silla na manin' ts'iaan' yo nquii jon na conduihan Quitsman Chjo.

Conan't'maan' jaa jooohan. Xia'ntyti nquehan na taquintyja t'manntychen conduihan.

Ninnquehan conduihan na cotoxenhan nanein ndo' ninvaañ'en na tonnonntyichen.

¹⁴ Ndo' joo nenque na cotando'ñeen jnduehan: "Ninnquii'chen quindui na ndda!" Mantyi joo ntcyu ncho' nenque nantque'ñeen, tongityehan na tonan't'maan'han Tyo'ts'on.

Ityjee Quitsman Chjo naijon na të'tyeng tson

6 Ndo' jnty'ia na nquii Quitsman Chjo tyjee jon naijon na vejndyee na të'tyeng juu tson'ñeen. Yajo' ncüii joo na nenque na cota'ndo'ñeen, sinin jon, tic'uaa jndyee' jon cha'na ya na co'man ntsuee. Jndyi na tso jon nnön:

—Quindyo' ndo' quindya'.

²Jo' tēquinty'ia, ndo' jnty'ia ncüii quiso quichi'. Vantjo ts'an juu o'. Juu tsan'ñeen y'oon jon ncüii isaa'. Ndo' jndë ty'oon jon cüenta ncüii corona. Tomandyi' jon na jndë tantjon jon na s'aa jon tyia' yo nn'an ncüii cüii tsonnangue, ndo' nt'ue jon yuu vijon minchen ndyuaa na nts'aantyichen jon tyia'.

³Jndë jo' juu Quitsman Chjo tyjee jon najjon na jndë ve na tē'tyen juu tson'ñeen. Ndo' joo nenque na cota'ndo'ñeen, nquii jon na jndë ve, tso jon nnön:

—Quindyo' ndo' quindya'.

⁴Ndo' jndi'non ncüiichen quiso quioo' ve. Ndo' ts'an na vantjo o', ty'oon juu cüenta na tsixuan juu na quityii' juu tyia' quii' nt'an nn'an tsonnangue cha' quintycüii na ya m'anhan yo ntyjehan, cha' quinan'cüjehan ntyjehan. T'man jndyi xjo espada na ty'oon tsan'ñeen cüenta.

⁵Ndë jo' juu Quitsman Chjo tyjee jon najjon na jndë ndye na tē'tyen juu tson'ñeen. Yajo' joo nenque na cota'ndo'ñeen, juu jon na jndë ndye tso jon nnön:

—Quindyo' ndo' quindya'.

Jnty'ia nnt'a, ndo' minntyjee' ncüii quiso nton. Juu tsan na vantjo o' y'oon jon ncüii tsö'xjo. ⁶Ndo' quii' nt'an joo nenque na cota'ndo'ñeen, jndyi na tic'uaa cha'vijon jndyee' ts'an na tsohan':

—S'on na ivantjon ts'an na ncüii xuee, xia'ntyi nninnonhan' na ntsijnda juu ncüii kilo ntquen trigo, oo ninndye kilos ntquen cebada. Majo' tyi'ntsa' na ntsitjahan' nchen' n'oon olivo yo vinon.

⁷Jndë jo' juu Quitsman Chjo tyjee jon najjon na jndë nenque na tē'tyen juu tson'ñeen. Ya jo' nquii juu na jndë nenque na cota'ndo'ñeen, tso jon nnön:

—Quindyo' ndo' quindya'.

⁸Tēquinty'ia nnt'a ndo' jnty'ia ncüii quiso colo ijan chioo. Ndo' ts'an na vantjo o', jndyu jon nquii na vaa najndei na covje nn'an. Ndo' yo jon itsijon nquii juu na co'xen najjon na cotoo' nt'oo. Ve joohan ty'onhan najndëhan na ncüii ncüii na nenque nn'an tsonnangue, cue' ncüii tsan'ñeen yo tyia', oo aa yo jndo' t'man, oo aa yo ntycu na v'iichenhan' ndo' yo na nnan'cüje quioo' vjehan.

⁹Ndë jo' juu Quitsman Chjo tyjee jon najjon na jndë 'on na tē'tyen juu tson'ñeen. Yajo' tocje nnontyiu, jo' jnty'ia ñuan 'naan nque nn'an na jnan'cüje nn'anhin ng'e na tontjotyenhan ntyja 'naan' jñ'oon' Tyo'ts'on ndo' ng'e na totji' jndyoyuhan ntyja 'naan' Jesús. ¹⁰Jndeí tic'uaa jndyuehan, jnduehan:

—'U' ta, xia'ntyi ncu' maco'xen' tsoñ'en, 'u' na condui 'u' ñuan nquii' ndo' na matsiquindë' jñ'oon na maco' 'ndyo'. ¿Tsa'nnda' xjen na ngacahan' ata nguee' xjen na ntco'xen' nn'an tsonnangue tsojnaan' na jnan'cüjehan já? ¿Yuu xjen ntsa' na quit'uiivi'han'hin tsojnaan' na nnda' tont'ahan?

¹¹Ndo' ncüii ncüii nan'ñeen, tyincyaa Tyo'ts'on ndiaa quichi' ndëëhan na toncohan'. Ndo' tso jon ndëëhan na cüendoo' yahan chjo. Ee tyi'cotsiquindëhan' xjen na tsa'nnda' ntyjehan na

cotye'ntjonhan nnon Cristo na mantyi nnan'cüje nn'an nan'ñeen cha'xjen na tonan'cüje nn'an nquehan.

¹²Nquii Quitsman Chjo, jnty'ia xjen na tyjee jon najjon na jndë yon na tël'tyen juu tson'ñeen. Yajo' jndei s'ii. Ndo' s'aahan' na nton nnon ndo'cüjioon' cha'na ncüii ndiaa nton, ndo' chil' je', s'aahan' na ve nnonhan' cha'na neon'. ¹³Ndo' ncjuu, jnan o' tsjö'ndue, tycyaa o' tsonnangue. Sijonhan' ntyja 'naanhan' cha'vijon ya na jndei m'aan jndye na itscyaahan' tē higo 'nda. ¹⁴Ndo' juu tsjö'ndue tquenaan'han', itsijonhan' na tjonhan' cha'na ya na itsintcüii ts'an tsue na tyen tēntcüiihan'. Ndo' ncüii ncüii tyo' yo ncüii cüii tyuaa chjo na m'aan ndaandue xi'jndiohan', tquenaan'han' najjon na mancüii xjen m'aanhan'. ¹⁵Yajo' joo nn'an na t'manntyi condui na cotoxehan nn'an, yo tsoñ'en ntyjehan na condui nanm'ann'ian yo nn'an na cotquen xjen sondaro, yo nque nantya, yo joo nn'an na jn'aan jndyi, yo nn'an na cotye'ntjontyen ndëë patrón, yo nn'an na m'anhin xjen 'naan nquehan, tanty'iuhan quityquii' ndë'ntjō' ndo' quii' nt'an ntjō' ngia' ntyo'. ¹⁶Tonan'xuaahan ndëë ntyo'ñeen yo ndëë ntjō'tya, tonduehan:

—Cüa, maninjon ro cyaho' nadjó cha' nndëë nta'nty'iu nnon nquii jon na vequityen jon silla na manin' ts'iaan' yo nnon nquii Quitsman Chjo na t'man vaa itsiv'ii jon já. ¹⁷Ee juu xuee t'man na conan'vjehan, jndë tuee' xjenhan'.

Ndo' ta'n'an ts'an na nndëë ncüjihin quityquii'han' cha' tyi'nt'uiihan'hin.

**T'ion ángeles sello
ndö'quita nn'an Israel**

7 Juu Quitsman Chjo, vi na jndë tenon na tyjee jon yon joo najjon na tël'tyen juu tson'ñeen, yajo' jnty'ia nenque tontyja tsonnangue, jo' min'ntyjee' nenque ángeles. Cotë'han joo nenque jndye cha' tyi'ngioohan' nnon tsonnangue, min nnon ndaandue min nacjo n'oon. ²Joohan jndë tyincyaa Tyo'ts'on na vaa najndëhan na quint'ahan natë' tsonnangue yo ndaandue. Ndo' mantyi jnty'ia ncüiichen ángel na jnan jon tontyja na quindui' ndo'cüjioon'. Tava jon na m'an nenque ángel'ñeen, y'oon jon sello 'naan' nquii Tyo'ts'on na vando'. Jndei sixuaa jon ndëë joo nenque ángel'ñeen. ³Tso jon ndëëhan:

—Tyi'nt'aho' natë' juu tsonnangue, min ndaandue min n'oon, ata na jndë t'ión sello 'naan' Tyo'ts'on ndö'quita joo nn'an cüentaa' jon na cotye'ntjonhan nnon jon.

⁴Ndo' jndyi nchu xjen jndye nn'an na t'ionhan sello ndö'quita. Nan'ñeen tuee' ncüii ciento min vantjo' venn'an vantjo' nenque minhan quii' nt'an na ncho've tmaan' nn'an Israel. ⁵Ncho've min nn'an tsjan Judá t'ionhan sello. Ndo' ncho've min nn'an tsjan Rubén t'ionhan sello. Ndo' ncho've min nn'an tsjan Gad t'ionhan sello. ⁶Ndo' ncho've min nn'an tsjan Aser t'ionhan sello. Ndo' ncho've min nn'an tsjan Neftalí t'ionhan sello. Ndo' ncho've min nn'an

tsjan Manasés t'ionhan sello. ⁷Ndo' ncho've min nn'an tsjan Simeón t'ionhan sello. Ndo' ncho've min nn'an tsjan Leví t'ionhan sello. Ndo' ncho've min nn'an tsjan Isacar t'ionhan sello. ⁸Ndo' ncho've min nn'an tsjan Zabulón t'ionhan sello. Ndo' ncho've min nn'an tsjan José t'ionhan sello. Mantyi yo nin'tsjan Benjamín t'ionhan sello ncho've minhan.

**Tmaan' nn'an jndye jndyi
na cüehan ndiaa quichi'**

⁹Vi jndë na tenon nan'min', jnty'ia ncüii tmaan' nn'an na jndye jndyi na tanin ts'an na nndë nts'aa cüentahan. Ñ'en nan'ñeen na jnanhan ncüii ncüii tsonnangue, ncüii ncüii tsjan nn'an yo ncüii cüii nnon jñ'oon na conanein nn'an. Minntyjee'han tonnon juu silla na manin' ts'iaan' naijon na m'aan Tyo'ts'on yo nquii Quitsman Chjo. Cüehan ndiaa quichi' na toncohan', ndo' ndueehan too' njon ntsqui tency'a. ¹⁰Jndeí jnan'xuaahan, jnduehan:

Nquii Tyo'ts'on cüenta jaa na vaquityen jon silla na manin' ts'iaan' yo nquii Quitsman Chjo,
xia'ntyí ntyja 'naanhan nan'xuan na n'man ñuan njanhan. ¹¹Ndo' xi'jndio juu silla'ñeen ventyjee' tsoñ'en ángeles, yo joo na conintque ndo' yo joo na nenque na cota'ndo'. Tsoñ'enhan tyetangiohan tonnon juu silla'ñeen. Tque' ndö'quitahan tyuaa. Jnan't'maan'han Tyo'ts'on. ¹²Jnduehan:

Quindui cha'xjen na conduë. Tsoñ'en na jndë tqen Tyo'ts'on quinduehan na taquintyja na ya its'aa jon.

Tsoñ'enhan quinan't'maan'hin nquii jon.

Tsoñ'enhan quitquenhan cüenta na taquintyja na jnda' xquen jon.

Tsoñ'enhan quinduehan na ncyá ya jon yo na cüit'maan'hin.

Tsoñ'enhan quinduehan na quitsiquinjonhan' nquii jon; mantyi tsoñ'enhan quitquenhan cüenta na nquii jon taquintyja najndeí conduihin.

Tyil'jon cjacüentyjee' na condui nan'min' cha'xjen na conduë.

Quindui cha'xjen na conduë.

Ndö' ro jñ'oon na jnduehan.

¹³Ndo' ncüii nque na conintque'hin, taxee' jon nnön, tso jon:

—Joo nanmin' na cüehan ndiaa tonco na quichi'han', ¿Nin nn'anhin, ndo' yuu jon jnanhan?

¹⁴Jo' t'a, tsjö nnon jon:

—Aa ja tyil'quintji ta, 'u' nchji'.

Ndo' tso jon nnön:

—Nanmin' nn'an na jn'man na jndui'han quityquii' juu navi' na t'manntyichenhan'. Ng'e na vantyja n'onhan nquii Quitsman Chjo, jo' na jndë sintju' jonhan yo neon' jon. Mang'e jo' na cüehan ndiaa quichi' na ntju'han'.

¹⁵Mang'e jo' m'anhan na tonnon juu silla manin' ts'iaan'ñeen na vequityen nquii Tyo'ts'on, naxuee ndo' natsjon cotye'ntjonhan nnon jon, tyquii' vats'on na m'aan jon, ndo' nquii jon na vequityen juu

silla'ñeen, ninnquii'chen m'aan jon yohan na ivantyjee' jonhan. ¹⁶Ndo' joo nan'ñeen tavijon jnda na n'c'on nnda'han na nin'jndo'han oo na nin'cüehan ndaa, min tyi'xe'quindyiaa' ndo'cüjioon' nacjohan, min na ntscohan'hin. ¹⁷Ee nquii Quitsman Chjo na m'aan jon tonnon juu silla na manin' ts'iaan', ngüantyjee' jonhan cha'xjen ivantyjee' ts'an quinman, ngachu jon joochan najon na m'aan tēnnon ndaa na nninncyaaahan' na cota'ndo'han, ndo' nquii Tyo'ts'on nngue' jon ndaa ndēehan.

Sello na jndē ntyque'

8 Nquii Quitsman Chjo tyjee jon juu sello na jndē ntyque' na tē'tyen juu tson'ñeen. Ndo' juu xjen'ñeen tsoñ'en na m'an quiñoon'ndue, cha' na xoncüe hora tichen jndyuehan. ²Jndē jo' jnty'ia nnt'a nque ntyque' ángeles'ñeen na ventyjee'han na tonnon Tyo'ts'on, ty'onhan cüenta ntyque' ndu. ³Ndo' mantyi tyjee' ncüiichen ángel. Tacüentyjee' jon na tonnon nnontyiu. Y'oon jon ncüii xiosu na jndēhan' yo s'on ijan. Ndo' juu jon jndye su ty'oon jon cüenta, na ntsco jonhan' nnon nnontyiu'ñeen na jndēhan' yo s'on ijan na minntyjee'han' na tonnon silla na manin' ts'iaan' na vequityen nquii Tyo'ts'on. Juu su'ñeen tijnt'ue ángel'ñeenhan' yo jñ'oon jndyue nn'an cüenta Tyo'ts'on na conan'neinhan nnon jon na yo joochan' itsit'maan' ángel'ñeen jon. ⁴Ndo' na s'aa ángel'ñeen juu ts'ian'ñeen, ninncüii tojnaan' tava tseonsu'ñeen yo

jñ'oon na conan'nein nn'an cüentaa' Tyo'ts'on nnon jon. ⁵Ndo' siquitoo' ángel'ñeen xiosu yo ñon na cov'a na ntyjohan' nnontyiu'ñeen. Jndē jo' tju' jonhan' xjen nnon tsonnanguechen, ndo' na nnda' tui, tic'uaa na co'man ntsuee, conduindui' choon' tsuee ndo' s'ii.

Ntyque' ndu na conan'cho ntyque' ángeles

⁶Ndo' joo ntyque' ángeles'ñeen na chohan ntyque' ndu, jnan'jnda'han na ntja'hinhan'.

⁷Juu ángel na vejndyee tja' jon ndu 'naan' jon, ndo' tua' tsan yo chon, tjon'han' yo neon', tycyaahan' nnon tsonnangue. Ndo' ncüii ncüii ndyuaa, quii' nt'an tsoñ'en na min, joo na vja ndye na nan'xuanhan', quii' nt'anhan' iscohan' ncüii cüiihan'. Ndo' ncüii ncüii na ndye ts'oon, iscohan' ncüiihan' ndo' majo'nty s'aahan' yo nin'tsoñ'en jndēē ndei.

⁸Yajo' juu ángel na jndē ve, mantyi tja' jon ndu 'naan' jon. Ndo' ncüii na itsijonhan' tyo' t'man na jndē t'ahan' yo chon, tju' Tyo'ts'onhan' quii' ndaandue. Yajo' juu ndaandue'ñeen, xjen joo ninvaan'en quityquii'han' scüaquenhan' neon'han'. ⁹Ndo' na nnda' tui, ncüii ncüii na ndye quioo' na m'an juu ndaandue, tue' ncüii o', ndo' mantyi ncüii ncüii na ndye nt'aandaa na min jo', sityuii'han' ncüii joochan'.

¹⁰Ndo' juu ángel na jndē ndye, mantyi tja' jon ndu 'naan' jon, jo' jnan ncüii quixjuu t'man tsjö'ndue. Cov'ahan' cha'vijon ncüii sca t'man. Ndo' ncüii ncüii na ndye ndaa

jndaa yo ténnon ndaa na ninvaa tsonnangue, tycyaa quixjuu'ñeen nacjoo' ncüii joohan'. ¹¹Juu quixjuu'ñeen jndyuhán' Ndaa Ja. Ndo' yuu na tacyaa quixjuu'ñeen, ncüii cüii na ndye ndaatioo'ñeen scüaquenhan' na ja ncüiihan', ndo' joo nn'an na tijnt'uehan ndaa'ñeen, jndyehan tjë.

¹²Ndo' juu ángel na jndë nenque, tja' jon ndu 'naan' jon, ndo' juu ndo'cüjioon', quii' nt'an na ndye tan'han', si'ndaa'han' ncüii tan' nnonhan', majo'ntyi s'aahan' yo chi' yo nin'ncjuu. S'aahan' na tyi'cüentyja na conan'xueehan'. Juu ndo'cüjioon', s'aahan' na cha'na nenque hora na ncüii ncüii xuee na tyi'cüixueehan', ndo' majo'ntyi chi', tyi'quixueehan' nenque hora natsjon.

¹³Ndo' jndë jo' jnty'ia ncüii quichi na mantya o' xoncüe tontyja na m'aan ndo'cüjioon' xjen na yajmin'. Jndei sixuaa o', itso juu:

—Manndyo na ntja' minndyechen ángeles ndu 'naanhan. Ndo' na nnda', ji vaa vi' jndyi ntquenon nn'an tsonnangue.

Ncüiichen ángel tja' jon ndu

9 Ndo' juu ángel na jndë 'on tja' jon ndu 'naan' jon. Ndo' jnty'ia ncüii quixjuu na jnan tsjö'ndue na tyioohan' nnon tsonnangue. Ndo' nnon juu quixjuu'ñeen, tyincyaa Tyo'ts'on nt'ö v'aa cüentaa' ncüii tsë'tsjoon na tayuu ntycüii na njoonhan'. ²Siquinaan juu quixjuu'ñeen 'ndyo tsë'tsjoon'ñeen. Yajo' jndui' neonhan' cha'vijon ya na condui' neon ton' t'man. Ndo' jnaan' joo

neon'ñeen, sijaanhan' tsjö'ndue na ndicüityincyoo' ndo'cüjioon'. ³Ndo' quityquii' joo neon'ñeen jndye jndyi quintycaa ndyue' jnan'. Tcyaa o' nnon tsonnangue. Ty'on o' cüenta najndë o' na quint'a vi' o' nn'an cha'xjen cont'a quintjö na m'an nnon tsonnangue. ⁴Ty'on o' cüenta ts'ian na xia'ntyi quint'a vi' o' joo nn'an na ta'nan tëquiñoon sello 'naan' Tyo'ts'on ndo'quitahan. Tyi'ntcüa' o' jndë na min nnon tsonnangue, min ntjon, min tscó n'oon. ⁵Mantyi t'ua ts'ian ndëë cho'ñeen na vanaan na quint'a o' na quiihan' nan'ñeen ncüii 'on chi'. Juu na ntquiihan' nan'ñeen, itsijonhan' juuhan' cha'vijon ya na ico' quitsjö ts'an. Majo' cho'ñeen tyi'cüanaan na nnan'cüje o' joo nan'ñeen.

⁶Viochen xjen joo na 'on chi'ñeen, njnt'ue jndyi nn'an nchu ya nnt'ahan cha' na ncüjetohan, majo' tyi'je'quindiohan nchu vaa nnt'ahan. Nt'ue jndyi n'onhan na nin'cüjehan, majo' taje'quindë ncüjehan.

⁷Ndo' joo quintcaa'ñeen na jnty'ia, itsijonhan' joo o' cha'na quitso na m'an chenjanaan' o' na nc'o o' tyia'. Juu 'nan ñjon nquen o', sijonhan' joohan' cha'vijon corona na jndë yo s'on ijan, ndo' itsijonhan' ndëë o' cha'na ndëë nn'an. ⁸Ndo' sonquen o' itsijonhan' cha'na sonquen nanntcu. Ndo' ndi'n'on o' itsijonhan' joohan' cha'na ndi'n'on líón. ⁹Ndi'ndya o' tē'han' yo ncjo ntuen. Ndo' c'uaa jndyi ntsquii o', cha'vijon na jndye jndyi carreta c'uaahan' xjen najndei conan'non quitso na contyja o'han' na co'o o' tyia'. ¹⁰Ndo' n'aan joo quintcaa'ñeen, itsijonhan' joohan'

cha'na n'aan quintjō. Ndo' ndaa x'ioon o' vje jndyihan'. Vaa najndeí na nan'xuan quioo'ñeen na vanaan na nnt'a vi' o' nn'an ncüii 'on chi'.

¹¹M'aan ncüii ángel na taquintyja na t'man conduihin na co'xen jon joo quintcaa'ñeen. Tsixuan jon na iquen jon cüenta juu tsé'tsjoon na tayuu ntycüii na njoonhan'. Xuee' ángel'ñeen, yo jñ'oon hebreo jndyu jon Abadón, majo' yo jñ'oon griego Apolión. Xuee' jon tsi'manhan' nquii na ntyja 'naan' juu cotsu nn'an.

¹²Jndē tenon juu navi' t'man na vejndyee, majo' ninm'aan ve nnon navi' t'man na xejnda ngüentyja.

Ángel na jndē yon tja' jon ndu

¹³Ndo' juu ángel na jndē yon, tja' jon ndu 'naan' jon. Jndē jo' jndyi jndyee' ts'an. Jnanhan' tontyja nenque nqui juu nnontyiu'ñeen na jndēhan' yo s'on ijan na mintyjee'han' na tonnon Tyo'ts'on.

¹⁴Juu ángel'ñeen na jndē yon na y'oon jon ndu'ñeen, itso tsan'ñeen nnon juu:

—Joo nenque ángeles na m'antyenhan tontyja jndaa t'man Eufrates, quitsiquindya'hin.

¹⁵Ndo' juu ángel'ñeen, tatsiquinan' jon joo nenque ángeles'ñeen cha' ncüii ncüii na ndye nn'an na ninvaa nnon tsonnangue, nnan'cuee'han ncüii joo nan'ñeen. Jndē tįjnda' na c'on chenjaan' ángeles'ñeen na nnt'ahan ts'ian'ñeen juu horava', ndo' yo xueeva', ndo' yo chi'va', yo nin'chuva'. ¹⁶Ndo' jndyi ntyja 'naan sondaro 'naanhan na tantjohan quitso, joo nan'ñeen jndē ve ciento minyonhan.

¹⁷Ndo' quityquii' 'nan na tityincyoo' nnön, jnty'ia quitso'ñeen yo sondaro na tantjohan joo o'. Ndi'ndya nan'ñeen cüe ncjo na ivañoon'han'hin na tyi'ntc'ehan. Chu ncjo'ñeen colo chon ve, yo colo su cha'na colo tsjō' jacinto yo colo ijan cha'na sufre. Ndo' quitso'ñeen, nquen o' itsijonhan' joohan' cha'na nquen lión. Quii' jndyue o' condui' chon yo neon yo sufre. ¹⁸Ntyja 'naan joo ndye nnon navi'ñeen na jndui' quii' jndyue quitso'ñeen, chon yo neon yo sufre, jo' ncüii ncüii na ndye nn'an na ninvaa nnon tsonnangue, tjē ncüii joo nan'ñeen. ¹⁹Juu najndeí na nan'xuan quitso'ñeen na nnan'cüje o' nn'an, m'aanhan' quii' jndyue o' yo n'aan o'. Ee tontyja na tantycüii n'aan o', jo' ntyjo nquen quindu. Yo joohan' cont'a o' natē' nn'an.

²⁰Majo' joo nn'an na jnty'iihan' na tatjēhan yo navi'ñeen, ta'nán ntcüe' n'onhan. Min tatecüentyjee'han na conan't'maan'han 'nan na tonan'ya nquehan. Ninvito conan't'maan'han yotyia yo 'nan na jndēhan' yo s'on ijan, s'on xuee, s'on ve, ntjō', yo nin'ts'oon. Nan'min' na conan't'maan'han ndiquijnty'iahan' min ndiquindyehan', min na ndicondyi'han'. ²¹Majo' min na nnda', ta'nán ntcüe' n'on nan'ñeen na conan'cüjehan ntyjehan. Min ta'nán jnty'ehan ts'ian quindua' na cont'ahan, min juu na m'anhin yo nn'an na ve' ndō' ro, min na conty'ueehan.

Ángel na y'oon tson chjo na tēntcüiihan'

10 Jndē jo' jnty'ia ncüiiichen ángel na t'man jndyi

conduihin. Jnan jon quiñoon'ndue. Ninvaahin ndyii' jon chincyu. Xquen jon ntyjo nduii' quitsujn'an cha'vijon tjan na ñjon xquen ts'an. Xuee nnon jon cha'xjen naxuee ndo'cüjioon', ndo' ng'ee jon itsijonhan' joohan' cha'vijon colo tsachon na toncohan'. ²Ndo' ncüii nt'ö jon, ndyii' ncüii tson chjo na jndë sinueen' jonhan'. X'ee jon ntyjaya tco' jonhan' nnon ndaandue, ndo' x'ee jon ntyjatymaan', juuhan' tco' jonhan' tyuaa tcüi. ³Jnde sixuaa jon cha'na itsixuaa lión. Ndo' vi na jndë sixuaa jon, yajo' joo ntyque' ntsuee, tic'uaa co'manhan'. ⁴Ndo' vi na jndë na t'man joo ntyque' ntsuee'ñeen, sijnt'a na ncüji juu jñ'oon na jnduehan, majo' tic'uaa ncüiichen jndye na jndyi na jnanhan' quiñoon'ndue. Itsohan':

—Joo jñ'oon na jndyi' na jnan'nein joo ntyque' ntsuee'ñeen, min tyi'ntsi'manhan', min tyi'ncüji'han'.

⁵Ndo' juu ángel'ñeen na jnty'ia na minntyjee' ncüii x'ee jon nnon ndaandue ndo' ncüiichenhan' nnon tyuaa tcüi, sue jon nt'ö jon ntyjaya toquiñoon'ndue. ⁶Tji' jon xuee' nquii Tyo'ts'on na tayuu ntycüii m'aan jon na tqen jon quiñoon'ndue yo tsonnangue yo tsoñ'en na min nnonhan', yo ndaandue yo tsoñ'en na min jo'. Ndö jñ'oon na tso jon:

—Taxe'cüendoo'ntyichen Tyo'ts'on. ⁷Ee ya na ngüentyja xjen na juu ángel na jndë ntyque' ncüija' jon ndu 'naan' jon, yajo' ntsiquindëhan' juu jñ'oon na ntyjii Tyo'ts'on, cha'xjen joo jñ'oon na siquindyii jon nn'an na totye'ntjonhan nnon jon na toninncyahan jñ'oon' jon ntyja nchu vaa na itsijnda' jon na nguua.

⁸Jndë jo' jndyi nnt'a jndyee' nquii jon na c'uaahan' toquiñoon'ndue. Tso jon nnön:

—Cja', cacyon' juu tson chjo na minnueen'han' na ndyii'han' nt'ö juu ángel'ñeen na minntyjee' jon nnon ndaandue yo nnon tyuaa tcüi.

⁹Ndo' tyjentyj'a nnon juu ángel'ñeen. Tsjö nnon jon na nninncyaa jon tson chjo'ñeen nnön. Yajo' tso jon nnön:

—Cyon' cüentahan' ndo' cüa'han', nts'aahan' na chi quii' 'ndyo', majo' ndëcya nts'aahan' na ja quitson quii' tsia'.

Ndö' jñ'oon na tso jon nnön.

¹⁰Ndo' ty'ön cüenta juu tson chjo'ñeen na ndyii'han' nt'ö juu ángel'ñeen, ndo' vi na jndë tcü'ahan', s'aahan' na chi quii' 'ndyö, majo' ndëcya s'aahan' na ja quitson quii' tsia. ¹¹Ndo' jndyi na icanhan' na quitsinën nnt'a jñ'oon na itsiquindyí Tyo'ts'on ntyja nchu vaa ngenon nn'an na ninvaa tsonnangue. Quitsinën ntyja 'naan jndye nnon gobiernon na m'an nn'an ndo' jndye nnon jñ'oon na conan'neinhan, ndo' ntyja 'naan jndye nn'an na conditquehan ndëë nan'ñeen.

Ve ts'an na tji' jndyoyu ntyja 'naan' Tyo'ts'on

11 Ndo' ty'ön cüenta ncüii ts'oon. Ts'iaan' na covijnt'uehan' na icüji' ts'an xjen 'nan. Ndo' jndyi na cjö cüji' xjen juu vats'on cüentaa' Tyo'ts'on yo nnontyiu 'naan'han'. Ndo' mantyi na quits'a cüenta nchu xjen jndye nn'an na conan't'maan'han jon jo'. ²Ndo' viochen xjen na macüji' ja

xjen juu vats'on'ñeen, tyí'ncüjji' ja xjen toch'een'han', ee jndë tyincyaa Tyo'ts'on na joo nn'an na chito nn'an judfos conduihan, vanaan na ngondyi'han juu tsjoon'ñeen venn'an vantjo' ve chi. Ndo' na ntquenhan xjen 'naanhan juu tsjoon'ñeen, tsjoon na ji'ua cüentaa' nquii Tyo'ts'on ³Ndo' tso jon na nc'ua jon ts'ian ndëë ve ts'an na ntji' jndyoyuhan ntyja 'naan' jon ncüii min vantjo' ve ciento vantjo' ndyenn'an xuee. Nan'ñeen ntcüehan ndiaa nton na të.

⁴Ve joo nan'ñeen ninnquii'chen m'anhan na tonnon Tyo'ts'on. Conduihan ve ts'oon olivo ndo' yo ve ncjo na ntyjo chon na minntyjee'han' tonnon nquii jon na iquen jon xjen ninvaa tsonnangue. ⁵Ndo' xe na aa m'aan nin juu na nin'quits'aa natë' ve joo nan'ñeen, yajo' nndui' chon jndyuehan na ntsohan' ts'an na jndoo'han. Mannda' ro vaa na ntscuee'han' minnichen ts'an na ntsichon juu na nts'aa juu natë'han.

⁶Joo nanmin' viochen xjen na conincyahan jñ'oon' Tyo'ts'on, vaa najndei na conduihan na ngitë'han tsjò'ndue na tyi'ngua'. Ndo' mantyi vaa najndëhan na juu ndaatioo ngüequen neon'han'. Ndo' min'cya ro xjen na nt'ue n'onhan, nndëë nnan'quioohan mincya ro nnon navi' nacro nn'an tsonnangue.

⁷Vi jndë jndë joo ts'ian na t'ua Tyo'ts'on ndëëhan na cotji' jndyoyuhan, yajo' juu quioo'jndyi t'man na m'aan o' tsë'tsjoon na tayuu ntycüii na njoonhan', nndui' o' jo', ntsiquita' o' tyia' yo ve joo nan'ñeen. Ndo' ngüantjon o' joohan

ndo' ntscüje o' nan'ñeen. ⁸Ndo' si'ts'o 'naanhan ngüendyuuaatohan' nata quii' tsjoon t'man najjon na t'ion nn'an ta Jesucristo tsonjn'aan. Nquii jon conduihin na itye'ntjon jon joo ve nan'ñeen. Yo jñ'oon na tyi'quitso nquii'han' itsiquijndyuhan' juu tsjoon'ñeen Sodoma ndo' Egipto. ⁹Ndo' si'ts'o 'naan ve nan'ñeen, ndye xuee xoncüe ngüendyuuaahan' quii' tsjoon'ñeen. Ndo' nque nn'an tsonnangue na ncüii cüii tsjan condui, ndo' nn'an na ncüii cüii nnon tmaan' na nan'xuan, ndo' nn'an na ncüii cüii nnon jñ'oon na conan'nein yo nin'nn'an na ncüii cüii tyuaa, ve' na njnty'iatohan si'ts'o 'naan nan'ñeen, min tyi'je'ncyahan na nganty'iu nan'ñeen. ¹⁰Ndo' nque nn'an tsonnangue nc'onhan na nein jndyihan na jndë iscüje quioo' t'man'ñeen ve nan'ñeen. Nnan't'maan'han ndo' nnt'ahan naya ntyjehan ng'e conduehan na ve joo nan'ñeen na tyincyahan jñ'oon' Tyo'ts'on, t'man vaa na tonan'cüetë'han nn'an tsonnangue.

¹¹Majo' vi na jndë ndye xuee xoncüe na minndyuuaato si'ts'o 'naan nan'ñeen, ndo' s'aa Tyo'ts'on na tja nnda'hin jndyee na tyincyaaahan' na tando' xcohan. Ndo' quintyjachen sacüentyjee'han. Ndo' tsoñ'en nn'an na jnty'ia na tui na nnda', tyue jndyihan. ¹²Ndo' joo ve nan'ñeen jndyehan ncüii jndye na jndei tic'uaahan' tondye quiñoon'ndue, itsohan':

—Quindyovaho' ntjoohin.

Ndo' joo nn'an na vjehan nan'ñeen, viochen xjen na

cojnty'iahan, teva ntcüe' nan'ñeen quiñoon'ndue quii' chincyu. ¹³Ndo' majuuto xjen'ñeen, jndei jndyi s'ii, ndo' ncüii cüii na nqui nt'aa nn'an na minntyjee'han' quii' tsjoon'ñeen, tyuui'ñ'en ncüiihan'. Ndo' nn'an na m'an juu tsjoon'ñeen, tjë ntyque' minhan. Ndo' nn'an na jnty'ihan', tyue jndyihan. Ta'han na ntcüii'han nquii Tyo'ts'on na m'aan quiñoon'ndue.

¹⁴Juu navi' t'man na jndë ve, jndë tenonhan'. Majo' cje ro ngüentyja navi' t'man na jndë ndye.

Tja' ndu na jndë ntyque'

¹⁵Ndo' juu ángel na jndë ntyque', tja' jon ndu 'naan' jon. Yajo' quityquii' quiñoon'ndue jndei tic'uaa na condinein. Conduehan:

Ndyu na toxen'chen,
nque nn'an na ncüii cüii
tsonnangue totoxenhan
ntyjehan.

Naneihin nquii Tyo'ts'on na conan't'mán',
yo nquii Cristo na conduihin
ntyja 'naan' jon,
joochan ncy'onhan cüenta juu
ts'ian'ñeen.

Ndo' nquii Cristo tyi'jon
quintycüii na itye'ntjon jon
tsoñ'en. ¹⁶Yajo' joo ntcyu
ncho' nenque nn'an na
conintque na minndyuaahan
silla na manin' ts'iaan'
na tonnon Tyo'ts'on,
tyetangiohan, ndo' tqe'
ndö'quitahan nnon tyuaa,
ndo' mantyi tonan't'maan'han
Tyo'ts'on. ¹⁷Jnduehan:

'U' ta Tyo'ts'on na tsoñ'en
najndei na matsixuan', 'U'

m'an' na toxen'chen ndo'
m'an' nanein,
'U' ntyja 'naan' juu najndei na
matsixuan'.

Jo' jndë tye' na matye'ntjon'.
Ncya ya 'u' na nnda' vaa.

¹⁸Nn'an tsonnangue tonan'vjehan
'u',

majo' jndë tentyja xjen na
ntsiv'i'han,
ndo' na ntco'xen' nn'an na jndë
tjë nchu vaa na tonan'tjahan
nnon'.

Ndo' mantyi nque nn'an na
totyentjonhan nnon' na
toninncyahan jñ'oon 'nan'
ntyja nchu vaa 'nan na nguua,
ndyion'han.

Joochan yo nque nn'an na
maquen'han cüenta' na
conan't'maan'han xue',
nque nn'an na tyi'tque ndo'
mantyi joo nn'an na jndë tqe,
yo manin' joo nn'an na
conan'ndaa'hin nn'an na
ninvaa tsonnangue,
nanein jndë tentyja xjen na
ntsityui'han.

¹⁹Yajo' juu vats'on cüentaa'
Tyo'ts'on na m'aanhan'
quiñoon'ndue jnaanhan', ndo'
quityquii'han' tityincyoo' juu iston
na ji'ua tsixuanhan'. Jñ'oon na
sijnda' jon na tyi'je'quitscüe'jndyo
jonhan', jo' vavehan'. Yajo' tota'
ntsuee chon ndo' to'manhan'. S'ii
tyuaa ndo' tycyaa tsan tman.

Juu tsanscu yo quitsoontyia colo ve

12 Yajo' quii' tsjö'ndue
tityincyoo' ncüii jn'aan
t'man na s'aahan' na vacue na
m'aan' n'on nn'an. Jnty'ia ncüii

tsanscu, cüe ndo'cüjioon'hin, cha'vijon na cüe ts'an ndiaa. Minntyjee' juu nacjoo' chi' ndo' corona na ñjon xquen juu chu' ncho've ncjuuhan'. ²Ndo' ñjon jnda juu. Ta' juu na itsixuaa juu na iquiihan'hin na mavaa xjen na ntsingui juu. ³Ndo' quen' cüenta, juu xjen'ñeen tityincyoo' ncüiichen jn'aan t'man tsjö'ndue. Mantyi jnty'ia ncüii quitsoontyia na t'man o' ndo' ve o' cha' colo chon. Vaa ntyque' xquen o' ndo' nqui ndi'ndyee' o'. Ndo' ncüii cüii na ntyque' xquen o' ñjon corona. ⁴Ya na tuein' o' ts'aan o' tsjö'ndue, ncüii cüii na ndye ncjuu na m'an jo', ncüii quixjuu'ñeen tatyjohan', ndo' tju' o' jooohan' tyuaa. Jndë jo' juu quitsoontyia'ñeen, tacüentyjee' o' na tonnon tsanscu'ñeen na mavaa xjen na ntsingui juu, cha' vi na jndë tui jnda juu, maquintyjachen ntquii o' juu yujnt'a'ñeen. ⁵Ndo' juu tsanscu'ñeen, yujnt'a na singui juu, yus'ahin. Juu yujnt'a'ñeen, tsixuan jon na quitye'ntjon jon nn'an ncüii cüii tsonnangue yo jñ'oon najndeih'an', cha'vijon na y'oon jon tsonjnt'ei xjo. Majo' nquii Tyo'ts'on tji' jon juu yujnt'a'ñeen nt'ö tsanscu'ñeen. Tay'oon jonhin najjon na vaa silla na manin' ts'iaan' 'naan' jon. ⁶Ndo' juu tsanscu'ñeen, jnannon jon ncüii joo na tojndë najjon na jndë sijnda' Tyo'ts'on na ntjohin. Jo' m'an nn'an na ntixee'han jon ncüii min vantjo' ve ciento vantjo' ndyenn'an xuee.

⁷Ndë jo' tye' tyia' tsjö'ndue. Nquii Miguel yo ángeles 'naan' jon jnt'ahan tyia' yo juu quitsoontyia'ñeen. Ndo' mantyi

juu quitsoontyia'ñeen yo ángeles na ico'xen juu, jnan'chonhan, jnt'ahan tyia' yo nquii Miguel yo ángeles 'naan' jon. ⁸Majo' juu quitsoon'ñeen yo ángeles 'naan' juu, ta'nan jndë s'aa juu, min tajndë na ntjontyichenhin tsjö'ndue yo ángeles'ñeen. ⁹Ndo' tji'han juu jo', jnan'quiioohanhin nnon tsonnanguechen. Mantyi jnan'cyaaahan ntyje yotyia juu. Xjen na tye' tsoñ'en, itsiquijndyuhan'hin quitsu tque, yutyia ndo' Satanás. Itsivi'nn'an juu nn'an na ninvaa tsonnangue.

¹⁰Jndë jo' jndyi na jndei tic'uaa na conan'nein nn'an na m'an quiñoon'ndue. Ninncüii tjon' jndyeehan, jnduehan: Nquii Tyo'ts'on cüenta jaa, nanein jndë siquindë jon na itsin'man jon ñuan njanhan quii' najndeih na totsixuan juu yutyia tque. Na s'aa jon na nnda', itsi'manhan' juu najndeih na conduihin yo nin'ntyja na ityentjon jon, yo juu na conduihin Cristo. Ee nquehan jndë tji'han juu yutyia tque. Majuu juu naxuee ndo' natsjon na tots'aa juu ts'ian toninncyaa juu jnan ntyjëehë na tonnon Tyo'ts'on. ¹¹Joo nn'an cüentaa' jon jndë tantjonhan juu yutyia yo ntyja 'naan' neoon' nquii Quitsman Chjo na tovantya n'onhan jon, ndo' mantyi yo jñ'oon na totji' jndyoyuhan ndë nn'an nchu vaa na s'aa Tyo'ts'on yo jooohan. Tom'anhan na tanin ngiohan min na jnan'cüje nn'anhin. ¹²Mang'e na nnda', tsoñ'enho' na m'anho' quiñoon'ndue, c'onho' na neinho'. Majo' 'o', nn'an na m'anho' nnon tsonnangue, yo 'o' na m'anho'

ndaandue, nty'ia jndyihó' ee juu yutyia jndë isquioohan'hin na m'anho'. V'ii jndyi juu ng'e nchjii ya juu na jndë tichjo xuee ntyja 'naan' juu.

¹³Ndo' juu quitsoontyia'ñeen, vi na jndë jndyiaa' juu na tjue'hanhin nnon tsonnangue, yajo' tanyja juu toxen' juu tsanscu'ñeen na singui jon yujnt'a na yus'a. ¹⁴Majo' tyincyaa Tyo'ts'on ve ntsquii quichi t'man nnon juu tsanscu'ñeen cha' nndëë nnanva jon na nnonnon jon juu quitsu tqe'ñeen. Yajo' juu tsanscu'ñeen, tja jon ncüii joo ndyuaa najjon ta'nann' an c'oon najjon na ndiquindëë na nts'aa quitsu tqe'ñeen natë'hin. Jo' ntixee' Tyo'ts'on jon ndye chu xoncüe. ¹⁵Ndo' juu quitsu tqe'ñeen, s'aa juu na jndui' ndaa jndye jndyi 'ndyo juu na tanyjahan' toxen' juu tsanscu'ñeen. S'aahan' cha'vijon ncüii jndaahan' cha' ntyja 'naan'han' ngavja tsanscu'ñeen. ¹⁶Majo' nquii tyuaa tejndeihan' juu tsanscu'ñeen na sinueen'han' 'ndyohan', na t'uhan' jndaa'ñeen na jndui'han' 'ndyo juu quitsoontyia'ñeen ¹⁷Mang'e na nnda', juu quitsoontyia'ñeen, tyionhan' na quindyaa' ntyjii juu ntyja 'naan' nquii tsanscu'ñeen. Jndë jo' tja juu, tëquits'aa juu tyia' nacyj tsoñ'en nn'an na conduihan tsjan 'naan' tsanscu'ñeen na conan'quindëhan jñ'oon na tqen Tyo'ts'on na ico'xenhan', ndo' na contjotyenhan ntyja 'naan' jñ'oon na toninncyaa Jesús.

13 Yajo' juu quitsoontyia'ñeen tacüentyjee' juu 'ndyo ndaandue. Ndo' jnty'ia quityquii'

ndaandue, jo' vandui' ncüii quioo'jndyi t'man. Min nqui ndi'ndyee' o' yo ntyque' xquen o'. Ndo' ncüii cüii tsijndyee' o' ñjon ncüii corona. Ndo' cjoo' ncüii cüii xquen o', jndë jndui jñ'oon tsan' na itscüejnaan'han' nquii Tyo'ts'on.

Ve quioo'jndyi t'man na jndui' quii' ndaandue

²Juu quioo'jndyi t'man'ñeen na jnty'ia, itsijonhan' juu o' cha'vijon ncüii quitsian ntji. Majo' ng'ee o' cha'vijon ng'ee oso, ndo' 'ndyo o' cha'vijon 'ndyo líón. Ndo' juu quitsoontyia'ñeen, tyincyaa juu juu najndeí na tsixuan juu nnon quioo'jndyi t'man'ñeen. Mantyi tyincyaa juu na ngüaquityen o' juu silla na manin' ts'iaan' 'naan' juu, ndo' yo nin'juu na t'man conduihin na co'xen juu. ³Ncüii xquen juu quioo'jndyi t'man'ñeen, mioon jndyi tqee'han' ata mavaa xjen na ngue'han', s'aahan' na tyi'je'cüiyahan'. Majo' jndë ntyjaa' najjon na mioon tqee' xquen juu o'. Ndo' tsoñ'en nn'an na ninvaa tsonnangue, vacue tom'aan' n'onhan ntyja 'naan' na mioon jndyi na tqee' juu cho'ñeen, majo' ta'nann' tue' o'. Ndo' tëvee' jndyi ngio nan'ñeen, ndo' tonan'jonhan yo juu quioo'jndyi t'man'ñeen. ⁴Ndo' juu quitsoontyia'ñeen, tonan't'maan' nn'anhin na cha'vijon nquii Tyo'ts'onhin na ngiohan ng'e na jndë tyincyaa juu juu najndeí na tsixuan juu nnon juu quioo' jndyi'ñeen. Mantyi tonan't'maan'han juu quioo'ñeen. Tonduehan ndëë ntyjehan na tanin juu na itsijonhan' na

t'man conduihin cha'xjen nquii quioo'jndyi t'man. Tanin juu na nndëë ntsuehin nacjoo' o'.

⁵Mantyi jnty'ii Tyo'ts'on na vanaan na quitsinin o' jñ'oon tsan' nacjoo' nquii jon yo jñ'oon na icüji' s'a nquii o'. Ndo' jndaa' o' na quits'aa o' nin 'nan na nin'quits'aa juu ncüii venn'an vantjo' ve chi'.

⁶Ndo' juu quioo'jndyi'ñeen, ta' juu na itsinin juu jñ'oon ji vaa nacjoo' nquii Tyo'ts'on ndo' nacjoo' xuee' jon yo nacjoo' quiñoon'ndue najjon na m'aan jon yo nin'tsoñ'en joo na m'an jo'. ⁷Ndo' mantyi jndaa' o' na vanaan na quits'aa juu tyia' nacjo nn'an na conduihan cüentaa' Tyo'ts'on ndo' na ngüantjon o' joohan. Ndo' mantyi jndaa' o' na co'xen juu ncüii ncüii tmaan' tsjan nn'an tsonnangue, yo ncüii cüii nnon nn'an na m'an ncüii ncüii ndyuaa yo ncüii cüii tmaan' nn'an na mañoon jñ'oon na conan'nein ndo' yo nn'an na ncüii cüii tsonnangue. ⁸Tsoñ'en nn'an tsonnangue na tyi'quinan'xuanhan cüentaa' Tyo'ts'on, nnan't'maan'han juu quioo'jndyi t'man'ñeen na cha'vijon nquii Tyo'ts'onhin na ngiohan. Manque nn'an na tajndui ngueehan nnon tson 'naan' juu Quitsman Chjo na jnan'cuee' nn'an. Ee ntyjantyi xjen na tquen Tyo'ts'on tsoñ'en, vaa tson na jndui nguee nn'an na nan'xuanhan na tyi'quintycüii na cota'ndo'han.

⁹Minninchen ts'an na nin'cüaa' ts'on juu, cüa, quindyii juu jñ'oonvahin: ¹⁰Ncüii cüii ts'an na tijnda' na quit'uiivi'han'hin, majnda' na nndui na nnda', ndo' ncüii cüii ts'an na tijnda' na ngue' yo

xjo, mayo xjo ngue' juu. Mang'le na nnda' vaa na itsiquindyii juu jñ'oonva', joo nn'an na conduihan cüentaa' Tyo'ts'on, icanhan' na quinan'quii n'onhan navi' na ngoquenonhan ndo' yo na xoncüee' n'onhan cantyjatyen n'onhan jon.

Quioo'jndyi t'man na jndui' o' quii' tyuaa

¹¹Jndë jo' jnty'ia ncüiichen quioo'jndyi t'man na vandui' o' quii' tyuaa. Juu quioo'ñeen ntyjo ve ndi'ndyee' o' cha'na ndi'ndyee' ncüii quitsman chjo. Majo' sinin o' cha'na itsinin nquii juu quitsoontyia. ¹²Tsoñ'en najndei na totsixuan juu quioo'jndyi t'man na vejndyee, majuntu-yihan' tsixuan juu o' na m'aan juu ntyja 'naan' quioo'jndyi tque t'man'ñeen. Yo najndei'han' its'aa o' na joo nn'an na ninvaa tsonnangue na quinan't'maan'han juu quioo'jndyi tque, majuu quioo'ñeen na mioon jndyi tquee' xquen na jndë jn'man ntcüie'. ¹³Ndo' jndye jndyi nnon ts'ian t'man na tots'aa o' na tyi'je'quindëë nduihan' yo najndei nquii ts'an. Mantyi yo jn'aaan t'man na tots'aahan' na vacue tom'aan' n'on nn'an. Ata s'aa o' na jnty'ia nn'an na jnan chon tsjö'ndue, tyioohan' tyuaa. ¹⁴Ndo' ng'e ntyja 'naan joo ts'ian t'man'ñeen na tots'aa o' na tonnon juu quioo'jndyi t'man na vejndyee, jo' totsivi'nn'an o' joo nn'an tsonnangue. Mantyi t'ua o' ts'ian na quinan'ya nn'an ncüii 'ndyonnon juu quioo'jndyi tque t'man'ñeen na quinan't'maan' nn'anhan' na cha'vijon conduihan' nquii Tyo'ts'on.

Majuuntyi quioo' na mioon jndyi tquee' xquen yo xjo, majo' ninvaa vando' juu. ¹⁵Ndo' vi na jndë jnan'ya nn'an juu 'ndyonnon quioo'jndyi tque t'man'ñeen, juu quioo'jndyi na jndë ve jndaa' o' najndei o' cha' nninncyaa o' na ndëë ncüjahan' jndye ndo' na ntsininhan'. Ndo' minnichen ts'an na tyi'nin'quitsit'maan' juu 'ndyonnon juu quioo'jndyi tque t'man'ñeen, its'aa juu quioo' jndyi na jndë ve na cue' tsan'ñeen. ¹⁶Ndo' mantyi tyincyaaahan' na tsixuan o' na yo najndei'han' ncüii cüii ts'an quiñoon jn'aan nt'ö juu ntyjaya oo tsö'sta juu. Tanin min xe na aa ts'an tyi'tquehin oo min na aa jndë tquehin. Tanin min na aa tyahin oo min na aa jñen'hin. Tanin min xe na aa ts'an na ityentjontyen juu nnon patrón, oo min xe na aa nquii patrón. ¹⁷Ndo' minnichen ts'an na tyi'coñoon jn'aan'ñeenhin, je'quindëë ntsijnda juu oo na njndëë juu 'nan. Juu jn'aan'ñeen tsi'manhan' xuee' juu quioo'jndyi tque t'man oo juu número na tsixuan xuee' o'. ¹⁸Juu jñ'oonva icanhan' na c'oon ts'an na jnda' xquen juu. Ncüii cüii ts'an na ivaa' ts'on juu, cüji' juu cüenta ntyja 'naan' juu número na tsixuan juu quioo'jndyi'ñeen, ee tsi'manhan' xuee' ncüii ts'an. Juu número 'naan' tsan'ñeen ndö vaahan', yon ciento vantjo' ndyenn'an vantjo' yon.

Alabanza xco na cota minchen nn'an

14 Jndë jo' jnty'ia nnon tyo' Sión, jo' ventyjee' juu Quitsman Chjo. Yo nquii jon tojnaan' m'an ncüii tmaan' nn'an na

jndye jndyihan. Tuee' número joo nan'ñeen ncüii ciento min vantjo' venn'an vantjo' nenque minhan. Quitahan, jo' jndë jndui xuee' nquii jon yo xuee' Tye jon. ²Ndo' tondye quiñoon'ndue jndyi na tic'uaa. Juuhan' sionhan' cha'vijon na coquioo jndaa t'man ndo' cha'vijon na jndei co'man ntsuee. Juu jndye'ñeen na jndyi, sionhan' juuhan' cha'na na cotja' nn'an jndye jndyi arpa. ³Joo nan'ñeen minntyjee'han na tonnon juu silla na manin' ts'iaan' na vaquityen nquii Tyo'ts'on yo na tondëë nenque na cota'ndo'ñeen yo joo na conditque. Cotahan ncüii alabanza xco. Ndo' xia'ntyti nque joo nn'an na ncüii ciento min vantjo' venn'an vantjo' nenque min na sijnda Tyo'ts'onhan quityquii' nt'an nn'an tsonnangue, joohan vanaan na nnan'jn'aanhan juu alabanza'ñeen, tanin ncüiichen ts'an. ⁴Joo nanmin' nn'an na tyi'conan'ndaa'hin na nc'onhan yo nanntcu na ve' ndö' ro, tota'ntyjee' nquehan cha' nan'xuanhan ñuan nquii' na tonnon Tyo'ts'on. Co'onan'jonhan yo nquii jon na conduihin Quitsman Chjo minyuuchen na vja jon. Sijnda Tyo'ts'on nan'ñeen quii' nt'an nn'an ndo' tquen jonhan na conduihan nn'an navejndyee cüentaa' nquii jon yo cüentaa' juu Quitsman Chjo. ⁵Nan'ñeen taconan'neinhan jñ'oon quintu. Ndo' min'ncüii nnon taconan'tjahan nnon Tyo'ts'on.

Jñ'oon na coninncyaa ndye ángeles

⁶Jndë jo' jnty'ia ncüiichen ángel. Mantya jon na tondye. Y'oon jon juu jñ'oon naya na tyi'quintycüii na

m'anhán' na nquii Tyo'ts'on sijnda' jonhan' vitjachen na tquen jon tsoñ'en. Incyaa ángel'ñeenhan' ndëë nn'an tsonnangue, mantyi ndëë joo nn'an na ncüüi cüüi tsonnangue, yo joo nn'an na xi'jndui' nnon tsjan, ndo' yo joo nn'an ncüüi cüüi nnon jñ'oon na conan'neinhan. ⁷Jndei sinin jon, itso jon:

—Xia'ntyi nquii Tyo'ts'on cüünjonhin ngioho'.

Quinan't'maan'ho'hin, ee jndë tentyja xjen na ntc'o'xen jon nn'an ntyja 'naan' na conan'tjahan nnon jon. Quinan't'maan'ho'hin na nquii jon na tquen ntjö'ndue yo tsonnanngue yo ndaandue yo nin'ncüüi cüüi joo najjon na m'aan tëndëë ndaa.

⁸Ndo' ncüüichen ángel, tsan na jndë ve, tentyja jon toxen' juu ángel'ñeen. Tso jon:

—Tsjoon t'man Babilonia, jndë tyuui', jndë tyuui'han'. Ntyja 'naan' joo natyia na cont'a nn'an juu tsjoon'ñeen, jndë conan'ndaa'han nn'an na ninvaa tsonnangue. Juu natyia'ñeen tsijonhan' juuhan' cha'vijon vinon na totsc'u jon nn'an na si'ndaa'han'hin, s'aahan' joochan cha'vijon na quindyehan.

⁹Jndë jo' ncüüichen ángel na jndë ndye, tentyja jon na nquen' ve joo ángel'ñeen. Jndei sinin jon, tso jon:

—Minninchen ts'an na ntsit'maan' juu quioo'jndyi tque yo 'ndyonnon o', vi' jndyi ngenon tsan'ñeen. Ndo' majo'ntyi ngenon juu ts'an na ninncyaa na nñoon jn'aan tsö'sta juu oo nt'ö juu ntyja 'naan' juu quioo'ñeen. ¹⁰Ee xe na aa nñoon jn'aanhin, majnda' na nt'uiityen Tyo'ts'onhan, na juuhan' ji vaa

tsixuanhan'. Juu na itsiv'ii matyen jonhan, itsijonhan' juuhan' cha'vijon vinon nquii' na ntsiquitoo' jon vaso yohan' na nts'c'u jonhan' joo nan'ñeen. T'man jndyi navi' na ngenon nan'ñeen na ntcohin quii' chon yo sufre tondëë ángeles cüentaa' jon na ji'ua nan'xuanhan ndo' mantyi na tonnon nquii Quitsman Chjo. ¹¹Quii' chon na ñjon nan'ñeen na cojnty'iahan navi', ninvito cotsava neonhan'. Min naxuee ndo' min natsjon, tyi'je'ncyaaahan' na nta'jndyeehan chjo, jnaan' na tonan't'maan'han juu quioo' jndyi tque'ñeen yo 'ndyonnon o', joochan ndo' mantyi minninchen ts'an na nñoon jn'aan xuee' quioo' jndyi'ñeenhin.

Ndö' vaa jñ'oon na tso nquii ángel'ñeen.

¹²Mangle na nnda' vaa, joo nn'an na conduihan cüentaa' Tyo'ts'on, icanhan' na quita'nguee'han jñ'oon na iquen jon na ico'xenhan', ndo' quintjotyenhan ntyja 'naan' na vantyja n'onhan Jesús, ndo' yo na t'man n'onhan, quinan'quii n'onhan navi' na coquenonhan.

¹³Ndo' jndyi ja ncüüi jndye na jnanhan' toquiñoon'ndue, itsohan' nnön:

—Ndö ro jñ'oon cüji': “Nanein na tonnonchen, joo nn'an na m'anhán ntyja 'naan' ta Jesucristo xjen na ncüjehan, ityio Tyo'ts'on jn'aan nan'ñeen.”

Ndo' nquii Espíritu Santo sintcüe' jon jñ'oon. Itso jon: Mayuu' nnda' ee nta'jndyeehan quiñoon'ndue ng'e na tonan'chonhan quityquii' joo ts'ian na i'ua Tyo'ts'on ndëëhan. Min tyi'co'tsuu' ts'on jon nchu vaa na totyentjonhan nnon jon.

Cont'a ángeles cha'na ts'an na
ityjee juu ntjon na jndë tue'

¹⁴Jndë jo' jnty'ia ndo' na tonnön
tityincyoo' ncüii chincyu quichi'.
Nacjoo'han' vequityen ncüii
cha'vijon ts'an. Xquen jon ñjon
ncüii corona na jndëhan' yo s'on
ijan ndo' nt'ö jon ndyii' ncüii xjo
quix'en na të 'ndyohan'. ¹⁵Jndë
jo' quii' vats'on quiñoon'ndue
najon na m'aan Tyo'ts'on, jo' jndui'
ncüiichen ángel. Juu ángel'ñeen
jndei sixuaa juu nnon nquii jon na
vequityen nacjoo' chincyu'ñeen.
Itso juu:

—Cüa je', cju' xjo quix'en
'nan'. Quityje' ntjonmin', ee jndë
tentyja xjen na nt'uuihan' nque
nn'an tsonnangue tsojnaan' na
conan'tjahan. Itsijonhan' ntyja
'naanhan cha'vijon ntjon na jndë
tman.

¹⁶Ndo' nquii jon na vequityen
nacjoo' juu chincyu'ñeen, tju' jon
xjoo' jon nnon tsonnangue, jo' tyjee
jon ntjon na min jo', juu nan'ñeen,
conduihan' nn'an.

¹⁷Jndë jo' jndui' ncüiichen ángel
quityquii' juu vats'on quiñoon'ndue.
Mantyi y'oon juu ncüii xjo quix'en
na të 'ndyohan'. ¹⁸Ndo' mantyi
jndui' ncüiichen ángel na ivantyjee'
juu chon na ntyjo nnonntyiu quii' juu
vats'on'ñeen. Jndei tic'uaa 'ndyo juu
nnon nquii jon na y'oon xjo'ñeen.
Itso juu:

—Cüa, cju' xjo quix'en 'nan'.
Quityje' n'ein tëndöndyoo' tsjan, joo
nt'öö na ventyjee' nnon tsonnangue,
ee të na chuu'han', jndë jndëehan'.

¹⁹Ndo' ta' juu ángel'ñeen na iju'
jon xjo'ñeen nnon tsonnangue.

Sitjon jon n'ein tëndöndyoo'
tsjan'ñeen, joo nt'öö na ventyjee'
jo'. Ndo' tyion jon të'ñeen nnon
ncüii tsjö' na quijoon yuu na
nndui' ndaa'han'. Ts'ian'ñeen
itsijonhan' juuhan' juu navi'
t'man jndyi na ntquenon nn'an
na itsiv'ii Tyo'ts'onhan. ²⁰Ndyo
tsjooon, jo' m'an joo na tondyuehan
tëndöndyoo' tsjan'ñeen. Ndo' na
tui ts'ian'ñeen, jo' jndui' n'eon
nn'an ata sijonhan' juu neon'ñeen
cha'vijon ncüii jndaa. Njooonhan' ata
tuee'han' frenon jndyue quitso. Ndo'
tycya tanoonhan', tuee' ndye ciento
kilómetros na tjahan'.

Ntyque' navi' t'man na
conan'cyaa ntyque' ángeles

15 Ndo' jnty'ia ncüiichen
jn'aan t'man quiñoon'ndue.
S'aahan' na vacue m'aan' ts'ön
na ndicüaa' ts'önhan'. Jnty'ia
ntyque' ángeles na conan'y'onhan
ntyque' nnon navi' t'man. Jooohan'
nan'xuanhan' navi' na mats'ia, ee
ya na ngüenon na nnduihan', mana
contycüii na itsiv'ii Tyo'ts'on nn'an.

²Mantyi jnty'ia ncüii ndaandue na
sijonhan' juuhan' cha'vijon ndioo
na tjon'han' yo chon. To'ndyohan',
jo' jnty'ia ventyjee' nn'an na jndë
tantjonhan yo juu quioo' jndyi
tque yo 'ndyonnon juu o' ndo' yo
número na tsixuan xuee' o'. Nduue
nan'ñeen, jo' too' arpa na tyincyaa
Tyo'ts'on ndëehan. ³Cotahan
alabanza ntyja 'naan na sin'man
jon ñuaanhan. Juu jñ'oon'ñeen
itsijonhan' juuhan' cha'na juu
jñ'oon na si'man Moisés ndëe nn'an
Israel xjen na totye'ntjon jon nnon
Tyo'ts'on. Mantyi juu alabanza'ñeen

itsit'maan'han' nquii Quitsman
Chjo. Conduehan:

'U' ta Tyo'ts'on, tsoñ'en najndei
condui 'u'.

Joo ts'ian na matsa',
t'man jndyi nan'xuanhan',
ndo' cavee' jndyi ngiöhan'.

'U' condui 'u' na matye'ntjon'
nn'an na ninvaa tsonnangue.

'U' ninnquii'chen matsa'
cha'xjen na chuhan',
tsoñ'en ntyja 'nan' conduihan'
na mayuu'.

⁴'U' ta, ta'nan ts'an c'oon na
tyi'ncyaa' juu 'u', tsoñ'en
nn'an nnan't'maan'han xue'.
Ee xia'ntyi ncu' condui 'u' ñuan
nquii'.

Nn'an ncüii cüii tsonnangue
nninncyohan na
nnan't'maan'han 'u',
ee ndëë tsoñ'en nn'an
covityincyoo' na matsa'
cha'xjen na chuhan'.

Ndö' vaa jñ'oon na ta nan'ñeen.

⁵Vi jndë na tenon nan'min', yajo'
jnty'ia na jndë vanaan quityquii'
juu vats'on quiñoon'ndue na
quiñoon'ntyichen najjon na m'aan
nquii Tyo'ts'on. Majuuhan' yuu
na tonan've nn'an Israel ntjö' na
jndui joo nqui jñ'oon na ico'xenhan'
xjen na tonan'y'onhan juu vats'on
ndiaa. ⁶Quityquii' juu vats'on'ñeen
jndui' ntyque' ángeles'ñeen.
Conan'chohan ntyque' nnon
navi' t'man na ntquenon nn'an.
Joo ángeles'ñeen cüehan ndiaa
ntju' na jndëhan' yo tsan lino
quichi' jndyi. Ndo' ndi'ndyahan
tyen ncüii 'nan na jndëhan' yo
s'on ijan. ⁷Ndo' ncüii joo na
nenque na cota'ndo'ñeen, ndëë

joo ángeles'ñeen tyincyaa jon
ntyque' xio na jndëhan' yo s'on
ijan. Ngio'ñeen too'chenhan' na
ñjon navi' t'man na ntquenon nn'an
tsonnangue ng'e nquii Tyo'ts'on na
ninnquii'chen vando' jon, itsiv'ii
matyen jonhan. ⁸Ndo' juu vats'on
najjon na m'aan jon, siquitoo'han'
juuhan' yo neon ntyja 'naan' na
quixuee jndyi na condui nquii jon
yo na taquintyja najndei na tsixuan
jon. Ndo' ata xjen na jndë tenon
joo na ntyque' navi' t'man'ñeen na
conan'cho joo ntyque' ángeles'ñeen,
tanin juu na nndëë ngaquee' najjon
na m'aan Tyo'ts'on.

Ntyque' ngio na too'han' ñjon
juu na v'ii jndyi Tyo'ts'on

16 Ndo' jndyi ja na jndei
itsinin Tyo'ts'on quityquii'
vats'on quiñoon'ndue. Tso jon ndëë
joo ntyque' ángeles'ñeen:

—Joo ntyque' ngio na choho'
na t'man vaa na matsiv'i
nn'an tsonnangue, c'oho' na
quitsanan'cüetanho'han' jo'.

²Ndo' juu ángel navejndyee tja
jon, ndo' xio 'naan' jon na ñjon
navi', tatscüetan jonhan' nnon
tsonnangue. Ndo' na nnda', joo
nn'an na ñoon jn'aaan 'naan' juu
quioo'jndyi tque'ñeen oo nn'an na
tonan't'maan'han 'ndyonnon o', joo
nan'ñeen, jnan' ntyje'han. Tsojnaan'
ntyje'ñeen, mioon jndyi toquiihan'hin.

³Ndo' juu ángel na jndë ve, xio
'naan' jon na ñjon navi', tatscüetan
jonhan' nnon ndaandue, ndo'
ndaandue'ñeen scüequenhan'
cha'vijon tyoncüe neon'. Ndo'
tsoñ'en na cota'ndo' quityquii'
ndaandue'ñeen, tjëhan.

⁴Ndo' juu ángel na jndë ndye, xio 'naan' jon na ñjon navi', mantyi tatscüetan jonhan' nacjo ndaa jndaa yo tsoñ'en joo najjon na m'aan tëndëë ndaa. Ndo' ndaa'ñeen, scüaquenhan' neon'han'. ⁵Ndo' jndyi na itsinin juu ángel na tsixuan juu na ivantyjee' juu ndaa. Itso juu nnon Tyo'ts'on:

—'U' ta Tyo'ts'on, condui 'u' ñuan nquii'. 'U' m'an' ndo' m'an'. Vitjachen na ngitye' tsoñ'en, mancüiixjen m'an'. 'U' matsa' cha'xjen na chuhan' ndo' ng'e na conan'tja nn'an nnon', jo' na maco'xen'han yo joo nanvi'min'.

⁶Ee nque nn'an na tji'han cüenta', yo joo nn'an na tonan'neinhan jñ'oon na tots'i'man' ndëëhan ntyja nchu vaa 'nan na nguaa, jndë jnan'cüje nn'anhin. Ndo' na nnda' tont'ahin yo nan'ñeen, nanein mancy'a' n'leon nn'an na covehinhan'. Cuaa nquii ee chuhan' na nnda' quitjonhan. Nnda' tso ángel'ñeen.

⁷Ndo' nquii ángel na iquen cüenta chon na ntyjo nnonntyiu, jndyi na itsinin jon. Tso jon:

—'U' ta Tyo'ts'on na matye'ntjon' na taquintyja najndei na condui 'u' ntyja 'naan' na mayuu' ndo' yo na chuhan' na maco'xen' nn'an ng'e na conan'tjahin nnon'.

⁸Jndë jo' juu ángel na jndë ninque, xio 'naan' jon na ñjon navi', tatscüetan jonhan' nnon ndo'cüjioon'. Ndo' ng'e na nnda', s'aahan' na jmin'ntyichen ndo'cüjioon' na iscohan' nn'an.

⁹Ata siquineinhan'hin. Majo' min na nnda', tyi'quintcüe' n'onhan min tyí'quinan't'maan'han jon.

Majndeichen totji'han jñ'oon ntjein, jñ'oon tsan', nacjoo' xuee' nquii jon na vaa najndei jon na tyi'nt'uii navi'min'han.

¹⁰Jndë jo' juu ángel na jndë 'on, xio 'naan' jon na ñjon navi', tatscüetan jonhan' nacjoo' silla na manin' ts'iaan' najjon na vequityen nquii quioo'jndyi tque'ñeen. Ndo' sijaanhan' ninvaañ'en najjon na iquen jon xjen. Ndo' joo nan'ñeen totquiihan ndahan ng'e na vi' jndyi na coquenonhan. ¹¹Majo' min na nnda', ta'nan ntcüe' n'onhan 'nan natyia na cont'ahan. Ndo' jnaan' joo ntyje'ñeen yo na iquii jndyihan'hin, jo' totji'ntyichenhan jñ'oon tsan' cjoo' nquii Tyo'ts'on na m'aan jon quiñoon'ndue.

¹²Jndë jo' juu ángel na jndë yon, xio 'naan' jon na ñjon navi', tatscüetan jonhan' nacjoo' juu jndaa t'man Eufrates. Mana iscanhan' juu jndaa'ñeen. Nnda' tui cha' joo nn'an na cotoxenhan nn'an ndyuaa tontyja na ndyova ndo'cüjioon', ndëë ngüet'iohinhan'.

¹³Ndo' jnty'ia ndye jndyetyia. Cüiihan' jndui' 'ndyo juu quitsoontyia. Ncüiichenhan' jndui' 'ndyo juu quioo'jndyi tque, ndo' ncüiichenhan' jndui' 'ndyo juu tsan na incyaa jñ'oon quintu ntyja 'naan' nchu vaa 'nan na nguaa. Itsijonhan' joo espíritu'ñeen cha'vijon quinda.

¹⁴Joo jndyetyia'ñeen conduihan' yotyia na condëë cont'ahan jn'aan t'man. Cotsanan'ndyoo'han na m'an nque nn'an na conditquehin na cotoxenhan nn'an na ninvaañ'en tsonnangue. Nquii Tyo'ts'on na tsoñ'en najndei na conduihin, nguuaa ncüii xuee na taquintyja

na t'manhan' ntyja 'naan' jon. Joo jndyetyia'ñeen conan'ncüiihan nan'ñeen na nt'ahan tyia' cjoo' jon.

¹⁵Ndo' jndyi na tso nquii Jesucristo: “Quitquenho' cüenta, ninjonto ncüjënön na m'anho' cha' na its'aa tsanch'uee. Neiin' jndyi juu ts'an na m'aan chenjnaan' juu xjen'ñeen na ivantyjee' ya juu ndiaa' juu. Ee xe na aa nndui' ndiaa' juu, nc'oon juu na jnaan' juu na cojnty'ia nn'an na ninquisihin.”

¹⁶Yajo' joo ndye espíritu'ñeen, jnan'ncüiihan nque nn'an na cotoxenhan nn'an ncüii cüii tsonnangue ncüii joo na yo jñ'oon hebreo jndyuhan' Armagedón.

¹⁷Jndë jo', juu ángel na jndë ntyque', xio 'naan' jon na ñjon navi', tatscüetan jonhan' nacjoo' jndye. Ndo' nquii Tyo'ts'on na vequityen jon silla na manin' ts'iaan' quityquii' vats'on quiñoon'ndue, jndei tic'uaa na sinin jon. Tso jon:

—Jndë siquindëhan' tsoñ'en.

¹⁸Ndo' cota' chon ntsuee ndo' chen to'manhan', c'uaa jndyi s'aahan' ndo' jndei jndyi s'ii. Ntyjantyi xjen na m'an nn'an nnon tsonnangue, min'jon tacots'ii cha'xjen na s'ii juu xjen'ñeen.

¹⁹Ndo' ng'e na nnda' tui, juu tsjoon t'man tji'han' ndye tan'han' na tiuuhan'. Ndo' joo njoon na m'aan xi'jndio tsonnangue, tyuui'han'. Majo' tañjooon' ts'on Tyo'ts'on nn'an tsjoon t'man Babilonia. Ndo' s'aa jon na joo nan'ñeen cüeñ'enhan juu vinon na ñjon vaso 'naan' jon ntyja 'naan' na t'man vaa na itsiv'ii jonhan. ²⁰Ndo' ncüii cüii tyuaa chjo na m'aan ndaandue xi'jndiohan', tsuhan'. Ndo' tsoñ'en

ntyoy tyuui'han'. ²¹Ndo' totsjö'ndue jnan tsan t'man na tycyaahan' cjo nn'an. Joo tsan'ñeen, tenon venn'an kilos xjen na ja na ncüiihan'. Ndo' jnaan' na tycyaahan' nacjohan, jo' tonan'neinhan jñ'oon tsan' cjoo' nquii Tyo'ts'on, ee juu navi'ñeen ji vaa jndyihan'.

It'uiivi'han' tsanscuntjaa'
na ji vaa its'aa

17 Ndo' ncüii joo na ntyque' ángeles'ñeen na tonan'chohan ntyque' xio'ñeen, tyjee'non jon na m'an. Tso jon nnön:

—Cja yo ja ndo' ntsi'man nnon' na nt'uiivi' Tyo'ts'on joo nn'an na m'anhan tsjoon t'man na vequityenhan' najjon na jndye ndaa m'an. Itsijonhan' juu tsjoon'ñeen cha'vijon ncüii tsanscuntjaa' na ji vaa jndyi its'aa juu. ²Cha'xjen nque nn'an na ve' ndö ro m'anhan yo ncüii tsanscuntjaa', mannda' vaa itsijonhan' na conan'ntjein nanm'ann'ian t'man tsonnangue yo na conan'jonhan yo juu tsjoon t'man'ñeen. Cotsantjahan tsoñ'en nnon jnan na cotquenhan cüenta na cont'a joo nn'an tsjoon'ñeen. Nque nn'an na ninvaa tsonnangue na conan'jonhan yo 'nan natyia jndyi na tsixuan juu tsjoon'ñeen, its'aahan' na cha'vijon na jndë jndyehan na tëhin vinon.

³Yajo' quityquii' juu na tityincyoo' nnön, yo ntyja 'naan' nquii Espíritu, tay'oon juu ángel'ñeen ja ncüii joo najjon na tann'an c'oon, jo' jnty'ia ncüii tsanscu na ntjo juu ncüii quioo' jndyi na ve o'. Ninvaa o' chuu' jñ'oon tsan' na

conan'cüejnaan'han' Tyo'ts'on.
 Juu cho'ñeen min ntyque' xquen
 o' ndo' nqui ndi'ndyee' o'. ⁴Juu
 tsanscu'ñeen je', cüe juu ndiaa colo
 venton yo colo ve, ndo' tycüi'hin yo
 s'on ijan yo jndye nnon të' ntjö' na
 njon jndyihan', yo të' perlas. Nt'ö
 juu ndyil' ncüii vaso na jndëhan' yo
 s'on ijan. Too'chen juu vaso'ñeen na
 ñjon 'nan ty'a vaa yo na ve' ndö' ro
 m'aan juu yo nn'an. ⁵Ndo' tsö'sta
 juu tsanscu'ñeen, jo' jndui jñ'oon na
 tyi'quitso nquii'han' ntyja nchu vaa
 na tsixuan juu. Ndö vaa na itsohan':
 “Ndö juu tsjoon t'man Babilonia.
 Juu tsjoon'ñeen conduihan' ndyee
 nanntcuntjaa' ndo' mantyi x'ee
 tsoñ'en nnon 'nan na ji vaa na
 condui nnon tsonnangue.” ⁶Ndo'
 tqüen cüenta na itsijonhan' juu
 tsanscu'ñeen cha'vijon ncüii
 tsanquindy jnaan' na jndye jndyi
 nn'an cüentaa' Tyo'ts'on na totscüje
 juuhin ndo' mantyi nque nn'an na
 totji' jndyoyuhan ntyja 'naan' Jesús.

Ya na jnty'iahin, t'man vaa na
 vacue m'aan' ts'ön. ⁷Ndo' ta'xee'
 ángel'ñeen nnön:

—¿Ndu na vacue m'aan' tson'?
 Ja ntsi'man nnon' ntyja 'naan' juu
 jñ'oon na vanty'iu m'aanhan' na
 tsixuan tsanscuva' yo ntyja 'naan'
 juu quioo'jndyi na ntjo juu na
 min ntyque' xquen o' ndo' nqui
 ndi'ndyee' o'. ⁸Juu quioo'jndyi'ñeen
 na jndyia', nintovando' o' ndo'
 naneinhin tyi'cüando' o', majo'
 ngüentyja xjen na nndui' nnda' o'
 quii' tsë'tsjoon na tayuu ntycüii na
 njoonhan', ndo' ncju' Tyo'ts'on juu
 o' najjon na cotsu ñuaan nn'an. Ee
 ntyjanty' xjen na tui tsonnangue,
 vaa tson na jndui nque nn'an na

nan'xuanhan na tyi'quintycüii na
 cota'ndo' ñuaanhan. Majo' nque
 nn'an na tacondui ngeuehan nnon
 juu tson'ñeen, nts'aahan' vacue
 nc'oon n'onhin na ndicüaa' n'onhan
 na njnty'iahan quioo'jndyi'ñeen
 na tom'aan o' ndyu na toxen'chen,
 ndo' tyi'cüando' 'o' nanein, majo'
 nnintyincyoo' nnda' o'.

⁹“Jñ'oonva' icanhan' na c'oon
 ts'an na jnda' xquen juu. Joo
 ntyque' xquen juu quioo' jndyi'ñeen,
 tsi'manhan' ntyque' ntyo' najjon
 na vequityen juu na conduihin
 tsanscu'ñeen. Ndo' mantyi
 tsi'manhan' ntyque' rey na cotoxen.
¹⁰On nan'ñeen yo na ijndei'han'
 tji'han'hin na cotoxenhan, ncüiihan
 ninvaa na ico'xen jon, ndo'
 ncüiiichenhin xejnda nc'oon jon.
 Majo' ya na nc'oon jon, tyi'jndye
 xjen na ntc'o'xen jon. ¹¹Ndo' juu
 quioo'jndyi'ñeen na tovando'
 o' ndyu na toxen'chen, majo'
 tyi'cüando' o' nanein, juu o' condui
 ncüiiichen ts'an na condë nen na
 co'xen ndo' mantyi conduihin ncüii
 joo na ntyque' joo nan'ñeen. Majo'
 ncju' Tyo'ts'on juu najjon na cotsu
 ñuaan nn'an.

¹²“Ndo' joo nqui ndi'ndye
 na jndyia' na ntyjo xquen o',
 conduihan' nqui nn'an na ndëcya
 na ngüentyja xjen na ngotoxehan
 nn'an. Majo' tojnaan' ncy'onhan
 cüenta na ntoxehan nn'an yo juu
 quioo'jndyi'ñeen, majo' tyi'vio xjen,
 nin'ncüii hora. ¹³Joo nqui nan'ñeen
 ninncüii nnon 'nan conan'jnda'han.
 Tsoñ'en juu najndei na conduihan
 na m'anhan ts'ian, nninncyahinhan'
 nnon nquii quioo'jndyi'ñeen.

¹⁴Ndo' joo nqui nan'ñeen yo nquii

na matsjö, juu navi' t'man na ntquenonhan, mantyi nt'uuihan' 'o'
⁵Ee ata quiñoon'nduechen jndë taquinto' jnanhan, ndo' vañjoo' ts'ön tsoñ'en natyia na jndë cont'ahan. ⁶Jo' quityionho' joo nn'an tsjooñ'ñeen cha'xjen na tyincyahan na tjon nn'an. Ve jnda ncyaho' na quitjon joo nan'ñeen cha'xjen na tont'ahan yo nn'an. Quii' vaso na concya nan'ñeen na cove nn'an, quinan'tjon'ho' 'nan na ncüehan na ve vee' jnda na v'iichenhan!. ⁷Ntyjantyi na tont'a nan'ñeen na tondit'maan'hin, ndo' cha'xjen na taquintyja na ya tom'anhan min tyi'quint'a nquehan xjen, mannda' ro quint'aho' na quii jndyihan'hin yo na quitsi'ndaa'han' ngiohan. Ee jnan'tiu nan'ñeen cha'xjen na itsitiu ts'an quii' ts'on juu: Ndö mavaquityën, condui ja tsanscu na macoxën, tyic'ön na itsi'ndaa'han' ntyji cha'na ncüii tsanscu na jndë tue' saa'. Tyi'je'quits'aahan' na ntsit'ioohan' ja na ncüje ntsinda. ⁸Mang'e na nnda' na itsiscuhin, jo' na ninncüii xuee nt'uui joo navi'ñeenhin, ncüje ntsinda juu ndo' ntsit'ioohan'hin. Ndo' jndo' t'man nt'uuihan'hin, ndo' ntcohin yo chon, ng'e nquii Tyo'ts'on na ico'xen jon jnaan' juu, tëquintyja najndeidei conduihin.

⁹Ndo' nque nn'an na taquintyja na t'man conduihan na cotoxenhan nn'an tsonnangue, mantyi ve' ndö' ro tom'anhan yo juu na conduihin tsanscu'ñeen. Mantyi tonan'jonhan yohin yo juu na tëquintyja na ya tovam'aan jon. Xjen na njnty'iahan na cotsava neon na coco juu tsjooñ'ñeen, nndyueehan ndo'

nnan'chjoo' jndyihan' n'onhan.

¹⁰Tcyä ngüentyjee'han ng'e m'anhan na coquityuehan xe juu navi' t'man na iquenon juu, mantyi aa na nnt'uuihan' joohan. Nnan'xuaahan, nnduehan:
 —'U' tsjooñ'ñeen Babilonia, ay, ay, ji vaa jndyi maquenoon!. 'U' na t'man jndyi najndeidei na totsixuan'. Taxjen jndye jndë tyjee' na it'uuihan' 'u'.

Mannda' ro jñ'oon na nnan'xuaahan.

¹¹Ndo' mantyi nque nn'an tsonnangue na cont'ahin jnda s'on, nndyueehan ndo' ntsi'ndaa'han' ngiohan ntyja 'naan' juu tsjooñ'ñeen. Nnt'ahan na nnda' ng'e tanin ncüiichen ts'an na ntsijnda joo quichu t'man na condëehan. ¹²Quichu s'on ijan, yo s'on xuee, ntjö' na njon jndyihan', ndo' yo të' perlas. Quichu ndiaa lino na tëquintyja na yahan' yo ndiaa seda, yo ndiaa colo venton yo ndiaa ve. Yo ncüii cüii nnon quichu n'oon na quichi, yo 'nan na jndëhan' yo tsi' ndyö elefante, yo 'nan na jndëhan' yo n'oon na njon jndyihan', yo 'nan na jndëhan' yo s'on ve, yo xjo hierro, ndo' yo tsjö' mármol, ¹³Quichu ntcüia canela yo jndye nnon 'nan na quichi, ndo' yo su, yo ntsue n'oon mirra ndo' yo ndaa quichi, ndo' yo quichu vinon, ndo' yo aceite, ndo' yo quichu jndë tyoo' na yantyichen, ndo' yo quichu ntquen trigo. Yo quichu quitsondye yo quinman, quitso yo carreta na contyja joo o' ndo' yo quichu nn'an na condëehan na ntye'ntjontyen nan'ñeen ndëë nn'an na juu ts'ian'ñeen itsijonhan' juuhan' na

cha'vijon condëehan ñuaan nque nn'an. ¹⁴Joo nan'ñeen na cont'ahin jnda s'on, nnduehan nnon juu tsjoon'ñeen:

—Tsoñ'en të na taquintya na ya jndyihan' na nt'ue jndyi tson' na cuenhan', tsoñ'en 'nan na toqui' na tëquintya na yahan', jndë ti'ndaa'han'.

Ndo' mantyi tsoñ'en 'nan na njon jndyi na totsitycüi' 'u', tajon jnda na nguaa nnda'han' nt'ö'.

Nnda' ro jñ'oon na jndue nan'ñeen.

¹⁵Ndo' nque nan'ñeen na cont'ahin jnda s'on yo nan'min', jndë tityahin na tondëehan joohan' ndëë nn'an juu tsjon'ñeen, tycya ngüentyjee'han ng'e mantyi ncyaaahan juu navi' t'man na coquenon nn'an juu tsjoon'ñeen. Ndyueehan ndo' nnan'xuaahan na ntsichjoo' jndyihan' n'onhan. ¹⁶Ndo' mantyi nnduehan:

—'U' tsjoon t'man, ay, ay, ji vaa jndyi matjon!. Totsijonhan' 'u' cha'vijon ncüii tsanscu na tocüe jon ndiaa lino na yantyichen. Tocüe' ndiaa colo venton yo ndiaa colo ve. Totsintycüi' 'u' yo s'on ijan yo të' perlas yo ntjö' na njon jndyi. ¹⁷Majo' ninvitan' xjen jndë tsu tsoñ'en 'nan na s'aahan' na tya jndyi 'u'.

Nnda' vaa jñ'oon na nndue nan'ñeen ndëë nn'an juu tsjoon'ñeen.

Ndo' cüii cüii nn'an na conan'chohan nt'aandaa, yo tsoñ'en nn'an na ñjonhinhan', yo nanntjon cüentahan', yo nin'tsoñ'en nn'an na cota'ntjon ntyja 'naanhan', tycya tentyjee'han. ¹⁸Ndo' viochen xjen

na cojnty'iahan neon na coco juu tsjoon'ñeen, tonan'xuaahan, tonduehan:

—Min'ncüii tsjoon tacovaahan' cha'na juu tsjoon t'manvahn.

Ndö' ro jñ'oon na jndue nan'ñeen. ¹⁹Totyiohan ts'ojndë nquenhan cha' quitsi'manhan' na itsi'ndaa'han' ngiohan. Totyueehan na chjoo' n'onhan. Tonan'xuaahan, tonduehan:

—Joo nn'an tsjoon t'man, ay, ay, vi' jndyi coquenonhan. Ng'e na tya jndyi nn'an tsjoonvahn, jo' tsoñ'en jaa na cotantjön yo nt'aandaa, mantyi s'aahan' na titya jaa ntyja 'naan nque nn'an juu tsjoon'ñeen. Majo' ninvitan' xjen jndë tsuñ'en ntyja 'naan'han'.

Ndö' vaa jñ'oon na jnan'xuaa nan'ñeen.

²⁰Ndo' mantyi jndyi ja ncüiichen jñ'oon na itsohan': 'O' na m'anho' quiñoon'ndue, yo 'o' na conduiho' cüentaa' nquii Tyo'ts'on, yo 'o' nn'an na t'ua Jesucristo ts'ian ndëëho' na cotsancyaho' jñ'oon naya 'naan' Tyo'ts'on, yo nin'o' na toninncyaho' jñ'oon' jon ntyja nchu vaa 'nan na nguaa, cüineiin' n'onho', ee xeng'e nquii Tyo'ts'on jndë it'uiivi' jon joo nn'an tsjoon'ñeen, jndë sijnda' jon jñ'oon 'naanho' cha'xjen na chuhan'.

Nnda' vaa jñ'oon na jndyi.

²¹Jndë jo' jnty'ia ncüii ángel na m'aan jndyi najndei jon. Sue jon ncüii tsjö' t'man na itsijonhan' juuhan' cha'vijon tosu t'man na cotua. Tju' jonhan' quityquii' ndaandue. Tso jon:

—Juu tsjoon t'man Babilonia, mannda' vaa itsijonhan' ntyja

'naan'han!. Cha'xjen na tju' tsjö'va,
min taje'cüityincyoo' nnda'han'.

²²Quii' tsjoon 'naanho' taje'cüic'uaa
nnda' na icüja' ts'an arpa, oo tsman,
oo ndu. Min'ncüii ts'an taje'c'oon
tsjoonho' na nts'aa ncüii nnon ts'ian,
min taje'cüic'uaa nnda' na cotua yo
tosu t'man. ²³Tajon jnda na nninxuee
nnda' chon lámpara quii' tsjoonho'.
Ndo' min taxe'cüic'uaa nnda' jo' na
conint'maan' na cotonco nn'an. Nn'an
tsjoonho' na tont'ahan jnda s'on,
tom'anhan na t'man tonduihan quii'
nt'an nn'an tsonnangue. Ndo' joo
ts'ian quindua' na tont'aho', yo juuhan'
tonan'vi'nn'anho' nn'an na ninvaa
tsonnangue. Ndö' vaa itsiquindy
jñ'oon na sinin juu ángel'ñeen.

²⁴Ee joo nn'an tsjoon'ñeen,
jnan'cüjehan nn'an na toninn'cya
jñ'oon' Tyo'ts'on nchu vaa 'nan na
nguaa, ndo' mantyi yo nn'an na
conduihan cüentaa' jon. Nque nn'an
tsjoon'ñeen, nnt'uuihan'hin ntyja
'naan tsoñ'en nn'an na vantyja
n'on Cristo na jnan'cüje nn'an
tsonnanguehan.

**Joo na m'an quiñoon'ndue,
conan't'maan'hin**

19 Jndë na tenon nan'min',
jndyi na jndei tic'uaa
quiñoon'ndue cha'vijon jndyee ncüii
tmaan' t'man nn'an. Jnduehan:

Cüit'maan' Tyo'ts'on,
conduihin na itsin'man jon ñuan
njanhan.

Nquii jon tsixuan jon na
conan'vë xuee' jon.

Xia'ntyti nquii jon taquintyja
najndei conduihin.

²Ico'xen jon nn'an ntyja 'naan'
na conan'tjahan cha'xjen na

chuhan' ndo' yo jñ'oon na
mayuu'.

Nanein jndë t'uuiyten jon juu
tsanscuntjaa'ñeen na t'man
vaa na totsijtjahn.

Nquii juu na jndë tots'i'ndaa' juu
nn'an tsonnangue yo ts'ian
'naan' juu natyia jndyihan'.

Ndo' nanein its'aa Tyo'ts'on
yohin cha'xjen na totscüje juu
joo nn'an na totye'ntjonhan
nnon jon, mannda' vaa
quit'uuihan'hin na quityion
juuhan'.

³Ndo' ncüiichen jon jnduehan:
Cüit'maan' nquii ta Tyo'ts'on.
Tyi'caminntyjee' na cotsava
neon na coco juu tsjoon'ñeen.

⁴Ndo' joo ntcyu ncho' nenque
nn'an na conintque yo nin'joo
nenque na cota'ndo'ñeen,
tyetangiohan tonnon nquii jon
na vequityen jon silla na manin'
ts'iaa'ñeen. Jnan't'maan'han jon,
jnduehan:

—Quindui na nnda'. Cüit'maan'
nquii ta Tyo'ts'on.

⁵Ndo' tonnon juu silla'ñeen
tic'uaa jndyee' ncüii na itso:

Tsoñ'enho' na cotyentjonho'
nnon Tyo'ts'on,
quinan't'maan'ho'hin.

Tsoñ'enho' na njon jndyihin
ngioho',

'o' na tyi'tqueho',

ndo' 'o' na tqueho',

quinan't'maan'ho' nquii jon.

Nguee na ngoco nquii Quitsman Chjo

⁶Ndo' jndyi ncüii na itsijonhan'
cha'na conan'nein ncüii tmaan'
nn'an, cha'vijon na c'uaa yuu na
coquioo ndaa jndaa t'man ndo'

cha'vijon na jndei co'man ntsuee.
Jnduehan:

Cüit'maan' nquii ta Tyo'ts'on. Ee juu jon conduihin Tyo'ts'on ntyja njanhan, ndo' nquii jon taquintyja najndei na conduihin. Jndë tye' na ico'xen jon.

⁷ Cüa, c'ön na nën, tyi'nc'ön na chjoo' nn'ön. Quinan't'maan' jaa nquii jon, ee jndë tentyja xjen na ngoco nquii jon na conduihin Quitsman Chjo.

Ee nquii juu na conduihin scuu' jon jndë sijnda' juu.

⁸ Cüe juu ndiaa lino na ya jndyihan' na quixueehan' ndo' ntju' jndyihan'.

Juu ndiaa lino'ñeen tsi'manhan' joo tsi'ian na cont'a nn'an na conduihan cüentaa' Tyo'ts'on na totsam'anhan cha'xjen na chuhan'.

⁹ Ndo' itso ángel'ñeen nnön:

—Joo jñ'oon na matsjö nnon', cüji'han': “Nque nn'an na iqueen' Tyo'ts'on na quinan'jonhan na ngoco nquii Quitsman Chjo, nein jndyihan.”

Ndo' mantyi tsontyichen ángel'ñeen nnön:

—Jñ'oonmin' conduihan' jñ'oon na mayuu' na itsinin nquii Tyo'ts'on.”

¹⁰ Ndo' tēco'xtyē tong'ee juu ángel'ñeen na ntsit'man'hin. Majo' tso jon nnön:

—Tyi'ntsa' na nnda', ee mantyi nnon nquii Tyo'ts'on matye'ntjōn cha'xjen ncu', 'u' ndo' mantyi nque nty'iu' na contjotyenhan yo jñ'oon na toninncyaa Jesús. Xia'ntyti nquii Tyo'ts'on quitsit'man'.

Ee juu jñ'oon ntyja 'naan' Jesús conduihan' jñ'oon na totsijnda'han'

nquen joo nn'an na toninncyahin jñ'oon ntyja 'naan' nchu vaa na nguaa.

Ts'an na ntjo quiso quichi'

¹¹ Ndo' jnty'ia na vanaan quiñoon'ndue ndo' tityincyoo' ncüii quiso quichi'. Ndo' nquii jon na ntjo o', itsiquijndyuhan'hin nquii jon na ivanguee' jon ndo' mantyi na conduihin jñ'oon na mayuu'. Nque nn'an na conan'tjahan na tonnon Tyo'ts'on, ico'xen jonhan cha'xjen na chuhan', ndo' mantyi its'aa jon tyia' yo nque nn'an na conan'vehan nacjoo' jon. ¹² Xuee tēnnon jon cha'xjen tsachon ndo' jndye corona na ñjon xquen jon. Vaa ncüii xuee' jon na jnduihan' na xia'ntyti nquii jon ntyjii nchu vaa tsi'manhan'. ¹³ Cüe jon ncüii ndiaa tco na tcoo' neon'han'. Ndo' xuee' jon na cotajn'aaan nn'an jon, jo' jñ'oon' Tyo'ts'on. ¹⁴ Ndo' nque na conduihan sondaro quiñoon'ndue tentyjahan toxen' jon, tantjohan quitso quichi'. Cüehan ndiaa lino ya, na quichi'han' ndo' na ntju'han'. ¹⁵ Quui' 'ndyo jon condui' ncüii xjo na tē jndyihan', yo juuhan' its'aavi' jon nn'an tsonnangue. Ntco'xen jonhan yo najndei'han'. Cha'xjen na condyue nn'an tēndōndyoo' tsjan cha' cüji'han' ndaa'han', mannda' ro itsijonhan' na nts'aa jon yo nn'an na tyi'nin'quitjue'cjehan ntyja 'naan' jon. Ee nquii Tyo'ts'on na taquintyja najndei conduihin, ntyjantyti xjen na itsiv'ii jndyi jon nn'an, mannda' vaa itsijonhan' na nts'aa jon na quit'uiivi'han' joo nan'ñeen. ¹⁶ Ndo' cjoo' ndiaa' jon yo cjoo' tcüii' jon, jo' jndë jndui xuee' jon na itsohan':

“Ncö condui tsan na taquintya na coxen tsoñ'en nn'an na cotoxen. Tëquintya na t'man condui ja ndëë tsoñ'en nn'an na t'man condui.”

¹⁷Jndë jo', jnty'ia ncüii ángel na minntyjee' jon nnon ndo'cüjioon'. Jndei itsixuaa jon ndëë quintsa na ma'ntyja o' tsjõ'ndue. Itso jon:

—Ncyoho', cancüiho' na ntquiiho' jndye nnon si' na itsijnda' Tyo'ts'on cüentaho'. ¹⁸Ncyoho' na ntquiiho' si'ts'o 'naa' nn'an na taquintya na t'man conduihan na cotoxenhan, yo si'ts'o 'naa' nn'an na t'man condui na cotquenhan xjen sondaro, yo si'ts'o 'naa' nn'an na taxjen vaa m'aan jndyi na jndëhan. Ndo' yo si'ts'o 'naa' quitso yo nque nn'an na tantjohan joo o', si'ts'o 'naa' nn'an na cotye'ntjontyen ndo' mantyi yo nn'an na m'anhan xjen 'naa' nquehan. Nn'an na quijndë ndo' mantyi nn'an na jndë tque.

¹⁹Ndo' jnty'ia juu quioo'jndyi tque'ñeen yo joo nn'an na taquintya na cotoxenhan nn'an tsonnangue ndo' yo nin'sondaro 'naanhan. Tëncüihan na nnt'ahan tyia' yo nquii jon na ntjo juu quiso quichi'ñeen ndo' yo sondaro 'naa' jon. ²⁰Ndo' t'uehan juu quioo'jndyi tque'ñeen yo juu tsan'ñeen na toninncyaa jñ'oon quintu na tonnon nquii jon. Tots'aa tsan'ñeen jn'aan t'man yo najndei nquii quioo' jndyi tque'ñeen. Ntyja 'naa' joo jn'aan t'man'ñeen, totsivi'nn'an juu joo nan'ñeen na tyincyahan na tëquíoon jn'aan 'naa' quioo'ñeen ndö'quitahan oo ndueehan, ndo' na tonan't'maan'han 'ndyonnon juu cho'ñeen. Yajo' nquii jon na ntjo jon quiso quichi'ñeen, joo ve

nan'ñeen, ninvaa vando'han, tju' jonhan quityquii' ndaandue chon na coco sufre. ²¹Ndo' nquii jon na ntjo quiso quichi'ñeen, iscüje jon tsoñ'en sondaro 'naa' nan'ñeen yo xjo të na jndui'han' 'ndyo jon. Ndo' tsoñ'en quintsa tcüa' quintcu o' si'ts'o 'naa' joo nan'ñeen.

T'uuiyengan' Satanás ncüii min ndyu

20 Jndë jo' jnty'ia ncüii ángel na njan jon quiñoon'ndue, jndyocue jon. Y'oon jon nt'ö v'aa cüentaa' tsë'tsjoon na tyi'quintycüii na njoonhan' ndo' mantyi y'oon jon ncüii carena t'io. ²Ndo' t'uui jon juu quitsoontyia'ñeen na mantyi jndyu juu nquii quitsu tque na tivio jndyi m'aan juu jo', nquii yutyia ndo' Satanás. Sityen jon juu yo carena'ñeen na quintjotyenhin ncüii min ndyu. ³Ndo' tju' jonhin quii' tsë'tsjoon'ñeen na tayuu ntycüii na njoonhan'. Jndë jo' iscu'tyen jonhan' ndo' cha' quitsi'manhan' na vaa najndei na conduihin, t'ion jon sello 'ndyo juu tsë'tsjoon'ñeen, cha' tanin juu na ntsiquinaanhan' ndo' na nndui' ntcüe' juu yutyia na ntsivi'nn'anntyichen juu nn'an tsonnangue. Ya na nndë ncüii min ndyu'ñeen, yajo' chuhan' na quindyaa yahin chjo ro xjen.

⁴Jndë jo' jnty'ia silla cüenta jndye na manin' ts'iaan'han'. Ndo' nque joo na vendyuaahan joo silla'ñeen, jndë ty'onhan cüenta na jndëhan na ngitoxenhan nn'an ntyja 'naa' na jndë tont'a nan'ñeen. Ndo' mantyi jnty'ia ñuaan nque nn'an na jndë tyje nn'an nquenhan tsojnaan' na totji' jndyoyuhan ntyja 'naa' Jesús

ndo' mantyi ng'e na toninncyahan
 jñ'oon' Tyo'ts'on. Nan'ñeen
 tajnan't'maan'han juu quioo'
 jndy'ñeen, min 'ndyonnon juu.
 Min tatyincyahan na nñoon jn'aa
 'naan' juu quioo'ñeen ndö'quitahan
 oo ndueehan. Jnty'ia na ta'ndo'
 nnda'han ndo' tonan'jonhan yo
 nquii Cristo na ngocoxen jon
 nn'an ncüii min ndyu. ⁵Nan'va'
 tsixuanhan' juu navejndyee
 na cota'ndo' xco nnda' nn'an.
 Majo' mañoon nn'an na jndë tjë,
 tyi'contcüi nnda'han ata xjen jndë
 tenoon' joo ncüii min ndyu'ñeen.
⁶Joo nn'an na conan'jonhan yo
 nn'an na cotando' xco navejndyee,
 nein jndyihan ee jndë tqen
 Tyo'ts'onhan cüentaa' nquii jon. Juu
 na its'aa na covje nn'an na jndë ve,
 min taxe'cacüja'han'hin, ee juuhan'
 tavinajndeihan' na nt'uiihan'han.
 Joohan conduihan ntyee cüentaa'
 Tyo'ts'on yo nquii Cristo. Ndo'
 mantyi ngitoxenhan yo jon ncüii
 min ndyu.

Iju'cjeñ'engan' Satanás

⁷Vi na jndë tenon joo ncüii
 min ndyu'ñeen, nndyaa ntcüe'
 Satanás na jndë t'uiityenhan'hin.
⁸Ndo' ngondyi' juu quii' nt'an
 nn'an na ninvaa tsonnangue na
 ntsivi'nn'anntyichen juuhan yo
 nque nn'an Gog yo Magog. Nts'aa
 juu na ngancüi nan'ñeen na
 nnt'ahan tyia'. Tenonntyja xjen vaa
 jndye jndyi nan'ñeen, cha'vijon na
 jndye tei' 'ndyo ndaandue.

⁹Jnan nan'ñeen ninvaa
 tsonnangue, jnt'ahan tjon joo
 nn'an cüentaa' Tyo'ts'on ndo'
 mantyi yo juu tsjoon na vi'ntyjii

jon. Majo' isquioo jon chon nacjo
 nan'ñeen, iscoñ'engan'hin. ¹⁰Ndo'
 juu yutyia na sivi'nn'an juuhan, tju'
 Tyo'ts'onhin quityquii' ndaandue
 chon na coco sufre. Jo' m'aa
 quioo'jndyi tque yo juu tsan na
 toninncyaa jñ'oon quintu. Jo'
 naxuee ndo' natsjon, ninvito
 coquenonhan navi'.

Nn'an na jndë tjë, ico'xen Tyo'ts'onhan xeng'e na tonan'tjahan

¹¹Jndë jo' jnty'ia ncüii silla quichi'
 na manin' ts'iaan' na t'man jndyi
 najndeit tsixuanhan', ndo' mantyi
 jnty'ia nquii jon na vaquityen jon
 nacjoo'han'. Ndo' juu tsonnangue
 yo tsjö'ndue, tsuhan' na tonnon jon.
 Tavi tityincyoo'ntyichenhan'. ¹²Ndo'
 mantyi jnty'ia nt'oo, joo nn'an na
 t'man tonduihan yo joo nn'an na
 cje tonan'xuanhan. Tsoñ'engan
 minntyjee'han na tonnon juu silla
 quichi'ñeen na manin' ts'iaan'han'.
 Jndë jo' sinueen' Tyo'ts'on joo tson
 na chohan' jñ'oon na tsiquindyihan'
 xi' ncüii 'nan na tont'a nt'oo'ñeen.
 Ndo' ntyja 'naan joo jñ'oon na cho
 tson'ñeen, jo' ntc'o'xenhan'hin ntyja
 'naan' 'nan na jndë tonan'tjahin.
 Ndo' mantyi vaa ncüiichen
 tson na sinueen' jon na chuhan'
 nguee nn'an na nan'xuanhan na
 tyi'quintycüii na cotando'han.
¹³Ndo' nn'an na tjëhan quityquii'
 ndaandue, mantyi ta'ndo' nnda'han.
 Tëntyjee'han na tonnon Tyo'ts'on.
 Ndo' mantyi yo nn'an na jndë
 tjë na covdoo'han na ntc'o'xen
 Tyo'ts'onhin. Ncüii cüii nan'ñeen
 tco'xen jonhan yo xi' ncüii cüii
 nnon 'nan na jndë tont'ahan. ¹⁴Jndë
 jo' juu na its'aa na covje nn'an, yo

nin'juu naijon na contjo nt'oo na vitjachen na ntsijnda' Tyo'ts'on ntyja 'naanhan, mantyi tju' jonhin quii' ndaandue chon. Juu ndaandue chon'neen tsixuanhan' juu na jndë ve na covje nn'an. ¹⁵Ndo' minnichen ts'an na tyi'condui xuee' juu nnon juu tson na chuhan' nguee nn'an na nan'xuanhan na cota'ndo' ñuaanhan, mantyi tju'han' nan'neen quii' ndaandue chon'neen.

Tsjö'ndue xco yo tsonnangue xco

21 Ndo' jnty'ia tsjö'ndue xco yo tsonnangue xco. Ee juu tsjö'ndue yo tsonnangue na tom'aan jndyeehan', jndë tsu ntyja 'naan'han'. Ndo' min tavindaandue cuaa. ²Ndo' mantyi jnty'ia juu tsjoon Jerusalén xco, tsjoon cüentaa' nquii Tyo'ts'on jnanhan' tondye na m'aan nquii jon, jndyocuehan'. Tycüi'han' cha'vijon na tycüi' ncüii yuscundyua na ngoco juu yo ts'an na ndisaa' juu. ³Ndo' jndyi na jndeí tic'uaa cha'vijon jndyee' ts'an tontyja na minntyjee' juu silla na manin' ts'iaan'neen na m'aan Tyo'ts'on, itso:

—Nanein m'aan Tyo'ts'on yo nn'an. Nc'oon jon yohan ndo' joohan nnan'xuanhan nn'an cüentaa' nquii jon. Ntjohin yo nan'neen ndo' nnduihin Tyo'ts'on cüentahan. ⁴Ncüii cüiihan ngue' jon ndaa ndëehan. Juu xjen'neen tavi'nan ts'an na ngue', min taje'c'onhan na chjoo' n'onhan. Taje'quityueehan min taje'quiihan'hin. Ee tsoñ'en na tomin navejndyee, jndë tenonhan'.

⁵Ndo' nquii jon na vequityen juu silla'neen na manin' ts'iaan'han', sinin jon. Tso jon:

—Matsixcö ja tsoñ'en.

Ndo' mantyi jndyi na tso jon nnön:

—Cüji' jñ'oonmin ee conduihan' jñ'oon na mayuu' na nndëe ngantyja ts'on ts'anhan'.

⁶Jndë jo' tsontyichen jon nnön:

Jndë jndë tsoñ'en cha'xjen na tijnda'. Tsoñ'en nnon na min, vitjachen na nduihan', ja mancüiixjen m'an ndo' ninm'an ja xjen na ntycüiihan'. Mancö na condui ja navejndyee ndo' nc'önntyëchën na ntycüii tsoñ'en. Minnichen ts'an na ivaa' ts'on juu na ja matejndeihih, itsijonhan' tsan'neen cha'vijon ts'an na ninc'u juu ndaa. Ja ve' yu nninncyahan' na nc'u tsan'neen. Juu ndaa'neen conanhan' tsui' na incyaahan' na tyi'quintycüii na cotando' ñuaan nn'an. ⁷Minnichen ts'an na condëe ivantjon juu yo 'nan natyia, ntsiquindahin tsoñ'en joo jñ'oonmin'. Ndo' nndui ja Tyo'ts'on cüentaa' juu ndo' juu juu nduihin jnda. ⁸Majo' joo nn'an na ncyaaahin na nt'uiivi'han'hin na nnan'jonhan ntyja njan, ncju'han'hin quii' ndaandue chon na coco sufre. Majo'ntyí ngenon joo nn'an na tyi'cantyja n'onhan ja, joohan ndo' mantyi yo tsoñ'en nn'an na tyi'ntju' nan'xuanhan na tonnön. Ndo' nn'an na conan'cüjehan ntyjehan, majo'ntyí ntjonhan, ndo' majo'ntyí nn'an na ve' ndö ro m'anhan yo nn'an. Ndo' nque nn'an na cont'ahan ts'ian quindua', majo'ntyí ncju'han'hin jo', ndo' mantyi yo joo nn'an na conan't'maan'han 'nan na chito Tyo'ts'on conduihan', ndo' manin' yo nn'an na conan'neinhan

quintu. Tsoñ'en nan'ñeen majnda' na ncu'han'hin quii' ndaandue chon'ñeen. Juu nan'ñeen tsixuanhan' na jndë ve na covje nn'an.

Tsjoon Jerusalén xco

⁹Ndo' ncüii joo na ntyque' ángeles'ñeen na nintonan'chohan ntyque' xio na toquiñjon joo ntyque' nnon navi' na mats'ia, tyjee'non jon na m'an. Ndo' tso jon nnön:

—Quindyo' ndöhin, ndo' ntsi'man ja nnon' nquii jon na nduihin scuu' Quitsman Chjo.

¹⁰Yajo' quityquii' na tityincyoo' na s'aa nquii Espíritu na jnty'ia, tay'oon ángel'ñeen ja na m'aan ncüii tyo' t'man na ndyehan'. Ndo' juu tsjoon Jerusalén na conduihan' cüentaa' nquii Tyo'ts'on, jo' si'man ángel'ñeenhan' nnön. Quiñoon'ndue jnanhan', jndyocuehan'. ¹¹Juu tsjoon'ñeen quixuee jndyihan' jo juu na quixuee na condui nquii Tyo'ts'on. Juu na quixueehan', itsijonhan' juuhan' cha'vijon tsjö' jaspe, tsjö' na njon jndyihan', ndo' juu tsjoon'ñeen, quixueehan' cha'vijon ndioo cristal. ¹²Xejndio juu tsjoon'ñeen vaa teonntjö' t'man na ndye jndyihan'. Ndo' m'aan ncho've 'ndyohan', ndo' ncüii cüii 'ndyohan' minntyjee' ncüii cüii ángel na cota'ntyjee'han joohan'. Ncüii cüii 'ndyo juu teon'ñeen jndë jndui ncüii cüii nguee na ncho've ntsinda Israel. ¹³Ndye jndyuent'aa'ñeen cojnty'iahan' tontyja na quindui' ndo'cüjioon', ndo' ndyehan' cojnty'iahan' tontyja na m'an ncjuu ntyque', ndo' ndyehan' cojnty'iahan' tontyja

na m'an ncjuu tsonjn'aan, ndo' ncüiichen ndyehan' cojnty'iahan' tontyja na vacue ndo'cüjioon'.

¹⁴Ndo' juu tsjaan' teonntjö' tsjoon'ñeen, tequee' ncho've tsjö' t'man. Nacjo joo ntjö'ñeen jndui nguee nque ncho've nn'an na juu Quitsman Chjo t'ua jon ts'ian ndëehan na totsay'onhan yo jñ'oon na toninncyaa jon.

¹⁵Nquii ángel'ñeen na sinin jon yo ja, y'oon jon ts'oon na condui' xjen na jndëhan' yo s'on ijan. Yo juuhan' ncüji' jon xjen juu tsjoon'ñeen yo teonntjö' na ndyii' xi'jndiohan', ndo' yo jndyuent'aa 'naan'han'.

¹⁶Juu tsjoon'ñeen nincüajon xjen na ninque nquihan', ninncüii xjen na tcohan' yo na tuenhan'. Ya na tji' jon xjen ncüii ntyjaa' juu tsjoon'ñeen yo juu ts'oon'ñeen, tuee' cha'na ve min vantyjo' ve ciento kilómetros na tcohan'. Ninncüii xjen na tcohan' yo na tuenhan' jo na ndyehan'. ¹⁷Mantyi tji' jon xjen juu teonntjö'ñeen tsa'nnda' xjen na ndyehan'. Ndo' tuee' ndyenn'an ncho'nqui vantjoo' 'on metros na ndyehan'. Juu ts'oon'ñeen na condui' xjen na tijnt'ue ángel'ñeen, itsijonhan' na tcohan' cha'xjen ts'oon na coninjnt'ue nn'an na cotji'han xjen.

¹⁸Juu teonntjö'ñeen, jndëhan' yo tsjö' jaspe, ndo' nquii tsjoon je', jndëhan' yo s'on ijan nquii'. Itsijonhan' juu s'on ijan'ñeen cha'vijon ndioo na quixuee. ¹⁹Ndo' juu tsjaan' teonntjö' juu tsjoon'ñeen, tycüi'han' yo jndye nnon ntjö' na njon jndyi. Tsjö' navejndyee na tequee'han' tsjaan' juu teonntjö'ñeen, jo' tsjö' quichuii' na

jndyuhan' jaspe. Tsjö' t'man na jndë ve na tequee'han' jo', juuhan' tsjö' zafiro. Tsjö' t'man na jndë ndye, jo' tsjö' ágata. Tsjö' t'man na jndë nenque, jo' tsjö' esmeralda. ²⁰Tsjö' t'man na jndë 'on, juuhan' tsjö' ónice. Tsjö' t'man na jndë yon, jo' tsjö' cornalina. Tsjö' t'man na jndë ntyque', juuhan' tsjö' crisólito. Tsjö' t'man na jndë nen, jo' tsjö' berilo. Tsjö' t'man na jndë ñjen, juuhan' tsjö' topacio. Tsjö' t'man na jndë nqui, jo' tsjö' crisoprasa. Tsjö' t'man na jndë nqui ncho' ncüii, juuhan' tsjö' jacinto. Ndo' juu tsjö' t'man na jndë ncho've, jo' tsjö' amatista. ²¹Joo ncho've jndyue nt'aa na min juu teonntjõ'ñeen, jndëhan' yo të' perlas. Ncüii cüii 'ndyo v'aa jndëhan' yo ncüii të' perla t'man. Ndo' juu nata t'man quii' juu tsjoon'ñeen, jndëhan' yo s'on ijan nquii'. Itsijonhan' juu s'on ijan'ñeen cha'vijon ndioo na quixuee.

²²Majo' juu tsjoon'ñeen, tavi vats'on na jnty'ia tyquii'han' ee nquii ta Tyo'ts'on na taquintyja najndeí na conduihin yo nquii Quitsman Chjo, joochan conduihan juu vats'on cüentaa' juu tsjoon'ñeen. ²³Ndo' tsjoon'ñeen min tyi'icanhan' ndo'cüijoon' min chi', ee juu na quixuee na condui nquii Tyo'ts'on, itsixueehan' jo'. Ndo' mantyi nquii Quitsman Chjo na conduihin cha'vijon lámpara, incyaa jon naxuee jo'.

²⁴Joo nn'an tsonnangue nc'onhan ntyja 'naan' juu naxuee chon juu tsjoon'ñeen. Ndo' mantyi nque nn'an na taquintyja na cotoxenhan tsonnangue, ninnquii'chen na nc'ohan tsjoon'ñeen cha' juu na

njon conduihin, cüit'maan' nquii Tyo'ts'on ntyja 'naanhan. ²⁵Juu tsjoon'ñeen, tavi'nan natsjonhan', min tyi'quitë' jndyue nt'aa teonntjõ' xi'ndiohan', ee quii' tsjoon'ñeen mancha' xjen xueehan'. ²⁶Ndo' tsoñ'en nn'an nc'ohan juu tsjoon'ñeen na nnan't'maan'han nquii Tyo'ts'on, tsoñ'en juu na tondit'maan'han, nnt'ahan na nquii jon cüit'maan' ntyja 'naanhan'. ²⁷Min'ncüii 'nan na tyi'ntju' tsixuanhan', tyi'je'caquee'han' juu tsjoon'ñeen, min min'ncüii ts'an na its'aa juu ncüii nnon na ji vaahan', min ts'an na itsivi'nn'an. Vaa tson cüentaa' Quitsman Chjo na jndui na chuhan' ngeee nn'an na conan'xuanhan na tyi'quintycüii na cota'ndo'han. Xia'ntyí nque nan'ñeen ngoque'han juu tsjoon'ñeen.

Jndaa na ntyja 'naan'han' na cota'ndo' nn'an

22 Ndo' juu ángel'ñeen si'man jon nnön juu ndaa jndaa na incyaahan' na cota'ndo' ñuaan nn'an. Quixuee jndyihan' cha'vijon ndioo. Juuhan' jnanhan' najjon vaa silla na manin' ts'iaan' 'naan' Tyo'ts'on ndo' mantyi yo nquii Quitsman Chjo. ²Juu jndaa'ñeen vjahan' xoncüe nata t'man quii' tsjoon'ñeen. Ncüii cüii ntyjaa' jndaa'ñeen, jo' minntyjee' juu ts'oon na incyaahan' na tyi'quintycüii na cota'ndo' nn'an. Juu ts'oon'ñeen t'uii' ncho've nnon tëhan', ndo' ncüii cüii nnon të'ñeen condëëhan' ncüii cüii chi'. Ndo' tsoo juu ts'oon'ñeen conduihan' nasi na itsin'manhan'

nn'an tsonnangue. ³Nquii Tyo'ts'on taje'quitsquioontyichen jon navi' cha'xjen na s'aa jndyee jon. Ndo' juu silla na manin' ts'iaan' 'naan' jon yo Quitsman Chjo, quii' tsjoon'ñeen, jo' m'aa'han', ndo' nque nn'an na cotye'ntjonhan nnon jon, nnan't'maan'han jon jo'. ⁴Njnty'ia ndëehan jon ndo' xuee' jon, nnoonhan' ndö'quitahan. ⁵Min taje'c'oonntyichen natsjon, ndo' nn'an na m'an jo', taje'canhan' chon lámpara min ndo'cüjjoon', xe ng'e nquii ta Tyo'ts'on conduihin chon na tsixueehan' ndëehan. Min je'quintycüii na conan'jonhan na cotoxenhan yo jon.

Manndyo na nndyo nnda' Jesucristo

⁶Ndo' tsontyichen ángel'ñeen nnön:
—Jñ'oonmin' conduihan' jñ'oon na ngatsiquindëhan' joochan'. Conduihan' jñ'oon na mayuu'. Nquii ta Tyo'ts'on incyaa jon Espíritu na condui jon quii' n'on nn'an na coninncyahan jñ'oon ntyja 'naan' nchu vaa nguaa na tonnonchen. Ng'e jo', jndë t'ua jon ts'ian nnon ángel'cüentaa' jon na quitsit'man juu ndëë nn'an na cotye'ntjonhan nnon jon joo 'nan na mavaa xjen na ndui.

⁷Itso Jesucristo:

—Quitquenho' cüenta, macje ncüjënön na m'anho'. Juu ts'an na itsue jñ'oon na jndui nnon tsonvahin ntyja 'naan' nchu vaa 'nan na nguaa, neiin' jndyi tsan'ñeen.

⁸Maja Juan, tsoñ'en nan'min' tityincyoo'han' nnön. Ndo' vi na jndë jnty'ia ndo' jndyi, jo' téco'xtyë

na tonnon ángel'ñeen na ntsit'man' jahin ng'e na si'man jonhan' nnön.

⁹Majo' tso jon nnön:

—Tyi'ntsa' na nnda' ee mantyi condui ja na matye'ntjön nnon Tyo'ts'on cha'xjen 'u'. 'U' ndo' mantyi nque nty'iu' na coninncyahan jñ'oon' jon ntyja 'naan' nchu vaa 'nan na nguaa, ndo' yo nin'tsoñ'en nn'an na conan'vehan joo jñ'oon na chu tsonvahin. 'U' xia'ntyti nquii Tyo'ts'on quitsit'man'.

¹⁰Mantyi itsontyichen jon nnön:

—Joo jñ'oon na chu juu tsonvahin ntyja 'nan na xejnda na nguaahan', ncyaa' na c'oon tyincyohan' ndëë nn'an, ee ng'e jndë tichjo xjen na ntsiquindëñ'ehan' joochan'.

¹¹Juu ts'an na its'aa natyia, quits'aatochen juu 'nan natyia. Ndo' juu ts'an na min'cyantyi vam'aan, quintjohin ntyja 'naan'han'. Ndo' juu ts'an na vam'aan juu ntyja 'naan' na ya, ninvito c'oon juu ntyja 'naan'han. Ndo' mantyi juu ts'an na itsiji'ua Tyo'ts'onhin, ninvito cam'aan jon ntyja 'naan'han'.

¹²Itso Jesucristo:

—Quitquenho' cüenta macje ncüjënön. Ndo' na ncjöy'ön naya na ngacüja'han' ncüii cüii ts'an xi' ncüii yo 'nan na tots'aa juu. ¹³Ja mancüiixjen m'an vitjachen na nguaa tsoñ'en, ndo' nc'ön xjen na jndë tenon tsoñ'en. Ja m'an navejndyee ndo' mantyi juu xjen na mats'ia, ninvaa m'an. Condui ja x'ee tsoñ'en ndo' mantyi ntyji nchu vaa contycüiihan'."

Nnda' jñ'oon na tso jon nnön.

¹⁴"Nein jndyi joo nn'an na cotmanhan ndiaahan cha' na

nnincyaahan' na vanaan na ngüenonhan jndyuent'aa na ngoque'han quii' juu tsjoon Jerusalén xco naijon na m'aan juu ts'oon na nnincyaahan' na cota'ndo'han, na ntquiihan tēē'han'.
¹⁵Majo' na toxen' teonntjō' juu tsjoon'ñeen, jo' m'an joo nn'an na ntjein cont'ahan yo ntyjehan yo joo nn'an na cont'a ts'ian quindua', yo joo nn'an na ve' ndō ro m'anhan yo nn'an, ndo' nn'an na conan'cüjehan ntyjehan, ndo' mantyi yo nn'an na conan't'maan'han 'nan na chito Tyo'ts'onhan', yo nin'tsoñ'en nn'an na conan'vi'nn'anhan ntyjehan ndo' na conan'neinhan jñ'oon quintu.

**Jñ'oon na mats'ia na
icüji' jndyoyuhan'**

¹⁶—Ja Jesús jndē jñōn juu ángel cüenta na m'anho' na quitsi'man jon tsoñ'en jñ'oonmin' ndēē 'o' na conduiho' tmaan' nn'an na icüji Tyo'ts'on cüentaa' nquii jon. Ja condui tsjan 'naan' David na jndyocahan'. Ndo' mantyi condui ja quixjuunco na quixuee jndyihan'.

¹⁷Nquii Espíritu Santo yo joo nn'an na conduihan scuu' Quitsman Chjo conduehan:

—'U' ta Jesús, quindyō'.

Ndo' minnichen ts'an na indyii juu jñ'oonmin', mantyi quitso juu:

—Quindyō' ta Jesús.

Ndo' min'cya ro ts'an na nin'c'u juu ndaa, quitsindyoo'hin. Na ve' yu quindyoc'u juu ndaa na incyaahan' na cota'ndo' nn'an.

¹⁸Tsonvahin chuhan' jñ'oon ntyja 'naan' nchu vaa 'nan na nguaa. Nnon ncüii cüii ts'an na indyiihan', macüji' jndyoyu ja jñ'oon na toncuu'. Xe na aa ntscüantjo' juu jñ'oon na itsiquindyi jñ'oonmin', yajo' nacjoo' tsan'ñeen ntscüantjo' Tyo'ts'on ncüii cüii nnon navi' na itsiquindyi tsonvahin. ¹⁹Ndo' mantyi xe na aa ncüji' ndya' ts'an minndye jñ'oon na chu tsonvahin ntyja nchu vaa 'nan na nguaa, taxen'cya Tyo'ts'on na vanaan na ntquii tsan'ñeen tēē' juu ts'oon na incyaahan' na cota'ndo' nn'an, min tyi'je'ncya jon na vanaan na ngaquee' tsan'ñeen quii' tsjoon cüentaa' jon. Juu tsonvahin itsiquindyihan' ntyja 'naan ve nnon jñ'oonmin'.

²⁰Manquiintyi Jesús na icüji' jndyoyu jon jñ'oonmin', itso jon: —Jñ'oon na mayuu', cje na ncüjēnōn na m'anho'.

Quindui na nnda'. Quindyō' 'u' ta Jesús.

²¹Juu naya na condui nquii ta Jesús, c'oonhan' yo nque nn'an na conduihan cüentaa' Tyo'ts'on.